

ՅՈՒՅԱԿ

ՀԱՅԵՐԷՆ ՁԵՌԱԳՐԱՅ

ՀԱԼԷՊԻ Ա. ՔԱՌԱՍՈՒՆ ՄԱՆԿՈՒՆՔ
ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՄԱՍՆԱԻՈՐԱՅ

1935

CAATALOGUE
DES

Manuscripts armeniens se trouvant a
Alep a l Eglise des Quarante Martyrs,
ainsi qu aupres des particulliers

1935

Յ Ո Ւ Յ Ա Կ

ՀԱՅԵՐԷՆ ՉԵՌԱԳՐԱՅ

ՀԱՆԼԵՐԻ Ս. ՔԱՌԱՍՈՒՆ ՄԱՆԿՈՒՆՔ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ԵՒ ՄԱՍՆԱԻՈՐԱՑ

ԿԱԶՄԵՑ

ԱՐՏԱԻԱԶԴ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՍԻՐՄԷԵԱՆ

ԱՌԱՋՆՈՐԻ ՀԱՅՈՑ ՀԱՆԼԵՐԻ

ԵՐՈՒՍԱԼԵՄ

ՏՊԱՐԱՆ ՍՐԵՈՑ ՅԱԿՈԲԵԱՆՑ

1935

CATALOGUE

Des

*Manuscrits Arméniens se trouvant à Alep à l'Eglise des
Quarante Martyrs, ainsi qu'auprès des particuliers.*

COMPILÉE

Par

Mgr. ARTAVAZD SURMÉYAN

Archevêque d'Alep

JÉRUSALEM

Imprimerie du Couvent Arménien St. Jacques

1935

$$A \frac{\text{III}}{281}$$

$$\frac{1}{1000}$$

Ի ԽՈՐԱՆ ՍՐԲԱՆՈՒԷՐ
ՀՆԴԱՏԱՍԱՆԵՐՈՐԴԻ ՊԱՆԺԱԼԻՈՅ ԴԱՐԱԴԱՐՁ ՅԻՇԱՏԱԿԻ
ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՆ

ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉ ԿՏԱԿԱՐԱՆԱՅՆ

ՅՈՍԿԵՂԻՆԻԿ ԲԱՐԲԱՌ ՀԱՅԿԱԶՆԵԱՆՍ ԼԵԶՈՒԻ
Ի ԶԵՌՆ

ԵՐԶԱՆԻԿ ԴՏԱԿԱՅ ՀԱՅԿԱԿԱՆԱՅՆ ՏԱՌԻՅ
ԵՒ ԻՄԱՍՏՈՒՆ ՀԻՄՆՈՂԱՅ ՀԱՅԿԵԱՆՍ ԴՊՐՈՒԹԵԱՆ

ՄԵԾԻՆ ԻՍԱՀԱԿԱՅ ՊԱՐԹԵՒ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ
ԵՒ

ՍՔԱՆԶԵԼԻՈՅՆ ՄԵՍՐՈՊԱՅ ԵՌԱՄԵԾ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ

ԵՒ ՇՆՈՐՀԱՓԱԹԼ ԱՇԱԿԵՐՏԱՅՆ ԻՐԵԱՆՅ
Ը Ն Ծ Ա Յ Ե Մ

ԸՂԶԱԼԻՐ ՍԻՐՈՎ ՇՆՈՐՀԱՊԱՐՏ ՍՐՏԻ
ԶԱՅՍ ՅՈՒՑԱԿ ՄԱՆՐԱՊԱՏՈՒՄ ԶԵՌԱԳԻՐ ՄԱՏԵՆԻՅ
ԺՈՂՈՎԵԼՈՅ Ի ԴԻԻԱՆՍ Ս. ԵԿԵՂԵՅԻՈՅՆ ՀԱՅՈՅ

Բ Ե Ր Ի Ո Յ

Պ Ա Ա Կ Ա Ր Գ Ա Դ Ի Ր
ԵՐԿԻՐԴԱԾ ՄԵԾԱՐԱՆԱՅ ԵՒ ԱՆԽԱԻՆ ՀԻԱՅՄԱՆ

ԱՐՏԱԻԱԶԴ ԱՐՔԵՊՍ. ՍԻՐՄԷԱՆ
ԱՌԱՋՆՈՐԴ ՀԱՅՈՅ ԲԵՐԻՈՅ

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԱՐՔԵՊՍԿ. ՍԻՒՐՄԷԵԱՆ

Հայ վանքերու և եկեղեցիներու հայերէն քաղաքի Զեռագրաց համայնօք ցանկերու և կամ ընդարձակ ցուցակներու պատրաստութիւնը, վերջին եօթանասուն տարուան ընթացքին՝ եղաւ սիրելի աշխատանքը Հայ վանականին, ու կարելի է ըսել որ նոյն այդ տաճանի աշխատութիւնը դարձաւ խղճմունքը հայ եկեղեցականին, ամէն շեղ. Մինչև 1915 ի Հայ աղետի զանաւորելի քուականը, չկար ունի հայտնիորոն, մեծ կամ փոքր, որ շուրջնար հայերէն Զեռագրաց ընդարձակ կամ համեմատաբար անհետացաւ մը, նոյնիսկ երկու կամ երեք հասարակ. Բայց ճշմարտութիւն մըն է որ շատ քիչ վանքեր կամ շրջաններ քաղաք ունեցան մասնաւոր ծրագրով մը պատրաստած ցուցակներ լինելու հայ պատմագրութեան և քաղաքագրութեան սեղանին վրայ:

Իրեքի առանց քաղաքագրութեան, Առաջնորդական քեմեր, կարճ կամ երկար տարիներու ընդհատումով, ունեցան վաճառքային եկամուտներու կամ վարդապետներ, քայքայ տուող մէջ շատ քիչներու վիճակունցաւ սիրել հետքեան փոշիներու տակին դուռն հանել մաշակաւոր կամ քուղիքը, դաստուրել և խնամով նկարագրելի յետոյ, պատրաստել անոնց արտադրական կամ մասնակի ցուցակը: Աւելի ճիշդը խօսելու համար, անոնք որ սեր, յարմարութիւն և համարաւորութիւն ունեցան հետքեան սրբազան եկեղեցիներով զբաղելու, անոնք միայն արտադրելի ժամանակի տեւողիւն ու աղետէն, ինչ որ կար տակաւին մինչև երկու, իբր Զեռագիր, հայ վանքերու և եկեղեցիներու մէջ:

Ասիկա դուռն կարելի է հետեւեցունել որ մինչև տակ երկ քաղաքի դուռն առաջ, մօտաւորապէս, ընթացած չէր արժէքը, ազգային վանքական հետքեանց տեսակէտով, հայերէն հին ձեռագիրներու, աշխատակա պէտք էր որ ժամանակի Հայրապետներն ու Պատրիարքները, խնամուած ծրագրի մը վրայ, իբր պաշտօնական և անյեշտակելի աշխատանք, պատրաստել տային համայնօք կամ ընդարձակ ցուցակները հայերէն քաղաքի ձեռագիրներուն: Աշխատ օրինակի համար էջ: միտման պէտք էր հետեւեցունել եղած ըլլար զի կա դուռն առաջ նախագրողն երկ անձերէ քաղաքացւոյն շրջուն մասնաւորութիւնը մը ջանքերով դաստուրելու, նկարագրելու և ցուցակագրելու քովանդակ Կովկասի, Պարսկաստանի, Հնդկաստանի և Կիւրդական Եւրոպայի քուղի մեծ ու պզտիկ Հայկական վանքերու և եկեղեցիներու արտադրական Զեռագիրները: Նոյնը կարող էին ընել, և ժամանակն ու պատշաճութիւնները շատ քոյրասու էին նման գեղեցիկ ու օգտակար դուռն մը ի դուռն հանելու համար, Կիլիկիոյ, Եւրոպայի և Կ. Պոլսոյ Արքեպիսկոպոսները: Ամէն անոնք որ փութեցին ազգային ընդհանուր կամ մասնակի պատմութիւնը գրել իրենց գեղին, երկ աշխատեցան անոնց ըլլային Հայերէն Զեռագրաց ընդարձակ ցուցակները, անկասկած որ այդ պատմութիւնները շատ անելի արժէք պիտի ունենային վանքականութեան տեսակէտով:

Որովհետեւ, Հայ ազգին քաղաքագրիկ եղան նաեւ իր մասնաւոր աշխատութեան տակնին շատ քիչի արգասիքը եղող և ուղղակի իրմէ ծնող ձեռագիրները, ուր որ հայր գնաց, պատմագրութեան կամ տարագրութեան, իրեն հետ տարաւ նաեւ իր զինուոր սրբութիւնները, ձեռագիր, սուրբներու մատուց, խաչքար եւայլն: Եւ կամ փոխանակ հայր իմքը փոխաւորելու զանոնք, պատմագր, շարքը, խուժանը, գերեզմանները, տարագրութիւնը փոխաւորեցին զանոնք հոս ու հոն, և անոնք այն տեսն միայն ապագայութեան, և կամ ճիշդը խօսելով անոնք միայն ապագայութեան գերութիւնէ, երբ Հայր տեսաւ զանոնք՝ Կալագրիներու ձեռքը և ծանր փորձակ վնասելով ազատեց, ի հանդէս քեմերով հաւաստի վեղեցիկ օժութիւն մը:

Շատ շատերու կարգին, զիս խորապէս յուզող հետեւեցունել դուռն պատրաստող եւ նոս նոյնութեանը լինել, քաղաքի վանքեան Զեռագրաց Մայր Ծուցակի Ա. Հատնէն, էջ 401-402, որ իմենին ղեկավարակա պիտի է, պատմող քե 1205 ին Խարբուրդի մէջ գրուած նոյնը մա-

գաղաքայ Աւեսարան մը, ի՞նչ հրաշայի պայմաններու տակ ազատուցաւ Այնթապու մէջ, Լիւն-
բիւրնի արշաւանքի առնել, 1400 ին, Հայկոյի Հայոց Տանուտեհ Թաւարապի կողմէ:

« Ի ժամանակին որում ել արքայն Պարսից Թաւուրդան խուժադուժ ազգաւ այլա-
կերպ եւ այլղէմք, լոյնաւակաւ եւ նեղալուի, բաւա եւ ժանդ, եւ ել բազում գո-
րաւ յարեւելից կողմանէ եւ սաստիկ զարօք եկն ի վերայ աշխարհիս նաւա, եւ
զնաց մինչեւ յերուսաղիմ, եւ զայն տարին աշխարհիս եկաց եւ յայնչապի դառնու-
թիւն արար որ ընդ զրով չեմ կարել արկաներ, այնչապի մարդիկ զոր Հսպան զոր
զերի վարեաց ու զոր ի սովու բազումք մեռան, որ հայր յորդու կու հեռանայր եւ
որդի ի հօրէ. յայնմ ժամանակին զնացեալ Թաւաւալ Հալպա տանուտեհն ի հաց ի
զ(նէլ) ի յէնրապի քաղաք, եւ տեսալ զսուրբ Աւեսարանս ի ձեռս այլազ(ե)աց եւ յոյժ
առատուեաց, վասն այնորիկ, զի անաւգէին զԱւեսարանս եւ զՔրիստոս, եւ յիշեաց
զբանն Քրիստոսին որ ասէ. Գանձեցէք ձեզ զանձա յերկինս, եւ զմիսն թէ երանի՜
այնոցիկ որ ունի զաւակ ի Սիոն եւ ընտանի յերուսաղէմ, յայնժամ աստուածային
սիրովն վառեալ փափարեցաւ սուրբ աւետարանիս, եւ զիւր հացի զին եւ կառ
զսուրբ Աւեսարանս եւ ազատեաց յանաւրեանց եւ երբ յիւր տուն եւ ուրախացան,
զի ինի յիշատակ իւրն Թաւաւալին եւ իւր կենսակցին Շէն Տիկինն եւ ողորդն Յու-
վանիսին, եւ դասերն Շնովիտիւրին եւ իւր հաւերն Կառապետին եւ մաւրն Գուրխարու-
նին եւ ամենայն արեան մերձաւորին. կարդացողին եւ խողին եւ որ լի բերանով
ասէ զկատուած ողորմին... Ի ժամանակին յայնմիկ յորում առաք զսուրբ աւե-
տարանս եւ իւրն Հայոց ի Պ. Խ. Թ. (1400):

Այսօր միայն մեր սիրելի յառնօրէն կը կոչուայ երբ կը տեսնենք կորուսել հազարաւոր ձե-
ռագիրներու, որոնք արհաւիրքի տարիներուն աւարտ դարձան զհէս խումանի մը: 1921 ին, Կար-
նոյ տարագրութեան սկիզբի տներուն, ուղեցի տակաւ ընկեալնայ քաղաքի աղիւս շուկային, ին
ստորեայ կենսական պէտքերու համար: Ներս մեայ նկատուողն մը եւ ուղեցի ձիապատկար
քանի մը հաշիկ զնել: Յուրումս զիս պիտի խնդրէր այդ պահուն, երբ տեսայ որ քաղաք
նուրպանը, մասնաւորն մէջ ուրտած մագաղաքայ նուրք եւ երկարապիւր քերքի մը մէջ ծառեց
ուզածս հաշիկները: Եւ հետզհետէ վարժուեցայ սակայն, երբ ամէն օր, քաղաքի փողոցներուն
մէջ ծախուիլը կը տեսնէի հայ եկեղեցւոյ յատուկ զեղեցիկ ու արժեքաւոր անօրներու եւ զգեստ
ու զարդերու:

Ո՛ր ո՛ք կըցաւ նախասեւել զայիք սողեր, այլապէս դժուար չէր, զիք մեծագոյն չափով
ալիւսելու հայերէն ձեռագիրները. ցուցակագրել եւ յօդհնուած բոլոր ցուցակները տպագրել, ալ-
գային կարելու հիմնադրամով մը: Տասնեակ հազարներով ձեռագիրներ անհետացան 1915 ի աղիւսի
տարիներուն. անոնց նկարական կորուստը անփոխարինելի է, քայց շահ աւելի յառն է անոնց
պատմական ու նկարչական արժեքներու պահպանումը կորուստը:

Ճեղքային հպարտութեան մը արտայայտութիւնը ըլլալի աւելի, անհերքելի ճշմարտութիւն
մըն է որ Հայաստանի դրացի իրիւստեանայ ազգերէն — Յոյն, Ասորի, Ալուրան եւ Վրացի —,
ո՛ր ո՛ք Հայուն չափ սիրած է զընդունան, ծաղկունի եւ մանրանկարչութեան ազնիւ արուեստը,
եւ այս՝ քաղաքական ամենեւնի արհաւիրքի շրջաններուն նոյնիսկ, երբ Հայրենիքը, ընդարձակ տա-
րածութիւններու վրայ, կը կոխկրտուէր, քաղաքապետներ, յրացի ազգերու տներուն տակ, անտա-
նելի տառապանքներու տակ հեծել տալով դժբախտ Հայր. Մովսէս Կաղանկատուցի չափազանցած
չէ երբեք երբ կը պատէ որ է:— Ը. դարուն, միայն Մաքսիմուլիս Վանին մէջ 600—800 վարդա-
պետներ եւ վարժապետներ շարունակ ձեռագիրներ օրհնակելու, շարադրելու եւ մանրանկարչու
դրաշած էին: Մեկուորք նոյնն էր, իր գեղեցիկ արդիւնքին մէջ, Հայկական բոլոր մեծ ու փոք
վանքերու համար, ըլլալ Մայր Հայրենիքի, բէ Կիլիկիոյ մէջ, կամ այլուր:

ԺԷ. դարու սկիզբը, Հայկի Ս. Քառասնից եկեղեցւոյ շրջափայրի Դատասան մէջ, առ-
ձեռն յիշատակագրութեանց հիմով, մօտաւորապէս հարիւր միարաններ կ'աշխատէին բոլոր եւ

մագաղաթ չլիկու, րնդօրինակիլու, գծագրելու, ծաղիկու, մանրանկարելու, կապելու և կապելու համար հայերէն ձեռագրեր: Կարողիկոս մը, յորս-հինգ եպիսկոպոսներ, ժառանգակ մը զարգուն վարդապետներ, նոյնիսկ և աւելի թիով ֆանանսներ, նշանաւոր վարպետներ, Թորոս Տարունցիի և Իսապիչ Ամբեցիի նման, որոնց ձեռքին ծակ ժառանգանքով գործաւորներ կ'աշխատեցին: Այնպէս որ երբ այս երկուքը Հայկաի համար, Մաքենցաց վանքի միայն և աշխատաւորներու թիւը չափազանցուած չէր:

Այսօրն աւելիւրեւ ձեռնող Հայաստան, եթէ կրցաւ, այսօր իսկ, իր ձեռքին և սպին ծակ ունենալ այսօրն հայերէն ձեռագրեր, աշիկա, առանց այլեւայլի, պէտք է վերագրել Հայուն խանդավար սիրոյն չիպի իր աքարաւն աւանդները և իր ապրելու անհախա հաւատքին: Վերապարող Հայեր շա՛ս աւելի փորձաւորու եղան, բայց աւա՜ղ, այնպիսի ասեւ մը, երբ ընդհանուր ստանդարտն մէջ, ազատագրուելիք ունի աւանդ կամ հնութիւն չկար այլեւս:

Նման աղբար փորձաւորութիւն մը մղեց զիս այս շա՛ս համեստ Յուցակը ոչ միայն պատասխելու, այլ և ծագրելու զայն, առանց սպասելու որ պատահութիւն տուէր ինձ օգտուելու Հրատարակական մը և կամ ազգային բարեւարհ մը:

Հայկա, Սիրիոյ երբեմնի ծաղիկաւ մայրաքաղաքի, չէ ունեցած երբեք Հայկական ունի և վանք, ո՛չ ֆաղափն մէջ, ոչ ալ դուրս: Բայց եղակի երկուք է ձեռնել որ վանքի մը չափ ծաղիկաւ եղած է Հայկաի յատկ գրչութիւնը և մանրանկարչութիւնը: Երբ կիլիկիոյ երբեմնի չէն և բարգաւաճ Հայկական վանքերը սկսան հեզգինեք նուաղիլ նոյնիսկ Կիլիկիոյ Հարսուքեան կործանումէն առաջ, Հայկա, կամ հինն Բերիա, դարձաւ զգալի կենդան մը հայ գրչութեան և մանրանկարչութեան: 1355ին, Յովհաննէս գրիչ, անկախած հոգեւորական մը, Հայկաի մէջ գրեց այժմ Երուսաղէմի Ս. Յակոբայ Մաքենցադարանի թիւ 2629 մագաղաթեայ Աւետարանը, զոր 1379ին ստացաւ Հայկաիցի Ամիր ազգայինը և որ 1529ին Երուսաղէմի նախնական Հայկաի Առաքնոյ ինչաւոր Արքեպիսկ. Հայկաիցիին: Ասիկ կը հետեւի որ ԺԴ. դարու կիսուն Հայկա սկսած էր ստեղծել չափ գրչութեան և ծաղիկաւն առնուածի, և որ պիտի հաշուէր շա՛ս աւելի ծաղիկաւ չրջան մը, մանաւորաբար ԺԶ. դարու վերջերը և ԺԷ. դարու սկիզբը, շնորհիւ Աղաթիւ Զուրաբիցի, Պետրոս Կարկանցի, Մրապիս կամ Դրիգոր Ուրապիցի և Յովհաննէս Անթիպիցի աւետարանական Հայրապետներու հատուցած կարող և ներուժ վարդապետներուն, որոնք գործեցին ու փայլեցան Հայկաի մէջ, նոյն դարերուն: Երկար սիւսի ըլլաւ անշուշտ պատանել ուրիշ ազգայիններ ևս, որոնց շնորհիւ Հայկաի Գաւառները գրաւեց յազաւիկ դիմի և կարեւորութիւն, Հայ գրչութեան և զարդանկարչութեան ազնիւ առնուածներու մէջ(*):

Մանաւոր կարեւորութեանը հարկ կը համարիմ ստեղծելու հոս, որ Հայկաի գրչութեան և մանրանկարչութեան աղբարի շա՛ս աւելի թիւ թիւով ձեռագիրներ ունենալ այժմ Հայկաի մէջ, ֆան ինչ որ գոյութիւն ունէր երկու կամ մէկ դար առաջ: Հայկաի մէջ գրուած ու ծաղկուած և սակայն Հայկաիցի դուրս գտնուած, թիւով ու որակով շա՛ս աւելի ձեռագիրներ ունենալ այժմ, բարդաւորաբար Հայկա մնացածներուն: Ինչ խոնարհ կարծիքով այս աշխատ և ինչու իրողութիւնը կարելի է միայն յազատել անձողովութեամբ:

ԺԸ. դարու առաջին քառորդին մէջ, Հայկաի ազգային կեանքը, կրօնական ներքին կոյունքու պատճառաւ, շա՛ս անկաւ վիճակ մը կը ներկայացնէ, և որ ֆայտած է երբեմնի նոյն և պատարար մշակոյթը, առանց հեծ մը ձգելու իր առջև: Մոլորանդութիւնը, զոյսութիւնը, օտարաւորութիւնը շա՛ս տուել տուած են Հայկաի Հայերուն. գրեթէ ո՛չ ոք խորհած է ազգային հիմնական արժեքներու վրայ: Ս. Քառասնից և Ս. Աւետարանին հետեայ փառաւոր եկեղեցիներու ձեռագիրները հեզգինեք անհետացած են, շնորհիւ ապիկար Առաքնոյներու, ֆունաններու և ժողովրդեան իշխաններու: Այսօր 157 հայերէն ձեռագիր կը մնան միայն Հայկաի Ս. Քառասնից պատկական եկեղեցոյ ինչպիսի ինչպիսի վանքերէն մէջ և Հայկաի յատկ արժեքաւոր ձեռագիրներ ներկայիս կը մնան Երուսաղէմ, Եգիպտոս, Էջմիածին, Վիեննա, Կ. Պոլիս, Լոն-

սնն, Զմեւոյ, Թաւրիզ, Վեհեթիկ, երբեմն Գաղասիս, Սեւասիս, Կեւաթիս եւ զեռ ուրիշ շատ մը վայրեր:

Կիլիկիոյ Կարդիկոսներ մէկ կողմէ Սիսակն Հաղկոյ փոխադրած են, շատ դժուարեալաբար տեղափոխուած, արժեքաւոր ձեռագիրներ, Հաղկոյը նկատելով ժողովական ստան մը եւ ազատով մայրաքաղաք, միւս կողմէ, Հաղկոյին դուրս հանուած են անոնց մեծագոյն մասը, նոյնիսկ Հաղկոյի մէջ գրուածները, առանց ակնածելու ստանդական անեծիքի: Եթէ իմ նկարագրած միջոցներու ներքին, ներքայ ժողովական մէջ, առանձին գրութի մը տակ, պիտի հրատարակէի Հաղկոյի մէջ գրուած քայքայ Հաղկոյին դուրս գտնուող բոլոր ձեռագիրներու մասը նկարագրելու, ինչպէս որ կարողացած եմ սպարեալ գրականներու մէջ եւ կամ ընդօրինակել տուած անհոյ ցուցակներէ: Այն տեղն միայն կարելի պիտի ըլլար. գոնէ մտաւոր, նկարագրելու ցոյց տալ Հաղկոյի գրչութեան ու ժողովական դրոշմին: Ասանց փոխարէն, ունինք սակայն այլոք գրուած եւ հոս փոխադրուածները, որոնք սակայն չեն կրնար փոխարինել յոյն Հաղկոյի գրչութիւնները: Միայն 157 ձեռագիր, քայքայ եւ սղակա պիտի եր մասնաւոր հոգածութեամբ լինուէին անոնք, անցնելու համար Մայր ժողովներու շարքին մէջ, եւ օգնելու Հայ եւ օտար յամալսիրութեան, ու ես, պիտի հետաւորանիմ, ոչացայ այդ պատահարներուն մէջ:

Այս բոլոր մը ձեռագիրները պահուած են Ս. Բատասնից եկեղեցոյ հիւսիսային կողմը, ինչ եւ խոնար խցիկի մը դարակներուն մէջ, առանց հոգածութեան, եւ այս՝ երկար տարիներէ ի վեր: Տառնակ մը ձեռագրեր միայն, բոլորն ալ մոպագրեալ, անփոփոխած են երկարք արկի մը մէջ, կորուստի չենթարկուելու համար: Կ'ըսուի թէ բոլոր այս ձեռագիրները, ասիկա մեկնչեալ դար մը ստալ, ծածկաբար պահուած են վերնայտի խոցի մը մէջ, որուն մուտքը ձեւաւորուած էր, եւ նորոգութեան մը տարի ետեւան համուած են: Ինչի կը ներքին կարծել որ 1730ական յուսկաններուն ազգամիջեան կռիւներու տեղն Ազգային եկեղեցիին յամուողներու ջանքով տեղնց զիս այդ ձեռագրերը պաշտպանելու հոգածութեամբ, անոնք ծածկուած մնացած են երկար տեղն: Այդ սրբապան ստանդներ ետեւան ելլելին յետոյ, զիս չեն մնացած կորուստի: Այլապէս ինչով կարելի է մեկնել Հաղկոյի յատուկ հայերէն ձեռագրաց միւնչեալ Լոնտոն եւ Բարիք ուղեւորութիւնը, զոր դիւրացուած ըլլալ կը կարծեն Հաղկոյի օտար հիւպատոսներու մօտ իր քաղաքական ծառայող ազգայիններէ եւ կամ ասանց ազգական եւ շահակից քաղաքակներէ: Ինչ որ ալ ըլլան այդ կորուստները արդարացունք պատճառները, ակնհեռ է որ Հաղկոյի հայերէն ձեռագրաց երբեմնի ճիշտ հատաւածուն դասարկուած է նոյնիսկ այդ հատաւածուն պահելու պատշաճաւորութիւնը ունեցողներուն կողմէ:

Կ. Պոլսէն զեռ Հաղկոյ յնասած 1925-ին առաջ, գիտէի որ Ս. Բատասնից եկեղեցոյ մէջ հայերէն ձեռագրաց հատաւածուն մը զոյտրիւն ունէր, թէ որքան արժեքաւոր, ասիկա ինձ անծանօթ էր: Հանդուցեալ Յարութիւն քաղաքային Յոսկան 1923-ի Բազմալիւպներուն մէջ թիւ 2 եւ 11 (էջ 38 եւ 322) հրատարակած էր Ս. Բատասնից եկեղեցոյ 21 եւ 56 թիւ ձեռագրաց յիշատակարանները միայն, կ'երևայ իր նաչակ: Ասիկա առաջ, Գիտող վրդ. (Արքեպիսկ.) Արքեպիսկոսն: Հաղկոյ այցելութեանը տարի, լինած էր Զեռագրաց Մատենադարանը եւ 1908-ի ԱՐԵՒԻԵՒԱՆ ՄԱՍՄԱՐԻԼԵՐՈՒ մէջ (էջ 634) հրատարակած էր չորս-ինչը ձեռագրի նկարագրի միւսայն: Եւ որքան գիտեմք, այսօր: Յայտնի էր միայն, որ Հաղկոյ ունէր հայերէն ձեռագրաց մատենադարան մը: Երբ 1925-ի Մարտին Առաքնորդական պաշտօնով Հաղկոյ եկալ, քանի մը օր վերջ ինչի սիրելի եղող Հաղկոյեան ձեռագիրները աշխատանքի, գործանարով նախնական ջրանորոգութիւն մը, եւ ապաքնով յարմար տարի, որ ոչացաւ սակայն: Հաղկոյ յնուած, ինչս ընտրած էի Կ. Պոլսէն հրատարակած ՏԱԽԵԼԻ տարեգիրքը, զոր պատճ էի հոս եւս շարունակել, իր ինչի սիրելի աշխատութիւն մը, եւ այդպէս ալ եղաւ: Տախեւը հրատարակեցի ընտան վեց թիւ: Միւս կողմէ հայկական կարեւոր եւ քաղաքական ընտան մը եկեղեցական, երբեմն եւ ազգային կազմակերպութեան ծանր հոգը, զիս հետաքննող մտադրած ծրագրէս, որուն պատճիւ չուշացայ սակայն կրելի: 1926-ի աշնան, երբ Տանն Կիլիկիոյ Ենտրեալարդ Տ. Սահակ Բ. Կարդիկոս Բերիոյ Ապ. Առաքնորդարանի փախաւով եկաւ վերջնապէս Հաղկոյ հաստատուելու, լսեցի

որ մ'ալ որ եկեղեցւոյ հայերէն ձեռագիրները մաս առ մաս Իր տունը կը փոխադրուէին, ու նորէն կը դառնային իրենց խորշերը, հասկցայ որ Երուսաղէմի 3000 ի շախ հայերէն Ձեռագիրները իր երիտասարդութեան տարիներուն խղճմտօրէն ցուցակագրողը, այժմ, իր Հայրապետական ձեռնագրաց տարիներուն, կը ցուցակագրէր Հայկազի փոխարէն ձեռագիրները: Նորին Շնորհափայտութեան Հայրական ցուցակը 200 մեծայիւր էջերի յարկացած տետրակի մը մէջ էր, որ ներկայիս կը գտնուի Երուսաղէմ, և կը մնայ անճխայ:

Վարչական պատճառներովներս և Տաթևի իսկականաւոր հրատարակութիւնը շուրջ ազգայնէր եղան իմ կողմէ ալ ինձնքաւ Հայկազի Ձեռագիրները, մինչև որ 1931 ին ստիպուեցայ խափանել Տաթևը: Եւ անցնել հիմնական աշխատութեանց, սխալով, ամենեւնի առաջ, Հայկազի հայերէն ձեռագրաց ինկտութեան, որ անխափած կ'իյնար պիտի կազմէր Հայկազի սպասարկութեան աշխատութիւններուս, ինչպիսի որ ալ եղաւ:

1932 Յուլիս 15 ին, օգտուելով ստանձին իրականաւոր ունենալու առաւելութենէս, ձեռնարկեցի Հայկազեան ձեռագրաց մասն ինկտութեան և գիշերները միայն աշխատելով, յաջողեցայ շուրջ երկու տարուան մէջ, յրացնել 200 ձեռագրաց ինկտութիւնը, յոյրտովին առանձինն ըլլալով այս դժուարին աշխատութեան մէջ: Սկիզբները թեւ աշակերտակց ընկերոջ մը ազնիւ օժանդակութիւնը վայելեցի, յայց նկատելով որ «այժմ ամէն զան շաւ կը տեսնեն», սկիզբէն սխալ երկրորդ անգամ ըլլալով ստանձինն ու ընդարձակօրէն ինձն իւրաքանչիւր ձեռագիր, յոյրին նկարագիրը ամփոփելով, այսպիսի, 16 տետրակներու մէջ, ընդամենը շուրջ 1500 էջ: Բոլոր ձեռագրաց մէջ, ամենեւնի ոչապարտ և պատմական անմիջեղի արժիք ունեցողը մեր թիւ 5 մագաղաթեայ մեծ տպէն էր, որ իր մէջ ամփոփէր էր Օշին թագաւորի գործածութեան յատուկ Մալուստարանը, Ժաւադիքը, Եւրաքանդը, Տոնացոյցը, և որուն ի վերջ կար Կոռիկոսի Տէր Հերոմ պատմիչի ժամանակագրութիւնը, շատ տեղի ընդարձակ, ամէն ցայն վայր հրատարակութիւնները: Ստաթին իսկ անհարկով, ոչապարտ թուեցաւ ինձ այս արհաւիրական հազարապիս մասնակը, որուն մէջ, սկիզբէն մինչև վերջը, կային յարմարիս փոփոխակներ (variante), գործ կարելի հարկաւորութեամբ և ըմբռնելով ամէն ժամանակ շարժով, յաջողեցայ երեսուն թերթ, իւրաքանչիւր տպը իր զարգիւր ու ձեռագիր մէկի անկի օրինակներու մէջ խղճմտօրէն յարդարելով: Օշինի Ձեռագրին ինկտութեան արդիւնքը այնքան թախաւոր թուեցաւ ինձ, որ մտադրեցի զան առանձինն հրատարակել (Տես ԵԿԱՐԱԳԻՐ ՕՇԻՆ, ԹԱԳԱՒԱՐՈՐԻ ԶԵՌԱԳԻՐԻ ԺԱՄԱՆԱԿԻՐԻՆ, 1319, զարգրութիւն Անթիլիաս, 1933): Վասն զի գէթ մօտաւոր տարիներուն մէջ չէի յուսար զարգրութեան տեսնել Հայկազի Ձեռագրաց Մայր Յուցակը: Սոյն մասնակի հրատարակութեամբ Հայ իսկականաւոր աշխատի մէջ արեւցած ջրուն մեծաբարձրութիւնը վարձատրած կըստ ժամը յոգնութիւնս: Ներածութեանս ի վերջ կը դնեմ իմ յարգելի թանաքի թարգմաններուս Եւրաքանդը Օշինի Ձեռագրին ստանձինն հրատարակութեանս տարի իրենց գրի առած գրախօսականները, Ընդհանուր Յուցակիս հետ ունեցած ուղեւորութիւնը:

Տարիներէ ի վեր Հայկազ կը մնայի և շարժաւ կը տեղեկանայի մասնաւոր ձեռագրաց մասին ես: Ս. Բաւաթան Մանուկ եկեղեցւոյ հայերէն Ձեռագրաց Յուցակիս կազմութիւնը հազիւ յրացուեցած, հետաւորս եղայ զտեղի մասնաւորներու իմ մնացող հայերէն ձեռագիրներն ալ, զանոնք ևս նկարագրելով կարելի ընդարձակութեամբ: Եւ յաջողեցայ միայն Յուցակիս մէջ անցնել մագաղաթեայ երկու ձեռագրեր, մին մեծայիւր և սիրուն մանրամասնութեամբ զարդարուն ԶԱՇՈՅՄ մը: Իսկ միւսը՝ ԶԱՐԱԿՆՈՅ մը, կ'իյնար խափառած, որունց այժմու տէրը հնագիտական արժիք վերագրելով, չէր փախափեր ծածօրացնել: Հայկազի մէջ Պր. Անդրեաս Ղազարեանի մօտ կայ Ամիրտովաթ Ամասիացիի Բժշկարան մը, որուն ընդարձակ նկարագիրը տեսած է Տօք. Յարութիւն Տէր Ղազարեան, ԵԱԻԱՍԱՐԻԻ մէջ, Բ. Տարի, էջ 93, թեւ թերթին խափանութեամբ յոյրածին վերջին մասը չէ հրատարակուած: Անխափած որ, այս մասնաւոր ձեռագիրներէն զատ, կան նաեւ որիշներ, որոնք մասնակի չեն եղած ինձի, հակառակ փախափիս և խնդրանքիս:

Նախադրութեանս ի վերջ դրած եմ Ընդհանուր Յանկը ինկտած յոյր Ձեռագիրներուն, համաստի խնամաւոր տախտակի մը վրայ, այնպիսի որ զանց կ'ընեն հոս անոնց բոլորման մասանցը ընել:

Յուցակիս ի վերջ, առանձին գլխավարգութեան տակ, որոնք հմ Յատուկ Անուանց Ցանկը, որ ընթերցողը պիտոյն արհի գտնէ անձի և տեղի տ'յն անունները, որոնք կան Ցուցակիս վերջ:

1935 ընդհանր արհի, Աստուածաշունչ Ս. Կրոց Հայերէն Թարգմանութեան Յոբելեանի տոնին ըլլալով, իմ Անձագոյն փափաքս եղաւ ընդհանր Յուցակը հրատարակել Յոբելեանական ընդհանր արհի ընթացքին, առանձին յիշատակագրութեան, կերտով մը հատուցանելու համար երախտագիտական արտադան տարտա Անոնց՝ որ Հայ գրականութեան տարգիտեցին Ոսկեղարը, և զայն զարդարեցին փառաւոր արձաններով: Երանելի Ս. Սահակին և Ս. Մարտիկին:

Այս տարի տարտականութիւն ունիւմ հրատարակաւ իմ արագին շնորհակալութիւններս յայտնելու Երախտագիտական Առաքելական Ս. Արտուր Պատրիարք, Ամեն. Տ. Թորգոմ Սրբազան Հօր, որ հովանաւորեց Հաստիս տարգրութիւնը, անձաւոր լնելով շատ անգամ տարգրելի եղբորս փորձերը, և ընծայելով կարելի ամեն տիւրութիւն: Շնորհակալութիւն ընդհանր, Տարտանի յարտական Տնաւ Հոգեւորն Գարեգին և Շատարշ Վարդապետներուն:

Իմ անկեղծ փափաքս եր կարելի եղածին չափ խնամաւոր տուաւ հանել այս զուտ քանակական հատորը, ասոր համար չընկրկեցայ ունեւ զտիւրութեան աղբիւ, ընդ իսկ ընդարական, առանց տրոյն անկալութեան: Բայց որովհետեւ ամիտը ժամանակս իմ տարտանի տարտանութիւններուն միայն կրնայի ընդհանր ըլլալ, կր կարծեմ որ Հաստիս ունեցաւ շատ մը բերութիւններ, մեծ մասաւոր յախաւայս, որոնց համար իմ տիւրելի ընթերցողներուս ընդդառնութեան միայն կրնամ տալ ինչի, խոտանալով, ի տեղ տարտագային, ընդհանրաւորաւ տարտանանի ըլլալով ունեւ տեսակի Թարգմանց, առանձին բարակութեան: Սա խնդր միայն գիտեմ որ տարտանի և տարտանութեանց անդաման ընտրելով այս համար Յուցակին տարտանութիւնն ու տարտագրութիւնը, այդ տարտականութիւնը լրացուցած կ'ըլլամ այսու, անդորրութիւն տարտանած ըլլալով ինքնանմանիս:

Հայկ
15 Ապրիլ 1935
Աւագ Երկուշաբթի

ԱՐՏԱՒԱԶԻ ԱՐԲԵՊԻՍԿՈՊՈՍ

Գրախօսական՝ ՆՈՒՐԱԿԻՐ ՕՇԵՆ ԻՌԱԿԱՆՈՐԻ ՉԻՌԱԿԻՐ ԺԱՐԱԿԻՐՈՒՄԻ (1819)
 Նկարագրեց Արտաւազդ Արքիպիս. Սիւրմէան, Առաջնորդ Հայէպի Հայոց:

Կիւիկիոյ իր բերդարատը բազմաբնակեան թագաւորութեան թագաւորներէն Օշինի գործածած չքնաղ ժամադիրքը (ղրուութեամբ, զարդերով, արուեստով և պարունակութեամբ չքնաղ) ձեռագիր վիճակի մէջ դարերէ ի վեր կը կենար թաքւած — բայց ոչ հանգչած անգութ վայրենի, յարձակութեամբ, աւելի քան ժամանակէն՝ մարդոց զարչելի կուրծի վարմունքէն խանգարուած, յօշոտուած հումակ եղծումի մտանգին մէջ — կը մնար անայցելու, անօգուտ հանրութեան, մինչև որ բանգէտ, մտացի, ծնունդաւ, փրկիչ մը եկաւ, յանձին Արտաւազդ Արքեպ. ի, աղատել ան չլատ ողբալի վիճակէն. ինչպէս կը հասատէ Ռարդէն Սրբազան, լոյս հանել Հայ Զեռագիրներու գանձարանէն այս մեծագին բեկորը, ու տալ ի վախիւումս Հայութեան:

Շնորհաւորելի է ազգը որ (Թիւրքիոյ Հայութիւնը միայն նկատի առնելով) Փիրդալման Ղ. Վրդ. ի, Տրդատ Նպ. Պալեանի, Պարոնեանի, Նորայրի, Սահակ և Ռարդէն կաթողիկոսներու, Թերզում Արքեպ. ի (ամէնը եկեղեցական) Զեռագիրներու ուսումնասիրութեան հրաշքը ունեցողներու ճնտը չէ սպառած, և կը գտնէ իր արժանաւոր պայապատը ու շարունակողը Արտաւազդ Արքեպ. ի մէջ: Կրնանք ստուգապէս ըսել իրեն համար ինչ որ մեծ վարպետը Պէթովէն գոյնց Նորահաջ Նուագաստեղծ Ռոսինիի համար լսելով ասոր մէկ գեղեցիկ նուագը. Եւրաւ, աս ալ ունի աստուածային հուրէն կայծ մը: Շնորհաւորելի է նաև Նեղինակը որ ունենալով Հայէպի պէս կարեւոր կեդրոնի մը բազմակարծ ժողովրդի մը առաջնորդութիւնը, հոգեւոր հովուութիւնը Հայէպի պէս կարեւոր կեդրոնի մէկ կողմէ վերակացու պետութեան հետ, միւս կողմէ օտար հողի վրայ բնիկ ալլացեղ ժողովուրդին հետ՝ ներդաշնակ յարաբերութեանց հոգը, ժամանակ գտնել է, ու, ստեղծել է հետազոտութիւններ ընկելու ձեռագրաց մէջ, հաստատին հարազատին լոյսը սփռելու հայութեան անցեալին վրայ, որ այնքան առատ եղած է կենսելով, մանաւանդ մտաւոր կենսելով և ասոր վկայ են այն անթիւ անհմար ձեռագիրները որոնք ջուրի, հուրի, չարժի, թշնամիներու, ընտանի յարձակողներու վայրագութենէն ծանր հարուածներ կրած ղեռ տակաւին կը կազմեն պատկառելի ստուար թիւ մը, և ունին իրենց մէջ պահուած այնպիսիներ որոնք կը սպասեն Արտաւազդ Արքեպ. ի պէս օրհատարի խուզարկուելու՝ յայտ գալու և յայտ բերելու իրենց ցանկալի լոյսը:

Հին ձեռագիրներու վերծանումը և մաքրումը՝ լուսարանուած խնամոտ հրատարակութիւնը զլուսէլ հանուիր թիկն արխատութեամբ Ռարդէն Սրբազան իրաւացիօրէն լշուր և քաղաքի արխատութիւնէն՝ կ'որակէ ատու Արքեպ. ի, աս գործը կը պահանջէ բազմակողմանի հմտութենէ զատ մայրաքաղաքի պարագայում, համբերատար՝ անվատ օգի, չենք աւելցնել անխոնջ եռանդ, որովհետեւ Թիւրքոյի աշխատութիւնը խոնջեցը չգիտեր, չգտար: Նուիրումը ղիւրին է և հեշտ սուրբ կրակը ունեցողին: Ռընան գեղեցիկ պարբերութեան մը մէջ հոն կը ներկայացնէ յայտը արտադրութեան մը — գրական թէ գեղարուեստական — անհրաժեշտ պայմանները լիկը որ կը հետախուղէ, հանձնար որ կը գտնէ, արեւատոր որ կ'արժեցնէ, իրենք ալ ունին. գործածած է հրատարակողը այս արխատաբիրութեան մէջ: Մատենային բովանդակութիւնը մէկ տուփի մէջ մթերուած ունի պէպզէտ գոհարներ, ժամագիրք, Սաղմոս-Երգարան, Մանրուսմունք, Շարական, Տօնացոյց, Աղօթքներ, Տաղեր (որոնց մէկ մասը անտիպ) և վերջի քանի մը էջերուն մէջ աւելցուած ունի կոռիկօթի տէր Զեթում իշխանի հետաքրքրական ժամանակագրութիւնը 1076-1286, 220 տարիներու լրջանին անցքերուն, որ անտիպ չէ, բայց չափան է ընծայելով եւր օրինակ մը:

Այս ամենուն յարգը կը կայանայ ոչ միայն ղեռ լոյս շտեմած անտիպ հատուածներուն մէջ ուրոնցմէ կան բաւական թուով, այլ մանաւանդ արդէն մանօթ տպագիր օրինակներու հետ համեմատութեան եզր մը ընծայելուն մէջ, երևան բերելով տարբերակներ, յապառում, յաւելում, մասեր բազմաթիւ էջեր (էջ 25) որոնք կը պակսին տպագիր օրինակաց մէջ: Ինչպէս, օրինակի համար (էջ 54) հիւսնալի գովք մը Ս. Կոստին, Աստուծաբան Ս. Գրիգորի վրայ գեղեցիկ շարական մը (էջ 10), Ս. Թեոդորոսի վրայ (էջ 62), օրուն շարունակութեան մէջ զժրաստարար քթերթեր կտրուած և ի սպառ կտրուած են: Ս. Լուսաւորչին շմուտ և ունի ի վիրապօին օրնութիւնը և այլն: Ասոնք ամէնքը մեծ խնամով բաղմալան արխատութեամբ եղած բաղադատութիւններէ յետոյ նշանակուած են մի առ մի, և կ'երկին շատ տեղեր յաճախ — աւաղ չափազանց յաճախ նշանակուած նաև անխիղճ վանտալներու գործած աւերքին հետ, զազրանք և զայրոյթի պայցնելով ընթերցողին՝ առ միօրինակ սրտակուտը ղիտողութեան առջև և յայտը թերթը կարէն ինկած և ի սպառ կտրուած է օ (էջ 24), և անոնք թերթ մը մագաղակ ուղղակի բարեն կտրուած ու հանուած է օ (էջ 24), և անոնք կտրուած է օ (էջ 24), և անոնք կտրուած է օ (էջ 30) Նոյնպէս էջ 64 և 74 յայտը էջը արմատէն կտրուած ու անհետացած, զարմեալ էջ 66 Նոյն ողբը, և էջ 58 յայտը երկու թերթերը միւս անտիպ, բովանդակութեամբ արմատէն կտրուած և անտիպ:

«խումանկ» (56)
«հրահաք» (46)
«պատուանդ» (85)
«գամագոյտ» (80)
«անայ» (47)

— «ուղղելի» «խորամանկ».
— «ուղղելի» «հրահանգ».
— «ուղղելի» «պատուանդան».
— «ուղղելի» «գամագոյտ».
— «ուղղելի» «աւրհնայ» և այլն:

Արդարեւ զրօրն աւարտին՝ վրիպակներու ցուցակի մը մէջ ռաւական թուով աշտոյի տխարներ ուղղուած են, ըստ զօրադարար Նորդ էջին կանգ առած է ուղղուածներու ցուցակը, և վերեւ նշանակուածները ամէնքն ալ 45-րդ էջին հետեւողներուն մէջ կը տեսնուին: Կերեւի որ և է պատճառով մը արդիւուհի է վերածերուն վրայէն անցնողը լրացնել իր գործը:

Ուրիշ զիտողութիւն մը թոյլ կուտանք մենք մեզ ընել: Էջ 56՝ Կանոն երրորդ աւար ծննդեան Քրիստոսի ԲՁ Շարականը ամբողջ տառաւոր է, և տեղի սղուածներու պատճառով անշուշտ՝ իրար քակ տպուած է, թակայն աղէկ կ'ըլլար զոնէ կիտաղրութեամբ յայտնի ընել չափաւ զրուած ըլլալը: Նոյն զիտողութիւն Արգար Թագաւորի տաղին համար (էջ 50) և (էջ 52) յղութեան Սրբութեայ Աստուածածնի Կանոնին այն մասը որ կը սկսի սա տունով՝

«Որ զհին կրտակն ի տիպ կուսին
Նախկին ետուր յանապատին և ևայլն:

Այս թեթիւ դանցառութիւնները զորս նշանակեցինք լուի անպայման չերեցնելու: Համար մեր զրուած տիքը՝ ընտելեալ պակեցներ ըրարձր հիացիկ գնահատումը այս պատուական հրատարակութեան համար: Խոստովնայից է ալ, չպիտի ըսենք, այլ հաստատ երաշխիք որ պիտի ունենանք այլ թուերը կրակելու ունեցող տաղանդաւոր հրատարակչէն նոր գտարներ հանուած մեր Զեռագիրներու թանկեղանքին արժէքներու գանձարանէն (ըստ Ռարդէն Որրազանի առաջին) փրկուած անլուս արգելանքէ ու անբումբէ: Այս նորապտուղ երկին յաջողին կը օպասենք ակնզէտ, և մեզի հետ անուշաւ ամէն անունը որ այս գիրքը կարդան և անոր հմայքէն զրաւուն:

ԳԱՌՆԻԿ ՖԵՏԻԼԵԱՆ

Բանաստեղծ պր. Յ. Քիրտոսեան յատկապէս ՆԱԽԱՐԱՐՈՒՄ ԵՐԵՎԱՆԻ ԹԱԳԱՆՈՒԹԻՒՆ ԶԵՆՈՒՄ ԴԱՐՈՒՄ (1919) համար գրած է հետեւեալ գրախօսականը:

Դոր ստացայ թղթաբերէն Ոչին Հայակիլիկեան թաղաւորին այս շահեկան ձեռագրին նկարագրութիւնը՝ որ այնքան կատարեալ և մանրակրկիտ կերպով պատրաստած է խղճմամբ ուսումնասիր Արտատաղ Արքեպիսկոպոս:

Աշխատութիւնը իր ամբողջութեան մէջ ամենաբարձրագոյն է որ աւելորդ չեմ սեպեր գրախօսականի մը սահմաններէն աւելի ընդարձակ սահմաններով ընթերցողներու ներկայացնել այս հատորը:

Նախ արուեստի տեսակէտով ինծի համար անակնկալ մը եղաւ: Անթիլիասի կաթողիկոսարանի տպարանէն այնքան կատարեալ շրտարակութեան մը երևումը: Խնամուտ կերպով պատրաստուած տպագրութիւն, կազմ եւ այլն, որ իր ամբողջութեան մէջ Սաղէմի Սիոն տպարանը կը յիշեցնէ: Երեսներկուց, ցնահատիկ է Անթիլիասի Դպրեմանուց տպարանին մշակներուն աշխատութեան այս նմոյշը: Ինչպէս ըսի կազմը կոկիկ է և թուղթը լաւ: Սարմէն ցանկալի է աշխատութիւնը իբր տպագրութիւն: Սակայն ա՛յ աւելի խղճամիտ ու մաքուր աշխատութիւն մըն է Նիսիսիւղիւր ինքնին:

Իբրև յառաջարկ Բարգէն Սրբազան կաթողիկոս Կիլիկիոյ կը ստորագրէ Օնիք Թագաւորին 26-նոսիւրդ ակնարկը: Ընտաքքական են Սրբազանին տողերը, որքան ալ համառօտ ըլլան անոնք: «Հալէպ, Ասորիքի այս հին և հետաքրքրական քաղաքը, իբրև հանգրուան մը Հայ վաճառականութեան, միջին դարուն, ...» Հալէպի դերը Հայ վաճառականական պատմութեան մէջ իբր հսկայական գրեթէ աներևակայելի կերպով խոշոր է եղած: Մարդ կ'ապշի կը մնայ այն ազգային նիւթին ի տես, որուն կարելի է հանդիպել օտար պատմագրութեան մէջ: Հալէպի Հայոց մասին: Ինչ պանծալի վկայութիւններ մեր անցեալին համար, ինչ փառաւոր գործունէութիւն, այն սակայն ինչ պապանցող լուսթիւն մեր մատենագրութեան և բանասիրութեան մէջ: Գրեթէ անքակտելի կերպով իրար կապուած են կաթողիկոսարան, Շամախ, Արաշ, Թաւրիզ, Պալատ, Հալէպ, Իսկէնտէրու: Պարսկաստանի վերածննդեան պատճառ եղաւ հոս մեծաքաղ իր Հայ վաճառականներուն հազարաւոր հակնոց կարասաններով կանոնաւոր կերպով Հալէպ կը բերուէր Ժե - ԺՁ - ԺԷ - ԺԸ զարբերուն:

Սայաթ Նուայի նախնիք, այսինքն հայրը, Հալէպցի էր:

Հայեական վաճառականութիւն և Հալէպ գրեթէ հոմանիշ են: Տարբեր առթիւ գոնէ մասնակի կերպով պիտի անդրադառնամ այս մասին արդէն պատմաւոր իմ մէկ աշխատութեանս մէջ (*):

Բարգէն Սրբազան կաթողիկոս կը շարունակէ իր թուոցիկ ակնարկը, պահիկ մը կանոց առնելով Օչինի և անոր համախոհ ժամանակակից կոստանդին կեսարացի կաթողիկոսի գործունէութեան վրայ: Սրբազանը վերլուծումներ կ'ընէ պատմական անցեալին, յոյց տալով ինչ որ քաղաքական սխալ կը նկատէ, այսինքն Ոչինի լատինամիտ հակումները, որ ուրիշ բանի չէին ծառայէր՝ եթէ ոչ զրացի մահմետականները զայրացնել Հայոց դէմ: Եւ սակայն զրացի մահմետականները այնքան ղրեւազդիւր էին որ Խոզէնի պիտի զայրամային, հոգ չէ թէ Հայերը այդ կարծեցեալ առիթն ալ տուած չըլլային:

Անտարակոյս տխուր էր այն միամիտ ակնկալութիւնը որ մեր Կիլիկիահայ հին քաղաքական վարչիները կը անուշանէին Եւրոպայի կրօնական կամ աշխարհական վեհապետութեանց համար, անոնցմէ ակնկալելով փրկութիւն:

Դժբախտարար առիթակ եղած է Հայ արտաքին քաղաքականութեան կրկնուող սխալը, սխալ մը որ մինչև մեր օրերը շարունակուեցաւ և առիթի կ'ապասէ զարեւալ կրկնուելու, այդ յիմարական խարկանքին, տեսիլքին յանձնուելով յուսախաբ ըլլալու համար միայն:

Դժբախտարար սակայն մեր պատմութեան այդ ամենամոռեալ Կիլիկիան չըմանը իսկ այնքան յուսահատեցուցիչ կերպով մտի է, և խառնակ կերպով մեղի հասած, որ զԺուար է զեռ վերջնական կերպով արտայայտուի: Օչինի քաղաքականութեան կամ լատինամերձներու քաղաքականութեան խնայութիւնը մէկը թողունք (**), սակայն այդ կուսակցութեան զոյութեան պատճառները անտարակոյս զոյութիւն ունէին, և այդ պատճառները տնտեսական պատճառներ էին որոնք կը ստիպէին լատինամերձ կուսակցութիւնը երբեմն բուռն միջոցներու դիմել, երկրին մէջ արտասահմանեան օրինաւոր կամ ապօրինի պահանջները զոհացնելու համար: Անտարակոյս անոնք պէտք կը տեսնէին

(*) Հում մեծաքի վեճառականութիւնը եւ Հայերը:

(**) Մեզմէ ոմանք այդ կուսակցամարտիւնը (լատինամերձները) ցոյցիսկ ազգայնութիւն եւ օտարացումն ցկացած են: Սակայն ինչպէս բացատրել որ անոնք մեծապէս ստաւած են Հայ մշակոյթին իրենց բազմաթիւ շեղադրական մեկնեցումները ուրեմն մաս մը մեզի հասած է:

հանելի ըլլալ խտտապահանջ Պապերուն, այնքան կարեւոր նիւթական փոխարինութիւններ ստանալու համար Յետոյ ստանալու համար զիւրոյթիւններ Եւրոպայ յահագող և արեւելեան ապրանք ծախող հայ վաճառականներուն ի նշոյստոյ Սոխպուած էին հանելի ըլլալ Եւրոպացի վաճառականները Հայաստանիկոյ սահմանները հանգրտան ընտրելնուն համար Սրոյնտեւ որքան ալ որ մեր ազգային զգացումները չի փայտիայեր, սակայն ստիպուած ենք ընդունել, որ Կիլիկիան իրապէս մեր քանանա եւ երկիրը չենք կրնար նկատել, մէկ խօսքով՝ անքաղաքին անտեսական պահանջներուն համար Ասոր համար իսկ մեծապահգուած Հայ գաղութներ փոխանակ Կիլիկիա ինչեւու չախնտրեցին իրմ, լեհաստան, Թրանսիլանիա և այլ գաղթել:

Լատինամերձութեան արդիւնքը սակայն իրապէս եղաւ աւաղելի: Կրքերու տարապայման զարգացումը ազգայնամոլները ձերբադատելի հակազգային նկատուած լատինասէրներուն միանալով միասին պայքարելի, պայքարներ որոնք ուղղուած էին հասարակաց թշնամոյն, Եգիպտոսի ժահմտական իշխանութեան տիրապետութեան դմ, և Կիլիկիայի ազգաւեցներ կամ հակալատինասէրները հցնածամային պահուն զաստիք եղան, ըստ իրենց ազգային թշնամոյն Լատինասէրներուն դմ, սակայն իրապէս ակամայ զայնակցեցան երկրին միակ և իրական թշնամոյն Եգիպտացուց հետ և սխալ կերպով ըմբռնուած ազգասիրութիւնը, աւելի ճիշդ ազգամոլութիւնը եղաւ բուն կործանիչը Կիլիկիայի պիտրիկ թագաւորութեան: Այս հարուածը աւելի մեծ չարիք եղաւ բարոյական տեսակետով քան թէ իրապէս ինչ որ էր, որոյնտեւ Կիլիկեան Հայաստան անբաւարար, ախ մը երկիր էր անուանական թագաւորութեամբ մը, որուն իրական տիրապետութիւնը տարակուսելի էր որ Սիւէն անդին հասնէր, անչաչտ ասիկա մասնաւորաբար Ժ. Գարուն:

Կիլիկեան Հայաստանի Լատինասէր կուսակցութիւնն ալ նման մեծ Հայաստանի Ունիթորական շարժման կուսակցներուն թողուց իր խնդարիչ հետքերը մեր ծիսակատարութեանց մէջ: Եւ ահա այդ իսկ պատճառաւ ամենակարեւոր է Արտաւազդ Արքեպիսկոպոսին այս հրատարակութիւնը, որ ինչպէս ըսի, խղճամիտ մտնամտեցութեամբ մը կը ներկայացնէ Օշինի կրօնական այս ձեռագիրը: Որոյնտեւ Ռաքզէն Սրբաղանի խօսքերով իսկ «Օշինի ձեռագիրը եզր մը կը կազմէ Հայաստանեայց Եկեղեցոյ ժամագիրքին և Շարականին բաղադատական ռուսմասսիրութեան համար: Եւ ասիկա ինքնին անգնահատելի մեծութեամբ նպաստ մըն է մեր ռուսմասսիրական գրականութեան համար, որ կարելի կ'ըլլայ եռանդուն Հայէպի Հայոց Առաջնորդին ու միայն տքնալան, սրտատեսած ախ խատութեամբ այլ նաեւ անոր իսկ նիւթական միջոցներով:

Յաւալի է որ հակառակ կատարուած բազմաթիւ ցուցակագրութեանց, ատունց մեկնակետեր կը պակսին մեզի: Աւետարանի օրինակ մը որ ըլլալ մեր հնագոյնը որուն վրայ բաղդաստեղ ջուցակներն ի ներս ջուցակագրեալ Աւետարանները: Կը պակսին նման մեկնակետեր Շարականներ, բաւ, Դանրուածներու, ժամագիրքերու, Սաղմոսներու, եայլն, եայլն: Օրինակ իմ ձեռագրաց հաւաքածոյիս մէջ Ժ. Գարէն սկսեալ 15 հատի մօտ Շարականներ ունիմ որոնք առանձին առանձին իրենց պարունակութեամբ ներկայացնել աւելորդ հրատարակական ծախք և յղուելիւն են: Նոյնպէս 10ի մօտ աւետարաններս եայլն: Ասոր միակ դարմանը ըստ իս ամբողջութեամբ հրատարակելն է հնագոյն օրինակները որ ունինք Աւետարանի, ժամագիրքի, Շարականցի կամ ինչ որ են, և ցուցակագրողները ատունց յենլով ընեն իրենց հղուածները կամ նշանակեն իրենց օրինակներուն ցուցակագրութեանց տարբերակները:

Յաջորդ տողերը ԼԵՐ ԸՆԹԵՐՆՈՒՆԻՆ և նոյն ինքն Արտաւազդ Սրբաղանի գրչէն են: Հարեանցի ակնարկութիւն կ'ըլլուի Օշինի ձեռագրի գրչին Թորոս քահանայ Կլայեցիի կամ Հոսմկլայեցիի, երբեմն Խալիոնց կոչուած, մասին: Թորոս քահանայ եղած է Շարականցին գրչը, իսկ Սաղմոսի ու ժամագիրքի գրչըը եղած է Յակոբ քահանայ: Թորոս քահանայ բազմաղիւն գրչի մըն է, իր գրչէն է Նիւ Երզնէ, Էրզր փողոցի և Ֆիթիկ ալիւնիի մէջ ցուցակորուած Սրեմեկեան հաւաքածոյին քանչելի Շարականի, Գեղեցիկ կերպով մանրանկարուած և կատարեալ, որուն մասին երկար կը խոսիմ Արտեմիոս Նահալուց Ձմեւագահ Հաստատութեանց և Հալաֆմանկ Հայեթէն Ձեռագրաց Ցուցակիս մէջ (անտիպ):

Օշինի ձեռագիրը կոչուած այս հատորը, հետաքրքրական է ըստ իս նաեւ Թորոս քահանայի գրչութիւնն ալ եղած ըլլալուն համար: Ձեռագիրը գրուած է 1319 ին, սակայն Արտաւազդ Սրբաղանին նկատագրին առման չափուած, չարչարուած, կտրատուած այս ձեռագիրը այլեւս արուեստէ ոչինչ կը պահէ մեզի համար:

Թորոս քահանայի մասին Արտաւազդ Սրբաղանի տողերէն կը հետեւցնեմ որ Սիսուանի մէջ Հ. Ալիշան խօսած է: Սիսուան և Արաբազ զմբխտաբար հաւաքածոյիս մէջ կը պակսին, ի վիճակի չեմ եղած այս ամենակարեւոր աշխատութիւնները ունենալու: Սակայն հոս իբր մասնութիւնն ըսած որ Թորոս քահանայի գրչէն է Վենետիկի Իփիթարեանց Հ. Սարգիսեանի ձեռագրաց Ցուցակին Ժ. Թիւ Աւետարանը, Դրաքարկ գրուած 1331 ին, իսկ Spencer-եան Շարականցի զմբխտաբար անթուական է սակայն հաւանաբար Ժ. Գարուն սկզբի գործ: Ան մեռած է 1342 Դեկտ. 27 ին: Երածիշտ և Դասապետ, արքունի զրան այս Աւագերէցը 1307 ին Հայոց Պաղտին մարաշխտսին հետ Կիլիկիոյ Հայոց

Հեռն Դ. Թագաւորէն, որուն խնամակայն էր Զեթուս Բ., զեսպան զրկուեցաւ Անգլիոյ նշուարդ Բ. Թագաւորէն, որուն պատառխան նամակը լատիններէն հրատարակուած է Purchas and His Pilgrims աշխատութեան ութերորդ հատորին մէջ էջ 84-85:

Եւ վերջապէս Արտաւազդ Սրբազան կը սկսի իր Նկարագիրը Օչինի Սաղմոս-Շարական-ժամագիրքին: Էջ 88 լուսատիւի կը տրուի Սաղմոսի յիշատակարանը, Յակոբ քահանայի գրչէն: Էջ 76 զարմեայ յիշատակարան մը Յակոբ քահանայի գրչէն, իսկ էջ 91 լուսատիւի էջ մը Զեթուս Պատմագրի ժամանակագրութիւնը: Այս վերջին աշխատութիւնը որ ձեռագրին վերջը յաւելուած է, կը սկսի մանօթ մամանակագրութիւնը 1076 թուականաւ և կը հասնի մինչև 1296 թուականը (աստ էջ 93, ա. տիւնէն — 101 ր. տիւն) որով վերջ ձեռագիրը կը դադարի:

101 էջէն սկսեալ Արտաւազդ Սրբազան կու տայ Ձեռագրին յիշատակարանները, որոնք նման ձեռագրի մը համար պարմանայի կերպով յիշ են: Այլուստ մանօթ եւ որ Խորոս քահանայ այլպիսի կերպով ժողովալ է իր յիշատակագրութիւններով:

Ձեռագրին կցած է նաև Ռարգէն Սրբազան իր յիշատակարանը 1923 Փետրուար 23 Ձորեղարութիւն, Հալէպ թուագրուած: Ձիւ մասնաւորապէս կը հետաքրքրեն իր սա տղերքը, «Աղաչելով պատուիրեցի առ որ անկ է, որ այս բոլոր ձեռագիրները զրկեն Երուսաղէմ Ս. Յակոբայ մասնեղարանը, որ այսօրիս հաղարար ձեռագիրը հաւաքուած են, ինչպէս որ մենք Այնթապցիք զրկեցինք Այնթապի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ ձեռագիրներէն:

Հայ բարձրաստիճանի և գիտնական շոքեռականներէն մինչև այս կողմ իցի թէ լսուէր: Դրմ-քախտաբար հաղուագիտ են նման զէպրի շայ ձեռագիրները կեդրոնացնելու: Դնքսէս Արքեպիսկ. Մելիքիթանցեան ի թաւրիզ, Պարթաւաստան հաւայեց իր իրաւաստութեան տակ գտնուող ձեռագիրները և Հայաստան զրկեց, Պետական Թանգարանին, ապէ՛ յանի մը տարի առաջ, թէև նախընտրելի էր որ անոնք Սաղմոսի հոր Ջուղայու Ամենաբարձի մանքը զրկուէին ուր արդէն 300 ի մաս ձեռագիրներ կային հայտնուած: Դարձեալ Խորգում Սրբազան, այժմ Պատրիարք, Սերաստիոյ Ս. Նշանի միտաց ձեռագիրները կըցաւ Երուսաղէմ Ս. Յակոբ զրկել տալ: Իսկ Բարգէն Սրբազան իր կարգին Այնթապի ձեռագիրները շոք զրկել տուաւ: Սակայն ինչպէս լսի ասոնք յայտնուէր երևոյթներ են: Սրբեանց Պաշկարահայեցու ողջմտութիւնէն կը Եպատուի որ հոս հոն գտնուող ձեռագիրները, հատ մը Խաթար Փաշալարդ 6-7 հատ Ֆիլիպի, 3 հատ զարմեայ Ֆիլիպի Աղբիանուպոլսոյ եկեղեցական գոյ-քերէն, Նոյնպէս Ռուսմանիոյ զանազան կողմերը գտնուող ձեռագիրները: Իսկ Կ. Պոլսոյ գտնուողները, որոնք պատկանելի թիւ մը կը կազմեն, ոչնչոր է հանել այդ ճնոյլէն, ուր ապագայ վախեր, և արդի անխնամութիւնը կրնայ զանոնք յաւելու կորսնցնիլ տալ Հայ մշակոյթին: Լաւագոյն է ստեղծել կեդրոններ, որպէս Երուսաղէմ, հոր Ջուղա, Էջմիածին, Վիեննա և Վիեննայի, և հետզհետէ հոն հաւաքել մեր տարադնուած ձեռագիրները: Խոսքս անհատական հաւաքածուներու համար չէ, որպէս Ռարիզ Պ. Պ. Իսմիլեանի, կամ աստ իմա, որովհետև անձնական հաւաքածուները քնդհանրապէս մեծ խնամքով կը պահպանուին, և յաճախ կուսուսանախորտին, որով մեռեալ տառ չեն մնար:

Թէ՛ Արտաւազդ Սրբազան և թէ Երուսաղէմէն Միտրոպ Սրբազան Նշանեան նամակներով ինծի կ'իմացնեն որ Արտաւազդ Սրբազանի Հալէպի Ձեռագրաց Յուլակը հրատարակուելու վրայ է, բան մը որուն կը սպասեմ անհամբերութեամբ: Ասիկա, պատերազմէն վերջ, Ձեռագրաց առաջին լուրջ ցուցակագրութիւնն է որ հրապարակ էնլլէ, յուսանք որ վարակիլ ըլլալ սրինակը և չատ մը անտիպ ձեռագրաց ցուցակներ հետզհետէ հրատարակուին:

Այսպէս Արտաւազդ Սրբազանին այս նոր հրատարակութիւնը աւելի քան խանդավառել է ինծի համար: Դոր յոյսեր կ'արժարծախն, և մեր արտասահմանեան պարբերականներուն բանասիրական նախադասիկն անկախ վերջապէս Նիկիոյ Աթոռի, նման նոր, լուրջ և արժէքաւոր աշխատութիւններ կ'երևան:

Բայտ իմ Նիկիոյ Աթոռի արժանի և զեղեցիկ կոթող մըն է Արտաւազդ Սրբազանէն՝ ի յիշատակ իւր մեծ ձեռագրաց Օնան և Տիրուհի Սիւրբեանի և Առաքել և Հեղինէ Երանանեանի:

Wichita, Kansas

Յ. ՔԻՐՈՍԵԱՆ

Էջ	Թիւ	Գրիչ	Ստացող	Ժամանակ	Տեղ	Ծաղկող	Բովանդակութիւն
1	1	Աստուածատուր քահանայ	Պետիկ Զեւէպի	1632	Հալէպ	Թորոս Տարօնեցի ?	Աւետարան Մաղաղաթեայ
3	2	անյայտ	անձանօթ	17րդ դար	անձանօթ, Հալէպ	անյայտ	»
5	3	»	»	անձանօթ, 15րդ դար	անձանօթ, Կիլիկիա	»	»
6	4	Ներսէս երէց	Յովնանէս Կիթլ. Թըւ-կուրանցի	1511	Սպիլիա Կեսարիոյ	»	»
8	5	անձանօթ	անձանօթ	ԺԴ - ԺԵ դար	անյայտ	»	»
10	6	Յակոբ և Թորոս քահանաներ	Օշին թաղաւոր	1319	Դրազա՞րկ	»	Ժամագիրք
13	7	»	Թորոս սարկաւազ	1336	Կոպիտառի զղեակ	»	Մանրամասնք
24	8	Ստեփան քահանայ	Գրիգոր քահանայ	անյայտ, ԺԴ. դար	անյայտ, Կիլիկիա	Սարգիս քահանայ	»
25	9	Յակոբ քահանայ	Գրիգոր	1426	Հերմոն վանք	անձնթ., Պողոս արեղայ	Շարական
28	10	Վահան քչյ. Զէյթունցի	մանսեխի Պետրոս	1596	Զէյթուն	անյայտ, գրի՞չ	Աւետարան թղթեայ
30	11	Առաքել Եպիսկոպոս	Աստուածատուր քչյ. Ուրֆացի	1612	Ընկուզեկ անապատ	»	»
32	12	Յովնանէս երէց	անձանօթ	1605	Տրապիզոն	անյայտ	Մաշտոց
41	13	Ստեփանոս երէց	Խաչատուր և Նուրի-խան	1655	անյայտ, Հալէպ	»	Աւետարան
42	14	Տիրացու Աստուածատուր	Սարկաւազ Շմաւոն և Անամիան	1612	Հալէպ	անյայտ, գրի՞չ	»
42	15	Ստեփանոս Զուգայեցի	Ս. Քառասնից ժողո-վուրդը	1660	»	գրի՞չ	»
46	16	Վահան քչյ. Զէյթունցի	Զէյթունցի Հեթում	1580	Հալէպ և Զէյթուն բերք	»	»
48	17	Լուսիկ Կրօնաւոր	Զէյթունցի Յակոբ	անյայտ, 16րդ դար	անյայտ, Հալէպ	անյայտ	»
51	18	Մկրտիչ քահանայ	Յովսէփ քահանայ	1661	Հալէպ	Ստեփանոս երէց	»
52	19	Տիրացու Սահակ	Պողոս արեղայ	1694	Զէյթուն	գրի՞չ	»
54	20	անձանօթ	անձանօթ	անյայտ	անյայտ, Հալէպ	անձանօթ	»
54	21	Կիրակոս քահանայ	Յովսէփ քահանայ	1259	Մաշկեւորներու վանք	»	»
56	22	Պողոս միաբան	Կոստանդին քահանայ	1284	Արքակաղին վանք	գրի՞չ	»
58	23	Թաղեոս սարկաւազ	գրի՞չ	1455	Սարալի վանք	անձանօթ	»
60	24	անձանօթ	անձանօթ	անյայտ, ԺԶ. դար	անյայտ, Հալէպ	»	»
60	25	Աստուածատուր քահանայ	Սիմէոն Եպիսկոպոս	1731	Մարաշ	»	»
61	26	»	Ներսէս քահանայ	1672	Հալէպ	գրի՞չ	»
62	27	Մկրտիչ քահանայ	Դրիգոր քահանայ	1653	»	անձանօթ, գրի՞չ	»
64	28	Մխիթար արեղայ	Դարբին Թորոս	1437	Սեւեբեկ	գրի՞չ	»
65	29	անձանօթ	Յովնանէս քահանայ	անյայտ, 17րդ դար	Հալէպ	անձանօթ	»
67	30	Բարսեղ քահանայ	Աւետիք քահանայ	1480 ?	անյայտ	»	»

Էջ	Թիվ	Գրիչ	Ստացող	Ժամանակ	Տեղ	Ծաղկող	Բովանդակություն
69	31	անձանց	անձանց	անյայտ, Ժ. զա՞ր	անյայտ	անձանց	Առևտրաբան թղթեայ
70	32	վարդեր	Ստեփանոս քահանայ	1430	»	»	»
71	33	Յովհան քահանայ	Հայրապետ արեղայ	1338	Արծիկ վանք	Կիրակոս	»
74	34	Ղազար քահանայ	Մանուկ խաչեր	1640	Հալէպ	Գրի՞նը	»
76	35	Գարրիկ սրկ. Մարաչցի	Գրի՞նը	1557	Կեսարիա	անյայտ	»
77	36	Իգնատիոս	Տիրացու երէց և Տիրուհի	1275	անյայտ	»	»
78	37	Արիստակէս Սեբաստացի	Առաքել Քեմալցի	1383 էն առաջ	Առաջ վանք	»	»
80	38	Յակոբ Զէյթունցի	Խոնայ Գրիգոր Զէյթունցի	1602	Հալէպ	Գրի՞նը	»
82	39	անյայտ	անձանց	1300	անյայտ	անձանց	»
84	40	Մուրատ	Գրիգոր սարկաւազ	1652	Հալէպ	Մուրատ	»
85	41	Մկրտիչ սարկաւազ	Խոնայ Սարուխան Զուլայեցի	1633	»	Վարդես Մուրատ	»
86	42	Առաքել քահանայ	Սակայ	1593 էն առաջ	անյայտ, Կիլիկիա՞	Գրի՞նը	»
88	43	անձանց	անձանց	1612 էն առաջ	անյայտ	անձանց	»
88	44	մասամբ՝ Խաչատուր սրկ.	Տէր Գասպար	1460 էն առաջ	» , Մարա՞շ	»	»
90	45	անձանց	Խլխաթ	1588	անյայտ	»	»
91	46	Տ. Ղազար քահանայ	Երէցկին Սթըլուամ	1650 ?	Հալէպ	անձանց, Գրի՞նը	»
93	47	Յովհ. քչ. և Հայրապետ	Պետրոս քահանայ	1309	Փոս (Կիլիկիա)	անձանց	»
94	48	Մկրտիչ քահանայ	Պր. Պարա՞ն	1476	Հալէպ	Կարապետ Բերկերեցի	»
97	49	անձանց	Սարգիս Խալիֆցի	1609	Խալիֆ (Հռոմկլայ)	անյայտ	»
99	50	Ստեփանոս երէց	Խոնայ Մարգար	1662	Կ. Պոլիս	Գրի՞նը	Տաղարան
100	51	Աճատուր քչ. Ուրֆացի	Արքայաճ քահանայ	1640	Հալէպ	»	Առևտրաբան
107	52	Տէր Սահակ	Մարգար	1703	Զէյթուն	»	»
108	53	Տէր Ղազար քահանայ	Տէր Մարգար քչ.	1629	Հալէպ	Ստեփանոս Զուլայեցի՞	»
111	54	Տէր Առաջ քահանայ	Գրիգոր և Սիմէոն կրօնաւորներ	1358	Երուսաղէմ	Գրի՞նը	Առևտրաբան և ճաշոց թղթեայ
119	55	Սարգիս արեղայ	անձանց	1618	Շոշ՝ Սպահան	Մեսրոպ	Սաղմոս թղթեայ
121	56	Ղազար քահանայ	Ժամկոչ Տատուր	1619	Հալէպ	Ստեփանոս	»
122	57	Գրիգոր քահանայ	Մուրատ	անյայտ, Ժ. զա՞ր	անյայտ, Հալէ՞պ	անյայտ	»
123	58	անձանց	անձանց	անյայտ	անյայտ	»	»
124	59	Տէր Վասիլ քահանայ	Գրի՞նը	1594	Սեփեոսոս	»	»
125	60	Արքայաճ քահանայ	անձանց	1649	Հալէպ	»	»
127	61	Մուրատ	Վարդես Սողոմոն	1654	»	Գրի՞նը	»
129	62	Խաչատուր երէց	Մատթէոս վրդ.	1659	Կ. Պոլիս	անձանց	»

Տեղ	Իրազկող	Բովանդակութիւն
անյայտ, Հայկ. պ	անծանօթ	Շարական-Տոնացոյց թղթեայ
Հայկ. պ	"	Շարական թղթեայ
անյայտ	"	"
"	"	"
"	"	"
"	"	"
"	"	"
Երեսնադէմ	"	Դանձաբան թղթեայ
անյայտ	"	Բառարան թղթեայ
Որո	"	Մանրութեան թղթեայ
Հայկ. պ	" Գրիշ	Մատուց թղթեայ
Իմիթ	անծանօթ	"
անյայտ, Եւր. Ձեռք	"	"
անյայտ, Երեսնադէմ	"	"
անյայտ	"	"
անյայտ, Զէյթուն	"	"
Հայկ. պ	Գրիշ	"
անյայտ, Հայկ. պ	անծանօթ	Մայր Մատուց թղթեայ
"	"	"
Երեսնադէմ	Գրիշ	Մատուց թղթեայ
Կարֆն	անծանօթ	Դանձաբան թղթեայ
Հոռիկայ	"	Մատուց թղթեայ
անյայտ	"	"
Մարտ	"	"
Հայկ. պ	"	"
"	Գրիշ	"
"	"	"
"	"	"
անյայտ, Հայկ. պ	անծանօթ	"
Հայկ. պ	Գրիշ	"
Հայկ. պ	Գրիշ	"
"	"	"

Էջ	Թիւ	Գրիչ	Ստացող	ժամանակ
131	63	Սարգիս	յարբ. տիրացոյ. Թակր	1491 Էն առաջ
132	64	Ղեթաւ = քահանայ	Սոփակի քահանայ	1600 Էն յետոյ
134	65	անձանեթ	անձանեթ	անյայտ
135	66	"	"	"
136	67	Փառար զգիր	"	1705 Էն առաջ
137	68	Եակոբ	Կարապետ զրդ.	16րդ դար
138	69	Ստեփանոս քահանայ	անձանեթ	1512
138	70	Գրիգոր	"	անյայտ, ԺԷ. դար
139	71	Ղրթանէւ արեղայ	Տէր Աւագ քոյ.	1497
142	72	Ղաւկաս	անձանեթ, զրի չը	անյայտ, ԺԶ. դար
143	73	Ստեփանոս Աւագերիցանց	Կոստանդին քոյ.	1412
144	74	Ստրատ	Աստուածատու քահանայ Ստրատի	1612
144	75	Սարգիս արեղայ	Կարապետ քահանայ	1542
145	76	Սկրտիչ և Դաւիթ երէցք	Ջուղայեցի մհ. Դաւիթ	1690
149	77	անձանեթ	անձանեթ	անյայտ, ԺԶ. դար
160	78	"	"	անյայտ
160	79	Սարգիս	"	1409
161	80	Աստուածատու քահանայ	Թաշատու քահանայ	1608
162	81	Եակոբ քահանայ	Թովանդէւ և Թաշատու արքեպիս.	1139 - 1182
164	82	Աստուածատու քահանայ	անձանեթ	անյայտ, 1680
164	83	Սարգիս քահանայ	"	1457
168	84	Առաքել արկ. Գեղամեցի	Սոփ. եպոս. Ստրատի	1589
168	85	Կարապետ	Գանդիկ քահանայ	1582
168	86	անձանեթ	անձանեթ	անյայտ
170	87	Սարգիս երէց	"	1699
170	88	Ջաքարիտ քահանայ	Կարապետ քոյ.	1727
170	89	Ղազար քահանայ	Մհ. Դաւկաս Արար.	1673
			Կերցի	
171	90	"	"	1673
172	91	"	Մհ. Թաշատու ք.	1640
173	92	անձանեթ	անձանեթ	անյայտ
174	93	Տէր Ղազար քահանայ	Մհ. Սարբ	1641
174	94	անձանեթ	Տէր Թովակ	1674
175	95	Կիրակոս	Լուսաբար Եսայուցի	1621

Էջ	Թիվ	Դրվիչ	Ստացող	ժամանակ	Տեղ	Ծաղկող	Բովանդակութիւն
176	96	Ալեքսանտր	Տ. Արքանամ քչյ.	1669	Հալէպ	Գրէնը	Մաշտոց թղթեայ
176	97	անձանօթ	անձանօթ	1771 Էն առաջ	անյայտ, Հալէպ	անձանօթ	» »
177	98	»	»	1627	» »	» »	» »
177	99	Աստուածատու քահանայ	Արարիկըցի Մարգար	1660	Հալէպ	Աստուածատու քչյ.	» »
178	100	Յովնանէս քահանայ	անձանօթ	1330 Էն առաջ	անյայտ	անձանօթ	Մայր Մաշտոց թղթեայ
178	101	Աստուածատու քահանայ	»	1675 Էն Վերջ	Հալէպ	Աստուածատու քչյ.	Մաշտոց թղթեայ
180	102	»	Ս. Աստուածածին և Կեղեցեոյ ժողովուրդը	1673	»	Գրէնը	» »
181	103	անձանօթ, Աճատուր քչյ.	անձանօթ	անյայտ, Ժէ. Գաբր.	անյայտ, Հալէպ	անձանօթ	» »
181	104	Յովն. սրկ. և Խաչատուր	Հաղարպէկ	1560	Սրուկ Թլակ	»	» »
182	105	Աստուածատու քահանայ	անձանօթ, Յովնան Դէօ	1679	Հալէպ	Գրէնը	Տոնացոյց թղթեայ
184	106	Յովնանէս քահանայ	անձանօթ	1330 Էն առաջ	անյայտ	անձանօթ	Մաշտոց թղթեայ
185	107	անձանօթ	»	անյայտ, Ժէ. Գաբր.	անյայտ, Հալէպ	»	Տոնացոյց թղթեայ
185	108	Աստուածատու քահանայ	Մարանէ	1681	Հալէպ	Գրէնը	» »
186	109	Պետրոս արեղայ	Շմաւոն քահանայ	1680	անյայտ	անձանօթ	» »
187	110	Թորոս	Սկանտար Զելեպի	1625	Հալէպ	Գրէնը	Տաղարան մազազաթեայ
190	111	Սամուէլ	անձանօթ	1465	անյայտ	անձանօթ	անձանօթ
191	112	Ամիրխան	Գրէնը	1643	Հալէպ	»	» »
192	113	անձանօթ	Յովնանէս քչյ.	1480	անյայտ	»	» »
193	114	Տաներ սրկ.	Կասմացի պր. Սարգիս	1593	Կ. Պոլիս, Սկիւտար	անյայտ	» »
195	115	անձանօթ	անձանօթ	անյայտ	անյայտ	Ալեքսանտր քչյ.	» »
195	116	»	Տէր Մելքիսեթ քչյ.	1472	»	»	» »
196	117	Խաչատուր քչյ. Խիզանցի	Դովր պրն. Խաբաշ	1591	Երուսաղէմ	անձանօթ	Ժամագիրք-Տաղարան թղթեայ
197	118	անձանօթ	անձանօթ	1681 Էն առաջ	անյայտ	»	Մանրութունք թղթեայ
198	119	Յովնանէս արեղայ	»	134	Երուսաղէմ	Գրէնը	Ժամագիրք թղթեայ
199	120	Հաղար Գովր	Տ. Մարգարէ քչյ.	1630	»	»	Գանձարան թղթեայ
200	121	Սարգիս քչյ. Խիզանցի	Գրէնը	1743	անյայտ, Հալէպ	Յկր. սրկ. Զելթունցի	» »
211	122	Մատթէոս արեղայ	Տիրացու Ներսէս	1664	Կեսաբիա	անձանօթ	Տաղարան թղթեայ
211	123	Աստուածատու քահանայ	Պոյաճի Ուսթա Ուսուֆ	1668	Հալէպ	»	Տոնացոյց թղթեայ
212	124	»	անձանօթ	1665	»	Գրէնը	Խորհրդատուր թղթեայ
213	125	Գէորգ Գովր	»	1738	»	անձանօթ, Գրէնը	» »
213	126	Ստեփանոս քչյ. Կրակցի?	Գրէնը	1429?	Հալէպ	»	» »
215	127	Յովնանէս Արճիշեցի	Հայրենակից քչյներ.	1687	անյայտ	»	Ժողովածու թղթեայ
217	128	անձանօթ	Տէր Մարգարէ քչյ.	ԺԼ. — ԺԹ. Գաբ	անյայտ, Հալէպ	»	Մայր Մաշտոց թղթեայ
217	129	Գրիգոր և Սարգիս քչյ.	Դաւիթ վրդ. Հալէպցի	1643	Երուսաղէմ կամ Հալէպ	»	Հարանց վարք թղթեայ

Էջ	Թիւ	Գրիչ	Ստացող	Ժամանակ	Տեղ	Ծաղկող	Բովանդակութիւն
222	130	Վասիլ քահանայ	Թուման սրկ.	1231	Կիլիկիա	անծանօթ	Աւետարան թղթեայ
223	131	Ստեփանոս քահանայ	Յովհ. Վրդ. Եղեւթիոյ	1613	Տիգրանակերտ	»	Սաղմոսարան թղթեայ
224	132	Մկրտիչ Արեղայ եւ Խաչատուր	Մկրտիչ Եպս.	1604	Զէյթուն	»	»
226	133	Արքանամ քահանայ	Հռոմկլացի Խոնայներ-սէս	1639	Հալէպ	գրիչը	ճաշոց թղթեայ
231	134	Վասիլ Եպիսկոպոս	Մհի. Թէրզման Սարգիս	1588	Ֆռնուզ	անյայտ	»
233	135	Հայրապետ Եպիսկոպոս	Մատթէոս քչյ.	1466	Անաւարզա	»	»
236	136	Ղազար քահանայ	Մանտեւի Մկրտիչ	1636	Հալէպ	գրիչը	»
238	137	Աճատուր քչյ. Մարտինցի	գրիչը	1688	»	անյայտ	Գիրք Ծննդոց՝ թղթեայ
239	138	Ստեփանոս Արեղայ	անյայտ	1620	անյայտ	»	Պարզատուճար թղթեայ
241	139	Առաքել Վարդապետ	»	1495	»	»	Հաւաքածու թղթեայ
243	140	Ստեփանոս քահանայ	Յովհաննէս քահանայ	1275	Սկեռա վանք	»	Մանրոտուճ թղթեայ
244	141	Գրիգոր Ակներցի	գրիչը	1325 ?	Ահմեց անապատ	»	Ճառ Խաչի՝ թղթեայ
246	142	Ղազար Վարդապետ ?	Սիմէոն կրօնաւոր	1307	Ասպիտակայ վանք	գրիչը	Մեկնութիւն թղթոց Պօղոսի՝ թղթեայ
248	143	Յովհ. քչյ. Ղալամքեար	անյայտ, գրիչը	1643	Հալէպ	անյայտ	Պարզատուճար թղթեայ
249	144	անյայտ	Թորոս սարկաւազ	1604	Հալէպ, Երուսաղէմ	»	Խրատք կանոնական՝ թղթեայ
254	145	Մանուկ քահանայ	Մանտեւի Մարգար	անծանօթ	Հալէպ	»	Ճառքներ՝ թղթեայ
259	146	Կարապետ կրօնաւոր	Թաղէոս քահանայ	1413	Մոկաց Ծաղկայ վանք	»	»
275	147	Սարգիս երէց	Մանտեւի Ղուկաս	1703	Մարաշ	անյայտ, գրիչը	Յայտնաւորք թղթեայ
277	148	Ղազար քահանայ	Մանտեւի Սաֆար	1639	Հալէպ	գրիչը	»
280	149	Պետրոս քահանայ	Գրիգոր պատանեակ	ժե. — ժՁ. զար	Հալէպ ?	անծանօթ	»
290	150	Ղազար քահանայ	Մանտեւի Պարոն	1622	Հալէպ	գրիչը	»
293	151	Գարրիէլ սարկաւազ	Մանտեւի Այլատ	1554	Կեսարիա, Մարաշ	Ղազար Եպս. և Պաղտատար սարկաւազ	»
325	152	Սահակ	Աստուածատուր քահանայ Ուրֆացի	1650	Հալէպ	գրիչը	»
327	153	Սարգիս երէց եւ Սողոմոն զպիւր	Խոնայ տիրացու Կարապետ	1710	Մարաշ	Սողոմոն զպիւր	»
331	154	Գարրիէլ զպիւր	Մղտեւի Մուրատ	1536	Զէյթուն բերդ	Ալեքսիանոս	Ճաղովածու թղթեայ
343	155	Խաչատուր	Յովհաննէս քահանայ	1292	Փերճեկ անապատ	անծանօթ	Աւետարան թղթեայ
348	156	Վարդան երէց	գրիչը	1683	Հալէպ	գրիչը	»
349	157	անյայտ	Պր. Մարկոս Ակներցի	1694	Կ. Պոլիս	անյայտ	Խորհրդատեար թղթեայ

ՏԱԽՏԱԿ ՄԱՍՆԱԽԱՐԱՅԻՆ ԶԵՌԱԳՐԱՅ ՀԱՆԷՊԻ

149

Էջ	Թիվ	Գրիչ	Ստացող	Ժամանակ	Տեղ	Ծաղկող	Բովանդակություն
151	1	անձանք	անձանք	անձանք	Հայկ. պ	անյայտ	հարկի թղթեայ
352	2	»	»	»	անձանք	»	Սաղմոս թղթեայ
353	3	Յովհաննէս	1230	»	»	ԳՐԻՆԸ	Աւետարան թղթեայ
353	4	Արիստակէս	վարդան քանանայ	անյայտ	»	անյայտ	Տառացող թղթեայ
354	5	Տէր Մեղրեմ Սեբաստացի	Գրիգոր Սեպի	1636	անյայտ, Սիւս	S. Մեղրեմ Սեբաստացի	Աւետարան թղթեայ
356	6	Խաչատուր Արեղայ	ԳՐԻՆԸ	1671 էն առաջ	անյայտ	ԳՐԻՆԸ	Քարոզչիւր թղթեայ
359	7	Թուս	անձանք	1694	»	»	Մեկնութ. Սաղմոսի և Գարոզչիւր
360	8	անձանք	»	անյայտ	»	անյայտ	Ժամագիրք թղթեայ
361	9	Հայրապետ երէց	»	»	»	»	Սաղմոս թղթեայ
362	10	անձանք	»	»	»	»	»
362	11	»	»	»	»	»	»
363	12	վարդան երէց	»	1681	»	»	»
363	13	Գրիգոր զպիր	»	1703	Մարաշ	ԳՐԻՆԸ	»
364	14	Դաւիթ	անյայտ	»	անձանք	անյայտ	»
365	15	անձանք	»	»	»	»	Մեկնութ. պատարագի թղթեայ
365	16	»	»	»	»	»	Տառացող թղթեայ
366	17	վաթիւ	»	»	»	»	»
367	18	անձանք	»	»	»	»	»
367	19	»	»	»	»	»	Սաղմոս թղթեայ
368	20	Վարապետ քոյ. Սամախյի	անձանք	»	Սամախ	ԳՐԻՆԸ	Տառացող թղթեայ
369	21	Յովհաննէս	վարդան քանանայ	1614	անյայտ	»	Ժամագիրք թղթեայ
370	22	անձանք	անձանք	անյայտ	»	անյայտ	Առակագիրք թղթեայ
370	23	Եփրեմ կթղչ. և Սիմոն վրդ.	Թեոփրոս վրդ.	1758	Հայկ. և Սիւս	»	Քարոզչիւրք թղթեայ
374	24	Աղեքսանդր վրդ.	Դաւիթ Արքեպոսկ.	1695	Պարսկաստան	»	»
377	25	Գրիգոր	անձանք	անյայտ	անյայտ	»	Մաղկաքաղ թղթեայ
380	26	անձանք	»	1726	Մարաշ	»	Թառ. և հախնդանք քարոզի
380	27	Աստուածատուր քանանայ	»	1643	անյայտ, Հալէպ	Տարսնցի Թորոս	Աւետարան թղթեայ
382	28	Յովհ. քոյ. Ղալամբար	ԳՐԻՆԸ	1679	Սրուսաղէմ	Տաղարան թղթեայ	Շարակնոց յաղագրեայ
388	29	Խաչատուր	անձանք, ԳՐԻՆԸ	1680	Հայկ. պ	ԳՐԻՆԸ	Տաղարան թղթեայ
393	30	Թագուր վրդ. Սեբաստացի	Տէրապետան Թորոս	1770	Սեբաստիա	Հոռնի	Մառգիրք թղթեայ
394	31	Յովհաննէս զպիր	ԳՐԻՆԸ և Իր հայրը	1298	անյայտ, Կիլիկիա	անձանք	Խորհրդատեար թղթեայ
395	32	Յովհաննէս քանանայ	Թանգեր	1327	»	Մոսկէս	»
397	33	անձանք	անձանք	անյայտ, Ժե. Գաբ	անձանք	անձանք	»
397	34	Սարգիս Սապպաղեան	ԳՐԻՆԸ	1880	Հայկ. պ	Հոռնի	հարկի թղթեայ

ՅՈՒՅԱԿ

ՀԱՅԵՐԷՆ ՁԵՒԱԿՐԱՅ Ս. ԲԱՌԱՍՏԻՆ ՄԱՆԿՈՒՆԻՔ ԵԿԵՂԵՅԻՈՅ

ՀԱԼԷՊԻ

1

ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Հին Թիւ՝ չուսի

ԹԶԱ — 1632

ԹՈՒԴԻՔ՝ 282 (= 564 էջր) — ՄԵՇՈՒԹԻՒՆ՝
15 × 21 × 5 սնդ. ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ երկսիւն. — ՏՈՂՔ՝
21. — ՆԻԻԹ՝ ամենընտիր նուրբ մազադաթ, հագիւ
թէ լաւ թուղթէ մը որոշելու աստիճան: — ԿԱԶՄ՝
կաշնպատ փայտեայ, շաղանակազոյն, միայն թի-
կունքով, ճարմանդ չունի: Կողքերուն վրայի բեւեռի
հետքերէն յայտնի կ'երեւայ որ ժամանակին եղած
է ճոխ արծաթապատ. դատելով ներքին զեղարուես-
տական արժէքէն, մանաւանդ զայն նուիրող մեծա-
տան ճաշակէն ու եկեղեցասիրութենէն: — ՄԱՅԱ-

ՀԱԹԵԱՅ ՊԱՀՊԱՆԱԿ՝ չորս թերթ սկիզբը,
եւ չորս թերթ վերջը, բոլորն ալ անգիր:
Առաջին եւ վերջին մազադաթներու ար-
տաքին երեսները զգալի կերպով զեղնած
եւ թեթեւօրէն ցեցակեր. իսկ մնացեալ վե-
ցը կաթի պէս սպիտակ մնացած: — ՀԱՆ-
ԳԱՄԱՆՔ՝ շնորհիւ կազմին, ինչպէս նաեւ
ներքին զեղարուեստական արժէքին, մե-
ծագիրս ի հնուց մնացած է լաւ վիճակի
մէջ եւ խնամքի տակ, ինչպէս առաջ,

այժմ՝ եւս. ուրիշ տասնը մէկ մագաղաթեայ մե-
ռագրերու հետ պահուած կը ծան երկաթեայ ար-
կղերու մէջ. ձեռագրիս մագաղաթեայ չորս թերթե-
րուն անմիջապէս կը յաջորդեն (էջ 2) եւսերիտի առ
Կարպիանոս գրած համաձայնութեան ծանօթագրու-
թիւնները յարակից տախտակներով. որոնց բոլորն
այ անցած են խորանագրի տասը շրջիկ կրկին սիւ-
նակներու մէջ. դէմ դիմաց էջերու վրայ. միշտ եր-
կու հանդիպակաց էջի ալ պարսապ ձուլելով. էջ
20-23 կը գրուէ Մատթէոսի աւետարանին թովան-
դակութիւնը՝ իւրաքանչիւր տողը կապոյտ եւ ոսկե-
ղեղ սիրուն երկաթագրերով. 2-րդ էջէն կ'սկսի Մատ-
թէոսի աւետարանին նախադրութիւնը, տնչեկով
յաջորդ 26-րդ էջի կէսը. էջ 178-180 միեւնոյն ձեւով
կայ Մարկոսի աւետարանին թովանդակութիւնը, ո-
րուն կը յաջորդէ իրեն յատուկ նախադրութիւնը,
մինչեւ յաջորդ 181-րդ էջը. իսկ Ղուկասու թովանդա-
կութիւնը կ'սկսի, միշտ միեւնոյն ձեւով. 28-րդ էջէն
եւ կը յանգի 284-րդ էջը՝ որուն կը յաջորդէ իր նա-
խադրութիւնը՝ մինչեւ 285-րդ էջին երկրորդ սիւնակը.
Յովհաննու աւետարանի թովանդակութիւնը կ'սկսի
440-րդ էջէն, միշտ ոսկեղեղ եւ կապոյտ երկաթա-
գրերով. եւ իր նախադրութեան հետ կը գրուէ 453-րդ
էջի գրեթէ կէսը. Գոթթէ բոլոր էջերու տակ կան
համաթարթառի համարանիշերը, իսկ 561-րդ էջի եր-
կորդ սիւնակէն կ'սկսի «Իր կնոջն շնացելոյ» մա-
սը, բոլորը երեք սիւնակի մէջ. — ԴԱՍԱԿ ԹՈՒԴԹ՝
չկան. — ՎԵՐՆԱԳԻՐԹ՝ բոլոր խորաններու տակ եր-
կուական տող վերնագրեր կան. Մատթէոսի աւետա-
րանի վերնագրերու երկու տողն ալ գունագեղ եւ ոս-
կեղեղեղ թռչնագրեր են, իսկ միւս աւետարաններու
վերնագրերուն առաջին տողերը նոյն ոճով եւ խիստ
յաջող թռչնագրեր են. ու երկրորդ տողերը կապոյտ
երկաթագրեր. Բոլոր թռչնագրերու տիրող գոյնն է
կարմիրը. — ԳԻՐ՝ սեւ մեկնով յաջող բոլորգիր. —
ՍԿԶԻՆԱՏԱՐԹ՝ իւրաքանչիւր աւետարանի սկիզբը
գունագեղ եւ ոսկեղեղեղ փառագրեր՝ մտրդազիր.
կենդանազիր, վիշապազիր եւ թռչնազիր. Գլուխ-
ները կ'սկսին նոյն ոճով ու երանգներով 201 հատ
թռչնազիր-գարդազիր սկզբնատառերով. իսկ հա-
մարներու սկիզբը կան փոխն ի փոխ ոսկեղեղ եւ
կապոյտ երկաթագրեր. — ԸՆԴՄԱՆԱՏԱՐԹ՝ 2-րդ
աւետարաններու խորաններու արտաքին լուսանց-
քին վրայ կան չորս մեծադիր լուսանցազարդեր՝ ար-
տասովոր շքեղութեամբ եւ խորաններու հետ զոյգե-
ցելու համադրութեամբ մը, չորս ալ ծիածան երանգ-
ներու մէջ ծիացող. իսկ զոյգներու սկզբնատա-
ռերու հանդիպակաց ներքին փորը լուսանցազար-
դերը. թուով 201, նոյն գեղարուեստական յաջող
արտադրութիւններն են, մեծագոյն մասը աւետա-
րանի թովանդակութիւնը խորհրդանշանող, ամբողջն
ալ պատուաբեր հայ մանրանկարչութեան. Բոլոր
լուսանցազարդերու տիրող գոյններն են ծիրանին ու
կապոյտը. — ԽՈՐԱՆԹ՝ Աւետարաններու սկիզբի չորս
խորաններէն զատ, կան նաեւ տասը խորաններ՝ կար-
պիանոսի ծանօթագրութեանց տախտակները գար-

դարող. Մատթէոսի աւետարանի խորանը կը ներ-
կայացնէ շրեղ վարդեակ մը, կապոյտ թիթիկներով
Ուոյն վարդեակին երկու բովերը կան ութ բառ-
եակներ, նորաբաց կոխներ՝ յեցած երկու բայ
սերներն իրար. ամբողջը ոսկեղեղ յատակով. Այս
բոլորը շրջանակաւուած է կարմրագեղ երկզով մը. ո-
րուն վրայ սպիտակագոյն եւ զարմանախորէն նրբին
մաթիֆներ կան. իսկ խորանաճակատին երկզը կը
սարբերի թէ՛ մոթիֆով եւ թէ՛ գոյնով. որ է կանաչ.
Մարկոսի աւետարանին խորանը կը քաղիկանայ ոս-
կեղեղ իաչերէ՛ յառեակներու կապոյտ ֆունի վրայ.
սիրուն ծաղիկեայ զարդերով. բոլորն ալ շրջանակաւուած
կարմրագեղ երկզով մը. վրան սպիտակագոյն նուրբ
մաթիֆներով. իսկ խալանաճակատին երկզը կը տար-
բերի միայն իր մոթիֆով. Էւակասու աւետարանին
խորանը ոսկեղեղ յատակի վրայ կապաղագոյն լուս-
եակներէ է կազմուած, թուով 10 հատ ամբողջ եւ
չորս կիսովին. իւրաքանչիւրին մէջ չորս սիրուն
ծաղիկներով եւ միջանկեպ ութ կարմրագոյն խա-
չերով. Բոլոր շրջանակաւուած կարմիր երկզով մը.
Իսկ Յովհաննու աւետարանի խորանը տասը բառ-
եակներու մէջ ծաղկած կոխներէ համադրուած է,
երկերկու գոյգ տերեւներու միջեւ, ոսկեղեղ յատա-
կով եւ շրջանակաւուած կարմիր եւ նորալանդակ երկ-
զով մը. Գալով Կարպիանոսի ծանօթագրութեանց
սախտակները գարդաղող խորաններուն. կը քառ-
կանանք բոնով միայն որ անոնք պատրաստուած են
խորաններու ոճով ու շքեղանքով, բոլորն ալ հա-
տերտիր աշխատութիւններ, համանման մոթիֆներով
եւ գոյններով, սա տարբերութեամբ միայն որ անոնց
առաջին երկուքին մէջտեղը կան մէյմէկ կենդանա-
գրեր՝ լուսապակի գլուխներով, եւ ձեռքերուն մէջ
մէյմէկ մագաղաթեայ ծերմակ թերթ. 2-րդ կ'արժէ
դիտել տալ որ այս խորանազարդերը, մանաւանդ
չորս զիստորները, գոյնն եւ մոթիֆներու աւեսակ-
ւով շատ սերտ նմանութիւններ ցոյց կուտան Հայկ-
ւի հնօրեայ ապարաններու հիւրանոցի ձեղուններու
նկարչութեան եւ մոթիֆներու հետ. իւրաքանչիւր
աւետարանի խորանին հանդիպակաց էջին վրայ կան
աւետարանիչներու ՊԱՏԵՐՆԵՐ. Մատթէոս աւե-
տարանի մէջտեղը է թիկնաթուղի մը վրայ թափել ոտ-
երը հանգչեցուցած բոլորչի քաճիկ մը վրայ. Գի-
տեղի է որ ձեռագիր եւ տպագիր օրինակներու մէջ
երեւցածին պէս հոս հրեշտակ մը չէ նկարուած
Մատթէոսի բով. Մարկոս ձախ ծուռկին վրայ ունի,
նստած դիրքի վրայ, թերթ մը, մագաղաթ. Էւակաս
հազած է ծիրանի ներքնոց մը վրան կապոյտ թիկ-
նոցով եւ գրեթէ միեւնոյն դիրքի վրայ. իսկ Յով-
հաննու հոս՝ ունի կապոյտ պարզօտով կը ներկայա-
նայ. վրան կապոյտրակ թիկնոցով. զիմացը կանգնած
գրագիր աշակերտը. ձեռքերը քաջած ու աղբաւա-
կան սիւնակով. 2-րդ աւետարանիչներու պատկեր-
ներէն զատ Մատթէոսի աւետարանին մէջ կան (էջ
34) ՄՈՒԳԵՐՈՒ ԵՐԿՐՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ՝ բնդհանապէս ա.ի-
րող ծիրանի գոյնով, յաջող դիմագծութեամբ եւ եր-
րորդ մոզը՝ սեւամորթ՝ գլուխը սպիտակ վաթթոցով.

էջ 38 ր պատկերը կը ներկայացնէ ՍՈՂՈՄՈՆԷ ԱՆ-
ԴՐԱՆԿԻ ԴԱՏԱԿԱՆԻՐԸ՝ Սողոմոն ծիրանի վերաբերուով
նշտած զահին վրայ, առջիւր աղծրասրկու մայրը,
կիսի լոյս որ անցիկ զահիճները, մերկ սուրերով: Էջ
126, ՅԻՍՈՒՍԻ ԻՄՈՒՏՔԸ ԵՐՈՒՍԻԱՆ ԵՄ. Զարստ թըն-
նէրի վրայ ելած: Մարկոսի աւետարանին մէջ (էջ
206) կայ ՄԱՏԵՆԻԹԵԱՆ պատկերը՝ Յիսուս ձեռնա-
պալով եւ զվնուորներուն հետ: Զարմանայի է որ
զվնուորներէն մին կը կրէ ճիշդ այժմեան երեսպա-
կան փեղոյովը, էջ 270՝ ՅԻՍՈՒՍ ԽԱՅԻՍԻ ՎԵՐԱՅ, աջ
կողմը Տիւրմայրը իսկ ծախ կողմը Յովհաննէս, Ղու-
կասու աւետարանին մէջ (էջ 423) ՅԻՍՈՒՍ ՄԱՏ-
ԵՆԻԱԿԷ ԹԱԻՂԱՅԷՆ, իսկ Պետրոս՝ Մողրցուր գետին
ստուպլած վիճակով, Յովհաննու մէջ (էջ 453): Քրիս-
տոսի ԻՄԲՏՈՒԹԻՒՆԷՆ է, աջ կողմը Յովհաննէս ՎԵՐ-
ԱՅ, ծախ կողմը Երեք հրշէսավանդը, էջ 511՝ ՂԱ-
ԶԱՐԱՍԻ ԹԱՐՈՒԹԻՒՆԷՐ. Յիսուս սուրի վրայ՝ Ղա-
յսրոսին ծայնելու վիճակին մէջ եւ խուներ ահագին
րազմութիւն: եւ վերջապէս էջ 552՝ ուր ՔՐԻՍՏՈՍ
ԱՅԶԷՆ ՎԵՐ առնելովով կը դրոյի գերեզմանին մէջ:
Բոլոր այս նկարները ունին անկեղիշ ձոյն յատակ եւ
զեղարուեստական իրական արժէք: ԳՐԻՃ՝ ԱՍ-
տուածատուր:— ՍՏԱՅՈՂ՝ իշխան Պետրոս:— ԺԱ-
ՄԷԱԿ՝ ԴԶԱ (= + 551) — 1632.— ՏԵՂԻ՝ Նալչկ.:—
ԻՄԶԻՂՈՂ անմասօ՞՞ հաւանարար Խորոս, Բաղդա-
սեղով թիւ 110 Տաղարանի հետ, որ նոյն ձաղկողն
ունի: ԿԷԻՔ՝ յունի:

Մատենան է Աստուծոյ, աշխուհագա-
ղաթեայ, նկարազարդ եւ լիակատար, զե-
ղարուեստական արժէքով (ՏԽՍ Լեւոն Բա-
սազիր 1933 թիւ Ա. էջ 25 եւ Բաւմեյս-
1933, Ապրիլ, էջ 154)։

Ա. — Դիւանոր ՅԵՃՍԱԿԱՐԱՆ. էջ 563.
 «Պառք ամենայն սր. երրորդութեան այժմ և
 անզրաւ յաւիտենի ամեն. Ով ընթերցող
 այսմ մատենի, ածարուիս սր. կտակի. շնոր-
 հաւք իլի սքանչելի. ոսկիասուռի զարմանա-
 լի. Տնարիրնականաւ մազաղաթի. շնտիւ-

կետևին փանփունքիւն. լիակատարէ քանքս իս-
մի. զծագրեալ ստոյդ աւրինակիւն, Ըստ
յարեթեանն Ռ. ի յարաբարթեալ. 2. մի ի՛-
Աւետարան սրբաղնի. ստացաւ գտառս քա-
ռանկիւնիս՝ Իշխան Պետր-- ինքն յորջորջեալ
եւ Գեորգի վրձայնի եղ յիշատակ ան-
ջնջիլիս ի Բերեայ քաղաքն Հալլիւ Ընդ-
վանեաւ Բ. Գեորգի եւ Բարձրաշէն առ-
որձանի, զարդ սեղանոյն ածայնի. զի
պրաւսդումէ սովաւ կատարիւ Արդ հայ-
ցեմ աղերսալիլ. Թողցէք զպարտոսն ստա-
ցողի՛. և ծնողացն հանգելիլ, Գեորգի Պե-
տր-- Գեորգի վերայ ձայնի, զկենակիցն
ի մի վայրի. և ամ առ ու զամմիւ Պարգե-
ւառատ տրն ամենի ձեզ յիշողացդ ողոր-
մեսցի. եւ մեզ յիշեկոցս ողորմեսցի. եւ
միահամուռ զթաշեալ լիցիւ Ամէն եւ է՝ եւ
եղիցի ամէն. Այլ եւ երես անկեալ աղա-
չեմ զհանդիպող սբ մատենիս. յիշեսցիք ի
մաքրափայլ աղաւթս ձեր զվերոյ գրեալ
ստացող սորայ Հեռայ Գեորգի եւ զկենա-
կիցն եւ զծննաւդսն եւ զամ արուզարմսն
յիշել ի Դս. Որ եղ ածազարդ մատենս
յիշատակ ի մայրաքաղաքն ի Հալլի ղուռ-
Բ. Գեորգի եւ Եկեղեցոյս. եւ Հռենի ոք իշ-
խանութիւն հանել զսա ի դրանն Բ. Գե-
որգի եւ Եկեղեցոյ զողորմալով. և կամ պատ-
կերքի ոսկիւազարդ Թղթիս և Թփիս պարեն
տղայաբարեւ դիմօք յանդքնելով. և ոչ զի-
տեն թէ ած զայնդպիսին ը մէջ կտրիցէ
եւ զմասն նցա ընդ անհաւատոսն դիցէ, եւ
լաւ պահողաց եւ խնամ տանողացն ողոր-
մեսցի իւրմիւս անգամ զալլստեանն ամէն. 10
Բ. — Իջ 442. և . . . եւ յիշատակ
Գրիգոր Գեորգի Ամէն»

ԹԱՂԻՔ 277 (= 354 լքթ).— Մեծոթիկի-
16|3 × 11 × 4|3.— Գրութիկի երկխնւ.— ՏՈՂՔ,
21.— Եփիմ սպիտակ նուրբ մագաղաթ.— ԿԱԶՄ՝
արեւելեան, խաւարարտեայ, նուրբ կշեռլատ, ու-
կէփոյի ծաղկերդում.— ՄԱԳԱԶԱԲԱՏ ԳԱՊԱՆԱԿ

յկան.— ՀԱՆՐԱՄԱՆՔ՝ աննպաստ, Կազմը, հակա-
ռակ նոր ըլլալուն, չարաւար գնասուած. սկիզբի
կողքին աջ չըթուներն 1-2 անթ, խորութեամբ մա-
շած. կռնակը բոլորովին ինկած, Ներսի մախի մէջ՝
եւեմպիտի առ Կարպիանոս գրած ծածոթարգու-

թեանց տախտակները կա՛մ մաշեցով ինկած ու կորսուած են, Մատթէոսի քովանդակութեան հետ, եւ կա՛մ կտրուած ու հանուած, իր հարուստ խորաններուն համար: Նոյնը կարելի է ըսել Ղուկասու եւ Յովհաննու պատկերներուն համար, որոնք նոյնպէս կը պակսին: Երկու նկարները, չորս խորանները եւ հստորիս գեղարուեստական ճոխ զարդերը կը մնան անվնաս եւ անթերի: Մատթէոսի նախադրութիւնը կը գրաւէ ձեռագրիս առաջին էջի ծակատը եւ նոյնն է այլ նախադրութեանց հետ.— Մատթէոս գրեաց զաւետարանն իւր... Զեռագրիս էջերը մեր կողմէ թուագրուած են: Վերջին երկու թերթերն պատռուած ու ինկած են, իրենց հետ նաեւ առ յաւէտ տանելով յիշատակարանն ալ: «Իբր կնոջն շնացելոյ» մասը յայտնի է որ չկայ: Պատառատուն այդ երկու էջերէն հազիւ երկու փորրիկ անկիւններ մնացած են, ուր սակայն ո՛չ անուէր, ո՛չ տեղոյ եւ ո՛չ ալ ժամանակի հետքեր կը մնան: 1910 Նոյ. 30 ին ՍԱԲ. ՍՈՆԻՈՑ ԻԵՐԱՆ ՀԱՆՐԻ Հալէպ այցելած ըլլալով, թողատած է նաեւ, այցող կարգին, այս մագաղաթեայ աւետարանն ալ, առանց ոեւէ կարծիք յայտնելու: Բոլոր էջերու ստորին լուսանցքներուն վրայ կան համարաբառ աւետարաններու համարանիշերը: Մարկոս աւետարանչի նախադրութիւն կ'սկսի էջ 157 ա. եւ կը գրաւէ 212 սիւնակ, իսկ իր քովանդակութիւնն պատրաստուած է խնամքով, 212 էջերու վրայ: Վերջին ժամանակներս, քովանդակութեան համարները արաբական թուանշանելով գրուած են, դիւրութեան համար: Բոլոր աւետարաններու նախադրութիւնները նոյնն են մեր թիւ 1 մագաղաթեայ աւետարանի նախադրութեանց հետ.— ԴԱՏԱԿ ԹՈՒՂԹԻ՝ սկիզբն կան միայն երկու թերթ, իրր պահպանակ գրուած.— ՎԼԻՆԱԳԻՐԻ՝ ճոխ են, նուրբ եւ փափուկ ճաշակով: Սկիզբի խորանին տակ, էջ 3րդ, վերնագիրը 3 տող են. առաջին տողը համակ զարդագիր, ոսկեղորուսդ եւ գունագեղ: 2րդ եւ 3րդ տողերը երկաթագիր են. համակ ոսկեղեղ: Երկրորդ խորանի տակի վերնագիրը, էջ 163րդ, երկու տող են միայն. առաջինը փառագիր, զարդագիր, յաջող եւ գունագեղ, առատ ոսկիով: Երկրորդ տողը ընտիր երկաթագիր է, համակ ոսկեղեղ: Նոյն տարածը նաեւ 3րդ եւ 4րդ խորաններու վերնագրոց համար, այն տարբերութեամբ միայն որ երկրորդ տողերը աւելի մեծագիր են ու շքեղ.— ԴԻՐ՝ սեւ թանձր եւ անթափ մելանով յաջող բոլորգիր: Բոլոր գլուխներու առաջին տողը համակ ոսկեղեղ է. երկրորդը՝ մանուշակագոյն կարմիր. միշտ բոլորգիր.—

ՍԿԶԱՆԱՏԱՐԻ՝ չորս խորաններու տակ փառագիր են, իրր մարդագիր, վիշապագիր, կենդանագիր ու թռչնագիր, բոլորն ալ նուրբ, ճոխ եւ ճաշակաւոր: Մնացեալ սկզբնատառը, թիւով 240 հատ, զարդագիր եւ թռչնագիր են, նուրբ, ճաշակաւոր եւ կիտուածի հանգոյն, առատ ոսկիով եւ յազուարտով: Իսկ համարները կ'սկսին սիրուն երկաթագրերով. մին ոսկեղեղ իսկ միւսը մուր կապոյտ, եւ այդպէս մինչեւ վերջը.— ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴԻ՝ թիւով 266 հատ, արուեստի յաջող գործեր, նրբութեամբ եւ ճաշակով, որոնց մէջ կը հաշուուին նաեւ րանի մը հատ ՄԱՆՐԱՆԿԱՎ, նոյնրան յաջողութեամբ: Զորս խորաններու կից մեծ լուսանցագրերը աչքառու են՝ ոսկիի եւ յազուարտի առատութեան մէջ.— Հատորիս մէջ 2 ՊԱՏԿԵՐ միայն կան: Առաջինը, էջ 2րդ, Մատթէոս աւետարանիւն է. նստած դիրքի մէջ, լուսապսակ, սպիտակ մազ եւ մարուր: Հազած է գոց կապոյտ պարեգօտ, վրան նարնջագոյն թիկնոց: Զեռքերուն մէջ թերթ մը ճերմակ մագաղաթ: Մաս մը նման նկարներու հետ բաղդատած, նկարս յաջող է եւ ներկայանալի, առանց իր առատ ու կիտի ալ: Նոյն դիրքի մէջ է նաեւ Մարկոս, էջ 162, կարմիր պարեգօտով եւ լեղակապոյն թիկնոցով: Գեռքին մէջ ունի ոլորուն մագաղաթ, իրր դիմանկար, յաջող է.— Առանց մանրամասնութեանց մէջ մըտնելու, ըսենք որ աւետարանիս չորս ԽՈՐԱՆներն ալ արուեստի յաջողութիւններ են զանազան սիրուն մոտիւնելով, որոնց բոլորին մէջ ալ ճաշակը կը տիրապետէ. ոսկիի, յազուարտի եւ կարմիրի առատութեամբ.— ԿԻՍԱՆՈՐԱՆԻ՝ չկան, ԳՐԻԶ՝ անյայտ.— ՍՏԱՑՈՂ՝ անյայտ.— ԺԱՄԱՆԱԿ՝ 17րդ դար, անկասկած.— ՏԵՂԻ անծանօթ, ամենայն հաւանականութեամբ՝ Հալէպ.— ԵՐԱՂԿՈՂ՝ անծանօթ.— ԿԵԼԻ՝ չունի:

Մատենան է ԱՒԵՐԴԵՆ, մագաղաթեայ, միջին ծաւալով, լիակատար, աղնիւ եւ գեղազարդ, որուն վերջին երկու թերթերուն մաշելով եւ անխնամ թողուելով ինկած ըլլալէն, կորսուած է նոյնպէս ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ, ալ: Զեռագիրս օրինակուած է ընտիր գաղափարէ: Մենք սնոր գանազան մասերը բաղդատելով 1860 ի ՎԼԵՆԿԻՆԿԵԱՆ տպագիր օրինակին հետ, բոլորովին զտանք նոյն եւ նման:

Զգևորի գրոցը մզպատուելի սրբանեալ հիւսիսէն եւ գկեան-
կիցն իւր շէնքէն հանդերձ ծնաւդի ք իւ-
րեանց եւ ազգայնաք յիւնկի ք ի Քս. որ
ստացան զգիրքս ի հալալ արդեանց իւ-
րեանց. եւ եղին ի շէնք սր. (բառ մը քի-
րուած եւ տեղը գրուած) հաւա-
նաբար նախապէս ու ախպէս էր)։ Յիւն-

տակ հոգւոյ իւրեանց և ծնաւզացն իւրեանց։
Որոց ողորմեսցի Քս. ի գալստեան իւրում.
և նմայ փառք յաւիտեանս ամէն։ Ընդ
նմին յիշի՛ւ աղաչեմ շոր. Թշնշէ՛ որ յայտ
ամի փոխեցաւ ի Քս. տղա՛ ժամանակաւ
է յիշէ՛նք Սեւ-նէ՛. ի տաւնի սր. ածածնին.
որոյ ողորմեսցի Քս. ։ Ընդ սոցին աղաչեմ
յիշի՛ւ զիս։

4

U. N. E. S. U. P. U. N.

2/2 10G —

24 = 1511

ՔՐԻՂՔԻ 310 (= 620 չք) . — ՄԵՏՈՒՅԻՆԻՆ 25 × 17½ × 5 սմ. — ԳՐԻՍԻՆԻՆԻ երկսիւն . — ՏՈՂՔ 19 . — ՆԻՒՔ՝ լաւ յղկուած ընտիր մազա-դաթ . — ԿԱՋՄ՝ արեւելեան, տախսակեայ, շայա-նակայն մաղկեղեղով կաշեպատ, լանջքով և ՔԻ-կուներով. անցնային մէջ արծաթապատ, քայց ույժլւանդար, մայրով մայան բռնհռնեղուն հետքեր . — ՄԱԶԱԶԱԶԱՅԱՅ ՊԱՇԱՎԱԿԻՔ՝ հաստ, երկու թերթ սկիզբ-ը, ե երկու թերթը ալ զիջը, լայն և ղեղաշարի, մասամբ ցեցակեր, երկաթագիր հատուածներ Ս. Գրական մատերով . — ՀԱՆԳԱՄԱԿԻՔ՝ լաւ պահուած յոր ամբողջութիւն Կողբայի երկու երեւներու ար-ծաթներ հանուած, կաշեայ 2 մարմանները ինկած և մայան երկաթայ խարիսխները մշաւած, Թիլիս-բի կաշին վերէն վար ճեղքուած ու քայցուած, շըր-թունները առ հասարակ մաշած. մագաղաթնայ պահպանեղուն մասամբ ցեցակեր և սեւեղած, Եւ-սեպի առ Կարպիսնու գրած համաժայտը թան տալիս ասկեները լճան և անաղարտ, կը պակսին խաբան-լիւր աւետարանի րովանդակութիւնն ու Նախադրու-թիւնները, Ստորին լուսանցներուն վրայ համարա-րազի — համարաթիշներ, սեւ մէլանով Յովհաննու վերջի — իր կտղն շնայցելոյ — մասը կը պակսի, Բովանդակութիւնը անպակաս, զեղարուեստական ճոխ մասը անաղարտ և լրիւ, յիշատակաւոր իր անգը, հազիւ երկու քառ քերուած, ինչպիս մեր այլ, անակն ալ այս մագաղաթնայ ընտիր գրչու-թիւնը խնամքով պահուած է առանձին զանձարանի մէջ և զատուած այլ գրչութեանց մատենադարանէն . էջ 281 - 300 թերթնու հոտրին անկուները մաշած և հիշեցնող 1910 նոյ . 30 ին Ուսարանի շանրի իշ-խանը աչքը և նշուցուած է այս աւետարանն ալ եւ կարգ մը հանգամանքներ ռաթադրած է իր յուշատե-տրին մէջ, էջերը թուագրուած . — ԿԻՍԱԿԻ ԹԻՒՆԻՔ՝ կանթ. թերթ մը մէջուած, էջ 475 - 76, և թերթ մ'ալ վերջը, էջ 619 - 20 . — ՎԵՆԱՄԵՐԻՔ՝ ճոխ, գուռնու-

վեզ, ոսկեգոծ ու շրեւ, էջ 23, առաջին խորանին ս:ալ 2 սող. առաջին սողը թռչնագիր եւ զարդա- գիր խառն. մանուշակի եւ լիզակի խառնուրդով, կասարկյալ էլ յաջող եւ հաննապարար,՝ ազնիւ հա- մադրուեալն մը փայտ, գինեկ շրջապատող զուհա- զեզ շրեզ խորանին եւ զեղազգի լուսանշապարդին ձեռ: Երկրորդ սողը յաջող երկաթագիր, համակ ոս- կեղեղ. Եւրյը երկրորդ խորանի, էջ 189, վերնա- վրդը համար, ա՛յն տարբերութեամբ որ առաջին սողի թռչնագիր-զարդագրոյ մէջ մասնւ եւ նաեւ երկու կենդանագրեր ալ, մանուշակ, խորորդ (էջ 295) եւ չորրորդ (էջ 479) խորաններուն տակ վեր- նագիրք ա՛լ աւելի շրեզ են եւ լիշուռ, զարդագիրք բլլալով զոյգ տող, իսկ երկաթագիրք մէկ տող ոսկե- րեղ, առաջիններուն զուռով եւ տարազով. — ԴԻՐ՝ սկիզբէն միշտեւ վերջ միամեծ յաջող քոյորգիր, սեւ թանձր մեխանով. — ՍԿԶՆԱՏԱՌԻՔ՝ թիւով 205 հատ, մեծագոյն մասով համեմատ զարդադրեր են եւ ցան ցառ թիւով թռչնագիր ու կենդանագիր, Ռայց չորս խորաններուն սկզբնաստառքի փառագիր են, 11-14 սնդ. երկարութեամբ եւ հայ արուեստի յաջող նմոշ- նիր. այսպէս առաջինը, էջ 23՝ մարդագիր է, եր- կրորդը՝ կենդանագիր, էջ 189, երրորդը վիշապա- գիր՝ էջ 295 եւ վերջապէս չորրորդն է, էջ 479, իրեն թռչնագիր մը. երեք թռչունք մարտաբորէն յիշարու ազուցումը: Բոլոր համարաբաշխները շատ յաջող երկաթագիր են, կարմրադեղ. — ԼՈՒՍԱՆՑԱ- ՋԱՄԻՔ՝ թիւով 205 հատ, առ հասարակ միջակ զար- դեր են. նկատելի է որ անոնց կարեւոր մէկ մասը տառակներ ու տաղաարաններ կը ներկայացնեն: Ռայց չորս խորանագրող էջերու լուսանշապարդիքը աւելի բան չըբեզ են, ոսկիի, յազուարարի եւ մանուշակի գմայլելի երանդներով, 20-22 սնդ. քարծրութեամբ. — ԼՄԱՐԱՆԿԱՐԻՔ՝ միայն երկու են, էջ 2-3, հանդի- պակար զոյգ տախտակներու խորաններու միջեւ, երկու տարբեր, ոսկի լուսապսակով եւ ուշադրա-

յաջողութեամբ գեղերի գիծերու. — Դեկտեմբեր չորս հատ են. չորս աւետարանիչներու յատուկ. Առաքինը, Մատթէոս. արեւելեան յարդարանքով ճոխ տաղաւարներու միջեւ նստած զիրքով. ոսկի լուսապսակ եւ ճոխ հանդերձանք. մօտը ունի զրջութեան արուեստի բոլոր խորհրդանշանները. Դեկտը յաջող. Մատթէոս, էջ 188. աւելի երիտասարդ է. երկնոց զիրքի մը մէջ, շքեպատուած միւսոյն առարկաներէ, ուր կը պակսի սակայն խորհրդաւոր կարմրախոյտ ժուկը. Դուկաս, էջ 294, հազած է կապոյտ պարեգօտս եւ ձերանգոյն թիկնոց. ծուկին վրայ ունի տիփի մը. իր խորհրդանշան իր թշկուկան արուեստին. Աջ ձեռքն Կերկարէ երկնքան մազադաթի մը. իր արուեստ, անկասկած որ այս ալ յաջող է. Շատ խորհրդաւոր եւ նոյնքան յաջող է Յովհաննէս, էջ 478. ուր աւետարանիչը, անփառ մազերով. կապոյտ պարեգօտով եւ գորշադոյն թիկնոցով, ներշնչեալ միծմար ունի, ուրի կանգնած, եւ ստուն կուտայ քաղաքի մը մէջ նստող Պրոխորոնին. Արուեստի նւ գոյներու սենակետով չորս նկարներն ալ յաջող են եւ ճոխ. — ԽՈՐԱՆԻՔ՝ չորս հատ, չորսն ալ առանձնայատուկ մոտիւններով եւ ծաղկամով. Առաջինը էջ 23, ծովի գոյն երկզի մը մէջ հինգ շրեղ վարդակներ ունի. բոլորին մէջ ալ սակին ու վազուարար առատ. ճակատի քաղաւածքը նուրբ է եւ շրեղ. վրան երկու քաղեր. զիսհակու երկրորդը, էջ 189, նախորդէն աւելի շրեղ է եւ ունի զորշմը պարսկական զինանշանի մը. ՄԷՋՏԵՐՈՂ, սիրուն վարդակի մը քով կան երկու առեւծներ. վերեւի թռչնազարդեր գեղեցիկ են իսկ ճակատը կոնածեւ եւ նուրբ. երրորդ խորանը, էջ 295, միշտ ոսկի յատակի վրայ, պարզ քառանկիւն ճակատի մը վերեւ ունի, դարձեալ զինանշանի հանգոյն քառակուսի մը, երկու կենդանիներով. եզերքները կան 12 փոքր քառակուսիներ, ուր սրտածեւ տերեւիկներու վրայ քաղուած կան քոռորագոյն վարդեր. Զորորդին, էջ 479, վարդակները քնարածեւ փունջեր են. փետրածեւ տերեւներու եւ երփնեւորնոց ծաղիկներու. Բոլոր խորաններն ալ հայկական արուեստի իրական սրանջնիւրներ են. ուր ո՛չ ներկը խնայուած է, ոչ ալ վրձինի ճարտարութիւնը. Խորաններու կարգին կ'արժէ յիշատակել նաեւ Եւսեպի առ Կարպիանոս գրած համաձայնութեան ծանօթագրութիւններն ու բովանդակութեան տալիստկները պարունակող տարբ խորաններն ու տնակները, որոնք ՅՔԷ չունին բուն խորաններու ճոխութիւնը, բայց յաջող են ծաղկաւառներով ու գիծերով. — ԿԻՍԱՒԱՐԱՆԻՔ՝ չկան. — ԳՐԻՃ՝ Երեսէս երեք. — ՍԱՆՏՈՂ՝ Յովհաննէս Բ. կաթողիկոս Խալկութեանցի. Բ. ՍԱՆՏՈՂ Յովհաննէս Գ. կաթողիկոս Կայծառ. — ԻԱՒԱՆԱԿ ԶԿ (+ 551) = 1511. — ՏԵՂԻ՝ Սպիւրիս Կեսարիոյ. — ԵԱՂԿՈՂ՝ անձնօթ. — ԿԵԻՔ՝ չունի:

Մատենան է Աւետարան, մազադաթեայ, միջակ զիրքով, նկարապարզ եւ լիակատար:

ուր կան. ա. — էջ 2-19, էջ ընդ մէջ, Եւսեպիոսի՝ Կարպիանոսի սիրել. (այսպէս) Եղբարւ. Աղջոյն. Սմոնի Աղէքսանդրացոյ բազում աշխատութիւր. Եւ շնորհիւ փոյթ ի մէջ առեալ զառ ի... — Կանոնք համաբարբառ չորից աւետարանաց:

բ. — էջ 23. — Դիրք ծննդեան Յի. Թի. որդւոյ Դաւթի... առաջին էջին վրայ միայն երկու տող վերնագիր, զնդակերտ սկզբնատառով մը:

գ. — էջ 183. — Սկիզբն աւետարանի Յի. Թի. որ... զարձեալ:

դ. — էջ 295. — Քանդի բազումք յաւտարն... զարձեալ:

ե. — էջ 479. — Ի սկզբանէ էր Բանն եւ Բանն էր... զարձեալ. Կը պակսի շնացեալ կնոջ պատմութիւնը. Աւետարանիս քովնախ լուսանցքներուն վրայ գրուած են թովանդակութեան փոքր զլուխները. Իսկ զերկէ բոլոր ստորին լուսանցքներուն վրայ նշանակուած են, մանրիկ սիրուն գրերով, երկու, երեք եւ մերթ չորս աւետարաններու համարարքառ տունները կամ զլուխները. Իւրաքանչիւր Աւետարանի անունը դրուած է ի վերջ իր աւետարանին. այսպէս՝ Աւետարան ըստ Մատթէոսի. Իսկ Յովհաննու աւետարանին վերջը կայ՝ փառք Փրկչին. Յիւստակ զրչին. Ած. ողորմի ստացաւ զին. երանի է քո բոլոր բերանով կարգացողին:

զ. — էջ 615. — ՅԻՇԱՆԱՅԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆԻՔ՝ (Կիսաւոր Յիւստակարան). — «Փառք եւ դոհութի. եւ երկրպագութի. պաշտելի եւ երկրպագելի զուգահաւասար Սուրբ Երրորդութեանն Հաւր եւ Սրբոյ եւ Հոգւոյն Սրբոյ յաւիտեանս յաւիտեանց ամէն. Ա՛րդ չինեցաւ մօպադատ սորա գրեցաւ եւ ծաղկեցաւ ածարուղիս. սբ. աւետարանս Գի. ձեռամբ բազմամեղ եւ փշոռն անխմաստ եւ անարժան եւ մեղաւոր քրէշ Դեպտէ (1511) ի գաւառս Կէսարիոյ Կաթողիկոսի զգեաւոր կողմի Սիւնի ընդ վերանեալ. — Ե. Աճ. — Թեոփիլոս զինորդին. Ա՛րդ աղաչեմ զամենեանս որք հանդիպիք սմայ տեսանելով կամ աւրինակելով. յիշեցէք ի Գ.

զմեղապարտ բնութիւնը եւ շատ ցածր ստորա շինանշանները եւ զուսուցիչներ իմ զինանշանն ունենալը եւ զհայրն իմ զինանշանն ունենալը եւ զմայրն իմ զինանշանն եւ զեղբարքս իմ զինանշանն եւ զքրոջս եւ զսորսորդս եւ զհետապնդս որդիքս իմ եւ զամբարաններս մերձաւորքս իմ զկենդանիս եւ զհանգուցեալսն Դարձեալ յիշխանիք ի Քս. զգծողս շինութիւնն եւ զստացողս զինանշանն ինչիւն. որ ստացւոյ՝ զսա ի հալալ արդեանց իւրեանց յիշատակ անջնջելի եւ եղ յիշատակ անձին իւրոյ եւ ծնաւորաց իւրոց. զոր լիծ. վայելումն տացէ նմա ընդ երկեան աւուրս ամէն:

Արդ աղաչեմ զձեզ ով սր. հայրք եւ եղբարք որ խնամու պահէք զսր. աւետարանս Քրի. ի մոմէ ի ձեռքէ եւ յամ. փնտառ, եւ պահէք ի յեկեղեցի եւ կարգայք եւ յիշէք եւ յիշատակ առնէք զծողց եւ ստացողաց եւ ամ. արեան մերձաւորաց մերոց. ողորմի ասելով. կամ հայր մեր յերկինս. նոյնպէս եւ ձեզ պարգեւեացէ զերկ-

նից արքայութիւն. ի Քս. եւ Քրի. փառք յաւիտեանս ամէն:

Ի թվկնիս. հայոց ԶԶԵ (1525) Աւետարանս գրաւական էր. ԺԵ. Փլրոյ վր. Եւ Յ-ձեռն- ինչիւն տուի եւ ազատեցի եւ եղի յիշատակ ինձ եւ ծնաւորաց իմոց հոգոյն. ի քաղաքն Լաւր. ի դուռն Բ. Ժ-ձ-ձեռն (քերուած բայց կը կարդացուի) եւ Բ. Բ-ձեռն: Ո՛վ սր հանէ կամ գրաւէ կամ ծախէ. զՅուդայի եւ զկայսնի եւ զխաչահանողացն զմասն ընկալցի. Եւ խնամով պահաւորքս աւրինին. յԱյ. և յամ. սրբոց և ի մէնջ ամէն: Դրձ. յիշխանիք ի սր. աղաւթս ձեռ շատեցի ինչիւն. շատեցի եղ. և մի տր. ողորմայի արժան արարէք. և լիծ. զձեզ յիշէ ի յիւր արքայութիւն. ամէն:

Ըջ 620 դատարկ թերթի վերի մասին վրայ գրուած կայ սան սախալ սափկուլու զուլուլունու յալահ սանսին էլին կուն իսի. սան սախալ զուլունու Մագաղաթիայ երրորդ թերթի վերին լուսանցքին վրայ կայ Եւ մեղաւոր Դ-դր.:

5

Ս. Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Հին Թիւ Դ

ԺԳ-ԺԴ. Գար

ԹՈՒԴԹՔ՝ 114 (= 228 էջը). — ՄԵՆՈՒԹԻԻՆ՝ 36×26×4 սնդի. — ԴՐՈՒԹԻԻՆ՝ երկսիւն. — ՏՈՂԹ՝ 33. — ՆԻԻԹ՝ լաւ յղկուած աղնի մագաղաթ, ծայրէ ծայր նոյն ընտրութեամբ. — ԿԱԶԽ՝ արեւելեան, շաղանակազոյն. ծաղկեղորշով կաշեպատ, երկկողմանի արծաթապատ, առանց կաշեայ կողմնակի պահպանակի, ձապատի կողքին մէջտեղը արծաթեայ սեւ ծաղիկ խաչ մը. չորս անկիւնները արծաթեայ չորս ճանաչման տախտակներ, Կունակի կողքին այ զարդարուած սեւ ու փոքր հինգ խաչերով եւ չորս արծաթ եւեռներով. Այս հինգ խաչերուն մէջտեղին եւ վարի երկուքին վրայ կան փոքր արծաթագրութիւնք. զորս իրենց կարգին յիշատակել յարմար կը նկատենք. Կողքները կաշեայ մասին եւ արծաթ խաւերուն միջեւ նախապէս քարակ սեւ ասուի անցուած է. բայց ժամանակին հետ մշտած ու թափած է. ձապատի վերի անկիւնէն արծաթին մէկ կտորը ինկած ու կորսուած է. — ՄԱԶԱԶԱԹԵԱՅ ԳԱԶԱԶԱԹ՝ երկու թերթ միայն կան, սկիզբը, ո-

րոնր Մաղարդներն են շատ բնասիր, երկսիւն ձաշոցի մը, եւ իւր արծէք, նիւթի տեսակէտով, աւետարան կարեւոր են քան քուն ձեռագրի մագաղաթները, որոնք երկսիւն են, 33 տողերու վրայ, սեւ մեկանով ընտիր քոյրգրի. եւ որոնք կը կրեն՝ ա. — Ընթերցուած ԺԲ. ի Դանիէլէ մարգարէ (կարմիրով). ԶԵԵ. — Յաւին ու թ ու տասներորդի Նարուզողունու արայ արքային. . . . մինչեւ՝ զհացարուր զի յաւետեան է ողորմ նորա. Բ — Ապա կը շարունակուի կարմիրով՝ Եւ մինչեւ 'աւրճութիւն. ասի ի մէջ զիշերին մտանէ քաղմութիւն. նորակնացն հանդերձ եպիսկոպոսուն եւ այս կանոն կատարի Սաղմ. ԿԴ. կցո՝ Բեզ վայելէ արճութիւն. ԱԺ. Ի Կորնթացուր Ա. Բղթոյն պաւ. Բուցանեմ ձեզ եղբարք զաւ. Դրած է ի ժամագիրքն զիտ եւ կարողայ. Գ. — Մայիս ամսոյ որ աւր է ժողովին առաջի Սրբոյ Դողորթային Զաւր երեւելոյ սրբոյ խաչին յերկնից եւ այս կանոն կատարի Սաղմոս ԴԶ. կցուրդ Պատմեսցեն երկինք զարդարութիւն. Ի Դաղատացոյ Բղթոյն Պաւ-

բու մէջ պակասող աղօթքի մը վերջին մասը, իննե-
րորդ ժամու վերջին ձաշու սկիզբը, կրկին, կը զատ-
նուի այս կտրատուած թերթին վրայ, բայց փոխա-
նակ ը. Սաղմոսին. սնոր տեղ անշամ է 17. Սաղ-
մոսը, ինչ որ նորութիւն մը եղաւ. ուրիշ շատ շա-
տեւու կարգին մեղի համար: — ԴԱՏԱՐԻ ԹՈՒՂԹԻՔ՝
կան երեք հաստ թերթի սկիզբը եւ հաստ մըն ալ վերջը,
իրը պահպանակ: — ՎԵՐԵՆԱԳԻՐՔ՝ շատ կան, իւրա-
յանսիւր մեծ ի որանի տակ. այսպէս էջ 7, մեծ խո-
րանի տակ որով Սաղմոսը կ'սկսի. վերնագիրըր մէկ
տող է միայն. համակ թաշնագիր, մանուշակ, շնթ,
բարձրութեամբ. նուրը եւ յաջող: էջ 341, երկրորդ
մեծ խորանի տակ որով Շարակնոցը կ'սկսի վերնա-
գիրը երկու տող են. առաջին տողը համակ զարդա-
գիր է, հին տարագով. միշտ մանուշակագոյն կտր-
միր. բայց չունի 7րդ էջի վերնագրոց ներութիւնը.
կ'երեւայ անոնց թոշնագիրը ըլլալէն. երկրորդ տողը
շատ յաջող երկաթագիր է, արիւնի գոյն: Այս վերջ-
նոց յար եւ նման են, 720 ի մեծ խորանի վերնա-
գիրը. որոնցով կ'սկսի Յարութեան շարակնոց՝ Այ-
սաւր յարեալ: — ԳԻՐ՝ սեւ մեղանով յաջող բոլորգիր,
հնազորով, հասարակեկ եւ որոշ: Բացի Տոնացոյցի մա-
սէն որ մանրատառ յաջող բոլորգիր է, կարմրախառն
ինչպէս նաեւ էջ 963 - 967 (Անմիտք արդոյն Գրիգորի
լուստուորին Յովանէս վրդապաւ. ապա)՝ որ նոյնպէս
մանրատառ սիրուն բոլորգիր է. իւրաքանչիւր սիւ-
նակ 54 տողոց, հատորին մէկ ծայրէն միւսը գրեթէ
նոյն գիրն է որ կը տրիւ. կարծէր ժուլածոյ նշանա-
տիպ տառեր ըլլային հակառակ տարբեր գրիչներ
ըլլալուն: Շարակնոցը ամբողջովին խաղաւոր է: Բո-
լոր գլխակարգութիւնները կարմրագոյն բոլորգիր են,
միեւնոյն գրչի. յաճախ մանուշակագոյն կարմրով ալ
խառն: — ՍԿԶԵՆԱՏԱՐՔ՝ շատ առատ են, բոլորն
ալ մանուշակագոյն կարմիր, զարդագիր ու բաշնա-
գիր խառն: Մեծ խորաններու յաջորդող վերնագրոց
սկզբնատառը, միշտ մանուշակ, փառայեղ են 5-6
տող. երկարութեամբ եւ շատ յաջող: Սաղմոսի բո-
լոր համարները կ'սկսին սեւ թանձր մեղան երկաթա-
գրով. յաջող եւ տպաւորիչ: Գլուխներու սկզբնատառ-
ները միայն կարմրագոյն երկաթագիր են: Ժամագրի
համարները միշտ երկաթագիր են, սեւ կամ կար-
միրագոյն խառն. նոյն շարակնին համար, իսկ ման-
րատառ Տոնացոյցի ներքին բոլոր սկզբնատառները
երկաթագիր են, կարմրագոյն: — ԼՈՒԼԱՆԻՍԱՆԱՐՔ՝
բազմաթիւ են. 750 է աւելի, միտքինակ, միապոյն,
հասարակ մոտիւններ, մանուշակագոյն, որովհետեւ
այս է միայն տրեղ գոյնը մեծագրիս գեղարուես-
տական բաժնին մէջ. ի ռազ առեալ տոնացոյցը, ո-
րուն իրապարտաններն ու սկզբնատառները գունագեղ
են: Թէեւ արժէքով համեմատ, բայց բոլոր լուսանցա-
զարդերու մէջ գծերու եւ ծաղկով ներութիւն մը
կը նշմարուի: — ԽՈՐԱՆՔ՝ բազմաթիւ են. եւ կը
բաժնուին երկու գլխաւոր մասերու, մեծ եւ փոքր
խորաններ, անխախ կիսախորաններն: Ձեռագրիս
սկզբնական խորանը, ժամագրի սկիզբը, ինկած է
իր թերթին հետ: Բոլորն ալ գոյնով ու տարագով

գրեթէ իրարու նման են. կարծես մասնաւոր ուշա-
դրութիւն բնծայուած է որ արքայական այս աղո-
թատառներ ճոխ ու տպաւորիչ բնկով հանդերձ,
ըլլայ զարմեալ բոլորովին պարզ, էջ 7 - առաջին խո-
րանը, համեմատական ճակատով, միագոյն լայն շա-
ռանկուն մ'է մէկը հինգ նոյնատիպ խաշնիւշ վար-
դանկներով, միան ղէ՛՛ ղիմաց չորս աղանիներ,
Յաջորդ խորանը. էջ 341, լայն ու ընդարձակ ճա-
կատ մը ունի, կոնածեւ: Մէկը թագաւոր մարդա-
գլուխ երկու թռչուններ, հին տարագով: Վրան ի-
րարու հակերդով չորս աղանիներ, Հնութեան դրոշմ
եւ գծերու նրբութիւն հոն ալ: Երրորդ մեծ խորանը,
էջ 720, ունի լայն ու բարձր անխնաւոր ճակատ
Առաջին խորանի խաշնիւշ ընդ մը փոքր վարդակ-
ներէն ութը հաստ կը զարդարեն այս խորանը, որուն
վերեւ կը պարեն չորս աղանիներ: Մնացեալ փոքր
խորանները կը զարդարեն 25. 46. 69. 89. 116. 140.
165. 384. 433. 554. 621. 679. 773. 832. 891. 916.
940 էջերը, բոլորն ալ մեծ խորաններու տարագով
եւ գունով, պրածեւ, կոնածեւ, եւ այլ մտքներու
պարզ՝ բայց ճաշակաւոր ծաղկունքով: — ԿԻՈՒ-
ԽՈՐԱՆՔ՝ միայն երկու հաստ են, էջ 517ա. եւ 720բ.
երկուքն ալ յաջող եւ գունաւեղ: — ՄԱՆԻՍԱՆԱՐՔ՝
չկան: — ԳՐԻԶՔ՝ Տէր Յակոբ քահանայ եւ Տէր Թո-
րոս բոյ. Հռոմկացի. — ՍՏԱՌՈՂ՝ Սշին թագաւոր,
երկրորդ ստաւոյ՝ Տ. Աստուածատուր բոյ. Ապտալ-
լահ: — ԺԱՄԱՆԱԿ՝ 24րդ (+ 51) = 1319. — ՏԵՂԻ՝
անյայտ, հասանաքար Սիս. — ԾԱՂԿՈՂ՝ անյայտ. —
ԿՆԻՔ՝ չունի:

Մատենան ամբողջութիւն սըն է Ժ-
ԲԵՐԵՐԻ, ԱՆԶԻՐԻ, ԵՆԶԻՆԵՐԻ, ՏԵՆԶԵՐԻ եւ
ՄԶԵՆԻՆԻՐԻ, մեծաղլր, ստուար, համակ
մաշակաթեայ, հոյակապ եւ արքայական
ձեռագիր, որ աւելի յարգ եւ կարեւորու-
թիւն կ'ստանայ պատմական իր ընդարձակ
ժամանակադրութեամբը, ինչպէս նաեւ Գլու-
ղոր վրդ. Սկեռագրի Աղօթքովը եւ հիշ-
այս կարեւորութեան համար էր որ փափա-
քեցանք ձեռագրիս նկարագրելը, բազդա-
տական ուսումնասիրութեամբ, առանձինն
հրատարակելը (Տես մեր Նշանագիր Սէն
ԹԵՆԻՐԻ ԱՆԶԻՐԻ ԺԵՆԵՐԻ, 1933, Տպա-
րան Անթիւնաս, Պէրուսթ):

Ա. — Գլխաւոր ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ՝ էջ 188.
«Փառք ամենատուր երրորդութեանն հար
եւ որդւոյն եւ սր. հոգւոյն յախաւանս ամէն:
Շնորհիւ տն. սկսաւ եւ ողորմութիւն. նո-
րին կատարեցի յապարհէն հաւրն դա-
թի ի յըզդրոյ աւրինակէ ի դառնեցոյն.
փոյթ ունիցիք անխղճ մտաւք կարգալ

գ զիր սաղառսարանիս: Արդ՝ արարիչն ամե-
նեցուն վայելիկ տացէ ըզսա բարեպաշտ և
ածասէր. թագաւորին մերոյ Աննի, զի
փափաքամար սիրով խնդրեաց զսայ ի Գե-
ղարս Գեղարշէ՛ն՝ զոր ևս զրկի Ստեփաննոսն,
ձեռամբ անալովան Գեղ. Գեղարշ: Արդ աղա-
ւեմ զամենեանն որք ընթիւնուոք կամ
աւրինակէք ի սոմանէ, աղաւնէք զփրկիչն
մեր քս. զի տացէ ժամանակ բարեպաշտ
թագաւորին հայոց Գեղի և որպէս իւրոյ Գե-
ղարշ, զի պանծալ զսոսա ընդ ձրկայն ա-
ւուրս: Դրեցաւ Ստեփաննոսն ի թվ. հա(յ)ոց.
24Ը (1319) ի յամենանն Գեղիս ի թվ. աւրին,
և քի. փառք յաւիտեաւ Ծ

Բ. — Իջ 330. Զբարեպաշտ և զածասէր
Թագաւորն հայոց . Եւ զաստուածա-
տուր զորդին իւր . աղաչեմ զամե-
նակալն ած. և զորդին միաժին և զհոգին
կենդանարար՝ զի պահեսցէ ընդ հովանեաւ
ամենազաւր աշոյիլ իւրով ընդ երկայն ա-
ւուրս ամբողջ հոգեով և մարմնով:

Փառք սուրբ երրորդութեանն յաւիտեանս ամէն. մանաւաղ աղագիւմ լիչելի տր. ք. Թ. Գ. Բ., զգրան արքունի որ ետ զգիրս զայս գրել ձեռամբ յովհ. Կ. Զ. և քրիստոսի փառք յաւիտեանս ամէն:

Դ. — Էջ 820, Ձմեղապարտ գրքի- Թ-
 1234 աղաչեմ յիշելի ի տր. :

Դ. — ԼՂ 860. Զմեղանոցաբուն Բրնի-
բուն Լեւոնիստի և զծնողսն իմ աղաչեմ յիշել
ի տր.

Ե. — էջ 915. Չ-դ-դա-ը երգոյս չաւն
արքայ Հայոց յիշեսցիք ի տրու:

Զ. — 1939 կ'այ վերջին տասնպիտ վիշտահա-
րան մը, ամէն անկարծ նետարարութիւն, տար-
բեր զոյն մագաղաթեայ թիւթին մը վրայ, որ
ամենայն հասանդանութեամբ աւելցուած
է ձեռագիրն երկորդ կամ երրորդ կազմի ե-
նթացական ժամանակ, —

[illegible]

Իմ կենակից Բաբեյի Լուսինայի հետ և իմ հորն ֆրանկ-լեյ և իմ մորն Բաբեյի Բաբեյի և իմ այլ մերձակա ազգականաց լիցի յիշատակի ի դուռն . . . Բաբեյի և Բաբեյի . . . տալով (= միշտ, շարունակ) ատենն զինն և և լիցի որ մամ տալու քաղեսցին առ(աց)ցու ք մեք և սոքա զվարձս ըստ արժանեացս մերոց ի քսէ . և որ յանդիպի և հանցէ զսա խորանէ --- Բաբեյի և Բաբեյի, կամ գողանայցէ կամ գրաւեսցէ կամ ծախեսցէ սոցինն ի քսէ . զգ . ևսն զպատմին որ առաւ հազար զորու ման ի մովսինէ և և (զ)գէնգի եղիսին և և զանիծքն որ էստ յուզայ ի քսէ . և որոյ նմամ տանողն և և լաւ պահողն մեք սոքա ի միասին վայելեսցու ք զվարձս ի քսէ . այն . մերոյ . Դարձեալ յիշեցէք զստացող սորա լիցի Բաբեյի և Բաբեյի և Բաբեյի մականունս --- Բաբեյի, որ Բաբեյի զսա և և եղի յիշատակի ի դուռն . Բաբեյի և Բաբեյի ի թվին հայոց Ռժի (= 1671) և և ո՛չ ոք ունի իշխանութի . հանել զսա ի գրանէ . Բաբեյի . ով որ հանել զայս զիրքս ի Բաբեյի և Բաբեյի, անիծեալ լիցի ի այ . և և իմով իշխանութեամբս որ տուեալ է ինձ եթէ զոր կապիցէք երկրի եղիցի կապեալ յերկինս, ի որ արձակիցէք երկրի եղիցի արձակեալ յերկինս . և իմամ տանողքն աշին այ . ամէն :

ՎԵՐՋԻՆ ԹԻՇՍՏՍՎԱՐԱՆ. — Սմերկա-
յնն մինչև Հալեպ եկալ, անցնելով Կեղրո-
նական եւրոպայէն, Եղիպտոսէն եւ Երու-
սաղէմէն, Պաղեստինն եւ Սուրիոյ ուրիշ
քաղաքներէն, անձամբ տեսնելու և քննե-
լու համար իմ հայրենագործի ժողովրդեան
և բիւրաւոր որբերուն վիճակը: 1922 Յուն-
ուար 2ին եկալ. եւ զրեթէ երկու ամիս
մնացի Հալեպ. մերայնոց մօտ, որ նոյնպէս
տեղահան եղած եկած էին հոս: Տեսալ ու-
ղորմելի վիճակը այս անաւոր զաղթակա-
նութեան, բիւրաւոր որբոց երամակերը Երու-
սաղէմէն, Պէյրութէն, Լիբանանէն, և այլն,
մինչև Հալեպ: Մտքի և սրտի հոգեբուս մէջ,
ժամանակ տուի և քննեցի նաև Հալեպի Ս.
Քառասնից Մանկանց Եկեղեցւոյն Զեռա-
ցիները, հարիւր յիսունէ աւելի հատոր

յաջող չէ, ըլլա՛յ դէմքով, ըլլա՛յ հազուատներու քնու-
կանութեամբ. — ԽՈՐԱՆԻՔ՝ 12, 59, 154, 272, 315,
356, 392 եւ 446 Հօնրու վրայ կան ութ խորաններ:
Կարելի է ըսել որ բոլորն ալ Հայ մանրանկարչական
արուեստին պատիւ բերող նմանքն են: Ամբողջու-
թեան մէջ ո՛չ մէկ խճողում, ո՛չ մէկ ազնկութիւն
կարելի է նշմարել: Աչքը գիտելով փոխանակ յոգ-
նելու, կը հանգչի: Սիրուն մօթիւններ, որոնց մէջ տի-
րող գոյնն է կարմրագոյն կախա՛ն՝ իր կոնա՛յ լուս-
ժառկովը, զմագրուած ու նկարուած ոսկեղեղ Ֆոնի
վրայ, տիրող զլիաւոր գոյններն են կոպոյտը, ծի-
րանգոյնն ու կանաչը, որոնք կը համադրուին զե-
ղարուեստական առողջ ըմբռնումով մը եւ բացառիկ
շնորհով: Հատորին զոգարուեստական բովանդակու-
թիւնը, խորան, լուսանցադարձ, սկզբնատու եւ
մանրանկար, միեւնոյն ռճին, զեղարուեստական մի-
եւնոյն քարձը ըմբռնումին ցոյացումներն են, խիստ
յաջող ու շքեղ. — ԿԻՍԱԽՈՐԱՆԻՔ՝ չկան. — ԳԻԻԶ՝
սեյսյայ, հասանարար ծաղկողը. — ՍՏԱՅՈՂ՝ Թորոս
սարկիւսա՛ղ. — ԺԱՄԻԱՆԿ՝ 226 (+ 551) = 1336. —
ՏԵՂԻ՝ Կոպիտառի զոգակը. — ԾԱՊԵՆՈՂ՝ Սարգիս
բահանայ. — ԿՆԻՔ՝ չունի:

ՈՒՍՏԱՆԻՆ Է ՈՒՍՏԱՆԻՆ՝ կը պարու-
նակէ եկեղեցական տաղեր, երգեր եւ սաղ-
մոսներ, բոլորն ալ հին հայկական խաղերով
ձայնագրուած, այսպէս՝ սկիզբը պակասա-
ւոր:

1. էջ 5. — ԱՍՏԱՆԻՆ Է՛՛՛՛՛ Է՛՛՛՛՛ ԳՐԱՆԻՆ. —
Տան քում վայել է սըրբութիւն, տէր ընդ
երկայն աւուր: Տէր թաղաւորեաց վայել-
չութիւն զգեցաւ, զգեցու տը. զաւրութի.
ընդ մէջ իւր ածաւ: Արի տէր ի հանդիստ
քո . . . :

2. էջ 12. — Հարցնափառեր Ապաշխարութեան.
Ա2. — Հայր երկնաւոր որ առաքեցեր զմիա.
Ժին որդիդ քո փրկիչ աշխարհի, բաշխելով
ըզհոգւոյդ արթոյ շնորհս եւ արարեր երկր-
պագու երբորդութեանը եւ ի մի աստուա-
ծութեանը. վասն որոյ միջ հոգեղէնքս մի.
աճայնեալ ընդ անմարմին զաւրութիւնս
հանցութեան արհնաւթիւն երկնի եւ երկրի ասե-
լով. որ աւ Սրբնէլիքը միջ եղին ի բարե-
ւալքս ի բռնաւորէն ի մէջ հնոցին անկեալ
արհնէլին զքեզ հայր երկնաւոր: Եւ բոցըն
խորանաճ ցոխնայր չալ՝ զոնքաւք ի գայ-
րեցող րնութիւնն փոխաւոր ըզբարբաւմն:
Եւ տեսաւ բռնաւորն ըզդատապետն զարմա-
նայր ասելով. եկայա՛ք առաջդ զ աստուծոյ զի
եւ եւ ընդ ձեզ արհնեմ ըզթաղաւորն անմահ:

Առաւել քան ըզբողբն իսրելոնի բարձրացաւ
չարութիւն հարաւային բռնութեանցըն: Եւ
զու տէր անդեա արարեր զեկեղեցի քո. այլ
ցաւեալ ի քո զթաթիւնեցըլ եւ շիշո՛յ զան-
տանելի հրոյն զբարբաւմն: Եւ մի՛ տար
յապականութիւն ըզքո ժառանկութիւնս մի-
այնը մարգաւոր: Եւ սրովրէական աւրհնա-
թիւնս մատուցանեն զսկիւրով եւ ասելով.
սուրբ, սուրբ, սուրբ տէր աշխարհա՛ւ արա-
րողիւ ըզմեզ արարաց փառք յաւիտեանս
ամէն: Չերից մանկանցըն արհնութիւնս քեզ
վերառաքեմք թագաւորի երկնաւորի երկր-
պագելով եւ զոչեցաւք ըզ՝ Զանկարնայից
բանն հաւք եւ սուրբ հոգւոյն թաւանայք
արհնեցէք մանկունք ասաւել բարձրացու
Ա3. — Փեղ թագաւորի աստուծոյ անկեալ միջ
առաջի քո խեղճելով զթագութիւն յանցա-
նաց: Եւ ապրեցաւանել զմեզ ի հրոյ գնհե-
նոյն որպէս երբեմն զերիս մանկունքն եւ
արժանաւորեալ ըզմեզ աւրհնել ըզքեզ աս-
տուած եւ զօվել զանուն քո յաւիտեանս Աւրհ-
նեալ տէր որ պահեցեր ըզմատայս քո եւ ապ-
րեցաւցեր անխալ ի խաղաղութիւնս Տէր որ
ցաւեցեցեր ուրբմութիւն եւ շիշուցեր ըզհոր
հնոցին զամենաթագաւորն ըզքրիստոս եւ
ըզպատգարութեանց ամենայն գործք արհ-
նեց: Եւ եկեալ բռնաւորն ի հնոցն ի տեսանել
եւ տեսաւ զաւրհարարն անունըն հանգեմ պայ-
ծառայեալ չորբորդին. զօշկելով ասէր եւ եւ
բարեբանեմ ըզքեզ ամենազաւր թագաւոր
յանիտենից. եւ միջ ընդ նոսին երգեցաւք.
արհնեցէք ամենայն գործք տեսուն զտէր
եւ ասաւել: Որ ինքն ի մէջ հնոցին բանդ աս-
տուած եւ ապրեցաւցեր ըզմանկունքն ի հրոյն
բռնութիւնն փրկեալ եւ զիս ի յաւիտեանական
հրոյն զի ընդ նոսին քեզ զոչեցինք ասելով
ընդ նոս: Երեք մանկունքն ի հնոցին հաւա-
տով ըզբոց հրոյն շիշուցին եւ արհամարհելով
զսեկիսապատկեալ խաւնոս ո՛չ մատուցին, այլ
քեզ երգէին ասելով. բարձր աս: Հնարապի-
տութիւն քաղղէացեցըն յամաթ լինէին ա-
ղաւթի քորոյն հուրըն անդիտանայր ըզբը-
նութիւնն իւր եւ անթառամ պահէր սուրբ
ըզմանկունքն: Որք հրաշալի ձայնիւ արհ-
նեն զահաւոր ըզթաղաւորն. ընդ որս եւ միջ
երգեցաւք եւ ասաւել. —

Ո2. — Յամենայն իսրելաւեալ եւ սուրբեր.
բարբաւթիւն, որ շիշուցեր ըզբոց հնոցին եւ
պահեցեր անարատ ըզսուրբ մանկունքն. ըզ-
պարտացեալ ըզբռնաւորն յամաթ արարեր
եւ ըզլինալին կործանելիք. եւ այժմ աղա-
չեմք բարեգութիւն մարդասէր պահեալ ըզման-
կունք եկեղեցւոյ քո արթոյ անարատ եւ ու-
րիւր հաւատով, զի ամենայն մամ ընդ հրեշ-
տակս երգեցաւք ասելով. ըզնտեսաւ: Ամե-
նակալ ըմիմ անուն տէր տէրանց եւ աստուած

աստուծոյ քաղցրասցին քիչ աւրնհրգու-
թիւնք մեր սրպէս երբեմն զերիս աւրբ ման.
կանցնէ որք երգով աւրնհաթիւս մը ըզնոյն
ի ցաւի փոխեցին եւ ըզյատուարն արքային
աղաւթիս քն շիւտցին ի մեր ընդ նոսին եր-
գիսցոյք ասելով քահաւ. Թամնայնի ամե-
նախորդ փրկիչ որ ըզգերեալսն փրկեցեք
ըզմանկունսն ի նոցին. ընդ երբն լըծալ-
ցելով չորսորդ ըզնոցն զօրացուցեք. չիլ-
եւ այժմ զիմա յանգանայ ըզրոյ ըզնմար-
տութեանդ յիս բորբոքելով ըզնոյն, զի եւ ես
ընդ նոսին գոչեցի քահաւ զերկրպագ. Զոր
աւրնհն անլուելի ձայնիս իմանալի գաւառ-
թիւնք երկնաւոր նահապետութիւնք չրեշ-
տակը եւ չրեշտակապետը ամբողջ ի տէրու-
թիւնք. իշխանութիւնք եւ պետութիւնք. օե-
րովբէք եւ քրտովբէք զամենասուրբ զերբոր-
դութիւն եւ ըզրմի աստուածութիւնն.
Թիւ. — Եկեալ բռնաւորին, ի դուր չնոցին եւ
տեսեալ զերիս մանկունսն չանդերմ չորբոր-
դիւն ձայնէր եկայք աւրտաք ծառայք աս-
տուծոյ զի եւ ես ընդ ձեզ աւրնհն ըզթագա-
ւորն անմահ. Թորսւոյ է տեսանելի բարեւո-
նի մեծ եւ սքանչելի. չորսն պատկաւոր յար-
դարոցն եւ սքանչելիութիւն թաղաւորին յարա-
նայր. Լնոցն ցաւգանայի եւ սուրբ մանկուն-
քն պատասխանէին ասիւով զթագաւ. Բարե-
բանայ ձայնիս երգէին մանկունքն զերբեակ
միութիւն աստուածութեան սնդին եւ ուղիւ
խառնութեան յաղթիցին չորսն ըզաւ-
րութեան. վասն որոյ եւ մեր ընդ նոսին ա-
ղաւթմը ըզքեղ տէր փրկիչ ի չորսն յաւիտե-
նից պատճինս մեր. Որ ի չնոցին զերիս ման-
կունսն ապրեցեցին խառնութեանով զասուր
անունի ք սուրբ. ցաւգիս ի մեզ զոգորմու-
թիւն ք մարդաւոր տէր եւ կեցոյ. Որ ի քա-
րեւանի չնոցին զերիս մանկունսն ապրեցեցին
ըզգատապարտեալ մեղաւք զանձն իմ զերթ
ի գիննէ չորսն բարեգութիւն փրկիչ զի եւ ընդ
աւրնհալանիլ սուրբ մանկունսն երգեցեց
խառնարկ սրտիս. զի չիւտեցէ զան.
ՍՏԵՂԻ. — Փառք հաւ. յաւիտենից ամէն. Մեծ
զթութեամբ իշխող ուղիւմ ի փրկիչի ըզ-
մանկունսն ցաւգելով ի մէջ չնոցին. որք եր-
գէին ասելով. Խորաւիչ.
ԴՁ. — Իշխող ի մէջ չնոցին որդի աստուծոյ եւ
ըզրոցն յորբոքեալ ցաւգիլ չիւտեցին եւ սուրբ
մանկունսն երգէին ասելով որ նստ. Անա-
ռելի ծոցոյ հաւը յարդի մարդաւորապէս իշխող
ի բարեւան եւ պարաւից եկեալ սպարեանց
ըզնոյն չնոցին չիւտեցին եւ սուրբ մանկունսն
ըզաւարանցեալ երգէին երգ նոր ասելով որ
երկրպագ. Սուրբ երբորդութեանն երգե-
ցոյք զերգս աւրնհաթիւսն ձայնալից լինել
կրկն մանկունսն քահաւայք եւ մարգարդք
ըզմիութիւն երբորդութեանն աւրնհեցէ եւ

աստուծոյ Ոչ կրանամ ընդ հոբն բարեւելի.
քանդի մեծադոյն բոց ցորնը (այսպիսի) յիս
մեղք իմ. Զի բոցն պարտեցին մանկունսն
աւրնհաթիւսն ի մեզ յիս վերայ գայցէ չնոցա-
ցելոյս այլ որ զանկիւկաւանի ըչուցն եր-
բեմն ի չնոցին. ցաւգիս յիս տէր զոգորմու-
թեան ք չնոցն մարդաւոր. Եկայք նոր ծո-
ղովորդ որք ի չնոցնս ցաւգն ընծայեալ յոր-
գեցեալութիւն աստուծոյն ի հաւրէ Թագաւո-
րին յաւիտենից զերգս երկն մանկունսն ընդ
չրեշտակս զոչեցեալք որ զագ. Արաւահան
հաւատարմ լըցեալ քաղ նահատակքն ի քա-
րեւան ի մէջ չնոցին սրպէս յատագատել պու-
րին մարդկելով աւ հայրն երկնաւոր. վասն
արաւահան քրիւնը ք տէր. մի ցրն զոգորմու-
քն կամաւոր պատարագին իսահակայ նա-
խանաւոր գրով եղանակն ետանքնեալք.
Ի վերայ կայանակն չորսն սղիւկիւղալ ըզ-
մարմնս զաղիւղով զորդին միւսմին վասն իսա-
հակայ ծառայի ք տէր մի. Ի քայն ամեն
զոգորմութիւնս ք ի մէնն. Լրեշտակաւ
տեսեանն արժանացեալք սրպէս զիւրայել
բանալով երկնից տեսն աստուծոյ ըզնոցն
վարկանէին բարեբանելով ըզոգին ճշմարիտ
վասն իւրայելի ընտրեալ ք տէր. մի. մեղ-
ք ըզմեղ յոգորմութեանն քաւմէ ի յայնմ
թագաւորն ըզգաւանայք եւ նաւագաւանսն
զագարէին եւ չնոցն զովանայք եւ քաւահա-
ւատ մանկունսն զամենայն արարածս յաւր-
նեւութիւն գոչէին. աւրնհեցէք ամենայն
գործք տեսն ըզտէր. աւրնհեցէք եւ գահա-
ցարուք զի քաղցր է. զի յաւիտեան է ոգորմ.
նորս.

ԴԵ. — Զաստուածգիտութիւնն սերմանցին
մանկունսն ի բարեւանի. եւ մոգքն պտղաբե-
րեցին զհաւատս փրկիչն ընդ որոք քեզ գո-
չեմք առաւել փառաւորեալ տէր կեցոյ զմեզ.
Խեւ յայնմ ու եւ ճեւն չկույ. քայն կ'ենթա-
դրենք որ չստ քեր կաւն ինկած ու կուտած
ըլլան.

Զերիս մանկունսն զաւրնհաթիւսն քեզ
երգեմք որ Թագաւորք եւ Թագաւորաց եւ
տէր տէրանց աստուած աստուծոց եւ սուրբ
սրբոց ասելով իւրայել ըզտէր.

ԴՁ. — Ի նստելի չոյլիս երկնաւոր որ զբոց
չնոցին երկնային չորաշալից ցաւգիլ չիւտեց
եւ սուրբ մանկունսն աւրնհաթիւսն զերգս
յաղթողական երգէին ասելով քահաւայք. . .
Ամենակալ զոգորմութեան ցաւգ ի նմանու-
թիւն չորաշալից գաւառութեան ի վայր իշխող
ի մէջ չնոցին անմարմնական զասուր. Ամենա-
յաղթ զաւրութիւն կենդանարմաս ք փայ-
տին յատագորչն երեւալ ի բարեւելի ի նո-
ցին քառակերպեան նշանիս պարաւանկէր
զբոց չորսն ի սուրբ ի մանկունսն. Ընդ վեց-
թեան սերմութեան երաշտական աւրնհա-

թիւաւոր պարակցելով երգէին սուրբ մանկունքըն ի հնացին. աւրնեցէք գովեցէք և առանել բարձր արարէք զանյաղթելի զթագաւորն ընդ գաւառ անմարմնաց: Յաւդիս աւեր գթութութեանմար քո զցաւ շնորհաց եւ լուսաւորեալ ըզմիտս եւ ըզխորհուրդս մեր: Բ՛գի ի տուէ եւ ի գիւնի խեղատեցուք մեք ի պատուիրանս քո. եւ ընդ աւրնաբան մանկանցն արժանաւորեալ ըզմեզ ձայնակից լինել գովել և սասել, աստուած հարցուն մերոց բարերանեալ է անուն քո յաւիտեան: Զոր փառաբանեն ի մանալի դաւառութեանցն դասքն: Բոքեղ եղ անկեղբն հար բանդ աստուած ի շէր ի մէջ հնացին. ֆանգի եւ աստուածային զաւրութեանմար քո շիւղեցն զբոց հնոցին և փրկեցն զերիս մանկունսն: Ընդ նոսին և մեք քեզ վերագողեմք աւրնեալ եւ բարձրեալ գովեալ և փառաւորեալ յաւիտեան: Փառաց քոց ֆրիստոս փափաքող եղեն սուրբ մանկունքն ի բարեւոյթի, որք աւրնէին ըզքեզ տէր: յիշատ դուխտս և զոգորմութիւնս քո և մի՛ մերժիր զմեք ի սոյաւս. իսկ ի յանգ փառաց աստուածութեանն հաւր հնոցին խորանան և կամարանման պատեալ շուրջ ըզհնոցան և ցաւալցեալ այրէր ըզքաղղէացիսն, և դան տեւեալ երկց սուրբ մանկանցն զերեքորեան. զտէրութիւնի զգովին սասելով. դքս. . . . Սուրբ մանկունքն կապեալք ի բարեւոյ ի մէջ հնացին: Գնացին ի վերայ կայծականց հրոյն, անսաւ դաւառութիւնի քո որ ընդ չորրորդին միաձայնեալ զերգս աւրնեալեան սաղմութեն քեզ տէր, ըզքեր բարեբանելով երգէին: Ըզքեր ամենպաւր թագաւոր յաւիտեանից ի հնոցին բարեբանելով երեք մանկունքն երգէին, զաստուածն յաւիտեանից: Դի. — Որ ի կատո յերոփէլից նստիս և յանմարմնաց զմեռութեանցն փառաբանիս. և ինել ի մէջ հնոցին և պարակցեալ աւրնաբանից ըզհաւրն շիւղեցն. որք երգելով զդէին երգ նոր ամենայն գործք աւրնեցէք առ. . . . Ոչ ա՛յ թագաւորի, ոչ աստ թոնաւորին եւ ոչ արեւնստաւոր նուագարանացն յարմարումն ոչ զարհուրեցոյց զերիս մանկունսն ռակապատելին ոչ մատուցին զխաւնկոս, այլ քե՛զ աստուած. որք երգէին քեզ անդադար զաւրնութիւնս սասելով. դքս. . . . Եկեալ բունաւորն ի հնոցն հարցանէր որ շուրջ կային. ոչ երիս արտ արկաթ ի հնոցն, զխորդ չորս տեսանեմք: Իսկ միաոյն կերպարանքն այլայլին զանձն իմ զարհուրեցեցանէ զի ըզլիւկեալ և ի հնոցն եկանէր ձայն աւրնեալեան որք երգէին եւ ասէին, աւրնեմք եւ փառաւորեմք զքո տէրութիւնի զի դու միայն եւ թագաւոր հզաւր և քաղաքապետ և արարիլ ի յաւիտեանսն և քո են փառք յաւիտեանս ամէն: Բարեկրօնական հաւրն բար-

ձրացեալ քան զհնոցն ըզքաղղէացիսն ծախէր գառաքիսալսն ի բունաւորէն, իսկ յանցանաց իմոց բոց առաւելապէս տոչորէ ըզխորհուրդս իմ, զանշիլանիլ ըզգնհնոյն բերելով զյիշատակ. այլ որ փառաբանեցն ի հնոցին ցաւեցեալ ընդ չորրորդին երգակցելով ապրեցեալսն ի հրոյն: Թեթեալս՝ աւր ըզլիւկանոց հրոյն զսպառնալիսն և հաստատեալ յաւսով ապաշխարել զվհատեալ հոգիսն: Գի ընդ աւրնաբանն մանկանցն երգեցից քեզ ի երգ նոր, աւրնեալ եւ ի վերայ հաստատութեան երկինց, գովեալ և առանել բարձրացեալ յաւիտեան թարբառք արուեստականացն ըզքարեւոյ խռովեցոցին, իսկ աւրնեալիսն եւ ընդ մանկանցն ըզհաւրն շիւղեցն. իսկ յայնժամ նայեցեալ զայն բունաւորին եւ ի ձայն զաւրութեան զոչէր ասելով. և եւ խոստովանելով անկանով առաջի կենդանացն աստուածայ զի եւ եւ ընդ ձեզ փառաւորեցից սուրբ զերբորդութիւնն: Որ ի վերայ յերոփէլից հանգչիս և ի դաւառն հրեղինաց աւրնաբանիս: Ինել ի բարեւոյն և փրկեցն զերիս մանկունսն ի հրոյն բունութիւնէ: Որք աղապակելով զդէին երգ նոր ամենայն գործք աւրնեցէք և բարձր արարէք ըզնա յաւիտեան:

ՍՏԵՂԻ. — Փառք հաւր . . . տեւից ամէն: Խաբաւոր փառաց ֆրիստոս եւ արարիլ բուրից, որ մարգաթիւրապէս զթացար ի սուրբ մանկունսն և փրկեցն ի բարբոքեալ բացոյն. որք անբարեցիցն զբունութեան թագաւորին եւ շիւղեցն զգաւութիւն հրոյն: Ընդ նոսին եւ մեք քեզ վերագողեմք փրկեալ՝ զմեզ ի հրոյն յաւիտեանից. զի դու միայն եւ րազմազութ տէր քեզ փառք, այժմ եւ յաւիտեանս ամէն:

3. էջ 59. — Ժամաւոր հոգս — Որ ի հաւրէ առաքեցար փրկիլ և մարմնացար ի սուրբ կուսէն . . . , համաձայն տպագիր օրինակներուն:

4. էջ 134. — Հոռոյ Դեփէլի գող. — Արքայութիւն քո արքայութիւն ամենայն յաւիտեանից, և տէրութիւն քո ազգէ (մէն) յազգ. . . , համաձայն սոճեռն օրինակներուն:

5. էջ 139. — Հոռոյ Դեփէլի յար. — Ամենայն երկիր երկիրպապցին քեզ և սաղմոս ասացին քեզ . . . , համաձայն սոճեռն օրինակներուն:

6. էջ 149. — Ստեղծիլ յինչ ճա. — Աղէլուխ աղէլուխ, աղէլուխ, երանեալ է այլ որ ոչ փնայ ի խորհուրդս ամբարշտաց. . . Էնտ սողմոսայ: Այլի քողեքոյ: Բլուս է: Ու

բողոքութիւն ի վերին դաւաջ փառաւորեն և օրդիք մարդկան ասելով. ալեւուիա, ալեւուիա, ալեւուիա, փառք հաւա. աւելնից ամէն փ. — Կարգացի առ յեզ տր. որ դիտեալ ըզրիմ զհիւանդութիւն: Զի ի բէն ընկալայ ըզրիմ կուսիւն: ի մասնել արեգալանն: Լուր տէր և կնցո:

Բկ. — Խոնա. ցո տր. անց եմ ես, երկայնա. միտ եւ յաղցր առ ամենեւեան օւնկրն դիր տր. ձայնի խնդրուածաց իմաց: Այոյ է: Անախակայ տր. յամենայնի կարող. աղաչեմք ըզբեզ նայեայ երկրորդագուս քո: Անախակայ երկրորդագեմք քեզ հրորդորութի. անրաժանելի. անկրն դիր տր. ձայնի աղաչանաց մեռաց: Ապր. ո պիտ. մարդոյ չարէ. ալեւուիա, ալեւուիա, Ծր. կարգ. ալեւուիա, ալեւուիա, ալեւուիա, Զայն. աղաչելի ալեւուիա, ալեւուիա, ալեւուիա, փառք հաւա. խտնից ամէն փ. — Պատարագ քեզ. թագաւոր երկնաւոր. Զօգի խոնարհ: ի մատուցանեմք. Եւ զաղաչանս զերկայիս ըզբեզիւմար տրուիւ ը վերառաքեմք: Ընկայ և կնցո:

ԳԶ. — Խոնա. և տընանկ եմ ես: Զերկայիս աղաւթ մեր ընկայ տր. և օւնկրն դիր խնդրուածաց մերոց միտոյ մարդաւոր. փառք հ. Երբայ պատարագ քեզ Զօգի խոնարհ: Եւ տուցանեմք: և զեղ ըզպարտու չորթանց մեռաց: և ի խորաց օրտից. աղաչակեմք զերկայի Ապրեցո չարէ ալեւուիա: Զայն. աղաչելի ալեւուիա, ալեւուիա, փառք հաւա. տնից յամէն փ. — Երկայիսնք մեր հանդայցին քեզ աղաչանք: Որ թագաւոր եւ յախտնեական, լուր տէր և կնցո:

Գկ. — Խոնա. և լուր ինձ. Խոնարհեցո տր. զօւնկրն քո յաղաչանս ծառայից քոց: Երկի խոնարհ: փառք հաւա. զոյ-բոյ եւ այժ յախտնից ամէն փ. — Անկալ եմք առաջի քո մարդաւոր տր. Զի օղորմած ես եւ զթթած և յաղցրութեամբ խոնամեա դարարածք քո. եւ մեր մեղացեալ ծառայքոք քո խնդրեմք ի բէն խոնարհ: Ապրե. և ի մարդոյ չարէ. ալեւուիա, ալեւուիա, ալեւուիա: փառք հաւա. Զմարմարմանն ձեռաց մերոց: և ըզպարտանք օրտից: Փնց ի մրտանել արեգականն: Ը մատուցանեմք: Գրթութեմք քո քրիստոս թագաւոր երկնաւոր: պատարագք: (Ընկալ զերկայիս և կնցո:

ԴԶ. — Խոնա. և տր. տըն իմ ես: Խոնարհեցո զօւնկրն քո ի յաղաչանս իմ: Փրկիչ աղաւթի և կնցո: Ունկրն: Թուկնդութի. Ժա. մանեայ: պարգեւեա խնդրողաց ի բէն ի տուէ եւ ի գիւնելի: զբաւութի. եւ զմեծ քո զօղորմութի. Մեծ ես: Մեծ ես զու տր. եւ հրդարու և առնեա քանչիւր միայն յաղթող զաւորութեմք: քո: զբաւեցեալք ի քեզ մի անեա առնել: Անախակայ: Անախակայ մի մատու

նիւր: այլ պահեա ի խաղաղութե. ըզք օր. զեկեղեցի: շնորհելով սրմա զանշարժ քո զխաղաղութիւն: փառք հ. սրբոյ: Աւրնեալ ես չար: անընկողն ըզբեզ աւրնեմք և զոյ վեմք քեզ փառք մատուցանեմք. անրաժանելի տր. երբ-բողոքութիւն: Ապրեցո ի մարդոյ չարէ ալեւուիա, ալեւուիա: Զայն. աղաչելի ալեւուիա, ալեւուիա, ալեւուիա: փառք հաւա. զոյ եւ հ. սրբոյ յախտնից ամէն փ. — Զքեզ քրիստոս թագաւոր երկնաւոր. ի տաւարի փառաց սրբութեան քո. փառաւորեցեալ: Ընկալ քո զթթութեամբ զաղաչանք մեր: և ըզբաւարմունն ձեռաց մերոց: ի ժամ երկնայիս ընդ օւնկրն առա պեւ բարիբար և ըմարդաւոր:

Դկ. — Խ. նար և տընանկ եմ ես: չար անընկեղքըն խոնարհեցո: յաղաչանք զօւնկրն քո եւ լուր: Ունկրն: — Որ ի յերկեա երկնից ըզպարտու եւ ի յաթոս փառաց նրտոս: չար ան: Անախակայ: Որ ի յաւրաց երկնաւորաց աւրնեա գոլեալ երգով յաղցր ձայնի: չար ան: փառք հաւա. յախտնից ամէն փ. — Երկնաւոր թագաւոր. հրդար սրտիչ երկրի և երկրի ժողովրդեան յոսմ զաղաչանս. ընկալ մարդաւոր տէր: Անկնք քեզ քեզ և Զօգիք ձեռնարկեալ յանաւրեանց յարուցելոց ի վերայ մի աղաչակեմք առ քեզ քրիստոս: փրկիչ: Լուր ըզմայն աղաչակի յաւաքեցեալ ի քեզ. փրկեալ զմեզ ի նեղաց մերոց զի քեզ փառք վերառայեցեալ: փառք քեզ առաւած: Ապր. և ի մարդոյ չարէ. ալեւուիա, ալեւուիա: Զայն. զտր. աղաչելի. ալեւուիա, ալեւուիա, ալեւուիա: փառք: Գրմ ի: Տէր կարդայի առ քեզ և լուր ինձ: նայեացո: ի ձայն աղաւթից իմոց: Եւ կնցո:

ԱԶ. — Խոնարհ. և տընանկ եմ ես փառք քեզ առաւած: փառք քեզ առաւած: փառք: քեզ առաւած: Ապրեցո զիս ի մարդոյ չարէ ալեւուիա, ալեւուիա, ալեւուիա: Զայն. զոյ տր. աղաչելի, ալեւուիա, ալեւուիա, ալեւուիա, Խոնա. եմ ես փառք քեզ առաւած: փառք քեզ, փառք քեզ առաւած: Ապրեցո: ի մարդոյ չարէ ալեւուիա: Զայն. աղաչելի, ալեւուիա, ալեւուիա: Ակ. — Խոնարհ. և տր. զի եմ ես: փառք քեզ առ: փառք քեզ առաւած: փառք քեզ առաւած: փառք քեզ առաւած: Ապր. և ի մարդոյ չարէ ալեւուիա: Զայն. ցի. ալեւուիա, ալեւուիա, ալեւուիա: ԲԶ. — Խոնա. ցո. եմ ես փառք քեզ առաւած: փառք քեզ առաւած: փառք քեզ առաւած: փառք քեզ առաւած: Ապր. ցո. չարէ ալեւուիա:

Բկ. — Զայն. ի ալեւուիա, ալեւուիա: Խոնա. ցո տր. և մեծ. փառք քեզ առ: փառք քեզ առ: փառք քեզ. փառք: Ապր. ցո. չարէ ալեւուիա: Զայն. ալեւուիա, ալեւուիա:

ԴԶ. — Խոնաւ եմ եւ վառըք քեզ առաւանձ, վառըք քեզ արծ. վառը քեզ վա՛ւ: Ապր. ո. չարէ ալէլուա, ալէլուա:

ԴԿ. — Խոնաւ ո. եմ եւ վառըք քեզ առաւանձ: Փառը քեզ առաւանձ: վառը քեզ վառը: Ապր. ո. զիս: Ի մարդո չարէ ալէլուա, ալէլուա: Զայն: աղաչեցի: ալէլուա, ալէլուա: ալէլուա:

ԴԶ. — Խոնաւ ո տր. եմ եւ վառըք քեզ առաւանձ: Փառը քեզ առաւանձ: վառը քեզ վառը: Ապր. ո. զիս: չարէ ալէլուա: Զայն: եցի ալէլուա, ալէլուա:

ԴԿ. — Խոնաւ անկ եմ եւ վառըք քեզ արծ: վառըք քեզ առաւանձ, վառըք քեզ վառը: Ապր. ո. չարէ ալէլուա: Զայն: Ի, ալէլուա, ալէլուա:

11. էջ 300. — Մեռեալի Առաջնայն.

ԲԵ. — Դարձոյ զիս տէր Ի մեղաց իմաց. զամենայն ըղանաւորէնութիւնս իմ քաւեա յինէն: Ողորմեա ինձ առաւանձ ըստ մեծի ողորմութեան քում. ըստ ըրազում գլխութեան իմ: Ուղիւ եղիցին աղաւթք իմ, որպէս խ քո տէր. . . համբա. . . իմոց. . . պատա. . . կոյի:

ԴԵ. — Երանի սմենեցուն որ երկրնային ի տեառէն: Եւ զընան ի ճանապարհս նորա ըղվատակրս ձեռաց քոց կերիցես: Երանի է քեզ և բարի եղիցին Ուղիւ եղիցին աղաւթք իմ. որպէս խ. . . քո տէր. համբ. իմո. . . պատա. . . կոյի. . .

ԴԶ. — Մի թողուր ըզիս տէր առաւանձ իմ: Ի քացէ առնեք յինէն, ընայես ի յաւզընել ինձ տէր. վերկոթեան իմոյ: Մեր առաջի քո են ամենայն ցանկութիւն իմ: Ուղիւ եղիցին աղաւթք իմ, որպէս խո. . . քո տէր. համբար. . . իմոց, պատար. . . կոյի:

ԵԵ. — Մի ընկենաւր զիս տէր ի ժամանակն ձերութեան ի պակասել զաւրութեան իմոյ, մի թողուր զիս: Ի քեզ տէր յուսացայ մի աւաչեցից յաւիտեան. յարգաբանութեան քում վերկեա զիս եւ յապրեցից զիս: Ուղիւ եղիցին աղաւթք իմ, որպէս խ. . . աջի քո տէր. . . համբա. . . ձեռաց իմոց, պատա. . . կոյի:

ԶԵ. — Մերձեցին խընդրուածք իմ առաջի քո տէր. ըստ բանի քում իմաստուն արա զիս: Զայն(ի) իմում լուր տէր, ըստ ողորմութեան քում, տէր յերաւունքս քում կեցո: Ուղիւ եղիցին աղաւթք իմ, որպէս խ. . . քո տէր. համբա. . . իմո. . . պատար. . . կոյի:

12. էջ 310. — Սրբաշնչի Առաջնայն. — Ողորմեա ինձ արծ ըստ մեծի ողորմութեան

քում. ըստ բազում զը. . . զանաւորէնութիւնս իմ:

ԱԶԵ. — Եւ առաջի տր. ողորմեա, բժշկեա եւ մե.

ԲԲԵ. — Եղիցի ակաշա, զձայն աղաւթից իմ:

ԲԴԵ. — Լուր տէր ձայնի. . . կարգացի. . . ողորմեա եւ լո. . .

ԲԶԵ. — Ողորմեաց ինձ ած. ողո զի է քեզ յուսացաւ ա:

ԲԵԵ. — Լուր տր. աղաւթի խընդրուա: Եւ կրն զի:

ԲԶԵ. Լուր մեղ ած. վը. . . յոյս ա. . . ծագեաց երկրի. . .

ԴԴԵ. — Ի քեզ տր յուսա. . . մի՛ ամաչեցից յաւի. . .

ԴԶԵ. — Խոստովան եղ: առ քեզ ա խոստ. անեղ. և կար պան. . .

ԴԴԵ. — Զայնիւ իմա առ տր. կա: ձայնիւ. առ ած. և նայեցա:

ԴԶԵ. — Ծանկեան զի անուն քո և դոս միայն բար. ամենա:

ԵԴԵ. Երանելիք են որ բն. են ի յաւիտեան. և բն. . . եացի. . .

ԵԶԵ. — Յոյց մեղ տր. զողորմեա եւ զվերկեաութիւն քո:

ԶԴԵ. — Երկայնամիտ. ճշմա նայեաց. եւ ողո. . .

ԶԶԵ. — Մըտցեն աղաւ աջի խոնարհեացի խընդը:

ԵԲԵ. Լուր մեղ ած. վը յոյս սմ: ծագաց երկրի. . .

ԵԴԵ. — Եւ քեզ տր. համբարձի. . . ած. իմ է քեզ յուս. . .

ԵԴԵ. — Եւ առաջի տր. ողո. բժշկեա զան. եւ մե. . .

ԵԵԵ. — Ցաւեա յիս մըշտկա, եւ քան զմիւ, ացա. . .

ԵԶԵ. — Կապալ էին բանք նո եւ ինքեանք էին որպէ:

13. էջ 314. — Սրբաշնչի Ժողով. —

Ուրեան ի վերաւ վըլա. . . և զոր ինչ ոչ. . . հարցանէ. . . (տե՛ս ժամագրքի մէջ ձաշու Մեսեղինեբու կարգին):

14. էջ 315. — Փառեք առաջի ե տր: —

Վառն որբոց քոց մարտիրոսաց հաշտեա տէր: Որք վառն անըան քո տանջեալ համբերեցին: Եւ մարտ եղեալ ընդ անաւորէնորն ըյաղթող զրոտն: Ուրեմա առաւանձութեամբ ընոցա յուր տէր եւ մեզ ողորմեա: Փ. — Ուրեմա մեք տաւեմք ըզանգստեան աւր. յիշատակիս ձեր: Անդադար առ ջրիտոս բարեխաւսեցէք վառն անձանց մերոց: Փ. — Եկայք

հաւատացեալք զհրդեաւորայն, զյիշատակս պատուեցաւ քի. քառարանութիւն առաքելոյ Քրիստոսի. Որ ռնի ըզմեծ զողորմութիւն. Փ. — Կացցաւ առաջի թկերաց սրբոց անկելոյ ըզտառ բարեխաւս առ քրիստոս. Տալ ըմեզ ըզմեծ զողորմութիւն. Փ. — Ուցին ապաւնաւ ք զաղաւթն մեր յաջողեալ Աստուած օրպէս մարդասեր:

Հայր. — Այսաւր տեսող իմանալի ծագման քահանայապետ քո ցոյցեր ի յերկրի. Որով և ըզկոապաշտութեանցն ըմանեցն զխաւար եւ ըզդիւսացն հալածեցն զրազրմութիւնն. Նրոնաւ խաչիւ քո տր. առաւել քան ըզհամարածամար ձեռացն մովիտի զամպէկ. Ուստի յընեալ երկնային վառաւ ք տանէ եկեղեցի. Փ. — Վասն քոցա շնորհիւ զերկնային զխաղաղութիւն. ամենայն աշխարհի. Քրիստոս օրպէս մարդասեր:

Մարգ. — Երնիցելոյն ի կուսէն անդադար բարեխաւսեցէր. վառն անձանց մերոց. Առար. — Այսաւր ի հրեղին ի յեղաւ բաւանեալ հանդեար յառաքեալացն լուսաւորել ըղնեաւ. Եւ այժմ աղաչեմ ըզքեզ քոսր աստուած որ եւ պատճառ կենդանութեան եկեղեց. և խաղաղարար աշխարհի. խնայեալ և կենց:

Դրի. — Դրիզոր ք. քահանայապետ որ զհաւատ թաւեցէր եւ զրանակս զիւսցն հալածեցեր. Մարգկան ասացեր քաղաղել զերբ-ըզութիւն. պրտակեցար յարքայութիւն. Արդ իրիխաւս լիւր առ քր. վաւրն մեր (այս հատուածը մէկ մասն է Լուսաւորչի մամամաւսին):

Ստեփա. — Եւ այժմ աղաչեմ ըզքեզ քոսր քոստեծոյ. քոց և զհոգոյ իմոյ զաչա, խրնդրելով յարարչէն. զի տեղեամբ ընդ քեզ ընծայելի եմ, պարպեկ և զվրդումն քրիստոսի. կենդանութեան յիւ քաղցրութեամբ քոստեծոյ. զաչա. զաւծ է:

Քառ. — Ի ձրկնարեւր ի ծովին. Որպէս ի պրտաբեր ի յանդոյ. Զմարտիրոսաց քոց ըզմարմինեղն ժողովեալ. Որպէս ըզաւրեայն ի վերայ սայլիցն եղեալ. Որոց հռնձք հաւրերութեան. ի մամ ձրմիրայնոյ. ի կայս եկեղեցւոյ լիանային. Փ. — Եւ ընկալան ի քրիստոս ըզպապկս անապական. Եւ վասն քոցա բարեխաւսութեան խնայեալ ի մեզ տր և ողորմեալ:

Յով. — Քահանայական. և մարդարեւակոն շնորհաւ քաղաղարեալ քոսր քոփանեմ. որ արմանի եղեր յառաջադնիցն տեսանել ըզպարպարութիւն. և ի յանձն առեր մրկրտել աստուած. Առաջեալ և մարդարեւ. առաջեալ և մարդարեւ (այսպէս) և ձեռնադրող օրոյն աստեծոյ. և ձայն յարքառոյ յանապատէ քաղաղել ըզքանն աստուած անա պառն այ.

որ եկն ի բառեալ ըզմեզ աշխարհի. և պարտեալ ըզխաղաւարն. այսրն պարտութիւն. քանդից և հապանաց. մասնէր ըզքաղն ճմարտութիւն. յապապ յանդիմանութեան Հերովդէի. և անապկն ժողովրդեանն. ի պարտեալ ի պապարին հանդերձ ի պապարաւ զամբն տալիթայն պրննապէս յարտութիւն. յաւրինէր ըզկաղաւարն. յապապ հաւաւթի. հերովդէի և ամենայն ըզպապանաց. իւկ անաւրէն աղկալանն. իւկ անաւրէն աղկ. կանն (կրկին) յառաջադոյն խրատեալ ի մաւրէն տուր ինձ ի վերայ քեզեզ ըզպապարն յովհաննա մրկրտչի. և եւ չահեցայն ի քէն զպարգեալ. վառն քոյ անկանիմք առաջի քո ճմարտութիւն. յիւ քրիստոս բարեխաւսաւ առ հայր և որդի և առ քր. հոգին. մի տէրութիւն. և մի իշխանութիւն. համապոյ և միանաւորեալ. երբորութիւն. քանդի սորա եւ վաւորք պատիւ յաւիտեան ամեն:

Յովնի. — Կարապետն յովանեմ աւետարտ ձայն ուրախութիւն. քաղաղել. իլիւս ի դմաւ քոյ վառաց ծագեաց Նրնիցելոյն. Եւ եմ կատարեմն քոտուերին և ձեռնադրաւ առ ըզքեզն. Զայն յաւրդոյն աներողն զքոստեց. և պարգեկ աշխարհի զմեծ զողորմութիւն. Իւ. — Բարձրանալով քո ի խաչին զիտելով ընդ հարաւ. Եւ ի յաւանդել զհոգիւ առ հայր եղի խաւար ի վերայ երկրի. Եւ իխանելով քո ի գերեման. Նորոգեցան արարածք ամենայն. Եւ ի յերբորք յաւար յարեար. Երեւոյր խնդարեղիցն. Որ ամենայն համերկեցեր վառն մերոյ վրդկութեան. Տէր վառք քեզ:

Եկ. — Ուրախ լիւր և զընծա եկեղեցի սր. Քրիստոս ըզքեզ պրտակաց խաչին իւրով. Եւ երկեալ հանդերձ ժողովրդեամբ աւելով. Այլեւաւ:

Եկ. — Խրնդայ և ուրախ լիւր բերկրեալ սր. եկեղեցի. Զի զաւ եւ առաջաստ ծագեալ ի հաւրէ. Որ կոչեց տր. խորհրդով ըզաւապարկ բեկան երկնից արքային. Եւ քե լուսաւորեցաւ մկրտութեամբ աւաղանին:

Հրեւ. — Զոր աւրնեմ վերին ըզաւրքն անմարմնոցն զերքորքեանն անլրտել ձայնիւ. Ընդ քո և մեք զհոգին տուր ընդ հաւր. միաւորեալ և ընդ օրդոյ միանալան. խառտովանիմք մի երբորգութիւն. Եւ հայեցեմք ի վեր. Նաւարեղ ըզմեզ զհոգեւորական զխաղաղութիւն. Տէր վառք քեզ:

Եւ. — Մարդարեւութեանց ըմայր եղի. Բեթ. զհեմ. և աւթիմաւ ըզաւթն Մարիամ. Եւ ըզքրիստոս ձրնեալ յայրին տեսաւ ըմալ. Եւ ի մարտ և յառաջեալ ժողոցն. եւ կրկնապիւղ Նրմա պատարագաւ. Եւ անդրքն պաւլակելով. ընդ Նաթն և հովն քն. վառաւ ք

կեցց (այլու՞ր՝ ծածկեցես) դեռ ի ժողովոյ ...
 ի բազմութենէս եւ (այլու՞ր՝ ոյ) գործեն...
 Աւել. — Լուսացայց (այլու՞ր՝ լուսցից) որո՞ւ
 թեամբ ըզմեռեալ է և չա՞րք եղէց ըզհեղանու
 (այլու՞ր՝ բեղանով) և տէր (այլու՞ր՝ ուղ) և փ՝
 Տէր թիւեցից զվախելութիւն...
 ՈՅԺԻ ՈՒՐՐ. — Ետեւն ի կերպուէր... փ. —
 Եղիցիս թեզանք նոցա...
 Խ. — Ետուր երկիւղածաց... փ՝ Որպէս փրկ-
 կեցան...:

19. Էջ 392. — Աւել. փ. — (ուխը
 ձայնի վրայ) Ուղիղ եղիցին աղանթք իմ,
 որպէս խուռկ առաջի քո տէր. համարա-
 ձուսմըն ձեռաց իմոց, պատարագ երեկոյի
 ... մինչև քէջ 400:

20. Էջ 416. — Կարգ փ. —

Այսուր բազմութիւնք առաքիլոյն եւ սուրբ
 կուսանացն ժողովեալք ի միասին և իջեցեալք
 ի հոգեայն որոյ ի փոխումըն կուսին մարիա-
 մա առաքուածնին: Ակըն ռենկով զալու-
 տեան որդայն առաւածայ: Եկեալ արարիչն
 լուսեղէն կառաւք անմարմնական զաթիւք
 առ կոյս եւ մայրն, եւ բնակարան հոգեայն
 որբոյ: Այսուր տեսեալ ըզգուրք կոյսն ամ-
 պեղէն կառաւք համարածեալ ի յերկինս. մը-
 տանելով ի յառաքաւտն ընդ իմաստեւն որ-
 կուսանացն: Իսկ բազմութիւնք հոգեղինաց
 զաւարթնացն աղաղակէին ասելով: Աւրինեալ
 եւ ամենաւրինեալ ի կանայս. որ եւ քարե-
 խաւս վասն աշխարհի առ որդիդ քո միածին
 վասն որդւ և մեք բազմութիւք. հաւատացի-
 լոցս առ քեզ ապաւինիմք տիրութիւն եւ մայր
 մարմնացելոյ Բանին առ որդիդ քո եւ առ-
 տըւած ըմբ, անդադար բարեխաւսեալ վառըն
 անձանց մերոց:

Առջի կնիւ. — Սոսկացան ըվերեացըն զասքն.
 ընդ իջանելոյ քո ի հայրական ծոցոյ բանիւղ
 աստըւած: Տեսեալ ըզքեզ որ ի կառս քերթի-
 բէից և յանարեւետ աթոռ նըստիս, բաւան-
 դակեալ յարգանքի կոտորն և որպէս ըզմա-
 նուկ ծնւոր հրաշայի (կրկն) բընութեամբ.
 փառաց թագաւորն խնեարենալ ի մեր ըզհե-
 ղեղէն բընութիւնըս խանարբութեայ պատի և
 զընի յանրանից մըսուր ըզի մերկութիւնն
 նախատեսիմ ծածկեցէի փառաւք: Այսուր
 անըմարմին զըւարթութեայ երկնից իջեալ քեզ
 ըզպատէին և հովիւք ընդ նստին քեզ գովէին
 ասելով: Նոր քանչնիք յայտեսեալ յերկրի
 աստըւածըն յաւիտենից երեւեալ ի մէջ տիե-
 ղերաց: Նըստեալ ի յայրին սերտքէն ըզպե-
 ղէն զանտանելիս արարածոց ի դիրկրս կրե-
 լով կաթընառն եկեալ մարդկաւրէն: Ուստի
 եւ մոլորըն քանչեկեալ տեսեալմար աստեղ-

րին յարեւելից յերկրպագութիւն, որ զամե-
 նայն լընեաւ, հաճեցար ընծայիլ փրկելի:
 Արբաւ ըզմիտս եւ ըզխորհուրդս քեզ մա-
 տուցանեալք ըզերգս հոգեւորս եւ տանեմք
 ցընծութիւն. պարտաստ քո տէր, որ եկիր ի
 փրկութիւնն անձանց մերոց:

Յետի շար. — Անճառելի անաւրէնութեանը
 քրիստոս: Անճառելի տըն. (կրկ.) Ձոր երկինք
 եւ երկիր ա՛յ բաւէին տանել փառաց քոց
 քրիստոս: Վասն արարածոց փրկութեան
 մարմնացար ի կուսին մարդ ճշմարիտ եկեալ
 աղատեցեր զնախաստեղծին ձընունդն: Այ-
 սուր եկիր անհասանելի զաւրուածեամբ զաւ-
 րաւք երկնաւորաւք: Առ կուսութեանցըն
 մայրն, և ապաւին յանցանաց ազգի մարդ-
 կան: Փխաղիւցներ յանդատում ի կեանս
 յանճար ի փառս: Առ քեզ ռենկմըք բարե-
 խաւս զանարատն, զանչփոխն, զպարծանս
 ազգի մարդկան: Փխաղիւցներ յանպատում
 ի կեանս յանճար ի փառս: Առ քեզ ռենկմըք
 բարեխաւս զանարատն, զանչփոխն, զպար-
 ձանս ազգի մարդկան: Գլերափոխեալն ի
 յարթայութիւն: Քրիստոս թագաւոր քրիստաց
 փառաւորաւ յամենայն արարածոց. աղա-
 չանաւք մար քո և ըզուսի, պարգեւեալ աշ-
 խարհի զխաղաղութիւն: Եւ ըզմեծ զողորմու-
 թիւն:

Առջի հետ. — Անհասանելի բանըք աստըւած,
 ի հաւրէ առաքիցար Աւետիաւք հրեշտակա-
 պետին մարմնացար ի սուրբ կուսէն մարդ
 ճշմարիտ եկեալ: Ի գիրիւք մաւր բարձեալ
 եկեր, անտեւող փերեացըն, որպէս ըզմանուկ:
 Այսուր անմարմնական զաթիւք եկեալ առ
 ըմայրն և աշխիւն յանցանաց, ազգի մարդ-
 կան: Վերափոխեալ իրեղնային խորանն ընդ
 իմաստունս որ. կուսանացն: Վասն որոյ առ
 քեզ ռենկմըք բարեխաւս զանարատ ըզմայր
 Աստուծոյ մերոյ: Որ մարմնացար քրիստոս մեր,
 փրկեալ ըզմեծ ի մարդապաշտ հայեցութե-
 ն:

Յետի հետ. — Ձանճառ տեսաւրէնութեան քո
 ըզխորհուրդ քրիստոս թագաւոր փառաց: Այ-
 սուր յայտեցեր ըզքեզ հոգեղինաց: Ընդրեալ
 աշակերտացն թողովիալք ի փոխումն քո ծը-
 նաւորն: Իսկ իջեալ քո յերկնից կարաւըք
 ի պաւսութեամբ եւ ըզին յերաւելոյ զանաւոր
 փոխեցեր: Վասն որոյ հայցեմք ի քէն մայր
 տն և կոյս որ. լի բարեխաւս տանեալացս
 ըզյիշատակըս քո: Ձի և մեք երկմըք ասելով
 յամենայն արարածոց քրիստոս յաւրինեալ
 թագաւոր փառաց: Տէր փառք քեզ:
 Յետի կանգլիս. — Այսուր անպատում է բանըն
 զոր եցոյց տեսողն: Այսուր անպատում է քա-
 նըն զոր եցոյց տեսողն (կրկ.) Ձոր երկնայեան
 աթոռ ի վեր քան ըզնա որ. և անկ առանձն
 եւ ըզմարք քանչեղն ցըլածն մարդապատ-

կեր առիւծ արմէի հասակող եւ բարձրայարկ
ցընծայից եւ հրկրախրմող պընացիւք. այլ
թիթիւ ընթացիկ ապացիւցըն հետեւք: Ուս-
ւածնաձայնեալ աւղապարիկ թիւստարած
ինքնակայց հրալից ուղղատեսակ բազմա-
տեսակի յորիս պըշուցիւր բնայէին, անթիթ
աղէն ի նառապայթարմակ քառիցըն լրիւրիւ
զաւղակըն ըրալորուսին խորիւրն: Ոչ հողա-
նիւթ թանձրածիւս տարիւն զգարչապարա-
ցըն ըզփոխումն տեսանիւր ակն: Յորում կա-
լին հիպցիսի եւ ոգին տեսան: Ըլխիւստոց-
կաց: Ըլխիւս ընդ ինքն ի կամարըս խորան: Ե-
րալիս բարձրայարկիս ոսկեճաւանչիւս անկիւ եւ
բաղմագուէն ական երկընադուսնիւ Փ. — Եւ
ըզիս էր ըզփառաւքըն վազկալ. ըզփառեմ
եւ ի նրմա էր այլ որ ունէր ըզփառուս խա-
րազոյնս ընդ ինքեան: Ի ի յերկեակըն փո-
փոխէր ի թաթարն առնոյր ձողապփէր ըզ-
միջնայարկէն սրահին: Աննիւթեա ձեռաւք եւ
հորըն յալի վազկ ձիւրանի եւ նոյն առապատ
սըրբութեւ: Իսկ ի նկըսագոյն կամարին
խալարակեայք ճախարակեայք: Ի սփիւռըս
խալարիցըն յարկըն ինն գործըս ալ պըրընոյ
եւ մահարձանց եւ զոհից եւ ի նրմա դուռն փակ-
եալ ընդ դուռն ալ անդրաքայլեայ ընդ ընա
մարդ: Եւ այլըն ըփառապգիւս ի նկըսոյ
միջնաթիւին թաթարոյն ինն առնոյր ըզփառ-
ալըն շագրուս: անդըսակեայ անդըստայր:
ընոյր: Ի ի յանցիկըս քաղաքին դարձարըն-
սիւսըն սատակէր: Եւ այժմ երկնաւոր թա-
ղաւք: պահպանեալ ըզփոխութեանց: Եւ բա-
րեխաւսութիւն: տեսողին: որ: յանդրապակե
ուրբաթութիւն: ըզուցըն զանձիւրըս քոյ սիւր-
ղաց: յիշեալ եւ ըզիս թագաւորը յաւիտեանա-
կան:

Հփ. — Որ ի կուսական դասակցութեանց: Եւ
ի սըրբոց ճըզնաւորաց: անդադար փառարա-
նիւս: սըրբուհի ամածին: Մարիամ: Արար
յայտեցիւր: Ըզքեղ ընտրեալ աշակերտացն
փոխելով առ տը: Զի եւս ըզմեղ աղատեսցես
ի ծառայութեան մահաւ: Ըզքեղ եւ ըզառիթն
ձընեալը անդադար բարեբաւեցցուս առելով:
Զրաւոր:

Մ. — Խորան եւ առաջատ յարիւհիւս անը-
շիթանելի յոյս անբաւաղակելոյն եզեր ըր-
նակարան, ամամայր: Ի կոյս: Քանըզի յոր
սերտութեւ եւ քերտութեւն ոչ հանգաւթէին
ընայիլ յատուածային փառս: Ամաւաքաղ-
եալ ծածկէին ըզգէմ իւրեանց: Կրեցըն յո-
րովայնի քուս եւ ձընար անհառապէս զա-
տուածն յաւիտեանի զգիւրըս քո բարձր:
որպէս ըզմեղակ, կաթնաթու եզեր: Արար
եկեալ որդիդ քո եւ Ատուած ըմբ: Ամաւաքաղ
փրափոխեալ անհառանելի յոյս: յանհառ ի
փառս: Դարձ քերտակեց ըզաւարձանեւ եւ
ցընծան զասք առաքելոց եւ մարգարէիցն:

ընդ մեծապայծառ քո հանգստեան տաւան,
սըրբուհի եւ մայր Ատուածոյ բանին ըզքեղ
աղաչեալ: Մի: զաղաքի բարեխաւսիս առ որ-
դիդ քո միածին: վանն անձանց մերցոյ
Ող. — Ատուածածին տաւար անընդա-
րանին աստուծոյ: Որ ըզհաւըն աստուած ա-
ռանց սերման: Ի քեղ կրեցըն: Ուրախ լիւր
առվթ: հողեղէն ներգործեալ ի վեր քան ըզ-
հաւըն: Ով արանչիւր ըմբ խոհորդոյ: Որ ի
յերկրի մարդ եւ ի յերկինս ընդ երբորդու-
թեւն: միաւարեալ: Արար յայտեցըն ըզքեղ
ընտրեալ աշակերտացն փրաճալ առ հայր:
Եւ հատուտեցըն ըզնոսա ի սէր անձանց բա-
նին: Եւ ըզպատկեր հողեղէն ներկարալ քո
չնորընցըն ի ժշկութիւն հողուց: Եւ ի վեր-
կութիւն անձանց մերցոյ:

Տ. — Ուրախ լիւր ըմայր տն: Ըմիշտ բերկրեալ
աստուածածին: Դարբիլեան ձայնին ողջոյն
ընդ քեզ: Դու եկըն երկինք առտանելի յու-
սոյն արփաւհաւ յայտըն ի քէն ծագեաց: Ու-
րախ լիւր անթառաւ ծաղիկ աստուածային որ
մարմնով ըզմալ ընկալար, ձընալը անըման
թանին: Արար յատուտեցըն անփոփաւ
փոխեցար առ հայր, Ի յորդուս ոչ մեկեցըն:
Եւ յայնժա զարհուրեալ վերի զարեւութեան: հո-
ղեկընացն աղաղակէին ասելով: Ով է ու որ
ըզպաւթութեւն անմարմնականացն զարհու-
րեցուցանէ հողեղէն ըննալ թըն: Եկեալ: վառ
որդ քեզ աղաթեմք ասելով ալելուիա:
Զրաւոր: — Յատուածալընկալ ի յայրէ եկայք
երթիցեալ արհնութեամբ: ի հասնելուն յոր-
դանան: Զի ըզնորա զիւրն արդէն ի ձընը-
ղեանն զխանձարուս արկուս արարելուն ամե-
նայնի: Զի զգեցուցէ զանապականութիւն
որ կարդան առ նա: Փրաճառ աստուած փա-
ռք քեզ:

Կ. — Ը զաւրք վերինք հիւսցեալ ըզարմանա-
լին ընդ քեզ որ յերկր երեւեցար քրիստոս
աստուած: Որ ըլուսաւորեցըն ըզտիկեցըն եւ
ըղնախառտեղձին ըլուսեց ըզպատակելիք ձը-
նըղեալք քո ի քո: Կուսեւ: Յոր ոչ իշխէին
նայիլ զաւրք զարկերկից: Եկիւ ի յորդանան:
մըկըստի ի յովանըն: Իսկ հրամարդ կա-
րապետին ասելով: տը: Ինձ պարտ է քէն
մըկըստի եւ զոս առ իս քառ: Եւ ընդ իշխել
քո իշխել: յորդանան հուր վառել բորբո-
քէր յընգուսն ըզքեղ ով որ: անխանելի մը-
կըստի ի ձեռնն կարապետին մեծի մարգա-
րէին: Որ գընալով քո ի վերայ ըրոյն: Ը-
ստեցըն ըզփոխ իշխալիւ: Եւ նոսր կոխան
հաւատացընց յոյս: Իսկ ի բարձանց հընչեաց
օրհոգըն աղանակերպ ի ըմամբ: յըզայնեաց
հայր ասելով: Դայ ի իմ ըսիրելի: Ընդ
որ հանցաւ: Ատուածը յամենայնի ամենա-
կարող: փրաճիւ: ընկալ ըզաղաչան մեր: Եւ
ըզաղաթըս յաւընեալ անձանց ըմբոց:

10

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Հին Թիւ՝ չաւի

ԹԻԾ = 1596

ԹՈՒՂԹԻ՝ 229 (= 458 էջք). — ՄԵԾՈՒԹԻԻՆ՝ 26 1/2 X 18 X 6 հրդմր. — ԴՐՈՒԹԻԻՆ՝ երկսին. — ՏՈՂԹ՝ 25. — ՆԻԻԹ՝ լաւ յղկուած ռաւպակնայ թան. ձրը թուղթ. — ԿԱԶՄ՝ տրեւելիան, շաքանակագոյն կաշեպատ փայտեայ, միայն թիկունքով, Կողքերուն վրայ կան զծագրական տաղուժներ, Վրայի բեւեռահետքերէն կ'երեւայ որ հատորս եղած է արծաթապատ. — ՄԱԳԱՂԱԹԵԱՅ ՊԱՀՊԱՆԱԿԻ չկան, սկիզբը երկու թերթ, թեթեւակի ցեցակը, իսկ երկու թերթ ալ վերջը, բնագրին թուղթէն փոխան մագաղաթի, թերթեր գրուած կան, ինչպէս որ տեսնենք այլուր, Թուղթէ աչս պահպանակներ, բոլորն ալ մասերն են թղթնայ ոչ հին ձեւագիր Ոստումաշուկի մը, որոնք կը կրեն Յովսէփ 38րդ զուտիւր եւ Մակարայեցւոց էջեր: Նկատելի է որ ա. պրակոսն քանի մը էջերը խազագրուած են, կարմրադեղով, դիւրացնելու համար ի հարկէ ծայնաւորը ընթերցումը. — ՀԱՆԻՊԱՄԱՆԹ՝ աւ հասարակ շա՛տ լաւ պահուած, շնորհիւ իր տոկուն կազմին, որուն տակ հատորս անաղարտ մնացած է: Կողքերը թեթեւորէն բերուած ու շրթունքներէն մասամբ մաշած են: Ռեցը, շա՛տ ան. վնաս կերպով յիշած է մասեանիս դուրսի եզերքները, Համաձայնութեան տասը տախտակները, չորս աւետարանիչներու նկարները, չորս խորանները լրաման են եւ անաղարտ մնացած: Այսպէս 2րդ էջէն կ'սկսին Եւսեբի աւ Կարպիանոս գրած համաձայնութեան խորանագարդ էջերն ու նոյն համաձայնութեան ծանօթագրութեանց տախտակները, Աւետարանները, իրենց սկիզբէն, ունին իրենց յատուկ նիւթերու քովանդակութիւնն ու նախադրութիւնները, էջերու ստորին լուսանցքին վրայ կան համարադրաւոր համարանիշները, Յովհաննու Աւետարանին վերջը, էջ 450 ա.ի վրայ կայ « իրք վասն ինչոն շնացելոյ » մասը. — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹԻ՝, սկիզբը երկու թերթ, փոխան մագաղաթի դրուած երկու սուրբ գրական թուղթերու մէջ, նոյն ձեւով չորս թերթ դատարկ թուղթեր ալ գան հատորիս վերջը. — ՎԵՐՆԱԳԻԹԻ՝ չորսական տող, Աւետարաններու սկիզբը, որոնց աւետարաններուն սկիզբը, բոլորն ալ յաջող եւ ակնբախ, Առաջինը մարդավոր են, երեսնայնականիւ աւելի հրեշտակի մը մանրանկարը, Մարկոսին եւ Ղուկասինը կենդանավոր են, ղեղնագոյն եւ սովորական տիպարէ, 2րդորդը, որ ամենէն յաջողն է, թռչնավոր է: Ան հսկայ կանաչ քաղէ մըն է, որ

կառուցին մէջ ողջ բռնած ունի տատարակ մը, որ իր կարգին կը կրէ կարմիր նամակ մը: Աւետարաններու գլուխները կ'սկսին կարմրադեղ թաշտագրերով կամ զարդադրերով, առ հասարակ միջակ արժէքով: Համարները կ'սկսին կարմրադեղ երկաթագրով. — ՈՒՍԱՆԱԶԱՐԹԻ՝ քաղաթիւ են, թէ՛ համաձայնական իտրանագարդ տախտակներու, թէ՛ աւետարաններու սկզբնական էջերուն վրայ ու թէ՛ մանաւանդ բուն հատորին մէջ իւրաքանչիւր զուտիւր հանդիպակաց լուսանցքներու վրայ կան լեղակով ու կարմրով խառն պարզ զարդեր, բոլորն ալ միջակ արուեստով եւ ո՛չ գեղատիպ. — ԽՈՐԱՆԹԻ՝ թիւով 14 հատ են, 2րդ, 3րդ, 6րդ, 7րդ, 10րդ, 11րդ, 14րդ, 15րդ, 18րդ, 19րդ, 27րդ, 152րդ, 232րդ եւ 360րդ էջերուն վրայ: Առ աջին երկու խորանները միւլենոյն տեսակի են եւ իրենց մէջ կը կրեն, լեղակազոյն յատուկի վրայ, Եւսեբի եւ Կարպիանոսի նկարները, որոնց շուրջ կան վեցական սիրուն վարդակներ, ամբողջութիւնը ոսկեգոյն յատակի վրայ: Խորանագարդ այս զոյգ տախտակներուն արտադրին եւ վերին լուսանցքները ողողուած են այլազգի կենդանիներու հաւաքածոյով մը, Յաջորդ երկու խորանները, միշտ ոսկեգեղ յատակի վրայ, դարձեալ նոյն տախտակ են եւ մէջտեղը, ղէպի վար, կը կրեն անուամբ արեւակ մը: Լուսանցքները ողողուած են զանազան կերպի քոյսերով եւ թռչուններով, Յաջորդական վեց խորաններն ալ աւ հասարակ իրաւոր են նման են, յոյններ նոյն, քոյց ծաղկաւոր թեթեւ տուրքերակներով: Մատթէոսի աւետարանի սկիզբի խորանը, զմեթաղ ճակատով եւ լեղակազոյն յատակի վրայ, ունի մեծ ու փոքր վեց վարդակներ, կարմիրի ու ճերմակի ծաղկուժներով եւ վայելուէլ գիծերով, էջ 13րդ: Մարկոսի խորանը ալ աւելի նուրբ գիծերով է եւ աչքը պարարտող մարտի կապոյտ յատակի վրայ, ուր թաղարամբ փոքր վարդեր աւելի նուրբ են եւ շուրջի որթամբ ծաղկումները աւելի սիրուն: Ունի կամարամբ ճակատ մը, երրորդ խորանը, միշտ կապոյտ յատակի վրայ, ունի լայն ճակատ մը, բոլորչի, որուն թովնտի զոյգ վարդակներուն միջեւ երկարած են թագազարդ մարդկայութիւն երկու թռչուններ, ուր ասքառու է ղէպի յաջորդութիւնը: Պարզութեան մէջ աւելի նուրբ ու գեղեցիկ է Յովհաննու խորանը, լայն ու բարձր ճակատով, որուն շուրջի պայտամբ երկր, լեղակազոյն յատակով, կը կրէ խաչանիշ սիրուն ծաղիկներ. — ԿԱՍԱՌՈՐԱՆԹԻ՝ եւ ՄԱՆՐԱՆԿԱՐԹ՝ չկան. — ԿԱՐՄԹ՝ չորս հատ են, չորս աւետարանիչները ներկայցող: Առ աջին, էջ 26րդ, ՄԱՏԹԻՍԻՆ է, ունի զոյն լուսապակով, կապոյտ պարսեգոտ, վարդա-

որ, հանդիսակաց զոյգ էջերու վրայ կան, 2-3, եւսերի կարպիւսնոսի համաժայտութեան զիրը, որոնց կը յաջորդեն, նոյնպէս, ծանօթագրութեան տախտակները, 4-11 էջերու վրայ, բայց առանց կանոնաւոր խորաններու եւ լուսանցքի զարդերու — ԴԱՏԱԿ ԹՈՒՂԹՔ՝ չկան. — ՎԵՐՆԱԳԻՐՔ՝ շատ են, ոչ միայն չորս աւետարաններու սկիզբը, այլ եւ ներքին մասերու մէջ, քոլորն ալ միատող, կարմրադեղ, որոնց անպայման կը յաջորդէ սող մը երկաթազիր, դարձեալ կարմրադեղ. — ԳԻՐ՝ սեւ մկանտով յաջող թոյրազիր, անցման երկաթազիր նմանողութեամբ. — ՈՎԶՐԱՏԱՍԻՐՔ՝ իւրաքանչիւր աւետարանի, ինչպէս նաեւ թոյր զուխներու սկիզբը, Մատթէոսի աւետարանի շատ յաջող եւ ինքնայատուկ կենդանազիր մըն է, կարմրադեղ, Մարկոսի, էջ 135, մեծագիր, լայնաբաց զարդազիր մ'է, Դուկասի, էջ 237, փառազիր երկաթազիր մ'է, իսկ Յովհաննէսի, էջ 403, դարձեալ մեծագիր երկաթազիր է, բոլորն ալ կարմրադեղ, Զամարներ կ'սկսին սեւ երկաթազրով. — ԼՈՒԽԱՆՑԱՍԻՐՔ՝ գրեթէ չկան. եղածները համակերպութեամբ երկու շրջանակներէ քաղկասցած պարզ պսակներ են, ուր նշանակուած կան աւետարաններու զուխները, Ստորին լուսանցքներու վրայ կը պսակին համաքարաւոր համարանշիւրը. — ԽՈՐԱՆՔ՝ միայն չորս հատ են, իւրաքանչիւր աւետարանի սկիզբը, Լուսին, էջ 13, ԿԻՍԱՒԱՐՈՒՄ՝ մ'է կարմիր յատակի վրայ, ուր կ'երեւան սրտամեծ երեք տրեւներու մէջ պարուրուած երկու հակադիր վարդաւակներ, երկորորդ, էջ 135, խորան մ'է, հնութեամբ պարզ, սրտամեծ իւր վարդաւակներով, միշտ կարմիր, երրորդ, էջ 237, գրեթէ երկորորդին նման, իսկ յաւագոյն չորրորդ խորանն է, էջ 403, գրեթէ իւրեքերկրի ազուցուածքով. — ԻՐԻՆՔ՝ ունինք միայն Յիսուսի մեծագիր պատկերը, էջ 12, շատ յաջող ու պարզ գիծերով եւ կարմիր խաչանիշ լուսապսակով, յուսական դիմադոճութեամբ, շատ գեղեցիկ ու ներածաշակ, Եկարին վարի մասը ցեղէն աւերուած է, իսկ վերը երկու անկիւններուն վրայ դրոշմուած են, կարմրադեղ երկաթազրով ՅՍ. ՔՍ. — ԿՐԻՑ՝ Առաքել եպիսկոպոս. — ՍՏԱՅՈՂ՝ Աստուածատուր քահանայ Ռերֆացի. — ԺԱՄԱՆԱԿ՝ ՌԿԱ՝ 1612. — ՏԵՂԻ՝ Ընկուզեկ (Ձէթունի մօտ). — ԵԱՂԻՂ՝, անյայտ, հաւանաբար գրիչը. — ԿՆԻՔ՝ չունի:

Մատենան է ԱԵԿԵՐԷՆ, լիակատար, թղթեայ, Ուրհայեցւոյ ընտիր եւ ամենալաւ օրինակէն զաղափարուած, որ կը լուսանդակէ չորս աւետարանները, որոնց վերջը կը պակսի «Իրք կնոջն չնայելոյ» մասը, Բոլոր Աւետարանները իրենց վերջաւորութեան վրայ, ունին իրենց նախագրութիւնները, այսպէս՝

Ա. — էջ 133 ա. — Մատթէոս աւետարանիչն ի կողմանէ փրկչին մերոյ ականա-

տեա եղեալ սքանչելեացն տն., եւ վարդապետութեան. նորին Որով եւ զհոգին սրբն կալեալ ի վերնատանն Յետ եւթն ամի ի վերանալոյ փրկչին մերոյ, զրեաց զիւր Աւետարանն, է ինչ որ յիշէ, եւ է ինչ որ է արեւ եւ զարեւ, եւ է զարեւ, եւ յանդիմադալ կատարեաց երբայեցւոյ բարրաւորով, եւ զրով նորին, եւ բովանդակեաց թիւս յիշէ եւ աւետարանս զլսաւորս. ինչ. —

Բ. — էջ 235. — Մարկոս աւետարանիչ աշակերտեալ Պետրոսի առաքելոյ, զրէ զիւր աւետարանն ի բերանոյ Պետրոսի, յետ տանն եւ չինգ ամի վերանալոյ Փրկչին մերոյ, զարեւ զրով, որ յետոյ յաղէքանդրացւոյ բարդեցաւ, երբայեցւոյ բարբառով, եւ բովանդակեաց թիւս. յիշէ եւ աւետարանս զլսաւորս, ինչ. —

Գ. — էջ 402. — Դուկաս աւետարանիչ աշակերտեալ Պաւլոսի առաքելոյ ի Հոռով քաղաքի, յետ ի. ամի վերանալոյ տն., զրեաց զիւր աւետարանն հոռովացւոյ բարբառով եւ բովանդակեաց թիւս. յիշէ, աւետարանս զլսաւորս. —

Դ. — էջ 526. — Յովհաննէս աւետարանիչ զրեաց զիւր աւետարանն, յետ ի. ամի վերանալոյ փրկչին մերոյ, յունական բարբառով, յեփեսոս քաղաքի, եւ բովանդակեաց յինքն թիւս. ինչ. եւ աւետարանս զլսաւորս. ինչ. միանկամայն տունք աւետարանիս, ինչ. եւ թիւս ՌՃԿԻՐ եւ աւետարանս զլսաւորս ինչ. —

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ՝ թէեւ շատ չեն, բայց դժախտաբար թողորն ալ վնասուած են եւ պակասաւոր, հատորիս քայլաքայլուած ըլլալուն. բարերախտաբար յայտնի են զրիչը, տեղն ու ժամանակը, որոնցմով կը լրանայ հատորիս նկարագրերը:

Ա. — էջ 525 (ԳԵՐԵՐ ԵՆԵՐԵՐԷՐԷ). — «Փա՛ռք ամենաք. երրորդութեանն յաւիտեանս Գրեցաւ ամախաւս. աւետարանս յամենալու աւրինակէ, որ կոչի Ուրհայեցի, յա... (նապ)ատս որ կոչի ԵՆԵՐԷՐԷՐԷ, ի գաւառս... (Ձեթուն)ացւոյ քաղաքիս, հրամանաւ... (ցեղակեր) արեւմտեայ յանդիմադալ (Արեւմտեայ) արեւմտեայ Ուրհայեցոյ, ձեւաւոր Աւետարան եւ ի թու հա-

Կ. — (1612) արդեամբ... ոչք աւելութ ի
ամանէ... զվերնագրեալսն յազաւթս...
Բ. և... 3

Բ. — էջ 526 ա. — Զվերտին կազմող
սորա զլնչոյ անարժան Գրիգոր յիշեցէք ի
Քս. և Նորոգեցաւ սբ. աւետարանս ի թվկնիս
հայոց 1605) ամին ի յուլիս ամսոյ
թ.

Կ. — էջ 235 ա. — Տր. յս. քս. ու
ղորմեայ ծառայի քո նուստտ եղեւիպոս
— Եւթիմի Գրիգոր և ծնաւորաց խմբի — (այս
պէս) և Եւթիմի և քեզ աւրհնութի. ի մէջ
յամենայն ժամ:

Կ. — էջ 3րդ, ստորին լուսանցքին
վրայ. — Զտարտամ գրիչս — Եւթիմի
... (աւերուած):

12

Մ Ա Շ Տ Ո Յ

Հին Թիւ 2

Իրիշ = 1605

ԹՈՒՂԹԻՔ՝ 147 (— 294 էջը). — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝
19 × 14 × 3 սեղ. — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասին. — ՏՈՂԹ՝
20. — ՆԻԻԹ՝ լաւ յղկուած քամրակայ հաստ
թուղթ. — ԿԱԶՄ՝ ունեցած եւ ինկած. — ՄԱԳԱ-
ՀԱԹԵԱՅ ՊԱՇՊԱՆԿ՝ չկան. — ՀԱՆԳԱՄԱՆԹ՝ ան-
նպաստ. կողմը ինկած ու անհետացած է: Թուղթը
դիղնած. ցեցակեր՝ թէ՛ ներքին մասին մէջ եւ թէ
արտաքին շրթունքներուն վրայ. Բովանդակութեան
յաջորդող քերթը, որուն վրայ սկզբնական խորանը
կար, ինկած է ու կորսուած: Ներքին քազմաթիւ
թերթեր կարէն ինկած են ու կորսուած քերթեր ալ
պակաս չեն: Բիշատակարանը կողմ վերջին թերթերը
խալաւ. կորսուած են. կորսուած են նոյնպէս քազմա-
դակութեան մէջ յիշուած, եւ մեծագրիս վերջին մա-
սին մէջ դրուած 1. — ԴԱԻԱՆԱՆԹ՝ ՔՆԱՆԻ. եւ 2. —
ԴԱԻԱՆԱՆԹ՝ ԱԵԻԱՆԱՆԹ՝ ՎԵԼԱՆԻՆԵՐ Եւ 3. — ԳԵ-
ՐԵԶՄԱՆ ԱԻՐԶԵՆԹ՝ Մաշտոցս ունենալով հնութեան
դրոշմ, օգտակար նկատեցինք անոր գլխաւոր մա-
սերը քաղդատել տալով որինակներու հետ: Իսկ
նոյնութեամբ արտագրել Մայր Մաշտոցէ դուրս մնա-
ցած մասեր. — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹԻՔ՝ 2 թերթ միայն.
148-151. — ՎԵՐԱՄԳԻՐԹ՝ չկան. անշուշտ կային
սկզբնական խորանին տակ, որ ինկած է. — ԳԻՐ՝
սեւ թանձր մելանով յաջող քոլորվիր: Բոլոր կանոննե-
րու վերտառական ծանօթութիւնները կարմիր քոլոր-
վիր են. — ԿԱԶՔԱՏԱՆԹ՝ շատ կան, իւրաքանչիւր
կանոնի սկիզբը, քոլոր հնադրոշմ զարդագիր, կար-
միրի եւ լեզակի խառնուրդով: Համարներու վրայ
ներք. կ'սկսին արիւնագոյն երկաթագրով. — ԼՈՒԻ-
ԱՆԱՅԱՆԱՆԹ՝ թիւով 32 հատ, սկզբնատառերու ու-
ճով են, կարմիրի եւ կապտադի խառնուրդով, հնա-
դրոշմ, պարզ. — ԽՐԱՆԹ, ԿԻՍԹՈՐԱՆԹ, եւ ՄԱՆ-
ԻԱՆԱՆԹ՝ կը պահսին. — ԳՐԻՉ՝ Յովհաննէս երէց. —
ՍԱՅՈՂ՝ անծանօթ. — ԻԱՄԱՆԱԿ ՈՃԻ՝ 1605. —
ՏԵՂԻՔ՝ Տրապիզոն. — ԻՄԱՆԱՆԹ՝ անյայտ. — ԿՆԻԹ՝
չունի:

Մատենան է Մաշտոց. ուր կան սովո-
րական փոքր Մաշտոցներու բովանդակութե-
անէն զատ, յաւելուածական մասեր, այսպէս՝

Ա. — էջ 3-26. — Խաչատուրի՝ որ գրեթէ
ամբողջութեամբ նոյնն է տպագիր օրի-
նականերու հետ, միայն վերջին աղօթքը
Մայր Մաշտոցին մէջ երկու քաժին է քիսա-
ղաղութիւն ամենեցուն և հանգիստով միա-
ցած, մինչդեռ ձեռագրիս մէջ կայ միայն
առաջին մասը (տես Եւթիմի էջ 204-213):

Բ. — 26-43. — Կանոն Մկրտումի. . .
Ասեւ արք. ի թիւ. էլ. Տր. ոչ բարձրացաւ
սիրտ իմ գ. հետ կրկնեալ Աղաթք երեխա-
յիցն. և առէ բն. զաղօթն ած. մեր, ած. բա-
րեբար . . . (համառօտակի գրուած) և եւ ի
գոտն եկեղեցւոյն. Ասի արք. ի թիւ. Առ քեզ
գիր. համբարձի դաւ ինչ. Դատ արա ինձ ար.
որ եւս: Դ. Ողորմեա ինձ ած. բոստ ևս որդն.
քար-դէ. վասն հրեխայիս աղաչեցաւք . . .
Ընկալ մարդաւէր ար. զընծայեալս . . . Եւ
որդն. քրդէ. վասն քառաթիւ. մեղաց եւ թա-
ղաթիւ. յանցանաց. ի շանկով ողորմութիւն.
այ. ի վր. երեխայիս զտր. աղաչեցաւք կե-
ցաւ Տր. ած. մեծ և փառաւորեալ յամենայն
արարածոց . . . Ապա հրամայէ հրեխային
դառնալ յարեմուտ: Եւ հրամարեցաւն
երկոց անգամ այսպէս առելով. Հրամարիմ ի իմն
սառեմայ, եւ յամենայն խառնութենէ փռմմէ. ի
պատեմաց քոց եւ ի պաշտմանց քոց եւ ի զեացից
քոց, եւ ի հրեաւակաց քոց, եւ զարմեալ երկոց
առէ հրամարիմ. և նայ առէ հրամարիմ և եւ
ապա զարեւոցանէ յարեւելս խոստովանելով
դմի ածաթին. երկոց անգամ. Այսպէս առե-
լով. Հաւատաւ յամենաբ. երբորգութիւնն

ի հայր... Եւ ասէ քահանայն, Հաւատաւս ի հայր, հաւատաւս յորդի, հաւատաւս ի սր. հօգինն, Եւ ասէ երիցս քահանայն, Հաւատաւս, հաւատաւս, հաւատաւս, Եւ երեսայն ասէ՝ հաւատամ. և քահանայն ասէ, Հաւատամք ի մի ամ. հայրն, Եւ ապա ասեն, աղ. ճէւ. Խառնութան եղբորս տն. զի... մինչև յայն տեղին որ ասէ. Ուսէք ի... և մտանեն յեկեղեցին, պատրաստ շունչով զիւզն սր. և սրգն. քրդէ, դայս, Վասն իշաննի՛, շնորհք ամենազաւր որ. հօգւոյն իւրոս յայս դտր. աղաչեալուք, Եւ ասեն՝ ք. տր. ու Աւրինեալ ես տր. ամենակալ, որ ընտրեցեր քեզ Նոր ժաղութիւնդ... Ապա՝ արկանէ զհօւրն յաւ. դանն. և ասէ աղ. Չայն տն. ի փա. մատուցէք, Ինքնընդամ յեղեկիկ մարդարէկ, Այս. պէս ասէ աղայիմար. և... Պաշտօնի առաքելոյն ի Գաղա... Ապա արեւնքն զաւ. սիրակ եկեն մեզ... Ահա. ըստ Թահանեալ, Եւ էր այր մի ի փարիսցւոց... Բրդէ. վասն ի վերտառ խաղա... Դժւ. տր. մեծաւ դաւ. բռնութիւն... (զիտեկի է որ հօս ալօթքին առա. յին բաժինը զրուսէ միայն, մինչդեռ մաշ. տային մէջ երկուս բաժին է) Եւ ապա արկա. նէ զիւզն յաւազանն խաչածեալ, Եւ հրամայէ մերկացուցանել զերեսայն և պատրաստ լի. նել առ ի որ. լուսցումն, Որ կոչեցեր զմա. առայս քոյ... Եւ ապա խնդրեցէ ք. զանու. նըն և իջուցանէ զմանուկն յաւազանն և ասէ. այս... անուն մկրտի յանուն հաւոր եւ որդ. ւոյ և հօգւոյն որոյ գնեալ արեամբն քի. ի ծառայութենէ մեղաց. ընդունի... սպ. ե. րիցս առկով, և երիցս ընկզմեցուցանէ զնա ի վա. ըն, թաղեալ ի մեղս հնուս. որ շնորհէ թողութի. որ նշանակէ զերեքորեա թաղու. մըն, և զկենդանարար յարութի. և լուսնա. լով զբովանդակ մարմինն... Եւ փառս տա. լով հանէ զմանուկն յաւազանէն և սրտ ցկրն. քահայրն եւ ընթեռնու Աւետր. Մատթէթի. Թայնժամ գայ յս. և ապա աղաւթը, Որ լու. սաւորեցեր... Եւ զգեցուցանէ հանդերձ և թագ կապէ եւ ասէ զաղաւթս, Աւրինեալ ես բարեխնամող ամ... և ապա հանէ ի բնմն...

Կ. — էջ 43. — Կանոն զոր սորնելու. — Յաւուր յայտնութ. տն. մերոյ յի. քի. Եւ այս կանոն կատարի... Ընթ. ի ձեռն. ցոյց...

Դ. — էջ 66. — Կանոն զոր սորնել. — Քհ. զհարսին ձեռն տայ փեսային. — Խոր. հօրը երկուսուոր փեսային որ առ հարսնա. ցեալ որ. եկեղեցի. Խորհրդակցեցի ի Խոր. հօրը. ամուսնութիւ. հարսանեաց մերոյ եւ կապեցէ զսոսա ը. միմեանս որ. աջոյն ձե.

աւմըն իւրով. անհատեկի օրով ըստ ամե. նաղոր կամայ իւրոյ այժմ, խաղաղութի. ա. մեց. Որ ի յերկնից ի հօրէ առաքեցար առ մեզ սէր հաստատելով, հաւատաւս. ի վր. ամուսնուես. այսօրիկ, զսէր պարկեշտեւ. զսէր հնազանդեւ. զսէր խոնարհեւ. զսէր անպաշտեւ. սպ. զի ամենեքեան կապե. ցուք անքակ ի զլուսն օրոյ ի յս. ք. ի տր. մեր ընդ որում հօր և որ. հօգ.

(Այս փոքրիկ աղօթքը ոչ Մայր Մաշ. տոցի և ոչ ալ ձեռնայ փոքր Մաշտոցի մէջ գոյութիւն ունի):

Մտանեն յեկեղեցի. աղ. տր. ի զօրու. Ինքց. ձեղց. — Եւ առայ ամ. արացուք մարդ ըստ... Դարձեալ ի ձեռնդոց. — Եւ արկ տր. ամ. թմբուցի... Ընթեցու ամ Յուսակաց. Որդեակ իմոյ իմաստութեան. անայ. եւ իմոյ բանիցս... (Կր պակտի այլուր) Աւետարան ըստ Մատթէթի. — Եւ գնացին զհետ նր. ժող. փառքը. ... լիք՝ որ կարօշէ և տանել տար. ցի. Բրդէ սեզն. Քհայն, ասէ զաղ. Տր. ամ. մեր որ ստեղծեր զմարդն հող յերկրէ արու և էգ արարեր... (այս աղօթքը տեղ տեղ խիտ համառօտեալ է. եւ երբեմն ալ պարբերու. թիւները ետ առաջ գրուած են):

Ե. — էջ 82. — Կանոն զոր սորնելու. — Եւ... Եւ...

Զ. — էջ 84. — Կանոն զոր սորնելու. — Եւ... Եւ...

Դի. բաժակ ի սեղանն. և. բ. մատանի. մին. սակի և մին երկաթի. մերձ կալով որք զու. գաւորք կամին, Եւ քհ. հանէ խալ ի վր. նց. որդ. ասէ. Աւրինեա տր. քհ. Աւրինեալ է թագաւորութիւն հաւոր և որդ. որդն. խաղաղութիւ. զտր. աղ. վս. ի վերտառ խա. զաղութիւ. վս. աւրինելոյ զաւգաւորութի. սոցա ի միաւորութի. ամուսնութի. զտր. աղ. վս. աւրինել զմառայքս քո զայսօրիկ. որդէս աւրինեցեր զիսահակայ և զուարեկար զտր. վս. կացուցանելոյ զսոսա մատակարար երկ. նից արքայութեն. զտր. վս. զաւպանելոյ զսոսա խաղաղութի. և միաբանութի. զտր. վս. որ այժմ զաւգաւորին առ ի հարսանեաց հաղորդութի. եւ ամուսնութի. զտր. վս. աւրինելոյ զհարսանիքս զայս օր ի կանա գա. լիլիացեաց զտր. վս. ձեռնայի այս անուն և աղախնայ անուն, որ այ. օրոքս միաւորութե. ամուսնութե. սոցա զտր. վս. զի շնորհեցէ ամ. սոցա ամուսնութի. և անկողին ամբիժ և անարատ զտր. աւ. վս. սքաւ. առնելոյ զսոսա ի տեսանիլ զբրդի. և զգտնոր իւր. հանց զտր. շնորհեցէ սոցայ պտուղ օրո.

վայելի առ ի փառաբանիչս ամենաօր. երբոր-
դաւթեց. գտրւոյ Գարգեւեցեց օոցա ած. ա-
ռող խորհուրդս և առաքելի վարս դամ. ա-
ւարս կենաց իրեանց գտրւոյ լինելու կեցոյ
Զամենաբարեւի ածածին. եւ քանանայն ա-
ռեւ զազոթն:

Ած. յաւիտենական. որ զգրեւեալն ժողովե-
ցեր ի միաւորութիւն. և առնեալ զօրոս ի կա-
պել կտակարանաց բոց անքակտելի, որ աւրն-
նեցեր գիտանակ և զապրեկա կին նորա. և
ժառանգորդս երևեցաւցեր զնս. աւետեաց
բոց. ինքեի աւրնեալ զծառայոյ քո զայս սո-
նուն և զաղախինս քո զայս անուն, զաւ-
րութիւն. որոյ խաչի քո առաջնորդելով օոցա
յամենայնի գործս բարիս: Զի աւրնեալ և
փառաւորեալ է ամենապատիւ և մեծ վայե-
լաւ անունդ հաւր և որդոյ և ձեռոյն որոյ
այժմ:

Աւրնեալ ես տր. ած. հարցն մերոց արա-
նամաւ, որ առաքեաց զծառայ իւր վս. որդոյ
իւրոյ իտանակայ. ի սէր և ի հաստատութի.
ոտրեկա. որ առեալ տանէր զգիտն և զմա-
տանին. և աւրնէր զնայ աւրնութիւն. ար-
բանամաւ. նոյն աւրնութիւն. եկեցեց ի վր.
խաչի և ի վր. մատանոց այտորիկ. և եղի-
ցին օոցա անքակ և անքաժանելի և անսկե-
նելի ի միմեանց. ոպ. սաղմոսերգօղն դաւթ
ասեւ. թէ ոգորմութիւն. և ճշմարտութիւն. պա-
տանեցի, որդարութիւն. և խաղաղութիւն. համ-
բուեցի ճշմարտութիւն. յերկրէ բուսաւ, ար-
դարութիւն. յերկնից երևեցաւ. եւ յառաջն-
թաց նրեչտակբ եկեալ պանեցեց զօրոս օոց.
և անարատս միաբանութիւն. յամենայն գործս
բարիս զամենայն աւաւորս կենաց իրեանց. և
եղիցին բեզ ժողովուրդ և փառաբանիչս ա-
մենաօր. անունդ հաւր և որդոյ և օր. անուն
(հմտ. Մայր Մառոց. 1807, Կ. Պոլիս, էջ 29
ս. 1): Զաւորք երկու թերթերը ինկած ու կոր-
ուած են. 87րդ էջը կ'սկսի ... եւ զերկաթին
ի կինն. եւ փոխանակեն զնս. եւ առնու-
այն զերկաթին և կինն զօսկին. եւ ասեւ քն.
խաղաղութիւն. ընդ ամենեանս: Սրկն: Զգլու-
խը՝ մեր տն. խոնարհեցուցեք և քն. ասեւ
Տէր ած. մեր՝ որ ի նեթանօսաց խառնեցար
քեզ եկեղեցի կոյս անրիծ. աւրնեալ զամաւ-
նութիւն. օոցա. միաւորեալ և պանեալ զծառայոյ
քո ի խաղաղութիւն. և միաբանութիւն. քանզի՝
բեւ զայնէ փառք իշխանութիւն. պատիւ և
երկրպագութիւն. հաւր և որդոյ՝ Զբաժակին ա-
ղաւթն խնդրէ. յառաջին պատկին արձակին
առելով: Ուրախ լինուք ի տր. յա. ժամ:

Է. — էջ 85. — Կարէ երկուք օրոնս-
նի. 1. Դեւ քանյն. զբաժակին ի վր սեղանոյն.
սրկն. քրդէ. 1. Ասացուք ամենեքեան ...
ըստ առձեռն մաշտոցի:

Ը. — էջ 90. — Կարէ Գրիգորի-
նաւ.

Ժողովէ ինչ զապաւարդօրն ի դուռն եկ-
ցան. եւ ասին. . . . վառն խոստովանող ա-
պաւարդացս աղաչեցաւք զվրկիւն մեր Գե-
ղի տալէ օոցա զնորոն ոգորմութեան իւրոյ
ամենակալ տր. (այլուք. . . լուսից անէր ձայ-
նի աղաչանաց մերոց. ամենակալ տր. . .)
Աղաւթ. Տր. ած. հայր ամենակալ . . . որ յսկն
անել յարեհար . . . և նախախնամող ոլորմութիւն.
Բո . . . Բարեբուրութեամբ. Բո . . . շնորհելով սմա
զանմանական և զանազանութեամբ կեանս. . .
մշտնջենաւորել յանձն պարզեան . . . զի յա-
ւելածով պատկովն ստեղծուի. յառաւել մեծ
վառաց պատիւ զնա ճոխացուցանէիր . . . եւ ս
առաւել ի գեղականութիւն իրաւանք բնականք. զերկն
եմի. (այլուք) . . . ա. ձապաւարդ (հարցն՝ պա-
կաս է) խաղաղութիւն, զգրել կենաց. . . կառաւ
զորմի՝ եղաւ լաւին խաղաղութ. . . առաւելուի
. . . առաւելութիւն. քրդէ. . . ուսուցեալ (ի
նմանէ) մաշու մեղանիցիս. . . զբաւեալ ընդ
ինքեան . . . վառել ի զորմ խառն ժառանգ-
ութեան . . . իսկ դոն հայր բարեբուր և բազմա-
գութ . . . այլ բարեբուրով յաղիս մարկան . . .
գործման մեղացն աղաւթ. և առաւելամ տեւ-
չութիւն. միւր իւրոյ տնաւորեալ զամ. կիր-
մարդկային բաց ի մեղաց, եղև . . . ուստի
արտաքեցաւ օտարգործութեամբ (այլուք՝ ուրա-
րութեամբ) . . . պատմական և անապական մաշ-
ուածութիւն. . . ի պանդորի ի կաթնաղիկէ սր.
և կենցեղ, որ ժողովէ . . . յորդեգրութիւն մա-
ռանգութիւն մարդ . . . և որ կային մեր հա-
կառակ. . . և զպետութիւն (մեղմաւոր զաւ-
րութեան նորա) յայտ յանդիման . . . աղեղեալ
զղաւթութիւն. . . զքնութիւն. մեր զմաղկալին
. . . և եղեալ ի բարձրութիւն հայրապետելոյն . . .
աղով զկենցեղի շնորհս . . . վերստին նորոց-
եաց (այլուք. . . կանգնեաց) . . . ձեռք ի մաշ-
տութեան և հանձնարոյ, խորհրդոյ և զաւրու-
թեան և լցեալ հոգի . . . անդ եւ ոչ մի ինչ յան-
ցանք . . . և զմեղս մեր երաւ . . . որ ինչ յեղ-
կինս, եւ որ ինչ յերկրի ի նոյն, և միջնորդական
սր. առեալն իւրով հաւեցոյ՝ զկամս . . . քան-
զի յաւան հրեկին (համգի բարձր. միջնորդ . . .
պատմութիւն) . . . Բազմալ ընդ մեղ եղաւ . . . եւ
անցոյց ի վեր ընդ դուռն եկնից. եւ նստոյց զեր
ի վերոյ իշխանութեանց եւ . . . աւաւարի՝ եւ եւ իւ-
խանութիւն կոխել զամ. զաւրութիւն թմամոյն, առ-
օս . . . խաղաղութիւն ամենեցեան — եւ
արդ՝ . . . և բաղաւորութիւն, որ . . . խնամոյց
զիւրութեան, և . . . որք անելիք գրեւելիս ծանու-
թեան մեղաց, . . . հնազանդութեան այլ, հեւ
լծով ծառայութեան, (աւաւար) երկ ասեւք . . .
և խոնարհ . . . (յաւորք երկու թերթերը կարէն
ինկած ու կորուած են) . . . զանկապուտ

ձախաթելու... Եւ ապա ասեն ող. ճէ, ...
բոտ տպագիր կանոնաց: Եւ առ զպատիւս
Աւրինեայ է անբաւ մարդասիրութիւն թի-
այ. մերայ. որ արժանաւորեաց զմեզ հասա-
նել խաղաղութեամբ: Ի փառաւորութիւն մե-
ծապատիւ՝ և խորհրդեան մեծի առաքաւ այ-
սորիկ՝ յորում եղեն խնդութեան աւետիք.
և փրկութեան ամ. տիեզերաց: Արդ՝ ամե-
նագոթն ամ. անհառելի տնաւորեալեանո
իւրոյ բարեխառութիւր. պահեցէ զձեզ ի սր.
կրանաւորութեան, և ի վարս իւր պարկեշտա-
բոտ սրբոց առաքելոցն: Եւ տպագրեցէ ի
ձեզ զհաւատ. զգաւթ, զօգործութիւն, զքաղ-
ցրութիւն, զհամբերութիւն, զժամկալութիւն
և զերկայնմտութիւն, և եղիցի վերակացու
ձեզ յամ. ճանապարհս արդարութեան, մեռաք
հանգիստ ի քս. յս. ի տր. մեր որում վայելէ
փառք իշխանութիւն:

Թ. — էջ 107. — Սրբայն Ներսէս Լուս-
բերանաց տորոնէ կէլէ քրտեթի. աստեւէ ք-
էն. օք. հոգին. — Ստիպիմ ի սիրոյ սըր-
տիս... աննշան և ոչ հիմնական տարբե-
րակներով տպեալ օրինակներու հետ:

Ժ. — էջ 151. — Կանոն հոգեբ. Թու-
նուոն քհ. զփրկական խորհուրդն և խունկ
և բուրվառ... և Աւրինեայ եւ տր. ա-
մենակալ. արարելոյ արարածոց, որ ար-
ժանի արարեր զամ. հաւատացեալս...
քրթեւ շնորհեալ հորին սորս՝ եւ հորինեւ ըն-
դոցադեալ հոգեւոր սորս՝ շի հաւսելով...:

ԺԱ. — էջ 156. — Կանոն յորժամ շէշի-
նանք ընդդէմ առ աստիւզ. ... Եւ
դառնան ի տունն և ասին սղ. Այս ամ.
եկն ի վր. ...:

Հայր օրհանութեանց և ամ. ամ. մխիթարու-
թեանց որ մխիթարեալ զձեզ յամ. նեղութիւնս
մեր. որ հարկանեա տր. և ինքնին բժշկեա-
լ. ոչ ներք թողաւ զստեղծութեան քս. տո՛ւր
զթոթեմամք քս հոգի զգաւորութեան և մխի-
թարեալ զվշտագնեայ օրտիւք. և բժշկեա
զվերս հոգեւոց և մարմնոց օգոյս: զի առաջ-
նացեալք հաստատուն յաւտի ի օգոյ եւ ի
արտմութեանց, եւ փառաւորեցեն զամե-
նասր. զերբորդութիւր. այժմ և միշտ...:

ԺԲ. — էջ 181. — Կանոն Երեմիայի
աստեւէ քրտեթի. — Աստիւզ սղմս. եղիցին ա-
կանջք քո...:

ԺԳ. — էջ 191. — Կանոն յորժամ քաղ-
էնքանք: Աստիւզ սղ. Երկինք պատմեն. լման:

Եւ կանոնադրուի. ԱԶ. Դատեա տր. զայ-
նոսիկ որ. շարական. ԱԶ. Այն քրտեթի
քրթի (ալլուր՝ Որ քրտեթի) Քարդէ. վասն
ի վերուստ խաղաղութեան: Աղաւթք:

Որ ի քրտեթական և յանպատում հանգո-
ցեալ եւ յաթառ, զթա ի ծառայ քս զօր
ստեղծեր անարատ ձեռաւք քս: Եւ քարա կա-
տարիալ զժամանակս կենցաղաւորութեան ի
վերայ երկրի, և բոտ հրամանի քում փոխե-
ցաւ ի վերինն ինչմ. (Եւկալ զպաշտեա մեր.
և հանգոյ ընդ քս. քս և վերակեցո՛ւ ընդ օր-
նելիս անուանդ քում քրթայ. եւ խառնեա ի
թիւս արժանաւորաց ընտրելոց հատի քս.
զօր ժողովեցեր ի պէտս ամրագոյն կայանիցն,
զի արժանի լիցոք օպառել միառնեալ քա-
լոտեանդ ընդ առալ ելանել քեզ. և արժա-
նաւորեա՛ւ արհեստիւր. փառաւորել զհայր և
զօրդի և քս. զհոգիւր: Խաղաղութի. ամենցուն:
Տր. ամ. մեր որ արարելոյ եւ մարմնոց, և
ստեղծիլ հոգեւոց՝ ընկալ զպաշտաւնս ծա-
ռայից քոց՝ և զթա՛ ի վր. հանգոցեալք
տղայիս այսօրիկ. և շնորհեա՛ւ փոխեալ ա-
պականացո՛ւ կենցաղ զանանց ի կեանք ի քս.
յս. ի տր. մեր որում վայելէ փառք ի: Այժմ.
ի բերանաց մանկա: Ընթերցուած Յեռայեա
Մարգարէէ: Ահաւառիկ ամ. մեր յոր յաւա-
ցեալ էաք...:

Ի վերապիտանիք քրթայն Երեմիայի աստե-
ւէ. —

Եթէ մե՛ք որ կենդանիք եմք քնացեալք՝ ի
զալտեանն տն. հանգոցելովք յափշտա-
կեցոյք ամպոյթ ընդ առալ տն. յաւառ. և
այնպէս յամ. ժամ ընդ տն. լինիցիք. խառն
ի գունդն թիւ. և թուցեալ ի թախիւ արտ-
պութեան, ի լուսառապիտակագոյն երամա աղա-
նեաց... Պաւղոսի Առաքելոյն ի Կորնթա-
ցոց թղթոյն է ընթերց: Այլ մատուցեալ էք
ի օրոքն լեռան և ի քաղաք... (յաջորդա-
կան թերթեր ինկած աւ Կորնթոսած): Եւ ասեն
ուղ. Աննեցէք մանկունք զտր. Ընթերց. Յե-
ռայեա մարգարէէ: Այսպէս ասէ տր. և օչ
եւս եղիցի արդարայն...:

Ի վերապիտանիք քրթայն Երեմիայի աստե-
ւէ. —

Ամենեքեան որք տեսնիցեն զարդարն հա-
նալիցն զնոսա և ափցեն՝ եթէ օգոյս են
զաւակք աւրինեալք յայ. ... Պաւղոսի ա-
ռաքել. Յերայեցոց թղ. Արդ՝ օրովհետեւ
մանկունք հաղորդեցին մարմնոյ և արեան
... Ալեքս. ող. Արդարեւ օպ. Անեա.
բոտ շուկա... Եւ մատուցանէին առ նա ման-
կտիք զի... վշ.՝ զայն օր առաքեացն զիւր
Քրդէ: վասն օղղելոյ զբնացո մեր ինչ փա-

առաքեալ անուն քո թագաւոր անմահ...
 Խաղաղութիւն. ամենեցուն: Տր. ամ. յաւիտեան-
 կան որ կոչեցեր զձառայս քո զառնայ ի հոգ
 . . . Ապա իրացանքն ի զեռեզման և առնն հա-
 աւատ առն: Վրն հրաժարելոյ անձանց ննջեցե-
 լաց զար. . . . Աղաւթք՝ Աւրինայ եւ բարե-
 դուք և ոգորմած ամ. որոյ տրուելից. ան-
 պատում է և ամուսնեց. ոչ զոյ սահման...
 Խաղաղութիւն. ամենեցուն: Ած. թագաւոր մեր և
 յոյս որ զթալով յազգո մարդկան. խնարին-
 ցար ի նշարական ծոցոյ...:

ԺԴ. — էջ 202. — Կռնն Ագոստոս յոր-
 թի քնն ի քերթումն. Ասեն սղ. աւրինեցէք
 մանկունք զար. ընթերցուած Սեսայեա
 մարգարէէ: Զի ի տնէ. եղիցի դարձ ար-
 դարոց. և եկեացեն ի սիոն ցնծելք. . . .
 Պաւղոսի առաքելոյն Յերարկեցեոց թղթոյն
 է ընթ. — Այսուհետև ոչ էք աւտարք և
 պանդուխտք. . . . Ալէլուիա. սղ. կց. ընդ
 երեկոյս հանգ. աւետարան Դկսու. . . Բայն-
 ժամ ցնծացաւ յս. հոգւովն սրբով և ասէ.
 զոհանամք զքէն. . . . Քրէ՛ վասն զտանելո-
 մեզ:

Որ յոյսդ ես ամ. յաւացեալոցն ի քեզ քո.
 ամ. մեր և քաղցր առ ամենեանն որ կար-
 դան առ քեզ. լուր մեզ տր. և ընկալ զհոգի
 տղայիս այսորիկ զթուսթի. քով, և գրեալ
 ի յիշատակ օրա ի խորհրդեան եկեղեցւոյ.
 արդարացոյ և լուսորեալ և մարդասիրեալ
 յարդար զատառտանին քուս, և առաքեալ ի
 մեզ զերկնային զխաղաղութի. քո, զի յամ.
 ժամ փառաւորել զհայր և զօրդի: Խաղաղութիւն.
 ամեն. — Ելեր ի խաչ՝ բարձրեալ ի բերթով-
 բէ. ի խեր ի գերեզման անհաղ ի օրութիւն.
 և խորտակեցեր զդրուսն զժախց անխմանա-
 լից ի հրեղինաց, զարգերեալուն և զգրաւ-
 եալուն ընդ իշխանութք. մահու, կորզեցեր
 արտաքս. աւրինեալ ի վերնական բարբ պե-
 տութեն. բոցեղինացն և լուսանշուլին. խա-
 տացար հաւատացեալոց ննջեցեալոց նորոգումն
 կենաց, և այժմ աւրինակաւ Այլ ի միւսան-
 զամ զայտոեանդ ի բաց ելցեն առակք և աւ-
 րինակք, և նշմարութի. հաւայի, և ամ. յա-
 մենայնի, յամենայնում ծանիցի զատաւոր
 արդար և մարդաէր. բարեբանեալ յամի.
 և այժմ աղաւթ զքեզ միայն անթակալ և
 քաղցր տր. ամ. յս. քո. ի խնայ՝ զհոգի
 տղայիս այսորիկ, որ այժմ ի ձեռն կոչման
 քո հրաժարեաց յաշխարհէ, և քեզ ընդ հաւր
 և քո. հոգո:

Արդ՝ և ձեզ պարտ է այսաւոր զոհանայ դայ.
 զի վաղճանեալս մեր յերկրէս ի յերկինս

քուս. ի մարդկանէ ի հրեշտակս փոխեցաւ.
 ի մահուանէ ի կեանս. ի խաւարէ ի լոյր մեր-
 ձեցաւ, յաղթատութենէ ի թագաւորութի. ի
 վաստակոց ի հանգիստ, ի տրամաւնէն աշ-
 խարհին յերկնային օրախութիւն. ի մեղայ՝
 յարդարութի. ի հոգեղինաց, ի լուսեղէնն
 վերացաւ, և ընդ հրեշտակս դասեցաւ. վո-
 այսորիկ ոչ է պարտ քրիստոնէիցն օտոգ առ-
 նել ի վր. մեռելոց, այլ լացցեն հրէայն, և
 կոծեցեն թերահաւատքն, զի նօքա՛ են ար-
 ձանի կոծոց և ոչբոց. այլ զարք միայնարե-
 ցարաւթ միասնագամ ի կենդանութի. ամ. ըն-
 տրեալք ի քո. յո. ի տր. մեր, օրում վա...:

ԺԵ. — էջ 206. — Կռնն Գեղարքունի-
 անիւն:

Ասեն ող. լա. երանի ուս թող. և աւնեօի.
 և վառք: Ընթ. ի գործոց առջոյ. Այնպէս
 պաշտեմք զհայրենի ամն. հաւատացեալ յոյս
 առ ամ. օրում և դուք թեկ ա՛կն ունիք թէ
 յարութի. անխիղճ միտս ունեալ առ ամ. և
 առ մարդիկ յա. ժմ. յամի. որ ինչ յօրէնս՝
 և ի մարդարէս գրեալ է: Առնել յինչոց է
 արդարոց և մեղաւորաց. յօրում և ե՛ս թեկ
 նգնելմ ի քզմ. ամայ եկի ոչորմութի. առնել
 յազգի իմում, և ետու պատարագին օրով
 գտին զիս օրեալ. ի տանաբին: Ապա ա-
 սեն զօւրխայս. դ. Մի՛ նախանձիր: Տր. մի՛
 օրտոմուս: Երանի որ խո և անխ. և վառք:
 Ապա ասեն չրկն. գծ. Որ երկայնա. և ող-
 քէ. վի. վերուս: Աղաւթք. անկեալ: Ապա
 ասեն: Ահա ամ. աւգ. Ընթոց. Յառակաց:
 Պատուեալ զար. ի քոց արդար վաստակոց...
 Պետրոսի առաքել ի կաթմ: Սիրելիք դոյն թեկ
 և մեռելոց խառտացեալ է . . . Ալէլուիա.
 ողմ. . . Ած. ոչորմեա մեզ և աւետարն. Ղու-
 կաւ: Եւ մտեալ չրկն ընդ երկրով. և ահա
 . . . Սրգ. քրդէ: Վասն ի վերուստ խաղա-
 դուս չա՛յր երկնաւոր, բարեգութ և ոչոր-
 մած . . . :

ԺԶ. — էջ 212. — Արնն-օրի. ող. —
 նախ ասի սղ. Ած. ողորմեա մեզ և աւրն-
 նեա զմեզ. դ. անդամ. քարոզէ. լուիցէ
 տր. ձայնի աղաչ:

Աւրինեալ ես տր. ամ. ամենակալ, արարիչ
 ամ. արարածոց. որ արարեր զամ. արարածս
 քո բարի և լաւ, և չիք ի նոսա խառն. և որ
 ետուր ի պէտս պիտոյից օրոց մարդկան: Որ
 արարեր զաղս զայս ի հառտատութեան երկրի
 և ի ժողովս լուսոց: Եւ սրդ՝ մեք առեալ
 զպարգևս քո մեծ. զօհանամք զատառ ոչոր-
 մութենէ՞ք քուսմէ: Աւրինեալ տր. ոչորմութք.
 յո զպս զայս: Աւրինեալ տր. ոչորմութք. քո
 զաղս զայս: Աւրինեալ տր. ոչորմութք. քո

դապոս դաս, զի յամ. ինչ և խառնեցի օալ եղիցի մեղ ի սրբութիւն. ի քառութի. և ի թողութի. մեղաց, աժժ և միշտ և :

ԺԷ. — էջ 213. — Կռնն քննիւն. — Ամեն դեռերան ի դեռն եկցին. և եւ առաջի խաչին դնեն և քառակ. և ասեն սղ. Երանի ում թողու. Աննեցից զտր. յաւ. Ողորմեա ինն ամ. ըս. Քեզ վայելէ. Որգն. քրդէ. խնդրեսցուք. քն. աւրնութի. եւ փառք. սղ. Յիւնա տր. զդաւ. ինքն. ի Ղևտալացու. եւ կռնաց տր. զմութե. և խառնեցաւ ընդ նմա ի խորանէն վայելութեան եւ առէ. խառնեց զու ընդ որդիսն իլի. . . . Վրդ' ի հոգ անուշից տն. ընթերցուած. Յերկորդ աւրինաց. եւ մատոյց Կալիթ ողմակէզս . . . ընթ. Յետայեա մր. եւ զամենեւեան ար պահիցեն զշարժս իմ. . . . Պաշտօնի առաքելոյն Յերրայնոյց թղ. Ունիմք մեք ուղան ուստի ոչ ունիցին իշխանութի. . . . Ալէ. սղ. Զօղակէզս ուղ. աւետարան. Ղուկաս. Տր. մեր յս. քս. առէ և յկոչնատէրն. յորժամ առնիցեն նաչ կամ. . . . Քարդէ սրգն. վասն ի վերուստ խաղաղու. Ամանակալ ամ. , փառաւորեալ ի վերնայնոց . . . (Տեա Գիրք Մեծ Մաշտոց Կռնեցեալ. 1807. Կ. Գրիս էջ 86):

ԺԸ. — էջ 224. — Կռնն անդերքիւնէն — Եւնիւնոյս — Եւնիւնէ. — Տանին յեկեղեցին առաջի բնմբին. . . .

ԺԹ. — էջ 225. — Կռնն օկն եւ օշն — Եւնիւնէ. — Տանին յեկեղեցին և ասեն սաղմոս. իէ. դատ. . . .

Ի. — 226. — Կռնն Նորկեր քիթ — Եւնիւնէ. — Տանին յեկեղեցին և սրկն. ունելով ի վր. բազկացն և ասեն. Սաղմոս. հն. նայեցարուք. . . .

ԻԱ. — էջ 228. — Կռնն Գլէ. Կռնն — Եւնիւնէ. — Երկուսն հսկումն լինի. և ի ժամ պատարագին լկսի սղ. հր. Ած. մտին հեթանոսք ի ժառա. . . . Զլուրխայն ի բուն. սրգն. խնդրեսցու. աղաւթք:

Որ ընդունող և ապա. թից ժողովրդեան քս քս. ամ. ար կան առաջի քս և խնդրեն ի քէն. շայնաց տր. յերկնից ի սրբութիւնէ. քսմէ. և ի պատրաստ բնակութենէ ի քս փրկեալ ժողովուրդք որք կամ առաջի քս պաղատաւաւք զի մեղաք քնդ. Արց խառնութիւնք զյանցանս մեր ի ձեռն սաղմոսաց մարգարէից և առաքելոց: Ինկալ քաղցր և անխափալ տր. զաղայանս մեր և ինդրուած. զի դո՛ւ եւ ամ. մեր և կենդանութի. հոգւոյ և մար-

մնոյ մերոց. Միւսանգամ նորոգել և զարդարել, անաւոր և փառաւորեալ նորոգիչ անաւոր քս. զի քնդ վայելէ փառք իւ. Ապա առի սղ. հգ. ընդէր մերմեցեր ամ. Քրդ. խնդրեսցուք. քն. ժք. տր. ողորմեա. և քն. առէ զաղաւթք (հմտ. Մայր Մաշտոց էջ 196.): Բարերանեմք զամենաւրնեալ անուն քս. . . . Եւ ապա լուսնան զօրմ եկեղեցոյն քառակուսի, մինչ ուր ձեռք զօրձողացն հասանին, եւ զ(յ)ատակա եկեղեցոյն. եւ մաքրեսցնել զլուրն. Եւ ասեն զհարցն ի թիւ. մինչ և ի փոքր հարցն որ առէ Աւրնեալ տր. ամ. հա. զօլ. եւ ապա ելանեն ի բնն. քրդ. խնդրեսցուք. քն. ժք. տր. ողորմեալ. եւ քն. առէ զաղմաւ. Տր. ամ. մեծ եւ փառաւորեալ յամենայնի, զքնդ փառաւորեմք յամ. ժամ. եւ խնդրեմք ի բն զօրքովք. քսն (այլուր պակաս է): զի դո՛ւ եւ օրբութի. մեր և պակակ պարձանաց հաւատացելոց բոց, և անաւոր և սխմելի և անուն քս. զի յամի. մարդ որ ոչ խոստովանեցի զանուն. . . . փառաւորի սնունդ հաւր եւ օրդու ի բն զօրքովք. քսն (այլուր պակաս է): Այլ քս. տր. վս. զի քս եմք ժողովուրդք. եւ քս եմք փրկեալ, և անուն քս կռնեցեալ է ի վր. մեր. մտին հեթանոսք և պղծեցին զտաւհար քս. և պիղծ գարչապարաւք իւրեանց կռնեցին զատակա օրա որ օրբոց եղեալ էր աւթնան. և պիղծ ձեռամբ շաշաւ փեցին զօղան քս օրբ. յամի վերին զաւրութիւն. օրբեալ զողան. և նոքա առ օլինչ համարելով զեկեղեցի քս փրկեալ. Արց զի մի առասցեն ի հեթանոսք. թէ օր է ամ. նոցա. Կռն ամ. նախանձատ տր. նայեալ յաղաւթս մեր, և մի թողուր զմեղ ի ձեռաց քոց. թէ պէտ և մեք տկարք և անարժան եմք և ոչ ունիմք համարձակութի. առաջի քս. տր. ամ. մեր որ քս. եւ եւ քոց. խնդրելի. աղերս մատուցանեմք քնդ զօր. զառաքեալսն, որք լուսաւորեալ զարձուցին զաշխարհս Աղերս մատուցանեմք քնդ զկոյն ամածին. հայեա տր. յաղաւթս մեր և ժողովրդեան քսմ. և առաքեալ զհոգիք քս. ի տեղիս յայս եւ ի սե օրբեալ զառ. օպ. զառաւիժն. զի եղիցի աւթնան և բնակարան հաւատացելոց քոց. եւ զի բերկրեցին մատուցողք օրա վերադին քս. լուսաւորութիւն. ի հպարտ ձեռն քս հայելով. եւ ի բազուկ քս բարձրացեալ, քաղցրութի. քո՛ւ տր. անտե՛ս արա զմեղս մեր, որ ոչ ի սպառ բարկանաւ և ոչ յաւիտեան պահեա խոս. Որ լուար տր. ժողովրդեան քս զարձուցն ի զերութիւնէ առ մակարայնեցածքն եւ զարձեալ լուար աղաւթից նոցա. ցուցանելով զտեղի տաւարին և սեղանայն. և արարեր մեծամեծ սքանչելիս. զլուրն ի հար փոխելով առ եղիայիւ. Լո՛ւր եւ ամժ աղաւթնաց ձառայի քս, որ արժանի արարեր զի՛ն

հայեաց ի մեզ ողորմած քաղցր եւ անխա-
կալ, որ երկայնամիտդ եւ առ ամենեւեան որ
խնդրեն արտասուցող հառաչմամբ դարձ առ
մեզ ամ. փրկիչ մեր, և դարձայ դարտութի.
ձառայից քոց, մի՛ ըստ մեղաց մերոց առնել
զմեզ, և մի ըստ անաւերէնութիւն. մերում կոր-
ծանել զմեզ. զի զու ես քաղաւթդ դարձ ամ.,
որ զզխնաւ ի վր. չարեաց մարդկան: Արդ
աղաչեմ ըզքեզ տր. ամ. մեր եւ փրկիչ եւ
յա՛նք եւ ապաւեն եւ խնամիչ կենաց մերոց:
Հայեաց հաշտ ակամբ ի ձառայք քո, որք
խնդրեմ ի քէն. արգել դարակաւթիս. զայս
ի մէջն, բարեխաւսութիւն. որ. ամաճին. եւ
ամ. որոց քոց, զի և մեք զհանաւալ փա-
ռաւորեցուք:

ԻԴ. — էջ 246. — Աւետիք է քր. երգ-
հանարաց. —

Աձ. որ դմարդայ բնութիւն. փոփոխական զի-
տես եւ տկար, եւ զաւրտածութիւնէ մերմէ,
միմէ խորհուրդս հանաւիս, զառ ի խարեա-
լեց. միւրդ կիցեայ, անխակալ, արժանա-
ւորեալ թողութիւն. որ անտէս է. որք յանդի-
նեցան յերգումն շաղախեայ, քանդի զու մի-
այն զիտես զգազտելիս սրտից մերոց. խըն-
դրեմք ի քէն զթողութիւն. սոցա, և մեզ գտա-
նել, քո անհառ բարութիւն. պարգեւեայ ըզ-
քաւութիւն. զի անտէն քո աւրինակ է յաւի-
տեանս ամէն:

ԻԵ. — էջ 246. — Կռնն շէյթ(եալ) է-
կէնցի. —

Իօղովին յեկզցին: Իւ ասեն Ող. իրանեայ են
ամ. եկանեն ի բնն. և ասեն զտր. յերկնիցն.
զ. փին. ապայ ասեն. Ող. եղիցի ան. եւ
տնադրեն զպատկեր մեռն. քրդ. մ. ի վե-
րուստ: Սք. եւ տր. և ի քո. բնակեալ (այլաբ.
հանգուցեալ), որքեա զպատկերս (այլաբ.
կեն-
դանագիր) վկայից քոց, զոր այժմ կենդանագրե-
ցաւ ի յիւսեակ նոցա (այլաբ.
սացաւ) և ի պայ-
ծառութե. որ. եկեղեցւոյ քո ի պատիւ և ի
փառս (այլաբ.
յերկայագուլի.) քոյ. երրորդու-
թեւ: Դու տր. աւրինեալ և որքեա զկերպա-
րայութիւն զայս. չնորհեալ զվարձա բարիս
որք վաստակեցին ի սմայ. զի քեզ ընծայի
յամ. հաւատացեցոց պատիւ եւ իշխանութի.
և փառք, որում վայելէ զհոգութիւն. և երկր-
պարտութիւն. հաւր եւ որքոյ (նմտ. Մայր Մաւ-
ոց, էջ 214-15):

ԻԶ. — էջ 247. — Կռնն իռնի սքննե-
լա. . . ի վեր ունելով ամանոյս: Ասեն.
սղ. Յիշեալ տր. զԴաւիթ . . .

ԻԷ. — էջ 248. — Կռնն շէյթ. շէյթ
և շէյթն սքննել. Ասեն սղմ. հովիտք բա-
ղում. փոխ. քիզ վայելէ:

Աւրինեալ եւ տր. ամ. ամենակալ վ. ամ.
բարութեց. քոց, զոր ի սկզբանէ մինչեւ ցայե-
սաւր ցուցեր ազգի մարդկան. որ արարեր
զերկինս եւ զերկիր. զծով եւ զցամաք որ ի
նս. հաստատեցեր բանիւ քո և ասացեր բխե-
ցէ երկիր դրանեալ խոտոյ ամ. անբանաւաք
հանդերձ եւ ձառ պողարեր առնել պտուղ ըստ
ազգի և ըստ նմանութե. և եղև այնպէ՜. զոր
տեսեալ եթէ բարի են յայժ աւրինեցեր ամե-
նաք. բերանովդ անել և լնալ ըզտիւղերս:
Աւրինեալ տր. եւ այժմ հորմութիւն. քո ան-
մանիքս սերմանողաւք հանդերձ: Աւրինեա
տր. և զբեր երկրիս մերում, զայգայ և զձա-
ռայ, զարտի և զմարդի, ոպ. ասացեր հոգովդ
քո սրով. ի բերանայ մարդարէին. եթէ լիով
երկինք տացէ զպողարեութի. ցորինոյ եւ
զինոյ և իւղոյ. և նաքաք լցցին ժողովուրդդ
իմ և զիտեմք տր. զի առատ ես ի պարգեւս
քո, տաս սերմս սերմանողաց եւ հաց ի կերա-
կուր մարդկան. և մեք առեալ զպարգիւս քո,
զհանաւթ զառատ ողորմութենէդ քումմէ:
Աւրինեալ տր. զամպս, զի քաղցրութիւն. ցաւ-
ղեայեն յանդ. մեր: Աւրինեալ տր. և զանդ
զի խաղաղութիւն. անուցեցն զպտուղ մեր ա-
ռանց ամ. քնասաւ: Աւրինեալ տր. զմշակոյ զի
առողջութիւն. ժողովեայեն զարդիւնս ըլշտմա-
րանս: Աւրինեալ տր. և զպատկ տարայ քաղ-
ցութե. քո. զի խաղաղութիւն. կատարեցի
լի ամ. ի հոգութիւն. և մէք արարածք քո և ա-
նարատ ձեռնի քո ստեղծեալք առաւելեալք
մեծապէս ի պարգեւաց բարեբարութե. քո
բարեբանութիւն. եւ աւրինութիւն. փառս տա-
ցուք հաւր եւ որքոյ եւ հոգոյն որոյ:

ԻԸ. — 250. — Աւետիք որ էւ շէյթ իւր-
եւ իւր հոգի. —

Տր. ամ. մեր որ բնակեալ եւ ի քո. խո-
նարինեալ եւ այժմ, յուր մեզ, պարգեւեալ
զարգութիւն. ձառայի քո պղծացելոյ և ճաշա-
կելոյ զանմաքութե. եւ արժանաւորեալ զայ
մաքուր հոգով եւ մարմնով. հաղորդել մար-
մնոյ և արեան քո. և փրկեայ զայ յանմա-
քուր կերպրոյ և ըմբիւնաց եւ և ի զործոց
լարեաց՝ զի նորոգեցի հոգով եւ մարմնով.
և քեզ վայելէ փառք իշխանութիւն. և պատիւ
ամէն:

ԻԹ. — էջ 250. — Կռնն շէյթ սքննե-
լա. . . քոքոյ հոգիս էւ ի նս. —

Առիշարական. դժ. Առաքելոյ աղ. ողմոս. Զայն տն. ի վր. Զուրց և ամ. փառաց որոտ. Պաղոթի առաք. ի կորնթացց. թղթ. Ուլ կամիմ . . . Անտարան. ըստ Մատթէոսի. Յայնժամ զա յա. ի Գալիլեայ ի յորդ . . . Բրդէ. վ. ի վերուստ խաղաղութն. Լ. . . Վ. . . որբելով զժուրս զայս նշմամբ եւ ներգործութի. որ. հոգոյն զտր. աղալ. վն. առաքելոյ ամա շնորհս փրկութն. և աւրնեութի. յորդաննեալ զտր. աղալ. Վ. . . տպաւորելոյ ի ամա ամենաար. երբորդութն. ի շուրս յայտ և որութի. զտր. . . . Եւ քն. առէ Տր. ամենակալ ամ. . . ամ. անհետապատելի արա. ըիլ ամ. արարածոց երեւեկաց և յաներեւութից որ առ զյխաւոր առաքելոցն Պետրոսի տեսութն. և ձայնիւ աւրինադրեցեր ոչ համարել պիղծ՝ կամ անտուր զգործս քո բա. ըիւ. և պաւղոս անաւթն. քո. ընտրեալ քա. ըզեանց զամ. ինչ որ. որոց. որ կանխաւ աւրինադրեցեր. ի ձեռն մովսէթի ծառային քո եթէ ամ. անոր. որ կան յաղբիւրս կամ ի ջրհոր կամ ի ջրաշնորհ. . . պղծեն. այլ որեն. վտակ ասցա՛ւ. Դու նայինքն տր. նայեա՛ ի արարանց յերկնից յաղաչանս ծառայից քոց. եւ որբեա՛ ի ձեռն որ. հոգոյն տպաւորութն. զժուրս զայս եւ մաքրեա՛ զոս՝ յանգելոյ ի ամա՛ նեղածեցելոց. ըստ որում ի որ. արէնս քո ասացաւ. զինեղձ մտաց մերց նեաացոյ՛. և զմեզ անդատապարտ ի հաշակելոյ յայտմանէ. պահեա՛ որ արարիչդ եւ և ստեղծիչդ եւ ամի. զի դու եւ որութի. հոգոց մերոց. եւ ամի մարմնաց եւ թեզ վայելէ փառք իշխանու. Յետ այսորիկ ասէ քահանայն. Աննեցի ի որբեցի ջուրս այս . . . (հմտ. Մայր Մաշտոց. էջ 94):

Է. — էջ 254. — Կռնն իստուս արհ. —

Ի տաւն որ. ամածնի. ի յետ պատարագին վերջի աղաւթիցն. ասեաւն քհայրն. . . . Եւ ասէ զաղօթս. Ամենակարգ կայր որ ետուր մեզ պտուղ կենաց յամենաւրնեակ կուսէն մարիամա՛. զմիածին որդիդ քո. և զդատա՛ պարտեալ յերկիր անիծիւք՝ ի պողաճալակ լինելով. նախահաւրն տր. մերով յիւ. քօիւ. յաւրնութի. փոխեցն՝ քեզ այսր ընծայեմք. զերէխայնս պտուղ. որ ի տաղարթին որթոյս խայծեալ աւրնեա՛ դա՛ս՝ ի ձեռն պտուղ որ. վայնի կուսին. միածնի որ է ի ծոց քո. եւ արարչութի. պարգևեա՛ դոս՝ մեզ ի նաշակուսն. զի մի լիցի դատապարտութի. ոպ. պր. տուղի. արդիւնալ ի քէն նախածնին. այլ շնորհաւք կամաց քոց ի կեանս եւ յառողջութի. ոպ. այլ ծառք դրախտին նախահարցն. եւ

պատուական սրկունն քի. ի ամենէ դի արասցես մեզ ի փրկութի. եւ ի թողութի. մեղաց զի որբեալք եւ արդարացեալք նոյաւ. ըստ նշմարիտ խոստման իւրոյ արժանի լիցեալք փառաւորել զքեզ կայր. միածին որդւովդ քո և որ. յարեար հոգովդ այժմ. Պաղաղոյ Տր. մեր յա. քո. նշմարիտ ամ. որ որթ նշմարիտ տնկեցար յարգունդ ամէնաոր. մար քո. հաւոր քո մշակութի. եւ զհաւատացեալ ծառայքս արձակեցեր տաղարթս ի քէն պողա՛րբերել. զպտուղս արդարութի. քեզ վերընծայեմք զապացուց նշմարտութեզ. պտուղ որդոց մեւրոց նայեաց յերկնից ի որբութենէ բուսմ. և աւրնեա՛ պխալուս զայս ոպ. զիւրն ի կանա՛ Գալիլեայոց. որ ի քինի փոխեցեր. և ոպ. զնիւնալին լաղուսութի. ծողովրդոցն յազեցուցեր. եւ մեր ընկալեալ զնորա պտուղս երկրի ի լլուսն պտուղից. մերոց. և ի վայելիս և զհոնութի. փառաւորեմք զքեզ ընդ հաւոր և ամենաոր հոգւոյդ. այժմ և մ. (հմտ. Քաւոց. էջ 627):

ԼԱ. — Սկիզբը պակասաւոր բլլալու պայմանաւ, յաշորդ 8 թերթերը, ընդհանրապէս վնասուած ու ցնցակեր, կը բովանդակեն Տաճարեան գործերունց վրայ ձառմը, ընդարձակ և ոսկիդինիկ հայկաբանութեամբ:

ԼԲ. — էջ 281. — Վարդու լէրի. գործերունն է այս. —

. . . Եւ լուեալ զրիգորի զա. պատահումն ինքեանց ցնաց առ տղապատ եւ ծառայեր զնա. իսկ միւս եղբայր զրիգորի տաւնն անուս տիրեալ իսկեւ առ արտաշիր. եւ անաւ առ հորաւ քեռն որ էր կին որդոյն լուանչիրն արարային նկիթաղաց. որ և զարգացեալ չօգաւ յերկիր ճննաց եւ զարբանդայ թղթոց. ի վր. նոցա. Բայց ոմանք ասեն զգոն ոմն. անուս կից. զյգր. թէ նայ է եղբայր. Բայց յեր. որդի է քեռն անաղայ խորթութենայ. որ էր կին տիրանայ արքայի զոր ոպան թղթն. լիւնաց առ ռիդէ . . . Պատմութիւնս, միայն ինչդ թերթ է. կիտօլին ցնցակեր, և անճանալիս լմաւցորդ ամաք պակասաւոր է. կը հաւնի մինչև . . . Իսկ մեծն Կոստանդիանոս. ունէր և եղբայր մի զաղմատիոս կոչեցեալ. որոյ էին ք. որդիք. զաղոս և յուսիանոս. Եւ գ. որդի. աւագն ըստ անուան իւրոյ հորն որում ետ զկոստանդիանոս պոլսի կտակն զոր քրեաց. եւ մէջին իւր անուամբն որում ետ զանտաք արթ . . . :

ՅԻՇԱՏԱԿԱՆԴՐՈՒԹԻՒՆՔ, զրեթէ չկան. զյխաւոր յիշատակարանը ինկած է ու կոր-

սուած է Ձեռագրերու վերջին թերթերուն հետ:

1. — էջ 2^ր ի վերջ բովանդակութեան՝ Աւգնեա՝ հոգի սր. ած. Ձորործս ձեռաց մերաց:

2. — էջ 241. — Ով բնթերցող է թվ. ՌԵԳ (+ 551) = 1604 ճողացոցն օն թալեհ-ցին:

3. — էջ 272. — Թվին. ՌԵԳ (1605). աւարտ եղեւ ի մայրաքաղաքն ի Կոստանթնուպոլս:

4. — էջ 272. — . . . Որոց բարեխոս-

սութեանց. եւ ա. սրոց. վերեւեղեալ քա. առ հարկ. . . . բնդ նմին եւ զիս զծոյլս ի բարի եւ զարագս ի չարէ Զաւեհէ երէց առնէք յիշման արժանի. եւ նմա վառք. . . .

5. — Մաշթոցիս մէջ գտանք 12 X 6 սնդ. ծաւալով թղթեկի մը վրայ գրուած եւ անվարձ նոսր գրով. պրեքսաւ զիրս ձեռամբ յոյնամեղ բոր է զ զ զ ? ի վայն-լումն Քիւլի-Տէր . . . ին. ած. բարով վա-յիւել տացէ ամէն. հայր մեր. Թվին ՌՃԼԼ (1689):

13

Ս. Ի. Ե. Տ. Ա. Ր. Ա. Ն.

Հին Թիւ. 1-2-3-4

ՌՃԳ = 1655

ԹՈՂԻԹԻՔ՝ 277 (= 551 ԼՅԲ). — ՄԵՆՈՒԹԻՒՆ՝ 11.7 X 8.9 X 3.4 սնդ. — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ երկսուն. — ՏՈՂԻՔ՝ 21. — ԿԵՆԻԹ՝ Բամաղանայ հասարակ թուղթ. — ԿԱԶԻՔ՝ կաշեպատ, երկու կողմերը արծաթապատ. յառաջակողմը միտս Մանուկ. Տիրամոր գրկին մէջ. ստրին տակ մանիկ, աջ ձեռքին մէջ եռասերեւ բարունակ. Կռնակի կողքին վրայ խաչելութիւն. երկու կողմը լազող երկու կիներ. կողքի արծաթ-ներուն միւս մասը ոկէջուր. — ՄԱԿԱՂԱՅԻՆԱՅ ՊԱՆ-ՊԱՆԱԿ՝ կան. երկերկու թերթ. թէ՛ սկիզբը եւ թէ վերջը. Աւետարանի (Մատթ. Ե) հատումաներով. յառաջամասինը անվթար. վերջինները թւեւ զիղնո-րակ. յայց անվնաս. ու շրջուած դիրքով. — ՀԱՆԴԱ-ՄԱՆԻՔ՝ յաւ. թւեւ գրեւթափ հասար. մը. Ակիզրը կը պակսին Եւսեբի առ Կարպանոս կրած թղթոյն ծա-նոթագրութիւններն ու համամայնութեան տախտակ-ները. Բոլոր աւետարանները ունին իրենց բովան-դակութեան համառոտ ցանկը. Նախադրութիւն Ըլ-լաղով, միայն Ղուկաս ունի. Կը պակսի նոյնպէս «Իրք կնոջ» շնացալոյ մասը. Էջերու ստորին լուսանցքնե-րուն վրայ ցանցաւ օրէն կ'երեւան համարաբարտի համարանիշերը. Յիշատակարանները ինկած են ու կորսուած. — ԿԱՏԱՐԿ ԹՈՂԻՔ՝ ԲԵՐԹ մը. սկզբի մա-ղաղաթներուն յաջորդ ԼՅԼն. ինչպէս նաեւ էջ 260-70. 273-78. 133-34. 553-51. — ՎԵՐԵԱԿԻՐԻՔ՝ իւրա-րանիւր Աւետարանի զուխը. առ աջին տողը կապտո-րակ-վարդագոյն թռչնագիր. երկրորդ տողը՝ մութ կարմիր երկաթագիր. երրորդ տողը՝ պարզ. ծիրան-գոյն. — ԳԻՐ՝ մանր բոլորգիր. սկիզբն վերջը նոյնու-ծեւ. — ՍԿԱՅՈՒՆԱՅԻՐ՝ բնդհանրապէս նուրբ եւ պարզ թռչնագիր. առաջինը կը թուի լրիւ յետաստմուտ եւ է անճշտակ ու մասամբ ոսկեպատկ. — ՄԻՍԱԿԱՆԱ-ՅՈՒՆ՝ ԼՅԲի մէջ գտնուող, բնդհանրապէս ծաղկե-

նկար եւ թռչնանկար. — Մարկոսի ՆԿԱՐԸ իր Աւետա-րանի հանդիպակաց ԼՅԼն վրայ. կարմիր յատակով միջակ գործ. — ԽՈՐԱՆՔ՝ չորս հատ, չորս Աւետա-րաններու համար. առաջինն ու չորրորդը նոյնաձեւ. երկրորդն ու երրորդը տարբեր դրուագներով, կա-պոյտ ախրող գոյնով եւ նրբակերտ. — ԿԻՍԱԽՈՐԱՆԻՔ՝ եւ ՄԱՆԻՔԱՅԻՐԻՔ՝ չկան. — ԳՐԻՔ՝ Ստեփանոս երէց. — ՈՏԱՅՈՂԻՔ՝ Խաչատուր եւ կողակիցը Նուրիխան. — ԺԱՄԱՆԱԿ՝ ՌՃԳ (+ 551) — 1665. — ՏԵՂԻՔ՝ անձա-նոթ, հաւանարար Հալէպ. — ԾԱՂԿՈՂ՝ անյայտ, հա-ւանարար գրիւր. — ԿԵՐԻՔ՝ չունի:

Մատենան է Ա-Ե-Զ-Է, արծաթապատ, փաթրաղիր, թղթեայ, մանրատառ, ծաղ-կուն եւ լիակատար:

ՅԻՇԱՍԱԿԱՒԻՐՈՒԹԻՒՆՔ՝ ցանցաւ, եր-կու հատ միայն.

Ա. — էջ 552. — ՍԵՂԱՏԱԿ է սր. Ա-ւետարան, խաչատուրին եւ իւր կողակցոյն Նուրիխանին ի դուռն - ք. Ք- - - - - ԻՅԻՅ-ցաւ. Թիւ. ՌՃԼԼ (1688):

Բ. — Ակիզրի զատարկ էջին վրայ՝ Նի-վիրեաց սոյն արծաթապատ սր. Աւետա-րանըս ի Մ-Ե-Զ-Է տիկնոջէ Դ. Մ- - - - - վասն հոգոյ հանգուցեալ մեծահամբաւ հօր եռու-րում ԲՃ. Ս-Ե-Զ-Է աղայի Մ- - - - - Ե կեսար եռուրում Ս-Ե-Զ-Է աղայի Կ- - - - - ի զոլն - ք. Ք- - - - - Մ-Ե-Զ-Է եկեղեցուն. յիշատակ յովերժկն եղիցի. 1885 Նոյ. 6 Հ-ԷԻԳ:

հրեշտակապետ, ձախ անկոխը Սերուհի կոչա (Աւետուհի)։ Քոստան երկզնեւոյ մէջ, վերին դէպի վար 12 առաքաւորներ, բոլորին ալ ձեռքը մէջմէկ խորհրդանշան։ Աստուծոյ հանդիպման միջեւ մահուան խորհրդանշանը, գտնիք եւ ոսկորներ, ունակին այր-ձաթապատ երեսը կը ներկայացնէ Յարուցեալ Քրիստոս. գերեզմանի երկու կողմերը երկու հրեշտակներ։ Չորս անկիւններու նկարները կը ներկայացնեն չորս աւետարանիչները։ Վերին ճակատի պատկերը կը ներկայացնէ Հայր Աստուծոյ, նստած գոյնի վրայ, ձախ ձեռքին մէջ կը կրկնէ աշխարհի գտնիքը, վրան խաչ։ Չախ կողմը նստած է Յիսուս, ձեռքերը դէպի Հօր Աստուծոյ երկարած։ Անուի՛ն խաչափայտը կ'անցնի, իսկ ետեւը կ'ընեալ պէտքի տա նայող գտնուող մը։ Հօր Աստուծոյ աջ կողմը նստած է Մայր Աստուածածինը, կողմնակի եղբրներնորն աջ պատկերը կը ներկայացնէ Ս. Ստեփանոս. ձախը՝ եմիփոքուն եւ յունական թագ կրող եւ երկար մազերով սուրբ մը, հաւանաբար Յովնանէն ու Ռաբիբեյանէն։ Երկու երկուններու բոլոր նկարներն ու ծաղիկները թարգմանողական են եւ Հայ ոսկերչութեան գեղեցիկ նմոշը։ Կոնակի կողքին Յարութեան նկարի վրային մասին 11 X 4 1/2 սնդոյ. քառակուսի մը մէջ կը կարդանք հետեւեալ արձանագրութիւնը. — « ԽՎ. ԽՄԼԳ ին (1781) Նորոգումն սրբոց եկեղեցեանցս կայ յ աւանաւորն Կ. Աւետարանս Խ. Իմաստի եկեղեց. արձանագրատ արքայ թողորդեանն»։ Խիտիկերի արձաթը գեղեցիկ ծաղկանկար լայն երկդ մըն է. — ԻՄԱ-ԴԱՂԱԲԵԱՑ ԳԱՆՊԱՆԻՔ՝ Կան 2 թիւք սկիզբը, Իմարկոս ԺԳ. եւ երկու թիւք վերջը, Իմարթ. ԻԶ. Իմարդաթիւայ գեղեցիկ, երկաթագիր աւետարանի մը թանկացի մնացորդները, բոլորն ալ անաղարտ մնացած։ — ՀԱՆԿԱՄԱՆՔ՝ շատ լաւ պահուած։ Շնորհիւ արձանագրատ երկու երկուններու, կաշեայ կաղմը անաղարտ մնացած։ Իմաստագոյ ճարմանը — չղգրաններ ինկած, Չեռագիրն ալ բոլորովին սնուցած մնացած պիտի բլլար, լիւր, եթէ երբեք չեղ մը ներս թափանցած եւ միջին քանի մը թերթերու լուսանցրները կրճած ու ծակած ջրլլար։ Եսեցի առ կարպիսնոս պրած թուղթն ու ծանոթագրութիւնները կ'ընեւն ստար գմայնիկի էջերու վրայ. գործարարար առանց լեցուած բլլալու։ Բոլոր աւետարանիչները իրենց նկարները ունին, խորաններով, իսկ բացի Իմարթի, սուլն, երկու Աւետարաններն ալ ունին իրենց բովանդակութեան ցանկն ու նախագրութիւնը։ Բոլոր էջերու ստորին լուսանցրներու վրայ կը կարդալուին համարաբար համարանիշները։ Յովնանէն Աւետարանի վերջը կայ «Իր կնոջն Հնացելոյ» մասը։ Չարմալայի է որ այս յոյժ արժէքաւոր եւ ծաղիկնկար ձեռագիրը յիշատակարան չունի, վրան գլխատացող չունի։ Իմեր կարծիքով գրիչը իր նիւթական բոլոր միջոցներով յառաջ բերիւ է այս թանկարին գոհարը, բայց կ'ընեալ գայն գիտող մը չբլլալուն, նուրբիւ է Ս. Քոստանը եկեղեցեայ, ուր կը մնայ մինչեւ այսօր, շնորհաւորելի ինամարի մը տակ, Կրանքը բսկող գեղարուեստական արժէքի եւ զարդակած հարս-

տութեան տեսակետով, Աւետարան առաջին գծի վրայ կը մնայ Հաղկայի մեր բոլոր մնացողաց մէջ։ Իմեր ըսածը հաստատուելու համար բաւական է յիշատակել որ Մարտիրոյ Հանրի իշխանը 1310 Նոյմբեր 30 ին. մասնաւոր հետաքրքրութեամբ լուսանկարած է մեծարժէք աւետարանիս նկարները եւ ջերմապէս փափագած գայն գնել, բայց չէ յաջողած. — ԴԱՍԱԿԻ ԽՈՒՂԹՔ՝ 3 թիւք սկիզբը, վեց թիւք վերջը, բոլորն ալ մարութ. — ՎԵՐԵԱԳԻՐՔ՝ 3 սող սկզբի խորանին տակ, առաջին տողը համակ թռչնագիր, ճոխ, երկնեղմն. ծիրանակաւ, հրաշալի համադրութեամբ վերիւր խորանին եւ բովանդակ լուսանցագրողին հետ։ Չրդ տողը լեզակապոյն, իսկ Յրդ տողը ոսկեղեց երկաթագիր։ Ամբողջ էջը հայաբուստի գեղեցիկ նմոշ։ Մարկոսի Աւետարանին սկիզբը, դա՛րձաւ 3 սող վերնագիր, էջ 182, առաջինին չափ հաստատ վրձինով, ոսկիով եւ լազուարտով։ Առաջին տողը համակ թռչնագիր, Չրդ եւ Յրդ տողերը երկաթագիր, լեզակապոյն եւ համակ ոսկեղեց, անբացատրելիս ճոխ եւ անաղարտ, հակառակ երկը դասուելու հետ թանկ. Նոյն ոճի եւ շրջնաթան տակ է։ Դուրստու Աւետարանի վերնագրող շարքը, էջ 272, առաջին տողը համակ զարդագիր. Չրդ տողը ոսկեղեց, իսկ Յրդ տողը լազուարտ։ Չորրորդ Աւետարանի վերնագրող շարքը միշտ նոյն ոճն է. առաջին տողը համակ թռչնագիր, աղետական գիծերով եւ ծաղկումով. Չրդ տողը ոսկեղեց. Յրդ լազուարտ երկաթագիր։ Ներքին բոլոր հատածներու եւ համարներու բոլորակար առաջին տողերը ոսկեղեց, Չրդը լազուարտ, իսկ Յրդ տողը անպայման կարմրաղեց են. — ԳԻՐ՝ սեւ Բաւթը եւ անթափ մեղմնով յաջող բոլորակար, ծայրէ ծայր նշանակալ. — ՍԻՋԱՆԻՍԱՌՔ՝ քաջի չորս գլխաւորներն, կան 201 հատ. Առաջին խորանի սկզբնատուր փառագիր-մարդագիր մէ, 5 X 3 սնդ մեծ։ Մարկոսի սկզբնատուր կենդանագիր է, համակ ոսկի ու ծիրան. երրորդ խորանի սկզբնատուր դա՛րձաւ կենդանագիր, համակ լեզակապոյն, 7 սնդ երկար, իսկ Յովնանէն սկզբնատուր, էջ 406, կապոյտ թռչնագիր մէ, 9 սնդ. երկար։ Ներքին բոլոր սկզբնատուրները թռչնագիր եւ զարդադիր են, աչք յոգնեցող գեղեցկութեամբ։ Բոլոր համարներն ալ կ'սկսին ոսկի եւ լազուարտ երկաթագրերով. — ԼՈՒՍԱՆԵԱՄԱՐԳՔ՝ 205 հատ են աւերող հատորին մէջ, խառն մարդանկարներով, իր աւետարանական դրուագներ, որոնց ամբողջութիւնը, բովէ բով դրուած. եւ առանձին տետրակի մը մէջ. պիտի կազմէր հայ արուեստի ինքնայատուկ ապագամը, այնքան ճոխ գոյներով եւ ցիծերով, ուր երբեք նկատի չէ առնուած ոսկւոյն եւ լազուարտին սղութիւնը։ Առաջին մեծ լուսանցագրողը, մեծ խորանին եւ վերնագրող առնթներ, էջ 34, ոսկիի եւ լազուարտի լուսայող շատուան մէ կարծես. յաջորդ երկը շատ բիշ տարբերութեամբ նոյն հատորի որ հռով են, վերջին երկուրդ իրենց վերեւ ոսկեղեց լուսանց ունին, բոլորին ալ միջին բարձրութիւնը 19 սնդ։ Մնացած բոլոր լուսանցագրողներ, մասամբ

թռչնազարդ մոտիլներով, զմայլելի նոյնչենքեր են հայ լներնություն զարդանկարչութեան:— ԽՈՐԱՆՆԵՐը, իրենց իսկույթներ մէջ ներկայացնել, իսկապէս որ վե՛ր է մեր կարողութեանը, չորսն ալ արուեստի ազնիւ նոյնչենքեր են: Էջ 1-2, Եւսեթի առ Կարպիանոս գրած թուղթի եւ ծանօթագրութեանց խորաններն են, երկու շա՛տ յաջող մարդանկարներով, իւրաքանչիւր խորանի վրայ հանդիպական դիրքով երկու թռչուններ, կողմերու վրայ չորսական լուսանյազարդեր, որոնք խորանները լուղուարտ յատակի վրայ են, նոյնատիպ սիրուն վարդակներու ցանցով մը: Ցաջորդ զոյգ խորանները, էջ 7-8, կը հանգչին երբեական ծոփ սիւններու վրայ, գեղեցիկ խորհիւններով եւ սիւնապոլաններով: Խորհիւններուն ըզմէ ի վեր կը բարձրանան սիրուն րոյսեր, վրանին տնայալիւս կապոյտ թռչուն: Իսկ բուն խորանները շրջանակաւ են սիրամարգի եւ րաքիկի երփներանգ նոյնչենքով: Խորաններու ճակատը կը ներկայացնէ, ոսկի յատակի վրայ վեցական վարդեանկներու փունջ մը, ասոնց աջն ու ձախը ծիրանկոյն երկուական աղուէտներ: Ուկիզրի համաձայնութեան նոր խորանը, էջ 9, հանգչած միշտ երեք սիւններու վրայ, Շամիրամի դիւթական առկախեալ պարտէզին պատրանքը ունի: Ծածու մը եթերային, գոյնզգոյն ծաղիկներու, որոնց չորս կողմը թռչուններ կը պարեն: Նո՛յն է հանդիպական խորանը, այն տարբերութեամբ որ ամուսին մէջէն կ'անցնի յորդ կանաչ եւ երկնագոյն ծիրանի գօտի մը: Դատարկ տախտակներու վերջին երկու խորանները, էջ 13-14, միշտ երեքական սիւններու վրայ, ունին շրեղ սիւնապոլաններ, որոնց արտաքին լուսանցքները կը զարդարեն, քնստիկ գեղեցիկութեամբ: Թռչնազարդ երկու սիրուն արմաւենիներ: Բուն խորաններուն արտաքին լուսանցազարդեր կը ներկայացնեն կիրճանակի երկու կապիկներ, նստած, շա՛տ յաջող: Իսկ վերեւի զարդերն են թռչուն ու անասուններ խառն: Խորաններու յատակը համակ ոսկի է, թրթռուն, հրաշալի վարդակներու երփներանգ ամուս մը, ծիրանի, կանաչ ու երկնագոյն կամարներու խաշարով մը: Բայց հատորին ամենէն շրեղ խորանները չորս Աւետարաններու սկզբնական զարդերն են, իսկապէս պատուաբեր գործ Ջուդայեցի Ռոսիանոսի տաղանդաւոր վրձինին: Չորսին ալ յատակը, առանց քայառութեան ոսկի է, աւելորդ է ըսել ընտիր եւ անպարտ ոսկի: Կոնստան լայնամէջը ճակատի մը շուրջ կը ծփան երփներանգ տարբարակներ: Այս խորանը իր պարզութեամբ մէջ գրաւել է ու շքեղ: Երկրորդ խորանը, էջ 182, Նոյնյան գեղեցիկ է ու սկսնապարար: Լայնարաց ճակատի մը սուր անկիւնի վրայ կը հանգչի հրաշալի արեւակ մը, սլորտածէս չորս տեղերներու մէջ սիրուն վարդեանկ մը՝ քայ կանաչ շրջապատով: Շուրջի յատակը համակ ոսկի է, որուն վրայ կը ծփան տասը մեծ ու փոքր բաւականներ, ներքը երփներանգ չորսուած կոյտներով: Խորանին վրայ երկու սիրուն ծաղիկփունջ: Այս բոլորն ոսկի իր ձեզով: Թալուս ու աստաղտալ երբորդ խորանը, էջ 272, ունի կոնստան լայն ճա-

կատ մը, որուն վրայ կը հանգչի գեղեցիկ արեւակ մը, արտածէս չորս համալսի վարդեանկներով: Շուրջը վեց վարդեանկ, որոնց մէջէն կը շնչէս ծաղիկանց կենդանի քոյրը, լոյս ծփանդներով, ա՛յնքան թարմ: Զմայլելի է չորրորդ եւ վերջին խորանը, էջ 406, ուր ոսկույ միապաղաղ դաշտի մը մէջ գունազեղ վարդեանկներ կը ծփան, կապոյտ եւ կարմիր գունակներով: Հատորին բովանդակ ծաղիկներուն մէջ պարագայ մը շա՛տ յատկանշական է. ծայրէ ծայր առատ է անարատ ոսկին, որ լոյսի պէս կը հոսի: Առատ է նաեւ լուրդարտը, որ խաղաղ երկինքի մը պատրանքը կու տայ, Հալէայի չինջ կապոյտին հետ յեղորշնակ: Անթերի է գարդանկարչական մասը, ուր արուեստը լոյսին հետ փոխակերպուած է, քայառոյթի յաջողութեամբ: Ո՛չ մէկ աստեղ, ոչ մէկ աննկարշահականութիւն այս բոլորին մէջ, ուր աչքը դիտելէն չի կշտանար, մանաւանդ. երբ խորանազարդ էջերու հետ փոխերփոխ, կը հանդիպի քաղմաթիւ նկարներ: Մարդկային սակզմագործ տաղանդը լիջ անպակ կը հասնի նման վերլիկներու:— ԿԵՂԵՔ՝ րոյսի չորս առետարանիչներու նկարներն, Բանկապին մնաւորներ Է նաեւ Տէրունական պատկերներով, թիւով 12, որոնց բոլորին մէջ ալ Հայ արուեստը կը ներկայանայ իր խոյաներներով: Ես այնպէս կը կարծեմ որ Հալէայի մէջ լուստու ժամանակակից երկու Հայ տաղանդաւոր արուեստագէտներ, ՍՏԵՓԱՆՈՍ ԶՈՐԱՆՅԱՆ եւ ԿԱՐԱՊԵՏ ԲԵՐԿԻՐԻՑԻ (տես թիւ 18, Աւետարան), միեւնոյն զարույթի աշակերտներ, միեւնոյն հարուստ երանգապանակը գործածողներ, իրարու ներշնչած են իրենց ստեղծագործութեանց մէջ, ուր պայծառօրէն կ'արտայայտէ արուեստի ուսուցումային հուրը: Մագաղաթին պայծառանկներու յաջող դատարկ թուղթին կը յաջորդէ կարեն ինկած նկար մը, 14.5X10.5 սնդմ. մեծութեամբ, որ ԽԱԶր կը ներկայացնէ, մերի, բաւաթիւ, բարձրացած վեց աստիճանով պատուանդանի մը վրայ, բնախր եղելու, որուն չորս անկիւններուն վրայ նստած են ծիրանագլուստ, լուսապակ չորս հրեշտակներ, որոնք հրաշէկ փողերու մէջէն խաչին փառքը կ'առնան աշխարհի: Խաչին ետեւը ոսկիի յորդ արեւակ մը կայ, քայ կանաչ շրջապովով, նման բուն նկարի շրջապովին: Երկրորդ նկարն է, էջ 21, ԿԱՐԻԷԼԻ ԱԼԵՏՏՈՒՄԷ՛: Ս. Կոյտ գեղեցիկ պատուանկի մը դարպասուն վրայ զարտաւանդակ մէջ է, դիզորակ թիկնաթոփի մը առջեւ սուրի, ա՛յն պահուն երբ հրեշտակը կ'առնէ ալ ու կարմիր թիկնայ, Կոյտը հազած է կապոյտ պարզեան եւ մոխր րոյսի գոյն ծածկել, գլխին մինչեւ փար: Ոսկին առատ է ու թարմ, երբորդ նկարը, էջ 22, կը ներկայացնէ, ՅԻՍՈՒՍԻ ՄԿԻՏՈՒԹԻՒՆԸ՝ Յովհաննէսին, որուն անհամահաս կերպով երկուրդ աջ մնալը, որով զբիրտաւոր կը մկտէ, ուշագրաւ անխաղաղութիւն ունի: Շո՛ւս, դիտելի է որ Յիսուս, կիսամերկ, կանգնած է գետին վրայ եւ չունի

միութնամբ կամ չորսին մէջ ըլլալու երեսուցի՝ Աջ կողմը կան լուսապատկ երեք հրեշտակներ, Յիսուսի ծառայելու պատրաստ վիճակով։ Ամբողջն եւառտող կոհանկներու կեդրոնը սպիտակ փորճիկ աղանի մը։ Զորքորդ նկարը, էջ 21, ՂԱԶԱՐՈՒ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԷՆ է. Յիսուս կանգնած է վիմափոք գերեզմանին առջեւ, որուն կափարիչը երկտասարդ մը կը վերցունէ, որմէ ներս Ղազարոս կ'երեւայ. սպիտակ պատանքին մէջ։ Ղազարոսի բոյրը, գետնամած, կը համբուրէ ոտքերը Յիսուսի որուն ըով բազմաթիւնը կայ Ղազարու քարակաշնորուն։ Աւելի հեռուն, սպիտակ քերի մը առջեւ, երեք հրեաներ կը քրթնջեն։ Հինգերորդ նկարը, էջ 27, ՅԻՍՈՒՍԻ ԵՐԻՍՈՒԱԴՂԷՄ ՄՈՒՏԻՔԷՆ է. Ոսկեզած խորին վրայ կ'իյնայ ժանտաքղնին, ուր չկայ սակայն Աւետարանի Զարէսը։ Յիսուս ըզմտի նստած է սպիտակամորթ անասունին վրայ եւ մերկ ոտքերը կ'իյնան։ Դիտելի է որ ո՛չ մի ծիւղ, ոչ մի կանաչ եւ ոչ մի հանդերձնողն չեն երեւար նկարին մէջ։ Իրայն բազմաթիւն մը հեանակ համակիրներու եւ ճաճարի մուտին գինը բնականողներու։ Դժմբեր արտակարգ յաջողութիւն ունին։ Վեցերորդ նկարը ՈՏԻԱԿՈՒԱՆ է. էջ 28, որ կը ներկայացնէ ոսկեյատուկ մարմարեայ չրեղ սուրբանքի մը վերնայարկը։ Յիսուս, ոտքի վրայ, կը չորցունէ Պետրոսի լուսացուած մէկ ոտը։ Սինցիւն մուսը ոսկեայ կոնքին մէջ է։ Առաքելը, աջ մեծի բարձրացումով, գլխո՛ւն ալ լուսցումը կը ինդլէ։ Միւս առաքելները, անկիւնաւոր նստարանի վրայ վրայ զանազան դիրքերով տարածուած, կ'սպասեն իրենց կարգին։ Եսթներորդ նկարը, էջ 31, ՅՈՒՂԱՅԻ ԶԱՄԻՈՅՐԷՆ է. եւ չարսպործներու յարմարութեւ, քերթով եւ յստերթով. գինուորներու հումակալան տարածը շա՛տ յաջող է։ Վարը, Պետրոս կը դաշունէ Մաղարոսի ակունքը։ Զա՛տ ալ դէմքերը շատ յաջող են, ինչպէս բոլորին մէջ։ Ութերորդ նկարը, էջ 32, ՅԻՍՈՒՍ ԽԱԶԻՆՎԱՐՈՒՄ, մէկ կողմը Մարիամ լալազին վիճակով, եւ միւս կողմը Յովհաննէս՝ արտազգած։ Խաչին վրայ մահուան գիրը. ՅԵԽԷ, իններորդ նկարին մէջ, էջ 35, ՅԻՍՈՒՍ ԽԱԶԻՆՎԱՐՈՒՄ, եւ կը դրուի մարմարեայ գերեզմանին մէջ։ Խաչին վրայէն մահուան գիրը վար առնուած է կամ սրբուած։ Երեք առաքելներ մարմինը կը սեղաւորեն, լացող կիներու հետ։ Ճաններորդ նկարը, էջ 36, ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԷՆ է. ուր Յիսուս կ'ընչ մը եւ այլ մարդու մը մեծ քերէն բռնած, զէպի վեր կը բարձրացնէ։ Տարածվեցորդ նկարը, էջ 39, ԱՍՏՈՒՆԻԱՆԻԱՅԻՆ ՎԵՐԱԲՈՒՅՈՒՄԷՆ է. երկու հրեշտակներ զէպի վեր կ'առաջնորդեն սրբուհին, մինչ երկու զատ առաքելներ այրող կը հետեւին անոր։ Վերը, յազուարտ չորանակի մը մէջ, զոր կը կրեն երկու բոյսղգիստ հրեշտակներ, Յիսուս ըզգած է, աջ մեծքով սրճնութիւն թաշտող դիրքի մէջ։ Տասներկորորդ վերջին պատկերը, ԱՇԽԱՐՀԻ ԴԱՍԱՍԱՆՈՎ կը փակէ այս նկարահանողը։ Վերը, սպառնիչ հանգիստարանի մը մէջ՝ ուր բազմած է Յիսուս, չորս Տիբամայրն ու առաքելները, զէպի սրբող ընակարանը

կուլան, անցնելով արդարութեան կշիռն տակէն, զոր կը կրէ հրեշտակ մը, լայնաբուն կարմիր ու նուր խաչի մը հետ. ու ԱՅԵԵԲԸ, բոցակէզ զօտիւներով, մարդկային ալիքի մը մեւ առած, կ'իջնեն զէպի ծախ, ուր հրէշին լայն բերանը բոլորն ալ կը լափէ։ Զորս աւետարանիչներու նկարները նոյնպէս յաջող են, ինքնատիպ, ոչ մի աւելորդ զարդ կը նշմարես հոն։ Բոլորին ալ յատկը հարուստ ոսկի է, եւ խրարանչիւրին զահին վրայ զրոշմուած է Աւետարանչին անունը. — ԿԻՍԱԽՈՒԱՆՔ՝ չկան. — ԴԻԻԶ՝ Ստեփանոս Զուգայեցի. — ՍԱՍԱՐԴ՝ չունի, ըլլալով հանրական նուէր Ս. Քառասունը եկեղեցւոյ քարնպաշտ ժողովրդեան. — ԺԱՄԵԱՎ՝ անյայտ, 1660 ականի թուին. — ՏԵՂԻ՝ Հալէպ, — ԵԱՂԻՈՂ՝ գրիւբ, — ԿԵԽՔ՝ չունի։

Մատենան է ԱՅԵԵԲԸ, թղթեայ, պատկերազարդ, ոսկեջուր արծաթապատ, մեծադիր, չքեզ, հազուադիւտ զարդարանքով, մեծարժէք եւ լիակատար։ Միջատակազրութիւնք՝ շատ քիչ, ստացող չունենալուն։ «Իրք կնոջն շնացելոյ» մասին մէջ, էջ 500 ա, վերջաւորութեան վրայ կը կարդանք հետեւեալը։ «Ձայս շնո՛հ տն. սքանչելեաց. Եւսերի սսէ կեկղեցական պատմութենէ. թէ ի յերայեցի աւետարանէ ինկալաւ կեկղեցի, ի յերբորդ պատմութենէ. յ. լ. թ. գլխին՝ բանիւ պապիայ, իսկ եթէ զրկ կամիս զսա ի կարպն յահանէ զիտ զ. ձգ. համարն զկնի այնմ լանի որ ասէ. Բնեւա ե տես. զի մարգարէ ի զաւրիէէ ոչ յառնէս։

ՅԻՇԱՍԱԿԱՐԱՆ՝ Ա — էջ 501 բ. — «Եւստանոր բանս զաղարման զկայ աոցէ վճիռիվ։

Այ. ե ոչ ամային. բարբառ։

Զարմանահրաշ գործաւորութիւն. զի ոչ էրն ե ոչ եղիցի։ Զի այս մամանակի հատուածք՝ այլ են, որ զոչ սկսեալն եւ զոչ զաղարեալն յանձին բարձեալ բերէ։ Սկզբնաւորեալ ի մասն բոլորոյն եւ մասամբ զբոլորման. պայման պահելով. ե ոչ մասն գոլով զի ոչ պարզն եւ անտեսալն. տեսակացաւ ի տեսակս. ե անկատարն ի կատարուն անհալուն կատարեալ ի համայն նախնութն առաւել քան զամ. զխրացեալն ամբողջ պահեաց ե որոշեաց զքառավտակ զետան զի զաղբերն անմահութեան ինդ սրբոտտիւններայ ծաւալեցուցին։ Այս գետք

անմարմնաջուրք և բազում ապացույցի և ճշմարտութեբ, հաստատեալք:

Ասլ է կառք մարգարէին և Ղեւտական քահնին: Տեսաւ վր. քորար գետի. եղեկի բուզա որդին: Եւ էր տեսիլ ածալին. աթոռ կազմեալք քառկրպին: Փառաւորեալ կերպ ունէին: տուն եւ աթոռ ածալին: Այլ իւրաքանչիւր հանդէպ գնալին: և յետ ընդդէմ ոչ դառնալին: Նալ այս խորհուրդ ապագային: որ չորս յառաջրս բաժանին: Որ հակառակ միմեանց չխաւսին, այլ որոշմամբ միաւորին: Ստ մի բնութիւն. բաւ ժանին. ոպ. Մարկոս ընդ Մատթէին: Նոյնպէս յոհան ընդ Ղուկասին: Բայց մի խորհուրդ միաբանին: Այլ առանձին յինքեանք խաւսին: այլ մի ումիք ոչ իմասցեն: Ղեւտականին միայն տեսցին: որ էր սա վէմ ածալին: Այլ հոգեւորն իմ յսին: ոչ կարծրանալն իւրայնիւն: Շատ է աղբււրն հոսեալ վիմին: երկոտաւան ջուր կենդանին: Եւ քառակոյս կողմ աշխարհին: Լուսաւորին բանիւ որդին: Բախշական ծաղկեալ սմին: Եւ եւթն սին աբմաւնին: Եւ աշակերտք սրբոյ զնղին: Որք ընդանուր քարոզեցին: Յերկրէ յերկինս մեզ ուղղեցին: և զայս ստացաւ . . . (անունն մր տեղ բաց ձգուած) ին ի տրուէ գրչիս տուք ողորմին: տնէ. առնէք փոխարէնին: Եւ

փառք եղական և անմահին: և յանրապառ յաւիտենին: Որ ետ պարզեալ իւրաքանչիւր պիտոյից. զի միշտ յիշելով զվերինն խորհեցեն: Ըստ այնմ թէ զինչ կայ իմ բնաւ յերկինս: Արդ ի յայս խորհրդիս ցանկացեալ ամ. որ հետեւելով զյետ լուսոյ ճշմարտին. փութան ի սէրն քի. առեալ զպարզեալ նորա: Եւ եղին զանձ անկողոպտելի ի տունն ալ. զի բնթերցմամբ ամ. ժամ. յորպորին մարդիք ի սէրն վերինն:

Բ. — էջ 394բ. — Զմեղապարտ և աշարժան տրուէ և անպիտան Սոթէն. զորդ և զծաղկող սորա յեւսեցիք. և դուք յիշեալ լինէք ի Բէ:

Գ. — էջ 7. Եւսերի առ կարպիւսնոս դրած ծանոթագրութեանց խորաննիւ լուսն ստորին խարխիւսին վրայ, լազուարտ յատակով և ճերմակ երկաթազրով կայ հետեւայ յաշատակազրութիւնը. — Սոթէնն Զաւթէն տուն աւետաց մտաւ ածի Սոթէն յաւառիցի: փութով պարսից երկրէն ելի: Սատ Բէն. քաղաքս հասի: Նստիւ. փութով զայս ծաղկեցի: Ոսկով պայծառ զարդարեցի: Ոսկաւ պաշար համէիս առի: Եւ զձեզ հայցեմ արտասուալի: Բարունապետք հնդպողի: Եւ ցնրիս. տուք ողորմի:

Թիւ' 258 (= 516 էջբ). — ՄԵՆՈՒԹԻՒՆ՝ 28 × 19,2 × 8 սնդմ. — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ երկսին. — ՏՈՂՔ՝ 21. — ՆԻԻԹ՝ րամպակեայ թանք թուղթ. — ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ, լանջրով եւ թիկունքով. կողքին ցկիզքի երեսը կանաչ մետաքսապատ, վրան ոսկեջուր արծաթ իաշելութիւն. չորս անկիւններ չորս աւետարանիչներու քարձրարանդակ նկարներով. աւետարանիչներու անուններ յունարէն գրուած: Խաչին երկու կողմերը՝ երկու կոճող կիներ. պսակին մէջ չարչարանաց զործիւններ. իսկ պատմանդանին վրայ ոսկրապակի. Կոնակի երեսին վրայ, մէջտեղով և չորս անկիւններով արծաթեայ խաչեր և տերեւիկ-

ներ. — ՄԱԴԱՂԱԹԵԱՅ ՊԱՇՊԱՆԿ՝ կան սկիզբը եւ վերջը երկերկու թերթ, Ա. Դրական հատումներով, ընդհանրապէս անվթար. — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ նպաստաւոր, լաւ պահպանուած բլայուն. կողքի ծանրութեան տակ թիկունքը բիչ մը բացուած. երկրորդ կէսէն սկսեալ էջերու վարի մասը խոնաւութեւ ընդհանրապէս ազդուած: 171րդ էջէն սկսեալ թուղթը ազնուացած: Սկիզբի համաձայնական ծանրութեանց տախտակները կը պսակին. կը պակսի նոյնպէս «Իբր կնոջն շնացելոյ» մասը: Հատորիս առաջին մասը գրուած է: Հալէպի մէջ, իսկ նոյն տարին լրացած է: Զլթութիւն մէջ եւ ապա Հալէպ փոխա-

դրուած, գրիչ վահան ընչի ձևովն երթալովն ու
Հալէպ վերադարձովը.— ՊԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ՝ յկայ.—
վերջնաճիւղի՝ չորսական տող՝ խրատանքիւր Աւետա-
րանի սկիզբը. առաջին երկու տողերը թաշնագիր,
երրորդը՝ մութ կարմիր, իսկ չորրորդը ծիրանեղջյւն.—
Դիւր՝ մեծապիւր բոլորգիր. սեւ մկանով.— ՍԻԶՐԱՆԱ-
ՏԱՌԹ՝ խրատանքիւր Աւետարանի սկիզբը, մարդա-
գիր ու կենդանագիր խառն, գունաւոր. Համբարները
կը սկսին աւելի փոքր երկաթագիրով, ծիրանեղջյւն
իսկ ներքին սկզբնատառերը, թաշնագիր ու զար-
դագիր, ծիրանեղջյւն եւ կապոյտ ծաղկուններով.—
ԼՈՒՍԱՆՏԱԶԱՆԴԹ՝ բազմաթիւ, այսպէս մոտիւնե-
րով, ընդհանրապէս օճիկ.— ԽՈՐԱՆԻ՝ չորս հատ, Ա-
ւետարաններու սկիզբը, զանազան գոյնի եւ ոճի ներ-
դաշնակ համադրութեամբ, ծիրանի եւ լեզակի տի-
րոզ գոյններով Խորաններու հանդիպակաց էջին վրայ
չորս աւետարանիչներու ԿԱՐՆԵՐ, ոսկեզօծ լու-
սասցակով եւ ծիրանեղջյւն ու կապոյտ յատակով,
բոլորն ալ միջակ վրձինի գործ.— ԴՐԻՉ՝ վահան.—
ՍՏԱՅՈՂ՝ Ձևովն չորս ձևով երկայնայ Մարտիրոս).—
ԺԱՄԱՆԱԿ՝ ՌԻԹ (1580).— ՏԵՂԻ՝ Հալէպ եւ Ձեյ-
թուն Բերդ.— ԵԱՂԿՈՂ եւ ԿԱԶՄՈՂ՝ գրիչը.— ԿՆԻԹ՝
չաւնի:

Մատենան է Աւետարան, թղթեայ, մե-
ծաղիր, լիակատար ու զարդարուն:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ՝ բազմաթիւ,
այսպէս,—

Ա.— էջ 247. «Դրեցաւ սր աւետա-
րանս ի թվկինս Հայոց ՌԻԹ՝ Ի կաթողիկո-
սութեան Տէր Խաչատուրին, եւ ծաղիկն եւ
կազմն բոստ կարեայ մերոց կատարեցաւ
ի Հալէպ. ի հայրապետութեան Տէր Վաչագան
եւ Տէր Յովնանէն արքեպիսկոպոս, ի վայելու-
թեանսն. եւ լաւ պահողքն ահնին. յայ,
եւ ամ. սրբոց նորաւ. ի խնդրոյ ամասէրի.
եւ բարեպաշտի Հիւսիսէն Բարսեղի զե-
րեւանց, եւ հղբարցն Սեւակին, եւ Մար-
գարէի՝ որ առ Բա. փոխեցաւ, եւ Պարթիւն,
եւ Հիւսիսին, եւ հաւրն Թարսին, եւ մաւրն
Աւշակին, եւ Կաթողիկոս Երեմի եւ ամ. ար-
եան մերձաւորացն, մեռելոց եւ կենդան-
եացն ամ. ողորմի ասացէք ի բռնանց ամէն:

Ձեռամբ անարժան եւ անմաստ գծողի,
Վահան սուտ եւ անպիտան գրչի, եւ հաւրն
իւր Աւետիսին, եւ մաւրն իւր եւ հղբարցն,
եւ քրեւերցն իւր որ առ Բա. փոխեցան. եւ
զամ. արեան մերձաւորքն մեր Վարդգէս
Երեմի եւ զայլ ամ. որ ի վր. մեր վարձք եւ
րախտիք ունին ի պէտս կարեաց. յիշեցէք
ի տր. Բա. ամէն.»

Բ.— էջ 401. «Ո՛վ ամասէր. հղբարք
իւր, յիշեցէք ուսուցիչքն մեր շէք Մարգ-
արէսէն Երեմի, եւ զհղբարցն Վաչագ-
անէն Երեմի, եւ շէք Մարգարէս Սեւակին, որ
հոլորդեակաւ զանարժանս, ըստ բանին
տեսաւ որ ասէ. աւտար էի եւ ժողովեցիք
զիս.» յիշեցէք ի տէր եւ ի յոյսն մեր քա.,
զի ամքն քաղաւառ աշխատանք ունին ի վր.
մեր. եւ ընդ ամին զստացող սորա, որ ստա-
ցաւ զսր. աւետարանս ի դուռն ք. քա-
նին. Երանի այնոցիկ. . .»

Գ.— էջ 514. «Փառք ամենասուրբ
երրորդութեան այժմ եւ անգրաւ յաւիտե-
ական ամէն. Արդ զրեցաւ եւ ծաղկեցաւ
ածաբուղիս սր. աւետարանս Բա. ձեռամբ
բազմամեղ եւ փոքուն եւ անմաստ գրչի
Վահան Երեմի, զի զանուն ունիւր եւ գործ ո՛ւնի,
ի թվ. հայոց ՌԻԹ (1580) յերկիրն Երեւան-
ի. ի Ձեթան Երեմի, ի դուռն ք. Մարգարէս եւ
ք. Հիւսիսէն Երեմի, եւ այլ սրբոց. որ աստ
կան հաւաքեալ, յաւաքութեան ի քանէկոյ.
ամէն.»

Դ.— էջ 516. «Սր. աւետարանս՝ նո-
րոգեցաւ քէմիսային ի Գրիգոր Պարթիւն եւ ար-
ծաթով զարդարեցաւ ի լուսարար Տէր Մի-
սակէն ի Հայրապետութեան Թեոփիլոս Կա-
թողիկոսին, յառաջնորդութեան Երեմի Երեմի
հանձնարել Երեմի Երեմի, եւ այս գրեցաւ Երեմի
Երեմի յանվարձ Երեմի Երեմի ի թուին
Հայոց ՌՄԼԻ, հազար երկու հարիւր երեւ-
սուն եւ չորս (1785), սեպտ թիւ. ի քաղաքն
Երեմի. ամ. ողորմի ասացէք եղբարք.»

Ա. Ի. Ե. Տ. Ա. Բ. Ա. Ն.

Հիւ թիւ՝ 105

ԹԾԳ — 1604

ԹՈՒՂԹԳ՝ 299 (— 598 էջ) — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 32 X 23 X 6 սնդ. — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ երկսիւն. — ՏՈՂԳ՝ 23. — ԿԻԻԹ՝ Թանձր Թուղթ. — ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ տախտակեայ, լանջորով եւ Թիկունդով, կողքերուն վրայ նախապէս գտնուած խաւածեւ եւ քստ յիշատակարանի ոսկեայ մասերը վերցուած. կը մնան միայն բաժնի մը գամեր. — ՄԱԴԱՂԱԹԵԱՅ ՊԱՆՊԱՆԱԿ՝ չկան. — ՀԱՆԳԱՄԱՆԳ՝ մինչեւ 70րդ էջը սկիզբէն մեծապէս եւ աստիճանաբար Թեթեւօրէն ցեցակեր, առանց սակայն բուն գրչութեան մնասելու. — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹԳ՝ չորս Թերթ սկիզբը, երկու Թերթ ալ վերջը կան. մասամբ ցեցակեր ու հինցած. — ՎԵՐՆԱԳԻԹԳ՝ ցանցաւ, ընդհանրապէս կարմրադեղ. — ԳԻՐ՝ սեւ մեկանով, մեծապէր քողորդապիր, անարուեստ. — ՍԿՋԲԱՏԱՐԳ՝ խրատանքիւր աւետարանի գլուխը, ոսկեակար եւ յաջող. միայն առաջին տողերը մեծապէր, ոսկեղրուած. — ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԳ՝ միայն խորաններու տարաբնի լուսանցքին վրայ, մեծապէր, ոսկեղրուած, լազուարտ յատակով. — ԽՈՒՂԱՆԵՐԸ միայն չորս հոստ, ոսկեղրուած, նուրբ եւ յաջող, որոնց խրատանքիւր խորհրդանշանուած է մարդագլուխ Թռչունով, վիշապով, զարդանկարով. իսկ չորրորդ՝ իր որսին վրայ ինկած արծիւով, քողորդ ալ զոյգ, եւ եզերուած կապտայ. կանայ եւ լեզակապոյն ներակերտ շրջանակներով. խորաններու հանդիպակաց էջին վրայ աւետարանիչներու ՊԱՏԿԵՐները կան, շատ յաջող ներակերտ դէմքերով, ոսկեղրուած յատակի վրայ, ծիրանի ու լազուարտ խառն հանդերձանքով. — ԳՐԻՉ՝ կրօնաւոր Լուսիկ. — ԵԱՂԿՈՂ՝ հաւանաբար կամ Լուսիկ եւ կամ կազմողը՝ Ստեփանոս եպսկ. — ԿԱԶՄՈՂ՝ Ստեփանոս եպսկ. — ՍԱՏԱՆՈՂ՝ Զեթունցի Յակոբ. վերջին ստացող՝ Սեպի Խօսն Կիրակոս. — ԺԱՄԱՆԱԿ՝ նախ յան ԹԾԳ (1604), որ է սգաւտման եւ նորոգման Թուականը. — ՏԵՂԻ՝ հաւանաբար Հալէպ. — ԿՆԻԹ՝ չունի:

Մատուան է ԱՆԻՊԱՆԻ, որուն սկիզբը, կարմիր շրջանակի մէջ եւ զոյգ էջերու վրայ զրոյմուած կան Նուսրի առ կարպիանոս գրած Թուղթն ու ծանօթագրութիւնները. իսկ 176րդ էջէն սկսեալ, երեք տողնոց կարմիր վերնազրէ մը յետոյ կան հսկման գիշերուան եւ չարչարանաց աւետարանները, սկսեալ Յովհաննէսէն, զամբիւր Յովհաննէսէն, Մատթէոսէն, կրկին Յովհաննէսէն, զամբիւր Մատթէոսէն, զամբիւր Յովհաննէսէն, Մատթէոսէն, զամբիւր Մատթէոսէն, զամբիւր Մատթէոսէն:

սէն մինչեւ 521րդ էջի առաջին սիւնակի վերը. Առնոց կը յաջորդեն առաջին ժամու (Մատթ.), երրորդ ժամու (Մարկ.), վեց ժամու (Դուկ.) եւ ինը ժամու (Յովհ.) աւետարանները, մինչեւ 542րդ էջի առաջին սիւնակի տակը, որուն կը յաջորդէ Մեծի ուրբաթ երկկոյն (Մատթ.), Մեծի երկուշաբթի առաւօտեան (Մատթ.) եւ երկկոյնան (Մատթ.), Մեծի երեքշաբթի առաւօտեան (Մատթ.) եւ երկկոյնան (Մատթ.), Մեծի չորեքշաբթի առաւօտեան (Մարկ.) եւ երկկոյնան (Մատթ.), Մեծի հինգշաբթի առաւօտեան (Դուկ.) եւ երկկոյնան (Մատթ.) աւետարանները. 543րդ էջի առաջին սիւնակի վերէն չորս տող կարմրադեղ վերնազրէ յետոյ կայ ազուհայի պահոց աւշաթուան որոյն Թէոդորոսի յատուկ Դուկաւսու առաւօտեան աւետարանը. Թաջորդ սիւնակներուն վրայ կան Մարկոսի ճաշու եւ հանգստեան աւետարանները, մինչեւ 596րդ էջի երկրորդ սիւնակի վերը, ուր բուն մատուանը կ'աւարտի եւ որուն կը յաջորդեն յիշատակաբանները. Իւրաքանչիւր աւետարանի վերջը կայ կարճատու ծանօթութիւն մը թէ ինչ լեզուաւ գրուած է ան եւ թէ երբ է անոր գրութեան ժամանակը, որուն կը յաջորդեն խրատանքիւր աւետարաններ, որո զլուսններու լուսանկարութիւնները:

ԹԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆԻՐ՝ բազմաթիւ են. առաջին՝

Ա. — Ձգերջին տապաղ սր. աւետարանի լուսնի Կիւրճի որ ազատեաց զսր. աւետարանս ի ձեռաց անաւրինաց, եւ ետ նորոգել զսր. աւետարանո յիշատակ իւր հոգւոյն եւ իւր ծնողացն, Լէդբէրին եւ Աւրաքանին, եւ իւր կողակցին Կիւրճին եւ իւր որդոցն Լէդբէրին, Կիւրճին եւ զստերն Մաւրին եւ ամենայն արեւմտ մերձաւորացն կենդանեացն եւ ննջեցեկոյն ամենայն սուրբին եւ հիմնական յիշատակաբանին:

Հանդիպականք էջին վրայ, երկու սիւնակով,
կայ հետեւալ յիշատակարանը, որ կը թուի
լլլալ աւելի նոր:

Բ. — «Տը Սէն Դեր յս քո որ առաւն
է ի տուրս բարեաց, տացէ նոցա զիւր չիբ-
կնից արքայութիւնն, եւ այլ ամ. յետոյ
տացէ և ինձ տատապելոյս և նուառտ ողոյ
չիբկնից և յսիկ տացէ զերանաւեւ
ձայն որ առէ եկալք աւելնեալք հարս իմոյ
ժառանգեղէք պարարատեալ ձեզ զարքա-
յութիւն առնէ :

Արդ աղատեցաւ և նորոգեցաւ որ. աւ-
ետարանն ի թվին ՌԻՄԻ, ժայտ ամսոյ ի
ժոյ, ի Է-Է-Է քաղաք ի դուռն Ա. ԱՅ-ՅԻՆ.
(Ա. Աստուածածին բաղը թէ և գմիւի ծայ-
րով քերուած, բայց ընթեանի) և ԱՅ. Ք-
-ՅԻՆ և ունի խաչ մի և զաւետարանս
լիշատակ -Բ և -ՅԻՆ և ալ ամ սրբոցն որ
կան ի յաւնութիւն քրիստոնէից, ի դառն
և անբարի ժամանակիս որ երկրուն և տա-
տանեալ կան յաղզս քրիստոնէից ի ձեռն
անաւրինաց, որ իրել զկատարեալ զազան,
արձակեալ են ի վերայ միմեանց որ զհա-
զարս և զբիւրս սղանին, և զվերջն տն է
լիտեի, հասաք և ժամանեցաք ի քան աւ-
ետարանին որ առէ յարիցեն յաղզ յաղզի
վերայ և թաղրութիւն ի թաղրութիւն. վե-
րայ և եղիցին սովք և սրածութիւք և զամ
չաւաք միւրովք տեսաք և թափեցաք ի քա-
ղաքէ ի քաղաք և զվերջն ԱՅ ի բարին
հասուցանէ ամենս :

Գ. — էջ 135. «Փառք» փրկչին հաւր
և որդոյն և հողոյն սրբոյ, և յիշատակ րա-
րեւելք առն ~~Պատմական~~ որ եղև փափաքոտ
Աճախն մատենիս սր աւետարանիս, որ ըստ
Մաթէի, և Մարկոսի, Դաւեա, և Յոհանու
և և գտեալ զսա ի վաճառի, յիրաւացի սը-
ղեանց ինչից իւրոց, վաճառեաց զսայ գանձ
անդին զի լուաւ թէ զանձիցէք ձեզ զանձ
յերկինս, և թէ երանի որ ունիցի զաւակ
ի սինն: Արդար և իմաստուն է այլս, զի
հառն զան. մերոյ յի. քի. որդոյն Աճյ.
զտնաւորէնութիւնն և զքանչեալիս, և
զքարոյք րանին ճշմարտութի. ընդ զբոլ
արկեալ և ի վաճառատոս բերեալ, առիտ
վաճառու, և եղ աղտու ի վաճառոյ ի սր
և յԱճրեալ կաթոյկէկ եկեղեցիսմ որ է ի

յանունն - Բ. - Զ. - Զ. - Զ., որ և յաժմուռ ժամանակի միարանեալ եպիսկոպոսք և քահանայք և սարկուսացուներ հանդերձ ժողովրդաւք ի նոյն - Բ. - Զ. - Զ. - Զ. լիճապահ զեղաքաղաքին, որում անուն յորհրդիւր Է. - - - , ի սոյն եկեղեցւոյ ժողովեալ յաղաթնաւորստաւրեայ, և ի կատարումն տաւնից տրուեալանից յամենայն տարիոյն, զսոյն սիրեաց Վ. - Բ. - Զ. - Զ. և եղ զսր. աւետարան ի մայր մեր ամենեցուն սինն զի ընթերցին աւելստաւրէ, զի սովաւ փարթմամնայ եկեղեցի հարմարեալ, զսայ յաւարեաւեալ աշխատութիւն. իսկ սայ յանաւրնաց վաճառեաց, որ է երկրորդ բարեւելք, մինն վասն ազատելոյ անոր ձեռաց նոցին և միւս ալլիս վասն զի ուրախամիտ ետ զսա ի սր եկեղեցւոյ, ի յիշատակ իւր և հայրազատ գաւազին իւրոյ՝ Խ. - Բ. - Զ. - Զ. և եկեակցի իւրոյ, և պատանեկաց իւրոց Է. - Բ. - Զ. - Զ. և Է. - Բ. - Զ. - Զ., եւս առաւել հար իւրոյ Պ. - Բ. - Զ. - Զ. և քեռորոյ իւրոյ Է. - Բ. - Զ. - Զ. և Է. - Բ. - Զ. - Զ. որ յաշխարհն Է. - Բ. - Զ. - Զ. վարեցաւ ի զե. - Բ. - Զ. - Զ. յաշխարհն Է. - Բ. - Զ. - Զ. և ննջեաց անդ բարի խոտովանութեամբ ի քս. և մար իւրում և ամ. աղանց իւրոց, և եւս առաւել զեռարոյս գաւազին իւրոյ Դ. - Բ. - Զ. - Զ. որ վարժեցաւ ուսմամբ ածաւունջ զրոց և ոչ հնաս ի կատարեալ այրութիւն, այլ ի մանգական հասակին փոխեցաւ յաստի կենսոյս, առ տէր իւր. Արդ աղաչեմ ընթերցողոյ որ Է. - Բ. - Զ. - Զ. իմաւքն հանդերձ յիշման արժանի առնեալ, և մի ոք իշխեսցէ յիմոց ծննդոցոյ կամ ի գարմից. և կամ յաւետարաց խորհեալ ինչ կամ յառնեալ յաղազս, սր աւետարանիս ոչ ժառանգեալով և ոչ վաճառեալով. և ոչ յալլուր փոխարկեալով, զի թէ ոք այսպիսի ինչ խորհեցի պատմի յայ., որպէս նարաթ և արիւթարք խոտորեալ մտին յեկեղեցի և այրեցան տանջողական հրովն. և եթէ ոյք ի վաճառ հանցէ զոս ընդ յուզայի պատեալի, որ նոյն գրանն Աճ. վաճառեցաւ Ալ. կացէ Մեասցէ ի նոյն - Բ. - Զ. - Զ. - Զ., մինչ և ի բրումն ժամանակաց, ի յիշատակին Է. - Բ. - Զ. - Զ. և ուստե. - րաց և պատեալ իմոց և ծնաւդաց իմոց որպէս վերոյ զընցաւ:

Իսկ եւ նուաւորաւ ամենայնի ախար

զժող յիշատակարանի զինչ ասացից և կամ
զինչ խառնեցաց, վասն Ռժալին սր. աւե-
տարանիս, և ևս ոչ րեքան րաւական է
պատմեալ զբարերարութիւն, զմեր կենա-
րորին պարգեացն, կամ ոչ րեզու ժպրհի-
ցէ ասեալ վասն վանագան նշանացս որ ի
սմա. կամ ոչ րմիտք ցուցանել կարասցեն
զանքս րարերարութիւն, զոր աղյուսայն
պատրաստեալ է պատմողացս և ևրկրպա-
ղուացս ամենայայտնա զաւրութիւն քսիւ,
զի մեծ զարմանալի ահիղ և ցքանչիւս
տեսանեմք զաւրութիւն, որում ոչ ըստ սր-
ժանի ինչ կարեւ ասեալ կամ բուեկ կա-
րիցին ցուցանել աղքատիմաց միտք մեր
մարդկային. բայց միայն փոքր ի շատ
նշանակեցուք ըստ կարգաւ զիտութեւ.
մերում, յորմէ սարսին զողալով զաւրք
սանդարամտականին, և ևրկրպա-
ղուեն վերին զաւրք հրեշտակաց, որոց
նշույլք ծառագայթիցն ծագեցին փարատե-
լով, ըստ գտուեալումս խաւարն որ ի
վաղընդուց նախնեացն, իրեւ զամբ և
զմէ տարածեալ ունէր զամենայն ևրկիր.
և Ռժալայնչաբար և տիեզերացող հնչ-
մամք քարոզս ծովացաւ և ծագելի լու-
սաւորեաց զամենայն ևրկիր, վասն որոյ
մեծապատիւ զովութեամք ևրկրպագանեմք
և փառաւորեմք զամենայայտնա զաւ-
րութիւն փրկչին յի. քիւ, ոչ միայն բանա-
ւորք և մոռաւորք, այլ և անքան և ան-
չունչ արարածք ահիւ հիացեալ զողան ի
զաւրութենէ քո. քանզի յահ զաւրութենէ
քումմէ վէմք կատարատաղ ծովահերձ պա-
տուեր, և ևրկրպագան վտակս հոսեցու-
ցանել, ծարահիւծեալ և պատքեալ աղղին
հրէից. իսկ մեզ զառաջաաց մարգարէին
ևղեմաբոլիս չորրորդ առաջս աւուագեալով
զեկեղեցիս հեթանոսաց. նոր ինչ. կոչեա-
լով ի փառս քո քս. վասն որոյ հար-
քո և սր. հոգեոյ ընդ քեզ միանական
Ռժութեանդ փառք, պատիւ զոնութիւն.
Որդ և զուք գառնեք հաւտին քսիւ, և
հաւտապետք սքք. քնակութիւն. բարեաց
բանից, և լուր սիրելի Ռժպաշտութեան
ևս քան այնքիւ որ յառաջագոյն ի լսելիս
ձեր ընդունին ի ձեռն Ռժեղէն ընթերցու-
ծոց. զաւրհութիւնս Ռժպաշտութեան, և

ցքանչիւսն տն. մերոյ և աղնութիւն. սորա
որ առ մարդիկ, և աւուրութիւն. հանէք
Համարձակեցարուք, յիշեալ սրտի մտաք
զնուաստ նշի. Կիւր-... որ ըստ տեսչութեւ.
այ. անարդամեմար տրն., որ ի քարանց
որդիս արբահամու յարուցանէ. և յաղրիւ-
վաց բարձրացուցանէ զտառապետսն Ռժ.
ողորմութիւն, և զմիւզ հովիւս յայտ ևկե-
ղեցող, և զմնողան իմ և զեղարայս գրա-
րեկամս իմ և մեծաւորս, և զուսուցիչս.
իսկ որ և ձեռն եղել կոչեաց զմիւզ յայտ
աստիճան, պարզեցեց տէր (ևս. սոցա զա-
նոնց բարիս, ևս առաւել կրկին յիշման
արժանի արարէք զ-... է-... մեր որք
յարդար վաստակոյ իւրեանց վերստին չի-
նել են զ-... և զամենայն աղախն
իմ յիշեցիք զհայրենի, զմայրենի, որ և
յիշեցիւցս և յիշողացդ ողորմացի տր.
յս. քս. և պարզեւ զանսպառ բարիս և
նմայ փառք յաւիտեանս ամէն. Ողաչեմ
զամենեանս խոչորութիւն. գրիւ չմեղա-
դրեալ. վասն զի կազմած էր զիրքս և
խիստ զմիւրս զրեցի և սղալ:

Դ. — էջ 365. Քառք անբաժանելի
և միասնական սր. ևրորդութեն. յաւի-
տեանս ամէն. աւրհեալ է հայրն անձառ
Ուրհեալ որդին անըսկեզքն. Ուրհեալ հո-
ղին սր. րիւսմն ի հարէ, և փառակից որ-
դոյ, անբաժանելի, և անորիչ ածութիւն. և
յամ. զոյիցս ամէն. աւրհեալ է Ռժ.

Որոյ խնդիր եղեալ, և եռայփափք
սրտիւ և ջերմն սիրով, վասն սր. աւետա-
րանիս, լըեալ զառաքելական հրամանն,
թէ երանի որ ունիցի զաւակ ի սիրն և ըն-
դանիս յեւմ., վասն որոյ փափաք եղև և
զրեաց զաւետարանս. ի ցնծութիւն. և յու-
րախոսութիւն. մանկանց ևկեղեցոյ, և զրեաց
իւր յիշատակ անջնջիլ զաւետարանս սր.,
որք հանդիպիք թէ տեսութեամք, թէ կար-
դալով կամ արինականով, յիշեցիք ի սուրբ
աղաթս ձեր զսուտանուն Կառ-... զԼ-...
-... և որ յիշէ սրտի մտաք և Ռժ ողորմի
ասէ, նա թող թողցի իւր մեղքն, ամէն.
Կրկին աղաչեմ զձեզ գեալին կապող սր.
աւետարանիս, որ ջանիւ աշխատեցաւ և
կապեաց զաւետարան զայս. վասն որոյ ա-
ղաչեմ զձեզ, որք հանդիպիք կամ տեսա-

Բ. — էջ 611. «Յիշատակ է սր. աւետարանս հանգուցեալ Թէր յաւերժէն և երեշտէն՝ Սբէլիդէ. Բիւն, և հօրն Նաւիւն, և մօրն Սբէլիդէն, և և որդոյն Թիւրաւ Պաշտէն, և և կենդանի եղբորն՝ Եւստիւս Թիւրաւ Պաշտէն, և որդոյն Թիւրաւ Պաշտէն, և հանգուցեալ կողակցոյն Եւստիւս, և այլ հաւասար կենդանեաց և ննջեցեցոցն, ի դուռն երկնանման - Բ. Եւստիւս Երեմիայի, ի չոր քաղաքի, թվին հայոց ՌՈՒՄԱ (1702) ամի, ի ղեկտեմերի ամսոյն, Այդ երեսն անկեալ աղաչեմ զձեզ ով լոյսերամ քաւհանայք, և հասարակ մանկունք սր. եկեղեցոյ, որք հանդիպիք սր. աւետարանիս թէ կարգալով և կամ հիւանդաց վերայ տանելով. և և կամ յօրինակ առնելով. յիշեցէք ի մաքրափայլ աղօթս ձեր զվերոյ զըրնալ Թէր յաւերժէն և ԱՅ ողորմի ասացէք իւր հոգուն և իւր հաւասար ննջեցեցոց հոգոյն, որ քաղում աշխատութեամբ և ուղիւ զսր աւետարանս, և արծաթապատ և տ չիւնիլ զնայ, իւր հաւալ արգեանց, և հաւալ վաստակոցն, զոր արն. մեր յս. քս. ընդունի, և փառս իւր համարի, և յիշատակն ի դպրութեան կենաց զրեցի, և ի միսսանդամ զալստեան իւրոյ, տացէ նմայ զերկնից արքայութիւն ամէն, Ապա չունի ոք

իւխանութի. հանելոյ զսր. աւետարանն, ի զրանէ - Բ. Եւստիւս Երեմիայի, զողանալով, և թէ ծախելով, և կամ զրաւ զնելով. և եթէ ոք անդգնի, և առնէ զսր. աւետարանն, ի զոտանէ - Բ. Եւստիւս Երեմիայի, աշխատիւն զպատիւն ուղալի և կայէնի առցէ և ընդ խաչահանան համարեցի, Իսկ լաւ պահողքն և խնամ տանողքն ամէնին ի յԱՅ և յամ. սրց. նորայ ամէն հայր մեր որ յերկնս :

Աւետարաններու սկիզբն մէկ թերթ յառաջ, զրչին կողմէ զրուս մէկ քանի տող իւրաքանչիւր աւետարանչի մասին : Այսպէս էջ 5. «Մատթէոս մարդ վս. այն ցուցաւ. զի զմարդկութիւն. ան. սկսաւ, ի քէ. պատմել կարգաւ մինչ ի պաշտօտն իւր զոր ցուցաւ : էջ 189. «Իսկ Մարկոսի ասի արեւ, զի սիդամեմէ չէ զձուծ, յիւրաջ որսայսն ըմբռնէ բուծ, նայնպէս արար իւր խժուծ : էջ 303. «Այլ թէ զԴուկաս կոչ զրեցին, զի նա թիկամբ հերկէ զգետին, կրկին անխաղ վս. պտղին. նոյն երկարին բանքն սորին : էջ 497 «Իսկ Յոհաննէս արծաթման, թոնաւ մտօք անհասական. առ ի պատմել զԵսկրն բան, զանճառն էրցս հանրական :

Ա. Ի. Ե. Տ. Ա. Ր. Ա. Ն.

Հին Թիւ 44

ՌճԻԳ = 1694

ԹՈՒՂԹԻՔ՝ 308 (= 616 էջ). — ՄԵՆՈՒԹԻՒՆ՝ 15.7 × 10.5 × 4.5 սնդ. — ԴՐՈՒԹԻՒՆ՝ երկսին. — ՏՈՂԻՔ՝ 19. — ՆԻՒԹ՝ նրբորէն յգիւսած թուղթ. — ԿԱԶԻՐ՝ կաշեպատ տախտակայ, լանջրով և թիկունքով և կաշեայ ծամանդներով. նախապէս արծաթապատ. — ՄԱԳԱՆԱԹԱՅ ՊԱՇՏԱՆԱԿ՝ սկիզբն ու վերջը չորսական թերթ, առաջինները մեծ մասամբ ցեցակեր, բոլորն ալ երկաթագիր աւետարանի մը հատուածներով և մի կ'ընդունէ շրջուած դիրքով. — ՀԱՅԳԱՄԱՆՔ՝ նպաստաւոր, բունի մը էջ ցեցակեր, 2րդ և 3րդ էջերուն վրայ անճաշակ դիմանկարն. բոլ խորանագրերուն տակ զրուսած կան եւսերի

տւ կարպիանոս զրած թուղթն ու ճամանայնութեան ծանօթագրութիւնը, որոնց կը յաջորդեն 8 էջերու վրայ և կարմրանեկ ծաղկեկտր խորաններու տակ. նոյն համանունութեան տախտակները, Իսկ 15րդ էջէն մինչև 19րդ էջ կայ Մատթէոսի աւետարանին թովանդակութիւնը և նոյնին նախադրութիւնը, որ կը վերջանայ այսպէս. «Մատթէոս մարդ վս. ոյն ցուցաւ, զի զմարդկութիւն ան. սկսաւ՝ յարրահամի պատմել կարգաւ, և զորս ալսար մինչև յարեւալ. էջ 194-36 թովանդակութիւն Մարկոսի որուն տախտակ կը պատիւ նախադրութիւնը, էջ 305-309 շուկասու թովանդակութիւն է, որուն կը հետեւի իր

Նախագրութիւնը: Զարմանալի է որ Յովհաննու ա. լետարանի բովանդակութիւնը խտացած է միայն 189թ. Լէփ վրայ. իսկ յաջորդ զոյոյ Լէֆերու վրայ կայ իր նախագրութիւնը, որ կը վերջանայ այսպէս. «Եսկ իմոյհաննու ա. արժուանման թրուս, մըտասը անհն ոսկան, առ ի պատմել քանիւ մարդկան՝ զանճոռ իցս հանրայանս: ԵՅՈրդ Լէփ ք. սիւնակի վարէն կ'սկսի» ԳԻՐԺ ՎԱՍՍ, ԿԵՈՋԷ, ԵՆԱՅԵԼՈՅ. — ԴԱՏԱԿ ԲՈՒՂԻԹԺ՝ կան չորս թիւք միայն, անտարաններու յորմար. — ԵՎԵՆԱԿԻՐԻՔ՝ չորս խորաններու տակ, չորսական տեղ: Խաջին տողը կարմիր մանր քոյրգիր: Մնացեալները երկրաթպղով եւ թռչնագրով խառն, կարմիր եւ մութ կարմիր սկանով: Համարները կ'սկսին կարմիր թռչնագիր-գլխաւով. — ԳԻՐԻ ևս սկսնով միջակ քոյրգիր: — ԿԵԶԶԵԱՏԱՌԻՔ՝ կարմիր եւ կապովոյ գոյններով. երբեմն ոսկերդագ թռչնագիր, մարդագիր եւ կենդանագիր. — ԼՈՒՍԱՆԱԶԱՄԻՔ՝ հաշարակ ծաղիկով մէկով. — ԽՈՒՐԱՆԻՔ՝ չորս հատ, անարուեստ քրաներկ կարմիրով, որոնց դիմաքի Լէփի վրայ կան անտարանիչներու ՊԱՆԿԵՆԵՐԱՐԷՐ, անյաշգոյ գծազրուքներ: — ԿԵՍԱՆԻՐՈՐԱՆԻՔ եւ ԿԱՆԵՐԱՆԿԱՐԺ՝ չկան. — ԳԻՐԶ՝ Տիրացու Ոսհակ. — ԵՆԱՂԵՂԷ՝ նոյնը. — ՍՏԱՅՈՂ՝ Տէր Փոռոս արեղայ. — ԺԱՄԱՆԱԿ՝ 1Գ4. — ՏԵՂԻ՝ Զեւթուն-Դիւրանիք: — Առաջին Լէփ ժախ լուսանքիին կարմիր այստղածնե կեւի՞ք մը, ուր կը կորացցուն յեն՝ՈՒԼ ՎՐԴ 1:

Մատենան է 11-է-դ-դ-ի, թղթեայ, պատկերազարդ, լիակատար, համաձայն տպագիր օրինակներու :

ՅԻՇԱՅԱԿԱՆԻՐՈՒԹԻՒՆԻՆԷ՝ Ա. — էջ 612.

«Փառք անբաժանելի եւ միասնական սր.
երրորդութեն. հաւր եւ որդւոյ եւ հողոյն
սրբոյ առէն. ճնորհիւ ամենակարող փրկ-
չին տն. յի. յանկ եկեալ աւարտեցաւ ու-
նող աւետեաց արքայութեան քառափտակ
զետարուղիս սր. աւետարանս ի յերկիրս
Դիւանայ, ի զեղարաղաքս ի Ձիւն, ընդ
հովանեաւ սրբոյ հոյ ամենօրնեակ զ-
նշան. Եւ սրտոյն Դիւանայ մկրտյ Լուսնայն.
(Եւստ մը ջնջեաւծ) Եւ Յիւնայն Կարգեալն.
Եւ օրքոյն յաւուսն (Մշակեալ) նշանն եւ զ-

Հայկական, և օրթոյ զարմանալի զինաօրին, և օրթոյ օրթի շրջափակ, և օրթոյ Թեոֆոֆ շինաօրին և այլ ամ. սրբութեանց որ ասական քարերիսուս և օղնական ամ. քրիստոնէից, Ի թղին հայոց ՌՃԽԻ (1694), Ի կնդկոտութեան կիլիկիեցոց . . . (բառ մը պարագ) և յառաջիկոյութեան. մերոյ գաւառի Տէր Կօջոյզ ածարան լէրէ: Բայց զրեցաւ և և ծաղկեցաւ սա ձեռամբ անպիտան հողիկ և և փոշի կոխան ամի. Լեւոնտուս անուս լէրէ: և և ուսուցիչի քն իմոյ լէրէր Խաչատուրեան և և իրարաց և քընից իմոյ, և ամ. արեան մերձաւորաց և ալ-գականաց մերոց. և աշակերտաց մեր և աշխատողաց և բնաւ ամ. զարմից ի քս:

Բ. — ՆՂ 614. Եւս մեղաւոր և անաթաւ հող և մօրիւր ք. Պաշտօնաւոր ըստուցայ վայս սր. աւետարանս յիշով. ինչ եւ իմ մարմնաւոր ճնշողացս հօր. Պաշտօնաւոր և մօրս Սեպտեմբր եւ հոբրցս խոյս կիշիշի, Աւետեմբր, Մեյիշիշ. հնդկացոյք սրբոյ աւետարնիս տուր ողորմին, տանով կամ ընկժեյով. եւ եւս առաւել յիշեցէք եւ Աճ ողորմի ասացէք ինքեզնէ Պաշտօնաւոր Սեպտեմբր և հոբրցս խոյս ինքեզնէ և ինքեզնէ ինքեզնէ Սեպտեմբր եւ Աճ ողորմի ասացէք. Այկէ իտոյ մինչև էլին վարը սորրուած է չկարդացուելու աստիճան:

Գ. — էջ 616. — Թվին հայոց Ռճնի
(1695) ամին յունվրն ամսոյն ի էօրին ի
Տարւոյ քաղաքն հանդիպողը սրբոյ աւետա-
րանիս, կրկին անգամ յիւնցէք ի քո. եւ
ԱՅ ողորմի ասացողդ յիւնալ լիցի՛րք ի
քսէ. ԱՅ՛յ. մերոյ որ է օրհն յաւիտեանս
ամէն հայր մեր որ յերկինս — Կեանայ որ
ձեռագիրս գրուելէն տարի մը վերջ փոխա-
դրուած է Տարսոն, իսկ թէ ինչպէ՛ս հա-
լելպ եկած է, յայտնի չէ:

20

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Հին Թիւ՝ 45

ԺԶ — ԺԷ դար

ԹՈՒՂԹՔ՝ 325 (= 650 ՀՅր) — ՄԵՆՈՒԹԻԻՆ՝ 20.5 × 13.5 × 6 սնդ. — ԳՐՈՒԹԻԻՆ՝ երկսիւն. — ՏՈՂԹ՝ սկիզբի մասը 21. 14-րդ էջին մինչև 136րդ էջը թուղթն ու վրիժ փոխուած են եւ ուր տողերու թիւը 18 է. իսկ Մարկոսի աւետարանէն սկսեալ երբեմն 19 տող է եւ զա՛րժեալ 18. — ԴԻԻԹ՝ լաւ յղ-կուած քամպակեայ թուղթ. — ԿԱԶՄ՝ կաշնպատ փայտեայ, թիկունքով եւ լանջերով. անցեալին մէջ արծաթապատ. — ՄԱԳԱՀԱԹԵԱՅ ՊԱՀՊԱՆԱԿ՝ մէյ-մէկ թերթ, սկիզբն ու վերջը, ըղբորդի ձաշոցի մը մասերով. վերջիւր կիսովին պատուած. — ՀԱՆԳԱ-ՄԱՆԹ՝ նպատատւոր. էջ 145 — 156 թերթերը նստա-պէս ինկած ու կորսուած. ապա վերջին կազմի ա-սան նորը գրուած եւ սեղը լեցուած է. Ունի շիրք կնոջն շնացելոյ մասը, ի վերջ Յովհաննու. — ԴԱ-ՏԱԿ ԹՈՒՂԹՔ՝ սկիզբը տասը թերթ, որոնց մէկ բանինն վրայ կիսախորանք. անյաջող գծագրական փորձեր, համաձայնական տախտակներու համար. 231-2 թերթը պարագայ, Նոյնպէս վերջին հինգ թեր-թերը. — ՎԵՐԵԱԳԻՐԹ՝ այլազան. Մատթէոսի սկիզ-բը տող մը կարմիր քոլորով. որուն կը յաջորդին երկուական տող երկաթագիր. կանաչ ու կարմիր. Մարկոսի եւ Ղուկասու վերնագիրը երկաթագիր են. մէյմէկ տող. իսկ Յովհաննու սկիզբը ծիրանեգոյն մարութ քոլորով. երկրորդ տողը մուր կարմիր եւ թերթի ծաղած զարդագիր. երրորդը Նոյն գոյնի եր-կաթագիր, միշտ յաջողութեամբ. — ԴԻՐ՝ խառն. մերթ յաջող, մերթ անհաշակ. — ՍԿԶՐԱՏԱՏԱԹ՝ թուղթի չորս քաժիններու սկիզբը. համարները իսկային կարմրադեղ միշտի երկաթագրով. — ԱՌԻ-ՍԱՀԱԶԱՐԴ՝ թիւով ցանցաւ. առաջին երեք ա-ւետարաններու լուսանցագրերը ինչ շատ յաջող են, ներքինները ո՛չ. — ԽՈՐԱՆԹ՝ առաջին երեք ա-ւետարաններու սկիզբը միայն, Նոյնատիպ, կարմիր

յատակի վրայ կապոյտ ծաղկունքներով. Յովհաննու խորանը ուրուագիծ մըն է միայն, առանց լեցուած ըլլալու. — Մատթէոսի եւ Մարկոսի խորաններուն հանդիպակաց էջին վրայ կան մէյմէկ ՊԱՏԿԵՐ՝ առաջինը աւետարանական հինգ դրուագներու հաւա-րածու մէկ. երկրորդը Մարկոսի նկարն է, աւելի յաջող. — ԿԻՍԱԽՈՐԱՆԹ եւ ՄԱՆԻՐԱՆԿԱՐԹ՝ չկան. — ԴՐԻԶ՝ անձանթ եւ հաւանքաւոր մէկէ աւելի, գոնէ՝ երկու ըր վճռական. — ՍՏԱՅՈՂ՝ անձանթ. — ԺԱ-ՄԱՆԱԿ՝ անյայտ. երթադրաբար ԺԶ — ԺԷ դար. — ԵԱՀԿՈՂ՝ անձանթ. — ՏԵՂԻ՝ անյայտ, հաւանա-րար Հալէպ:

Մատենան է ԱՒԵՐԷՆ, թղթեայ, մի-ջակ մեծութեամբ, պատկերազարդ, լիա-կատար եւ հնադրուշմ. Սաքոնիոյ Հանրի իշխանը 1910 յն քաղաքս յայնչութեամբ, Ս. Քառասուն Մանկունք եկեղեցւոյ նկար-ները եւ ձեռագիրները աչքէ անցուցած պա-հուն, Աւետարանիս պատկերներու մասին արձանագրութիւններ թողած է իր յուշա-տետրին մէջ. Կը պակսի զլիսաւոր լիւսատա-կարանը:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՆԹ. — էջ 156 եւ 190, Նոյնիմաստ. — Յիւստակ է ուր. աւետարանս ամ. Ժողովրդեան եւ եղեալ ի-ք. — ԶԵՂԷՆ՝ եկեղեցին, անջինջ լիւսատակ, եւ որ ծախէ կամ գրաւ գնէ զմասն Յու-գայի առջէ:

21

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Հին Թիւ՝ 25

ԶԲ — 1259

ԹՈՒՂԹՔ՝ 298 (= էջը 596) — ՄԵՆՈՒԹԻՆ՝ 17.5 × 13 × 6.8 սնդ. — ԴՐՈՒԹԻՆ՝ երկսիւն. — ՏՈՂԹ՝ 20. — ԴԻԻԹ՝ թուղթ. — ԿԱԶՄ՝ կաշնպատ փայտեայ, երբեմն արծաթապատ. — ՄԱԳԱՀԱԹԵԱՅ ՊԱՀՊԱՆԱԿ՝ սկիզբը երեք թերթ. գունաթափ, պա-

տառատուն. Կը պարունակին մտքոպեան միջին եր-կաթագիր վարք Սրբոցի մը մասերը, ուր կը կար-դացուի շարք եւ վկայութիւն Կիւրեղոս հայրա-պետի. երրորդ մագաղաթին աջ լուսանցին վրայ կ'երեւայ եղծուած բայց սիրուն լուսանցապարզ մը. —

«Իարձեալ ես առաւել աղաչեմ, զսր. քահանայդ որ ե լիցի սպասաւոր սր. տա- ճարիդ, զի յամենայն աւր էրեւելի տաւնից տերունականաց՝ լսելի արտացես ժողովրդեանդ զպաղատանաւք բանս մեր լիշատուկաց զի վասն այնր յուսոյ եղաւ սա ի սր. եկեղեցիդ»:

«Եւ եւ որ ամենատաան է եւ բազմարախ, զլիշատակաւքս եւ զլիշատա-

կողքդ՝ հանդերձ ամենայն հաւատացիւովք, ի մեծի աւուրն աներէկի, առհասարակ յինչքն միացուցէ եւ նա փառք յաւիտեանս յաւիտեանից ամէն»:

«Ընդ նմին ե զիս զմեղացեալ ծառայս շիւղ(անդին), որ զսակաւ բանքս լիշատակ զրեցի՝ աղաչեմ յիշել, ի թուս 24 (1286) եղաւ սա ի սր. եկեղեցին»:

22

Ա. Ի. Ե. Տ. Ա. Ր. Ա. Ն.

Հին Թիւ՝ 7

217 = 1284

ԹՈՒՂԹՔ՝ 338 (= 676 էջը). — ԸՆԾՈՒԹԻՒՆ՝ 24.5 × 16.5 × 6.8 սնչ. — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ երկսիւն. — ՏՈՂՔ՝ 19. — ԴԻԻԹ՝ լու յղկուած թանձր թուղթ. — ԿՈՃԾ՝ կաշեպատ փայտեայ, յանջրով եւ թիկունս յոյ, անցնալին մէջ արծաթապատ. — ԸՆԾՈՒՄ՝ ԹԵՂԵՆՆԵՐ՝ երկուական թերթ, սկիզբն ու վերջը, միջին երկաթագիր ձաշոյէ մը փրցուած: Առաջին երկուրը զրեթէ անաղաթս. վերջինները զրծ. լատիներէ յիշակեր, եւ մասամբ անընթեռնելի: Սկիզբի երկու մագաղաթները չընտանձ զիրքով են եւ կը կրնն հետեւեալ մասերը. « . . . եւ մտնայ ազգէ — յայնժամ ասէ. վարպտոյդ տաճարին իւրանք (?) ծուէնս պատառնեցի. եւ եկեալ սրբոյ հոգւոյն ի տաճարէն ահա խարմկատեսի (?) երկուց սևանց բուցին եւ ոչ ուրիւր գտանիցին: Իսկ նորա ի հրեշտակաց ընդցին յանապաս. ուր ի սկզբունն կատուցաւ խորանն վկայութիւնս. եւ նորաւ ծանոյցի տէր, եւ լուսաւորեցէ՛ զփախուցեալսն յանձէ. եւ պատսպարեցուցէ՛ զնոսա յարդարութիւնս: Այս հաստուածին կը յաջորդէ «Ընթերցուածս ի Ոսկորիս մարգարէէ՛» խորագիրը եւ շարունակութիւնը. Սոսկուն. Ա. 7-9, հետեւեալ կերպով.

Մագաղաթ

Երկերուք յերեսաց տեառն Այ. զի մերձեալ է աւր տեառն Այ. 21 պատրաստեաց տէր զգահ իւր, եւ եղիցի ի զգահ տեառն. խնդրեցի վրէժս ե յիշխանաց ե ի տանէ թագաւորին, եւ յամենայնցս որ զգեցեալ են հանդերձ ասէ թէր ամենակալս:

Տիւղթ

Երկերուք յերեսաց տեառն Առաւել, զի մերձ է օր Տեառն, զի պատրաստեաց տէր զգահ իւր եւ հրաւիրեաց զկոչեալսն իւրս եւ եւ զիցի յաւազ զգահ տեառն. խնդրեցի զվրէժս յիշխանաց ե ի տանէ թագաւորին ե յամենայն որ զգեցեալ են զհանդերձս օտարս:

Այս վերջին մասին կը յաջորդէ Ման Ոսկորիս մարգարէի խորագիրը եւ կ'սկսի «Սոսկունիս էր յազգէ շմառնի յազարակէ՛ Մարաթուս՝ Ոս մարգարէացաւ վասն բաղարին եղմի. եւ վասն վախճանի նորին եւ վասն փրկութեան եւ նոցին հեթանոսաց եւ տաւթոց ամբարբշտաց. եւ զատաւորին ամենայն շնչոց սրբոյն աստուծոյ. մեռաւ խաղաղութեամբ եւ թողեցաւ ի յազարակի խրոմս: Ասոր կը յաջորդէ Պօղոս Բ. Բեւազ. Ա. 3-4. «Այ մեր պարախմբ զորհանալ զԱստուծոյ յամենայն ժամ վասն մեր եղբարք. . . . Ապա՝ Զարարիս Մարգարէ է. 7-8. ապա՝ Մաս Զարարիս մարգարէին. — Զարարիս էր յազգէն շեւեայ եւ. . . . որ կը սակսի տուագրոց մէջ. Ասոր կը յաջորդէ Պետրոսի առաքելայն կաթողիկոսայն թղթոյն էրնիցը. Ա. Պետ. ե. 1-3, նմանութեամբ սպիակին: Ետեւի մագաղաթին երկու էջերուն վրայ գրուած է. չընտանձ զիրքով, սկիզբի մագաղաթին առաջին էջի շարունակութիւնը. Զեռարիս սկիզբը յաջորդաբար կ'ընթանն եւսերի առ կարպիանոս գրած թուղթն ու համաժողովանի ծառայութեանց սակաւակները: Շուտ մը էջերու ստորոտը կ'ընթանն համարադրութիւն համարանիշերը: 541 էն սկսեալ զայց մը թերթ կարէն ինկած, ըսոյց կը մնան. — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹՔ՝ սկիզբը մէկ թերթ. — ՎԵՐԴԱԹԻՒՆ՝ Մասնակի աւետարանին սկիզբը եւր տող խոշոր թիւնագիր, անարուեստ եւ ճաշակ: Մնացեալ երկր աւետարաններու սկիզբի վերնագիրը հինգական տող. առհասարակ նուրբ եւ յաջող արուեստով, ոսկեղուազ, վառ եւ կապոյտ յասակի վրայ. — Դիմ.՝ սեւ մկանդով մեծադիր թուղթով. — ԽՈՒՄԻՔ՝ այլազան տաքաղներով, գուեսգեղ, ոսկեղուազ, նրբաբերձ՝ խորանշիւր աւետարանի սկիզբը, թուրս տլ կապոյտ յատակի վրայ. թուրին վրայ անաղաթս կը մնայ ծաղկումս օրուան վայրը: Խորաններու պարսկական ոճը թիւնոց պատկերները

ներդաշնակ համադրութիւն մը կը կազմեն շուրջի վարդերուն. սկզբնապէս կամ յուսանալապէս Գերմանիոյ զանազակց վիճակի կայսեր ներայրը, Ռաբանիոյ Հանրի իշխան. 1910 ին մասնաւոր ուշադրութեամբ հետեւած է ձեռագրիս գիտարուեստական արժէքներուն. — ՍԿԶԵՆԱՏԱԿՔ՝ Մատթէոսի եւ Յովհաննու աւետարաններու մէջ, հայ հայագետ ծաղկուններու հիանալի նմոշներ են. նորը, ոսկեգորուպ եւ լազուարտ գոյնով, Մարկոսի աւետարանին սկզբնաւոր պարսկական ոճի արեւ-առիւծ, միջակ արժէքով, իսկ Ղուկասինը դարձեալ հայագորշմ. սիրուն կենդանագիր մը կապուածով, որուն ընդուն իրաւ թուում մը կը կազմէ քսառիս գլուխը. Հատ աւելի յաջող քան նախորդը, Գլխատու. ռերն ու համարապարտները կարմիր երկաթագիր, ոմանք թերատ. — ԼՈՒՍԱՆԱՏԱՐՔ՝ չորս հատ իւր յիշուր. չորս խորաններու կից, տնոյց ոճով եւ նոյնքան քաջաւորութեամբ, Ներքին մասի լուսանցազարդութեան հիւսիս միայն շրջի են. Մասնաւոր անաւարտ. — ԿԵՍԱՆՈՐԱՆՔ եւ ԿԱՆՈՐԱՆՔ՝ չկան. — ԳԵՐԻՉ՝ Պօղոս միարան. — ՍԱՏԱՐՔ՝ կոտանդին կուսակցիս քաջանայ. — ԵՄԱՆՈՐՔ՝ ինքը գրիչը. — ՎԵՐՔԻՆ ԿԱՏԱՐՔ՝ ծայրի սարկաւազ. — ԺԱՄԱՆԱՐՔ՝ ԶԼԳ (1284). — ՏԵՂԻ՝ Արքակաղին վանք (Կիլիկիոյ), ճայտի չէ, թէ այս կարեւոր ծիսագիրք երբ եւ ինչ պարագաներու տակ Հայկազ թերուած է:

Մատենան է ԱՅԵՐԱՆ, մեծագիր, թղթեայ, զարդարուած զմալլելի խորաններով, լիակատար, հնադրուած եւ թանկարժէք:

ՅԵՇԱՏԱՆԿԱԿՐՈՒԹԻՒՆՔ՝ քաղմաթիւ, այսպէս

Ա. — Էջ 672. «Փառք ամենաբարրորդութեանն եւ մի Ածութեանն հաւր եւ որդւոյն եւ ամենաբար. հոգւոյն այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեանս յաւիտեանից ամէն. Արդ ամենայն ոք ցանկայ, ոմանք մասանց, եւ այլք բոլորին, Ածայնոյն Ածասէրքն, եւ վերագունին բարեբարութեան զորոց տր. բանայ զաչս ներքին մարդոյն զիտել եւ ճանաչել զգիւրակործան եւ զապականելի կենցաղոյս վայելն, թէ ընդ գտանելն արագունի եւ զեղծումն. Իսկ որոց բաց եւ յատակ ունիցին զմտացն աչս, եւ լուսատիտակ ըզհոգւոյն տեսարանս զանձնն անձանց իւրանց անճորդարելի շահս որ միշտ անգրաւուն զկայ ընդ այ. եւ ոչ ակնն հատանի ի վնասակար գողոց. Ուստի եւ շատաւորն աւրհնութեան եւ սնուն բարէնչան սր. եւ

երանաչնոր՝ կուսակրան. — ԵՄԱՆՈՐԱՆ, Ածայնի սիրովն վառեալ միշտ ի վեր ունելով զաչս հոգւոյն, ցանկայ կարաւոր գտանել աւուրն պարենի. եւ զրազանս իւր յայժմ հաստատուր Զի թէ ուր ուրիք գտանիցէ զցանկալիս իւր. եւ ապա եւաւրաւագ սիրով հրամայեալ իմոյն նուաստիս յողնամեղ եւ անարհեստ զրչիս Պատմի գրել զսազարդարուն երանգովք, զարդաւալեալ վտակս կենսապարպեալ սր. աւետարանիս եւ իմ հարկեալ յեղբայրական սիրոյն նորին, ըստ կարի իմում գրեալ աւարտելի զսա, ի թով. հայոց ԶԼԳ (1284) ի հայրապետութեան ՅԵՇԱՆՔ՝ եւ ի թագաւորութեան հայոց ԷՄԱՆ. եւ սր. գերադրական անգղայնի Արքայապետ ինչ հոգանեալ ամենադարձեալն. եւ որդւոյն անձնին եւ որդւոյն անձնին Արքային եւ Կենսապարպեալն. — Ե. Կատարեալ. եւ արդ զրեցաւ սա հրամանաւ սրբաւորունը. — Կատարեալ. ի յիշատակ հոգւոյ իւրոյ եւ առ ի քս. հանգուցեալ նախնեացն իւրոց. հաւրն իւրոյ Կեցեալն. եւ մաւրն եւ հաւուն իւրոյ Կեցեալն. եւ ամենայն զարմիցն. եւս առաւել հարազատին իւրոյ. — ՍԿԶԵՆԱՏԱՐՔ՝ եւ ստաշնորդի արդիւնոյն գորկացեալ յեղիւրդեան Վանք. — Ժամանակս, վարելով զկեանս իւր հեղութը, եւ խնարհոթը, ըստ սրբոց առաքելոցն, վերափոխի առ քս. ի թով. ԶԼԳ, ի մայիս ԺԶ, եւ վերադասի ընդ այլ սրբոց հարցն եւ հայրապետացն, որոյ քս. Ած հանգիստ եւ ողորմութի. շնորհեսցէ եւ արդ աղաչեմ զամենեւեան որք խրախանայք եւ լուսաւորիք լիծային զանձուցս. Յիշեսցիք ազաթիւք զստացաւը զրոցս Վանքին. — Ժնաւաւաք իւրովք եւ ամենայն զարմիւք. եւս առաւել յերեսս անգեալ աղաչեմ զձեզ յոգնամեղ եւ անարհեստ ԵՄԱՆ. յիշեսցիք եւ զիմ մեղաց թողութի. զհայրն իմ եւ զմայրն եւ զամենայն ազգայինսն եւ ինքն քս. յիշողացդ եւ յիշեցեացս ողորմութի. շնորհեսցէ, եւ նմա փառք յաւիտեանս յաւիտեանից ամէն:

Բ. — Էջ 676. «Զվերքին կազմող սր. աւետարանիս Վանքի սուտանունն արդիւն յիշեսցիք ի քս. յս. ի տր. մեր ծնաւաւքն

Մանկագրայւց եղև որով Ան-Թուոն ճառերն, և ասացա զսա իմն զսեմ անկողապանիք և քրկեան ընդոցեալ նոցայ իմոյ, Ընդ նմին և մնալաց իմոց և եղբորց՝ և մմնեայն որեան ընթառաբաց, Արց՝ ևս թափաբար ի գործեաց բարեաց՝ և յցեալս մմնեայն բանցնեալց, զերեսս ի ճոխքր եղեալ աղերսունացն ճալթեանց խնդրեմ յամենեցունց, զի մ՝ ար և իցև, որ նանդիպեցիք սմա անասիր, կամ բնթերցածք, որբոք ճառց և կարեկցորբոք իբրև եղբոր արելոյ ասցալից և ճիճան որբոքի որբոքից, և թագալիքն խնդրելից ասցիք մնացուն, իշ զաստարգրին, Բայց որց գրեցա ասմեամք յաղամեղ և աստանն եղիլուն և անարմատ իլլի, Թագեա աստանն արդունի, ի լուս և բնորբ արբանկէ, ի անման ար, քաղաքի, Ալթառայի, ի նաւիտար անագաւ, ի լուս արքն նարայ, բնդ նոքանեա, և որ անց են նանդոցեալ, Դալիկեալ աղալեմ զմմնեանեմ վա արբայն քի, որ նանդիպիք այսմ լուսագարց ար, կառնիք, մեղաց թագալիքն նայեցեցք, ի պարզեալեան նաւարակաց՝ վերադրելոց ի սմա, և քն, խաշորաթն, և կամ աղալունաց ար ի սմա՝ չլինել մեղապիք՝ այլ արբոյ ուղղել, քանդի կար մեր այսալեմ էր, և գարնել, աղալեմ զմեզ զի իշեալիք զնոգեար եղբարսն իմ զնունանան ար զթուզթու կոկեաց, և շլթալու միշտիտեան, և շլթալունա և գամենայն երախաւարսն մեր և զմարսնքս ք, Փրկիչ, և որ աստան է յամի, պարզեալին բարեաց քա, մեղ և մեզ աս նաւարակ աղարկեցիք և որ զամենն ասմալն:

[illegible]

Իր. Արքունի Հարություն, և որ. Յանյաններ, և որ. Սեդյաններ, և որ. Հարություններ, որ արտաքին գործեր, առհասարակ ժողովուրդի նկատմամբ, որ. Արքունիներ, եթե ոչ կամային ի գնահատել իրենցից կամ զոգրանալով: ընտանի լուրջությամբ և զիտյան նախապես: Քզմն. իմեն. նախա ձեռն:

$P_{11} = \frac{1}{2} \left(\frac{1}{2} + \frac{1}{2} \right) = \frac{1}{2}$

Արդ Կոյնք-ը ունենալու հիշարար
-եղ-ով Ի Սոխե. հարց Թոմ? (Թոմ) -
Մեկ, քանիս ունենալ Ի- : Ինչ ցը Ե :

Գրքի 1183 (== 1736) թվ. 22
 և 23-ի Աղեղնի Տաղ Աղեղնիկի որդի Մկր-
 տի Գեղեղնի, զբնակի ի Երզնգեի Քեղեղնի, եւ
 որ որ արեւմտեալս, ու որ եւ ի թիւ, վա-
 յնիւցն ժնայի ի արարեան Քեղի, եւ ընթ-
 ին, ով պիտիկ արարի եւ զարարեան ին-
 քորդ, ով որ արեւմտեալս զիտեւ արարեւ-
 ին, Ան իտեւեան բնի յարեւել եւ ար-
 արեւել արարեւմտեալ, ու ինքն:

7. — 0.1186 (Pau de Jézeux)
0.22, 0.29, 0.36, 0.43, 0.50, 0.57, 0.64, 0.71, 0.78, 0.85, 0.92, 0.99, 1.06, 1.13, 1.20, 1.27, 1.34, 1.41, 1.48, 1.55, 1.62, 1.69, 1.76, 1.83, 1.90, 1.97, 2.04, 2.11, 2.18, 2.25, 2.32, 2.39, 2.46, 2.53, 2.60, 2.67, 2.74, 2.81, 2.88, 2.95, 3.02, 3.09, 3.16, 3.23, 3.30, 3.37, 3.44, 3.51, 3.58, 3.65, 3.72, 3.79, 3.86, 3.93, 4.00, 4.07, 4.14, 4.21, 4.28, 4.35, 4.42, 4.49, 4.56, 4.63, 4.70, 4.77, 4.84, 4.91, 4.98, 5.05, 5.12, 5.19, 5.26, 5.33, 5.40, 5.47, 5.54, 5.61, 5.68, 5.75, 5.82, 5.89, 5.96, 6.03, 6.10, 6.17, 6.24, 6.31, 6.38, 6.45, 6.52, 6.59, 6.66, 6.73, 6.80, 6.87, 6.94, 7.01, 7.08, 7.15, 7.22, 7.29, 7.36, 7.43, 7.50, 7.57, 7.64, 7.71, 7.78, 7.85, 7.92, 7.99, 8.06, 8.13, 8.20, 8.27, 8.34, 8.41, 8.48, 8.55, 8.62, 8.69, 8.76, 8.83, 8.90, 8.97, 9.04, 9.11, 9.18, 9.25, 9.32, 9.39, 9.46, 9.53, 9.60, 9.67, 9.74, 9.81, 9.88, 9.95, 10.02, 10.09, 10.16, 10.23, 10.30, 10.37, 10.44, 10.51, 10.58, 10.65, 10.72, 10.79, 10.86, 10.93, 11.00, 11.07, 11.14, 11.21, 11.28, 11.35, 11.42, 11.49, 11.56, 11.63, 11.70, 11.77, 11.84, 11.91, 11.98, 12.05, 12.12, 12.19, 12.26, 12.33, 12.40, 12.47, 12.54, 12.61, 12.68, 12.75, 12.82, 12.89, 12.96, 13.03, 13.10, 13.17, 13.24, 13.31, 13.38, 13.45, 13.52, 13.59, 13.66, 13.73, 13.80, 13.87, 13.94, 14.01, 14.08, 14.15, 14.22, 14.29, 14.36, 14.43, 14.50, 14.57, 14.64, 14.71, 14.78, 14.85, 14.92, 14.99, 15.06, 15.13, 15.20, 15.27, 15.34, 15.41, 15.48, 15.55, 15.62, 15.69, 15.76, 15.83, 15.90, 15.97, 16.04, 16.11, 16.18, 16.25, 16.32, 16.39, 16.46, 16.53, 16.60, 16.67, 16.74, 16.81, 16.88, 16.95, 17.02, 17.09, 17.16, 17.23, 17.30, 17.37, 17.44, 17.51, 17.58, 17.65, 17.72, 17.79, 17.86, 17.93, 18.00, 18.07, 18.14, 18.21, 18.28, 18.35, 18.42, 18.49, 18.56, 18.63, 18.70, 18.77, 18.84, 18.91, 18.98, 19.05, 19.12, 19.19, 19.26, 19.33, 19.40, 19.47, 19.54, 19.61, 19.68, 19.75, 19.82, 19.89, 19.96, 20.03, 20.10, 20.17, 20.24, 20.31, 20.38, 20.45, 20.52, 20.59, 20.66, 20.73, 20.80, 20.87, 20.94, 21.01, 21.08, 21.15, 21.22, 21.29, 21.36, 21.43, 21.50, 21.57, 21.64, 21.71, 21.78, 21.85, 21.92, 21.99, 22.06, 22.13, 22.20, 22.27, 22.34, 22.41, 22.48, 22.55, 22.62, 22.69, 22.76, 22.83, 22.90, 22.97, 23.04, 23.11, 23.18, 23.25, 23.32, 23.39, 23.46, 23.53, 23.60, 23.67, 23.74, 23.81, 23.88, 23.95, 24.02, 24.09, 24.16, 24.23, 24.30, 24.37, 24.44, 24.51, 24.58, 24.65, 24.72, 24.79, 24.86, 24.93, 25.00, 25.07, 25.14, 25.21, 25.28, 25.35, 25.42, 25.49, 25.56, 25.63, 25.70, 25.77, 25.84, 25.91, 25.98, 26.05, 26.12, 26.19, 26.26, 26.33, 26.40, 26.47, 26.54, 26.61, 26.68, 26.75, 26.82, 26.89, 26.96, 27.03, 27.10, 27.17, 27.24, 27.31, 27.38, 27.45, 27.52, 27.59, 27.66, 27.73, 27.80, 27.87, 27.94, 28.01, 28.08, 28.15, 28.22, 28.29, 28.36, 28.43, 28.50, 28.57, 28.64, 28.71, 28.78, 28.85, 28.92, 28.99, 29.06, 29.13, 29.20, 29.27, 29.34, 29.41, 29.48, 29.55, 29.62, 29.69, 29.76, 29.83, 29.90, 29.97, 30.04, 30.11, 30.18, 30.25, 30.32, 30.39, 30.46, 30.53, 30.60, 30.67, 30.74, 30.81, 30.88, 30.95, 31.02, 31.09, 31.16, 31.23, 31.30, 31.37, 31.44, 31.51, 31.58, 31.65, 31.72, 31.79, 31.86, 31.93, 32.00, 32.07, 32.14, 32.21, 32.28, 32.35, 32.42, 32.49, 32.56, 32.63, 32.70, 32.77, 32.84, 32.91, 32.98, 33.05, 33.12, 33.19, 33.26, 33.33, 33.40, 33.47, 33.54, 33.61, 33.68, 33.75, 33.82, 33.89, 33.96, 34.03, 34.10, 34.17, 34.24, 34.31, 34.38, 34.45, 34.52, 34.59, 34.66, 34.73, 34.80, 34.87, 34.94, 35.01, 35.08, 35.15, 35.22, 35.29, 35.36, 35.43, 35.50, 35.57, 35.64, 35.71, 35.78, 35.85, 35.92, 35.99, 36.06, 36.13, 36.20, 36.27, 36.34, 36.41, 36.48, 36.55, 36.62, 36.69, 36.76, 36.83, 36.90, 36.97, 37.04, 37.11, 37.18, 37.25, 37.32, 37.39, 37.46, 37.53, 37.60, 37.67, 37.74, 37.81, 37.88, 37.95, 38.02, 38.09, 38.16, 38.23, 38.30, 38.37, 38.44, 38.51, 38.58, 38.65, 38.72, 38.79, 38.86, 38.93, 39.00, 39.07, 39.14, 39.21, 39.28, 39.35, 39.42, 39.49, 39.56, 39.63, 39.70, 39.77, 39.84, 39.91, 40.00, 40.07, 40.14, 40.21, 40.28, 40.35, 40.42, 40.49, 40.56, 40.63, 40.70, 40.77, 40.84, 40.91, 40.98, 41.05, 41.12, 41.19, 41.26, 41.33, 41.40, 41.47, 41.54, 41.61, 41.68, 41.75, 41.82, 41.89, 41.96, 42.03, 42.10, 42.17, 42.24, 42.31,

Եւ Սփարէ երկրորդ գումարի թու-
քին զբայ. ինչքանի նորակցու խաղի Ե
թիւ-թիւ Ենամբ ինչ Միւսի յայտարարին
սլին իւրոց ՈՏԷ (1825) անկեմբերի Ի.

[illegible]

Է — Մարտիկի խորհրդի անդիպե-
լոց (1918 թվ., երբ արգելվեց նկարահանել
գիտականությունը)։ Մեծահասակ անհայտ
այն ժամանակ, 1913 (1914) թվ. քաղաքում
արգել արգելվեց ամբողջովին ամեն
նորը։ Մայրը Մարտիկաց, մեծ հասակ
հեղինակ՝ արդի Մարտիկ, արդի Մարտիկ
Տեր Մարտիկ անհայտ իրերը չէին բարե-
խառնվածք Մ. Մարտիկի և Մ. Մար-
տիկ, ամեն ինչը անհայտ, ան-
հայտ ժամանակ և իրավիճակը արտաքին, իր
մեջ, արգել ամեն։

24

Ա. Ի. Ե. Տ. Ա. Ր. Ա. Ն.

Հին թիւ՝ 73

ԺԶ դար՝

ԹՈՒՂԹԻՔ՝ 285 (— 570 էջ). — ՄԵՆՈՒԹԻԻՆ՝ 15.8 × 11.5 × 5.3 սնդմ. — ԴՐՈՒԹԻԻՆ՝ երկսիւն. — ՏՈՂԻՔ՝ 19. — ԴԻԻԹ՝ լաւ յղկուած թուղթ. — ԿԱԶՄ՝ չազանակազոյն կաշեպատ փայտեայ, լանջեղով եւ թիկունքով եւ կաշեայ զոյգ ծարմանդով Կողբերուն վրայ ծաղկեկար տաղուժեր, որոնց մէջևիցը կ'եւրեայ մեծադիր կնիքի մը հետքը, յունարէն գրերով եւ միջեւը՝ Աստուածածին, գիրկը Յիսուս. Կա՛մ յոյն մետապոյիսի մը կնիքն է եւ կամ յունական գրադարանի մը. կը կարդացուի ԱՅԻՈՒ եւ ԻԱՐԱՆ՝ ԼԱՄՊՈՍ ու ՊԵՊԼԻՆ, բառերը, կրնայ ըլլալ նաեւ կնիքը յոյն կաղմաբարի մը. — ՄԱԳԱՂԱԹԵԱՅ ՊԱՆՊԱՆԿ՝ չկան. — ՀԱՆԴԱՄԱՆԻՔ՝ ծեռագիրս կ'սկսի ուղղակի Մատթէոսի աւետարանէն. յայտնի է որ նախընթաց բոլոր մասերը ինկած ու կորսուած են. Կողբը համեմատաբար չոր է. հատորիս արտաքին շրթունքները ցեցակեր. նոր կազմի ատեն հատորին արտաքին լուսանցքներէն դանակուած, որով զարգական մասն ալ վնասուած. Աւետարանները բոկանդակութեան ցանկ եւ նախագրութիւն չունին. Լատորին լուսանցքները առատ են համարաբար ի համարանիշերով. իսկ կողմնակի լուսանցքներուն վրայ կ'երեւան աւետարաններու ընթերցման ժամանակի յատուկ ծանօթութիւններ. 24 ըզի արտաքին լուսանցքին վրայ կայ կարմիրով եւ մանրատառ — pater noster. Բազմաթիւ թիւերը նորոգուած են. 45-46 ըզի թերթը ինկած ու սեղը նորը գրուած ու գրուած. Յովնանու աւետարանին վերջը կայ իւր կնիքն շնացելոյ մասը, թիւի, վասն զի յաջորդ թերթերը ինկած ու կորսուած են. յիշատակարաններով միասին. — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹԻՔ՝ հինգ թերթի վերջ. — ՎԵՐԱԴԻԹԻՔ՝ չորս աւետարաններուն սկիզբը. մէջ մէկ տող. Կարմաղեղ երկաթագիր. — ԳԻՐ՝ սեւ թանձր մեղանով բնորոգ բոլորգիր. — ՍԿԶՐԱՏԱՌԻՔ՝ չորս աւետարաններու սկիզբը, փառագիր, նուրբ կոտորուոյն կիսուածանկար. նայնք գլուխներու սկիզբը. պէտք է բսկ որ ծաղկողը առաւելապէս սկզբնաւառներու մէջ յաջողած է. Համարները կը սկսին ծաշակաւոր երկաթագրով. կարմաղեղ. — ԼՈՒԽԱՆՅԱԶԱՐԴԻՔ՝ աւետարաններու սկիզբները ծախ, առատ լազուարտով. ներքին մասերունը փոքրադիր. թայց նոյն տարադիր. — ԽՈՐԱՆԻՔ՝ հատ մը միայն, սկիզբը. փոքրագիր, կարմիր եւ կապոյտի խառնուրդով. մնայեալ երեք աւետարաններու զբաղումը կը գտնուին երեք ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՆԵՐ Նոյն ոճով եւ յաջորդութեամբ, որոնց երկրորդին վրայ կը զբաղումը. — ՄԱՆԴԱՐԱՆԻՔ՝ չկան. — ԴՐԻՉ՝ անծանօթ. — ՄԱՏԱՐԿ՝ անծանօթ. — ԻԱՄԱՆԱԿ՝ անծանօթ, հաւանաբար ԺԶ դար. — ՏԵՂԻ՝ անյայտ, հաւանաբար Հալապ. — ԵԱԶԻՈՂ՝ անծանօթ.

թերթ ինկած ու կորսուած են. յիշատակարաններով միասին. — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹԻՔ՝ հինգ թերթի վերջ. — ՎԵՐԱԴԻԹԻՔ՝ չորս աւետարաններուն սկիզբը. մէջ մէկ տող. Կարմաղեղ երկաթագիր. — ԳԻՐ՝ սեւ թանձր մեղանով բնորոգ բոլորգիր. — ՍԿԶՐԱՏԱՌԻՔ՝ չորս աւետարաններու սկիզբը, փառագիր, նուրբ կոտորուոյն կիսուածանկար. նայնք գլուխներու սկիզբը. պէտք է բսկ որ ծաղկողը առաւելապէս սկզբնաւառներու մէջ յաջողած է. Համարները կը սկսին ծաշակաւոր երկաթագրով. կարմաղեղ. — ԼՈՒԽԱՆՅԱԶԱՐԴԻՔ՝ աւետարաններու սկիզբները ծախ, առատ լազուարտով. ներքին մասերունը փոքրադիր. թայց նոյն տարադիր. — ԽՈՐԱՆԻՔ՝ հատ մը միայն, սկիզբը. փոքրագիր, կարմիր եւ կապոյտի խառնուրդով. մնայեալ երեք աւետարաններու զբաղումը կը գտնուին երեք ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՆԵՐ Նոյն ոճով եւ յաջորդութեամբ, որոնց երկրորդին վրայ կը զբաղումը. — ՄԱՆԴԱՐԱՆԻՔ՝ չկան. — ԴՐԻՉ՝ անծանօթ. — ՄԱՏԱՐԿ՝ անծանօթ. — ԻԱՄԱՆԱԿ՝ անծանօթ, հաւանաբար ԺԶ դար. — ՏԵՂԻ՝ անյայտ, հաւանաբար Հալապ. — ԵԱԶԻՈՂ՝ անծանօթ.

Մատենան է Ա-Է-Դ-Ե, թղթեայ, միջակ գիրքով, հնագործ է եւ լիակատար:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻԻՆ՝ չկան, վերջին թերթերը ինկած ըլլալուն:

25

Ա. Ի. Ե. Տ. Ա. Ր. Ա. Ն.

Հին թիւ՝ 42

ԹՃ = 1731

ԹՈՒՂԹԻՔ՝ 237 (— 174 էջ). — ՄԵՆՈՒԹԻԻՆ՝ 21 × 14.5 × 5 սնդմ. — ԴՐՈՒԹԻԻՆ՝ երկսիւն. — ՏՈՂԻՔ՝ 21. — ԴԻԻԹ՝ թանձր թուղթ, միջակ յղկումով. — ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ թղթեայ. անցեալին մէջ արծաթապատ. — ՄԱճԱՂԱԹԵԱՅ ՊԱՆՊԱՆԿ՝ չը կան. — ՀԱՆԴԱՄԱՆԻՔ՝ անվանա. Բոլոր աւետարաններն ալ ունին իրենց բովանդակութեան ցանկն ու նախադրութիւնը. եւ սերբան սախա ակները կը պահանջեն. Դիւրութեան համար սկիզբի երկրորդ թերթին վրայ վերջէն գրուած կայ ՀԱՆԴԱՏԱՆԻՔ՝ աւետարաններու ցանկը. Էջերու տակ համարանիշեր կը պահանջեն. — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹԻՔ՝ չկան. — ՎԵՐԱԴԻԹԻՔ՝ մէջ մէկ տող խրատանչիւր խողանի տակ, թռչնագիր եւ զարդագիր. բնորոշութեամբ լաւ թայց ծաղկումով յոռի. — ԳԻՐ՝ սկիզբէն մինչեւ վերջը միտքանակ յաջորդ բոլորգիր սեւ թանձր մեղանով. — ՍԿԶՐԱՏԱՌԻՔ՝ չորս աւետարաններու սկիզբը, մեծադիր. անյայտ ջրաների, առաջինը մարդագիր. երկրորդ թռչնագիր. Դիւրաներու բոլոր սկզբնաւառները համեմատ թայց սիրուն թռչնագիր-զարդագիր

թաններու ցանկը. Էջերու տակ համարանիշեր կը պահանջեն. — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹԻՔ՝ չկան. — ՎԵՐԱԴԻԹԻՔ՝ մէջ մէկ տող խրատանչիւր խողանի տակ, թռչնագիր եւ զարդագիր. բնորոշութեամբ լաւ թայց ծաղկումով յոռի. — ԳԻՐ՝ սկիզբէն մինչեւ վերջը միտքանակ յաջորդ բոլորգիր սեւ թանձր մեղանով. — ՍԿԶՐԱՏԱՌԻՔ՝ չորս աւետարաններու սկիզբը, մեծադիր. անյայտ ջրաների, առաջինը մարդագիր. երկրորդ թռչնագիր. Դիւրաներու բոլոր սկզբնաւառները համեմատ թայց սիրուն թռչնագիր-զարդագիր

են, կապողով ու մանուշակով խառնել համարները կ'սկսին կարմրադեղ երկաթազովով. — ԼՈՒՍԱՆՑԱՆՔՆԵՐ՝ հասարակ ծաղկումներով. — ԽՈՐԱՆՔ՝ չորս հատ են 1. 134. 226 եւ 374 էջերու վրայ, բոլորն ալ ջրաների, պոռոտ ու անկարեւոր. վերջինը ներկայանալի է բնորոշ ներկերը այնքան գեշ տեսակէ եւ որ խոնաւութեան տակ թափած եւ թերթերը իրար փակած են. — ՊԱՏԿԻՆՆԵՐ՝ կան չորս աւետարանիչներու, խորաններու դիմաց, մեծադիր, կապողովի եւ կարմիր հասարակ ծաղկումներով, անհաշակ. — ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ եւ ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ՝ չկան. — ԳԻՒՉ՝ ՏԼԵ Աստուածատուր բաճառայ. — ՍՏԱՅՈՂ՝ ՏԼԵ Սիմէոն Եպսկ. — ԺԱՄԱՆԱԿ՝ ԹՃՁ (1731). — ՏԵՂԻ՝ Մարաշ. — ԻՄԱՂԻՈՂ եւ ԿԱՋԻՈՂ՝ անցայտ. — ԿՆԻՔ՝ չունի:

Մատենան է Աւետարան, մեծադիր, թղթեայ, պատկերազարդ, լիակատար, գեղարուեստորէն անարժէք, զբոսով թեմամբ լուս:

ՅԵՇԱՍԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ Ա. — էջ 473 (ԴԵՄԵՐ ԴԵՄԵՐԵՆ) քառաբանութիւնքն եւ անդուգական . . . (սովորական խմբագրութեամբ): Արդ՝ զրիցաւ սր. յաւետարանն ու մարտաքաղաքն Մարաշ ընդ հոգան:

Եւա Ք. Կարգեալն ի թղթերութեան. աղքատաշեն եւ յարեթական սոմարի ԹՃՁ, 2 հոսամբ միգարտ. Աճառք էրէն. ի լիսստոյգ եւ լինար յորինակէ ի տիւ մանկութե. եւ յաշկերտութե. զողով. եւ այժմ առաց. զսա. Աճարեալ եւ հողիստէր (մէկ ու կէս տող բաց ձգուած) զանձ յաւտեմական եւ անկապոյտ ճոխութի. ի պայծառութի. սրյ. եկեղեցւոյ եւ յուրախութի. ուխտի մանկանց նազեկի մօր մերոյ նոր սխմելի: Սրդ աղալեմ զսրբազան զԱճառմերձ զասա քահանայիցդ որք ընթեմնուք կամ օրինակէք լիշեալիք սրտի մտօք զմեղապարտ զրիչս. զճնօղս, եւ զհօրեղբայրն խմ. ՏԵՂԻ ՍԵՂԵՐԱՐՈՆԵԱՅԻՆ, որ առ Աճ փոխեցաւ, նաեւ զուսուցիչն խմ. եւ զստացօղ սր. աւետարանիս զվերոյգրեալքս եւ որք լիշին լիշեալ լիցին առաջի ահեղ առնելն քի. ամէն: հայր մերս:

Բ. — էջ 475. — «Յիշեալ տր. եւ ողորմեա զհողիս ծաղիգ (այսպէս) քո ք. ԴԵՄԵՐ ԴԵՄԵՐԵՆ եւ իւր . . . » (անաւարտ):

Ս. Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Հին Թիւ՝ 1

ԹԻՒԱ = 1672

ԹՈՒՂԹՔ՝ 312 (= 624 էջը). — ՄԵՇՈՒԹԻՒՆ՝ 15.5 × 10.5 × 5 սնդոք. — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ երկսիւն. — ՏՈՂԹ՝ 21. — ԴԻԻԹ՝ լաւ յղեւած քամպակիայ սպիտակ ընտիր թուղթ. — ԿԱՋԻՐ՝ շաղանակազոյն կանչեպատ տախտակեայ, լանջով եւ թիկունքով: Կողերներն վրայ իտացանիչ ծաղկումներ. քանակներու խորունկ հետքերով. — ՄԱՆԱՂԱԹԵԱՅ ՊԱՇՊԱՆԱԿԻՔ՝ սեղ թղթեայ մէյմէկ թերթ պահպանակ. միջին երկաթագրով ձաշոցէ մը, ուր կը կարդացուին Աղեղուիւ. — Գ. ի կարգալ խմբով լուս. Աւետարան Ղուկայ ՂՁ. — Սրոյն կիրակոսի եւ մարն նորա Յողիտայի այս կանոն կատարի: Սաղմոս կոչող ի բերանոյ մանկ. Ընթերցուած ի Զարաթիս մարգարէ. ՏԼԵ արդար իմ է. . . . Աւետարան ըստ Ղուկայ. եւ զարմանալ Սկիզբի թերթը լի չափով ցեցակեր. — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ լաւ եւ մաքուր պահուած: ՄԱՆԱՂԱԹԵԱՅ ՊԱՇՊԱՆԱԿԻՆԵՐ միբատով հանուած ու գողցուած եւ տերը ԹԻՒԱՆԱՅ պահպանակներ դրոտած: Եւսերի ծանօթագրութիւնն

ու տախտակները կը պակսին, բայց բոլոր աւետարաններն ալ ունին իրենց բովանդակութեան զանկն ու նախադրութիւնը, Յովհաննոս ի վերջ կը պակսի «Իր կնոջն շնացելոյն»: Ստորին լուսանցներու վրայ կ'երեւան համաքարքառի համարանիշերը: 211-2 թերթը կարէն անջատուած, նոյնպէս 305-6 թերթը՝ ուր կայ Ղուկասու նկարը. — ԳԱՏԱԿԻ ԹՈՒՂԹՔ՝ սկիզբը հինգ եւ վերջը երկու թերթ. — ՎԵՐՆԱԳԻՐՔ՝ երկուական տող բոլոր աւետարաններու սկիզբը, առաջին տողերը ճոխ զարգացիր, լազուարտ եւ ոսկի ծաղկումով. երկրորդ տողերը ծիրանեղոյն երկաթազիր. — ԳԻՐ՝ սեւ մեյմով ընտիր մանրիկ բողոքիր, բոլորը մէկ գրչէ. — ՍԻՋՔՆԱՏԱՆԹՔ՝ ճոխ չորս խորաններու տակ, մարդկային, թռչնային եւ վիշապային, փառային, կապոյտն ու ծիրանին առատ: Գլուխներու սկզբնատուր՝ սովորական, թռչնային ու դարդազիր, առ հասարակ կարմիրով. համարները կ'սկսին կարմրադեղ երկաթագրով. — ԼՈՒՍԱՆՑԱՆՔՆԵՐ՝ քաղմաթիւ. չորս

խորաններու յարակիցները մեծադիր, փառայեղ, առատ լազուարտով եւ ծիրանիով ներքին լուսանշապարդները համետ, սկզբնատառերու հոնգոյն, բոլորն ալ չրաներկ. — ԽՈՐԱՆԻՓ՝ չորս հատ, 11, 191, 307 եւ 491 էջերու վրայ, բոլորն ուլ ոսկեզօծ յատակի վրայ, համանման մոտիւններ, սիրուն վարդահակներով եւ ծաշակաւոր ճակատով, ճոխ լազուարտով, Բոլորին ալ երկզները վարդագոյն. — Ջորս աւետարանիչներու ՊԱՏԿԵՐՆԵՐՈՒ կարգին կը պակսի Մարկոսինը միայն, որ անուշադրութեամբ ինկած կամ գողցուած է, Բոլորն ալ ոսկեզօծ յատակ ունին, քաւական յաշոց եւ ամենուն տակ յիշատակուած իրենց վարքը, 3-4 տողով. — ԿԻՍԱԽՈՐԱՆԻՔ եւ ՄԱՆՐԱՆԿԱՐԻՔ՝ չկան. — ԳՐԻԶ՝ Տէր Աստուածատուր քոյն. — ՍՏԱՅՈՂ՝ Տէր Ներսէս քոյն, երկրորդ ստաւոց մահաւսի Կուլավիր. — ՓԱՄԱՆԱԿ՝ ԹԱԿԱ (1672). — ՏԵՂԻ՝ Հալկա. — ԵԱՂԿՈՂ՝ գրիլը. — ԿԱԶՎՈՂ՝ նոյնպէս. — ԿԻՒՓ՝ չունի:

Մատանաւ եւ ԱՆԿՈՐԱՆ, փոքրագիր, մաքուր թղթեայ, նկարազարդ, մանրատառ եւ լիակատար:

ՅԻՇՍԱԿԱՆԳՐՈՒԹԻՒՆԻՔ՝ Ա. — էջ 620 (ԵԼԵՆԻՔ ԶԵՆԱԳՐԱՆ). — «Փառք ամենաբար, երրորդութեանն . . . (սովորական ներդրողներով): Ուստի եւ տեսեալ գտորայս անձառ փրկագործութեւ. խորհուրդ ոմն սրբոյ սիրովի բարեմիտ օգնչ. ՆԻՔԻՔ. ցանկացող եղև աշտ հոգեանորոգ եւ կենսարար սր. աւետարանիս եւ հո զըրկ իւր հալալ վաստակոց վս. իւր յանձին վայելելոյ, Այլ եւ գրեցաւ սա ձեռամբ յոգնամեղ եւ փրձուն գրչի ԱՅԿՈՐ անուն եւեթ քչի, ի թվականութեւս. ԹՃ եւ ԹԱ (1672). ի մայրաքաղաքն ի ԲԵՐԼԻՆ. ընդ հովանեաւ ՍԷ ԱՅԿՈՐՆԻՔ եւ ՍԷ ՔԱՆԱՆԻՔ. երկնաման եկեղեցեաց, ի հայրապետութեանն տանն ՍԵՐԱՅ:

տեսուն Տէր ԱՆԿՈՐԱՆ. եւ տեսուն Տէր ԳՐԻՔ:

Արդ երես անկեալ աղաչեմ զձեզ, ո՞վ լոյս երամ զասք քահանայից. որք հանդիպիք սր. աւետարանիս՝ կարդալով. ի վրջ. հրանդի տանելով. կամ զաղափար առնելով. ուղիղ սրտիւ եւ լի բերանով ԱՅՈՐՈՐԻՔ ասացէ՛ք. եւ մեղաց թողութի. խնդրելով անարժանիս ԱՅԿՈՐ քոյն. եւ անմեղադիր ընդւթ սղալանաց եւ խոշորութեւ. զրոյս կամ անարհատութեւ. զի կար մեր այս եր գրեցաք եւ ծաղկեցաք ըստ չափոյ մերոյ:

Դարձեալ յիշեցէք զստացող սորին շէք ՆԵՐԵՔ. եւ զիւր որդին ԱՆԿՈՐԱՆ. եւ զիւր իրիցկինն ԱՆԿԱՆ եւ զիւր ծնաւզ մեծ իրիցկինն ԱՆԿԱՆ. եւ սորա հայրն ԶԵՆԱԳՐԱՆ. եւ զիւր քոյրն ԱՅԿԱՆ, որ հանգուցեալ են առ քս. ԱՅ լուսաւորէ զիւց. հոգիքն. ցաւդն ողորմութեւ. ցաւդեցէ ի ոսկերս նց. եւ բուռեցէ աւրն վերջին. եւ լսել տացէ վերանաւէտ ձայնն որ ասէ. եկայք աւրհնեալք հաւր իմոյ ժառանգիցէք զանըսպառ ուրախութի. ամէն: Եւ քս. ԱՅն ամի, որ առատն է ի տուրս բարեաց ձեզ եւ մեղ ողորմեսցի ի միւսանկամ, պալլատեանն իւրոյ ամէն: Հայր մեր որ յերկինս:

Բ. — էջ 680՝ տարբեր գրչէ. — ՔՎԻՆ. ԹԱԼԻ (1683). վաճառեցաւ աւետարանս ձեռամբ. ՆԵՐԵՔ ԵՐԵՔԱՆ եւ ըստացաւ ըզսայ ԶԵՆԱԳՐԱՆ. եւ եղ յիշատակ ի ք. ՔԱՆԱՆԻՔ. եկեղեցին իւր հոգոյն. չունի ոք հրաման հետացուցանելոյ կամ գրաւ դնելոյ ըզսայ:

ԹՈՒԿԹԻՔ՝ 353 (= 706 էջը). — ՄԵՆՈՒԹԻՒՆ՝ 17.5 × 13 × 6 սնդիւ. — ԴՐՈՒԹԻՒՆ՝ երկսիւն. — ՏՈՒՔ՝ 19. — ՆԻԹ՝ քամպակեայ հասարակ թուղթ. — ԿԱԶՐ՝ սեւ կաշեպստ խաւարարտեայ. — ՄԱԿԱՂԱՆ՝

ԹԻԱՅ ՊԱՆՊԱՆԱՐԻՔ՝ չկան. — ՀԱՆԿԱՄԱՐԻՔ՝ նպատատար. միայն նոր կազմի տեսն ուզելով գործածութենի, մշած եղբրքները անհետացել, կարած ու այսպիս վնասած են գրեթէ բոլոր լուսնայագարդե-

րուն։ Բոլոր աւետարաններն ալ ունին իրենց բովանդակութեան ցանկը եւ նախադրութիւնը։ սկիզբը կը պակսին ժողովարարութեանց տախտակները։ 241-5 թերթը ինկած ու սեղը սպիտակ թերթ մը դրուած է, առանց գրուած ըլլալու։ րանի մը թերթը կարէն ինկած։ Կը պակսի զիր կնոջն շնացոյցն։ Խորանները։ Նկարները անաղարտ են։ Նոյնպէս եւ յիշատակարանը։ — ԴԱՏԱՐԻ ԹՈՒՂԹՔ՝ Երեւանէն էջը՝ սկիզբն ու վերջը։ — ՎԵՐԵՆԱԳԻՐՔ՝ 3 սոդ Մասթիկոսի աւետարանին սկիզբը։ առաջինը կարմիր թղթով։ Մասնաւոր երկու սոդը աւերակոյն երկաթագիր։ Մարկոսի սկիզբը երեք սոդ երկաթագիր կապոյտ, մութ կարմիր եւ ծիրանեղոյն։ Ղուկաս միայն երկու սոդ վերնագիր ունի, երկաթագիր, աւր ոսկեայ։ Բար կապոյտ։ Իսկ Յովնանն աւետարանի սկիզբը երեք սոդ երկաթագիր, ոսկեայ, կապոյտ եւ մանուշակի կարմիր։ Բոլոր երկաթագրերու գրիչն ու ծաղկումը բնորոշ են։ Բայց զարդագիրք՝ ոչ յաջող։ — ԳԻՐ՝ սեւ լաւ միանոց յաջող բոլորգիր։ — ՍԿԶԵՆԱՏԱՐՔ՝ չորս հատ փառայեղ մարդոց, զարդագիր ու թղթագիր։ Գլխին երկու սկզբնաւոր ցրաների, պարզ։ Լամարնիկը կը սկսին կամրաղեղ երկաթագրով։ — ԼՈՒԻՍԱՆԱՔԱՐՔ՝ Թիւով 186 հատ։ որոնց չորսը, չորս խորաններու կից բաւական ճաշակուտը, Բայց ներքինները ցրաների հասարակ ծաղկումներ, մեծ մաս, սը կիտուած, վերջին կազմի ասին։ — ԽՈՐԱՆՔ՝ չորս հատ, 9, 212, 340, 556 էջերու վրայ, բոլորն ալ յաջող։ ոսկիով ու կարմիրով խառն, առաջինն ու երկրորդը տարբեր։ 2ն ու 4ն նոյնատիպ ոճով։ — ԿԻՍԿԱՆՈՒՄՔ՝ չկան։ — ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ՝ 23 հատ, լուսնայիններու վրայ, ջրաների հասարակ փորձեր, առնադրանական դրուագներ արտայայտող։ Նման մեր թիւ 13 եւ 18 մեծագիր աւետարաններու մանրանկարներուն։ Երեքին ալ ծաղկողը նոյն անձն է։ Երեքն ալ նկարուած ըլլալով 1655ին։ 1658ին եւ 1661ին։ — ԳԻՐԶ՝ Տէր Մկրտիչ րճի։ — ՍՏԱՅՈՂ՝ Տէր Գրիգոր րճի։ — ԺԱՄԱՆԱԿ՝ Թէ՛ն (+ 551 = 1658)։ — ՏԵՂԻ՝ Լալայ։ — ԵՂԶԻՐ՝ անյայտ։ իսկ ծաղկողն է 13 եւ 18 թիւ աւետարաններուն, անկասկած գրիւր։ — ԿԱՏՄՈՂ՝ անձանթ։

Մատենան է ԱՅԻՐԱՆ, միջակ մեծութեամբ, թղթեայ, լիակատար, նկարուն։

ՅԻՇԱՏԱՆԿԱՐՈՒԹԻՒՆՔ՝ Ա. — էջ 700 (ԻՅԻՐԱՆ ԵՂԶԻՐ)։ — «Փառք անսկզբաւն եւ սկիզբն ամենայնի։ Անեղին, գոյացուցչին բնաւից։ անվախճան եւ անսահման...»

Արդ տեսնալ եւ իմացնալ զսորա անձառնիլ աւետիքն եւ զամենեցուն փրկագործութիւն։ Խորհուրդն ամենիմաստ եւ հոգիացնալս ի գործս ամ. առաքելութիւն։ Տէր

ԳԵՂԵՐ ԿԵԶԱՆՈՂԻ ԵՂԶԻՐ, զսր. աւետարան քիւ. ԱՅԻՐ մերոյ. եւ մեծաւ սիրով եւ շանիւք ետ գրել, եւ յորդորեաց զսագրումս ի վաճառս այս որոյ յիշատակն ահաւոր, եղիցի։ Վասն որոյ աղաչեմք զձեզ որք հանդիպիք եւ վայելէք յԱՅԻՐԱՆ բուրաստանէս եւ ամենալի սեղանոյս լի բերանով ԱՅՈՂՈՐԴԻ ասէք Տէր ԳԵՂԵՐ ԵՂԶԻՐ. եւ կողակցուն իւրոյ ՏԵՂԵՐ. եւ իւր ծնողացն (ԵՂԶԻՐ եւ ՍՏԵՆԻՆ) եւ իւր զաւակացն (ԵՂԻՆ, ՓԵՆԻՆ, ՆԵՂԻՆ եւ ԶԻՐԵՆԻՆ, եւ այլ ամ. արեան մերձաւորացն. ամէն, եւս առաւել. եւ զբարեմիտ եւ զերկիւղած քրիստոնեայքս որք եւ եղեն իսկ, հաղորդ անբաւ քարոյս այսորիկ. եւ հոռուն իւրաքանչիւր ոք ըստ կարեաց իւրց. ի գին եւ ի նուիրումն սր. աւետարանին, եւ եղին յիշատակ անշնջիլ յաւիտեական ի ձեռն ԵՂԵՐ ԵՂԶԻՐ. զի եւ ասիցէք լի բերանով ողորմի ԱՅԻՐ եւ իւր կողակցուն ԳԵՂԵՐ, եւ հօրն ԽՐԻՍՏ. եւ մօրն ՄԱՐԻԱՆ եւ որդոյն ԳԵՂԵՐ, ԻՐԱՆ. ԱՅՈՂՈՐԴԻ ասացէք ՄԱՐԻԱՆ եւ իւր կողակցուն ՄԱՐԻԱՆ եւ իւր որդւոյն ԱՅԻՐ, Ընդ սոցին եւ ԵՂԻՆ եւ ԶԻՐԵՆԻՆ յիշեցէք ի քս. ԱՅՈՂՈՐԴ արժանի արասցէ ողորմութիւն. իւրոյ ամէն։

Իրեցաւ սա ի մայրաքաղաքն ի Հալլի ի զուտն ԵՂԻՆ եւ ԵՂԻՐ ԵՂԶԻՐ ի թուականիս հայոց. ԹՈՒՆ ԵՂԻՐ (1658) ամին. ի կաթողիկոսութիւն. ԿԵՂԵՐՈՐԴ Տէր ԽԱՅԻՐ ԵՂԻՐ ԵՂԶԻՐ ԵՂԻՐ. եւ ի թագաւորութիւն. ԱՅԻՐ ԵՂԻՐ. եւ ասանդորդութիւն. այսմ նահանգիս Տէր ԽԱՅԻՐ ԵՂԻՐ. եւ զբացաւ ապին եւ յամէն ընտիր օրինակէ։ Վս. որոյ աղաչեմ զհանդիպողսդ եւ վայելողսդ ԱՅԻՐԱՆ տառիս, սրտի մտք յիշել ի քս. գիտ զմեղուցեալ գրիւս, ԵՂԻՐ ԵՂԻՐ. եւ զհայրն իմ ԵՂԻՐ ԵՂԻՐ. ԵՂԻՐ ԵՂԻՐ. եւ զամ. արեան մերձաւորսն իմ եւ քս. որ մեծն է ի պարգեւս բարեաց. զյիշողսդ եւ զյիշեալս արժանի արասցէ ողորմութիւն. իւրոյ. որ է անեալ յաւիտեանս ամէն։ Հայր մեր։

Բ. — էջ 710. — «Ի թվկնս. Հյց. ԹՈՒՆ (1683) զհետմեք մատնի ծե. օրն. չթ. վաղճանցա Տէր ԵՂԻՐ ԵՂԻՐ. եւ եթող յիշով. զսր. աւետարան. իւր հոգին, եւ իւր

որդոցն Տէր Թէոփիլ, եւ Փառքի եւ խոր
ննջեցեալոցն: Եւ ով ոք որ ի սմա ունի մասն
եւ բաժին: Եւ եղին յիշտկ. ի մայրաքաղաքն
Հալոյ ի ք. Կաթողիկոս եկզցին. անջինջ
մնասցէ մինչեւ յատն. ամէն: Այլ ոք չուներ

իշխանութի. հանելոյ զսր. աւտրնս. ի
զրնէ. սր. եկզցոյս ոչ մերոց եւ ոչ աւտա-
րաց: Ժախելոյ եւ կմ. զրուոյ. եւ լաւ պա-
հոցքն աւրհնին ի յիւժյ ամէն: Հալոյ մերս:

28

Ա. Ի. Ե. Տ. Ա. Ր. Ա. Ն.

Հին Թիւ՝ 85

922 = 1437

ԹՈՒՂԹՔ՝ 288 (= 576 էջը). — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝
18 × 14 × 6 սեղմ. — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ երկսիւն. —
ՏՈՂԹ՝ 18. — ՆԻԻԹ՝ լաւ յղկուած թափաղակայ ղեղ-
նորակ թանձր թուղթ. — ԿԱԶՄ՝ շագանակագոյն կա-
շեպատ փայտեայ. լանջքով եւ թիկունքով, իսպա-
նիշ սաղոմենքով. նախապէս տրծաւթապատ. — ՄԱ-
ԴԱՊԱԹԵԱՅ ՊԱՆՊԱՆԿՔ՝ երկուական թերթ սկիզբն
ուրջը. միջին մետրապեան երկաթադրով ճաշոցի
մը մատուածները, ճինցած. մասամբ ցեյակեր: Այս-
պէս ... Եւ եղեւ յետ քանիցս այսոցիկ փորձեաց
Աստուած զԱրարհամ՝ եւ սաէ ցնա. Արարհամ Ար-
արամ: Եւ նա սաէ. աւտսիկ եմ. Եւ սալ. ցնա.
առ զու... Եւնդ. ԻՐ 1-20, վերջին երկու մագա-
ղաթները կը կրեն զա՛րմնալ ծննդոյ ԺԺ՝ զլուխը. —
ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ լաւ պահուած, տոկուն կազմի մը
տակ. արտաքին շրթներները թնթեւորէն ցեյակեր,
նոյնպէս սկիզբի քանի մը թերթերը: Աւետարաննե-
րու սկիզբը կը պակսին թէ՛ եւսերեան տախտակ-
ները, թէ՛ քովանդակութեան ցանկը եւ թէ նախա-
գրութիւնը: Զարմանալի է որ Յովհաննու ԺԺ. 17րդ
համարէն մինչեւ 38 համարը, հաւանաբար մոռաց-
մամբ դրուած է զիստուր յիշատակարանէն վերջ եւ
կամ այն մտադրութեամբ որ յիշատակարանը մնայ
կորուստէ ազատ: Աւետարանիչներու նկարներն ալ
չկան, ինչպէս նաեւ համարաբառի համարանիշնե-
րը. — ԴԱՏԱՐԻ ԹՈՒՂԹՔ՝ սկիզբը երկու թերթ. էջ
1-8, եւ թերթ մը Յովհաննու սկիզբը. — ՎԵՐ-
ՆԱԴԻԹՔ՝ երեքական առդ իւրաքանչիւր խորանի
տակ, մեծ մասով երկաթագիր. առհասարակ կար-
մրաղեղ. թղնագիր տող մը միայն՝ Յովհաննու ա-
ւետարանին սկիզբը. դարձեալ մանուշակի կար-
միր. — ԳԻՐ՝ սեւ թանձր մեխանով միջակ բոլորգիր. —
ՍԿԶԱՐԱՏԱՐՔ՝ կարմիր ջրաներկ թղնագիր՝ իւրա-
քանչիւր զլուխի սկիզբը, անարուեստ: Գլուխներու
սկզբնատուր սեռագոյն մասներով կարմրաղեղ թղն-
ագիր են, պարզունակ, համարները կը սկսին արեւ-
նագոյն երկաթադրով. — ԼՈՒՍԱՆՔԱԶԱՐՔ՝ քաղմա-
թիւ, միշտ կարմիրով, նոյն ոճի. — ԻՌՐԱՆՔ՝ չորս
հատ, չորս աւետարաններու ճակատը, կարմիրով
ջրաներկ. սովորական ծաղկունքներ. — ԿԻՍԱՌՈՒ

ՐԱՆՔ եւ ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ՝ չկան. — ԳՐԻՉ՝ Միսիթար
աքեղայ. — ՍՏԱՅՈՂ՝ մահտեսի զարդին Թորոս. —
ԺԱՄԱՆԱԿ՝ 922 (1437). — ՏԵՂԻ՝ Սեփեքեկ. — ԾԱՂ-
ԿՈՂ՝ զրիւք. — ԿԱԶՄՈՂ՝ Միսիթարի եղբորդիին եւ
աշակերտը՝ Աթուհ:

Մատենան է Աւետարան, հնագործաւ
թղթեայ մեծադիր եւ նկարուն:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ՝ Ա. — Էջ
577ր (Գլխաւոր յիշագրութեան). — «Փառք
անբաժանելի եւ անհասանելի, միասնական
սր. երրորդութեն. հաւր եւ որդի եւ հոգոյն
սրբոյ այժմ եւ յաւիտեանս ամէն: Գրեցաւ
սր. աւետարանս. ի թվկիս. 922, ձեռամբ
ՄԻԼԷՆՔ ԲԵՆԵԴԻԿՏ. ի վայելուչ տեղս որ կոչի
ՍԵԼԷՐ, ընդ հովանեաւ ք. ԹԷՐԵԶԵՐԷՆ, ի
յաթոռակալութիւն, սրբոյն Գրիգորի մերոյ
Լուսաւորչին, ք. ԿԱԶՄԷՐԷՆ. ի հայրապե-
տութիւն. Տէր. ՄԱՐԿԱՆ վերադիտող քա՛նք
ԱՅԷՆԷՐԷՆ ԱՅԷՆԷՆԷՆ. եւ ԱՎԷՐ շահաստան
քաղաքի. զոր եւ քս. յոյսն ամենեցուն եւ
առաջնորդող ամ. բարեալ լացցէ զգուռն
ողորմութեան. ընդդէմ ՍԵԼԷՐ քրիստոնէիցս
որ բազում կարեանք լցուցին զպէտս մեր.
կերակրելով եւ հանդիմանելով, զոր եւ ի քէ.
զմիայն հաբիրապատիկն առցեն ամէն:
Աղաչեմ զհանդիպող եղբարքդ յիշել ի սր-
յաղաւթս ձեր, զմրող սր. աւետարանիս,
դատաւարեալ ոգի ՄԻԼԷՆՔ ԲԵՆԵԴԻԿՏ. վա՛յ ինձ
որ միայն անուամբս եմ եւ ոչ գործով, հա-
զար եղուկ է զիս որ զամէնն զխաւթը.
կու մեղանչեմ, վա՛յ ինձ մեղապարտ ան-
ձինս ՄԻԼԷՆՔ, որ վս. բազում յանցանաց

խոց տարակուսեալ և երերեալ կամ, որ եւ ի Թաթերէի և Ռաբբուլիէի ք. Վաթիւն լինելէ ի նախնիքն. ի բազմանալ անաւրինաց վր. իմ մեղացն եկաւ շահաւ ինքն, անխելալ շունն նետողական, բազում և անթիւ գորաքն և աւեր էած աշխարհին հա(յ)ոց և գրազումս զերեսաց և կոտորեաց, քակեաց և ալրեաց, և ի հաւատոց էհան, և մեք տեսաք, և վայ կարգալինք անձանց մերոց, և և խելեացս. և և մեք լալազին աւաք և դառն սրտիւ թողաք զձնող, զեղբայր, զքոյրս, և զմայր և եկաք մինչև ի նախնիք. և ի խնդրոյ Սեբեյի քրիստոնէիցս մնացաք ի տեղս և զրեցաք զսր. աւետաբանս. աղաչեմ յիշել ուղիղ սրտիւ ի սր. աղաթս ձեր, զմեղաւք լցեալ ողիւ Մէլէթ զձողիւ, զոր և ինքն քս. Աճն մեր որ առաւն է ի տուրս, ձեզ կարգացողացի և մեզ աշխատողացս ի միասին սղորմեցի աղաթիւք ձեր առնէ, Այլ և խոչորութե. և սղաւանաց զրոցս անմեղաղիր լերուք քանդի կայր մեր այս էր և զհաւերդբար որդին աշակերտն իմ Սեբեյի յաղաւթս որ զթուխտն կոկեաց և Աճ զձեզ յիշէ առնէ ու:

Բ. — էջ 271ա. — «Արդ աղաչեմ զհանգիստդ սր. աւետաբանիս, յիշել լաղաւթս ձեր առ քան. մեր. գոտացող սղաւ, Դաթիւ Թաթերէ, որ էտո գար. աւետաբանս ի հալալ ընչից և յարգար մատակոց. յիշատակ իւրին և ձնաւղաց իւր. և կենակցին իւր Նիւթաթիւն. և որդի իւրոց Սաթիւն, և Գրեթիւն և ամ. արեան մերձաւորաց իւր և եղբարն իւր Թաթիւ. Աճ ողորմի յիշատակելոցս առնէ ու: Յայտնի է որ այս յիշատակարանի յետաւմուտ է, տարբեր զիւրեմ:

սրտիւ Աճ ողորմի առնէ ահի. յԱճ և ի մէնջ առնէ. առնէ ու: Ասոր կը յաջորդէ նոր ժամանակի սիւնակ մը սղալալիւ յիշատակարան, անխմատ:

Գ. — էջ 449՝ ի վերջ Ղուկասու աւետարանին, մանրատառ. — «Մեղա տն իմոյ արարչին, որ է ստեղծաւոր ամ. զոյլս ևս անտակ որդին էի գառնամ ի տըն. իմ կենդանիս ևս մոլորել. ոչխարն էի, որ կորուսեալ յանապատի. ևս զազրազմ. մեղաւք ի լի, աղաղակեմ իմոյ փրկչի, քաղցր զիմաւք ի մեզ նախ, կըցողաց. և լսողի և ամ. կարգաւորի ու:

Դ. — էջ 577ա. — «Յամ. արարածոց և յամ. ստեղծուածոց բերանեաց. առնալ է բարերարութիւն. Աճ որ ետ կարողութիւն, մեղի. ողորմ Մէլէթ տեսանել զյետին զիմն, և որպէս զիւրին է նաւալարին հասանել ի յեզր ծովին. նոյնպէս զիւրին է զրազրին հասանել ի յեզր ի զիմն ու:

Ե. — էջ 584. — «Փառք անբաժանելի և միանական սր. երբորդութեան. հաւր և որդի և հոգեոյն սրբո, ալմի և միւտ և. Արդ զրեցաւ սր. աւետաբանս ի խնդրոյ մահալի Դաթիւ Թաթերէ, որ փափաղեաց անմահական կենացն և յիշեալ գրան տն. և ցանկացաւ սր. աւետաբանիս. և ստացաւ գոս յիշատակ իւրին և ձնաւղաց իւրոց հաւրն իւրոյ Սաթիւն և մաւրն իւր Ղիւթիւն, և որդոց իւրոց Սաթիւն և Գրեթիւն և կենակցին իւր՝ Նիւթաթիւն. և ամ. արեան մերձաւորաց իւր և եղբարն իւր Թաթիւ. Աճ ողորմի յիշատակելոցս առնէ ու: Յայտնի է որ այս յիշատակարանի յետաւմուտ է, տարբեր զիւրեմ:

ՔՈՒՂԱԲՔ՝ 317 (— 634 էջ) — ՄԵՆՈՒԹԻՒՆ՝ 20 × 14.5 × 5 անգմ. — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ երկսիւն. — ՏՈՂՔ՝ 19. — ՆԻԻԹ՝ լու յգիւտած բումպակեայ նորր թուգի. — ԿԱԶՄ՝ բաց շագանակագոյն կա-

շնպատ փայտեայ, թիւորեմի և լանջիւմ. կոնակր կաշեայ երեք փոկեր. անցեային մէջ արմատաւատ. — ՄԱԿԱԶԱԹԵԱՅ ՊԱՇՊԱՆԱԿՔ՝ յիշեմ. — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ ընդանրապէս լու պատուած. ար-

տարին շրթունքները, տեղ տեղ խորունկ, ցնցակեր, թուգթին սողաշարերը պատրաստվելու առանձն, ուժ-
գին գծումա՝ եւ թերթերը կտրուած, Լնտրուած թուգ-
թին նուրբ բլլալը մէկ կողմէ, մեկանին թունաւոր
տարրերը միւս կողմէ, ազգած էն ձեւազրին վերջին
բառորդի թերթերուն վրայ, ծակծկեղով կամ միակը
տարածելով, Լատիկոսի աւետարանին ստոր թեր-
թերուն վրայ կան Եւսեթի տա Կարախանուս գրած
թուղթն ու համաձայնութեան ծանօթագրութիւնը.
գիմանկար խորաններու տակ, որոնց կը յաջորդին
նոյն համաձայնութեան ստիտակները, ութը էջի եւ
կարմիր յատակի վրայ, բաւական յաջող խորաննե-
րու տակ. գիտելի է որ աւետարանները հո՞ս ալ
չուին իրենց թովանդակութեան ցանկը, «Եւսեթիւ
կնոջ» մար կոյ, բայց թերի է. յաջորդ թերթը, յի-
շտագրութեանց հետ ինկած ու կորուած բլլա-
լուն, Ստորին լուսանցներու վրայ կան համարա-
բառի հաճարանքներ, սեւ միւսնով. — ԴԱՏԱՐԻ
ԽՈՒՂԹԻ՝ սկիզբը մէկ եւ վերջը չորս թերթ. — ՎԵՐ-
ՆԱԳԻՐԻ՝ խորաններու, լուսանցազարդերու եւ սկզբ-
նատառերու հետ մեծապէս բարձրացուցած էն Զե-
ուարիս ցնդարունտակին տրմէրը, Մատթէոսի ա-
ւետարանին սկիզբը վերնագիրը հինգ տող են. ա-
ռաջինը գունագեղ եւ յաջող ու մեծաղիւր զարդա-
ցիր, 2րդ եւ 4րդը ոսկեայ փորը երկաթազիր, իսկ
3րդն ու 5րդը զարծեալ երկաթազիր, յազուարտու
Մարկոսի աւետարանին սկիզբը երեք տողի վրայ,
առաջինը գունագեղ ու մեծաղիւր ծովազիր, եր-
կորորդը ոսկեփառ միջին երկաթազիր, իսկ 3րդը՝ ոս-
կեայ միջին բոլորդի, Դուկասու եւ Յովհաննու յա-
տուէկ վերնագիրը նոյնն են Մարկոսի վերնագրոյ
հետ. — ԳԻՐ՝ սեւ մեկնով միջեակ բոլորդի. —
ՍԿԶՐԱՏԱՐԻ՝ ոսկեղրուագ ու գունապիւր, առաջինը
մեծաղիւր մարդազիր, Մարկոսիւր կենդանազիր,
Դուկասիւր՝ կենդանազիր-թուշազիր, իսկ վերջինը՝
թուշազիր որ է ամենէն յաջողը, իր գեղեցիկ տար-
զութեամբ, յազուարտով ու ոսկիով զրուագուած,
ինչպէս բոլորը, Աւետարաններու զլուխները կը կրին
մանուշակագոյն կարմիր ջրաներկ պարզ սկզբնա-
տառեր, զարդագիր կամ թուշազիր, իսկ համար-
ները կ'սկսին կարմրագոյն երկաթազիրով. — ԼՈՒ-
ՍԻՆԱՅԱՏԱՐԻ՝ ճոխ, մեծաղիւր ու գունապիւր, ոսկե-
ղրուագ ու յաջող՝ չորս խորաններու կից, իսկ ներ-
քին լուսանցազարդերը կարմիրով համաստ ջրա-
ներկ. — ԽՈՐԱՆԻ՝ չորս աւետարաններու սկիզբը,
էջ 23, 213, 327 եւ 511, չորսն ալ հայ մանրանկար-
չութեան ազնիւ նմոշներ, յաջող չեղով ու գծա-
պատկերով, ոսկի յատակի վրայ եւ կոնածեւ լայն մա-
կառով, հինգ ամբողջական եւ 8 կիսովին բառ եակ-
ներու մէջ, ունի կարմրագոյն սիրուն փայրեաններ,
սրտամեծ զոյգ տերեւներու վրայ. խորանին վերեւը
կ'երեւան երկու աղանիւներ, դէմ առ դէմ, Մարկո-
սին առաջինն աւելի փոքր է, բոլորովն նակատով
եւ չորս մեծ փայրեաններով, ուր ամառ ու ոսկին
ու յազուարտը, Ներորդին նակատը խիստ փոքր է,

միջնապատկեր, յազուարտ յատակի վրայ խաչանիշ
վեց սիրուն ոսկեմիր զարդանակներով, վերեւը դար-
մեալ երկու աղանիւներ, եւ այս բոլորը երկրորդին
նման ծիւղանիւնը երկու մը մէջ, Յովհաննու խո-
րանը զարդանկարչական իսկական շրեղանք մը, 11
նրբին բառանիւնրու մէջ կապտորակ փայրեաննե-
րով, ծաղկանց ճշմարիտ ածու մը, Այս չորս խո-
րաններն ալ իրենց մոտիւններով շատ սիրտ նմանու-
թիւններ ունին Հալէպի նկարուն տուններու ձեղուն-
ներուն եւ ԴՈՐՆԻՇՆԵՐՈՒՆ 2րդ աւետարանիչներն
ալ ունին իրենց ՊԱՏԿԵՐՆԵՐը, շատ անյաջող. աւ-
կարելի է որ ձեւազրիս զարդական մասերը սա-
ղանդաւոր ծաղկոյն վրմիկնէ կըմբ բլլան այս նկար-
ները, Կա՛մ անկեր տարրեր են եւ կամ ժամանա-
կը. — ԿԻՍԱԽՈՐԱՆԻ՝ եւ ՄԱՆՐԱՆԿԱՐԻ՝ չկան. —
ԴԻՐԻ՝ անձանթ. — ՍԱՏԱՐԻ՝ Յովհաննու, րոյ. —
ԺԱՄԱՆԱԿ՝ անյայտ, հաւանաբար 16-17րդ դար. —
ՏԵՂԻ՝ անյայտ, անկասկած Հալէպ. — ԽԱՂԻՆԻ՝
անձանթ. — ԿԵՐԻ՝ չունի:

Մատենան է Աւետարան, մեծաղիւր,
թղթեայ, նկարազարդ եւ լուսատար, հա-
մաձայն տպագրութեան:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆԻ՝ թիւի, ինկած
ու կորսուած բլլալով գլխաւոր յիշատակա-
րանը, Աւետարաններու նախադրութեանց
վերջը կարգով կ'երեւան հետեւեալ յիշատա-
կադրութիւնները, այսպէս՝

Ա. — էջ 210. «... Ով սր. տառա-
քեալ եւ աւետարանիչ հաս խոհաւք քով,
իւր բարեխաւս առ քարոզեալն զն. Յեւ-
նիք եւ ծնողաց իմոցն»:

Բ. — էջ 325. «... Ով վերձանող ի
սր. յիշեալ զԵւթիմիէն. եւ ԱՃ զքեզ յիշ-
եալ, յիւր արքայութիւն. ամէն»:

Գ. — էջ 508. «... Արդ տղաչեմ
զամենեւեան ոյք հանդիպեք ալամ սր.
տառի, յիշեալիք ի սր. զԵւթիմիէն. եւ
զձեռոյ իմ զԵւթիմիէն. եւ զմարն իմ
շեւթիմիէն, եւ զկողակիցս իմ, զԵւթիմիէն, եւ
զորդս իմ զԵւթիմիէն եւ զամ. արեան մ. Եւ
որ յիշէ եւ ինքն յիշեալ լիցի առաջի ԱՏՅ ի
բարին. Ո՛հ թէ՛ զառն է՛ մահն մեղաւու-
րին ի ժամ հոգեվարին, ո՛վ տիրամար
զու բարեխաւս»:

Դ. — էջ 653. Նորսր գրով, տարրեր
ժամանակի եւ ալ զրդէ. — «Յիշատակ է
սր. աւետարանս Տէր Ներսէսի. եւ կողակցսն
ԱՆՅՅԻՆ, եւ որդոցն Տէր Սեւակի, եւ Եւթիմի-

Վեդիքի. և Յեդիքի, և հառն յիշատակ ի
դուռն -բ. +-----+ էիեի. ի թղին հա-
յոյ ՌՈՂԵՐՆ (1721), զոր արն. մեր յո.

քո. ընդունելի ստնէ, և ի միւսանգամ
զալլատեանն հատուցանէ ըզվարձս իւր
ամէն, Հա՛յր մեր որ

30

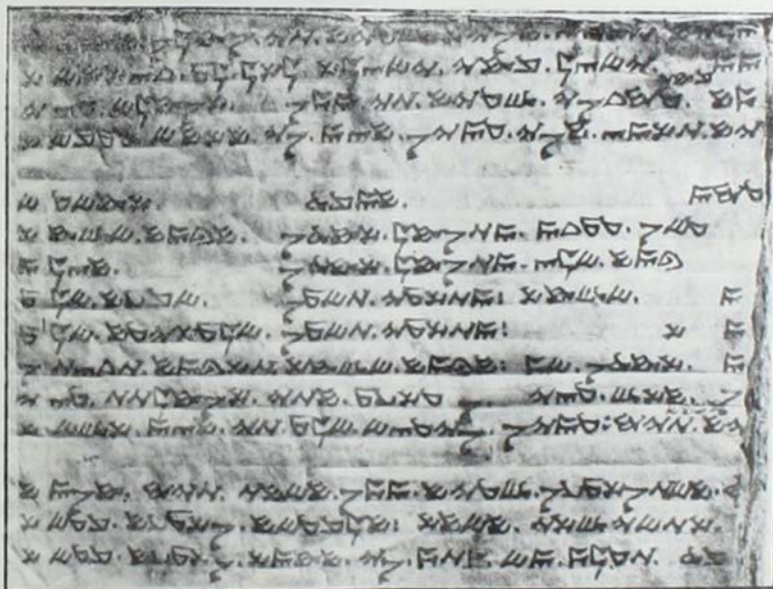
Ս. Ե. Տ. Ս. Ր. Ս. Ն.

Հիւ թիւ՝ 101

1180 ?

Թուիդիք՝ 270 (=540 էջր). — ՄԵՆՈՒԹԻԿ՝
17 × 13.5 × 5 անգմ. — ԴՐՈՒԹԻԿ՝ երկսիւն. —
ՏՈՂԻՔ՝ 22. — ՆԻԻԹ՝ քամպակիայ ղեղնորակ հաստ
թուղթ. — ԿԱԶՈՒ՝ արեւելեան սեւ կաշնպատ փայտ-
եայ, թիկունքով, անշեպին մէջ արծաթապատ. —
ՄԱՆԿԱՎԱՐՈՒՄ ԳԱՆՊԱՆԿ՝՝ երկու թերթ սկիզբը,
երկու թերթ ու վերջը, սամարիւն (samaritan)
Հնդամատանի մը մասերով, որոնց առաջին թերթը
կ'սկսի թիւր, 1թ. 291ն, այսպէս. — «Եւ ապ զնոսա

ջին թերթը կ'սկսի թիւր 1թ. 111ն . . . «Եւ իջցն
սահմանքն ի Ռեղայ, մինչեւ զծովն Քենարայ յարեւ-
ելից կողմանէ . . . » մինչեւ Դլ. 1Ե. 18ի վերջ, Այս
հնադրոշմ եւ կարեւոր մագաղաթներուն երկըր զե-
յակեր են եւ մասամբ փնտաւած. — ՀԱՆԴԱՄԱՆՔ՝
շուտ զործածուած եւ տեսած յաջորդական նորո-
գութիւններ, թերթիւրս արտարին լուսանցքները
մաշած եւ դա՛րձեալ նորոգուած, Ձեռագիրը փնա-
ուած է նաեւ ցեղէ, Թուղթը ղեղնած եւ Հատ տեղ ալ

Լուսափայ Էջ մը թիւ 30 քղքեայ Աւետարանի Սամարեէն մագաղաթեայ Հնգամասեանի մը
պահպանակներու 3րդ քերթն, ամբողջ:

Մովսէս, եթէ անցնին . . . » մինչեւ 1թ. 28, որ է
. . . » չուեցին ի ԹԱՐԱՒԱՆ և բանակեցան ի ՄԻԹ-
ԴԱՆ: Դիտելի է որ հայերէն թարգմանութեան մէջ
թարսիս տեղ ԿԱՏԱՆԱԹ, իսկ ՄԻԹՂայի համար՝ ՏԱ-
ՐԱԹ կամ ՍԱԴԵԿԱ զրուած կայ: Մագաղաթեայ վեր-

մաշած, Թերթիւրս մէջ նորոգուած պատառուածը-
ներ կան: Կը պակսին համամայնական տախտակ-
ները, քայց Աւետարանը ունին յորենց համառօտ
նախադրութիւնը, Լեզբու ստորին լուսանցքներու
վրայ կ'երեւան համաքարառի համարանիշներ:

հաւերն իմոյ չէնէ, և մաւրն իմ չէնէ. ով որ հանդիպէք սմայ, կարդալով կամ աւրինալելով, գրինէ կերպ որ լցէ, յիշեցէք ի մարտափայլ յաղաթս ձեր շէր. ԳԵՂՈՒՆՔ ԻՄԱՆԿՈՒՆՔ, և զծնաւզան իւր, և և՛ զձեզ յիշէ յիւր արքայութեն. ամէն. ի թղ. ԳԵՂՈՒՆՔ:

Գ. — էջ 811՝ նորոգ գրով և նոր ժամանակի. — « Յիշատակ է սր. աւետարանս ի դուսն Բ. ԿԱՌԱՍՈՒՆ ԻՄԱՆԿՈՒՆՔ »:

Գ. — էջ 237, ստորին լուսանցքին վերայ. — « ար. և՛ ողորմաւ էւրէի գրչի ամէն »:

Ե. — Սկիզբի մաղաղաթեայ երկորոգ դատարի թերթին վրայ. — « շնորհակալ եմ զարքայ յիշէ, և և՛ զձեզ յիշէ, ով եղբարք »:

33

Ս. Ի. Ե. Տ. Ս. Բ. Ս. Ն.

Հին Թիւ՝ 107

22Է = 1338

ԹՈՒԴԹՔ՝ 293 (= 584 էջը). — ՄԵՆՈՒԹԻԻՆՔ՝ 23 × 16.5 × 6.5 սնդմ. — ԴՐՈՒԹԻՆՔ՝ երկսիւն. — ՏՈՂԹ՝ 21. — ՆԻԻԹ՝ յամպակայ թանձր թուղթ, լաւ յղկուած. — ԿԱԶԻ՝ արեւելեան, շագանակագոյն կաշեպատ փայտեայ, լանջրով և թիկունքով, կողմերուն վրայ ծաղկեղորշ տաղաւթներով, անցնային մէջ արծաթապատ, ինչպէս որ կ'երեւայ բնեղներու հետքերէն. — ԻՄԱՆԿԱԹԵԱՅ ՊԱՆՊԱՆԿՔ՝ չկան. — ՀԱՆԿԱԹԱՆՔ՝ ամբողջութեան մէջ լաւ, մասամբ ցեղանք, շատ զործածուած և անցած յազմաթիւ նորոգութիւններէ՝ Յաւաքամասի արտարին շրթունքը կաղնի մը խորութեամբ ալրած, թուղթ գունաթափ, ծածկի առ կարախանոս գրած համաձայնութեան ծանօթագրութեան մէջ համաձայնութիւնը կայ Իմաստութիւնի աւետարանէն վեց թերթ տուած, էջ 11, շատ տար կամարակապ խորանի մը եւ պատուարի արմաւենի մը ներկայացնող հասարակ լուսանցազարդի մը բով, որուն կը յաջորդեն, ութ էջերու վրայ, նոյն համաձայնութեան տախտակները, որոնք ալ զանազան հնադրոշմ ոճի նկարն խորանազարդերու տակ, ուր դրուած լուսանցազարդերը կը ներկայացնեն, զրեթէ միշտ, պտղալից ծառեր, կը պակսի «իր կնոջն շնացելոյ» մասը. Բարաւնչիւր աւետարանի վերջը կայ իր նախադրութիւնը. — ԿԱՏԱՆԿ ԹՈՒԴԹՔ՝ սկիզբը երկու թերթ իր պահպանակ, իսկ վերջը բոլորովին տարած թուղթէ եւրկ թերթ, նոր եւ սպիտակ, որոնց հինգ էջերը լեցուած են վերջին ժամանակի յիշատակագրութիւններով. — ՎԵՐՆԱԳԻՐՔ՝ աւետարաններու սկիզբը 2, 4 եւ հինգ տողով, առաջին տողը մեծաղիւր, գունազնդ և յաջող թռչնաղիւր, յաջորդ տողերը կարմիր եւ մոխրագոյն յաջող երկաթագիր. — ԳԻՐ՝ սեւ լաւ մեխակով միջակ բոլորովոր. — ՍԿԶՐԻԱՏԱՆՔ՝ զուսակից եւ յաջող ու մեծաղիւր թռչնաղիւր, կեն-

դանաղիւր եւ վիշապագիր, Գլուխները կ'սկսին մանուշակագոյն կարմիր զարդագրերով եւ թռչնազրեւով. մեծաղիւր, պայմանաւ որ խորանչիւր ներքին զուսակները անպայման կարմրազնդ երկաթագիր լլլան. Համարները ունին կարմրազնդ մեծ երկաթագրեր. — ԼՈՒԿԱՅԱԶԱՐԹՔ՝ իւրաքանչիւր աւետարանի զուսակ, խորաններու կից, փառաւոր, գունազնդ եւ արժեքաւոր, առաջինը միայն թերթ տարբերակով մը. Հատորին մէջ, զուսակներու սկիզբը խիստ յաջող եւ անթերի զմարտութեամբ, թռչունմարդ եւ ԱԲԲԵԾԻԳ ոճով լուսանցազարդեր, խիստ շատ, զմարտարար միայն ուրուագծային, առանց ծաղկումի, բոլորն ալ ինքնայատուկ ոճով. — ԽՈՐՈՒՆՔ՝ իւրաքանչիւր աւետարանի ճակատը էջ 23, 181, 289 եւ 469. Իմաստութիւնի աւետարանին սկզբի թերթը անպայման ինկած ու կորսուած է և տեղը նոր թերթ դրուած, ծաղկուած ու գրուած. Այս նոր թերթին ո՛չ խորանը, ո՛չ լուսանցազարդ եւ ո՛չ ալ սկզբնատու ու վերնագիր ունէ՛լ մեծ սկիզբի լլլայ պատշաճեցնել յաջորդ երեք խորաններուն եւ ասոնց յարակից զարդական ճշմարտեանց հետ. Մնացեալ երեք խորանները գունազնդ ու փառաւոր են, մանաւանդ հնադրոշմ, նրբադրուագ, պարսկական շքող մատիւններով, ուր զմարաւ կարելի է նկատել ներկի գոյութիւնը, այնքան լուսատիպ դարձած են բոլորն ալ, երկրորդի եւ երրորդի մէջ կան, ղէմ դիմաց, զոյգ առիւմներ ու վարաղներ. իսկ Յովհաննէս խորանը յաջող, գնդեղիկ ու ինքնատիպ նմոշ մը կը ներկայացնէ հոյակապ զարդանկարչութեան. Այս երեք խորաններու վրայ, իբր աւետարանական խորհրդանշան կ'երեւան թեւաւոր առիւմ, վիշապ եւ արծիւ. Խորաններու հանդիպակաց էջին վրայ կան աւետարանիչներու ՊԱՏԿԵՐԵՐԸ, եւ բացի Յովհաննէս նկարէն որ իրական յաջողութիւն մ'է,

որ ի սմա համարեալ կան: Յանգուշ, որ-
չէ լին առձայնելոյ, ընդ հովանեաւ -ք-
մաւս լուսոյ -շանչէ և -ք- Նանչ սքանչե-
լագործի և այլ հաւաքեալ սրբոց: Յա-
ռաջնորդութի. տեղւոյ յանձնէն հա-
ստացումն սրբադան: Կարգեալ կուսա-
կրան -քեղանչ: յիշատակ հոգոյ իւրոյ և
և ծնադայ իւրոց, և ամենայն արեան մեր
ձաւորաց ի քս. կոտարիւց. պատճառ և
առիթ անմահականն կենաց ընդ սրս. ամե-
նայն: Ձեռամբ տնայիտան զրչի յանչ մե-
ղապարտ անձն: Ի զառն և ի վշտարեր
ժամանակիս յորում վիշտս վտանկի և ա-
ղէտս տարակուսանայ յոքունս հասուցանե-
լով քսական. ոճոյս ազգայ սնաւորինաց ու-
րացելոց ի քառաց սրդոյն Աճյ. նկուխքս
և տառապոնաւք, հարկապահանջութքք.
և այլպոնման ձաղանաւք: Որոց հատուցել
նոցին լատ զործոց նոցին հպար թագաւորն
քս. և թնապատիկ ի ծոցս նոցա: Լսել զե-
լութի. կապելոցս ի տոռունս մեղաց, և
արձակել զորդիս մահապարտաց յանդորր և
ի խաղաղ նաւահանգիստ, աղորմութք. . .
(տող մը քերուած է) ով: Արդ աղաչանս
րազմապիտիս առ որս հանդիպէ Աճախն
մատենիս ի պէտս ինչ աւգտութէ. ի սմանէ
կելոյ: յիշել սեռն սիրով ի միտս բարիս
և ի պատկանաւոր խնդրուածս գտացողն
անյարգեալ: Իւրովքն հանդերձ և զաշ-
խատողս ի սմայ աներկեանս ցնծութք. հա-
սանել անմահականն կենաց ողորմութք.
և զթութք. և մարդասիրութք. փրկելն մերոյ
յի. Աճյ. Տեսանել զնա և ուրախեալ
խանդակաթ սիրով նորին: յորժամ դայչէ
փառաւք հաւր և հրկշտակաց սրբոց, փա-
ռաւոր լինել ի մէջ սրբոց, և սքանչելի
ի մէջ ամենայն հաւատացելոց իւրոց,
աւրճնել փառաւորի և զոհարանել զնա
ընդ հաւր և հոգւոյն սրբոյ. ընդ զաստ
սրբոց հաւատացելոց, յիրիս յաւիտեանս և
անդր քան ըլլապայման ոսանմանի խմանա-
լացն յաւիտեակց ամեն: Ընդ նմին և
հարգեալ իսկուհեան -քեղանչ և զմնաւորն
իւր: Եւ զլիս զանպիտան զրիչ և շնորհան
իմ յիշման արժանի արարէք և զմեղաց
թողութի. խնդրեցէք Աճյ և Աճ յիշողաց
ողորմի ամեն ամենո:

Բ. — էջ 3՝ տարրեր գրչէ. — «Ծառա-
յի . . . (բառ մը չի կարգադրուի) ի ե յեր-
կինս ի կր. Թ. — ստացայ զար. աւետա-
րանս յիշատակ հոգոյ իմոյ ե ճնաւդաց եւ
եղբարց իմոց յիշատակ բարի աստ եւ ի
հանդերձեալն, եւ յետ վախճանի իմոյ ում
տայցեմ զար. աւետարանս նաւ եղիցի ի յի-
նէն աւանդեալ Ռայց մի՛ ոք յանդգնեալ
հանցէ ի նմանէ ում որ տամ զար. աւ. եւ
որ լրբի յափշտակէ ծախելով կամ ալ ազգ
իւիք, գրկեալ լիցի ի փառացն ԱՅ յ ե որ
զկտակս յիշէ յետ մահուան իմոյ անձնի՞նք
միասցէ ի դպրութենէն կհնաց ամէն, եւ ա.
հրեշտակք ասա(ս)ցեն եղիցի եւ եղիցի ու

Գ. — Էջ 7՝ Մկրտությունն նկարին ստորին լուսանցքին դրա՞յ. — Աջդ կենտրոն տարմամբ մեղապարտ հողս աղ(ա)չեմ վրէժ է ի տր. Ես

Դ. — Էջ 20՝ Մատթէոսի աւետարանի
խորանէն երեք էջ առաջ և համառօտ նա-
խադրութենէ մը վերջ կալ շետեւեալ լի-
ւատակագրութիւնը, որ կարմիր անյարմար
միւսնէն գունատած է և դժուար կը կար-
դացուի. — «Զանպխան Զ-իւ սր. աւե-
տարանիս զնուստ եւ սուտանուն ին-
կալիւմք գծեց ով . . . սորայ և յուս-
տոեալ մանկունք սր. աւագանիս եւ ըն-
թեցողք: Զի եմ զանաբժան երեսօ ի զե-
տինն պագանեմ: յիւման արժանի արարէք
զիս և զվարդապետն իմ — Զ-իւ Զ-իւսն:»
և ի՞նչ յիշուացոյ ողորմի. անմեղադիր լե-
րուք զի կար մեր այս էր . . . (քանի մը
րաւ չի կարդացուիր):»

Ե. — Էջ 286-ի վերջ Մարկոսի նա-
խադրութեան. — «Արդ. սրտը, երկը մա-
քութիւն. հայր զթութեանց և Աճ ամենայն
մխիթարու . . . (տող մը յատկապէս քեր-
ուած) զարդ անկապուտ զարդարեա զհոգի
և զմարմին ստացողի Աճաղիմ մատենին
հարգելի. . . ակն ունենլով անպատում
փառաց և անսպառ ուրախութեց. ընդ
սրբոցն դասուց, նորոգելով զմարմին խո-
նարհութե. ըստ նմանութեան մարմնոյ փա-
ռաց որդւոյ քո միածնի և փրկչիլ յի. քի. .
եւ նորոգութիւ. հոգւոյդ սրբոյ, նորոգեա
զհոգիս ննջեցելոց նորայ արժանի լինել ա-
ջակողմանն դասու. փառաւորելով զքեզ
ընդ որդւոյ քո և հոգւոյդ սրբոյ յաւիտեանս

ամեն ամէն: Աւրհնէալ է անուն քո սուրբ տր. Աժ մերս:

Զ. — էջ 466. Ի վերջ Դուկասու նախադրութեան. — «Բա. թագաւոր լուսոյն արդարոց արարիչ երկնի եւ երկրի, ողորմեա վասն խաչի եւ չարչարանաց քոց հայր-դէպէ՛ն, ստացողի սրբոյ մատենիս, անմահականն երանութեան. արժանացոյ ընդ սրս. եւ սիրելիս անձառելի ճառագայթիս ք զարդարեալ պայծառացոյ զհոգի նորա ի փառս քոյ տրութեդ. ընդ սրս. ամենայն ընդ ուրում եւ ննջեցեցոց նորա հանգիստ եւ ողորմութի. շնորհեալ ընդ որս, որք յաջակողմանն դասեցային ժառանգել զկեանս անպատուս, փառաւորեալ ընդ հաւր քում ծնաւորի եւ հոգոյդ սրբոյ յաւիտեանս ամէն. ընդ նոսին եւ զանպիտան եւ զմեղապարտ քիչ եւ զծնաւղսն իմ արժանի արալ տեւանել զքեզ եւ լսել զերանուէտ ձայնդ եւ դասիլ ընդ արդարոցն եւ զայնոսիկ որ զմեզ յիշեն եւ Աժ ողորմի ամէն եւ նոքս կողին յաջմէ քումմէն:

Է. — էջ 607, միասին, Նոտրադիւր յիշատակարան մը՝ յետամուտ, եւ դրուած հատորին թուղթէն տարբեր թուղթի վրայ, որ հաւանաբար երկրորդ կազմի ատենն դրուած է. — «Ընդ յստաջին եւ ընդ միջին ստացողաց Աժագարդ եւ փրկաւէտ. հոգէրուս եւ քսատունկ. կենսատու բնութեւ. եւ պարծանք հաւատացելոցս սր. աւետարանիս. նայեալ զվերջին ստացող ստրայ որ ըստացաւ զսր. աւետարանս: Որք զգեղեցիկ եւ զպատուական մարդարիտն եւ զլուսաւոր ակունսն կամին ստանալ ... (Մնացեալը՝ սովորական խմբագրութեամբ)

զրախտն բացաւ շնորհք սր. հոգոյն ծաւալեցաւ: Որոյ փափաքդ եղեալ սմայ բարեպաշտ եւ երկիւղածն Աժ յայնքն հաւատարիմ եւ իմաստուն Աժաւէր այլն Աժ մահդեսի Լաւին: Որ եւ յիշեաց զրանն Աժային. թէ գանձեցէք ձեզ գանձս ի յերկինս որ ոչ զոդ մերձեանայ եւ ոչ ցեց սպանան: Ստացաւ զաւետարանս ի հալալ արդեանց. յիշատակ իւրն եւ իւր նախնեացն եւ իւր կողակցուն հայր-դէպէ՛ն, եւ յիւր յամ. արեան մերձաւորացն: Սիւստակ է սր. աւետարանս Եւրոպայի Լաւին որդոյն Ալեքսանդր թողանն, հայր Լաւին. եւ իւր եղբորն Դաւին. եւ մեծ պապուն Եւրոպայի մօրն Էւրոպայի եւ իւր կողակցուն հայր-դէպէ՛ն, հօրն Ստեփան մօրն Էւրոպայի Աժ ողորմի ասացէք իւրեանց հօգոցն ամէն: Ի թվականիս հայոց ՌՁ (1631) փետրուար ամսոյ ի ԻԿ. ըստացաւ զսր. աւետարանս հայր-դէպէ՛ն Լաւին. եւ եզ յիշատակ ի հօգոյ քաղաք ի սր. Ալեքսանդր եկեղեցին յիշատակ յաւիտեանական: Որք տեսանէք զսայ եւ կամ ընթերցոյք լի բերանով Աժ ողորմի ասացէք անխնայաբար հայր-դէպէ՛ն եւ իւր կողակցուն հայր-դէպէ՛ն եւ իւրք. ամ. արեան մերձաւորացն ամէն: հայր մեր որ ... ու:

«Նոյն անդ՝ դարձեալ լուսնի ոք ի յաւնութի. որ զսր. աւետարանս ծախէ եւ կամ զրուս զնէ. եթէ ոք յանդգնի եւ զայս առնէ զպատիմն կրեացէ յաւուրն սնեղ պատաստանին ամէն: Այլ լաւ պահողքն եւ խնամ տանողքն օրհնին յԱժ եւ յամ. սրբոց նր. ամէն հայր մերս:

Թիւիւթ 230 (= 178 էջք). — Մետրիքիտէ՝ 20.7 × 5.5 × 4 սնգմ. — Գրութիւն՝ երկաթ. — ՏՈՂԹ՝ 19. — Ի. Ի. Թ՝ լաւ յղկուած բամպակեայ քողով. — ԿԱՅՄ՝ արեւիկան, շագանակագոյն կա-

շուպատ փայտեայ, քիւրեմեղով եւ լանջրով կողբուն վրայ խաչանիշ սիրուն տաղու մեք. անցեալին մէջ արծաթապատ. — ԻՐԱԳԱԿԱԿԱՆ ՊԱՇՏԱՆԻՔ՝ չկան. — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ աննպատ. ծեռապիս խնա-

Գ. — Վերջին գատարկ էջին վրայ, նաոր գրով՝

«Թվին ՌՂԼ (1648), ես անարման Յանն էրէշ- եկի ի Հալալ վս. ոտիցս տկալութե. համար ի Հալալ ինչ մօտն եւ այսմն ամի առ ԱՅ վրսեցաւ. քս. իւր հո-

գուն ողորմի տաացէք խիստ լօ վարպետ մարդ էր եւ ես չուար մնացի եւ չի գտա նմին նմայ. եւ եմ բնական զգացալէ եւ եմ Սիւնի ինչիցս ողորմի եւ ինքն է տնուցիւր զլս եւ քսի. փառք յաւիտեան ամէնոյ:

36

Ս. Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Հին Թիւ 102

ՁԻԴ — 1275

ԹՈՒՂԹԻՔ՝ 322 (— 644 էջք). — ՄԵՐՈՒԹԻՒՆ՝ 23.5 × 16.5 × 7 սնդմ. — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ երկսիւն. — ՏՈՂԹ՝ 19. — ԿԵԼԹ՝ րամպակեայ ղեղնորակ հաստ քուղթ. — ԿԱԶՄ՝ արեւելեան, շաղանակագոյն կաշեպատ փայտեայ, լանջրով եւ թիկունքով, անցեալին մէջ արծաթապատ. — ԻՄԱՆՈՒՆԻՆ ՊԱՆՊԱՆԿԻՔ՝ երկու թերթ սկիզբը, երկու թերթ ալ վերջը, երկաթագիր հնօրեայ րայց ընթերցի աւետարանի մը մտայորդները, ղեղնած՝ րայց միշտ մարտու Ռաւյաճ (Մատթ. Ի—ԻԱ.). — ՀԱՆԳԱՄԱՆԻՔ՝ կազմին տուտուեթեան շնորհիւ լաւ պահպանուած. համաճայնութեան թուղթ եւ տախտակներ, բովանդակութեան յանկ, նախադուքիւն, լուսանցային համարանիշ, զարդ եւայն խալաւ կը պակսին. էջ 563-4 թերթը ինկած, տեղը նորը գրուած ու ղրուած, միասին եւ տարբեր գրէ. 563-6 թերթերը կարէն ինկած. — ԴԱՏԱՐԻ ԹՈՒՂԹԻՔ՝ թերթ մը միայն՝ ի վերջ. — ՎԵՐՆԱԳԻՐԻՔ՝ չկան. ծնւագիրս, իբր հնարողմ մատենան զարմանալիօրէն չոր է գեղարուեստական շատ սովորական եղող զարդարանքներէ, այնպէս որ ո՛չ միայն կը պակսին իւրաքանչիւր աւետարանի յատուկ խորան. պատկեր եւ լուսանցագարդ, այլ եւ վերնագրեր. Դիտելի է միայն որ լուսանցագրերու տեղ զրուած են, ղլուխներու սկիզբը, անյաջող րայց մերթ խորհրդաւոր փոքր զարդեր. — ԳԻՐ՝ հրեւոյցով, երկաթագիր մօտ ընտիր բոլորգիր, սեւ, կարմիր եւ մերթ ոսկեգոյն մեկնաով. — ՍԿԶՐԱՆՏԱՐԻՔ՝ չորս հատ, աւետարաններու սկիզբը, մեծագիր, հնարողով. ղլուխները կ'սկսին նոյնատիպ ըսկզբնատաւերով. համարները չունին սովորական կարմրադեղ երկաթագիրը. — ԻՌՐԱՆԻՔ, ԿԻՍՏԱՌՐԱՆԻՔ, ԻՄԱՆՈՒՆԻՆԻՔ՝ չկան. — ԴԻՐԻՔ՝ Իգնատիոս. — ՈՍՏԱՆՈՂԹ՝ տիրացու երկջ եւ տիրուհի. — ԺԱՄԱՆԻՔ՝ ՁԻԴ (+ 551) = 1275. — ՏԵՂԻՔ՝ անծանոթ. — ԵԱՂԻՊՈՂ՝ տիրացու երկջ. — վերջին ԿԱԶՄՈՂը եղած է Սիւնի ղպիր. — ԿԵԼԹ՝ չունի:

Մատենան է Աւետարան, մեծագիր, թղթեայ, կաշեպատ, հնարողով՝ ուր կը

զիտուին հետեւեալ փոփոխակները (variante).

1. Ամէն ամէն ասեմ ձեզ. Ոչ է ծառա մեծ քան զտուր. իւր եւ ոչ առաքել մեծ քան զայն որ առաքեաց(ն) զհաւ. եթէ զայս զիտելք, երանելի եւս էէք եթէ առնէէք զայս:

2. Ոչ է մարդ չգալ գայթաղութեւ. Իայց վայ մարդոյն այնորիկ յոր ձեռն պայցէ:

ՅԻՇԱՏԱՆԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆԻՔ՝ չառ քիւ, այսպէս.

Ա. — էջ 120, խաչանիշ կարմիր լուսանցագարդի մը մէջ՝ «Մաղկազարդ Տէր- յաւիտեան»:

Բ. — էջ 312ր.՝ ի վերջ Մարկոսի աւետարանին. — «Աւետարան Իսահակ էրէշ- յան է. ԱՅ ողորմի աւղորմաւաց»:

Գ. — էջ 496ր.՝ ի վերջ Ղուկասու աւետարանին. — «Տր. ԱՅ ողորմաւաց Տէր- յաւիտեան եւ Տէր- յաւիտեան ամէն»:

Դ. — էջ 638.՝ ի վերջ Յովհաննու աւետարանին եւ է «Իսահակ Յիւսէփ- յան. — «Փառք ամենաւոր. երրորդութեանն (այսպէս) հաւր եւ որդո եւ հոգոյն սրբ. այժմ միշտ եւ յաւիտեան յաւիտեանց ամեն. ամէն, զրեցաւ սր. աւետարանս ձեռամբ Իսահակ- ձեռնաւ աւ. ի թվ. 21Ի (1275)»:

Ե. — էջ 639՝ յաջորդ գատարկ թուղթին վրայ, տարբեր գրէ. — «Փառք ամենաւոր. երրորդութեան. յաւիտեան ամէն. Զվերջին իսահակ սորայ Սիւնի ԳԵՂՈՂ ինչիցս ի տուր. եւ տուր. ինչէ զձեզ յիւր երկնից

արքայութեանըն ամէն: Ով գու սր. ուեւտա-
րան աւգնեայ ինձ եւ զանարժան Սի-
րի- արժանացոյ ողորմութեան: Ի թվին.
հց. 92 (1421): եւ քի. փառք յաւիտեանս
ամէն:

Զ. — էջ 639թ.՝ Երկրորդ յիշատակա-
գրութեան գրէէ. — «Լեւոնտիս ինչո՞ւ աւե-

տարան է. յիշեցէք ի տր. եւ տր. յիշէ
զձեզ, յոր երկից արքայութեանն ամէն:
Ով քահանայք, (յ)որոնք զույս յիշատա-
կարան կարգաք, Աճ ողորմի տաացէք. Մ-
բե-ժէ. իր կողաշիւղին: (Եւջորդ 5-6 տո-
ղերը գէշ կերպով քերտած եւ անճանաչելի
զարձուած):

Ա. Ի. Ե. Տ. Ա. Ր. Ա. Ն.

Հին Թիւ՝ 46

1383 էն առաջ

ԹՈՒՂԹԻՔ՝ 250 (= 500 էջր).— ՄԵՆՈՒԹԻԻՆ՝
25 × 17.5 × 5 սնդոս.— ԴՐՈՒԹԻՆ՝ երկսիւն, քացի
234րդ էջէն, որ միասին է.— ՏՈՂԻՔ՝ 21.— ՆԻԻԹ՝
րամպակիայ լաւ յղեւած թանձր թուղթ.— ԿԱԶՄ՝
արեւելեան, մութ շագանակագոյն կաշեպատ փայ-
տեայ, թիկունքով եւ լանջքով, վրան խաչանիշ տա-
ղուէնքով. կողքերուն վրայ մնացող քանդակներէն
յայտնի է որ ձեռագիրս արծաթապատ եղած է.—
ՄԱԴԱՂԱԹԵԱՅ ՊԱՆՊԱՆԿՔ՝ սկիզբը եւ վերջը ԵՐ-
կուական թերթ. ընտիր երկաթագիր երկսիւն աւե-
տարանի մը ընտիր եւ հնադրոշմ հատուածները
(Մատթ. Ե. 30-2. 21).— ՀԱՆԴԱՄԱՆՔ՝ անպատաս-
կողքերուն արծաթ խաչներ ինկած ու կորսուած,
թիկունքի վերի կողմէն կաշին մասամբ ինկած: Մա-
տաղածայն առաջին երկու պահպանակները պատու-
տած եւ ապա նորոգուած, վերջինները անաղարտ՝
քայք գունաթափ: Սկիզբը, ութը էջի վրայ, կար-
մրդակ համաստ խորաններու տակ եւսերեան ծա-
նոթութիւններն ու նոյնի տախտակները: Լուսանցը-
ներու վրայ համարանիշեր չեն տեսնուիր. «իրը կը-
նոջն շնացելոյ՝ մասը կայ: Մատթէոսի աւետարա-
նին սկիզբը կը պակսի, մինչեւ Դ. 15, որոնց հետ
ինկած ու կորսուած է առաջին խորանը. իր յարա-
կից զարդերով. վարի արտաքին շրթները թևի-
ւորէն ցնցակեր. թիկունքը ներսէն խոնաութիւն
տեսած: Աւետարանները ունին իրենց նախադրու-
թիւնները. Ռոշակի կ'երեւայ որ երկու աւետարա-
նիչներու մեծագիր նկարները կորուած ու զոյգուած
են, անկասկած իրենց արժէքին համար (տե՛ս յի-
շատակարանները): Մարկոսի Ժ2 17-20 համարները
կը պակսին, յաջորդ թուղթը կորսուած ըլլալուն.—
ԿԱԶԱԿ ԹՈՒՂԹՔ՝ թերթ մը միայն վերջը.— ՎԵՐՆԱ-
ԴԻԻՔ՝ Մատթէոսինը կը պակսի. Ղուկասինը՝ իր խո-
նանին հետ՝ անպայման տարբեր ծաղկողէ. է. կրնայ
ըլլալ որ իսկականը զոյգուած ըլլայ եւ տեղը ուրիշ
թերթ մը դրուած, վրան 2 տող վերնագրով. Քուչ-
նագիր եւ երկաթագիր, կարմիր ու մամուշակագոյն
կարմիրով: Մարկոսի եւ Յովհաննու վերնագիրը իս-

կական են, հնադրոշմ եւ սիրուն, վեցական տող
երկաթագիր. երկսիւն, մութ կարմիրի եւ սևի խառ-
նուրդ ծաղկումով.— ԴԻՐ՝ սեւ ընտիր մեկանով եր-
կու տեսակ բոլորգիր. Մատթէոս եւ Մարկոս հին ըն-
տիր բոլորգրով են, իսկ Ղուկաս եւ Յովհաննէս ա-
ւելի նոր ժամանակի կը թուին ըլլալ. թէ՛ գրով եւ
թէ՛ մանաւանդ զարդական մասով (տե՛ս յիշատակա-
րանները).— ՍԿԶՐԱՏԱՆԻՔ՝ Երեք աւետարաններու
սկիզբը գունապեղ են, երրեւն տակդրուապ. յաջող
զարդագիր եւ վիշապագիր, ի քայ առեալ Ղուկա-
սինը՝ որ յետսմասու է. գլուխները կ'սկսին ուրու-
զծային յաջող զարդագրերով. իսկ համարները ու-
նին մեծադիր կարմիր երկաթագրեր.— ԼՈՒՍԱՆՑԱ-
ԶԱՐԴՔ՝ խիստ ճոխ են Մարկոսի եւ Յովհաննու խո-
րաններուն քով, ըլլալով մնացորդները գունապեղ եւ
ոսկերուած աշխատութիւններու, որոնք, սակայն,
ժամանակի ընթացքին եւ պէտք է ըսել անխնամ
թողուելու պատճառաւ, կիսովին վնասուած են:
Ներքին լուսանցազարդերը, քիչ քաջառութեամբ
հասարակ ծաղկումներ են, ընդհանրապէս կարմի-
րով.— ԽՈՐԱՆՔ՝ Մարկոսինը, էջ 143, կոնածու ճա-
կատով եւ լազուարտ սիրուն երկից մը մէջ, ոսկի
յատակի վրայ. կը ներկայացնեն զեղարուեստական
երկու արծիւներ, Ղուկասինը, ինչպէս ըսինք, էջ 233,
տարբեր վրձինի արդիւն է եւ համամատարար նոր,
լայն ու խոր ճակատով, բոլորովին կարմրագոյն,
միջեւ խաչանիշ մը՝ շրջանակի մէջ, եւ րազմաթիւ
քառանկներու մէջ խաչանիշ վարդակների Յովհան-
նու խորանը երկրորդ խորանի տարազով է, քիչ մը
փոքր ոսկի ճոխ յատակ. քայք միայն ծաղիկներով,
առանց արժիւններու.— ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ եւ ՄԱՆՐԱ-
ՆԿԱՐՔ՝ չկան: Առաջին ԴԻԻՔը անյայտ. երկրորդ
ԴԻԻՔն է Արիստարկէս Սեբաստացի.— Առաջին ՍԱ-
ՅՈՂը անյայտ. Բ. ՍԱՅՈՂՆ՝ է Առաքել Բէմախցի:
Գ. ՍԱՅՈՂ՝ Խամսիւր.— ԺԱՄԱՆԱԿ՝ 91Ը (= 551) =
1383 էն յաւաք.— ՏԵՂԻ՝ Աւագ վանք.— ԾԱՂԿՈՂ՝
անձանթ.— ԿԱԶՄՈՂ՝ Մարկոս Սարկաւապ.— ԿԻԻՔ՝
չունի:

Ուստեանան է Աւետարան, թղթեայ, մեծագիր, կաշեկապի, հնատառի՝ գեթ առաջին մասովը։ Առաջին գրչու թիւեր անձանոթ, մատենան յափշտակուած բլաւուն հիթանոսներէն, և ապա նորոգուած 1383 ին։

ՅԵՐԱՍԱԼԱՅԻՄԻ ԹԻՒՆԸ Ա. — էջ 514
(երկրորդ շնչաբան)։— Պատմության համար-
անի անձնագրերով են, եւ կղզիի եւ զու-
գայական հաստատար սր. երրորդութեն.
այլով եւ անսպառ յախտներէ առինքն:

[illegible][illegible]

Ք. — էջ 515՝ միասին. — «ի թվականին
հայոց. ՋՄԵ (1506) գնեցաւ ար. աւետարան
ձեռամբն Է-յի Դեմէն Գառնիկէ (այսպէս)
դատերն յիշատակ իւր հոգոյն և եղի յԱմար
չէն գիւղս որ կոչի Գրիշ Ժեռամբն իւր
եղբարն Գառնիկ վկայութբ. այլ Բաշ-
Բաշ, այլ Գառնիկ և Գառնիկ, երեզ
Գառնի Գրիշի և իւր եղբարցն այսոց վկա-
յութիւն. ևս Գառնիկ առի զար. աւետարան
ի Է-յի, Տէրի և զրի յիշատակ ինձ և իմ ննջե-
ցելոցն իմ հաւրն Գառնիկ Գառնիկ և չուի
ոք ի խնամութի. ոչ եղբար և ոչ եղբաւր
որդի և ոչ այլ ոք յազգայկանաց որ կամ
ծախէ կամ զրաւինէ ով որ դատիասս կենայ
թէ քահանայ է թէ աստուտէր նայ ի ներ-
քոյ) անիծից լինիցի և զպատիճն և զմասն
յուզայի յուզայի (այսպէս) և զվայճի կրէ
և ինչամ տանողն աւրհնի ի յայ. և և յամ.
սրոց. հորաւ և ի մէջ ամէն. Աղաչեմ զձեզ
քահանայք և տանուտէրք մեծ և փոքր առ
հասարակ ով որ զար. աւետարանին ձայնն
լսէ միով ողորմիւր տայ ով զիս զանաբման
Գառնիկ յիւնջը և Աճ զձեզ ամէն:

« Դարձեալ լիշաաակ է գործելն, քան
չէին թողինն որ կապել երիտ զսր, աւել-

տարանս եւ եղ յիշատակ իր եւ չնջեցե-
լոցն, հաւրն յիշեցնէ եւ մաւրն խաւարն,
քուրդն ինչեքն կենդոն (սայապէս) ինչ-
նայն, աղբարն ինչեքն. զկապաւղս յի-

շեցէք զանարման իմիշտ զգիւնս եւ ԱՅ
զձեզ յիշեալն: ձեռքս փրկի եւ հող զառ-
նայ, կապս յիշատակ առ ձեզ մնայ:

ԱՌԵՏԱՐԱՆ

Հիւ թիւ՝ 89

ԻՇՆԱ 1602

ԹՈՒՂԹՔ՝ 381 (= 762 էջը). — ԲԵՆԴԻԹԻԿԵ՝
24.5 × 17 × 7.5 սնդմ. — ԳՐՈՒԹԻԿԵ՝ երկսին. —
ՏՈՂԹՔ՝ 18. — ԻԿԻԹ՝ լու յղկուած ըստպակեայ թուղթ,
մազադաթի նմոն. — ԿԱԶԻՄ՝ արեւելիան, ըստ շա-
պտակադայն կաշեպատ խաւարաբանայ, կաշեայ
զոյգ հարմանդներով. — ԲԱՆԴԱԿԱՆԱԶ ՊԱՇԱՅԱԿՔ՝
երկու թերթ անգիր, սկիզբը, երկու թերթ ալ վերջը,
երկսին. երկաթագիր եւ շատ նուր տաւտարանի
մի մասը զոյգներով, Բարկոս թիւ 24 - 28. — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝
լու պահպանուած. արտաքին շրթունքները ցեցե-
լիկուած: Կազմի առեւն դանակը վնասած լուսան-
ցազարդերու մէկ մասը: Եւսերի եւ Կարախանսի
նկարներով զարդարուն զոյգ մը ոսկեգրուած խա-
րաններու տակ կայ ծանօթագրութիւնը, որուն կը
յաջորդեն միջանկեալ դատարկ զոյգ էջերով. նոյնին
համաձայնութեան տախտակները, ութը էջերու վը-
րայ, բոլորն ալ գրեթէ նոյն ոճի ոսկեգրուած ու
շրջող խորաններու տակ: Էջերու ստորին լուսանցը-
ներու վրայ կան, տարբեր միջանով, համարաբար ու
համարանշիջը, թերեւս տարբեր գրէ ալ: Իւրաքան-
չիւր տաւտարան ունի իր բովանդակութեան ման-
րաման ցանկն ու ընդարձակ նկարագրութիւնը:
Վերջին կազմի առեւն. 251 - 2րդ թերթը իր սովորա-
կան սեղէն ելած ու զետեղուած է Բարկոսի նա-
խադրութեան վերջը: Չորս խորաններու ստորին լու-
սանցը վրայ, մանրատառ կայ աւետարանի յա-
տուկ ըրաջատրական մը՝ «Բատթէոս մարդ վս. այն
ցուցաւ զի զմարդիկուի. ՏՆ. սկսաւ, հայցեմ ի քէն
հաց բաշխող, ինձ շնորհեալ զխորանս թիաւս: Ի վերջ
Յովհաննու կայ՝ «Գիրք վս. կնոջն շնացելոյ» մասը,
կարմրադեղ վերնագրի մը տակ: Յովհաննու Ի. 15րդ,
համարէն սինկեւ 25րդ համարը կրող թերթը ինկած
եւ կազմի առեւն դատարկ թերթ մը դրուած է: Յայտ-
նի է որ աւետարանս չափազանց գործածուած է թէ
կեկղեցոյ մէջ եւ թէ առանին ընթերցումներու ա-
ռան. — ԴԱՏԱՐԻ ԹՈՒՂԹՔ՝ մէկ մէկ թերթ, սկիզբը,
միջտեղն ու վերջը. — ՎԵՐԵԱԳԻՐՔ՝ բոլոր աւետա-
րաններու սկիզբը, իրենց խորանին ու լուսանցա-
զարդին վայելչութեամբը ներք տողով վերնագրե-
առաջինը միշտ զեղեցիկ թռչնագիր, որուն կը յա-
ջորդէ, նոյն ոճի ոսկեգրուած փառագիր, եւ երրորդը

յաջող երկաթագիր՝ ներկով եւ ոսկեայ. — ԴԻՐ՝ մու-
րուր սեւ մեկնով ընտիր բոլորը, ծայրէ ծայր նոր
գրչէն. — ԿԿԶՐԱՏԱՆԻՔ՝ թիւով 97, չորս խորաննե-
րու կարպին, մարդագիր, կենդանագիր, վիշտագիր
եւ թուհագիր փառագրեր. գլուխները ունին, առանց
ըրաջատութեան գունագեղ եւ ոսկեգրուած զարդա-
գրեր. որոց յաջորդող առաջին զոյգ տողերը միշտ
ոսկեգեղ, Համարագրութիւնները կ'սկսին միշտ ոսկեգո-
ծոյն ու ընտիր երկաթագրով. — ԼՈՒՍԱՆԱԶԱՐԻՔ՝
թիւով 97 հատ, որոնց չորսը, չորս խորաններու կից
շրջող են, առատ ոսկիով եւ առատ լազուարտով,
մեծ, գունագեղ եւ զեղարուեստական արժէքով իսկ
ներքին լուսանցազարդերը նոյնպէս ճոխ են. այլա-
զան եւ Հայկական մոտիվներով. — ԽՈՒՄԱՆՔ՝ թիւով
14 հատ: Աւետարաններու սկիզբի չորս խորանները
նորբաշակակ երկզնիք ունին եւ չորսն ալ կը ներ-
կայացնեն հայ գարդանկարչութեան գեղեցիկ նմուշ-
ներ, սպաւորիչ ու շուայթիւն ճոխ, ծիրանի, լազ-
ուարտ ու ոսկի զոյգներով: Դժուար է եւ երկար չոր-
սին նկարագրին ալ առանձինն տալ. կը բաւականա-
նանք ըսելու որ մեծագրիս զեղարուեստական մասը,
մասնաւորաբար իր խորանները պատասխանալի ար-
տագործիւններն են 17րդ դարու սկիզբը Հայկ. միջ
ժաղկող զեղարուեստական դարձոյն: Առաջին եւ
երկրորդ խորանները ունին այրառու ծաղկումներ,
որոնցմէ լոյսն ու ոսկին կը հեղուն, յաջող մասնա-
ւորապէս իրենց վարդեաններով: Նոյնքան յաջող ու
հարուստ են նաեւ առաջին տասը խորանները: Չորս
աւետարանիւններն ալ ունին իրենց հիմքներով, էջ
28. 256. 406 եւ 538, չորս խորաններու հանդիպա-
կաց էջին վրայ. բոլորն ալ իրենց զինազօմութիւն ու
տարազ հեռի են շատ յաջող ըլլալ, նոյնիսկ ներ-
կերու գործածութիւնն ալ այնքան յաջող մեղքերու
գործ չէ: Բոլորն ալ ոսկեգեղ յատուկ վրայ են, գրեթէ
շատ մը ձեռագրերու ըով, հոս ալ աւետարանիչ-
ներու զինանկարներուն չեն տրուած այն հոգածու-
թիւնը, զոր ծագողները տուած են խորաններուն եւ
յարակից զարդերուն. — ԿԻՍՏԱՆԻՔ՝ եւ ԲԱՆԴԱԿԱ-
ՆԿԱՆՔ՝ չկան. — ԴԻՐԻ՝ 21, թուրքի Յախոր. — ԱՏԱ-
ՆՈՂ՝ 21, թուրքի խոնա Գրիգոր. — ԺԱՄԱՆԱԿ՝ ՌԻՄԱ

Ա. Ի. Ե. Տ. Ա. Բ. Ա. Ն.

Հ/ն Խ/ն՝ 24

2ԻԹ — 1300

ԽՈՒՂԹՔ՝ 290 (— 598 ԼՋր.) — ՄԵՆՈՒԹԻՒՆ՝ 24 × 17 × 6.5 սնդմ. — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ երկսին. — ՏՈՂՔ՝ 21. — ՀԻԻԹ՝ ըստպակեայ Թանր Թուղթ. — ԿԱԶՄ՝ արեւելեան, շաղանակապէն կաշկապտ փայտեայ, Թիկունիով ու լանջքով, անցնալին մէջ արծաթապատ. — ՄԱԳԱՂԱԲԵԱՅ ՊԱՆՊԱՆԱԿՔ՝ սկիզբը երկու Թերթ, վերջը միայն մէկ Թերթ. երկրորդ Թերթը յատկապէս կարուած ու վերցուած է. վերջին Թերթին վրայ եր տեսնուի ուրուած, գունատիպ լուսանցադարդի մը անորոշ հետքը. Սկզբի մագաղաթեայ գոյգ Թերթերը հատուածներն են հնադրոշմ երկաթեղիր միասին ձԱՆՈՅԻ մը, ուր կը կարգանք Կիւրդի Թուրքէն տը կոստանդ՝ և նշան յաղթուած են:

... Թանթեան յեմ. կատարեալ փաթով քուժ բարեպաշտութեանդ ամենք ի գիտութիւն. Ո՛ր զի այժմ յանդիտութենէ եկեցեան յԱճորտութիւն այլ զի ժամանէ և զայդօ ռաւոյանել օրով բարեպաշտիդ. Այդ զի զօր գիտէրն. յայնս և հաստատեցին. Եւ զթագաւորութեանց զնախնական ընկալեալ լինակ մեծիւ երկնաւոր Աճառտ պաշտաւ քառասուն լիցես. Զի ռաւալ այլ ամենաթագաւորի. Եւ արդ զվայելահանն հատուցեան Գճութիւն. Եւ մեծանց (այլաբ.՝ ՅԱՂԻՌԹԵԱՅ) Թշնամեաց քաղաքներս. Եւ լցել արդեանքը ԶՔՈ Թագաւորութիւնը:

... Երբիւ յԱճ լիան օրը սո քեւ հրաշակերտ և հաւալ Գեղի առ Աճաթիւն եւ առ երանին յիւստակաւ կատարուին. Եւ ի՞նչ հարն, զվրկական զվայտ խաշին յեմ. գրտեալ Աճային շնորհացն. Այնն օր զեղեցիկն խնդրեաց զբարեպաշտութենն, ըզմածկիւցն օտար տեղիքս մատուցին զգիտսն իւր առ քեւ ամենաբարեպաշտ Թագաւոր նախնական բարեպաշտութենն, մեծիւ առ ի յԱճ երկեղեւ յաղթեալ, ոչ այնուհետեւ ի յերկրէ ալ յերկնից են զարմանագործութիւնք. Եւ տե. վերջին յի. քի. միածնի որդեայն այլ. օր ընդ զէմ մահան. ...

Զերանելին առեմ զիսն լՈՒՍՈՅ հառապարթեք փայլեալ յէմ. տեսան. Զի յաւառօն ՈՒՍՈՅ պնդակոտտէին ի զլուսն անկանի յերթի ժամաւ ամենայ յաղթ խաշն ի լուսոյ կալմալ ՅԵՐԿՆԻՅ զերթիւրայ օրքայն Գոյգթալի միւլեւ ի սուրբ իսան ձիւնեաց ցոյացեալ երեւոյ Ո՛ր միւսմ եւ երկրորդիւ միայն երեւոյ, այդ ամենայն քաղաքեան քաղաքիս ՅԱՆՏԱՊԱՅ, ցոյցեալ. Ո՛ր այնպէս օրդեղի կարծիք օր վաղվաղակի ի՞նչ առաւաք ի՛նչ տեսիլ հաւեանցեալ, այդ ի ՅԱՅՈՒՄ Ժամա ի վեր քան զերկիր. ...

վերջին մագաղաթայն պահպանակը երկսին երկաթեղիր զեղծորակ հնադրոշմ տեսարանի մը մնացորդն է. ուր կը կարգանք Ղուկասու ե. 12-30 համարները. համաձայն տպագիր օրինակներու, շատ րիչ փոփոխակիւրով. — ՀԱՆՊԱՄԱՆՔ՝ յաւ սահմամ. միայն 21-22 Թերթը կարելն ըստնուած է. Համաձայնութեան ծանօթագրութիւն, տախտակներ, բովանդակութեան ցանկեր և նախադրութիւնը կը պակսին. կան սակայն լուսանցադարդի համարանիշներ. Կը պակսի նոյնպէս իւր կնոջն շնացոյցն. — ԴԱՏԱԿ ԽՈՒՂԹՔ՝ սկիզբը երկու Թերթ միայն. — ՎԵՐՆԱԴԻՐՔ՝ բարդ տեսարաններու սկիզբը. 3-4 ստորով, մեծաղիր և պնդակղ, օրտը կը գրասն. խորանին հետ, առ օջին էջը ամբողջ. Զարմանալի է որ Մատթէոսի երկսին և եւաւոող վերնագրոյ, էջ 1. վերջին ծաղկումներն ու փայլը տրուած վն. ա՛յդպէս է նաեւ իր խորանն ու մեծ լուսանցադարդն ալ. Թէւ մատիւները բացառականապէս նոյնն են. Մնացեալ երկը խորաններու վերնագրեր չոյս են և լրացած նկարչութեամբ. — ԴԻՐ՝ սեւ միլանով միջակ բոլորգիր, ամբողջ հասարակ միւնիւնդ զրէ. — ՍԿԶՐ. ՆԱՏԱԿՔ՝ փառագիր. գրուիւնք սկիզբը զարդագիր և թւանագիր. Համարները տիպար ունին կարմաղեղ երկաթագիր. — ԼՈՒՍԱՆՈՅԱՄԱՆՔ՝ ըստմիկն են. այլապէս. ինքնուրոյն. փոքր մասը գունաղեղ և աշխատուած. մեծ մասին ծաղկումները Թերթ. ուր կը նշմարուի որ ծաղկողը հատորին մէջ չէ կրցած պահել համարութիւնը զոյնեղու և տիպարներու. — ԽՈՒՄԱՆՔ՝ չորս հատ. էջ 1. 161. 271 եւ 457, վերջին երկը յաջող, ծաղկումը տարած ըլլալուն. երկրորդն ու երրորդը նոյն մատիւնով են գրիթ. չորրորդն ալ Թէւ այս երկուին տարադրն է. բայց իր կարմիր յատակի յաջող ծաղկումներուն մէջ ներքին կ'երեւան երկու կենդանիներ. Մատթէոսի և Մարկոսի սկիզբը կը պակսին տեսարանիչներու ՊԱՏԱԿՆԵՆԻՐ՝ Ղուկասու եւ Յովնանու պատկերները առնուած են հին զարդափոր, պարզ բայց ինքնատիպ. յարակից ո՛չ մէկ խորհրդանշաններու. Յովնանէս իր զէմ չունի պրոտորնը. Եւ կանգնած է զրան արմատէնի մը ունեցող լեռան մը ստորոտը. Պատկերները ունին 15.5 × 11 սնդմ. մեծութիւն. — ԿԻՍԱԿՈՒՄԱՆՔ՝ չկան. — ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ՝ շատ րիչ, ներքին լուսանցադարդ մէջ, իւր լուսանցադարդ. — ԳԻՐ՝ 2 սնդմ. — ՍՏԱՅՈՂ՝ սոյնայտ. վերջին ստացողը՝ ԴՐՈՅԻ Ահարոն. Տէր Յովնանէս և Տէր Մարկոս լուսանցադարդ. — Զեւաղրիս գրիչն ու նախնական ստացողը անշայտ են. կորսուած ըլլալով զլիստոր ա. յիշատակարանը. — ԺԱՄԱՆԱ՝ 2ԻԹ (+ 551) — 1300. — Տեղի՝ անծանօթ. — ՆԱՅԿՈՂ՝

անյայտ — ԿԱԶՄՈՂ՝ վատիկ սարիսուսը — ԿՆԻՔ
չունի:

Մատենան է ԱՆԻՐԱՆ, թղթեայ, կա-
շեպատ, մեծագիր, նկարուն և հնագործ:

ՅԵՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ՝ բաղմամբիւ,
այսպէս

Ա. — էջ 595ա (նրբորդ յիշատչւորն). —
«Փառք տմենասուրբ երրորդութեանն, և և
անիմանալի էութեանն, անբաւ զաւուր-
թեանն. ամենունակ տրութեն. երկից անձ-
նաւորութեն. և միայ բնութեանն, հաւր
և որդւոյ և հոգւոյն սրբոյ՝ յաւիտեանս յա-
ւիտենից ամբ Ի թուականութեանս հայոց:
Աթ հարկւրերորդի. ու թասուերորդի. ու
թերորդի (1439): Այսամ ամբ. չարմալ
ի տէր Աճալին շնորհաց. և ողորմութեան
նորին փառաքող եղեալ. այս աւետարե-
րարութես. ան. յոր վերահայնեալ ձայ-
նի, աւետարան, սրբառնեալ և հեղատոյ
աւանդ. յիշանէ. և ետ նորոգել զսօս վե-
րտին կրկնակի զի յոյժ հնացեալ էր: Արդ
մեծաւ տարբիմամբ և հաստատուն յուսով
փասն յուսոյ անմահ կենացն յիշանէ. ա-
նանայ այս եռափափաք սիրով ըստացաւ
ըզլուսարուս քառափափ մշտահոսան եղե-
մայ ծաւալ ոտոսող զետս այս՝ արբուցանել
ծարաւիցոյ զկենացն ջուր՝ և է լուսաւո-
րութի. ամենայն եկեղեցեաց քրիստոնէից.
և է աւետարանող մեղ՝ զկենդանարար
քարոզութին. քի. Աճ. մերոյ, և զԱճա-
ղործ սքաւելիքն ամենայն, և զկենտունակ
չարչարանքն և զյարութին. լուսափալ՝ ու-
րով զուարճանամբ և ուրախացեալ ցնծամբ
ի յայս հոգեւոր սեղանոյս: Արդ այսմ բանի
Աճայնայ չու և հնազանդ եղեալ աւանդ-
յիշանէ. և ստացաւ զսուրբ աւետարանս՝
ի հալալ և արդար փաստակոց իւրոց՝ լիւ-
տակ իւր՝ և բարի յիշատակեալ ծնաւդաց
իւրոց՝ հաւր իւր աւանդ աւանդի, և մաւր
իւրոյ աւանդ, և պարկեւտ կենակցին իւրոյ
նշխի, զի յիշատակ իւրեանց եղլիքի, և ի
վայելուծմ հրեշտակաւորալ՝ զեղեցկագեղ՝
զեռարողորմ մանկանն իւրեանց աւանդ-
աւանդ, որ այսմ կոչի աւանդ, յոյժ ուսումա-
սէր և բարի բնութիւն, զոր տր. Աճ պա-
հնեցէ զսա աւանդ զպիրս այս ընդ երկայն

աւուրս՝ և տացէ սմա՝ վայելել զսուրբ ա-
ւետարանս՝ պարտաւարամաք (այսպէս) յա-
մերամս մամանակաւ ամէն, և Աճ ողորմի
ասացէք: Արդ աղաչեմ զամենեանեղ մե-
ծաւ պաղատանաւք, յիշեալիք ի յերկնա-
թոյն և մեղաքաւիչ սուրբ յաղաթս ձեր՝
զիս յիշանէ. աւանդ ստացող աւետա-
րանիս, և զկենակից իմ նշխի և զհայր իմ
աւանդ աւանդ, և զմայր իմ աւանդ և զա-
մենայն արեան մերձաւորսն իմ. ով հան-
դիւղողք սր. աւետարանիս, որք տեսա-
նէք, և կամ կարդայք և աւրինակէք ա-
սացէք զԱճ ողորմին. և Աճ զձեզ յիշէ յիւր
միւսանգամ զպաւտեանն ամէն:

Բ. — էջ 597ա. — «Դարձեալ յիշեցէք
շնորհաւ աւանդ և կողակից շնորհ և դոր-
դին իւր շնորհ երեք և զկողակիցն իւր աւ-
անդ և զորդին իւր շնորհաւ և զիւր կո-
ղակիցն անան և զեղբայրն շնորհաւ և շն-
որհաւ զորդիքն, շնորհ և շնորհ և շնորհ
աւանդ և զկողակիցն իւր աւանդ և զնեղին
զոր. աւետարանս իւր հալալ փաստակոցն
և եղին իւրեանց հոգոյն յիշատակ և որ
կարդայ կամ աւրինակէ և Աճ ողորմի ասէ:
և Աճ իւրն ողորմի և բզւմ. արքայութիւ.
տայ ամէն: հայր մեր:

Գ. — Ակիլիքի մաղաղաթեայ պահպա-
նակի 3րդ էջի տող ընդ մէջ. — «Տր. Աճ
ողորմեցի աւետարանիս գնողին որ գնեաց
զաւետարանս: Եւ յիշանէ երեք որ գնեցի
զաւետար(անս) յիշատչւորն զ. Ֆլորիս ի
թվին: ՊՁԼ (1439): Ի հալալ փաստակոց ի-
մոց ի յիշատակ իմ և զեռարոյս որդոյն
իմոյ աւանդ արեւանդի: (յայտնի է որ
զիրս ձեռագիր է տէր Յովհաննիսի):

Դ. — էջ 160բ՝ ի վերջ Մատթէոսի ա-
ւետարանին. — «Ջստացաւդ սորա զպատ-
ուելիք քահանայքս. յիշեալիք յաղաթս ձեր
և զորիչս ամէն: շնորհ և շնորհ ԳՂԼԵՆ:
Ե. — էջ 269ա՝ ի վերջ Մարկոսի աւե-
տարանին. — «Տր. Աճ ողորմեայ ստացո-
ղիս, յիշանէ. աւանդ և մեղաւարտ
գրչիս:

Զ. — էջ 455բ՝ ի վերջ Դաւիթաւ աւե-
տարանին. — «Ջսր. աւետարանիս խնդրող-
քս, առ տր. յիշէք: շնորհ և շնորհ
ԳՂԼԵՆ:

Է. — Էջ 551ր՝ Ի վերջ Յոզհաննու աւետարանին. — « Իկող աղաչեմ յիշել ի սր. աղաւթս ձեր զստացող սր. աւետարանիս. շնորհակալ եմ եւ զորդին իւր շնորհ. Գրիգոր եւ Լեւ յիշողացի եւ յիշեցող ողորմացի. ամէն »:

Ը. — Անդ, քիչ վար. — « Յիշատակ է աւետարանս ի դուռն ք. անշնորհ. Թվ. ԿԻ (1454) »:

Թ. — Անդ, ստորին լուսանցքին վրայ՝

նորատառ. — « Զմեղաւոր կազմաւոյ սորա շէն-իւ որ երբեմն քի յիշեցիք ի ք. 26ր (1300) »:

Ժ. — Էջ 554ր. սրճագոյն բոլորգրով. — « Զվերջին ստացող սր. աւետարանիս գնորարոյս եւ զդեռարողող անշնորհ յիշեցիք ի մաքրափայլ աղաւթս ձեր. նաեւ գիս գեղ. կեյի անշնորհ զբնիւ յիշեցէք որ ծախեցի զսա վառն բազում պակասութեւ. իմոյ եւ անմեղալոր լերու ք »:

40)

Ա. Ի. Ե. Տ. Ա. Ր. Ա. Ն.

Հին ԽԻՆ՝ 87

ԲՃԱՆ՝ 1452

ԽՈՒՂԹՔ՝ 291 (= ր + 582 էջր). — ԻՄԵՆՈՒԽԻՆ՝ 26.7 × 20.2 × 7 սնդմ. — ԳՐՈՒԽԻՆ՝ երկսին. — ՏՈՂԹ՝ 21. — ՆԻԽԹ՝ քաճակեայ թանձր թուղթ. — ԿԱԶԻՐ՝ արեւելեան. շաղանակագոյն կաշեպատ փայտեայ. թիկունքով եւ լանջքով. նորագոյն կազմի մը ատեն, հաւանաբար, վրան մօթ մոխրագոյն կերպաս անցուած է, որ կիսովին մաշած է. Աւետարանս, անցեալին, արծաթապատ եղած է. — ԻՄԱԳԱՆՂԱԹԵԱՅ ՊԱԶՊԱՆԿԹ՝ չկան. — ՀԱՆԳԱՐԱՆԹ՝ լաւ պահուած. կազմը քանիցս նորոգուած. Եւսեբի առ կարպիանոս գրած համալսելու թեան ծանօթագրութիւնը, ինչպէս նաեւ Նոյնին տախտակները կը պակասին. միայն թէ չորս աւետարաններն ալ ունին իրենց բովանդակութեան ցանկը, ինչպէս նաեւ համառօտ նախադրութիւնը. էջերու տակ կան համարարառի սովորական համանիշերը, նոյն մելանով. չիր կնոջ շնացելոյ մասը չկայ, թէ եւ 586րդ էջի տակ կայ հետեւեալ ծանօթութիւնը. « Պոռնիկ կնոջ ի կարգն գրեալ է »: — ԴԱՏԱՐԻ ԽՈՒՂԹՔ՝ սկիզբը՝ վեց եւ վերջը՝ եօթը թիւք, հատորին թուրջէն. — ՎԵՐԵԱՅԻՐԹ՝ առաջին երկու աւետարաններուն սկիզբը երկուական սող, իսկ Յովհաննու սկիզբը մէկ սող երկաթագիր, կանաչ եւ մուր կարմիր ծաղկումներով. — ԳԻՐ՝ լաւ սեւ մելանով մեծագիր բոլորգիր, ծայրէ ծայր նոյն գրչէն. — ԻԿՋԱՆԱՏԱՐԹ՝ Իրատթէոսին մարդագիր, կանաչով ու կարմիրով, Իրարկոսին՝ կենդանագիր, կարմրով. Դուխսինը. դարձեալ կենդանագիր, կանաչով. իսկ չորրորդը՝ թռչնագիր. բոլորն ալ հասարակ ծաղկումով քանդակներով. Գլուխները ունին մանուշակագոյն կարմիր մեծ գլխագիր. պարզ. իսկ համարագրութիւնները ունին կարմրադեղ մեծ երկաթագիր. — ԼՈՒՍԱՆԱՆՂԱՐԹ՝ միայն չորս հատ, չորս խորաններու կից.

ներքին մասերու մէջ իրր այն դրուած կան համակերտ, վարդագոյն զոյգ շրջանակներ. որոնց մէջ կը տեսնուին գլուխներու թիւերը. — ԽՈՒՂԱՆԹ՝ չորս հատ, աւետարաններու ճակատը. Առաջինը. էջ 9, կանաչ յատակի վրայ վարդագոյն պարզ ծաղկումներ, մէջտեղը սուրբի մը նկարով. Իրարկոսինը. էջ 175, Նոյն յատակի վրայ. դարձեալ վարդագոյն աւելի նուրբ ծաղկումներ. Երրորդը. էջ 285, գրեթէ նման առաջինին. իսկ Յովհաննու խորանը. էջ 441, նման երկրորդին. — Խաբարանիւր խորանի դիմաց կայ աւետարանչին ԿԱՐԼ՝ չորսն ալ զմպրուած շալակի յաւագոյն գրիչներէն ՏԼը Դազար քյի. որդի՝ ՎԱՐՊԵՏ ԼՈՒՐԱՏԷՆ. Իրատթէոս. էջ 8, ունի 18 × 13 սնդմ. մեծ. կիսովին ոսկի յատակի վրայ. աւետարանչիք ունի շատ յաջող դիմագծութիւն. կանաչ պարեգատ, մանուշակի կարմիր թիւնոց. նստած է կարմիր թախտալի մը վրայ. ոտքներուն տակ կարմիր բազմակ, ծախ ձեռքին մէջ բռնած աւետարանը կը լեցունէ աջին գրիչովը. Կարպին մէջ մի՛ միայն աւետարանչիք կայ. Անիկունը. վարով, դրուած կայ « ԼՈՒՍԱՆ ՄԱՐԻԱՏԱՆ Իրարկոս. էջ 174, Նոյն ոճի է. նոյն գիրով, յաջ աւետարանչիք աւելի երկստասարդ է եւ շատ աւելի յայտն եւ քնական դիմագիծ ունի. Նոյնպէս Դուխաս. էջ 284, միշտ ոսկի յատակի վրայ, իսկ Յովհաննու. էջ 460, քաբայրի մը մէջ նստած, երկնայիշ, աջ ձեռքը՝ ծուռնի, իսկ ծախը բունքին տակ, դիմացը ունի փարթիկ պոռնոսներ. փայտէ աթոռակի մը վրայ նստած. գլուխը ծուռ եւ ծիրանի թիւնոցով. կը գլու. Բոլոր այս նկարները քաջառապէս յաջող են. երբ աւետարանիս պարտական րուն մասը տկար է եւ համեստ, մինչդեռ առ հասարակ երեւոյթը հակառակն է այլ ձեռագրաց մէջ. Զորս նկարներն ալ ունին մի-

հետոյի մեծութիւնը. — ԿԻՍԽԻՈՐՈՒՆՔ Եւ ԻՐԱՆԱՅԻՆ՝
ԿԻՐՔ՝ չկան. — ԳՐԻՉ՝ ԻՐ քաւտ. — ՍՏԱՅՈՂ՝ Զրիգոր
սարկաւազ. — ԺԱԻՐԱՆԱԿ. — ԹԱԱ (+ 551) — 1662. —
ՏԵՂԻ՝ Հովակ. — ԵԱԿԿՈՂ՝ զրիւր՝ ԻՐ քաւտ. — ԿԵՒՔ՝
չունի:

Մատենան է Սեդ-բեռն, թղթեայ, կա-
շեկադր, մեծագիր, նկարազարդ, լիակա-
տար՝ յստ տպագիր օրինակներու։

ՅԵՐԱՅԱՍԿԱՆԻՐՈՒԹԻՒՆԻՔ Ա.— ԿԶ
ՏԵՂԱ.— ՎՓԱՂՔ քեզ, ԱՃ հայր, ԱՃ որ-
դի, ԱՃ հողի, երրորդութիւն եւ մի ԱՃու-
թիւն: Որ քանի ԱՃ Հակիւյց Հօր, եւ փա-
ռակիւյց հողատն սրբոյ, որդի՞ց միածին.
իջեր յերկնից եւ առեր մարմին ի սր. ԱՃա-
ծնէն, զՎ փրկութեան մարդկան: Զքեզ չե-
լափեցին սր. աւետարանիչքն ի մարմնի.
եւ հնչեցին զկենսաբեր տնորէնութիւն քո
յնչ քառ ողորտս տիեզերաց:

«Լիբյ բարեխնութեան արքայի զարգացումը, իր
կոյնի վարկածով: Եւ զարգացումը, առաջնապէս, զո-
րոյց և վաճառարանային զարգացման, իր
մասին, անարժանի ծառայելու զորոյց զորոյց վա-
րձաբեր, իր թոհաւոր զարգացման: Եւ զար-
գացումը, իր թոհաւոր զարգացման արժանի:

«Գրեցաւ ի թվականս Նոյոյ Թ. Ճ. և
Լ՛. ամին (1652) ի մայրաքաղաքս ի Բերդ-
որ է Նալչիկ Բնդ հովանեաւ Ք. Ն՝Յ՛՛՛ և
Ք. Վառ՝՝՝՝ և այլ սրցն. որ աստ կան-
մեկ ի օղնութիւն Զեռամբ անարկեստ Բռն
Լ՛-բ-թ. որոյ՝ Նալչիկ հանդուցելոյն
առ քս. որոյ ուղղմանս քս. ի կաթողի-

[illegible]

Բ. — էջ 8, Մատթէոսի նկարին վտրի
նկերքին անկիւնը, մանրատառ. — յետապո
կէ-արդո՞ւ :

Դ. — Էջ 275Ի՝ ի վերջը կարգի տեսնելու համար
բանին. — «Զգազգուրդ աւետարանին զանազան
պատգամներով, որոնցով, որոնցով, որոնցով, որոնցով
զորք յիշատակելի է թէ. Դրոշմ. թվին
ի ձև. ամին, ի դատն ժամանակն»:

Ե.— Է՞ն 595՝ գերբին զատարկ թուղ-
թերէն մէկուն վրայ.— «Մեղաւոր Եր-
օ՛ր Լեւոնին ծառայո՛ւ :

ԽՈՒՂԻՄՔ՝ 244 (— 188 էջը). — ԳՆԱՌՈՒԹԻՒՆ՝ 16.5 × 18.8 × 4.5 սեղմ. — ԴՐՈՒԹԻՒՆ՝ երկսերև. — ՏԻՂԻՔ՝ 223. — ԴԻՒԹ՝ բազալպեղայ թանձր թաղթ. — ԿԱՆՏՐ՝ արեւեակն, չափանիւթալէ կաշեպատ փայտեայ, թիկունքով եւ լանջքով. կոնակիւն վրայ կաշեպայ երբը փոկեր: Կողքերուն չորս կողմը խաւանը՝ ծաղիկներով սերուն տարույնն: անձնային մէ արտ.

ծախաւատ. — ՄԱՆԴԱՆԱԽԱՆ ՊԱՆՊԱՆԿՔ՝ սկիզբ
եւ վերջ մէջէկ թերթ. Յասկել երկուր մկաւաւ
կտրուած ու հանդուած Ուն միւլանգ երկաթագիր
ստեարարի ճանաչողները (Մասի. Իւ. 20-27)։—
ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ լու պատու. շնորհի կարգից Մա-
նգաթանի պաշտպանները ցեղակիր. նշանակա Տա-
տարի առաջին թերթը։ Անտարարը չափի ո՛չ ծա-

աղաւմբ զամենեւանդ ո՛վ սբ. մանկունք եկեղեցոյ որք հանդիպիք սոքա կարգալով կամ տեսնելով լի բերանով և՛ ողորմի աւսացէք ստացողի սորին (յատկապէս քերուած ու վրան գրուած Տէր Դաւթի և ծնաւդաց նորին Տէր Աւետիք (այս ալ քերուած բառին տեղը դրուած) և Մէլք-Եղի. և ծնաւդաց նորին Մարգարէն և (չի շարունակուիր)։

Դ.— էջ 608-ի Վերջ «Հանգիստ Բովհաննու».— «Արդ գրեցաւ սբ. աւետարանս այս որ է հանգիստ սրբոյն յովհաննու Աճաբան աւետարանչին ձեռամբ քանութի և ախմար զրչի Տէր Աւետիքի որդի Եղիշի (1677)։ Մարտի ամսոյն Դ. օրն ուրբաթ. ո՛վ ոք որ կամի կարգա զմեզ միոյ ողորմալիւ արժանի առնէ ամէն Հայր մեր որք»։

Ե.— էջ 619, ի վերջ զատարկ թղթոյ և իբր շարունակութիւն էջ 468-ի Դ. յիշա-

տակագրութեան. զիտեղի է սակայն որ նախընթաց թերթը կտրուած ու հանուած է և եւս զրազմամեղ զրիչս և ծնաւդան իմ յիշեցէք ի քս. և լի բերանով և՛ ողորմի ասացէք և խոչորութի. և սղաղանացս անմեղաղոր լերուք. բայց զերկու զլուխ ու կէտն եւս զրեցի. և զայլն զրած էր. ի թղկնութեան. հայր Զ. և յիշն երրորդի = 1460-ս (զիտեղի է որ այս տողը տարբեր զրչէ է)։

Զ.— Վերջին զատարկ էջին վրայ՝ «Այս սբ. Բանն ի հօրէ անմեղեկի և ան. . . Որ մարքեացն զյորդանան. . . Էլոյս ի լուսոյ ծագեալ ի հօրէ. . . Յայտնի է հրէաստանի և՛ և ի բնթղչէմ. . . Եւ հովուացոյն տեսեալ ըզհրչալի. . . » շարականներուն վարի անկիւնը. — «Տէր Դաւթ զնեց ի թղ. ՌժժԲ (1663)։ Ի զեկոտեմեր ամսոյն ի Դ. օրն եւ Դերիցաւ (վերի շարականներուն կ'անհարկէ) թղ. ՌժժԶ (1667) յունվար ամսոյն. ի Կ. օրն կիկի. ծնընդեան ան. մերոյ լի» քի։

Ա. Ե. Ե. Տ. Ա. Ր. Ա. Ն.

Հիւսիս 27

Ռիլ = 1788

ԹՈՒՂԹՔ՝ 274 (= 548 էջը).— ԻՆՆՈՒԹԻՒՆ՝ 21 × 15.5 × 5 սնդմ.— ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ երկսիւն.— ՏՈՂԹ՝ 21.— ԴԻԹ՝ լաւ յղկուած տոկուն թուղթ.— ԿԱԶՈՒ՝ չազանակագոյն յանջրով և թիկունքով. կողքերուն վրայի բեւեռներուն հետքերէն կ'երևայ որ մեծագիրս եղած է արծաթապատ.— ԻՄԴԿԱՂԱԽԵԱՅ ՊԱՆՊԱՆԱԿ՝ չկան.— ՀԱՆԳԱՄԱՐԹ՝ ամբողջութեամբ լաւ պահուած՝ իր տոկուն կազմին շնորհիւ ճեղագիրս սկիզբը. բովանդակութենէն դուրս, նախընթաց վեց թերթերու վրայ կան Եսեքի առ կարգալուստ զրած համաձայնութեան ծածկագրութիւնը՝ որուն կը յաջորդեն, ութը յաջորդական էջերու վրայ եւ նեղ ու պարզ խորաններու տակ՝ նոյն համաձայնութեան տախտակները։ Բովհաննու աւետարանին վերջը կը պակսի իբր կնոջն շնացելոյ մասը։ Բոյսը էջերուն տակ կան իր մկանով գրուած համաթարթառի համարանիշներ.— ԳԱՏԱՐԿԻ ԹՈՒՂԹ՝ սկիզբը եւթը թուղթ. վերջը հինգ թուղթ.— ՎԵՐԿԱ՝ ԳԻԹ՝ բոլոր աւետարաններու սկիզբը 2-3 տող՝ մութ կարմիր եւ ծիրանեգոյն. առաջին տողերը թռչնապիւր, մնացեալը երկաթապիւր.— ԴԻԹ՝ սև լաւ

մկանով միջակ բոլորգիր.— ՈՒԶՐԿԱՏԱՌԹ՝ աւետարաններու սկիզբը զարդապիւր. կենդանապիւր, վիշապապիւր եւ թռչնապիւր. Լատիկոսիքը գունաւոր. իսկ միսնիքը միայն մութ կարմիր. բոլորն ալ միջակ արժէքով. Դիտիսներուն սկիզբը միջակ արժէքով եւ մութ կարմիր թռչնապիւր զարդապիւր, իսկ համարներու սկիզբը՝ ծիրանեգոյն երկաթապիւր.— ՈՒՈՒՆՆՆԱԶԱՐԹ՝ ընդհանրապէս համեստ եւ մութ կարմիր. խորաններու արտաքին լուսանցքներուն վրայ. ինչպէս նաեւ ամբողջ բովանդակութեան մէջ.— ԽՈՐԱՆԿ՝ խորանիսիւր աւետարանի գլուխ կարմիր ֆոնի վրայ լիչ շատ յաջող գծապարթեամբ խորաններ կան՝ որոնց զիմաց զեղարուեստական արժէքէ բոլորովին զուրկ եւ արեւելեան ոճով աւետարանիչներու շկարներ. պոռոտ եւ անճշակ գոյններով. իսկ եւտերի առ կարպիտնոս զրած թուղթին եւ ծածկագրութեանց նախընթաց ինը պատկերները. որոնք կը ներկայացնեն Քրիստոսի կեանքի դրոյսները՝ նշանակէ մինչեւ Հովդպատուս. սղաթ է բակ որ աստիք ալ գուրկ են բոլորովին զեղարուեստական արժէքէ.— ԴԻԹ՝ անձամբ.— ՄԱՆ

ՏՈՂԻ Խրիսթ — ՎԱԲԱՆԱԿԻ ԻԼԻ (— 451 = 1588). — ՏԵՂԻՐ՝ անձանք — ԻՐԱՂԿՈՂ՝ անձանք — ԿԵՐԻՔ՝ չունի:

Մատենան է ԱժԷՄԷՆ, թղթեայ, կաշեպատ, նկարազարդ և մեծագիր, չորս մասերով բաժան:

ՌԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ՝ Ա. — էջ 547. — «Արդ ի վերջացեալ և ի չար մաժանակիս, յարեաւ ոմն Ածասէր և բարի քրիստոնեայ՝ Խլէ-Ք՝ որ վառեալ էր. ի սէրն Աճյ, նա ետես զոր. աւետարանս զգանձաւ Աճային, և ցանկացող եղև սմաւ տապալ զտայ, ի հալալ արդեանց իւրոց լիշատակ հոգոյ իւրոց, և ծնուդայ իւրոց. հաւրն Դաւիթ և մաւր՝ Լէւ-Յին, և եղբայրն որ հանդեաւ առ Աճ, Սիւրբ-Յին, և Եղբայրն որ հանդեաւ առ Աճ, Սիւրբ-Յին, և Եղբայրն որ հանդեաւ առ Աճ, և միւս որդոյն, Աբգարին, և Աբգարին, Սիւրբ-Յին, և կողակցին Լաւրդարին, և զբարեւն Դաւիթին, և այլ առ. արեան

մերձաւորաց, մեծի և փոքու առհասարակ, առէն:

«Արդ որք հանդիպիք սմա լի բերանով, և բոլոր սրտիւ Աճ ողորմի ասացէք. Եւրդ Խլէ-Ք՝ և իւր ծնողաց, որ ըստացաւ զսայ, ի թուին հայոց ՌԼԼ (1588) ով որ կարդայ լի բերանով Աճ ողորմի ասացէք առէն:

«Դարձեալ Աճ ահէ. Էլէ-Ք՝, որ աղէկ բուրժաւ մի, և աղէկ վառի, խաչն մի, առին, ինքն, և իւր Լէւ-Յին եղբայրն. յիշեցէք և Աճ ողորմի ասացէք առէն հայր մերն:

Բ. — Վերջին գատարկ թուղթին վրայ. — «Թվին ՌԴԼ. (1648) ևս անարժան Յաւի երէց. եկի ի Լաւր վա. ոտիցս տկարութե. համար ի վերջէս Լաւրին մօտն և այսմն առի առ Աճ փոխեցաւ. Դս. իւր հոգուն ողորմի ասացէք. խիստ լօ վարպետ մարդ էր և ևս շուար մնացի և չի գտայ նմին նմայ. և եմ բնական Սիւրբ-Յին և եմ Սիւրբ Լէւ-Յին եղբոր որդի և ինք է սնուցեր զիս. և Դս. փառք յիտենս առէն:

Ս. Ի Ե Տ Ս Ր Ա Ն

Հին թիւ՝ 112

ժէ. դարու կէտին

ԹԻՒՂԹՔ՝ 243 (= Ժ + 186 էջք). — ՄԵՆՈՒԹԻՒՆՔ՝ 23.2 × 16 × 5 անդ. — ԴՐՈՒԹԻՒՆՔ՝ երկսիւն. — ՏՈՂԹ՝ 23. — ԵԻԹՔ՝ բամպակեայ յիւն թուղթ. — ԿԱԶԻՐ՝ արեւելեան, կարմրագոյն կաշեպատ խտաւարաւեայ, անցիային մէջ արծաթապատ. — ԻՐԱԿԱՂԱԹԵԱԿ ՊԼՉԱԿԱԿՔ՝ չկան. — ՀԱՆ. ԴԱԲԱՆՔ՝ շատ աննպաստ, բլլալով եկեղեցւոյ մէջ տնեւէն շատ գործածուած աւետարաններէն մէկը. կապիւր բայքայուած, բազմաթիւ թերթեր նորոգուած, կարէն քաժնուած, պատուաւոր, սեւցած ու ուղղորտուած. ենթարկուած խնամութեան, վերջապէս կարօտ վերստին նորոգութեան. Եւսեբեան ծանոթագրութիւնն ու համաձայնութեան տախտակները հաւանաբար ինկած ու կորսուած: Բացի Յովհաննէսէն, երկր աւետարանիչներ ունին իրենց բովանդակութեան ցանկն ու նախադրութիւնը, շէրք կնոջն շնացելոյն մասը կը պակսի: Համաբարբառի սովորական համարանիշէրը կան էջերու ստորին

լուսանցքներու վրայ, Յիշատակագրութեան առաջին թերթը վատորէն կտրուած ու զոցցուած կամ անհետացուած. — ԴԱՏԱՐԿ ԹԻՒՂԹՔ՝ մէկ մէկ թերթ՝ սկիզբն ու վերջը, իբր պահպանակ. — ՎԵՐՆԱԳԻՐՔ՝ չորս խորաններու տակ, երկուական տող. առաջինը մեծադիր սիրուն թույնագիր, երկրորդը՝ կարմրադեղ յաջող երկաթապիր. — ԳԻՐ՝ ծայրէ ծայր միեւնոյն բոլորովոր, սեւ մեյանով. — ՈՎԶՅԱՏԱԿՔ՝ չորս խորաններու տակ, ոսկեղրուած, գեղեցիկ, մեծադիր, հրճատակասիւս, կենդանակերպ և արձուենկար. գլուխները կ'սկսին գունագեղ թույնագրերով, իսկ համարագլուխները կարմրադեղ երկաթագիր են. — ԼՈՒՍԱՆԱԶԱՐԻՔ՝ շատ պզտի են խորաններու կից, մեծադիր, ոսկեղրուած ու նկարէն, մասամբ գունաթափ՝ ժամանակի ընթացքին եւ յոռի գործածութենէ, Հատորին մէջ կան յայնպէս 96 այլ լուսանցագրեր, գունաւոր, բայց ոչ յաջող. — ԹՈՐԱՆՔ՝ չորս հատ, աւետարաններու սկիզբը, էջ

11. 149. 243 եւ 389, հայադրո՞ւմ մոտիւներով եւ սովորական ծաղկումով, առանց երբեք յարմարելու իր էջին սկզբնատառին, լուսանցազարդին եւ մանաւանդ հանդիպակաց նկարին. — ՊԱՏԿԵՐՆԵՐԵՐ կը պատկանէին չորս աւետարանիչներուն, իւրաքանչիւրը իր խորանին դիմաց, 15.5 X 11 սնդմ. մեծութեամբ եւ բոլորն ալ գեղեցիկօրէն յաջող, իբր միակ անադարտ մնացած հարստութիւնը մեռագրիս: Զօրսն ալ իրենց վերեւը ունին ոսկէգրուագ, ներարուեստ, խորանատիպ ճակատ մը: Արուեստագէտը, դէմքերու արտայայտութեանց մէջ ինքզինքը գերազանցած է, եւ պատիւ բերած չալէպի սոցմիկ նկարչութեան: ՄԱՏԹԷՈՍ ծիրանի գահաւորակի մը վրայ նստած է, կարմիր պարեգօտ, կանաչ թիկնոց: Աւարտած թերթերը հետզհետէ կու տայ իր առջեւ ծուկի նստող հրեշտակին, որ աջ մեծ լին մէջ քրուսած է թանաքի ամանը: Հազուարտ սիրուն վարագոյր մը կը բաժնէ Աւետարանի կայքն՝ սրահէն, որուն խորը կ'երևայ վարդազոյն երկփեղկ զուռ մը, յար եւ նման մինչեւ հիմա չալէպի մէջ տեսնուող զուռներու ոճին: Աւետարանիչը ունի ճոխ լուսապսակ, ՄԱՐԿՈՍ նստած է ոսկեգոծ պարզ աթոռակի մը վրայ, ծիրանեփառ աղեղի մը տակ: Կարմիր ու լազուարտ զգեստաւորուեով. ծուկեղբուն մօտ բույսկառ թեւաւոր առիւծը, ու մեռքերուն մէջ մայազաթի թերթ մը: ՂԱԿԱՍ, միշտ սիւննոյն յաջողութեամբ, նստած է կամարակապ, սիւնազարդ փառաւոր սրահի մը մէջ, ոսկեգոծ աթոռի մը վրայ, ծուկեղբուն մօտ արծուեթով ջուլը, հագած կարմիր ու լազուարտ, լուսապսակ չունի: ՅՈՒԼԻԱՆՆԷՍ՝ ինքնադրո՞ւմ ու գեղեցիկ, առանձին՝ իր արծիւին հետ, առանց պրօփորոնի, վասն զի բացուցած ըլլալ կը թուի իր գրութիւնը, եւ ոսկիատուփ աւետարանը գրկած իր մեռելներուն մէջ: Հետուն կ'երևայ գմբեթազարդ տաճարը, կարմիր աղիւսաշէն: Լուսապսակ չունի. — ԿԻՍՄԱՆՈՒՄԵՔ եւ ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ՝ չկան. — ԳՐԻԶ՝ Տէր Ղազար ընչ. — ՍՏԱՅՈՂ՝ երէց-կին Սթլումամ. — ԺԱՄԱՆԱԿ՝ անձնօթ, շուրջ 1650. — ՏԵՂԻ՝ չալէպ. — ԾԱՂԻՍՈՂ՝ անյայտ, անկասկած գրիչը կամ իր գաւաղը. — ԿՆԻՔ՝ չունի:

Մատենան է Աւետարան, թղթեայ, փնաուռած, բայց չա՛տ արժէքաւոր նկարներով: Թիւ 26 եւ 55 յօդուածներու աւետարանս գրուած է 1650 թուականներուն եւ գրիչն է Հալէպի Տէր Ղազար ընչ:

ԹԻՇԱՏԱԿԱԿՐՈՒԹԻՒՆՔ՝ Ա. — Էջ 495 ա՛յ Վերջ Եղանակ աւետարանի, իբր ԴԵՄԵՐ ԵՂԵՄԵՐԵՆ. — «Փառք . . . (առաջին թերթը մկրատով յատկապէս կտրուած ու վերցուած, գրկելով բուն պատմական մասերէն: Յաջորդ թերթը կը չտրուեալուի այսպէս, փնաուռած՝ բայց նորոգուած վիճակով) . . . աջի սր. սեղանոյ գաղի՛նն անմահի որ քառնայ գմիզս աշխարհի. հայցեցէք յի՛մ, զի ըստ իւրում առատ յարեալութեանն ողորմութի. շնորհեցէ ըստացաւ ի տառիս իբնիցն ՍԵՂԵՆՈՒՄԵՔ. եւ իւր հաւրն Եղեմի ՄԱՆԱԿԷՆ, եւ իւր մաւրն ՎԵՐԵՄԵՆԵՆ. եւ իւր քեւրն ԱՆՆԵՆ, որ հանդուցեալ են առ քոս, եւ իւր որդին Տէր ՆԵՐԷՈՒՆ եւ իւր հարսին ԵՂԵՄԵՆ ՍԵՂԵՆՈՒՄԵՔ եւ իւր դրստերն իբնիցն ՎԵՐԵՄԵՆ, եւ Տէր ԱՆՆԵՆ, եւ զարձալ կրկին երեսս անկեալ աղաչեմ զգտտ քահանայից արտասուածոր զիմաք յիշխոյիք եւ Աճ ողորմի ասացէք, ըստ սր. աւետարանիս իբնիցն ԵՂԵՄԵՆՈՒՄԵՔ. բազում փառքանաք ետ գրել զսր. աւետարանս եւ եղ յիշատակ է՝ Բ. +-----+ ԵՂԵՄԵՆ. սր. Աճ ընդունելի արասցէ. քանի սր Բ. +-----+ շէն կա. ո՛չ ոք չունի իշխանութի. ի զբանէ սորին հանել. եւ ո՛չ աւտար, ո՛չ կարգաւոր, եւ ո՛չ աշխարհական. եթէ ո՛ք յանդիմանի, կամ վաճառելով, կամ գրաւելով զսր աւետարանս ի ներքոյ պատժոց եղիցի: Եւ որ ընդունողն է մաղթանաց եւ տուողն ողորմութի. սր. յս. բարեխաւութի. սր. Աճանին եւ ամ. սրբոցն շնորհեցէ զխաղաղութի. սմ. աշխարհի եւ յիշողացի եւ յիշեցելոցս ողորմացի. եւ ինքն աւրհնեալ է ընդ հաւր եւ ընդ հողոյն սրբոյ յախտանս յախտնից աւրհն: Հա՛յր մեր:

U. b. S. U. P. U. n.

2/27/98 86

$$27c = 1309$$

ԹՈՒՂԹՔ՝ 252 (= 504 էջք). — ՄԵՆՈՒԹԻԻՆ՝ 12 × 9 1/2 × 4 սեղմ. — ԳՐՈՒԹԻԻՆ՝ երկսիւն. — ՏՈՂԹ՝ 24. — ԴԻԻԹ՝ քամպակեայ հասարակ թուղթ, պեղերակ. — ԿԱԶՄ՝ արեւեման, կաշեպատ տախտակեայ, շաղանակադիր, միայն թիկնոյով, ճարմանցները ինկում, ու կողքերուն վրայ քեւուններու հետքերը Ուայցած. — ԸՄԱԶԻԿԱԼԱՆԱՅ ՊԱԶՊԱԿԱԳ՝ երկուստան թիւթ միայն, սիկզքն ու վերջը, որոնցմէ առաջին երկուրդ մասերն են հնարողո՞ւմ երկաթալիք ՄԱՅՐ՝ ՄԱՇՏՈՅԻՆ մը, մաստաւ ցեցակոյ, ղղենով, ուր կը կարգադրուին « . . . րոյ ևկերկուցոյ, ի սպասարարութիւն ըստ վկայութեան աղաթս արարէր Զի արժանաւորեացի սա զաշտինան ստրկաւս. . . զովցեալսն էս ղեմմ մեկն (համակ ոսկէկը) ի զեւր, ամենեքին տողորդ, Վիբչի մազալսթները քոյորովին դատարկ են, զեղենորակ, անկթար. — ՀԱՆ. ԳԱՄԱՆՔ՝ առ հասարակ լաւ պահուած. կողքի թիկունքը վերէն վար ճեղքուած: Առաջին երեսի ստորին մասը հինգսւծ ու ինկած. ներքին բովանդակութիւնը ամբողջ, ներքին մասի գրեթէ քոյոր թերթերու պատրաստ շրջանները մաշած, ու ապա նորոգուած ու երկզուած նկատելի ճարտարութեամբ, Աւետարանէս վերջին մասը, էջ 483-96, կը պարունակէ Տաւադայոյ-Աւետարանացոյ ճառագործն կարգաւորութեան — մասը, երկսիւն յաջող քոյորագրով, համառուստ. Աւետարաններու քովայնալսթիւնը, նախադրութիւնը, ինչպէս նաեւ նւեքի կաբպիսնոս զրած համամայնութեան տախտակներն ու յաւակիյ ժանթագրութիւնները կը պակելուն: Ստորին լուսանյութերու վրայ կան համաքարաւի համարալիշէքը, սիրուն մանրատառ, կը պակսի հիբր կնոջ շնայցոյ՝ մասը Խորաններն ու յիշատակարանները անպակաս. — ԴԱՏԱԻՒ ԹՈՒՂԹՔ՝ վեց թերթ միայն սիկզք, հաւաքաբար լեցնելու մտօք. կարպիսնոսի տախտակները. — ԳԻՐ՝ սութ սրճագոյն մկնաղովանցման քոյորագիր, մանրատառ, ամբողջ հատորին մէջ նոյն գիրը. — ՎԻՐԱՆԳԻՐՔ՝ չորս խորաններու սիկզքը, յաջորդաբար մէկ եւ չորս տողերով: Առաջին տողը միշտ զարդապիլ է, հնարողնով Յաջող երկ ստղեր կարմիր երկաթալիք են, շատ յաշտ, Խորանայիւր հոստուածի առաջին տողը ալագյումն երկաթալիք է, մութ կարմիրայուն. — ՍԻԶՔԵԱՏԱԻՐՔ՝ չորս աւետարաններու սիկզքը, մութ կարմիր պարզագիր, հնարողնով, քոյոր համարները կ'սկսին կարմրադեղ երկաթագրով. — ԼՈՒՈԱՆԶԱԶԱԻՐՔ՝ չորս են, թէ չորս խորաններու աջ եզերքին վրայ են թէ՛ րոնջը հոստուածներու հանդիպակաց կըր, քոյորն ու

հնաճարակ մոռուներ, կարմրադեղ, դարձ՝ քայքայված խոլով։ — ԽՈՐԱՔՆՔ՝ երեք հատ միայն, առաջին խոլ-
րանին տեղը քայքայ ծղուած, քայքայ լինուած և՛, եր-
կորոյդ խորանը, էջ 137, մութ կարմիր յատակի հինյ
սիւրու վարդեակներու քառանկոսի մ'է, առույն
ճակատի։ Երրորդ, էջ 227, միեւնոյ յատակի վրայ,
սորտածե սոնրեններու չըջապատի մէջ հինկ վարդ-
եակներ, կոնածե ճակատով, Զորորոյդ, էջ 376
նոյն ոճի է. նոյն յատակի վրայ։ — ԿԻՐԱՔ՝ եւ ԿԻ-
ՍԱՔՐԱՔՆՔ՝ կը պակսին։ — ՄԱՆԻԱՆԿԱՐ՝ հատ մը
կա միայն, էջ 164, որ կը ներկայացնէ խաչանման
թաղով եւ կապայտ թխնեցով իբր ման Յուսուե ա-
շակներտներէն, որ պիտի հրթայ առաքելութեան։ —
ԳԻՐԶ՝ Յովհաննէս ընչ. եւ Հայրապետ։ — ՄՏԱՌՈՂ՝
Պետրոս քահանայ. երկրորդ ստացող՝ Դուսիթ. —
ԺԱՄԱՆԿԱՎ՝ Զոր՝ = 1309։ — ՏԵԻԻ՝ Փոս (Կիրիկիա)։ —
ԵՆԴՆԴՆԴ՝ անձանսթ. — ԿԵԻԻ՝ չուխ։

Մատենան է Ա-Է-Դ-Զ, թղթեայ, լիա-
կատար, հին դաղափառէ մը օրինակուած :

ՅԻՇԱՏԱՏԱԿԱԿՐՈՒԹԻՒՆԸ: Ա. — էջ 496՝
(ԳԼԷ—բ. յԷ—բ. յԷ). — «Փառք սուրբ
Երրորդութեանն եւ Ռիաթաւ Անութեանն
Հա(ւ)ր եւ որդոյն եւ հոգւոյն սրբոյ. այժմ
եւ յաւիտեանից յաւիտեանն ամէն:

Չմի, թուականին հայոց զրեցաւ որ.
աւետարանս թախարհիս ինչ ինչոյն յովս-
տո՝ ինչ կոչեցիալ ընդ հովանեաւ Բ. ԶԶԶԶ.
Ինչ. Բ. ԶԶԶԶ. ԶԶԶԶ. ԶԶԶԶ. (այսպէս) մե-
րոյ, ի թագաւորութե. ԶԶԶ և ի կաթողի-
կոսութե. ԶԶ. Կոթուրեւ, ԶԶ ԶԶԶ ԶԶ ԶԶ
ԶԶԶԶԶ ԶԶԶ ԶԶԶԶԶ Կոթուրեւ ԶԶ ԶԶԶԶԶ
ԶԶԶ ԶԶԶԶԶԶ ԶԶԶԶԶԶ: Մասն մի զրեալ
էր յԶԶԶԶ ԶԶԶԶ. տաջէ նմա տր. ԽԶ
վարձս բարիս. և այլս աւարտեցաւ ի վա-
յկումն մաքրամիտ և ընտիր կուսակրան
ԶԶԶԶԶ ԶԶԶԶԶ. ի վայելս անձին իւրոյ և
եղբարս իւրոյ ՎԶԶԶ, և յիշատակ նոցին
ոպոյց և զարմից իւրեանց, որոց ողոր-
մեսցի քս. ԽԶ մաղթանալ ք բոլոր սրբոց
իւրոց, զրեւոյ զանուանս նոցա ի զպրու-
թե. կենաց: Մաղթեմ ընթերցողացի և ևս

կրկնախաւար գրաւդս հարաւոր լիւել և զիմ տնարտնտեսիս. և զիմն ամենայն իրաւ լի, և բարութեցն. աղբեր զձեզ լիւեացէ ի նոյն, և ինքն է՝ և եղիցի աւրնեալ յաւստանս: ամէն»: 1

Բ. — էջ 497ր. — «Եւ զմեզուք դատապարտեալ, զկազմող սորա շալիք երեք, գորդի հինգ, և զեղրալին շալիք երեք, և հանդուցեալն ի քս. զմեա եղբայրն իմ շալիք և զամենայն ծնաւդս իմ աղաւջեմ լիւել ի տր.»: 1

Գ. — էջ 498. — «Եւ զվերստին ստացաւդ սր. աւետարանիս, շալիք, որ ստացաւ զԱճալունէ կտակարանք, որ է սր. աւետան, որ գնեաց զսայ յարդար վաստակոց իւրոց, յիշատակ հողոյ իւրոյ, և հաւրն իւրոյ յաւելիին, և մարն իւրոյ Կիլիկիայի, և եղբայրն իւրոց հարաւոր, և յաւելիին, և Երեւան, և ամենայն արեւան մերձաւորաց իրեանց, ողորմեացի քս. և երկ աղաւմք զգտս սր. քահանայից և զամ. ընթերցողդ որք հանդիպէք և կարդայք զսր. աւետարանս. ի պատարաղի սր. և յամ. ժամու՝ լիւեցէք ի քս. 1

զստացաւդ սորա, շալիք և զհայրն իւր, և զմայրն, և զեղրալին իւր, և զազաւ(յ)ինս իւր, և լի սրտիւ ողորմի ստացէք ստացողաց սր. տառիս, և հայեցե՛ք ի քս. է մեղաց թողութի. յիշատակեցի ի սմայ. և ինքն արարիչն Աճ լիւեացէ զձեզ յիւր երկնից արքայ(յ)ութ. և ողորմեացի մեզ և ձեզ ի քս. և նմա փառք յաւստանս ամէն: Եւ Կիլիկիայի տղայն որ է ի հարաւոր՝ որ գն(ե)աց զսր. աւետարանս լիւեցէք ի քս.»: 1

Դ. — էջ 500. — «Յիշտկ. է աւետարան շալիք շալիք, և իւր ծնողացն ողորմին, և մօրն իմոյ շալիք. և կողակցուն իմոյ հարաւորն, և իւր ամ. ննջեցից իւրոց, որ ստացաւ զսր. աւետան, ի հալալ վաստակոց իւրոց, և երկ լիւեցէք ի քս. և կողակցին: Այս ոք չունի իշխանութի. հանելոյ զսր. աւետարանս ի գրանէ սր. տաճարիս: Բայց լաւ պահողքն և խնամք տանողքն օրհնին ի յԱճ ամէն Հայր մեր: զրցւ. թվին. ԹժՄԱ (1702). ամին»: 1

Ե. — էջ 26ր՝ ստորին լուսանցքին վրայ. — «Զմեղաւոր զրիշս յէ.»: 1

ԹՈՒՂԹԻ՝ 262 + 16 (= 521 + 50 էջք). — ԽԵՆՈՒԹԻՆ՝ 21 × 16 × 7½ սնդ. — ԴՐՈՒԹԻՆ՝ երկ. սին. — ՏՈՂԹ՝ 21. — ԴԻԹ՝ բամպակեայ թուղթ, միջակ յղումով. — ԿԱԶԹ՝ արեւելեան, շաղանակաւոյն կաշեպատ, տախտակեայ, լանջրով և թիկունքով, կաշեայ ճարմանդները ինկած, կողքերուն վրայ խաչանիշ զմագրական ծաղկունքներ: Նախաւիկ աւազանապատ. — ԽԱԶԹԱԿԱՆԱՆ ՊԱՆԳԱՆԿԻ՝ չորս թերթ, երկուքը սկիզբը և երկուքը վերջը, բոլորն ալ մագրորներ երկաթապիր աւետարանի մը, կարէն ինկած, ցեյակեր և հինցած. — ՀԱՆԴԱՆՈՒՄ՝ շատ աննպաստ, կողքերը թիկունքին բաժնուած, ու կազմը բոլորովին քայքայուած: Բուն ձեռագիրը, որ վեղարուեստական արժէք ունի ինկարներու, զմայլելի խորաններու, ներին լուսանցաւաղի և զարդարներու, և զեղեցիկ մանրանկար-

ներու հոյակապ հաւարածու մը կը ներկայացնէ, զժրախտարար եղծուած է. հատորին վերին մասը, բուն զբնութեան հասնելու պայմանաւ, խոնաւութեան, ցեյի և միան երբեակ ազնուով բոլորովին փծացած է, մեծապէս վնասելով զարդական հատրտիւր մասերն: Սկիզբը, 16 զեղեցիկ և արժէքաւոր նկարներու կը յաջորդէ եւսեթի առ Կարապետոս գրած ծանօթագրութիւնները, յաջորդական համաձայնական սասը նկարէն տախտակներով, բոլորն ալ զմայլելի և հատրտիւր խորաններու տակ: Էջերու ստորին լուսանցքները կը կրեն համարաբաշտի համարանիշներ: Աւետարաններու սկիզբը կը պակսի բովանդակութիւնը. չկայ նոյնպէս խաւարանջիւրի յատուկ նախադրութիւնը: Մովհաննու վերջը քիւրկնոյն շնացելոյ՝ մասը կը պակսի: Բոլոր նկարները, խորանները, զարդական մասը և յիշատակարան-

գծողիկաւ զաւակն իւրեանց շնորհաբար
շնորհէն. և շնորհաբար, և զիւր որ-
գիքն շնորհէն և շնորհաբար, և շնորհաբար:

Բ. — էջ 529-ր՝ անմարմ զրկէ. — «...
(երեք տող աւերուած և անընթեհակի) ևս
հաշիւ . . . որդին փորձէ. եղբիւր զայս
որ. աւետարանն ի դուռն - ք. - ձեռնայ. յի-
շատակ իմ հոգուս որ ոչ որդի և ոչ եղ-
բայր և քայր: զիմ յիշատակս առնէ ով
որ զիմագործ լինի ու առնու: ու ծախել:
նայ զյոյզայի պատիւ առնելի: ազգայի-
նին: անէ՞ք: Աճ սղորմի ասացէք ամէն:

Գ. — էջ 8. — Մատթէոսի նկարին վա-
րին երկզին վրայ, կապույտ յատակով. —
«Ջիշտ. Բեռնէ նկարով(յ)» . յիշեցէք ի Քս.
և Աճ գծեց յ. »:

Դ. — էջ 143-ր, ի վերջ Մատթէոսի ա-

ւետարանին. — «Ով եղբայրք յորժամ ըն-
թեռնուք զսր. աւետարանս յիշեցէք ի Քս.
ընդուն փորձն և զծնաւզն իւր շնորհա-
բար և շնորհաբար և ի՞ր բերանով Աճ ողոր-
մի ասացէք. և ի՞նչ մեղաւոր զրկի Բեռնէ-
նէն: »:

Ե. — էջ 236-ր՝ ի վերջ Մարկոսի աւե-
տարանին. — «Ձաճասէր և զամ. ահա թեց,
արժանաւորն շնորհ. փորձն որ ևս զրեւ
զար. աւետար(րա)նս յիշատակ հոգոյ իւրոյ
հաւեր շնորհ. - ձեռնայ և մարն փնջին. և
հարազատ եղբայրցն յանէին. Բեռնէն. յըն-
դունէին. և շնորհ: »:

Զ. — էջ 239՝ Դուկասու նկարին ստորին
երկզին վրայ. — «Ջիշտ. Բեռնէն. Մատթոյ սր.
աւետարանիս. յիշեցէք ի Քս. և Աճ գծեց:

Ա. Ե. Ե. Տ. Ա. Բ. Ա. Ն.

Հին Թիւ՝ 92

Ռեճ՝ 1609

ՔՈՒՂԹՔ՝ 260 (= 520 էջը). — ՄԵՆՈՒԹԻՒՆ՝
26 X 18 X 5 1/2 անգ. — ԳՈՒԹԻՒՆ՝ երկուսն. — ՏՈՂԹ՝
21-22. — ՆԻԹ՝ յաւ յոգիւտ ըմպակեայ հաստ և
տակուն քուղթ. — ԿԱՋԹ՝ արեւելեան շաղկապա-
գայն կաշկապտ, տախտակեայ, լանջրով և թիկուն-
րով. ճալմանդները ինկած ու կորսուած: Կողքերուն
վրայ գծադրական ստղու մներ. նախապէս արձաթա-
պտու. — ՄԱՅԱՂԱԹԵԱՆ ՊԱՇՊԱՆԱԿՔ՝ երկու թերթ
սկիզբը, երկու թերթ ալ վերջը, թուրք ալ երկա-
թազիր ցեղեցիկ աւետարանի մը մատյանները. ուր
կը կարդանք՝ «Քանգի քաղաք յաւսարեցին վերա-
սին կարգել. . . միշտ» և եղև իրեւ վերացան
ի յոյսան, հրէշտակքն յերկինս. . . »: — ՀԱՅԳԱՄԱՆՔ՝
նախատուր ընդհանուր առմամբ. կողքերը ան-
վատ, բուն մարմինը մարտուր և անաղարտ, զար-
դակուն մասն ու յիշատակարանները լման: Եւսերի
առ կարգաւանս գրած ժանթագրութիւններն և
համաձայնական ապաւանկները ամրոգէ: Էջերու վա-
րի յուսանքներուն վրայ համաբարբառի համարա-
նիշիւ: 2րդ աւետարաններու բով ալ կը պակսին
բովանդակութիւնն ու նախադրութիւնը. Յոգհանն ու
աւետարանի վերջը կը պակսի նոյնպէս օրը կնոջն
շնացելոյ մասը. — ՄԱՍԱԿ ԹՈՒՂԹՔ՝ երկու թերթ
միայն. սկիզբի մագալաթներէն յետոյ. — ՎԵՐԿԱ-
ԹԻՒՔ՝ չորս աւետարաններու սկիզբը՝ ինչպէս նաեւ

ներքին մասին մէջ: Բոլոր խորաններու վերնագիրը
չորս տող են. առաջին տողը միշտ թուանգիր կամ
զարդագիր. կարմիրն և կանաչի խառնուրդով, մի-
ջակ յաջողութեամբ, Յաջորդական երեք տողերը
երկաթագիր նմանութիւն. կարմիրով և մանուշակա-
գոյն կարմիրով խառն: Իսկ ներքին մասի խորան-
չիւր հաստած տնայալման ունի մէկ տող երկաթագիր
վերնագիր, մանուշակագոյն կարմիրով. — ԳԻՐ՝ սեւ
թանձր միւսնով յաջող և միասնալ թուրդագիր. հա-
մարներու առաջին տողը միշտ կարմրաղեղ երկա-
թագիր. — ՍԵՂԱՆԱՍԱՆՔ՝ չաւտ են. 203 հատ. չորս
մեծերը կը գրաւեն չորս խորանները զարդարող է-
ջերը: Մատթէոսին, էջ 19, փառագիր հրեշտակ-
մարդագիր մէկ, 12 X 5 անգ. մեծութեամբ: Մար-
կոսին, էջ 165, կանգանագիր է. Դուկասին՝ էջ 259
վիշապագիր է. առաջինին մեծութեամբ. իսկ Յով-
հաննէսին, էջ 407՝ թուանգիր է. 2րդն ալ հնա-
գրոշմ են և անվթար մատյան. ներքին թուրք բա-
կարանատները միւսնայն ունի կարմրաղեղ զարդագիր
և թուանգիր են, միջակ յաջողութեամբ. — ԼՈՒ-
ՍԱՆՅԱՋԱՄԳՔ՝ թիւով 269, թէ՛ մեծերն ու թէ՛ փոք-
րները. կապույտով և կարմիրով խառն միջակ գե-
ղարու ետսն են. զիսկի է որ գոյները անեղծ մա-
շած են. բլրալով բուսական թաղապրութիւն. — ԽՈ-
ԼՄԱՆՔ՝ բոցի սղոքական տախտակներու սաւա խո-

ուով աւելի կարաւորն ձեր լրցելի գիտե՛մք աւ, և տա՛նք ձեր հազար բարով աւ: Ահէ. զայս տառերն տառաւորէն աւ. և զընտանիքըն հաւասար աւել: . . . Գիտե՛մ որ խիստ էք մանձրագիր, ի յայլ ազգեացն էք նեղացեր աւ: Իսկուհի մարիկ արի ի վեր աւ: Էս ի թանտր հեզերն մի նշնի՛նք աւ: Խորախոսի՛ք. մեզ պարգեհեր աւ: Յարի գրե՛նք յանկուտն ի վեր աւ: Գէր գէր գաթա՛ւ և չոր միս բեր աւ: Իսկուհի մարիկ մի՛ ծաւալեալք աւ: Խաւս և հոգացի մի խելաւար աւ: Աշխարհը քեզ գէ՛մ չի մընար. մենք այս ցրտաւ շնե՛ր զիմաւար աւ: Այսորը մեծ խորհուրդ ունի աւ, արի մեզ բեր անուշ գինի աւ: Իրմենք անհեմք. զարե՛ն. ամէնի. և ազարմիս տամք մեր մեզի աւ: Ընկեր ունիմք մեք քահանայ աւ, բարի մտկուներ. եւ տարիաւազ աւ: Երթանք ուտենք որ յիւանցք աւ, եւ զմեզ անհեմք որ դուրանայք աւ:

5. — էջ 16՝ Առեպիւն Խնդան. յի. օի. — Առող մի ելաւ ի շրջագնացան աւետիս, ի մաստաւէրք զարնուրեցան աւ: Առողարաշխիւր ծագիցան աւ, չատ քրննեցին զայն չիմացան աւ: Զորհանց միջին ձեր մի գրտան աւ, թերն մըտան առին սկիսան աւ: Զկտ որ ի յատարն նայեցան աւ, նայ կուրացեալ աջքն բացաւ աւ: Եղբայրք այս մեծ առտորս նշան աւ, թոր. ձնել ի շրջագնացան աւ: Ի մէջ առողին կոյս մի տեսան աւ. զթո. ի գիրկն լուսոյ նըման աւ: Ընծ թգուրք. աշխարհաւոր աւ, Ընկուտ, զառապար և բաղդառար, աւ: . . . Աճ զայս տեսնու շէն պահէ աւ, բղէն պահեցն առող՝ զպէ՛ւ աւ: Բզտաւ նուտէրն իւր օրգովքըն աւ, և զտանտիկինն զբոսորդըն աւ: Ամէն տարի բարով հասելք աւ: այս օր. առաջըն ձընըդեան աւել: Որ այլք մեզի փարլ մի գիւնի աւ, և հաւու միս այլ մէզելի աւել: Ուտենք խըմենք ուրախանամք աւ: անհեմք ըզմեզ յամ. ծամ աւետ:

6. — էջ 20՝ Այլ առեպիւն Խնդան օի. — Աւետիս մատուցանեմ աւել. Բեթղաւմիս այն սր. յայրին աւ: Գունդք հըշտկաց. յերկնից իջին աւետիս, և զասակից մոզուցըն եղեալ աւետիս: . . .

7. — էջ 21՝ Այլ առեպիւն Լու. օի, յայտնաբն. ԱՅՆ ԱԶԴ Բաւալ Բաւալ. — Քիտե՛մ պէնի պիլմէլ իտի աւետիս. կէտիմ քի էյան էյլէէմ աւետիս. պէն էյէլի կեաւկուէ իտիմ աւետիս. կէտիմ քի Ֆիդան էյլէիմ աւետիս: Պէն նուր իտիմ, նուրտան տաւղմուլ. պէնի փէղամպէրէր պիլմիլ. պանկայ իթար վերէնէրէ, նուր ուշմաղ ուաւ վան էյլէէմ: . . .

Ես յաճանէլ. Բաւալ Բաւալ. վերա փրկելին զայս բանս տալ. եկըն կամաւ ինքն ի խաչին, ապառնաց զհոգիսն ի բունդին:

8. — էջ 24՝ Ալ Խնդար և Բաւալ Բաւալ. — Եյն Բաւալ օր էր օի չէտն, զայս փիւսաւ. — Մըքըն պատաւ մի տրտնջար աւետիս, զէմ զարբիւլ ի քեզ քի զայ աւել: Առնու յերկար ճանխայ երթալ աւետիս. քիցի պաւլըն թապտիր արալ աւետիս: Հարաբ ըտրի և աննըման աւետիս, և քո որդիքն են պատուական աւետիս (յաջորդ երկու թերթերը ինկած են ու կորսուած):

9. — էջ 30՝ Տաւ Բեթղալ և Բաւալ. — Ստեղծող մանկանց մանուկ ցուցաւ, և հինաւուրցըն աղայացաւ: . . .

10. — էջ 31՝ Տաւ Խնդան. օի. ի ՍՐԻԿ ԿՈՍՏԱՆԴՆԷ Բաւալ. — Կայր կոյսն ի յայրին. կամէր ձընանիլ զկեանս ազգի մարդկան: Կոյսն ձընանէ՛ր, զկակիցըն հար: . . . Կուէր խորհրդով, կարապետին մայր, կաքաւէր կըքով կուրոր պատաւ: . . .

11. — էջ 35՝ Տաւ Խնդան օի. օրդ. — Հըրճուիմք այսաւր միք հոգեպէս, տաւիս մաքուր սր. կուտական, զի: . . . Աւետիս մեզ երկրէք նրդոյս, աւետիս մեզ աղքատք հոգով, աւետիս մատալ կուտին քի իտե՛րն: . . .

12. — էջ 38՝ Տաւ Խնդան. — Երկինք երկնից իմաց արարէք և երկնայինք զուր խոնարհեցէք: . . .

13. — էջ 41՝ Տաւ ԻՐԻԿՈՐ ՎՐԴՊՏԷ. — Այսաւր նոր խոնուտն եղեալ. Աճ և մարդ միաւորեալ. անմամանակն: . . .

14. — էջ 43՝ Տաւ Ի ՏԷՐ ՆԵՐՍԷՍԷ Բաւալ. — Այսաւր երկի, անտեսն ի բարձանց, բանին բնութիւք. բոլոր եղականք: . . .

15. — էջ 45՝ Տաւ Ի ՏԷՐ ՆԵՐՍԷՍԷ Բաւալ. — Նոր ծաղիկ բըղիւն ալաւր յարմատոյն յետեա, և որ որդի զաւթի ծնանի, որդին Աճ. . . . Յարաբ շորն՝ Անմահից արքայն, և որովորէնց անտեսն յերկնից ի յերկիր խոնարհեցաւ: . . . Փիւն շնչք և Բաւալ Բաւալ երկին ի յերկիր երկնային, բնութիւք. արարիչն: . . .

16. — էջ 50՝ Տաւ ԽՈՒԼԱՆՆՈՒ ՊԼՈՒԶ ՎՐԴՊՏԷ. Բաւալ. — Առաջնաճալակ պրտըն մահուան առաջին մարդոյն: . . .

Գրանձ անապատկան ար. Կոյո (լաջորդ թերթը
 ինկած) . . . Կամէր մրկբրտիլ ի ծառայէն
 իւրմէ, չառնոյր կարապետ . . . :

17. — էջ 529՝ Տպ. հասանելի է ին-
տերնետին. — Այստեղ ցանկացած հե-
տադրողի, կամ գրողի համար կա
համապատասխան հարցազրույց,
որտեղ կարող ես տեսնել ինքն
Քրիստոս փառացի թողնողին. այստեղ
կա համապատասխան հարցազրույց
և այլն . . .

18. — Էջ 577՝ Տալ էս լեւոն-ընէն. փ., Է-
լեւոն-ընէն. Էլեւոն-ընէն. Էլեւոն-ընէն. Էլեւոն-ընէն.
Էլեւոն. — Լեւոնին սըրբութի՛ւն՝ ամէն աշենեայ.
սիրութի՛ւն. կայր առ խոտին . . . Գե-
ղեղեղեղ. Բ՛լ սիրական ծերունի, ահա բան քո
կատարի. սիրտքս սըրտո խոցոտի, աղիք
ձնաւղիս դարբար՛ . . .

19. — Էջ 64՝ Ուրբ է-էլ-է-թէն. տէ. ի
 -էլ-է-թէն -է. -ը-թէն ---տէ-ւ. — Ամառին
 կույրն մարիամ, կայր առ խաչին իւրոյ
 միածնին . . . :

20. — էջ 71՝ Տալ Գր. Վարդապետ. է Գր. Վ. Նշանիս պէտք է արդարաւոր. — Աստուածածին մայր քի. որ. ողորմեա. իմ յոյսին զո՞ւ յաւուր մեծի . . . (քանի մը թերթիկեամբ ու կորսուած) :

21. — 48 75% (սկիզբը անյայտ).

Եւ որդի՛, զգիտակից երամարտ աբ, հոգի, առնն երբեք եւ քնուծի՛, միակի՛ Որին յերից աբ. անձանցն անբաժին, որ նայ բանն է ընդ հարս եւ որդին. մարդ եղեալ ի կռահէն միա՛նին. նորոգեալ զպէսուծի՛ս. մարդ կային՛: Զայն յուսել լ'անդուպալ մեծագոյն. տառն եւ ինն ընկերա՛քն իւրային. հաւանեալ այն կե՛նդաւ ճարդոյ, որ ի հարս եւ յորդին ի հոգին. Զամենայն մեծաթիւրսն, թողին. հաւատա՛ծ ի քա. զինկին ընդ սովեանցն՝ որբոբց յրեսային. մրկբրտեալս բղճա. տեսնէին՛ խոնճալարն ստիլառ առուանն՛, խաղաղական կեանս անոռամոն տառայի. ընկերօքն ի սուլիւտ հեռակի, խոսարտն անտեսաբար եւ երջին՛: Մեա տալ ճարտաւորն եւ չորիս. բառ լաճալ զայն խնդիր ի պատիլց. եւ տեսալ ըղնռաս անխհեր ի աստուից եւ մասունեալ տանիղապ եւ զանիկս՛ եւ ապա ապանանն ըրեառն. եւ թողառ անդ անիմա եւ զընայ. ժամատուգք տնցաննն ի վերա. կոստանցին զայն թաղէ զղնն: Ղնտաւասր աւաղան ջուր բղղիւ. որ ջրոյն սկորմալ նըմանն. նայ ըզգառ մարդկան իբրատալ, որ զմորմուկք ի մեղաց ազատէ: Եւ քնուծի՛, հարս անձին անեղին, եւ որդի՛

էակից միանին: համագոյ որ: հագոյն ճըշ-
մաբախ երբակի որ: անձանց միակի:

22. — 42 77' S — 78° 11' W — 22° 11' N —

Սր. Վարդան, դա՛րափառըն խլովդ, մեծաքիալ յարգալէն հոռովմոց, կալ ընդ զէ՛մ շար աղգին՝ վարակայմոց, փառն առխտին քա՛նի հաւատոցը։ Ի գաւառն արտազու խաճմալ առեալս, դա՛րաւ լինի, զեղեղնային քա՛ղացեալս, ըզվլլաւն ալ, մարդկին յարկեալս աբ, մարմնոյ ին ալեալն հալորդեալս։ Եւ սիրով քա՛նի վառեցան, այլեւ ցական նրման փայլեցան քան զգաւաւորացն անդին փայլեցան, զերկ գոգին ի քրայս մարքայեցան։ Երանեալ Նահատակքն յառախեալ, սեւադառն զարար վարակոյնց հասեալ, իբրցմուտ զեւտն ի մէջ պարտախեալ։ Էւանդ ոճիրքը բազումըս գործեալ, մնդ վաղմա՛կ զերիփառն արշաւեալ, ըզնիդական իւր հաւանն վեր առեալ, ըրգադում ի պարսկոյ սատակեալ։ Էւնըն անդէն ի տեղին հատաբաւալ, ինպ յերկնից անդեակապ զարդարեալ, ի սորոյ լրկայնից գլուխ եղեալ՝ Է յերկնէս առ մէկ կոչեցեալ, պատմունան լուսեղնի զգեցուցեալ։

23. — Էջ 76: Տաւ կէտքէ Եւ: Գաղտնի: —
 Եաղթող արի՛ տնապարտելի սրբոյ կիսրեղ
 Ըքանչելի: Դանդիսացար ի յատեննի հաւն-
 ղերճ մաւր քո սր. աննայիւ:

21. — Կէ 81՝ Տ. Է. ՆԱՆԻՆ. — Ան
հայրդ աշտդակին անտակին, որդոյս Բ-
ղորմա՛. առ հայրդ . . . : ՍԵՐՈՒՆԻՆ՝ Է՛ ըն-
կալ ղիս տր. հայրդ երկնային. ըզտուզա-
նողս պատուիրանին, ըղնմանողս անտա-
կին . . . :

25. — 49 84' S., 12. 47-48. —

կա մեծատես փափկասիրին. եւ փափկացալ յստաւրէին. . . . Ողբան զննեալ ամենայն յղեանհաւատք խառնաբնիւ. թաղյալ լըցեալ զանազ զիւրին: զյիմնին: առաջնորդեալ զանազ եղէ եւ յալօրիւն, յաւրաթաթիւ յանցաւորին, յերզ եւ ի բնաւ ծայն ախտաւ յին, փոխան երգայն Ամային: Ոյ որ աստէն կենչալ յորդոր, անտէն երթալ զբնիւ ի կոր. որ աստ ի պահն կենալ ու չոր, անտէն աստեւ պրտազ բլոր: Ոյ աստէ միւս զուգէ ու փոր, անտէն փորած կալ զուր ի խոր, ուր աստէն չէ զործրն խտտոր: պրտազ աստեւ անդ բխաւորաւոր: Լիցմիղցեցալ անէն ի մտոր: խոր. հազ լիշապլին կամափոր, նայ ինձ փորեաց զուր մեծ եւ խոր, չաբքի ի յոյս չարեւ զնոր: չեղել մեղաց անկալ ի ձոր, չիւր ամաթով եւ զբրիւիւր: զբեզ ապահւն իմ խաղաւոր, ինչ մեղուն տուր եւ հան անկորոր: Զար զպաշտօն պիղծ թիւնաւոր, եղէ անթան օրո կամափոր:

եւ կորստի պանծն իմ ի խոր. նանտգարհա-
ծու եւ խոտոր. Գրթայ ի յիս տոր. դասաւոր
եւ հան ի լոյս քա երկնաւոր, տրդ. տերանց
իմ թագաւոր. ինձ ողորմեա Աճրդ նոր:

26. — էջ 87՝ Տաւ Եղիշէն. — Եւ յանձնեալ. —
Գերադոյն հոգոյն շնորհաց. սր. եպիփան
դեղ ծաւալմանց, լաբուն քարի կտակարա-
նաց. . . . Տաւ Եղիշէն՝ թարգմանութիւն
խորխմաստից . . . :

27. — էջ 89՝ Տաւ Եղիշէն. —
Աղաչանաւոր բերող մանկանց, քառասնամիւ
մարտիրոսացն, որ ի լին սառնամանեաց,
զմարմին սրբաքցն լպղնդեցայ (այսգէս).
հայցմամբ նոցին սր. քառասնիցն. . . . Տաղիս
յորդորակն՝ ԱՅ փառաց թագաւոր, փառաւո-
րեալդ ի պաւարթնացն առ քեզ գոյեմք մար-
դաւոր, որ պսակելդ ես քրքրաց. . . . Յորդորակ
սնուչ եւ պատուական՝ ի գիշերին երեւեալ,
արդարութեւ. արեգակն, հառաքայթիւք տա-
պանալը. . . . Մինքն Մեկնոն կոչեալ, ըզիայ
թողին խնամարկեալ զի կարծէին դեա խաւ-
եալ. իսկ մայրն եկեալ եւ առեալ, զորդին ի
յոսարն յարձնալ. ստեալ ի սայլն եւ եղեալ
զորդին քրքաց հաղորդեալ. Տարեալ զմար-
մինքն ալրեցին. զոր. քառասնից զբեային,
զանհան հոգմով հոսեցին, դոսկերուն ի դեարն
լըցին. եւ յետ աւաւրց քա անցին. երեւցան
յերազին եպիսկոպոսապետին Սերսսիոյ քա-
ղաքին երթեալ հանել ըզնսին. երեւելով
երչալին, հանել լուսոյ ի գետին, ըզնիսարս
մանկանց քառասնին. Հանեալ տարան պատ-
ուեցին, եկեղեցի շինեցին, զորան. ի հան-
զիտս փոխեցին, որք յարածամ միշտ յիշին.
Կան եւ մընան պրտակին . . . :

28. — էջ 91՝ Տաւ Եղիշէն. —
Ի յիմ, քաղաք մարմնոյ զընի, աթոռ մը-
տաց դատաւորին. ի յաստուծոյ աներկիւ-
ղին. . . . Փախէ շնչան՝ Այլ դատաւորդ իմ
երկնային, դատաւորիս իմոյ անձին . . . :

29. — էջ 95՝ Տաւ Եղիշէն. — Կանկատ ունիմ ստեղ քեզ,
թապաւոր իմ յս. քս. զանկատ ունիմ ա-
սեղ քեզ, զոր չարքն սատանայ զհոգիս
հարեալ արար խոյ եւ քոս, զոր չարքն սա-
տանայ զհոգիս Մեղա՛, մեղա՛ տր. մեղա՛,
մեղա՛ տր. ինձ ողորմեա (այս ողբերգու-
կան տաղը օրինակուած կը գտնենք զբոլո-
թնէս 17 տարի յետոյ, 1679ին Հալէպցի
Յովհաննէս քչ. Ղալամքեարի, ինչն ալ
տաղասաց՝ անձնական տաղարանին մէջ, որ
այժմ մեր տրամադրութեան տակ է)։ Տա-

ւի Եղիշէն է, ըստ Տէր իմ զրթած եւ
բարերար, անոխակալ անխիտար, ի քէն
հայցեմ սըրտովս յուժար . . . :

30. — էջ 100՝ Տաւ Եղիշէն. — Ամենայն
գործոց ծածուկ անդ հրապարակին. բար-
եաց եւ չարեաց կարծիք լումամբ երկին,
Պայծառ զարդարին լուսով Այլ
աւելի քան զայն փայլ իմ մեղուցեալ
անձիս որ բարկացուցի ըզքեզ, պաշտանեա
զըմրող եղեալ եւ վերակացու նենգաւ . . . :

31. — էջ 103՝ Տաւ Եղիշէն. —
Նոր սուտեաց լուր աչաւոր մեղ հընչեաց.
գերկնային ձայնին որդին որոտման
Յարգելի է Եղիշէն՝ Փոյթ ընդ փոյթ ար եկ
արտաքս. իմ կենդանական ձայնիս . . . :

32. — էջ 105՝ Տաւ Եղիշէն. —
Տիրական տաւնիս աչաւոր եկայք
ցընծասցուք. լախճանայ աչաւոր երկինք
անմարմնականաւ Փախէ շնչան շնչան
ըստ արմաւենեաց առեալ, տերեւ
ձիթենեաց բերեալ. ծերքըն գոչէին ընդ
սղայսն . . . :

33. — էջ 108՝ Տաւ Եղիշէն. —
Աճըն բուն հաւըն փառաց. հրաշաղոր-
ծաւդն երկնից բարձանց, որոյ քրով-
րէքն Փախէ շնչան՝ Ստոս ի ծառոց
բերեալ ծերոց, ի ձիթենեաց պարարեց
լմատուութեւ. նըմանելոց, ողորմութեւ. տիպ
ցուցելոց . . . :

34. — էջ 110՝ Տաւ Եղիշէն. —
Աղամայ ստեղծաւդն եկեալ
իւր պատկերն ի տես. աղամայ էր ձայն
տրեալ . . . :

35. — էջ 112՝ Տաւ Եղիշէն. —
Յիսուս փրկիչ կենարար,
որ մարդ լինել հանցար Յարգե-
լի է Մեծ խորհուրդ յերկրի՛, աչաւոր
յայտնեցաւ, արարիչն աստուած ընդ մարդ-
կան դատապարտեցաւ . . . :

36. — էջ 116 Տաւ Մեծ Էփէմ. —
Յերեկոյի հինգշաբթին, ի պատքայի սրբ-
ոյ դատկին, եկեալ մերոյ կենարարին . . .
Տաւ Եղիշէն՝ Բանքն հաւր փառաց
եկեալ ի վերնատունն. լուսնայր զաշա-
կերտուն ծառայական կերպիւ . . . :

37. — էջ 118՝ Տաւ Եղիշէն. —

Ճրագ հասանէր ակնարկելով նմայ. հաւըն
խառտելով դարձուցանէր . . . :

38. — էջ 119՝ Տառադրութի տառադրութի + . — Լըցան բանքն աշտար. որ. մարդարկն. ածնալ . . . (յաջորդ մէկ կամ երկու թերթի խնամ ու կտրուած) :

39.— Էջ 123 զ' Տառադիւթի. — Սոյն
տամ սիրով տիրական, լըցեալ կանանցն
խնդութիւնս . . . :

40. — էջ 124՝ Այլ ԳԵՂՅԱՆԻ. —
Որպեսզանք ապահովուան, կանայքն հ-
կին ի զերեկման . . . Այլ ԳԵՂՅԱՆԻ.
Որով խնկարեի կանայքն, աւետիս . . .
ԱԳՈՐԴՆԻ Է՝ Հաւր կամաւ իջեալ որդին,
մարմին . . .

41. — էջ 129՝ Այլ ասելու փոխարեն. —
Դասքըն հրեական էին պահապան, որ զե-
րկամանին . . .

42. — էջ 133՝ Տաշնի քաղաքը — Այս
տառը նոր արև հարեալ ի նորահրաշ արև-
գաղնէ . . . :

43. — էջ 135՝ Տաւ գրեթէ Է և ռոշւ. —
 Կեղեցիկն է տը., Կեղեցիկն է տը., Կեղե-
 ցիկն է տը. ի վերայ խաշին: Խաշին էր
 զարդարեալ . . . Բարբառէ ռոշ Կեղեցիկն
 Խաշարաթ երեկոյն, Եւ տը տ վաղեմայ զրոշ-
 ան . . .

44. — էջ 138՝ Տոյ Լարդ-Լառն. —
Դաւանար վարդն վառեալ, գահար վարդըն
վառեալ, ի վիճից վարսիցն արփենից, ի վի-
ճիցն վարսիցն արփենից, ի վր ի վրեայ վար
մայիկ, ծառայէր ճաղիկ ծախային, ծառայէր
գոյնիկ, ի համատարած ծափէն, պղզպոնէկ
գոյնըն ճաղզկին: Երփին արփառեալ ճաղզկին
չաղղղէր պլառպլին ճրբբին: Բրբբին վախա-
տիր պրտտաղն, արնաւիւր խառն տերեւափն,
ար. Տիրն տաւիլ տառապլին, գոր երբեմա
Դաւիթ մարգարէն, ի փռնն խռռն երաւ
վարդից, գոյն ըզգոյն ճաղկունք ճաղկիցան,
գոյն. . . . Այլ առառ առ տառառն ծառիւր,
վարդագոյն ռառա արճալեցին, վարդ. . . .
Այլ նա՛ն գորդո՛ղ առառառ վարդարաւալ
վարդըն չառչանին: Շառչանըն չաղէր յախին
չաղղղէր զէ՛մ արեգակունին: Այն հիւսիսային
հառէկ, հալ հարիւր գառնար չառչանին, հալ
հարեմալ Շառչանըն չաղղլ յըցին, չաղ չաղղլ
եւ չար մարգարտալ: Եղկոռնք առնէ չաղ
առին, չառն յառպէն, առպն յարհապնէն,
չաղն առպէն: Առտիւրք առնէ չաղը՛ն առին,
զէ՛մ յառնն գոռնք գոռնք յարբին, զէ՛մ յառն

«Բնի։ Կանգնող զբաղմունքը, յարա-
բերական հրկեցիք շարժումով, յարաբեր-
հասարակ է որդային, յարաբեր. . .»

45. — էջ 140՝ Տաշատի մարզում հայտնաբերված հուշարձանների մասին։

46. — 19 143* Այլ քառ է յարտադրելու. — հաշիւ ի նախնուսին երեւոյաւ, ծաղկեալ ի գրաստան . . . :

47. — էջ 146՝ Տ — է — բ — չ — ք. Զեյնեյի. —
 Ո՛վ յաղթող նըչան, յայտնեալ աշտուր ի
 Հայաստան. Ո՛վ զանձ պատուական, զըրեալ
 խնամաւ քրն ավերական. Ո՛վ կառք սրբութեան,
 անկ բանին ածութեան. Ո՛վ կազմեալ սեղան . . .

18. — Էջ 117՝ Տալ Էջի Էջի
— Ես խաչ կանդենի կամիմ, անըն-
ման անըման անըման, անըմանից ո՞ր
նրման, զու նրման . . .

49. — Ի՞նչ 149՝ Տալիսանը հայտնաբերեցին
 բարդ է և միջին է և տ. երկույն պատշա-
 նանքն ուրբանին գննել. — Ձառքը երկ-
 նային զուարթնոց , դասք հրեշտակաց ան-
 մարմնոց . . . :

50.— էջ 151՝ Տ-ը Յ-վան հարաբերական
Յովաննիս մեծ մարդարէ, երկըրպագատ
լարդանդէ, որ . . .

51. — էջ 154՝ Տ-ը - ք. էջ 155-ից. —
 Ահա, ցընծայ Վաչագան, մայրաքաղաք
 Երկնաթառակ. ամուր . . .

[illegible]

53. — Էջ 158՝ Տօշտօշի լեռնաշղթան
 Էրզրումի — Ի յորովայնէ ընտրեալ, ի յօ-
 րովայնէ ընտրեալ. ձգնութեամբ փրկելն
 չհաւանալ:

75. — էջ 294՝ Տալ գետին հարկին. —
Ով սր. հայրապետ և նահատակ բարի, հա-
մանուն վիմին հիմանքն կեփային. . . .

76. — էջ 296՝ Տալ Ռաբարդին Ռաբ. —
Թագաւորին երկնաւորի պատկերակից եղեր
յերկրի. . . . Սրբաբնի է Բարդ. — Արգար
արքայի ռահայեցի. . . .

77. — էջ 298՝ Տալ Ռաբարդին Ռաբ. —
Նր. յաւիտեայ յոռատրո մեծաց, զփառս
աշխարհիս. . . .

78. — էջ 302՝ Տալ Ռաբարդին Ռաբ. —
Նր. յաւիտեայ յոռատրո մեծաց, զփառս
աշխարհիս. . . .

ՅԻՇԱՏԱԿԱՅԻՆՈՒԹԻՒՆԻՔ Հատ ևն թէ
նախնի գաղափարէն, բովանդակութեանս
մէջ, և թէ ձեռագրիս գրչէն. այսպէս՝

Ա. — էջ 313. — «Արդ՝ գրեցաւ ժո-
ղովածու բաներս. և յայս վերջի ոտանա-
ւորս որ կոչի Ռաբարդին. ձեռամբ թագ-
ամեղ և անարժան մեղսաթաւալ գրչէ-
սովսնն իրէն. թվականիս հայոց, ՌՃԻԱ.
(1662) մայիս ամսոյ. ժղ. որք հանդիպիք
ի սմա ո՞վ պատուական հարք և եղբարք.
թողութի. խնդրեցէք յԱԾյ ինձ անարժա-
նիս. և ասացէք Աճ ողորմի. և տր. Աճն
ամեն. յիւն գնեց իւր միւսանգամ զայս-
տեանն ամէն. հայր մեր որ յերկինս:

Բ. — էջ 315. — «Դարձեալ ասէք
տր. ողորմի. ըստացողի այսմը գրբքի, որ
փափաքեաց լոյս լոյճայի, իւր հաւատքն
գովելի. զամպար վառեաց ի յաշխարհի,
և պատրաստեաց զատաստանի. զոր տր.
Աճն ողորմեացի, ազգատոհմիցն և ձեռողի
և ընդանեացին ամի. հաւասար Աճ ողոր-
մի, պատուի յիշման անջնջելի, զոր տրբն.
տայ իւր վարձս բարի, անփորձ պահէ գլինքն
յաշխարհի, և յիս աստեացս երանելոյ ար-
քայութե. լինի որդի. ամէն»:

Դձ. ասցէք Աճ ողորմի իւր հաւա-
տքն ձեռողացն ևւ ամ. ազգատոհմիցն որ
ստացաւ զգիրքս իւր հայալ արդեանցն.
զոր տր. Աճ բարձր վայելել տացէ իւրենն
ևւ զլինքն մինչ ի խորին ձեռութե. հասու-
ցանէ ամէն հայր մեր որ:

Դրեցաւ գիրքս ի մայրաքաղաքն Էրե-
ւան ի դուռն Ռ. Բարդ. զօրավարին, որ
ստացաւ իւր հաւատքն. Սրբաբնի է Բարդ.
և ի վերջիւրութե. Ռաբարդին. և
ի պատրիարքութե. Գրգ. Էրեւանցի.
Գ. — էջ 316. — «Յիշատակ է այս Էրե-
ւան, Բարդ. Սրբաբնի որ ևս ի ձեռս Գր-
գ. Էրեւանցի. ի թուին ՌԲԼԹ (1790) ինս:

Դ. — էջ 31. — «Ձմեղաստեղ ևւ գա-
նարհատ անպիտան զճողս յիշեցէք ի տր»:

ԹՈՒՆԻՔՔ 264 (— 528 էջր). — Միւրթիւն
18 × 13 × 3.5 սանտ. — Գրութիւն՝ երկսիւն. —
ՑՈՒՆՔՔ 21. — Նիւթ՝ լաւ յղուած ընտիր թուղթ. —
ԿԱՅԻՔՔ յայտնուած. կողքերը կը պակսին. — ՄԱ-
ԿԱՅԻՔՔ 22 ՊԱՅԻՔՔ կան, երկու թերթ սկիզբը,
երկու թերթ ալ վերջը. երկսիւն մագաղաթեայ ընտիր
անտարանի մը ժողովրդները, ուր կը կողպացուին
Մատթէոսի ժր. 30-34 համարները. — ՀԱՆԿԱ-
ՄԱՆՔՔ թէն արտաքին կողմը ամբողջովն ինկած.
բայց բուն գիրքը կը թայ անաղարտ. սկիզբի
մագաղաթները կարէն ելած: Եւսեբեան ծանոթա-

գրութիւններն ու տախտակները կը պակսին: Ին-
կած ու կողպած են Մատթէոսի նախադրութիւնն ու
բովանդակութեան ցանկը, միւսները լման են: Իրր
կնոջն շնացելոյց մտար չկայ. Էջերուն տակ կը տես-
նուին համարաբար ի համարանիշեր: Աւտարանիչ-
ներու նկարներ չկան. — ԴԱՏԱՐԻ ԹՈՒՆԻՔՔ ինր
թերթ. ձեռագրիս ի վերջ, մտրուր. — ՎԵՆԵԱՆԻՔՔ
երկուտեան տող Մատթէոսի, Դուկասու և Յովհան-
նու սկիզբը. դարձապիւր ևւ թոյնապիւր խառն՝ առա-
ջին տողերու մէջ. երկրորդ տողերը կարմրադեղ եր-
կաթապիւր: Մտրուր երեք տող վերնագիր ունի. Նոյն

ձեռով. — Դիմ' սեւ մեկնով յաջող բուրդակ, սկիզբէն մինչեւ վերջը միեւնոյն գրչէն. — ՍԻԶՐԱՆՏԱԽՔ՝ առաջինն ու երրորդը՝ մարդակիր. երկրորդը զարդակիր, իսկ Յովնանու սկիզբը վիշապակիր: Գլուխները կ'սկսին միշտ կարմրադեղ թւնագրով, իսկ համարները ունին կարմրակապ երկաթակիր. — ԼՈՒՍԱՆՏԱՆՔ՝ բազմաթիւ, բոլորն ալ պարզ, մանուշակագոյն կարմրով համեառ ծաղկումներ. — ԽՈՐԱՆՔ՝ չորս հատ, 1. 155. 257 եւ 421 էջերու վրայ, լեզակագոյն յատակով, ջրաների պարզ ծաղկումներ. — ԿԻՍԽՈՐԱՆՔ՝ եւ ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ՝ չկան. — ԴԻՐԻՉ՝ Աստուածատուր թոյ. Աւրաքայի. — ՍԱՏՈՐ՝ Տէր Արարհամ թոյ. — ԺԱՄԱՆԱԿ՝ ԲԶԺ (+ 551) = 1640. — ՏԵՂԻ՝ Հալէպ. — ԾԱՂԿՈՐ՝ Գրիգոր. — ԿԻՒՐ՝ չուրի:

Մատենան է՝ Աւրաքայի, թղթեայ, միջակ զրկքով, անկաշմ բայց լիակատար: Հարդական մասը համեմատ:

ՈՇԵԱՏԱԿԱՐԻՈՒԹԻՒՆԻՆՔ՝ կան. այսպէս՝ Ա. — էջ 525 (Եւթուոր յիշուոր). — ԳՓԱՐՔ ամենաք. երրորդութեան, հօր եւ որդւոյ եւ հոգւոյն սրբոյ անդրաւ յաւիտենիւ ամէն: Արդ զրեցաւ յաւետարանս ի մայրաքաղաքս ի հաւաք ընդ հովանեաւ զԵ. ձեռնի եւ զԲ. զառաւել ինչն ի կաթողիկոսութեւ. ԴՆՆ ինչից տէր Սիմեոն. եւ առաջնորդութեւ. ան. տէր յիշք քաջ եւ բարունի լորդադեմ ի թղթեայ. հաւոյ ԲԶԺ. Աղբէլէ թոյ. աւրն բշի. ձեռամբ ձեռքը ինչն, ԲԶԺ ի վայելումն տէր ԲԶԺ զառաւել. եւ Աճ որդմի Եւթուոր, իւր հաւրն տէր ՄԲԺ. իրիկնոջն, իւր որդւոյն՝ ձեռքըն, ԲԶԺ, ԲԶԺ, ԲԶԺ. ՄԲԺ, ԲԶԺ ՄԲԺ, ԲԶԺ, ԲԶԺ, ԲԶԺ. իւր մօրն եւ իւր պապուն. ԲԶԺ զառաւել, իւր մայրն եւ իւրեանց հաւատար ննջեցելոցն. որ բազում փափաքանաք ետուն

զրեւ իւր. հոգւոյն. եւ յանձնեցին ի ԲԶԺ. տէր ԲԶԺ. որ չափ ի ծարմի է վայելեցէ եւ յետ անցման նորին, Յասցէ անջինջ յիշատակ ի Բ. զառաւել ինչն. չունի ոք ի իշխանութիւն, թէ՛ կրդկս, թէ՛ վրդք, թէ՛ եպսկպոք, թէ՛ քննյ, թէ՛ սրկւգ, թէ՛ աշխարհական հանէ զայս օր. աւետարանս ի դոան Բ. զառաւել. Եթէ մի ոք ի դոցանէ՝ անդին, եւ հանէ զաւետարանս զայս ի Բ. զառաւել ինչն, զմասն եւ զպատիժն ընդ յուղայի կրեցէ: Ով զասք լոյսերամ քննք. թէ՛ կարդալով կամ գաղափար դնելով մի որդմի ասացէք տէր ԲԶԺ. եւ ինչն ինչն զառաւել, որ տրն. մեր յս. քս. ձեզ եւ մեզ որդմեցի ի միւսանգամ զալըստեան ամէն: ԴՆ. Աճ որդմի՝ ասացէք մեր հոգեւոր որդւոյն Եւթուոր որ բազում աշխատանք ունի ի սր. աւետարանս թէ՛ թուղթ նշանելն եւ թէ՛ կրկնելն, զվարձն ի քս. է առցէ. եւ տրն. մեր յս. քս. իւրեան շնորհք եւ իմաստութիւն. տացէ ամէն Հայր մեր որդ:

Ի. — էջ 527, նոսր եւ տարբեր զրով. — ԳՓԻՆ ՌՃԻ (1653). զաղանեցաւ ԲԶԺ ինչն եւ եղին յիշատակ զսր. աւետարանս ի դոան զառաւել եկեղեցոյ, ի հայրապետութեւն. Եւ. Ներսէս ինչն, եւ ի առաջնորդութեւն. Եւթուոր լորդ ՄԲԺ. ոչ ոք չունի ի իշխանութիւն. հանելոյ զսա ի դրանէ սր. եկեղեցոյ:

Դ. — էջ 421՝ ստորին լուսանցքին վրայ. — Եւ իս ոհաննէս արծուանման, թուաւ. . . . եւ ես ձեռք անարժան, Աւրաքայի կոչմ անուան, զիս արարէք յիշման. . . .

ԹՈՒՂՔ՝ 256 (= 512 էջ). — ԻՄԵՆՈՒԹԻՒՆ՝ 22 × 16 × 4½ անգմ. — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ երկսիւն. — ՏՈՐ՝ 21. — ԴԻՒՐ՝ յս յղկում բամպակեայ թուղթ. — ԿԱԶԻ՝ արեւելան. չափանկագոյն կաշկատ փայտեայ, լանջով եւ թիկունքով. յառա-

ջամասը ինկած ու կորսուած: Գոնակին վրայ ունի կաշեայ երկր Ծարմանդեմ. անցնողին մէջ արծաթապատ. — ԻՄԱՂԱԽԱՆՔ ՊԱՆՊԱՆՔ՝ չկան. ասոնց սեղ թղթեայ բոլորվի աւետարանի մը երկուական թերթերը գրուած կան. — ՀԱՆԴԱՄԱՆՔ՝

են թղթեայ եռասուին աւետարանի մը երկու զոյգ թերթերը, սկիզբն ու վերջը. — ՀԱՆՐԱՄԱՆՔ՝ ան- նրպատտ հակառակ անոր որ ձեռագիրս մեր մատե- նադարանի բաւազոյն հաստործեմքն մին է, բլլալով Հալւայի մէջ գլուտած ու ծաղկուած ընտիր գրչու- թիւն մը, ճոխ զարդերով եւ ակնապարար խորան- ներով, Բագմաթիւ թերթեր կարելի ինկած են քայ- լալուած կազմին պատճառաւ, քայց առանց պա- կասի, եւսերի առ կարպիւննս գրած համաձայնու- թեան ծանօթագրութիւնը կայ հանդիպակաց զոյգ է- չերու վրայ, որոնց կը յայտդեն, միջանկեալ պա- րսպ էջերէ վերջ, նոյնին վեց տախտակները, յո- լորն ալ զարդարուած մեծաթէք սիւնազարդ ութը խորաններով, իւրաքանչիւր աւետարանի սկիզբը կան բովանդակութեան ցանկն ու նախադրութիւնը, խնամուած եւ մանրամասն, Յովհաննու ի վերջ կայ զիրք կնոջն շնացելոյ՝ մասը, էջերու ստորին յու- ասնայրեւորուն վրայ կ'ընկան համարադրատի հա- մարանիշերը, մանր գրով եւ սև մկանով. — ԴԱ- ՏԱՐԻ ԹՈՒՂԹՔ՝ չկան. — ՎԵՐԵԱԿԻՐՔ՝ շատ շքեղ, չորս աւետարաններու սկիզբը, իրենց խորանին եւ յուսանցադարդին վայելչութեամբ, երբ տողով, երկսիւն, մեծադիր՝ ծաղկապիր ու թւնագիր խառն գունակեղ ու ոսկեղրուպ, տիրող գոյնը միշտ կա- նաչ կամ զարուարտ. — ԳԻՐ՝ սեւ թանձր մկանով ընտիր յարդիրը, դիտելի է որ ամբողջ հաստորին մէջ աճ, յս, եղբի, սղիկ, քաւեւեր միշտ ոսկեղեղ գլուտած են. — ԵԿԵՆՆԵՑԻՈՅ՝ հարուստ, չորս աւե- տարաններու սկիզբը, Առաջինը՝ մարդակիր ԳԻՐ՝ սղիկ, յարձր, մանուշակագոյն պարեգատ, կապոյտ թիկնոց, հրեշտակատիպ, Խորհուրդը թեւաւոր կեն- դանակը, ինքնատիպ, նուրբ երրորդը՝ զարձալ թեւաւոր կենդանակը, ցլակերպ, համակ յաղուարտ, 15 սնդր, երկարութեամբ, Ա՛լ աւելի չքեղ է Յով- հաննու սկզբնատուր փառապիր-թուշնակը, հայա- զորով, 17 սնդր, երկարութեամբ, ոսկի ու յազ- ուարտ խառն, Գլուխները կ'սկսին յաջող թւնա- ցիր-զարդագլորով, վերնագրոց օճէն, իսկ համար- ները, առանց քացառութեան, երկաթագիր են, ըն- տիր ոսկիով. — ԼՈՒԹԱՆԵԱԶԱՐԻՔ՝ թիւով 197 հատ, որոնց չորս մեծերը, չորս խորաններու կից, հայ առուեստի ազնիւ նոյնշներ կարծիք է ընդունել, մե- ծաղիր, առատ ոսկիով եւ յաղուարտով եւ աղուոր համադրութեան մը մէջ, խորաններու, սկզբնատու- ուրուն եւ վերնագրոց հետ, — ԽՈՒՐԱՆՔ՝ 12 հատ, որոնց ութը համաձայնութեան ծանօթագրութեանց եւ իրենց տախտակներուն յատուկ, սիւնազարդ եւ ակնապարար, այլադան մոտիւններով եւ գունակեղ երկիւղներով, ոսկի եւ յաղուարտի անխնայ առատու- թեամբ, Բո՛ւն հաստորին չորս խորանները կը պրաւեն մեծագիրս 21. 189. 317 եւ 137 էջերը, Խառնութիւն խորանը ունի կոնաձեւ ծակատ, յատուկ ոսկի է, որ կը ծփան երկու մեծ եւ երկր փոքր վարդակե- ներ, կապոյտ ու ծիրանի տնթերի ծաղկումով վե- րերը ջրայի կուժ մը, որուն յով երկու սիրաւարպ- ներ, մին խնկու վրայ իսկ միւսը կշտայած, եր-

կորորդ ոսկեայ սիրուն խաչի մը սակ յառանկին ածու մըն է, որ քաջուր են 30 հատ ծիրանի ծա- ղիկներ սրտաձեւ տեքնիկներու վրայ, վերեր եր- կու առիւծներ, իրենց որը գիշատիկով վիճակով, Շքեղ է Դուկասու խորանը, կոնաձեւ լայն ծակա- տով, որուն երկու վերի անկիւնները կը գրուեն եր- կու փորթիկ փորդեակներ, մէջտեղը, շրջանակի մը մէջ յաջող դիմանկար մը, որուն յով երկու մարդու- թուշուն, իրենց թեւերուն մէջ կրելով երկու դիմա- նկար, Խառնաճ եւ Յովսէփ, Խորանին վրայ կ'ըն- ւան երկու սիրուն եղնիկներ, իրենց էգերուն հետ, Զորորդ խորանը կապուտակ լիճի մը պատրուիր կու տայ, ուր կը ծփան խաչաձեւ ծաղիկներ, ներ- դաշնակ համադրութեան մը տակ, վերեր չորս թու- չուններ, իրենց խորանները, շրջապատի պարզուտի հետ, ազնիւ նմոյշներ են Հալւայի մէջ ծաղկող հայ- կական զեղարուեստին, պատուարեր Ստեփանոս Զուգայեցիի եւ իրեն գործակից Տ. Ղազար ԲՅՈՒՆ՝ — ԿԻՍԱԿՈՐԱՆՔ՝ չկան. — ԻՄԱՆԿԱՆԿԱՐՔ՝ 11 հատ, հաստորիս յուսանցներուն վրայ սիւնուած, կենդանի սրտայայտութիւնը փառ պաճկելու նշատակաւ Յի- սուսի անծօրինական պատմութեանց, բոլորն ալ յա- ջող եւ պատուարեր հայ մանրանկարչութեան. — Կը պակսին աւետարանիչներու ՊԱՏԿԵՐԵՐԸ. — ԴԻՒՅ՝ Տէր Ղազար ԲՅՈՒՆ. — ՍԱՏԱՐՔ՝ Տէր Խառնա- ղայ. — ԻՄԱՐԱՆԿ՝ ԻՆԷՐ (+ 191) = 1929. — ՏԵՂԻ՝ Հալւայ, — ԵՄԼԿԻՐՔ՝ թէւեւ անյայտ, քայց տեղա- կած Ստեփանոս Զուգայեցի, քաղաքակով իր այլ ծաղկուններուն հետ գրչութեան ճոխ արուեստը, — ԳԻՐՔ՝ չունի:

Խառնան է՝ Ա՛լ-...-ը, թղթեայ, մե- ծաղիր, արժէքաւոր, նկարապարզ եւ լիա- կատար:

ՅԵՆԱՏԱՆԿԱՐԻՐՈՒԹԻՒՆՔ՝ Ա. — էջ 677 ր (Ե՛ւ-...-ը, Ա՛լ-...-ը). — « Գա՛ռ ք զեղ, փա՛ռ ք զեղ, փա՛ռ ք զեղ անասման անունն եւ անպուգական անձնաւորութիւն. հայր եւ որդի եւ սբ. հոգիւ Թեոփիլոսիւն զեղ սր. երրորդութիւնն եւ մի տրութիւն. Սր ետուր կարողութիւնն եւ սատար եղեր խնդ տկա- րութիւն. ի գրաւ հասանել ըշխալ մատենիս. ամենառատ ոգորմութիւն. քո. այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեան յաւիտեան ամէն»:

Ըստ ամենառատ չնորհացն Աճ՝ անքա- ւապէս չեղեալ ի մարդիկ. բազմադիմիք են տեսակք րարեաց եւ ճանապարհք փրկու- թեան, որովք հնարաւորին ցլիւ եւ ճա- պա՛ղ արկովակք մարդկան աւրինակաւ խի՛ք առ կարողութիւն բարւոյն յարձակիլ. եւ այնո՛ւ պատճառաւ ըստ չափոյ կարո-

գութեան յիշման մեծ մասն էր. եւ քանի որ մասին իմիջ հանդիպելու Որոց մեծ եւ նշանաւոր արեւմտի չափ նահատակին, որպէս վկայիցն որ է կատարելագոյն առ Աճ նշանակ սիրոյ. եւ այլքն ըստ նմանի, կամ անձնական նուէրք Աճ, որպէս ճշնողական ժողովարարութիւն. կամ, առ ընկերս րարեւորութիւն, որպէս սէր, ողորմութիւն, խոնարհութիւն, եւ այլ բազում ինչ այսպիսի. Ընդ որս եւ որոց՝ ի բարեաց մասանցն է եւ զիրս Աճալինս ստանալ ի փառս Աճ, ի շահ անձին եւ յաւոյտ հասարակաց. ի պայծառութիւն. լրման եկեղեցւոյ, եւ ի կատարումն Աճաւանդ կարգաց քահանայութեան. որ եւ տիրապէս՝ անընդմիջաբար յԱճ տուեալ ի մարդիկ մեծ եւ Աճալին պարգեւ. եւ յետ Աճ փոխանակ Աճ աւրինգարուղ մարդկան եւ ուսուցող զկամեն Աճ. Որոց ծայրք եւ կատարումն Աճայնոց տառիցն, աւետարանս սր.։ Որունի՝ յայտնապէս ճշմարտութեամբ զպատմութիւն Աճնդէն մարդեղութենն. քի.։ ա՛յն որ զստատիկ զլորումն մարդկան ազգի, կանգնեալք վերստին անկասկած հաստատութիւն. որոց հաւատասցեն Աճագործ տնաւորութենն. նորա, եւ փրկական ճանապարհաց նորա հետեւմամբ ժամանեցեն բացերես համարձակութեամբ տեսնել զնա ի միասնադամ զայլստեան նորա, եւ լսել ի նմանի վերանսկան կոչումն. Սմին այս՝ Աճաւանդ աւետարանիս՝ եռանդնոտ սիրով տննչացեալ Բարեբաւեւեան, արեւմտի ժողովրդականն, ի ձեռն իմոյ նուաստութեան ԶԵՂ ԶԵՂ՝ ստացուեալս ի լրումն Աճասէր փափարարան իւրոյ, եւ ապրտաւ իմա կամաւք առատացեալ ի ծախս պատշաճաւորս վերապաճոյն երանկաւք ծաղկազարդեալ, շքեղացոյց զսա ի վայելչութիւն. տեսողացն, եւ ի րարի աւրինակէն բարեմտութեւ. շահեալք՝ յաւասարամիտք լիցին ի կցորդութիւն. գործոցն եւ բանիցն քի.։ Ար(դ) զրեցաւ ոս ի մայրաքաղաքն ի ԶԵՂ՝ որ է ԲԵՐԵՎ, ի զուտն ԲԵ. ԶԵՂԵՎ, եւ ԲԵ. ԲԵՂԵՎԵՎ. ի թուականիս հայոց, ՌԷՄ. (1629), ի կաթողիկոսութեւ. ԿԵՂԵՎԵՎԵՎ ԲԵՂԵՎԵՎ քաջ ԲԵՂԵՎԵՎԵՎ, եւ ի թագաւորութեւ. ԲԵՂԵՎԵՎ ԲԵՂԵՎԵՎ, եւ ի ԲԵՂԵՎԵՎԵՎ.

ԲԵՂԵՎԵՎ. այսմ նահանգին ԲԵՂԵՎԵՎԵՎ ԲԵՂԵՎԵՎԵՎ. եւ զրեցաւ յայնիս եւ յամենայնս արեւմտեան վասն որոյ ազաւան զհանդիպեալսց եւ զվայելազոց Աճեան տառիս, սրտի մտաւք յիշել ի քս. (հոս եւրեք տող քերութեւն եւ վրան կտոր մը թուղթ փակցուած է, ծածկելով ստացող ՏԵՂ ՄԵՂԵՎԵՎԵՎԵՎԵՎ, եւ որուն տեղ կը կարդանք) ԶԵՂԵՎԵՎԵՎ ԶԵՂԵՎԵՎ ԶԵՂԵՎԵՎ, եւ ԶԵՂԵՎԵՎ ԶԵՂԵՎԵՎ, որ սոքա եղեն պատճառ սր.։ աւետարանիս ի յաւարտ հասուցանելոյ. եւս առաւել, եւ զիս վեհապետեալ զրիչս, ԶԵՂԵՎԵՎ, եւ զմեղաւքս իմ, ԶԵՂԵՎԵՎ ԶԵՂԵՎԵՎ, եւ ԶԵՂԵՎԵՎ ԶԵՂԵՎ, եւ ԶԵՂԵՎԵՎ ԶԵՂԵՎ, եւ ԶԵՂԵՎԵՎ ԶԵՂԵՎ, եւ զամուսին իմ, եւ զուսուցիչքն իմ, եւ քս. որ մեծն է ի պարզեւս բարեաց, զվիշաւագոյն եւ զյիշեցեալսն արժանի արասցէ ողորմութենն. իւրոյ, ի փառս քի.։ որ է աւրինեալ յաւիտեանս ամէն.։

Յիշատակ է սր.։ աւետարանս, ամ. ժողովրդեանն ի զուտն սր.։ Աճածնին. թէպէտ ԶԵՂԵՎ ԶԵՂԵՎԵՎ աւարտ հասուցին ապա, զզինն ԶԵՂԵՎ ԶԵՂԵՎ ԶԵՂԵՎ ԶԵՂԵՎ. վասն այստիկ, շունի ոք ի խանութիւն. զսր.։ աւետարանս, հանել ի դրանէ ԲԵ. ԶԵՂԵՎ, թէ կարգաւոր եւ թէ աշխարհական, կամ զրաւ դնէ, կամ ծախէ. ի թէ ոք անդըքնի եւ զայս արասցէ նա՝ զմասն յուրալի առցէ, եւ զպատմին կայէնի կրեցէ. բայց լաւ պահողքն եւ խնամ տանողքն զվարձս առցին ի քս.։ Աճ մերոյ, որ է հանեալ. յաւիտեանս ամէն.։ հայր մեր որ յերկին.։

Բ. — Էջ 435՝ ստորին լուսանցքին վրայ, կարմիր մանր գրով. — «Յիշեցէք ի քս.։ ԶԵՂԵՎԵՎ ԶԵՂԵՎ՝ որ հետոյ միայլ մի լաղ վարդ, որ ծաղկեցաք զյոհան զլուսն.։

Գ. — Էջ 20՝ ի վերջ Մատթէոսի նախադրութեան. — «Վեհ նշանակեց զյիշիւթ տառիս. ա՛յն որ զմարմին եւս եւ զողբա. առ ի պատճառ յոյնեանցիս, բաղմանկար սր.։ կըստիս.։ Արդ ժառանգողք ի ներկայիս, եւ տեսնողք լուսազարդիս, աղօթեցէք նախասաց լիս, բաղմամիկ զծաղիկոյն.։ Հարց եւ ծնողաց եւ ազգայիս, եւ ուսուցչաց վարդապետիս, և աշակերտաց մանկանցս առ իս, եւ ստացողի սր.։ մատենիս.։ Ամէն քրիստոնեայ զարմենիցս, եւս առաւ.

ւել հայաստանիս, համադասիլ լոյս երա-
միս, յարքայութի. լիցին արժանիս: Նա
լնթիւնուք գայս բանս քանիս, և լիւնցէք
զիս գեղկելիս, զի զոք յիշեալ լիջիք յեր-
կնս. որքն. ապ ձեզ զվարձար բարկս:

Գ. — Էջ 33 համաձայնութեան ճոր խո-
րանի մէջտեղի սկսին չբայ, վերէն վար
կը կարդանք հետեւեալը. — Սկիւնս այս
եղէ ի խորհրդաւոր ի նմանութի. Գ.:

54

Ս. Ի Ե Տ Ս Ր Ա Ն Ե Ի Ա Ս Շ Ո Ց

Հիւ Թիւ 43

Պ. — 1358

ԹԻՒՂԹՔ՝ 265 (— 530 էջը). — ՄԵՆՈՒԹԻՒՆ՝
19 X 13.5 X 5 սնդո. — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ երկսին. —
ՏՈՂՔ՝ 25. — ԶԻԻԹ՝ զնշնորակ բաժնաւիայ հասա-
րակ թուղթ. — ԿԱԶՈՐ՝ կաշնպատ է եղած. — ԻՄԱ-
ԴԱՂԱԹԵԱՑ ՊԱՇՊԱՆԱԿՔ՝ չկան. — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝
կողքերը ինկած եւ կորսուած: Սկիզբը պակասաւոր՝
մինչեւ Խաթիւնի (ԹԳ) զլիւտ կէտը, Բոյոր աւե-
տարաններն ալ ունին իրենց նախադրութիւնն ու
բովանդակութեան ցանկը: Հաւանաբար Եւսեբի առ
կարպանս գրած համաձայնութեան ժանտպարու-
թիւնն ու նշյնին ապիւստիկները եղած ու կորսուած
են: Էջերու տակ կը պակսին համաքարտի համա-
րանիշերը: Իբր կեղծն շնացելոյ՝ ծանօթ մասը կայ
ի վերջ Յովհաննու. ասոր կը յաջորդէ ձեռագրիս յի-
շատակարանը, որով թէւ և կ'աւարտի աւետարանի
մասը, բայց Ս. Գրիգոր Աստուածաբանի եւ Ս. Բար-
սեղ Հայրապետի յաջող նկարները կրող էջ մը յի-
տոյ եւ սիրուն խորանի մը տակ կ'սկսի ձառող մը,
համառօտ, 447-546 էջերու միջեւ, բովանդակելով
Ս. Բարսեղին մինչեւ Հրեշտակապետաց տօնը: Այս
մասին պիտի տեղադրադուանք իր կարգին. — ԴԱ-
ՆԱԿԻ ԹԻՒՂԹՔ՝ չկան. — ՎԵՐԿԱԶԳԻՐՔ՝ կան աւե-
տարաններու ինչպէս նաեւ ճառոցի սկիզբը. աւե-
տարանները ունին միայն երկու սող վերնագրեր-
առաջին տողը նուր եւ ճաշակաւոր թռչնագիր-
զարդպիր, հարուստ երանգներով առատ լազուար-
տով, իսկ երկրորդ տողը երկաթագիր է, համակ
ոսկէզօծ, օճաշակաւոր եւ յաջող, ձառողի մասը
կ'սկսի երկսող վերնագրով, երկաթագիր, ոսկէզօծ
ու կարմրազօծ. — ԳԻՐ՝ սեւ թանկը ու փայլուն մե-
լանով բոլորգիր. — ՍԿԶՈՒՆԱՍԻՐՔ՝ զեղեցիկ, մեծա-
գիր, վերնագրող հետ նոյն օճաշակով, կենդանագիր
ու թռչնագիր խառն, աւետարաններու և ճառոցի
սկիզբը. վրդիները ունին չլաների պարզ գարդա-
րներ կամ թռչնագիր իսկ համարները կ'սկսին կար-
մրազօծ երկաթագրով. — ՂՈՒՍԱՆՑԱԶՈՐՔ՝ քաղ-
մաթիւ. չորս իտրաններու կից լուսանցազարդերը
գտնուող են ու սակայնուազ, արժէքաւոր, տիրող
կապոյտ յատակի վրայ ոսկի, կանաչ ու կարմիր և-
րանգներով, իսկ քնդանորայէս կարմիր եւ թեթի-

ւակի կապոյտ ծաղկումով համեստ լուսանցազար-
դիր կ'իշխեն հատորիս ներքին էջերուն վրայ, Գի-
տելի է որ ճառողի մասը միայն մէկ լուսանցազարդ
ունի իր խորանին կից. — ԽՈՐԱՆՔ՝ չորս հատ. 98-
190, 322 եւ 447 էջերուն վրայ, չորսն ալ ճոխ են
գեղարուեստի տեսակէտով եւ հակառակ անոր որ
հատորը ընդհանրապէս խնամրէ զուրկ ճեղքած է
ժամանակի ընթացքին, բայց բոլորն ալ պարծն են,
շրջապատի զարդերով. իրենց կենդանութիւնը, Աւե-
տարաններու խորանները ունին ոսկի յատակ, կո-
նածեւ լայն ճակատ, որուն վրայ կայ. բոլորի շրջ-
առանակի մը մէջ «ՅՍ ՊԱ», լուսապատկով, յաջող դի-
մագծութեամբ՝ ծիրանի հանդերձով եւ մաքր թազու-
կին մէջ ունետարան մը, Խորաններուն վրայ ծաղ-
կած են, սրտածեւ տեքնիկներու միջեւ սիրուն
կարմիր վարդակներ, հարուստ երանգներով, հայա-
դորձի եւ նարարու. ձառողի բաժնին խորանը նոյն
վրձնով է. փորագրի եւ մէջտեղ փոխան Յիսուսի
նկարին, կ'ընեալ զմայելի արեւակ մը, կապոյտ
ու կարմիր կրկին ռուսնիկներու միջեւ, որուն եր-
կու կողմը կան երկու զմայելի վարդեակներ. — Աւե-
տարանիկները, խորաններու հանդիպակաց էջին
վրայ, ունին իրենց ՆԿԱՐԿԵՐԸ, Խաթիւն, էջ 97,
տաճարածեւ ճոխ սրահի մը մէջ է. ունի վարդա-
զոյն պարեգօտ և կապտորակ վերնագրեւս, նստած
դիրքով. ու կը լինէ մագաղաթնայ թիւթը, Նման
սրահի մը մէջ է Ղուստ, էջ 189. նստած, կապու-
տակ պարեգօտ եւ ոսկեծիր կարմիր թիւթը՝ որուն
տակ ծածկուած մաքի ձեռքով բռնած է խաչանիշ
կազմիս աւետարան մը, յայտնի է որ լրացուցած
է իմրագրութիւնը, որուն յատուկ կազմածները կ'ն-
րեւան մօտի սեղանին վրայ, Յովհաննէս, էջ 331,
նորի կանգնած վիճակով է. կապոյտ պարեգօտը
հազիւ թէ կ'ընեալ միտակի վերնագրեւսին տակ
Աւետարանիչը երկնային ձեռքն ներշնչուած կը
հաղորդէ իր առջեւ Նստող Պրոֆորոսին. որ ա-
յազօրէն կը լինէ թերթիւր, էրբր աւետարանի-
ներու նկարները ունին 11 X 9 սնդ. մեծութիւն.
յաջող են մանաւանդ դիմագծութեամբ: Ալ՝ աւելի
յաջող են ճառողի խորանին հանդիպակաց նկարները:

էջ 446. միևնոյն շրջանակի մէջ, սինազարդ կամարանման ծաղկազարդ խորանի մը տակ: Առաջինը կը ներկայացնէ «ԱՐ ԳՐԻԳՐՈՐ ԱՇՈՒՐԱՆ» իսկ միւսը՝ «ԱՐ ՐԱՍՏԻՔԱՆ» երկու ին ալ բնականական տարազով եւ հայրապետական հանդերձանքով, զիսարաց ու լուսապտակ, հնարքով եւ բնախոր ու անաղարտ, թէ եւ միւսներուն հետ առանց ունենալու խորաններու շրջողութիւնն ու զեղարուեստական արժէքը. — ԿԻՈՒՆՈՐԱՆՔ եւ ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ՝ չկան. — ԳՐԻԳՐՍՏԷՐ Աւագ քն. — ԱՏԱՏՈՂՔ՝ Գրիգոր եւ Սիմէոն կրօնաւորներ, վերջին ստացողը՝ ի Հայկա՛ր Կուճուկենց մահտնախ Սարգիս եւ աջիկը Սթրբակնաթ որ կազմել տուած է ձուարկութ. — ԺԱՄԱՆԱԿ՝ Պէ († 1318) — ՏԵՂԻ՝ Երուսաղէմ. — ՇԱՂԿՈՂ՝ գրիգ. — ԿՆԻՔ՝ չունի:

Մատենան է՝ Ա-Գ-Բ-Ե եւ ձ-ը, միջակ զիրքով, թղթեայ, ճոխ նկարազարդ, հնազորով, ուր կան՝

1. — էջ 16-97, Մ-Գ-Բ-Ե, սկիզբը պակասուած և... զառակ սերմանացանին: յամենայնէ որ լսէ գրանն արքայութիւն, եւ ո՛չ առնու ի միա...:

2. — էջ 99-188, Մ-Գ-Բ-Ե, լման:

3. — էջ 189-330, Ղ-Գ-Բ-Ե, լման:

4. — էջ 333-442, Յ-Գ-Բ-Ե, լման:

5. — էջ 443-445՝ Պէ-Գ-Բ-Ե, ձ-ը, ձ-ը:

6. — էջ 447-545՝ Ը-Գ-Բ-Ե, աւարդէն Մ-Գ-Բ-Ե հայրապետի Կե-Գ-Բ-Ե: Սաղմոս. քա-հայք քո զգէ. ընթերցուած Յառակայ: Բե-րան խոնարհաց խոկայ զիմաստութիւն, կա-տարելութիւն. . . . Վերջ՝ աւրհնութիւն ուղ-ղոց բարձրանալ քաղաք: Պաւղոսի առա-քելոյ ի տիմոթէա: ա. թղթոյն ընթեր-ցուած: Զայն վկայութիւն. զնեմ առաջի լիճ, եւ ին. քի. որ զատելոց է . . . մի-չն եւ ամենեցուն որ սիրելցին զայտնու-թիւն. նորաւ Ալէլուիայ սաղմոս. Աւրհն-ցէք զար. յաւրհնու նոր Աճ, Աւետարան Յոհաննու: Եւ եւ հովիւն քաջ . . . :

7. — էջ 449՝ Բ. — Վ-Գ-Բ-Ե, հայրապետի Սաղմոս. Ա. Կ. Եւրանցէք զար. յա. ծամ. կց. քաղութ նեղու: Ընթերց. յիսայիայ մրց. է. Բաւուր յայնիկ ծա-ղկացէ Աճ խորհրդովք. . . ի խառութիւն անձրոյն: Պաւղոսի առաք. ի Կոդսացոց թղթ. ընթերցուած: Եւ զձե՛զ որ երբեմն աւտարացեալն էիք. . . որ յաջողեալ յիս

զաւրութիւն. Սկէ. Սաղմոս. պահեա զիս Աճ իմ զի ի քիզ յուս: Աւետ Մատթէոս: Յայնժամ պատասխանի ետ պետոս եւ ասէ՛ ջնա. ա՛ւ . . . :

8. — էջ 452ա՝ Ս-Գ-Բ-Ե, ձ-ը, ձ-ը: Սաղմ. տր. լոյս իմ եւ կ. կց. ի մեր-ձենալ առ իս չար: Ընթերցուած Յեսահայ մարդարէլ: Այսպէս ասէ բարձրեալն որ ի բարձունս բնակեալ է . . . կարէ մեկնել զմեզ ի սիրոյ անտի Աճ, որ ի քս. յս. ի տր. մեր: Աւէլուիա. Սաղմ. Խ. երանի որ խորհի զազաւտ: Աւետ. ըստ Ղուկաս. եւ նա ամբարձ զաշնն իւր յաշա . . . :

9. — էջ 453բ՝ Վ-Գ-Բ-Ե, ձ-ը, ձ-ը: Սաղմ. ձմե. Հաւատացի զոր եւ իսաւ. կց. պատուական է աւ ընթերցուած ի զաքարիա Մարդարէլ: Այսպէս ասէ տր. ամենակալ. նախանձեցայ վասն Եմի. . . լիտոն սր. Պաւղոսի առաքել: Ի հոռմաւ թղթոյն ընթերցուած: Եւ արդ զի նշ եւս ասացելց. զի չէ բուսական . . . զի մի՛ առանց մեր կատարելցին: Ալէլուիա Սաղմ. ձմե. Սիրելցի զի լուիցէ: Աւետ. ըստ Մատթէոս. Որ սիրէ զհայր կամ . . . :

10. — էջ 455ա՝ Ս-Գ-Բ-Ե, հայրապետի Ս-Գ-Բ-Ե, ձ-ը, ձ-ը: Սաղմ. ձմե. Երանեալ է այր որ երկնչի ի տէ. կց. Յի-շատակ յախտեցից է: Ընթ. յիսայիայ. Մկ. եւ Կոչեացին նոքա ազգ արդարութիւն. . . եւ մեծութիւն. նոցա սքանչելի լինիջիք: Պաւղոսի առաքել քերայից թղթ. ընթեր-ցուած: Յիշեցէք զառաջնորդս ձեր. . . ոյք այնպէս զնացին: Աւէլուիա. սաղմ. Յիշեա տր. զգտնիք: Աւետ. ըստ Յոհաննու: Զայն խաւսեցայ ընդ . . . :

11. — էջ 456բ՝ ՏԵՂԻ-Գ-Բ-Ե, ձ-ը, ձ-ը: Սաղմ. երկնչի պատմ. կց. ընդ ա. երկիր ել ըստ Ընթերց. յառակաց: Բանից իմաստնոց մա-տո՛ր զունկն քո . . . որ վիճին ընդ քիզ: Պաւղոսի առաք. ի տիմոթէա. թղթ. ըն-թերցուած: Զայն պատուիրան, աւանդեմ քիզ որդեակ իմ . . . զի խրատեցին ի հայ-հոյեյ: Ալէլուիայ. Սաղմ. Հաւատացի զոր եւ խաւսեցայ: Աւետ. ըստ Ղուկա՛ ըստ յառաջ քան զայս ամենայն . . . :

12. — էջ 457բ՝ Ս-Գ-Բ-Ե, ձ-ը, ձ-ը: Սաղմ. կց. պատուական

է արեւմտահայերէն գրքի և իւր ընթերց. յե-
տադէպ մէջ . Այսպէս ամէ տըր. ահա տարի
որ ծաւ . . . զի մոտաւոր զնկողութիւն. ա-
ռաջինն . Պապոսի տոաք . Ի հոռմալից .
Ի զի . ընթերցում . Այսուհետեւ արդարա-
ցեալք ի հաւատոյ . . . որ առաւ մեզ . Ա-
ւելուիալ . Այդ . սիրեցի զի լալից . Ահետ .
լաւ Ղուկայ . Եւ ամէ պետրոս . տըր. ահա . . .

13. — Էջ 459մ. Արք. էջ-ներն փ. , ար-
չ ՏՐԱՊԵՏՈՒՆ, Կարգ-ներն. Կենդան-
ության Վարդ-ներն. Այլ-ներն. — Աղմ. Ղևմ. բա-
րի է խոստովան լինել. կց. արդարք պղա-
րնթիւրցու . ի սովոնիայ մարգարէէ : Այսպէս
ասէ ար. ահաւասիկ եւ առաքեմ . . . ինձ
զգիւթի . ձեր ասէ ար. : Պապոսի առաք.
ի կորնթ . թղթ . քնթիւրցու . եղբարք զի-
նուորութի . մերոյ ո'չ է . . . հնազան-
դությ . կատարեցի : Այլուիայ . Աղմ. Տր.
զի բազում եղեն նեղ : Աւետ ըստ Մարկո-
սի . եւ կոչեալ առ ինքն զմոպոյրոյն . . .

11. — էջ 460-ի Գրեթե — ձգքնի. —
Ողմ, պարծեսցին որն. կց. Աբահնեցէք
զար. յահ. Բնթեռու. Յովսէէ մարգ. Այս
պէս ասէ ար. և սերմանեցէ՝ զարգարու-
թիւ. և ճնձեցէ՝ զ... արդիւնք արգարու-
թիւ. Բնթեռցում Յամոյսայ Մարգարէէ
Ատեցին ի դրոնքս... և եղիցի քնգ ձեզ
ար. ամենակալ. Բնթեռցում ի զործոց
առաքելոց. եւ արդ անաւատիկ զիտեմ եւ,
եթէ ոչ. եւս տեսանելոց էք գերեւս իմ
զուք... և յուգարեկեցին զնա ի նա-
անգր. Առեւտրայ. Ողմ. Է. Աբահնեցից
զար. յահ. մամ յահ. մ. Ահտ. բառ Յա-
նանեւ. եւ ասէ յս. ի զատաւատան եկի
յայ. մ. եւ տոսեկ եւս սննդիցի

[illegible]

16. — Հէ 464ա՝ Սբէշնի Սարգիսի զօրքով
 Հայկ Երզնշի Սարգիսի, Երզնշի Երզնշի, —
 Սղմ ձիւն, Հաւատարմի գոր. կց. պատուա-
 կան է. ընթերց. Յետադա՛յ Սարգսիէ, —
 Երզնշիցարուք առ իս կղզիք. զի . . .
 զՀաւատարմի ոտից իւրոց, Գաղտնի առաջ,
 Ի Կորնթի թղթու, Ընթերցուած, Վանայ-
 սորիկ ունիւք գալաւտան . . . փառացն
 Լէ՛յ ի զէմս յի. յի. Ելէլուա. Սղմ. ձիւն.
 Յետադա՛յ իս կղզի. յի. Ելէլուա. Ընթերց. —
 Կայ. Երզնշի ազգ յազգի վերայ. Վ. ստա-
 ջիւք զգգիս ձեր:

17. — էջ 460-ի Սբ. Ժողովոյ Սկիզբն.
Որ. Սբ. Հայկ. — Աղմ. Յիշեալ տր. գ'հա-
ւելթ) կց. քահանայք քո զգեց ընթերց. ի
Մաղաքիայ Ռարգարէէ։ Այսպէս առէ տը.
ամենակալ. ուխտն իմ որ. . . Զի հրեշ-
տակ տն. ամենակալի է։ Պաշտօնի առաջ.
Երբորայեցոյ թղթ. ընթերցու. Սայց հաս-
տատուալ եւ վասն ձեր սիրելիք. . . ժա-
ռանդեցին զաւետիանն Սկիզբն. Աղմ. Ճ.
Յողորմութի. եւ յիշատեան. Աւետ. լստ
Ղուկայ. Որ ձեզ լսէ՝ ինչ լսէ. վ. ձեր
գրեալ են յերկինս։

18. — Լժ 467ր՝ Խօգեւել Վարդգէս. —
Սղոմ. Երկին պատ. Կց. Ընդ ամենայն եր-
կիր եւ բար. Ընթեց. Յառակաց. Սիրեցէք
գարդարութի. ոյք զատուք . . . Զի հոգի
տն. ելլից գտեցեալս Գաղտսի առաք.
Յերբայեց. թղթ. Ընթեցուած. եղբարք
վասն որոյ թագաւորութիւն անւարժ
դի արասցէ մարտի Ալէուա. Սղմ. ԽԶ.
Մտփա Նար. Աւետ. Մատթէոս. եւ տնե-
հալ զժողով. վ. զառաստանի քան քաղա-
քին աշխիկ:

19. — էջ 469՝ Գլխաւոր Դ. Գլխաւոր
Կառնայի Կառնայի Կ. — Ողբ. Ղե. Աւրի-
նեցիք գտր. յառա. , գր. քանչեկիւն Գաւ-
գտրի առաք. ի գալաւաւաւ. Թղթ. քիթեր,
Ապա աւրինքի զաւաւաւաւ'կ եղեն . . .
ըստ աւետեացն ժառանգ: Ալէլուա. ԱԶ.
աւրինեալ որ գաւ Աւետ: Բաւ Դուկայ: Եւ
իրբն լցաւ աւետիք սրբութե. Գ. Աճյ էին
ի վերա նորա: Առաւ առաւ: Ողբ. Կ. ա-
ռաքել: Նոյն է. ԱԶ. : Արդ արեւ. ար. գար-
դարտ: Աւետ. ըստ Դուկայ: Եւ երթային
ճաւ. Գ. Աճյ եւ ի մարդկանէ. Ճաւացն

Ողմ. եւ առաքել նոյն է. ալէլուա. ԱՁ. եւ ի տաճար. Աւետ. եւ ի բրինձ լցան:

20. — էջ 470ր՝ Ներսէս հայագէտի և երգչի. — Ողմ. քահանայք քո զգեցցեն: Ընթերց: Յետայայ մարգ: Այսպէս ասէ բարձրալն, որ ի բարձունս . . . եւ պամենայն չունէ ես արարի: Պաշտօնի առաք ի Յերայեց. թղթ. ընթերցուս Վասն որոյ թագաւորութիւն. անշարժ . . . նմանողք եղբորս հաւատացն: Ալէլուա. Սղմ. ԺԶ. Լուր տր. արդարութիւն: Աւետ. ըստ Մատթէոսի: Դուք էք ալ երկրի. վ. հայր ձեր որ յերկինս է:

21. — էջ 472՝ Կառնիկի հայագէտի. — Ողմ. Բանից խոց ունկզ. կց. տր. որպ. գինու: Ընթերց: Յատակաց: Ողորմի աղքատաց, երանելի է . . . րազմապատիկ է խորհրդովք: Ընթերցու ի գործոց առաքն: Այր մի էր ի կնսարիայ, անուն կուռնելիոս . . . Յայնժամ աղաչեցին զնա, ինեկ անդ աւուրս ինչ: Ալէլուա. Սղմ. Սիրեցի զի լուիցէ տր. Աւետա ըստ Մատթէոսի. եւ մտնել ի կափառնաւում, մատ. վ. մանուկ նր. յար. յայմ:

22. — էջ 479ա Վարդան իւնի. — Ող. նշանեցաւ առ մեզ: Ընթերց: Յատակաց: Փայտ կենսոց է ամենեցուն . . . զոտն քո զի մի սասանեցի: Ընթերց: Յետայայ Մղէ: Այսպէս ասէ՝ տր. ըստ աւուրց փայտին կենաց . . . ի բրին սրբութիւն. խոյն ասէ տր. Պաշտօնի առաք: ի զաղատացոց թղթոյն ընթերց: Այլ ինչ քաւ լիցի սրսծել . . . ընդ ողորդ ձերում եղբարք ամեն: Ալէլուա. Սղմ. ԴԹ. բարձր արարէք զտր. ԱՅ մեր: Աւետ. ըստ Մատթէոսի եւ ապա երեսեցի. վ. եւ բանք իմ մի՛ անցցեն:

23. — էջ 481ր՝ Բառ Բարկիւրնի լուսնի. — Ողմ. Յիւնա տր. զգաւի: Քահանայք քո զգեց: Ընթերց: Յեղեկիւնէ մարդա: Այսպէս ասէ ազովելայ տր., առ քա. . . ասէ ազովելայ տր.: Պաշտօնի առաքն: ի կորնթ. թղթ. ընթերցուս Կորնթակից եւք ձեր եւ աղաչեմք. . . եւ պամենայն ինչ ունիցիմք: Ալէլուա. Սղմ. ԺԷԶ. Աւրհնեցէք զտր. զի բարի են. սաղմ: շինէ զեմ. տր. եւ Աւետար. Ըստ Մատթէոսի:

Յայնժամ մատուցաւ առ զիւստար. վ. ի րանիցք պարտու:

24. — էջ 483ր՝ Բառնիկի հայագէտի. — Ողմ. աղապակեղէք: կց. ի Անցաք մեք ըն: Ընթերց: Յատակաց: Բայց հոգիք արդարոց ի ձեռին ԱՅ ին. . . Նոցա տր., յաւիտեանս յաւիտենից: Ընթերց: Յետայայ մղէ: Այսպէս ասէ տր. ԱՅ որ աւարտ . . . իլի. որ փրկեմ զբեկ: Պաշտօնի առաքելոյ. Յեփեսաց. թղթ. ընթերց: Այստե՛նտե կուրացարուք տր. եւ . . . ժամանակի հոգով: Ալէլուա. Սղմ. ԺԷԷ. Ո՛ր յուսա ի տր. որպ. լիառն: Աւետար: Ըստ Մատթէ: Յայնժամ արդարքն ծաղ. վ. զմար եւ զհին:

25. — էջ 486ա՝ Պիւնի Կառնիկի. — Ողմ. քահանայք: Ընթերց: Յատակաց: Յերկիւղ ան. յոյս. պաւրոթն. եւ որպեց իւրոց թողու . . . բառնա պաշտօնութիւն: Պաշտօնի առաք. ի հոռմայեց. թղթ ընթերցուան: Արդ ո՞վ մեկնեցէ զմեզ ի սիրոյն քի. . . որ ի քս. յս. ի տր. մեր: Ալէլուա. Սղմ. ԺԷԸ. Եթէ ոչ էր տր. առ մեզ, Աւետ. Մատթէոսի, Ո՛չ է աղաչեաւ առեղ քան:

26. — էջ 488ա՝ Կառնիկի. — Ող. հաւատացի զոր եւ խաւ. կց. Պատուական: Ընթերցուած. Յեղեկիւնէ մարդ. Այսպէս ասէ ազովելայ տր. . . ի վիմի ծածկեալ: Պաշտօնի առաք. ի կորնթ. թղթ. ընթերցու: Չխմատութիւն. խաւսիմք ընդ կատարեալս . . . զխորս ԱՅ: Ալէլուա. Սղմ. ԺԷԹ. Սիրեցի զի լուիցէ տր. զձայն աւ Աւետ. Ըստ Մատթէոսի: Վասն այսորիկ ահաւարկ եւ առաքն. վ. տունդ ձեր աւերակ:

27. — էջ 490ա՝ Սրբայն Կառնիկի. — Ողմ. ԻԹ. Բարձր ստոնիմք զքեզ տր. կց. Տր. հաներ ի զմոխ, ընթերցուած Յատակաց: Յայնժամ կացցէ արդարն բաղում . . . ծաղեցի սիրտս մեր: Ընթերցու. Յետայայ մարգարէէ: Այսպէս ասէ տր. եւ կատարեալին . . . եւ մի պակասեցէ: Պաշտօնի առաքելոյ. Յերկիւղ թղթ. ընթերցու: Ունիցիմք լիւրս ք առաջնորդաց ձերոց . . . որում փառք յաւիտեանս աւմէն: Ալէլուա. Սղմ. ԼԹ. Համբերելով

համար Աւետ Մատթէոսի: Յայնժամ պա-
տասխանի. վ. յետինք առաջինք:

28. — էջ 493ր՝ Վաւաւ Վաւաւաւ. —
Աղմ. Տր. զի բազում եղեն նեղիչք: Կց
Այլ դու տր. աւգնակ. Ընթերցու. Յեզե-
կիէ մարգարէէ. Եւ եղև Բան տն. առ իս
և սաէ . . . բնակիչք նորա: Պաւղոսի ա-
ռաք ի Հոռմա թղթոյն ընթերցուած: Այ-
սուհետեւ եղբարք պարտապան հոք . . .
հաղորդ լինելոց եմ: Այլուիս. Աղ. Դ. ի
կարգաւ խնամ լուսաւ Աւետ. ըստ Դու-
կայ. և սակբ առ տմենեսան. վ. զար-
քայութիւն Ածյ:

29. — էջ 494ր՝ Կաւաւ Ե Կաւաւ Կա-
ւաւաւ. — Աղ. Ե. բանից խոց ունկ: Կց.
Տր. որպէս զինու հն. Ընթերց. ի միքիւ
մարգ: Ո՞վ է Ած մեծ իրեն զքեզ, որ բառ-
նաւ . . . ճամարութի. յակոբայ: Պաւ-
ղոսի առաք. Յերեսա թղթ. Ընթերցուած:
Այսուհետեւ եղբարք աղաթս ա . . . Եւ
ի համբերութիւն. քի. Այլուիս. սղ. Ե-
րանեալ է այր որ երկնչի ի տէ. Աւետ. Ըստ
Դուկայ: Եւ չըջէր յս. ընդ քաղ. վ. կրճել
ատամանց:

30. — էջ 496ա՝ Ած-ձնն Աւետեւ Ե
Կաւաւաւ. Յարեւաւաւ Եւ Ուրեւ Ըր Բեր-
եւաւ. — Աղմ. Յարեւ ԸՏ. Կց. Տր. տա-
ցի զբան իւր: Ընթերց. Յառակաց ի պողոյ
արդարութեան բուսանի ծառ . . . պապ է
ստն իւրում: Ընթերց. ի զաքարիւ մարգ:
Ձուարճացիք և ուրախ լիւր զուտար . . .
յամպոց սրբոց իւրոց: Ընթերցու. ի Մա-
ղաքիս Մարգարէէ: Այսպէս սաէ տր. ա-
հաւասիկ . . . յայտնութեան նորա: Ըն-
թերց. Յեսայայ մարգ. Այսպէս սաէ տր.
Եւ եկից Եւ քնակեցայց . . . զփրկութի.
Ածյ մերոյ: Պաւղոսի առաք. ի Կորնթաց.
թղթ. Ընթերցու. Ապաքէն զուք տաճար
. . . ահաւն Ածյ: Այլուիս սղ. Դն. Աւա-
նեցէք զտր. զի սքանչ: Աւետ. Ըստ Դու-
կա. Եւ յամսեանն վեցեր. վ. գնաց ի նմանէ
հրեշտակն:

31. — էջ 499ա՝ Եւթաւաւաւ. Ե-
ւթաւ. — Աղմ. երկինք պատմեն զփ. Կց.
Ընդ աւ. երկիր: Ընթերց. Յեսայայ մարգ:
Տր. ողորմեայ մեզ. զի ի քիզ յուսացաք
. . . այս են զանձք արդարութեն. Պաւ-

ղոսի առաք. ի Կորնթ. թղթ. Ընթերցուած:
Յուցանեմ ձեզ եղբարք զաւետարան իմ
. . . Եւ զուք այսպէս հաւատացէք: Այլ-
ուիս: Աւրհնեցէք զտր. յահութի. նոր զի
սքանչ: Աւետ. Ըստ Դուկայ: Եւստ այսորիկ
երեսցոյց: Վ. վերայ ձեր արքայութի. Ածյ:

32. — էջ 501ա՝ Կաւաւաւ Զաւաւաւ. —
Աղմ. Խոստովան եղբուք տն. զի բարի է.
Կց. Տր. է իմ ազնական և ես ոչ երկեսաւ
Ընթերց. Յառակաց: Եւ խմաստութի. քնա-
կեցայ ի խորապիտութե. . . ի գործս իւր:
Պաւղոսի առաք. ի Կորնթաց. թղթ. Ըն-
թերցու. Աւրհնեալ է Ած և հայր տն. . .
նոյնպէս և միսիթարութեանն: Այլուիս. Աղ.
աւրհնեցէք զտր. յահութ. նոր. Աւետ.
Ըստ Դուկայ: Ձի ոչինչ է ի ծածուկ. վ.
առաջի հրեշտակաց Ածյ:

33. — էջ 502ր՝ Ներեւաւ Զաւաւաւ. —
Աղմ. համբերելով համբ. Կց. հան զիս ի
զբաւ Ընթերց. Յերեմիա մարգ: Պատգամն
Ածյ որ եղև ի վերայ երեմիայ . . . ի
փրկիլ զքեզ սաէ տր. Պատրոսի առաք.
ի կաթողիկէից թղթ. Ընթերց. Կիտէ տր.
զԱծապաշտս . . . զանաւրէնութիւնն: Ա-
յլու. Աղ. բարձր ստեմ: զքեզ տր. Ա-
ւետ ըստ Մատթէ: Յայնժամ իրրեւ ետես
հերոգղէս. վ. Եւ ոչ կամէր միսիթարել զի
ոչ էին:

34. — էջ 505ա՝ Կաւաւաւաւ Զաւաւ-
աւ. — Աղ. տր. ի զաւորութե. ք. Կց. Թգ.
յուսացաւ Ընթերց. Յառակաց: Լուարճք
թագաւորք Եւ ի միտ առէք . . . Եւ մի
սխալիցէք: Պաւղոսի առաք. ի տիմոթիա
թղթ. Ընթերց. Եւ արդ աղաչեմ նախ քան
չամենայն . . . ժամանակաց իւրոց: Այլ-
ու. Աղ. բնեցէ սիրտ իմ: Աւետ. ըստ
Դուկայ: Եւ իրրեւ կատարեաց վ. հիւանդ
բուշկեալ:

35. — էջ 506ր՝ Զաւաւաւաւ Զաւ-
աւ. — Աղմ. ծափ հար. Կց. համբարձաւ Ընթերց. ի
գործոց առաք. Ձրանն առաջին. զոր արա-
րի վասն ամենայնի . . . Եւ եղբարք նո-
րա: Այլուիս. Աղմ. Տր. հոգեւոցէ. Ա-
ւետ ըստ Դուկայ. Եւ միշտեւ տապաւին.
վ. գողէին Եւ աւրհնէին զԱծ:

36. — էջ 508ր՝ Պեւաւաւաւ. — Աղ.
Տր. լուր աղաթ. Կց. Հոգի քո սք. Ըն-

թերց. ի գործոց առ: ևս ի կատարել աւելորցն պինտակոտեից . . . զանուն տն. կեցցէ՛: Ալէլու. հոգի քո բարի. Աւետ յոհան. եթէ սիրէք զիս, զպ. վ. առաքեացն զիս: Ճաշոյն. Աղմ. և գործք նոյն է, ալէլու. Յողորմու. Աւետ. եթէ սիրո՛ւ Ձկնի պատարագին. նոյն է սղ. և գործք. Աւետ. Յոհան: Զայս խաւսեցայ. վ. հաւատասցիք:

37. — էջ 511ա՝ ԶԳԻ ԲԱՆԴԱՆԻՆ ԵՒ ԵՄԵՆԻՆ ԻՆԻՆ ԵՒ ԵՄԵՆԻՆ ԵՒ ԵՄԵՆԻՆ. — Աղմ. այս սաւր է զոր ա. կց. խոստովան եղ: Ընթերց. Յառակաց: Իմաստութի. շինեաց իւր տուն . . . իմացարուք զխրատ: Ընթերցու ի զաքարիա Մարգէ: Այսպէս ասէ տր. ամենակալ. եթէ ի ճանապարհս իմ . . . անաւրէնութիս. երկրի: Պաշտօնի առաք. Յերրայն. թղթու Ընթերցու: Անէ՛լ ունէր լառսօրին . . . անգիտութեան: Ալէլու. Աղ. Հիմունք նր. Աւետ. ըստ Յոհանն: Եղեն յայնժամ նա. վ. հաւատացին ի նա անդ:

38. — էջ 513բ՝ ԲԱՆԴԱՆԻՆ ԵՒ ԵՄԵՆԻՆ ԵՒ ԵՄԵՆԻՆ ԵՒ ԵՄԵՆԻՆ. — Աղ. Տր. տր. մեր զի սքանչ. կց. ի բերանոյ մկ: Ընթեր. Յեսայայ Մարգա: Այսպէս ասէ տր. լուսորուք ինձ կղզիք, և . . . ինձ զաւրութիւ: Ընթերց. ի գործոց առաք: Յոտն եկաց պաշտօն շարժեաց . . . ամենայն ժողովրդեանն իղի: Ալէլու. Աղմ. Տր. Թաղա: ցնծասցէ. Աւետ. զուկայ: ևս եղիսաբեթի լցան ժամ. վ. նորա իլի:

39. — էջ 515բ՝ ՎԱՐԴԱՆԻՆ. — Աղմ. աւրանցէք զոր. զի սքանչելի. կց. Լեւրինք ցն: Ընթերց ի ժողովողէ: Աւետ իւր երիտասարդ ի մանկ . . . ամենայն զստերք երգոց. Ընթերց Յեսայայ Մարգա: Ահաւասիկ Սիրիլ քաղաք . . . փրկեաց զմեզ: Պատրիարք առաքելոյ ի կաթողիկ. թղթ. Ընթեր. Սիրիլէք ոչ եթէ պաճուճեալ . . . Ալէլու. ԴՁ. բարձրութիւք: Աւետ ըստ Մարկոսի: ևս երեալ յս. ի աշակ. վ. զրեալ է վն. նորա: Ճաշու. Աղ. Տր. ով կացցէ, զիրք նոյն է: Աւետ. ըստ Մատթէոսի: ևս երեալ յս. ի կողմ. վ. թէ փս. յովանու առաց ցնոսա: Իսկ իրկուան. Աղ. և զիրք նոյն է: Ալէլու. քո են երկինք: Աւետ ըստ Ղուկասու: ևս եղիւ ի կալն նր. յաղ. վ. յորոց տեսին:

40. — էջ 518ա՝ ԲԱՆԴԱՆԻՆ ԵՒ ԵՄԵՆԻՆ ԵՒ ԵՄԵՆԻՆ ԵՒ ԵՄԵՆԻՆ. — Աղ. Տր. տր. զի սքանչ. կց. ի բերանոց մանկ: Ընթեր. Յեղեկիկէ մկ: Տր. տրգար ի մէջ ի նոցա, և սչ ա. . . զանաւրէնութի. ասէ տր. Պաշտօնի առաք. ի Թեազոնիկ. թղթ. Ընթերցու: Այս մեք պարտիք զոհանալ . . . ևս ի գործս բարութեան: Ալէլու. Աղ. եղանկն իղի. տ: Աւետ. Ըստ Ղուկասի: ևս ի զարմանալ ամ. վ. նայ եղիցի մեծ:

41. — էջ 519ա՝ ՎԱՐԴԱՆԻՆ ԵՒ ԵՄԵՆԻՆ ԵՒ ԵՄԵՆԻՆ ԵՒ ԵՄԵՆԻՆ. — Աղմ. վս. քո մեռան. կց. Աճ աւանջաւք: Ընթերցում Յեսայայ. Մարգ: Այսպէս ասէ տր. ցիւլ. ի ժամանակի. . . միթիարեաց զնոսա: Պաշտօնի առաք: Յերրայն թղթ. Ընթերցու: Այսուհետեւ մեք որ այսչափ . . . մատուցեալ է ի ձեզ Աճ: Ալէլու. Աղ. Տր. լուր աղաթից. աղաղկ. Աւետ Ղուկաս: Տր. մեր յո. քո. ամբարձ. վ. արարէք ևս զուք նոյ:

42. — էջ 520բ՝ ՎԱՐԴԱՆԻՆ ԵՒ ԵՄԵՆԻՆ ԵՒ ԵՄԵՆԻՆ ԵՒ ԵՄԵՆԻՆ. — Աղ. կց. Արի տր. ի հան: Յիշեալ տր. զզաւրիթ: Ընթեր. Յեսայայ մկ: ևս յաւել տր. խաւսել ընդ աքաղա . . . անարկեաց զշարն, ևս ընտրեաց զբարին: Պաշտօնի առաք. ի զաղատաց թղթ. Ընթերցու: Ապա եթէ զուք քի. էք . . . եթէ որդի ևս ժառանգ ալ. Ալէլու. Հոյնն որ. եկեաց ի: Աւետար ըստ Ղուկասու: ևս յամենան վեցե. վ. ի նմանէ հրեշտակի:

43. — էջ 522՝ ԱՎԱՆԻՆ. — Աղ. կց. Տր. որպէս զի: Բանից իմոց: Ընթեր. Յեսայայ Մարգա: Այսպէս ասէ տր. բայց արդ լուր յակոր . . . ի վերայ որպէս քոց: Պաշտօնի առաք. ի կորնիթ. թղթ. Ընթերցու: Բամենայն ժամ զման յի . . . փառացն զործէ ի մեզ: Ալէլու. Աղ. տր. ի զաւրութե: Աւետ. Ըստ Մատթէոսի: Ահաւասիկ ևս առաք. վ. խաղա նա կեցցէ:

44. — էջ 523բ՝ ԲԱՆԴԱՆԻՆ ԵՒ ԵՄԵՆԻՆ ԵՒ ԵՄԵՆԻՆ ԵՒ ԵՄԵՆԻՆ. — Աղ. Աճ զիրաւուն. Առաջի նորա նախ Հեղիկ. Ընթերց. Յեսայայ մկ: Լուսորուք ինձ կղզիք, և . . . մինչև ի ծագս երկրի: Պաշտօնի առաք. ի կորնիթ թղթոյն Ընթերց: Եթէ վշտանայ ինչ . . . ոչ ինչ աղաթիմ: Ալէլու. Ժամիս հար: Աւետ. յոհան: Իսկ Թովմաս մի էր. վ. ընդունիցէք:

45. — էջ 526-ի Ստեփաննոս. — Աղմ. վասն քո մեղան. կց. Աճ ակննջ, Ընթերցող. Սեւա մզ. եւ պալապղանն որ եկեալ յեւրեայ . . . հեթանոսաց սակ ար. ար. Պաւլոսի առաք. ի կորնթ թղթ. Ընթերցում. Քանգի գրեմք զի . . . եւ ոչ կարծեք. Ալէլու. Աղ. սիրեցի զի լուի. Աւետ. բառ Ղուկաս. Բայց ձեզ տեսմ. վ. հրեշտակաց Աճյ.

46. — էջ 527-ի Ստեփաննոս. — Աղմ. հոստեի գովալութիւն. ք. կց. եկեաց ի վերա իմ. Ընթերցող. Յատակաց. եթէ զարդարութիւն. որ սիրէ . . . եւ պատիւ առաջի ծնւոց. Պաւլոսի առաք. ի կորնթ. թղթ. Ընթերցում. եղբարք թէպէտ եւ բաժնիք . . . իւրաքանչիւր որպէս) եւ կամիւն Ալէլու. Աղ. աւրհնեցէք զԱճ ի սրբութ. Աւետ Մարկոս. եւ սակ յս. ցաշուկեր. վ. բարձր ինմանէ.

47. — էջ 528-ի Նստակց. — Աղ. Բեկ վալելէ տնու. Պաւլոսի առաք. ի տիմոթ. թղթ. Ընթերցող. Զայս գրեմ առ քեզ, զի ակն ունիւմ . . . եւ վերացաւ փառք. Ալէլու. Աղ. զովեա եմ. Աւետ. Յովաննու. եղեն յաշնամ նաւ. վ. բազումք հաւատացին:

48. — էջ 529-ի Տառն է Բ. Իւլի. — Աղ. ի կարգալ իմում. կց. նշանեցաւ. Ընթերցող. Յատակաց. Դարձեալ եթէ ի նաւ . . . որով լինի արդարութիւն. Ընթերցող. Յեղեկէլէ մզ. եւ աւա արք վեց զնալցին ընդ . . . Մի մերձեցայցէք. Պաւլոսի առաք. ի կորնթաց. թղթ. Ընթերցում. Զի ճառ խաչին . . . եւ Աճ իմաստութիւն. Ալէլու. նշանեցաւ աւ Աւետ. ըստ Մատթէոսի. Զի որպէս փայլակն. վ. բանք իմ մի՛ անցցեն:

49. — էջ 532-ի Մովսէս Բ. Եւստակ. — Աղ. Զայնի իմում եւ առ ար. կց. Առաջնորդեցեր պիւղ. Ընթերցող. Յերկրորդ աւրինացն. եւ վախճանեցաւ. Մովսէս ծառայն . . . նշանք եւ արուեստութիւն. Ընթերցող. Սեւալայ որդի նաւեալ եւ պաշտեաց . . . լերինն գայատու. Պաւլոսի առաք. Յերաթ թղթ Ընթերցում. Հաւատովք գմովսէս . . . զլրտեւսն խաղաղութիւն. Ալէլու Աղ. Տր. թապաւր բարեկաց. Աւետ. Ղուկաս. պատասխանիւ. վ. իշխէր հարցանել զն:

50. — էջ 534-ի Ստեփաննոս. — Աղ. Աճ ակննաւք մե. կց. զս. քո մեղաւ Ընթերցող. Սեւալայ մարդ. Այսպէս սակ ար. տեսեր զիարդ կորեաւ . . . ի հալածանս կայցեն. Ալէլու. Աղմ. սիրեցի զի լուիցէ. Աւետ. Ըստ Ղուկասու. Բայց յառաջ քան. վ. ստատիք զոյգս ձեր:

51. — էջ 535-ի Ստեփաննոս. — Աղ. պատուական է աւ Ընթերցող. Յատակաց. Զի որք սրբութիւն. պահեսցեն . . . տանի յարքայութիւն. Պաւլոսի առաք. ի կորնթաց թղթ. Ընթերցում. Եր ինչ որ համարձակիցի . . . որ է աւրհնալ յաւտեանս ամէն. Ալէլու. Աղ. սիրեցի զի լու. Աւետ. Ղուկաս. եւ շրջէր յս. ընդ քաղ. վ. առաջինք յետինք:

52. — էջ 537-ի Սեբաստիանոս. — Աղ. տարցին թաղաւոր. կց. բխեցէ սիրտ իմ. Ընթերցող. Յատակաց. Բազում զստերք ստացան մեծութիւն. . . եւ յաջողեցին յաւտեանս յաւտեանից. Ընթերցում. Սեւալայ մարդարէէ. եւ ծանիցի ի մէջ աղպաց . . . ի ձեռնն Աճ յոս. Պաւլոսի առաքելոյ. ի կաթող. թղթ. Ընթ. Որպէս ամենայն ինչ մեզ . . . յի. քի. զիտութիւն. Ալէլու. Աղ. Տր. հովեացէ. Աւետ. ըստ Ղուկասու. Զի ոչինչ է ի ծածուկս. վ. առաջի հրեշտակաց Աճյ:

53. — էջ 539-ի Սեբաստիանոս. — Աղ. Բանից իմոց ուն. կց. ար. որպէս զինու. Ընթերցող. Յեղեկէ մարդարէէ. Այսպէս սակ ար. առէք ընդ քանս . . . եղիցի յիշատակ նր. Պաւլոսի առաք. ի կորնթ թղթ. Ընթերցում. Այսուհետեւ ունիմք զպանծս զայս . . . ձեռք հանդիւմ. Ալէլու. Աղ. հաւատացի. Աւետ. ըստ Մատթէ. Ահաւա՛րկ ես ա. վ. խաղաղ նա կեցցէ:

54. — էջ 541-ի Սեբաստիանոս. — Աղ. Ահեցէք զտր. յառաք. կց. աւետարանեցէք. Ընթ. ի նաւում. մզ. Զի ահա՛ արաղ են ի վերայ լերանց . . . ի նեղութենէ. Պաւլոսի առաք. Յերաթ. Թղթ. Ընթերցում. Մի է տր. . . եւ մի հաւատք . . . կատարման քի. Ալէլու. Աղ. ծափս հարէք Աւետ. Ղուկաս. Սեւալայորիկ եւ վ. արքայութիւն Աճյ:

55. — էջ 543-ի Սեբաստիանոս. —

— Ող. Աւրհնեա անձն իմ. կց. Արարար զհրեշտակս Ընթիրս Բնասյայ Մարգարէս եւ եղև յամին յորում մեռաւ . . . սրբեացէ ի քէնս Պաւղոսի առաք. Երրանցոց թղթոյն ընթերցուածս Բաղում մասամբս եւ ըստում . . . յայնպիսի փրկութենէս Ալէկուս Ող. Աղորմութր. ան. լի եղև երկիրս եւ բանիւս Աւետ. ըստ Պուկասուս Ծրմիր յս. քս. սասաց զառակս զայս. վ. որ ապաշխարիցէ (հոս կ'աւարտի այս շահեկան ժաշոցը)։

ՅԻՇԱՍԱԿԱՊՐՈՒԹԻՒՆՔ՝ Ա. — Էջ 443 (Գլխաւոր յիշատակագր.) — «Փառք եւ գոհութի. եւ երկրպագութի. պաշտելի եւ երկրպագելի զուգահաւասար սր. երրորդութեանն. հաւք եւ սրգոյն. եւ սր. հոգւոյն յաւիտեանս յաւիտենից ամէն։

Բամի ութհարիւր երորդի. եւթն. եւրորդի (= 1358) մեծ թուականն մերոյս Գրեցաւ լուսարդձ եւ կենսակիր, Աճաւանդ, Աճախաւս սր. աւետարանս, ի սուրբ քաղաքս Նիւքաթէ, ի զրուս սր. եւ փառաւոր տաճարիս քիւ. Աք. հիշատակագր. Ժեռամբ անարժան եւ մեղսաթաւալ փանաքի եւ անարհեստ քըլէ. սուտանունս ք. քաթիլից. ի խնդրոյ Աճարեալ եւ սրբասէր Կրօնաւոր, Գրեթի եւ Ալէքսէ. որ եւ ետուն զրել զսա մեծաւ փափաքանաք. իշատակ Գրեթի՝ ծնուղաց իւրոց, հաւք իւրոյ՝ քաթիլ. եւ մաւք իւրոյ՝ ձեռքի. եւ եղբարց իւրոց՝ Արեթիլ. Արեթիլ. եւ քերցն իւրոց տիկնացի՝ Պաւլի. Մարգարէս եւ Ալէքսէ. Ալէքսէ եւ ծնողաց իւրոց, հաւք իւրո՝ Արեթիլ եւ մաւք իւրո՝ Պաւլի եւ եղբարք իւրո՝ Մարգարէս. եւ այլ ամենացն, արեան մերձաւորաց իւրեանց. Բիւտտակ անջնջելի. եւ ի վայելումն (անձ)անց իւրեանց. զոր տր. Աճ վայելեալ տացէ ամէն։ Արդ՝ թէպէտ որ անարհեստ էի զրուսութեա. փանաքի եւ անյարմար, այլ հանգիպեալ լաւ եւ լընթիւր աւրինակի, որ զրաձ էր։ Սփեթաֆոյնի բելիշաք. այն որ լի էր եւ պատարուն յարուեստ զրուսութե. եւ ընդ ընաւս հոգակեալ. նաեւ բանիւ կատարեալ եւ հոգւով լցեալ, որպէս եւ ահա յայտնի է իմաստնոց, եւ ստոյղ զիտողաց, զի լի եւ կա-

տարեալ է արուեստիւ, ի բանս, ի բանս, ի լծորդս, եւ ի բացատս եւ ի տրոհմունս, առողջանութեց, եւ եւ մեղաւոր հոգս, յոյժ բաղձանաք եւ յոգնատուժ տեղանաք, ալէտանջ երկաւք. մեծաւ աշխատութր ըստ կարի զձագրեցի զսա. ի լուսաւորութի. մանկանց եկեղեցւոյ. Արդ յերեսս անդեալ աղաչեմ զամենեւեանս Մանաւանդ զգառս քհից. որք վայելէք ի քաղցրաձաշակ եղեմատունէ, վտակաց քառառջեայ հոտանաց կենդանակալն Աճախաւս, աւետարանակալն բանիցս. Մանաւանդ յորժամ բառնալք ի ժամ սոսկալի պատարաղին, յայնժամ նովին սր. աւետարանաւք, եւ միջնորդական կենարար հրաշիւք սր. պատարաղին. յիշատակք շաքաթ սր. կտակիս, զյառաջասացեալ պատուական կրանաւորքն. քիշիլք եւ քիշիլք եւ զիս զմեղապարտ զրիչ եւ զճնաւդնս իմ, եւ զեղբարսն իմ, եւ քերսն իմ, եւ զայլ ամ. արեան մերձաւորսն իմ, եւ որ սրտի մտաւք մեղ թողութի. մեղաց խնդրեցէ յԱճ. եւ ինքն առցէ թողութի. յԱճ. որ է ահալ. յաւիտեանս ամէն։

Բ. — Էջ 445՝ տարբեր գրչէ. — «Թիշատակ է սր. աւետարանս Կաթիլից Ժեռութի Սփեթիլ եւ իւր կողակցուն Դեթիլ եւ իւր զատերին Սփեթիլիս ի Լաւոյ քղք. ի զուսնս ք. քաթիլի իշատակ անջնջել իւրց. հոգւոյն. չուսնի ոք իշխանութի. ծախել կամ զրաւել կամ ի ք. քաթիլ եկեղեցւոյն տանել. եթէ ոք յանգնել կմ. վաճառէ կմ. զրաւէ ը. կաշնի եւ ը. ուղաի սկալիովտացոյն զասի. այլ խնամ տանողքն եւ լաւ պահողքն չնին ի Աճ եւ ամ. սրոց ամէն։

Դձ. յիշեցէք ի քս. քաթիլ Սփեթիլ զուստին Սփեթիլիս որ ետ կաղմել զսր. աւետարանս եւ Աճ ողորմի ստացէք իւր եւ իւր ննջեցելոցն եւ իւր կողակցուն Պաւլաւալի յիշէք ողորմն եւ Աճ ձեղ ողորմեցի իւր միտանգամ զալուստն ամէն։ Կաղմեցաւ թվին. Թէթ (1630), յունիսի. ա. ն. լի.։

Գ. — Էջ 442ա՝ ի վերջ թիւք կնոջն շնացելոյն. — «Զայս իշատակ բանի ընկալաւ եկեղեցի. յստորոց աւետարանէ. բանիւ պապիաւորս ումնի յովհաննու աշակերտի, որ եւ յետոյ հերձուած խաւ-

(1619), ի մայրաքաղաքս Հալա, ընդ հո-
վանեաւ Ք. Գեորգի, և Ք. Գեորգի, և
այլ սրբոցն որ աստ կան հաւաքեալս Արդ,
եղև աւարտումն երգարանիս, ի հայրապե-
տութեան Կիլիկի, Տեառ Գեորգի Կիլիկի
Կիլիկի, և երաժիշտ քաջ բարութեան
այն, և ի քահանայապետութեանն մայրա-
քաղաքիս Հալա Գեորգի քաջ երա-
ժիշտ վարպետին և արտեսեալ ձեռամբ ան-
արհեստ և արմար գրչի, սուտ անուն, Ա-
րդ Գեորգի, որ անուամբ միայն իմ, և զոր-
ծով ոչ: Յորժամ ընթիւնուք օր ըստ օր
գերզն Դաւթի, և ի յաւարտն, յիշեցէք, և
և՛ ռոգրմի ասացէք, Գեորգի Գեորգի, և իր
ձեռագրեն, հօրն Պաւլոս, և մօրն Լիւիսի,
և ամ. արեան մերձաւորոցն: Որ կամաւ
և ետափափաք սիրով, ետ գրչի գտա՛ յի-
շատակ անշնջելի, և եղ ի Ք. Գեորգի
եկեղեցին. քանի որ Ք. Գեորգի չէն
կա՛, ոչ ոք չունի իշխանութիւն ի դրանէ
սորին հանել. ոչ ազգական, և ոչ աւտար,
ոչ կարգաւոր, և ոչ աշխարհական, եթէ
ոք անդրքնի, կամ վաճառելով, կամ զրա-
ւելով, զազգոսարանս, ի ներքոյ պատ-
ժոց եղիցի: Բայց լաւ պահողքն և խնամ

տանողքն, ահնեալ. եղիցին ի քաւ. ամէն:
Արդ՝ երես անկեալ աղաչեմ գծեց,
ո՛վ դառք լոյս երամ քահանայից, և սաղ-
մոս երկողաց, որք հանդիպէք սմա՛ կար-
գալով կամ արինակելով, կամ զաղափար
տանելով, կամ տեսնելով, յիշեալիք ի
վերընթաց յաղօթըս ձեր, զանարժան Ա-
րդ, և զուսուցիչքն իմ, Գեորգի Արդ Լա-
րդ, և Գեորգի քաջ Գեորգի, և որ քա-
ղում աշխատութեամբ աշխատեցան յու-
սուցանելն զանարժանս: Տրին. մեր յս.
քս., երկնաւոր Վարդապետն, իւրց. աշ-
խատանց փոխարինին, միոյն հաղարա-
պատիկ, և բիրապատիկ հառուսեցէ, ի հան-
դերձեալ զատաստանին ամէն: Այլ և զմար-
մնաւոր ծնողքս իմ, յիշեցէք ի քս., զհայրն
իմ Գեորգի Գեորգի, և զմայրն իմ, Լիւսի
Գեորգի, և զամ. արեան մերձաւորքն
ամէն: Այլ և շնորհաւոր աշակերտն իմ յի-
շեցէք որ քաղում աշխատութիւն ունի ի զիծ
սաղմոսարանիս. յիշեալիք սղաւթիք. և
որ տոտն է ի տուրս բարեաց քս. Աճ,
մեզ և ձեզ ողորմեսցի յիւր միւսանգամ
զալուստն ամէն:

Ս Ս Վ Ս Ս

Հին Թիւ 47

Ի՛նչ գար!

ԹՈՒՂԹԻՔ՝ 230 (— 478 էջը).— ԻՆԵՐՈՒԹԻԻՆ՝
16.5 × 12.5 × 5.5 սմով.— ԳՐՈՒԹԻՆ՝ միասին.—
ՏՈՂԻՔ՝ 18.— ՆՈՒԹ՝ ղեղնորակ բամպակեայ հասա-
րակ թուղթ.— ԿԱԶԻ՝ արեւելեան. շագանակագոյն
կաշկպատ, տախտակեայ, յանքրով և թիկունքով.—
ԻՄԳԱԶԱԿԱՆ ՊԱՆԳԱՆԱԿ՝ թերթ մը միայն, սկիզ-
բը. կիսովին փնատուած. հին բոլորգիր ձաշոցի մը
ժապորդ.— ՀԱՆԴԱԶԱԿ՝ շա՛տ անկպատ. գրեթէ
փնտցած մէկ բառորդ չափով. իբր առձեռն մատ-
եան անխնամ գործածութեամբ պատճառաւ: Չեռա-
գրիս արտաքին մասը դէպի ներս ցնցուծք միճակ
մը կը ներկայացնէ. Սկիզբը կը պակսի Թ. մինչեւ
10րդ համար. իսկ ի վերջ կը պակսին միայն վերջին
երկու համարները: Քանի մը Թերթ ինկած և նորը
գրուած ու դրուած են. իսկ րազմաթիւ թերթեր նո.

բոցուած: Ինկած ու կորսուած է զլիստոր յիշա-
տակարանը.— ԴԱՏԱԿ ԹՈՒՂԹԻՔ՝ չկան.— ՎԵՐ-
ՆԱԳԻՐ՝ իւրաքանչիւր խորանի տակ, զոց եւ կար-
մրաղեղ զոյգ ստղով երկաթագիր.— ԳԻՐ՝ սեւ թան-
ժրը մեյանով միջակ բոլորգիր.— ՍԿԶՈՆԱՏԱԿ՝
իւրաքանչիւր ստուերագլծ խորանի տակ կան հա-
զիս նշմարելի սկզբնաւոր մը. ժապորդ համար-
ները կ'սկսին բոց եւ մոռ կարմրաղեղ երկաթա-
գրով.— ԼՈՒՍԱՆԱԶԱԿ՝ երբեք չկան.— ԽՈ-
ՐԱԿ՝ ութը հատ, հոյանցիկ ստուերագծերով մի-
այն.— ԿԻՍԱԿ՝ ԿԱՆԱԿ՝ եւ ԻՄԱՆԱԿ՝ չկան.—
ԳՐԻՉ՝ Գրիգոր.— ՍԱԶՈՂ՝ Խորատ.— ԺԱՄԱՆԱԿ՝
անծանոթ.— ՏԵՂԻ՝ անցայտ, հաւանարար Հալալ.—
ԻՄԱՆԱԿ՝ անցայտ.— ԿԻՐ՝ չունի:

Մատենան է Աւգւստինոսի, թղթեայ, փոքրագիր, հնագործի բայց մեծապէս վնասուած :

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ՝ Հատ քիչ, բոլորն ալ ծածկագիր :

Ա. — էջ 89, կէսը կտրուած թերթի մը վրայ՝ և . . . և զանպիտան զրի . . . ի տր. Աստուած Կրիստոս (ծածկագրութեամբ) :

Բ. — էջ 155՝ « Ես անխառն մեղաւոր

մարմնովս, ծոյլ մտաւ քա մոլոր աշաչեցէք ըզհայրն երկնաւոր միթէ շնորհէ ինձ յոյս յորդոր » :

Գ. — էջ 215՝ « Եւ զգրիչ սաղմոսիս յիշեալիք ի մաքրափայլ յաղօթս Կրիստոս (ծածկագրութեամբ) ծառայ Աստուծոյ » : Ասոր ի վերջ կայ տող մը նոսրագիր-թուաղիր-ծածկագիր, որ կը կարդացուի Մատենային, որ անկասկած ստացուի է, բայց ոչ առաջին :

58

Ա Ա Ղ Մ Ո Ս

Հին Թիւ՝ Թ

Ժն դար՝

ԹՈՒՂԹՔ՝ 173 (= 346 էջր). — ՄԵՇՈՒԹԻՒՆ՝ 12.5 × 10 × 3 մղմ. — ԴՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասին. — ՏՈՂՔ՝ 17. — ԴԻԻԹ՝ միջակ յղկուած բամպակեայ թուղթ. — ԿԱԶՄ՝ արեւելեան, շաղանակազոյն կաշեպատ փայտեայ, միայն թիկունքով. ինկած ճարմանդներով. — ՄԱԳԱՂԱԹԵԱՅ ՊԱՀՊԱՆԱԿ՝ չկան. — ՀԱՆԴԱՄԱՆՔ՝ կազմը կանակէն ամբողջովին բայրայուն. վերջին տասնիակ մը թերթերը ամբողջովին ցեցակեր եւ յոյժ վնասուած : Սկիզբը սղակասաւոր՝ մինչեւ է. զլուխ 12րդ համար. — ԴԱՏԱԿԻ ԹՈՒՂԹՔ՝ չկան. — ՎԵՐԵԱԳՐՈՒՄ՝ չկան. — ԳՐՔ՝ սեւ միւրնով մանր բոլորգիր. — ՍԿԶՐԵԱՏԱԹՔ՝ սառնրագիծ զարդագիր. համարները կը սկսին կարմրադեղ երկաթագրով. — ԸՌԻՍԱՆՑԱԶԱՐՔ՝ չկան. — ԽՈՐԱՆՆԵՐ խոստեղանկով փորձեր են, անդարդ. — ԿԻՈԱԽՈՐԱՆՔ եւ ՄԱՐԱՆԿԱՐՔ՝ չկան. — ԴՐԻՉ՝ անյայտ, յատկապէս բերուած բլրալուսն. — ՍՏԱՅՈՂ՝ անյայտ. — ԺԱՄԱՆԱԿ՝ անյայտ, հաւանաբար ժն դար. — ՏԵՂԻ՝ անձնօթ. — ԻՄԱՂԻՈՂ՝ անյայտ :

Մատենան է Աւգւստինոսի, թղթեայ, փոքրագիր, վնասուած, ուր կան՝

1. — էջ 1-342 Աւգւստինոսի, սկիզբը պակասաւոր :

2. — էջ 343-345՝ Կրիստոս . . . (քերական) : Աճաճին կոյսն մարիամ կանգնեալ առ խաչ իւր միաձին . . .

3. — էջ 346՝ Տաւ Կրիստոս. — Լցեալ բանքն տյսոր . . .

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ՝ Ա. — էջ 133՝ « Զգծաւդ սորա . . . (քերական) մեղաւոր յիշելով աղաչեմ առ տր. և Աճ զձեզ յիշէ իւր միտա . . . » :

Բ. — էջ 171՝ « . . . (քերական) յիշեցէք. Աճ ձեզ (յիշի. անմեղադիր լեռնաբ. զի խաւ է, զի կարն մեր այս է » :

Գ. — էջ 336՝ « Յիշեա . . . (քերական) որն որց. քաչքումն (այսպէս) զրեցաւ սղարն » :

59

Ս Ս Վ Ս Ս Ս

Հին Թիւ 16

ԻԻԳ = 1394

ԹՈՒՂԹԻՔ՝ 144 (= 288 էջր) . — ՄԵՆՈՒԹԻԻՆ՝ 25.5 × 18.5 × 6 սնցր . — ԴՐՈՒԹԻՆ՝ երկսին . — ՏՈՂԻՔ՝ 23 . — ԿԼԶԻՔ՝ արեւելեան , մոթ շաղանակազոյն կուշկատ փայտայ , սնգարդ . — ՄԱԴԱՂԱԹԵԱՅ ՊԼԶՊԼԱԿ՝ չկան . — ՀԱՆԴԱԴԱՐՔ՝ շատ գործածութեամբ առ հասարակ հինգած , կազմը բայ-բայուած . զրեթէ բոլոր թերթերը մտած ու կարկտուած են , բայց ոչ պակասաւոր . — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹԻՔ՝ սկիզբը երկու թերթ միայն . — ՎԵՐՆԱԴԻՐՔ՝ երեք տող միայն . սկիզբի միակ խորանին տակ , առաջին տողը թռչնազիր , երկրորդը կարմրաղեղ երկաթազիր , երրորդը՝ զոց կարմիր երկաթազիր , Իսկ կիսախորաններու տակ կ'ընկան կարմրաղեղ երկաթազրեր , միատող . — ԴԻՐ՝ սեւ թանձր մեխնով խոշոր բոլորզիր . — ՍԿԶԲԱՏԱՏԻՔ՝ կարմիր եւ կապոյտ թռչնազրեր , խրարանչիր Կանոնի սկիզբը , համարները կ'սկսին կարմրաղեղ երկաթազրով . — ԼՈՒՍԱՆՅԱՍՏԱՐԻՔ՝ սկիզբի մեծ խորանը եզերող մեծ յուսանցազարդ մը . իսկ հատորին ներքին մասանց մէջ բազմաթիւ , բոլորն ալ գունաթափ եւ սովորական ծաղկու մներով . — ԽՈՐԱՆՔ՝ հատ մը միայն , կապոյտ յատակի վրայ , ծաղկեկար . — ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ՝ վեց հատ , 56 . 91 . 122 . 158 . 192 եւ 228 էջերու վրայ , փորագրի եւ նկ . կապոյտ յատակի վրայ կարմիրով ծաղկուած . — ՄԱՆԲԱՆԱՐՔ՝ չը կան . — ԴԻՐԶ՝ ՏԵՐ Վասիլ ԲՆ՝ — ՍՏԵՅՈՂ՝ զրիւր . փերջին ստացող՝ Մահտեսի Պարոն . — ԺԱՄԱՆԱԿ՝ ԻԹԻ (+ 551) = 1594 . — ՏԵՂԻ՝ Սեփեաթա , ի վանս Մարտիրոս վարդապետին . — ՈՒՂԿՈՂ՝ անծանօթ . — ԿԻԹԻ՝ չունի :

Մատենան է Ս-Ն-Ն-Ն-Ն , լիակատար , թղթեայ , մեծադիր , սովորական բաժանումներով եւ վերջը ճոխացած ժամագրիքի ծանօթ մատերով : Հանգուցեալ Յարութիւն քն . Եսայան Պերլինի Աստուածաշունչ Գրոց Ընկերութեան խնդրանքով , կատարած է ձեռագրիս բաղդատական նկարագրութիւնը եւ ստացած սոյն Ընկերութեան 28 Յունիս 912 թուակիր զնահատականը՝ դոր տեսած չենք :

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՆ՝ ճոխ

Ա . — էջ 283 ա՝ (ԳԼԵ-Ն-Ն-Ն-Ն-Ն-Ն) . — « Գաւառ քեզ կ'օգնի քոջ արեգ-

սագոյն կիսազնդի եւ դեմարի արարիչ , Արհնութի . եւ փառք . եւ գոհութի . եւ ամ . բարեբանութի . հանդերձ երկրպագութի , ամենաբարի , ամենասուր , ամենահաւ . ամենաթիւր , սր . եւ երկրպագութի , երրորդութե . , եւ մի Աճութե . ճշմարտի , Հաւր ամենակալի եւ միածնի որդի նր . եւ օծելու չի . քի . տն . մերո , եւ հոգո նր . սրոյ . Որոյ ծառայս անպիտան Վ-Ն-Ն-Ն , էի . եւ Ե՛մ , եւ եղէ՛ց . վիճակ եւ ժառանգութի . միայն թէ ընկալցի անարգութեամբ տրն . : Ուստի Հնորինն յանկ ելեալ կատարեցաւ սղմարանս . հոգեկից մարգարէին Դաւթի :

« Քանզի աւրինակեցաւ դա՛ ի ՍԵՒ-Ն-Ն-Ն Սրկ . վրդպին . յաւրինակէն , եւ զրէ՛ թէ զնացի հետի խոսով է՛-Ն-Ն-Ն նորուն . եւ համբուրեցի՛ զերկնային զանձարանն : Զկնէ-դանի եւ զքէշկարաշխ գերեզման նր . , եւ առեալ զնորա սաղմոսարանն , եղի ի վերայ աչաց խոց , եւ ոսկ . էր բանքն այն , սոյնպէս զրեցի ինձ անթերի : Սրկ՝ ո՛վ Աճասէր սիրելի , եւ տոփաջող ցանկալի , եւ քան զականս պատուականս , սր . հոգ-ւոյն նըռալի , բաղձալի բանից մրդրէին . զօթի : Որով ամ . կեանք մեր բարեաւ աւարտի , եթէ խա՛չ աւրհնի՛ , եթէ եկեղեցի՛ , այլ եւ ամ . քհաջպործութի . Աճյ եւ կեղեցոյ . սաղմոսիւս կատարի : Եւ պատուիւրանք մրդրէին . դաւթի . ի հրեշտակաց եւ ի տէն . հրեշտակաց . : Նա՛ եւ ամ . հաւատացեալ մանկունք եկեղեցոյ ի բերան ունին զայդ նուազ , իրեւ զստին զիւրաւ զիեցուցիչ մաւր ի քիմս ստիճիկեաց : Եւ ո՛ր բերան յայտնի կարէ կացուցանել զգովասանութի . դորին . այլ որ ա՛րր ի սիրոյ սորուն , նա՛ միայն զիտէ զճաշակ քաղցրուն . նորին : Բայց սաստիկ աղաւաղեալ թիւրեցաւ բանք սղմոյ . , ի ձեռն զրչաց , եւ անսիրութիւն . ուսումնաւորաց , եւ խեղաթիւր բառից եւ լեզուաց , եւ յայլ աստցիկ

[illegible]

Բ. — Էջ 288-ում «Յիշատակ է սաղմոսարանս Բաղդադի դուռնի իւր կողակցուն»

Հանդիմանալով դեպքերը, եւ իսր սրբոյնքն արգելադրու-
նէն մտայնաբաղաճին ի նշան ի գոռոն Բ. -
ծախէն էկեցեալն։ Ի թվին Հայոց Թեկէ (1618)
ամենն։ Հայր մեր ուր երկիրն։

Կ. — Նոնյան անդ՝ Թ. Թովին Նալոյց Նոնյան (1683)։ աւանդ աւանդ գիւս որ եկել է Նալոյց
Թ. Թ. տեսաւ որ մ(ա)րցիւն ո՛ւն սկիւ ունի, ոչ
դուի, տէր դու գիւտեալ Նոնյան (1702)։
ԴԵՐԵՐ — ԴԵՐԵՐ ։

Ի. — Կը 288-ը 2 ձեռք փրտեալ ի հոգ
դառնայ, գիրս անջինջ մեռա, ով ասէ տրն
ողորմի, տրն. ինձ և հորա. գրեցաւ սա
ԼԻՃՄԱ (1702) Եկաւ Պէտրոս Էրզնկէ
աւաղ, աւաղ զիս, որ մեր ջրին ակն է
պղտոր, ինչպէս մտիկ զինքն մեզիւ ճնշ-
քիլիէր չաար չէնկի կորունոր սորաթ իրան-
կի. քաւիտսոս վանք զլտան ինձէ ճանրմ
թիթաւք կորունճի :

Ե. — Ոկիգրի դատարկ թուղթին կրո-
նակը, նոտրդիր. — Ե թիւ 1-ը (այս-
պէս) եկայի ի մայրաքաղաքն Բէրլին հան-
դերձ վրդպետօքս. դարձակ հոն՝ այս եղև
թիւ. 1876 (1750) եկաք ի Բէրլին հան-
դերձ Բէրլին Էրպի-ն. և եղբայր Ե-
րին Էրպի-ն և Էր Էրպի-ն և հայր սոցայ
Էր. Էրպի-ն (Աջապահեանք). զերեցի ձեռամբ
Էր. Էրպի-ն խոսցն յուրիս Է. :

ԲՈՒՂՔԻ 230 (= 160 էջը).— ԲՆԵՌՈՒԹԻՒՆ՝
21 × 14.5 × 5 սնգմ.— ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասին.
ՏՈՂՔ՝ 22.— ԿՒԹ՝ րամկարիայ հասարակ թուղթ.
ԿԱԶՈՐ՝ արևելեան. շագանակադրոյն կաշեկապ,
փայտօր, միայն թիկունքով ու ծաղկեկներ առ-
ույններիով.— ԲԱՆԱՂԱԲԱՆԵՆ ՊԱՆԱՂԱԿԻՔ՝ երկուս-
կան թերթ սկիզբն ու վերջը, սնգիր.— ՀԱՆՊԱ-
ՄԱՆՔ՝ շատ աննպաստ. կազմը քայքայուած, իսկ
րուն հաստոր չափաքան կիրքով փրասուած. ո՛չ այն-
րան դործածու թիւն, որբան ցեցէ եւ խոնաւութե-
նէ. Բեր 2եւ արկապ ժառանգարարի անցնելիս միջ-
անձերիս հոսովսի տակ Ռոսաւաճ ըլլալուն պատշաճ

նաև մասամբ նայեց զվճարիկն եւ հասած կարգ մը մեռադիրներ։ տնեզութիամբ, բոյր քերքերու արտափին եղբորները խոնամութենէ էլ ջեշխ խա-
րունկ կերպով փառշած են եւ ամբողջութիւնը աւ-
ելեակալում մը ձարմած էին, հակառակ րուսականի ու
զրհուկի մը հերթաշարելու։ Ոկիզդէն կը պակ-
սին երկու գլուխ միայն։ ՀՀԳՁ ԷՎԷն անդին մաս մը
թուղթեր ինկած այ եւ։ Սազմուսներ գրիթ, նոյնու-
թեամբ կը համեմատին սպագիր սրիակներա հնա-
նախաբանացիւր գլուխ մի իր ներածական ճա-
նաթիւթները, միայն թէ ՀՀԳՁ ԷՎԷն դրայ փորը էի
եսին «հորար» իմ փղեցիկն եւ մեծամեծը եւ ոչ

ԱՐՔԵՐԷՆ, ՖԵՐԷՅԷՆ, և ՍԵՐԵՆԷՆ, և ամ. մերձաւորացն, զոր ար. ԱՏ ընդունելի աւրացէ՝ և տացէ վարձս երախտեաց իւրոց: Եւ որչափ ի մարմնի են խաղաղական կեանս պարզ և հոգեւոր և անփորձ ի չարեաց պահեսցէ շէնքէն և զկողակիցն և զորդիքն իւր և զամ. արեան մերձաւորսն: և յետ աստեացս ելանելոյ յերկնից արքայութեն. և անթառամ պտակին արժանաւոր արասցէ փրկիչն մեր քս.՝ որ է ահաւ. յախտեանս ամէն: Գրեցաւ զիրքս ի թվականին հայոց. ԹՃ և Գ. (1654) ամին ի թգրութեն. ՍԵՐԷՆ ԱՐՔԵՐԷՆ: Եւ իշխանութեն. յայտ քաղաքիս ԻճԷՆ ԶԵՆԱԿ. որ զձեռն ի խանն և զայլ շինուածսն շինեաց զեղեցիկ. և հաստատեաց աղբիւս զեղեցկաւն ի յաւրեմտեան կողմ շինուածոյն: Եւ կաթուղիկոսութե. սր. աթոռոյս ԱՅԷՆ անառն ԽԷՐ ԵՐԷՆ քաջ ԶԵՆԱԿ, որ բազում հոյով աշխատանս կրեաց վասն ազգիս մեր. և ուղղեաց ըզկարգս և զսահմանադրութի. եկեղեցականաց. զոր ար. ԱՏ մեր ըստ խոստման իւրոյ տացէ նմա զվարձան: Եւ յառաջնորդութե. յայտ նահանգի ԽԷՐ ԽԵՆԱԿ ԶԵՐԷՆԷՆ. միւր և արթուն զիտապետի, որոյ հաստատութի. տացէ քս. ԱՏն մեր. և ձեռնտու լիցի նմա յամ. զործն քաղաքավարութե. իւրո և արժանի արասցէ տակ ահաւարիկ եւ մանկունք իմ աւամէն: Արդ՝ ո՞վ մանկունք եկեղեցոյ որք հանդիպիք յայտ աստի. յիշեցէ զզոռ տորա՝ ԱՐԷՐԷՐ ԶԷՆ և զհայրն իմ ԽԷՐ ԿԵՐԷՆԷՆ, զքաջ քարտուղարն և զմայրն իմ ԱՐԷՐԷՐԷՆ. և զսիրելի եղբայրն իմ ԱՐԷՐԷՐԷՆ. որ յայտ ամի փոխեցաւ աս քս. և զմիւս եղբայրն իմ ԱՐԷՐԷՆ. և զորդեակն իմ ԱՅԷՆ պատանին, զոր խնդրեմք ի տնէ. զի պահեսցէ զսա ի կամս իւր. և ի մխիթարութի. մեզ ամէն: Եւ լի բերանով ողորմի ասացէք ինձ և ամ. արեան մրձւոց. խոց ամէն: Հայր մեր որ յերկնս:

Երբձ. յիշատակ է ժամագիրքս ԱՐԷՐԷՆԷՆ ի դուռն Զ. ԶԵՆԱԿ, ի մայրաքաղաքս ի ԶԵՐԷՆ Զանի ոք իշխանութի. ի ազգականաց կամ յաւատարաց, հանել զսա ի զրանէ Զ. ԶԵՆԱԿ եկեղեցոյս. ո՞չ զրա-

ւել կամ ծախել կամ այլ պատճառօք առնուլ: Եթէ ոք անպիտան, զմասն յուղայի և զկալչնի տոցէ. և ընդ խաչահանուան զատեւոյն, և յաւ պահողքն և խնամ տառողքն ամէն:

Բ. — Էջ 212ր՝ «Երբձ. ըզվերստին նորողոս յիշեցէք ի մաքրափայլ յազօթս ձեր ԱՐԷՐԷՆ և ըզկողակիցն իւր ԱՐԷՐԷՆ, և ԶԻՆԷՆ, և ըզգուստին իւր ԱՐԷՐԷՆ»:

Գ. — Էջ 221ր՝ «Զմեղաւոր և զանպիտան զծողս յիշեա՛ւ ողորմի ասա, որուն կը յաջորդէ, նոսր զբով և տարբեր զրչէ «Արազակ արդարութեն.», բացաւ մեզ.», որուն ի վերջ՝

Դ. — Էջ 222ա՝ «Ի թիւն հայոց ԹՃԴԼ (1749) ամին, ամսուն Յուլիսի զրեցաւ ձեռամբ մեղապարտ ԵՎԷ Իւր ԻՐԷՆ՝ ի քաղաքն ԿԷՐԷՆ ամէն»:

Ե. — Էջ 223ա «Թիվին ԹՃԶԶ (1737) զօրացան երկաքնաքն որ է հար հերշովացքն ի մէջ քաղաքիս ԿԷՐԷՆ որ է ԶԵՐԷՆ և ելին բազում կաշառս ետուն ՍԵՆ ԶԵՐԷՆ և այն ժամանակի մօլային և առին Զ. ԶԵՆԱԿ ԶԷՐԷՆ որ բազում խոռովութի. եղև ի մէջ հանոց ազգիս զի բազում ըսգակս ետուն զատավորաց որ մինչև Դ. ամ մնաց ի ձեռս իւրեանց որ է Դ. տարի և (յ)ետոյ այց արար ԱՏ ի վերայ լուսաւորչի ազգիս և ոչ կամեցաւ կորուսանել ըզհաւատացեալս. այլ զնաց ԱՐԷՆԷՆ ԶԵՐԷՆ ԶԷՐԷՆ ԿԵՐԷՆ քաղաքն և հանեաց ֆարման ի թաղաւորն և առաքեաց ի հետ եղբորն իւրում որ է ԶԵՐԷՆ ԶԵՐԷՆ. նա եկաւ ասոք բազում աշխատութի. առեալ զեկեղեցին ի շոցանէ և զարձայց ի լոյս ԱՏ զիտութե.:

Զ. — Էջ 223ա՝ միւշտ տարբեր զրչէ՛ «Թիվին ԹՃԻԹ (1720) զեկտեմբերի Ժզ եկաւ ՅԵՐԷՆԷ ԶԷՆԷՐ ԽԷՐ ի ԶԵՐԷՆ մայրաքաղաքս»:

Է. — Էջ 223ր՝ «Կս. զբաւարարի համար է. զգործն ձեռաց մերոց ուղիւ արա ի մեզ տր. և զգործն ձեռաց մերոց յաջողեա՛ւ ի մեզ ու»:

Ը. — Էջ 223՝ «Թիվին հայոց ԹՃԴԼ (1746) եկն սրբազան քաջ ԿԵՐԷՆ ԶԵՐԷՆ ԶԵՐԷՆ»:

ի քաղաքն Բեթլեյ և ձեռնադրեաց ի ք. —
ձեռնայ Էփեֆան և Եփեսոս քաղաքս քանակապէս որ մինքն
անուն է Տէր Մէլէոն և միւսան Եփ Գլէփո

որ եմ ես, զոր զրեցի գայս։ Բայց որ հան-
դիպիք սմա միայն Հայր մեղա ասացէք և
դուք յիշեալ լիջիք ի քա. :

Ս Ս. Ղ. Ի Ս Ս

Հին Թիւ՝ 8

ԹՃԲ = 1659

ԹՈՒԴԹՔ՝ 203 (— 106 Լջր).— ԻՄԵՆԻԹԻԻՆ՝
29 × 22 × 6.— ԴՐՈՒԹԻԻՆ՝ միասին.— ՏՈՂԹ՝ 17.—
ՆԻԻԹ՝ լաւ յղուած մագաղաթի նման ազնիւ թուղթ.
սկիզբի երկու քերթը, ինչպէս նաեւ ասոնց հանդի-
պակաց երկու թերթերը ազնիւ մագաղաթ, մեծ խո-
րանին ևս պատկերին համար զրուած.— ԿԱՁՄ՝
ներկայ վիճակին մէջ չուերի. ունեցած ևս ինկած
է.— ԻՄԱԳԱՆԻԱՌ ՊԱԶՊԱՆԱԿՔ՝ չկան.— ԶԱՆԳԱ-
ԻՄԱՆՔ՝ նպաստ տւոր, ի քաց առեալ կազմը որ քայ-
լայտուած է եւ կողերը ինկած։ Մասնաւոր իր ամ-
բողջութեան մէջ ճաշած է անեղծ, եւ իր արժե-
քին համար խնայուած է գործածութենէ։ Սկիզբը
միւսողիւր նկարը մասամբ մնաստուած է, ներկերու
տեյարմար քաղաղորութենէն։ Դիտուող յիշատակա-
յանի կարեւոր մասը ըզմանդակող թերթը ինկած ու
կորսուած է.— ԴԱՏԱՐԻ ԹՈՒԴԹՔ՝ չկան.— ՎԵՐ-
ՆԱՊԵՐԹ՝ երկու տող, սկիզբի խորանին տակ. ա-
ռաջին տողը մեծադիր գունազեղ զարդապիւր, իսկ
երկրորդը ոսկեզեղ յաջող նրկաթագիր.— ԳԻՐ՝ սև
թանձր մեկնուով մեծկակ քոթրգիր, սկիզբէն մինչեւ
վերջը նոյն պիտով.— ՍԿՁՐԵԱՏԱՆՔ՝ 28 հատ, քո-
լորն ալ մեծադիր, առաւելապէս մանուշակագոյն
կարմիրի եւ լեզակի ծաղկաւորով, առհասարակ
թուշնագիր։ համարները կ'սկսին կապոյտ եւ կարմիր
մեծադիր յաջող երկաթագիրով.— ԼՈՒՍԱՆՃԱՍԻԴՔ՝
57 հատ, խորաններու եւ սկզբնատառերու տարա-
զով, սովորական մօթիֆներ, որոնց մէջ տակայն
ուշագրաւ տեղ ունի սկիզբի մեծ ու ծաղկաւոր խո-
րանի կից լուսանցազարդը, 25 անդէ. երկուր, ա-
ռաւ յազուարտով, ծիրանեփառ եւ չլիւի.— ԽՈ-
ՐԱՆՔ՝ 8 հատ, որոնց մէջ աչքի կը զարնէ, էջ ու-
ռաջին, սկիզբի մեծ խորանը, որ համառակ խո-
նաւորութենէ ազդուած ըլլալուն մասամբ, համադրու-
թիւն մըն է, գեղեցիկ ոսկեղրուած չորս վարդակ-
ներու, եւ սիրուն նմոյշ մը հոյ մանրամասնութե-
թեան։ Խորանիս արժէքը առաւելած է վերեւի երեք
շատ յաջող մանրանկարներով։ ԻՄԼՅանդ, Յիսուս,
կիսամերկ ու ձեռքեր խաչմէն կուրծքին վրայ,
միւս երկու մանրանկարները կը ներկայացնեն Տի-
րամայրն ու Աստուածահայր Յովսէփ, երկուքն ալ
մեծ բերին երկարած դէպի մերկ Յիսուս. աղերաս-

կան կամ կարեկից վիճակով, իսկապէս ընտիր ե-
րեքն ալ, ներքին ծաթը խորանները փորը ևս հա-
մեմատարաբ եւ ջրաներկ պարզ ծաղկաւոր.—
ՆԿԱՐ՝ հատ մը միայն, սկիզբի խորանին հանդիպա-
կաց էջին վրայ, 18 × 13 անդմ. խոնաւութենէ ալ-
լափոխուած, որ կը ներկայացնէ խորանիկի արքայա-
կոն պալատը, որուն ուղեւ արքայ Դաւիթ ծնրա-
դրած է, երգելու կամ երկնելու վիճակի մէջ։ Նկա-
րի վերի անկիւնը կ'երեւայ հրեշտակ մը, որ իբր
մանրանկար միշտ յաջող է.— ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ՝ չկան.—
ԻՄԱՐԱՆԿԱՆՔ՝ 15 հատ. 1. 43. 102. 170. 226. 258.
315. 366. 376. 377. 382. 383. 385. 386 եւ 393 Լ-
ջերուն վրայ. արդարեւ հատորիս գեղարուեստական
զարդն ու փաւլըն են, գեղեցիկ, աչքառու եւ ան-
թերի, մասնաւորաբար զմանգծերու մէջ, Գեղեցիկ
են Խորիամու եւ եղիստեթի ողջոյնը. Ջարարիայի
խունկը. Սիմէոնի արձակեան, Ներսէս Շնորհա-
լին, Սահմէլի սօր՝ Աննայի աղօթքը, եւ զեռ շա-
տեր. քոլորն ալ յաջող.— ԳԻՐ՝ Խաչատուր երկը.—
ՍԱՅՈՂ՝ Մասթուտ վրդ.— ԺԱՄԱՆԱԿ՝ ԹՃԲ (+ 551)
= 1659.— ՏԵՂԻ՝ Բիւզանդիոն.— ԾԱՂԿԱՂ՝ անձա-
նութ.— ԿՆԻՔ՝ չուերի։

Մատենաւ է Ս. Լ., ընտիր թղթեայ,
մասամբ մագաղաթեայ, մեծադիր, ան-
կազմ, նկարազարդ եւ ձուր մանրանկար-
ներով։ Ձեռագիրս լիակատար է, բաժ-
նուած կանոնադրութեան (խորան), գուր-
դաներու (լուսանցազարդ) եւ սաղմոսներու։
Կը պակսի իւրաքանչիւր Սաղմոսի յատուկ
խորագրային ծանօթութիւնը։ Ընդ Սաղ-
մոսի (էջ 358) իւրաքանչիւր տունի կից
լուսանցքին վրայ սեւ մեկնուով նշանակ-
ուած կան երբայական 21 գիրերու նշանա-
ները։ Իբր յամագրոց մաս, կայ միայն
« Հաւատով խոստովանիմք » օվս. պա-
պանութեւ. ծովս. ԼՃյո։

ՅԻՇԱՏԱԿԱՆԻՐՈՒԹԻՒՆԻՔ՝ Ա. — էջ 103
(ԳԼԽԱՆՈՐ ԴԵՄԵՏԻՐՈՐ)։ — օՓա՞ռք անակրգ-
րն. և անգուգական. անեղական, անայ-
լայական, միասնական, անտանելի, անքն-
նելի, անհասանելի, անխմանալի, անպա-
րազրելի, անծերանալի, անհրք, անուր,
անորակ, անքակ, անբաժանելի՞ սբ. եր-
բորդութեն. յախտնանս յախտնիցս Ամէն։
Այնմ և նմայ միայնոյ վայելէ. փառք զու-
հութի. և երկրպագութի.՝ որ ողորմութիւն
յոչնչէ զոյաջոյց զարարածս. և ստե՛ղծ
ի՞ պատկեր բարերարութի. իւրոյ զմարդն
առաջին. և յանցանելն նորին զպատուի-
րանաւն, և յանկանելն ի բարձրագոյն զա-
նիցն յատորին երկիրս. ոչ անտես արար
զանկեալն, այլ եկ ի խնդիր կորուսելոյն.
զուշակութիւն մզրէից՝ որոց մինն ի բաղ-
մաց. զլուխ և զահաւորայք օժեալ ար-
քայս Դաւիթ, որ յաճախ և առաւել խօ-
սեցաւ զգալուստ որդւոյն Աձյ. որ յար-
մատոյն իւրոյ ընծիւղեալ ծաղէ՛ր արեղակն
արդարութի.՝ յորոց նուաղէր զուէր ստե-
լով. ընդ քեւ էին ինծ սկիզբն աւուրք զօ-
րութի.՝ ի վայելչութի. սրբոց քոց յար-
զանդէ յառաջ քան զարուստակ ծնա՞լ զքեզ։
Որոց հանապազ խանդաղատեալ հրճուի
եկեղեցի մանկամբ իւրովք. նուաղէ զքանս
ահնութի. ի պատիւ փեսային փառաց որ-
դւոյ արքային թղբին տնմաշին։ Որոյ շնոր-
հիւ տն. յանգ ելեալ կատարեցաւ սաղմոս
սարանս հոգելից մզրէին Դաւիթայ. ի քա-
ղաքին Լուսնեմայ. ի դուռն Բէթայ Սաբայ զ-
Էմմայ և որդւոյ Նր. Մարտիրոսայ. ի թվա-
րերութեա. ազքանաղեան և արեթակոն
տումարի. ԻճԼ՝ (1659). ձեռամբ Խաչատուր
Երէշայ. Արդ՝ ո՞վ Աճաւէր սիրելի և առ-
փացող ցանկալի. և քան զակնու պատ-
ուականս սբ. հոգւոյն նուաղի. քաղձալի
քանից մզրէին Դաւիթ. որով առ. կեանք
մեր սովաւ աւարտի. եթէ խաչ ահնի. եթէ
եկեղեցի. և առ. քննյաղործութի. սաղ-
մոսիւս կատարիւ և պատուի բանք մզրէին
Դաւիթի՝ ի հրեշտակաց և ի հրեշտակապե-

տաց. նա՛ և ամենայն հաւատացեալ ման-
կունք եկեղեցւոյ ի բերան ունին զայս
նուագս իրրիւ ըզստին զիւրազրիցուցիչ
մօր ի քիմս սորնդիաց։ Եւ որքան յայանի
կարէ կացուցանել զզոմաստնութի. սորին.
այլ որ արբին ի սիրոյ սորին, նա՛ միայն
զիտէ ըզճաշակ քաղցրութի. սորին. քան-
զի սաստիկ աղաւաղեալ թիւրեցաւ բանք
սաղմոսիս՝ ի ձեռն զրջաց և անփութութի.՝
ուսումնասիրաց, և խնդաթիւր բառից և
լեզուաց և յայլատացիկ սաղմոսաց. և
յիւս համարձակաց. որ յանձնապատաս-
ն ի բերան ևս զրին տուանց օրինակի՞ ոպ.
և ևս Իսկ ևս վատթար՝ և անպտուղս
ի բարեաց, աղտեղեալս ի բանասրկուէն՝
Խաչատուր Էրէշ. ի բաղում ամս տեւեմամբ
տոչսրեալ էր ի ուղղարան սաղմոսարանի՞
վս. օրինակելոյ, այլ նա՛ որ կատարիչն է
խնդրուածաց՝ լցոյց զփափագս իմ. և որս-
նեալ զտի՞ զփափաղելիս իմ զայս. և յոյժ
ուրախացայ. և զրեցի օրինակէն այսպէս՝
ոպ. օրինակն էր. լուսաւոր հոգի՞ վարդա-
պետաց վարդապետ ՄԵՆՆ ԳԵՂԵՐ ԿԵՐԵ-
ՅԱՅ՝ սրբապարծն էր։ Արդ (յաջորդ թեր-
թիւ ինկած ըլլալուն, յիշատակարանս կի-
ստտ է մնացած) ու։

Բ. — էջ 50. — ԵՖ.՝ Ն.՝ Ձ.՝ Ձ.՝
Ի.՝ (Մատթէոս) Էրէշայ. յիշեցէք.
ստացողի սորին։

Գ. — էջ 51. — «Արդ յիշեցէք ի մաք-
րափայլ յաղութս ձեր շէր Ե՛. Բ՛. Բ՛. Բ՛.
Բ՛. Ձ՛. Վ՛. Ս՛. Օ՛. Տ՛. Գ՛. Օ՛. Ձ՛. Գ՛.
Վ՛. Ե՛. Mateus: (Մատթէոս վարդապետն)։

Ո՞վ սրբանունեղ՝ մանկունք սիրմիւ.
որք հանդիպիք՝ այսմ տառիս. կարգաւով
կամ օրինակելով. և կամ հարեանցի տե-
սանելով. յիշեցէ՛ք ի մաքրափայլ յաղթս
ձեր. զրոտացող զրոցս... (քերական) Վ-
Է՛Ք՛. և զծնողան իւր և զսմ. արեան
մերձաւորան. նա՛ և զմեկսառէր զրիչս՝
Խաչատուր Էրէշ. հանդերձ նրնջեցելովք
մերովք. և Աձ զյիշողք յիշէ ի միւսան-
զամ զալստեանն իւր՝ ամէն ու։

եալ լիջիք ի քէ. ամէն: Ընդ էրէ Բան —
 Բն, ԹՈՒՍԱ (1692) ին. որչափ յիւէք տուք
 զողորմին: յուլիս ամսոյն. Դ. ին 3:

Ե. — էջ 698՝ Տեսացոյցին ի վերջ՝
 « Զմեղաւորս Դոյնել յիւնսջիք ի մաքրաշ-
 փայլ աղօթս ձեր 3:

Զ. — էջ 700 ք. — « Գրեցաւ ձեռամբ
 մեղաւոր և անբաժան սուտանուն րանի
 միայն սիրիս. Նն. ԲԿ. ՍՍ. ՎՍ. ՅԾ. ԹԹ.
 (այս ծածկագրութիւնը թուագրութեամբ կը
 կարդացուի Պէտք, որ է Տէր Պէտք. ԵՅ. 3.,
 Հալէպցի, որ նոյնն է թիւ 67 թղթեայ
 Շարականի գրչին (հետ) անուն կոչեցեալ
 ի թիւ. ԹՈՒՄԴ (1705), ի յիւն Դեկտեմբե-
 րի, և ի մուսն Յուն վարի. տեսողքդ ա-

սէք զԱՅ ողորմիս. և ԱՅ ձեզ ողորմեցի
 ամէն 3:

Է. — էջ 701, տարբեր գրչէ. և դա-
 տարկ թղթի վրայ, իրր ուղեգրութիւն. —
 « Ո՛վ եղբարք իմ նազելի, արժան առնէք
 զիս յիւնիլ: ա, մի, սս, յյ. մի (ԱՆՆ) ի
 նուստ ոգի և լոկ անուամբ Էրդդէ, որ
 եմ յերկրէն Պէտքէ. պտճո. քարուն. եկի,
 բազում չարեց. զիւաց եղի, զիմ արած
 չանն կորուսի. և զրեցւ արեթեան թիւն
 3: (1253?) լինի ի քղքն Բեթլեյմ 3:

Ը. — Վերջին դատարկ թուղթին վրայ.
 « ԹՎին. ԹՄԸ (1759) նոյնամբիւր Ը. ին ես
 . . . (բառ մը չի կարդացուիր) 3: քով.
 100 3:

Շ Ս Ր Ս Կ Ս Ն

Հին Թիւ՝ 111

Ժէ. դար՝

ԹՈՒՂԹ՝ 266 (= 532 էջը). — ՄենՈՒԹԻՒՆ՝
 29 1/2 X 20 X 6 սեղմ. — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասին. —
 ՏՈՂԹ՝ 29. — ԿԻԻԹ՝ լաւ յղուած քամակեայ
 թուղթ. — ԿԱԶՄ՝ սեւ կաշեպատ, տախտակեայ,
 թիկունքով. — ՄԱԳԱՂԱԹԵԱՅ ՊԱԶՊԱՆԿ՝ չկան. —
 ՀԱՆԴԱՄԱՆ՝ շատ գործածուած, առօրեայ պաշ-
 տամանց առթիւ. քայց տոկուն կազմը պահպանած
 է ձեռագիրս, որուն գրեթէ բոլոր թերթերը նորոգուած
 են ու կարկտուած: Պակաս թերթ չունի. քանի մը
 թերթերը թէնէ խնկած. քայց տեղը նորը դրուած
 են. խնամով. — ԿԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ՝ մէյնէկ թերթ.
 սկիզբն ու վերջը. — ՎԵՐՆԱԳՐԻԹ՝ երեք գլխաւոր
 խորաններու տակ, ճաշտող, առաջին տողերը թուչ-
 նագիր, վերջինները կարմրաղեղ միջակ երկաթա-
 գիր. — ԳԻՐ՝ սեւ ընտիր մեյնաղ մաշող բոլորգիր,
 ձայնը ծայր միեւնոյն խնամուած գրչէն. խազերու
 ու շաղիր յօրինուածով. — ՄԻԶՐԱՆԱՏԱԹ՝ մեծա-
 դիր, թուչագիր եւ զարդագիր, մանուշակագոյն կար-
 միրի ծաղկումով. համարները ունին կարմրաղեղ եր-
 կաթապեր. — ԵՈՒՍԱՆԱԶԱՐԹ՝ համեմատաբար
 շատ քիչ, հակառակ իր ծաւալին. խորաններու կից
 քաւական յաջող են, իսկ ներքին թերթերու վրայ
 փոքրադիր են եւ ընդհանրապէս կարմրաղեղ. — ԽՈ-
 ՐԱՆ՝ երեք գլխաւորները 1. 137 և 199 էջերու
 վրայ, քաւական սիրուն են եւ ունին ծանօթ մե-

թիքներու ջրաներկ ծաղկումներ. կան նաեւ եօթը
 փոքր խորաններ, նեղ եւ երկար, կալմիրով եւ կա-
 պոյտով խաւեն. — ԿԻՍԱԿՈՐԱՆ՝ եւ ՄԱՆԿԱՆԿԱՐ՝
 չկան. — ԳՐԻԶ՝ անյայտ. — Առաջին ՄԱՆԱՐՈՂ ան-
 յայտ. երկրորդ ՄԱՆԱՐՈՂ՝ Տէր Յովսէփ րահմաւայ. —
 ԺԱՄԱՆԿԱ՝ անծանօթ. հաւանաբար 1660 էն յիսոյ. —
 ՏԵՂԻ՝ անյայտ, անկասկած չալէպ. — ԾԱՂԿՈՂ՝ ան-
 ծանօթ. — ԿԱԶՄՈՂԹ՝ Դեղաղ արեղայ եւ Ծաղկի Տի-
 րացու Պետրոս. — ԿԻԻԹ՝ կողքին վրայ. . . երկու:

Մտտեանն է Երդդէն, թղթեայ, կաշե-
 պատ, մեծադիր և նկարուն, ուր կան սո-
 վորական կանտնները, բաժնուած միմ ու
 փոքր խորաններով: Բուն գրչու թենէն զուրս,
 տարբեր գրչով, կ'երեւան հետեւեալ մասերը:

1. էջ 103. —

Արդար հայոց թագաւոր իմաստաւոր. խոր-
 հրաւոր. որ զթագաւորն երկնաւոր հոգով
 ծանեար հեռաւոր. առաքեցիք արտի բոլոր
 զքեզ աղաչեմ խոր. նոր. Ձի կաս երկիր հե-
 ռաւոր աղգդ իմաւոր և նեղաւոր, ե՛կ ար.
 առ իս փաթաւոր զիս թշնեա ար. թագա-
 ւոր. քաղաք փոքրիկ պարբողաւոր մեղ քա-
 ւական և պաշտաւոր. Որմէ զխաւաւ մը ըն-

գիւր լերեզկի՛նն եւ իւրեկն օրդիքն Գ...
 Լ՛-ը-Ֆ . . . ստաջք լի ըրանով ունփործ
 և ունստան պէ՛հ . . . » (մնացեալ քանի մը
 տողերն չեն կարդացուիր կարկաստուն վի-
 ճուկի պատճառաւ) :

Բ. — Հօ 51^ր ստորին լուսանցքի վրայ,
տարրեր գրչւ. — «Դերաճաւ մշակքդ աշ-
խարհի և սերմանողք գրանն կենաց ի հո-
գիս բանաւորաց աշխտեմք ըզձեղս»

Գ. — Հօ 127 տարին լուսանցքի վրայ,
տարբեր գրէ. — «Զնծացուցէն գտես
ի ճիւղ երեսոյն եւ զմիշտպարտ զձոզ
լիւն» :

Դ. — Էջ 189՝ ստորին լուսանցքին վրայ,
բոլորգիլի և նոտրգիլի խառն. — սնորոզե-
ցաւ ~~պարտեզ~~ ի թվին Հայոց ՌՃՂԱ (1742)
ի օգոստոսի. Ե. ձեռամբ օգնամեղ և ան-
տրհնատ Բերեթի ձեռք օթւնէն. Սրբ երես
անկեալ աղաւթ. ժիւնցէք ի մաքրափառ
աղօթս ձեր զհայրն իմ ~~առաջ~~ և զհան-
գուցեալ մայրն իմ ~~առաջ~~ Ինչոք. ԱՅ ~~ն~~
զորմի ասացէք ամէն հայր:

— Դրձէ. ԱՅ որդւոմի առաջէք համայն:

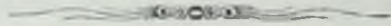
[illegible]

Եւ. — Էջ 190՝ Թաղման Մեծացուսէի
ի վերջ. — Գրեցաւ ձեռամբ մեղադրաւ. յւ-
նիք յիշեալսն անհանգիստ :

Զ. — Էջ 193՝ «Գրեցաւ ձեռամբ տէ.
Միշտ ելլի որդի տէր-ըն-կանսդ» :

Է. — Սկիզբի դատարկ էջին վրայ կան
իրի գրությանք զրուած 5-6 ծածկադիր ա-
նուաներ, ուր կը կարդացուի օրէնքի ծա-
ռայոնն ևն.:

Ը. — Վերջին դատարկ էջին վրայ կը
կարդանք արարերէն. — Եկա շարականը
Քառերով Բնիկը կը պատկանի. որով ձեռ-
քը որ հասնի, թող փութով իր տեղը դար-
ձնէ, որպէս զի եկեղեցւոյ ծանրութիւնը իր
վրայ չըլլայ:

65

Г. В. Р. В. В. В.

$$\sum_{i=1}^n p_i \log p_i = -\sum_{i=1}^n p_i \log \frac{1}{n} = \log n$$

ቀኔ ገሠጥ?

ՔՈՒՂԹԻՔ 394 (= 788 ԼՅՐ). — ՄԵՆՈՒՔԻՒՆՆԻՆ՝ 15 × 10^{1/2} × 7^{1/2} սեղմ. — ԳՐԻՏԻՔԻՆ՝ միասին. — ՏՈՂԻՔ՝ 21. — ԿԻՒՔԻ՝ րամսրակեայ սպիտակ թուղթ. — ԿԼԶԻՔ՝ արեւելիան, չազանակողոյն կողմաւոր փող- սանայ, յաշիւրի եւ թիւորակով. — ՄԱՆԴԱՐԱՆԱՅ ՊԼԱՊԼԱՆԱԿ՝ զկան. — ՀԱՆԳԱՊԼԱՆ՝ ոչ նպաստաւոր. կազմը մասսուտծ. սկիզբը թերթերի ինկած, ցեցակեր՝ սկիւրի եւ վերի մասնաւոր մէջ եւ աւել- ւորն Գրիի մը թերթեր կարելն երաժ. — ԴԱՏԱՐԱՔՈՒՂԻՔ՝ զկան. — ՎԵՐԵԿԱՅԻՐ՝ զկան. — ԳԻՒ՝ սեւ մեկանով սփռաբարեկ շատ ցաղոյ չարպիղի. — ՍԿԻՂՔԼՆ՝ մինչեւ վերջը նոյն գրչէն, տպագրի հանդոյն, խո- րապիւրները կարմրադեղ. — ՈՒՅՁԻՐԱՏԱՐ՝ ցոլոր զլուխներու առեւ թռչնապիլ եւ գարպիլի, բոլորն սպ կարմրադեղի. Հաւատարմը կ'սպիւն կարմրադեղ տարեւ երկաթապիւրով. — ՈՒՍԱՆԱԿԼԶԱՐ՝ ԴՔԸ ռա

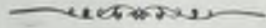
ժողովը խորաներևու համադրություններ, կարծիք է
կանայ պատահի վրայ, մայիսյւն։— ԽՈՒՄԵՔ՝ միայն
ներք հետ 96, 275 եւ 382 էջերու վրայ, արտա-
հան պարզ, սիրուն մեթոլիններ, մողղութ։ Կան նաեւ
գլխաւոր կանոններու վերես ու բոլոր տարակիներ, ժողով
ու նեղ երկրներու նման, հայկական եւ արտասահ
խառն ոճով։— ՄԱՆՍԻԱՆԻԱՐՔ չկան։— ԳԲԷ՝ աւ-
ծանաթ։— ՍԱՀԱՅԴ՝ անծածոթ։— ԺԱՌԱՆԱԿ՝ աւ-
այայտ, հաւանութար 17րդ դար։— ԾՆԱԿՆՊԷ՝ եւ ԿԱԶ-
ՈՒՂ՝ աւայայտ։— ԿԵԼԵՔ՝ տուել։

Մատենան է հաբելոց, թղթեայ, փոքր-
լայիկ, ուր կան տպագրիկ օբլոնկներու
լատուկ կանոնները: Դիտելի է որ ձեռա-
գրի մէջ տօնացուցական ու է ծանօթու-

Քրիստոսի չկայող Վիստաբոր յիշատակարանի մէջ
էջը միայն մնացած է. յաջորդական թեր-
թերը ինկած ըլլալով՝ ձեռագրիւ ծառայած
գրութեանց մասը կը մնայ խաւարի մէջ,
'Իծարխտարար հերքին' ընդարձակ մասն-
ւուն մէջ ո՛չ մի անուն, ո՛չ մէկ թուական:

ՈՒՇԱՍՏԱԿԱՆԻՐՈՒԹՅՈՒՆՔ՝ չկան. կայ միայն զվտաւոր յիշատակարանի առաջին թիւթը, այսպէս. — ԿՓԽՊ համադոյ անբաժանելի է մի Աճութեն. հաւր ե ողջւոյ է սր. հոգւոյ, ալմ մ անդրաւ յաւիտեանին ամէն: Ի ծաղմանէ բանին Աճ լուսուորեալք է ի չնորհարալէ հոգւոյն սրբոյ:

մաքաբազալիկաւք. ի միւրոյ պետաց ի հոգւէ-
կիր արանց, ի հայկազան սեռից յողորմա-
փառ հայրապետաց: Վերմտացեալ կրթա-
կան վերմտութիւն: Բարձրագոյն դասն-
մամբ ձայնից, երաժշտականաց, վիպասան
չափաբանութիւն, բոլոր տարոյն, հին և նոր
չարականօք լիւ Ըստ հոլովման մեծ արու-
ստիկն: Յազոզս տրուեալն. տաւնից, և
տաւ. սրբոց, ի պահչս ապաշխարութիւն, և
ի հոգիաւ ննջեցիւց ի քս., եղանակեցին
երկ ահուութիւն, ի պաշխարութիւն. տաւնից,
և ի պատիւ փառեցն ՍՃ, ի համաձայնու-
թիւն հրեշտակաց. . . » (այսքան):

60. 0. 0. 4. 6.

242 1912 115

ቲኒ ገመድ

ԲՈՒՂԲՔՔ 315 (— 690 էջը).— Մենեռի՝ԲԻՆԻՆ՝ 25 1/2 × 19 × 10 սնդմ. — ԳՐՈՒԹԻԻՆ՝ միասին. — ՏՈՂԲՔՔ 21.— ԶԻԻԲՔՔ՝ քամպակեայ ղեցնորսկի թուղթ. յաւ յոյկում. — ԿԱՋԻՄ՝ արեւելեան. չափանկապոյնի զանգատաւ թղթայ. թիկտերով միայն. — ՄԱՎԱՆ՝ ԿԱՆԵԱՆՆ ԳԱՆՊԱՆԱԿՔ՝ չկան. — ՀԱՆԴԱՄԱՐԱՆՔ՝ առն նպաստ. կազմը խանգարում. տմե եւ կոնակի կողմէն յայնցամ, ճիշտ չափերը առնեցու անկարելիութեամբ. Հատորը շատ գործածուած է. ինչպէս կր ալլ ռոպակակիցները եւ ենթադրուած յաջորդական տարադրութեան, Գրեթէ սովն էջ, շատ իրջ քացառութեամբ, անկիւններուն վրայ եւ տեղ տեղ ալ մէջտեղերը կը կրնն նոր ժամանակի յատուկ ճերմակ թուղթի կարգաւաններ, ինկած ու մաշած վրայ իրջնաձով գրուածն. Զեքերն մասանց մէջ քսգգաթիկ թերթիկ ինկած եւ տեղը նորը գրուած ու գրուած. միշտ սարերը գրով եւ մեկանով. Բուհ Շարականը կ'սկսի հատորին 61րդ էջէն. զայն գործածող քս. հանայք. ղիւրութեան համար, սիկերը գրած են եւրոպեան թիւթայ յաւելումը, նոտը եւ նոր գրով. որ կը յոսկնազէլ Կանոնադաշտիւնը, Ալէքսի եւ այլն. — ԴԱՏԱՐԻ ԲՈՒՂԲՔՔ՝ չկան. — ՎԵՆԴԱՅԻՐՔՔ՝ երկու մեծ խորաններուն տակ կարմրադեղ եւ մաւն շակագոյն կարմիրով են, առաջինին տակ եւա. աղբ. Առաջին տորը՝ Քուչնայքը եւ զարգայքը. իր յաջորդ երկու տողերը հաստ երկաթալիք. Բուհ գրով մասը սպիտակ թղթում. իսկ պարսպաթիւքը նիւր.

կուած։ Երկրորդ խորանի վերնագիրը այ նոյն մեւով էր, իր պատկի միայն սկզբի թռչնագիր տողը.— ԳԻԻ՝ անճաշակ նտարգիր՝ սկզբի ուշեւած։ Բուռն մտապահութ. ծայրէ ծայր նոյն զրիչը յայն, սեւ բնագիր մեյանով բնագիր քուրդգիր, Բի ԵՃ Շարահանին հետ նոյն զրիչը բլլալը քայայայտ է. — ՍՅԶԲԻԱՏԱԻԻԻ՝ կարմրադեղեղ եւ գունաթափ, թռչնագիր եւ զարդաչ. հարձ. իսկ համարները կ'սկսին սիրտն կարմրադեղեղ երկաթխառով, յաճախ գունաթափ. — ՈՒԻՈՒՆՅԱԶԱԻԻԻ՝ մեծագիր, երկու խորաններու կից, կարմիրով, սովորական. իսկ ներքին լուսանցադարձերը գունաթափ, կարմիր եւ, նուրբ. — ԽՈՒՂԱ՛Ի՝ երկու մեծ. 61 եւ 273րդ էջերու վրայ, տառնշուկապատ կարմիր, իսպանիչ վարդեանկնքով, Մնացեալ տասը փոքր խորանները, նոյն ոճով եւ զոյնով, երկզմեր եւ տակի, թէև աւելի նուրբ եւ իւնաժուած. — ԿԻ.— ՈՒԽՈՒՂԱ՛Ի՝ եւ ՍԵՐԲԱՆԵԱՄԻ՛Ք՝ չկան. — ԳԻԻԶ՝ Գարբիէլ տեղեղ, սկզբի յաւելուածին համար, Շարահանցի զրիչը՝ անյայտ. — ՈՏԱՅՈՂ՝ անյայտ. — ԺԱ.— ՈՒՂԱ՛Ի՝ անձանթ, ԻԻԻԻ՝ (1760) ի շատ առաջ, որ է սկզբի յաւելուածի ժամանակը. — ՏԵՂԻ՝ անձանթ. — ԾԱՂԻՈՂ եւ ԿԵՂԻՈՂ՝ անյայտ, — ԿԻ՛Ի՝ չունի։

Մատենան է ներկայ, թղթեայ, մեծագիր, զիստուած, բայց բնաթիւ գրչու-

թիւն, բաժնուած, մեծ ու փոքր խորան-
ներով, սովորական զլխակարգութեանց:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ՝ գրեթէ չկան:
Ոկիգրի անջատ յաւելուածը ունի միայն
շեռեակ ծանօթութիւնը:

Ա. — էջ 20. — «Վերստին գովեստ ի

տեղի առաւստ լուսոյն ի վր. սբ. զերա-
հուակ փայտին, ուր ուժ վերայ պրկեցաւ
Քս., զի թէպէտ ահի տօն սբ. խաչի տօն
ասելի չայցէ. Գեօրգի Աբեղյ, յորմէ չա-
րագրեց. ի թվին ԽԽԹ (1760) մարտի
սկիզբն և:

67

Շ Ո Ր Ո Վ Ո Ն

Հին Թիւ. է

1705 էն առաջ

ԹՈՒՂԹՔ՝ 290 (= 280 էջք). — ՄԵՆՈՒԹԻՒՆՔ՝
13 1/2 X 9 X 6 սելմ. — ԳՐՈՒԹԻՒՆՔ՝ միասին. —
ՏՈՂՔ՝ 25. — ԴԻԻԹ՝ լաւ յղիւած բաժնակից ղեղ-
նորակ նուր թուղթ. — ԿԱԶԻ՝ արեւելեան, շագա-
նակոյգոյն կաշեպատ փայտեայ, յանջրով եւ թի-
կունքով. — ԻՄԿԱՂԱԹԵԱՅ ՊԱՇՊԱՆԿՔ՝ չկան. —
ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ աննպատ. կազմը հինգած եւ ցե-
յակեր: Ոկիգրը տասնեակ մը թերթեր պակասաւոր-
թիւ՝ յառաջամասի եւ թէ մանաւանդ վերջամասի
թերթերուն մէջ ցնցը թափանցած եւ տեւները գոր-
ծած է. բաւական թերթեր կարէն ինկած. բոլորովին
կորսուած թերթերու տեղը նորը գրուած: Յիշատա-
կարանք ինկած ու կորսուած. — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ՝
մէկ թերթ ի վերջ. — ՎԵՐԿԱԳԻՐՔ՝ չկան. — ԳԻՐ՝
սկիւրնի մեկնով մանրիկ շատ յաջող բոլորգիր,
ծայրէ ծայր միեւնոյն զրնով, սուպագրի նման. —
ՈՎԶՐԿԱՏԱՌՔ՝ փոքրագիր թուղթեր, թիւով 155
իրենց հանդիպակաց լուսանցադարձիւն հծու ներ-
դաշնակ համադրու թնամր. բոլոր համարները կ'սկսին
կարմրագոյն երկաթագրով. — ԼՈՒՈՒԱՆՈՋԱՐԴՔ՝ 8
մեծ եւ 15ն հատ փոքր, բոլորն ալ նուր, հնադրոշմ
եւ զեզեցիկ, առ հասարակ լազուարտ ծաղկումով,
գունաթափ. — ԽՈՐԱՆՔ՝ մէկ մեծ եւ ութ փոքր,
բոլորն ալ կապոյտ յատակի վրայ, շատ պարզ
նկատելի է որ սկզբնատառերն ու լուսանցադար-
ղերը այլ եւ խորանները այլ ծաղկոյններ ունեցած

են. — ԻՄԱՐԱՆԿԱՐՔ՝ շատ րիչ, լուսանցներու մէջ
եւ տեւում. — ԳՐԻՉ՝ Գասպար զպիր. — ՍՏԱՅՈՂ՝
անյայտ. — ԺԱՄԱՆԱԿ՝ անծանօթ, հաւանաբար ժՁ
դար. — ՏԵՂԻ՝ անծանօթ. — ԾԱՂԿՈՂ՝ անյայտ. —
ԿՆԻԹ՝ չունի:

Մատենան է Ե-Գ-Բ, թղթեայ, փոք-
րագիր, հնագրոշմ, ուր կան սուպագիր 2այն-
քաղերու սովորական զլխակարգութեան-
ները, խորաններով բաժնուած:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ՝ շատ քիչ,
ինկած բլլալով զլխուոր յիշատակարանը:

Ա. — էջ 71. — «Եւ զիս գմեղապարտ
Ք-Բ-Բ Ե-Բ-Բ, չէ՞ք, յիշեա ի տր. աղա-
չեմ»:

Բ. — էջ 534, տարբեր գրչէ եւ նոր
թուղթի վրայ. — «Դարձի. նորոգեցաւ չա-
րակնոցս ի թվն. ԽՈՒՐԻՒՆ ունեւարտ ամսոյն
ի. օրն, ձեռամբ մեղաւոր եւ անարժան
բանի միայն սպասաւորի. նն., բգ., սս.,
վս. (շէշէ(-)) . . . » յաջորդ թերթը ինկած
ու կորսուած:

... Երչանին: Եւ ամենք առնէ թէ սխուռ: Եւ
զնչմարտն ԱՅ միայն գիտէ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ՝ ցանցառ.

Ա. — էջ 87. — «Արդ. Էրդ. և
զծն: և Կիս ...» (մաշած):

Բ. — էջ 383՝ ստորին լուսանցքին
վրայ. — «Զամապարկակ հոգին և զերա-
նաւնոր՝ քարոզն, Էրդ. Էրդ. յիշան
արժանի»:

Դ. — էջ 405. — «Եկոյս տիրամայր ա-
ծածին. Յիշէ Էրդ. հոգին ի քեզ յան...
բարեխաւս չեր միածնին... հանէ ի դս...
Եւ զըստացողս սք. տառիս»:

Դ. — էջ 432. — «Եւ զզմաւդս և

զըստացաւդս սորա արա արժանի քում տե-
սութեդ»:

Ե. — էջ 452. — «Եւ զիս զանարժանս
յամ. բարեաց. յիշեա ի բարին քո»:

Ջ. — էջ 673. — «Աղաչեմ զձեզ զայս
ամ. սիր... երգել և ոչն... և զմեղա-
ւորս յիշան արժանի առնել»:

Է. — Սկիզբի և վերջի զատարկ թուղ-
թերու սա կամ նա էջերուն վրայ կը կար-
դանք. — «Զմեղաւոր Բերդն յիշեցէ ի
քս... ԱՅ ողորմի ասացէք Էրդ. Բերդն
հոգուն որ ևս... չարակնոցս է Բերդն
Բերդն է ի իշխան: ԱՅ ողորմի ասացէք մե-
ղաւոր Բերդն հոգուն որ ևս չարակնոցս
է Բերդն Բերդն է ի իշխան ՌԻԲ և Գ»:

Շ Ո Ր Ա Վ Ա Ն

Հին թիւ՝ չունի:

ՁԳԱ = 1512

ԹՈՒՂԹԻՔ՝ 323 (= 646 Էջր.) — ՄԵՆՈՒԹԻՒՆՔ՝
13 × 9 × 6 սեղմ. — ԳՐՈՒԹԻՒՆՔ՝ միատին. — ՏՈՂԹ՝
21. — ՆԻԻԹ՝ քամպակիայ զեղնորակ սովուն թուղթ
յաւ յղկուած. — ԿԱՋԻՐ՝ արեւելեան, շապանակապոյն
կաշակատ փայտեայ, թիկունքով, կաշեայ շարմանդ-
ները ինկած. — ՄԱՅԱՂԱՅԵԱՅ ՊԱՇՊԱՆԱԿՔ՝ թերթ
մը միայն, ի վերջ. ցեղէն ծաղկուած և զստացած,
մուսորդ երկաթագիր աւետարանի մը. — ՀԱՆՑԱ-
ՄԱՆՔ՝ առ հասարակ վնասուած, մասնաւորաբար
սկիզբի մասը ցեղակեր և շատ գործածութեամբ կի-
սովին յայրայում: Յիշատակարանը, բանի մը
վերջին թերթերու հետ ինկած ու կորսուած. — ԴԱ-
ՏԱԿԻ ԹՈՒՂԹՔ՝ չկայ. — ՎԵՐԱԳՐԻՔ՝ չկան. — ԳԻՐ՝
սեւ մեյանով մանտրտիկ սիրուն քաղցրիկ, ծայրէ
ծայր նոյն գրչէն. — ՍԿՋԻՆԱՏԱԿՔ՝ թեթեւ և կար-
մաղեղ զարդագիր նմանութիւններ. համարները կը
սկսին քաջ կարմիր երկաթագրով. — ԼՈՒՍԱՆՑԱ-
ՋԱՆԻՔ՝ կարմրաղեղ զծագրական փորձեր, անյա-
ջող. — ԽՈՒՄԱՆՔ՝ մէկ մեծ և ութ փորը խորան-
ները անարժէք. — ԳՐԻՅ՝ Ստեփանոս ԲՅ. — ՍՏԱ-
ՅՈՂ՝ անյայտ. — ԺԱՄԱՆԱԿ՝ ԶԳԱ (+ 551) = 1512. —
ՏԵՂԻ՝ անձնաւթ. — ԵԱՂԿՈՂ՝ անյայտ. — ԿՆԻՔ՝
չունի:

Մատենան է Երդ. Էրդ. թղթայ, փոք.

րազիր, հնադրոշմ, ուր կան առձեռն Ձայն-
քաղերս սովորական մասերը, մեծ ու փո-
քոր խորաններով բաժնուած:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ՝ չա՛տ ցան-
ցառ, զլիսաւոր յիշատակարանը ինկած ու
կորսուած բլաւուն:

Ա. — էջ 118՝ ստորին լուսանցքին
վրայ. — «Մէկ մէկ չորեմ զգրեով որ
հանդիպի սմայ ասելու չէ. թէ կասես՝
դու զլուսես»:

Բ. — էջ 434՝ ստորին լուսանցքին
վրայ. — «Զգրծողս յիշեայ ի տը. ԱՅ ՈՐ՝
ՈՐ, ՈՐ, ՈՐ, զայ ինչ ՈՐ»:

Դ. — էջ 463. — «Յիշեցէ ի քս.
զմեղաւոր Ստեփան աղաչեմ. ՋԿԱ. (1512)»:
անճաշակ խորանի մը չորս կողմը:

Դ. — էջ 563. — «Զյետինս ի գրչաց
և զծոյս ի կարգաւորաց Ստեփան սուտա-
նուն իշխան աղաչեմ յիշել ի տը. և ԱՅ
զձեզ յիշէ ամէն»:

Շ Ս. Ր Ա. Կ Ա. Ն.

Հին Թիւ՝ 8

Ժէ՛ զար՛

ԹՈՒՂԹՔ՝ 328 (= 656 էջը).— **ՄԵՆՈՒԹԻՒՆ**, 25 1/2 × 18 × 8 **անգմ.** — **ԴՐՈՒԹԻՒՆ**, միասին. — **ՏՈՂՔ՝ 25.** — **ՆԻԻԹ՝** րամպակեայ հաստ թուղթ. — **ԿԱԶՈՒ՝** կաշեպատ փայտեայ, շաղանակադոյն, թիկունքով միայն. — **ՄԱԳԱՂԱԹԵԱՑ ՊԱՆՊԱՆԱԿՔ՝** միայն երկու թերթ սկիզբը. երկաթադիր առնասրույնի մը մնացորդը, որ կը կրէ Յովհաննու Սիմոն Բոբոտի տան անցքը. — **ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝** լաւ պահպանուած, հակասակ շատ զործածուած ըլլալուն, կազմը կրած է յաջորդական նորոգութիւններ. սկիզբը պակաս թերթ չունի, բայց վերջին թերթերը ինկած ու կտրուած են. անհետացնելով. անասարակոյս, կարեւոր յիշատակարան մը: Բազմաթիւ թերթերու շրջապատը մաշած է կարկսուած: Զարդական մասը համեմատ. — **ԴԱՏԱՐՔ ԹՈՒՂԹՔ՝** երկու թերթ միայն. մէջտեղն ու վերջը. — **ՎԵՐԱԴՐՈՒՄ՝** իւրաքանչիւր մեծ խորանի տակ. մէկ, երկու եւ երեք սողնոց, զարդապիր եւ երկաթապիր. առ հասարակ կտրմիրով եւ լազուարտով. — **ԴԻՐ՝** սեւ թանկի մեյքով յաջողակ բոլորգիր, զարդարուն, սկիզբէն մինչեւ վերջը նոյն զրչէն. զրեթէ ամէն սող խազուոր. — **ՈՒԶԱՐԱՏԱՐՔ՝** մեծադիր, թռչնապիր ու զարդապիր. կտրմիրով եւ լազուարտով ծաղկուած. համարները տնին կարմրադեղ երկաթապիր. — **ԼՈՒՍԱՆԱԶԱՐՔ՝** բայցի խորաններու կից եղողներէն, ներքին մասանց մէջ կան 152 լուսանկարադրեր, մօթեքներ լուրջ եւ հայադրուած, բայց ծաղկումով անյաջող. — **ԽՈՐԱՆՔ՝** երկու մեծ, 5 եւ 167 էջերուն վրայ. առնոր հատ ալ փորը. թանկի եւ անյաջող նկարաւթեամբ, թէև խակտիպ, երկրորդ մեծ խորանին նախկինակայ էջին վրայ. միեւնոյն ոճով. կայ մեծադիր զարդանկար մը. փեղ վարդեակներէ շրջապատուած, հայկական խաչքարի մը նմանութեամբ. —

ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ եւ ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ՝ չկան. — **ԳՐԻՉ՝** Դրիպոր. — **ՍՏԱՑՈՂ՝** անծանօթ. — **ԺԱՄԱՆԱԿ՝** անծանօթ. — **ՏԵՂԻ՝** անյայտ. — **ԻՍԿԱՂ՝** անծանօթ. — **ԿՆԻՔ՝** չունի:

Մատենան է Եւրոպայ (էջ 5-515) լիակատար, ինչպէս նաեւ **Տեւոյն և Աւետարանայ (515-628)**, ամբողջը թղթեայ, մեծադիր եւ կաշեպատ: Խէնէ չի գիտցուիր թէ ո՛ր դրուած է առ, բայց կ'ենթադրենք Սաղիմական զբոսիւն եւ 17րդ դարու զործ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԴՐՈՒԹԻՒՆՔ՝ չա՛տ ցանցատ.

Ա. — էջ 512 և . . . յորժամ մըտցես ի սբ. խորանն, անդ յիշեսցես զմեր նշնջեցեալսն: Որժամ առնես ըզպատարագս, յիշեայ և զիս ըզբողմամբնս . . . :

Բ. — էջ 512. — « . . . ազատել զգերեալսն Գեղի աղերսեմ, լալով աղերսեմս:

Գ. — էջ 520 (կարմիրով). — « Ո՛վ տաւնասէր, եթէ կամիցիս զոնաբացէք առնել, նա յայսպէս արայ. և զանպիտան էջք-է բր-ն յիշեայ »:

Դ. — էջ 538. — « . . . Ո՛վ տր. յս. հաքիմ ճարտար, գերեզմանէդ փառօք յարեար. Հիշի-ի-ի-ի մի մոռանար, մեղայ տն. . . »:

Փ Ա. Ն. Չ Ա. Ր Ա. Ն.

Հին Թիւ՝ 9

ՋԻՋ = 1497

ԹՈՒՂԹՔ՝ 342 (= 684) էջը. — **ՄԵՆՈՒԹԻՒՆ**, 25 × 17 × 7 1/2 **անգմ.** — **ԴՐՈՒԹԻՒՆ**, միասին. — **ՏՈՂՔ՝ 26.** — **ՆԻԻԹ՝** լաւ յղկուած դեղնուրակ հաստ թուղթ. — **ԿԱԶՈՒ՝** արեւելեան շաղանակադոյն կաշեպատ փայտեայ, լանջքով եւ թիկունքով. — **ՄԱԳԱՂԱԹԵԱՑ ՊԱՆՊԱՆԱԿՔ՝** երկուական թերթ, սկիզբն ու

վերջը. երկաթադիր առնասրանի մնացորդները. Ղուկասոս Բ. 1-15 համարներով. — **ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝** աննպատ. կազմը մասամբ լայնայնութեամբ եւ թիկունքի վարի մասը պատուած ու հինցած: Մագաղաթեայ թերթերը մասամբ զնդած եւ 2րդ թերթի վարի տնկիւնը պատուած: Արտարին շրջապատը հասարակ՝

Գոյից արարչին , երկնից տրքային , մեծ
թողատուն... Ա՛հ-է՛հ յաւա՛ն : Աւետիս
միշտ աւետաց հնչումն... Տա՛ւ աշխ
Գու՛րբ հրեշտակն ի վրին , վասն... :

14. — Իջ 78. — Ինչպիսիք և Պոլիէր. —
Վոհարանական, ձայնս նըւիրական, տա-
ցուք քուսիդ...

12. — Էջ 81. — Դեռ է եւ յետքս Լեւոնիւնդ. — Խորք անքնին անճառ անհաւսին . . . Տաւ է՝ Սալոյս ծաղկաւ յաշխարհս, յուսաւորել զազղըս մարդկան . . . Սարգսի Զփէ՝ Յակոբոս ընտրեալ վրկայ որդի . . . Լեւոնդ է ԶՍալոյս հաւր միածին, տաւ . . .

16. — Էջ 89. — Արքայն Առեկեանն. —
Մեծ և հրդաւր անմահ թաղաւոր... Տա-
պն. Ներսէսի՝ Ի խաչին տընկեալ որթոյն.
ողկոյց...

17. — Ինչ 96. — Դա՛յ Պէտքը՛ն է Պա-
շտը. — Լուրս երբորդու՞թի, ստեղծող...
Մե՛նք է՛նչ, — Եւ՛ն ի՛նչ՝ 'Իսկա եկե-
ղեցոյ զէմ չ'իմն... Տա՛յ Պէտքը՛ն է Պա-
շտը՛ն. Այսաւր ցնծաճէք եղբարք, պարակից
եղեալ զեղնոցն... Փե՛կէ՛ Պաշտութիւնք առ
ձեզ բնորեալք... :

18. — Իջ 105. — Դէն օրդնի արարել
 Թէքն է Թէն. — Դիթացեալ քոյին, ար-
 քայլի երկնային, և առեր մարմին . . .
 Տոն է ք. Ներեւէ զհէլ Որդիքն ողորման
 որք ի վերուստ . . . Գեթի՛ Բանն որ էր Աժ
 ի սկզբանէ առ Աժ . . . Թէքնի՛ Նոր լոյս
 յարիկենդին վառեալ . . .

19. — Իջ 113. — Գնչ կերէի -- չէի
 Գնչի. — Դոյադուցիչ բանըդ հայրական...
 Տաւ Թորոսի. ի ՍՐԻԿ ԿՈՍՏԱՆԴՆԱ՝ Կա-
 նանքըն կանխաւ. եկին ի գերեզմանն...
 Տաւ Գորգի. Այսուր լոյս ծագեաց յաւուր
 կիրակիս...

20. — էջ 118. — Աբգար — Գագարին
է. — Ի հողոյ առեալ. Ի ձեռք և ստեղ-
ծեալ... Տալ է գրեթէ չէ. արեւոյ՝ Տր. Բա-
րեբար հաւր միամիտն. յս. քս. որդի կու-
սին. աղաչանաւք որ. արքային, արգարու
մեծ թաղաւորին...

21. — Իջ 123. — Բարսի Հարսեդին
Է. — Ուսաքարոյն արհի պաննալի, տիպ տեւ-
չալի, արնտես հրաւարի... Նորին. Տ-դ-դ-

Ի՞նչ է լինում: Խոնարհելով, հոգով մաղթողա-
կան ձայնիւս... Յարգելի է՝ Վանիշ Նե-
րակին յուրիանեայ չարին, մեք...:

22. — էջ 128. — Կէտէի յարմար. —
Գերակայ գոյին, գոյիչ համայնին, գոյ
պատճառ էին... Լեւոնի — նոր ծայն
աւետեաց հրեշտակապետ աշխարհ, փոփոխ
խնկաբեր... Երբեք — կանայքն
արտասուած լային. զրարծաղն արտաս-
ւաց...

23. — էջ 133. — Եւսեփէ Է Բնիկեան
Էրդարեան, Տէր Լեւոնեայ Արքիէպիսկոպոս
Էւսեփ Դնիկ, Առաքյալեան Տէր Էւսեփ Է
Բնիկ, Դիւան. —

Տարփում էր ըզմական, անձկական, առնչիչ
քանական, հայր աննառական, անըսկրզրնա-
կան, անպատճառական, անեքթական, ան-
ուրին քնական, անհառանգման, արդիա-
մական...

Էդ անեղածին, էդ հաւր ծագածին, էդ
յոյդ անքննին. բեկհրն առաջին, քնն-
ղեանն անբաժին, բրխմանն անհասին: Բա-
նաւայ արփին, արեգահնային...

Բամից հրեղինաց, բամկական դաւրաց,
բախնան բանակաց, բանիւք քոյ ստեղծած,
կամաւեղ աբա...:

Մըտաւ քոյ տեւեալ, մեծ գործ կատարեալ, միշտ յաւէժացեալ, երկին բարձրացեալ, երկիր հաստա...:

Ինչպե՞ս քա-տիր-ւո՞ւ, խրատե՞ս, մեծ գր-
թ-ւո՞ւ, խորի՞ն խոր՞րդդ-ւո՞ւ, զա՞գամ Իւր ձե՞լն-
դ-ւո՞ւ, զա՞րմ և ... :

Ի Ժամանակի, ի վերջին դարի, ի լրումն
ամենի, էդ անհատիկի, Վուր արկեալ յեր-
կրի . . . :

Տաշ աշին՝ ի ներքե֊տ՝ նոր ծաղիկ բլիսէ այս աւր... Տաշ աշին՝ Անմահից արքայն, և սրտբէիցն...:

24. — էջ 110. — Առջի գլուխը. — Թագրդ պարծանաց, Թագաւոր
զաւրաց, Թափաւ ի փառաց... Լիշիկի
Լիշիկի. Կոյս անապական, է անխախտ,
ծընաւզութի, ծընար զկենաց պրտուղն...
Տէ՛ն է՝ Հրճուիւք այսաւր մեք զոգնպէս,
տաւնիւս մաքուր սք. կուսական, զի ծնաւ
... :

25. — էջ 114. — Սերբերդ — — — — — Ե. —
Մաքուր և անրիժ սր. Աճաժին, ղուտտրի
լուտոյ մայր... Տաշ Երեմի է՝ Տէր փառաց
անճառ ծրնեայ... Կ. — — — — — Բրիտ. — — — — —

դէպէ՛ք է աշխատարար նոր խառնուածն եղեալ, ի՞նչ և մարդ միատարեալ. անժամանակ ըստ մեզ սկըսեալ: Այստար...:

26. — Էջ 149. — Երբեք մարդ է անհատ. — Յամենայն ժամ, անհատ գահեալ. փրկելիք էմանուէլ ծննեալ ի կուսէն...: Տալ է ինչի՛ կողմէ՛ք: Քրիստոս բանըդ հաւր ծնունդ անժամանակ, որ նախ ի կուսէն...: Յարգելով Միզ զարմանալի խորհուրդ այս մեծ յայտնեալ, արարելն ի՞նչ ի յորդանան եկեալ...: Այլ ասէ՛ք երբեք մարդ էրկոյ նոր աւետեաց բարբառ այստար մեզ շնչեաց. բարեւուն...:

27. — Էջ 155. — Վերջէք մարդ է անհատ. — Երբեք մարդ է անհատ, այստար ծագաց աշխարհի...: Մեծէք է անհատ նոր եղեմ բանաւոր տընկոյն, նոր աղամն ի քէն...: Տալ Այստար երեւի, անտեսն ի բարձանց, բանին...:

28. — Էջ 161. — Երբեք մարդ է անհատ. — Երբեք մարդ է անհատ, այստար ծագաց աշխարհի...: Մեծէք է անհատ նոր եղեմ բանաւոր տընկոյն, նոր աղամն ի քէն...: Տալ Այստար երեւի, անտեսն ի բարձանց, բանին...:

29. — Էջ 166. — Վերջէք մարդ է անհատ. — Երբեք մարդ է անհատ, այստար ծագաց աշխարհի...: Մեծէք է անհատ նոր եղեմ բանաւոր տընկոյն, նոր աղամն ի քէն...: Տալ Այստար երեւի, անտեսն ի բարձանց, բանին...:

30. — Էջ 172. — Երբեք մարդ է անհատ. — Երբեք մարդ է անհատ, այստար ծագաց աշխարհի...: Մեծէք է անհատ նոր եղեմ բանաւոր տընկոյն, նոր աղամն ի քէն...: Տալ Այստար երեւի, անտեսն ի բարձանց, բանին...:

31. — Էջ 177. — Երբեք մարդ է անհատ. — Երբեք մարդ է անհատ, այստար ծագաց աշխարհի...: Մեծէք է անհատ նոր եղեմ բանաւոր տընկոյն, նոր աղամն ի քէն...: Տալ Այստար երեւի, անտեսն ի բարձանց, բանին...:

32. — Էջ 182. — Երբեք մարդ է անհատ. — Երբեք մարդ է անհատ, այստար ծագաց աշխարհի...: Մեծէք է անհատ նոր եղեմ բանաւոր տընկոյն, նոր աղամն ի քէն...: Տալ Այստար երեւի, անտեսն ի բարձանց, բանին...:

33. — Էջ 189. — Երբեք մարդ է անհատ. — Երբեք մարդ է անհատ, այստար ծագաց աշխարհի...: Մեծէք է անհատ նոր եղեմ բանաւոր տընկոյն, նոր աղամն ի քէն...: Տալ Այստար երեւի, անտեսն ի բարձանց, բանին...:

34. — Էջ 195. — Երբեք մարդ է անհատ. — Երբեք մարդ է անհատ, այստար ծագաց աշխարհի...: Մեծէք է անհատ նոր եղեմ բանաւոր տընկոյն, նոր աղամն ի քէն...: Տալ Այստար երեւի, անտեսն ի բարձանց, բանին...:

35. — Էջ 203. — Երբեք մարդ է անհատ. — Երբեք մարդ է անհատ, այստար ծագաց աշխարհի...: Մեծէք է անհատ նոր եղեմ բանաւոր տընկոյն, նոր աղամն ի քէն...: Տալ Այստար երեւի, անտեսն ի բարձանց, բանին...:

36. — Էջ 208. — Երբեք մարդ է անհատ. — Երբեք մարդ է անհատ, այստար ծագաց աշխարհի...: Մեծէք է անհատ նոր եղեմ բանաւոր տընկոյն, նոր աղամն ի քէն...: Տալ Այստար երեւի, անտեսն ի բարձանց, բանին...:

37. — Էջ 213. — Երբեք մարդ է անհատ. — Երբեք մարդ է անհատ, այստար ծագաց աշխարհի...: Մեծէք է անհատ նոր եղեմ բանաւոր տընկոյն, նոր աղամն ի քէն...: Տալ Այստար երեւի, անտեսն ի բարձանց, բանին...:

38. — Էջ 218. — Երբեք մարդ է անհատ. — Երբեք մարդ է անհատ, այստար ծագաց աշխարհի...: Մեծէք է անհատ նոր եղեմ բանաւոր տընկոյն, նոր աղամն ի քէն...: Տալ Այստար երեւի, անտեսն ի բարձանց, բանին...:

39. — Էջ 221. — Երբեք մարդ է անհատ. — Երբեք մարդ է անհատ, այստար ծագաց աշխարհի...: Մեծէք է անհատ նոր եղեմ բանաւոր տընկոյն, նոր աղամն ի քէն...: Տալ Այստար երեւի, անտեսն ի բարձանց, բանին...:

մարդտ Աճացեալ, և ի կուսէն ծընեալ...
Տալ Գո. փառաց թաղաւոր, այսաւր...

40. Էջ 225. — Առաջինը. — Եր-
տանական սր. երրորդութիւն, բարեբանեալ
անբաւ դարութիւն, Աճ և ար... Երեւթի
անշ. Մրտեալ ի տաճարն այսաւր աւծեալ
Աճ, աստուած... Տալ է՝ Այսաւր երու-
սաղէմ ցընծայ, և զըւարճացեալ...

41. — Էջ 230. — Առաջինը. —
Գոյից կատարեալ, զերաւրբացեալ, զերա-
հրաշացեալ... Երեւթի՝ Պատճառ պար-
ծանաց մարդարէից զընդին, պատկեր յա-
րութիւն... Տալ յառաջի՝ Յունան քարոյզն
նկնէին, որ աւրինակ էր քսին... Փեթի՝
Լըւան զրարբաւ մարդարէին, և ծանուցին
թաղաւորին...

42. — Էջ 238. — Արքայն Սրբի շա-
րէլըն. — Մեծապայծառ փառաւք զար-
դարեալ, եկեղեցի պայծառապեցեալ, վի-
շատաբաւ զինուորին ընտրեալ... Տալ
Արքայն շա-րէլըն՝ Եստալ յանդ տեսող է...

43. — Էջ 244. — Կերէն յառաջի. —
Է քրիւն յա. — Կենդանաւոր որդի Աճ, ծը-
նունդոր հաւր փառակից հոգոյ. խոնար-
հեցար... Երեւթի՝ առ պարտիպանն
ձայնէր մարիամ... Տալ է ներքին՝ նըստ-
եալ կանայքն ողբային, առ զերեզմանն...

44. — Էջ 248. — Արքայն Արքայն Նա-
նայ. — Գեղապան լուսով գեղազարդ
գունով, գեղաքանչ փառով... Տալ՝ Սուրբ
Նահատակ Առոմ զովեալ, և զաւարժար...

45. — Էջ 252. — ՍՐԲՈՑ ՍՈՒՔԻԱ-
ՍԱՆՍԵ. — Դանձ սիրոյ քոյին, գանձեալ
ի յոյին, զերաշակերտին, սուրբ Թապեալին
... Տալ անիւ՝ երջանիկ հոգիահաւ. և-
րանկին սր. սուքիսու Յարբանման
պարմէն բուսեալ...

46. — Էջ 258. — Կանա Սրբայն Սա-
նայ. — Ոոստովանիմք ըզքեզ միածին
որ միայար բնութիւն. ի մարմին և զաւա-
նիմք Աճ ըզհոգին, փառաւորեմք... Տալ
բերեթի լէրդէ բերնայ՝ Սուրբ ոսկի քահանայդ,
նապեկի ճըզնուոր Նահատակ պանծալի...

47. — Էջ 263. — Արքայն Թագաւորն Գո-
րայն Սաւայն է Երեւթի. — Բարձրեալ ան-
քըննին, բնաւից լուսիւն, բուսական-
թիւ որ եւզ պարզութիւն...

Ի Նահատարի, ի վերջին աւրի խաճակ
ձնանի, Նոյն աւր զաղանի, ի գիւղն ի բլրի,
ի վաղաւորեթի, զաղաւառ տանի, ի բարձր ա-
նանի, յառիւսա թաղի յետ վեցոց ամիս, ի
մահեկանի, տառն եւ երեքի մնաց զաղա-
նի՝ վաղաւորեթի, յաւալան թաղի տարեալ
վանանի, մեծն ամսուրն, յիշատակ տանի, ի աւ-
լուսոյ կաղմի՝ վերայ զաղալի՝ մնացաւ մեծի
և յովսէփ ետարի յաթոռ տէրեւթի, տառնա-
մին տարի Նա որ կատարի բնդ սր. զեւնդի,
մեծ վարդապետի...

Յաւացեալ թաղաւորն, յաւալ տաղաւորն, յըն-
ծայ Նորալէն, ո՛վ կըմբծալէն. որ զրիդ-
րալէն, զաւ Աճալէն, ի վաճարն յանդէն, միա-
նին բանէն. հաւր Նահատարէն, ռոճմար տա-
կեղէն. հարեալ ի հաւալէն, միայնայ իրեղէն...

Տալ Գոյն Ներքին՝ Սուրբ վարդապետն
մեր ընտրեալ մերոպ մաշտոցըն կոչեցեալ
Սր տեսա... Գեթի՝ Այսմ շնորհի սովա-
տրեալ սըն. խաճակ աւճանդակեալ...

48. — Էջ 272. — Արքայն Դեւթեան. —
Որբամատեալ կանոն աւրինի, հաւր համայ-
նից սրբոյն զրիդորի... Տալ ի հանդէս
տանի ձեր բախացեալ տառնեմք. հարք և
վարդապետք եկեղեցոյ...

49. — Էջ 276. — Արքայն Դեւթեան. —
Գոհաքանեալ տրդ. ամենայնի, յս, քս.
միածին որդի, որ ընտրեցեր, յազկէս արա-
մի զքաղքն վարդան... Տալ Մեթեթի՝ մա-
քուր հոգով արիք մարմնով, լերուք ողբա-
կից հայոց հաւատով...

50. — Էջ 281. — Արքայն Զարդեթ. —
Աճ կենդանի, անիմանալի, անհասանելի...
հայոց անքննելի... Տալ Գոհայն. Տէր
Ներքին՝ խոստովանիմք Աճ ըզհոգի, անծին
անեղ և...

51. — Էջ 285. — Բան Բարեկէթ. —
Երգս յաւերժական, երգեմք բանական,
էրիցդ միական...

52. — Էջ 293. — Արքայն Թագաւորն. —
Ի քէն հայցեմ, աղբեր բարութիւն, լոյս ի
լուսոյ, անհաս անսահման... Երեւթի՝ ա-
նայ՝ Պաղամարտիկ մեծ զինուորն Թեոդո-
րոսի յաղթով զըկային. քաղցրածայն հընդ-
մամբ նըւաքեմք...

53. — Էջ 300. — Երեւթի՝ Երեւթի՝ ա-
ղի. — Գըթութիւն. ի շեր ար. և մարդ եղեր
և մարմին անեմ... Տալ Գոյն՝ Գոյից անեղ
անբեկգրան, թագաւորից...

54. — Էջ 306. — Երեւթի՝ առ շա-րէլըն. —

ի սր. կուսէն... Թաւառէն իրէն՝ Մեծ խոր-
հուրդ յերկրի, այսաւր յայտնեցաւ... Տա-
լէ Երեմիայի՝ Մերձեալ զատկին հրեակա-
նի, ընթացիւն կհաւորի...:

69. — Էջ 385. — Առաջ Զիգուր-
է. — Մեծապայծառ խորհուրդն ահագին,
այսաւր ցուցաւ որդոց մարդկային...:

70. — Էջ 389. — Առաջ Զիգուր-
է. — Զանգ զանգըննին զխոր-
հուրդս խորին, զան... Տալ՝ Մերձեալ
հինգ շարքին, ի պատկի սրբոր զատկին,
կհաւորի միայն կենարարին...:

71. — Էջ 395. — Առաջ Ուրբան-
է. — Ի յանմարմնական անձանց բանական, յաւե-
տաբան... Տալ առջ՝ Զարհուրեալ զա-
րացն երկնաւորաց խորին... Առաջ Առաջին
Աճաւին սրբաւորին, ամենանեալ տիրու-
հին, կայր առ խաչին յի... Փալէ լայն
Ոգ սիմէան ձերունի, ահա բան քո կա-
տարի...:

72. — Էջ 402. — Մերձեալ Ժառանգ. —
Զանգըննական ամենին Աճ զարարչադորձն
տիրեցեալ...:

73. — Էջ 407. — Առաջ Ներսէս Բա-
ն. — Խորհուրդ հանդըստան ի յեթնե-
րորդին, բառ... Տալ Ներսէս Բա-
ն. Որ կըկոց կենարս շնորհ, ընդ
յոթնեկ սորոցեալ հայցէ. Եւ զոր փառաց
յոյսն... Փալէ լայն՝ Անբուն էլցըս պա-
հապան, շնորհ մահուամբ ի դերեզման...:

74. — Էջ 417. — Առաջ Ներսէս Բա-
ն. — Որ և կատարեալ զմարդարեացեալ, զդա-
ւան տապեալ... Տալ Ներսէս Բա-
ն. շարք, և լըռութի, հանգիստ յերկրի
զի...:

75. — Էջ 420. — Սբ. Երեմիայի. Զա-
լէ. — Մարդասիրութիւն. որդիս միածին,
կհաւոր խնդր... Տալ Երեմիայի՝ Նոր խն-
տեւեանց բարբառ. նորադուարձ ձայնի
զոչէր զարբիւն, ի զարեւր կանանց...:

76. — Էջ 424. — Առաջ Բա-
ն. — Տրուական տըւաղ տիրական, տուր մեզ
բանական... Մերձեալ առաջ՝ Եւ ձայն զա-
ռուծուն. առեմ որ զոչէր. ի քառաթիւն...
Առաջին՝ Զամուրս իմ քակել կամի՝ զերե-
ւոյց առնել զերեկարձ. Գերեւոյն երանի
առեմ, որ կըկն ի յառն առիւծուն. ի յա-

ռն առիւծուն եղեն. այլ չունին աղբն
տանջանաց. Աղբն տանջելոյ չունին. աղբն
ունին անանց պըսակին: Պըսակ բոլորեալ
առնուն յառիւծէն յանմարքայէն: Փառս
փրկաւորին տացուք որ փրկեաց զղեր-
եալսն ի բանտէն: Տալ Բա-
ն. առիւծուն ձեզ շնորհեցեալոց՝ այսաւր ցնծա-
ցէք... Փալէ՝ Արի ևսայի բարձրաձայն
զոչեալ կէք որ կապեալք խաւարէս
յայտնեալք...:

77. — Էջ 430. — Ներսէս Բա-
ն. — Արդ լուսաւորեալ, արդ փառաւորեալ, ար-
դարեւ ցնծալ, սր. սրտն զոչեալ, զորդի-
ս... Փալէ առաջին՝ Զառաւոր. — Ի
ամին առուր յայլում զիմաց. յայտնի եր-
կու... Մերձեալ առաջ՝ Զառաւոր
արթընացեալ զիտեղով զհեթանոսս: Զայնէր
ձայնէր տատըրակին, սիրասնունդ սիրել-
ւոյն: Դարձիր, դարձիր, ստմնացիր, ընդ
զիմին հոգեանաւ. Եւ հարսնուհիդ ի լերանց
ընծուց. ի զաւտաց այժմեանց: Եկեալ և-
կեալ տաղաւարն յեփրայիմ Բեթլէէն. Եւ-
եալ երեալ յասպարէզ ի յայդին կէդրոնի:
Տալ առաջին՝ Մարտեան երրորդ առաւ-
տաւաւուն ձայնաց...:

78. — Էջ 434. — Զերդ-
է. — Մեծապայծառ ձայնիւ ցնծալ զոչէր զար-
բիւն...:

79. — Էջ 438. — Զիգուր-
է. — Մեծ և անգ խորհուրդ սոսկալի, այսաւր
ցուցաւ... Փալէ առաջին՝ Դարձեալ յայտնի
այլանման, առ ծոփին տիրեալան. ցու-
ցեալ զործովքն... Տալ առաջին՝ Եկ-
եալ Մարիամ մազդաղենացին... Առ-
աջին՝ Սիսուս Թաղաւորն փառաց. հաւրն
երկնայնոյ որդին կամաց...:

80. — Էջ 443. — Յառաջ. — Մերձ-
եալ խոնարհեալ բանդ յերկր իջեալ, մար-
մին ըզզեցեալ... Առաջ առաջին՝
Միաշարք աւր հանգըստեան. կանայքն
եկին ի...:

81. — Էջ 446. — Առաջ Բա-
ն. —

Դայնէն էական, հաւր տանձն և բան, անդե-
տական... Մեղեդի՝ Ահա ի տիւղ այրեալին,
նախաբանեալ զարձալ եղև կանաքն ընդ մա-
ռային... Տաղ մաղաւորս զրիգորի՝ Կարապետ

որ հաստառ... և որ երկ րոտ սատ, ածի պարտ
 և ասի մի շտապիլ՝ Սիրտ իմ նեղէ զիս փա-
 փազման, կամի խօսել երգ տալական, այլ
 միտս տրկար արգայական, ոչ բերելով բունե-
 արժան... ֆոխէ՛ ես վրթաճնիւ որ չեմ ար-
 ժան, որ երգելոյ և գրիչ գայտ բան Ականա-
 տեան եղէ նորա. յորժամ կայան զնա ի յու-
 կայն Զրդարտեցիւս սր. Բանճոյն. թ(է) մեր
 աւրինաց կացեալ հասան: Զինչ չար ժողով
 կայր ի յուկայն. գրութ տրեւալ ևս առ նա
 գան: Եղիտեպոսքն ևս միտարանքն, ևս մար-
 ցազեանքն առէն փախեան: Վառն յաճէն
 պեղծ նազարանն, երբարք չիկնէք մեղադրա-
 կան: Առանց տարան ի մեծ շինք այն, որ էր
 ասնաւ ստղծոնն: Եւ ասացին դար հ բախ-
 տան, թէ դա լինի նոր մըրդման: Այլ ևս
 ասաց պեղծ շինք այն. թէ ուրացիր դար. ար-
 քայն: Ռեկի աւրած-թ մալ խաղինայ. զեղ հ
 քաղցք գամէն քեզ տամ: Կա պատասխաներ
 ետ նորա իրիկ ըզոր, նախաժողկայն: Եւ զիմ
 ստեղծաւ զն ոչ արանամ. որ գոյացոյց նա
 զամենայն: Եւ կատարին քան չար քաղաւ.
 իւր ըզբանակն չար հերթիգան: Քան ըզտա-
 րափ նեղեղատան. ահգոտելով բոլրն ի տան:
 Այլ հ եղին միւրն պարան. ձեռն յետին կապ
 ի քարչ տարան: Ուրն տպտակ յերեսն եհան.
 բան առին գաւրացութեան: Կա անմոռունչ
 կայր ի տանջան, ևս միշտ երգէր զերգուն
 զաւթեան: Թէ չաւր զինն չաւր քաղմա-
 ցան, պատեալ են զիս պաշարական: Փոխի
 րուցր է, ած. իո մեղին ո՛չ յիշէ:

Եւ որտմըտեալ պեղծ շինքն այն, և քար-
 կութեամբ շատ գան հան. առեն տարէ՛ք դը-
 րէ՛ք զընդան. մինչ սուղանայ հրամանն գան:
 Զինչ մոտադիտ պեղծ միլնուն այն. ածաւրացք
 և զանիշման. առեալ տարան. եղին զընդան
 զերգ աւելի աւաւր քրտան: Մինչ գայր պա-
 պարտն ի ումլայն. հրաման արար վաւր գըլ-
 խատման. բանտէն հանին զիմ յարութին. թէ
 գրիտառն զսր. Բանճոյն: Եւ հասանցեաց քը-
 տիւ գրադման. աւրարձ ըզական ի գոլգոթմայն.
 զանմն ետաւ ի չարչարան, եւ քա խաչիլ չա-
 բին փախան: Ընդ անսաւտ բանի քա խաւու-
 ման, և ևս պատարաստ եմ ի տանջան, որպէս
 մըլակն քրտնաջան. ապէս օւնելոյ օսկոյ զե-
 կան: Այլ աղանձմ զմէրդ բան, մի տար տա-
 նիլ չար բանական, յորժամ անսեռն ըզք-
 վրկայն. առաւթային փախուստ զանուն: Տը.
 մի յիշեր զմեղ փանկութեան, զիս քա տեղոյ
 արայ արժան, յայնժամ զահիւն ըզտարն ե-
 հան. և զըլխատեաց ըզնոր վրկայն:

Աղբիւն ի յինն չարաթ աւր այն. գըլխատ-
 ման աւր քա յաւանան. նա հերթիլ գըլխա-
 տեցաւ, կաքտեւելոյ պեղծ աղկական: Կայն.
 պէս և սա գըլխատեցաւ. խառնեաց զարիւն
 վրկիւն արեան. մարն յաճէն նազարեան:

ութ աւր անկեալ գոռն յարութեան: Մարմն
 փառեալ պարտէլ նըման, ևս հոտն զայր
 զերգ բունան. արիւնեաներկ քարն ամենայն,
 որպէս մանկանց բիթղանմանն: Իսկ գասք
 սրբոց հայրապետացուն, ևս կրաւնաւորքն
 միտարան. ապաւնիլն ըզմուղաւայն. զսր. յովու-
 նն յառապովայն նաքա զնաչեալ մոտս ածի-
 րան, հրաման առին մարն թաղման. եկեալ
 բարձին ըզնոր վրկայն. սաղմոսելով զիրն
 տարան: Իսկ գասք քըրոց ուղափառաց, ևս
 հուղաւիցն, անդ մողեցան, մեծահանդէս ևս
 զին տապան. ի սր. սիսն մայրն ամենայն:
 Իսկ ևս մողովքն անդ հանդիպան. մեծ գո-
 հութիւն ևս փառք տան. սր. գոհանամք ի
 քա բարեացդ. սորա տեսուն արիւր արման
 ևս թիւ հայց յմնախաւան, Բուսուն ևս հինգ
 տեղորդեան (1596). որ երգեցաւ սաղ քա-
 նախն. ի վրթաճն մարդ անարժան: Երեւալ
 մայր սեանըլ մարման, լիւր բարեխաւս սո-
 զ ի մարդկան, ևս աղաչեալ զքո ծնունդ ար-
 քայն. մեղ այց առեւ յար անփազան:

82. — Էջ 455. — Նոր կէր-կէր. —
 Դադունի խորհրդին, զուշակեալ ի հին,
 զունդ մարդարէին... Տաւ է՝ Այսուր նոր
 արեւ հարեալ ի նորահրաչ արեւակնէն ի
 նորա կէրէ՛ Այսուր նոր շուշան ծաղկեալ,
 ի նորատունն ըրտաւտանէն: Այսուր նոր
 վարդ վառեցաւ լոյսն ի վերինն երտաւղէմ:
 Այսուր նոր մեղ յարութիւն, ի նոր...
 Ուրդը՝ Միաշարաթ երկելոյն, հմտա
 փառեալ...

83. — Էջ 463. — Այնքաւ հարեան է. —
 Մաքրեալ տաճար սր. տրտնական, Աճըն-
 կալ լուսեղէն... Ի կէրէ՛ անցաւ քա Քրիս-
 տոս եկեալ քահանայապետն սուրբ... Տաւ
 է՝ Ուրախ լիւր հարսն ի յերկրէ, բերկրեա
 զէստ յաշխարհէ...

84. — Էջ 468. — Կէր-կէրէ՛ սա. —
 Գերտարած Աճ, զովեալ ի գաւրաց, զըն-
 դից հրեշտակաց...

85. — Էջ 471. — Հոգեւ կէր-կէրէ՛. —
 Գերանճաւ արիւր, զոլ պատճառ էլ ի զովցո
 ամենի... Տաւ քա յարութէ՛ կանանցն
 կանխեալ եկին ի գերեզմանն... Այլ քա
 Այսուր լոյս ծաղեաց...

86. — Էջ 476. — Երեւն քա. Իւլն. —
 Սկակից սրղի, հաւր քա ըզհաւրի, յորմէ
 քոյլ հոգի: Թաղաւոր երկին...

87. — Էջ 480. — Հոգեւ կէր-կէրէ՛. —
 Մեծապայծառ տառնիւս ըզձալի, եկեղեցին

խելի, և եղանակ. որ. Բարդուղի, և շէն-
նի. յաւելի իւր կոչեցեալ. և Բարդուղի,
որ. Բ. յաւելի զլուսն նորոգեցին. և
շինարէ շինեցին, տրաք քրիստոնէից, և
խելի. Բ. յաւելի որ. իւրեղեցի. և Բար-
դուղի. Բ. որ ոչ որ կայր, զի մեծ սուլ-
զանն ստատակէ էր, և որդի նր. ոչ կարէր
թաղաւորել, զի ասէին թէ չէ արժան. ալ
ԱՃ իւրաքին կտաւրէ ամէն:

«Արդ՝ որք հանդիպիք սմա, տեսութք.
և կամ ազատութք, ինչիւնք, և ի պատ-
կանաւոր խնդրուածս, զոր. Բարդուղի և ...
(կարուած) յիշեցէք և ԱՃ ողորմի տա-
ցէք, զվերոյ զրկուցն, և ԱՃ զձեզ յիշէ
ամէն:

«Դարձեալ աղաչեմ, յիշել ի տր. Բար-
դուղի Բարդուղի մեր, և որ սպասաւորէր մեզ
կերաւք, և որ զամէնն ասէ, ԱՃ ողորմի
նորա ամէն:

Բ. — Իջ 680՝ (Տարրեր զրչէ) «Թինն
հարկեր հայոց թուական, իս. և ինն ըսկըս-
եալ ամ (1500). Բարդուղի և Բարդուղի
ոռան, եկալք յաշխարհս Բարդուղի. Զի տե-
նացար Բ. Բարդուղի. եկեալ հառաք Բարդուղի
Բարդուղի, Բարդուղի ի շահատանն. Զան-
դիպեցաք ուրախութիւն, և ցնծացար հոգով
լրման, զի նոր շինեալ էր սր. խորան, յա-
նուն Բարդուղի. Բարդուղի. Ալլ և զխորանն Բար-
դուղի. նոյնպէս զազգին Բարդուղի. Գո-
քա շինեալ էր զամ. ածասէր Բարդուղի. Բարդուղի.
Ալլ և խըցիք հանդըստարան, իզալ հիւրոցն
ստատարական. զի հանդիպին խաղաղական
հոգ. զրաստիւքն իւրեանց որ կան. Շին-
եաց զարպաս թաղաւորական, որ ժամատիզ
էր ամառան. քահից. տեղ էր հանդըստ-
եան, զի վայելին խաղաղական: ԱՃ պահէ
շղարմ յիշեցէք, զինքն և ըզվերքն զամ.
որք ի յայժմուս կենդանի կան, և որք նն-
ջեցին ի հոգ տապանն:

Գ. — Իջ 680՝ ստորին լուսանցքին վը-
րայ, մանրատառ նոր. — «Եւ ևս տառապ-
եալ և մեղօք լցեալ անարժան Բարդուղի
առեալ նորոգեցի Բարդուղի?»

Դ. — Իջ 681, տարրեր զրչէ. — «Դար-
ձեալ յիշեցէք ի քս., և ի իրարմոյ ո-

ղորմի տաք Բարդուղի Բարդուղի, և ծնողաց
նորին, և զաւակացն, և Գնեակցին իւրոյ
Բարդուղի Բարդուղի, և Բարդուղի որ հանգուցեալ
է սու քս., և ամ. արեան մերձաւորացն.
որ ետ նորոգել Բարդուղի Բարդուղի ի հալալ ըս-
տացումոց իւրոց. թվին հայոց. ՌժԹ
(1660). ամին, ի մարտ ամսոյ. ԱՃ ողորմի
տաք. ամին: Հայր մեր որ յերկինս:

Ե. — Իջ 681՝ տարրեր զրչէ. — «1211
(1762) և յամսեանն լուսնիս, տառապան-
ք Բարդուղի ժանտաման: Եւ Բարդուղի Բար-
դուղի որք Բարդուղի, կայր ի հետ Տն. Պարդուղի
Բարդուղի Բարդուղի, ի մէջ զարպասին հա-
յոց, իւրձ և ողորմ:

Զ. — Իջ 234՝ ձեռագրիս զաղափար
ձեռագրով սկզբնական հատորէն. — «...
զանձիս ասողի, ալլ և հայցողի, սիրով
լըսողի, և կամեցողի, և սրբալիրողի, Բար-
դուղի Բարդուղի, ստորին տառագրի և փոխար-
կաւրի, մասն ի պարզիս, տալ ըստ պատ-
շաճի մընալ յաշխարհի, զաւարտն ի բարի
ողորմ:

Է. — Իջ 244, նոյնպէս. — «... Նաե
երկոյս երկեցողի ինձ Բարդուղի անարժանի,
վարձըս բարեաց ի քէն տալի, և տաւնո-
ղացըս քս տաւնիս:

Ը. — Իջ 258, նոյնպէս. — «... Յոր-
մէ լինիմ և ևս ազատել անմիտ Բարդուղի որ
զտապ ողբեալ, ողջացելոցն մասնակցեալ,
և վէրք անձին իմ ըրժըշկեալ:

Թ. — Իջ 268, ստորին լուսանցքին
վրայ մանրատառ. — «Եւ միայն եմ մո-
լորած, երկս որ ասացած, Ը. զէմ իմ
զրած, վայ ինձ ասացած:

Ժ. — Իջ 298, նախնական զաղափա-
րէն. — «... Նաե անմիտ, անգէտ Բարդուղի,
որ նախնաւորը եղև այս զանձին, ժողո-
վրդեանըս մեր ամէնին, Բարդուղի, եր-
գաւրի ստորին, ողմ: Աստուծոյ զատ նոյնի-
մաստ նախնական յիշատակաբոլիւններ
կան 352. 449. 459. 467. 471. 491. 534.
555. 577. Էջերուն վրայ:

ԺԱ. — Իջ 419՝ ստորին լուսանցքի
վրայ. — «Դրիտ չմեղադրես, զրիչն չգայր
աղէկս:

0 0 0 0 0 0 0

ቢሮ ሥራ ስ

ආදි තරු?

ԲՈՒՂԻՔՔ՝ 150 (= 300 էջք). -- ԸՆԵՏԻՈՒԽԻԽԻՆ՝
13×10×3,5 սնդով. -- ԳՐՈՒԹԻԽԻՆ՝ միասին. -- ՏՈՂԻՔ՝
16. -- ԵՆԻՔՔ՝ լաւ յղեաւ ըստմականայ զիկնորակ
հաստ Թուրթ. -- ԿԱԶՄ՝ տրեւելիմ, սեւ կաշնպատ
փայտեայ, լինելով եւ Թիկուրով ամէն կողմը սի-
րուն տաղուր յանդ. կաշնայ փուկեր ինկած. -- ԻՄԱ-
ՎԱԶԱԹԵԱՆ ՊԱՀՊԱՆԱԲՔ՝ սկիզբն ու վերջը երկուս-
կան թիւթ. երկաթագիր հին ժամագրի մը միա-
ցորդելովով. -- ՀԱՆԴԱՄԱՆՔ՝ առ հասարակ լաւ պահ-
ուած. կազմը մաքուր, մեզգաղթելը ինչպե՛ս ու
յեցակեր. Սկիզբի ըսելի մը Թուրթիկը տաշած եւ
յեցակեր. վերջին լաւի մը Թիւրթիկը կորուստ, ուր
հուսանաբար յիշատակարան ալ կար. -- ԴԱՏԱԿ
ԲՈՒՂԻՔՔ՝ սկիզբը մէկ եւ վերջը հինգ Թիւրթ. տղա-
յաբարու գծագրու թիւններով լեցուն. -- ԻՆԻՆԱՅԻՐԻՔ՝
սկիզբը երկուս տող. միակ խորանիս տակ, քաշ եւ
միւթ խորագրեղ երկաթագիր. յոյ՛ն իւրաքանչիւր
հաստուածներու սկիզբը. -- ԳԻՐ՝ սեւ մեյանով մի-
ջակ բոլորգիր. -- ՍԱԶԲԱՏԱՆՔ՝ հաստուածներու ըս-
կիզբն, թուագիր, զարդագիր եւ կենդանագիր, առ
հասարակ կարմիրով, պարզ. համարները կ'սկսին
խորագրեղ երկաթագրով. -- ԻՌԱՄԱՆԱԶԱՆԻՔՔ՝ ցան-
ցառ Թիւրթ, հասարակ ծաղկու մէն. -- ԽՈՒՄԱՆ՝
հատ մը միայն, սկիզբը. փորրաղիւր. բաւական սի-
րուն, երկու վարդեաններով. -- ԵՎԱՐ՝ հատ մը մի-
այն, սկիզբի խորանին հանդիպակաց շէջի վրայ. որ
կը ներկայացնէ սուրբ, որ, կենդեցական կիսապա-
տով, մեծ լուսապակով, ծամածուռ, տրուտ զէմ-
բով, անյաշտը. երկու կողմերը կ'երեւան հին բժըշ-
կաբաններու մէջ տեսնուած կիսաշղիթի ձեւով երկու
զլուխներ, կարիւրն աջ կողմը կայ լուսանկարադր
ուր, որ կը ներկայացնէ բժշկաններու մէջ յաճախ-
ուած զնային ռոյս մը. քարծու զէշ. -- ԿԻՍԱԽՈՒՄԱՆՔ՝
եւ ԻՄԱՐԱՆԱՅԻՐԻՔ՝ չկան. -- ԳՐԻՉ՝ Դուկաս, ծած-
կազրու թեւերը կարդացուած. -- ՍՏԱՅՈՂ՝ անծա-
նաթ. -- ԺԱՄԱՆԱԿ՝ անշայտ, հաւանաբար 16րդ
դար. -- ՏԵՂԻ՝ անշայտ. -- ԵՎԱԿՈՂ՝ անծառք. --
ԿԵԻՔ՝ չունի.

Մատենան է Քաղաքը, յատուկ, հասարակ և օտար անուանց, փոքրադիր, կաշեկազմ, շահնկան՝ որ կը բովանդակէ՝

1. — էջ 5. — Աբաբ = երկրորդ = կամ
երկրորդ կոչում, կամ երկրորդ մարմնացում, կամ
երկրորդ կարգի... Աբաբ = մ. քրուր.
ստանաներ... Աբաբ = հայրմեծարուր. կ.
վերաբարձ...

2. — Էջ 49 (Քառասուն հասարակ ան-
ուանց). — Աճացան ըմբարկուի Անգլի-
ասասքնը, Կ. ասահրահանդը Անգլի-
լուստյն... Անգլի խեղ. անուրջ՝ կրպ,
ծածուկ, անգլ ստացումն. անգլ-ան-
պատմաւ. անգլ չարիք. անգլ մահիջ.
անգլ ակադամիկ. անգլ մոխի.
անգլ բող. անգլ անձահարած, եղ-
ջերու. անգլ անկողին անգլ հաստատ, նա-
խապարգե. անգլ ծաղիկ. անգլ բակ. ան-
գլ բանրատող. անգլ գոյ, լինել. ան-
գլ խոյակ. անգլ կնիկող. անգլ անտա-
րաւտի. անգլ սուր, թշնամանք. ան-
գլ յաղթել, հալածել...

3. — Իջ 193. — Լ' ք---ք' հանած. —
ռսկէպղինձ. — մարդ և անասուն.
պահպանող. — սպասուոր. —
խորաձոր. — գաղիր...

4. — Էջ 213՝ Քառք գաղիանոսի բժշկապետի. — Ալլի-է-բոզկի տակ, քաղաքի սկզբ. քաղաքի ծնունդի պահանջ...

5. — Էջ 230՝ Լկյս բառ ք ի յունականն առ մերս յայտնեալ. — Առաջինն առաջագոյթիւն. — Երկրորդն յանդիման կացուցեալ. Երրորդն անյոյժ . . .

6. — Էջ 244՝ Հանդէս բանաստեղծաց, փաղանտնարար. ստորագրել. նորավար- ժիչն. սակա բառ գեղջուկ. — Աղագէտ, աշ- տարակ, յանք, տեղիք, քաղաք, քան- ղակումն, նմանութիւն, որահք, վանդա- կապատք, մարտիկոյ Աւագի, որոշել սա- բաժնութիւն, քնցել, տրոհել, վատել, հեր- քել, տարբերել, տրամատել, մեկնել, բա- ժանել, հոշկացանել, մեկուսել, ընտրել, հրաժարել, մերժել, իրաց տալքել:

7. — Էջ 266՝ Կատարեցաւ. փառք եր-
բարակաւն. — Բէ՛ւ ըլլոր, բարձունս, սե-
ղանս. Բ-ի-Է-Բ- չարակաւ. Բ-Է-Բ-Է-Բ՝ տուն
հոգուաց . . .

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ՝ ցանցատ .

Ա. — Էջ 48. — «Այս բառք են քեր-
տողական վա. չափոյ հոմերական տաղիցն .
վա. զի քերտողական արհեստք չափաբե-
րականք են. եւ չափով վարին. եւ են որ
գեղջուկք են, որով ճարտասանք վարին :

Ձի յաճախայ. փոխարերին, սա՛կս զարդու-
ճարտասանից . եւ հարկ է յողնահամար եւ-
զանիւ . զձ. չ. ց. հ. ք. վ. անարժանս
յիշեցէք : Աւգնեա՛ հոյկոյ սր. (կը կար-
դացուի՛ ՂՈՒԿԱՍ) :

Բ. Էջ 268. — «Զմղւրս. յիշեցէք :

Մ Ա Ն Ր Ո Ւ Ս Ո Ւ Մ

Հին թիւ՝ 90

ԳԿԱ = 1412

ԹՈՒՂԹՔ՝ 155 (= 310 էջր). — ՄենծՈՒԹԻՒՆՔ՝
21 × 16 × 4 տղմ. — ԳՐՈՒԹԻՒՆՔ՝ միասին. —
ՏՈՂՔ՝ 16. — ՆԻԹՔ՝ բաժնատեղի թանձր թուղթ. —
ԿԱԶՄ՝ արեւելեան, չափանկազոյն կաշկապտ
փայտեայ, ծաղկազարդ տաղու մերով. — ՄԱՅԱ-
ՂԱԹԵԱՑ ՊԱՇՊԱՆԿՔ՝ չկան. — ՀԱՆԴԱՄԱՆՔ՝ լաւ
պահած, խոնաւութիւնը վնասած է թերթերու
զոյնին եւ տոկունութեան. — ԴԱՏՈՐԻ ԹՈՒՂԹՔ՝
սկիզբը չորս թերթ, նոյնիստ ի վերջ. — ՎԵՐՆԱ-
ԴԻՐՔ՝ չկան. — ԴԻՐ՝ սեւ միւսնով բնորոք բոլոր-
զիր. — ՍԿԶԵՆԱՏԱՌՔ՝ թռչնազիր եւ զարդազիր,
անարժէք. համարները կ'սկսին կարմրազիւ երևա-
թաղով. — ԼՈՒՍԱՆՅԱԶԱՐՔ՝ ցանցաւ թիւով, ու-
նիգիդի նմանութեամբ եւ բուսկան վայելուչ զիւն-
քով. — ԽՈՐԱՆ՝ հատ մը միայն, սկիզբը, սարդ. —
ԿԻՈՒՆԹՈՐԱՆՔ եւ ՄԱՐԱՆԿԱՐՔ՝ չկան. — ԳՐԵՉ՝
նոսրանոս Աւագիբիցանց. — ՍԱՏՅՈՂ՝ կոտորոյն
բաժանց. — ԺԱՄԱՆԱԿ՝ ԳԿԱ (+ 551) = 1412. —
ՏԵՂԻ՝ Որս. — ԵԱՂԿՈՂ՝ անցայտ. — ԿՆԻՔ՝ չունի :

Մտտեանս Մանգոս, սկիզբը ժամա-
զիրքի համաժողով մասով, թղթեայ, մեծա-
զիր, հնազրում, որ կ'սկսի գիշերային հսկ-
ման շարականն եւ ժամերգութիւնէն եւ կը
վերջանայ աւելու քննելով :

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ՝ Ա. — Էջ 308՝
(Իււստիոս յիշատակ). — «Փա՛ռք ամե-
նասր. երրորդութեն. եւ միաժողութեն. հաւր
եւ սրբոյն եւ սր. հոգւոյն ամեն. Գրեցաւ
շաբաթ, որ կուլի գետք, եւ գիշերութե-
այլելու քս գինի, ի թուիս հայոց ԳԿԱ (1412)
ի մայրաքաղաքիս Սիւս, ընդ հովանեաւ Ք.

Կառապետ Միւրաշ, եւ Յիւլիան հաշտեալ,
Ձեռամբ մեղաւոր եւ անարար բռն Ստեփանն,
կողեցեալ Վաղարշապատ, ի վայելումն անձին
որդասէր Վաղարշի, Որ ետ զրել զսա-
յաղազս հսկմանց գիշերու. զի շարականն
բոլոր ի սմայ է հաւաքած, զարդ ի հարց-
նելոյն. զի է որ ծայր քաղէ, եւ է որ ա-
ռաջարան է, եւ է որ կատարեալ է. նոյն-
պէս եւ ուրիշ ձայն ի աւելու քն իր սարաւքն,
զի մեա յիշատակ իւր եւ ծնողաց նորա եւ
զուգակցին իւրոյ իշխանի, եւ գեոարոյս
զաւակաց նորա իւրիշ եւ Յիւլիան Գրիգ, եւ
ամ. զարմիրց. Արդ յերեսս անկեալ աղա-
չեմ գծեց ին. սիրոյն քի. որք հանդիպիք
սմա՛ յիշեալիք ի քս. զձնադոս իմ եւ զա-
մենայն նընջեցեալուն. եւ ինքն է որ առատն
է ի տուրս բարեաց, նաեւ ձեզ պարգեւեցէ
ըստ աշնմ կերպի զոր դուք մեզ խնդրէք :
Ո՛վ սր. քահանայք, շարականքս որ ի սմայ
են, նա եւ վերջն է սկսած ու քաղած ծուռ
մինչեւ յառաջն. թէ կամիս ուղարդ քաղել
դու յոր ձայն որ լինիս դու ի յերջն սկսիր
ի ձայնին ու քաղէ ու զթղթերն ի յետ չրջէ.
նայ տանի զքեզ ուղորդ ըստ կամաց քոց :
եւ սղաւանաց սորա անմեղադիր լիբուք զի
կար մեր ա՛յս էր : եւ քի. փրկին փա՛ռք
յաւիտեանս :

Բ. — Էջ 310. — «Զմեղաւոր եւ զա-
նարժան Վաղարշ Գրիգ յիշեցուք եւ Ա՜ն
յիշողացդ . . . աստէ ամենն :

75

Մ Ա Շ Տ Ո Յ

Հին թիւ՝ 29

ԹԺԱ = 1562

ԹՈՒՂԹՔ՝ 212 (= 424 էջր). — ԽԵՇՈՒԹԻՆ՝ 1. 11 x 11 x 51 = սոյմ. — ԳՐՈՒԹԻՆ՝ միտսին. — ՏՈՂՔ՝ 17. — ԿԻԻԹ՝ զէշ յղկում գեղեցիկ բամ. պակեայ թուղթ. — ԿԱԶԻՐ՝ արեւելեան, չափունակ. գոյն կաշեպատ փայտեայ, յանջրով և թիկունքով և զոյգ մը կաշեայ ճարմանդներով. — ԽԱԳԱՂԱ. ԲԵԱՅ ՊԱԶՊԱՆԱԿՔ՝ երկու թերթ սկիզբը, և երկու թերթ վերջը, որոնք մնացորդներն են երկաթազկեր հին աւետարանի մը. Յովնանու Ղազարու յարութեան մատերով. — ՀԱՆԴԱԼԻՐԱՆՔ՝ շնորհի տոկուն կազմին և յաջորդական նորոգութեանց, ծառադրա մնացած է անվթար. թուղթեր աւ հասարակ, գորշանպուռ աստիճան դեղնած. և վերջին երկու աստիճանի մը թերթերը չոր տեսած բլլալով արատաւորուած: Չնսագրին սկիզբը երբ էջերու վրայ կան բովանդակութեան ցուցակիւ էջ 47-62 նոր է և տարբեր գրչէ. — ԴԱՏԱՐԻ ԲՈՒՂԹՔ՝ չկան. — ՎԵՐԿԱԳԻՐՔ՝ սկիզբի խորանին տակ կայ երկուսոյ վերնագիր. առաջինը կարմրադեղ թւանագիր, իսկ երկրորդը՝ կարմրադեղ երկաթագիր. բոլորն ալ ծռու և անձաշուն. Ներքին խորանն երկու տակ ցուցակները կարմրադեղ երկաթագիր են և իւր յաջող. — ԳԻՐ՝ սև մկանով միջակ բորբոքի. խորագրային ծանօթութիւնները կարմրադեղով են. — ՍԻԶՅԱՆ. ՏԱԼԹՔ՝ սովորական, թւանագիր, զարդագիր ու կենդանագիր. համարները կ'սկսին կարմրադեղ երկաթագիր. — ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴՔ՝ հաստ մը միայն, սկիզբի խորանին կից, միջակ արժէքով. — ԽՈՒՄԱՆ՝ հաստ մը սկիզբը, մեծագիր. բաւական կոկիկ գծագրութեամբ և ծաղկունով. մնացեալ նաթ խորանները փորագրի են և մեծ մասամբ ուրուագծային անյաջող փորմեր. — ԿԻՍԱԼԻՐԱՆՔ և ԽԱՐԱՆԿԱՐՔ՝ չկան. կայ միայն 2րդ էջի վրայ կնգզատ ասորիի մը նկարը. անյաջող եւ եղծում, մոմային ծեւով, որուն վրայ կը կարդացուի ՏԷՐ ԿԱՐԱՊԵՏ. — ԳՐԻՉ՝ ՏԷՐ Մարմուտ արեղայ. — ԱՏԱՅՈՂ՝ ՏԷՐ Կարապետ ընդ. — ԺԱՄԱՆԱԿ՝ ԹԺԱ (+ 551) = 1562. — ՏԵՂԻ՝ Ամլոյ. — ԽԱՂՂՈՂ՝ անյայն. — ԿԻԻԹ՝ սկիզբի և վերջին էջերուն վրայ. կոր, սև մկանով. որոնք չեն կարդացուիր սակայն:

Մատենան է Մ-շտ, թղթեայ, փոքրագիր, հնագրում, որ կը բովանդակէ՝

1. էջ 3. — ԱՅԷԷՆ ՎԵՐԿԱԳԻՐ. — Ահեղ իողից սուրբ Աճ ճշմարտ. . . . Եւ ապա ցաւդէ զձեռն իւր ի ջուրս աւաղանին, և արծակէ զջուրն և սակ զսղան. իրանի ուրում թողութիւն. Եւ եկանն յեկեղեցոյն և

սկսանին շրկն. . . Աճ խաւսեցաւ ի բարձաւ. Եւ ողջունեալ արծակին ի տունս իւրեանց. Իսկ ի թէ ի կատարեալ հասակաց իցէ. Ը. աւր յեկեղեցւոյն կացցէ, սպիտակ զգեստիւ, և սպիտակ փակեղամբ. զգլխն ծածկեալ պահեցին և զգուշ կացցէ յեկեղեցին, աղաթից պատրաստելով. և յամ. աւր հաղորդեցաւ մարմնոց և արևան տն. Եւ յաւուրն Ը. երորդի վերացուցանէ քահանայն ըզպատկն որ ծածկեալ է զգլխին և առէ զաղաթս. Որք մկրտեցան և լուսաւորեցան. . . :

2. էջ 43՝ սկիզբը պակասաւոր. — . . . Ուրախացիր և զուարճացիր եկեղեցի բերկրեալ ցնծայ մայրաքաղաքդ եւմ. այս թիւրս. որ մրտանէ ի դրուներս սբ. եկեղեցոյ, սր. պրտակեայ. Եւ ասն սղս. . . Աղաղակեցէ աւտր. . . Բարոց՝ սբ. եկեղեցեաւս Աղաթք. Աս զրամբ. Եւ առեալ մի քհն. զձեռնն վեհային և իւր քհն. զձեռնն հարսին. և մտանն յեկեղեցին. և տարեալ կացուցանեն առաջի բեմքին. Եւ ասն շարական. զձ. . . Որ զարդարեաց մեծա. . . Եւ ասն սր. Աճ ըստ պատշաճի սուրն. կամ մարմնացար. Խրատ պասկին զոր զգուշացուցանէ քհն. ի յակնջ փեռայ և հարսին. Գիրաթիք որդեակ որ հանդիւրձեալ էք կապել ընդ միմեանս աւրինաւոր ամուսնութիւն. . . :

3. էջ 78. — ԿԵՆԵՆ ԳԵՆ՝ ՎԵՐԿԱԳԻՐ. — ասի սղս. . . Լուր դուստր և տես. խոնարհեցոյ. փոխ. Բղխեսցէ սիրտ իմ զպատգամս. . . Բայց զայս գիտելի է, եթէ պատարագաւ է պսակած, և հաղորդած են Նա յետ. Ը. աւուր առնուն զպսակս. և հրաման տան մտանն յանկողին. Եթէ ոչ յիրեք աւուրն յետոյ. Եւ ուսուցէ քհն. սրբութիւն. պահեսցեն զդրուեական աւուրն, զաղուհացս. . . և անեալ սրտու տացէ և տերեւ նորա մի թափեսցի և զաւակ. . . :

4. էջ 80. — ԿԵՆԵՆ ԶԵՐԶԷՐ. —

Գրելն Թր. Սահմանափակելն Ի թվկնիս մեքուս
 Ի Ռ. և ԺՌ. (1562) ամենն. Ի գառառս Գառ,
 Ի միմ և Ի փառաւոր ուխտս որ կոչի (հոս
 անպայման մուտցուած բառ մը կայ) Ի գառ
 ոս Բ. Զեբեթն շաբաթակն Ի յառաջնորդու
 թի. որ. ուխտիս Թր. Զառեյն Են. բանի
 բուն և քաջ Եղիշէն. Եւ արդ ցանկացող
 եղիւ. այս ամառունչ զրոցս հաւատարիմ և
 սրբայտի բն. Թր. Կաթեան ըստացաւ զոր.
 զիրքս. Յիշատակի Ի բ. ծնոցացն իւրոց
 հուսն յաշնէն և մասի հաւաքեալն. և
 եղբարն Եղիշէն. և սրկոց Եղիշէն և յա
 շնէն և զատուն Զաթեկէն և Կենակցին
 Զաթեկէն ամենն :

Դրձլ. յիշեցէ՛ք ի սր. և ի մաքրափայլ
յաղաւթս ձեր շէր. Կ-ը-շէ-տն և զկողա-

կիցն իւր շէտեւեթէն և զորդիւն իւր շեւեւեթէն և շէտեթէն կողակիցն շեւեւեթէն. և զփոքր որդիւն շեւեւեթէն և շեւեթէն կողակիցն, շեւեւեթէն և շեւ. խորագիտէն զուստրն շեւեւեթէն. և զփուսներն զիջեւեթէն և շեւեւեթէն. Մասնուանդ յիւնեյէք և իձ ողորմի ասացէք Թ. խորագիտէն. որ բասացաւ զսր. զիւրս և ևս ի զուտն Բ. խորագիտէն և Բ. զիւրս. ի ձիւն Թ. խորագիտէն, Թ. խորագիտէն և Թ. խորագիտէն. ևս իմ ոչք ի յիսեցէն Տեառացուցանել զսոյ ի զրանն սր. եկեցացս. ծախսելով կամ զբաւել. որ յանդիպին զմասն յուր զայնն առցէ և զխաշանողացս իմէն:

Ռ. Էջ 46. — « Զեղեկելի էդէ՜նք — քեզնի՜նք :
 յիշէ՛ որ գտնաւ զրեցաք զխրատաւ ի յատույց
 աւերինակն » :

76

W. O. S. H. B.

2/2, 10/12 71

1690

ԹՈՒԴԴՔ՝ 412 (— 821 էջք). — ՄԵՆՈՒԹԻԻՆ՝ 154 ՝ $\times$ 101՝ $\times$ 5 սնդրք. — ԿՐՈՒԹԻԻՆ՝ փառսին. — 817ԴՔ՝ 19. — լուս յղուած ըամպստեայ աղելի թուղթ. — ԿԼԶԻՔ՝ արեւիկան. կաշեպատ փայտանայ՝ զարանկալաղտն. ԹՐԻՆՆԻՐՈՎ՝ — ՄԼԿԵՆԴԱՆԵՑ ԳԱՆ՝ ԳԼԶԱԿԲ՝ չկան. — ՀԱՆԵՆԴԱՄԱՆԲ՝ դժբախտարար գէշ պահուած, հակառակ գրչադրակուն եւ զիդարուեստական արժէքին. տնտարարութեան յոյն ցեղք զարմաւայլ եւ զարեղիկ աւերները զործած էլ. առանց որակայն կարենալ ներս թափանջելու, ա՛յն ալ միայն տարրին լուսականչներուն վրայ։ Խոնանք թխեր վնասած է սկիզբի եւ վերջի թերթերուն։ Կոզրք քոյրորդին զինչյաւ եւ կաշեայ փակեր ինկած. — ԴԱՄԱԿԻ ԹՈՒԴԴՔ՝ սկիզբը նորու եւ վերջը մէկ թուղթ. — ՎԵՆԵԱՅԻՐԻԲ՝ չկան. — ԴԻՐ՝ սեւ միւսնով յաշգը մանր արդարգիր. — ՍՈՂԵՆԱՍԻՐ՝ թիւով 72 հոստ. զրեթէ բորոնդութեամբ թռչնադիր, նուրբ եւ ճաշակաւոր, կապտայի եւ կարմիրի ծաղիկուններով. նամարները կ'սխիւն կարմրադեղ եւ յազուարդ շա՛մ կ'իտուն երկաթազրով. — ԼՈՒՄԱՆՅԱՄԱՆԴՔ՝ սկիզբի միւս եւ նուրբ լուսանշաղարդէն զատ կան նաեւ 71 տրքիներ, րտական փայլեղէշ զճամբարութեամբ. — ԻՍՐԱՆԲ՝ սկիզբը տմուն շահի կարմիր յասակի վրայ, րտական նուրբ փարդեակներով. վրան երկուս սխիւն թոշուները. վիզըդղատուն, կրկրորդը՝ (22րդ էջին վրայ, փոյր, փարդաղայն յատակի վրայ, կոպտայտ սեւ կարմիր ծաղիկուններով. — ԿՆԱԿ՝ հաստ ար.

սկիզբի խորանքին հանգիստակայ լէջին վրայ, որ իր ներկայայել խաչ մը. չորս անկիւններու մէջ չորս փողոցաձոր հրեշտակներէ, իսկ մէջտեսը, շրջանա- իր մը մէջ սուրբի մը նկարը խաչին թուէր գրկած է իրապապօղան յաճմանայ միւ. Խաչը իր թափօղանն առճարին մը առընթեր. երկրորդ նկար մըն ալ իայ ՊԶԲը գլջի վրայ. Քահանայթաղի Կանոնին սկիզբը, Եկեղեցւոյ թմբին վրայ գրուած է զազազ մը, ուր իր հանգչի հայապաղած մը, սպախակ պատանքրով եւ լե- կապակային փիլիոնով եւ սեւ փեղարով, Ռեմին վրայ, դազաղին առջեւ կ'ընտի հողովաղաղիւ եպսիւր, սեւ փեղարով եւ կաւոյոյս փիլոնով, որ կ'ածէ հան- գուցեպալին ծեղ-բլին ու ճախարս. իր բուր կեցողը եւ թաւքազոյն փիլոնով ու սեւ փեղարով փարպապետ մը բռնած է ս. Սիւնոնի սփը. Սպախակապօղան եր- կու իերեռակիւրեք իր կապեղին թմբին վրայ. վառած մոմերով. ասոնր զգիտաթայ են եւ վառած մոմերով. Իրեքե մոմերանկար, սա խախողըն ասկի յաջող է. ԿԻՈԱՌՈՐԱՆՔ՝ չկան. — ԳԻԻԶ՝ Ս. Միխայիլ եւ Տ. Գաիթի իւրեքը. — ՈՍԱՅՈՐ՝ Զուգայեցի մահոտիս Գաիթի. — ԺԱՄԱՆԱԿ 1690. — ՏԵՂԻ՝ անծանօթ, տեկտակած չոր Զուգայի Ամենափրկչեան վանք. — ԵՂԱՂՈՂ՝ անծանօթ. — ԿՆԻՔ՝ Իրկու տեղ՝ սկիզբի լէջին վրայ. կեցանկիւն սեւ մեյանով, ուր յատ- փալէ իր փեղարացուի. Իրկու փարք խաչերու մէջ, ԻՔԻ. ՅԻՐ. Բուրիսի, ԻԶ՝:

վրայ. — «Ավ. թիվն ՌՃԼԿ (1684)» չմտաւն. այս մաշտոցս առի որ և ողորմած ԱՃ վայելուցն տայ ի փառս իւր» (այս գիրը նոյնն է Դ. յիշատակագրութեան հետ)։

Զ. էջ 301՝ ստորին լուսանցքին վրայ. — «Զարուգ Մկրտիչ երէն՝ զաղափարոյ սրբ. յիշէ»։

Ի. էջ 315՝ ստորին լուսանցքին վրայ. — «Ով եղբարք զվարանեալ և զտառանեալ մեղօք վշտացեալ հոգով կուրացեալ չարօք շատացեալ Մկրտիչ երէն՝ զաղափարոյ սրբ. յիշէ Դ. մի քան»։

*) Թաւականի այս տարբերութիւնը արդեւ չէ արեգակնային և յաւնային տարիներու տարբերութեան։

Բ. էջ 423. — «Զմեղսաքանի մաշտոցաւ յիշեալ զՏր. Մկրտիչ»։

Թ. էջ 499՝ ստորին լուսանցքին վրայ. — «Զար. Մկրտիչ Բ. արտադրելով սակս ԱՃ յիւ յիշելով»։

Ժ. էջ 505՝ ստորին լուսանցքին վրայ. — «Զքարտղ. Մկրտիչ Բ. երէն՝ Յիշեալ»։

ԺԱ. էջ 604. — «Զքարտղ սրբ. Մկրտիչ և Շիւքի Բ. Բ. յիշեցէք»։

ԺԲ. էջ 746. — «Զքարտղ Մկրտիչ և Կիւրքի Բ. յիշեցէք»։

ԺԿ. էջ 779. — «Զարուգ և մեղաւոր Մկրտիչ երէն՝ յիշեալ Թիւ. ՌՃԼ (1691)»։

ԹՈՒՂԹ՝ 162 (= 324 Էջր). — ՄԵՆՈՒԹԻԻՆ՝ 18 × 14 × 4½ սեղմ. — ԳՐՈՒԹԻԻՆ՝ միասին. — ՏՈՂԹ՝ 17. — ՆԻԹ՝ րամպակեայ զեղնորակ թանձր թուղթ. — ԿԱԶՄ՝ արեւելեան, շաքանկագոյն կաշեպատ փայտեայ, լանջրով և թիկունքով, երկու կողմերը բռնուի հետերը. — ՄԱՅԱՂԱԹԵԱՍ ՊԱՆՊԱՆԱՆ՝ սիկորը և վերը մէջ մէկ թեթ, հին երկաթագիր մաշտոցի մը մնացորդներով. վերջը կայ սակայն երկրորդ մը պահպանուի թղթեայ երկաթաղիր, շուկասու աւետարանէն. մագաղաթեայ ուրիշ թերթեր եղած ու կտրուած են. — ՀԱՅԱՄԱՆ՝ վնասուած. թէ՛ սիկորը և թէ՛ արտաքին շրթունքները ցեցակեր, կազմը հինցած՝ թիկունքին, վերջը պակասաւոր. Սիկորը կայ քովանդակութեան ցանկը. յիշատակագրութեան ինչպէս ու կտրուած. — ԴԱՏԱՐԻ ԹՈՒՂԹ՝ չկան. — ՎԵՆԱԹԻՐ՝ րայ և մութ կարմրագոյն, երկաթաքիւղի նմանութեամբ, երկու տող և միայն սկզբի մեծ խորանին տակ. — ԳԻՐ՝ սեւ թանձր մեղմով միջակ բոլորակ. խորագրային ծանօթութիւնը բոլորն ալ կարմրակոյր բոլորակ. — ՍԿԱՆԱՏԱՐ՝ բոլորն ալ հասարակ զարդագիր, թռչնազրով խառն, առ հասարակ կալմիր, համարները կ'սկսին կարմրագոյն երկաթագրով. — ԼՈՒՍԱՆ՝ ՊԱՆԱՆ՝ սկզբի խորանին կից, մանուշակագոյն կարմիրով. նոյն ծագումներով և զմարդութեամբ ներքին բոլոր լուսանցադրերը. — ԽՈՐԱՆ՝ հատ

մը միայն, աւազին Էջին վրայ, մանուշակի կարմիրով, վնջ սիրուն վարդակներով և զանազան ծաղկաւորով. քաւական սիրուն. — ԿԻՈՒԹՈՐԱՆ՝ և ՄԱՆՐԱՆԿԱՆ՝ չկան. — ԳՐԻՉ՝ տնձանթ. — ՍՏԱՆՈՂ՝ տնձանթ. — ԺԱՄԱՆԿ՝ անյայտ. ԺԶ՝ զար. — ՏԵՂԻ՝ տնձանթ՝ երեսագէտ. — ՆԱՂԻՈՂ՝ անյայտ. — ԿԻԹ՝ չուի։

Մատենան է Մշտնի թղթեայ միջակ գիրքով, նկարուն, վերջը պակասաւոր ուր կան առձեռն փաթը Մաշտոցնիքու բոլոր մասերը, մկրտութեանն մինչև մաղգմայի օրհնութիւնը, ըստ ցանկի։

ՅԵՆԱՆԱՆԿԱՆԿՐՈՒԹԻՆ՝ չկան, ինչպէս ու կտրուած բլլալուն. կայ միայն՝

Ա. էջ 240՝ ստորին լուսանցքին վրայ. — «Պարտ է քահանայն հանապազ տաւին և զատկին, կարդալ ժողովրդեանն, քանզի սկիզբն խորհրդոյն զի ծնունդ և յարութիւն է քսի, զՉան և զառնան ի մեղաց, և յաղորդութեան արժանանան, և պանարժան էրէն յիշեցէք ի յաղթս ձեր»։

U L G S A B

ጊዜው የሆነው 3

42. 7. 1971

ԹՈՒՂԴԹՔ՝ 20Ը (= 412 էջր). — ԸՆԵՆՈՒԹԻՒՆ՝ 16 × 10½ × 5 սնդք. — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասին. — ՏՈՂԴ՝ 18. — ԵՒԻԹ՝ րումպակեայ, գեղեորակ գէշ յիլուած Թուղթ. — ԿԱԶԻ՞ արևելիան, շտպանկաւորեալ կաշնկաւոյ փայտեայ, սնեջրով և Թիկուեքով զոյգեալին վրայ փայտանի, սինքն ստաղու մերտով. անցեալին մէջ արծաթապատ. — ՄԱՅՈՂԱԹԵԱՅ ՊԱՇՊԱՆԱԿԻ՞ չկան. — ԱՆԵՅԱՄԱՆԻ՞Ք՝ քաւահան լաւ պահուած. կողբր անվաստ, քայց կաշեայ փոփրբ ինկած, Ակիգրբ լման, քայց վերքը պակասուոր, հոսնելով միայն սնքմ ու շնոջ օրհնելու կանոնը. Զիշատակարարն ինկած ու կորտւած, Բազմաթիւ Թրթրիբ մաշած ու ապա ձորացուած. — ԴԱՏԱԿ ԹՈՒՂԴԹՔ՝ վեց Թրթր, վերջին կազմի առնել դրտած՝ հաստորին զանազան մասերուն մէջ, օրագրական նիւնջերու համար. — ՎԵՐԵԱԶԻ՞Ք՝ չկան. — ԴԻՐ՝ սնել սնկանով խոշոր բոլորգիր. վերջին լաշին մը էկորբ նստար զիր, յետսաման. — ՍԵՅԱՏԱՅԱ՞՝ կարմրոյն ղեզ գտրդագրեր. համարները կ'սկսին կարմիր յաւջոզ երկաթագրով. — ԼՈՒՍԱՆԱՅԱՅԱՐԴ՞Ք՝ չկան. — ԽՈՒՐԱՆԻ՞, ԿԻՍԱՒՈՐԱՆԻ՞Ք և ՄԱՐԻԱՆԿԱՒԻ՞Ք՝ չկան. — ԴԻՐԻՉ՝ անծածոթ. — ՍԱՏԱՅԱ՞՝ անծածոթ. — ԺԱՄԱՆԱ՞՝ անպայտ, հոսանաբար թշ դրտու վիշ. — ՏԵՆԱ՞՝ անպայտ. — ԵՄԱՂԻՈՂ՞՝ անպայտ. — ԿՆԻՒՒ՞ չունի.

Մատենան է Մաշտոց, փոքրագիր, թղթ-
թեպյ, ուր տպագրվել առձեռն մուշտոցները
կանոնական մասերը, առանց մասնաւոր
առաւելումների:

ՅԵՃԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՔ Համ ԳԻՆ,
 զվտաւոր լիշատակարանը ինկած ու կոր-
 սուած բլլալուն:

Ա. Լ. Գ 411- նորոգ գրով, գատարակ թուղթի վրայ, — ՅԹՎԻՆ ՌՃԺԷ (1668), Վերջում Կին նորոգել է տառերը զարդ. հարգանք Խճանք Կին: Աճ ողորմի ասացել է Խճանք Կին: Ե իւր կողակցոյն Կին: Ե իւր հօրն Կին: Ե Կին Կին: Աճ ողորմի ասացել է նոյա տոկն: Հարց մեր որ իրականութեամբ:

Բ. — Էջ 412՝ նորագր կրող. — «Քվին
Ռոմեթ» (1670) ուլլա ամսուն ի վեր քանի
որ հոգեոր աշխն գաղեր է. Կ. ամիս մէկ
մէկ թու Կթ աղեր եմ, աշուհ հասն կէս կէսո :

W. H. S. A. B.

2/2 10/1 22

$$q_{\text{ref}} = 1409$$

ԹՈՒՂԲԻՔ 111 (=282 էջթ). — ՄԵՆՈՒԹԻՒՆ 16 × 11 × 4½ սնորք. — ԴԴՈՒԹԻՒՆ մխախն. — ՏՈՂԻՔ 19. — ԴԻԽԻՔ բաժնապահայ շահտ զէշ յրդի կուած ԲԱՅԲ. էջ 221-238 ինկպիւս իսան էջ 245-261 մայազարծ, ընտիր ի տոկուս. — ԳԱԶԻՄ արևնիստու, շաղանսխոյոգոյն կաշիպատ փայտայ, լոնջրոյ եւ թիլիւնըրդ, կողերուս փայտ սիրուս սազուռնեւրդ. — ՄԱԳԿԱԶԹԵԱՅ ԳԱԶԳԱՆԿԻՔ սկիզբը եւ վերջը հր-կուակա թերթ, կոթերն զրոյթիսս մը մնաշողդեն-թը. զարդարքի եւ զեղեթիւս սկզբնաստ հրոյդ. — ՀԱՆՏԱԶԱՆԻՔ շահտ աննպատ. վրթթ մարդոցոյին փնասաւած, զէշ թուրթին պատնասաւ, խոնուու-թեն եւ զորմասուրթեն, ցեղ եւ անասարրութեն, վերջ յիշատակուած մազադրթնայ թերթեր ի վր-ջոց զլուած են փնասաւած թուրթերուս տեղ, որոյն

հետևե տանիքական շարունակությունն են նախորդ թուղթերում ևս որք կը կրեն Բարսեղի Կեսարացայ Զբարդրիայ մեծ ազօրք, ո՛չ զգայի տարբերութեամբ տապալիք օրինակներուն հետ. — ԳԱՏԱՐԻ ԲՈՒՂԴԹ՝ չկան. — ՎԵՐԿԱՆԴԻՐԹ՝ սիկրի մեծ ևս ներքին փոքր խորաններուն տակ. կտրմբաղեղ երկաթագրեր, հա- մետա. — ԴԻՐ՝ սեւ մկնառավ այլազան բոլորգրեր, մազազաթնայ թրիքներն գլրբ րնալի. իսկ վերջի- նա առեկալայն ութը թրեթրեթ գլրբ նախանձիկի գեղեցկութիւնն ուր, արդի պարզ գրչութիւնը չիշնչնող, եւ յայտնի է որ նոր ժամանակի գլչէ է. — ՍԿԶԵԱ- ՏԱՆԹ՝ համետա, կտրմբաղեղ գտրագրեր, բոլորու- վին գուններով, ինչպէս մեռագրիկ ինքինն. Հա- մարները կ'սխմի կտրմբաղեղ երկաթագրով. — ԱՌԻ- ՍՏԵՆԱԶԱՐԴԹ՝ արտառային փոքրիկ. ամրադպրոյն

գունաթափ. — ԽՈՐԱՆՔ՝ սկիզբը հաստ մը, մեծ եւ հոթը հաստ ալ ներքին մասանց մէջ. մեծագոյն մաս. տամբ պարզ ԳՐԻՍԻՇԵՆԵՐ՝. — ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ եւ ՄԱՆ. ԲԱՆԿԱՐՔ՝ չկան. — ԳՐԻՉ՝ Սարգիս. — ՍՏԱՅՈՂ՝ տնայայտ. — ԺԱՄԱՆԱԿ՝ ՊԵՐՇ (+ 551) = 1409. — ՏԵՂԻ՝ Զեթուն. — ԾԱՂԿՈՂ՝ անծանօթ. — ԿԵԻՔ՝ չունի:

Մատեանս է Մատիւն թղթեայ, փոքրատիւր, հնադրոյմ, նկարուն, վերառուած, ուր կան առձեռն փոքր մաշտոցներու կանոնական մասերը, առանց յիշատակելի մասնաւոր հանգամանքի մը:

ՅԵՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆԻՐ՝ Ա. — էջ 279 (ԳԼԽԱՐԱՐ յԷՇԱՐԱՐԱՆ). — « փառք, պատիւ . . . անքնին, անեղ, աներր իսկականին: Եւ միտմին նորա բանին, անճառ ծննդեանն հայրենին: Եւ սր. հողոյն միշտ փառակցին. ամէն առատ պարգևատուին: Միշտ բնութիւն. ամայն, մի տէրութեն. եւ միշտ էին, զերաւատար երկնն անձին կատարողին. . . ամին, յանցեալն յայժմուս եւ ապագային. եւ յանրապատ . . . ամէնու:

« Արդ զրեցաւ զսր. տառս ԴԱՐՆԱՅԷ, ի քաղաքի. . . Ն (ԶԷՐԱՆՅ) կոչի. ընդ հովանեաւ Ք. ԶԷՐԱՆՅ, եւ Ք. ԴԱՐՆԱՅ ԶԷՐԱՆՅ, ի թվին ՊԵՐՇ (1409), ձեռամբ ՍԵՐՔԷ, մեղաւք լցեալ եւ անբարիւ: Եւ մեղաւորս ամի. . . եւ ընտ զնեմ ձեզ ի գեանի, յիշել չէ՞նք այսմ տառի, ԶԷՐԱՆՅ անուն մեղաւք իլի. եւ զնոյն իմ ըստ մարմնի, զփոխեալսն առքս. յոյսն ամենի. ով հանդիպի յայսմ գրի, թող յիշէ անձանձրալի, ինքն եւ յերբն յիշեալ լիցի, ԱՃ յիշողացս եւ յիշեցեալոցս. առ հասարակ ողորմեացի որ զամէնն ասէ ի քսէ. . . վարձս ընկալցի:»

Բ. — էջ 281. — « Յիշեցէք զվերջին չէ՞նք զայս. սուտանուն, մեղաւք իլի. ԵՇԱՆՅ. հողկոյս. որ. միայն. զանուն ունիմ. եւ ի գործոց. հեռացեալ եմ. բարութիւ. ոչ ունիմ. ԱՃ ողորմի: Երեցեք. ԱՃ. յիշէ. զձեղ. իւր. յարքայութիւ. ամէն. հայր մեղ. ի թիվն: Հայոց: ԹԻՎ (1553) նորոգեցաւ ի ԶԷՐԱՆՅ քաղաք: ընդ հովանեաւ Ք. ԶԷՐԱՆՅ եւ Ք. ԴԱՐՆԱՅ: ամէն:»

80

Մ Ա Շ Տ Ո Յ

Հին Թիւ՝ 4

ԹՃԺԷ — 1668

ԹՈՂԻՐՔ 262 (= 564 ԼԶր). — ՄԵՆՈՒԹԻՒՆ՝ 17 × 11½ × 4 սեղմ. — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ երկսիւն. — ՏՈՂՔ՝ 19. — ԿԵԻԹ՝ լու յիկում մագաղաթի նման բամպակեայ աղնի թուղթ. — ԿԱԶՄ՝ սեւ կաշեպատ խաւարայտեայ. — ՄԱՐԱՂԱԲԵԱՅ ՊԱՇՊԱՆԻՔ՝ չկան. — ՀԱՆԴԱՄԱՆՔ՝ թելն կողբը խախտած. բայց հոտորը լման. զործածուիմար քառական թերթեր չինցած եւ ապա կորկուած. — ԴԱՏԱՐԻ ԹՈՂԻՐՔ՝ մէջ մէկ թերթ. սկիզբն ու վերջը. — ՎԵՐՆԱԳԻՐՔ՝ չկան. — ԳԻՐ՝ սեւ մկանով յաջող բոլորգիր. միւնոյն գրչէն. — ՍԿԶՐԱՏԱՐՔ՝ թռչնադիր եւ զարգադիր. կարմիրով եւ կապոյտով խաւն. համեստ, հոտորները կ'սկսին կարմրագոյն սիրուն երկաթադրերով. — ԼՈՒՍԱՆԱԶԱՐԻՐՔ՝ համեստ, ամբողջ հատարին մէջ չոյն ոճի ծաղկաժողով. — ԽՈՐԱՆՔ՝ հաստ մը միայն, էջ 12. լիցեակապոյն յատակի վրայ, վեց կարմիր վարդակներով. — ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ եւ ՄԱՆ.

ԲԱՆԿԱՐՔ՝ չկան. — ԳՐԻՉ՝ Տէր Առաւանատուր բն. — ՍՏԱՅՈՂ՝ Տէր Խաչատուր բն. — ԺԱՄԱՆԱԿ՝ ԹՃԺԷ (+ 551) = 1668. — ՏԵՂԻ՝ Հալալ. — ԾԱՂԿՈՂ՝ գրիչ. — ԿԵԻՔ՝ չունի:

Մատեանս է Մատիւն թղթեայ, փոքրատիւր, լիակատար, առձեռն մաշտոցներու կանոնական բոլոր մասերով: Կը պահպան մեծապիսեան տաղեր ու զանգեր:

ՅԵՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆԻՐ՝ Ա. — էջ 492ա (ԳԼԽԱՐԱՐ յԷՇԱՐԱՐԱՆ). — « փառք ամենաւոր. երրորդութեն. հայր եւ որդի եւ հոգոյն որդոյ, անգրաւ յաւիտեան եւ յաւիտեանս յաւիտեանց ամէն:»

3. էջ 33. — Սկզբն առնալուց կէտքիւս
առք. Որք էն Սաւաւորքս և առնալուց և առն
նիւտն ըտ իւր-ս-իւր կըրթի. — Եւ ի յաւուր
ձեռնադրութեն. ձխեն խոռնկ սր. սեղա-
նայնս ևս ասեն չրկն. ըստ պատշաճի աւրնս
ևս սրկն. քրդէ. և ևս խաղաղութեն. . . .

4. էջ 62. — Կանգն յարժաւորքս
առք յիւնաբերեն. — Զգնեաւ եպսն. ևս այլ
քնք. ըստ աւրինի, ևս զպիրքն յարմարեն,
ևս լուցեալ լապտերաւք. խաչ առաջի ևս
զա . . .

5. էջ 88. — Կանգն յիւնաբերեն. . . .
— Զգնեաւ եպսն. ըստ աւրինին ի սրբա-
տուն եկեղեցւոյն . . . Այսաւր ածութիւն
զուսարձանայնոր . . . ևս սոպս զերկու ձեռ-
սն ի միմեանս յարկելով. . . . Ասեն զտաղս՝
Ո՞վ անմահ հայց կենաց մեղ տընար տը. յի-
սուս, քուսեցիւր զպարտիս նախահաւըն ա-
ղամայն. Բարեբարս բընութի. միածին հաւր
ձընունդ ի յերկրի երեսաւ մամնացար ի կու-
սէն. ի յերկնից զոյ անհայր թէ . . .

6. էջ 124. — Ի խնդրոյ թուամայ վրդ-
պի. Ածաբնակ սր. ուխտին Ռեծօրայ վա-
նաց. ևս ծառայարար կատարել Ածակիր
Հոգեկոյ առն Ած. Յախոր վրդպի. Դըրմե-
ցոյ աշակերտի Դէորդայ վրդպի. եղբնկա-
ցոյ. Յաղապս աղգականութեց. յաժան-
մանս — Դիտելի է աղգականութի. տարո-
ւոյեալ անձանցն է, ևս ոչ անհատինս Զի
անհատն ինքն է, որ ոչ հատանի կարէ, և
ոչ յաժանել. . . . Ասոր կը յաջորդեն աղիւ-
սակներ, ութը էջերու վրայ, յոտակ ևս
խնամուած :

7. էջ 145. — Սկզբն առնալուց
հայց ինչիւն. — Երբեք էսն հիշեցիւն. — Բ.
էջէն է. — Ժողովեալ ածայնոյ եպսին.
զորապազան զասս պաշտօնէիցն. ևս երթայ
ընտրեալ տեղին ըստ արժանին ևս բերեն
չափաւոր քարինս երկոտասանս, անտաշս
ևս անկոփս, ևս պատրաստ ունելով. Ասեն
սղմս. Տը. ո՞վ կացցէ . . .

8. էջ 171. — Կանգն յիւնաբերեն
էջ. — Յերկնային հսկումն լինի մինչև ցա-
ռուտուն, միարան ուխտին ևս ապա յեր-
րորդ ժամուն ժողովէ եպսն. զրազմութի.
ուխտին. և կան ի մէջ եկեղեցւն. և ասեն
սղս. Դատ արա ինձ տը. զի ևս յամր . . .

9. էջ 228. — Կանգն յիւնաբերեն
էջ. — Զատանն զաւագանն ի
տեղով իւրում. Լուսնան ջրով, ներքոյ և
արտաքոյ, և մաքրեն սը. կտաւով . . .

ՅԵՇԱՏԱԿԱՆԴՐՈՒԹԻՒՆՔ՝ քաղմամբս,
այսպէս.

Ա. էջ 238 (Կէտքս յիւնաբերեն). —
«Դրեցաւ սը. զիրքս. ի թվին հայոց ՋԱԱ
(1482). ձեռամբ յիւն մեղսամած է. ի
խնդրոյ սրբանեալ և առաքելաշնորհ եպսն
Երբեք է. ի վայելումն անձին իւրոյ. և
յիւատակ հոգւոյ իւրոյ. Վս. որոյ աղաչեմ
զամենեանս. որք պատահիք սմա. տե-
սութք. և կամ օրինակելով. յիշեալիք ի
մաքրափայլ յաղթման ձեր. Եւ. յիշեալ
Երբեք. և զմեղաւոր բնիւն շարժեք ծերունիս
և զուք յիշեալ ինչիւք ի քէ. Ածյո :

Բ. էջ 238՝ անդ. — «Եւ յատակ է
զիրքս Տը եւ զուրքս Երբեք է. ի զուտն Բ.
Եւ. յիշեալ ի թվին ՌԿԹ (1620) :

Դ. էջ 14. — «Եւ արդ աղաչեմ զձեզ
սը. հրդք. և հաւատոց. և կանոնաց հաս-
տատողքս. Երբեք յաղաթման ձեր զանար-
ժան բնիւն. Եւ. յիշեալ սոսկ անուամբ է. և Ած
յիշողացոյ ողորմեսցի ամէն :

Դ. էջ 61. — «Զմեղաւք լցեալ յիւն.
հանգերձ ծնաղիւք. ևս ամ. արեան մեր-
ձաւորաւք յիշեալք առաջի զէնուտն քի.
ո՞վ զասք լուսերամից. ևս մանկուք նոր
սիրնի և զուք յիշեալ լիք (այսպէս) ի քէ.
Ածյ մերոյ. որ է անեալ. յաւտեանս ամէն :

Ե. էջ 87. — «Զմեղսամած Երբեք
զուր. աղաչեմ յիշել ի տը. ո՞վ սը. ըն-
թերցողք :

Զ. էջ 126. — « . . . ևս մեղաւորս
Ած ողորմի սաս, որ յաղուսեակդ ախա-
տեցայ. Երբեք՝ զթողիթի և տես զթիւք
ի տուփսն աղիւսակի :

Է. էջ 131. — « . . . ևս զեղկելի յիւն
յիշեցէ՛ք ի քս. աղաչեմ զձեզ :

Ը. էջ 138. — «Դրեցաւ զիրքս ի թվին
հայոց. ԳԴԸ. (1439) ձեռամբ քաղմամբ
անարժան յիւն Երբեք. Վս. որոյ աղաչեմ
զամենեանս. որք աւերիք ի սմանէ. մե-
ղաց թողութի. խնդրեցէք ինձ անարժա-
նիս ևս Ած զձեր մեղքն թողցէ (յայտնի

Գ. Ս. Ն. Չ. Ս. Ր. Ս. Ն.

Հին թիւ՝ 95

ՅՁ = 1457

ԹՈՒՂԹԲ՝ 352 (= 704 էջր). — ՄԵՆՈՒԹԻՒՆ՝ 1712 X 1312 X 7 սնդր. — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասին. — ՏՈՂԲ՝ 19. — ԿԻՒԹ՝ ըստ յղիւած յամպակիտայ աղիւի եւ տոկուն թուի. — ԿԱԶՄ՝ արեւելեան, շագանակագոյն կաշիպատ փայտայ. ծաղկունիչ սիրուն տաղտմեքով, յոնջրով եւ թիւունքով. կունակր կաշեայ երկու փոկերով. մէկը ինկած. — ՄԱՆԿԱԿԱՅԵԱՅ ՊԱՇՊԱՆԱԿ՝ թերթ մը միայն, սկիզբը. երկսիւն երկաթագիր հին ճառայի մը ծնացորդ. զստացած. — ՀԱՆԳԱՄԱՆԲ՝ նոստատուոր, շնորձիւ տոհմուն կազմին եւ զգուշաւոր զործածութեան. — ԳԱՏԱՄԻ ԹՈՒՂԹԲ՝ սկիզբը մէկ եւ վերջը երկու թերթ. — ՎԵՐԱՄԳԻՐԲ՝ սկիզբի խորանկի տակ՝ երկու տող երկաթագիր, սեւով եւ կարմիրով, անճաշակ. — ԳԻՐ՝ սեւ մեկնով յաջող բողբոջի, սկիզբին մինչեւ վերջը միւսեւոյն զրէն. — ՍԿԱԶԱՏԱՄԻԲ՝ մեծ մատար թաշնակիր. ամէն զանձի սկիզբը. աւանց րացաւութեան կարմրագիւր եւ քուական սիրուն. համարներն ալ կ'սկսին կարմրագիւր սիրուն երկաթագիրով. — ԼՈՒՍԱՆԱԶԱՄԻԲ՝ սկիզբի խորանիւն կից մեծ. իսկ խորանիւնի Գանձի սկզբնաւորութեան, թիւով 85 դատ. նախ ճաշակի րաց միջով փոքր. — ԽՈՐԱՆ՝ հատ մը միայն սկիզբը. մանուշակի կարմիր յատակի վրայ. կարմիրով եւ լիցակով հինգ սիրուն վարդեակներ. ճակատ րաց եւ քուական. վրան երկու աղանիւնի. — ԿԻՍԱՄԻՐԱՆԲ՝ եւ ՄԱՆԿԱԿԱՅԵԱՅ՝ չկան. — ԳԻՐ՝ ՏԼԻ Սարգիս րոյ. — ՍՏԱՅՈՂ՝ աղալայ. — ԺԱՄԱՆԱԿ՝ ՅՁ (+ 11) = 1457. — ՏԵՂԻ՝ Երասաղէ. — ԵԱԶԳԱՅ՝ զրիւր. — ԿԻՒԹ՝ չունի:

Մատենան է Գանձար, թղթեայ, կաշեպատ, հաստ, միջակ զիրքով, լիակատար, ուր կան, ըստ բովանդակութեան ցանկի, 80 Գանձեր ու 28 տաղեր, համաձայն մեր թիւ 71 գանձարանի բովանդակութեան, սկսելով Հրեշտակապետաց Գանձէն մինչեւ Մեծեղական գանձերը:

ՅԵՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆԻՐ՝ Ս. — էջ 701 (Գիւնար յիւնար). — Ե Փառք ամենաւոր. երրորդութեան. հաւր եւ որդիք եւ հաւրայն սրբոյ որ եւ կարողութի. արքայ անձին Սրբի, հասանել յաւարտ ստիւն. յամի Զ. եւ Զ. (1457) թուականիս մերում. ի նոյնմերի ամսոյ ի իւ Սրգ՝ որք եւ կամի-

ցին ի խընդիր զիւր խոստայ ընթանայ, մարմնական եւ կամ հոգեկան մասանց ձանձինս բարձեայ կրեցին զտաժանմունս. զի թերեւ հասանելցին ի տեղեան փափագանացն որում բաղձանայցեն որպէս է՝ տեսանել՝ յաճասէր անձինս, մերոց առաջնորդացն. Սր կամ. կիր մարմնական գնացիցն ի րաց ընկեցին. առ նրպատակ վերին կուսման ընթանայով. հասանել առ որ ցանկային ի բազում ժամանակաց եւ զամենայն ժամանակս կենաց առ նա՝ համարձեայ զուշ մտաց իւրեանց բեւեռեալք ի սէր նորա եւ կարգեալ հաստատեցին առ ի պայծառութի. նոր սրտնի. տաւա եւ կանոնադրութիս. ժամուց եւ աղանթից. առ ի ձգել զամենեւեան ի սէր ամալին պաշտամունս է՝ զի ներքողական զովասանութի, զարդարեցին զմայր մեր զսուրբ եկեղեցի, եւ երեմն ի ձայն արկեալ, երգէին զերգս ամալին. եւ ուսուցանէին հարք որդոց Զմի մոռացմունք լինիցին մերոյ Աճյ, ինչ փափագ եւ կստուգս ի կարգաւորաց, եւ յետինս ի կրաւնաւորաց, անւամբս Սրբի պիտակաբար, եւ թմբեալս ծուլութի. ի տիղմս մեղաց, եւ անընդոտ մըրափաձս. Մեծաւ տաժանմամբ. զրեցի զմարդարտաւար րանս խոստուն եւ հոգեկիր արանց ի վարժունք կրթութի. եւ ի խրատ ուսման մանկանց սրտնի. ի սիրտնաւ մրտաց բանասիրաց եւ տաւնասիրաց անձանց. մանաւանդ ի սէր սիրելեացն Աճյ եւ ի պաշտոնութի. սր. եկեղեցոյ. եւ արդ՝ զբացաւ սա. ի սր. մայրաքաղաքս Եւ, ընդ հովանեաւ սր. եկեղեցոյս որ է հանդստարան Բ. ԶԵՂԻՅ՝ որդոյն զերեթեաւ Արդ՝ աղաչեմ զամենեւեան որք ներկայիք սմա, տեսութի. կամ աւրինակաւ, եւ կամ ալ ինչ ազգութի. իւրիւր միեղեցիք ի միտս բարիս զեղարար մեր ԶԵՂԻՅ՝ զորց աշակերտ, որ ձեռննաւ եւ աւանական եղեմեկ. Այլ եւ զերկոցս երանեալ զճնապեղաց զերջանիկ

բաժանելով մեր շեքերը՝ զհոգևոր հայրս մեր որ գտիւ եւ զգիշեր ի խորս ածային տառից զեղերելով վասն մեր հայրական զթով խրատելով եւ ուսուցանելով զմեզ, որոյ ո՛չ զոչ տրիտուր փոխարինի ի մէնջ. այլ որ կարողն է ամի. եւ զաւրաւոր ար. մեր յս. քս., հատուցել կրկին կենալ ք եր. աշխարհալքս և իւր եւ զրազմիրախտ հայրն մեր եւ զուսուցիչն շառիւ արեղայն, եւ զծնալղքն իւր. յիշեցէք ի քս. ամէն:

Դարձեալ ազաչեմ զամենհասան, որք

հանդիպէք ամ. Սիւնցէ՛ք ի մարտափայլ յաւաւթս ձեր զփրժուն Բրէյ- շառքի- և զհայրն իմ շառիւ- և զմայրն իմ շառիւ- և զկերարքն իմ շառիւ- և զարարքն. և զքոյրն իմ շառիւ- և զկենդանիքն և զհանդուցեալքն ի քս. ք:

Բ. Իջ 683՝ ստորին լուսանցքին վրայ. — Ձմեղսամակարդ Ս-բէ- իշ- յիշեցէք յազաւթս ձեր, յորժամ երգէք, եւ և՛ զձեզ յիշէք:

ԲՈՒԴԻՔ՝ 286 (= 572 էջր). — ԻՆՆՈՒԹԻԻՆ՝ 201 ք 16 X 6 սեղմ. — ԴՐՈՒԹԻԻՆ՝ միասին. — ՏՈՂԻՔ՝ 19. — ԴԻԹ՝ լա յղիւսժ րամպակեայ դեղնորակ քանձր թուղթ. — ԿԱԶԻՐ՝ արեւելեան. կաշեպատ փայտեայ, շաքանակագոյն, յանջրով եւ թիւկուելով, կաշեայ երեք փոկերով, կողերիւսն վրայ զծագրակն սաղոմէնք երկու արծաթեայ փոքր իտանգրով. մնացեալ զարդերը ինկած. — ԻՄԴԱՆՂԱԹԱՅ ՊԱՇՊԱՆԱԿ՝ մէյ մէկ թերթ, սկիզբն ու վերջը մէյ մէկ թերթ, երկաթագիր երկայն հնադրոյժ Աստուածաշունչի մը մնացորդներով. — ՀԱՆԴԱՐԱՆՔ՝ առ հասարակ լա պահուած, ի րայ տեսեալ 161-186 թերթերը. որոնք կարէն խախտած են, քայց յման. վերջին մագաղաթը փոքրիկ ծակ մը ունի, Բովանդակութեան ցանկը սկիզբն է. եւ յիշատակարանները ամբողջ. — ԴԱՍԱՐԿ ԲՈՒԴԻՔ՝ երկու թերթ սկիզբը եւ թերթ մըն ալ վերջը, որոնք ապա լեցուած են զանազան աղօթքներով, ինչպէս որ սովորութիւն է շատ մը Մաշտոցներու մէջ. — ՎԵՆԵՐԱԹԻՔ՝ մէկ տող, սկիզբի խորանին տակ, սեւադեղ երկաթագիր. — ԴԻԹ՝ սեւ թանձր մկանսով յաջող բոլորգիր, մեծիակ, սկիզբէն մինչեւ վերջը մինեւնոյն գրչէն. — ԻԿԶՐԵԱՏԱԻՔ՝ սկիզբի խորանին տակ փառադիր թռչնագիր, կարմիրով եւ կապոյտով. իւրաքանչիւր կանոնի սկիզբը թռչնագիր եւ զարդագիր, յաջող ծաղկուեցողով, Համայնները կը սկսին կարմրադեղ երկաթապրով, որոնք յաջող են. — ԻՌԻՍԱՆՏԱՐԱՆՔ՝ թիւով 48 հատ, որոնցմէ խորաններու կից եղողները մեծ եւ ճաշակաւոր, մնացեալները նոյն ոճի ծաղկուեցողով. — ԻՌԱՆՔ՝ էջ 1.

75, 108, 277, 375. բոլորն ալ ճաշակաւոր, Աստուցիներ, լեզակագոյն յատակի վրայ, կոնամե ճակատով, փնարամե տերեւիկներու եւ փորթիկ վարդեակներու եւ մէջտեղը սիրուն եւ խորհրդաւոր արեւակի մը ամբողջութիւն է, մանուշակի, կարմիրի եւ կոնաչի խառնուրդ չրջագծի մը մէջ, երկրորդը՝ ծով յատակի վրայ ամոգ լուսանքի են կարճէր, սիրուն փոքր վարդեակներով եւ նոյն ոճի չրջագծով, ուր կանաչը մասնաւոր շնորհ մը ունի, Նո՛յնն է 108րդ էջի խորանը, քայց ներսի ծաղկուեցողութեան ոճի ծաղկումով, եւ որուն bordureները քաջառիկ ներքի թիւն մը ունին, Ցաջորդ երկու խորաններու չրջագծերը միշտ Նո՛յն ոճով եւ զեղեցկութեամբ են, միշտ ծով յատակի վրայ, քայց վարդեակներու տարբեր համադրութեամբ, Բոլորին մէջ ալ անոյշ րոյք մը կայ հայ տոհմիկ զարդանկարչութեան. — ՊԱՏԿԻՆՆԵՐԸ համար նոյնը կարիկի չէ բսել զորժախորհրդաւոր, Սկիզբի խորանին հանդիպակաց էջին վրայ 16 X 11 սեղմ. մեծութեամբ, կայ քառակն յաջող նկար մը, կապալյա յատակի վրայ, ուր կ'ընեան ձեռք ձեռքի տուած երկու հայ վեղարաւորներ, Սարազով վայելուչ, քայց զիմպօծութեամբ ո՛չ, ԻԼԿը ունի վարդագոյն վերադիւր եւ կոնաչ ոսկի ծաղկուն փիլոն, խիկ միւսը առաջինին հակառակ տարազով, ներքնոցը ոսկի եւ կանաչ, փիլոնը վարդագոյն, Խրարու կը փոխանակեն կարմիր կաշեպատ վիրերներին, Նկարին կրկին bordureները շատ յաջող են եւ նոյն ոճն ու գոյները ունին խորաններու չրջագծերուն, երկրորդ նկարը, էջ 276, մինեւնոյն մեծութիւնը ունի եւ կը ներկայացնէ Ցի-

ՈՌՈՍԻ ԿԿՐՏՈՒԹԻՒՆԸ ՅՈՐՈՂԱՆՆՈՒ ՄԷջ. շատ ան-
ճաշակ, Յովհաննէս և Յիսուս ջուրին մէջ են, բով
յով, և նոյն իսկ Յովհաննէս Յիսուսի աջ թաղակը
բռնած, քայց Յովհաննէս Յիսուսի երես անգամն է,
հսկայի մը ձեռով. երկար մտաւ իսկ և մագնքով,
արգայիկ. որուն լոպն ի վեր երկարող թոյսի մը կար-
միր ծաղիկը զարմանայի ու խորհրդաւոր աճում մը
ունի: Գետեզրին վրայ հրեշտակ մը միայն. ունի
վեր աղանակիրայ սուրբ ձողին: Յովհաննէսի մերկ
սրունքնեք չափազանց ըստակ են. իսկ ըստակ-
ները ընդհակառակ յեցուն. Անեքղաշնակ համա-
դրութիւն մը կայ նկարիւ մէջ: Էջ 74 ի վրայ զծուած
կայ էջու մը պատկերը. կենդանին յեցունիկ է հա-
կառակ նիհար ոտքերուն. և վրան ունի մանուշակի
կարմիր գորգած ծածկոյ մը: Թէ՛ ինչո՛ւ այս ման-
ւանկարը ձեռագրիս մէջ, արդեսք քմայրը ծաղ-
կողին. — ԴՐԻՑ՝ Առաջիկ Սարկաւազ Դեղամեցի. —
ՍՏԱՌՈՂ՝ Յովհաննէս Եսայի. Աւրայի. — ԺԱՄԻԱՆԱԿ՝
ՌԷԼ + 551 = 1589. — ՏԵՂԻ՝ Կարին. — ԵՆԴԿՈՂ՝
անյայտ. — ԿՆԻԹ՝ հատ մը միայն. 572րդ էջին
վրայ, ծուածն, բոլորչի. սև մկանոզ՝ ուր կը կար-
դացուի «Պապա. 80. ՔՈ. . . .» :

Մատենան է Մ-չոց, թղթիայ, միջակ
ծաւալով, նկարուն, ուր կան սովորական
փոքր մաշտոցներու մէջ երեւցած բոլոր
կանոնները, թիւ 31 հատ, ըստ բովանդա-
կութեան ցանկի, ինչպէս նաեւ Գանձեր,
Տաղեր և Բժշկութեան և այլ աւետարան-
ներ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԴՐՈՒԹԻՒՆՔ՝ մէկէ աւելի.

Ա. — էջ 563 (Դէւ-բ-բ. յէ-բ-բ-բ-բ). —
«Փառք համազոյ և միասնական սք. եր-
րորդութիւ. և մի ածութեան, հաւր և որդ-
ւոյ և հոգւոյն սրբոյ յաւիտեանս յաւիտե-
նից ամէն: Աւարտեցաւ սք. մատենան որ
կոչէ Մ-չոց ձեռամբ արմար և և փրծուն
Էրէւ, — — — Էրէւ, քէւ-քէւ-քէւ, ի թրա-
բերութիւ հայոց. ԻԷԼ (1589). ի հայրա-
պետութիւ. ՏՆ. — Բ. էջ-քէւ-քէւ — Բ-քէւ-
քէւ, որ նստի յաթոն սք. Լուսաւորչին:
Արդ՝ գրեցօ սք. մաշտոցս, ի յերկրիս, Կ-բ-
նոյ որ կոչէ —բ-բ-բ, և ածապաշ զեզս,
Բ-բ-բ, ի զուտս քէւ-քէւ — Բ. քէւ-քէւ, և այլ
սրբոցն որ աստ կան հաւաք(ի)ալ. և ա-
ռաջնորդութե. յերկրիս. արիւ և պանծալի-
ւ-քէւ է-քէւ, և միաբանիցն ամէն: Դարձեալ
յիշեցէք գտեղւոյ քահանայքն, Տր. Բ-
քէւ, և Բ. — Բ-քէւ, Բ. — Բ-քէւ, և

Բ. — Բ-քէւ, Բ. — Բ-քէւ, և Բ. — Բ-
քէւ, և զի(ս) սուտ քէւ-քէւ. ամէն: Դարձեալ
յիշեցէք զհեղահոյի և բարեւէր և բարե-
ւիտ, և հարախաղաղ և ածապախ այրն,
Բ-քէւ և կենակիցն իւր, Բ-քէւ, և
զստերաց իւրոց՝ Բ-քէւ-քէւ, և Բ-քէւ-
քէւ, զարձեալ յիշեցէք, զբարեբար կինն,
քէւ-քէւ. և ձեռագրն իւր. հայրն Բ-քէւ-քէւ,
և մայրն Բ-քէւ-քէւ, և զստերացն իւրոց՝
Բ-քէւ-քէւ, Բ-քէւ-քէւ, Բ-քէւ-քէւ, և որդոցն ի-
ւրոց, որ հանդան առ ԱՃ. — Բ-քէւ-քէւ,
քէւ, Բ-քէւ-քէւ, որ այսոց որն ի կեանքն
են, որն ի մահկանացւոյն. ԱՃ ողորմի Բ-
քէւ. ամենայն արեւմ. մերձաւորաց, կեն-
դան(ե)աց և մեռելոց. ԱՃ ողորմի առաջ-
նւոցն, միջոցն և վերջոցն. առ հասարակ
ամէնի ամէն. հյր. » :

Բ. — էջ 372՝ ստորին լուսանցքին
վրայ. — «Զմեղաւոր. — — — յիշաւ. և ԱՃ
զձեզ յիշէ » :

Գ. — էջ 570. — «Զվերջին ստացաւ զ
սք. զորոցս շէր յիշե-քէւ Էրէւ-քէւ որ
ըստացաւ զայս յիշատակ իւր հոգոյն և Բ.
յիշե-քէւ. ձեռագրին, և մաւրն յիշե-քէւ. և
եղբարցն Բ-քէւ-քէւ, և քէւ-քէւ-քէւ, և քիւրն
խոյն քէւ-քէւ. փոխեցեալն առ ք. ամէն:
Թվին հայոց ՌԵԼ (1606) » :

Դ. — էջ 570, նոտք՝ քայց անճաշակ
զրով. — «Դարձեալ յիշեցէք շէր Էրէւ-քէւ
և զիւր հայրն յիշե-քէւ և զիւր մայրն յիշ-
քէւ, և զիւր կողակիցն յիշե-քէւ և զիւր
զոքանչն յիշե-քէւ-քէւ, ու զիւր եղբայրն
Բ-քէւ-քէւ և զիւր կողակիցն Բ-քէւ-քէւ, ու
Բ-քէւ-քէւ և զիւր կողակիցն Բ-քէւ-քէւ և
Բ-քէւ-քէւ որ ստքայ այլ դավեցան ու տվին
երկու զուտ իւրեանց հալալ վաստակոցն.
ևս Բ. Էրէւ-քէւ զեկի ի Բ. յիշե-քէւ յիշե-քէւ-
քէւ Էրէւ-քէւ զայս մաշտոցս . . . Դ. խաղով
Բ. . . (քերտած) ու Բ. աչք արծաթով
ու զարձեալ յիշատակ է արծաթէ խաչ մի
խմ աներոջայ Բ-քէւ-քէւ. ԱՃ ողորմի ա-
սացէք ամէն. և ԱՃ ձեզ ողորմի իւր կրկին
զալստեամբ ամէն հայր. ի թվին հայոց
ՌԷԹ (1620) ի ժամանակս Բ. Բ-քէւ-քէւ,
որ ան տարովն մահ եղաւ ի Բ-քէւ-քէւ ու հան-
գան և ԱՃ ողորմի ասացէք ամէն » :

85

Մ Ա Շ Տ Ո Յ

Հին Թիւ՝ 79

Թիւ = 1582

ԹՈՒՂԹՔ՝ 123 (= 246 էջր). — ՄԵՆՈՒԹԻՒՆ՝ 16¹/₂ × 12¹/₂ × 3 սղղմ. — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասին. — ՏՈՂԹ՝ 16. — ՆԻԻԹ՝ լուս յղկուած բամբակեայ թուղթ. — ԿԱԶՈՐ՝ արևելիան. Հազակապոյն կաշիպատ փայտեայ. երկու կաշեայ փոկերով. կողքերուն վրայ տակալին կը մնան կոշտ բեւեռներ. — ՄԱԳՆԱԹԵԱՅ ՊԱՉՊԱՆԱԿՔ՝ չկան. — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ լուս պահուած եւ անթերի. — ԴԱՏԱՐԻ ԹՈՒՂԹՔ՝ սկիզբը վեց եւ վերջը երեք թերթ, մարտի եւ անդիւ. — ՎԵՐՆԱԳԻԹՔ՝ չկան. — ԳԻԹ՝ սեւ մեկունով միջակ բոլորգիր. — ՍԿԶԻՆԱՏԱԹՔ՝ խրաքանչիւր կանոնի առջեւ. զարդազիր, բոլորն ալ արնագոյն ծաղկու մեկերով. համարները ունին կարմրադեղ սիրուն երկաթագրեր. — ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴՔ՝ բոլոր կանոններու սկիզբի էջերուն վրայ. տասը հատ, ի բոց տանալ սկիզբի խորանագարդ էջը. որուն տեղը քաջ թողուած է. Բոլորն ալ կարմրաներկ սովորական ծաղկու մեկեր. — ԽՈՐԱՆՔ՝ հոտ մը միայն սկիզբը, կարմիր յաւաղի վրայ. թռչնագարդ, սովորական. — ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ եւ ՄԱՐԱՆԿԱՐԴՔ՝ չկան. — ԳԻԹ՝ Գալուստ. — ՍՏԱՑՈՂ՝ Տէր Գանձիւլ բահանայ. — ԺԱՄԱՆԱԿ ԹԼԱ (+ 551) = 1582. — ՏԵՂԻ՝ Հոռմ. կլայ. — ԵԱՂԿՈՂ՝ անձանթ. — ԿՆԻԹ՝ չունի:

Մատենան է Մ—, թղթեայ, կաշիպատ, փոքրազիր, ուր կան փոքր մաշտոցներու յատուկ սովորական կանոնները, ինչպէս նաեւ մեծ երկան տաղեր:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ՝ Ա. — Էջ 245. — «Դրեցաւ իւր թիւն. ԹԼԱ (1582). ձեռամբ մեղաւոր Պ— էւ խնայոյ. Գ. Գեղեցիկն եւ իւր հարն Դեղեցիկն եւ մայրն Թ— էւ. եւ զկողակիցն Մ— էւ. ի վաշխումն սոցայ եւ իւր նախնեացն. զոր ար. Աճն արժանի արասցէ զիշատակ սոցայ եւ Աճ ողորմի տասցէք: Դրեցաւ ռակաւ զիրաւ ձեռամբ Գ— էւ. ի յերկիրն Հ— էւ. ի զատուն Տր. ներսէսն. Անմեղազիր լերուք. զրեցաւ Մաշթոցաւ Թէ. չես հաւատար նայ իւր արն. հարցիր ի Ե. Գեղեցիկն ողորմի տասցէք:»

86

Մ Ա Շ Տ Ո Յ

Հին Թիւ՝ 65

Ժեղար՝

ԹՈՒՂԹՔ՝ 144 (= 288 էջր). — ՄԵՆՈՒԹԻՒՆ՝ 18¹/₂ × 13¹/₂ × 2¹/₂ սղղմ. — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասին. — ՏՈՂԹ՝ 16. — ՆԻԻԹ՝ լուս յղկուած բամբակեայ մաշաղաթի նման ընտիր թուղթ. — ԿԱԶՈՐ՝ տրանական. կարմիր կաշեպատ խաւարտրտեայ. ծաղկեայ տաղու մեկերով. — ՄԱԳՆԱԹԵԱՅ ՊԱՉՊԱՆԱԿՔ՝ չկան. — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ նպատաւոր. շատ լաւ պահուած. մարուր եւ սակայն ո՛չ բովանդակութեան ցանկ ունի եւ ո՛չ ալ յիշատակարան. — ԴԱՏԱՐԻ ԹՈՒՂԹՔ՝ մէկ թերթը սկիզբը միայն. իսկ վերջն ալ եօթը թերթ. բոլորն ալ մարտի. — ՎԵՐՆԱԳԻԹՔ՝ մէկ տող միայն, սկիզբի խորանին տակ, կարմրադեղ երկաթագիր. — ԳԻԹ՝ սեւ թանձր միջանով յաջող բոլորգիր. — ՍԿԶԻՆԱՏԱԹՔ՝ սովորական, թռչնազիր-զարդազիր. կարմիր ծաղկու մեկերով. համարները ունին սկիւռն կարմրադեղ երկաթագրեր. — ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴՔ՝ թիւով 20 հատ, մեծ ու փոքր. աչքատու

կարմիր սովորական ծաղկու մեկերով. — ԽՈՐԱՆՔ՝ երկու հատ, առաջին եւ 71րդ էջերուն վրայ. Սկիզբին լեղակապոյն յատակի վրայ է եւ մուր կարմիր շրջագծի մէջ եւ նոյնպէս վեց կարմիր վարդանիւնրով. կրկին ճակատով. երկրորդը փոքր ու երկուր պարզ ԳՐՆԻՇ մէկ. միշտ կարմիր եւ անարմէր. — ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ եւ ՄԱՐԱՆԿԱՐԴՔ՝ չկան. — ԳԻԹ՝ ՍՏԱՑՈՂ. ԺԱՄԱՆԱԿ, ՏԵՂԻ եւ ԵԱՂԿՈՂ՝ անյայտ. չունենալով ո՛չ մի յիշատակարան. — ԿՆԻԹ՝ չունի:

Մատենան է Մ—, թղթեայ, փոքրազիր, նկարուն, ուր կան սովորական կանոններն ու մեծ երկան զանձեր ու տաղեր:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ՝ չկան:

ԹՈՒՂԹԻՔ՝ 225 (= 450 էջք). — ՄԵՆՈՒԹԻՒՆ՝ 16 × 11 1/2 × 5 1/2 սնդոմ. — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասին. — ՏՈՂԻՔ՝ 19. — ԴԻԻԹ՝ լու յղկուած բամպակեայ սպիտակ թանձր թուղթ. — ԿԱԶՄ՝ արեւելեան, շա- փանակագոյն աղնիւ կաշնպատ փայտեայ, յունջրով եւ թիկունքով, գծագրական սիրուն տողութեանով, կողքերուն վրայ բնեւոյ հետքեր. — ՄԱՆԴԱԹԵԱՑ ՊԱՀՊԱՆԿԻՔ՝ չկան. — ՀԱՆԴԱՄԱՆԻՔ՝ լաւ պահուած, տոկուն կազմին շնորհիւ, կարելի է ըսել որ բնաւ զործածուած չէ, այնքան մաքուր մնացած է մե- ուսկիւրս, որմէ պակաս չեն բովանդակութեան ցանկն ու յիշատակարանը, էջերը մեր կողմէ թուագրուած են. — ԴԱՏԱՐԻ ԹՈՒՂԻՔ՝ սկիզբը չորս եւ վերջը մէկ թերթ, մարութ. — ՎԵՐՆԱԳԻՐԻՔ՝ սկիզբի խորա- նին տակ միայն, երկու տող, զորագիրք եւ երկա- թագիր, անյաջող ծաղկումով, ինչպէս հասորիս քո- վանդակ վարդական մասը. — ԴԻՐ՝ սեւ մկանով յա- ջող քայլագիր. — ՍԿԶԱՆԱՍԻՐԻՔ՝ թռչնագրերու մի- ջակ նմանութիւններ, իւրարանջիւր կանոնի զու- լոր, համարները կ'սկսին սովորական երկաթագրեր, կարմրուղեք. — ԼՈՒՍԱՆԱԶԱՆԻՐԻՔ՝ բազմաթիւ, յի- շատակութեան ո՛չ արժանի, նոյնպէս սկիզբի միակ ԽՈՐԱՆԻՐ. — ԳՐԻՉ՝ Տէր Սարգիս երէց. — ՍՏԱՑՈՂ՝ տնայտ. — ԺԱՄԱՆԱԿ՝ ԹԻԹՐ († 1551) = 1659. — ՏԵՂԻ՝ Մարտի, — ԵՄԴԱՆԻՐ՝ անծնոթ. — ԿԵԻՔ՝ չունի:

Մատենան է Մ-Ե-Ե, թղթեայ, փոք- րագիր, կաշնպատ, ուր կան առձեռն փոքր Մաշտոցներու կանոնական լրոյր մասերը, 35 զլուխները, ըստ բովանդակութեան ցանկի:

ՕՐԾԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ ԼԿ. էջ 447 (ՉԼԻ-Ե-Ե յէ-Ե-Ե-Ե-Ե). — ՁՓԱՐՔ ամենա- սք, երրորդութեն. և մի ածութեն. անբա- ժաւելի միանական սք. երրորդութեն. հօր և որդւոյ և հոգւոյն սրոյ ամէն:

Շնորհիւն ԼԿՅ սկսեալ եղև սա՛. և ու-

ղորմութ. Նորին կատարեցաւ զիրքս այս որ կոչի Մ-Ե-Ե զոր արարեալ է մեծ վրպն. հայոց մեարաց և յոհան մանդակունին և այլ ի նախնեացն զոր հաւաքեալ ի միում տփի մաշտոց վրպի. ի պայծառութի. սք. եկեղեցոյ որ ունի ինքեան զմկրտութի. զնշանին և զկ-սից պսակն և զհաղորդ տալն և զաշխարհաթաղն և զտղայաթաղն ըսա- նմանութեն. և այլն ըստ կարգիւ Լկւ յան- կեալ կատարեցաւ զիրք Մ-Ե-Ե ի թուվին հայոց ՌՃԽԸԻՆ (1699) սեպտեմպերի ին. ի քաղաքն ի Մ-Ե-Ե. ի դուռն Բ. ի-Ե-Ե-Ե ուր ասի Մ-Ե-Ե. ի յառաջնորդութեն. մերոյ յէ-Ե-Ե ԼԵԵԵԵ և իւր աշակերտին կրդ. ԼԵԵԵԵ և ուսուցչաց իմոց Տէր Մ- Ե-Ե Ե-Ե և Տէր ՄԻԵԵԵ Ե-Ե և Տէր Լ-Ե-Ե-Ե ծրարեցաւ զիրքս ձեռամբ նուաստ և անպիտան Մ-Ե-Ե ե-Ե. անմեղադիր լե- ռուք եղբարք մեր վս. սղալանացս. քանզի այս է կարն մեր. ո՛վ եղբարք մեր մէկ հայր մեղա՛ ասացէք վս. մեր. ո՛վ որ կարդայ յիշէ, իշեալ լիցի ինքն ատենին. քի. 2. 3:

Բ. էջ 449, նոսր գրով. — ՁԱՐԳ զրե- ցաւ յիշատակարան Մաշտոցիս. ի թվակա- նիս հայոց. ՌՃԽԹ. (1710) հոկտեմբերի ամսոյն. իվ. յիշատակ հաւասար ժողովր- ւոց ի Մ-Ե-Ե քաղաքի. ի դուռն Բ. ի-Ե-Ե եկեղեցուն. Ապա չունի ոք իշխանութի. հանել զայս մաշտոցն ի զրանէ Բ. ի-Ե-Ե. թէ զողանալով և կամ ծախելով. և թէ զրաւ զնկով, և կամ ափշտակելով. այն- պիտին . . . :

U. S. A. 3

2/2 1/2 41

1727

ԹՈՒՂԹՔ՝ 171 (— 342 էջը). — ՄԵՆՏՈՒԹԻՒՆ՝ 15 × 9 1/2 × 4 սնդմ. — ԳՐՈՒԹՈՒՆ՝ միասույ. — ՏԱՂԻ՝ 15. — ԿԻՌԱՔ՝ բունգակեայ հասարակ թուղթ. — ԱՅԱՅՄ՝ արեմեյան, շաղպակագործ կաշեպատ, տախտակայ, խնջարով և թխուրով, երկու կողմերու քիւնանքու ճնտքերէն կ'երեւայ որ արածապատ տեղած է. — ՄԱՆԿԱՂԱԹԱՅՑ ՊԱՆՊԱՆԱԿՔ՝ չկան. — ՀԱՆՅԱՄԱՐՔ՝ րայի կռնակի կողի տախտակին կտորու տըրէն, ձևադրքի առ հասարակ լուպահուած է. — ՊԱՏԱՐԻԹ թՈՒՂԹՔ՝ սկիզբը վեց և վերջը եօթ հաս. սկիզբի 3րդ և 6րդ թուղթերուն լուպ, տարբեր գրչէ առկայուած են. ՄԵՐՈՅԵՅՅԱՆ ԻՂՈՒՆԸ... Ե ճակգիտա րո սժ.Լ... և ՈՒՆԱՆՈՐԴ ԿՆԱՆԸ... մասեր. իսկ վերջին 4րդ թուղթի կռնակը կայ արաքերէն էջ մը. որ յիշատակագրու թիւն է. — ՎԵՐԿԱԳԻՐՔ՝ մայն մէկ սող. սկիզբի խորանին տակ, զոց կարմիրով երկաթուպիր. — ԳԻԹ՝ սու մեյնովը հասարակ րոյզգիր. — ՄԱՂԻՆԱՍԱՒԻՔ՝ փորթն ու կարմրորդեղ, փորթ. թռչնապիր, շատ պարզ. — ՂՈՒՍԱՆԱՅԱՄՔ՝ սկիզբի միակ պարզ խորանին արասարին լուսանցիքն վրայ, ինչպէս նաև խճրքին մասին մէջ. բոլորն ալ հասարակ գծադրու թիւներն. առ աւել քիպորտուստաւուն սքրճիւր.

ԽՈՐԱՆՔ՝ սկզբը կայ միակ խորան մը, կարմրա-
դեղ պարզ զծաղրութեամբ. — ԿԻՈՒՆԻՐԱՆՔ Խ
ԼՐԱՆԱՆԿԱՐՔ՝ չկան. ԴԻԷՉ՝ ՏԼՐ Զարարիւ թոյ. —
ՍՏԱՅՈՂ՝ ՏԼՐ կարապետ թոյ. — ԺԱՄԱՆԱԿ՝ ՌՃԶ
(= 1727). — ՏԵՂԻ՝ Հալւայ. — ԽԵՂԿԻՄԷ՝ անձնաւթ, —
ԿՆԻՔ՝ չունի:

Մատենան է Մալթոյ, թղթակայ, փոքր
բաղիր, ուր կան, առձեռն սովորական Մալ-
տոցներու զլխաւոր մասերը միայն:

ԹԻՇԵԱՏԱԿԱԴԻՐՈՒԹԻՒՆԻՔ Ա. ԼՋ 335.—
 «Դրեցաւ սա ի շուքսն ձեռամբ տէր հոգեւոր-
 օրդւոյն» տէր Կաթողիկոսի իմաստաւոր Է. Բեր-
 շապէի, ի վաղիւրումն տէր Կաթողիկոսի Կարայի տէր
 Կարադիպիւնի Ի. ճ. ԼՋ ին (1727)»։

Բ. Էջ 336. — «Յիշտեմ զայս մաշ-
տոցս Բյ. Կաթողիկոսին Եկեղեցւոյ զս.
հոգւոյ Դ. Գաբրիէլ Բեկարի Ի Թուրքի
հայոց ՌԲ ԶԼ. Ժոյսի գեղջն (1822)»:

U. S. A. 8

212 Pte 77

$$R \cdot R = 1653$$

ԹՈՒՂԹՔ՝ 124 (= 248 էջը). — ՄԵՌՈՒԹԻՒՆ՝ 21 × 15 × 3¼ սնդմ. — ԳՐԱԹԻՒՆ՝ միասին. — ՏՈՂԹ՝ 20. — ՆԻՒԹ՝ քաժպակեայ շատ լավ յոկուտա՝ մազադաթանման թուղթ. — ԿԱԶՄ՝ արեւելեան, շա՛ս փանեպաղոյն կըշեպաւ, տարտաղեայ յանջրով եւ թիկունքով եւ կեքք հատ կա՛նայ ճարմանդներով՝ որոնց երկուցը ինկած, երկու երեսներու քաղմա՛սի եւ բռնադանդերէն յայտնի կ'երևալ որ ձեռա՛վար արծաթապատ եղած է. — ՄԱԶԳԱՂԹԻՒՆՆԵՐ ՊԱՇՊԱՂԻՒՆ՝ կ'է. ասոնց սոց զրուտ ու կոն, սիկա՛քը եւ վերք, երկուական թերթ լաւախներէ մեռա՛ցրի որ մասերը. — ՀԱՆԳԱՄԱՄԱՂԻ՝ շոթորն տոկոյն մազայն. եւ ուշադիր գործածա՞նքման, մասեանա՞ն լաւագէ՞ք է անաղարս, գիւծ ոնէ՛կ ցեղ՛ է խոնա՛ւու թնէ՛կ. — ՊԱՆԱՂԻՍ ԹՈՒՂԹՔ՝ սիկիքը վեց եւ վեր՛

քը չըրս հատ, որոնք ժամանակի ընթացքին գրեթե ամբողջությամբ լեցուած են զանազան յանելուածներով: — ՎԻՆԻՍԿԻԴՔ՝ միայն մէկ տող, կտրմադեղ սիւրուն եկեալներին առաջին միակ խորանին տակ: — ԳԻՒ՝ սեւ թանձր եւ բնորոշ մեկուկով յաջող բոլորագիր: — ՈՒԶՈՐԱՏԱՌՔ՝ թիւով 22, գրեթե առանց քայառութեան, մեծադիր թղթնագիր են, կարմիր յատակով ու կապոյտով խառն, ո՛չ միւս յաջողութեամբ: Բոլոր երկրորդական սկզբնատառները, յաջող երկաթագիր են. կարմիրոցը: — ՎԻՆԻՍԿԱՅԻՆԴՔ՝ առաջին էջերն, խորանի կէտ, բաւական սխալուն է, կարմիր եւ լեցակապոյն: Ներքին բոլոր յատեցեակապոյնը, թիւով 21, միեւնոյն մուկով են, համաժող: — ԽՈՒՄԱՆՔ՝ միայն մէկ հատ, սկիզբը, պարզ ջրանման գծապատկերում, յատկապէս

և կարմիր. չորս վարդեակներով. — ԳԻԻՉ՝ ՏԼԻ
Ղազար ԲՃՅ. — ՍՏԱՅՈՂ՝ միջ. Ղուկաս. — ԺԱՄԱՆ.
ԿԱԿ՝ ԻՃԲ (+ 551 = 1653). — ՏԵՂԻ՝ Հալեպ. —
ԻՆԱՂԿՈՂ՝ հաւանաբար գրիչը. — ԿԵԻՔ՝ չունի:

Մատենան է Մ—ւոյ, թղթեայ, փոք-
րաղիր, ուր կան սոճեւոն փոքր Մաշտոց-
նեբոս կանոնական բոլոր մասերը:

ՈՒՇԱՏԱԿԱՆԻՐՈՒԹԻՒՆՔ՝ Ա. էջ 233
(ԴԻԲ—ը. իշտ—իւրմ). — ՎՓա՛ռք ամե-
նասը. երրորդութեն. և մի ամուրթե. հօր
և որդեայ և հոգեոյն արոյ յաւիտեանս ամէն:
Արդ՝ աւարտեցաւ դիրքս այս որ կոչի Մա-
շոց, զոր արարեալ է մեծ զրդպիւն. հայոց.
մկարտիւր և յոհան մանդակունիս Դերեցաւ
սա ձեռամբ մեղաւոր և անխմաստ անձին,
շաւը իբէշո—. ի թվկինս Հայոց. — Բ. ճ. Բ.
(1653) ամին. ի մայրաքաղաքն է իշտոյ, ի
դուռն թ. — Զ—ձին, և թ. — — — — —
— — — — — ի կթղկութե. , — Դ. Ներքեի թեթ-
— — — — — և ի առաջնորդութե. իշտոյ քաղա-
քիս, արի եւ քաջ բարունակեալսն, — Դ.
իշտոյն էրդըն, որ է ինոյն երկրին ե-

— — — — —, զոր տը. ԱՃ մեր պահեսցէ ընդ եր-
կայն աւուրս մինչև ի խորին ձերութի.
ի սլարժանս մեր ամէն: Դերեցաւ սա ի խն-
դրոյ բարեպաշտ և իմաստուն հեղահոգի.
— — — — — իշտոյն և ամուսնոյն իւրոյ, և որ-
դոցն և ծնաւդացն և ամ. արեան մերձա-
ւորացն. եւ եղ յիշատակ ի դուռն թ. —
— — — — —, զոր տը. ԱՃ մեր բարով վայելի
տացէ ժառանգաւորացդ ամէն ամէն: Յի-
շատակ է մաշտոցս — — — — — հոգոյն.
ի դուռն թ. — — — — —, յորժամ տեսանէք
և կամ ընթեւունք զսա, յիշեցէք և ԱՃ
ողորմի ասացէք — — — — — իշտոյն և ամու-
սնոյն իւրոյ և ամ. արեան մերձաւորացն.
ամէնս:

Բ. էջ 235՝ « Դարձեալ յիշեցէք ի քս.
— — — — — արքայութե իշտոյն, և զիւր հայրն
շաւաւսն, և զիւր մայրն — — — — —, և
զիւր կողակիցն, — — — — — իշտոյն. և զիւր
որդին շէրէթըն և զիւր կողակիցն իշտոյն.
և ողորմի ասացէք իւրց. հոգոյն, և ԱՃ
զձեզ յիշէ իւր միւսանգամ զալստեանն
ամէնս:

Մ Ա Շ Տ Ո Յ

Հին Թիւ՝ 53

ԻՃԲ 1653

ԹՈՒՂԻՔ՝ 116 (= 232 էջը). — Մեծնութիւն,
19 × 11½ × 3 սնդր. — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասին. —
ՏՈՂԻՔ՝ 20. — ՆԻԻԹ՝ բարակակոյ հասարակ թուղթ. —
ԿԱՅՄ՝ արեւելիան, շաղանակոյն կողմնաւոր վայտ-
եայ, երկու կողմերու թելահանաւորելն որոշապիւ
կերեւայ որ մատենան արժանապատեցած է. —
ՄԱՆԿԱՅԻՆՔ՝ զԱՂԵՄԱՅ՝ չկան. — ԱՆԿԱՅԻՆՔ՝
շնորհիւ յաջորդական կաղմիրու, մատենան թէն
զերծ ճաշած է յայրայումէ, այսուհանդերձ շատ
զորձածութեամբ զեղեւած ու սկզբնական մասը բա-
ւական եղծուած է. — ԴԱՏԱՐԻ ԹՈՒՂԻՔ՝ վերջը
կան երկու թերթը. որոնց կէտը կտրուած. — ՎԵԻ՝
ԱՆԴԻՔ՝ միայն մէկ տող, կտրմարդեղ սիրուն եր-
կաթագիր. սկզբի միակ խորանին սակ. — ԳԻՐ՝
թանկ սու մկանով յաջող ողորգիր. — ՍԿՋՐԱՆ-
ՏԱՌՔ՝ թիւով 22, առանց բացառութեան մեծաղիր
թռնագիր են, կարմիր յատակով, եւ կապտասով
խառն, միջակ յաջողութեամբ շաւարները ունին

յաջող երկաթագիր. կարմրագոյն. — ԼՈՒՈՒՆԱՆ-
ՋԱՐԻՔ՝ առաջին էջին, խորանի կից, բաւական
յաջող է. կարմիր եւ լեղակագոյն. ներքին բոլոր
լուսանցագրողներ, թիւով 21. միեւնոյն ճով եւ
զոյնով են, յար եւ նման. թէ՛ գրութեամբ եւ թէ՛
ծաղկումով. թիւ 89 Մաշտոցին, ըլլալով Տէր Ղա-
զար ԲՃՅ-ի գլուխներ. — ԽՈՐԱՆ՝ հատ մը միայն,
պարզ ջրաներկ գծագրութեամբ, լեղակագոյն եւ
կարմիր. չորս վարդեակներով. — ԿԻՍԱՆՈՐԱՆՔ՝ եւ
ՄԱՆԿԱՅԻՆՔ՝ չկան. — ԳԻԻՉ՝ Տէր Ղազար ԲՃՅ. —
ՍՏԱՅՈՂ՝ Մահտեսի Ղուկաս. — ԺԱՄԱՆԿ՝ ԻՃԲ
(+ 551 = 1653). — ՏԵՂԻ՝ Հալեպ. — ԻՆԱՂԿՈՂ՝
հաւանաբար գրիչը. — ԿԵԻՔ՝ չունի:

Մատենան է Մ—ւոյ, թղթեայ, փոք-
րաղիր, կաշեպատ, ուր կան՝ սովորական
կանոնները:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ գրոցս՝

Ա. էջ 223. — (Գլխաւոր խնդրաւորը). — «Փառք ամենասք. երրորդութեն. և մի անութեն. հօր և որդոյ և հոգւոյն սրբոյ յաւիտեանս ամէն: Արդ՝ աւարտեցաւ գիրքս այս՝ որ կոչի խնդր. զոր արարեալ է մեծ վրդապն. Հայոց Մեսրոպք. և յովհան մանգակունի: Դրեցաւ սա ձեռամբ մեղաւոր և անխմաստ յանձին Ղազար էրէցո: Ի թվկնիս հայոց Ռ. Շ. Բ. ամին. ի մայրաքաղաքն ի Հալապ. ի դուռն - Բ. Գլխաւոր և - Բ. Գլխաւոր Եկեղեցւոյն, ի կթղկսութեն. Բ. Ներսէս Եկեղեցւոյ և ի առաջնորդութեն. Հալապ քաղաքիս, արի և քաջ բարունակեալին, Բ. Գլխաւոր Էրէցւոյն, որ է ի նոյն երկրէն Եկեղեցւոյ, զոր տր. Աճ մեր պահեսցէ ընդ երկայն աւուրս մինչև ի խորին ծերութի. ի պարծանս մեր ամէն: Դրեցաւ սա ի խնդրոյ բարեպաւտ և իմաստուն հեղահոգի Գլխաւոր Եկեղեցւոյն, և ամուսնոյն իւրոյ, և որդեցն և ծնակդացն և ամ. արեան մերձաւորացն. և եղ յիշատակ ի դուռն - Բ.

Գլխաւոր և կեղեցոյն. զոր տր. Աճ մեր բարով վայելել տացէ ժառանգաւորացդ ամէն: Յիշատակ է մաշտոցս. Գլխաւոր Եկեղեցւոյն, ի դուռն - Բ. Գլխաւոր և կամ ընթիւնութեք պատ, յիշեցէք և Աճ որդորմի ասացէք. Գլխաւոր Եկեղեցւոյն, և ամուսնոյն իւրոյ և ամ. արեան մերձաւորացն ամէն»:

Բ. էջ 225. — «Դարձեալ յիշեցէք ի քս. Հալապէս Եկեղեցւոյն, և զիւր առաջին աւուսինն, և զիւր որդին Հալապ Եկեղեցւոյն, և զմիւս որդին Հալապ Եկեղեցւոյն, և զիւր եղբայրն Հալապ Եկեղեցւոյն, և զամ. արեան մերձաւորքն. և որդորմի ասացէք. և Աճ ձեզ յիշողացդ որդորմեսցի. իւր միւսանկամ զալըստեան ամէն»:

Գ. էջ 68՝ ինկած թերթի մը տեղ նոր մը դրուած, պակասը դրուած և տակը տակնցուած՝ նստր, Գլխաւոր Եկեղեցւոյն ամէն»:

91

Մ Ա Շ Տ Ո Ց

Հին Թիւ՝ 35

1640՝

ԹՈՒՂԹԻՔ՝ 190 (= 380 էջք). — Մեծն Ռիթիւն՝ 17 × 13 × 4՝ սնդմ. — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասիւն. — ՏՈՂԻՔ՝ 17. — ՆԻԻԹ՝ բամպակեայ հասարակ թուղթ. — ԿԱԶՄ՝ արեւելեան տոկուն կազմ, տախտակեայ, շագանակագոյն կաշեպատ, լանջրով և թիկունքով. կռնակի երեք կաշեայ շարմանդներէն երկուքը ինկած, երկու կողմերու բեւեռահետքերէն կ'երևայ որ մատենան արծաթապատ կազմ է. — ՄԱՅԱԶԱԹԻՒՆ ԳԱԶՄԱԶԻՔ՝ սկիզբը և վերջը երկուսկան թերթ, երկաթագիր Աւետարանի մի մասերով. — ՀԱՆԴԱՄԱՆԻՔ՝ ընդհանրապէս լաւ պահուած՝ շնորհիւ տոկուն կազմին և յաջորդական նորոգութեանց: Զեռագրիս ներքին մասը բոլորստը է թիկունքին, խոնաւութիւն տեսնելով. — ԴԱՏԱՆԻՔ՝ ԹՈՒՂԹԻՔ՝ չկան. — ՎԵՐԱԶԻԹԻՔ՝ երկու տող, երկաթագիր. առաջինը զոյգ և երկրորդը՝ բազմ կարմրագոյն. — ՍԿԶՐԱՏԱՆԻՔ՝ թիւով 17, առանց բացառութեան, մեծագիր թղթագիր են, կարմրով և կապոյտով խառն, միջակ յաջողութեամբ, երկրորդական բոլոր

սկզբնատառերը, յաջող, երկաթագիր են, կարմրագոյն. — ԸՌԻՍԱՆՑԱԶԱԹԻՔ՝ թիւով 17, զեղարուեստական միջակ յաջողութեամբ, սովորական ՄԱՅԱԶԱԹԻՔ՝ ենք են, կարմիրի և լեզակի խառն գոյններով. — ԽՈՐԱՆ՝ միայն մէկ հատ, սկիզբը, կարմիր յատակի վրայ, լեզակով, վերեւը հին խաչքարի մը շրջած ձեւն է կարծէք, տակը չորս վարդեաններով. — ԴՐԻՇ՝ ՏԼԸ Դաղար բն. — (Բ.) ՄԱՏԱՆԻՔ՝ Մահաւսի Խաչատուր. — ԴԱՄԱՆԻՔ՝ 1640. — ՏԵՂԻՔ՝ Հալապ. — ԾԱՂԿՈՂ՝ հաւանաբար գրիչը. — ԿՆԻՔ՝ չունի:

Մատենան է Մ. Գլխաւոր, թղթեայ, փոքրագիր, կաշեպատ, ուր կան՝ սովորական կանոնները:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԻՔ՝ Ա. Սկիզբի մագաղաթեայ զոյգ թիկունքներուն յաջորդող առաջին էջին վրայ. — «Դրձ. յիշեցէք ի

քս. շահագործող իշխողը որ եղ զմայտոցս
զայս ի ք. հասնող յեկեղեցի յիշատակ
հոգոյ իւրում. և ծնողացն հետեւի հարկին.
և մօրն լըրդ ի հետեւին. և եղբարցն հետեւի
հետեւին և հարկին. և իշխողը ի կողակ-
ցին և զստերացն և առ ԱՃ փոխաւ որդոյ
իւրում հարկին պատահեկին. նաև քերց
իւրոց և աւ. արեան մերձաւորաց իւրոց
և արեան առու զարմիցն, որ եղ զղիւքս
զայս վերոյդիւն. հետեւի իշխողը յեկե-
ցէք և ԱՃ ողորմի ստացէք իւրն և ծնո-
ղացն իւրոց. ի թվին Ռճիկ (1678) մրտ
իւ. ի քղքս. հետեւի :

Բ. էջ 376. — Զվերջին կառավարաց շ-
նոցն հոգս հարկին կընտրուի յիշեցէք ա-
ղաւթս ձեր և զուր յիշեալ լիջիք ի քէ.

ամէն. Հայր մեր որ յերկնս. ամէն. :
Դ. էջ 78-119 ստորին լուսանցքնե-
րու վրայ՝ Եկեղեցի յիշատակ իւրում
զմեղաւք և սեւացեալս յիշեալ ո՞վ պատ-
ուական քոյք. : Ո՛հ շահագործող սե-
ւացեալս թէ ինչ ճար ունենայ յայն ահա-
զին և սոսկալի առնին. այգուցն կար-
դայ և զանիմատ շահագործող յիշեալ
այգուցն կարդայ Ո՞վ սը. քոյք. և զեւթ մահու-
նաւի մեղաց զործ. տղայ թաղին կարդայ
և զիս յիշէյ՝ :

*) Մատենադարանի յիշատակարանը ին-
կած և կորսուած ըլլալուն, բարբախտութիւն
մըն է որ Գրիչը՝ Տէր Դազար Մելիք, այս լուսանցք-
ներուն մէջ գրած է իւր անունը :

Մ Ա Շ Տ Ո Յ

Հին Թիւ՝ 37

Ճշգրտ.

ԹՈՒՂԹԻՔ՝ 355 (= 710 էջր). — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
13¹ | 2 × 10¹ | 2 × 5¹ | 2 սնդմ. — ԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ՝ միա-
սիւն. — ՏՈՂԹ՝ 17. — ԴԻԻԹ՝ լուս յղուած քամ-
պակեայ զեղնորակ թուղթ. — ԿԱՋՄ՝ արեւելեան,
տոկուն, տախտակեայ, շաղկապեայ կաշեպատ,
լանջորով և թիւղնորով, կաշեայ երկու ծարմանդ-
ներով, երեսի կողքին քաւեւի հետքերն կ'երեւայ
որ մատենան արծաթապատ եղած է. — ՄԱՊԱՂԱ-
ԹԵԱՅ ՊԱՇՊԱՆԱԿ՝ չկան, ՀԱՆՊԱՄԱՆ՝ ձեռագիրս
առ հասարակ լուս պատուած չէ. առաջին թանի մը
էջերը ինկած, մասամբ ցեցակեր, իսկ վարի ար-
տարին անկունը, մինչև տախտակեայ կողմը հաս-
նելու աստիճան, այրած, բարբախտաբար առանց
վնասելու բուն իւրութիւն. — ԴԱՏԱՐԻ ԹՈՒՂԹԻՔ՝ սկիզ-
բը և վերջը մէյ մէկ հատ. — ՎԵՐԵԱԳԻՐԹ՝ միայն
մէկ տող, այն ալ երկրորդ խորանին սակ. հաւա-
նաբար առաջին խորանն ալ ունէր, բայց ԹԵՐԹԵ
ինկած է. կարմրադեղ հասարակ երկաթագիր. —
ՈՒՇՈՒՄԱՆԱՆ՝ թիւով 72, կապոյտ և կարմրադեղ,
բաւական սիրուն թռչնագիր-գարգապիր են. իսկ
երկրորդական թուր սկզբնատառերն ու համարա-
ցութիւնները, կարմրադեղ են ու անյաշտ երկաթա-
պիր. — ԻՌԻՍԱՆՈՒՄԱՐԹ՝ թիւով 72, սկզբնատառ.

ուրու հետ ներդաշնակ, յաջող զմագրութիւններ
են. — ԳԻՐ՝ թանկը սեւ մկանով հասարակ թուր-
գիր. — ԻՌԻՄՆ՝ չորս հատ, առաջինը ինկած,
փոքրագիր, կարմիր յատակի վրայ կապոյտ երեք
վարդեակներով. — ԿԻՌԱԹՈՐԱՆ՝ և ՄԱՆՐԱՆԱԿ՝
չկան. — ԳԻՐԶ՝ անծանօթ. — ՈՍԱՅՈՂ՝ անծանօթ.
ԺԱՄԱՆԱԿ՝ անծանօթ. — ՏԵՂԻ՝ հաւանաբար Հա-
լէպ. — ԵՄԱՂԱՂ՝ հաւանաբար գրիւր. — ԿԵԻՐ՝
չունի.

Մատենան է Մ-Վ-Վ, թղթեայ, փոք-
րագիր, ուր կան սովորական կանոնները :

ՈՒՇՈՒՄԱՆԱՆԻ ԹՈՒՂԹԻՒՆՆԵՐ՝ Ա. Դժբախ-
տաբար ձեռագիրս գլխաւոր յիշատակարանը
ինկած ու կորսուած և կամ յատկապէս
զոգցուած է. Վերջին էջի պարագայ մնացած
մասին վրայ, կայ միայն հետեւեալը, օտար
գրչէ. Եկեղեցի յիշատակ է մաշտոցս ք. շ-ն
էկեղեցի. չունի որ հրաման զայս ծախս-
ւոյ կամ զբաւելոյ անդունդն պատմի ինչոյ :

նորոք, հաւատարար գտնադառն զբնիկները. — ԲԿԶԲ-
ԿԱՏԱՌԳ՝ ԼՈՒՍԱՆՅԱԿԱՆՊԻՊԻՆ Եւ ԽՐԴԱՆԳ՝ շատ ան-
հապառ եւ անորոշէր. հատորիս մէջ մոտ գտած
յիշատի զեղանորնետուհան ռիւկ ճապ. — ԳԲԲ՝
տնծանաթ. — ԲՏԱԲՈՂ՝ Տէր Թուսիկ. — ԺԱՄԱՆԱԿ՝
ԻժԻԲ. — 1674. — ՏԵՂԻ՝ Հաւույ. — ԻՄԿՈՂ՝ հաւ-
անաբար գրիչը:

Մատենան է Մ-ԸԳ-ը, թղթեայ, փոքր
րաղիք, կաշեպատ, ուր կան սովորական
կանոնները:

ՅԵՐԱՍԱԿԱԿՐՈՒԹՅՈՒՆՔ՝ Ա. էջ 157.—
«Փառք ամենա սր. երրորդութե. հօր եւ

որդոյցը և Կոպոյն սրբոյ այժմ և Ժիյտ և
յաւ: Աճ ողորմի տէր Ռոմէն և իւր կենակ-
ցուն Սաւաթէն, և իւր որդայն Հարամէն,
և տէրաց(ւ) աբգոն, և ժէրէ Էմէն, Փա-
նայէն, Հարգեմ-Ռոմէն և որդոյն Խաչաթաթէն,
Պետրոնի և Պաշտէն և իւր որդոցն Գորգ-
րէն և Կաթիկէն և Պաշտէն, Կարգեթէն և
Կրէթէն, Լոմ-Կաթէն: Աճ ողորմի առաջէք
իւրեանց որ զնկցին զայս սք. Եպիսկոս և
կական յիշատակ յ Ժ. Թոմէն: Էթէթէն: Ի
կական յիշատակ շայոց: Ռոմէն: Աճ ողորմի ա-
ռաջէք Սմէն Հաւրս:

95

U. G. S. 03

2/2 P/L 76

ԹՈՒՂԹՔ՝ 112 (= 224 էջք). — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 201|2 × 151|2 × 3. — ԳՐԹԻԹԻՒՆ՝ ժխարխ. — ՏՈՂԻՔ՝ 18. — ԵՒԻԹ՝ լաւ յղուած բառապահայտ հաստ-
բողոք. — ԿԱԶՄ՝ արեւելեան. տախտակեայ, շաքա-
տակազոյդ կոչակապա, յաքսոյդ ու քիւրիւնոյդ. կաշ-
եայ երկու ճարմանդներով. — ՄԱՅԱՂԱԹԵԱՆ ՊԱՀ-
ՊԱՆԱԿ՝ ցկան, քայց անոց սեղ. իրը նմանութիւն
կան սկիզբը եւ վերջը երկուստեան թերթ թղթոյ
աւետարանի էջքի. — ՁԱՆԳՄԱՆԱՆ՝ առ հասարակ
պաշտօնի. — ՎԵՐԱԳԻՐԻՔ՝ հասարակ. — ԳԻՐ՝
նոտք. — ՍՎԶԲՆԱՏԱՌՔ, ԼՈՒՍԱՆՅԱԶԱՐԴՔ եւ ԽՈ-
ՐԱՆԱՆ՝ չկան. — ԳԻՐԵ՝ Կիրակոս. — ՄՍԱՅՈՂ՝ լու-
սաարար եղողալէի. — ԺԱՄԱՆԱԿ՝ Թեմ = 1621. —
ՏԵՂԻՔ՝ շայտ. — ԾԱՂԱՂՈՂ՝ հաւանաբար գրիւք.

Մատանա է Մալգո, թղթեայ, փոքրագիր, ուր կան՝ սալագիր փոքր մատուցներու սովորական կանոնները, գրեթէ նոյնը թիւ ԳԱ-ի հետ:

1621

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆԺ Ա. Էջ 213. —
«Իշատակ է մաշտոցս լուսարար, եաղուպ-
լին և հօրն նամէին. և մօրն սթըլ քուլին.
ի գոռն սր. քառասունք կկեղեցուն. թվին
հայոց ՌձԻ ի ամսոյ հնարեբր իդ. դրձլ.
չունի ոք իշխանութի. հնաացուցանելոյ ի
զրանէ սր. և կեղեցոյ կթէ ոք անդգնի զպա-
տիմն ուղայի և զկայէնի առցէ ամէնու :

Բ. էջ 215. — սով եղբայր ևս զայս տեսայ, սակաւ մի մխիթարեցայ . . . Ես մեղաւոր ձեր ոտից չող, միտքս է մօրու ու չէ տեսող զկաշաղակեմ Աճ բոլոր ուղեւ չեմ ուսեր, զայս զիրս նաւոր: Զգործս ձերաց մերոց ուղիղ արայ իմեզ ու:

Դ. էջ 109. — «Զորք եւ գահախորհրդի-
բան» յիշեալ :

96

17 11 6 8 0 3

2/2 P/2 31

1669

ԹՈՒՂԹՔ՝ 132 (= 264 էջը). — ՄԵԽՈՒԹԻՒՆ՝ 17^{1/2} × 13 × 21^{1/2} մմ. — ԳՐԽՈՒԹԻՒՆ՝ երկսին. — ՏՈՂՔ՝ 19. — ՀԻՒԹ՝ բամպակեյ լուս չղկուած թուղթ. — ԿԼԶԻՐ՝ արեւելեան, տախտակեյ, շագանակագոյն կահեպատ, լանջոյթ եւ թիկոնըրդ. —

ԻՄԱԴԱՀԱԹԵԱՏ ՊԱՇՊԱՆԱԿՔ՝ չկան.— ՀԱՆՐԱՍԽԱՆՔ՝
հողորին թիկունքը թէև գնասուած, բայց հատորս
յուս պահպանուած է, Ոեւէ պակաս թերթ չկայ.—
ԽԱՍԱՒԻ ԽՌԻԴՔՔ՝ սկիզբը 3 թերթ, ապա լքացուած,
հսկ վերջը 16 թերթ, բոլորովին սպիտակ.— ՎԵՐ-

ԿԱՅԻՐՔ՝ սկիզբը միայն սող մը. կարմրադեղ. հասարակ թռչնագիր. — ԳԻՐ՝ սև եւ կարմրով խառն միջանով միջակ բոլորգիր. համարապոլիններ՝ կարմրադեղ երկաթագիր. — ՍԿԶՐԻԱՏԱՌՔ՝ կարմիրով կապոյտ րաւական սիրուն թռչնագիր-զարդագիր. ԼՈՒՍԱՆՅԱԶԱՐԳՔ՝ գանազան ծաղկոցներու զործ. սովորական զծագրութիւններով. հազիւ բանի մը հասը ճաշակաւոր. — ԽՈՐԱՆՔ եւ ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ՝ յորս նաս, անճաշակ. — ԳՐԻԶ՝ Այերանոս. — ԸՍՏԱՆՅՈՂ՝ Տէր Արրահամ. — ԺԱՄԱՆԱԿ՝ ՌձԺԸ = 1669. — ՏԵՂԻ՝ Հալկո. — ԾԱՂԿՈՂ՝ գրիւր. հաւանաբար:

Մատենան է Մ-շտ-ը, ուր կան տպագիր փոքր Մատոցներու սովորական կանոնները:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԿՐՈՒԹԻՒՆԻՔ՝ Ա. Դիւաւոր յիշատակարան էջ 262. — «Փառք ամեն նասը. երբորդու թեղ. հօր եւ որդւոյ եւ հոգւոյ սրբոյ անգրաւ յաւիտենիւ ամէն. Սրբ գրեցաւ Մ-շտ-ը ի մայրաքղքն բերէ-յ ընդ հովանեաւ Ք. շ-շէն եւ Ք. շ-շէն եւ կեղեցեցաւ, ի հայրապետութեւ. Տն. քր. ի թվականութեւ. մերոյ ՌձԺԸ»: Բ. էջ՝ 263. — «Յիշատակ է Մ-շտ-ը հանգուցեալ տէր քեռքէ որդի տէր Քր-ն-ն-ն ի քաղաքն հլո. ի դուռն Ք. շ-շէն Ք. ի

եկեղեցին ի թիւն հյց. Թ. ձ. Ղ. ամին Ռուսփարի. ժ. օրն, Շաբաթ»:

Դ. էջ 42ր. — «Ո՛վ ընթերցողք յիշեցէք մի հայր մեղային. զթագ պարծանաց իմոց, եւ մանեակն ոսկի պարանոցի իմոյ գուսուցիչն իմ շտր. շ-շտ-ը»:

Դ. էջ 59. — ստորին լուսանցքին վրայ. «Յիշտէ. հ-ն-ի. տէր Քր-ն-ն-ն»:

Ե. էջ 84ր. — «Ո՛վ լոյս երամ եւ երկնանման դասք ընթերցողաց յիշեցէք զանպիտան եւ զանարհեստ քր-ն-ն. դուկ անուամբ շ-շտ-ը Մանաւանդ զվերոյ գրեալ ի իրարս պատկին գուսուցիչն իմ շտր. շ-շտ-ը»:

Զ. էջ 84. — ստորին լուսանցքին վրայ՝ «Յիշտէ. է հլոցէ. տէր Քր-ն-ն-ն ի Ք. ի. Ք. ի. եկեղեցին ի հլո. քղք. թիւն Թ. ձ. Ղ.» = 1741. Է. էջ 137. — ստորին լուսանցքին վրայ՝ «Յիշտէ. է տէր Քր-ն-ն-ն հլոցէ-յ ի Ք. ի. Ք. ի. նոյնը՝ էջ 154-55:

Ը. էջ 184. — ստորին լուսանցքին վրայ՝ «ՊԼ-շտր շ-շտ-ը Քր-ն-ն-ն ի Ք. ի. Ք. ի. նոյնը ի յիշեցէ-ն»:

ԹՈՒՂԹՔ՝ 200 (= 400 էջք). — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 14 X 9 X 3 1/2 սնդմ. — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասին. — ՏՈՂԹ՝ 15. — ՆԻԹ՝ րամպակեայ հասարակ թուղթ. — ԿԱԶՄ՝ արեւելեան շազանակադոյն կաշեպատ. խաւարաբանայ, լանջքով եւ թիկունքով. — ՄԱԳԱՂԱԹԵԱՅ ՊԱՇՊԱՆԱԿ՝ չկան. — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ ընդ հանրապէս լաւ պահուած չէ. թերթերու մեծագոյն մասը կարէն ինկած եւ կազմը բոլորայումս է մասոմբ. Հաւանական է որ վերջին բանի մը թուղթերը ինկած բլան. զի զիսաւոր յիշատակարանը կը պակսի. — ԿԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹՔ՝ չկան. — ՎԵՐԿԱՊԻՐ՝ չկան. — ԳԻՐ՝ հասարակ նոսր զիր, սև մեյանով. համարապոլինները կարմրադեղ. երկաթագիր նմանութիւն. — ՍԿԶՐԻԱՏԱՌՔ, ԼՈՒՍԱՆՅԱԶԱՐԳՔ, ԽՈՐԱՆՔ եւ այլ զեղարուեստական նշմարք երբեք չկան. — ԳՐԻԶ՝ անծանօթ. — Բ. ՍԱՏԱՅՈՂ՝ Տէր Ղազար բոյ. — ԺԱՄԱՆԱԿ՝ 1771 էն առաջ. — ՏԵՂԻ՝ հաւանաբար Հալկո. — ԾԱՂԿՈՂ՝ անծանօթ:

Մատենան է Մ-շտ-ը, ուր կան տպագիր փոքր Մատոցներու մէջ երեւցած բոլոր կանոնները. աւելի ըլլաւով Աւագ Հինգ-Հաթիթի Ռոնալուայի կանոնը. կան սովորական տաղերն ու զանձերը:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԿՐՈՒԹԻՒՆԻՔ՝ Ա. Սկիզբը. քովանդակութեան յաջորդող տողերուն մէջ, վերջէն գրուած եւ տարբեր զրոյժ՝ «Իշատակ այս մաշթուցը Ք. իշտ-ն-ն-ն է ի յիշեցէ-ն ի տ-ն-ն-ն-ն-ն է ու կու տր. շ-շտ-ը սփր կարթաւ ասէ Ո՞՞ ուղղութիւն հուքուն հայուց թվին ՌՈՒԹ»:

Մ Ա Շ Տ Ո Ց

Հին թիւ՝ 84

ԹՀԶ = 1627

ԹՈՒՂԹՔ՝ 140 (= 280 էջր). — ՄԵՆՈՒԹԻԻՆ՝ 11 × 10 × 5¹ 2 տնդ. — ԳՐՈՒԹԻԻՆ՝ միասին. — ՏՈՂՔ՝ 16. — ՆԻԻԹ՝ շատ զէշ յղկում ըմպակեայ թուղթ. — ԿԱԶՄ՝ արևելեան շագանակագոյն, կաշակաւ, լանջում է թիկունքով. նարմանդները ինկած, երկու երեսներն ալ խաչանիչ տալուած. — ՄԱԳԱՂԱԹԵԱՅ ԳԱՀՊԱՆԱԿՔ՝ երկու թերթ սկիզբը. երկու հատ ալ վերջը. չորսն ալ տւետարանի մասերով. — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ ո՛չ բաւ պահուած. մագաղաթեայ վերջին երկու թերթերը գրեթէ կիտովին ցեւակեր. հասարին վերջին րանի մը թերթերը յիշատակարանով միասին, ինկած ու կորստած. Արտարին երեք ցեւէ լիզումով. — ԳԱՏԱՐԻ ԹՈՒՂԹՔ՝ երկու հատ, միայն սկիզբը. — ՎԵՐՆԱԳԻԹ՝ չկան. — ԳԻՐ՝ սև մկանով հասարակ թղթովը. — ՍԿՋՐԱՏԱՏՈՒՔ՝ թիւով 10 հատ, կարմրագիւ մեծադիր գարդապեր, հասարակ. — ԼՈՒՆ

ՍԱՆՑԱԶԱՐՔ՝ թիւով 10 հատ, շատ անյաջող, պորթ գծագրութիւններ. դիկո հատը թղթովին անճաշակ. — ԽՈՐԱՆՔ՝ սկիզբը միայն մէկ հատ, զոյ կարմիր յատակի վրայ, պորթ ջրաներկ. — ԳՐԻԶ՝ անծանօթ. — ՍՏԱՌՈՂ՝ անծանօթ. — ԺԱՄԱՆԱԿ՝ ԹՀԶ (+ 351 = 1627). — ՏԵՂԻ՝ անծանօթ, հասարար չալկոյ. — ԵԱՂԿՈՂ՝ անծանօթ, հասարար գրիչը:

Մատենան է Մ=չք, ուր կան տրպազիր փոքր մաշտոցներու մէջ երեցած բուր կանոնները. կան սովորական տաղերն ու դանձերը. Յիշատակարան ունեցած եւ ինկած է. միայն սկիզբի տողին վառարկ թուղթի նախադր կայ Թ. Ի. Ն. ԹՀԶ:

Մ Ա Շ Տ Ո Ց

Հին թիւ՝ 59

ԹԺԹ = 1660

ԹՈՒՂԹՔ՝ 109 (= 218 էջր). — ՄԵՆՈՒԹԻԻՆ՝ 18 × 13¹ 1 × 2¹ 2 տնդ. — ԳՐՈՒԹԻԻՆ՝ երկսին. — ՏՈՂՔ՝ 18. — ՆԻԻԹ՝ բամպակեայ սովորական թուղթ. — ԿԱԶՄ՝ արևելեան շագանակագոյն, կաշակաւ, տախտակեայ, թիկունքով. — ՄԱԳԱՂԱԹԵԱՅ ԳԱՀՊԱՆԱԿՔ՝ չկան. — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ գրեթէ անճանաչելի դարձած, մուկերու տարափելի աւերին տակ. ԱՆԵՐ, թուր թերթերուն վրայ յայտնի, գործում ալ զուրսէն զէպի ներս, մինչև գրութեան իսկ վնասելով. Ներքին րանի մը թերթերը կարէն ինկած. — ԴԱՏԱՐԻ ԹՈՒՂԹ՝ մէկ թերթ միայն, վերջը. — ՎԵՐՆԱԳԻԹ՝ երկու տող միայն, սկիզբը. առաջինը թուանգիր գարդապիր, կարմիրով խառն, իսկ երկրորդը՝ կարմրողեղ երկաթապիր. — ԳԻՐ՝ սև մկանով միջակ թղթովը, համարագրութեան կարմիր սիրուն երկաթապիր. — ՍԿՋՐԱՏԱՏՈՒՔ՝ փառապիր, թուանգիր, կանաչով ու կարմիրով խառն, իսկ իւրքին թիւով 17 գլխապիր, թուրն ալ հասարակ թուղթովը. — ԼՈՒՆԱՆՑԱԶԱՐՔ՝ թիւով 17

թուական սիրուն, րոյց գրեթէ թուրն ալ վնասում ու անճանաչելի. — ԽՈՐԱՆՔ՝ սկիզբը միայն մէկ հատ, կարմրողեղ, կապոյտ յատակի վրայ, երկր սիրուն վարդեակներով եւ երկու ծաղկեկար ազուցում ընկածով. — ԿԻՄԱԽՈՐԱՆՔ՝ հատ մը միայն, Տղայաթաղի կանձին վերելը, մինչոյն ոճով. — ԳՐԻԶ՝ Տէր Աստուածատուր ընդ. — ՍՏԱՌՈՂ՝ Արարկիւցի Մարգար. — ԺԱՄԱՆԱԿ՝ ԹԺԹ (+ 351 = 1660). — ՏԵՂԻ՝ չալկոյ. — ԵԱՂԿՈՂ՝ Գրիչ՝ Տէր Աստուածատուր:

Մատենան է Մ=չք, ուր կան տրպազիր փոքր մաշտոցներու մէջ երեցած բուր հասարակ կանոնները, սովորական տաղերով եւ դանձերով:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻԻՆ՝ Ա. էջ 217՝ (ԳԼԻՆՆԻՔ ԲԷՆԻՔԻՆԻՆ). — «Փառք ամեն»

նասր. երրորդութեանն՝ և միոյ ածութեն. յախտեանս յստից ամէն: Արդ՝ յանկէլ-
եալ կատարեցաւ գիրքս այս որ կոչի ին-
քոյ, զոր արարեալ է մեծ վարդապետն
Հայոց մեսրոպ և յունն մանդակունի:
Իբրեցաւ սա ձեռամբ մեղսանիկ և եռա-
թըռուառ անձին Եղեմ-ը անուամբ և եթ
օնչի. ի խնդրոյ սրբաւոր, և ինքանդի,
և բարեպաշտի, Երեմիայի ինքնի, որ ստա-
ցաւ զսա ի նալալ արդեանց իւրոց՝ և ետ
զսա յիշատակ անկեղեկ ի Բ. Եռանդի
ի ինչոյ: Արդ եղև զրաւ և աւարտ գրոյս,
ի թվաբերութեա. Հայոց տումարիս՝ ՌՃԹ:
Ի մայրաքաղաքս Զեդէ-յ որ է Եւլա. ընդ
հովանեաւ Բ. Եղեմի և Բ. Եռանդի և
կեղեցեացս՝ և այլ ամ. սրբոցն որ աստ
կան հաւաքեալ՝ ի յազնուի. քրիստոնէից:
Ի կաթուղիկոսութե. Եւր ինքնի որ է
այժմ բազմեալ ի յաթոռ սր. լուսաւորչին,
ի մայրաքաղաքն ի Եւլա: Արդ՝ երես անկեալ
ազաչեմ զգասս քչայլոց և զգլխակաւաց՝
յորժամ տեսանէք ըզմատեսանս ածային՝
կամ աւրինակէք, կամ մահ և կեանք կա-
տարէք՝ յիշեցէք ի քս. և մեղաց թողու-
թի. խնդրեցէք ստացողի սր. զրոցս՝ վե-
րոյ յիշեցեալ հաւատարիմ առն Եղեմի և

ճնաւդաց նորին հարն Եղեմի և մարն
իւրոյ շքեշին. և կողակրցոյն իւրոյ Եւ-
լա ինքնի. և զրատիւրին իւրոյ շքեշին՝
և փեսային իւրոյ Գրիգորին՝ և թոռին իւրոյ
Եւլային. և ի քս. հանգուցեալ զաւակացըն
Եւլային և Երեմի և Եւլային և ամ. արեան
մերձաւորաց նոցին ամէն: Ընդ նոսին և
զանարման զըծողս Եղեմ-ը և զճնաւդան
իւր և զամ. ազգատոհմս իւր, յիշեցէք ի
քս., և ի ի և առատ սրտիւ մեղաց թո-
ղութի. խնդրեցէք՝ և քս. թողցէ ըզմեղս
ձեր ամէն: Ո՛վ մանկունք սր. եկեղեցւոյ՝
աղաչեմ զձեզ յիշէլ ի քս. և մեղաց թո-
ղութի. խնդրել ուսուցչին իւրոյ շքեշին
և Երեմի Եղեմի և Եւլային սր. բազում աշխա-
տանք ունի ի վր. անարմանիս. զոր հա-
տուսցէ նմա քս. զփոխարկնն ի միսան-
գամ զալրստանն իւրոյ ամէն: Եւ այլ ոք
չունի ի իստանի. առնելոյ շքեշաց զայս ի
զրանէ Բ. Եղեմի. կամ ծախելով կամ
զրաւ զնկով. կամ զողանալով. զպատի-
ժըն ընդ յուզալի առցէ ամէն: Եւ մասե-
նիս լաւ պահաւորքն՝ և խնամ ստանողքն
աւրիւրին յիշէլ և յամ. սրբոց նորա.
ամէն Հայր մեր որ յերկո:

ԹՈՒՂԹՔ՝ 211 (= 422 էջր). — ՄԵՆՈՒԹԻՒՆ՝
23 × 15 1/2 × 5 սնգմ. — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ երկսին. —
ՏՈՂՔ՝ 24. — ԿԻՒԹ՝ լաւ յղուած րաւպակեայ հաստ
թուղթ. — ԿԱՅՈՒՐ՝ արեւելեան հին կազմ, շագանա-
կազոյն կաշեպատ տախտակեայ. յանջրով ու թի-
կունքով. կաշեայ երկր Ծալմանդեմի միջինը ին-
կած: Վրան տաղուած գիծերով. — ՄԱՆԿԱՆԻՍ
ՊԱՆԿԱՆԻՍՔ՝ չկան. ասոցն տեղ երկու թերթ սկիզբը
և երկու թերթ սկիզբը երկաթապիթ թուղթի թեր-
թեր կան Մարտիկանոսի վարդէն. — ՀԱՆԴԱՄԱՆՔ՝
յայտնի է որ ձեռագիրս շատ զործածուած է. իբր
կանոնական մասեան. եւ այսպէս յաճախ նորոգ-

ուած, կտրկտուած և ինկած էջերը յրացած. տար-
քեր թուղթով եւ զրով: Վերջին յատի մը էջերը ին-
կած և յիշատակարանի կտրեւոր մասը կտրտուած.
նախորդ յատի մը թերթերը կտրէն անջատուած:
4(5) էջէն սկսեալ նոր թերթեր աւելցուած եւ զու-
նազան տաղեր. ողմեր ու գումժեր գրուած: Ծանօթ
սրինակեներ. — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹՔ՝ սկիզբը միայն
մէկ թերթ. — ՎԵՐՆԱԳԻՐՔ՝ չկան. — ԳԻՐ՝ միջակ
քաղորդիւր. կանոնական վերադիրները՝ յաջող նուոր-
գիր: Համարագրուիները կարմիր աղեղ միջակ երկու-
թաղիր. — ՈՒՅԻՆԱՏԱՆԻՐՔ՝ նուազած կարմիրով րա-
ւակոն սիրուն թուղթիւր. — ԴՈՒՈՒՆԱՏԱՆԻՐՔ՝

ԿԻՆՔԸ, ԻԿՈՆԸ, Սիկորբո մեկ ԽՈՐԱՆ մթախե կաշ, ասար-
տում գոյներով. — ԴԻՂԸ՝ Յովանեւս ԲԷՂ. — ԲՍՏԱ.
ԲՈՂ՝ անձնաթ. — ԺԱՄԱՆԱԿ՝ 1370 էն առաջ. —
ՏԵԴԻՒ՝ անյայտ. — ԻՆԴԻՈՂ՝ անձնաթ.

Մատենան է Մեր Մայր, ուր կան
սովորական կանոնները:

ՅԵՐԵՄԱՅԱՅԻԿԻԲԻՐՈՒԹԻՒՆԷՐ և. Էջ 108
(ԻՆԷՆՈՐ ՎԵՐԳԻՆԻ)։ — «Փառք ամենա-
սր. երրորդութեան յաւիտեանս յաւիտենից
ամէն։ Շնորհիւ տն. ամենակալի և բարե-
լարիւ և խնամողի և մարդասիրի, Սկիզբն
արարեալ ողորմութ. և զթաւթ. Նորին
կատարեցի զսակաւ զրկունքս ձեռամբ ա-
նաորմանի և ախմար էջէ շէշնէն իրջա-
ն զայդգեպոնիւնն տն. յաւիտէ և ի դո-
բոնի։ Ընծիւ և յազդեպոնիւնն որդոյ
ՎԵՐԳԻՆԻ սրբափառի և բարեպաշտիւ
Լեզ յապաշտ զամենեւեան որք ընթեռ-
նոյք կամ աւրինակէք յիւնջիք զիւ բազ-
մամեղս շէշնէն շէշնէն զախմար էջն ի
սր. և ի մաքրափայլեալ յազաւթս և ի
մեղսսբաւի պատարոցս ձերս և զձեռոցն

իմ գհանգուցեալսն ի քս. և զամաւեր
որդիսն իմ զպարգեալն իմ ի տւ. և շահեալն,
զղելի վարեալն զոր և ազատեցլ զնա
քս. Լէ՛ք իւր հայրախնամ փառաւորն և
շահեալն՝ ազատեալն զօրքանէրն և զժիրն...
(հոս կ'իշխատուի զժախտաբար, այս յի-
շատակարանին յաջորդ թերթը ինկած ու
կորսուած ըլլալուն):

Բ. Լ՝ 351բ. — Սղի եղբարք, ուրք
աւծակէջ. զծառայն յի. քիւ. Եւ
ինն մեղապարտ չյանմէ. Բ. Իս ին-
չընցէք զթողութի. բազում մեղաց
իմեզ:

Կ. ԼՂ 307բ. — «Ո՛վ քարոզք բանին
համարաւթն: որք ընթանայք զարհնու-
թիւնս: Որչեղեք զմզապարսա շէշին: Եւ
զտմար գրեւ: և Ո՞՞ զմեզ յիւնացէ: (այս
բոլորը կարմրապեղծ):

Կ. Լ. 407բ. — Վճի եղբայրք: Զեղա-
րելիցս աւետարանքս այսպէս կարդաւ: Ի
վերաւստ զա յոհաննէս: Ի զիւերի Ուղու-
կաս: Ուղղէ Ի Մարկոս: Եւ զիւ Ի Մատ-
թէոս:

ԹԵՐԻԹՔ՝ 231 (— 168 էջը) . — ԼԵՆԻՆԻԹԻԿ՝
17 x 11 1/2 x 3 սեղմ. — ԳՐԻԹԻԹԻԿ՝ երկսին. —
ՏՈՂԻՔ՝ 21. — ՆԻԹԻՔ՝ լաւ յղիւած քաւպակեայ
թուղթ. — ԿԱԶՈՐ՝ արեւելեան սեւ կաշեպատ, խո-
ւարարանայ, թիկնորով վրան քեւեւեւնու հետ
լարեր. — ԼԵՆԻՆԿԱՆԵԼԻՔ՝ ԿԱԶՈՐԱՆԻՔ՝ ցլան. — ՀԱՆ-
ԴԱԼԼԱՆՔ՝ գործածութեան տակ հինցած. սկիզբն
25 թերթ ինկած. ծառայած առաջին թուղթերը չե-
լատիր. եզրերը լիցուած յեցեղւ. հերքին մասը.
շատ անը մըլած եւ կարկնածու եւերին շատ քի-
թերթեր ինկած եւ տեղը նոր դրուած ու դրուած.
ՀԱՆԼԱՆԻ ԹՈՂԻՔ՝ մէկ թերթ միայն վերջը. — ՎԵՆ-
ԶԵՐԻՒՔ՝ չկան. — ԳԻ՝ սեւ մշտնով միջակ քոյր-
երի խաւարաներու զլուխները կարմրազօղ եւ սեւ
երկաթաղոր. — ՍԿԶԵՆԱՏԱՆՔ՝ թիւով 27, կարմր.
ցոռ պարօ թռչնաձիւ եւ օտարազգ. են. — ԼԻՍԵՆԱՆՔ՝

ՅԱԶԱՐԴԻՔ՝ Թիւով 27, Նոյն աօ՛նն եւ, բնդհանրապէս
կեք լազմի ութթիւ գոնեակի տակ կրուած եւ տնո-
ւոր՝ Մուսայած. — ԽՈՐԱՆԻՔ՝ յեւե. — ԿՈՍՈՍԹՈՐԱՒԱՅ
միտայ մէկ տաս. 71րդ էջին վրայ, կարճորակեղ-
տաւարակ գծադրութիւն. — ԳՐԻՏ՝ միւսին 192րդ
էջը՝ Տէր Աստուածատուր Բոյ. — անկէ անդին աւ-
տանթ. — ԿՍԱՅՈՂ՝ անտանթ. — ԺԱՄԱՆԱԳ՝ հա-
տնորաբար 1675 էն վերջ. — ՏԵՂԻՔ՝ Հալպա. — ԽԱՂ-
ԿՈՂ՝ Ինքը՝ Տէր Աստուածատուր:

Մատենան է Մաշտոց, ուր կան առձեռն
տպագիր Մաշտոցներու մէջ երեցած զԵ-
խաւոր կանոններու:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆՔ՝ 24-25. Տի-յն

192րդ էջի վարի լուսանցքին վրայ գրուած է. — «Մինչ ի այս տեղս ես — քաղ. երէց-
դրեցի» : Հասանարար Տէր Աստուածատու ԲՐՆ. ի ձեռութեան վերջին գրչու թիւնն է այս

և ձեռագիրն չտուենակողք չէ համարձակած լիցունել յիշատակարանի համար բաց թող-
ուած վերջին էջը :

102

Մ Ա Շ Տ Ո Յ

Հին Թիւ՝ 10

ԹՃԻԲ 1673

ԹԵՐԹՔ՝ 120 (= 240 էջը). — ՄԵՆՈՒԹԻԻՆ՝ 191 1/2 X 13 X 2 1/2 սնդր. — ԳՐՈՒԹԻՆ՝ միասին. — ՏՈՂՔ՝ 21. — ՆԻԻԹ՝ հասարակ թուղթ. — ԿԱԶՄ՝ արեւելեան սեւ կաշեպատ, խուսարարտեայ, միայն թիկունքով. — ՄԱԴԱՂԱԹԵԱՅ ՊԱՇՊԱՆԿ՝ չկան. — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ շատ լաւ պահպանուած. — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹՔ՝ սկզբը երկու և վերջը՝ մէկ թերթ. — ՎԵՐՆԱԳԻՐՔ՝ երկու սող միայն. սկիզբի միակ խո-
րանին տակ. առաջին՝ մեծագիր թուղթի, կար-
միրով ու կապոյտով, քաւական սիրուն, երկրորդը՝
կարմրադեղ երկաթագիր, յաջող. — ԳԻՐ՝ թանձր սեւ
մեղանով և կարմիրով խառն յաջող քոյրագիր. հա-
մարագլուխները կարմրադեղ երկաթագիր. — ԸՈԿՁԲ-
ՆԱՏԱՐՔ՝ փառագիր թուղթի, ներքին գլխագրերը,
թիւով 27, բոլորն ալ միջակ թուղթեր, կարմիր -
կապոյտ. — ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴՔ՝ խորանին արտաքին
լուսանցքին վրայ, մեծ, կարմիր փրփուր գոյնով,
գրեթէ նախորդներուն նման, միեւնոյն ծաղկողի
զործ. ներքին 27 փոքր լուսանցազարդերը, բոլորն
ալ մարաբ և ճաշակաւոր. — ԽՈՒՐԱՆՔ՝ միայն մէկ
նաւ, 13րդ էջին վրայ, լեզակադոյն յատակով եւ
եօթը սիրուն քաջուած կոկոններ եղերող կարմրա-
դեղ բաւակուսի մը մէջ. — ԳՐԻՉ՝ Աստուածատու ԲՐՆ.
— ՍՏԱՅՈՂ՝ Սք. Աստուածածին եկեղեցւոյ ժո-
ղովորդը. — ԺԱՄԱՆԱԿ՝ ԹՃԻԲ (+ 551) = 1673. —
ՏԵՂԻ՝ Հալպա. — ԾԱՂԻՈՂ՝ գրիչը :

Մատենան է Մ-ւոյ, փոքրադիր, թղթ-
թեւայ, ուր կան ապաղիւր օրինակներու մէջ
ամփոփուած բոլոր կանոնները, առանց ու-
շադրաւ տարրերակներու, և բաժնուած 23
կանոններու :

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՆ՝ Ա. էջ 233
(ՎԵՐ-ՎԵՐ ԴԵՐ-ՎԵՐ). — «Փառք ամենա-
սք. երրորդութեանն և միայն սոճութեանն
յաւրտեանս յաւրտեանից ամէն» Արդ՝ յանկ
եղեալ կատարեցաւ զիրքս այս որ կալի Մ-ւ

Բոյ՝ զսք արարեալ է մեծ վարդապետն Հայոց
մեսրոպ և յոհանն մանգակունիւ Գրեցաւ
սա ձեռամբ մեղստեղի և եռաթըշուա
անձին — քաղ. անուամբ և եթ քաղ. Արդ
եղ և գրաւ և աւարտ գրոյս. ի թվարկու-
թեւ. տուամարիս, ԹՃ. և ԻԲ.՝ մարտ ամսոյ
ի. Ժ.՝ ի մայրաքաղաքն Բեյք. որ է Մ-
ւոյ. քնդ հովանեաւ — Բ. — քաղ. և — Բ. —
առաւելք երկնանքման Երեւանի. և ալ
սրբոյն որ աստ կան հաւաքեալ ի յաւ-
նութի. քրիստոնէից՝ ի հայրապետութեւ.
տեառն — Բ. — Երեւան (կարմիրով)
որ է այժմ բազմեալ ի յաթոս սք. լուսա-
ւորչին ի մայրաքաղաքն ի Եւ. եւ առաջ-
նորդուեւ. մայրաքաղաքիս Մ-ւոյ Արդ
Երեւան. Արդ երես անկեալ աղաչեմ զգաստ
քնից. յորժամ սովաւ մահ և կեաք կա-
տարեք. կամ արիւնակ զընէք յիշեցէք ի
քս. ԶԳՅՆ սորին քաղ. քաղ. և մեղաց
թողութի. խնդրեցէք անարժանիս եւս ա-
ռաւել զըստացող սորին՝ (տարբեր գրով) :

Բ. «Յիշատակ է մաշտոցս — Բ. — քաղ.
եկեղեցուն ժողովրդեան չունի ոք հրաման
կամ վստահութի. զայս զողանալոյ կամ
ծախելոյ եթ ոք անդգին և սուցէ զայս
զղատութեւ ուղալի և անանիալի և սաւի-
րայի և բորոտութի. նէ մանայ իջցէ ի վե-
րայ նորա ամէն» :

Գ. էջ 2՝ «Յիշատակ է մաշտոցս — Բ.
— քաղ. եկեղեցուն ժողովրդեան չունի ոք
հրաման կամ վստահութի. զայս զողանա-
լոյ կամ ծախելոյ եթ ոք — Բ. — ճիշդ վեր-
նոյն կրկնութիւնը :

103

Մ Ա Շ Տ Ո Յ

Հին Թիւ՝ 81

1665 ?

ԹԻՒԹՔ՝ 137 (274 էջը). — ՄԵՆՈՒԹԻՒՆ՝ 19 X 13½ X 4 սնդոմ. — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ երկսիւն. — ՏՈՂՔ՝ 21. — ԿԵԻԹ՝ շատ զէշ յղկուած քամակեայ թուղթ. — ԿԱԶԻՄ՝ արեւ. ելեան կաշեպատ, տախտակեայ, շաղանակագոյն, լանջքով եւ թիկունքով, վրան րուհուի հետքեր. կաշեպատ երկու ծորմանդները կը մնան. — ՄԱԳԱԼԱԹԵԱՅ ՊԱՆՊԱՆԱԿ՝ մէկ մէկ թերթ, սկիզբն ու վերջը, սլաւերէն աւետարանի մասերով. — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ բոլորովին քայքայուած, թղթեայ մասը ամբողջովին կտրելէն ինկած եւ առ հասարակ յեցակեր, անխնամ թողուած եւ շատ գործածուած բլլալուն, վերի մասը ամբողջովին մխակեր. — ԴԱՏԱԿԻ ԹՈՒՂԹ՝ թերթ մը միայն սկիզբը. — ՎԵՐԿԱՆԻՒՄ՝ երկու տող միայն, սկիզբը, խորանիւն սակաւադիր ծաղկեկար մեծադիր թղթեպղի. երկուորոցը կարմրագիւղ սիրուն երկաթագիր. — ԳԻՐ՝ սեւ մեյնտով միջակ բոլորապիւր, կանոնական մասերը ընթերցուածներու զլուխներն ու համարներու զլուխները կարմրագիւղ սիրուն երկաթագիր. — ԼՈՒՈՒԱՆ՝ ՊԱՆՊԱՆԱԿ՝ թիւով 35, որոնցմէ երկուք միայն մեծ եւ երկու կիսախորաններու թով, բոլորն ալ վաղելուց եւ նկարէն. դրախտաբար գունաթափ, գրելին քայ-

քայումովը. — ԽՈՐԱՆ՝ հաս մը միայն, սկիզբը, բաւական յաջող. դժբախտաբար կիսովին վնասուած. ՄԵԻՍ կարմիր երկդ մը կը պահէ չորս-հինգ սիրուն վարդեակներ. — ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ՝ 2 հատ. 40 եւ 79 էջերու վրայ, սովորական գծագրութիւն. — ԳՐԻՉ՝ անծանօթ, հաւանաբար Աստուածատուր լոյ. — ՍՏԱՅՈՂ՝ անծանօթ. — ԺԱՄԱՆԱԿ՝ 1660 աւան թրուականներուն. — ՏԵՂԻ՝ անծանօթ, հաւանաբար Հոսիւ. — ԾԱՂԿՈՂ՝ անծանօթ, հաւանաբար գրիչը:

Մատենան է Մ—, ուր կան տպագիր փոքր Մաշտոցներու մէջ երեւցած բոլոր կանոնները, առանց ուշադրաւ տարբերութեան, Հին կան սովորական տաղերն ու զանձերը:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԿԻՐՈՒԹԻՒՆՔ չկան, զլուսաւոր վիշտակարանը ինկած եւ կորսուած բլլալուն. Ուշադրաւ է որ ձեռագրիւն ներքին մասին մէջ ոչ մի վիշտակագրութիւն չկայ, ոչ իսկ անուն մը:

104

Մ Ա Շ Տ Ո Յ

Հին Թիւ՝ 12

Թիւն = 1566

ԹՈՒԹՔ՝ 102 (204 էջը). — ՄԵՆՈՒԹԻՒՆ՝ 17½ X 13 X 3 սնդոմ. — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասիւն. — ՏՈՂՔ՝ 21. — ԿԵԻԹ՝ քամակեայ հասարակ հաստ թուղթ. — ԿԱԶԻՄ՝ արեւելեան սեւ կաշեպատ, տախտակեայ, միայն թիկունքով. ծորմանդներու երկու հետքերը կը մնան. — ՄԱԳԱԼԱԹԵԱՅ ՊԱՆՊԱՆԱԿ՝ սկիզբը եւ վերջը երկուական րուսիք թերթ, հին Մաշտոցի մը մասերէն, ուր կը կարդացուին «Կանոնովն համալուին ամենայն նշեցեցեալն... առ Բաւ» սկիզբի երկուորոց թերթի վերջին էջը կը կրէ շատ սիրուն փառագիր գլխագիր մը, մութ կանաչով եւ կարմիր, Լժ. որմէ կը շարունակուի նշեցեցեայ յատուկ առաջին մեծ ազգայն. Բոլոր մագաղաթներն ալ յաջող երկաթագիր են. — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ առ հասարակ շատ գործածուած է եւ ներքին թեր-

թերէն շատեր կարէն ինկած. ՄԵԻՍ աւելի անգամ նորոգուած ու կազմուած է, ԿԱՍԱԽԻՒՆ է որ մնացիր լեցուած է մէկէ աւելի գրիչներէ, եւ զանազան յիշատակագրութիւնը զոյս կը հաստատեն. — ԴԱՏԱԿԻ ԹՈՒՂԹ՝ չկան. — ՎԵՐԿԱՆԱԿ՝ չկան. — ԳԻՐ՝ առաջին մասիւնը սեւ մեյնտով բոլորապիւր, վերջին մասերը սեւ թանք մեյնտով զարմեայ բոլորապիւր, քայքայ անյաջող, Համարագրութիւնները եւ զիւր ձեռնոյթները մեծ եւ յաջող երկաթագիր. — ԳՐԻՉ՝ Յովհաննէս սարկուազ եւ Խաչատուր. — ՍՏԱՅՈՂ՝ Հագարակէ. — ԺԱՄԱՆԱԿ՝ ՌԺԵ (+ 1661) = 1566. — ՏԵՂԻ՝ Սրուկ Թրակ. — ԾԱՂԿՈՂ՝ անծանօթ:

*) յեզեղեաց գաւառի:

ԹՈՒԴԹՔ՝ 270 (= 540 էջք). — ՄԵՆՈՒԹԻԻՆ՝ 13 X 9 X 5 սեղմ. — ԳՐՈՒԹԻՆ՝ միասուն. — ՏՈՂԹ՝ 14. — ԵՒԻԹ՝ հասարակ ղեղինկեկ հասա քուղթ. — ԿԱԶԻՐ՝ տրեւեան ճին կազմ, տախտակեայ. շագանակադոյն կաշկապտ. լանջորով ու թիկունքով, կաշկապ երկու շարմանդներէն մին կը մնայ. Արտարին երկսին վրայ բնեռի խաչանի՜ ճետերը. — ՄԱԿԱՂԱԹԵԱՅ ՊԱՀՊԱՆԱԿՔ՝ երկու թերթ սկիզբը, երկուր ալ վերջը, ճին մաշտոյի մը մասերով. Զարմանալի է որ մագաղաթի առաջին երկու թերթերուն վրայ շատ անճանաչի գրով գրաբար կարգ մը խրատներ գրուած կան. բուն մագաղաթը չկարդալու ետեւ տիճանի, իսկ վերջին Յոգ թերթին ճիշդ մէջոնցը գրուած կայ. «ՏԵ. ՊԵՏՐՈՍԻՆ Է. Ես Յովնատի եւեցս վնեցի». — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ առ հասարակ լաւ պահուած, շնորհիւ սովուեկ կազմին. սկիզբի եւ վերջի րտնի մը թերթերը թնթիւօրէն ցեցակեր. 186րդ էջը, որ պարապ թողուած է, հաւանաբար զծագրութեան մը համար. վերջէն լեցուած է. անյաջող նոսր գրով աղերսայի ուղերձ մը առ խաչանի Յիսուս. անկարեւոր. թէ իբր գրչութիւն եւ թէ իբր ճաշակ. Նոյն գրչէն է դարձեալ սկիզբի քովանդակութեան յաջորդող մէկուկէս էջը, ուր կան աղերսայի անպէտ առողքի. Զնուգրիս վերջին քանի մը թերթերը ինկած բլլալով՝ ինկած ու կորսուած է նաեւ յիշատակարանն ալ. — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒԴԹԵՐ կան սկիզբը. — ՎԵՐԵԱԳԻՐՔ՝ երեք տող, սկիզբի խորանին սակ. առաջին տողը մութ կարմրագոյն թռչնազիր-զարդազիր, քաւական վայելուէլ գիծերով. երկրորդ տողը կարմիր. իսկ երրորդը քալի գոյն հասարակ երկաթագիր. մէկ մէկ տող ալ 239, 320, 569 եւ 726 էջերու վրայ. կարմիր, սիրուն երկաթագիր. — ԳԻՐ՝ սև. թանձր մեղանով միջուկ քոյրագիր. կանոններու գլխաւորները կարմրադեղ. իսկ ասոնց յաջորդող քաւագրութիւնները սիրուն եւ նուազ թանձր ու հաստ քոյրագիր. — ՍԿԶՐԻԱՏԱԿՔ՝ առ հասարակ թոնաւգիր. տիրող կարմիր գոյն, իսկ երկրորդական քակղանատառերը քոյրին ալ կարմրադեղ եւ սև երկաթագիր. — ԼՈՒՍԱՆԱԶԱՐԴՔ՝ տասնի չափ են. քոյրն ալ կարմրով, քրաներկ հասարակ փորձեր. — ԽՈՐԱՆՔ՝ չորս հատ միայն. առաջինը՝ մեծ սկիզբը, կարմրով քրաներկ պարզ զծագրութիւն. ներքին երեքը, քաւական սիրուն քաւեանկներ, կարմիր տիրող գոյնով. — ՄԱՆԴԱԿԱՐ՝ հատ մը միայն կայ, 362րդ էջին վրայ, երկու վարդեանկներու վրայ գոյգ մը առաջինի, կտուց կտուցի. — ԳՐԻՉ՝ Յովհաննէս ԲՆԻ՝ — ՍՏԱՅՈՂ՝ անձանթ. — ԺԱՄԱՆԱԿ՝ 1330էն՝ առաջ. — ՏԵՂԻ՝ անյայտ. — ԽԱՂԻՈՂ՝ անձանթ.

Մատենան է Մաշտոց, թղթեայ, ուր կան փաքը Մաշտոցներու յատուկ կանոնական մասերը:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՆԷՐ՝ գլխաւոր չլատարարան չունի. անկասկած որ ունեցած է ինկած է. Ամբողջ հատորին մէջ կան միօրինակ կարգ մը չլատարարարութիւնք, ուր սակայն ոչ մի անկարկութիւն զրչի, տեղւոյն և թուականի. Այսպէս՝

Ա. Սկիզբի շրջ մագաղաթին յաջորդ էջին վրայ, կիսովին ցեցակեր ու աւերուած, ուր կը կարդացուի. «ՄԵՆԱՏԱԿ Է մաշթոցս ԴԵՆԶԵՆԻՆ, և կողակցին՝ ՄԵՆԶԵՆԻՆ և խրեայ գաւակաց. Զաբ. . . ին, ՍԿԶԵՆ, ՎԵՐԵՆԻՆ (?), ԽԱՆԶԵՐԻՆ, ԿԱՆԶԵՐԻ (?), ՎԵՐԵՆԻՆ. . . ին, ՖԻԼԵՆԻՆ, ԿԵՐԵՆԻՆ, ՓԷԼԵՆԻՆ, ՄԵՐԵՆԻ (?), և ամ. արեան մերձաւորացն մեծն և փոքուն առհասարակ ամենեցուն ամէն. կարդալով կամ աւերանակելով յիշեալ ի մագաղաթն յաղաթն ձերով որ յիշեալ լիցի ի քս. է և նմայ փառք յաւիտեանս ամէն. Հայր մեր որ յերկինս. (Այս քոյրը տարրեր զրչէ և անվարձ):

Բ. Առաջին խորանի հանդիպակաց էջին տակը. «Ո՞վ եղբայր յորժամ գլխալ աւձն. Յիշեալ զուսուցիչսն իմ շԵՐ. . . և զձնաւոյն մեր աւրչո:

Գ. էջ 130. — «Յիշեալ՝ զուսուցիչս և զուսուցիչսն իմ:

Դ. էջ 162. — «Յիշեալ զգծողս:

Ե. էջ 361. — «Ո՞վ եղբայր, բնթերցաւ յիշեալ զգծաւ զրիս, և ԱՅ յիշեալ զարձա քաւեայ պարզեանցէ, ամէն:

Զ. էջ 446. — «Ո՞վ և զիս զանդիտան ծառայս յիշեալ քս. ի քում զաւստեանց:

Է. էջ 525. — «Ո՞վ բնթիւրցող յիշեալ զգծողս:

Ներկայ թիւ 106 Մաշտոցս ներքին րու-
վանդակութեամբ, զրդութեամբ և անար-
ուեսա զարդերով նմանութիւն ունի թիւ

100 Մաշտոցին հետ, որուն ևս տեղին ան-
յայտ և ծաղկողն ալ անծանօթ էր:

107

ՏՕՆԱՅՈՅՅ ԵՒ ՊԱՏԱՐԱԴԱՄԱՍՈՅՅ

Հին Թիւ՝ 56

Ի՛նչ դար?

ԹՈՒՂԹՔ՝ 183 (= 366 էջր). — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝
13¹/₂ × 9 × 4¹/₂ սնդմ. — ԴՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասին. —
ՏՈՂՔ՝ 15. — ՆԻԻԹ՝ բաժնայական զէջ յղիւած
թուղթ. — ԿԱԶՄ՝ արեւելեան կաշեպատ տախտակ-
եայ, մութ շագանակագոյն, մետաքսեւ լանջրով և
կիսաւեր թիկունքով. կզերքիներ մաշած, որոնցմէ
տախտակեայ մասը կ'երեւայ: Կռակի զոյգ մը կաշ-
եայ քարմանդներէն մէկը ինկած և միւսն ալ հին-
ցած. — ՄԱԴԱՂԱԹԵԱՅ ՊԱՇՊԱՆԿՔ՝ չորս քերթ
միայն կան, պղինձ տեսակէ, և սակայն կիսովին
մաշած և ցեցակեր, չորսն ալ Մատթէոսի աւետա-
րանի ԻԴ. պիտո սկիզբի մասերէն. — ՀԱՆԴԱՄԱՆՔ՝
ոչ լաւ պահուած, իբր շատ զործածուած կանոնա-
կան մատեան, խոնարհութեան երեսէն թերթեր մեծ
մասամբ բորբոսած: Յնչի աւերն ալ ոչ նուազ աչ-
րառու. — ԴԱՏԱՐԻ ԹՈՒՂԹՔ՝ սկիզբը մէկ և վերջը
երկու թերթ միայն, անխառն տողերով լեցուած. —
ՎԵՐԵԱԴԻԹՔ, ԼՈՒՍԱՆՅԱԶԱՐԴՔ, ՄԱՆՐԱՆԿԱՆՔ, ԽՈ-

ՐԱՆՔ և ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ երբեք չկան: Կան միայն
արիւնտներէկ սկզբնատառեր. երկտթագիր. — ԳԻՐ՝
սեւ և կարմիր մեյանով խառն միջակ բոլորգիր. —
ԴՐԻՉ՝ անծանօթ. — ՍԱՏՈՂ՝ անծանօթ. — ԺԱՄԱ-
ՆԱԿ՝ անյայտ, հասանարար թէ՛ դար. — ՏԵՂԻ՝ հա-
ւանարար Հալւոյ. — ԾԱՂԿՈՂ՝ անծանօթ:

Մատեանս է ՏԵՄԵՐԻ և ՊԵՐՏԵՐԻՍԵՐԻՍ,
թղթեայ, փոքրագիր:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԴՐՈՒԹԻՒՆՔ՝ չկան. տեղը
բաց թողուած, բայց լեցուած է՛, անծա-
նօթ պատճառով. զմբախտարար հատորիւ
բովանդակութեան մէջ ալ ոեւէ չլսատակա-
զրութիւն չկայ, որպէս զի կարելի է ըլլար
զէթ ճշդել զրելին անունը:

108

ՏՕՆԱՅՈՅՅ

Հին Թիւ՝ 48

ՌՃԼ — 1681

ԹՈՒՂԹՔ՝ 227 (= 454 էջր). — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝
14¹/₂ × 9¹/₂ × 3 սնդմ. — ԴՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասին. —
ՏՈՂՔ՝ 17. — ՆԻԻԹ՝ լաւ յղիւած մարութ Թուղթ. —
ԿԱԶՄ՝ արեւելեան կաշեպատ, խաւարարտեայ, մա-
նուշակագոյն կարմիր, լանջրով ու թիկունքով: Կաշ-
եայ քարմանդներէն մին կը մնայ. — ՄԱԴԱՂԱԹԵԱՅ
ՊԱՇՊԱՆԿՔ՝ չկան. — ՀԱՆԴԱՄԱՆՔ՝ լաւ պահուած.
ոչ մի պակաս թերթ, ոչ մի հնար ցեցի և խոնա-
ւութեան. — ԴԱՏԱՐԻ ԹՈՒՂԹՔ՝ մէջ մէկ հատ միայն,
սկիզբը և վերջը. — ՎԵՐԵԱԴԻԹՔ՝ սկիզբը երկու ասղ

միայն, մանուշակագոյն կարմիր և արիւնագոյն.
երկուրն ալ երկտթագիր, հասարակ. — ԳԻՐ՝ սեւ մե-
յանով նոսրգիր. — ՈԿՋՐԱՆԱՍԻԹ՝ հասարակ ջրա-
ներկ, զարդագիր կամ թռչնագիր. թիւով 12. Բոլոր
ստանդարտները կարմրադեղ սիրուն երկտթագիր. իսկ
յուսանցքի համարանիշներն ու ծանօթութիւնները բո-
լորն ալ սեւով պարզ նոսրգիր. — ԼՈՒՍԱՆՅԱԶԱՐԴՔ՝
12 հատ, փոքրագիր, կարմիր որոշիչ զիծերու մէջ.
Հասարակ ջրաներկ գծագրութիւն, բոլորն ալ 17րդ
դարու ծաղկում. — ԽՈՐԱՆՔ՝ հատ մը միայն, քրդ

(սովնե)այն արքայոց և Աղապետ յիշել և զգնաւդան իմ քառ մարմնայ և զԼաւաբան ծորունուն ընծայողին զիս յա (անընթեանելի) որք յիշէր յիշեալ յիջիք յողորմաւ թխանքն րիւս ։» Յաջորդ երեք տողերը քերտած եւ վարան նուրբ նորարարելով կը կարգադրուի . հաւանաւ քորք քերտած այդ տողերուն ընդօրինակով ծնուն է և աւելի ընդարձակուած . ու զելով փրկել մագաղաթեան մեղադրիս զրչին անունը . «ՏՐ . ած . յս . րս . միաձմին որդին այ . ողորմութի . շնորհէ հոգոյն ննջեցեւ յոյն որ ի սոյն կան գրած . զի բազում է աշխատել ի զիրս յայս . առաջի գրադողին այս և եղեալ Կուսանկին ։ Յիշեալսցի նորա տաճնութի . երայնի և եղիցի յաւիտեանս առնէ . ե թվկանիս հայոց ։ Պի . († 1371) ։ առնէ» ։ Յաջորդ վերջին էջը միւսնայն զրչն է . մետրոպիտան միջին երկաթագրով . «(Խոշ)ղորմութի . և սղաբանաց . անմեղադիր լերու զի անխորժ գրով յարկաւոր ևս ոչ յաւերէ ետքը յարանցի չարչարանաւ ի կատարելի գոյն . ե րին իմոյ հիւսկերորդ մատամբ» . «ԱՆԿԱՆԱՆԷ՛» առ հասարակ լաւ պահուած . զրչին արտաւի շրթունքը թիթիւտայն մաշած ու ցեցակերք . վերջին տասնեակ մը թերթերը ցեցակերք ու մատարկ կարէն ինկած . «ԱՍՏԱԿ ԹԱՆԶԹԷ՛» ութը թիւք սկիզբը եւ երկր թիւք ալ վերջը կան . «ՎԵՐԱՆԴՐԷ՛» սկիզբը երկու տող միայն . մանուշակապոյցի կարմիր եւ աւրանագոյն . նման թիւ 188 . երկուսն ալ հասարակ երկաթագրք . «ԴԻ՛» սեւ մշանով մեծ նորարարք . «ԱԶԳԻԱՍԷ՛» հասարակ ջրաներկ . զարդադիր կամ թռչնագիր . բոլոր տունգրու խնդր կարմրաեղջ զմանուշակապոյցի կարմիր եւ լիզալիկապոյց սիրուն եւ երկաթագիր . իսկ յաւանջիկ համարաներկն ու ծանօթագրութիւնները՝ քոյտն ալ սեւով գարկ նոսր զիր . «ԱՌԱՅԵԱԶԱՆԴԷ՛» թիւով շատ բիշ . ջրաներկ վաշելուչ գծագրութիւն . տիրող կարմիր գոյնով . «ԻՌԱՆԷ՛» հաստ մի միայն . սկիզբը լիզալիկապոյց յատակի վրայ . յայ կարմրադեղջ հասարակ հինգ վարդ երկներկն . «ԿԻՍԻՌՈՒՆԷ՛» յունի . «ԴԻԶ՛» Պետրոս արեգայ . «ԱՍԱՅՈՂ՛» ՏԼԵ Շմաւոն Բճ . «ԻՄԱՆԱՆ՛

1777-ին առաջ, 1880-ական թուականներուն, նայե-
լով գրչութեան եւ ծաղկումին.— ՏԵՂԻ՝ անյայտ,
հաւանաբար Հալէպ.— ԵԱԴԿՈՂ՝ հաւանաբար գրիչը:

Մանուսն է փոքր Տեղացի՝ ուր կան
տպարիւր Տօնացոյցներու յատուկ բոլոր մա-
սերը: Դիտելի է որ ձեռագրիս սկիզբը սո-
փորական — Արդ պատուիրեմ կարդա եւ
տես — Նախաբանը կը պակսու:

ՅԻՏԱՏԱԿԱԴԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ Ա. էջ 140
 «Այդ սրբաանեալ քննչք. որ քի. էք պաշ-
 տաւնեայք զհօղեալոր. յարութիս. տեսցէք
 և զԼեզակիլ զծօղ սորա յիշեցէք Աղաչեմ
 աղաչեմ երես ի զետին զնկով պաղատիւմ
 և ժլտելով խնդրեմ: Ար զուռայն և վա(տ)-
 թարս. և ըզդատարկս ի բարեաց զ.ծոց
 զսուտ անուն Պիտր-- ձեյո-. եւ ստացօղ
 զսորա սրբասնեալ Կէ. զիշեալ յիշել միով
 Աճ ողորմիւ և տր. միւր յս. քս. որ առատն
 է ի տուրս բարեաց յիշեցէ զձեզ յիւր յեր-
 կելից: Արքայութիւնն Ամեն: Նոյն էջի
 ստորին լուսանցքին վրայ՝ «ախ վայ ինչ
 մեղայ Աճ:»

Բ. Որոշումներ վերջին դատարկ էլիս վրայ,
տարբեր և նոր գրող.— «Յիշատակ է ա-
ռաւոր հանգուցեալ — է երէշ տը. Ստեփան
ի դուռն - ք. Աշխատեալ եկեղեցուն ի Բերդ-
ով սք հանդ դաս ի զինք. սք. եկեղեցուն
զպատմութե կայնելի եւ (յ)ուղալի առցէ. եւ
լաւ խնամ տանողքն օրհնելն Աջի եւ ի մենջ.
եղեւ ի թիւն ՌԹԻՉ փետրվարի ԺԺ օրն:
Եւրեմի Զ(?)»

ԹՈՒԿԻՐ՝ 189 (= 378) ՆՏ. — ՄԵՏՈՒԹԻԿԻՆ՝
12 × 7¹/₂ × 4¹/₂ սնգմ. — ԳՐԻՍԹԻԿԻՆ՝ մյուսին. —
ՏՈՒԿ՝ 17. — ԴԵԼԹ՝ գեշ յղկում Թուղթ. — ԿԱՇԻՐ՝
արևելեան կաշնպատ փայտայ, չափանշաղպոյն,
յանցողով եւ թիկունքով, երբևէ երևանալուն վրայ
տարածած ծաղիկներով, ձաքմանդները ինեան. —

ԻՐԱՆԴԱԿԱՆԻՆՆԵՐ ՊԻՆՉՊԱՆԿՔՆԵՐ ԵՐԿՐՈՒ ՔԵՐՔ ՄԻՋԱՆ, ԼԻԽԻՐԸ, ՀԱՄԵՆԻՐԸ, ԵՅԵՍԻԲԵՐ ԵՎ ՊԱՏԱՐԿԻ— ՀԱՅ-ՎԱՐՈՒՄՔՆԵՐ ԿՈՒՆԱԿԱՐԻՆԵՐ ԳԷՂ ԿԱՊՈՒԼԱԾ. ՍԽԻՂԻՐԻ ԵՎ ՎԵՐԻՐԻ ՔԻՐՔԵՐԸ ՄԱՍՏԱՐԻՆ ԵՅԵՍԻԲԵՐ, ՄՐՈՒՄԱՐԻՆ ՀԵՐ-ՔՈՒՆԵՐԻ ԵՅԵՍԻԲԵՐ ԵՎ ԻՐԿՈՒԼԱԾ, ՆՈՐ ԿՆԱՊԻՐ ԿԱՍԵՆ ԿՈՒՆԱԿԱՐԻՆԵՐԻՆ ԿԱՊՈՒԼԱԾ

և գլխաւոր ոսկեղորուսկ յուսանցադարձները վնասուած: Խոնաւութեան տակ ամբողջ ներքին մասը բորբոսած և մզկոտած: Չկուղկիրս թողթէ ըլլալուն, ուշադրութիւն չէ ընծայուած գեղարուեստական և ոսկեկար մեծ արժէքին և հասարակ մեծագոյն կարգին մէջ թողուած: այսպէս մեր թիւ 1 թանկագին մագաղաթնայ աւետարանի ծաղկումը ունի հատորս, անոր չափ շարուստ: Խոնաւութեան տակ թանկագին մանրանկարները ախտալու աստիճան յայտնուած և ժանեակի մեծ ստացած: Առկէ զատ հաւանարար չէ գիացուած որ այս փորձիկ գրեական գործը նուէր ու յիշատակն է մեծանուն իշխան խոնայ Սահման Չէլչիկի որդւոյն՝ իւրեան խոնայ Ակաւաթ Չէլչիկի, ինքնագիր ընծայակնով, այսպէս պէտք էր առանձին ուշադրութեամբ պահել մեր թիւ մէջ մագաղաթնայ աւետարանին հետ, ա՛ն ալ յիշատակի և պատմական նուէր՝ միեւնոյն արժեքով գեղարուեստին: — ԴԱՏԱՐԻ ԹՈՒՂԹԻՔ՝ երկու թիւք միայն, հաստիւս վերջը: — ՎԵՐԱԳԻՐՔ՝ երկուսական սող միայն, բոլորովին, չեսու նուրբ, առաջինը կարմրադեղ, իսկ երկրորդը համակ ոսկեղեղ, և տակա առ հասարակ մեծն գլուխի վերին: — ԴԻՐ՝ խաղաւոր նուրբ սեւ բոլորովին, առանց քաշտութեան հաստիւս խաղաղութիւն սող խաղաղութեամբ է հայկական ժառանգելով, և կ'արժէ առանձին ուսումնասիրութեան նիւթ ընկ այս քնտիր ճաղարանի ամբողջ բովանդակութիւնը: Բոլոր համարներու և տուններու գլուխները աղին երկաթագիր են, ոսկեկար: — ՈՒՅԻՆԱՏԱՐՔ՝ ոսկեղորուսկ, ծաղկեկար թռչնագիր, երբեք դարձադարձ արժեք ունի գեղարուեստով և գլխաւոր ներքին թիւք, յար և ման մեր թիւ 1 աւետարանի սկզբնատուն: — ԼՈՒՍԱՆՑԱՏԱՐՔ՝ քաղաքի ևն, ոսկեղորուսկ, նուրբ և նկարելու յիշատակային ծիաներ մը կայ բոլորին ալ մէջ: ասիտս որ խոնաւութեան տակ մասամբ գունաթափ եղած են, և անուշադրութեամբ կարատուած նոր կազմի պահուն: — ԼՐԱՆԱՐԱՆՔ՝ սկիզբը հաստ մը, կիսովին յայտնուած: Բայց մնացածն իսկ կարելի է դիւրաւ դատել անոր գեղարուեստական նուրբ արժէքը: համակ ոսկեղորուսկ, կիսուածանման, ուր կ'երեւայ չեքսէն Շեքրաւի հայրապետ, գլուխը խաչանիշ կնգուղով, ասորական խաչանիշ կնգուղի նման: Հագած է ոսկեկնիշ կապտորակ շորջառ, վրան խաչանիշ կտրմադարձ եմփորն, ոտրի կանգնած վիճակով, աջ ձեռքը երկարած դէպի առաջ, ուր ձեռնկի վրայ նստած վիճակով կայ կանաչ պարեգասի տակ և զլիաքայ պատանի մը, որ իր երաժշտական դասը կուսանի ըստ մագաղաթի մը վրայ: Ս. Ներսէսի նկարին տակ գրուած է: — ՏԵ. Ներսէսի եղ — նուրբ կարմրադեղով: իսկ պատանիի նկարին տակ կայ, նոյնպէս նուրբ կարմրով՝ — Աստուծաւոր տղայ է: — Էջ 115 ի վրայ կայ, ոսկի յատակի վրայ, սիրուն և խորհրդաւոր մանրանկար մը, ուր նստած վիճակի մէջ եղող Ս. Ներսէս Շեքրաւի, կամ տարբեր սուրբ մը, սրբազան երաժշտութեան դասը կ'աւանդէ իր

առջեւը ծնարկի, երկու մեքերը ըստ և հետ, թափանք վիճակի մէջ, կարմիր պարեգաս հագած պատանի մը, գլուխը ոսկեղորուսկ յատակով, մուսուլիս ծախ ձեւերին մէջ ունի ժայնտաւ գործի մը: հագած է կարմիր պարեգաս, վրան կապտա փիղոնով: Այս արժէքաւոր մանրանկարը մասամբ տարած է, ու հանգիստակած էջի ալ տակի և կիսովին յայտնուած մանրանկարին ճես խառնուած, խոնաւութեան երեսն և մէջտեղը դատարկ թողթին խոնաւ: Դիւսայի 116րդ էջին վրայի նոյնպէս արժէքաւոր, բայց զօրաւորաւոր կիսովին տարած մանրանկարը երկու մաս ունի, վերինը կայ Տիրամայրը, համակ ոսկեղուս վերաբերի մէջ փաթկուած, շրեղ աթոռի մը մէջ և Յիսուս մանուկ գիրկը: Աջ կողմը կանգնած կայ հրեշտակ մը, իսկ թէ ինչ կայ ծախ կողմը, յայտնի չէ, վրան զի այս շրեղ մանրանկարը, ինչպէս քսիք, կիսովին վնասուած է: Նկարի երկրորդ մասը, Տիրամայր պատմաւորութեան տակ, կը Ներկայանէ երկու յատակային հրեշտակներ, որոնք հակած են համակ ոսկեղուս յատակային մը կամ ոսկեղեղով վրայ, զա՛մեք հոգեւոր և երկնային երաժշտութիւնը խորհրդանշող: — ԽՈՒՄԱՐՔ՝ հաստ մը միայն՝ մեծ, էջ 212, համակ ոսկեղով, վրան յատակային երկու հրեշտակներու գլուխներ, Հալիպի հետեւայ ծախ պարաներու ոսկեղորուսկ գեղարուեստ գեղարուեստին հետ մեծ առնչութեան ունի խորանու: Կան եօթ ծիրանիկայ գմայելի փոքր խորաններ, բոլորն ալ ոսկեղորուսկ սիրուն մոտիվներով: — ԴԻՐՔ՝ Թարու: — ՈՍԱՏԱՐՔ՝ Սկիսուած 21րդի: — ԵԼԱՆԱՐՔ՝ 1625 էն առաջ: — ՏԵՂԻ՝ անշարտ, անկասկած Հալիպ: — ԵԼԱՆԱՐՔ՝ ինքը, գրիչ Թարու:

Մատենան է փոքրիկ Տաւառ, խաղաւոր, մագաղաթնայ, զարդարուն և արժէքաւոր, ուր կան:

ա. էջ 1՝ Տէր Ներսէսի երգ. Յիշատեցութեամբ . . . :

բ. էջ 6՝ Կարգ կանոնադրութեամբ. — Գառնա տը. զայնի գառնի գլխ ալիւս: Խա . . . :

գ. էջ 17՝ Թագաւորք ապագայութեամբ. — Թագաւոր յախտեան . . . :

դ. էջ 32՝ Թագաւորք մարտիրոսաց. — Զողորմութեամբ. քո . . . :

ե. էջ 43՝ Կարգ գիշերութեամբ. ալիւսաց. — Ողորմութեամբ. լի . . . :

զ. էջ 71՝ Եւդարեւրից Աւետարանացն աստ. — Եղիցի . . . :

է. էջ 73՝ Առաւելու երգեր կարգաւ . . . Լոյս տուր տը. . . . :

ը. էջ 80՝ Տէրուհեան տաւնից ա.

ոսաւս. — Տան քում վայելէ սըբբութի.
...

Բ. էջ 84՝ Հարցն ասի տոհմ Ապաշ-
խար. — Հայր երկնաւոր ...

Ա. էջ 168՝ Մեսեղիք ճաշոյ պահոց. —
Արքայութի. քո ...

Մա. էջ 171՝ Մեսեղիք ճաշոյ Յարու-
թի. — Ամենայն երկիր երկրպագեք ...

Ժ. էջ 176՝ Ստողողիք Յինանցն. —
Երանեալ է այր ...

Սյ. էջ 178՝ Զինի ստողողոյս ալէլու-
սէ. Եւ սպա ըզգործքն կարգաւ զկնի գոր-
ծոցն դառաջի սաղմոսն սաս Եւ սպա զկա-
թուզէն կարգաւ Եւ զկնի ալէլուսէ ...

Սյ. էջ 179՝ Ալէլուք ճաշոյ կարգաւ. —
Եկայք ցնծասցուք ...

Մե. էջ 242՝ Սրբասացութիւնք. կար-
գաւ. — Բաղմութիւնք ...

Սյ. էջ 263՝ Խոնարհեցոյք Ազուհա-
ցից. — Խոնարհեցո տր. ...

Մե. էջ 277՝ Աւաղ Մեսեղիք Ազու-
հացիցն. — Դարձս զիս ...

Ժ. էջ 283՝ Ստողողիք Ազուհացիցն. —
Ողորմեա ինձ Աճ ...

Ժ. էջ 284՝ Ստողողիք ճաշոյ Աւաղ
Ուրարթի. — Յարուցեալ վկայք ...

Ի. էջ 285՝ Խոնարհեցո հառարակաց...
Խա. էջ 290՝ Փառեր Կիրակամտի
Որրոց մար. — Վասն սրրոց ...

Իբ. էջ 315՝ Մեսեղիք Նննդեան. —
Տր. ասաց ցիս ...

Իզ. էջ 318՝ Մեսեղիք Յարութեան
ան. — Տէր կարող ...

Իզ. էջ 326՝ Մեսեղիք Որրոց Մար-
տիրոս. — Եղիցի տր. ...

Իե. էջ 333՝ Մեսեղիք Ապաշխարու. —
Տէր լուիցէ ...

Իզ. էջ 341՝ Ուղիցիք կարգաւ Միա-
համուռ. — Ուղիղ եղիցին ...

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ՝ Ա. էջ 377՝

(Գլխաւոր յիշատակագր.) — « Հառաչմամբ

սըրտիւ հայցեմ ի ձէնջ Ո՛վ մանկունք սր.

երգենից, և դասք լուսեկամից. Յիշեցէք ի

մաքուր յաղաթըս ձեր. դանարժան նկա-

րադիր ծրաւդ Թորոս. Եւս և զհայրն իմ

Սրբէն — Բնայ ի Գործոյ և շնորհ իմ Մորէն.

և զեղբայրն իմ Բարսէղ — Բն. և որ յիշէ

յիշեալ լիցի յարքայութեն. Աճյոյ Ի (թ)վիս.

(թուականը քերուած անդամ ձեռքէ մը)

էտ ըզգրաւս Թէ և թուականը քերուած,

բայց յայտնի է որ 1625 էն առաջ գրուած

ու ծագկուած է :

Բ. էջ 379՝ « Ծնորհօք և ողորմութիւ.

տն. մերոյ և փրկչին յի. քի. ի վս. հյց.

Ի. ՀԻ. Ես ինչպէս քիչեղի քրտի Աստու-

շէդս, տըրի զկալտեալս յատկ. ի դուռն

քի. Բարսէղ և կղզնս :

Գ. նոյն էջի վրայ. — « Դժ. յւցք.

զնորնծա Տր. Ա-Վէճն որ Ետ նորոգել զեր-

գեցողական զիրքս. և զհարակնոցս յատկ.

իւր և ննջեցեալոցն. Աճ զինքն սր. քնիցն

Ժոնզցեցանէ զարքաութին. ամէն հայր

մերոս :

Դ. էջ 114՝ « Տր. յս. քս. Աճ մեր (ոս-

կեղեղ) ողորմեա՛ մեղապարտ քրտի Թորոս

և Դիւղէ և ծնաւդաց մերոց ամէնս :

Ե. էջ 241՝ (ոսկեղեղ) « Տր. յս. ողոր-

մեա մեղապարտ քրտի Թորոս՝ ամէնս :

ՀԱՄԱԳԻՐՔ, ՊԱՏՈՐՈՂԱՄԱՍՅՈՅՑ ԵՒ ՏՕՆԱՅԻՅՑ

2/3 1/2 61

APR 16 1964

ԹՈՒՂԹՔ՝ 111 (— 282 էջր). — ԸՆԵՌՈՒԹԻՒՆ՝ 15½ × 10 × 3 սեղր. — ԴՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասին. — ՏՈՂԴ՝ 17. — ՆԻԻԹ՝ հասարակ թուղթ. — ԿԱԶԻՐ՝ արելեկան սեւ կաշեպատ, խուսաբարանայ. — ԸՄՆ՝ ԿԱՂԱԲԱՆԱՅ ԳԱՆՉՈՒՆԿԻՔ՝ չկան. — ՀԱՆԴԱԸՄԱՆՔ՝ ուրա. թելե կազմը անեմտա, բայց ներքին բազմաթիւ թելքեր կարէն ինկած. ու կորսուելու վտանգի մէջ. Կանտնպոլսիներու և սկզբնատուներու համար գործածուած կարմիր հասարակ դոճ բլլալուն. ասիւրուներ. լիմպիկ էջր անցած ու պտղած է սեղ տեղ. — ԴԱՏԱՄԻՐ ԹՈՒՂՔ՝ մէկ թերթ միայն կայ, սկիզբը, այն ալ ցեցակեր. — ՎԵՐԱՂԻՒԹ՝ մէկ տող միայն, էջ 6, առաջին փորը խորանին տակ. ան ճաշակ, մանուշակադոյն կարմիր երկաթագրի նրմանութեամբ. — ԳԻՐ՝ սեւ միմանով հասարակ նոսրագիր. — ՍԿԶԲԵՂԱՏԱԹ՝ ճաշակաւոր կարմրադոճ թուղսնագիր և գաղղաղիր. համարապոլսիներ, առանց լացառութեան կարմիր. հասարակ երկաթագիր. — ԼՈՒՍԱՆԱԶԱՐԴՔ՝ թիւով քիչ. բոլորն ալ մանուշակադոյն կարմիր, ո՛չ նկարուծ. բայց նուրբ և ճաշակաւոր. — ԸՄԱՆՎԱՆԵՐ՝ չուիչ, բանի մը տեղ լայն թողուած, բայց էլ չկուած. — ԽՐՈՐԱՆՔ՝ թիւով ճիշդ հատ, փոքրագիր, գծագրական հասարակ փորձեր են, բոլորն ալ մանուշակադոյն կարմիր. — ԴԻՒԶ՝ Ամիրխան. — ՍԱԶՅՈՂ՝ ինքր գրիչը. — ԺԱՒԱՆԻՅ՝ ԴԵՂ (— 351). — 1643. — ՏԵՂԻ՝ Հուլիպ. — ԻՄԱՂԻՈՂ՝ անյայտ:

Մատենան է փոքր Փահլիվ, Պապար-
ձահապյան և Տեղալու, թղթեայ, սովորական
կանոններով:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳԻՐՈՒԹԻՒՆՔ՝ Ա. էջ 262
(Դշխարդ իշխարդ)։ — «Փառք Աճյ ա-
մենակալի, ստեղծաւորին ամի. և որդոյն
իւր միածնի. փրկողին բոլոր աշխարհի և
սբ. հոգոյն ճշմարտի. որ բաշխի առատապէս
պարգև տնեզերականի։ Հայր Աճ. միածնի
սրբոյ և զսբ. զհոգին. ի բնութենէ չոր
անքնինն երրեակ անձամբ երրորդութիւն.
միասնական ամուրիւն. , մի էութիւ. և մի
բնութիւ. մի տրիպական իշխանութիւ. Հայր
ճնոյ որդի ճնեղդ հոգին ի նոյն բնութենէ.
Ոչ յամենեայ լիութենէ. բանն և հոգին

առ ի հօրէ. որում փառք և գործքի. ի
յաւիրտեանս ամէն:

Որդ զընցաւ Կոնստանդին ի Մայրաքաղաքն ի Հռոմ, ընդ ղոգմանեալս. և Կոնստանդին և Գրգորիոս և այլ ամենայն սրբոցս որ ասու կան: Չեռաւոր զընցաւ. մեղաներկ և անմուտ տնարժան անծանց և անծով զԳլխ. Կոնստանտին Գլխ. յորժամ զպարգատումարս պարգևցի, թղին Հայց էր Ռիմ. Յնտիր և ստոյգ օրինակէ. որ ի րազմաց փորձեալ և ստուգեալ է: Իրեցի զսա անձն եղկելի. զի ոչ ունիմ զօրծըս րարի. րամեալ և ոչ ահեսա զընչի. այլ լուկ անուամբ կեամ կենդանի. շինել իւցցեմ մեղադրելի թէն սըղալ ինչ աստ զտցի է իմ զրեալ աշխատելի ընդ որս և զէմ եղեալ յերկրի. երկրպագեմ ղանդկադդի նա և սիրով կարողացողի. կամ թէ ի պէտս ոք ընկալցի. յիւնան արա զիս արժանի. Կոնստանդին Գլխ. այլ և դպրի նա և գործովք յորժ եղկելի:

ԴՅԼ. աղաչեմ ով եղբայրք զի զմեզ
առանց պարսաւանայ թողուք, և անմա-
ղադիր լերուք. վս. սղալութի. և անգար-
դութի. գրոյս զի կար մեր ալսչափ էր և
ոչ այլ աւելի. Եւ աւարտեցաւ ազգստոս
. ի. ժ. ի փառս քի. 1187 անհւոյն որ է
անհալ յաւիտեանս ամէն օ :

Բ. ԿՅ 205. — « Նոյնմբերի. իր. Թվն. ԹՈՒՆ. (1655). Ի քաղաքի Հալապ հարին (Նյուրմառ) գլխի հետքն հասար արար և աւար եհար զղրսի քաղաքն. Ի նոյն աւարէ ստացա զայս աղօթմամատոյցս. ևս նուաաստ . . . (քերուած) Էրեշ . . . » (բառ մը քերուած): Տարբեր գրով. — « Տը. Թեթեթեթ զր երեւտ իշատակ հաւաքէ ինչ ար. Դիւթի Թվին ԹՈՒՆ (1722) »:

ጥ. ፩ 5. — ሐዲ. በጎጥ. ላይ
— የ ማህበራዊ ጥ.

ԹՈՒՂԹՔ՝ 237 (= 474 էջք). — ՄԵՆՈՒԹԻԻՆ՝ 13 X 9 X 5¹/₂ սնդմ. — ԴՌՈՒԹԻԻՆ՝ միասին. — ՏՈՂՔ՝ 16. — ՆԻԻԹ՝ ղեղնորակ հաստ թուղթ. — ԿԱՋԻՄ՝ արեւելեան շագանակապոյն կաշնպատ, տախտակեայ, յանջրով եւ թիկունքով եւ կաշնայ զոյգ մը հարմանդներով. — ՄԱԳԱՂԱԹԵԱՅ ՊԱՇՊԱՆԱԿՔ՝ միայն մէկ թերթ, սկիզբը, մետրոպեան միջին երկաթագիր միասին աւետարտնի մը մնայորդը (Յովհ. Ժ. 32-34). — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ առ հասարակ լաւ պահուած. միայն ներքին քանի մը թերթերու յուսանցքներու շրթունքները կտրկտուած եւ արտաքին երեսը թեթեւօրէն ցեցակեր. — ՂԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹՔ՝ մէյ մէկ թերթ, սկիզբը եւ վերջը. — ՎԵՐՆԱԳԻԻՔ՝ զրեթէ քոլոր խորաններու տակ, երկուական տող, առաջինը մանուշակագոյն կարմիր, երկրորդը՝ սրբունագիր, հասարակ երկաթագիր. — ԴԻՐ՝ սեւ թանձր մեղանով միջակ քոլորգիր, կանոնադրուները ու խորագիրները միշտ կարմրագոյն. — ՍԿԶՐԵԱՏԱՌԻՔ՝ մերթ զարդադիր եւ մերթ թռչնադիր, գունագեղ, յաջող արուեստով, Համարագրուները կարմրագոյն երկաթագիր, հաշակաւոր եւ նոր. — ԼՈՒՍԱՆՑԱՋԱՄԴՔ՝ քաղաթիւ չեն, հազիւ քսան հատ, քայքայ քոլորն ալ համեստ եւ գունագեղ ոճով են եւ գեղեցիկ համարում թեամբ՝ խորաններու եւ սկզբնատուներու հետ. — ՄԱՐԱՆԿԱՐՔ՝ չկան. — ԽՈՐԱՆՔ՝ միայն երեք հատ, արեւելեան ոճով եւ յաճախ մանուշակագոյն կտրմիր համեստ զարդեր են աւելի. — ԴԻՐԶ՝ անյայտ. — ՍՏԱՅՈՂ՝ ՏԷՐ Յովհաննէս քյ. — ԺԱՄԱՆԱՆ՝ Ջիւ (455) = 1480. — ՏԵՐԻ՝ անյայտ. — ԵԱՂԿՈՂ՝ անյայտ:

Մատենան է փոքր փաթեթի կամ Աջ-
թեթի, թղթեայ, զարդարուն ուր կան՝

ա. էջ 1՝ Այս փաթեթի բաժնեւոր քննարկ
է քննարկ. — Զարթուցեալքս... զիչե-
րային, առաւօտեան, արեւագալի, ճաշու,
երեկոյեան, խաղաղական ու հանգստեան
համաժողով միջն է Ս. Պատարագ:

բ. էջ 143՝ Արեւի քննարկի քառանկան խոր-
հրդաբար զգեստաւորիլ, մտանէ հանգերձ
սարկաւաղաւքն եւ զպաւաղն յաւանդա-
տունն ուր են զգեստք պատարագին: Եւ
զգեսեալ պաշտաւնէիցն ըստ իւրաքանչիւր
առտիճանի. ասնն սղմ. տունն առ տունն
Յիշեա տր. գիւալիթ...

Դիտելի է որ էջ 1480 «Գոհութեան» մէջ թա-
գաւորաց յիշատակութիւնը կայ, ա՛յսպէս. —
... եւս առաւել վասն հանգուցեալ թաղա-
ւորացն մերոց՝ Լեւոնի եւ Հեթումի եւ Նախնեաց
նոցին ուղարկեալն: Ազատութիւն եղբարց
մերոց... Դիտելի է նոյնպէս որ յիշատա-
կութեան այս հին մասը մնայով հանգերձ, լու-
սանցքին մէջ տարբեր զրոյ արդի յիշատա-
կութեան ձեւը դրուած է: Իսկ պատարագա-
մատոյցի վերջը կը կնքուի այսպէս. — Եւ բե-
րէ կիսաաւարկաւ ագն զնշխարն առաջի քհն. եւ
նա րաչիւ ժողովորդեանն եւ կնքէ քնն. զժողովորդն եւ ասէ. «Արհնեալ եղերուք
...», կանոն մը որ մինչեւ այսօր կը պահուի
Յոյն եկեղեցւոյ մէջ:

գ. էջ 220՝ Աւետարանայ, եւ քառան-
կայ եւ խորհրդայն. քառանկայ քառանկայ: Զ-
եղեւ է եւ հաւաքեալ քառանկայ Հայոց
հայրապետի: Զ-ը ընկեր է Նախնեացն,
— Դիտելի մը. ի յունովարի...

դ. էջ 417՝ Այս քննարկն թեման. —
Զի յառաջ քան զամենեւեան. պարտէ յառ-
նել փակակալին. եւ զամ. Զահր. եւ զկան-
թեղք լուցանել՝ եւ խունկ արկանել. եւ
հնչեցուցանին զանկաւն. կամ զժամա-
հարսն զ. փոխ. եւ յորժամ ժողովին ի ժա-
մատունն ի զուռն եկեղեցոյն. զայ եկեղե-
ցապանն. եւ կամ սարկաւաղն յատեանն.
եւ երկու երկըրպաղէ՝ եւ ամենեւեան երկըր-
պա(թ)նն ընդ նմայ՝ եւ տա(յ) զառաջինն ահն.
Ի յաւաղիւրիցու դասն կամ ի մեծագոյն աւ-
ռաշնորդն ասկիով: Ահնեայ յայն անունն. եւ
նա ասէ տր. եթէ չըթուեն բանառ րիւսուն.
զ. անգամ ասէ: Եւ դարձեալ ասէ փակա-
կալն եւ կամ սարկաւաղն սհնեա այս աւ-
նունն. եւ նա որ զտր. եթէ չըթուեն սկսաւ.
ասէ: Ահնեալ համագոյ՝ եւ միասնակաւ սր.
երրորդութիւն. անբաժանելի. յամ. իւրական
արարածոցս յաւիտեանի յաւիտեանս ամէն:
[Մեր մինչեւ այսօր աչքէ անցուցած ժամա-
կիրքերու մէջ կանոնական այս մասին հան-
դիպած չըլլալով, փափաքեցանք նոյնու-
թեամբ զնկն հոս]:

Ե. էջ 419՝ Աւետարանի Իւշաբէրէն. —
Ըստ Մատթէոսի.

զ. էջ 421՝ Աւ. Մարգարէի Հաճութեան. —
Եւ չրջէր Յոս. . . .

Ե. էջ 426՝ Աւ. Մարգարէի. —
Յայտնում արդարաւոր. . . .

Բ. էջ 429՝ Աւետարանի Ընդհանրական. —
Ընդհանրական. . . .

Բ. էջ 433՝ Աւետարանի Ընդհանրական. —
Ընդհանրական. — Եւ մտեալ զարձակել ի կապաւնա-
նում. . . .

Ժ. էջ 436՝ Աւետարանի Մարգարէի. —
Այլ զման աւելին տալով. . . .

Ժա. էջ 438՝ Աւետարանի Ընդհանրական. —
Ընդհանրական. . . .

Ժբ. էջ 442՝ Աւ. Մարգարէի. —
Եւ եղի ի վաղիւն. . . .

Ժգ. էջ 444՝ Աւ. Մարգարէի. —
Ձգալ լիբոս քանձանց. . . .

Ժդ. էջ 446՝ Աւետարանի Ընդհանրական. —
Ընդհանրական. . . .

Ժե. էջ 453՝ Աւետարանի Մարգարէի. —
Ընդհանրական. — Եւ տալով ի տալիս էր չրջից. . . .

Ժզ. էջ 456՝ Աւետարանի Մարգարէի. —
Ընդհանրական. — Եւ տալով ի տալիս էր չրջից. . . .

Ժն. էջ 459՝ Աւետարանի Մարգարէի. —
Ընդհանրական. — Եւ տալով ի տալիս էր չրջից. . . .

Ժր. էջ 463՝ Աւետարանի Մարգարէի. —
Ընդհանրական. — Եւ տալով ի տալիս էր չրջից. . . .

Եւ տալով ի տալիս էր չրջից. . . .

Եւ տալով ի տալիս էր չրջից. . . .

ԹԱՌԱՍՈՒՆ 98 (= 196 էջ). — Եւ տալով ի տալիս էր չրջից. . . .

Եւ տալով ի տալիս էր չրջից. . . .

115

Ժ. Ա. Մ. Ա. Գ. Ի. Բ. Գ. Ե. Տ. Ո. Ղ. Ա. Ռ. Յ. Ր.

Հին Թիւ՝ 11

ԺԷ. ՂԱՐ?

ԹՈՒՂԹՔ՝ 180 (= 900 էջր). — ՄԵՆՈՒԹԻՆՆ՝ 181½ × 13 × 8 սեղմ. — ԳՐՈՒԹԻՆՆ՝ միասին. — ՏՈՂԹ՝ 18. — ԴԻԻԹ՝ լուս յղկուած տոկուն թուղթ, սպիտակ. — ԿԱԶԻՎ՝ արեւելեան կաշնպատ, տախտակեայ շաղանակագոյն, յանջլով ու թիկունքով, Կոնստին Բեւեռի հետիւրէն յայտնի կ'երեւայ որ հաստորս արծաթապատ եղած է. խաչանիշ սաղաւթով. — ՄԱՆԴԱՂԱԹԵԱՅ ՊԱՀՊԱՆԿՔ՝ չկան. — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ գէշ պահուած, սկիզբի կողմը ինկած, կոնակը վնասուած. սկիզբին եւ վերջին քառակոն թերթեր ինկած եւ յի աստիպարանն այլ կորսուած. Առաջին եօթանասուն թերթերու յուսանցի արտաբերին շրթունքները ցեցակիր ու մաշած. Եւրոսին 8-10 թուղթ ամբողջովին կամ կիսովին պատահուած, յայն շնորհիւ լայն յուսանցներուն, բուն ծնողիւր, վեղարունասական յաջող զարդերովը, անաղարտ մնացած. — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹՔ՝ չկան. — ՎԵՐԵԱԳԻՐՔ՝ չկան. հաւանաբար տուջին խորանի էջին վրայ եղած, ըսոյն կոչուած է. — ԳԻՐ՝ սեւ թանձր ու փայլուն մկանով յաջող նոտրգիր. քոյրը կանոնական մասերն ու ծանոթութիւնները կարմրադեղ, նոյն գրչութեամբ. — ՈՎԶԲԵԱՏԱԻՔ՝ խիստ յազմաթիւ, փառագիր, թաշնագիր կամ զարդագիր ու յաճախ վիշապագիր, գունազնդ եւ ճաշակաւոր, առանց ոսկեզնդ խառնուրդի, արունատով եւ ներկով յոյս. քոյրը տանգուլները արիւնտներէ սկսուն երկաթագիր. — ԼՈՒՍԱՆՅԱԶԱՐԴՔ՝ մեծ ու փոքր, թի-

ւով 76 հատ. քոյրն սլ. առանց քայտուրեան, հայկական զարդանկարութեան քրանջիկ նոյնքներն, գունազնդ, մեծադիր եւ շրեղ, առ հասարակ տիրող մանուշակագոյն կարմիր գոյնով. վրձին, ներկ եւ թուղթ լաւ ընտրուած են, պէտք է բանջ. — ՄԱՆԴԱՂԱՆԿՔ՝ չկան. — ԽՈՐԱՆՔ՝ թիւով եօթը հատ, սկզբնասաւերու եւ յուսանցալարերու հետ, կրկնակն աղուոր համադրութիւն մը. — ԳՐԻՉ՝ անծանօթ. — ՍՏԱՑՈՂ՝ անծանօթ. — ԺԱՄԱՆԿ՝ անյայտ, հաւանաբար 17-18րդ դար. — ՏԵՂԻ՝ անյայտ հաւանաբար Հովէկո. — ԵԱՂԿՈՂ՝ անծանօթ.

Մատենան է առեանի մեծ Ժամագիր, լիակատար, տպագիր օրինակներու հետ բաղդատուած, ո՛չ մի տարբերակ, կը պարունակէ ժամագրքի ամբողջութիւնը, Պատարագամատոյց լիակատար, և Տօնացոյց, նոյնպէս լիակատար:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՆՆ՝ չկան. զըխաւոր յիշատակարանը, իր նախորդ թերթերուն հետ ինկած ու կորսուած է: Զարմանալի է որ այս ընդարձակ ձեռագրին հազարի հասնող էջերէն և ոչ մէկուն վրայ յիշատակագրութիւնք չկան:

116

Ժ. Ա. Մ. Ա. Գ. Ի. Բ. Գ. Ե. Տ. Ո. Ղ. Ա. Ռ. Յ. Ր.

Հին Թիւ՝ 68

ԳՐԱ = 1472

ԹՈՒՂԹՔ՝ 212 (= 424 էջր). — ՄԵՆՈՒԹԻՆՆ՝ 12 × 8½ × 5 սեղմ. — ԳՐՈՒԹԻՆՆ՝ միասին. — ՏՈՂԹ՝ 14. — ԴԻԻԹ՝ շատ գէշ յղկուած ունալիւր թուղթ. — ԿԱԶԻՎ՝ արեւելեան կաշնպատ, տախտակեայ, շաղանակագոյն, լաւքրով ու թիկունքով. — ՄԱՆԴԱՂԱԹԵԱՅ ՊԱՀՊԱՆԿՔ՝ եղած ու կարուած եւ ինկած են. — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ ո՛չ լուս պահուած. սկիզբի մագաղաթները եւ ասոյն յաջորդող դատարկ թուղթերը, բովանդակութիւնը ինկած են. խորանի առաջին էջը կիսովին մաշած եւ անպէտ դարձած:

Լուսանցներու արտաբերին շրթունքները ցեցակիր ու մաշած. — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹՔ՝ չկան. — ՎԵՐԵԱԳԻՐՔ՝ չկան, այլ կարմրադեղ քոյրուորքեր կանցներն անոնց տեղը. — ԳԻՐ՝ սեւ թանձր մեկնաով միջակ քոյրուորքի. — ՈՎԶԲԵԱՏԱԻՔ՝ կարմրադեղ թաշնագիր եւ զարդագիր, արունատի միջակ արժէքով. տուններու գլուխները կարմիր երկաթագիր, իւրաքանչիւր տողի յասուէ կազդերն այլ սեւ. — ԼՈՒՍԱՆՅԱԶԱՐԴՔ՝ հազիւ տասնեակ մը, կարմիր-կապոյտով խառն, քառական նօրք զարդեր, խորաններու ա-

յոր տանգլուխները ոսկեկար խիստ ճաշակուոր
փառապիր երկաթագիր. — ՍԻՋՐԱՆԱՏԱՌՔ՝ ոսկեգարդ
կիստաճանկար զմայելի տրուեստով. մերթ թընչ-
նսցիր և մերթ զարդագիր, ծխածանի նմանութեամբ
և ազնիւ գեղարուեստով. և յաջողորէն համարդուած
կից յուսանցադարգիւտ և վերելի խորաններու
նետ. — ԼՈՒՍԱՆՍԱԶԱՐԴՔ՝ թիւով 15 հաս, ոսկե-
դրուագ, նկարուն և տպուարիչ. հայ զարդանկար.
Կոթեան իրը ազնիւ նմոյշներ, ՄԷԿՐ միայն մնացած
զծագրային վիճակի մէջ, առանց ծաղկումի. —
ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ՝ չկուն. — ԽՈՐԱՆՔ՝ առաջին մեծը
խնամ և կորսուած, իր յուսանցադարդին և սկզբ-
նասառին հետ. ներքին 3 խորաններ, ոսկեղրուագ
ու նկարուն, զմայելի նմոյշներ և ՄԱՐԳԷՍՔ զար-
դանկարչութեան, որոնցմէ ցարդ կ'երևան Հալէպի
հին տուններու տօնական սրահներու մէջ. — ԴՐԻՉ՝
Խիզանցի ՏԷՐ Խաչատուր րոյ. — ՍՏԱՑՈՂ՝ Դպիր
պարոն Խարչայ. — ԺԱՐԱՆԿ՝ ՌԻ (+ 551) = 1591. —
ՏԵՂԻ՝ երեսադէմ, ի Ս. Յակոբ. — ԾԱՂԿՈՂ՝ ան-
ձանթ, հաւանաբար զրիւր:

Մատենան է ԱՆԵՐԱՅԻ, թղթեայ,
զարդարուն, ուր կան սովորական կանոն-
ները:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ՝ Ա. էջ 97
(ԻՆԻՄԱՐ ԵՆԻՄԱՐԵՆ). — «(Փ) ա՛ւք ամե-
նապ. երրորդութեն. հաւր և որդոյ և հո-
գոյն սրբոյ. ալմ և միւտ և յաւիտեանս
յաւիտենից ամէն. . .

Արդ՝ զընցաւ եղանակաւոր տառս՝ որ
կուչի հաճախ. ի սբ. քաղաքս և էմ. ի
զերահուակ վանքս հայոց, ԴԵՅԻՆ ԹԵՂԵՅԻ
որդոյն Ձերեթեայ ի յառաջնորդութե. սր.
ուխտիս ՏԷՐ ԻՆԻՄԱՐԵՆԻՆ. ի թվարեութե-
ս. հայոց. Ռ. և ի Խ. (1591): Ձեռամբ

մեղսած և անարժան էր. ԵՆԻՄԱՐԵՆ
ԵՆԻՄԱՐԵՆ. ի խնդրոյ պատուական եղբար
մերոյ՝ հեզ և խոնարհ ԴԵՂԵՆ ԴԵՐԵՆ ԻՄԱՐԵՆ.
Ի վայելուձ անձին իւրոյ. Ձոր տր. ԱՃ
բարով վայելել տացէ սմայ յերկար ժամա-
նակուք. և խոր խաղաղութմբ. Ամէն:

ԱՐԴ որք հանդիպէք սմա՝ տեսանելով
և կամ զաղափար առնելով յիշման արժա-
նի արարէք ի տր. միով ԱՃ ողորմայիւ՝
զքաջ և զարի ԴԵՂԵՆ ԴԵՂԵՆ ԵՆԻՄԱՐԵՆ. և
զծնազոն իւր՝ և զամ. ազգատոհման. Բնդ
նոսին և զգատարկացեալս յամ. գործոց
բարեաց. և զյետինս ի գրչաց՝ ԵՆԻՄԱՐԵՆ
ԵՆԻՄԱՐԵՆ. և զամ. ազգականս իմ. յիշե-
ցէք և ԱՃ ողորմի ասացէք. և ԱՃ ձեզ և
մեզ ողորմեսցի յիւր միստնդամ գալըս-
տեանն ամէն:

Բ. էջ 7. «Ձանարժանս ի զրչաց յիշ-
եա՝ պատուական եղբար ԵՆԻՄԱՐԵՆ. ԵՆԻՄԱՐԵՆ
ԵՆԻՄԱՐԵՆ քո ծառայ. և ԱՃ ողորմի ասայ.
զհայր մեղեն ի հետ հրամայ. և ԱՃ որ ա-
ռաւն է նա. քեզ և մեզ հըզրաց ողորմայ.
յորժամ ի սբ. դատաստանըն գայ. . .

Գ. Սկիզբի առաջին դատարկ թուղթին
կոնակը, տարբեր և անվարժ գրչէ. — «Եյս
խաղաղարս ԴԷ. ՍԵՂԵՆ ԴԵՂԵՆ է որ և
գրեալ է ի սբ. քաղաքն իւր. ԵՆԻՄԱՐԵՆ. ի ա-
ռաջնորդութե. ԴԷ. ՍԵՂԵՆ ԵՆԻՄԱՐԵՆ. ի թա-
կանի Հայոց. Ռ. և ի Խ. ԱՃ յիշէ ՍԵՂԵՆ
ԴԵՂԵՆ ԴԷ. ի խեր (?) զոր տր. ԱՃ բարով
վայել տացէ. ամէն:

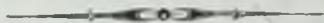
ԽՈՐԱՆՔ՝ 97 (= 194 էջր). — ԵՆԻՄԱՐԵՆ՝
13 X 9½ X 3 սնդմ. — ԿՐՈՒԹԻՒՆ՝ միտարն. —
ՏՈՂՔ՝ 11. — ԿԻԻԹ՝ լաւ յղուած թուղթ. — ԿԱԶՄ՝
սրեւելեան, կաշկապաւ տախտակեայ, չազանակա-
յայն, լաւ քրտի և թիւումով, կողերուն վրայ ծաղ-
կեկար տապալմբով. — ՄԱՐԴԱԿԱՆՔ՝ ՊԱՆՈՒՆ

ԿԱԿՔ՝ երկուական թերթ. շատ նուրբ, զրեթ թա-
փանցիկ, սկիզբն ու վերջը. բոլորն ալ ցեղակեր և
փաստած: Դժբախտաբար կարելի չեղաւ ճշդիւ նի-
թը, որովհետեւ անձուսթ լեզուով, հաւանաբար
վրացերէն գրուած կրօնամատենի մը մնացորդն
են. — ՀԱՆԴԱՄԱՆՔ՝ անխնամ թողուած. կողքին

վերի կոնսոլը պատուած ու հինցած, մասամբ ցե-
ցակեր: Մագաղաթները մխառուած, ներսի լսակի մը
թուղթերը պատւած: Իսկ վերջինի թիրթիրը ինկած ու
կորուսած, իրենց հետ անհետացածը նսած գլխա-
ւոր եւ միակ ճիշտատակարար: — ՂԱՏԱՄԻ ԹՈՒՂԹԻՔ՝
չլաւ: — ՎԵՐԱԳԻՒՄ՝ առաջին չէի վրայ, առաջին
սողը, զօնագեղ զարդագիր, իսկ երկրորդ սողը կար-
մրագեղ երկաթագիր, իսկ չէ (2, Երբեք սող, մե-
տուպան երկաթագիր, սեւ եւ թանձր մելանով եւ
սող մըն ալ 168րդ չէի վրայ, զա՛րձեպ երկաթագիր
կարմրագեղ, — ԳԻՒ՝ սեւ մելանով միջակ բոլորգիր,
ՄԱՋԱՐԱՍՏՈՒԽՆԵՐ ու Ժանօթութիւնները՝ կարմիր: —
ՄԿՋՔԱՆԱՏԱՌՔ՝ զարդագիր եւ երկաթագիր, երկու
հատ միայն: Միւսներուն տեղը րոպ թողւած, ի
վերջոյ ծաղիկելու նպատակաւ: Բոլոր համարա-
ցութիւնները՝ ճաշակաւոր կարմրատեղ երկաթագիր: —
ԼՈՒՍԱՆԱՅԱՏԱՌՔ՝ հատ մը միայն, առաջին չէի
ստուգարին լուսանցքին վրայ, գունագեղ: համետ: —
ԽՈՐԱՆՔ՝ ամբողջ հատորին մէջ հաւաք մը միայն, ա-
ռաջին չէի վրայ, քառակոտ սիրուն եւ գունագեղ: —
ԳԻՐԾ՝ ակայտ, — ՈՏԱՅՈՒՄ՝ անձանօթ: — ԺԱՄԱՆ-
ԻՆԿ՝ 1581 ին առջ: — ՏԵՂԻ՝ տնայտ, Հալիպ կամ
Երեստաղիւմ: — ԾԱՂԴԱՂՂ՝ անձանօթ:

Մատենան և փոքր փառքեր, Պատա-
րագամոտոյցի և Տօնացոյցի մատերով,
թղթեայ:

ՅԵՇԱՏԱԿԱԿՂՐՈՒԹԻՒՆ՝ հատ մը միայն,
կորուսեա՞մ ըլլալով՝ զլիսաւոր յիշատակաբա-
նը՝ Սկիզբի զատարկ թուղթի Չրդ էջը լի-
ցուած է վերջէն զրուած և օտար գրչէ,
հետեւեալ յիշատակագրութիւնը։ Շատ հա-
ւանական է որ ան կրնայ ընցօրինակութիւն
մըն ալ եղած ըլլալ, վասնզի կասկածելի
կը թուի իր հարադատութիւնը — «Յորժամ
եղև զ. տարի սոյլ և զ. տարի մահ էր ի
ժամանակս թագաւորին Սաւրան Մարտին.
Եւ ի հարգութիւն մերոյ Վաշխագործ-
ութիւնին, Եւ ի յաւանգութիւն մեր Ու-
նայն քաղաքին, Սկզբէ, Էրգարիս, Եհա-
րարկութի. ի չարէն ի վր. ամ. քրիստո-
նէից որ ասին... ի մեր զլիւքներուն և աշ-
կուցի ես աւեր(7) ի թուին Ռէ. ի յուն-
վարի մե. քաւ...»։

[illegible]

ԳԻՐ՝ սեւ մեկնեով մեծագիր բոլորգիր. խորագիրներն ու ծանօթութիւնները կարմրագեղ. իսկ բոլոր համարագրութիւնները՝ արիւնագոյն երկաթագիր, ըստական յաջող. — ԻԿՃՐԱՏԱՌԻՔ՝ խիստ րազմաթիւ, փառագիր, կարմիրով, զարգացիր եւ առանկապիւթ ընկալեց. — ԼՈՒՍԻՆՏԱՆԱԿՐԻՔ՝ խիստ րազմաթիւ, նիթերուն եւ ծաւալին համեմատութեամբ, կարմրադեղ պարզ գծագրութիւնը, մեծ մասով աւերուած ու անշայտ. — ԽՈՒՂԱՐ՝ սկիզբը մեծ, մանուշակագոյն կարմիր յատակի վրայ, 14 սիրուն բառեակներով, իւրաքանչիւրին մէջ զոյգ մը ստերեոնրու վրայ րաջուած կոկոններ, Ջրաներկ հասարակ դարդ մը, առանց զեղարուեստական արժէքի. — ԳԻՐԶ՝ Յովիաննէս արեղայ. — ԽՍԱՅԻՂ՝ հռաւնարար ինքը՝ գրիչը. — ԺԱՄԱՆԱԿ ՊԶ (+ 551 — 1354). — ՏԵՂԻ՝ երուսաղէմ. Ս. Յակոբյան վանք. — ԻՆԴԿՈՂ՝ գրիչը:

Մատենանս է մեծադիր Գեշտու և Տե-
ղիս, թղթեայ, ուր կան 110 դանձկն, ա-

լըրիւ, երկեր հընչէր, և ծափկով աշխարհս տաւնէ... Փռիէ շէշն՝ Կանանց սննծքն լուծանի. մահն և երկունքն խափանի...

Է. էջ 36ր՝ Գռն՝ Նիկիշոյնի հըրէն. — Կաւազան ծաղկեալ, զեղաղէլ փայլեալ, զերահրաշացեալ... Տաւ աշիւ և լաւ՝ Աճ անճառ սր. թագաւոր, ամենազաւր և երկնաւոր...

Բ. էջ 41ա՝ Գռն՝ Բ. Կռնաւոյ. — Ի սկզբան չիղ, իսկական բանիղ, ի լուսոյ լուսիղ... Մեշէշի՝ Կենդանի վըկայք, կոյսք իմաստունք և սուրբ մարք մեր հոգեւորք... Տաւ աշիւ՝ Ի կենարար փայտէն ծաղկեալ...

Բ. էջ 45բ՝ Լաւոյ. Արքայ. — Վայել է քոյին վայելականին. վառեալ աթոռին. փառք սր. քում գահին... Մեշէշի՝ Նոր զրախտի քո սր, զոր տընկեցեր յերկրի. վարդ անուշահոտ... Յարքայի և Տաւ. — Այսաւր մայր սիոն բանայ զառաքաւստ ցընծայ ասելով, զարդարի փառօք...

Ժ. էջ 53բ՝ Գռն՝ Զընաւոյնի Բ. Կռնաւոյ. — Ողջեալք ընտրեալ, ճշմարտագործեալ, զմարմինս ձեր... Տաւ Զընաւոյնի՝ Աճ բարձրեալ տրղ. երկնային, և թագաւոր ամենայնին... Փռիէ՝ Որք աղաւթից ըզնոր՝ առին և զարտասուացն...

Ճա. էջ 59ա՝ Գռն՝ Առաւելոյնի Փռիէի և Բարդուէլիէի. — Գերարփի պայծառ, զոյիցըս պատճառ. զերունակափառ... Տաւ աշիւ՝ Բանն որ ի հաւրէ ծաղկեալ, ծաղմամբ առաքեաց յաշխարհս... Յարքայի՝ Արեգակն արդար, որ ի հաւրէ ծաղկեալ, զառաքաւսն քո անճառ...

Ժբ. էջ 65բ՝ Գռն՝ Բարդուէլիէի և Գրքայի. — Յոյժ զարմանալի, և հիանալի, և զարհուրիլի... Տաւ Բարդուէլիէի՝ Տր. բարերար հաւր միածնին, յս. քս. որդի կուսին. Փռիէ՝ երմաղինեայ և զըբորսին...

Ժգ. էջ 80բ՝ Արքայ. Առաւելոյնի և Գրքայի. — Մեծապայծառ փառաւք զարդարեալ, եկեղեցի՝ պայծառագղեցեալ... Մեշէշի՝ Սարգիսի. — Առ քեզ պապատիմք մաղթողական ձայնիւ. Տաւ և յարքայի՝ Սուրբ Ստարատիոս և ովբէստէս վըկայք քի. մարդարիոս և պինէոս անյայթք... Փռիէ՝

Սուրբ և սրբարար մարտիկ մերոց վրայ... ժգ. էջ 85ա՝ Գռն՝ Գրքայի. — Մեշէշի. — Մեծահաւատաւ անուն զպիկի տէր սր. Յակոբ... Տաւ է՝ Մեշէշի՝ Մեծի հանդիսի աւուրս առ քեզ պապատիմք...

Ժե. էջ 89ա՝ Գռն՝ Գրքայի. — Գոյից արարչին, երկնից արքային մեծ թագաւորին. շարժեցաւ բարին... Մեշէշի՝ Մեշէշի՝ Աւետիս միշտ յաւատեաց, հընչումն, տըրն. մեր յարեալ, աւետիս հրաշաճայեալ...

Ժզ. էջ 90ա՝ Ինչոյնի և Պաշտօնի. — Գոհարանական ձայնս նըւրբական... Տաւ՝ Ի սր. սերմանց առաքելոց, սր. հետեւողք նոցին... Փռիէ՝ Բղնայալիս մանուկ բարի...

Ժե. էջ 91ա՝ Գոյի և Յակոբի. — Սուրբարար անքննին, անճառ անհասին, հաւր արարչին... Տաւ է՝ Յաւոյս ծաղկեալ աշխարհս... Յարքայի՝ Յակոբոս ընտրեալ վըկայ որդի յովսէփայ, ըստ մարմնոյ եղբայր վըկային մերոյն մեծ սիայ. Որ գնամանութի. նորին... Այլ աշիւ է՝ Յո. քս. հաւր միածնին տուր ինձ զիմաստ քո զերկնային...

Ժզ. էջ 101բ՝ Արքայ. Առաւելոյնի. — Մեծ և հրգաւր անմահ թագաւոր. սր. մեր յս. արքայ երկնաւոր... Տաւ է՝ Ներքէի՝ Ի խաշին տընկեալ սրթոյն... Փռիէ՝ Նըստեալն յառնէր ցուցանել վըկին հրեղինաց...

Ժբ. էջ 108բ՝ Գռն՝ Պաշտօնի և Պաշտօնի. — Սուրբ երրորդութիւ, ստեղծող զաւրութիւ... Մեշէշի՝ Գռնաւ (և զիս յըկեալ) Գլուխ եկեղեցւոյ և զէմ հիմն անշար... Տաւ Պաշտօնի և Պաշտօնի՝ Այսաւր ցընծացէք եղբարք, պարակից եղեալ վըրնոցն...

Ժ. էջ 117ա՝ Գռն՝ Արքայ. Բարդուէլիէի և Գրքայի. — Գըթացեալ քոյին, արքայ իրկնային, և առեր մարմին... Տաւ է՝ Բ. Ներքէի և Գրքայի՝ Որդիքն որոտման որք ի վըրուստ որոտացին... Յարքայի՝ Նոր լոյս յարփնեոյն վառեալ որդիքն որոտման, որպոց սիոնի ծաղկն աւետարանեալ...

Ժա. էջ 125բ՝ Գռն՝ Զաւարէի և Գրքայի. — Գոյացուցիչ բանըզ հայրական, և փառաւից հողւոյ իսկական... Տաւ յարքայի.

ի Սբէի կոթողին՝ կանանցն կանխել, եկին
ի գերեզմանն . . . : Տալ յարմար . . . : Այսպէս
լոյս ծագեց . . . : յառաւ կիրակիս . . . :

Իբ. էջ 130 ա՝ Աբգարն Քառասնէն է. —
ի հողոյ տեսալ, ի ձեռք եւ ստեղծեալ, ի
տիպ նրմանեալ . . . : զԱղամ յարկնեալ . . . :
Տալ է Կրէթոր Հրէդէ արջիչ աստուծ է՝ Տր.
բարերար, հաւր միածին յս. յս. . . . :

Իլ. էջ 135 բ՝ Սբէի չորէն. — Խաչայ-
բարձ արհի պանծալի, տիպ տեղեւորի, արն-
տես . . . : Նորէն Տալ անշէն և լա՛ն Խոնար-
հիմք հողով, մաղթողական ձայնիւ . . . :
Երբեք չի՛ մանիչ ներհակին յալիանեալ
շարին . . . :

Իլ. էջ 140 բ՝ Կրէթի մարմնէն. — Դե-
րակայ զոյն, զոյն համայնին, զոյ պատ-
ճառ էին . . . : Արեւելի Աստուծոյ ձայն ա-
ւետեաց հրեշտակապետն ալսուր . . . :
(3) Երբեք չի՛ կանաչին արտաւառ
լայնի գրարձաղն արտաւառաց . . . : Փռի՛
ի գերեզմանէն զմարմինն ո՞վ պարտիպան,
եթէ զու բարձեր աստ . . . :

Իե. էջ 145 ա՝ Նաւիկէն և Բաշիկէն Հրէդէ
Տէր Արեւելի Այրիկէն և Բաշիկէն Բաշիկ
Յարմարն. ճշմարտեմ, Ազնեալ ուր. յս. —
Տարփումն ըզմական, տոչոր անշխական,
տոնից բոնական . . . : Տալ է Ներ-Էն՝ Նոր
ծաղիկ բլրիկ այսաւ յարմատոյն յեւեալ
և սրգի Դաւթի . . . : Տալ անշէն՝ Անտաճից
արքայն, և սրբիկն անտեսն . . . :

Իլ. էջ 151 ա՝ Աստուծոյ և Բաշիկէն. —
Թաղը պարծանաց, թաղաւոր զօրաց,
թափեալ ի փառաց . . . : Արեւելի Աս-
տուծ անապական և անխախտ, ծնաւզու-
թիւն, ծնար զկենաց պտուղն . . . :

Իե. էջ 155 բ՝ Երբեք չի՛ մարմնէն. — Մա-
քուր և անբիծ, որ անմահն, զուարը
լուսոյ, մայր անճառ բանին . . . : Տալ Ներ-
Էն՝ Տէր փառաց անճառ ծնեալ, յառաջ
. . . : Երբեք չի՛ Հրէդէ արջիչ՝ Այսաւ
նոր խառնումն եղեալ, Աճ և մարդ միա-
ւորեալ անծամանակ . . . :

Իլ. էջ 160 բ՝ Երբեք չի՛ մարմնէն. — Մարմնայն
և անշէն. Բաշիկ և Բաշիկէն է. — Յամենայն
ժամ անեմք զանեալ փրկիչի և մանուկ
ծնեալ ի կուսն . . . : Տալ է Սբէի կոթողին՝
Քրիստոս բանը հաւր ծնունդ անծամանակ . . . :

որ նախ ի կուսն ծնեալ . . . : Երբեք չի՛ Մի-
զարմանալի խորհուրդ այս մեծ յայտնեալ,
արարիչն . . . : Այլ աս էրբեք աստուծոյ՝ Երբ
նոր աւետեաց, բարաւ այսաւ մեզ հե-
շեաց. բարուն երկնային . . . :

Իլ. էջ 164 ա՝ Երբեք չի՛ մարմնէն. — Խոնար-
քաւ աւետեաց այսոր . . . : Արեւելի անշէն
Նոր Հղէմ բանաւոր տընկոյն. նոր աղամն
ի քէն . . . : Տալ է Այսաւ երեւ անտեսն ի
բարձանց . . . :

Ի. էջ 169 բ՝ Հիշէ Երբեք չի՛ մարմնէն. — Խոն-
ար խորան Աճ բանին, տաճար լուսոյ հո-
գով ճշմարտին . . . : Արեւելի անշէն Նոր-
Էն՝ Էն լայն աղոյ աղոյ ձեռնին, աղոյն իւր
աղ ընդ աղմէ հաւր, հաւր ընդ աղմէ լուսոյն
փառաց . . . : Տալ է Բաշիկէն՝ Կայր կոյսն ի
յայրին, կայր և զլարձանայր, կամէր ծը-
նանել կեանս ազգի մարդկան, կոյսն ծը-
նանէր, կոյսն ծնանէր, զկեանս ազգի
մարդկան . . . : Ասէ ք. աս յի՛ ինչի՛ կերպ
մի ի զընդէն, կարգ մի ի թընցն, կանչեն
առ հովիւսն, կարեւոր ազգամար . . . :

Իս. էջ 174 բ՝ Վեշ և Բաշիկէն. — Յանե-
զական լուսոյն խոնարհեալ, յերկնից իջ-
եալ, և առ մեզ եկեալ . . . : Արեւելի Գա-
րաղի, անպարագրելի, բանն ի մարմնի
մարդ յերկրէ՛ երկրորդ աղամն . . . : Երբեք չի՛
Հիշէ Նոր-Էն՝ Աւետիս մեծ խորհուրդ
խորհուրդ ծածկեալ մեզ յայտնեցաւ . . . :
Փռի՛ ի՛ Սրբաբանման քրոզիւթոս, հուպ
երրակին . . . : Փռի՛ ի՛ Աւետիս քեզ տիրա-
մայր կոյս մարիամ տաճար բանին . . . :
Փռի՛ ի՛ շիշէ՛ Աւետիս երկրորդազէր մեծ
կարապետն . . . :

Իբ. էջ 179 ա՝ Կանոն և Բաշիկէն. — Խոնար-
քաւ փառաց Աճ բանի մայր արարչին
Հմանուկի . . . : Արեւելի՛ Երբ զարմանալի,
Էրբ շարժարձենի, տեղի եղեր բարէ-
կերտի . . . : Նորէն էն ինչի՛ Երբեք չի՛
ժող ի ծող, ծրձաղախիտ ծաւալանայր,
յառաւատուն . . . :

Իլ. էջ 184 ա՝ Սբէի և Բաշիկէն. — Գոչումն
ըզմակն, զողեստ քաղցրագին, քառինը
երկնային, էակից էին . . . : Տալ է Սբէի կո-
թողին՝ Անշխունքն բանը հաւր, ծնեալ
յառաջ ժամանակաց . . . :

[Գ. էջ 188ա՝ Թեմա՝ — Երեւանի քաղաքի, փոքրիկ աշխարհի, քաղաքների... : Մեծի՛ն՝ ի դասը հեղինակաց ազգային միանամբ մեծ ուրախութիւն. եւ պարեմք... : Տալ Ներսէսի Հայր-Պետրոսի Ան. մարմնոցը հեղինակաց մարմնով հաղորդ սր. յովհաննէս... :

[Ե. էջ 195ա՝ Պետրոսի Հայր-Պետրոսի և Պետրոսի. — Վեր աւերանեալ գովեալ, վերանորոգեալ սարսեալ... : Տալ Ներսէսի ի հանդէս տօնի քո բախապետ պարեմք, հայր և վարդապետ... : Փռի՛ն՝ Ով սր. հայրապետ և նահատակ քաղաքի... :

[Զ. էջ 200բ՝ Սեբեոսի Անտոնի անդադարէն... : Բարձրեալ հաւաք բան հօր դիմաւոր, բազմեալ հրաշաւոր... : Մեծի՛ն՝ Անտոն, Անտոն ոստ անապատի հովտաց լեռանց, աղբեր ականց... : Սեբեոսի՛ն՝ Անձամբ խանարիմք ի ճգնութիւն քո... :

[Է. էջ 209ա՝ Խաչատուրի է. — Տր. տընտեսական, տեսեալ նախնական, տալ զգաւ ինքն իշխան... :

[Ը. էջ 212բ՝ Կիւրապի է յաւիտեան. — Գերազանցած արփիկ երկնային, խոնարհեցաւ... : Տալ ի խեղճի՛ն՝ Սուրբ յուզիտալ զուտոր մեծաց, զարմ և զաւակ թագաւորաց... :

[Թ. էջ 217ա՝ Գանձ Վառդան Բազմաշէն. — Գերազանց քոյին, արքայի երկնային, և սուր մարմին... : Սեբեոսի՛ն՝ Շնորհաց հոգոյն ընդունարան, քաջ զաւրական սրբի Վահան, հարար սերունդ անական, սր. զաւարպետ զոգթան իշխան... :

[Խ. էջ 221բ՝ Սեբեոսի Բեթլէմի Նաթանի. — Գողով սքանչելի, լոյս քում հանձարոյ, հարուստ քան... : Տալ Բեթլէմի Նաթանի՛ն՝ Գետ հոսեալ անային, յորում հոգւոյն ջուր լըրացան... : Սեբեոսի՛ն՝ Բարրաւոր լանին լեզու երախաւորը... :

[Կա. էջ 226բ՝ Գանձ Տեմա՝ — Գովեալ և աւերանեալ, Անձայ բարձեալ և փառաւորեալ... : Անձայ՝ Միտանական սր. երրորդութիւն, բարեբանեալ անբաւ... : Մեծի՛ն՝ Ներսէս Միտեալ ի տաճարն աշուր օծեալ ԱՅ, աստուած և տր., սինէական տառից՝ Տալ է՛ն Աշուր երուսաղէմ ցընծայ, և զլարձացեալ պայծառանայ... :

[Խ. էջ 234ա՝ Անձայ՝ — Գողով կատարեալ, գերազանցեալ, գերազանցեալ... : Մեծի՛ն՝ Պատճառ պարծանաց մարգարէից զընդին, պատկեր՝ յաւրութեւ. սր. մարգարէի յունան... : Փռի՛ն՝ Հըւան գրարբառ մարգարէին, և ծանուցին թագաւորին, իսկ ի լսել զայն արքային... :

[Կա. էջ 241ա՝ Սեբեոսի Սեբեոսի Ներսէս. — Մեծապայծառ փառաւոր զարգարեալ, և կեղեցիկ պայծառազդեանեալ... : Տալ Սեբեոսի Ներսէս. — Յառաջ յանկ տեսող է՛ն Կիւրապի յարաջ յար արարչէն ընտրեալ սր. Սարգիս Կիւրապի՛ն՝ Աստուած զաւրութիւն. հայրամար Անձ... :

[Կա. էջ 245ա՝ Կիւրապի յարաջ. — (և զգրիչս յիշեալ). — Կենդանարար որդի Անձ, ծնունդ ընդ հաւր... : Տալ Սեբեոսի՛ն՝ Յարեալ փառաց թագաւորն աւետիս... : Տալ է՛ն Ներսէսի՛ն՝ Նըստեալ կանայքն ողբային... :

[Կա. էջ 249բ՝ Սեբեոսի Անտոնի անդադարէն. — Գերազանց լուսով, գերազանց զաւրով, գերազանց փառով... : Տալ Սեբեոսի Անտոնի՛ն՝ Սուրբ նահատակ սատոմ զովեալ... : և զաւարձար զաւրաց կարգեալ... : Փռի՛ն՝ Ազալ և զաւրք բոլոր զընդին, անդրի տեղին յայն կատարին... :

[Կա. էջ 253բ՝ Սեբեոսի Սեբեոսի. — Գանձ սիրոյ քոյին, զանձեալ ի յովին գերաշակերտին... : Տալ Ներսէսի՛ն՝ Երեւանի հոգիաւոր, երանելին սր. Սուրբաւ, Յարաւամիան զարմէն բուսեալ... :

[Կա. էջ 259բ՝ Կանձ Սեբեոսի Սեբեոսի. — Խոստովանիմք զքեզ միտմին որ միայնոր բնութիւն... : Տալ Գեթեթի Սեբեոսի՛ն՝ Սուրբ Սեբեոս քահանայի նաղելի ճգնաւոր, նահատակ պանծալի... :

[Կա. էջ 263բ՝ Սեբեոսի Սեբեոսի Սեբեոսի. — Կա. էջ 263բ՝ Սեբեոսի. — Բարձրեալ անքննին, բնութիւն լըրութիւն, բաւական... : Տալ է՛ն Ներսէսի Հայր-Պետրոսի Սկայք զաւարձացեալ պայծառացութիւն... : Տալ Տր. Ներսէսի՛ն՝ Սուրբ վարդապետն մեր ընտրեալ, մեարայ մաշտոցը կոչեցեալ... : Փռի՛ն՝ Ներսէսի՛ն՝ Այսրմ ընտրի սովաւ արեալ... :

[Կա. էջ 272ա՝ Սեբեոսի Սեբեոսի. —

կրթամատակալ կանոն աւրինի, հարս հա-
մայնից սրբորոյն զր... : Տալ ք. օւնա-
յին՝ Ի հանդէս օտնի ձեր ըստացեալ սո-
նեմք հարք և վարդապետք... :

Ճ. էջ 276ա՝ Աբգայ Վարդապետ. — Գո-
հարանեալ սրդ ամենայնի, յս. քս. միա-
ձին սրդի... : Տալ Մարգարէ՝ Մարգար հա-
ղով արիք մարմնով, լերուք ողբակից հա-
յոց հաւատով... :

Ճա. էջ 280բ՝ Աբգայ Հարգաւոր. — Աճ
կենդանի, անխմանդի, անհասանելի... :
Տալ Իսահակէ՝ Տր. Եւթեմի՝ Առատովանիմ
Աճ ըզհայր, անձին, անեղ և անսկիզբն... :

Ճբ. էջ 285ա՝ Զամեն տան յետի բանն
կրկնեալ որ լու գայ Ի Բաւ Բարեկենդանին. —
Երկու յաւերժական, երկուք բանական, և-
րկից միական... : Տալ Եւթեմի՝ Ընդ
ճշմարիտ հաւս միաձինն, լուսաւորեալ զխա-
ւարս անձին... :

Ճդ. էջ 292ա՝ Աբգայ Իսահակէ՝ Էլիսա-
բէ. — Ի քէն հայցեմ աղբեր բարութե.,
լոյս ի լուսոյ... : Տալ Եւթեմի՝ Իսահակէ՝ Առ-
ղաղարար նոր Թաղարար քո զինուորացըն
թաղարար... :

Ճդ. էջ 293ա՝ Աբգայ Իսահակէ. —
Գթութեամբ իջեր, տէր և մարդ եղեր և
մարմին առեր, զաղամ... : Տալ Եւթեմի՝
Գոյից անեղ անսկզբան, Թաղարարից ան-
մահական... :

Ճե. էջ 305բ՝ Աբգայ Էլիսաբէ. — Անճա-
սկի լոյսն հայրական, մընայր լուսոյ... :

Ճզ. էջ 309ա՝ Աբգայ Էլիսաբէ. —
Անեղ անմահ ճընունդ հայրական, խնար-
հեցար յարդանդ կուսական... : Տալ Էլի-
սաբէ՝ Էլիսաբէ՝ Աճ փառաց լոյսդ անքնին,
լոյս ի լուսոյ հաւս միաձինն... : Փախ-
չին՝ Այսուար և մեք ցընծամք տանելուս
յիշատակի աւուր նոցին, ընդ յուզալի սր-
կերեղին... :

Ճկ. էջ 314բ՝ Աբգայ Էլիսաբէ՝ Մեծ և անեղ
խորհուրդ տրտական, անհաս անճառ անս-
կզբնական... : Աբգայ Էլիսաբէ՝ Առ
հայոց աղաղակեմ անտառիկ սրդոյն սղոր-
մաւն իրէն՝ առ հաւ հացալից վարձկանաց
սեղանակից արժանի արա իրէն՝ հացաւ
մեղայ մեղայ, տէր մեղայ... : Աբգայ՝
հանապ, ըլմարեալ զերիս զիտ և նոցին

զատակից արա. իրէն՝ ըլմարար մեղայ,
Սոփեալ հացից կենաց... : Աբգայ՝ առ
Էլիսաբէ՝ զիտ տր. հայոց երկնային... :

Ճլ. էջ 319ա՝ Յանա և Աբգայ. — Կր-
թութիւն. քոյին սրդից միաձինն, առեր զու-
մարմին... : Տալ Աբգայ և Յանա. —
Գերադոյն հոգոյն շնորհաց, սրդ. եպիփան
զեղ ծաւալմանց... : Աբգայ և Յանա յա-
թոս կիսորոս կղզի, կոստանդնուս մեծ
քաղաքի լուսաւ զհամարսն յոհանիս... :

Ճլ. էջ 321ա՝ Զարգար Էլիսաբէ. — Կոստ-
յայս. — Մեծաշաղաճաւ խորհուրդ սոսկա-
լի, որ նորոգեաց զաշխարհս ամենայն... :
Այլ Էլիսաբէ՝ Էլիսաբէ՝ զմեծատան առակ որ
հազնէր զերկնից ձիւրանի... : Աբգայ՝
Տընտես շնեղ հաւատարիմ, զինչքս քո տր.
ետ ի ձեռս իմ... :

Կ. էջ 329ա՝ Աբգայ Բաւաւոր. — Մեծ
և հըզոր անմահից արքայ, յս. քս. անեալ
յարակայ... : Աբգայ՝ Բաւաւոր. — փառաց թա-
ղարար փառաւորեալ ի զըւարթնոց... :

Կա. էջ 333ա՝ Զիս Էլիսաբէ. — Եւթեմ-
իս. — Մեծ և անեղ խորհուրդ ա-
հագին, որ զըթացար յաղամն առաջին... :
Տալ Էլիսաբէ՝ Ի յիմ քաղաք մարմնոյս զընի, ա-
թոս մտաց զաստաւորին... : Փախ-
չին զատաւոր իմ երկնային, որով երկինք փր-
կեր զատին... : Աբգայ՝ Էլիսաբէ՝ Տէր իմ զը-
թած և բարերար... :

Կբ. էջ 339ա՝ Աբգայ Գրիգորի. — Եւթեմ-
իս. — Մեծ և հզաւ անմահից արքայ յս.
քս. անեալ յարակայ... :

ՅԻՇԱՏԱՅԱԿԱՄԻՍԻԹԻԻՆԻՔ՝ (Եւթեմի յի-
շատարար). — Ա. էջ 631 փառք ամենաոր.
երրորդութե. և և մի ամութե. այժմ և և
անգրաւ յաւիտենիւ ամէն. Սր ետ կորու-
ղութի., սկիւր ողոր. Աւուր անարժան
բիւթի., հասանել յաւարտ բաւարարի. և և
արդ զընտր ի խնդրոյ. սրբապան և բարե-
միտ, Եր. Մարգար. (կիսովին քերտած)
Եւթեմ. սր ստացաւ զսա, ի հաւալ յարգ-
եանց, և յարդար փաստակոց, յիշատակ
իւրն և ծնաւորաց իւր նոցին ամէն. Սրդ որ
ոք կամեացի, ի խնդիր զիտ իմաստից ըն-
թանալ մարմնականի, և կամ հոգեկանի.
Յանձին բարձեալ կրիցեն զամ. աստան.

Ժ. էջ 259ր՝ «... և ես ազատեալ ան-
միտ Գրէգորի որ զտաղս ողեալ ողջացելոցն
մասնակցեալ, և զէրֆ անձին իմ բժշ-
կեալ ... » :

ԺԱ. էջ 298ա՝ «... նա և անմիտ ան-
զէտ Գրէգորի, որ նախ ընտրող եղև այս
զանձին: ժողովրդեանս մեր ամենին, —
— Գրէգորի երկուքի սորին, և ստացողի Գրէ-
գորի սորին, նրաստ Գրէգորի, եղբայրակ-
ցաց մեր յամենայնին, տացէ հանգիստ յո-
թեմանս վերին, սղորմեաց ... » :

ԺԲ. էջ 317ա՝ «... զանձարսնիս այս
ստացողին Տէր Գրէգորի և իւր որդոյն (միտ
քերուած, յատկապէս և թշնամարար), զը-
ծաղորդիս նրաստ Գրէգորի ... » :

ԺԳ. էջ 425բ՝ (նոր երկ ըստ պատշա-
ճի) «... իսկ ի յայժմու ժամանակեան,
մեծ սքանչելիք եղև զարման, էրէջ մին
զայլ շէշ-շէշ, յէշ-շէշ մեկ հանդիպան:
Աշտուր կոչին ըզձայն, էր մեծ է և շատ
տոհմեան, եղբարք ունէր նա զանազան,
յինքնանքման ճոխ և ևրկայն: Ըզհայր և
մայր, և կին նորա զուստ և որդիք լալով
ողբան, շատ սիրելիք և բարեկամք, յոր-
ժամ լրսեն և նոքա լան: ՏՐ. Դանտէ յո-
ւնիք, և հայրապետ Իշխան-Գրէգորի, և հա-
մախոհ ըզհետ նորա. եպիսկոպոս զեպար-
զեկան, էին նոցա շատ միաբան. Համ-
բարձմանէն զառ ի վայր գան, և վարդա-
պետն յԱշխարհ, որ Գրէգորի կոչին ըզձայն:
Տնորինականքն որ անտի կան. ընդ զէմ,
զլրանն ողորմութի. և ստացաք ըզհարա-
կան. տր. զուստն բաց զողորմութի. ի
անդի իջաք ի դերեզմանն, զյս. ամին
կոյս Մարիամն, զերեզմանին յաջակողմ-
եան, զտրն. բարեկցաց պիղծըն Յուզայն:

Իստ զկաշառ զերստն զբամեան, համ-
բարեկողմ մասնեաց զարքայն. իսկ և յատաջ
քան ըզուզայն, մասնեաց ըզտրն. մաղքո-
սըն այն: Երստնութիւն պրղծոյն էրամ,
անկեալ զընէր ի բեկ հետեան. իսկ և փրկ-
չին զթացեալ ի նայ բառեալ զմահիւնս և
զնալ նր. Վասն այն բանին Պետրոս վրա-
հան, ի բաց հան զուստն նորայն, մեր
կանեղ զուստն Յարութի. զէրէջն տեսաք
ի մեծ շուկայն: Ես Հաշի-Գրէգորի որ շիւս ար-
ժան, որ երկուք և զրեկ զայս բան: Ակա-
նատես եղև նորա, յորժամ կայան գնա ի
շուկայն: Ձրաբարտեցին սր. քահանայն թը-
մեր սրինաց կացեալ հաւան: Ձինչ չար ժո-
ղով կայր ի շուկայն, զբոռ տընալ և առ
նա գան: Եպիսկոպոսն և միաբանքն և
վարդապետքն ամեն փախան. վասն յա-
հէն պիղծ հաղարեան. եղբարք չէինիք
մեղադրական, Առեալ տարան ի մեծ շիւսն
այն, որ էր տաճար սաղմոսեան: Եւ ա-
սացին զուստ և բուխտան. թէ զայ լինի,
թէ զայ լինի նոր մըլման: Այլ և ասաց
պիղծ շիւսն այն. թէ ուրացիր զյս. ար-
քայն: Ոսկի տարձաթ մալ խաղինայ, գեղ
և քաղաք զամեն քեկ տամ: Եւ պատու-
խտն երես նորա իրբ և ըզոր. նախալըկայն:
Եւ զիմ ստեղծաւորն ոչ ուրանամ, որ զու-
յացոյց նա զամենայն: Եւ կատարին քան
չար զազան, իբր ըզբանակն չար հերով-
դեան, ակցողելով բոլորնցի տան: Այլ և
եղին վիզն պարան, ձեռն յետին կապ ի
քարչ տարան: Ոմն ապտակ յերեսն եւան.
բան ստէին զուրացութի. նա անմոռն
կայր ի տանջան, և միշտ երգէր զերգուն
դաւթեան, թէ շուրջ գինն շուրջ բազմա-
ցան, պատեալ են զիս պաշարական » :

Տ Ա Պ Ա Ր Ա Ն

ՀԻՆ ԹԻՆ՝ 69

ԹՃՂԹ — 1743

ԹՈՒՂԹԻ՝ 126 (252 էջր). — ԸՆԵՆՈՒԹԻՒՆ՝
 11 X 9 X 2 սեղմ. — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասին. — ՏՈՂԹ՝
 21. — ԿԻՒԹ՝ լու յղկում թուղթ. — ԿԱՋԻՐ՝ արև-
 լիկան նոր կազմ, կաշնպատ խաւարութանոյ, լանջ-
 րով ու թիկանրով. — ԸՆԴԱՂԱԹԵԱՅ ՊԱՇՊԱՆԱԿԻ՝
 չկան. — ՀԱՆԴԱԲԱՆՔ՝ առ հասարակ լու պատում.
 միայն կողմին ստորին շրթունքները մաշած եւ թե-
 թեւորէն ջեցակեր. — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹԻ՝ շատ կան
 հաստորիս մանտանդ վերջին մասին մէջ. նոր տա-
 դերով զանոնր հեղգեանէ ձոխացնելու համար. ինչ-
 պէս որ ու ձգած է. իսկ կազմուելու առնն սկիզբը
 երկու թերթ զատարկ թուղթ դրած, ունի հաստ. —
 ՎԵՐԱՍԳԻՐԻ՝ չկան. — ԳԻՐԻ՝ մէկէ աւելի տեսակէ
 է. զոմպան գրիչներ հոն նոր տաղեր անլցուցած
 բլլալով. Բուն գիրը մանր նոսրաղիր է. տուներու
 զոմխները արիւնտներէ շատ յաջող երկաթաղիր
 են. — ՍԱԶՐԱՍԱԿԻ՝ եւ լՈՒՍԱՆՅԱՋԱՐԳԻ՝ շատ
 աղբատ են. թէ՛ ներկով եւ թէ՛ արուեստով. — ԸՆԴ-
 ՐԱՆԿԱՐՔ. ԽՈՐԱՆՔ եւ ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ՝ չկան. —
 ԳՐԻՉ՝ Խիզանցի Տէր Սարգիս ԲՅ՝. — ՍՏԱՅՈՂ՝ ինքր
 գրիչը. — ԺԱՄԱՆԱԿ՝ ԹՃՂԹ — 1743. — ՏԵՂԻ՝ ան-
 յայտ. հաւանարար Հալէպ. — ԵՄԱՂՈՂ՝ անծանօթ:

ԸՄԹԵԱՆԱՆ է ԳԵՂԵՆ, փոքրաղիր եւ
 գրպանի յատուկ, որ հաւաքածոյ մըն է
 կրօնական եւ աշխարհիկ տաղերու, ուր
 կան՝

ա. էջ 1՝ ԶԵՂԵՆ ԷՐԵՂԵ ասացեալ.

Ամէն աշենայ սրբորոհի զուս-

արը Իսաթի արքայի,

Քեզ խոստացան հարսն երկնի. մայր եւ
 ծննդ յի.:

Բարբառեցան քաղցրածայն, մարդա-
 րէքն. . . :

Բ. էջ 3՝ Անձն իմ արի՛ աղօթէ՛ դէմ արա-
 րօղ(ող)ին՝ ով անձն իմ ով անձն իմ.
 արտասուօք պաղատէր ի մէջ
 դիւերին՝ ով անձն իմ ով անձն իմ:

գ. էջ 8՝ ՏԵՂ ՍՏԵՓԱՆՈՍԻ ԳԵՂԵՆ

ես ինչ լինիմ գերիս հասը-

աթ ի Բէմըս կու դողամ, ե քու

սիրուտ

եմ կարօտած, կարօտ քո տեսուտ

կու մնամ:

Իսկի չունիմ զորձ բարութե.

գմեղքս յիշեմ

չխար գտոնամ. գտնում գրո

պարզեց

յիշեմ, ուրախ լինիմ ե զուար-

ճանամ. . . . :

դ. էջ 9՝ ՏԵՂ ՍՏԵՓԱՆՈՍԻ ԳԵՂԵՆ

(Ա)րտ իմ առ քեզ աղաղակէ՛ զհր. կու
 լնդէրէ յամէն սահաթ, արարիչ արարածոյ,

ես եմ հողով քեզ հարաթ. . . . :

ե. էջ 11՝ Այլ տաղ գրէիք ԷՐԵՂԵՆ
 ԳԵՂԵՆ:

(Ի)սնկատ ունիմ առեկ քեզ, թաղա-
 ւոր իմ յս. քս. ինչէ՛ գտնուտ. . . . :

գոր չարն սատանայ զհողիս հարեալ
 արար խոյ ե քոս. ինչէ՛ զորչաւ մեղայ,

մեղայ տր. մեղայ, մեղայ տր. ինձ ու
 զորմա. . . . :

զ. էջ 13՝ ՏԵՂ ԳԵՂԵՆ ԷՐԵՂԵՆ . . . —
 Դրախտին աւետարտ եւ հանց իմացայ,

երեսդ ի վեր նայել սիրով կամեցայ, Զար-
 դարեցիր զաշխարհս ամէն ինչ որ կու ե-

կիր հաղար բարով աչօք իմ տեսայ. . . . :

ե. էջ 15՝ ՏԵՂ Բ. ԳԵՂԵՆ. — Ես քո սի-
 րուն չեմ զխմանար, երեւէ՛կում տութու-

չուր եմանար. Ար. գրիչոր գիւս մի՛ մոռա-
 նար. պէնի տուտտան ունութեայ. . . . :

ը. էջ 18՝ ՏԵՂ ԱԹԱՔԵԼ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ
 . . . — Դրիպար մեծ բարունի առ քեզ գրե-

ցի ես, դու առ ե. . . . :

ր. էջ 21՝ ՏԵՂ ԳԵՂԵՆ ԳԵՂԵՆ (Ա)հա
 այդիք մեր ծաղկեցան, բուրն զհոտ ան-

մահութե., է՛ ցանկալի եւ աննման, եւ
 զուարճացուք ի բուրաստան. . . . :

ժ. էջ 26՝ ՏԵՂ ԳԵՂԵՆ ԳԵՂԵՆ. — (Ը)ր
 մեղքն է արեր զպողաւուն բաղայ. զկտնուցն

է սրերի, երկաթ ապուխտայ. ի բարձր է
 թուր կու կանչէ. . . . :

ժա. էջ 28՝ ՏԵՂ ԷՐԵՂԵՆ. ԳԵՂԵՆ. —
 անեղին տաճար քանին բարեբար զերադոյն
 զոյն գովեալ. . . . :

ժր. էջ 30՝ Տաշ աշուշ առաջ — (Դ)ա.
բէնֆիլ նէրկիդ մէնէքչա սոմպուլ, կան-
չիմ անդադար, հո ոպ. պլպուլ . . . :

ժյւնը 31-ի Տեղեկատվություններ համարում էր որ հոգևոր կամ եկեղեր մէջ ԱԾ մէջ ԱԾ,
դու գիտես դիմ հաշն տես . . . । Մալ նէյ-
լարամ չուն արաում չայ էնէլ տուր ածալ
տուր, ասում օղլի չօղլի վստ տուր խօհալ
տուր . . . ।

ժյւ. էջ 32՝ Տ-ը է Է. --Գ-յեւ. — (Խ)ա-
ղիկ հս այն ծաղկիկն ասեմ, հէ իմ ասունն
հէ, որ օծուն բերանէ բուսեր . . . :

մե. էջ 33՝ Տաշ-բ. շրջան. — (Մ)ար-
տըն գալը ծագիկենքով, երկնից հաւերն
կարդալով, հրեշտակապետ փառքս տալով
յսրժամ՝ Հայոց գաղիկըն գալ . . .

ժգ. էջ 35՝ Տառ Լեզգերի մասին . . . —
Եկեալ մասնէր քրիստի տաճարն. Սողո-
մոնի հարցանէր քրիստի, առ Սողոմոն ար-
քայն, երկինքն ալլում նրման . . . :

ընդ. էջ 36) Տեղ. գեղեցիկ. — Ահա՛ տե-
 սեք թ' ինչ կա ծովն որ նաւն ուսումը դադար
 Տեսան որ վե՛՛մ կայր ի նաւն նաւն ի ծովն,
 ծովն ի տակէն տակն յաւազին, որ նաւն
 ուսումը գոյր ահա . . . :

ժյւ. էջ 38՝ ՏԶ - Իր-յ - - - - - թուխ
սէկրն ի գուրս հէկէր գէկուրն ու գերնսն
լուսնէր հա՛լ . . . :

ժր. էջ 39՝ Տառադար, —
(11.) Հաջորդում վաղաբնակության, մասնաքաղաք
երկնականության, առաջ պարսկական բարձր աշ-
տարակ, յետև ալ ահաբար զոյն բզգուհակ.
այլուհայլ:

Ի. Էջ 41՝ Ուշ Ուշեր--ՆԷ. (Մ)Եղա՞
յիկ քո. ՈՃ. ապաւէն յոյս զքեզ ունիմ,
լուրպիւն, պաղատանաւ ք հառաժամք առ
քեզ անկանիմ. խոցոտեալ հոգիս մեղօք
նկսեալ . . . :

Իսա. էջ 43՝ Տ-ը Լ-ն գրեց. —
 Լին առաջին ժամանակին, որ զպրտա-
 րերքըն տնկեցին, յառաջ զբաժակըն դո-
 վեցին, քառիշ մեղաց անուանեցին. այ լից
 ու տուր . . . :

Իբ. Էջ 46՝ Տալ Խաչատուր Հրդեհեղ
 ասելու կենտրոնը: — (Ի)սկմ կորուսեալ
 ոչխար, մոլորեալ ի սր. թ հասէն. հովիւ
 թաօ ի վարը հայեաց, բարեխոս . . .

Իդ. Էջ 49՝ Ներքին գործերի նախարար Լ. Նիկոլայիչ Լեոնովիչի հրահանգով՝ Երևանի մեկնող բնակիչներին հարկի վճարման և հարկային գրքերի փոխանցման մասին հարկային պարտավորությունները հստակացնելու և հարկային գրքերի փոխանցման օրինակները ստանալու մասին հրահանգված է:

Իդ. Էջ 53՝ Ի Կոմիտասի մասին —
 Երբզ Է և սուտ եղբայրք. աշխարհւո բա-
 ներն ի նման, ուրեմ թագաւորք Է ի խանք.
 պարոնայք ու սուրթան ու խան . . .

Ի՛ն. Է՛ջ 55՝ 8-ւ է՛ւր. Ի՛նչ Լ ի՛նչ
ՌԷ. — Մէկ մարդ մի ճուհար ունէր,
ի խիւաց պահել չի կարաց. երբ խնդր ի
գիրան հկաւ, ջուր գնաց ճուհարն . . .

Իդ. Իշ 57՝ Տաւ Է Էր. Իեւոյ Գրէ Գրեւն. —
Լեւոյ մեղ հայտի պիտի, աշն արեւն որ լոյս
կու ծաղէ: Ծառ կայ յ յարե նման. ի պըն-
դին վերա կու վազէ: Դիտուն մարդն ա-
րե . . . :

Իւ. Էջ 60՝ Յետոյ ան շարունակ — Բաշ-
խան ըզհացրդ մաքրական, զարխնդ ըմպել
տաւ տոկական, հանես ի վեր գէր աստի-
ճան, խմանալական սուրբ խորան . . . :

իլ. էջ 64՝ Տե՛ս — է՛լ երեւոյ՝ — Արաւ-
րիչը արարածոց դասուց անթիւ եւ անհա-
մար: Երկ կոկի սէն եարարտան, էր ու կոկ
սանի սկար: Զարարածոց սկիզբն զրեր,
գեր քաշեցեր զվորերն կամար . . .

Իր. Էջ 66: Տ-2 ԱՅ-ՅՅԷ. — Տուն կան-
մահութեան թողութեցար սբ. կոյս: Դադ-
կարար ծնար զանմահ պտուղն յս.: Էդեմ
չնչական կենաց բաշխող սբ. կոյս ի քէն
ծաղեցաւ . . . :

1. էջ 15) Տաւ շարքը և Էրեբունի. — Կաթ-
նաւ սր. Կաթուղիկէ եկեղեցի և պարէ՛,
ըղմանկունն քո ժողովէ, ի յահութիւս. հրա-
ւիրէ՛. Ուրախացիր և ցնծալ, զուարճացիր
և ըրերկրեալ . . . :

լա. էջ 78 Իւշէնիւ Բէկ-Դուրդոյ —
Ո՛ղ մահ քանի գրեց յիշեմ, հու գաղամ
ու սարսափեմ ես. չըկա քան գրեց լեղի.
ւամ լեղոյ լեղի ես, լեղի ամ. լեղոյ... :

ԻՔ. Էջ 80՝ Յաշխոյեթնական — Պատկեր
դասուես ի հետ մեղաց, առնելով մարդ
կատարած, գանչակ չարիքդ որ դործեցեր,
հէրիք արա դարձիր մեղաց . . . :

14. էջ 82՝ Տե՛ր-Քրիստոս... —
Մեհաբա՛ն ցեղացի աղքատ Ղազար, տեղն է
կանաչ ու պայծառ. անմահութեան աղ-

բիւրն առաջին. չուշան ծաղկունք հարիւր հազար:

ԼՎ. էջ 84՝ Տաւ է իւր. զիւր. — Դեղեցիկ պատկեր կարմիր եւ հագեր, նուառ ու խոն-
ձօր բերեմ քեզ ի կեր. եւ չեմ գիտանար
քո սիրուդ իմ եար. եւ խէզ ու . . . :

ԼԵ. էջ 87՝ Տաւ է էէէ յ-վ-է-է-է. — Գիտե՛
պէնի պիւմէզ խիւ . . . պէնում իշուն փի-
ղամպարէր եպիմէ թիթապ ու մուսքա-
լէր, պէն օնւարուն քիթապինի . . . :

ԼԶ. էջ 93՝ Տաւ է — Է քեւէքէլ ք. — քեւէ-
քէլ. — . . . Դու ծաղիկ անթառամ լուսոյ
մայր մարիամ, դու ծաղիկ անթառամ
աճըման վարդենի հոտ անուշ . . . :

ԼԷ. էջ 135՝ Տաւ է իւր. Գեւոր. — . . .
նառ գործեցեր դու մեղք ու չար. հիմի
չարեացդ արա՛յ վրձար. մեղա՛յ ասայ սըր-
տովդ յօժար յակոր զարթիր ի քնոյ մե-
ղաց: Արդ գերեսուն տարին լցիր . . . :

ԼԸ. էջ 141՝ Յոյս կենաց արդարութ. —
մեղսաչքաւիլ մեղաւորաց: Դու հիմն յա-
մուրիս հաւատոյ որ հալածիլ անօրինաց:
Բեզ յուսուլով պիտեր խմեն . . . :

ԼՍ. էջ 143՝ Տաւ է-վ-է-է-է. — Այս ինչ
կրակէ որ գիւս այրեց, կամ ինչ խաւար որ
գիւս պատեց, եւ վէմ անխախտ էի խախ-
տեց, զէտ պատ . . . :

ԼՎ. էջ 151՝ Այլ քաւ յ-վ-է-է-է. —
. . . երկինք վերկեր վկայ, որ կու սիրեմ
քեզ. զարթիր զակնջըզ բաց որ զանկա-
տիւմ քեզ. եկեալ եմ քեզի . . . :

ԼԱ. էջ 155՝ Կաւիլ ուսկից կու դաս
ծառաւ եմ ձայնիդ, կուսկի մեր աշխարհէն

խապրիկ մի չունիւ. մի՛ վազեր . . . :

ԼԲ. էջ 158՝ Մարէ-է լարէ —
Մեղաւոր եմ հոգով մարմնով, չարեօք լի,
չարեօք լի . . . :

ԼԳ. էջ 165՝ Ինչ նմանի լաւօտ աչօք
մի ընդերիս, մի՛ լայր հոգիդ լայր աչպէս
խղճալի, միթէ կարօտ . . . :

ԼԴ. էջ 171՝ Հայր անգղիսր ե անվախ-
ճան. ըստեղծ գմարդ իւր կերպարան: Մի
թողուցես ի մէջ մահւան . . . :

ԼԵ. էջ 172՝ Սուրբ հայրապետ լուսա-
պսակ ե քի. յոյժ բարեկամք, հայցօղ լի-
բուք օր. աղերսանք . . . :

ԼԶ. էջ 174՝ Հօր Աճյ տացուք միշտ
փառս, այժմ ե յաւէտ ե յաւիտեանս. ի
քէն հայցեմք մեք բանականս, բարձես ի
մէնջ մահ տարածամ . . . :

ԼՇ. էջ 187՝ Ինչեւ որդեակ քաղցր ե
անուշ, հանգիր քնով ե առ քեզ յոյժ օր
օր, օր օր. . . . :

Տաղարանս յիշատակւո՛ւն չունի. քանի
մը համառօտ անուն ու թուականներ ունի
սակայն, զորս իբր յիշատակւո՛ւն կը գնեմ
հոս .

Ա. էջ 88. — Ե ի մեղւր. զծողէս, է
Արթիւն շէշնայոյ:

Բ. էջ 177. — Ե վին ՌճՂԲ (1743)
Յունիսի մե. օրն, չորեկէրթ. գրեցաւ զի-
բըս:

Գ. էջ 190. — Ե ի ՌԲԼ (1781) ե հե-
տմբրի Ս, յաւուրն չրթու սկսաք զհաց տան
ուսուլ:

ԹՈՒՂԺԲ՝ 132 (= 264 ԼՋԲ). — Ընտելութիւն՝
14 1/2 x 10 x 3 սնդկ. — ԳՐՈՒԹԻԻՆ՝ միասուն. —
ՏՈՂԲ՝ 17. — ԴԻԻԹ՝ լաւ յղուած թուղթ. — ԿԱԶՄ՝
արեւելեան հին կազմ, շաղանակազոյն կաշնպատ
խաւարարտեայ. լանջքով ու թիկունքով. յար եւ
նման թիւ 121 Տաղարանին. — ՄԱԴԱՆԱԹԵԱՌ ՊԱՀ-
ՊԱՆԱԿԲ՝ մէջ մէկ թերթ միայն սկիզբն ու վերջը.
ասորեբրէն երկսիւն ձեռագիր մը մնացողով. — ՀԱՆ-

ԴԱՄԱՆԲ՝ լաւ պահուած եւ ո՛չ մի թերի. — ԴԱ-
ՏԱՐԿ ԹՈՒՂԺԲ՝ թերթ մը միայն սկիզբը. — ՎԵՐ՝
ՆԱԴԻԲ՝ տող մը միայն, սկիզբը. արեւնազոյն եր-
կաթաղիր. — ԴԻԲ՝ սու թանձր մկանով նոսրագիր.
համարներու գլուխները սիրուն, կարմիր երկաթա-
ղիր. — ՍԿԶՐԱՆԱՏԱԹ՝ թիւով շատ բիւ, բայց ազնիւ
եւ ճաշակաւոր. բաց լեղակազոյն ու կարմրով խոսն
սիրուն վարդագիր բոլորն ալ. — ԼՈՒՍԱՆԱԶԱՐԴԲ՝

բորտն այ կարմրադեղ գծապարսնան փող ձեռք . առանց
ծաղկումի . ի բաց առնեալ առաքինքը կան թռչնա-
կերպ սիրուն զարդեր . — ՄԱՆՐԱՆԿԱԲԻ ԵՒ ԿԻՍԱ-
ԽՈՐԱՆԻՔ յանան Կոյ՛ միակ ԽՈՐԱՆՈՒՄ Ժբ , սկիզբը .
այսրդ ու միակերպ կարծիք ՅՐԷՄԻԱՅԱՊԺ , կերե-
շարքի վրայ . — ԴԻԻԶ՝ Մատթէոս արեղայ . — վերջին
ՍՏԱՆՈՐԳ՝ Տիրացու Ներսէս . — ԺԱՄԱՆԱԿ՝ 16Ժ . —
ՏԵՂԻՒ Կեաւարիւ . — ԵՄԿՂԻՊԳ՝ անշայտ . հատա-
րար գրեցը . — ԿՆԻՔ՝ (Քս) : ծառայ ՄԱՀՏՏՈՒ 8ՈՎ-
ՀԱՆՆԷԼՈՒ) 200թ դէի վրայ կայ կործակ մեծ կնիք
— 8ս . Բս . ծառայ . Ռադեպար ի կարգաշարի
կնիքու հաշրապետի է կամ եպիսկոպոսի :

Մատենան է առնեն փոքր Տճաշայ և
Լեւոն-Մանուկ և կարգաւորութիւն և հրա-
հանդ ք Տէրունական տօներու , ըստ սպաղի-
ր տօնացոյցներու , չստ փոքր տարրերակ-
ներով :

ՅՐԵՄՅԱՆԻ ԱՐԴԻՐԹԻՒՆԲ՝ Ա. էջ 261
(ԳԼԽԱՆՈՒՄ ԴԵՄՈՒՆԻՔԻ)։ — «Փառք ամենա-
սբ. երրորդության. հայր և որդւոյ և հոգ-
ւոյն սրբոյ աշտ»։ Որդւ շնորհւ տն. Աճյ,
զրկեցաւ քանդոյն և քաղաւածոս բոտ իւրա-
քանչիւր աւուրց ի միասին, ի թվականու-
թեւ. հայոց Ա. Ճ. Ժ. Գ. ամի (1634) Մար-

տիւ. Գ. ԾԽԵ. ԼԵՐԻ. Ի մայրաքաղաքն Կե-
 րէայ, Ի վանքն. ՍԲ. ԳԵԼԵՐԻ Լ՝ԱՆՆԱՐԵՆԻ:
 Զեռամբ ողնամեղ անձին Մ՝ՔԵՐԵՆ ՈՒՆ ա-
 նաւածանի պիտակ անուամբ ՔԵՐԵՆԻ. Ի վա-
 յելու մն (տարբեր և հոթի զրչէ) ՏԵՐ ՂԵ-
 Լ՝ՈՒ որդոյն Տ՝ՔՐԵՐ ԴԵՐԵՆՆԵՆ. ԵՆԵՐԵՐԵՆ. աւե-
 սողքս ասէք զԼՃ ողորմի և ԼՃ ձեզ և
 մեզ ողորմեսց(ի) ամէն ։

Բ. Էջ 52. — « Բիշեա գմեղապարտ
Կարգէմք Ի տր. 8 :

Գ. ԼՂ 98. — «Փրկութիւն թողութիւն
և սղորմութիւն ի քսէ խնդրեցէք Մ=Գրիգոր
Բէկեւի: և խմբն որք աւդտիք յերկանցս
մեր, զոր և ձեզ տացէ տր.: ՌՃԺԲ (1663):»

Դ. էջ 126. — «Զթարմատար և մեղ-
ասներկ ըզՄարտիկս յիշեա ի տր. 3 :

Ե. էջ 160. — «Աղաչեմ յիշելի տր.
 զծրադրող սորա զԲ-բ-բ- սր և բազում
 աշխատանք որ ծաբրդեցի՝ զսա. ի մայրա-
 քաղաքն Կե-բ-բ, ի զուռն Ու. Դե-բ-բ Լ-
 -բ-բ, ի հայրապետութե. սր. էջմիած-
 նայ Բ. Յ-բ-բ ամ. հայոց. թվ. ՌՃԺՄ
 (1663)»:

ԹՈՒՂԹՔ՝ 21 (— 12 էջր). — ԿԵՆՈՒԹԻԿՆ՝ 28
 × 19 1/2 × 1 սնդմ. — ԳՐՈՒԹԻԿՆ՝ երկսեան. — ՏՈՂՔ՝
 19. — ՆԻԹՔ՝ գեղնորակ յղկուն հաստ թուղթ. —
 ԿԱԶԻՐ՝ արեւելեան կաշնպատ, շաղանակաթիւ, տալիս-
 տակեայ, թիկունքով միայն. — ԿԱՄԱՂԱԹԻԿԱՅ՝ ՊԱՆ-
 ՊԱՆԱԿՔ՝ չկան. — ՀԱՆՔԱՄԱՆՔ՝ ո՛չ լաւ. հողը
 կիտովին պակասած եւ քարաշար մետսուած. Ներքին
 մասը թէւեւ լման. քայց խոնաուեթեւն մասամբ
 սեւցած. — ԴԱՏԱՐԻԹՈՂԹՔ՝ երկու թերթ միայն
 սկիզբը, կարէն երաժ ու խոնաուեթեամբ սեւցած. —
 ՎԵՐՆԱԿՔ՝ չկան. — ԳԻՐ՝ սեւ միկունով յայտը
 բոլորելիք, խորապիրենքը մանուշակագոյն կարմիր եւ
 բարակագոյն բոլորելիք. — ՍԿԶՐԱՏԱՆԱՔ՝ երկու հաս
 միայն, սկիզբն ու 21 էջի վրայ, միծաղիք զարդա-
 ցիւր, միջակ արուեստով. — ԼՈՒՍԱՆԶԱՇԱՐԴՔ՝ մի-
 այն երկու հաստ, նոյն էջերուն վրայ. կարմիր ու
 լիզակազոյնով խառն. համաժամ. — ՄԱՆԻԿԱՅԻՔ՝ ու
 ԹՐՈՂԻՔ՝ չկան. — ԿԻՍԱԿՈՐԱՆ մը կալ միայն. սկիզ-

րը, լիզակադոյն յատանի վրայ, երևր ճերմակ վարդ-
 ևտիններով, վրան աղաւնի մը. — ԴԲԻՉ՝ Տ. Աստուա-
 ծաատւր րջ, — ՕՏՆՅՈՂ՝ Պոյաճի ուստա ՈւսուՖ. —
 ԺԱՄԱՐԱՆ՝ ԹճԻԼ: — 1ԵԲ8. — ՏԵՂԻ Հալէպ. — ԾԱՂ-
 ԿՈՂ՝ հաւաքարո ինր, գրիւր:

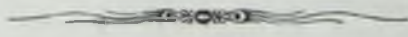
Մատենան է մեծադիր Խ-բնից-պեղեղ առ-
ձեռն տպագիր օրինակներու նմանութեամբ:

ՅՐԵԱՏԱԿԱԿՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ՝ Ա. ԿՅ 41
(ԿԷԼԵՐԵՐ ՆԷՐԵՐԵՐՆ)։ — «Արդ գրեցաւ
Էրեմիայի որդիքն ձեռամբ շարժեալ անուամբ և
Եթ ի թիվկէս. Թճ և ԺԷ. (1668) Նոյեմ-
բերի. Իկ. Ո՛վ լոյս երամբ քնչոյ. Թոր-
ժամ զսուրբ պատարագն մատուցանէք յի-
շեսջիք զստացող սորա շէնքն արարեալն»

եւ գիր, կողակիցն ընկնի՝ եւ այլ գիրք
 ծնաւոյն. զս. գի իւր հալալ արդեամբքն
 եղ գրեւ եւ եղ յիշատակի Բ. Քառասն
 էնիցն. Հաւ պահողն և խնամք տանողն
 աւրինի ի յիծյ ամէն, Հայր. . . .

Բ. Էջ 12, ք. սխառակի տակը, տարբեր

գրէէ. — «Ի թիւն Հլց. Թ. ձ. Զ. է. (1738) փետրվարի, իդ. օրն կիրակի պոյոց անառակին ձեռնադրեցաւ զ. քննյն. միատեղ Եր. Աձ-Կո-Կ. Տէր Աթոշեւ և Տէր Եւսեպոս ձեռնադրութիւն եղև և Ի Հ-Տէր Պետրոս ի ԲԵՐԴԵՍ:

h r z r t u s t s r

ጊዜ ቆይታ 53

1665

ԹՈՒԴԹՔ՝ 20 (= 40 էջը). — ՄԵՇԻԱՅԻՒՆ՝ 28¹/₂ × 19 × 1 սնդմ. — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ երկսիւն. — ՏՈՂԹ՝ 21. — ԴԻԹՔ՝ րամպակեայ հաստ թաղի. — ԿԱԶՄ՝ արեւելեան, կաշեպատ, զազանակազայն խաւաքարտիայ. — ՄԱԶԻՄԱԹԱՅԱՅ ՊԱՇՊԱՆԱԿ՝ չկան. — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ շատ զործածութեամբ հինցած, գրեթէ բոլոր թերթերը կարկուտած, սեւցած, կազմը հինցած. — ԴԱՄԱՐԱԳ ԹՈՒԴԹՔ՝ 2 թերթ սկիզբը, 3 թերթ վերջը, մարտը Ռուցած ու մասամբ լեցուած. — ՎԵՐՆԱԳԻՒՔ՝ չկան. — ԳԻՐ՝ սեւ մեյու. նով յաջող բոլորգիր. — ԿԱԶԱՆԱՄԱՒՔ՝ երեւե հաստ իրայն, սկիզբն ու 21 էջի վրայ. մեծադիր գուրդապիր, միջակ արուեստով, բոլոր ստանդարտները կարճ րաւոյնի յաջող երկաթագր. — ԼՈՒՍԱՆԱԶԱՐԹՔ՝ միայն 2 հատ, նոյն առաջինն եւ 21րդ էջի վրայ, կարմիր ու լեզակազոյն խառն, միջակ. — ՄԱՆԻՐԱՆԿԱՐՔ՝ ու ԽՈՐԱՆՔ՝ չկան. — ԿԻՈՒՄԻՌՈՐԱՆ մը կայ միայն սկիզբը, լեզակազոյն յատակի վրայ, կարմրադեղ երեք վարդակներով, վրան արաւնի մը. — ԳԻԻՏ՝ Տ. Աստուածատուր րջ. — ՍԱՏԱՅՈՂ՝ անծանօթ. — ԺԱՄԱՆԱԿ՝ ՌժժԻՐ = 1665. — ՏԵՂԻ՝ Հաւելայ. — ԴԱԶԻՈՂ՝ անծանօթ, անկասկած ինքը, զբիցր:

Լատանոն է մեծադիր ԽՐԴԴ-դեմոկրատիկ շարժումը, որը հանդիմանում էր ԽՍՀՄ-ի անփոփոխելիության քաղաքականությանը։

ՅԻՇԱՏԱԿԱԿԻՐՈՒԹՅՈՒՆ Ա. էջ 40ա
(Դեղատոմար չկանգնեցած)։ — «Գրեցաւ հարգե-
լահարելի ձեռքով ձեռագիր մը» երկու-
թիւն։ ՌՃ. Ե. ԺԴ. Սեպտեմբերի է. օրն

Հինգշաբթի, 11-ի լոյս երամ գասք քհնյք.
յորլամ գոր, պատարագն մատուցանէք ինձ
միղաւորիս քեզի: Ինչպէս թողորի.
Ինչորեցէք: Եւ տրն. միւր յս. քս. ի միւս.
անդամ զալըստեանն ձեզ եւ մեզ ողոր-
մեսցի ամէն ք:

Բ. էջ 40ր (տարբեր գրչէ). — «Յիշատակ է խորհրդատեսարս Կ. Սահակին և իւր կողակցուն ինչէն խնէն ի դուռն Բ. Քառասուն ինիքսուն: (Տարբեր գրով) Ող որ զողանայ կամ ծախէ մասն և բաժին յուրայն առցէ: Աճ յուսաստըէ գիւր հոգին եւ ընդ սր. քահանայիցն դասեցէ զնա ամէն: Հայր մեր որ, Հանգուցեալ է առ Աճ Կ. Սահակ:

4. Ակիլլիս ատալին դատարկ թուղ-
թին գերեւ. — օ ի թիվին Հայոց ՌՄԽԻՍ
(1800) Յուլիսի ԺԷ. օրն կիրակի վարդա-
վառն ձեռնադրեցաք քահանայ առնուն Այր-
շէն և Աւշէն. Աճ կար և կարօղութիւն առնէն
եղիցի, եղիցի:

Դ. Վեյսլին դատարկ թուղթի տառերին
լուսանցքին վրայ. — «Սվին հայոց ՌՃԴԹ
(1741) մայիսի ամսուն թ. ձեռնագրեցաւ.
Քէլէնէ տր. Յաւնէի գրէի, տր. Պետրոս Կոչ.
ի Բերէյ առաջնգրէի՝ տր. Պետրոս Էրզնէզե-
լի Կոչ:

h o p e f o r u. s. e. s p

2/2 Pp. 15

0-20 = 1739

ԹՈՒՂԹՔՐ 37 (= 74 էջք). — ՄԵՆՈՒԹԻՒՆ՝
26½ × 21 × 1 սեղմ. — ԴՐՈՒԹԻՒՆ՝ երկսիւն. —
ՏՈՂՊ՛ 23. — ԷՒԹ՝ րամպակեայ առողորի թուղթ.
— ԿԱՋՄ՝ արեւելեան կաշեպատ. պարզ խաւաքարտ-
նայ. — **ՄԱԲԱՇԱՀԱՅԱՑ** ՊԱՀՊԱՆԿ՝ չկան. — **ՀԱՆ-**
ԿԱՄԱՆԸ՝ նուագ գործնականում բլլալուն, լաւ պահ-
ուած. կողքի առաջին երեսի վերը սցգծակեր. —
ԴԱՍԱՐԿ ԹՈՒՂԹՔՐ չկան. — ՎԵՐԱՄԵՐԻՐ՝ երկու
տող սկիզբը, մեծադիր բոլորագիր, մութ կարմի-
քով. — ԳԻՐ՝ նոյր սեւ մեխենով պարզ քոյրագիր. —
ՍԿԶՐԱՏԱԾՔ՝ թռչնադիր եւ դարդադիր, անար-
ուեստ. տուններն ուռաջին զինքը սեւի մօտ մեծ
քոյրորակ. — **ԼՈՒՍԱՆՅԱԶԱՐԳՔ՝** տասնի չափ, կար-
մրակցել. անաբուստ. — **ՄԱՆՐԱՆԿԱՐԺ** եւ **ԽՈՐԱՆՔ՝**
չկան. — **ՄԻՐԱՅՆ** մէկ հիստաթորԱն կայ սկիզբը, ա-
րիւնագոյնի յառաիղով, գծագրական պարզ փորձ մը.
— ԴԻՐԻՉ՝ Դևորդ դպիր. — **ՍՏԱՑՈՂ՝** անչայտ. — ԺԱ-
ՄԱՆԱՎ՝ 1738. — **ՏԵՂԻ՝** Հալէպ. — ԴԱՂԿՈՂ՝ ան-
բայտ. անհասկած ինքը գրելու

Մատենան է մեծագիրը հիշատակող
առձեռն տպագիր օրինակներու նմանու
թեամբ, չափ չափ տարբերությամբ:

ՅԵՆԱՏԱԿԱԿԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ Ա. Անկարի
էջին վրայ. — «Փառք ամենասր. երբոր-
դու ե. եւ մի ածութեւ. հաւր եւ որդոյ եւ
հոգոյն սրբոյ ամէն: Դրեցաւ խորհուրդս ի
մայրաքաղաքն Բէշլէյ՝ ձեռամբ ոգնամեղ եւ
անհարեւտ գրչի սուտ անուն Դէվլէթ որ եմ
անուամբ դպիր եւ գործոյս ոչ. ի թվին
Հայոց ԹՅԶԸ (1738) ի մարտի Ա. արեւ եւ
չարթի ամէն: Եղեւ զրաւ ստբայ ի վելուճն
հոգեւոր: Հայր մեր ասացէք զորդին ննջե-
ցելոցն զրեցաւ... » Ասոր տակ Դէվլէթ
թղէ արարեղնեով զրած է անուանեալ թուա-
կանը:

d n q n v u y o b

2/2 12/2 58

2821 = 1429

ԹՈՒԴԹՐՔ՝ 177 (= 354 էջք). — ՄԵՆՈՒԹԻԻՆ՝ 181½ × 12 × 5 սնդմ. — ԳՐՈՒԹԻԻՆ՝ միասին. — ՏՈՂԳ՝ 20. — ՆԻԹ՝ քամպակեայ տոկուն թուղթ. — ԿԱԶՄ՝ արեւելեան կաշեպատ, շագանակագոյն, սոսիտուկայն, լանջեցով և թիւերանով և կաշեայ հորին ծաղորանջեցողով, Կողորի երկու եղանակը աղադաւած, կնիքի մեւ գլանազան նշաններով. — ՄԱԳԱ. ԴԱԹԵԱՅ ՊԱՀՊԱՆԱԿ՝ չկան. — ՀԱՆԿԱՄԱՆ՝ հաւատակ իր հեռութեան. մասնաճիւղ յաւ պահուած է և շնորհիւ յաջորդական հազմերուն, ո՛չ մի թերթ ինկած չէ իր կարէն, ճիւղ զրթէ հանդիպած չէ, միայն վրան յազ թափուած ըլլալով, հատարած վերին մասը սեւեցած է, րայց միշտ ընթեռնելի. — ԴԱՏԱԿԻ ԹՈՒԴԹՐՔ՝ շատ եւ, հոթնական թերթ սկիզբն ու վերջը, նոր կազմի առան զրուած. — ՎԵՆԴԱ. ԴԻՐ՝ չկան. — ԴԻՐ՝ սեւ թանթը մեկանով միջակ քլորապղբ. — ՈՒԶԱՐԱՏԱԿ՝ մոթ կարմիր սիրուն գաղղղաղբեր, խաբարանչիկ հատուածի սկիզբը, հին

երկաթագրի նմանությանը. իսկ դուրը համարենք ապուխտերը դարձնող մուկ կարմրով յաջող երկաթագրիք. — ԼՈՒՍԱՆԱԶԱՐԱՐԴ՝ չկան. — ՄԱՆՐԱՆԻՔԱՐԴ՝ եւ ԿՒՍՈՒՐԱՆԻՔ՝ սուր չկան. — Կան միայն չորս խՐՈՐԱՒԻ, սիլգոր եւ 132, 198 եւ 286: բոլ. թվ. վրայ. խորանէ առեկի ջրաներկ ճրիգներ, մանուշակագոյն մուկ կարմիր յատակի վրայ. — ԳՐԻԶՏ. Սանփանոս քոյ. Կրակցի. — ՍՏԱՅՈՂ՝ ինք՝ գրիչը. — ԺԱՄԱՆԱԿ՝ 262Է՝ (= 1420). — ՏԵՂԻ՝ Զաւլակ. — ԵՄՂԻՈՂ՝ անծանօթ. հասանաբար ինչի՞ գրիչը:

Մասունան է ժողովածու, հնարոյն պատ-
շափարէ մը օրինակութեամբ, ուր կան
III. էջ 1՝ Յստիկան Թագաւորացի Կոմիտէի
պատգամները։ Այսպէսով եւ ի վերջոյ՝

կէն, աշխարհս գրչութեան թուականը եւ յիշատակագրութեանն աշդ մասը ժամանակով չեն նոյնանար:

Է. էջ 353՝ Վերջին ժամանակէ և տարրեր գրէ. — «Արշատակ է իւրեւն» — գիրքս. ի դուռն ք. Բաւաւն. Եկեղեցոյ. ուղտաք լոյս երամք քննք, յորժամ ընթեռնոք վայս գիրքս կարդալով, կամ տեսաւ

նկոյ. յիշեալիք ի մաքրափալ յաղթս ձեր շնորհքէ՝ Տառառ որ ետու անջինջ յիշատակ. ոչ ոք կարէ զայս գիրքս հանէ ի դրան ք. Բաւաւն. Եկեղեցոյ և թէ ոք (յ)անդրքնի. հանէ ձախելով. կամ կողոպտելով. զմասն ի յուրայէ առցէ. եւ զլաւ պահօղն. եւ խնամք տանողն օրհնի ի յԱՅ ի յամ. սրբոցն ամենոյ:

127

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ Ս. ՊԱՏԱՐԱԳԻ

Հին թիւ՝ 75

1687

ԹՈՒՀԹ՝ 299 (= 598 էջք). — ՄԵՆՈՒԹԻՒՆ՝ 15 × 10 × 5 սնդմ. — ԴՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասին. — ՏՈՂԹ՝ 17. — ՆԻԻԹ՝ լաւ յղկուած քաղաքիւնայ սպիտակ թուղթ. — ԿԱՁՄ՝ արեւելեան, տոկուն, տախտակեայ, շագանակագոյն կաշնպատ. լանջորով եւ թիկունով. եւ կաշնայ զոյգ մը ճարմանդով. — ՄԱԴԱՂԱԹԵԱՅ ՊԱՉՊԱՆԱԿ՝ չկան. — ՀԱՆԳԱՄԱՆ՝ առ հասարակ լաւ պահպանուած, ի քաց առեայ ցեցի անխուտափելի աւերէն, որով նուրբ քայց կարծ ուկոս մը փորուած է. 301-430 էջերու վերին լուսանցքին մօտ, թեթեւօրէն վնասելով գրչութեան. — ԴԱՏԱՐԳ ԹՈՒՀԹ՝ կան 3 թերթ սկիզբը, 7 թերթ ներքին մասին մէջ եւ երկու թերթ ալ ի վերջոյ. — ՎԵՐԱԳԻՐԹ՝ չկան. — ԳԻՐ՝ սեւ միւսնով միջակ նոսրագիր. մեկնութեան քոյր խորագիրներն ու ծանօթութիւնները կարմրաղիւ եւ առանց քացառութեան. — ՍԿԶՐԱՏԱՌԹ՝ շատ արդատ եւ հասարակ մէջ. սեւ կամ րիթմագոյն զարդարներ միայն ուրուագիծ եւ շատ րիչ անզամ ծաղկուած. Բոյր տուններու համարները արեւագոյն երկաթագիր են. — ԼՈՒՍԱՆԵԱԶԱՐԴԹ, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐԹ, ԽՈՐԱՆԹ կամ ԿԻՍԱԽՈՐԱՆԹ՝ կը պակսին. հատորս զուրկ ըլլալով գեղարուեստական արժէքէ. — ԳՐԻՉ՝ 8ով հաննէս Արժիշեցի. — ՍՏԱՌՂ՝ հայրենակից քահանայր. — ԺԱՄԱՆԱԿ՝ 1687. — ՏԵՂԻ՝ անյայտ. — ԵՎԵՂԻՆՂ՝ անյայտ. — ԿԻԹ՝ երկու սնդ. 6րդ եւ 596րդ էջերու վրայ, կարմիրով, բոյրընի — ՊԵՏՐՈՍ — վրան եւ տակը արարերէն երկու քառեր՝ հաւանաբար — ՄՈՒԹՐԱՆ ՊՈՒԹՐՈՍ:

Մատենան է ՄԷԿԵՂԵՑԻՈՅ Ս. ՊԱՏԱՐԱՐԵՒԷ, աղօթից և քարոզից, չին զաղափարէ համառօտարար օրինակուած, ուր կան՝

ա. էջ 1՝ ուր գրիչը, ԵՎԵՂԵՑԻՈՅ ԱՐՇԷՆՅԱՆ, համառօտ նախաբանի մը մէջ կը հաւորդէ որ քահանայ հայրերու խնդրանաց

վրայ, կամեցեր է Ս. Կրկնոր նախկացւոյ հօր Ս. Խոսրովի և Ս. Ներսէս վերատեսուչ Տարսուեացւոյ ընդարձակ մեկնութեանց վրայ համառօտարար գրել զայս:

Բ. էջ 6՝ Տեսութի. թէ առ ինչ խորհուրդ յաղագս պաղեմք. գքս. եւ զի ոչ միայն կենդանեաց իցէ փրկութի. եւ դձ. թէ որոյ մեղքն իցէ. — նաեւ թէ զինչ խորհուրդ է քառասներորդ. կտրել. ննջեցելոցն. — Արդ նախ զայս պարտ է գիտել թէ զիրար յամ. յաւուրս հրմն. առաք պաղել զքս. որպէս և պատուիրէր քս. . . :

Գ. էջ 20՝ Յաղագս թէ ոչ է օրինակ հացն և բաժակն մարմնոյ և արեան քի. ալ ճշմտ. մրմին և արիւն քի. և զի ոչ նուազի շնն. յղգս. անարժան մատուցողի. — Տէր մեր և ԱՏ յս. քս. յորժամ էջն յարգանդ կուսի ածածնին. և առ յարեւնէ . . . :

Դ. էջ 27՝ Խորհուրդ զանազանութեան. զպեւտուց. Յորժամ հանդերձեալ ոք իցէ ի քից. և կամ . . . :

Ե. էջ 37՝ Զինչ խորհուրդ ունի սղն. և աղթք քիին ի ժամ զգեստաւորութեան. — Եկեղեցին տուն և բնակութի. է երկնաւոր թղրին. և զասք քիցն. և սարկաւազացն . . . :

Զ. էջ 43՝ Զինչ նշանակէ յետ զգեցելոյն առ հոգին աղօթել. — Եւ յետ զգեցելոյն զայ առաջի սրբոյ սեղանոյն և անկեալ ի վր. երեսացն ասէ զաղօթս առ սր. հոգին . . . :

ե. էջ 50՝ Դձյ. կրկնեցէ նոյն կարգ բանի մինչև վերաձայնեցողութի. յուսոյն հրաւապ. ազգեալ յայտնեցի աւետարանել. — Զայս ինչ ասէ, թէ վս. դձյ. կրկնեցի . . . :

բ. էջ 69՝ Մեկնութի. աղօթիցն գործ. ասէ, գործողվցն. երգէ գար. ածն. — Աճ սր. և ի սրս. հանգուցեալ . . . :

բ. էջ 111՝ Մեկնութի. աղթից պապին սր. հօրն Աթանասի առաջին. — Տր. Աճ գործութե. և արարիչ ամ. լինելու թից. որ յանելութէ. գրնաս ի ցուցականութի. . . . :

ժ. էջ 159՝ Մեկնութի. խորհրդական աղօթիցն գործուցնէ. քն. (լինեալ և պիտ. — Աճ ճամարտութե. և հայր ողորմութե. գոհանամք գրէն. որ ի վեր քան զերանելի . . . :

ժա. էջ 164՝ Մեկնութի. աղօթիցն գործքն. առ հոգին սր. աղօթէ. — Որ աղբերդես կենաց եւ բխուցն ողորմութե., ողորմեա ժողովրդեանս որք խոնարիչ . . . :

ժբ. էջ 211՝ Ռացայայտ կարգաց եկեղեցւոյ. Բարոգութեան. և աղօթից, իւրաքանիւր ժամուց, երանելոյն տն. ինս. բովայն Անձնացեաց եպիսկոպոս. — Ընդ Աճյ և վս. Աճյ խօսելով ամ. արթնութիւն. և պգուշութիւն. պարտիմք միտ զնել բանիցն ասացելոց, զի մի ընդունայն. կամ թէ ի դատապարտութի. . . . : Այսպէս կը շարունակէ մեկնարանել հասարակաց ժամասացութեան մէջ գտնուած յորդ աղօթքները, մինչև երկկայան ժամու. և Հայր զթածն աղօթքն ու հանգստեան ժամու օրհարանութիւն. ամենեքեանս քարոզը :

Հատորիս սկիզբը կայ հետեւեալ նախաբանը. —

Էջ 1. — Ժամ և ժամկ. է ամ. իրիւ Արդիւ. զի հօրքն մեր առաջինք և վարդապետ եկեղեցւոյ, յորժամ բանս ինչ յածայնոցն պատգամաց խօսել կամէին եւ կմ. զերկնուոր եւ առաքելոր զարձաւածք, այլ եւ զեղադարդ եւ պաշտօնեալ բառիւք հարկին, ցանկալի առնել լեւելս այս իրացն, և զայս ոչ թէ վայրադար ինչ, և կմ. թէ յաղագս միասն որսայ ի մարդկանէ այսպէս առնելին Այլ զի տեսանէին զմարդիկք ժամանակին այնորիկ ցանկացողք աւանդ և բանից և սիրող աղբասութեց, և զի մի զիւրադարս լինելոյ մօ.

զիւրեաւ արհամարհեալ լինիցի իմաստք նոցա վս. այսորիկ այնպիսի որինակալ գրէին, և կամ թէ խաւին ընդ նոսաւ Ռայց տեսանեմք զսոսա որք ի մերումս են ժամանակի. զի ոչ ունին զնոյն վայր յանձնելու ից. այլ կամ ոչ առնին վայր զորց ընթերցուածոց. և կմ. թէ ընթերցուեն. ոչ ի միտ առնուն և ոչ զնաւ յննեն զմիտս զընդուն. այլ է զորս ի գիրս ընթերցուն և ոչ. իմանան. և է զորս ի բերան առեալ առնն ինչ, ոչ զիտեն և ոչ հասկանան, ոպ. զսպասն հաւթի և զնոյն իսկ զաղօթս պորգիս խորհրդոյ, Զոր կատարողք այն խորհրդոյ քոյք. ի բնաւն առեալ առնն զաղօթս եւ ոչ իմանաւ. զորմեն եւ ոչ զիտեն միայն արագ և շուտափոյթ ընդունելազարատեն զբանս ամային աղօթից եւ ոչ զիտեն բնաւ թէ զինչ իցէ որ խօսին. և կամ զորմեն միայն աւարտմանն սպասեն և ոչ իմաստից զիտութե. ամային խորհրդեանն իլլ այլ կատարեալ և զորմեն ամային խորհրդոյ. իցէ հիմ յի ձեռագլու արուեստաւորաց իցէ կամ զարբին, կամ ոստայնյանկ ինչ առնել, և ոչ նախ խորհնցի և կամ ոչ զմտաւ ամիցէ զմեւ եւ զորինակ անոթոյն. այլ միայն առնեն խորհրդոյ զմեան և զոսն շարժիցէ. Հնար է լինել ի նմանէ անոթ ինչ պիտաւարու և թէ այլ անհնար է. որքան պիտ. է մտաւոր խորհրդով. մանաւանդ թէ հանդերձ մեծաւ երկուցիւ և զողութիւն. մեռնարկեան ի գործն այս մեծ և սարսափելի խորհրդոյ. քանզի ամաղործ է և ոչ թէ զոյզն ինչ զործ. վս. որոյ սքն իստով հայրն զիւրի նարեկացւոյ և ներսէս վերատեսուչն տարածուցւոյ ընդարձակ և պայծառ բնութիւն. ետուն մեզ զմեկնութի. պորգիս Այլ ոմանք զի յառեալութիւն. բանիցն պատեառեն. և կէս զնորութիւն. և անգուտ մեանս թէ պէտ և չէ ինչ յոյժ ձառնել բանք նոցա. Բաղագս այսորիկ յետեւայս ի բարեաց. ձնուելոյ վերջին ժամեկիս. Ռոհիւցելու Արիւցելի, թախանեալ յամանց քնից սրբազնեցից, տալ նոցա վերստին համառու և պարզ բանիւք զտեսութիւն խորհրդոյս և մեք հարկեալ ի նոցունց մեռնարկեցաք ի սոյն. յուսալով ի հոգին սր. եւ յաղօթս սրոյն Ոչ թէ յաւելուած ինչ իմաստից խառնելով ի մէջ ի բանս մեկնութե. նախացի. արանցն. այլ միայն զբանս նոցունց կարնառու պարզեցաք. Զոր թէ հանել իցէ մերում շնորհ. միայն անպարսաւ մնացից ի պարսաւանաց :

ՅԻՇԱՏԱԿԱԿՐՈՒԹԻՒՆԻՐ՝ Ա. Սկիզբի Զոր զատարկ թուղթին վրայ. — օէ. թվական Հայոց ազգին իւր. յորեկեանին. հոռակ տասնեակ ր. ճատին. այլ աւելի. և զթվին (1687) օ :

Բ. էջ 596. — «Յիշատակ է գրգռուկս
Պէտրոս Եկեղ(ե)եան բանաստիճիւս ամէն» :

Գ. էջ 597. — ասիական Ռոմի և Թիբ.
(1700), Իստանբուլի թիվ 4. Կապուչինական
թիվ 1. Ըստ աղբյուրի համաձայն (Հիստորիան)

սոր Գ) նահանգյին. Ի թվին ՌՃԻ (1708) հղև կԺԿԿս Ի ՍԻ քղքին և Ի թվին ՌՃԻԻ (1710) ևկա ՌԵԻ- քաղաքս և բազում անցք անցյին ք. Իս ՍԾ զվհրջին Ի բարին կատարևսցլ ք :

U. S. P. U. S. O. S.

2/2, 2/4, 2/8

$$\delta f = \delta f_{\text{exp}}$$

ԹՈՒՂԻՔՔ 33. — ՄԵՆԹԻԹԻԻՆ՝ 23 | 2 X 18 X 1
սեղմ. — ԳՐԹԻԹԻԻՆ՝ երկսին. — ՏՈՂՔՔ 29. —
ԵԼԻԹԻՐ ԲՈՒՄԵՆԻՆԻՆ ԳԱՐՍԻՆ ԹՈՒՂԻՔՔ — ԿԱՅՈՒՐ ԿԱ-
ՋԵԿԱՍՏ ԽԱՄԱՐԿԱՐԱՆԻՆ. ԴԱԳԱՆՆԱԿԱՐԻՆ ԿԱՐԱՐԻՐ.
ԻՍԵՒՂԱՂԻՔՔԱՆ ԳԱՆՊԱՆՈՒՄԻՆ՝ չկան. — ՀԱՄԱՐԱՄԱՆԻՆ
ԿԱՆ. — ՊԱՏԱՐԻՔ ԹՈՒՂԻՔՔ՝ 2 ԹԵՐԹ՝ սկիզբը և 9
թերթ՝ ալ վերջը. — ՎԵՐԵԱՐԻՔՔ՝ չկան. — ԳԻՐ՝ սեւ
մուշեմով նոր նտորագիր. — ՈՒՋՈՒՆԱՐԱՆԻՔՔ՝ կարմրա-
զիւղ մեծ նտորգիր. համարներու սկիզբը՝ նայնպէս
կարմրացուց. — ԼՈՒՍԱՆԱՐԱՆԻՔՔՐԵՔ, ՄԱՆՐԱՆԱՐԱՆԻՔՔ.
ԻՌՈՒՄԱՆՔ և ԿԻՍԱՆՈՐԱՆԱՔ՝ չկան. — Սկիզբի ԼԵՔի
հնոցիպուկաց ԼԵՔի վրայ կայ եկեղեցւոյ մեծագլխի
տառապագիրք. 1807 ին Վ. Պոլսոյ մէջ տպուած Մարք
Մաշտոսի յատակագծի բնդորձանկութեամբ. իսկ ա-
ռաջիկ ԼԵՔ վերեր կայ յաջող գործընկերութիւնը սեւ
աշնագոյն, մջտեղը միւս անկախտով, կեղծեր (Է՛).
վրան երեք ազաւնի. իսկ վաբէն դէպի ծայրերը եր-
կու հրեշտակի զլուխներ. — ԴԻՐԷ՝ անձանթթ. —
ՈՍԱՏՈՂ՝ տոյայտ, հաւանաքար ՏԼԵՐ Մարգար յոյն.
ՏԼԵՐ ԴԻՐԵՔԱՆԻՆ. — ԺԱՄԱՆԱՆ՝ տոյայտ, հաւանա-
քար 1810 տկան Թուսկաննէրուին. — ՏԵՂԻ՝ անձա-
նթթ. տնկատկած Հալէպ. — ԾԱՂԿՈՂ՝ տոյայտ. —
ԿԻՐԷ՝ կայ. սկիզբի ԼԵՔ զարգանակարին ժախ կողմը.
— ՏԼԵՐ ԴԻՐԵՔԱՆԻՆ ՏԼԵՐ Մարգար. — Հալէպցի ծա-
նոթ ԲՈՒՄԵՆԻՆ

Մատիանու է Մ-ը Մ-ը մէկ մասը
Տիայն, ուր կան, տղազիր Մաշտոցներու
կատարեալ ընդօրինակութեամբ:

11. Էլ 1՝ Կանոն և արարողութի. վս.
Հիմնարկուն. : Արարելալ Տն. Բոհաննու Ման-
դակունու Սրբազան Կաթողիկոսի նախա-
պէս և այժմ կորգաւորելալ ի Սրբ. Աթո-
ռոյն Էջմիածնի միաբան Տն. Մինասայ Արհի-
եպիսկոպոսէ — Լախ քան զամենայն ե-
պիսկոսն . . . :

Ի. Էջ 16ա՝ Կանոն և կարգաւորում.
սրարողութ. նաւակատեայ օրհնութ. և
օծման նորակառոյց եկեղեցւոյ . . . :

զ. Էջ 14 ա՝ Կանոն աւագան օրհնե-

դ. էջ 49 ա՝ Կանոն խառն օրհնելոյ . . . »

Լ. Իջ ԳԼ ա՝ Կանոն զնկարեալ Եկեղեցի
և պկեր. օրհնելոյ և օծելոյ . . .

ՅԻՇՍՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ՝ ԼՐՔԸ 34աՆ:

q u p e z u r u s

2/2 ቅታ' 98

APR 16 1963

ԹՈՂԻՔԻ՝ 473 (= 96 էջր). — ՄԵՆՈՒԹԻՒՆ՝
20 × 15 × 7¹ սեղմ. — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ երգիչն. —
ՏՈՂԻՔ՝ 31. — ԵՒԹ՝ մագաղաթի նման լու յղկուած
ընտիր եւ տալուն քուղք. — ԿԱԶՄ՝ արեւելեան,
տափառակեայ, շագանակազոյն կռելաբատ, միայն

Քիլոտերով. Տարտանդեան ունեւած եւ ինկած են,
Կողբիւն երկու երեսներուն վրայ տաղուած զարդա-
նիշեր. — ԸՄԱԳՆԱԿԻՆԵՆ ԳԱՇՊԱՆԱԿՔ՝ մէկ ու կէս
Քրիթ միայն վերջը, տարալիւծ մատենանի մը ծա-
յուղ. — ՀԱՅՐԱՊԱՐԱՔ՝ ամբողջութեանը մէջ լաւ

բորդ. էք թէ դորտի Բէլ արեւան և շէտ Լե-
նին. — Ասաց հայրն Անտոն տեսի ես կրաւ-
նաւորս որք զկնի աշխատութեանց և ճգ-
նութեանց . . .

ժզ. էջ 453. — Գլուխ երեքտասանե-
րորդ. Թէ դորտի Բէլ արեւան և շէտ Լե-
նին յաշինայի. Եւ յաշինայի ժա՛ն աշինայի-
աշինայի. — Եղբայր ոմն հարց ցհայրն Ան-
տոն եւ ասէ զԻնչ է բանն Դեւտացոցն
զբոց . . .

ժզ. էջ 461. — Գլուխ չորեքտասանե-
րորդ էթէ դորտի Բէլ արեւան և շէտ Լե-
նին. — Եղբայր ոմն հարց ցհայրն Ան-
տոն եւ ասէ զԻնչ է բանն Դեւտացոցն
զբոց . . .

ժե. էջ 488. Գլուխ հնգեքտասաներորդ
էթէ դորտի Բէլ արեւան և շէտ Լե-
նին. — Եղբայր ոմն հարց ցհայրն Ան-
տոն եւ ասէ զԻնչ է բանն Դեւտացոցն
զբոց . . .

ժզ. էջ 508. — Գլուխ վեցեքտասանե-
րորդ էթէ դորտի Բէլ արեւան և շէտ Լե-
նին. — Եղբայր ոմն հարց ցհայրն Ան-
տոն եւ ասէ զԻնչ է բանն Դեւտացոցն
զբոց . . .

ժե. էջ 574. Գլուխ եօթնեքտասաներորդի.
էթէ դորտի Բէլ արեւան և շէտ Լե-
նին. — Եղբայր ոմն հարց ցհայրն Ան-
տոն եւ ասէ զԻնչ է բանն Դեւտացոցն
զբոց . . .

ժբ. էջ 585ա. Գլուխ ք. և տասանե-
րորդ, էթէ դորտի Բէլ արեւան և շէտ Լե-
նին. — Եղբայր ոմն հարց ցհայրն Ան-
տոն եւ ասէ զԻնչ է բանն Դեւտացոցն
զբոց . . .

ժբ. էջ 607ա. Գլուխ իննեքտասաներորդ.
էթէ դորտի Բէլ արեւան և շէտ Լե-
նին. — Եղբայր ոմն հարց ցհայրն Ան-
տոն եւ ասէ զԻնչ է բանն Դեւտացոցն
զբոց . . .

ի. էջ 655բ. Գլուխ ի. երրորդ, էթէ դորտի
Բէլ արեւան և շէտ Լե-
նին. — Եղբայր ոմն հարց ցհայրն Ան-
տոն եւ ասէ զԻնչ է բանն Դեւտացոցն
զբոց . . .

իւ. էջ 669ա. Գլուխ իւ. էթէ դորտի Բէլ
արեւան և շէտ Լե-
նին. — Եղբայր ոմն հարց ցհայրն Ան-
տոն եւ ասէ զԻնչ է բանն Դեւտացոցն
զբոց . . .

թէր երրեմն հայրն Անտոնիոս նա ի խցի
խրոմ. և եկն առ նա ձայն յերկնաց . . .

իբ. էջ 708բ. Գլուխ իբ. էթէ դորտի Բէլ
արեւան և շէտ Լե-
նին. — Եղբայր ոմն հարց ցհայրն Ան-
տոն եւ ասէ զԻնչ է բանն Դեւտացոցն
զբոց . . .

իզ. էջ 713բ. Գլուխ իզ. էթէ դորտի Բէլ
արեւան և շէտ Լե-
նին. — Եղբայր ոմն հարց ցհայրն Ան-
տոն եւ ասէ զԻնչ է բանն Դեւտացոցն
զբոց . . .

իզ. էջ 718բ. Գլուխ իզ. էթէ դորտի Բէլ
արեւան և շէտ Լե-
նին. — Եղբայր ոմն հարց ցհայրն Ան-
տոն եւ ասէ զԻնչ է բանն Դեւտացոցն
զբոց . . .

իե. էջ 721բ. Գլուխ իե. էթէ դորտի Բէլ
արեւան և շէտ Լե-
նին. — Եղբայր ոմն հարց ցհայրն Ան-
տոն եւ ասէ զԻնչ է բանն Դեւտացոցն
զբոց . . .

իզ. էջ 728բ. Գլուխ իզ. էթէ դորտի Բէլ
արեւան և շէտ Լե-
նին. — Եղբայր ոմն հարց ցհայրն Ան-
տոն եւ ասէ զԻնչ է բանն Դեւտացոցն
զբոց . . .

իե. էջ 730բ. Գլուխ իե. էթէ դորտի Բէլ
արեւան և շէտ Լե-
նին. — Եղբայր ոմն հարց ցհայրն Ան-
տոն եւ ասէ զԻնչ է բանն Դեւտացոցն
զբոց . . .

իբ. էջ 734բ. Գլուխ իբ. էթէ դորտի Բէլ
արեւան և շէտ Լե-
նին. — Եղբայր ոմն հարց ցհայրն Ան-
տոն եւ ասէ զԻնչ է բանն Դեւտացոցն
զբոց . . .

իբ. էջ 735բ. Գլուխ իբ. էթէ դորտի Բէլ
արեւան և շէտ Լե-
նին. — Եղբայր ոմն հարց ցհայրն Ան-
տոն եւ ասէ զԻնչ է բանն Դեւտացոցն
զբոց . . .

ի. էջ 738բ. Գլուխ ի. էթէ դորտի Բէլ
արեւան և շէտ Լե-
նին. — Եղբայր ոմն հարց ցհայրն Ան-
տոն եւ ասէ զԻնչ է բանն Դեւտացոցն
զբոց . . .

իւ. էջ 742ա. Գլուխ իւ. էթէ դորտի Բէլ
արեւան և շէտ Լե-
նին. — Եղբայր ոմն հարց ցհայրն Ան-
տոն եւ ասէ զԻնչ է բանն Դեւտացոցն
զբոց . . .

իբ. էջ 748ա. Գլուխ իբ. էթէ դորտի Բէլ
արեւան և շէտ Լե-
նին. — Եղբայր ոմն հարց ցհայրն Ան-
տոն եւ ասէ զԻնչ է բանն Դեւտացոցն
զբոց . . .

իզ. էջ 753բ. Գլուխ իզ. էթէ դորտի Բէլ
արեւան և շէտ Լե-
նին. — Եղբայր ոմն հարց ցհայրն Ան-
տոն եւ ասէ զԻնչ է բանն Դեւտացոցն
զբոց . . .

իզ. էջ 759բ. Գլուխ իզ. էթէ դորտի Բէլ
արեւան և շէտ Լե-
նին. — Եղբայր ոմն հարց ցհայրն Ան-
տոն եւ ասէ զԻնչ է բանն Դեւտացոցն
զբոց . . .

Նա և նըստատ տխրութեանցն: Սա սանձաբ-
 կու բարկացողաց. և հաստատող հանդար-
 տութեանց և բարկմտն հեղութեանց. սա
 է խլիլ արծաթսիրութեանց, այն որ ար-
 մատն է ամէն չարեաց, և սկսմանող ողոր-
 մութեանց, ի բարկացող խստասրբտաց, սա
 փարատէ զսխն մըտաց ևս զնկնդութիւն.
 նախանձոտաց. սա հայածիլ է հնչտութեանց
 ևս սղտեղի մտածութեանց. շիջեցանող
 հըրոյց ցանկութեանց, որ բորբոքի ի տես
 կանանց: Սա զարթեցիլ ի քննոյ մեղաց,
 և սթափիլ ի թմրութեանց, զուարթացու-
 ցիլ հոգւոյ աշաց, որք հեղզեցեալ են, ի
 բազմանց: Սա վերբերիլ ի զրոյ չարեաց,
 տըղմոյդ կսուց տոռապանաց: Եւ առաջ-
 նորդ մտին կենացողաց: Սա զարձեցիլ մո-
 լորիւրի, և հաստատիլ զայթափելոց. ճար
 և հնարք անշուշտից, Սրով սիրով. զայս
 ընթերիչից, և փափաքամար ընդ այս խաւ-
 սից: Սըրբոց ևս աստ յիշատակի. փառաց
 նոցին հաղորդ լիցի: Հոգէնորոգ յայսմ տա-
 ռի. յոյժ ցանկացեալ, տարփամար սրտի.
 Ի-նչի խորդո. մեղսասիրի, և անարժանի.
 և ցանկացող յայսմ տառի, և յիշատակ
 անջնջիլի. նա և ծնողաց նորա բարի և ամ.
 ազգատոհմի, որք հանդիպիք. սա ընթե-
 նուլ, կամ փափաքամար ստրինակի. յա-
 զաւթս ձեր յիշատակիլ. և ըզթողութի.
 մեղաց խնդրել: Ձի և ձեզ արն. ողորմե-
 ցի, այն որ առատն է ի բարի, ըզմեղքն
 ջրնջիլ ամենայնի յաւուր մեծի պատաստա-
 նի. և յիշատակաւ. խաղաղեացի. որ ցան-
 կացաւ յայսմ զըրզի: Յիշատակ է վարս
 որ. հարանց: Ի-նչի խորդո. և ծնողացն.
 հօրն մհար. Բան-լին. և մօրն. և ալ ամ.
 ազգականաց նորա. և զծողի զրոցս Ս-բ-
 անուռն խնչի. և աշակերտ մեղսասէր Գեղե-
 ծանիք ընթերծողք զբքիս. որ այս տոռա-
 պեալ. մեղաւոր ևս անարժան Գեղե-
 լիլ անուռն խնչի. որ այս զրոցս. աւրկանկն
 յոյժ սիրով. և փափաքամաւք. և բազմաց
 միջնորդութի. հազիւ կարացաք. ի սրապի-
 զու բերել. և յոյժ տրցնութի. և ճցնու

թեր. և տոտոպանաւք իմ ձեռամբս զրե-
ցի. և ձերքն թաւառիլ: Եւ յետոյ աչա-
կերթին իմոյ Սէբեք քչիւ. կրկին զրել տուի
զայս ամառունչ. զիլքսւ ևւ զրձլ. յաւժար
կամօք և թաղձամար սրտու ցանկացաւ այս
անուն 'Ռ-Ռ' Էքդդ. Էքէրեդէ աստ այնմ
բանին որ ասէ Երանի որ ունիցի յիշատակ
ի Ս/տն և ընդունակ յէմ. վս. որոյ զընկաց
և Խտ յիշատակ. ի զուռն (տեղել բաց ձըզ-
ուած) և մի ոք իշխեսցէ ծախելով կամ
զրաւելով զսա, ոչ յազգէ կամ յաւտարէ
Կրեցաւ և ծաղկեցաւ ի թվկնիս. Հայոց
Ռ. և ՂՐ. (+ 551 = 1643). ամին որ ու-
նիս տարիս զկարիճն և ամիսս մարտուն:
Ելլ ինձամող պոհոքք. աւրնին ի յիկձ. և
ամ. սրբոցն ամէնս: Հայր մեր:

[illegible]

մոյ սր. աւետարանիս շնորհակալս Կաթողիկոսի և
զհայրն իմ շնորհակալս Կաթողիկոսի և զմայրն
իմ և զամ. արեան միբժաւորսն իմ աղա-
չեմ յիշել ի քս. Իճ և որք յիշէք յիշեալ

յիշիք ի քսէ. Իճ յմերոյ որ է աւրհնեալ
յաւթսոհանս ամէն. Կաթողիկոս սր. աւետա-
րանս ի թվին. 111. (1552) Սեպտեմբեր
ամսոյ ինչ:

131

Ս Ս Վ Մ Ռ Ս Ս Ր Ս Ն

Հին Թիւ՝ 13

ԹԿԲ = 1613

ԹՈՒՂԹՔ՝ 268 (= 536 էջր). — ԻՄԵՆՈՒԹԻՒՆ՝
18 1/2 X 12 X 4 1/2 սնդմ. — ԳՐԻՒԹԻՒՆ՝ միասին. —
ՏՈՂՔ՝ 19. — ՆԻՒԹ՝ քաղաքական զորքի և զհնո-
րակ թուղթ. — ԿԱԶԻՄ՝ արեւելեան կաշեպատ, տախ-
տակեայ, շաղանակազոյն, լանջորով եւ թիկունքով.
կողերու վրայ ծաղկանիշ նուր տաղու մեք. —
ԻՄԱԳԱՂԱԹՅԱՑ ՊԱՆՊԱՆԱՅ՝ չկան. — ՔԱՆԳԱՄԱՐՔ՝
գործածութեամբ հինգամ, բազմաթիւ թերթեր կա-
րէն ինկած, պատռած, մասամբ կարկտուած, բայց
առանց պակասի. Արտարին շրթունքները ցնցակեր,
մաշած, կողքի թիկունքը հինգամ ու քաղած. —
ԻՄԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ՝ չունի. — ՎԵՐԿԱԳԻՒՄ՝ առաջին
մեծ խորանի տակ՝ երկու տող. առաջինը գունդակ
և յաջող թռչնակեր. երկրորդ տողը մանուշակա-
յոյն կարմիր երկաթագիր. Այս վերջին տեղանիշն են
նաեւ ներքին բոլոր վերնակերները, առ հասարակ
էլէկ տող. — ԳԻՒ՝ սեւ լաւ միակնով յաջող բոլորա-
գիր. Խորագրի ծանօթութիւնները կարմրագոյն բո-
լորագիր են. — ՍԿԶՐԱՆԻՍՏԱՒՔ՝ քաղմասնասկ են,
գունդակ, մեծագոյն մասամբ թռչնակեր, ուր մու-
նուշակագոյն կարմիրն է գլխաւոր երանգը. համար-
ներու գլուխները, ամբողջովին երկաթագիր են, քաջ
և մութ կարմիրով. — ԼՈՒՍԱՆԻՍԱԶԱՐԴՔ՝ հարիւրէ
աւելի են, բոլորն ալ գունդակ. հայկական բնորո-
ւած մոտիկներով, յաճախ մարդանկար, նիւթին հա-
մեմատութեամբ, և պայծառ երանգաւորումով. —
ԻՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ և ԿԻՍԱՄԱՆԻՍՔ՝ չկան. — ԽՈՐԱՆՔ՝
շատ են. Առաջին մեծ խորանը, լեզակագոյն յա-
տակի վրայ երկու մեծ և երեք փոքր վարդակ-
ներ ունի, նուրբ գիծերով. Մնացեալ տասը խորան-
ները փոքրագիր են, բոլորն ալ լեզակագոյն յատակի
վրայ, գալարուն զոյգ մը թերթիկներուն քաղած
երեք կամ հինգ վարդապետակ կոկոններով, որոնք
իւր վերագիր կը ծառայեն սաղմոսարանի կանոն-
ներուն. — ԳՐԻՉ՝ Ստեփանոս ճշ. — ՍՏԱՏՈՂ՝ Յով-
հաննէս վրդ. Նեքսիայ. — ԺԱՂԱՆԿ՝ 1613. — ՏԵ-
ՂԻ՝ Տիգրանակերտ. — ԵԱՂԻՈՂ՝ անյայտ:

Մատենան է Սեպտեմբեր, լիակատար,
ուր կան 150 սաղմոսները լման, նոյնպէս

Հին և նոր Կտակարաններէն առնուած Սր-
նութիւնները, ի վերջոյ զովասանական վեր-
ջաբան մը, զիշերային չորս քարոզներն ու ա-
ղօթքները և ներսէս Շնորհալույ «Հաւատով
նոստովանիմք», «Ոոստովանութիւնը եւ
դարձեալ ջատագովական մը. խորագրոց
աղբիւթիւր և ընդհանրապէս լուսանցագա-
րիւր. մէջ նշանակուած են, սեւ բոլորա-
գիրով, թուահամարները. Ուշագրութեան
արմանի են 118րդ Սաղմոսին մէջ ընդ մէջ
լուսանցքներուն վրայ դրուած և երայա-
կան այբուբենի ներքեւ նշանակուած անոնց
հայերէն իմաստը. այսպէս՝ «Ալիք»՝ ու-
սումն նշանագրաց, «Բէթ»՝ քնակեալ ի
դմա, «Գամիլ»՝ լրումն վերագոյն կամ
ծնունդ, «Լիլիթ»՝ շաւիղ լուսոյ (այլ տեղ՝
շաւիղ շնորհաց), «Ղաւ»՝ ի սմանէ, «Ութ»՝
կենդանի է, «Տէթ»՝ քարի է, «Սող»՝ սկիզ-
բուն և ալլն և ալլն. Այսպէս՝

ա. էջ 1՝ «Երանելոյն Եպիփանու եւ
պիսկոպոսի Կիպրացոյ՝ Յաւութ. Մէլիւթիւն
Երէոյ Սեպտեմբեր. Ջամենայն ինչ զոր ասաց
հայրն մեր Աթանաս . . .

բ. էջ 32՝ «Երանելոյն Եպիփանու եւ
պիսկոպոսի Կիպրացոյ՝ Յաւութ. Երէոյ Սե-
պտեմբեր. Մեղիւթիւն. Ջամենայն ինչ զոր ասաց
հայրն մեր Աթանաս զոր լուեալ էր նորա . . .

գ. էջ 44՝ «Դաւթի Փիլիսոփայի՝ Յա-
ւութ. Սեպտեմբեր. Դաւթի, Արդ առեալ ասէ Սա-
մուէլ զնշխիր իւղոյն, և աւծ զԴաւթի
թաղաւոր կատարմամբ . . .

դ. էջ 49՝ «Յաւութ. Դաւթի. Դաւթի
Դաւթի. Վասն հաւատոց . . .

պէս էջ 21 և 26 նայեալս. եւայլն էջ 43՝ մեծ խորանին տակ չարս տող. առաջինը՝ մանուշակա-
գոյն կարմիր թռչնագիր, մեծագիր, երկրորդը՝ նոյն
գոյնով թռչնագիր-գարդադիր, 3 ռդ և 4 ռդ տողերը՝
մեծագիր-երկաթագիր, զոյց և բաց կարմրադեղ, և
այս շարքով ամբողջ հատորին մէջ. — ԳԻՐ՝ սեւ
թանր մկանով մեծագիր բարձրագիր, Գործածուած
մկանի բնտիր է և կարանման. — ՄԱԶՐԱՆԱՏԻԵՐՈՎ
շատ մօխ է հատորս, բոլորն այլ փառագիր են. մա-
նուշակագոյն կարմիր, Թռչնագիրները՝ շատ յաջող
են և սիրուն, յայց գարդադիրները՝ ոչ, Բոլոր հա-
մարներու զուխները յաջող երկաթագիրներ են, մե-
ծագիր, մանուշակագոյն, կարմիրով և արխնա-
գոյն. — ԸՆԴՈՒՆԱՆԱԶԱՐԴ՝ հայանել զբնականեր,
առնուած սիրուն զմագրութիւններ են, գրեթէ ա-
ռանց յայտուած թան մանուշակագոյն կարմիր տի-
րող գոյնով, աչքառու թիւով շատ են, և անոնց
մէջ կան նաեւ բանի մը յաջող դիմանկարներ, Բո-
լորն այլ 17րդ դարու արուեստ. — ՄԱՆԿԱՌԵՔ՝
չկան. — ԽՈՐԱՆՔ՝ կան հոթը հաս, ինչպէս բոլոր
սկիզբը խորանը կրող թերթը ինչպիսի և անոր սեղ
դրուածը գեղարուեստի և զրուծեման ոչ մի շնորհ
չունի. Առաջին խորանը 13րդ էջի վրայ, մեծագիր
է, կարմրագոյն յատակի վրայ, գանազան մեկի վար-
դապետակ ինք վարդեանկերով և վայելույց գիծե-
րով երկրորդը էջ 35, բոլորովին տարրեր ունով է
և աւելի սիրուն, քնդարմակ բառակուսի մըն է,
բառանկիւն բաց ճակատով, և բազմաթիւ բառ-
եանկերով, խրատանչլիւրին մէջ զոյց մը տիրու-
ներու վրայ բացուած կոխներով, Երրորդը, էջ
153, աւելի նուրբ է և տարբեր, մանուշակագոյն
կարմիր տարազի վրայ ունի սպիտակ բազմաթիւ
խաչեր, չարս նուրբ բայուած թերթիկներով, ճակա-
տը բառանկիւն չէ, այլ քրգանիւր մաս, Զորորդը՝
էջ 197, միշտ կարմիր յատակի վրայ, ոչ շատ մեծ
տարբերակներով, կը նմանի նախորդներուն, Աւելի
աչքառու է և հինգերորդը, էջ 249, քնդարմակ բառա-
կուսի մը, բառանկիւն բարձր ճակատով և հինգ
մեծ խաչանիւն վարդեանկերով, Ասոր կը մտնենայ,
տնեշտի տարբերակներով վերջին իսթերորդը, էջ
319, իսկ վեցերորդը, էջ 257, աւելի խորհրդաւոր է
և բոլորովին ինքնադրոշմ, Գործնալ մեծ բառա-
կուսի մը, խնայածու մեծ ու պզտիկ ութը վարդ-
եանկերով, միշտ մանուշակագոյն կարմիր յատակի
վրայ, յայց յայն ու գմբեթադ ճակատին մէջ կը
կրն աստղաձեւ մեծ վարդեան մը, որմադրական
կամ հին երդոյական խորհրդանիւնիւր յիշեցնուող. —
ԿԻՆԱԿԱՌԵՔ՝ չունի. — ԳՐԻՉ՝ առաջին կիսուն
Մերոյն արեւոյ. յայնտղ՝ Խաչատուր. — Առաջին
ՍԱՆԱՅԻ՝ Մկրտիչ եպիս. երկրորդ ՍԱՆԱՅԻ՝ Խաչա-
տուր. — ԺԱՄԱՆԱԿ՝ 1661. — ՏԵՂԻ՝ Չլիթուն. —
ԵԱՂԻՆՔ՝ անձնօր:

Մատենան է մեծագիր Սաւառեան, աս-
եանի, Դաննեցոյ հին գաղափարէ մը օ-

րինակուած, ուր կան բոլոր տուններու մեկ-
նութիւնք:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ՝ շատ չեն, մի-
այն քանի մը հատ:

Ա. էջ 423՝ (ԵԼԻՆՔԻ ՄԱՍԿՈՒՆՔ). —
«Փառք փառաւորնալ զերազոյ երրորդու-
թեւ. և զերակատար ածուածն. երկու ան-
նաւորութեն. և միակի բնութեն. հաւր և
որդոյ և հոգոյն սրոյ այժմ և միշտ և յե-
րկու յախտահան ամէն. Շնորհիւն Աճ. և
զորմութիւն. նորին յանկ երկալ աւարտեցաւ
հոգէնուազ քնարս սր. մարգարէին ածա-
հաւրն Դաւթի. Ար ունի յինքն գրոյր տնա-
րէնութիւն. քիւ. Գրեցաւ երգարանս Ա. 17.
Գ. Թուականի (= 1604) ձեռամբ մեղսա-
նիկ և անարժան անհարկատ գծողի Գրեցի
Գրեցի որ զկէսն գրել էր զսաղմոսարանիս
և փոխեցաւ առ քս. և ևս անարժան ե-
ւորոյ յոյնչի և ամբն. կոխան հոգ և
փոխի գրեցի զմնացածն և աւարտեցի. Ի
յիւրկիրս Գրեցի ի զիւղաքաղաքս շէն-
նիւ հոգանաւ Գր. Զգրեցի Գրեցի և ևս
ամ. սրոցն Աճ. և սրութեցն. որ աստ կան
ի յաւանութիւն. քրիստոնէիցս և մեզ մե-
ղաւորացս. Ի կաթողիկոսութիւն. Կիրկէ-
ցոց, Կէ. Յ. Զգրեցի. Եւ ի հայրապետու-
թեւ. Կէ. Մեղան Գրեցի. Ի յաւ և ընտիր
աւրինակէ Զգրեցի Գրեցի կոչեցերոյ
Յիւստակ է Միշտ Եւ ի իւր ծնաւազան
Արդ երեսն անկել. աղաչեմ զգաստ սրա-
գանից որք պատահիք սմայ, ուսանելով
կամ տեսանելով կամ աւրինակելով յիշես-
ջիք ի մաքուր աղաթս ձեր զգծագրաւ
այժմ տառիս. Զգրեցի տրուպս և գտա-
ցող սաղմոսարանիս Զգրեցի Կրեցի և զիւր
հայրն և զմայրն. յիւստակ է իւր և իւր
ննջեցերոցս:

Բ. էջ 424ր. — «Թըլին Հայոց Իմօթիկ
(1662) ամին. սեպտեմբեր ամսոյ ի գ. աւրն
չորեքշաբթի. Հայոց զհեղացոյն որդի եւ-
ւորոյն ըստացաւ. Ժամագիրքս և սղմանքս
և եղ յիւստակ ի Գ. Զգրեցի. Եւ ի հայրապետութեանն Հայոց Կէ. Կէ. Եւ
կիւղեցոյ յորմամ սղմանքութիւն. անէք սո-
վաւ. յիշեցէք և Աճ ողորմի ասացէք եւ-

լուսինքն. և իւր հանգուցեալ կողակցոյն
նաւաւորն. և իւր որդոցն Վարդէիսն և Պէ-
տրոսն և ալլ ամ յարեան մերձաւորացն
ամի. ամէն ու :

Գ. էջ 422բ. — « Երբ ո՞վ մանկունք
սխալեի որք հանդիպէք ամայ այսմ տառի.
յիշման առնէք զիս արժանի յիշատե-
լիցող տարտամողի: Եւ հաւրն իմոյ Պաշտ-
աւորն և յարեան մերձ ամենայնի: Եւ ուսող
իմ տէր Վառնէ: Եւ քս. իւր որդորմի ար-
քայութեան արժանասցի: Եւս առաւել փա-
փաքողի Սիբիւս տեսող եղբայրն և հոգեւոր
հաւրն ուր. Սիբիւս աշխատեալ: Եւ գրծի. Աճ
ողորմի ասացէք Վարդէ Գեորգիս որ գրեց

գեղան զսաղմոսարանիս և փոխեցաւ առ
քս. ամէն հաւ(յ)ր մեր . . . » :

Գ. էջ 248բ. — « Զի ես Աւագն (Աջա-
պահեան) որդիք Գեորգի և Գեորգի և Գեորգի
առաջնորդը: Ի ժամանակս քն. Ուրեմն ինչ-
նէն: Ի թալին ՌՃՃԸ. Ուրիսի ժ.ին. թղին
ՌՃՃԸին օժիկցաւ ի տնն. Կիլիկիոյ Հայրա-
պետ . . . (անկասկած որ այս քանի մը տո-
ղեւը Ղուկաս Եպսկ. Աջապահեանինն են
և կարեւոր անով որ կը սրբադրեն իր կա-
թողիկոս օժման անձիւց թուականը, որ էր
ցարդ 1731, մինչդեռ այս յիշատակագրու-
թեամբ կ'ըլլայ 1733):

ԹՈՒՂԹՔ՝ 412 (= 821 էջբ). — ՈՒՆԴՈՒԹԻՒՆ՝
37 × 26 × 10 սնդր. — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ երկսին. —
ՏՈՒՂՔ՝ 37. — ՆԻԻԹ՝ լուս յղուած մագաղաթանման
ընտիր թուղթ. — ԿԱՅՈՒՐ՝ ընտիր, երկսին նման տո-
տակայ. մանա շակագոյն կարմիր կաշնպատ, կող-
քի երկու երեսներու ներքին անկիւններու վրայ
տարբեր բոլորածն զամերով: Կողքի սկիզբի և վեր-
ջի երեսները ծաղկուած զեղեցիկ տաղու մէկ ունին.
սկիզբը՝ մեծագիր խաչ մը. պատուանդանի վրայ,
չորս անկիւններուն մէջ նուրբ ծաղիկներով. որոնց
վարի երկու բլին մէջ, երկու կնիք դրոշմուած կայ,
զօրախառնար դժուար ընթեռնելի. բայց ամենայն
հաստատանութեամբ՝ կնիքը վերջին կազմողին. —
ՈՒՄԿԱՂԱԹԵԱՆ ՊԱՇՏԱՆԱԿՔ՝ չկան. — ՀԱՆԳԱՆԱԿՔ՝
շատ լուս պահուած: Այս մեծ հատորը առնուած է
կոստանայ պահպանակի մը մէջ. որ հինցած է Կող-
քը ո՞չ մի կերպով մաշած կամ հինցած չէ. շատ մը
կազմեր տեսած եւ ցատախօրէն էջեր իրենց ար-
տարին շրթներէն դանակով հատուած են, որով
լուսանցազարդերու մեծ մասը զրկւի կիսուած է:
Առաջին 3-4 թերթերը կտրւն ինկած են, բայց կը
մնան անկաս: Ատենցմէ զատ ո՞չ մի պակաս կամ
ինկած թերթ: Բաւական թերթեր արտաբլին շրթու-
ներուն վրայ շատ խնամուած կերպով կարկտուած
են: Խորագիրներու համար ընտրուած կարմրազիւ
ագնի տեսակէ չքայլուս, անդ տեղ զուրաթափ ե-
ղած. բոլոր տանկան ու սրբայ տրերը նշանակուած
են իւրաքանչիւր էջի ստորին լուսանցին վրայ.

կարմիրով. — ԴԱՏԱՐԻ ԹՈՒՂԹՔ՝ 3 թերթ միայն.
մին՝ սկիզբը. իսկ երկուրը վերջը, բոլորովին ըսպի-
տակ և անգիր. — ՂԵՐԵԱՆԴԻՒՐՔ՝ սկիզբի առաջին
խորանին սակ միայն երկու տող. առաջինը՝ նուրբ
թղջագիր. ամբողջովին. մանա շակագոյն կարմիր
և թնթիւսուն կուգայտ խառնուրդով երկրորդ տողը
արիւնագոյն. յաջող երկաթագիր: Երկրորդ խորա-
նին սակ. էջ 327, վերնագիրը երեք տող են. ա-
ռաջինը՝ դարձեալ թղջագիր. աւելի շեշտուած
կապոյտով. երկու միւս տողերը երկաթագիր, հախ
արիւնագոյն և սպա մանու շակագոյն կարմիր. եր-
րորդ խորանի սակ, էջ 455, դարձեալ 3 տող վեր-
նագիրը, նախորդներու շարքը, մեծ և ցոյնը նոյ-
նութեամբ պահուած. — ԳԻՒՐ՝ սեւ, թանձր, փայ-
լուն ու յատկ շատ յաջող բոլորագիր: Խորագրոց
կանոնական բոլոր ծանօթութիւնները կարմրազիւ
Բուն Նիւթին համար գործածուած թանար անթափ
եւ շատ բնոր. — ՊԱՇՏԱՆԱԿՔ՝ Թիւով 436, կը
րաժնուին երկու մեծ դասերու. առաջինը որ թիւով
300 է աւելի են, բոլորն ալ ծաղկուած են, բուսային
ընտիր եւ տնթափ ներկով. մեծ մասը թղջագիր-
փառագիր, նկարուն և յաջող վրմին: Երկրորդ մա-
սը, առաջիններու հետ է. կարմիրով ուրու ազնուած,
եւ սակայն ծաղկուած չէ: Հատորի զրչութեան հետ
ծաղկուն ալ մեծադրոյ ըլլալուն, հուսանարար չէ
ուսարսած: Ծաղկուած կամ ոչ, բոլորն ալ փայլեւտ
վրմին արդիւն են. վրմին մը, որ նոյն ուն ծաղ-
կուններ շատ թուած է: մեր մուագրաց մատենա-
դարանին մէջ, բոլոր տուններու վրմինները կարմրա-

գից պարզ գործադիրն են, — ԼՈՒՍԱՆԱԶԱՆԱՐԻՖՔ թիւով 438, համաժայն նկարչութիւն է սկզբնաստ-
ոնքու, նայն ոճով ու գոյնով, երեք խորաններու կից
եղողները մեծադիր են եւ աւելի աչքառան, Ասոնց
մէջ ուշագրաւ հմայող կան խննջածն սիրու
գործերն են յաջող թանգարդերն, — ԻՄԱՆՈՒՄ-
ԿԵՆՈՒՐՔ եւ ԿԻՍԱԷՌՈՒՄՔ՝ չկան, — ԽՈՐԱՆՆԵՐԵ
րիք հաս են, յաջող եւ մեծադիր, Սիլվերինք մօթ
կապտայ յատակ ունի, վրան 42 շատ սիրուն վարդ-
եակներով եւ որ արժանի է իբր օրինակ ծառայելու
մեծադիր եւ նկարէն գորգերու, Երկրորդը՝ լեզակա-
գոյն յատակ ունի, էջ 327, վրան 14 վարդագոյն եւ
պարուկածն բարունակներու մէջ առնուած սիրուն
պարզեակներով, ինչպէս առաջինին, այս խորանին
սյ ծակաբո պարզ քառակուսի մին է երրորդ խո-
րանը, 455րդ էջի վրայ, համեմատ արար աւելի փոք-
րադիր է եւ գեղեցկաքին նուրբ, զարմեայ լեզակա-
գոյն յատակի վրայ, սպիտակ գիծերով քառակուսի
ներու մէջ առնուած բազմաթիւ ժուռապարզ խաչա-
կիշ քապտած կոկոններով, — ԴԻՂԵ՝ Տ. Աբրահամ
րէյ, — ԱՏԱՅՈՂ՝ Ղառակապի Խոճայ ներսու, — ԺԱ-
ԻՄԱՆԱԿ՝ ԹԶԷ՝ 1Բ39, — ՏԵՂԻ՝ Ղալկթ, — ԵՄԱՂ-
ԿՈՂ՝ անչայտ, ամենայն հաւանականութեամբ գրի-
ւը, — ԿԵԻՔ՝ ներքին մասին մէջ չունի, առաջուած
երկու կիւր կան միայն կողքին ծակաբը, որք չեն
կարգադրուիր:

[illegible]

ՅԵՐԵՄԱԿԱԿԵՐՈՒԹԻՒՆԻՔ՝ Ս. Էջ 820ա
(Գլխաւոր յիշագրութեան). — «Փառք ամենա
զաւր, ամէն իմաստ ամէն առատ հաւր բա-
րերարի, որ յանեղական ծնելութիւն. զոր-
դի, ծնեալ յառաջ քան զամ. ի կերպա-
յանս հաւր, և հոգւոյն համազոյ աղբիւրա-
բար ըղխմամբ, որ նոյն ինքն ընդ հաւր և
ընդ որդւոյ փառակից և զուգահաւասար.
բացայայտական երեք անձնական և մի իս-

կույթը. հաստատելով, որ հարթ միապետ
միապետ և մի լճ երրորդության, հաստա-
նալ առձամբ երկու ք և մի ընտելի, որում
վայել է վառ ք և սպառն յուրեանուն յա-
վառնից ամեն:

Որք աւրհնեացի յարդարութի. հաս-
տատեալ աթոռն ողորմածին Աճ. , որ վասն
անբաւ մարդասիրութե. իւրոյ և ողորմած
կամացն յաղթեալ ի սիրոյ անմոռաց դժու-
թե. յայց ելեալ կորուսեալ ազգիմարդկան.
և խոնարհեալ ի հայրսրուն փառացն միա-
ծին բունն հաւր կամաւ ձնազղին իւրոյ ի
սր. հոգոյն եկն զգեցաւ զմեր բնութիւն.
սր. և անարատ կուսէն մարիամայ. ձնա-
նելով ի նմանե Աճ և մարդ կատարեալ
անբաժանելի միասութիւն. և անչիթի
խառնմամբ. դատ և որիչ ի մեղաց. և
կատարեալ դածահրաշ սքանչելադործու-
թին. , զխորհրդածեալն յառաջադոն մար-
դարէլեք. Իիմեալ զայ կամաւորութիւն.
ի յաշն. և հղաւր դարութիւն. , որպէս ի զի-
տանոցի, կայցալ համարձակեալս ի վերա-
կենդանաբառտ փայտին. բարձր բարբառով
խրախոյս տալով մարդկան սնուի. յաղթով
լինել ի պատերազմի աշխարհի և սորին աշ-
խարհակալի. զհայր և զորդի հանդերձ սր.
հոգոյն ազնականութի. կարգալով բնու-
թեւ. մերում գոչէր ի թաշին ասելով. հայր
ի ձեռս քո աւանդեմ զհոգի համացելով
լիմոյ ասեցելոյ կերպիւ. Եւ հայր զթութիւն
առեալ պաւանդն իւրոյ միամենի Որդի հղաւր
զաւրութիւն. և հոգով սաստկութիւն. իջեալ
ի ստորին վայրս մահու. և կապեալ զլիխա-
նն մեղաց զերեղարձ առնելով տիեզերաց.
և կրկնելով ի ժանեաց վիշապին ածացեալ
մարմնովն յարուցեալ ի թաղմանէ. յարոյց
ընդ իւր զմեղաք մեծեալս և զհոգացեալս
Եւ. նախ ասաց աւետարանաւ վարդապե-
տութիւն. , ի քաղցր լուծ կոչելով. և ի
փոքրոցի թիկնառութիւն. զանկուշաւսն սի-
րելոյնն և ու դարձեալ քաջաւորս տալով
սորտուցելոցն. և իթէ եւ յաղթեցի աշխար-
հի. և մի երկլնջիցիք ի սպանողաց մար-
մնոյ. և ոչ կարողաց ըզհոգին. ալ եկայք
սո իս խաշիւ և հարարանաք. և ես թե-
թեացուցից զձեզ ի բռնաց մեղաց. և բազ-
մեցուցից ի տան հաւր իմոյ. արեգակնա-

[illegible]

գլխավորն իմ շէնքերէն Լաւրճն, որ առ Աճ է փոխեալ. յիշեցէք և Աճ ողորմի առաջէք. և զամբ, արեան մերձաւորքն իմ զկենդաւնիս և զշանդուցեալսն աղաչեմ յիշել ի տր. ամէն: և Ընքն բարեբաւրն և մարդասէրն Աճ, որ սուտոն է ի սուրբ Բարեաւաց, մեզ յիշելոցս և ձեզ յիշողացդ առ հասարակ ողորմեացի. և առջէ զիւր առատ ողորմութիւն. ամէն: Այլ և չունի ոք խխանութի. ազգականաց Լաւրճն Երեւթին. ոչ աստարացն և ոչ ընտանեացն զգրիքս այս ծախելու և կամ պրաւ զենելու. եթէ յանդէմն և վայս առնեն զպատրիմն Կայէնի և զյուզայի սոցնէն. Իսկ լաւ պահողքն և խնամ տանողքն. արհնին յԱճ և յամ. սրբոց նորա: Ամեն. Հայր մեր որ ու:

Բ. էջ 468ա՝ ներսևս Լափրոնացւոյ
մեծ աղօթքին վերջը. — «... Հողի սբ. Աճ
ճշմարտաւ, ողորմեայ ստացողի սբ. զրոյցս.
Իսկոնի ճեղքելն և հարն իսկոնի խախտելն և
մարն շշգռելն և ամ. արևան մերձառու
բացն. և ինձ անարժան գրչիս Ազգասէր իշխ
ան ամէն ու :

Դ. Էջ 551-ի ստորին լուսանցքին վրայ. —
«Երևկոյն վարդափառն: Ի դռն: Եկե-
ղեցոյն: Կարգալ և Էջ 552-ի վերայ:»

Դ. էջ 363ա՝ Լիզաթք սրբոյն եղիւիւի վրդպի. վերջաւորութեան. — . . . Քսա Լէմ մեր քո Նրաչալի պայծառակերպութիւն. որ պայծառացար աշտար ի թարաւրական սր. յերկնն. պայծառացոյ զոգիկ ստացողիկ զրոցս. Դանտի Դերտիւն, և Նաւն Դանտի Խաւաթիւն և մօրն Վաւաթիւն և կողակցուն Դերտիւն և որդոյն Դերտիւն ի քս. Նաւկուն Եւալ և մմ. զարկիւն և մերձաւորացն և ինձ մեղապարտ և նուաստ քս. Դերտիւն Խաւաթիւն. կարդացողաց և լսողաց ամէն ։

Ե. էք 824ա՝ տարբեր գրէ՛ն նստրագիր. —
 ւի մեր չայոց թո՛ւականն ՌՃ. և ԺԺ.
 (1670) գեկեղեցիքն ճարեցին (այրեցին) !
 ևստուռք որ դու զայս գրեցիր, պիտի դառ-
 նաս Նոյ և մտիիր, Ի թվին չայոց ՌՃ. և
 ԺԺ. ք (կրկն) :

2. Էջ 824ա՝ տարբեր զրէէ, բոլորա-
պիւր. — Գրկին կապեցաւ ձեռամբ եր-
ւէնքն իսնկուցեալ Էջնքն Սեւ-ի որդի մեղ-
տամած Էջնքն իրբու երկնքն. որ անուամբ եմ

միայն և ոչ գործով. խնդրեմ ընթերցողացի ներումն հայցել (յ)անցանցս ի տնէ, որ և խնդրողացի ևս ներումն լիցի ի փրկէն մերմէ ամէն: Աւարտեցաւ ի թիւն Հայոց ԱՄԻԻ (1773) նոյնմերիւ ամսոյ ի. օրումն ի քղքն. Բէրէն ։

Է. էջ 824ա՝ տարբեր գրչէ, համեմատարար նոր. — «Վերջին կղմկս եղև արգեմքս Արեւելի Անթիշէ քաղաքս Սարգիս փա. կենդնեց. և ննջեցելոցն հաւրն Նիկիայէն և եղբօրն Դէ. Միշէն և Նշէն. Զին և քեկն Միշէն և զեկցն Նիկիայէն, Խաչէն, Պեթրէն և Պաշէն, և զստերն Միշէն, և կողակցուն Անթիշէն և ամ. զարմիցն նրին: Ով նշակալիք գրոյս յիշեցէք զվերոյ գրելքս և զուք յիշել. լիջիք ի զլստն. տն. մերոյ Բի. քի. ամէն ։

Ը. էջ 824բ. — Վեհ. Տ. Սահէ Բ. Արեւելի, Կիւսիս, 1915 Հոկտեմբերին երբ Հալէպի կուսակալէն հրաման կ'ստանար ղէպի Իսլիպ տարադրուելու իրեն հետեորդ միարաններով, մեկնումի պահուն հաւանաբար Ս. Փառասուն Մանկունք եկեղեցին մտած է իր ուխտը կատարելու և աչքի առջև բերելով պահ մը դժնդակ տարադրութեան մը բոլոր դժխեմ պայմանները, հետեւայ արձանագրութիւնը թողած է հատորիս վերջը, արտաստաթոր աչքերով. — «1915 տարւոյ Հայոց կեանքի արխանտ պատմութիւնը գրել շատ երկար ու շատ եղբերդական կը լինէր ըսելը բաւական չէ բացատրելու խելութիւնը, և շատ դժուարին պիտի լինէր զայն պատկերացնել. քանի որ ազգային ոչ մէկ պատմագիր նաեղիպած է, կամ տկանատես եղած, ինչ որ ներկայ տարւոյս մէջ կատարուեցաւ: Տիեզերական պատմութիւնն ու չունի նման էջ մը, որ ընդօրինակելինք ալս տեղ ։

Ամրողջ հայաքնակ քաղաքները, Անատոլիոս և Կիլիկիայի, զատարկուեցան Հայերէ, Անատոլիոս Հայերու ալս մարդիկ, մինչև տառնեհինդ տարեկան, անողորմաբար կոտորուեցան. այրինքը կապուտ ու կողոպուտ տարադրուեցան. երիտասարդ հարսներ ու կոյսեր և զեղանի արու մանուկներ առնանդուեցան: Կիլիկիցիք ըստ առաջնոյն իրենց տուններէն, կաշուածնեւրէն և զարուար հարստութենէն զրկուեցան, բայց կոտորածէ զերծ մնային ։

Առաջինք ու վերջինք տարադրուեցան Հալէպի, Դամասկոսի կուսակալութեանց մէջ, մի կողմէն մինչև Մուսուլ, միւս կողմէն մինչև Փերէկ և ալս անծանօթ վայրեր: Թէ՛ կոտորուածները և թէ՛ կենդանի պէտքերու պահասութենէն մնածներու իսկական թիւը միայն Աստուծոյ յաւնի է. մարդկային հաւանական հաշուով կէս միլիոնէն շատ աւելի պէտք է ըլլայ: Հայոց ընդհանուր եկեղեցեաց և վանօրէնից հետ Սոյ հայրապետական Աթոռն ալ գրուեցաւ և Կաթողիկոս ու միաբան տարադրուեցան Հալէպ: Այսքանն ալ բաւական չը համարուելով՝ Հոկտ. 21ին կառավարութիւնը մեզ վտարեց Իսլիպ, միաբաններով միասին և 23ին ձէմալ փաշայի հրամանով վերադարձանք Հալէպ, երեսադէմ երթալու նոր որոշումով. 27ին պիտի մեկնինք, առանց զխտալու ապագան ինչ վերապահած է: Շատ տառապեցանք: Աստուած միայն կալող է քաղցրացնել զժրախտ Ազգի քամած դառնագոյն բաժակը ։

Սահակ Կթղիս. Կիլիկիոյ կամ
Արապիստանին

1915. Հոկտ. 26

ԹՈՒՂԹՔ՝ 376 (= 752 ԼՏԿ). — **ԻՆԵՌԻԹԻՆՔ՝** 38 × 29 × 10 սեղմ. — **ԳՐՈՒԹԻՒՆՔ՝** երկսիւն. — **ՏՈՂՔ՝ 35.** — **ՆԻԻԹ՝** քաղաքական զինուորակ հաստի հաստ թուղթ. — **ԿԱՉՈՒՐ՝** արեւելիան, շաղանդակացի կաշեպատ, տախտակեայ. յանջրով և թիւներով, կաշեայ չորս ծաղկաձևերով հետքերով. — **ԻՄԱԳԱԳԱԹԻՆԱ ՊԱՇՊԱՆԱԿՔ՝** չկան. — **ՀԱՆԳԱՐԱՆՔ՝** ամբողջութեան մէջ լաւ. Կողքի թիւներին վերին չափերը դուրս ինկած, կաշին անկիւնաւոր մանր թեւերէն մաշած. Հատորին սկիզբի 3-4 թերթեր ինկած. Ներքին մասին մէջ բուսական թուղթեր կարէն ինկած. քայքայ առանց պահպանի և երկ շատ թիւով թերթեր կարկտուած. 1589 թ. Լէյ լուսանցագրողը մկրտած կարտած ու հանուած է. Հատորին վերի արտաքին անկիւնը խոռոչ մը քայքայուելու չափ այրած, հաւանաքար կրակէ. Բոլոր տուններն ու սրբոց օրերը նշանակուած են կարգաւնչիւր Լէյ ստորին լուսանցընթան վրայ. ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹՔ՝ կէս թերթ միայն, հատորիս վերջը, խաղաղուած. — **ՎԵՐԵԱԳԻՐՔ՝** միայն երկու տող. 3999 թ. Լէյ միակ խորանին տակը, երկուսի ալ միջակ երկաթագիր, մոթ և քայքայ կարմիրով. — **ԳԻՐ՝** սև մկանով յաջող բոլորագիր, խաղաղային բոլոր ծառայութիւնները կարմրով են. — **ՈՎՏԱՐԱՆԱԿՔ՝** թիւով 418 են. գանազան սեռակի թաշնագիր և զարգացիր. առ հասարակ միեւնոյն ոճի ծաղկաձևով և կարմիր վարդագոյն և լեղակագոյն սիրող գոյններով, բոլորն ալ 16րդ և 17րդ դարու ծաղկազարութեանց նմաներով. հուններու գլուխները. բոլորն ալ արիւնագոյն շատ սիրուն երկաթագիր են. — **ԼՈՒՈՒՆԱԳԱՐԱՆՔ՝** թիւով 412 հաստ, սկզբնաւորներու հետ կը կազմեն ներդաշնակ համադրութիւն մը, գոյներով և ոճով. միշտ կարմիր մանիշակագոյն և լեղակագոյն, խառն. — **ԻՄԱՐԱՆԿԱՐՔ՝** չկան. քայքայ 3989 թ. Լէյ վրայ կայ մեծադիր ՆԻՐ՝ մը. Հոգւոյն Սրբոյ զաւուստը ներկայացնող, վերնաւորն մէջ, Պենակկոստէի օրը. Ամբողջ նկարը լեղակագոյն յատակի վրայ է և ունի երկր որոշ մասեր. Վարէն զէպի վեր, առաջին մասը կը ներկայացնէ վերնաւորներ. Իմարտիւ Աստուածածին. մէջ տեղ, ոտի վրայ, մեռնամեծ, զլուռն վրայ լուսանկարով. Հաղած է լեղակագոյն պարզօտ. մոթ մանուշակագոյն թիւնեցով. ոտերը կարմիր կոշիկ. Տիրամօր շուրջը կան 12 առարկաներ, գանազան դիրքով և տարազով, բոլորն ալ յափշտակուած վիճակի մէջ. Իմարագոյն աղանձին, գլխահակ. վերէն կիջել. Տիրամօր վրայ. Այս խմբանկարին վրայ կան երկու փոքրիկ տաղաւարներ և երկու խորանիկներ. որոնց

մէջ կան (Վ) և (Խ) տառերը. Աւելի վեր կայ 8-րդ ս. եռագոյն և եռեզր բոլորակի մը մէջ. գլուխը խաչաձև լուսանկարով. մեծ բերր հորիզոնաձև քայքայ և ոտերը՝ մերկ. Հաղած ունի կապոյտ ծաղկաձև կարգաւոր. կարմիր վերաքիւտով. Շրջանա. կին երկու կողմեր կան երկու ճրճաւակ. գլուխին զէպի վար դիրքով. Նկարին զէպերը առ հասարակ յաջող չեն. — **ԻԼԿ ԹՈՐԱՆ՝** միայն ունի. սկիզբը անպատշաճ խորան ունեցած և ինկած է. 3999 թ. Լէյ խորանը և մեծադիր և երկնագոյն յատակի վրայ կը կը խաչանիշ 16 վարդակներ, բոլորն ալ բուսական լուսանկարներով մէջ առնուած. Խորանին նակաւոր նեղ և պարզ բուսական մըն է. Ունի մէկ կիսախորան միայն, Լէյ (3րդ. լեղակագոյն յատակի վրայ սպիտակ-վարդագոյն չորս քայքայուած կոկոններով. և այս բոլորը կարմիր երկրի մէջ. — **ԳԻՐԶ՝** Տ. Վասիլ եպսկ. — **ՍՏԱՅՈՒՐՔ՝** մահոտիս թերթի մարգիս և կողակցը՝ Շնահուր. — **ԺԱՐԱՆԱԿ՝** ԴԼԷ + 551 1588. — **ՏԵՂԻ՝** Շուռուգ. — **ՆԱԳԻՆԱԳ՝** անյայտ.

Իմաստան է ընդարձակ, միծաղիր և լիակատար հաստ, ուր կան տարեկան ընթերցանաց բոլոր մասերը, կանոնական բոլոր ծանօթութիւններով և նորն գաղափարէն ընդօրինակուած, ինչ որ է թիւ 133 ծառայը:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՆԻՐՈՒԹԻՒՆՔ՝ շատ կան, գլխաւորաբար

Ա. Լէյ. ԴՆԱ. — **ԱՓԱՍՐ** եպսկի անձառնելու եռանկաւոր զաւուստներ. համազաւաճաւոր, գուրգաւելի. վսեմագոյն, ինքնագոյն, անեղի, և մշտնջենաւորի, այ. հաւար և սր. հոգոյն յաւիտեանս ամեն. ԱՏ քանն՝ գործակից հաւար և հոգոյն, յորմամ առաքեալ գմշակըն քաջ հերկել զերկրի քանաւոր, և խլել զփուշն կոռպաշտութեան. և սերմանել զքանն կենաց, վիճակեցին զփուկերս ամ. և երկն քարոզել ընդ ամ. աշխարհ, և ծանուցին ամենեցուն զսր. երբորդութիւն, և զմի ամուսիւն. և Հաստատեցին երկնամասն եկեղեցիք, և մկրտեցին զնորահաւատսն, յանուն հաւար և սր-

դոյ և հոգոյն սրբոյն Յիսուսնց, եկին, հրաշազարդ հայրապետքն, և գործոյն զոր հերձուածոդքն սերմանեցին, արտաքսեցին յեկեղեցոյ, և զհաւատս ճմարիտս հաստատեցին, և սահմանեցին յեկեղեցիք, զիրք սծաշունչք, մարգարէականք, առաքելականք, և աւետարանականք: Զոր անուանի տարեգիրքք, բովանդակէ Ռլլ և ունի յինքնան զկարգաւորութիւ պահոց քառասնորդացն, զոր սրն, յակոր տն, եղբայրն կարգեաց, և սրն, կիւրեղ հայրապետն եմիւ, Ռլլ և գործք առաքելոցն, հանդերձ եւթն յոյթովքն կաթողիկեաց և աւետարանաւն յահանու և զբովանդակ չորեքսասուն թուգթան պատգոսի, և պածարան, մարգարէին ետայեա: Զոր միաշար յարինեալ կա միով նշանաւ: Սկսեալ յար ծնդեկանն քիւնմոյար զնացիւք բոլոր տարոյն, մինչեւ պա հասանէ ի ծոյն ար ծնընդեան փրկչին: Զի հիշտութք, և զիւրաւ տաւնեն մանկունք եկեղեցոյ: Զոր տեսեալ պայսպիսի պանծաւածային, և զքանալիս զրանն արքայութե, ածասէր, և հաւատարիմ բարի արմատոյ շառսիղն շշշշշշշ, և շշշշշ Ռ-ճիշն- -բիշն՝ կամեցան զածաշունչս, զայս ստանալ յիշատակ իւրեանց և ամ, արեան մերձաւորացն, և ետուն գրել պա ջերմեռանդ սրտիւ, և ըզձալի փափագմամբ: Յիշատակ հոգոյ իւրեանց և ծնաւոցանց իւրեանց ամէն: Ռլլ և յիւնցէք ի քս, շշշշշ Ռ-ճիշն- -բիշն, և զկենսակիցն իւր շշշշշ շշշշշ, որ ոչ ժամանեաց յաւարտ գրոցս, իճ ողորմի իւր հոգոյն, և զիւր որդիքն շշշշշ շիւրշն, և զիւրշիւրշն, և զիւրշիւրշն ամէն:

Արդ զրեցաւ սա ձեռամբ մեղսամա-
կարդ՝ անխմառ և փծուն զրէի. Վ-էլ սուտ
անուն եւ-էլ, ի թվին հայոց. ի. Ռ. Լ. Է.
(1588) ի կաթողիկոսութեն. յաւրեաւ Կթը-
լէն. և յեպիսկոպոսութեն. Կթ. Էւստորթնի,
ի գեաւդաքաղաքն ի Ֆշտաւ. ի դուռն Բ.
Իւրաղեթն. և Բ. Նշտնի. Ընդ հովանեաւ Բ.
Յնշտնի. և Բ. Ժնշտնի. և Բ. Դնշտաղեթն.
և Բ. Կնշտաղեթն. զոր տր. ՈՃ անշարժ և
հաստահիմն պահեսցէ ամէն. Այլ և ման-
կունք և կիկղեոյդ սրբառնեալ քհայք. և
սարկաւապունք. զրոցս ընթերցող. Ազա-

չիմ գձեկ, որ շէջէս - ք. դռնէ՛ Լ արեւ քա-
նէս. Լ յաժն սոր ըշտաւս խոն անխոփան ասե-
Լ Լ. անքա՛ զյնապախարանն կորտայ. Ի յայ-
նա-ճէ. Գրգաւաղն, Լ Ի ք. զապին. Եւ ԼՃ
ողորմի ասեկ ստացողի սր. գրոցս. Գրե-
ճէ՛նն - արգէնն. Ե կողակցին իւրոյ Գրե-
ննաւորն. Ե սրգոցն Գրե-՛ն ծերաննն. Ե Գ-
րնն, Ե Գրգրե-՛նն Ե իջե-՛նն ամէն. Լճ Ե
կրկին աղաչեմ գձեկ, գամենեսանող՝ որք
հանդիպիք սմա կարգալով. կամ աւրինա-
կելով. յիշեցէք ի քս. զգրող սորա շէ-
տն. Ե գհայրն իմ շէ-՛րքս Գն. Ե գմայրն
իմ ըշտաւս. Ե գեղրայրքն իմ գհաւաւան
Ե գ-արգէնն Ե գԳրգրե-՛նն, Ե իջե-՛նն ի-
շտ - Գնն Ե գորգիքն իմ շէ-՛րքս Ե շ-
տննն. Ե գուսուցիչքն իմ շէ-՛րքս Գն. Ե
շէ-՛նն Գն. Ե զթղթիս կրկուն շէ-՛նն
Գն - Գնն ամէն. Լճ Ե յիշեցէք ի քս. շէ-
րքն շէտաւ Ե շէ-՛րքն Գրեճէ՛նն արգէնն. Որ
ստացան գտարեկիրքս յիշատակ ի հա-
քաղաք. ի գուսն - ք. Գնաւաւ Ե իջե-՛նն.
յիշատակ անջնջելի. յամեւաւս ժամանա-
կաց. Ենն որ հաւաղ Գնաւ Գն իջե-՛նն. Ե սր.
Եկեղեցիքն Ենն Ե - ք. Գնաւաւ Ենն ան-
խախտ կենա. Գնն որ իշտանութի. Գրգ-
քս հանել ի գրան ք. Գնաւաւ Եկեղեցոյն՝
կամ յալ Եկեղեցի տանելով կամ ծախս-
լով կամ գրաւելով. Եթէ որ յանդգնի յը-
րութի. կամ յալ տեղ տանի՝ գատ ի - ք.
Գնաւաւ, թէ յազգէ կամ աւտարէ. կամ
յեղրաւր կամ յորդոյ. կամ եղս. կամ
քհա. կամ տանուտէր. մասն գտեղալի Ե
գիտաչահանուացն առցէ՛ Ե գկայինի, ամէն.
Լճաչեմ գձեկ եղբարք. վասն խոչորութե.
գրին. Ե սղարանացն անմեղադիր լիւրաք.
զի կար մեր ալաչափ էր. Ե բառ կարի մե-
րում գրեցաք. Ե ծաղկեցաք. Ե կապմե-
ցաք. բառ տկար մտաց մերոց, գոր տր.
ԼՃ բարով վախիկ յառցէ ժառանգաւորա-
ցն. Լճ. Հայր մեր:

Դարձնալ կրկին աղաչեմ զձեզ ով սր-
հարք և եղբարք, յիշեցէք ի մաքրափառ
յուզաթա ձեր, շէ, ասանչի եկեղեցի -
առջնորն, շոր, շաշոր արեւոյն, որ նա եղև
պատճառ սր, գրոցս գրելոյ, ԱՏ ոսորմի
խրամ, արեան մերձաւորացն ամէն, նա
առաւել չգտիք թորձիմն արգան, և կենակ-

ցին իւրոյ հպտի շննաբնն. և որդոցն հպտի յերաննն. և արհաւիր զլէ և հարգիրանն. և ինքնաբնն. և իւր եղբարն Կրդաւն յաբնն որ փոխեալ է առ քս. և իւր փոխանուն լարդտ հերճնն. և հպտի յաւտիսն. և իւր ըստնց կողակցեացն լարդտնաբնն. և անդնն. և հարնն. որ փոխեալ է առ քս. և իւրեանց որդոցն իդրննն. և ըգգանն. և հպտի ըստնն արդնն. և իւր հաւնն հպտի հարդննն և մաւնն հպտի հարդնն. և իւր զոքանչին ըստննն. և իւր ամ. արեան մերձաւորացն. և կարդացողացն և լսողացն և լաւ սպահողացն մեղաց թողութի. արասցէ քս. ԼԽ մեր ամէնո :

Բ. Էջ 205 ա՝ ստորին լուսանցքին վրայ -
 ա՛յ պատարագն կարդա. եւ շէ-նէ-ն յիշեալ
 Ի քս. ր. 1

Գ. էջ 220ր՝ և . . . Քն. Աճ քա սր. և
հրաշալի ռոնալուայուլթրդ, ողորմեայ ստա-
յողի սր. զրոցս. և զրողի սողին է-էլ մեղ-
սասուկ Է-էլ ամէն ու

Դ. էջ 403բ՝ ա... Հոգի սբ. Ած ճշմարիտ, ողորմեա՛ ստացողի սբ. գրոցս՝ շնորհաբերէն. եւ կողակցին իւրոյ Բարձիւնաբէ-ին եւ որդոցն շնորհ ձերաւնին եւ հետգրին եւ Ժորժիբոսին եւ իբրեւոսին եւ գրչի սողին շնորհ իւրոյն եւ հարսն իմ Ժորժիբոս շնորհ. եւ մանրն իմ Դանդին. եւ եղբարցն իմ արքային եւ Բարդուղիմէոսին. եւ կաթողացողին եւ լսողին եւ լաւ պահողին մեկ թո՛ղաւ:

Ե. էջ 421 ա՝ «... Բն. Աճ քո սբ. զա-
լստեամբդ, ողորմեա ստացողի սբ. գրոցս՝
Հաւելի Մարգինե -արգին» և Կողակցին խրոյ
հաւել զհաւարին. և որովոցն հաւելի ձերեանն.

և ԿՈՆԴԻՐԵՆՑ. և ԲՐԱԴԵՐՆԵՐ. և ԿՆԵՆՏԵՆ. և
ամ, արևան Մերձաւորացն ամէն: և զՐՈՂԻ
սորին. ԷՆԻԼ սուտ անուռն ԵՂԷ. և ծնաւ
ղայն իմոյ և յղբարցս և ամ. արեան
մերձաւորացն ամէն:

2. Կը 505ա՝ ա... Դս. ԱՃ քո սք. պայծառակերպութդ. պայծառացոյ զհոգի ստացողի սք. գրոցս. Դշեթի Դշեթի մը մը Զեթի. և հարն Զեթի. և մարն Զեթի. Զեթի (այսպէս). և կենակցին իւրոյ Զեթի Զեթի մը մը. և որդոցն Զեթի ծերունի, և զեթի. Զեթի. և Զեթի. և կերպի. և ամարնսն մերձաւորացն. և զծագողի սոլրին. Զեթի մեղսամածեալ սուտ սնուն Զեթի. և ծնաւդացն իմոց և կենակցին իմոյ Զեթի. ամեն. Այլ և խոչորութի. և սղալանայ գրիս մի մեղսգործ. զի կարմիր այս էր. այլ և զԱՃ ողորմին մի խնայ լէք ստացողի սք. գրոցս ամենս:

Է. էջ 749բ. նոտրգրով վերջէն աւելացուած. — «Դարձեալ կրկին նորոգեցաւ ար. զիրքս Ի թիւ ՌՃԻԹ (1703)ին. ձեռամբ աւնարման եւ ոտից կոխան նն գբ սս վս յոռ (շեգրը + զշ. քանասիրի) հողարարձութիւնէն յեղեց խեղճ յաւամ ամի նորոգին յետ զգարսպասին խախտեալ պատերն եւ զշահնիւլին եւ զպս զիրքս որ յոյժ փետեալ եւ քայքայեալ էր. և ով ոք հանդի(պ)ի սմա կարգալով և ներեւել տեսնելով ի՞նչ զորմի սացե՞ք վերոյ գրեալ խեղճ խեղճիւն և իւր նախնեացն եւ մեզ յիշեցնողսս և ձեզ յիշողացն քս. ի՞նչ ողորմեց(ի) իւր միս անդամ դալստեան ամէնոյ:

ԹՈՂԶԹ՝ 514 (= 1028 էջք). — ՄԵՇՈՒԹԻԿՆ՝
30 1/2 x 20 x 15 1/2 սնդոք. — ԴՐՈՒԹԻԿՆ՝ երկսյւն. —
ՏՈՂԶ՝ 33. — ԴԻԻԹ՝ քամպակայ հասարակ հաստ
թուղթ. դեղնորակ, — ԿԱԶՄ՝ արեւեման. շագանա-
կադրիկ կաշեկատ, — լանջրդի եւ թիկունքով. — ՄԱ-
ՆԱՂԻԹԻԿՆ՝ 91Ա, 91ԱԱ, 91Բ՝ սկան. — ՀԱՆՄԱՄԱՆԹ՝

ամբողջութեանը մէջ լաւ պատուած եւ յաջողակաւ խնամքի տակ, Կողբիւր ամուր, Եւրիին ստուաբ մասը աւափաւ, 23-24րդ թերթը կորսուած, ապա Նորդ գրուած ու իր սեղը դաստապուած, Նոյն 117-18րդ թերթի դասար, Բագմամալի թերթեր Նո- ռդ գրուած, կարկաղած. աջ շրթունքները, վարկն,

յաճախ մաշած միայն ամենավերջին թերթը ինկած ու կորսուած, որով ընդարձակ յիշատակարանն ալ կիսատ մնացած, Լուսանցքներու մեծ մասը զործածութեամբ մաշած բլլարով, մեծ թիւով լուսանցազարդեր վնասուած կամ կարկտանի սակ տնայած, իւրախնչիւր տօնի կամ սուրբերու յատուկ անուններ ստորին լուսանցքներու վրայ նշանակուած. սեւ միլանով. — ՊԱՏԱՐԿ ԽՈՒՂԹՔ՝ կան. երկու թերթ սկիզբը եւ երկու թերթ ալ վերջը՝ կիսովին պատուած եւ վրան արարերէն խաղիւզուեալ. — ՎԵՐԿԱԳԻՐՔ՝ առաջին խորանին սակ 3 սող. առաջինը՝ թռչնագիր, մանուշակագոյն կարմիրով. ինչպէս երկրորդ սողը, որ երկաթագիր է, երրորդ սողն ալ երկաթագիր է, բայց արեւնի գոյն կարմիրով, Բոլորովին նոյն ռճով են երկրորդ խորանի սակի վերնագիրները. էջ 385. տարագով եւ գոյնով ալ նոյնը, Նոյնը՝ երրորդ խորանի սակ էջ՝ 545. — ԳԻՐ՝ սեւ թանձր միլանով յաւոդ բոլորապիւր. բոլոր տուններու զուխները կարմիր երկաթագիր են, իսկ խորագրային կանոնական ծանթութիւնները կարմրադեղ բոլորապիւր են. — ՍԿԶԱՆԱՆՔ՝ թիւով 440 հատ. սովորական թռչնագիր եւ զարդադիր մեծագոյն մատով միամե. առաջ տարբերակներու եւ բոլորն ալ մանուշակագոյն կարմիր. — ՈՒՍԱՆԱՆԱՆՔ՝ թիւով 431 հատ. բոլորն ալ մանուշակագոյն կարմիրով միջակ զարդեր են, երկր խորաններու առնթիւր եղածները մեծագիր են եւ աւելի խնամուած. — ՄԱՆՈՒՄԱՆՔ՝ չկան. — ԽՈՐԱՆՔ՝ 3 հատ են. առաջինը սկիզբը, մեծագիր, կարմրով դեղին 12 ինքնատիպ վարդեակներով. կուսաթաթիկի կամ թիթեռնիկի նմանդուրթեամբ, ժամանակի ընթացքին գունաթափ, երկրորդը՝ էջ 385, դարձեալ մեծագիր, մանուշակագոյն կարմիր յատակի վրայ, զոյգ մը քաջ տներենիով եւ վրուն ժիւնասպիտակ կոկոններով, Խորանին ճակատը նեղ եւ րոգածեւ քայուածը մը, երրորդը՝ յար եւ նման առաջինին. — ԿԻՍԱԽՈՐԱՆ, հատ մը կայ միայն, էջ 121ա. առաջին խորանին մէջ տնանուած երեք վարդեակներով. — ԳԻՐԶ՝ Հայրապետ եպս. — ՍԱՏԱՆՈՂ՝ Մատթէոս ԲՅ. — ԺԱՄԱՆԱԿ՝ ՅԺԵ (+ 551) = 1466. — ՏԵՂԻ՝ Անաւարգու. — ԵՐԱՆՈՂ՝ անյայտ, հաւանաբար զրկւել:

Մատանան է ընդարձակ, մեծագիր, լիակատար ձեւը, ընտիր օրինակէ մը գաղափարուած եւ նման մեր թիւ 133 եւ 134 ձեռագիր ճաշոցներուն:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԿԻՐՈՒԹԻՒՆՔ՝ Ա. էջ 1025ա. (ԳԻՐ՝ ԳԻՐ՝ ԳԻՐ՝ ԳԻՐ՝) օ Այս է յիշատակարան. Փառք ամենայգաւր ամէնիմաստ, ամէնապատգամ, հաւաք բարեբարի, որ անեղական ծնելութիւն. զորդի ծնեալ յառաջ քան զամ. ի կերպարանս հաւր, եւ հոգւոյն հաւաքոյ աղբիւրարար թղթմամբ, որ նոյն

ինքն ընդ հաւր եւ ընդ որդւոյ փառակոյն եւ զուգահաւասար, բացալայտեան, երեք անձնեական. եւ մի իսկութիւն. հաւատարեալ, միահարթ. եւ միապաւր, միափառ. եւ մի ԱՅ երրորդութեւ կատարեալ. անձամբ երեք եւ մի բնութիւն, որում վայել է փառք եւ պատիւ յաւիտեանս յաւիտենից ամէն:

Արդ աւրնեացի յարպարութիւն. հաստատեալ ակոռն ողորմածին ԱՅ, որով անսնքաւ մարդասիրութեւ. իւրոյ եւ ողորմածին ԱՅ, որ վասն անբաւ մարդասիրութեւ. իւրոյ եւ ողորմած կամաց յաղթեալ ի սիրոյ անմոռաց զթութեւ, յայց երեւ կուրուսեալ ազգի մարդկան, եւ խոնորհեալ ի հայրարուն փառացն միածին բանն հաւր կամաւ ծնողին իւրոյ. եւ սր. հոգւոյն եկն զգեցաւ զմեր բնութիւն. ի սր. եւ յանարատ կուսէն մարիամայ. ծնանելով ի նմանէ ԱՅ եւ մարդ կատարեալ, անբաժանելի միասութիւն. եւ անչփոթ խառնամար գատ եւ ուրիւ ի մեղաց. եւ կատարեալ զածահրալ. սքանչելագործութիւն. եւ զփրկագործ տնաւ. բնութիւն. զսորհրդածեալսն յառաջագոյն մարդաբէլաք. Դիմեալ զայ կամաւորութիւն. ի փրկական խաչն. եւ հաւաք զաւրութիւն. որպէս ի դիտանոցի կացեալ համարձակապէս ի վր. կենդանաբաւ փայտին բարձր բարբառով խրախոյս տալով մարդկան սեռի. յաղթող լինել ի պատերազմի աշխարհի եւ սորին աշխարհակալի. զհայր եւ զորդի հանդերձ սր. հոգւոյն աւգնականութիւն. կարգաւով բնութեւ. մերում. զոչէր ի խաչին աւսելով. հայր ի ձեռս քո աւանդեմ զհոգի համացեղել իմոյ առեցելոյ կերպիւն եւ հայր զթութիւն. առեալ զաւանդն իւրոյ միածնի. Որդի հաւաք զաւրութիւն. իջեալ ի ստորին վայրս մահու. եւ կապեալ զիշխանն մեղաց, գերեզարձ առնելով տիեզերաց. եւ կրօնելով ի ժանեաց վիշապին. ածալեալ մարմնովն յարուցեալ ի թաղմանէ յարոյց ընդ իւր զմեղաւք մեռեալս եւ զհոգացեալս եւ նախասաց աւետարանաւ վարդապետութիւն. ի քաղցր լուծն կոչելով եւ ի փոքրոզի թիկնառութիւն. զանկոչեալսն սիրելո՞յն եւ զարձեալ քաջալերս տալով սարտուցելոցն, եթէ եւ յաղթեցի աշխարհի եւ թէ մի երկն. ջիցիք ի սպանողաց մարմնոյ. եւ յոչ կարո-

դայ զհոգին. այլ եկայք առ իս խաչիւ եւ յարչարանաք. եւ ես թեթեացուցից զձեզ ի բեռանց մեղաց եւ հունգուցից ի տան հաւր խմոյ, արեղակնակերպ ճառագայթիւք եւ անցեալ պաշտեցից զձեզ ուրախութիւն. եւ այս հրաւէր աւետեաց թեակոխեալ ընթացան բազմութիւք. հաւատացիւց. զհետ կոչողին երանութիւ. հետեակաք. եւ թողեալ զամենայն պատաղմունս աշխարհիս. եւ ըզբազմունս ստորագարչ յաւիտեանս այսորիկ Ոմանք զհայր եւ զմայր. եւ զկցորդակից կենաց. եւ զուստիրս եւ զզուստերս Ոմանք զինչս եւ զստացուածս. եւ զերեւելի վայելչութիւն. Ոմանք զփառս եւ զմեծութիւն. ճոխութեւ. հրապուրանաց կենցաղոյս. կէսք ի խաչանեալ զմարմնոս կարեալք եւ ցանկութիւն. հանդերձ եւ մսկուկաւ քանին նաւարկեալք անցին ցամաքաթեւ ընդ անհուն խորութիւն. անդնդապտոյտ ծովահնդձիկ աշխարհիս այսորիկ. իսկ յոքունք կուսութիւնահաւատակալք եւ ճշմարտ ազգակցու (յաջորդ թերթը սխալ չըթուենք փակցուած ըլլալով. մենք փոխանակ հանելով չտեւելու. ուղիղը պիտի կարդանք՝ այսպէս) թիւ. ընդ հրչտակս ընկալան. եւ այլք աւտարք եւ պանդուխտք եղեալ յաշխարհի սիրեցին միայնիկ լոկի հանապազ եւ յարատեակ աղաւթիւք. իսկ բիւրք ըլլաւուց եւ հազարք հազարաց, կամ թէ ես առաւել ըստ նմանութեւ. աստեղանման անբաւութեւ. եւ կամ թէ զվերնականացն թուոցն ասել համէմատ. Առաքեալք, հայրք եւ հայրապետք, սրբազան եպիսկոպոսունք եւ ընտրեալ քահանայք. եւ սրբաւէր սարկաւազունք, եւ միանգամ բնաւին ուխտ եկեղեցւոյ հանդերձ պաշտաւենիւք եւ ժառանգաւորաւք, որք անսայթաք պողոտայիւ ճանապարհորդեալ հարին առ յոյսն իւրեանց եւ զմարտագիրն քս. առեալ զորթորին վերին յաղթանակին, զոր խոտացեալ եղեւ ի նոյն ինքն փրկչէն մերմէ յէ. քէ. որ է անեալ. յաւիտեանս յաւիտեանց ամէն:

Արդ այս ամ. բարութեւ. եւ ա. ծային գանձուցս փափաքող եղեալ. Ած. ամեծարն եւ ամ. արեալն, անձն ա. ծուռնակ եւ երիցս երանեալն. Զստացող սորա, Մաթթ. 23. 1-2. որ ստացուալ զաւաչունչ. կտակարանքս. ի

հալալ վաստակոց իւրոց. վայելումն անձին իւրոյ եւ յիշատակ հոգոյ. եւ ծնողացն իւրոց. 23. 1-2. եւ մաւրն իւր 23. 1-2. եւ ամատուր որդոցն իւրոց՝ 1-2. 23. 1-2. որ բազում աշխատութիւն. զթուղթն կոկեաց եւ 23. 1-2. եւ մաւրն իւրեանց՝ 23. 1-2. եւ մեծ պապուն 23. 1-2. եւ պապուն 23. 1-2.

Այլ ապինացն Ած. եւ նա որ զկամս երկիւղածաց իւրոց կատարէ. կատարեաց զյիղձ փափաքանաց սորա, զի ես յետինս ամ. եպիսկոպ. եւ ան արեւատ գրիչս. . . որ վայս գիրս զծապրեցի վի ըստ կարի լամում յոյժ աշխատեցալ եւ զրէցի ի լաւ եւ ընտիր արեւնակէ. զի ունի սա բովանդակեալ յինքեան զմատեանս որ. մարդարէլիցն. որ յամէն մարտիրոսաց տաւնի վառակսն սողովմոնի. եւ զմարդարէականքն. եւ զառաքելականքն եւ զաւետարանականքն յինքն ունի. զխորհուրդ չարչարանաց. թաղմանն եւ յարութեան. եւ յալլ փրկագործ տեսարեցութեց. տն. մերոյ յի. քի. զոր կատարեաց յերկրի. այլ եւ գիրք քարոզութեւ. որ. առաքելոցն. եւ ամբարեալ ունի սա զընթերցումն բովանդակ տարոյն. զեւեղեալ ընթերցուածն յարկվոյս եւ կիւրդի. եւ զյինանց կարգքն զգործքն եւ զկաթուղիկէն. եւ զտաւնից տրուեալանաց. եւ զյիշատակ սրբոց. զկիրակից եւ զչարաթապանոց, զչորեքշաբթու եւ զուրբաթու, զիրաքանչիւր ոք յիւրում տեղուղ եղեալ եւ զտաւնացոցին յիրաքանչիւրում իւրում տեղուղ եղեալ, զի վասն անաշխատ լինելոյ մանկանց եկեղեցւոյ չարապրեցաք ի սմա, վս. արեւնակի. եւ զստա ետ գրել եւ ընկալաւ ի ձեռն իւրում եւ ընձայնաց հաւրն երկնաւորի. բարեխաւսս արկանելով առ նա զմայթանս մարգարէիցն եւ զաղաւթս որ. առաքելոցն. եւ զփրկագործ տեսարեցութիւն. որդւոյ իւրոյ միածնի. զի քաղցր ակամբ հայեցի ի սոսա եւ փոխանակ յայսմ գրոց. գրեցցէ զսա ի գիրն կենաց. եւ արժանի արասցէ արքայութեան. իւրում ամէն. Արդ եղեւ սկիզբն գրոյս եւ աւարտումն, ի թուականութեան. հայոց. Զ. ժե. (1466). Զեռամբ 177. 1-2. ի յամուրս 23. 1-2. ընդ հովանեաւ 23. 1-2.

վէս վառդադոյն կոխոններով, բոլորն ալ ծովագոյն կտայոյս յաստակի վրայ: Յերկ խորանները գեղար-
դեստիս ստեղծկաւով խնամուած գործքն չեն: Եւ
ԿԻՍԽԻՌԱՆՔ՝ հաստ մը միայն կայ, էջ 140ր: Բուն
Բարենկնդանի կանաչին զուգի՜ր. փորձադիր, լեզաւ-
կադոյն յաստակի վրայ: Հինգ վարդեանկներով. եւ մեծ
խորաններով ճաշակաւ:— ԴԻԻՃ՝ Տ. Ղազար քոյ:—
ՍՍԱՌՈՂ՝ մաշոեան Մկրտիչ:— ԽԼՄԱՆԱԿ՝ ԲՁԵ (+
551) = 1636:— ՏԵԴՂ՝ Հայկ. — ԵԱՂԻՈՂ՝ եւ
ԿԼՃՄՈՂ՝ ինքը, գրիչը:

Մատենանս է ձեռք, լիակատար, անթերի և նոյն գաղափարէն օրինակուած, ինչ որ են մեր թիւ 134 և 135 Ճաշոյնները:

ՅԻՇՆԱՍԱԿԱՆԴՐՈՒԹԻՒՆԻՔ՝ Ու. էջ 1032ա՝
(Գլխաւոր ձեռագիրք)՝ որուն առաջին մասը
նշոյնը ըլլալով մեր թիւ 135 ծաշոցի յիշա-
տակարանին հետ, զանց կ'առնենք հոս կրկ-
նել զայն։ . . . «Արդ» (էջ 1064բ) այս առ-
բարութես. և ամային դանձուցըս փափա-
քող իղիալ Ոճամեծարն ևւ ամարեալն.
անձն ամուռնակ ևւ երանեալն. աշխարհն ոս-
կէցործ Լուսինն Միւրթն, որ ըստաջաւ զա-
ծաշունչ կտակարանքս ի հալալ վաստակոց
իւրոց. ի վայելութեն անձանց մանկանց ևւ
կեղեցւոյ. Յիշատակ իւրն եւ հօրն իւրոյ.
Լուսինն Լուսինն իւրն. ևւ մօրն Տօնեանն իւրն,
ևւ եղբարցն Գաւթն. Սաբաթն. Խաչապահն.
ևւ ազգային Սէրահն, Գաւթն, ևւ Մ-
բահն ևւ առ. արեան մերձաւորացն առնէն

Այլ ապշեցնողներ չկան, և նա որ գկամս
երկրեղածայ իւրոյ կատարէ: Կատարեալ
գլխիդ փափաքանաց սորա. զի ես յետինս
ամ. քահանայից, և անհարստ գրիչս Ղե-
տարս. որ զայս գիրքս գծագրեցի. զի ըստ
կարի իմում յոյժ աշխատեցա՝ եւ գրեցի ի
յաւել եւ ընտիր աւրինակէ. զի ունի սա քո-
վանդակեալ յինքեան զմատենանս սք. մար-
գարէիցն, որ յամէն մարտիրոսացն տօնի.
զառականս սողովմոնի. և զմարգարէական-
քն. և զառաքելականքն. և զաւետարա-
նականքն յինքն ունի. զխորհուրդ չար-
չարանաց թաղմանն և յարութենն. և յայլ
փրկագործ տնաւորչութեց. տն. մերոյ յի-
քի., զոր կատարեալ չերկրի. այլ և զիրք
քարոզութե. սր. առաքելոցն: Եւ ամբար-
եալ ունի սա զընթերցումն քովանդակ տա-
ւոն. զեղեալ ընթերցումն. յակովքայ և

կերպրի. և գլխանց կարգքն. զգործքն և
զկաթուղիկն. և զտոնից տրուհանցն. և
զլիշատակ սրբոյ զկրակէից և զաքաթա-
պահոց. զէրն քաքաթու և զուրաթու,
զիւրաքանչիւր ոք յիւրում սեղւոյն եղևալ.
զիւնաշխատ լինելոյ մանկանց եկեղեցոյ
շարագրեցաք ի սմա վասն օրինակի. եւ
զտոսս ետ գրել և ընկալաւ ի ձեռին իւ-
րում. և ընշայեաց հօրն երկնաւորի. Բա-
րեթստ արկանելով առ նա զմաղթանս մար-
գարէիցըն. և զաղօթն սբ. առաքելոցն, և
զփրկագործ տնորէնութիւն. որդւոյ իւրոյ
միածնի, զի քաղցր ակամբ հայիցս ի սա.
և փոխանակ յայսմ զրոյ, գրեցէլ զսա ի
զիրն կնեաց, և արծանի արասցէ արքա-
յութեն. իւրում ամէն. Արդ՝ եղև աւար-
տումն զրոյս. ի թուականութես. հայոց. ի
Թ. և Ձե. ամին. Ձեռամբ. Դաւիթ Բագրատի.
Ի մայրաքաղաքն ի Եւփ. Ընդ հովանեաւ
Բ. Բագրատի և Բ. Բագրատի ի Եւփեցեաց և
այլ սբ. նշանացս որ աստ կան ի պահպա-
նութիւն. ամ. քրիստոնէիցս. ի կաթուղի-
կոսութե. Բ. Սիւնի Եւփեցեաց և ի առաջ-
նորդութե. այսմ նախնայն Բ. Եւփեցեաց
Բագրատի Եւփեցեաց. վասն որոյ աղա-
ւստ զամենեանս ըզհանդիպողոյ յայսմ
մատենին որք ընթեռնոյք զսա կամ օրինա-
կէք, և կամ զաղափարէք յիշեցէք ի մար-
րափայլ աղօթս ձեր զստացաւոյ սորա, զա-
ծասէր զԲագրատի Սիւնի, և զծնողս իւր
Բագրատի Բագրատեան և զԲագրատեան և
զեղբարքն իւր. Բագրատեան. Բագրատեան. և զԲ-
ագրատեան. և զամ. արեան մերձաւորքն. զի
տեսանելով զառօթեայ կեանս մեր փոփո-
խական և սոցաւոր, ոպ. ասէ մարդարէն
Դաւիթ. մարդոյ ոպ. խոտոյ են աւուրք
իւր. ոպ. ծաղիկ վայրի այնպէս ծաղկէ
լնչէ ի նմա հողմ մահու, ոչ է և ոչ եւս
երեւի տեղի նր. Վս. որոյ կանգնեաց ըզսա
խորև զարձան յաւիտեանական. զի զկնի եկ-
եալքն տեսցին զլիշատակ սորա անջնջելի.
և յիշեցին զսա ի մեղսաքաւիչ յաղօթս
իւրց. և խնդրեցեն յԱմ. զթողութի. մե-
ղաց. Բագրատի Սիւնի, և ծնողացն իւրոց,
և ամ. արեան մերձաւորացն, կենդանեացն
և հանգուցելոցն ամէն. Ընդ նմին և զիս
զանարհեստս եւ զփոռն իւրեւ զստա-

ԳԻՐ՝ սեւ մեկնով միջակ նոսրագիր. — ՈՂԶՐԱՆՍԱՌՔ՝ հազիւ 2 հատ, շատ խեղճ. — ԼՈՒՍԱՆՍԱՌՍԱՌՔ՝ իմաստը և ԿԻՍԻՍՈՒՍԱՌՔ՝ չկան ու լավ հետեւ ձեռագիրս ամբողջովին զուրկ է ծագիւմէ. — ԽՈՐԱՆ՝ չունի. քայքայ սկիզբի էջին վրայ չի նական մեկնով շատ վերջէն գծուած անձուկի խորան մը կայ. — ԳՐԻՉ՝ Տէր Ապտուլասի (Աստուածատուր) քնն. Խարտինցի. — ՍԱՏԱՌՂ՝ քնն. զրիչս. իր զատակայ եւ թռններուն համար. — ԺԱՐԱՆԱԿ՝ ԻձԼԷ = 1688. — ՏԵՂԻ՝ անյայտ անկասկած Հաւաքայ. — ԵՂԵՂՈՂ՝ անյայտ:

Մատենան է Դէր Լէր-բ-ը, Աստուածաշունչի հետեւեալ մասերով, զորս բազմատեղով տպագիր ընտիր օրինակներու, կատարելագէտ նոյն զտած ենք, որով յարմար է որ ձեռագիրս զազաւարուած է ընտիր օրինակէ. հոն կան՝

ա. էջ 1. — Ի սկզբանէ արար Աձ զերկին եւ երկիր... մինչև Գլ. Խ. 25:

բ. էջ 234. — Դէր Լ-ը որ գնաց պանդխտանալ երկիրն մովսրացոց. եւ եղև լիտ ախորիկ... մինչև Գլ. Դ. 22:

գ. էջ 249. — Տ-ը եւ ասէ հրեշտակն բուռն հար զթեւոցն նր. եւ արտադարեւա առ քեզ. եւ իբրև արար... արտաքոյ քարեկաց գնա տուրիայ: Դիրք Տուրիթայ որ օղարկեաց զորդին իւր բերել զաւանդն ի մարաց աշխարհէն: Դիրք բանից Տովրիթայ... մինչև Գլ. ԺԴ. 17:

դ. էջ 292. — Յ-ը Դիրք Ռոթիւ գայ որ ըսպան զհողէփեռնէս: Ռամին երկրասասաներորդի թագաւորութեանն... մինչև Գլ. ԺԶ. 30:

ե. էջ 359. — Ե-ը եւ իբրև Լուս զեպիեր թագուհին կացեալ հաճոյացաւ աշայ նորա եւ պարզեաց հանդէպ նր. զգաւ ապանն ոսկի ընդդէմ նր. Ռամին երկրորդի թագաւորութեանն Արտաշէսի... Գլ. ԺԸ. էն մինչև ԺԹ. 1:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՆԴՐՈՒԹԻՒՆՔ՝ հատ մը միւսին, էջ 408. — օփառք քեզ անսահման սնուն եւ անպուշտեան անձնաւորութիւն. հայր եւ որդի եւ սր. հողի յատենս. բխտենից. ամենն Լեզ կատարեցաւ զբնուկ որ կոչի Լ-ը ձեռամբ մեղապարտ եւ սուտանուն Լ-ը որ կոչի Լ-ը Լ-ը. աղաչեմ զձեզ յորժամ կարդալով կամ սպասելով մի մեղադիր լինել մեղաւորիս զի կարի ձեռացեալ էի եւ պարսպ ոչ էի ուսեալ մնայ ալ անբան չի մնալով Լ-ը (զբաղած) էի աղաչեմ զձեզ աղաւանցն անմեղադիր լինել եւ մին Աձ ողորմի իւր հոգուն ասել. Աձ որ առասն է ի սուրս բարեաց ողորմեացի ձեզ եւ ինձ մեղաւորիս կատարեցաւ ի թղիւն հայոց ԻձԼԷ. (1688) ամեն ի վախուռն որդոցս եւ թոռներս:

ԽՈՒԼՔ՝ 148 (= 296 էջ). — ԻՄԵՆՈՒԹԻՒՆՔ՝ 13 × 10 × 3 սեղմ. — ԳՐՈՒԹԻՒՆՔ՝ միասին. — ՏՈՂՔ՝ 17. Կիտի՞ հասարակ բաժնակեայ ղեկորակ թուղթ. ԿԱՅՐ՝ արեւելեան, տախտակեայ շագանակագոյն կաշեկատ. լանջքով եւ թիկունքով. կաշեայ երկու մարմանդներուն մէկը ինկած. ՄԱԳԱՂԱԲԵԱՑ ՊԱՆՊԱՆԱԿ՝ չկան. — ՀԱՆԳԱՐԱՆՔ՝ առ հասարակ լաւ կողմը՝ անմաս. բացի փորթիկ ցեցումէ մը. թեր թեր ղեղում եւ շատ գործածուած. — ԴԱՏԱՐԿ ԽՈՒԼՔ՝ չկան. — ՎԵՐԵԱԳԻՐՔ՝ չկան. — ԳԻՐ՝ հասարակ սեւ մեկնով մեծիակ նոսրագիր. — ՈՂԶՐԱՆՍԱՌՔ՝ շատ ցանցաւ. թռնագիր, հասարակ ծագիւմով. բոլոր սուներս սկիզբը կարմրագոյն

երկաթագիր. — ԼՈՒՍԱՆՍԱՌՍԱՌՔ՝ էջ 14րդ միայն, ո՛ր նաշակաւոր. — ԻՄԱՆՍԱՌՔ՝ եւ ԿԻՍԻՍՈՒՍԱՌՔ՝ չկան. — ԽՈՐԱՆՔ՝ էջ 14, փորագիր քայքայ նուրբան զրոյմբ պոհոյ. յատար քայքայ կանանչ վրան երկու վարդաններով. — ԳՐԻՉ՝ Ռոմփանոս արեւոյ. — ՍԱՏԱՌՂ՝ անյայտ. ԺԱՐԱՆԱԿ՝ ԹԿԻ (+ 551) = 1620. — ՏԵՂԻ՝ անյայտ, հաւանորտ նոր ջուրայ. — ԵՂԵՂՈՂ՝ անձնաթիւ:

Մատենան է Պ-ը, ուր կան
ա. էջ 3. — Ռուսմար լաւ. աւր է. փեւ արմար իւր. աւր է...

Հ Ա Ի Ա Ք Ա Ն Ո Ւ

Հին Թիւ՝ Լ

Ձեռ = 1495

ԹՈՒՂԹՔ՝ 111 (= 228 էջեր)։ — Մենոթիսի՝ 13 X 9 X 3 սեղմ։ — ԳՐՈՒԹԻՆՆ՝ միասին։ — ՏՈՂՔ՝ 19. — ՆԻԻԹ՝ երեք տեսակ բամպակեայ թուղթ։ — ԿԱԶԻՐ՝ տրեւելիս, տախտակեայ, շագանակագոյն կաշեպատ, լանջրով և թրկունքով, Կոնստանդնուպոլսի քաղաքի անունը։ — ՄԱԳԱԼԱԹԵԱՆ ՊԱՆՆ՝ ՊԱՆԱԿ՝ չկան։ — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ սկիզբի բուն առականաց մասը լուս գրչութեամբ է. բառական թերթեր ինկած և կորսուած են. լանջրին մաս ցեղը խորունկ ակսանքներ բացած, և հատորին եղբորն ի վեր լիցած է։ Միջին մասը, որ տաղարան է, տարբեր գրչէ է և թուղթն ալ տարբեր. վերջին մասը, որ դարձեալ առականոր տաղարան է, դարձեալ տարբեր է. գրչութեամբ ալ թուղթով ալ։ — ԴԱՏԱՐԻ ԹՈՒՂԹՔ՝ չկան։ — ՎԵՐԱՊԵՐՔ՝ չկան։ — ԴԻՐ՝ առաջին մասերն սեւ մերկանով յաջող բոլորագիր է. 83րդ էջին սկսեալ հատորին մէջ զանազան մեկ ու տարագիր գիրք կան. մերթ մեծադիր բոլորագիր, մերթ միջին և վերջին մասն ալ մերկ նոսր գիր։ — ՍԿԶՐԱՏԱՆՔ՝ շատ բիւ են թրեւով, գարդազիր են ու թռչնագիր և սկսեալ ծաղկում և լոյս, բոլոր ստեղծու սկզբնաստեղծ կարմրադեղ երկաթագիր, առ հատարակ միջակ արժեքով։ — ԼՈՒՍԱՆԱԶԱՐՔ՝ հոտ մը կայ միայն, 143րդ էջի վրայ, փորձադիր, բայց բառական նաշակաւոր իրեն կից միակ խորանին հետ ներգաշեակ համադրութեամբ։ — ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ չկան. ինչպէս նաեւ ԿԻՍԼՈՒՈՐԱՆՔ. — Կայ միակ ԽՈՐԱՆ, մը, էջ 143, բառակոն փոշիւն վրձնով։ — ԳՐԻՉ՝ առաջին մասին՝ Առաքել գրչւ։ — ՍՏԱՅՈՂ՝ անյայտ։ — ԻՍԿԱՆՆ՝ 227 (+ 551) = 1195. — ՏԵՂԻ՝ անյայտ։ — ԻՍԿԱՆՆ՝ անձնութիւն, հասանաւոր գրչւ։

Մատենան է ՀԱՆԱՆԱՆ, Առանկերու, յանգստու ու արձակ ճաղերու և Ազոթեաներու, ուր կան։

Ա. էջ 3. — Այլ առէ բարձրագոյն առաջինը։ Մարդ մի ճշնագոյն մետն և ըմբռնեաց ցնա. այլ նա սկսաւ խառնել և ստէնր. թէ զիս արձակիցես . . .

Բ. էջ 8. — Այլ առէ էջ. ԳԵՂԻՆ ԵՄԵՆ. Մարդ մի փախուցեալ է ի մի եղջիւրէ. ցնացեալ ի խոր . . .

Գ. էջ 10. — Այլ առէ առաջինը։ Առակ մի այլ ասաց նայ յովասափին. թէ երեք սրիկի մարդոյ մի . . .

Գ. էջ 13. — Առէ էջ երեքը ի բարձրագոյնը։ Առակ մի այլ ասեմ արքայ ու լուսայր մի ունէր որդի . . .

Ե. էջ 16. — Առէ է. երեքը որ առաջ բերէ յառաջինը։ Որտեղ մի ըմբռնեալ էր ձագ մի եղին. բերեալ . . .

Զ. էջ 21. — Վ. Վերադարձ. Բաժանեալ։ Այլ թէ գու կամենաս ըզքեզ մկրտեմ. յառաջին մեղացն ըզքեզ ազատեմ . . .

Է. էջ 25. — Վ. Բնայն բարձրագոյնը։ Երեւալ առ յովասափ ճգնաւորն երտեալ, ստէ թէ քսի ես . . .

Ը. էջ 27. — Վ. Երեւել ընդ ծառային ընդառնեալ լինել Բաժանեալ։ Իսկ յովասափ ի տան իւրում . . .

Ր. էջ 32. — Վ. Երեւել ընդ ծառային յերշի գիշեր. Բ. Բաժանեալ։ Դիւերն ի յերազին հրեշտակն յայտնէր . . .

Տ. էջ 35. սկիզբի թերթերը ինկած. — Բաժանեալ էջին ընդ ծառային և Երեւել բնայ յառաջինը։ Երեւալ նաքովը ասաց զայս հաւատոյ բան և փրկաւ իւրեանք ամեն յամաթի . . .

ԺԱ. էջ 40. — Վ. Բաժանեալ ընդ ծառային ընդ ծառային և Երեւել բնայ յառաջինը։ Իսկ արեւել արքայն չգիտէր զինչ առնէր. զի . . .

ԺԲ. էջ 41. — Երեւել գրեալ Բնայ և Բաժանեալ որդին։ Արեւել արքայն ողջոյն ի մորդոյն. սիրասեռեղ . . .

ԺԳ. էջ 47. — Վ. Բաժանեալ որդին։ Բաժանեալ որդին։ Բազաւորին մահու աւրն հասանէր . . .

ԺԴ. էջ 50. — Վ. Բաժանեալ որ եւ Բաժանեալ. ի բարձրագոյն. և ինչ գնայ յառաջինը առ բարձր ճշնագոյն։ Իսկ Ոովասափ արքայն . . .

ԺԵ. էջ 53. — Վ. Բաժանեալ յաճախեալ և Բաժանեալ. և Բաժանեալ ի ճշնագոյն. Երեւել Երեւալ ի Երեւել. Երեւալ թագեաց ցնա . . .

Որ տա զարուծիւն յինքն հայեցողաց ի ներհակ եկամտիցն պարսպիլ զանձինս և բնաւորական արարչադիրն հետեիլ սահմանի յորոց մի է և և այժմու յիշատակեալ պատուական ասեւնոյն Աւելանէ, զի յետ ամենայն բարեաց առեալ մանուկ մի ի տհաս հասակի, և հայրական խնամով անոյց ամային երկիւղիւն վարժեալ՝ անուէն հաւաքելու և իբրեւ եհաս յաշտիման քահանայութեւ, կամեցաւ զի անմոռաց պահեսցէ զնա ի սրտէ. և փոխանակ աշխատութեւ, տրիտուր հատուցէ նա մասամբք աղաւթիք և պատարագաց, և ի թուիս հայ. ԶԻ՛Ի (1275) ի հայրապետութեւ. Գ. Աւելանէ, և ի թագաւորութեան իւնիւլ-բարայնիւն, Բորում յատ մեղաց մերոց զաւրացեալ սնաւուն իւնիւլ հաւայ տէրն Վալայ ելեալ աշխարհս կիւլիկաց ըրազում զաւրաւք, և ի սուր սուսերի մաշեալ զքնակիչս զաւառիս, և զքաղաքս և զգեաւզս հրոյ ճարակ արարեալ, և անթիւ բազմութի, մարդկան ի գերութի, վարեալ, բազում աւարաւ ողջ անգամ յաշխարհ իւր զարձաւ և Եւ անցեալքս ի լերինս և ի ծերպս վիմաց յահէ անաւրիննս այսր անդր զեկերեալ ակն ունելով ողորմութեւ, և խնամոցն իւրոյ իւր յայտմ ի զառն և յանպրոպ խոսովութեւ, և

յանփարատելի տրտմութեւ, զրեցաւ երաւատական տեսարս Վալայան ձեռամբ բազմամեղ ասեւնոյն, Սեւեւ, ի հաշակաւոր անապատս Աւելայ որ է մերձ զգեաւզս Լաւրանէ և ի ստորոտ լերինս Կապուլի ի խնդրոյ յաւաք ստացեալ սրբազան ասեւնոյն, Սեւեւիւլի և յիշատակ հողւոյ իւրոյ, և ի վայելումն հոգեւոր որդեկին իւրոյ Լաւրանէ, Արդ աղաւջեւ զամենեւեան որք աւղտիք ի սմանէ ուսմամբ կամ տեսակաւ կամ զաղափար առնելով, իշխանք ի քս, զվերոյ ստացեալ պատուական ասեւնոյն Սեւեւիւլի և Սեւեւիւլի և զմեաւզան իւրեանց, ի իշխանքիւր աղաւթիք և զպատուելի ասեւնոյն, Սեւեւ որոյ այժմ խնամարկ զստացաւ զգրոյս, Ընդ նմին և զանպիտան զրիչս և զմեաւզան իւր, և որ ընդունողն է մաղթանաց տր, յս, քս, յիշելոցս և յիշողաց ողորմացի, և ինքն եղիցի աւրհեալ ընդ հաւր և ընդ հողւոյն սրբոյ՝ յաւիտեանս յաւիտեանից ամէն ։

Ի. էջ 20՝ վերջին գրչէ. — «Բարեխօսոր, սր, սր, ամաճանին և պատուական սր, խաւին և բման սուրբ առաքելոցն, քս, իւր մեր, ողորմեայ տառապեալ Սեւեւ որ անուամբս միայն և և զրեւոյ և զրեւոյ և զաւր, վաւր» :

141

Ն Ե Ր Բ Ո Վ, ԿՍՍ Զ Ա. Ե Խ Ա. Զ Ի

Հին Թիւ Ծ

1325 ?

ԹՈՒՂԹԹ՝ 162 (էջր՝ 324). — ԻՆԵՌԻԹԻԻՆ՝ 1312 × 912 × 4 սնդ. — ԳՐՈՒԹԻԻՆ՝ միսսին. — ՏՈՒՂԹ՝ 20. — ՆԻԻԹ՝ գլշ յղիւած բամպակեայ հա. սարակ թուղթ. — ԿԱՂԻ՝ արեւելեան ստիստակեայ, չափանկագոյն կաշեպատ, կաշեայ քոնիւններ ինկած. — ԻՄԳՆԵՂԱԹԱՆ ՊԱՇՊԱՆԱԿ՝ չկան. — ՀԱՆ. ԳԱՄԱՆԹ՝ ներքին մասը կիտովին բայցայուած. կողքի արտալին երեսը մաշած ու գեցակեր, սկիզբն քաւական թերթեր ինկած ու կոլսուած. — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹԹ՝ չկան. — ՎԵՐԵԱԳԻՐԹ՝ չկան. — ԳԻՐ՝ օն և մկանով միջակ քոլորապիր. — ԿԱՂԱՆԱՏԱՆԹ՝ քիւղ շատ լոյս, մանուշակագոյն կարմրով հին երկաթապիր. վայելուչ, քայց զունաթափ. համարեն.

րու սկզբնաստուկեր կարմրադեղ երկաթապիր են. — ԴՈՒՍԱՆԱՂԱՐԹ՝ երկու հաս կան միայն, սկիզբի մասին մէջ, խաչի խորհուրդը յաւակնաշող երկու հնագոյն մոտիվներ, մոթ կարմրագոյն և մոթ լուսկապոյն, Առաջինը՝ էջ 75. չորս ստիստակեայ պատուանդանի մը վրայ բարձրադիր խաչ մըն է. երկու զոյգ թեւերով, որուն երկու կողմանց վրայ. վերին վար գրուած է հետեւեալը. — ԲԵԻԵԹ, ԱՐ. ԻԻՆ, Ի ԽԱՆԱՄԱՐԻՆ, ՓՈՒՇԵՆ, ԽԱՅԵՆ, ԿՈՒՆԻՆ, ՈՓԱՆԱՆԻՆ, ԱՆԻՆԻՆ, ԳԻՐԻՆԻՆ, երկրորդը՝ էջ 89, առաջինն կը ստորերի վրայով միայն. հոս խաչին թեւերը աւելի հեռու են իրարմէ և կը կրկնախորդին բոլոր բառերը. — ԻՄԱՆԱՆԱՄԱՐԹ՝ չկան. —

խորժ րերկրանայ ճաշակամար յամեալ եւ յարակայեալ ի հրճուանա աղաթից: Եւ ընկալեալ խառնեացեա ի յոքնահամրար զարդս ամենագեղս երկնային գանձուց զտարազ տեսակի տառից: Նոյն եւ յիշատակեացեա զանուն իմ տրուպ ի զաւիթ սիրոյ անձկութե. արտիզ սենեկի, միշտ նորոպ մտածեալ զմեզ ի ձերուսդ սր. խորանի ածաբնակի հանդէպ սեղանոյց արարչնկայի. զիս եւ զգեթայրն իմ զանդրանիկ զչեւեւ ցանկայի անուն ի միւսմ կարգի. որ զիտնականն է եւ հանձարեղի իմաստասէր քան զիս առաւել ի յամենայնի կեցսն մեր ան. ձինք ընդ քեզ որպէս եւ քոյդ ոպի միացեալ ընդ մեզ միջնորդաւ էութե. բանի ի մի քրաւնորութե. հալոցի. անբաժին տեսլեամբ, յանորիչ արտիցս շնչով եւ անալլայլակ խորհրդով եւ անանջրպետ կամաւք. խարսխեալ հաստատեալ եւ հիմնաւորեալ խորհրդովք ի քս. յս. ի տր. մեր. որում փառք յաւիտեանս ամէն:

Արդ քանդի աննիղել զոյով տեսութե. րազձայի վայրից եւ սրբոց խորանացդ. զթերին լրութե. եւ զպակասն աճելութե. յարմարման զրութեդ. աղերսեմ շնորհելովսն յոյժ վշտացեալ յաշակերտութի.

որ հարս իմո սրբուղագոց. յողպաս տնրեւրի տննչանացն որով րերկի առ երանելիս, ի պատկերէ բանից աղերսական իւրոց աղաթից տափացեալ. եւ զայս առ ի նմանէ ի հիստում տառի ստանալ, խուզեալ զտի զրեալ ամընկալ ձեռաց Խ. Եւթեւէ Գրեւէ Եղեւեղեւէ տիեզերայոյս վարդապետի եւ մեծաւ ջանիւ ըստ կար յարմարեցի շարժեալ ի սիրոյ: Արդ աղաչեմ զքեզ հայր իմ Բ. Երէթէր Եւթեւէ, նայեա յիմս որ առ քեզ սէր անտանելի որպէս եւ ի քոյդ ըղձային ի քէն տն. որդի, եւ ցայտեա յառատ իմաստիցդ եւ ի շնորհաց քոյ հոյի, միթէ լիցի աւարտել տառապելոյս զկենցաղս տաւժանելի եւ այդր բացաւ երեսաւք ողջաւորիս համբուրել զոտս սրբոցդ հալոյս սիրելիս:

Բ. Էջ 181. — «ԶԵրէթէր Եւթեւէ» աղաչեմ յիշել յաղաթս ձեր ոպ տեսողք եւ վայելողք սմինս:

Գ. Էջ 302. — «Զզմաւղ եւ զստացաւղ քաղցրածաշակ ճառիցս, Էրէթէր Եւթեւէ» աղաչեմ յիշել ի տր., եւ տր. յիշողացդ եւ յիշելոցդ սղորմեսցի. եւ որ զամէնն ասէ. եւ Բի. փառք յաւիտեանս:

ԹՈՒՂԹՔ՝ 211 (= 122 Էջի). — ՄԵՆՈՒԹԻԻՆ՝ 16¹/₂ × 13 × 4¹/₂ սնդմ. — ԴՐՈՒԹԻԻՆ՝ միսսին. — ՏՈՂԹ՝ 18. — ՆԻԻԹ՝ լատ յղուած բամբակեայ զեղնորակ թուղթ. — ԿԱԶՄ՝ տրեւեկան առկտակեայ, կուշեպատ, կոնսակին վրայ 2 հաս մետաղեայ ծորմանդներով. — ՄԱՆԱՂԱԹԵԱՅ ՊԱՇՊԱՆԱԿ՝ մէկ թերթ միայն, սկիզբը մալած, ցեցակեր եւ ճմռթ. կած եւ անընթեռնի. — ՀԱՆԴԱՄԱՆՔ՝ ոչ լատ պահուած. կազմը կոնսակին ամբողջովին բայրաբաւած ու թեղանները կ'երեսան: Կողբերը զվշ կերպով հինցած: Մագաղաթի միակ թերթը սեւցած. ցեցէ կերտած ու ճմռթկուած: Ներսէն բանի մը թերթ ին-

կած ու կորսուած: Բաւական թերթը կարճն ինկած, կարծաւ է հիմնական նորոգութեան. — ԴԱՏԱԿԻ ԹՈՒՂԹՔ՝ չկան. — ՎԵՐՆԱԴԻԹՔ՝ 2 սող. ԷՏՃ, սկիզբի մեծ խորանին տակ. հին երկաթաղիր, առաջին սողը կարմրազեղ. իսկ յաջորդը՝ սև. — ԴԻԹ՝ սեւ մկամ ոպ հին բոլորագիր. բովանդակութեանց ցուցակը երկրորդական խորագիրները կարմրազեղ. յաճախ խառն. — ՍԿԶՐԱՏԱՆՔ՝ բոլորի ալ զարդաղիր. ամենահին նմոշներէ առնուած զեղեցիկ տիպարներ. զունաւոր, ընդհանրապէս երկար միջեւ ստորին յատանցը հասնող, բոլորն ալ նոյնատիպ. — ԼՈՒՍԱՆԱՅԱՄԱԿ՝ ինը հատ մի-

այն բոլորն ալ գրիթէ եօղիստիպ պոռոտ կարմիր պոյնով եւ ճերմակով խառն, բազմաթիւք տերեւներով եւ ծաղիկով խառն թաղարանման մէկը զարմեալ ծաղիկներով. — ՄԱՆԻՐԱՆԿԱՐՔ՝ չկան. — ԽՈՐԱՆՔ՝ կան թիւով 11 հատ, մէկը միայն մեծ էջ 53. Մնացած տասը փոքրադիր, բոլորն ալ կարմիր յատակի վրայ, ծաղկաճիւղակ տերեւազարդ զանազան մօտիվներով, բայց բոլորն ալ համաչափ իւրաքուր, Դիտիլի է որ խորաններուն մէկ մասը իրեն կից յուսանալուով չունի. այլ խորանայ չորս ան իրաններէն սարքիւնայի կարմիր յայն տերեւներ զուրս ինկած եւ կերպով մի կտրմամբ եւ յուսանալի դարպիւր. — ԿԻՈՒՄԻՐԱՆՔ՝ չկան. — ԴԻԻՉ՝ Դազար (փղղ. 1). — ՍՏԱՅՈՂ՝ Սիվէն կրօնատը. — ԻՄԱՄԱՆԱԿ՝ 2ԻՁ (+ հէ1) — 1307. — ՏԵՂԻ՝ Աստիանկայ վանք (Ամրէշ). — ԵՄԵՂԿՈՂ՝ անծածոթ հուսանալու քար գրիւր:

Մատենան է ՄԵԼԻՆԻՆ ԻՆՏԵՆՆ ՊԵՆՏԻՆ ԿԱՌԱՐԱՐՈՅ, իրականութեամբ, ուր կան՝

ա. էջ 1. — ԿԱՌԱՐԱՐՈՅ. Պաշտօնի առաքելոյ, նախակարգեալ ի գլուխ գրոց, ընդ ուսումնասէր եւ ընդ փոյթ քոյոյ սիրոյն, զարմացեալ ո՞ հայր պատուական... ուր կան բովանդակութեան 17 գլուխներու մանրամասնութիւնները:

բ. էջ 53. — ԱՆԻՆԻՆԻՆ. — Պաշտօն ծառայ քի. յի. . . .

գ. էջ 120. — ԱՆԻՆԻՆԻՆ գրեցաւ ի կորնթոսէ ի ձեռն Փրիւայ Սարկաւաղի: Տունք. շի. Դիտիլք առաջին թղթոյն կուրնթացոց, զրազում եւ զպէս պէս յանցուածոց. . . .

դ. էջ 186. — ԱՆԻՆԻՆԻՆ գրեցաւ ի փրիլպեայ, ի ձեռն ստիփանեայ՝ եւ փորտունատեայ եւ աքայիկոսի: Տունք. ԳՆ. Դիտիլք երկրորդ թղթոյն կորնթացոց: ԱՆԻՆԻՆԻՆ բանք թղթոյն, վա. իւր եւ, եւ վա. կորնթացոց. . . .

ե. էջ 226. — ԱՆԻՆԻՆԻՆ գրեցաւ ի փրիլպեայ ի ձեռն Տիտոսի եւ Դուկայ: Տունք. չղ. — Դիտիլք զաղատացոց թղթոյն: Եկա սկզբանէ պատմութի. իւրոյ. . . .

զ. էջ 269. — ԱՆԻՆԻՆԻՆ գրեցաւ ի Հոռոմէ ի ձեռն տիւքիկոսի: Տունք. յիւր Դիտիլք փրիլ. . . .

է. էջ 286. — ԱՆԻՆԻՆԻՆ գրեցաւ ի Հոռոմէ ի ձեռն եպիփրոդիտեայ: Տունք. միւր Դիտիլք. . . .

ը. էջ 299. — ԱՆԻՆԻՆԻՆ գրեցաւ ի

Հոռոմէ ի ձեռն տիւքիկոսի եւ սնեպիմայ: Տունք. միւր Դիտիլք. . . . Պաշտօն եւ Սիւրբէնս եկեղեցւոյ. . . .

ր. էջ 310. — ԱՆԻՆԻՆԻՆ գրեցաւ ի թուղթ գրեցաւ. յաթենայ: Տունք. ճղղ. Պաշտօն եւ Սիւրբ. . . .

ս. էջ 319. — ԱՆԻՆԻՆԻՆ երկրորդ թուղթ գրեցաւ յաթենայ: Տունք. ճղղ. Արմեական կանխաւ խառնեցաւ. . . .

տ. էջ 370. — ԱՆԻՆԻՆԻՆ գրեցաւ յիտալիայ ի ձեռն տիտիլիայ: Տունք. չղղ. Պաշտօն առաքելայ յի. քի. . . .

մ. էջ 391. — ԱՆԻՆԻՆԻՆ թուղթ երկրորդ գրեցաւ. . . . Պաշտօն առաքելայ յի. քի. կամալքն Աճ. ըստ աւանանց. . . .

ն. էջ 405. — ԱՆԻՆԻՆԻՆ երկրորդ թուղթ որ էր եփեսոսացոց եկեղեցւոյն եպիսկոպոս առաջին ձեռնադրեալ: Դրեցաւ ի հոռոմէ. յորմամբ երկրորդ անգամ եկաց յատենի պաշտօն. առաջին Նիքիոյի կոյսեր հոռոմայիցոց: Տունք. ճղղ. Պաշտօն ծառայ Աճ. . . .

ն. էջ 415. — ԱՆԻՆԻՆԻՆ կրեցաւ ի եկեղեցւոյն առաջին ձեռնադրեալ եպիսկոպոս: Դրեցաւ ի Նիքիոյ պաշտօն մակեդոնացոց: Տունք. ղղղ. Պաշտօն կապեալ. . . .

ՅԻՇԱՍԱԿԱԿՈՒԹԻՒՆՔ Ա. էջ 422 (ԻՆԻՆԻՆ ԳԵՆԵՐԱՆ). — «Դրեցաւ որ, եւ ածալին եւ քո. ածիրս. . . . ածալնոց փողոյս եւ տիւքիկոսի վրդպետին պաշտօն» որ եւ ըրեան Աճ. սնեպանի Նոյն եւ բանք սորին ըղխեալ իւրեւ ի ըրեանոյ Աճ. յորդախաղաց փառաւք առողանէ զմարտեալ ողիս մարդկան եւ սնեպանիցէ զաստիարակաւ հողոյն իւրեւ զպարտէզ ջրայից սնկեալ ի սունն տն. եւ ի զպաւրս Աճ. ծաղկեալ ի թուականութեւ. հայկականեան տուեալիս: 2ԻՁ (1307): յանապատիս ԱՆԻՆԻՆԻՆ՝ ի հայրութի. ԱՆԻՆԻՆԻՆ ԷՐԵՐԻ միւր եւ ամբիւր: Ընդ հովանեաւ ԷՐԵՐԻՆԻՆ եւ ԷՐԵՐԻՆԻՆ, եւ այլ սրբոց: Արդ աղաչեմ զամեն նեպեան որք կարգալք կամ աւրինակէք յիւնեցէք ԷՐԵՐԻՆԻՆ սորա ԷՐԵՐԻՆԻՆ կրօնաւոր, եւ զիս գաս. միայնակեաց փոցուն բրիւ ՂԱՆՔԱՆԻՆԻՆ:

* Տուրաբանի Արմէշ գաւառի մէջ Աստիական գիւղի մաս, նշանաւոր վանք:

չէր եւ զձեռն... (յաջորդ թերթը ինկած ու կորուսած է)։

Բ. էջ 21. — «Կրօնի եւ ստացողի եւ ձեռքաց իւրաց քո. ի՞նչ ի քո գալստեանդ յորժամ գաս փոռուք հաւր ի գատել գերկիւրդնայ եւ թող գանցան նոցա բարեխառնութիւն. պաշտօնի եւ քեզ փառք յաւրանս մեզնոս։

Գ. էջ 53 (խորանի ձեւատին մէջ). — «Բն. ի՞նչ եւ տր. քո. ի՞նչ ոգորմեա ստացողի սորայ եւ գրօնի մեզնեւ մեզնեւ։

Դ. էջ 188. — «Ազաւեմ զքեզ եղբայր որ կարգաստ յիշեալ գայն որ ասէ թո-

զէք գանցանս մարդկանս եւ հայրն իմ թողցէ ձեզ գանցանս ձերս։ Կէմ գիտես որ այնչեւ իմասայ(?) քո. յս. տր. ի՞նչ Խող զՂաւարայ մեղքն զոր զործեալ իյլէ կկամայ եւ պակամայ մեզնեւ մեզնեւ։

Ե. էջ 248-Ս՝ ստորոյն լուսանցքին լուսն վրայ. — «Յիշեալ ազաւեմ եւ թողուի. արայ տր. եւ եղբայր գմեղապարտ զառնացեալ հոգեւով եւ մարմնով։

Զ. էջ 310՝ ստորին լուսանցքին վրայ. — «Զգմեղապարտ զրիչ ազաւեմ յիշել ի տր. յս. մեզնեւ եւ ի՞նչ զքեզ լիչէն։

143

Պ Ա Ր Զ Ա Տ Ո Ւ Մ Ա Ր

ՀԱԹԻՆ՝ 66

ԻՂՐ = 1643

ԹՈՒՂԹԻ՝ 71 (= 142 էջ). — ԻՄԵՆԻԹԻԻՆ՝ 181] X 131] X 2 սնդ. — ԳՐԻԹԻԻՆ՝ միտսին. — ՏՈՂԻ՝ 17. — ԿԻԻԹ՝ բաժանակիս հասարակ թուղթ՝ պիտեմ, ժամանակ վերջին թերթեր. — ԿԱԶՄ՝ պարզ խաւարարեալ կարմիր թղթապատ. — ԻԱԿԱԹԵԱՅ ՊԱՇՊԱՅԱԿ՝ չկան. — ՀԱՆԴԱՄԱՆԻ՝ ոչ խնամած. կազմը՝ բաժանելն փաստած ներսի մասը վերին լուսանցքներուն մօտ գրիթէ ամբողջովին յեցանկեր. — ՂԱՏԱՐԻ ԹՈՒՂԹԻ՝ կայ թերթ մը միայն սկիզբը. — ՎԵՐԻՄԵՆԻ՝ երկու տող, էջ 19 սկիզբի միակ եւ զեղեցիկ խորանի տակ. առաջին տողը սիրուն երկաթազիր. համակ ոսկեղեղ երկրորդ տողը՝ նոյնպէս երկաթազիր. սիրուն յազ վաղցով նկարէն. առաջին գիրը՝ կարմիրով. — ԳԻՐ՝ «Եւ մեյանով յաջող նուրագիր. — ԻԿԶՐԻՄԱՆԻ՝ նկարուն. հատ մը միայն, խորանին տակ եւ անոր աւ միակ ջրեղ լուսանցազարդին հետ ներդաշնակ մարդագիր, որ իր ներկայայնէ մանուշակազոյն կարմիր պարեզտող եւ կապազոյն թիկեցով. լուսապակ հրեշտակ մը. աջ ձեռքին մէջ բռնած հրապատ ցահ մը. իսկ ձախին մէջ իրելով կրողին քաջ մագաղաթ մը։ Բոլոր տուններու սկզբնաստուերը սիրուն երկաթազիր են. մէկ կարմրադեղ եւ մէկ կապազ. ծառցնայ բոլոր մեծ սկզբնաստուերը իր միան ստուերագիր վիճակի մէջ եւ երբեք ծառցկում չըլլալով հազիւ տեսանելի են. — ԼՈՒՍԱՆ՝ ՅԱԶԱՐԻ՝ հատ մը միայն, էջ 19. խորանին արտաբին լուսանցքին վրայ, ոսկեղ եւ յազուարդով խառըն ու կարմիրով կէտկիսուած, շատ յաջող նմայ

մըն է. եւ կարելի է դիտութեամբ գնի մեր մտան. նազարանի լուսազոյն ծաղկու մեղուն լուսն կան նախ յաջորդական բանի մը լուսանցազարդեր սրունք թիթեւ կտրուով ստուերագրած են եւ սակայն առանց ծաղկուելու. — ԻՄԱՆԻՄԱՆԻ՝ չկան. — ԽՈՒՐՈՒՆ՝ հատ մը կայ միայն, էջ 19. ոսկեղապարտ ջրեղեղութեամբ, եւ գրիթէ ազատ մնացած յեղի աւերէն. Համակ ոսկեղեղ յատակի վրայ, հարուստ յազուարդի սիրուն գիծերու մէջ յաջող զեղեղիկ վարդեղիկներ, ընտելան տերեւներով ու ջրեղ ծաղիկներով. խորանին վրայ զոյգ մը ազաւեմներ զէմ զիմաս. — ԽՈՒՐԱՆԻ՝ հանդիպակայ էջին վրայ կայ հասնապարտ Խ. Բարսեղ ճայրապետ ինր եղող ԿԱՐ՝ մը. Զարմանալի է որ այդքան հրաշալի խորան. լուսանցազարդ ու սկզբնաստուի զէմ չէ յաջողած այս իրաւոր. որուն մէջ, պատուանդամաւոր արտի մը կրկին յազմակներու վրայ նստած է սուրբը. կուշանչ պարեզտող, վրան վարդապոյն պարզ վիպնու Մերի ոտքերը հանգչած են ձիւանեղոյն ընդմեջին մը վրայ. Սուրբը միջին տարիքի մէջ շաղանակողոյն մազով, մորուրով եւ ընչացրով. աջ ձեռքի երեք մատները զոյգ. երկու թը բայ, իսկ մալի մեղքին մէջ բռնած մատները հանդիպեցուցած է մալի ծուկին վրայ. Դիտուն վրայ ոսկեղեղ լուսապարտ. Սուրբին աջ կողմը կայ ստան մը կէս յատարաւար, մշակ քաջ պարտուանդ. որուն շուրջ ոսկեղեղ տաւարակներ կը թեւածեն. Զախ կողմը շէնքը կիսարտաւար տաւար մըն է. — ԿԻՍԻՄԻՄԱՆԻ՝ չկան. — ԳԻՐԻ՝ Ուղեւանմա Սարկաւազ (հասնապարտ տաւար

Յովնաննէս րճյ. Ղալափեար, Հալապի, բողոքատկոյն երկու մեծ ազգեր. — ՍՏԱՅՈՂ՝ տնայտ. հաւանարար գրիչը. — ՍՏԱՅՈՂ՝ ՌՂԻ (+ 551) = 1643. — ՏԵՂԻՆ տնայտ. տնկատկած Հալապ. — ՆԱԿՈՂ՝ տնկած, տնկատկած, ինքը գրիչը:

Մատենան է Պաշտօնաւոր, լիակատար, տունց այլ մատենաւ. սկիզբը կայ, էջ 1-2, երկու էջնոց յատաճարան ծանօթութիւն մը, որուն կը յաջորդէ, 14 էջերու մէջ, մամաւնակազարան ազգասակ մը, ՌՐ - ՌՇԻԹ, կամ 1002 - 1529:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՅԻՐՈՒԹԻՒՆՔ շատ քիչ, հազիւ քանի մը տող. —

Ա. էջ 141. — « Եւսքս զնայ դառնայ ի հող, զիրքս մնայ յիշատակող, — Եւսքս սորայ քիչ. ոտից ձերոց կոխան, ի հող »: Բ. էջ 17. — աղիւսակի վերջին էջին տակ. — « Թիւն ՌՂԻ (1643): Դեռամբ. տունանուն — Եւսքս — Եւսքս »:

144

ԽՐԱՆՔ ԿԱՆՈՆԱԿԱՆ

ԵՒ

ՌՐՈՒՂՐՈՒՆԻ ԶԱՆԻՊԻ ԽՐԱՆՔ

Հին թիւ՝ 119

Թիւ — 1604

ԽՐԱՆՔ՝ 206 (— 112 էջ). — ՄԵՆՈՒԹԻՒՆ՝ 34 × 23 1/2 × 5 սնդի. — ԳՐԱԿԱՆ՝ երկսուն. — ՏՐԱՆՔ՝ 45. — ԿԵՆՔ՝ բաղադրեալ քնարի եւ տոկուն թուով. — ԿԱՆՔ՝ արեւելեան. տախտակեայ մոթ շաղկապեալն կա եւստ լանջով եւ թիւանդով, երկու երեսներուն վրայ երկաթեայ Յական ճարմաններ շղթաներ լինում. լայն խաղիւսներ կը մնան. — ՄԱՆԿԱՆՔ՝ ՊԱՇՏՈՒՆՔ՝ չկան. — ՀԱՆԿԱՆՔ՝ հատոր բոլորովն անադրատ մըստ. գամ պիտի բլլար. եթէ ընթերցումի մը պահուն աւելադրութեամբ այրած չլլար հաւանարար փառ վիճակի մէջ վրան դրուած մոմէ մը. այրուածը սկիւած է 200-201 էջի կեդրոնէն ուր դրուած էր տնկաւոր մամակար. եւ տախտակեայ թափանցած է գէպի ներս. շատ անհարմար տեսարան մը պարզեցով. մէկ կողմէ գէպի 150-րդ էջը յայտնով եւ միւս կողմէ հասնելով մինչեւ 240-րդ էջը. աւերելով կիսովն առանձն, աւելի թերթեր. իսկ մնացեալները մասնակի կերպով. ԽԵՆ այս արիւծէն վերջ տնկած ընթերցող մը հաւանարար բաժնայ մը. հաւանական չի նկատեր լուծի մէջ յառաջ եկած ուղլումը ու կը վերագրէ — լիւնայապաղ (իմա՝ կաթաղիկական) զոյ գլխովն (աճ՝ Ե Յիշատակազար. թիւնը). լայն ամենայն հաւանականութեամբ ա. գէստ արդիւնք բլլալ կը թուի տնկադրութեան լան թէ դիտում. արմենան մեր այլ մեղադրեմունք մին նայեալն անուշարարութեամբ այրած է վերին սրտաւրին անկիւնէն եւ աճապին խոտը մը մեղացուցած:

Բացի այդ կարեւոր հանգամանքէն. ձեռագրի ուրիշ աչքառու թերի չունի. — ԴԱՏԱՐԿ ԽՐԱՆՔ՝ կան չորս թերթ սկիզբը եւ մէկ թերթ ալ ի վերջոյ. Սկիզբի թերթի առաջին էջին վրայ. գէպի վար. եւսքս տողնոց ղեղապար մը սրինակուած է. հաւանարար Դին թշկարանէ մը. զոր Դինակ Ամբարով լաթ Ամասիայիէն եւ է այսպէս — մամուն նոճակ այս է. վարդիտ, ուստուիւթոս աթթիւն. . . չաւփնմէ սեւ ու սպիտակ. եւայնեւ Յաւորդ զատարի Լեւրէն վերջինին վրայ կայ ըզգայիս Ա. Գառաւսիկի եւ Ա. Աստուածամին եկեղեցեաց վազմ տունն. լուրի կարեւորագոյն ցուցակը 1841-ին պատրաստուած, ուրիշ կը հասկնայ որ Հալապի ազգապատկան աւաներու թիւը 23 էր. եւ կը բերէր տարեկան վարմը տալ. ոսկի 18,70 *): Վերջի զատարի Դաւթի առաջին էջին վրայ կայ նայեալն արարեւել գրուած հաշուեցուցակ մը. որուն տակ ի հաստատութիւն սրտան Առաջնորդ Տ. Ալմուճ վրդ. երկու բաժնայ ղայրերու հետ. ինչպէս նաեւ վեց ազգայիներով. ստորագրած է. եւ որմէ կ'երեւայ որ 1800 Մայիս 17-ին Տառնեան Յիւրայն Հոճեան երկը տարուան հասոյթը ներկայացուցած է վերագրեմունք. իբր մոխաւս կամ բունկայի գանձուակի սեւունք եւ ՏԻՐ ոգորմնայի եկամուտ. եւ եկեղեցեայ յատուկ

*) Հալապի ազգապատկան կայունաց եւրկայ թիւն է 10, որք կը բերեն տարեկան չափ — 1500 — տալ. սպիտ:

Մենք չենք ունենում ինչ-որ մեծ հաջողություններ, —
 ասում է Մանուկը: — Զանապաղ
 զատաւ ածեալ դարհուրիմ . . . :

խո. էջ 367բ. — Երեւանի տպարանի տպագրութիւն. — Արդ
նախահամար լիցու. . . :

խղ. էջ 372ա. — Նոթում գտնվել է.
անհամեմատելի ինչ-որ բան, վերջում լռությամբ
զերծված։ Ե. — Այս աղյուսակը այսօր
ժողովուրդը ժողովակցարանը կ'մխասին...

լսե. էջ 378բ. — Կրօնական գրքերի քննադատական լուսաբանության համար հանձնարված է. — Եւ
արդ չիք ոք երնելի. . . .

Խր. էջ 382ա. — Չբերք. փրկիլ ար. Թ.
հանա ութիբերնի սոյլ. ի նշան, ապրելի. Գի-
նանի. ի հեծառն և ի բար. — Էր ամի ասէ
մեծատուն. և հանապզ . . .

խր. էջ 391բ. — Չբբբ էրեւելի-
 լի. Մ. Բաղդատի Առեւել ի. իւրեւ-
 Լ. Բաղդատի. — Ահեղ անորէնութի. սաստիկ
 չարութի. տեսանեմք . . .

ձ. Էջ 402ա. — Երանելիքն արդի շիր-
նակի լարարդի. Իբր Զեփեթ Լեւոյն. — Լուի-
ցուք պալատսիկ և միք և պղտու . . . :

ծաւ. Էջ 405 ա. — Չբրդ. երեւելի,
Յնն. Լեւոն-Ներսիսյան. Էն Բարեւ. Եւ.
Ամենայն թնութիւն. մեղաց . . .

ծբ. Էջ 412թ. — Աբահեւի տղայի շնորհ-
 անի խնդիր. Իր. Զ. Բ. Բ. Բ. Բ. Բ. — Այս արդ
 ձեռ. զի այսպիսի...

ձգ. էջ 420 μ . — ԶրրԴ. Զրեւն թիւ
 յաւան Զարեւնի — թիւ 4. — Իրոյ Է Զաւ-
 նագ. — Ոյ թիւն պիտոյ ին . . .

ծղ. էջ 427 ա. — Երեւել շէրէլն տր-
բէ. լարդդէ. առլ. իրդ. արեւոր. — Արդ
հնազանդեցեալ եւ մեք երկիրապագեալ.
անկողութ եւ լաղցութ. առաջի տն. . . .

ձե. էջ 435թ. — Գրքի հիշատակը
 թվում է. Մանգուլների արշավը Հայաստան
 թյ. և պատմության. — Բազում է կերպա-
 րանք պատմությանը և սպասում...

ծղ. էջ 445թ. — Իր-նէն շրջոյ մարտի
 Զեմ-նէն լարդդէն իր. շէն մար. է. — Եւ
 ի մի կ'պատուիրանն ԱՅ՝ գիտելով. նա-
 խանձարը լիցուք . . .

ծե. հղ 450բ. — Չորրորդ-ընթացի թանգարան
 Մեծ-Պարտիզանական զորքի զինանոցի. —
 Յոյսի հարկի և ընդհանուր...

ծր. էջ 459թ. — Որտե՛ւյն գրէ՛ք ՀԱՅԿ
ՀՐԻԴ-՝ առաջ. իր. զգուշ. — Փառաւորս-
ցութեան մէջ զիկո՞ւմ մի բարանոյ միայն եւ
լիզումաւ . . . :

ծր. էջ 464ա. — Չբեր. նշանակումը հետևյալն է. — Բարձրագույն Հայկական — Առաքելական փառաստորի քառասունը 44. . . :

Կ. էջ 173ա. — Նիգիրք. կերեկն ու
յ. նշանով երեւելու առարկայի մասին
հետազոտությունները. — Այս հարցը համապատասխան
խորհուրդների, գիտնականության . . . :

կա. էջ 479բ. — Ի Մ-ի մեջ — քարտեզի
մասին։ «Ք. Հրդեհակ. առ. — Այդ ար-
թուն կայէք, դի...»

ԿԲ. Իջ ԺԾԾա. — Նիգ Իրկկէլ. յան. —
 Մանգուլիայ — ազլ. ին. — ԲԲԵԳԳԳ. — ՄԼԺԾա.
 սղոյ և ցաւագին . . .

կղ. Էջ 492բ. — Յայտնի գրքերից էր
այստեղ: Լեւոնի զարկն էր. — Էր
մին մեծատուն . . .

կղ. էջ 494բ. — Հիշե՛ք երեւոյթնէն Սահման-
ն Սահմանէն ետոյ զոգ. իւր. առաջ երեւոյթն, —
Սահմանը զհեղոյց . . . :

կի. Իջ 503ա. — Կրեյնի և Կրեյնի
Իրա անգլի. — Ե. — Յորդանի և Երևան
սարդին էր պարտ էր . . .

կղ. հզ 506բ. — Հին երբեք Պարսիցի
Իրանէն Յան։ Մահաւորներու առջեւ է
է. պատմութիւնը. — Աստ ո՛հ հոգեւոր է
պահողն պնդումի. . . .

կէ. էջ 518բ. — Հնդ էրդ. հին-հին
Յան-Յան. Ման-Մանայ, առջ. լուսն լուսն
հող. — Սրար Աճ մարդ . . .

կը. էջ 520ր.— Արմէնի տոգին շուր-
ձակէն վերադէպ տեղէն. երես մտներ.— Եւ
արդ ընենացուք հորաբայ. գինն են . . .

կր. ԿՁ 526բ. — Հին երբբ. Ուրբեմ-
Յ.Յ.Յ. — Կրկնաձև է. զարմ. Կ-
նշան. Կրկն. — Փառաւորիսցոյք գրադում
ողորմե ԿՁ . . . :

հ. կշ 533թ. — Երեւան քաղաքի շրջանի
Էրզնկ. — Երեւան է եղբոր հետ — Եւ արդ
Կրանելիք . . .

հա. էջ 537ա. — Հին երբեք չափերն չկայեալներն. քնն. իրենց լաւագոյնն որ չկայեց առէլ. որոշեալ չէրէն. — Ի ժամանակին յայնմիկ իշխանն յունաց . . .

հք. էջ 557բ. — Վեդերբերգ ինքն յանապատին. Առաջեւ Մարտինոս ասորն ինքն. ի վն. ասորն. — Յայնժամ զնաց ասէ յս. և ևկն ի . . .

հզ. էջ 569ա. — Վեդերբերգ ինքն չափերն. և քաղաքն զոր ար. Գնդէլ Բերդին ի նորոշն. և յարեմից շինեալ. — Եւ էր այր մի քնակահալ . . .

հդ. էջ 578ա. — Վեդերբերգ. Երեւոյն Յան. Ուրեքերն ասլ. ի զն. ասորն ինքն. — Այր մի իջանէր . . .

հե. էջ 588բ. — Վեդերբերգ չափերն ինքն. ասլ. յան. ասորն ինքն. — Եթէ սիրէք զիս զպատու իրանս իմ պահանջիք . . .

հզ. էջ 599ա. — Վեդերբերգ ինքն. ինքն. ինքն. ասլ. ինքն. ասլ. ինքն. — Եւ արդ ևթէ այսպիսի . . .

հե. էջ 608բ. — Վեդերբերգ ինքն. ինքն. ասլ. ինքն. ասլ. ինքն. — Եւ արդ ևթէ այսպիսի . . .

հք. էջ 618ա. — Վեդերբերգ չափերն ինքն. ասլ. ինքն. ասլ. ինքն. — Եւ արդ ևթէ այսպիսի . . .

հդ. էջ 627բ. — Վեդերբերգ ինքն. ինքն. ասլ. ինքն. ասլ. ինքն. — Եւ արդ ևթէ այսպիսի . . .

հե. էջ 636ա. — Վեդերբերգ ինքն. ինքն. ասլ. ինքն. ասլ. ինքն. — Եւ արդ ևթէ այսպիսի . . .

հա. էջ 645ա. — Վեդերբերգ ինքն. ինքն. ասլ. ինքն. ասլ. ինքն. — Եւ արդ ևթէ այսպիսի . . .

հք. էջ 650ա. — Նորին ինքն. ասլ. ինքն. ասլ. ինքն. — Եւ արդ ևթէ այսպիսի . . .

հզ. էջ 659ա. — Վեդերբերգ ինքն. ինքն. ասլ. ինքն. ասլ. ինքն. — Եւ արդ ևթէ այսպիսի . . .

որոշեալ չափերն ինքն. ասլ. ինքն. ասլ. ինքն. — Եւ արդ ևթէ այսպիսի . . .

հդ. էջ 671ա. — Վեդերբերգ ինքն. ինքն. ասլ. ինքն. ասլ. ինքն. — Եւ արդ ևթէ այսպիսի . . .

հե. էջ 689ա. — Վեդերբերգ ինքն. ինքն. ասլ. ինքն. ասլ. ինքն. — Եւ արդ ևթէ այսպիսի . . .

հզ. էջ 707բ. — Վեդերբերգ ինքն. ինքն. ասլ. ինքն. ասլ. ինքն. — Եւ արդ ևթէ այսպիսի . . .

հդ. էջ 725ա. — Վեդերբերգ ինքն. ինքն. ասլ. ինքն. ասլ. ինքն. — Եւ արդ ևթէ այսպիսի . . .

հե. էջ 753ա. — Վեդերբերգ ինքն. ինքն. ասլ. ինքն. ասլ. ինքն. — Եւ արդ ևթէ այսպիսի . . .

ՅԻՇՈՍԱԿ ԱԳՐՈՒԹԻՒՆԻՔ Հատ են, զրեթէ ամէն հատուած զիւրք և բոլորն ալ միօրինակ, այնպէս որ հոս պիտի արձանան զրեթէ ամէնին կարեւորները . —

Ա. էջ 751բ. իւր գլխաւ յիշատակեալ. — և . . . և իւրեքն յազօթս իւրեքն չափերն. որ. զորոյս չափերն չափերն և զկողակիցն իւր չափն հեղանոյն և զորոյքն չափերն, շինեալ չափերն չափերն. զիւրեքն և զկողակիցն իւր չափերն, և չափն զիւր մասմած ոտից կոխան հող և փոշի Մանալ ուրջի որ միայն. անուամբս եւ չափն. և զորոյքն ուրջ, և ամ. արեւան առաւ մերձաւորացն ամէնոս, Վերջին զրդէ երկու մասմ տող ևս կայ անմիջապէս յետոյ. — սկստարեցաւ քաւրօյն ի յարուեւ. Քրիստոսի. Աստուած լուսաւորէ հողին ամէնոս:

Բ. էջ 17բ. — Եւ ինքն Գնդէլին. որ. զորն. ինքն Գնդէլին, և թողանցն. Միւրեքն. ինքն. և յամ. ընտանեացն ամէնոս:

Գ. էջ 37բ. — և . . . Սորոյ մասնակից

լիցի հաս. Մարգարէն և ամուսինն իւր Աննան և որդիքն և ծննդոքն և եղբորքն. և յամ. յարեան մերձաւորքն ամէնքս:

Դ. էջ 65ա. — «... Ստացողի գրոցս հետքի. հետքի և ծնողացն. հետքի և հետքի և կենակցոյն Աննայն հղբօրն հետքի. հետքի և զաւակացն և մեղապարտութիւն. գրոց. կրօն»:

Ե. էջ 106ա. — «... զհոգի ստացողաց սբ. գրոցս, հետքի. Աննայն, կենակցն Ստացի, և ծնողացն Պատարագի և յամ. արեան առաջ»:

Զ. էջ 113բ. — «... ստացողի գրոցս Աննայն. Պատարագի. ծնողացն Ստացի, և հետքի, և ամ. արեան առ (հոս պէտք է զիտեղ տանք որ զրիչը իւրաքանչիւր հատուածի վերջաւորութեան զրաւ է — ստացող

զի գրոցս — և ապա երկու տող բաց թողած. կամ աչն է որ իւրաքանչիւր հատուած իր առանձին ստացողը ունեցած է և զրութիւնը ըստ այնմ պայմանադրուած և կամ վերջէն, ընթերցողներ, ըստ կամս աւելցուցած են իրենց անունները իւր ըստացողները:

Է. էջ 243բ. — «... Ըստացողի գրոցս հետքի Մարգարէն և ամուսնոյն Աննայն և որդւոցն Դեմքի, Ստեփանայն և եղբօրն հետքի Մարգարէն և ծնողացն և ամ. արեան մերձւորքն. և հետքի սորին Մարգարէն ոչընչի և ամ. զարմից ամէնքս:

Ը. էջ 770բ.՝ արաբերէն երկուսը մաղթանքի մը տակ կայ՝ «ծառայ քս. ի Աւետարանի»:

146

Ճ Ս Ռ Ը Ն Տ Ի Ր - Տ Օ Ն Ս Կ Ա Ն

Հին Թիւ՝ 2

ԳԲ = 1413

ԹՈՒՂԹԻՔ՝ 684 (= 13(8 էջք). — ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝ 44½ × 32 × 10 սնդգ. — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ երկսին. — ՏՈՂԹ՝ 39. — ՆԻԻԹ՝ քամպակեայ հատարակ թուղթ, դեղնորակ. — ԿԱԶՄ՝ սրկուեիտն տախտակեայ շագանակագոյն կաշեպատ. թիկունքով, կողքի տ. ռաջին երեսին վրայ կան կաշեայ կամ մետաղեայ բռնիչներու և շղթաներու յատուկ երկաթէ երեք զամբր. — ՄԱԳԱՂԱԹԵԱՅ ՊԱՆԳԱՆԱԿ՝ չկան. — ՀԱՆԴԱԴԱՐԱՆ՝ ընդհանրապէս լատ պահուած. նկատի առնելով որ այս հսկայ և զօնաւարակի մատեանը շատ զործածուած է. թէ իր կանխական գիրք Ե. կեղծոյ մէջ. Ե. թէ հաւանաբար ծառայած սուրբերու կամ խանկու մէջ, առանձնական ընթերցման. Հաստ և ծանր կողմը մատմը պահպանած է ներքին մասը. որ. ինչպէս ըսինք. մշտական գործածութեամբ. թէ և հիկցած ու դիպած. բայց պահած է իր ամրագրութիւնը. թերթը մեծագոյն մասամբ իրենց շրթունքներն հիկցած ըլլալով, նորագուած ու կարկուտած են. Ռեք շատ հաղորդակցութիւն թափանցած է այս մեծ հատորին մէջ. բռնի մը թերթի կարելի ինչով. բայց կորսուած էին. Բոյր էջերի թէ և թուագրուած են միջին լուսանցքի վերին մասին վրայ. այն վախով որ վերին կամ ըստայն լուսանցքերը կրնան մաշիլ կամ կտրուիլ և թիւերն ալ իյնայ. բայց թուագրութեանց մէջ ստ-

տու մեք եղած են և մեր կողմէ ճշգրտած. — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹԻՔ կան 3 թերթ՝ սկիզբը, զանազան տնայտնութեան գործիքներով մասամբ լեցուած. 1947-48րդ թերթը ամրոցողի զատարի. իսկ ի վերջոյ կայ միայն մէկ թերթ դատարի. — ՎԵՐՆԱԳՐԻՔ՝ առ հասարակ մէկ տող են, իւրաքանչիւր զիւսէ կարմաղեղ ծանոթագրութեան անմիջապէս յաջորդ առաջին տողը, զին երկաթագիր, միաներկ կարմաղեղ. — ԳԻՐ՝ սեւ թանձր մեկնսղ մեծաղի բոլորովին. վոյժ և յաջող գրութեամբ. կարմաղեղ են խորագրային բոլոր ծանոթութիւնները, միշտ բոլորագիր. — ԸՄԱԿԶԱՆԱՏԱՐ՝ իսկա շատ են. բոլոր գլուխներու թիւով, մանաւանդագոյն կարմիր. մեծաղի երկաթագիր, քաւական յաջող. — ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԻՔ՝ ՄԱՆԴԱՆԸՆԱՐԹ. ԽՈՐԱՆՔ և ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ իսկա կր պակսին. այս ստուար հատորին մէջ, որ պարզ գրութիւն մը ըլլալով, զեղարեւոտակուն ո՛չ մի հրապոյր չունի. բայց սուստի ու խորհրդաւոր է իր մեծութեամբ մէջ. — ԳԻՐ՝ կարապետ. կրօնային վերջին 300 էջերու գրիւն է Յովհաննէս Բ. — ՍԱՆՏԱՆ՝ Թաղէս Բ. և որդի Յովհաննէս Բ. վերջին ՍԱՆՏԱՆ՝ էզաւանքալ (հատկապէս շալկայի), որ գիւծ է այս Տօնակար. — ԺԱՄԱՆԱԿ՝ ՊԿԲ (+ 551) = 1413. — ՏԵՂԻ՝ Մոկայ Եպաղայ վանք. — ԵԱՂԻՈՂ՝ անյայտ:

իա. էջ 155բ. — Պարսկ. էրանխան
Ստեփանի Ալեքանդրոս հայրապետ և Կիրիլ
հայրապետ ի նշն շաղախ. — Քսի. սր. քահա-
նայապետ Աթանաս . . . :

իբ. էջ 159ա.— Ձեռն-դարձակ գրքի վերջին
թվով համարված է «Բանաստեղծություններ»
գրքից։

Իդ. Էջ 163բ. — Պատմություն յուր հան-
դեսիցն իւր Գրգորիոսին Ս. զատիկին ոչ
յառնայ. — Ազգաստոս թագաւորեաց հոռմա-
յեցոց, և ի սորա ժամանակս Եղև նա . . .

իդ. էջ 167բ. — Քաղաքի Պաշտպանության
Կոմիտեի կողմից Զոր Գրեթե Էսէն յի. — Ինքնա-
կառնիչ սերահատուկ փառաւորի և . . .

Իե. էջ 172ա.— Վլայբանդի. ք.
Հին-՝ ի. քրդերէն ու Հին-՝ ի կտորու պ.
դար-Հին-՝ առաջին. — Յամին երկերու բ-
րորդի քանակորդի գնիւ . . :

Իդ. Էջ 182 ա. — Պատմիչ. և Հայաս-
տանի պատմության Որդույն հարգման հանձնա-
ժողովը. — Լեւոն Մարտիրոսյան, Վահագնյան
ստորագրություն...

իւ. Իջ 191 ա. — Վլադիմիր. Գրիգորյան
Կիր-Յան և Բար Նոր Բաշկա. — Մարկիան.
Նոս ռմ տրիրուն և զպիր...

Իր. Էջ 198 ա. — Վկայություններ. Դր. 11
11 ԲԵՐԼԻՆԻ Դ ԴՐՈՒՄԻ ԺԱՆՈՒՅ Դ. — Զաւրու-
թաւ. տն. մեղքոյ յի. քի. . . . :

իւր. էջ 217թ. — Վիշաբանահի. արքայի-
նի-հիւնէն իստի և Փնկեղդոսի արքայի մասին
հիշատակ և արքայի մասին. — Ի թաղաւորութեանն
ինքնակալին Նիկիտիդիայի . . .

Լ. Էջ 221ա.— Վկայություն. որովհետև
տեղի-մեծի էր վերցնելու էր տեղացու հասարակությանը.
էր ունենում գաղութական... :

լա. Իջ 227ա. — Երանելւոյն Ելէիէի, Լ.
 օրէնք Լ ի Նուշի Լ յարմարի. Դ. Երոյ յի.
 փ. — Դարձեալ յետ ախար . . .

ԼԲ. էջ 235ա. — Պատմություն. Մարտի 1-ին
հայր-դուստրի, ե- ոք ինչ է ինչ- ուր- ինչ
նշ. ասելով. — Ո՛վ արքե եղբարք և հարգ
յուշարուք պպատմութի. . . .

լլ. էջ 249թ. — Պարսկ. արքայի Բրի-
տանի Երևանի Աշխատանքային — Աշխատանքային և
Մեծ վարդապետն քրիստոս . . . :

Ա. էջ 253բ. — Գաւառի, — Բոյնի քե-
տի ինքնակաշար տալով: Այն է յարմար
Սիւնի-յ ինքն. — Երանելին սբն. զրիգորեա
որդի լեալ . . . :

լե. էջ 261) ա. — Պատշաճ է անդրադարձնել նաև ինքնին, որպեսզի չհասնի մեզ այն փորձը, որը հասնում էր մեր հայրերին. — Առաջին և երկրորդին պարտադրվում...

19. Էջ 277ա. — Վեյսբրեննի. — Երբն
դուռնիբարձր կոնդուկտին Արտաշես Բանա-
վերազ Զինվորական գլխավոր. — Բայց յա-
տուրսն անկկոտորի այն որ ասացաք մեք
զնմանի . . . :

[illegible]

Ս. էջ 300 ա. — Ի հիշի մարդիկ հետախույզ
 Բ. — հետախույզի մարդիկ իրենց հետ
 հետախույզի — Որ անսկզբուն ես յետախույզ
 անհամարանիս քան հիշ . . .

Ի՞նչ էլ 306թ. — թագավորական կառավարության
հանդիմանությունը։ Դրանով հետևում է, որ ժամանակակից
պատմության գիտությունը, կայսերական պաշտոնական
գրքերի վրա հիմնված, չկարող է լինել ազատ ու անկեղծ։

10. Էջ 310բ. — Առջևացել պահել էր ին-
չքան Առջևի Առջևի Ուրբեղանի. — Երևան-
ի և Վաղարշապատ . . .

Խա. Ի՞նչ 321 ա. — Իրանից: Յո՛ւնիստ
 Վեբերի Լեռնաշղթայի գագաթի Լեռնաշղթայի երե-
 շտանի լեռնաշղթայի Լեռնաշղթայի. — Տե-
 ախ՝ քաղաք, գյուղացի . . . :

խը. էջ 320ա. — Երեւելան Եփրեմի Լեւոնի Զ. շնորհաւ և հոգեւորական. լորեւանի. — Թարգմար էր պատմի . . . :

Խղ. էջ 335ր. — Առ-հը-նի գոյաց շին-
չքովն առ-հը-նի վարդապետն. —
Վասն այնորիկ ասէ . . .

Խղ. էջ 343ա. — Որանիցն էլ ինչ է-
լին --բայ --գիշ է ինչ-որ բան. — Ահա
հրաման հասնայ առ մարգար . . .

խոս. էջ 357բ. — Վարդանանի. արդյո՞ք
 արդի գործերն են արդո՞ւնք: Մերի-
 րո՞նի եւ այլ պիտո՞ւրք ար լինիլի՞ն յառա-
 դիւրիս: Դ՛նք արդո՞ւնք յո՞ւնք, եւ գործն յու-
 ռանի: Լ. ասա՞նք. — Ի ժամանակս թագաւո՞ւ:

կր. էջ 546թ. — կրճիւնդի գործիչի շնորհիւ
Հովիտի Հայոց եկեղեցու համար հաշիւը — Այս
պատճենը պահպանելու . . .

հ. էջ 553թ. — Աշահանդի Առօրն զ-
րեւելաբնի Ռեւանդան ռիթերան Առաջաւ զն.
Գրանդ Ե զբարդ Առաւելաբնի. — Պատահալ
պահէլ գառնենայն վարուց առաքինուի. . . .

հա. էջ 560ա. — Կրօնիկը պահպանվել է
Հունի լեռնաշղթայի շրջանում: — Եւ արդ
գալստսիկ . . . :

հր. էջ 564բ. — Լեզքի շինարարական
 բնակարանի շինարարական գործունեության
 և արտադրության և շինարարական գործունեության
 մասին — Տր. մեր լս. քս. ուսույց մեկ թե
 անհնար է . . .

հզ. էջ 570թ. — Երանելու արդի քաղաքի
հուշի լուսանկարի իրադարձությունը — Երան
արդի գիտություն

հոյ. 49 575բ. — Առաջին Ուրբեթին աս-
 Թվանունն Ուրբեթինն է։ Առաջին և 4-րդն աշ-
 Թինն է և 7-րդն Թինն Է. — Ասէ սրբապետ
 ԳԱՐ. ԱԾ քր. . . :

հե. հօ 579 — Երանելի արքայի զոր-
հանդի զորապետի իրադր փոխադր. — Երանելի
արքայի փոխադր. . . .

հզ. էջ 584ա. — Առջին շքոթն հարկ
Յէշուի շք. շինին Թեոփոսի Որ աշխատեց
հարկին և հեղինակութեանն շնորհեաւ և ի
բարեւ. — Ի ժամանակին յորում Մականդոյ
նազին աղևստանդոս . . . :

հե. ԿՁ 591բ. — Սուղեկի, այդ էջից է
 տեղեկանք. Թեոփրոս, Ի լատինացիների
 դեմ շղթաով նորա աստիճանով յարմար
 ասած — Յառաջ յանաբերի և ամբարշտ...

հը. էջ 592ա. — Առջևի կշռի կրտս-
ւոյն վերջնաւ Ուրբեթի աստուծոյ, է Լուսն-
նոյնի վերջնի. — Յայնժամ վարդա-
պետոն բարեկառ . . .

հր. էջ 601ա. — Երանելւոյն տղոյն շնորհիւ լաւագոյն էր տա հոգեւոր Լաւոյնը. — Լիւ զա՛յ, ինձ, եղբուհ. . . :

ձ. էջ 603ր. — Արդարեւ ինչպէս
— Բազմաթիւ — Արդարեւ ինչպէս
— Գործընկերներ. — Տեղիք յառաջնութեան կիրա-
հելին պատահական չէ . . .

ሰላ. ከፃ 610ሠ. — ህይወቱና ልማቱ ስለሆነ

Հովյ Հարությունի էր-- հիմա --դե -- Ա-
րասցուք և մեք գկամա Աճ, աղայեմ.

[illegible][illegible]

64. Էջ 625ա. — Երկրորդ գրքի 1-ին գլխի
 Բ-ի վերջում: Մեծ տառերով: Առաջին գլխի վերջում
 ավելացրել են որ ի տարի է. — Եղիշ չար են
 ամենաբն սովորութիւն, չարին, այլ արեւա
 ւել չար է...

ձե. Ի՞նչ 631 ա. — Արեւելից — գետի վեր-
 շինի վերջ-գետի երես — գետը — ինչ
 մեր գալստ առ. գիտելով . . .

ձգ. էջ 63ԻԲ. — Երկուսը հիմնականում հան-
ձմեռը Մանգոլիայից։ Այսինքն էլ, հետևյալ
էջումն էլ. — Ո՛րք երդեալ դադարեցին ե
լացից զահեղ անաւրէ . . . :

ձեռք 641 ա. — Նրանից հետո անցավ
 Բաղդադ և հասավ Բաղդադ — Նրան
 անցավ Բաղդադ և հասավ Բաղդադ . . .

Այս Էջ 646ա. — Երևանի Իրավաբանական Համալսարանի Գրադարանից։ — Հայկական գրադարանի թանկացրած գրքերից։

օր. էջ 652բ. — Լիբիրտ Եփեմ — Դր. Լ.
 Եփեմի Դր. Լ. Եփեմի Դր. Լ. — Միս.
 ծին որդին ԼԾ, և քանն ...

Ղ. էջ 659թ. — ներկայից հետո, մեծ-
տարածված Մեղանգիսի մեծագույնին դ. վաշտ-
պետի կռակը. — Առն միտք էին երկու որ-
դիքը, առէ կրօնական խնայողներ . . .

դա. Էջ 666) ք. — Երբ որ Իրանի Բնակիչներն Մարտի 1-ին, 1915 թ. ժամ 12-ին Երևանի քաղաքը զավթեցին. — Եւ իր ամենալին լանդաւա: ք. . .

ԳԲ. ԿՂ 676ա. — Ներքոյ երեսնամեկ
 իմաստն. Մանգուլներու Ուսուցիչ Էմին Բա-
 րսանդ և Նազարը զմարդերն. — Միմեք
 ստոյ և աղջամուղջ տրտմու...

194. Էջ 682ր. — Կրթիչները արդի օր-
 անիկ ճարտարագիտության հարցերը. — Փո-
 փոխադրված է 4 հօք 91էժ...

դդ. էջ 686բ. — Արքեպիսկոպոս Յովնան Մանգուկեանց ասելով էս. սուրբ-նի. և ասելով. — Մի՛ ոք տղայական բարութ և անընտրական . . .

դե. էջ 694բ. — Արքեպիսկոպոս Յովնան Մանգուկեանց ասելով էս. սուրբ-նի. — Եւ արդ եթէ . . .

դզ. էջ 700ա. — Արքեպիսկոպոս Յովնան Մանգուկեանց ասելով էս. սուրբ-նի. — Զի՛նչ ասացից կամ զինչ խօսեցայց . . .

դե. էջ 706ա. — Արքեպիսկոպոս Յովնան Մանգուկեանց ասելով էս. սուրբ-նի. — Խոստովանեսցուք և մեք . . .

դը. էջ 712ա. — Արքեպիսկոպոս Յովնան Մանգուկեանց ասելով էս. սուրբ-նի. — Զանապազ զմտաւ ածեալ զարհուրիմ ի յոյն . . .

դթ. էջ 717բ. — Արքեպիսկոպոս Յովնան Մանգուկեանց ասելով էս. սուրբ-նի. — Արդ՝ նախանձաւոր . . .

ե. էջ 721ա. — Արքեպիսկոպոս Յովնան Մանգուկեանց ասելով էս. սուրբ-նի. — Եւ արդ եւ կայք աշխարհ ժողովուրդք ժողովեցարձք ի միասին, առաջնորդք . . .

եա. էջ 729ա. — Արքեպիսկոպոս Յովնան Մանգուկեանց ասելով էս. սուրբ-նի. — Եր ոմն ասէ . . .

եբ. էջ 739ա. — Արքեպիսկոպոս Յովնան Մանգուկեանց ասելով էս. սուրբ-նի. — Ահնդ անաւրէնութիւն և սատարիկ չարութիւն . . .

եդ. էջ 745ա. — Արքեպիսկոպոս Յովնան Մանգուկեանց ասելով էս. սուրբ-նի. — Լուիցուք զայստիկ . . .

եդ. էջ 747բ. — Արքեպիսկոպոս Յովնան Մանգուկեանց ասելով էս. սուրբ-նի. — Ամենայն բնութիւնք, մեղաց և պիղծ անտիկ . . .

եե. էջ 753ա. — Արքեպիսկոպոս Յովնան Մանգուկեանց ասելով էս. սուրբ-նի. — Եւ արդ վասնիկ . . .

եզ. էջ 759ա. — Արքեպիսկոպոս Յովնան Մանգուկեանց ասելով էս. սուրբ-նի. — Զի՛նչ ասացից կամ զինչ խօսեցայց . . .

և խնայեալ. — Ոչինչ պիտոյ են յաղագս սիրոյ նորագոյն խնդրել . . .

եե. էջ 764ա. — Արքեպիսկոպոս Յովնան Մանգուկեանց ասելով էս. սուրբ-նի. — Արդ չնաղանդեսցուք և . . .

եը. էջ 770բ. — Արքեպիսկոպոս Յովնան Մանգուկեանց ասելով էս. սուրբ-նի. — Բազում են կերպարանք պատուհասից և . . .

եթ. էջ 778ա. — Արքեպիսկոպոս Յովնան Մանգուկեանց ասելով էս. սուրբ-նի. — Եւ մեր զպատուիրանս . . .

եծ. էջ 781բ. — Արքեպիսկոպոս Յովնան Մանգուկեանց ասելով էս. սուրբ-նի. — Բայց չար են ընչասիրութիւն և անհարկին . . .

եծա. էջ 788բ. — Արքեպիսկոպոս Յովնան Մանգուկեանց ասելով էս. սուրբ-նի. — Փառաւորեսցուք և մեք . . .

եծբ. էջ 792ա. — Արքեպիսկոպոս Յովնան Մանգուկեանց ասելով էս. սուրբ-նի. — Մուրր և փառաւորեալ . . .

եծգ. էջ 799բ. — Արքեպիսկոպոս Յովնան Մանգուկեանց ասելով էս. սուրբ-նի. — Եւ երբորդ ճանապարհ տալու խարութիւն . . .

եծդ. էջ 803բ. — Արքեպիսկոպոս Յովնան Մանգուկեանց ասելով էս. սուրբ-նի. — Արդ արթնան կացեք . . .

եծե. էջ 808բ. — Արքեպիսկոպոս Յովնան Մանգուկեանց ասելով էս. սուրբ-նի. — Մեծաւ սղով և ցաւապին ար . . .

եծզ. էջ 813բ. — Արքեպիսկոպոս Յովնան Մանգուկեանց ասելով էս. սուրբ-նի. — Եր ոմն մեծատուն և մո . . .

եծե. էջ 814բ. — Արքեպիսկոպոս Յովնան Մանգուկեանց ասելով էս. սուրբ-նի. — Արմատք զհոգոյ բըժ . . .

եծբ. էջ 821ա. — Արքեպիսկոպոս Յովնան Մանգուկեանց ասելով էս. սուրբ-նի. — Եւ արդ վասնիկ . . .

եծբ. էջ 821ա. — Արքեպիսկոպոս Յովնան Մանգուկեանց ասելով էս. սուրբ-նի. — Աստույ և հոգեւոր են պաշտօնի պնդութիւն և յոր կորստեան . . .

6ի. էլ 831թ. — Երեւանի արքայի շնորհիւ լեւորակիւ իրար հակառակ անցել. — Նախանձաւորք լիցուք և մեք . . . :

«Բայն յալիսն որոյ եղև զայն Առաքելն ի յա-
րսնիս. Դաշբա. — Բաց զլիթունս իմ խաւ-
սել վասն քո որդի ԱՅ, . . . »

ճիւղ. էջ Խ35բ. — Երեւելիք աղբիւրի շէն-
հանքի լաւագոյնի առաջին խորանի հիւսիս. — Եւ-
սարդ քննեսցուք . . . :

Եկ. Էջ 840բ. — Հինգերորդ Ուրբախի
Թ-ինննն — Ուրբախի Ա-րբախ լ-ննն
Է. և Է-րբախի Է-ն. — Փառաւորեցուք
գրագում . . .

ճիդ. էջ 846բ. — Արմենյան օրագրի շար-
ձանի շարժման իրար հակառակ — Եւ արդ
հրահանգի ընդ . . . :

6իւ. Էջ 849ա. — Հիւրերդ շէնքի մէջ
կայինք. — Երբեք գրեցիր Երոյ լաւագոյն
որ կայինք. — Երբեք գրեցիր Երոյ լաւագոյն
մանակին յայնմիկ իրաւունք . . . :

Երկ. Էջ 866բ. — Վեցերբայ կնիկն Ու-
հանն — ասկիբեբի և Կոնստանտինոպոլիսի —
պաշտօնի ժողովուրդի կնիկն ասանալի. — Յայն-
ժամ զնազ ասել լս. և Եկն . . . :

6րէ. հջ 876ա. — Վեցերորդ երևումը.
 Բնիկ գաղտնիք. և արգելադրւած շէնքեր
 'Ինկի, Լիւսնայի և Գրիգորի անունով. և անգիտեցող

չէր. — Այն էր այդ մի բնականաւ ի բարի-
լոն և անուն . . .

[illegible]

Նիք. էջ 892բ. — Վեբերբերտ շերտաշինի յանձնարարական լուսանկարները և լուսանկարչի անունը չեն հասնում մինչև մեզ։ — Երևանի Կոնստանտինյան թանգարանի անունը չի հասնում մինչև մեզ։ — Երևանի Կոնստանտինյան թանգարանի անունը չի հասնում մինչև մեզ։

Ել. Էջ 901ա. — Վեցերբեր հիմնադրամ. —
Երեւանի քաղաքի քաղաքապետի Լ. Կարապետյանի —
Երեւանի քաղաքի քաղաքապետի Լ. Կարապետյանի —
Երեւանի քաղաքի քաղաքապետի Լ. Կարապետյանի —

ճլա. էջ 909թ. — Վեյդերբերգ — Բեռլին
Երևանի թանգարանի Մանուկ-Մանուկյան Առաքել
էջ. Զբաղմունքի. Է երկրորդ — Է. Բ. Իրանցյան
Է. Բ. Իրանցյան

619. էջ 924բ. — Մեծի ----- Առհասարակ
 եղանակով, թանկագինների հետևանքով, ինչպես
 Առհասարակ. — Եւ քան յերկրորդ . . . :

617. Էջ 93Զա. — Լիճի երկուսից-երեք
Յանուարյան օրերին ևս չի ելել ջրով, — Եւ
արդ մի ոք ստեղծութեան . . .

Եր. Էջ 939 ա. — Մեծի էրեւոյնի թաղ-
 անիւն — աստիճանի Աստուծոյ խաչ-
 քարի մէջ Դիւանիքի Լ ի տան խոռոչն. — Յոր-
 ժամ զմտաւ անծիմ . . . :

Նլզ. հջ 943ա. — Ներքին Յժմանն Առաջին
Իսլ ինչի իրականություն Ս-ի համար Ե. Դավթյան
Մեք որ Կենդան . . . :

Երկ. Քը 950 ա. — Մեծի աբեղաների
 Ձուլի աբեղաների և աբեղաների
 Բնի Բնի. — Երկը զմեծ աբեղաների
 Հարաբերական աբեղաների . . .

[illegible]

ճյւղ. էջ 973ա. — Դէպի — — — — — Ուրբան
 րան կրակելոյն Զարեկի հայնի ինքնակրակ
 Լեւոնիւ յաւերարդի ինքնակրակ. — Յերբ
 Էան աւուրն զհրաշափառ . . . :

Նիս. հիշ 987թ. — Աշտիշիկի Աղագան — Կո-
րծիկի, Կիզըրյա Առաքելյանը Կիզիկի լճի
ճիւղ Եւստիկի Երեմիայի. — Ջիւնի է այս
այսաւր լողորթ. քաղում . . . :

Նիւա. էջ 1000թ. — Գէշի և ինքնիշխանութիւն. Դ. Դրոյ և իշխան ի. Կարապետ. — Նոր Երկիր. . . :

Նկար. Էջ 1019 ա. — Ուշ. բանի հարմար
 էլ հարմար, էլ հարմար, հարմար է հարմար, հարմար
 էլ հարմար, էլ հարմար, հարմար է հարմար, հարմար

Ախլ. Էջ 1026ա. — Սբ. Հրդեհի
 Բրդերի Է. Բ. Լուսին և Ինի-
 Բրդերի Է. Բ. Լուսին և Ինի-
 Բրդերի Է. Բ. Լուսին և Ինի-
 Բրդերի Է. Բ. Լուսին և Ինի-

ճիստոս ի մեռելոց . . .

Յիսւ. էջ 1048թ. — Զատարայի հայոց կոթողի մասին Առաքել խոստովանում է. — Անժամանակ որդիքն . . . :

Յիսւ. էջ 1054թ. — Տառն է շինարարի տունը և երկու սրահներն է. — Առաքել խոստովանում է. . . :

Յիսւ. էջ 1057թ. — Առաքել խոստովանում է. — Մարիամ ամածինն, բազում . . . :

Յիսւ. էջ 1058ա. — Տառն է սրահից դուրս գալիս խոստովանում է. — Մարիամ ամածինն, բազում . . . :

Յիսւ. էջ 1064ա. — Ներսիսյան խոստովանում է. — Մարիամ ամածինն, բազում . . . :

Յիսւ. էջ 1073ա. — Ներսիսյան խոստովանում է. — Մարիամ ամածինն, բազում . . . :

Յիսւ. էջ 1085ա. — Պարտիկի. երեւոյնի խոստովանում է. — Մարիամ ամածինն, բազում . . . :

Յիսւ. էջ 1093ա. — Մառնի երեւոյնի խոստովանում է. — Մարիամ ամածինն, բազում . . . :

Յիսւ. էջ 1094ա. — Վարդապետի. խոստովանում է. — Մարիամ ամածինն, բազում . . . :

Յիսւ. էջ 1101ա. — Փարտիկի. խոստովանում է. — Մարիամ ամածինն, բազում . . . :

Յիսւ. էջ 1116թ. — Տառն է սրահից դուրս գալիս խոստովանում է. — Մարիամ ամածինն, բազում . . . :

Յիսւ. էջ 1121ա. — Տառն է սրահից դուրս գալիս խոստովանում է. — Մարիամ ամածինն, բազում . . . :

Յիսւ. էջ 1127թ. — Պարտիկի. խոստովանում է. — Մարիամ ամածինն, բազում . . . :

Յիսւ. էջ 1131ա. — Վարդապետի. խոստովանում է. — Մարիամ ամածինն, բազում . . . :

Յիսւ. էջ 1133թ. — Վարդապետի. խոստովանում է. — Մարիամ ամածինն, բազում . . . :

Յիսւ. էջ 1139ա. — Վարդապետի. խոստովանում է. — Մարիամ ամածինն, բազում . . . :

Յիսւ. էջ 1152ա. — Տառն է սրահից դուրս գալիս խոստովանում է. — Մարիամ ամածինն, բազում . . . :

Յիսւ. էջ 1155ա. — Ներսիսյան խոստովանում է. — Մարիամ ամածինն, բազում . . . :

Յիսւ. էջ 1163ա. — Պարտիկի. խոստովանում է. — Մարիամ ամածինն, բազում . . . :

Յիսւ. էջ 1174թ. — Վարդապետի. խոստովանում է. — Մարիամ ամածինն, բազում . . . :

Յիսւ. էջ 1179ա. — Պարտիկի. խոստովանում է. — Մարիամ ամածինն, բազում . . . :

Յիսւ. էջ 1189ա. — Մարիամ ամածինն, բազում . . . :

Յիսւ. էջ 1196ա. — Վարդապետի. խոստովանում է. — Մարիամ ամածինն, բազում . . . :

Յիսւ. էջ 1199թ. — Պարտիկի. խոստովանում է. — Մարիամ ամածինն, բազում . . . :

Յիսւ. էջ 1203թ. — Պարտիկի. խոստովանում է. — Մարիամ ամածինն, բազում . . . :

Լիթե - շնիթրն, Մարտիկի Դարձիկն. — Մոլ-
սէս ածալին աւելէ . . . :

հն. իջ 1223 ա. — Իսկուհի, արքայ-
հանց և յարմար. ու. Բրայ, ի. ի. Զոր իշ-
տանի պետական. Զոր պետական Նիկոլայի. —
Թամա ուր. . . :

66ա. Էջ 1236ա. — Յիշատակի արժանի է
նշանակել հայրերի և եղբայրների. — Լիսիսի զիշ-
խանութին. հոգումս . . . :

ՏՈՒՆՔ. Էջ 1247բ. — Վերադարձվելիս Սեբեկի հայազգի տղան յերեւելոյ և ի. Գաղաթաղանի մէջ. որ առաջեցան աշխարհու իշխան, յանձնաւ. — Խաղաւորն հայոց և սատր . . . :

նիդ. էջ 1250ա. — Սփրդի առաքել, Հան-
դեսն է Առաքելաբանութեն. — Քարիո՞ք էր
պահել զաւանդոն . . .

66դ. էջ 1256բ. — Պատմություն. Լ ծա-
խան թանգարտի և հատկապես, և բնական
բնական ծախսերի մասին. — Ի ժամանակին լայն
միակ եկին և միասին . . .

Գնե՛ք Էջ 126-ը. — Բնական Մշակույթ
Առաջիկա էւան խոսքընքիսն. — Որք սր
հոգւոյն հն . . . :

Նիդ. էջ 1273ա. — Գլխա ռ. խմբ.
Որ է խմբ. Նիդ. էջ 1273ա. — Գլխա ռ. խմբ.
Գլխա ռ. խմբ. — Նիդ. էջ 1273ա. . . :

666. Իջ 1278թ. — Պատմիչն աս. Վերջին Քաղաքի Զատարիկի հայտնի էր Վաղարշի անունով: Անժամանակ որդիքն, որ է լոյս փառաց...

660. Հիշ ՄՕր. — Ինչպե՞ս է. որ
հարկին 'տո՞ղի է յալեն առեւելքն, ներք-
ով. Բա՛նակն հաճախեցնէն. — եւ զդժա-
ջաւ տըր., զի թագաւորի . . .

Տիր. իշ 1298 ա. — Վիլհելմ-Բա-
վարդ-Էդուարդ ք. Ֆեյխենբերգի գրչության
Ֆեյխենբերգի. — Իսկ աթոռն Յակով-
բա, այն որ քնկալաւ . . .

Ան. Էջ 1302ա. — Ի յէջսցիք զբնիկ
Արեւելեան իրարմէն իւրարմէն զհարստ
Իւրիցն փ. Ի քն. արեւելեան. — Ամենեւ յիսն
որք սիրելեացն զճաշտն . . . :

հմաւ. էջ 1307 ա. — Գիւրգէն-բոյս-
պիւղծանք. — Որոց ըստ քաղաքաց, և գա-
ւառագ, սորոց և ամասիրաց . . .

နံပ. ၆၄ ၁၃၁၃၂. — ဂျေ. ၁၃၁၃၂. ၁၃၁၃၂.

Իսկ զբոսովն և լուսն իւրաքանչիւն. Բոց. թէ աստի
 ին լուսնն լուսնդդդդ աստի լուսնն. — Եւ արդ
 եկայր յայսաւր . . . :

[illegible]

Ճճդ. էջ 1322 ա. — Բրեյդի 'Ինտերնեյ-
թոնալ — փոխհարաբերությունները Պոլսի
և Պաշտի. — Ո՛ր աշակերտ ածալին և որ-
դի հոգևոր . . . :

ՏՈՒՆ. Իջ 1327 ա. — ԲՈՒՆՆԱՆ ԻՆՉՈՒՆՆԱՆ
ԵՆՈՒՆ ԼԵՆՈՒՆՆԱՆ ԻՆՉՈՒՆՆԱՆ ԵՆՈՒՆ
ԵՆՈՒՆՆԱՆ. — ԼԵՆՈՒՆՆԱՆ ԳԻՄՈՒՆՆԱՆ ԻՆՉՈՒՆՆԱՆ
ԳՏԱՌԱՆ ԲԱՆԻՐԱՆ . . .

Անդ. էջ 1331բ. — Վեյ-բ-ն-դի. Թ-
 Է-բ- Է-բ-բ-բ- Յ-ճ-ն-ն- Յեկե-բ-բ-
 Դեկե. — Թամս կղաւղիս . . .

Տոկ. Էջ 1338 ա. — Կատարել է ինչպե՛ս
 Երկ. Կատարել է ինչպե՛ս, Կատարել է ինչպե՛ս, —
 Առան միմյուր . . . :

ճար. էջ 1314բ. — Սբեդեհի լեռնաշղթայի
հարավ-արևմտյան լեռնաշղթայի վրա գտնվող
պատի տր. ռեկոնստր. . . .

Նմբ. էջ 1354ր. — Յետևանքների մասին
կարգի վերաբերյալ հայտնված է կենդանիների
կրթականությանը ներհանգստող ոչ երեխաներ
զույգ . . . :

64. Էջ 1361 ա. — Բաժանորդ չլինելու
 Դեղին Աստվածի կրթականության կետերը կազմակերպող
 Կենտրոնի Զոր Գերագույն Կրթական Կենտրոնի ղեկավար
 Կառն. Զարգացման, զարգացումը և արհեստագործական
 օգնություններին և զարգացման շահագործողներին. —
 ԼԼԽՍ մեծ սթանդարտ...

ՅԻՇԱՏԱԿԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆՔ, բացի ղեկա-
ւոր յիշատակարանէն, խիստ բազմաթիւ
գրեթէ իւրաքանչիւր ղեկի վերջը, ուր
տակա՛ն զժրխտարար, եղծուներ կան,
զկտարարար ա՛յն պատմառա՛ւ որ առա-
ջին ստացողին անուըն յատկապէս եղծուած
է, և տեղը նշանակուած վերջին ստացողի
անունը: Հոս պիտի ծանանք տեղ տալու
ամենէն կարեւորներուն միայն:

Ու. 49 1019 (ԳԼԿ-ԵՐ յԷ-Գ-Է-ԵՐ-Ե). —
 1188 քանն իւր անհաս գիտութիւն. Կործակ-

ցութեք. հաւր եւ սք. հոգւոյն ստեղծա-
գործեալ զերկինս եւ զերկիր, զհրեղէնքս
եւ զհողեղէնք, զկենդանս եւ զանկենդանս
Ձգեաց զերկինս խորանածեւ անբաւ բար-
ձրութիւն, եւ հրամայեաց բանիւ եւ եղեն
տասնեակք զասք լուսեղէնք եւ անմար-
մինք ի փառաբանութիւն անմահ սք. երրոր-
դութեն. Զոր մինն ի նոցանէ անհնազան-
դութիւն. սողորկեալ անկաւ ի փառացն եւ
երկնայինն սանդարամետական եղեւ. եւ
փոխանակ հրեշտակական անուանն սատա-
նայ կոչեցաւ. այսինքն է հակառակ իսկ
զենեքին աշխարհս ստեղծ ի բնակութիւն
հողեղինաց. Զոր ստեղծեալ զմարդն ա-
ռաջին զաղամ ի հողոյ ածային ձեռաւք
իւրովք եւ փշեաց յերեսն նորա շունչ կեն-
դանի, եւ եղեւ մարդն յողի կենդանի, եւ
արար զկննն ի կողէն. և ետ զնա աւգնա-
կան նմա, և եղ զնոսա ի վայելուչ դրախ-
տին զոր տնկեաց յարեւելս և եղիւր նմա
պատուիրան չճաշակել ի ծառոյն զիտու-
թէ. և ի պահել պատուիրանին խոստա-
ցաւ բարձրացուցանել զնա յայլ ևս զերա-
գոյն փառս. իսկ հակառակն սատանայ նա-
խանձեցաւ ընդ փառս մարդոյն և այնուհե-
տեւ եմուտ յիմաստուն զազանն այսինքն
յօձն. և նովաւ խաւսեցաւ ընդ ունկն և այլի,
չրջխաւսելով զբանն յաղագս տեղի վտա-
նելոյ բանին իւրոյ, և խաբեաց զնա իրրեւ
զտղայ և ետ ճաշակել ի պտղոյն նմա և
առն իւրում. Եւ բարկացեալ տրն. և հան
զնոսա ի վայելչատեսակ դրախտէն՝ և բնա-
կեցոյց յերկիրս փշաբեր. այլ և մահ տիր-
եաց նոցա և ձենդոց իւրեանց. իսկ տրն.
և բարերարն դարձեալ ո՛չ կարաց անտես
առնել զանարատ ձեռաց իւրոց զստեղ-
ծուածն. Իլլ զթացաւ հայրախնամ ողոր-
մութիւն. իւրով. Եւ յաւերէնս յաւգնակա-
նութիւն, խաւսեցաւ ընդ նախահարժքն. և
ուխտ ընդ նոյի, և աւերհեաց ի նմանէ
զտանն երորդն զաբրահամ. Խաւսեցաւ ընդ
նախամարգարէին Մովսիսի, և եղ պատ-
գամս ի բերանս սրբոց մարգարէից յաղապս
զուշակման զալստեանն իւրոյ յայնսարհս.
Զոր եւ զրեաց թաղաւորն եւ մարգարէն
Դաւիթ. եթէ որդի իմ ես դու, եւ ես այ-
սաւ ծնայ զքեզ՝ և այլ թէ ե՛լ ի բարձունս

եւ գերեաց զգերութիւն այսինքն ի խաչն
քառաթեւ և յեսայի, թէ ահա կոյսն յղա-
ցի և ծնցի՝ որդի իւր յերեմիայ թէ հոգի
երեսաց մերոց տր. քս. և զանիւթ թէ վէժն
առանց ձեռին հատեալ, այսինքն է կոյսն
առանց սերման ծնեալ, և ա՛յլ ամենայն
մարգարէքն բազմադիմի խաւսեցան դարս
դարս զոր սք. հոգին եղ ի բերանս նոցա
յաղագս տնորէնութէ. որդւոյն Իձյ. Զոր և
ի վախճան աւուրս եկն բանն Լձ և կատա-
լեաց զգուշակուամ մարգարէիցն առաքեաց
ի բարձանց զրհեշտակապետն զարրիւլ առ
սք. կոյսն մարիամ աւետիս տալով նմա
զգալուստ թագաւորին երկնաւորի և ան-
մահի, զոր եկեալ անմարմնաբար եմուտ
ընդ ունկն սք. կուսին. Եւ զնախամար-
ուսկն սրբեաց յաւձապատիր թուեցն, և
էտո մարմին ի մարիամայ որպէս ինքն կա-
մեցաւ. Եւ ինն ամսեա ժամանակաւ բնա-
կեցաւ յարգանդին և եկն ի ծնունդ և ծնաւ
ի նմանէ Լձ և մարդ կատարել. սնբաժա-
նելի միով բնութեք. և կերակրեցաւ սք.
կաթամբ կուսին, և զրկաւք սք. ծերունոյն
զըզուեցաւ. և անյայտ չընկեաց ի վերայ
երկրի մինչ և եղեւ երեսնամեալ. և եկն ի
յորդանան մկրտեցաւ ի յամբողջոյն յովան-
նէ. և վկայութիւն. հաւր և սք. հոգւոյն ծա-
նուցաւ աշխարհի Լձ ճշմարիտ, էակից հօր
և փառակից սք. հոգւոյն. Եւ դարձեալ
սկիզբն արար նշանաց և սքանչելագործու-
թիւն լուսաւորեաց զկոյրս. հաստատեաց
զանդամալոյն, յարոյց զմտեալս, զնա-
ցոյց զկաղս. բժշկեաց զախտամէտս, եւ
բարձ զամենայն ցաւս ի մարդկանէ ազգի՝
ազգի նշանս կատարեաց ածապէս. իսկ ա-
ղերախտ և յանդուդ ազգն հրէից նախա-
նեալ ընդ նմա, և խնդրէին կորուսանել
զնա, և ո՛չ կարէին բանս պատճառանաց
զտանիւ ի վերայ նորա. յետ այսր ամենայ-
նի մի՛ յաշակերտաց իւրոց զնացեալ եղ
բանս ընդ նոսա. և եղեւ նոցա խորհրդակից՝
զի առեալ մատնեցէ զնա նոցա. և նոքա
խոստացան տալ նմա կաշառոս, զի տացէ
զնա ի ձեռս նոցա. և նա յանձին կալեալ
և առեալ զինուորս ի նոցանէ հաւոյց ի վե-
ժարդապետին իւրոյ զոր և ինքն կամաւ
եւս զինքն ի ձեռս նոցա և նոքա ըմբոնե-

ցին մարմնով զանժմարտն ինն և՛, և առեալ
 ետուն ի ձեռն հեթանոս դատաւորին, և
 նա կատարեաց զկամս չարութեն. նոցա
 և հանեալ զնա ի խաչ ի վերայ զլիսոյն ա-
 դամայ՝ արեգակն խաւարեցաւ, երկիր շար-
 ժեցաւ, վէժք պատառեցան: Վարագոյր
 տաճարին ցելաւ: Թաղեցաւ ի գերեզմանի
 որպէս մարդ յարեաւ յաւուր երրորդի իր-
 բե զլէ՛ծ: Եւ յարոյց ընդ իւր զադամ: Յետ
 քառասուն աւուր համբարձաւ փառաւք յեր-
 կինս ածապէս, և զսբ. հոգին առաքելով
 ի դասս առաքելոցն ի սբ. վերնատունն, և
 առաքեաց զսբ. զառաքելաւն ընդ ամե-
 նայն տիեզերս քարոզել զածութիւն. իւր,
 և մկրտել զամ. ազգս յանուն սբ. երրոր-
 դութեն. և մի ածութեն. իսկ յետ քա-
 ռոզութեն. և դարձուցանելոյ զամ. տիե-
 զերս յածկիտութիւն, կատարեցան սբ. ա-
 ռաքեալքն և փոխեցան յանձառ փառսն
 խոստացեալ: Յետ ոոցա յարեան սբ. և ըն-
 տրեալ ուղղադաւան հայրապետքն և դար-
 ձեալ՝ հաստատեցին զառաքելական սահ-
 մանս կանոնաց ուղղափառ հաւատոյ, և
 կարգեցին եկեղեցիք և քահանայք փառա-
 բանիչք սբ. երրորդութեն. և ա՛յլ ևս սահ-
 մանադրեցին տաւնս տրուեականս՝ և յի-
 շատակըս սրբոյ, զի անխափան կատարես-
 ցին ա՛մ յամէ՛ յամ. եկեղեցիս շայտառն-
 եաց սաղմոս երգութիւր. և եղանակաւոր փա-
 ռաբանութիւր. և կարդացմամբ սբ. գրոց:
 Զոր տեսեալ զայս ամ. վայելչութիւս. հրա-
 շալից ևւ իրիցս երանեալ հաւատարիմ եւ
 տաւնասէր սիրո՛ղն սրբոց ծառայն քի. Թ-
 քիւս հինգ բորբոքեալ ի սէրն Լէ՛ճ և ցան-
 կացող ողեալ յայմ հոգիանորոգ ծաղկաւէտ
 վարդափթիթ անուշահոտ բուրաստանիս
 ածային սբ. գրոցս որ կոչի տաւնական զոր
 ունի յինքեան զպատմութիւ. և զգովասա-
 նութիւ. տաւնից տնաւրինականացն քի. Լէ՛ճ
 մերոյ զսբ. ծննդեան, և զյարութեն. փրկ-
 չին մերոյ, և զածարան սբ. առաքելոցն
 և զածառաք սբ. մարգարէիցն և զհոգիա-
 ցեալ սբ. հայրապետացն և զարեամբ նա-
 հատակեալ սբ. մարտիրոսացն և զուղ-
 զափառ սբ. թաղաւորացն և զգնկապգեց-
 սբ. միանձնացելոցն և զվսեմական սբ.
 վարդապետացն, և զարիտեցեալ սբ. կու-

սանացն, և զքահանաւոր սբ. կանանցն,
 այլ և զպատուէր քարոզութեն. յաւուրս
 պահոց զոր գրեցին սբ. վարդապետքն զի
 հանապաղ ընթեռնուն սբ. քահանայք ման-
 կունք եկեղեցւոյ ի լսելիս աւրինեալ ժողո-
 վրդեանն զի լսելով զայս ամ. խրատք
 պատուիրանացս և հաստատեցին ի հաւա-
 տրս ուղղափառս զոր ունին առ տր. յս. և
 եւ յիւնացն յաղաթս իւրեանց զստացո՛ղ
 սբ. գրոցս Թ-քիւս հոգեւոր Թ-ճ և զծննդն
 իւր զհնգահոգին շէշքիւս հայրն և զածաւէր
 մայրն շիւթիւր, և զկենակիցն իւր շիւթիւր,
 և զգեղեցկատիպ որդեակն շիւթիւր որ
 տարածամ հասակաւ փոխեցաւ առ քս. և
 սուս եթող անմոռանալի զոր տր. Լէ՛ճ դա-
 սեցէ զհոգիս սոցա ի տեղիս հրեւտակաց
 ի խորանս լուսեղէն ամէն: Կրկին մաղթա-
 նաւք աղաչեմ յիշել զփեսայքն իւր որ ազ-
 նական եղին գրոցս զպատուական տանու-
 տէրն շիւթիւր և զկենակիցն իւր շիւթիւր-
 իւր զքարէմիտն շիւթիւր և զհաւատարիմ
 կրկն իւր շիւթիւր. դասեցէ և հանգուցէ
 զհոգիս սոցա յարքայութեն. երկնից ամէն:
 Եւ իսկ աղաչեմ զմաքրափայլ անձինքդ
 զմանկունքդ եկեղեցւոյ որք հանդիպիք
 այսմ ածային տառիս անուշահոտ բուրաս-
 տանիս ի կարդալ կամ յաւրինակել սրտի
 մտաւք յիշեցէ՛ք և Լէ՛ճ ողորմի ասացէք
 Թ-քիւս հինգ. զի ոչ թէ յաւելուածոց արար՝
 այլ վասն սիրոյն զոր առ տր. ունէր, յիշե-
 լով զքանն տրուեական որ ասէ՝ Երանի որ
 ունիցի զաւակ ի սրտն և ընդանակէ իցեն
 յէմ. Գրանգի յոյժ փափագմամբ ետ գրել
 զսա ի հալալ արդեանց իւրոց յիշատակ բա-
 րի հոգւոյ իւրոյ՝ և ետ դեռաբուսիկ Թ-քիւս
 յիշեցէ՛ք. պահեցէ տր. Լէ՛ճ զսա՛ մակ ա-
 ռանց ամաւթոյ՝ մինչև ի խորին ծերութիւն.
 որ կարդա ի լսելիս ժողովրդեանն ի յաւ-
 գուտ հոգւոյ. և մարմնոյ: Ի՞՞՞՞՞ քահանայք
 առաջինք և յետինք լաւ խընով (խնամով) զ
 պահեցէք և կարդացէք զի գիրքն մարդոյ
 հոգի է և կեանք իմ դատաստանի թէ՛ գրեալն-
 քս չէին նա աշխարհիս ամէն ի կոտապաշ-
 տութիւ. անկանէր: Լէ՛ճ փառաւորէ Թ-քիւս
 հոգին որ շիւթիւր լաւաւ ի ինչ ժո-
 ղովեալ՝ զածային ծաղկունքն աւետա-
 րան, տարէզիւրք յայտմաւորք, տաւնա-

Դ. Էջ 2րդ ք. — « Յայն գրեցի ձեռամբս յառաջիկային Դ. Երանյանի որդի մեզաւոր քրիստոսի որ յաշխատեցայ յայս սք. ճառին փութայն թուիտըն որ նորէս նորէ մարայմաթ արի վասն ննջեցելոց համար որ յեւոր կարգայ յողորմիս հանէ հօրըս Դ. Երանյան կամ մօրս Դ. Երանյան յեղբօրս Կարգեալն ամենայն համարէն հաւասար ննջեցելոցն հար մեղայ ասաք ամէն գրվեցաւ գիրս թվին ՌԲԾԸ փետրեմբարին մէկն » (1759) :

Ե. Էջ 35, ստորին լուսանցքին վրայ. — « զստացող սք. գրոցս Կարգեալն եւ զբարի ծնաւորք յիշեցէք ի քս. և Լճ ողմի. ասացէք նց. և զկրկն իւր Երանյանն և զմայրն Երանյանն և զեղբայրն » (չի կարդացուիր) :

Զ. Էջ 39, ստորին լուսանցքին վրայ. — « Երանյան Կարգեալն յիշեցէք ի քս. և ամողմի. ասացէք նց. ամէն, և զկրկն իւր Երանյանն և զմայրն Երանյանն և զեղբայրն . . . և Լճ և Երանյանն և զստերն իմոյ Դ. Երանյան ամէն . . . » :

Է. Էջ 47 ա՝ բուն յիշատակագրութիւնը քերուած եւ ի վերջոյ վրան աւելցուած՝ « . . . Դ. Երանյան և Երանյանն և կենակցին իմոյ և զաւակաց իմոց ամէն » :

Ը. Էջ 55, ստորին լուսանցքին վրայ. — « Քս. Լճ որ վս. մեր մդ. եղեր և զմարդն աստուածացուցեր ողորմեա ստացողի գրոցս Երանյանն ի Երանյանն և Երանյանն և կենակցին Երանյան ամէն » :

Թ. Էջ 62, ստորին լուսանցքին վրայ. — « Լճ զյարութեան. կենացն պարպեւ Կարգեալն հոգւոյն ամէն, և կնոջն Երանյանն և Երանյանն ամէն, Երանյանն և կենակցին Երանյանն » :

Ժ. Էջ 69 ք՝ յիշատակագրութեան երեք տողերը քերուած, վրան ճնթմակ կարկտան դրուած և տակի լուսանցքին վրայ սա՝ աւելցուած. — « . . . Երանյանն և այլոցն ամենայնի ամէն » — եւ ինձ Երանյանն և ողորդն իմոց Երանյանն և Երանյանն ամէն » :

ԺԱ. Էջ 90 ք. — « Լճ մանկուծք նորոյ սխոյնի զարժանին յիշատակաց Երանյանն » (քերուած, բայց կը կարդացուիր) աւրնութիւն. պտուղն ստացող գրոցս յիշեցէք ի քս., եւ Լճ ամենեկուն ողորմեսցի որ է աւրնեալ յաւիտեանս ամէն » :

ԺԲ. Էջ 97 ա. — « . . . Երանյանն որդի

Երանյանն որ տրտմութիւն ի յաշխարհիս կայ վասն որդեկին իւր Երանյանն որ տարածամի յերկրէս փոխի սուս անմոռանալի մնաց իւրոյ ծնաւոր. տր. Լճ պահէ զեղբայրն բարի որ Երանյանն անուանակոչի մշակ լինի առանց ամօթի ի գործ արարչին մերն քի. զքեզ խնամէ Լճն ամէն, մինչ և ի ծերութիւն. որ խորին կոչի. — Լկա աւելցուած, ստորին լուսանցքին վրայ՝ Մանաւանդ Երանյանն և զաւակաց նորին Երանյանն Երանյանն և զստերն Երանյանն և Երանյանն ամէն » :

ԺԳ. Էջ 102, ստորին լուսանցքին վրայ. — « Քս. Լճ քո մկրտութիւն. ողորմեա ստացողի սք. գրոցս Երանյանն և կենակցին Երանյանն, և զաւակացն Երանյանն և Երանյանն, Երանյանն ամէն » :

ԺԴ. Էջ 123 ա. — « . . . և ս առաւել ստացողի սք. գրոցս Երանյանն Երանյանն. (միշտ քերուած, անդուծ կերպով) և ծնաւորաց իւրոց, և ամ. արեան մերձաւորացն և ինձ մեղապարտ Երանյանն Կարգեալն. և ամ. ազգայնոցն՝ եւ նմա փառք յաւնս. և իսկ ստորին լուսանցքին վրայ՝ միշտ նոյն յաւելուածը « . . . Երանյանն և զաւակաց իմոց . . . » :

ԺԵ. Էջ 194, ստորին լուսանցքին վրայ՝ « եւ ես յիտինս Երանյանն Երանյանն զսր. զիւրքս յիշատակ ինձ եւ զաւակաց իմոց Երանյանն . . . » :

ԺԶ. Էջ 237 ա. — « . . . և ս առաւել տաւնասէր Երանյանն Երանյանն և որդւոյն Երանյանն և ծնաւորաց սոցին ամէն և ինձ մեղաւորս զորդիս Երանյանն . . . » :

ԺԷ. Էջ 330, ստորին լուսանցքի աջ անկիւնին վրայ, « Լճ ո՛հ զայս առջալ զաւրուսն չէ՛ ցամաքիլ կու աւերիս » :

ԺԸ. Էջ 352, ստորին լուսանցքին վրայ. — « Ձա՛րն Լճոն նոյն վեալ է և եղիցի ի կորուստն յաւիտեանից » :

ԺԹ. Էջ 422, ստորին լուսանցքին վրայ. — « Լկա՛դ և եղո՛ւկ վիս զառն լացէք յեղիպտոսի՛ կրկնս նայեցէ՛ք, և զմեղաց արմատն ալրեցէք և բազում արտուս. ի յերկրի հեղէք » :

Ի. Էջ 518, արտաքին լուսանցքին վրայ. — « ալլ և յիշեցէ՛ք ի մաքրափայլ ազօթս ձեր Երանյանն » :

ԻԱ. Էջ 605, ստորին լուսանցքին վրայ. —

ևս. էջ 1368ա. — «Ո՛վ եղբարք զի-
տացիք զպատճառ զրոցս զի զրաւէր աս
մատ յեւստորական ասորի մի: Որդ ես
էւսնէք ի տեսի զփափաք զրոցս և ցան-
կացայ: Աւ զնեցի զսա յիշատակ ինձ և
ծնաւդաց իմոց: և զսաւկաց իմոց էրբէն
և յըջէն և զստերն իմոյ յըջէն և կենակ-

ցին իմոյ յըջէն և հարսին յըջէն և հան-
գուցեցոյն ի քս. յըջէն և յըջէն: Արդ
աղաչեմ զձեզ ով սր. ընթերցողք լի բե-
րանով Ա՜ճ ողորմի ասացէք էւսնէք էւսին,
զի յոյժ կարատ եմ ողորմութեն. Ա՜ճ և
ձեզ ողորմեսցի Ա՜ճ ի միւսանգամ գալստ-
եանն ամէն օ:

Յ Ա Յ Ս Մ Մ Ա Ի Ո Ւ Բ

Հին Թի. 120

ԹՃԾԲ 1703

ԹՈՒՂԹԻՔ՝ 613 (= 1226 չքր). — ԸՆԾՈՒԹԻԻՒՆ՝
31 X 29 X 12 սեղմ. — ԳՐՈՒԹԻԻՒՆ՝ երկսիւն. —
ՏՈՂԹ՝ 39. — Ե.Ի.Թ՝ լաւ յղկուած րամպակեայ ըս-
տիտակ տոկուն թուղթ. — ԿԱՋՄ՝ արեւելեան, կա-
շեպատ. շաքանկազոյն, լաւքնով եւ թիկունքով. —
ԻՐԱՆԱՋԱԹԱՅ ՊԱՇՊԱՆԱԿ՝ չկան. — ՀԱՆԳԱՄԱՆԻՔ՝
առ հասարակ լաւ պահուած. կողքերը շփուժով
կորսնցուցած իր փայլը. սկիզբէն 12-20 թերթ կա-
րէն րաժնուած. քայայ տուանց պակասի: Քիչ թիւով
թերթեր կարկտուած: Քանի մը լուսնայագարդեր
մկրատուած ու հանուած: Պարիկ նորոգութեամբ մը
կարելի է զստել մեր մասնաւորաբար տնկուած հա-
տորներու շարքին. — ԴԱՏԱՐԻ ԹՈՒՂԹԻՔ՝ չկան. —
ՎԵՐԱՄԵՐԻՔ՝ 3 տող միայն, սկիզբի խորանի չորս
տող կարմրազոյն խորագրի տակ: Առաջին տողը
դարդազիր. մանուշակազոյն կարմիրով եւ միջակ
արժէքով. 2րդ եւ 3րդ տողերը երկաթագիր, առա-
ջինը արիւնագոյն, երկրորդը մանուշակագոյն կար-
միր. — ԳԻՐ՝ սնւթ թանկ մեկնով յաջող բոլորակիր:
Խորագրային բոլոր ծանօթութիւնները՝ կարմրադե-
ղով բոլորագիր. — ՈՒՋԱՐԱՏԱՆԻՔ՝ իրիտ շատ են
եւ կր բաժնուին երկու զասակարգի. առաջինները՝
թուշակիր, համեմատաբար թիւով քիչ, երկրորդ-
ները՝ զարդակիր են, քայայ բոլորն ալ միամեւ ծաղ-
կուժով. մանուշակագոյն կարմիր եւ միջակ յաջո-
ղութեամբ: Միջանկեալ համարներու սկզբնաստեռ-
ը. պարզ գլխագիր են. մեծագիր, կարմրազոյն. —
ԻՌՈՒՄԱՆԹԱՋԱՐԻՔ՝ թիւով րազմաթիւ, քայայ արժե-
քով համեստ, զանազան մտախներու ծաղկումնա-
րէն, որոնց մէջ առ հասարակ մանուշակագոյն կար-
միրն ու լեղակագոյնն է որ կը տիրեն. — ԻՐԱՆԻՒՄ-
ԵՎԱՐ՝ հատ մը կայ միայն, էջ 514. երկրորդ խորա-
նին հանդիպակայ էջին վրայ, որ կը ներկայացնէ
«Մոզքերու երկրպագութիւնը»: Նկարը մութ լեղակա-

զոյն յատակի վրայ է եւ ցոյց կու տայ Բեթղեմի
այրը: Կապտիկ կամարին վրայ գիւսաւոր աստղն է,
շուրջը սպիտակափառ պարզ աստղերով. նկարին
աջ կողմը ճիւղաւորն է. նստած վիճակով, յուսա-
պսակ գլխուն. հազած է ձիւրանեցոյն պարեգոտ,
վրան վարդազոյն ծաղկեկար ծածկաց: Իր ծախ
կողմը, զէպի ետ հայր Յովսէփն է, ոտքի կանգնած,
վարդազոյն անձաշակ պարեգոտով եւ կանանչ թիկ-
նոցով, աջ ձեռքը կուրծքին փակած: Յիսուս մա-
նուկ, կարմիր զգեստով, ոտքի կանգնած է ճիւղա-
մար աջ ծուկեկին վրայ եւ մեռերը երկարած զէպի
յառաք, իր առջեւ ծուկի նստող մող-արքային
ոսկեղէն սափարին: Առաջին մող ծերունի մըն է,
գլխաքայ եւ հերարմակ. ծիբանեցոյն ծաղկեկար
վերարկուով, երկրորդ մողը. նոյնպէս գլխաքայ է,
սեւ մորուրով եւ ընչացոյնով: Ոտքի վրայ է եւ հա-
զած ծիրանի պարեգոտ, վրան արքայական թիկնո-
ցով: Զախ մեռերին մէջ բռնած է զմեռեալ եսկեայ
փոքրիկ սափորը: Երրորդ մողը, անպէս եւ անմա-
րուս երիտասարդ իշխանացուն մըն է, զյուսը ար-
քայական թագ, շազած է միակտուր վերարկու մը.
իշխանական. ծաղկեկար, նկարին վարի մասին
վրայ կան կնիզաւոր երկու հովիւներ, իրենց մօտը
ընտանի երկու անասուններով: Նկարիս վերին եր-
կու անկիւնները չորս տեղ կտրատուած ու անշա-
կերպով հանուած են. կամ այն է որ ոսկեզոյն մա-
սերն էին անտէր եւ կամ արժանագրութիւն կար:
Այս մեծագիր պատկերը զեղարուեստական միջին
արժէքով, գծուած է հին զառափարէ մը. — ԽՈ-
ՐԱՆԻՔ երեք հատ են, էջ 39, առաջին խորան, որ
ամենէն յաջող է միւսներուն մէջ, իսկապիսկ
խորհրդաւոր, կարծես գունատիպ լուսանկարուած
ըլլար գեղեցիկ ու արքայի խճանկարէ մը: Մէջ-
տեղ կայ, ոսկի յատակով շրջանակի մը մէջ, Յի-

սուս, խաչանիչ լուսավարական, ծիրանագլխատ, կիսանդրիի մեծով, երկու կողմերը կան երկու փորձիկ սիրուն խաչանիչներ: Փրկչական նկարին շուրջը կան չորս մեծ եւ չորս փոքր բոլորակներ, այնպիսի սիրուն վարդեաններով որ պահ մը պիտի ենթադրուէր որինակութա՞ծ ըլլալ յախճապական ժամանակակից այն մոտիւններէն, որոնք կը գործածուին սրահներու յատակները ծածկելու: Եւ այս բոլորը կարմիր ու դեղին սիրուն երիզի մը մէջ, առջեւը քառանկիւն ճակատով: Երկրորդ, էջ 531, պարզ է, քայքայ փափագանց սիրուն եւ ճաշակաւոր: Կանաչ յատակ մըն է. կամ աւելի ճիշդ միայապաղաղ մարմանի մը, որուն վրայ, քառակուսի ածունեքու մէջ ծաղկած են թեթեւօրէն վարդագոյն սպիտակ շուշաններ կամ միկուններ, զայլորուն զոյգ տերեւիկներու վերեւ: Առաջին խորանի նկարէն շրջանակը կը զարդարէ այս ծաղկաւէտ խորանն ալ: Դժբախտաբար սակայն անգոթ Ռեքի մը մկրատը մեծ պատուհան մը քայքայած է խորանին ճակատին վրայ, ու հաւանաբար արժանագործին մը կար: Երրորդ խորանը, էջ 827, նոյնամեծ շրջանակի մը մէջ է եւ կը քաղկանայ 24 քառանկներէ, զայլորուն զոյգ տերեւիկներու վերեւ սրտամեծ ծաղիկներով եւ այս բոլորը քայքայ կանաչ յատակի վրայ, քայքայ ոչ առաջիններուն չափ ճաշակաւոր ու ներդաշնակ: Անգոթ միեւնոյն մկրատը ղո՛ս ալ չէ խնայած հաւանաբար կարեւոր յիշատակագրութեան մը, իսկ ասկէ զատ խորանիս թերթը անուշադրութեամբ պատուած է, զայն երկուքի բաժնելով. — ԿԻՍԻՒՈՒՄՆԻՔ՝ չկան. — ԳՐԻՉ՝ Սարգիս երկը. — ՍՏԱՅՈՂ՝ Հայկացի մահտեսի Ղուկաս. — ԺԱՄԱՆԱԿ՝ ԻձԻԹ (+ 551) = 1703. — ՏԵՂԻ՝ Մա. րաշ. — ԵԱԶԿՈՂ՝ անյայտ, հաւանաբար գրելը:

Մատենան է ~~Յայտաւար~~, մեծագիր, ծանր, լիակատար, ուր կան՝ տարւոյ օրերու յատուկ բոլոր Սրբոց վարձերը, վկայաբանութիւններն ու զանազան ճառեր:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԿՐՈՒԹԻՒՆԻՔ, քացի գլխաւոր յիշատակարանէն, շատ են, գրեթէ իւրաքանչիւր գլխաւոր գլխու վերջը, եւ որովհետեւ անոնք նոյնն են, պիտի լուսականանաք տալով կարեւորները միայն:

Ա. էջ 1235բ՝ (Գլխաւոր յիշատակարան). — «Փառք անբաժանելի եւ մի ածութի. համագոյ սբ. երրորդութեան. հօր եւ որդւոյ եւ հոգւոյն սրբոյ յամ. սրբոց եւ յամ. արարածոց յիմանալեաց եւ յիսկալեաց. ի հրեշտակաց եւ ի մարդկանէ վեր առաքեսցուք զօրհնութիւնս հոգւորս ամենայն ժամ ամէն»

Եւ արդ քանզի որք մեծութեւ. ընչից ըզձանն ոչինչ եւ աշխատութիւն զմտաւ

ածեն յալմէ յալլ զաւստս հեռագնաց. ուղղեորութիւն. ոպ. զի զշահն աճեցուցեալ մարթացեն: Եւ եւ ընդ համատարած ծովուն ծփանս նաւարկեալ որք բարկացայտ ալեօքն լեռնայեալ րարծրանան. եւ կողկաճեալ զաշտանան անդ ընդ պըտոյտ խորոցն փչացեալ կուտիցն մէտ առ մէտ ալեացն ահ պակուցող տեսանողացն արկանելով: Իսկ արկացեալքն ըստ որ իշխցն ի խորս խաւարային ձորոցն համարձակին ի քառասեռս դժարին տեղեացն ի խնդիր ալանց զանազանաց: Եւ ոմանք ըստ ջրամտական. լօղնորդութեան որք քօղ արկեալ գերեօքն եւ իջանն յատակս անդլընդական ձովուն ի խորս խոռոչիցն մասնելով ի խնդիր լուսայիւլ մարդարտաց ոչ ինչ ահ զմտաւ աճելով զվիշապաւ զազանաց ծովուն: Լաւ համարելով զկորուստ անձանաց քան թէ ունայն ձեռօք զվաստական ժառանգիկ վանուի: Եւ այլ ըստ քրէական արեւսին զոսկոյն գիւտ ճարտասանեալ յառաջ բերելով զանօթն պատուական ըստ նմին օրինակի ի խնդիր եղեալ այսմ հոգիանորդ եւ լուսերանի ծաղկաւէտ եւ վարդափըթիթ. անուշահոտ բուրաստանի պատվական եւ ածասէր այլս հեզահոգի ~~հեզի~~ Գլխաւոր. եւ ոտացաւ զայս մարդարտաւար տառս եւ զանախիկ մեծութիւն. մանկանց սբ. եկեղեցւոյ: Եւ եւ մեղսանելի հող եւ փուշի ոտից կոխան ~~տեղի~~ Էթեց. տեսի զեռափափաղ սէր սորա զոր ունէր ի վր. սբ. գրոցս եւ ձեռն արկեալ գրեցի ըստ իմում տկարութեանս ի դառն եւ ի դժար ժամանակս. եւ ըստ Աճյ ճշդութեան. աւարտ ածի զսբ. գիրքս որ կոչի յայտաւար: Եւ ունի հաւաքեալ յինքեան զճառ տրուեալեան տնիցն, եւ զպատմութիւն. զգրոյն առաքելոցն եւ զմարդարեւիցն զվարս սրոց հարցն եւ զյիշատակութիւն. ամ. արդարաց զհոգն եւ զնորոց: Զարկութիւն թաղաւորաց եւ զհրաշագործութիւն. հրպ. Զմուսկալութիւն. կուսանց. եւ զնահատակութիւն. արեւմտեան երկեալ մարտիրոսացն. որք ազգի ազգի տանջանօք եւ զառն մահուամբ կատարեցան. վս. սնուսնն տն. Գծաւորութիւն. եղեւ սորին. յարեթական մեծ տօմարին. Եթի ~~Էթեց~~ Եթեւն, Եթեւն

բոլորագիր են, կարմրագեղ. — ՍԿՋՐԱՏԱՌՔ՝ շա՛տ սիրուն դարձագրեր են. թանագրով խառն, մեծադիր, գունագեղ. լեղակի եւ մանուշակագոյն կարմիրի ծաղկու մեղրով. հերբիքի գլխագիրները երկաթագիր են. միշտ կարմրադեղ. — ԼՈՒՍԱՆՅԱԶԱՐՔ՝ շա՛տ են. 360 ի չափ, այսինքն մէն մի ծառի սկիզբը. գրեթէ առանց քայտառութեան երկգոյն. մութ լեղակագոյն եւ մանուշակագոյն կարմիր, սովորական մոտիւներով եւ աչքառու ոչինչ. հերբիքի առատ վառնում Բլլայով. բոլորն ալ պատու են. — ՄԱՆԻՄԱՐՔ՝ չկան, նոյնպէս ԿԻՍԱՌՈՐԱՐՔ. — ԽՈՐԱՆՔ՝ երեք հատ են. առաջինը, էջ 1, թանձր եւ տգեղ լեղակի վրայ, պատառած չորս վարդեակներու մէջ գոցուած մեծ քառակիւն մը. վայելչածու ճակատով, որուն վերեւ զուգահե՛ շրջանակ մը կայ, առանց մանրանկարի, բոլորովին սպիտակ, Երկրորդը, էջ 547, աւելի ներարուեստ է. դո՛ւմեայ լեղակագոյն յատակի վրայ մանուշակագոյն կարմիր րազմաթիւ քառեակներ կան խաչածու վարդեակներով. Ա՛յ աւելի նուրբ է Յրդ խորանը, էջ 907, ուր լեղակագոյն յատակի վրայ, երբայի՞մ րազմաթիւ քառեակներ կան, սրտածու գոյգ տիրեններու վրայ րոցուած միկոնեաներով. չալէպի մէջ ծաղկուած մեծ ագրերու վեղարուեստը հո՛ս ալ նոյն է գրեթէ. աչքառու վառ գոյներ. քայց ո՛չ ճաշակաւոր. — ԳՐԻՉ՝ ՏԵՐ Ղազար րոհանայ. — ՍՏԱՅՈՂ՝ մահտեօի Ստֆար. — ԺԱՄԱՆԱԿ՝ ԲԶԷ (+ 551) = 1639. — ՏԵՂԻ՝ չալէպ. — ԵԱՂԿՈՂ՝ Տ. Ղազար ինքու

Մատենան է ՅԵՐԵՐԵՐ, պատկասելի, հսկայաբերձ, լիակատար, յար եւ նման մեր թիւ 147 մեծադիր Յայսմաւուրքին, որուն հետ բաղդատած եւ աչքառու ո՛չ մէկ տարբերակներ նշմարած ենք. քայց ուղղագրական քանի մը մանր տարբերակներէ, այնպէս որ սկիզբէն մինչեւ վերջը նոյնն է իր բովանդակութիւնը, որով հարկ չտեսնեք քաղուածօրէն տալու զայն. Իրեւելի է միայն որ այս հատորը աւելի ուշագրութեամբ եւ կանոնաւոր ուղղագրութեամբ սրինակուած է քան թէ նախորդը, հոգ չէ թէ երկուքին ալ միեւնոյն դադափարը ծառայած ըլլայ. Խէ՛ն բովանդակութեան կանոնաւոր եւ խղճամիտ ցանկ մը պատրաստուած է Տիրացու Ինչընէի (տես էջ 1460), 1694 ին, լրաց ջանակի գլխաթիւերը երբեք նշանակուած չեն իւրաքանչիւր վկայաբանութեան դուխը, եւ ոչ ալ ստեական ծանօթութիւնները նշանակուած ստորին լուսանցքներու վրայ, այնպէս որ դժուար է ոեւէ վկայաբանութիւն գտնել, առանց դիմելու ամսաթիւերուն:

ՅԵՐԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆԻՔ՝ խիստ բաղմաթիւ են, գրեթէ ամէն վկայաբանութեան վերջը եւ բոլորն ալ նոյնիմաստ. Հոս տեղ կուտանք միայն գլխաւորներուն:

Ա. էջ 1142 (ԻԼԵՐԵՐ ԵՒՇԵՐԵՐՆ). — «Փա՛նք անրաժանելի եւ միասնական սր. երրորդութեն.», հօր եւ որդոյ եւ հոգոյն սրբոյ. Ամ. սրբոց եւ ամ. արարածոց. խմանալեաց եւ ի զպաւեաց ի հրեշտակաց եւ ի մարդկանէ վերառաքեսցուք զահնութիւս. հոգեորս յամենայն ժամ ամէն:

Եւ արդ՝ որ մեծութեւ. ընչից յղծանան, ոչինչ աշխատութիւ. զմտաւ ածեն յայլմէ յալլ զաւառս անցանկն՝ ոպ. զի զչառն աւճեցուցան մարթային. Նոս ընդ համատարած ծովուն ծրփանա նուարկեալ՝ որք րարկացայտ ալեօքն լիւնացեալ րարծրանան եւ կոխակաձե պաշտանան անդրեպապտոյտ խորոցն փքացեալ կուտիցն մէտ առ մէտ ալեացն. ահ պակուցեալ տեսողացն արկանելով. իսկ արկացեալքն ըստորեկիցն. ի խորս խաւարին ձորոցն համարձակին ի քարաժուռս դժարալին տեղեացն ի խնդիր ականց զանազանաց. եւ ումանք ըստ ջրմտական յօղնորդութեն. որք քօղարկեալ արկեալ գերեսօքն. եւ իջանեն ի լատակս անդրեպական ծովուն ի խորս խոռուիցն մտանելով. ի խնդիր լուսափայլ մարդարտաց. ոչինչ զմտաւ ածելով զվիշտպաձեւ զպանացն ծովուն. լուս համարելով ըզկուրուստ անձանց քան թէ յունայն ձկնօք զվատացն ժողանդիկ զանուն. եւ այլք ըստ քլյական (այսպէս) արուեստին զօսկոյն զիստ ճարտարասանեալ յառաջ բերելով զանօթն պատուական. Ըստ նմին օրինակի ի խնդիր ելեալ. այսմ հոգիանորոյ եւ լուսերան, ծաղկաւելտ եւ վարդափրթիթ անուշահոտ րուսաստանիս՝ պատուական եւ ամ. տակը եւ բարեմիտ հօգեթի Սֆօրտ. եւ ստացու զմարդարտաշար տառս զայս եւ զանախիկ մեծութեւ. ըզդպոյժառութիւս. մանկանց եկեղեցւոյ եւ ես անպիտան Աւշօր հօգեթի տես զեռափափաք սկը սորոս զոր ունէր հետ սք. զրոց. եւ շնորհնցի զրկ զսա մանկանց իմոց. հօգեթի եւ հօգեթօրի՝ զոր ըստ կարեաց իւրց. տկարութեն. եւ ըստ Աճ ղաղութեն. յաւարտ ա

ծին գար. զիրս որ կոչի չարագործ Որ ունի հաւաքեալ ի յինքեան զճառս տրուեալն տսնից եւ զպատմութիս. եւ զգործս առաքելոց եւ մարգարէից զվարս սրբոց հաւանքն. եւ զյիշատակութիս. ամ. արդարոց զհնոց եւ զնորոց. Զարիւթի. թաղաւորաց. եւ զհրաշագործութիս. հայրապետաց. Զժողովաւութիս. կուսանաց եւ զնահատակութիս. արեամբ ներկիսով մարտիրոսացն՝ որք ազգի ազգի տանջանօք եւ զառն մահուամբ կատարեցան. վս. անուանն քի. : եւ եղև աւարտ զրոցս ի Ռ. 21. (1639) ամի թվականութիս. հայոց. ի թագաւորութեն. թուրպաց Սելիմ Սբեդին. եւ ի Եփեսոսէն. Կէլէնոց Տէր Սէփեմի. եւ Գալատիոսէն. Եւսէի Տէր Յովէլէրդի. եւ է սա ի լաւ եւ բնտիր յարինակի որ ասի շէշից. եւ ալ աւելի քան զնորայն. զի շատ նոր վկայք աստ զրեցան եւ Զարագործ խիստ շնորհմ. Գրեցաւ սա ի մայրաքաղաքս յէլէրդի որ կոչի Էւէկ ընդ հովանեաւ. ք. Զշէն եւ ք. Կոստանդնուպոլս. Արդ որք հանդիպիք սր. զրոցս, կարդալով կամ օրինակելով՝ յիշեցէք ի սր. աղօթս ձեր զվերոյ յիշեալ ստացող զրոցս զԿոստնդնուպոլս. եւ զԵփեսոս իւր եւ զհոգեւոր եղբայրն իւր զՍէնան եւ զամ. ազգայինսն. զկենդանիս եւ զանդուցեալսն եւ լի բերանով եւ ուղիղ սրտիւ Աձ ողորմի ստացէք սոցա եւ Աձ ձեզ ողորմեացի ամէն. Իսկ որ չարածողն է ամի. եւ չարթէ զամ. ձեկս ի բարի. եւ ինքն անչարթ է ամի. հոգին Աձ ճշմարտ. չարածեաց զչարածմն բարի. եւ յորժոգեաց ի սիրտ եւ յոյլ յայտ բարեւեր Աձիւս. Որ չարածեաց ի նախանձ բարի. եւ ցանկացաւ յայսմ տառի եւ հոգելից սր. մատենի եւ թաղմածիւղ այսմ տառի. որ

բազում պիտույ լին քեան ունի և կերակրին մանկունք բարի՝ Որոտ լսառ ոստ վարնա նալին քաղցր բարբառի. որում հոգոյն ունին քացւի. լցսորա բանքն լինքն ընդունի և ի շնորհաց հոգոյն զմայլի՝ Այլ զիս զանաբման զծոզս աղաչեմ յիշել ի տր. և զծնողսն իմ և զամ. աղվալինս Այլ և զուսուցիւքն մեր զմարմնաւոր ծնողսն մեր ՂԵՂԵ՝ ԶԵՅ՝ ԳՔԵՂ՝ քարտուղարն որ և իսկ ինքին ծաղկեաց. աղաչեմ յիշել ի տր. և ողորմի ասել նմա՝ Այլ և խոշորութիւն և սղախնաց զրիս անմիզադիր լերուք զիկար մանկութիւ. մերոյ այս էլ զի դուռնս տխմար զդոյզ չեմք արժանի այսմ պատառելի արհեստիս և քի. մարդասիրին փառք յախտաւնս ամէնս։

Բ. Իջ 1460թ. — աջայս ցանկս գրեց
Տէր... Ի թղին հայոց. ԹՃ. ԽԻ.
(1694), Ի յօղոստոս ամսոյն. Ճէ. ամար...
անցաւ ։

Գ. Էջ 6ր. — աս. . . Որ ողորմի լատա-
ցողի գրոցս, Ժամբի Ութիկն, և իւր կե-
նակցին Ժամբի Զատիկն, և իւր ծնողացն.
Եւստակիոսին և Բարսիլոսին, և Ժամբի Ութիկն:

Դ. Էջ 11բ. — «... Ողորմես՝ ստացու-
ղի գրոցայ՝ ճշգրտելի և խր. կողակ-
ցին ճշգրտելի Զատիկ, և խց. ծնողացն. և
խրց. որդիցն. Ստեփան, Աբրահամի. և
Լորենտի, և Ե :

Ե. Էջ 14 ա. — ... Որ որոշմի ստա-
ցողի գրոցս ~~հանգանակ~~ ^{հանգանակ} և իւր ձեռ-
դպնն նաւաւորին և լեւաւորին. և իւր հե-
ղեւոր ~~հանգանակ~~ ^{հանգանակ} և իւր որդւոցն և զս-
տեւազն. և տմ. արեանն :

Ձ. Էջ 41 ա. — ... Մուրթի Ձառակին
և խոր ծնողացընն ձառակին. և Մուրթի իջակին.
և ամ. արեան մերձ . . . » :

Ժու. էջ 31Ի. Քաղսից, իւր եւ յուն-
 ուսարի: Կ: Նախագահի է Ռայմոնդի. Գ: Ն:
 եւ յաւանդող իշխանի: Գ: Ռայմոնդի կրտսեր-
 ին, Ուսանողի շարժումն. — Սուրբիս զու-
 սիմոն էր կրտսերս Ժննակեաց ի կիսիկիւ
 գաւառին . . . :

ժր. Լիլ 32ր. — Քաղաքի իր. և յուր-
ուսար և : Եւթաւաւ և Տրեւիշի և Սյու-
նաւի. Միջին ալ. և Բրիչի Կիւր Կիւ. —
Կաւիստանու թիւեր որոց մարդարեւիցն
որ . . .

ձգ. Էջ 34ր. — Քաղաքի իր. և Եւ յուն-
ուարի. Գ. և Գաղաթեթի. այն շէրք և գրչիկն յի.
գին. Զոր յար. — Երբեք — Ի իրեքդէն.
Գլխիկն Ի յարեանն գին. — Եւ յիւս. 1. ամի.
Ի տոն. Գ. Երբարդի յունուարի. Եւ. իր.
քաղաք. . . .

[illegible]

ձեռ. ԼՃ 38բ. — Արաբի. առ. Եւ չուն.
առաք. ք. 18. Տառն է աշխարհագրական. և նախ.
դաս-նիկ. արքայ- Թեոֆիլաէ- արք. — Սա Լր Բ
Լիբրերոյ և տարան տառով թղեհաշխին . . .

ձյ. Էջ 339. — Արաց. ր. և յուն.
աւարի: թ. : Տաւ-ձայլաւ-Պէ. Հայ-Եւ-
Արց-Պաւ-Պաւ-Պաւ. — Յետ քի. համարաւ.
մանն փառստ ք. . . :

ձև. էջ 41բ. — Արաց. գ. եւ յան.
 աւարիկ Վ. Տառն է անշարժ-նէի. և իւ-
 րի է. Լընէնէ. Լընէնէ Ենի-շարժ. — Ըն-
 ժարեա վարդապետն եւ քիւ. քանանաշա-
 պետն գրիգորիտս . . .

Ժը. Էջ 12ա. — Որաց. դ. եւ յան-
ուարը ժառ. Տառն է աշարարանի. Ե. այժ-
մսս իկարդի. յբնն դերանն աշարարան
նարդերին. Լի. Բիւրարդի. յբնն աշարարան
Լի. ժառ. դերանն դ. Լի. Բիւրարդի. — Պիտ-
րոս հարարարան էր՝ աղիքանդարարանն եւ
էր յանուար . . .

ժր. Էջ 43ա. — Արացի, ժր. եւ յուն-
ութի իւ ժժ. (հախարդ գլուխները պա-
կատառ, աճկապահած որ ինկած ու կոր-

տում) հան է թել-դռնի ընկալ-ընկ. — Բա-
րեպաշառ և մեծ թաղամասերի թելոցու գալարա-
վար էր մաղկածի . . . :

ի. Էջ 46ա. — Արագի. ժգ. եւ յաւն-
աւարի: Բ.: Տառն է արեւելեան Ռուսի-
ե Սիբիրի: Երանդի: Լի: Բաւալի: Լի: Ելանդ: Եր-
անդ: Եւն: Երանդի: — Այս սր. մարտի-
րոսքս . . :

Իս. Էջ 48ա. — Արացի. Ժդ. Եւ յուն
ուարի: Իա. : Տոմ. ԴԲԻ, Առաւել, Տիւն
ԴԲԻ — Իս էր ի քաղաքէն լիւսարոնի:

իբ. Լէ 49 ա. — Արաքի. ՏԵ. ԵՆ. յուն.
ուար. իր. : Տաւ է ռբ-ը իշխան Սահակ-ը,
ԵՆ. յ-Լէ-Լէ. ռբ ի կարճ Կառ-ը իտ-ը.
Սոքայ էին ի կարճ ժողովքէ : Հայր սո-
ցաւ . . . :

Խղ. Էջ 51թ. — Արացի. Վ. Ե. յուն.
 ուար. Խղ. Էջ 51թ. — Արացի. Վ. Ե. յուն.
 գր. Էջ 51թ. — Արացի. Վ. Ե. յուն.
 նոր. Խղ. Էջ 51թ. — Արացի. Վ. Ե. յուն.
 ման. Էջ 51թ. — Արացի. Վ. Ե. յուն.

իդ. Էջ 64ա. — Սրացի, յէ. եւ յուն.
սուար իդ. ւ. Տաւէ է երէկ եւջարէ. Պաւստ.
Պաւստէ. Լ Թեոփոփէ. Լ ալ. արէ. — Յամս
զիովկետիանսոսի եւ մաքսիմիանսոսի կոա.
պաշտ արքայեցն. Էր ի քաղաքին կղէո.
պատրեայ. . . .

իւն. էջ 66ա. — Արացի. ժր. Եւ յուն-
ուարիւ ի իւ. : Տաւ է զբոյն իբի-բի ձգեալի
Նաւիւնն ի իւնիւնիւն. — Ածահանդի և միմ
մարդապետն զրիզորիոս՝ էր յերկրն . . .

իդ. էլ 67թ. — Արացի թթ. և յուն-
աթ. իդ. : Վարդերեւելի օտէկէն և լա-
թիկէն խորշ. Մարտիկ. և ք. Գրգռի խորշի
աթիւքիւն և յօւնիկէն. — Երանելի քանոն-
ստան էր ի կոտորանի կնուպաւ իւս մեծա-
ստան էր :

իւ. էջ 70ր. — Արարի. ի. և յան-
ուար. իւ. : Վերադարձնա՞նք զօրոշակէն իշտոյ
ք. հարադրին ք. Եւանջելիս յիշխանիւնսն —
Յորժամ աքսորեցին զյոհաննէս տանէին
զկա . . . :

Իր. էջ 71բ. — Արապի. իա. եւ յուն-
ուարս իւրս վերս հինգն. — Որն.
հոգեմէ սքանչելի արդիւնաբան և . . .

Իր. Էջ 76ր. — Արայի. իղ. եւ յուն-
ուարիւ լաւ. Վկայութիւն Արքայն առիւն

Ապրիլ, որ աւուրս ունի. ի տխուն՝ ժամք
հնւ. ժգ. և գիշերն ժա. ի մինն՝ (նա-
խորդ թերթերը խնկած ու կորսուած) Վար-
Մարտն է գիշերը. — Կինս այս պոռնիկ
էր ի քաղաքէն աղքատանդրիայ եղբայրա-
ցոց . . .

ձգ. էջ 137 ա. — Արեգ. ի. և ապ-
րիլ. զ. և Վայն-Ռի. Սրբ. և Արեգ-Ռի. Սր-
կ-Ռի. և Ռի-Ռի. Եւրոպայ. — Սոքայ
եղբարք էին հարազատք և քրիստոնեայք . . .

ձգ. էջ 138 ա. — Արեգ. իր. և ապ-
րիլ. և. և Վայն-Ռի. Սրբ. և Վայն-Ռի. և այլ
դրոշմ. — Երանելի վկայն քի. կապուս . . .

ձե. էջ 139 բ. — Արեգ. իթ. և ապրիլ.
զ. և Տառ է առաջ. առաջինն առաջին.
Մարտն. զր. եւ Տառ է բարեկէն ինքնապէս և
չառն շքան առ. — Ամենապարտէն մա-
րիամ մայր տն. դուստր էր . . .

ձգ. էջ 142 բ. — Արեգ. ի. և ապրիլ.
է. և Տառ է բարեկէն ինքնապէս և առ.
երկնայն շառն. որ էն դռնապան շառն
էն և առաջինն առաջինն. զրոշմն այ. և
բարեկէն էն զրոշմն Տառնապան առաջին.
էն յայտ. զիայ. Սրբ. և Մարտն. — Այս երա-
նելի վկայն քի. . .

ձե. էջ 143 բ. — Անկի. ա. և ապրիլ.
բ. և Վայն. Սրբ. և Մարտն և Մարտն շառ-
նապան առ. — Այս միծառնիմ և փա-
ռաւոր իշխանքս համապատկ և . . .

ձր. էջ 146 բ. — Անկի. բ. և ապրիլ.
թ. և Տառ է ինքնապէս և երկն. առաջինն
էն. — Առաքելոցն երկուստանդ . . .

ձր. էջ 151 բ. — Անկի. գ. և ապրիլ.
ժ. և Վայն-Ռի. Սրբ. և Անկի-Ռի. եղբայ-
ր. — Քաջանայապետն քի. անտի . . .

կ. էջ 153 ա. — Անկի. գ. և ապրիլ.
ժա. և Տառ է Սրբ. Արեգնապան առաջինն.
Մարտն. — Ի ժամանակս կուսակալ առ-
քային Գրիգորիանոսի էր քաջանայ . . .

կա. էջ 156 ա. — Անկի. և. և ապրիլ.
ժր. և Վայն-Ռի. Սրբ. և Կրիստոնե. — Քի.
վկայն կրիստոնեայ էր ի քաղաքէն . . .

կբ. էջ 158 ա. — Անկի. գ. և ապրիլ.
ժգ. և Տառ է Սրբ. և Տառն էն. որ է զար. և
Փառնի ինքնապէս և զար. և Տառն էն. —
Փառաւորեալ ծերունին շառն էր
ամաց ճ. և ժ. և բ. ից. և էր . . .

կգ. էջ 160 ա. — Անկի. է. և ապրիլ.
ժգ. և Վայն-Ռի. Սրբ. և Մարտն. — Տառն էն
Սր. է զար. և զար. — Ամապրիլտն և
անաւրէն սարուրտն արքայն . . .

կգ. էջ 161 բ. — Անկի. բ. և ապրիլ.
ժե. և Վայն. Սրբ. և Մարտն. — Վկայն քի.
սարայ ի գաղաղացն երկրէն էր. և բնա-
կեր . . .

կե. էջ 163 ա. — Անկի. թ. և ապրիլ.
ժգ. և Վայն-Ռի. Սրբ. և Մարտն. — Սրբ. և
Մարտն. Քառնի. Տառնի. Քառնի. Նիկի.
Պառնի. Վայն-Ռի. և Սրբ. և Մարտն. Սր.
է ինքնապէս առ. — Այս բարեկալ վկայ-
քս քի. էին . . .

կգ. էջ 164 ա. — Անկի. ժ. և ապրիլ.
ժէ. և Տառ է Սրբ. և Մարտն. — Սուրբ
սուրբանն քի. սիմոն որդի էր կղզեպալ
եղբարք յովսէփա . . .

կե. էջ 165 բ. — Անկի. ժր. և ապրիլ.
ժթ. և (նախորդ գլուխը անյայտ) Վայն. Սրբ. և
Սրբ. և Մարտն. Տառն էն. զիայն Քի. —
Անաւրէն իշխանն իսմայելի արդլա առաք-
նաց ուստիկան մի . . .

կր. էջ 168 ա. — Անկի. ժգ. և ապ-
րիլ. ի. և Վար. Երանելի եղբայր. Քի. և
առ. Անկի-Ռի. Քառնի. — Մեծ հայրապետն
Կի. երանելի լուսա զքաղաքէն քրիստոն
էին ամենայն . . .

կր. էջ 170 ա. — Անկի. ժգ. և ապ-
րիլ. իա. և Վայն-Ռի. Սրբ. և Մարտն. Սրբ.
և Մարտն. — Առաքելոն սիմոն աշակերտն
քի. բնդ ամենայն արեւմտս շրջեալ քա-
րուկէր . . .

հ. էջ 170 բ. — Անկի. ժե. և ապրիլ.
իբ. և Վար. Երանելի Քի. Սրբ. և Մարտն. —
Այս երանելի և սքանչեղագործ . . .

հա. էջ 171 բ. — Անկի. ժգ. և ապ-
րիլ. իգ. և Վայն-Ռի. Քառնի. և Քի. զի-
այն Քի. — Քաջամարտիկ մարտիրոսն
քի. և գաւառի գաւառականն գէորգիոս որ
թարգմանի հոգապարծ . . .

հբ. էջ 177 ա. — Սրբ. և Մարտն. Քի. և
Մարտն. և Քի. և Քի. — Առաքել. —
երանելին մարտիրոս էր ի կիսրոսէ յաւուրս
բարեպաշտ թաղաւորն թէոդոսի . . .

հգ. էջ 178 ա. — Նաւասարդի. գ. և
աւգոստոսի. ժգ. և (նախորդ թերթերը ին-

լիւ. էջ 240ր. — Եւստասարդի. Ժյ. և
 աղցոտտութիւն. իւր. Վէյ-Յէյ-Եւստ. Վէյ-Եւստ.
 Տէ-Եւստ. — Աստուծոյ սիրելին և
 տեղաւորի աշխարհ Տրմութիւնս՝ էր ի պաղեհաստ-
 նոյ. . . .

Գլ. էջ 241բ. — Նաւաւարդի. ժե. և
 յաւգաւտոտի. իե. Տաւ է արքայի անձն
 Զոր էրբեայ. քն. Գրեբ. — Մէծ հայրապետն
 հայոց սմն. գրեգոր. կործանեաց զամ. . . .

դի. էջ 247ա. — Հռոմի ժթ. և սեպտեմբերի իր. Տառն Սթենդի Գլխին, Սթենդի. — Յամա կոսպարիչտ ար...

ԴՐ. ԷՂ 248թ. — Հոռի. ի. և սեպ-
 տեմբերի իթ. : Տառ է նշիկի՝ առեւելի Ա-
 շիկիդն Թ-դեդի. — Սրն. եղիլէ՝ աչակերտ
 էր թաղոսի առաքելոյն՝ և յետ կա . . .

Որ. էջ 252բ. — Հոգի. իա. և սեպ-
տեմբերի, Է. Տառն է նշված Սթենդ. Գրքի-
հայտը տարբերակ. եւ չէր գտնվում Աղագին և կր-
նչելով. և իմն խառնություն. — Սուրբ եւ
սքանչկալործ հայրապետն . . .

Գ. Էջ 255բ. — Հոռի. իր. ևս հոգ-
տեմերը. առուբա ունիւ լաւ: Տիւրն է ժա-
մաւ ժաւ: Եւ գիշերս: Ժղ. ի մինն: Տաւ-
է Լէն-Նի-Յի — առ-է-լայ 'Իմաստաւոր Ե թէ-բոր-
նի: Եւ Է գիշերաւ: — Սուրբ առաքիւղն ա-
նանիայ՝ էր ի քաղաքէն 'Իմաստակոսէ: Ե թէ
որպէս . . . :

Այս. էջ 257 Բ. — Հոռի. ի պ. և հոգ-
տեմբեր. Բ. և Կիլիկիայի. Երևանի. և Երևան-
ի. և Երևանի. և Երևանի. և Երևանի. — Կիլիկ-
ի. և Երևանի. և Երևանի. և Երևանի. և Երևանի.

Եր. էջ 260բ. — Հոռի. իդ. և հոգ-
տեմբերի: Կ. «Ինչեքեք» — Բնեցւոց: Լ Կի-
շեքեք. յիշեքեք. — Սքն. Դրոնէսիտա՝ մի էր
լաթինացոց նախարարացն . . . :

նկ. էջ 262բ. — Հոռի. ին. եւ հոգ-
տեմբերի. դ. և Ա-դ-դ-դ-դ. և ի-դ-դ-դ-դ. ի-
ն-ն-ն-ն ի բթեղ-դ-դ. — Սբ. զկայն քի. ա-
ղոթաս' էր յեփեսոս քաղաքէն . . .

նկ. էջ 205ա. — Հոռի. իզ. Եւ հոգ-
տեմբերի եւ : Տաւ եւ էլ աշխատեցին
հետեւի որքան կարելի էր. — Այսպէս
սովորաբար՝ դասընթաց, եւ հոգեւորական, էին ի
միջ . . . :

ԱՆ. էջ 273ա. — Քաղաքի. Է- ի-
քանիսն չեն թողնել: Առեկտը - չի բացվում:

Նիշի երկուսն էլ ձեռքերը. — Առաքելան քի.
Թուժուս ըստ Նրամանի տն. զնաց ի նն-
զիկս . . . :

Ազ. էջ 276 ա. — Հոգի. իւր. եւ հոգ-
տեմբերի. է. Վիշ-բի. Սորբի Ե Սորբի.
Ե Սորբի. իւր. — Սր. և փառաւորեալ...

ճե. էջ 279բ. — Հոռի. իթ. և հոկ-
տեմբերիս ը. : Պեղելու խոր. — Երանելին
պիղազայ : էր ի քաղաքէն տարսուն . . . :

ճր. էջ 281բ. — Հոռի. ի. և ղոկտեմ-
բերի: Թ.: Ուրբեխեւի: և Ուսուցիչի: և Գր-
քանէն. Զինաւորաց և Փէշքէւայ. — Երանե-
լիքս աշտօրիկ էին ի ժամանակս չար և . . .

նք. էջ 281ա. — Սահմի. առև անկ-
տեմբերի. ժ. Տառ յառի. նեռնիքի և ա-
թիւի՝ Ի զաթիւ. նա յիտաթիւ. Մարիթի Ի-
նոթիւնի՝ յառի. — Յաւուրս Մաքսիմիա-
նոսի ամբարիշտ արքայիկն էին սքսն. և
Դամբէոս . . . :

նի. Էջ 286ա. — Ուսմիր. ր. և Նոկ-
տեմբերի ժա. 1. Տառ է հայերէն խառն
բ. եղբայրացի Բաբայ. — Յամա
բարէպաշտ թագաւորին կոտտանդիանսի...

Երևանի հոգևոր ժողովարար Գրիգորյանը պատմական-հայագիտական գործունեության մասին

ճիք. էջ 297ա. — Հոգի. ժգ. Սեպ-
տեմբերի. իգ. (Միշտ միևնոյն ընթացքը)
Տօն է Արթուրի իշխանի. Սեպտեմբերի. իգ.
— Կոկիլիանոս ամառի շատա-
ւորն զնաց . . . :

Նիպ. էջ 298բ. — Հոռի. ժե. և սեպ-
տեմբերի. իդ. : Վիշապի, Նահապետի
Սրբապետի, թիկի. — Որբուհի և կոյս . . .

Երկ. Հիշ 301թ. — Հոռի. յր. և սեպ-
տեմբերի, իս. և Տաշ. 43. Դաշտային Սո-
վետի. և Ընկեր. — Փառաւորեալ և սր-
վկայն քր. Կարիւրքն էին եգիպտացիք,
և ի . . .

Երև. էջ 302բ. — Հոռի, ժղ. և սկզ-
սեմբերի, իբ. Տոմ. ք. Երևանի և Շի-
շի, Ի. Փոլսոյ. — Էր ռմ քրիստոնեայ
պոնտացի և մեծատուն ի քաղաքին Սի-
նոպի . . . :

Նիկ. էջ 305ա. — Հոռի. ժգ. և սեպ-
տեմբերի: իս. 1 Տոն է զբոյ եղի-ի-դոն-ին:
Դոն-ն զ ի դոն-ին. — Յորժամ սարգսն իրոս

հրապալտ արքայն պարսից պատերազմ-
եալ . . . :

Ելի. էջ 306ա. — Հոռի. ժ. և սեպ-
տեմբերի. իդ. : Տառ է Լեջման Թեման —
Էլայ և Էլեման. — Յետ ննջման ամենա-
սրբունոյ միշտ կուսին . . . :

Ելի. էջ 308ա. — Հոռի. ժր. և սեպ-
տեմբերի. իէ. : Վեյաւնի. Էբեյն. Կեյաւ-
բայն. և Էլեյաւն Էբեյն. — Երանելի վկայն
քի. կալիստոստոս էր ի ժամանակս զիոկ. . . :

Ելի. էջ 310ա. — Հոռի. զ. և սեպ-
տեմբերի. ժգ. : (միշտ չըջուած) Վեյաւնի.
Էբեյն. Գեյաւն. և Գեյաւն. — Սոքայ էին
քրիստոսեայք ի քաղաքին լուսողիկիայ ա-
սորոց . . . :

Ել. էջ 311ա. — Հոռի. և. և սեպ-
տեմբերի. ժգ. : Տառ Էլեյաւն Էբ. Էլեյն
և Էլեյաւն Էլեյաւն Էլեյաւն Էլեյաւն Էլեյաւն
Էլեյաւն Էլեյաւն. — Սի ոք այսուհետև և ա-
մառ Նամարեցի զպարկեկտ նշան փրկու-
թե. մերոյ . . . :

Ելա. էջ 315բ. — Հոռի. է. և սեպ-
տեմբերի. ժգ. : Վեյաւնի. Սեյաւնի Էլեյն
Էլ և Էլեյաւնի և Էլեյաւն Էր էր Էլեյն
Սեյաւն. — Յամա զիսկիստիանոսի ամրա-
րկտ . . . :

Ելբ. էջ 318բ. — Հոռի ամսոյ ի. ք. և
սեպտեմբերի. ժէ. : Վեյաւնի. Էբ. Էլեյն
Էլ. և Էլեյաւնի. — Կատարեցաւ փն.
անուանն քի. վարկասրայ. Պարգեւա-
տու . . . :

Ելլ. էջ 321ա. — Հոռի. թ. և սեպ-
տեմբերի. ժը. : Տառ Էլեյն Էլեյաւնի և
Էլեյաւնի Էլեյաւն Էլեյաւն. — Մեծ
մարգարէն և ամախաւն մոյսէն էր . . . :

Ելլ. էջ 325բ. — Հոռի. ժ. և սեպ-
տեմբերի. ժթ. Տառ է Էբ. Սեյաւն. — Սո-
քա աշակերտք էին Թաղկոսի առաքե-
լոյն . . . :

Ելի. էջ 328բ. — Հոռի. ժա. և սեպ-
տեմբերի. ի. : Տառ Էբեյն Էբեյաւնի և
Էլեյաւնի Էլեյաւն. Էլեյաւն Էլեյաւն. —
Էլեյաւն Էլեյաւն Էլեյաւն. — Սյա այս հե-
թանոս էր կուսպալտ և անուն էր նորա . . . :

Ելլ. էջ 329բ. — Կատարադի. իթ. և
սեպտեմբերի. ք. : Տառ Էլեյն Էլեյաւնի
Էլեյաւն. — Ի թուոյ և ի տոհմ երկոյսա-

տան ազգաց իդի. էր յովակիմ ար. . . :

Ելի. էջ 336ա. — Կատարադի. ի. և
սեպտեմբերի. թ. : Տառ Էբեյն Էլեյաւնի Էլեյաւնի
Էլեյաւն Էլեյաւն. — Սեյաւն Էլեյաւն Էլեյաւն. —
Մեծ հայրապետն հայոց՝ սրն. սահակ՝ սրդի
էր սրբոյն . . . :

Ելլ. էջ 338բ. — Հոռի. ա. և սեպ-
տեմբերի. ժ. : Սեյաւն Էլեյաւնի. Մեյաւնի.
Մեյաւնի. և Մեյաւնի. — Այս երեք սր-
բունի կուսանքս քոյրք էին հարապատք ի
ժամանակս մաքսի . . . :

Ելլ. էջ 340ա. — Հոռի. ք. և սեպ-
տեմբերի. ժա. : Վեյաւնի. Էբեյն Էլեյն.
Մեյաւնի. Էլեյն Էլեյն Էլեյն Էլեյն և Էլեյն
Էբեյն. — Շապուհ հրապալտ արքայն պար-
սից՝ պաշարեաց գքաղաքն ընդանդի՝ զսր
և էառ . . . :

Ելլ. էջ 352ա. — Հոռի. զ. և սեպ-
տեմբերի. ժր. : Տառ Էբեյն Էլեյաւնի. Սե-
յաւնի. Մեյաւնի. — Այս երանելի քահա-
նայ ապետքի՝ էր ի ժամանակս զիոկե-
տիանոսի . . . :

Ելա. էջ 353ա. — Սահմի. զ. հոկ-
տեմբերի. ժգ. : Սեյաւն Էլեյաւնի Էլեյն
Էլեյն և Էլեյաւնի և Էլեյաւնի և Էլեյաւնի.
Յետ մահուանն աղեքսանդրի մակեդոնա-
ցոյ. արշակ քաջ յազդէն պարթեաց . . . :

Ելբ. էջ 358ա. — Հոռի. իէ. և հոկ-
տեմբերի. զ. : Գեյաւն Էլեյաւնի Էլեյն
Էլեյն և Էլեյաւնի Էլեյաւնի. — Առաքեալն
քի. Թովմաս՝ կատարեցաւ ի հնդիկս և
քերաւ . . . :

Ելլ. էջ 361ա. — Սահմի. և. և հոկ-
տեմբերի. ժգ. : Վեյաւնի. Էլեյաւնի. — Սա
էր ի քաղաքէն անաղթէն ի ժա . . . :

Ելլ. էջ 361բ. — Սահմի. զ. և հոկ-
տեմբերի. ժէ. : Տառ է Վեյաւնի Էլեյն.
Մեյաւնի. — Սուրբ վկայս Ղուկիանոս էր
ի մեծ քաղաքէն անտիոքայ. Յաուրս . . . :

Ելի. էջ 363բ. — Սահմի. է. և հոկ-
տեմբերի. ժգ. : Տառ է Էլեյն Էլեյաւնի.
Սեյաւնի Էլեյաւնի Էլեյաւնի. — Արքեպիսկո-
պոսն կեսարու Ղահնդիտս յորժամ ձեռնա-
գրեաց . . . :

Ելլ. էջ 367ա. — Սահմի. ք. և հոկ-
տեմբերի. ժէ. : Տառ է Սեյաւնի Էլեյաւնի. —
Սովէ՝ էր ի բեղամոյթայ՝ ի ցեղէ . . . :

նիւն. էջ 372բ. — Սահմայ. թ. և հոկ-
տեմբերի, Ժր., համ է գ. առեկը Ղազար,
... և երբ, — Սուրբ առաքելին Ղուկաս՝
անսովորացի՛ էր և արուեստով բարից . . .

[illegible]

Եւր. էջ 377ա. — Սահմ. ժառանգութեան
տնօրէնութիւն. Վեպա-Քէ. Արքայն. Արքեպիս-
կոս. Է. — Յաւարտ յովանոսի՝ չարա-
փառ արքային՝ սրն. արտեմիոս էր պրատ-
ուեալ . . . :

ՆՃ. Էջ 380ա. — Ուստի, ժր. և հով-
տեմբերիւ իաւ. Վարդ. Խլարեան՝ հայր՝ հա-
րան. — Երթանիկ հայրն մեր՝ Իլարիսն...

հմա. էջ 382ա. — Սահմիր. ժզ. և չոկ-
տեմբերիւ իւր. Վրդ. Գրեկեոյ Երեզոյէ
Եղիշե. — Յերապոլիտ մաքուր քաղաք ան-
ուանիւ Սա հաւաստարակից առաքելոցն...

ԵճԲ. Էջ 381ր. — Սահմիր. Ժյ. և հոկ-
տեմբերի, իդ. և Տառն Յաւիւթայ առաւելայ իւն-
քառ փն. — Բակաւորոս որդի էր յովսէփա որ
անուանեցաւ ալր մարիամու ածածնին . . .

Ընդ. էջ 385ա. — Սահմ. ժե. և հոկ-
 տեմբ. իդ. Տա՛ն՝ Նըջ՛ան Է յարա՛նի. . . Բե-
 չնիւնն էիննն՝ որ յարեան յառաջ Բեռն-
 գոռոն։ Որոջ տնտնան էն յարոյն։ Մտնիշնու-
 Մէշնու։ Մտնիշնու։ Իննննն։ Յնննն-
 կոտնիշնու։ Մտնիշնու։ Փա՛ռք քիզ Աճ (կ'ե-
 րես) զրիւլ զործին լրմանը մտտ, ուրա-
 խութեան բացականչութիւններ կ'արձակ-
 Մեր կո՛ղմէ, իբր յիշատակ, կ'անկցունենք
 որ այսօր, 19 Փետրուար 933, Վեհ. Տ. Տ.
 Սահակ Բ. Կաթողիկոսի անունան տարեկար-
 ձի առթիւ, Հայէկի Ս. Քառասուն Ման-
 կունք եկեղեցւոյ մէջ յատկապէս մատու-
 ցուած Ս. Պատարազին, հոգեհանգիտու կա-
 տարուեցաւ նոյնպէս, նորոգ հանգուցեալ
 Հայր Յակոբոս Վրդ. Տաշեանի պատուա-
 կան յիշատակին և քարոյի պա՛հուն յար-
 զանօք խոստեցաւ իր քիզուն զործունէն-
 թեան (մասին)։ — Սոքայ էին ի մասնակո՛ւ
 Իրկոսի. . . :

Նմպ. էջ 388ա. — Սահմի. սկ. և չոկ-
տեմերեր, իզ. և հառ. և էլ հառ. Մեծ էլ-
յն է. Դեմքի-ն. — Սուրբ և փառաւոր-
եալ մարտիրոսն 'Իվանոսիոս' էր ի քաղա-

քէն, Թէոադոնիկէս՝ : Ի ժամանակս 'Իլիոկղե-
տիանոսի . . . :

668. Էջ 389ա. — Ուսմիկ. յը. և նոկ-
անժքեր: Իէ. : Վլադիմիր Վլադիմիր-
իչ. Լ. Եւգենի իւրյ: Իբրեի Լ. Յըլն. —
Թաւուրս Իրոկղեախանախ Կոպպաշու աք-
քաշի . . .

Նձդ. էջ 395ա. — Սահմի. ժթ. և հոկ-
տեմբր. իլդ. 1 Վաթ. Աջբ. և Վաթ. —
Այստեղ ալս ունեկ ծնաւդք քրիստոնեական...

նն. էջ 414ր. — Սահմ. ի. և հոկ-
տեմբերի թիվ. Աթուհիների 'Նշան' և Մա-
խ. — Արքայի կանայքս ռուսի' և Մանի
էին յընկերաց սրբոց Հովսփամեսնն . . .

6մը. էջ 417 ա. — Ստամբ. թա. և հոկ-
 տեմբերի. 1. Վլադիմիր. և Եղիշ Էջմուշ-
 կաթողի Աստվածատի. Նեմես. — Այս էրեք
 եղբարքս էին ի ժամանակս 'Իրիկդեհտա-
 նոսի... :

Նձր. Էջ 119 ա. — Սահմ. իր. և իր-
տեմերի: Լա. և Գեորգիան. Գեորգի. Կոն-
ստ. — Սա՛ իր այր խուճադուճ և վա-
րարնակ, լիկրի՛ն և ցիպտացուց ի քաղա-
քին այլու . . . :

Ոկ. էջ 421բ. — Սահմի. ից. և նոյնմ.
բեր որ աւարս ունի. երկուսուն: Տիւն ժամս.
տասն եւ զիւրս տասն եւ չորս. ի մինն.
քով եւ Աւարքն Քիւլիւն Կաշիւ. և Իսթան-
բուլ. — Կին մի էր այլրի, անուն Թէոդիստ,
բարեպաշտ . . .

Նկա. էջ 123բ. — Սահմ. իր. և նո-
յեմբերի ր. : Ավագ. Զին. Մարտիտան
... Ավագ. Զին. Մարտիտան. —
Սահմ. վկայ. և նոյեմբերի ր. :

6կր. ԽՂ 427 ա. — Սահմի, ի. և Եւ ռո-
յիմերերի, 9. : Վլադիմիր. քառ. վայելչ. Ա.
Լիվի. Եղիշի. Եղիշի. Եղիշի. Եղիշի. Այն-
ժամ. Սերգեյ. — Սոքա էին պարսկեր լի-
կրէն պարսից, աղիւթսիւս էր ծերունի . . .

ճկդ. էջ 430ա. — Սահմ. իգ. և նո-
յիմերերի. ց. և Վիշաբն-ճի. Սբ-ն-ն Վի-
շաբն. — Ի ժամանակս ժաքսիմիանոսի ամ-
պարիչս արքային էր ի տալսոն քաղա-
քէն . . . :

6111. Էջ 434ա. — Սահմ. իժ. և Նո-
 յիմարարի: և. Վլադիմիր. Սեբ. ճիւղ
 'Ին-ճարհոյ ար ին-ճարհոյ և ին-ճարհոյ

և ա. քս. յանձինս մեր. և տուր հոգի բռնել Պետրոսի նուաաստի բազմամեղի՝ Եւանել յայտ-բռնելու ինչպէս և հեռել ինչոց յաւերելոյ և Գրէգորի և ծնողաց մերոց և ամենայն հաւատացելոց և որ զամէնն ասէ նմաւ տր. ողորմ :

Ե. էջ 43ա՝ Ի վերջ վկայարանութեան Թէոփոսեանց թաղաւորաց. — «Ընդ նմին և զհոգի և զամբմին բռնել սորա շնորհքի նուաաստի բազմամեղի՝ և Գրէգորի որոյ զիր-քս հոգւո նորա է և քաւր իւրոյ ողորմես-ցի քս. Լճ :

Զ. էջ 64ա՝ Ի վերջ Աթանասիոսի վկայարանութեան. — «Եւ ողորմեա՝ և տուր հոգի կրանաւորութե. բռնել Պետրոսի նուաաստի ծառայի և Գրէգորի, և քաւր իւ-րոյ, և քի. » :

Է. էջ 88ա՝ Ի վերջ վկայարանութեան Եփրեմի խորին աստուայ. — «Քս. Լճ տուր հոգի բռնել Պետրոսի դառնայ յանաւրէնու-թեց. և ճղել ըստ դնացից սոցա նոյն և Գրէգորի և . . . » :

Ը. էջ 98ա. — Ի վերջ վկայարանու-թեան Սրբոյն Եպիփանու. — «Սոցին բա-րեխաւորութ. ողորմի քս. բռնել սորա Պե-տրոսի և Գրէգորի բռնել սորա և տաց հոգի ապաշխարութե. դառնալ ի մեղաց իւրոց և ամենայն հաւատացելոց . . . » :

Թ. էջ 181ա՝ Ի վերջ Տօնի Աստուա-ծածնայ վերափոխման. — «Սորին աղաւ-նաւք ողորմեա քս. Լճ բռնել սորա Պետրոսի-նի. ծառայի Լճ և Թէոփոսի. և ծնողաց իւրոց և . . . » :

Ժ. էջ 189բ՝ Ի վերջ վկայարանութեան Միւռոնայ քահանայի. — «Սորին աղա-թիւք ողորմի քս. Լճ գրողի Պետրոսի նուաա-սի և Մաւնի և որդւոց իւրոց. և Կիլի-սի. և որդւոյ իւրոյ Բազմելի և ամենայն. . . » :

ԺԱ. էջ 191ա՝ Ի վերջ վկայարանու-թեան Սրբոյն Իմաստ. — «Քս. ողորմեա՝ գրողի Պետրոսի՝ նուաաստի. ծառայի Լճ և Մաւնի և Գրէգորի ստացողի և քաւր իւրո-ւնի. և Կիլի. » :

ԺԲ. էջ 255ա՝ Ի վերջ գիւտի նշաւ-րաց Ս. Գրիգորի Լուսաւորչի. — «Քս. Լճ ի քո ի միւս անգամ զալըստեանդ ողորմից գրողի սորա Պետրոսի՝ նուաաստի ծառայի և

ստատ անուն բռնել՝ զի ոչ լին. կարեաց և անկութե. այլ լին. մեղաց մերոց գրեցի զսա զի թողութի. խնդրէք լճ զի ձեռն ալլուս խնդրողաց թողութի. իւր. և Լճ :

ԺԳ. էջ 315բ՝ Ի վերջ վկայարանու-թեան Եփիմուսայ. — « . . . և է բարեխաւ-սա քս. Պետրոսի գրաւորի նուաաստի որ ի գրողութե. ապաստարեալ է և Կիլի-սի. և մաւր իւրոյ ողորմեացի. » :

ԺԴ. էջ 419ա՝ Ի վերջ վկայարանու-թեան Զնեոքայ Եպս.ին — « . . . մի՛ մեր-սեր զմեզ յողորմութենէ քուսմէ և զգրաւք սորա շնորհքի երէնի՝ Կիլի-սի՝ և Կիլի-սի. և Կիլի-սի. » :

ԺԵ. էջ 421բ՝ Ի վերջ վկայարանու-թեան սրբոյն Եպիփանու. — «Քս. Լճ ո-ղորմեա գրողի գրոցս Պետրոսի նուաաստի բազմայ մեղի և Մաւնի և որդւոց իւրոց և ծնաւորաց մերոց Ստեփանոսի և մարց մե-րոց Մաւնի և Ալիքի և ամ. հաւատացելոց :

ԺԶ. էջ 426բ՝ Ի վերջ վկայարանու-թեանց Սակինթոսի ևն. — « . . . ողորմի քս. Լճ գրողի սորա Պետրոսի՝ նուաաստի ծա-ռայի սն. Լճ և ծնաց (այսպէս) իւրոց Ստեփանոսի և մաւր իւրոյ Մաւնի. և Մաւնի և ծնողաց իւրոց . . . » :

ԺԷ. էջ 457ա. — «Քս. Լճ ողորմի գրողի Պետրոսի՝ նուաաստի բազմամեղի և Մա-ւնի և ծնաւորաց մերոց Ստեփանոսի և : » :

ԺԸ. էջ 478բ. — « . . . Քս. Լճ արա՛ ողորմութիւն տաւնողացս՝ և գրողի սորա Պետրոսի՝ նուաաստի բռնել և Գրէգորի՝ որոյ յայտ-բռնել ինչպէս և Կիլի-սի. և ծնո-ղաց մերոց . . . » :

ԺԹ. էջ 23՝ ստորին լուսանցքի վրայ, անվարժ նստր գրով. — «Էհրջի շարժելի բռնել. Մաւնի. և Մաւնի. Մաւնի և Մաւնի. և ամ. արեան ննջեցցն յամէն : » :

Ի. էջ 31՝ ստորին լուսանցքի վրայ, նոյն զրէն. — «Ըսացողի գրցս. Վաւա-ղի (?). Ընդիւն. Լճարի. Մաւնի. և Մաւնի. Վաւաղի. Մաւնի և Մաւնի. Խաւ-նի. ննջեցցն ամէն : » :

ԻԱ. էջ 43՝ նոյնպէս. — «Ըսացողի գրցս. Մաւնի և Մաւնի. Մաւնի և Մաւնի. Զաւնի (Մատուր, կամ Աստ-ուածատուր). Գաւնի. և ամ. . . » :

ԻԲ. էջ 45 նշեալէս. — «... Վաշին. Աննա...» :

ԻԳ. էջ 64 նշեալէս. — «... Վաշին, Կաշին և Խար Կնոյն Մաշին. Գաշին...» :

ԻԴ. էջ 66 նշեալէս. — «Ըստացողի գրքս. Ղաշին և ամ. որդիս. ...» :

ԻԵ. էջ 76 նշեալէս. — «... Սոցին բարեխառնութիւն. քս. Աճ ոգորման՝ Բնոյն Մաշին և Մաշին. և ամ. ...» :

ԻԶ. էջ 305 նշեալէս. — «Ըստցողի. գրքս. Աշին. Կաշին. Դաշին. Սաշին. և Գաշին. Վաշին. Աննա. Մաշին. և Մաշին. Գաշին. և Կնոյն. Կաշին. և ամ. ...» :

ԻԸ. էջ 1րդ զատարկ երկրորդ թուղթին վրայ. — «Ես իւրայ Պաշ գեղէն մա... (մկնակեր) Սաշին. որդի Գաշին. Աննա՝ քիւ մը վար. — «Ես մեղայաբար Մաշին. և ամ. ...» :

գիրս ով որ կարդայ մեղայաբար իշեայ իշեայ իւրի յառաջի ամենային Աճ ամէն թվին ՌՄԶ (1757) թէտընբերի (այսպէս) Դ. որնն» :

ԻԼ. Սկզբի զատարկ թուղթի կընաւ. — «Ես մեղաւոր Մաշին. Մաշին. Սաշին. Կաշին. Դաշին. Սաշին. և Գաշին. Վաշին. Աննա. Մաշին. և Մաշին. Գաշին. և Կնոյն. Կաշին. և ամ. ...» :

ԻԹ. Վերջի առաջին զատարկ թուղթին վրայ. էջ 480, կայ նետեալ իշատակաւ գրուածքին, կիսովին կորսուած ու փտած թերթի մը վրայ. — «... րէ ինքնակաւ և մայրագիւն ... հողայ տապան Սաշին. մեղայ պարտ և անպիտան Կաշին. ... գիրս ով որ կարդայ հանգուցեալ հայրն իմ իշայ հողա... գերեզման լուսաւորէ ... այլ իշայ իշայ իւրի Աճ ամէն. թվին ՌՄԶ (1758) թէտընբերի» :

Յ Ա Յ Ս Մ Ա Ի Ո Ւ Ր Վ

ԻԲ. ԹԻ. 121

ՌԼԱ = 1622

ՌՈՒՂԹՔ 1576 (= 1352 էջը). — ՄԵՆՈՒԹԻՆ՝ 30 X 27 X 12 սնդ. ԳՈՒԹԻՆ՝ երկուս. — ՏՈՂՔ՝ 38. — ՆԻԻԹ՝ լաւ յղիւած հաստ եւ տոկոսն բամպակեայ թուղթ. — ԿԱՋՄ՝ արեւելեան, տախտակեայ. չազանակագոյն, կաշեպատ, զարդարուն. միայն թիկունքով. — ՄԱԳԱՂԱԹԵԱՅ ՊԱՇՊԱՆԱԿ՝ չրկան. — ՀԱՆԿԱՄԱՆՔ՝ քաւական խնամով պահուած. թէն հաստ եւ ծանր կողոր մարմինէն բոլորովին քածնուած, քայքայ եւ այնպէս քուն հատոր կը մնայ անփնաս. անթերի. ու հազի թէ սկիզբի բանի մը թերթեր կարէն ինկած ու կիսովին շարժական. 8իւ շատակագրութիւնը լման. խորաններն ու զարդական մասը իրենց սեղը. — ԶԱՅԱՎԻ ԹՈՒՂԹՔ՝ երկու մաս. քուն թերթ սկիզբը կան. երկու թերթ ալ վերջը, մասամբ աղտոտած ու իազմզած. — ՎԵՆԱԿՆԻՔ՝ երկը տող, սկիզբի խորանին, առաջին գլխու, առաջին ծանթագրութեան տակ. Առաջին տողը զուշաւոր դարդադիր է. իւրաքանչիւր վրի 2, 2 սնդմ. երկարութեամբ. կապովտով եւ մանուշակագոյն կարմիրով խառն. Յաջորդ երկու տողերը անյաջող երկաթադիր են. մին մանուշակագոյն կարմիր, իսկ

միւսը արիւնագոյն. երկրորդ խորանի տակ, էջ 533, վերնագիրը. երկու տող են միայն. առաջինը համակ թռչնագիր, կապտայ եւ կարմիր սիրուն ձաղկումներով. իսկ երկրորդ տողը կարմրադեղ երկաթագիր է. երրորդ խորանի տակ, էջ 849, վերնագիրը մէկ տող են միայն, համակ զարդադիր. լեզակի եւ կարմիրի խառնուրդով. — ԴԻՐ՝ մեծագիր, յաջող եւ ծայրը, ծայր մէկ գրէն ելածի սլէս բոլորադիր. սիւ թանք վիւնտով. խորագրային բոլոր ծանթագրութիւններն ու գլխակարգութիւնները կարմրադեղ սիրուն բոլորադիր են. մանուշակագոյն մուր կարմիր մեծ սկզբնատառերով խառն. — ՈՒԶԱՐԱՅԱՆՔ՝ խիստ բազմաթիւ են. իւրաքանչիւր վկայարարութեան բոլորադիր, տնխափան, զարդադիր ու թռչնագիր խառն, երբեմն փառագիր, կարմիրով ու կապովտով ծածկուած. երկրորդական սկզբնատառերը երկաթագիր են. մուր կիւնամետով ներկուած. ԼՈՒՄԱՆԱՅԱՆՔ՝ խիստ շատ են. անուշադեղ իւրաքանչիւր ձառընտիր սկիզբը. լեզակագոյն եւ մանուշակագոյն կարմիր խառնուրդով. քաւական յաջող. իւր մը միակերպ, չալկալի ծաղկուածներն մոտիւններով. Խորան-

ները եղբորդ միծ լուսանցադարձրը, զրուած են ամրոցը էջին երկարութիւնը, միեւնոյն տարագով, Տեղ տեղ, լուսանցադարձրուն փոխարինում են քաւական յաջող մանրանկարները: — ԻՄԱՆՆԻՈՒՆՔ՝ քաղաւթիւն են, դժուար ըլլալով խրաքաշիւրը գատ գատ առնել, իբր ընդհանուր նկարագիր քաւական նանակը միայն ըսելով որ անոնք առ հասարակ սուր-սծրու նկարներ են, որոնց ծաղկումին են ղէմքի գի-ծերուն մէջ աւելի ուշադրութիւն զրուած է եւ որոնք, ուլետր է ըսել, աւելի խնամուած են քան լուսան-ցադարձրը: Իմանականներու պատրաստութեան մէջ ծաղկողը յախապատուօրէն ընտրած է թիւզան-զակուն եւ մնրթ երրայական դիմանկարները, քայց իբր զգեստաւորութեամբ գրեթէ միշտ թիւզանկան տա-րազը ընտրուած է, լուսապակի խաչանիչ հմիփո-րու, մախ մեռքի մատներու մէջ աւետարան, երկ-նագոյն փիլոն, ուսընթակ մագեր են: Ուշադրու է որ բոլոր Իմանականներու մէջ, քայցաւած մեռքերը ալլաւաղակօրէն սղեղ են, թթաւաւոր անհամեմատ մեծ եւ չափազանց հեռուցած մեռքի մնացեալ մա-սկն: Բոլորին մէջ յաջողագոյն է եմփրմ Խորին ա-սորուոյ մանրանկարը ղէմրով եւ տարագով շատ ներդաշնակ: — ԽՈՐԱՆՔ՝ միայն երեք հոտ, յաջող եւ աշխատուած գործ բոլորն ալ, Առաջինը էջ 19, Թանկը եւ անծաշակ լեղակագոյն յատակի վրայ, վնջ միծ եւ փոքր վարդեանկերով, վերել նարնջա-գոյն սիրուն շրջանակով ուր կայ յաջող կիսանկարը սուրբի մը, Խորանին ճակատը կրկին բոլորչներու սիրուն քայուածք մը, պատշգամածն: Երկրորդը էջ 33, աւելի սիրուն է, ներկերն ու ընտրուած գիծերը աւելի լուրջ եւ ծաշակաւոր, լեղակագոյն յա-տակով, որուն վրայ խաչամեծ քաղաւթիւ վարդեան-կեր սիրուն լուսանկար յօրինած են, պատի վրայ կամ գետնի վրուած հողական աղուոյ գործի մը տպուորութիւնը տալով, ձակատը պարզ քաւա-նիւն քայուածք մըն է, բոլորը ծիրանի եւ սպիտա-կով աւարտած սիրուն եւ անկիւնաւոր երկրի մը մէջ: Երրորդը էջ 86Ս, լեղակագոյն յատակի վրայ, նորագիծ քաղաւթիւ քաւեակներ կան, սրտամեծ գոյգ տերեւներու վերեւ քայուած վարդասպիտակ միկոններով: Առանց խորանայու քաղաւթական համեմատութեանց մէջ, ըսենք միայն որ հասարա-խաչակն գիրով եւ քաղաւթակութեամբ, այնպէս ալ ծաղկումով չի տարբերիր մեր թիւ 118 Յայտաւոր-րէն, ի լուս առեալ ներկայիս ամերանկարներու սի-րուն հասարածութիւն, որ կը պակսի նախորդին մէջ երկուրն ալ ըլլալով միեւնոյն գոյնի եւ ծաղկոյնի ար-դիւնը, երկուրն զրուածն ալ միեւն ըլլալով 17 տար-ուան տարբերութիւն մը միայն, ներկայիս աւելի հին ըլլալով թիւ 148 էն: — ԿԻՍԱՆԻՈՒՆՔ՝ ինչ են թիւ-ւով, էջ 100 ա, հոռի. ա. կապոյտ յատակի վրայ է, ծիրանեղոյն-ծիրանով չորս վարդեանկեր էջ 504 ա. Տրէլի. ա. զարմեալ լեղակագոյն յատակի վրայ, չորս տակադարձ եւ անհիւններ, մէջք կարծիր-ծերակ հողանկարածն տերեւներով: — ԳԻՐԻՉ՝ Տէր Ղազար յաշնայ՝ իր սգնականներով: — ՍԱՆՈՒՆՔ՝ Մանուկ

Գարուն: — ԺԱՄԱՆԱԿ՝ 1622: — ՏԵՂԻ՝ Հաւէպ: — ԵՄԵՂԻՆՔ՝ Տ. Ղազար Ինքը:

Իմանական է Գալուստ, կոնգ, զըմ-ուարակիր, լիակատար եւ հասարակ, գա-ղափարուած Երեւն կոչուած հաւանութիւն, եւ յար եւ նման մեր թիւ 148 Գայտաւոր-քին, ըլլալով միեւնոյն գրչութիւնը նախա-ւոր Տ. Ղազար քի. Հաւէպի, այնպէս որ աւելորդ կը նկատենք առաջ քաղաւթիւ-թիւնը ամբողջութեամբ անցունել մեր ցան-կումին մէջ, կը քաղաւթակէ բոլոր տարին, անխափան:

Գիշատակագրութիւնը իմանական են, գրեթէ իւրաքանչիւր վկայաբանութեան վերջը: Ունի զլուսաւոր յիշատակարան մը, որուն սկիզբի մասը գտնել կ'ընենք արա-գրել, հարազատօրէն նոյն ըլլալով թիւ 148ի յիշատակարանին ալ յիշատակի: —

1. էջ 1351 ա. — Ե. . . եւ եղև ա-ւարտումն գրոցս ի ՌՀԱ (1622). Թըւակա-նիս հայոց. ի լուս եւ յընտիր օրինակէ՝ որ ասի շէշէ՝ ք. և այլ աւելի քան զնորայն զի շատ նոր վկայք ասալ գրեցան՝ եւ հարաա-ցաւ գիրքս այս քան զնորայն: Գրեցաւ սա ի մայրաքաղաքն Հալլա, Հնգ հոգանեա-ւք. Թեշէն, և ք. Կոստանդնուք, Զեռամբ ա-նարժան եւ անարհեստ քոչն ուսանան: Ա-ւալ քիչ, որ անուամբս միայն եմ, եւ գոր-ծովս ամենեւին հեռի, Արդ որք հանգիպիք սք. զըրոցս, կարգաւով, կամ օրինակելով յիշեցէք ի սք. յաղթան մեր զվերայ յիշե-ցաւ քաղաքը զըրոցս, Կոստանդնուք, և զիւր կողակիցն՝ և զիւր մեզոյն եւ գորդիքն եւ զամ. պղպալիքն՝ զկենդանիս և զհանգու-ցեալսն, եւ ի բերանով եւ ուղիւ սրտի՝ ԱՏ ողորմի ասացէք, և ԱՏ ձեզ օգործեսցի ամէն, իսկ որ շարժողն է ամէնայնի, եւ շարժէ կամ. Հակա ի բարի, եւ իմքն ան-շարժ է կամի. հոգին ԱՏ ձգարիւմ, շարժ-եաց զշարժումն բարի, եւ բարեգեաց ի սիրտ և յոգի յայս բարեւել զիւր քաղաքն: Որ շարժեցաւ ի նախանձ բարի, և ցանկա-ցաւ այսմ տառի, և հոգիւից սք. մատենի, ամատուելի, բուրաստանի, եւ քաղաւթիւ յայսմ տառի, որ բազում պտուղ լինեցան ունի, և կերակրին մանկունք բարի: Որսա

151

Յ Ա Յ Ս Մ Ա Ի Ո Ի Ր Ք

Հին Թիւ՝ չկայ

ԹԴ (1554)

ԹՈՒՂԹՔ՝ 487 (= 974 ՀՋՔ). — ՄԵՇՈՒԹԻԻՆ՝ 33×26×10 սնդմ. — ԳՐՈՆԹԻԻՆ՝ երկսին.— ՏՈՂՔ՝ 41. — ՆԻԻԹ՝ րամուկեայ զեղնորակ թուղթ, տուկուն եւ լաւ յղկուած, մագաղաթանման. — ԿԱԶՄ՝ արեւելեան, տափտակեայ սեւագոյն կաշեպատ. — ՄԴԱԳԱՂԱԹԵԱՑ ՊԱՆՊԱՆԱԿՔ՝ չկան. — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ շատ վատ. կազմը ամբողջովին քայքայուած. քակիզքի կողմը մաշած ու հինցած. թիկունքի կաշին պատուած ու մէկ կողմ ինկած. իսկ կռնակի կողքին տախտակեայ մասին կոտորած կոտորներու կրմախորք միայն մնացած: Ոլիգրի մատիկ մէջ կը պակսին բովանդակութեան ցոնիքը եւ նաւասարդի առաջին օրուան Յովնանու կարապետի եւ Աթանազիեայ տօնի յատուկ ճառը: Ներքին մասը թէւ պակասներ չունի. քայքայ գրեթէ բոլոր թերթերը ինկած են կարէն, եւ ամբողջ հատորը պէտք ունի. այլու շատերու հետ հիմնական նորոգութեան, ճնշի մասնակի աւերներ պակաս չեն: Ճեղքազիրս թուագրուած չըլլալով՝ ցանկում առաջ ապահովուած է այդ պակասը: Գեղարուեստական մասը վնասուած չէ. եւ հանուած ու զոգրուած կտորներ չկան. — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹՔ՝ չկան. — ՎԵՐԵԱԳԻՐՔ՝ քիչ են. ՀՋ 391, երկրորդ խորանին տակ՝ կայ մէկ սող միայն. երկաթագիր, անյաջող՝ մոթ թալի գոյն: Նոյն ոճի է ՀՋ 631րդ խորանի տակի միատող վերնագիրը. — ԳԻՐ՝ սեւ թանձր եւ փայլուն մկրտով յաջող բոլորագիր. խորագրային քոյր ժանթագրութիւններն ու զրլ-խակարգութիւնները մանուշակագոյն կարմիրով բոլորագիր են. — ՈԿՁԹԵԱՏԱԹՔ՝ շատ են. Նկարուն, գրեթէ իւրաքանչիւր վկայաբանութեան սկիզբը մեծագոյն մասով թռչնագիր. հոս, գոյները զուարթ չեն, եւ առհասարակ կիսովին ծաղկուած. մնացեալ կէսը մնալով ստուերի կամ թերագծի մէջ. ու այս ոճը, ինչպէս այլուր եւս տեսած ենք, աւելի վայելուչ է. թանձրօրէն ծաղկուած զարդագրութեան մաս: ՀՋ 391ի սկզբնատառը ունի շոգնեռաւային երկաթ խարիւղի մը մեծը. զէմ զիմայ կծկուած երկու աղուէտներ, եւ մէջ տեղը իրարու փաթթուած երկու ծովային կենդանիներ: Էնդակազոյնը շատ թեթեւ է. դրուած է իրեն ստուեր, բուն ծաղկունքներ քայքայ սքանալու են: ՀՋ 631ի սկզբնատառը սրտուն մանրանկար մըն ալ է ինքնին, ուր կ'երեւայ ոտրի կանգնած եւ երկու մեծերը զէպի առաջ վիճակով եւ նոր ժամանակներու յատուկ արդուգարգով գրլ-խարաց կիւ մը, ետեւի ոտրներուն վրայ կանգնած կենդանի մը վրայ հիացող վիճակով. — ՄԱՆԲԱՆԿԱՐՔ՝ չկան. — ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴՔ՝ խիստ քաղմաթիւ են, իւրաքանչիւր վկայաբանութեան թիւին չափ:

Թարգմանի գոյն եւ լեզակի ծաղկունքներով՝ քաւական վայելուչ եւ ընդհանուր համարութեան մէջ, այլ զարդական մասներու հետ. ուր տեղ տեղ խառնուած են նաեւ զիմանկանքի ալ. Խորաններու կից եղող լուսանցքի զարդագրերը մեծադիր են եւ աւելի խրանամուծ. — ԽՈՐԱՆՔ՝ միայն երկու հատ են, առաջինը ինկած ըլլալով իր թերթին հետ եւ կորսուած: Առաջին խորանը. ՀՋ 391. ծովագոյն յատակի վրայ, կը կրէ զանազան մոտիւններու վարդեանքներ. թէ՛ գոյնով եւ թէ՛ զիծերով անյաջող, հակառէ համեմատաբար աւելի նեղ է եւ պարզ քառանկիւն մը: Երկրորդ խորանը. ՀՋ 631, սովորական խորաններէն կը տարբերի իր ծեւովը. հաւասար մեծութեամբ, զիծերով ու ծաղկունքով երկու հնգանկիւններ են, իրարու կցուած, յատակը միշտ կապոյտ քայքայ վարդեանքներ շատ աւելի սրտուն, քոյրն ալ խառնանք. — ԿԻՍԱՌՈՐԱՆՔ՝ չկան. — ԳԻՐԻ՝ Գարբիլ սարկուազ. — ՍՏԱՅՈՂ՝ մահտեայ Ալլաւա. — ԺԱՄԱՆԱԿ՝ ԹԴ (+ 551) = 1554. — ՏԵՂԻ ունյայտ՝), հաւանաբար Կեսարիոյ Ս. Կարապետ եւ կամ Մարաշ. — ԵՄԱՂԿՈՂ՝ գրիչը՝ օգնութեամբ շագար եւ պակ-ի եւ Պաղատաբար սարկուազի:

Մատենան է *Յայտնաւոր*, ուր տարւոյ օրերու կարգաւ դրուած են Սրբոց Վարդն ու Վկայաբանութիւնները. եւ որովհետեւ Հալէպի մէջ գրուած Կայսմաուրքներու (Մերենց օրինակէն) հետ հարեանցի բազմաթիւութեամբ մը յոյնիսկ դատնք աչքառու տարբերութիւններ, հոս կը դնենք ամբողջ բովանդակութիւնը, իրենց զխակարգութեամբ^{*)}, նախապաշարի առաջին օրուան վկայաբանութեան վերջին սխալակ միայն կայ, ինչպէս ու կորսուած ըլլալով նախորդ թերթերը:

*) Տեղւոյ յիշատակութեան անկիւնը հինցած ու կորսուած ըլլալուն:

**) Մատենաբարդէն Տէլ մասոյ զխակարգութեանց մէջ յայտնի տարբերակներ կան, ու այս յաճախ անոր համար՝ որ գրագիրք այս կարգի գրութեանց մէջ շատ անգամ բաւական ազատ շարժած են:

1. Էջ 1ա. — Կը պատմուի Շիկարու վրայ, ուր ի միջի այլոց կ'ըսուի. —

«Թագաւոր մի կայր հայոց ուսեւապղ անուն. և ունէր որդի մի խելագար՝ ընտր անուն: Եւ ի մեանել արտաւազայ՝ աչ հոտ զթգրութիւն չիղարայ՝ զի խելագար էր: Վա. որոյ և աշխարհս վրդովեցաւ՝ և աւերումն լինէր աշխարհս: Եւ յաւար միւսմ հեծեալ չիղարն ի ձի. և ետ փող հարկանել թէ կամիմ թղթել: Եւ ել զնաց ընտիր հեծելով ի գրասանս. և ելեալ ի վերայ կարմնջի գետոյ վասն անցանելոյ: Եւ անդէն շարմեալ զնա այսոյն պղծոյ. անկաւ ի գետն և կորեաւ: Եւ հեծեալաւորն համբաւեցին՝ թէ Ածքն չիղարայ յափշտակեցին զնա՝ և եղին ի սեաւ լեռնոս որ է աւազ Սաւսիս՝ և անդ կայ շղթայած: Եւ ք. շուն մի սպիտակ և մի սեւաւ. կու լիցեն հանապաղ զճըլթայսն չիղարայ՝ և ի տարկից ի մին մազն ցայ՝ որ թէ կտրի, նա ելնէ և պաշխարոս անցուցանէ: Վասն որոյ կարգեցին կախարդքն առաջել զիմաճ՝ թէ ի տարկեւտն ի նաւա. սարդի ի. ա. և մանայն գործաւոր՝ զիւր գործն զիւն: Եւ իցէ, կոփէ. ց. անգամ զարբինն հայն՝ զի կալն չիղարայ ի մազն եկեալ է ի կտր. զարմեալ հաստանայ և ամբանայ. որ աչ ելնէ չիղարն: Այսպէս առաջել զիմաճ վարկին հայք մինչև ի սքն. զրիզոր ի յուսաւորին մեր: Եւ խափանեալ զայն և կարգեալ տանել (այլուր սոճել) ի նաւասաի (այսպէս) ի մկն, ի սրբոյն յովանեւ կարապետին և աթանաղինեա եպս.ին (այլուր հրպիցն): Զի սեւաւ և գարշելին խափանեցի, և սքն. և նշմարտն հաստանեցի, ի փառս Ածյ մերոյ:»

2. Էջ 1ա. — Կաւասարդի ք. Եւ աւագոստոսի ժր. Վկայաբանութիւն. սրբոյն Անիկոստի և Փես. — Անաւրէն արքայն Դիոկղետիանոս՝ եկն ի քաղաքն Նիկոմիդայ՝ առ ի դատել. . . : Ասոր կը կցուի, 2բ. Յայսմաւուրք վկայաբանութիւն Լաւրէնտիոսի և Պաւլիոսի. — Արքայ էին յամս զեկոսի ամբարիշտ. . . :

3. Էջ 3բ. — Կաւասարդի ք. Եւ աւագոստոսի ժր. Վկայաբանութիւն Սրբոյն Մարկեղոսի եպս.ին և սրբոյն հնորատու. — Սուրբն մարկեղոս՝ էր ի կիպրոս կղզոյն յամս. . . : (Վիկենայի ձեռագրաց թիւ 7 Յայսմաւուրքի մէջ այսօր, Կաւասարդի Կ. յիշատակ է սուրբ հայրապետացն հայոց «Տաթև» Մ. ցուցակ էջ 25բ, մինչդեռ մեր բոլոր օրինակներու մէջ այս վկայութիւնը կը պակսի):

4. Էջ 5ա. — Կաւասարդի ք. Եւ աւագոստոսի ժր. Տաւն է շողակաթին իջման

Միածնին. րանին Ածյ ի Վաղարշապատ. — Լուսաւորիչն մեր «Բն. Զննութ» յորժամ ել ի վիրապէն և եկն ի Վաղարշապատ քաղաք. ամփոփեաց զնշխարս սր. կուսանացն հաճութեաց. . . : Ասիկա Լուսաւորչայ տեսիլքին համառօտ պատմութիւնն է, ըստ Աղաթանգեղոսի՝ որուն կցուած է նաև, Ծա. Սրբոյն Մարկեղոսի վկայաբանութիւնը. — Էր սա ի քաղաքէն Սեբաստիոյ գնդին, և էր հաւատով. . . :

5. Էջ 6բ. — Կաւասարդի ք. Եւ աւագոստոսի ժր. Տաւն է փոխման ամենահեալ կուսին Մարիամու Ածածնին: Պարտ և արժան է գիտել զգրեալ սքանչելիսն. . . :

6. Էջ 11բ. — Կաւասարդի ք. Եւ աւագոստոսի ժր. Վերստին տաւն է փոխման ամածնին: Եւ յիշատակ պատկերին որ ի դաստառակին. — Արդար արքայն հայոց և ասորոց՝ լուաւ վն. քի. թէ մեծամեծ. . . :

7. Էջ 15ա. — Կաւ. է. և աւագ. ժր. Վերստին տաւն է փոխման ամածնին և վկայաբանութիւն. Միւռոնեա և պոլին. — Ի ժամանակս զեկոսի ամբարիշտ արքային՝ էր սքն. . . :

8. Էջ 18ա. — Կաւ. ք. և աւագ. ժր. Վկայաբանութիւն Սորոսի և Փլորոսի և Դոմեղեա. — Փառաւորեալ վկայքս քի. . . : Ասոր կը կցուի, 19բ. Յայսմաւուրք վկայաբանութիւն. սրբոյն «Բն. Զննութ» և հաւար և մաւր նորա և որոց ընդ նմա. և ուր ի միջի այլոց կ'ըսուի. —

. . . Եւ յետ սակաւ աւուրց՝ եղև հալածումն քրիստոնէից ի կոստանդնուպոլսէ՝ յորացուղէն քի. . . Եւ քաղաքէն հանարեկեալ՝ զողայն ի յաւէ շարչարանացն Որոց առաջնորդեալ մասնուն յստեփաննոս լոյ. անձանց, որք էին արք. և կանայք կուսանք. և ի գիշերի եկեալ զնացին ի քաղաքէն: Եւ Կաղարոս հայրն ստեփանոսի, մտաւ ի փախստան հանապարհին. ձեւմաց, քաբի վարիւք և նշմարտ հաւատով փոխեցաւ ի քս. զի ի գիշերի ամփոփեցին և փոխառակի ելին ի լեռնոս ի քարածաւ մի: Զոր սրբոյն յարսեղի արարեալ էր եկեղեցի. և խաչ ահեալ էր անդ՝ յանուն սր. ամածնին. և աղբիւր ջրոյ ցուրտ և բարեհամ, բղխեալ ի տեղաւորն որ կայ մինչև ջրասար. . . : Իսկ յառաջագոյն հաւատաղեալքն՝ եկին առ իշխանն կոստէ և առնին՝ սկիզբն արասցուք ինն Սրբոցն վկայաբանն և զիցուք զնշխարս սոցա ի ներքոյ հիման տաճարին. . . :

[illegible]

հին խանթուշ էր ի ժամանակս կոտապաշտ արքային Վալերիանոսի... :

25. Էջ 58ա. — Նաւ. իւ. և Սեպտ. դ. Վկայաբանութի. Բարեւոյ իրպին. և գ. աշակերտաց նր. — Բամս Նոմերիանոսի աշակերտն արքային էր սրն. Բարեւոյն հայրապետն յանտիրոջայ քաղաքին և յաւուր միում բոնաւոր արքայն կամեցաւ մտանել... :

26. Էջ 59բ. — Նաւ. իզ. և Սեպտ. և. Վկայաբանութի. Սրբոց Խ. կուսանացն և Ջաքարիայ մրգրէին. հրն յովանու. — Սրբուհի կանայքս էին ի ժամանակս լիկիանոսի անաւրէն և չար թաղաւորի՝ յերկրէն թրակայ... : Ասոր կցուած կայ՝ Յիշատակ է կատարման քահանային զաքարիայի հարն յովանու. — Սա քոյ. անայապետ էր յազգէն Ղևա... :

27. Էջ 61բ. — Նաւ. իէ. և Սեպտ. գ. — Վկայաբանութի. սրբուհոյն երինեայ և ժգ. մարտիրոսացն և կուսանացն. — Սուրբ առաքեալն Փիլիպոս՝ ոչ մեծն որ յերկուտասանիցն՝ այլ... :

28. Էջ 63ա. — Նաւ. իը. և Սեպտ. է. Գիշատակ սր. ժողովոյն որ ի նիկիայ քաղաքի վասն արիոսի. — Արիոս երէցն աղաքսանդրացի՝ երեւեցաւ հայոյնից քի. որդւոյն Ածյ. ... :

29. Էջ 65բ. — Նաւ. իթ. և Սեպտ. ք. Տաւն է ծնողան սր. կուսին, Յովակիմայ և աննայէ. — Յազգատոհմէն իլի և ի ցեղէն յուդայ՝ էր յովակիմ որդոցն դաւթի և... :

30. Էջ 68բ. — Նաւ. լ. և Սեպտ. թ. Յիշատակ վարուց Մահուան սր. Հայրապետին Սահակայ. — Սուրբ Հրպն. Իսահակ որդի մեծին Ներսէսի, Սրբուհոյն Աթանապիանայ, որդւոցն... ուր ի միջի այլոց կայ՝

... և յորժամ ըստ կամաց սրբոյն ոչ արարին. իշխանքն և աղատքն և իյ միաբանեալ ընդ ազատացն հայոց՝ և վասնց երկց մի՝ Սուրմակ անուն ի գաւառէն Բզնունեայ ի գեղէն որ կոչի արձիկ... :

31. Էջ 71ա. — Հոռի ի. ա. և Սեպտ. ժ. Վկայաբանութիւն երկոց սր. կուսանացն. և պաւղոսի եպսին. — Սոքա քորք էին հարապատք՝ սրբութիւն. վարժեալք՝ և մա-

քուր կու... : Ասոր կցուած կան, յաջորդաբար, Վկայաբանութի. սրբուհոյն Բասիլիդայ. — Սա էր Թ. ամաց ի նիկոմիդայ... և՛ Յիշատակ վարուց պաւղոսի եպսին. — Սա էր ի սպանիոյ յարեւմտից՝ եպս. լեալ միում դաւառի... :

32. Էջ 73ա. — Հոռի բ. և Սեպտ. ժա. — Վկայաբանութիւն սրբոյն Մանուէկայ և Սողոմի. — Կոտապաշտ արքայն սաբիւոս պարսից թղրն.՝ ասպատակաց ի հռոմ... : Ասոր կցուած է՝ վկայաբանութի. սրբոյն եպսիքոսի. Սա էր ի քաղաքէն կեսարու. և վս. ի քրիստոս հաւատոցն... :

33. Էջ 74բ. — Հոռի գ. և Սեպտ. ժր. Վկայաբանութի. սրբոցն Ապտոնիմոսի և Սեւեռիանոսի. — Բամս Մաքսիմիանոսի անաւրէն արքային սրն. ապտոնիմոս՝ և պսկ. լեալ խաւացուց։ և վասն... :

34. Էջ 76ա. — Հոռի դ. և Սեպտ. ժգ. Նաւակատիկ է սր. խաչի տաւնին և Յարութեն. և դողդոթային և այլ սրբութեանցն. — Յետ գոտի սր. խաչին հրամանաւ Հեղինեա մաւր... :

35. Էջ 77բ. — Հոռի ե. և Սեպտ. ժդ. Խաչվիրաց է և տաւն սուրբ խաչին. — Դըլիտոյն Հեղինէ մայր ինքնակալ կայսերն մեծին... :

36. Էջ 79բ. — Հոռի զ. և Սեպտ. ժե. Վերրատին տաւն է սր. խաչին և վկայաբանութի. Նիկիտասայ. — Սուրբն Նիկիտաս՝ էր ի խուժաղուժ յերկրէն Կիթացոց՝ յանկոյս զետոյն Դանորայ... : Ասոր կցուած է՝ վկայաբանութի. և վիլիմայ կուսին. — Ի ժամանակս Դիոկղետիանոսի անաւրէն արքային. էր կոյսն... : Իա՛րձեալ՝ յիշատակ է սուրբ մարտիրոսացն, որ եղեն այլ ազգաց ի հարիւր և ի կ. թուականիս միւր... :

37. Էջ 81բ. — Հոռի է. և Սեպտ. ժգ. Վարք և յիշատակ աղախնոյն այ. Թէոդորայ. — Բամս զինոնի՝ բարէպաշտ կայսերն յունաց։ էր Թէոդորայ ի քաղաքէն աղեքսանդրեայ... :

38. Էջ 84բ. — Հոռի ք. և Սեպտ. ժէ. Յիշատակ սրբոց թարգմանչացն Սահակայ և Մեսրոպայ. — Լուսաւորիչքն մեր և պաշտաւ ջահքն եկեղեցոյ սր. հրպն. իսահակ... ուր ի միջի այլոց կան՝

... եւ ապա հրամանաւ սր. հրովն. ի սահա-
կայ. գնաց սր. հրովն. մերտայ ի վրսց ասե՛ն՝ և
արար նոցա զիր.՝ րս. նոցա լիպուին՝ եւ ապա
գնաց յաղութն՝ եւ րստ սրելոյ շնորհացն
յլն՝ արար և նոցա զիր... Զի սրն. վարդան՝
թողն էր Սահակայ. եւ անպիտի մեծաւ պատ-
ւով զարձան ի խոյս՝ լայց սակաւ մի սիրով՝
մեղադրեցին մարտովայ... Եւ նստաւ մեծն
Մհարոյ՝ յետ հորա կաթողիկոս՝ զ. ամիս. եւ
յետ զ. ամսոց՝ և նա փոխեցաւ ի քս. ի մե-
հեկի ի. ժգ. ... :

Ասոր կցուած է՝ Վկայաբանութի. սրբոյն
Տրոփիմայ և Կոմերիշոյսի և Սարատրան-
եայ. — Սոքա էին ի ժամանակս կոստպաշտ
արքային Պրոքայ ի ... :

39. էջ 86 ր. — Հոռի թ. եւ Սեպտ.
ժր. Տաւն է Մովսէսի մարգարէին և ահա-
րոնի եղբարն. — Նախամարգարէն մովսէս
ած.տխաւսն՝ որ առաջին էր ամ. մարդա... :

40. էջ 89 ր. — Հոռի ժ. եւ Սեպտ.
ժթ. Յիշատակ վարուց երանելոյն Յոհան-
նու կողոնիոյ եպօսն. — Սա էր ի Նիկիոյ-
պաւսէն հայ. և միայ որ ի ծնողացն ժր.
ամաց՝ բաշխեաց զամ. ինչս իւր ազքա-
տաց... : Ասոր կցուած է՝ վկայաբանու-
թիւն սրբոյն մակրոքայ գորղիանու՝ հեղի-
նու ... ևն :

41. էջ 91 ա. — Հոռի ժա. եւ Սեպտ.
ի. Վկայաբանութի. եւստաքէոսի և կնոջ
նորա և Բ. որդոցն. — Սուրբ եւստաքէոս՝
էր ազգու հեթանոս՝ և առաջին անուն սո-
րա ապրակիցու էր... :

42. էջ 94 ր. — Հոռի ժր. եւ Սեպտ.
իա. Վկայաբանութի. ՃԾ. մարտիրոսաց և
աւերմանն ամթայ. — Սոքա եղպատացիք
էին. Ճ. մարտիրոսքս Որոց զլիսաւորք էին
ապրիանոս և ... : Այլեւ կցորդ են ասոր՝
վկայաբանութի. սրբուհոյն արիադոնայ՝ ի
ժամանակս անտոնինոսի և անդրիանու...
Յիշատակ աւերմանն ամթայ՝ թապաւորն
պարսից Կոնստանտին՝ զնաց բազում զա-
րաք ի միջպետս... :

43. էջ 96 ր. — Հոռի ժգ. եւ Սեպտ.
իր. Վկայաբանութի. փոկասու եպօսն. և
Յունանու մարգարէին. — Սուրբ փովկաս՝
էր ի Սինոպ քաղաքէն, որդի առն մեծա-
տան ումեմն... :

44. էջ 98 ա. — Հոռի ժգ. եւ Սեպտ.
իգ. Վկայաբանութի. սրբուհոյն իրայիտայ

և այլ սրբոց մարտիրոսացն. — Ամբարիշտ
իշխանն կուկրիանոս՝ զնաց յեղպատոս... :

45. էջ 100 ր. — Հոռի ժե. եւ Սեպտ.
իգ. Վկայաբանութիւն սրբուհոյ կուսին
թեկղի. — Նախավկայն քի., սրբուհի կոյսն
թեկղի. էր յիկոնիոն քաղաքէն զուստր մե-
ծատան կնոջ մի այրեոյ... :

46. էջ 102 ր. — Հոռի ժգ. և Սեպտ.
իե. Վկայաբանութիւն սրբոց առաքելոցն
կեփայի և ապօղոնի սրճոյ եպօսն. — Սո-
քա աշակերտք էին առաքելոյն պաւղոսի
և ընդ նաւ չըջագայեալ քարոզեցին... : —
Կցուած է նաեւ՝ վկայաբանութիւն սրբոյն
ազաթովեան :

47. էջ 103 ր. — Հոռի ժէ. և Սեպտ.
իգ. Նեջումն աւետարանչին Յոհաննու. —
Սոքաքաւն և աւետարանիչն յի. Յոհաննէս,
որդին որոտման, Յետ փոխման ամէնա-
սր... : ուր կայ ի միջի այլոց, կարմա-
ղեղով՝

ի սկզբանէ էր բանն, և Բանն էր առ ԱՅ, և
ԱՅ էր բանն, եւ այլն ի կարգին զամենայն,
նա յոռն կացեալ ասէր, և ես նստեալ գրէի...

48. էջ 106 ր. — Հոռի ժր. և Սեպտ.
իէ. Վկայաբանութի. սրբոյն Կալիստոսի և
Երեսուն ինն ընկերացն. — Սուրբ Կալիս-
տոստոս էր ի ժամանակս Դիոկղետիանոսի
կոսպաշտ արքային, Սա էր ազգաւ լա-
տին... : Կցուած է նաեւ՝ Յայսմ աւուր
հանգեաւ ի քս. ած.ասէր և բարէպաշտ
կայսրն յունաց մանէլէն... :

49. էջ 109 ա. — Հոռի ժթ. և Սեպտ.
իը. Վկայաբանութի. Շմաւոնի առաքելոյն
ազգականին քի. — Սուրբ առաքելայն քի.
Շմաւոն՝ որդի էր Կղէնպայ... : Կան նաեւ՝
ա. Յայսմ աւուր վկայաբանութի. սր-
բուհոյն եպեփուրայ. — Յամա ամբարիշտ
արքային Դիոկղետիանոսի... :

Բ. Վկայաբանութի. սրբուհոյն մամիլ
քայ. — Կինս այս՝ քրմուհի էր ի պարս՝
զիցն արտեմայ, Եւ էր սորա քոյր... :

Գ. Յիշատակ սքանչեկեացն որ եղեն,
յեկեղեցի սրբոյն զենոնի, ի քաղաքն Տի-
րեբու ի սահմանս ֆոնանկաց... :

50. էջ 110 ա. — Հոռի ի. եւ Սեպտ.
իթ. Վարք և յիշատակ սր. հօրն մերոյ
Քարիտոնի. — Սուրբ հայրն մեր քարիտոն

էր ի ժամանակս աւրելիանոսի կոապալտ արքային՝ յիկոնիոն քաղաքէն... : Ասոր կցուած է՝ Յիշատակ սրբոյն եփսիքոս՝ որ սոսաց աշակերտաց խորոց՝ թէ ի ժամ սր. պատարագին... :

51. էջ 112ա. — Հոռի իա. և Սեպտ. ի. Գիւտ նշխարաց Սրբոյն Կրիզորի Լուսաւորին մերոյ. — Սուրբ հրպն. մեր Լուսաւորին զրկոր՝ յետ լուսաւորելոյն զհայս եւ զորս յալլ ազգեաց է Հըռ և Եւրոպայի յաւնաց և է Եւրոպայի յօրոք և յաւնացի ճիւղեաց եկեղեցիս եւ կարգեաց եպստենս... : Ասոր կցուած կայ նաև՝ յիշատակ վարուց՝ սր. հաւերն թաթլոյ եւ վարոսի եւ թուամա. սու. — Սոքա աշակերտք էին... :

52. էջ 114բ. — Հոռի իբ. եւ Հոկտեմբերի և Զրինի. ա. Հոկտեմբեր ամիսս ամուրս ունի. լա. Տիւն. ժա. ժամ և զիւրերն. ժգ. եւ է այսաւր Յիշատակ բմն. վրդգցն. Որոց առաջին և զլուիս է սքն. Դէնէսիոս Արիսպաղացին. — Սքն. Դիոնէսիոս ի ծնաւդաց իւրոց նուիրեալ եղև յաթէնս ի զոհ կոոց... :

53. էջ 118ա. — Հոռի իգ. և Հոկտ. Բ. Վկայաբանութի. Անանիայ առաքելոյն եւ սքանչելեացն որ եղև յուխաւորոսն. — Առաքեալն քի. սքն. անանիայ. մի է հր. աշակերտացն քի. և ձեռնադրեցաւ ի... : Ասոր կցուած են նաև՝

ա. Վկայաբանութիւն սրբոյն միքայելի հօր վանացն զօրայ՝ և լգ. արեղայիցն ընդ նոմ Զոր կալաւ իշխանն... :

բ. Յիշատակ սքանչելեացն որ եղև յուխաւորոսն սինէական լիբինն և Արեղայ մի յովանէս անուն Քրիստոս պատմեաց վանական վարդապետին՝ թէ ե. հոգի... :

գ. Վկայաբանութի. սրբոյն եպս. ին Դոսանայ. — Յորժամ ասպատակեաց շապուհ արքայն պարսից ի քաղաքն... :

դ. Վկայաբանութի. սրբոյն պափնոտիոսի անպատական ճգնաւորի՝ որ մարտիրոսական տանջանալք... :

54. էջ 120ա. — Հոռի իգ. և Հոկտ. գ. Վկայաբանութի. սրբոյն եպս. ին Կիպրեայ և Յուստիանայ կուսին. — Սուրբն Կիպրիանոս այր իմաստուն՝ ի քաղաքէն անսիրքայ... :

55. էջ 120ա. — Հոռի իե. և Հոկտ. գ. Վկայաբանութի. սրբոյն Դիոնէսիոսի Արիսպաղացոյն. — Սուրբն Դիոնէսիոս... : Ասոր կցուած են՝

ա. Յիշատակ սրբոյն Կիրակոսի. — Սա՛ էր յամ Թէոդոսի մեծին. և իբ. ամաց լեալ զնաց ի լեառն և... :

բ. Յիշատակ վարուց և նահատակութի. սրբոյն աղոքոսոսի և զստերն իւրոյ կայսրիկնայ. — Սա էր յեփեսոս քաղաքի՝ յամս մաքսիմիանոսի կոապալտ ար... :

գ. Յիշատակ է արձակմանն սատանայի. ի. ո. ամ կապանաց իւրոց՝ որպէս ասաց հրիշտակն յոհաննու... :

56. էջ 125ա. — Հոռի իգ. և Հոկտ. և. Վկայաբանութի. Սրբոց Հովսիմեանց կուսանացն. — Սրբուհի կոյսն Հովսիմէ էր ի թաղաւորական տոհմէ կայսերն Կղզեայ, որոյ թաղուհին... :

57. էջ 128բ. — Հոռի իե. և Սեպտ. գ. Վկայաբանութիւն Սրբոց Գայիանեաց կուսանացն. — Յետ կատարման սրբոց Հովսիմեանցն՝ հրաման ետ թաղաւորն ի վաղեման աւրին... :

58. էջ 131բ. — Հոռի իբ. և Հոկտ. է. Վկայաբանութիւն Սրբոց Սարգսի և Թադոսի. — Սուրբ և փառաւորեալ վկայքս... :

59. էջ 133բ. — Հոռի իթ. և Հոկտ. ը. Վկայաբանութիւն Սրբուհոյ Կուսին Պիղիզայ. — Սրբուհի կոյս վկայն քի. Պիղիզայ՝ էր ի քաղաքէն տարսնայ... : Ասոր կցուած կան՝

ա. Յիշատակ սրբոյն Կոպղեա՝ սարկաւազուհոյն Կինս այս՝ այրի էր և պատաւ. և ժողովէր առ ինքն... :

բ. Վկայաբանութի. սրբոց մարտիրոսացն Ռաբենաիոսի և Մաքսիմոսի. — Սոքա էին յամս ուրացողին... :

60. էջ 135ա. — Հոռի լ. և Հոկտ. Թ. Վկայաբանութիւն Սրբոյն Նւլամբիոսի և քեռ նորա Նւլամբիայ. — Յամս անաւրէն արքային մաքսիմիանոսի, էին սոքա ի նիկովիդայ քաղաքէն... : Ասոր կցուած կան՝

ա. Յիշատակ Թիմանոսի երզնցողի. որ էր սարկաւաղ յամասիա քաղաքէն և էր վարժեալ սքն. ողմանոս... :

բ. Յիշատակ սքանչելեացն Աճյ ժահա-
նայ մի ստեփանոս՝ անուէն յերկրին խալա-
ցոց՝ յաւուր միում եկեալ . . . :

զ. Երեսուն սրբոց առաքելոցն՝ սրբոյն
յոհաննու Ոսկրերեանին։ Յորժամ տանէին
չար սպասաւորքն՝ զօսկրերեանն յոհան յաք-
սորսն՝ մերձ ի սահմանսն պոնդոսի . . . :

61. էջ 137բ. — Սահմի ա. և Հոկտ.
ժ. և Թշրին. իբ. Տաւն է յղութեն Նդիսա-
րեթի Զսր. Կարապետն Ոսկանէս. — Քա-
հանայապետն զաքարիաս յաւուր տանին
քաւութեն. . . . :

62. էջ 140ա. — Սահմի բ. և Հոկտ.
ժա. Տաւն է երրորդ ժողովոյն որ ի Նի-
կիայ. — Ի ժամանակս բարեպաշտ արքա-
լին կոստան . . . :

63. էջ 141բ. — Սահմի գ. և Հոկտ.
ժբ. Վկայաբանութիւն Սրբոցն Կարպոսի և
Պապիլասայ. — Ի ժամանակս Դէկոսի կոա-
պաշտ արքային։ Էին սոքա արուեստիւ
բժիշկ . . . : Ասոնց կից է՝

ա. Վկայաբանութիւն. Սրբոյն Վարոսի
և ալլ զ. ընկերացն կրօնաւորաց՝ յամս
Մաքսիմիանոսի թգր. ին . . . :

64. էջ 141ա. — Սահմի դ. և Հոկտ.
ժգ. Վարք և իշատակ սբ. հորն մերոյ Մաշ-
տոց վրդպ. ին. — Սուրբ վրդպ. ն մեր և
հայրն ճգնագգեաց Մաշտոց՝ էր ի զաւառէն
կոտէուց . . . , ուր կայ ի միջի ալոց՝

. . . Զայն միեկարակն թուղթս առաքեաց
վրդպ. Մաշտոց՝ ի Դրսին քաղաքի, առ վշ-
տացեալ մնացականն, որք ապրեցանն. Եւ
ինքն լեալ Կ. մայց եղև կաթողիկոս՝ և ե-
կաց տարի մի յաթոն հայրապետական. և
վախճանեցաւ ի գեղաքաղաքն Գետնի, և ե-
ղաւ պատուով. միտ հովանոց արքային տը-
ղատայ ի բերդն դառնայ, ի գճ. և խզ. թա-
վութի . . . :

65. էջ 145բ. — Սահմի ե. և Հոկտ.
ժդ. Տաւն է Եփեսոսի սբ. ժողովոյն. —
Հրամանաւ փոքու արքային թէոդոսի կայ-
սերն կոստանդնուպօլսի, ժողովեցան յե-
փեսոս . . . : Ասոր կցուած կան եօթը նգովք-
ները։

66. էջ 147բ. — Սահմի զ. և Հոկտ.
ժե. Վկայաբանութիւն. սրբոյն Ողկանեսի
քին. — Սուրբ քհայն Աճյ Ողկանէոս էր
ի մեծ քաղաքէն անտիոքայ . . . :

67. էջ 148բ. — Սահմի է. և Հոկտ.
ժզ. Վկայաբանութիւն. սրբոյն Ղունկիանոսի
ն. ապետին. — Սա էր ի կապադովկացոց
զաւառէն, և էր կարգեալ հարկաւորապետ . . . :

68. էջ 150ա. — Սահմի բ. և Հոկտ.
ժէ. Վկայաբանութիւն. սրբոյն Խոստանթո-
սի, որ թարգմանի --~~էջ 151~~ և Ամուսնոյն
իւրոյ Դարեհի. — Սա էր յաղեքսանդրիա
քաղաքին, որդի մեծատան իշխանի . . . :

69. էջ 152բ. — Սահմի թ. և Հոկտ.
ժը. Վկայաբանութիւն. Ղուկասու աւետա-
րանչին. — Աւետարանիչն քի. որն. Ղու-
կաս՝ էր ազգաւ տաորի, ի մեծ քաղա-
քէն . . . : Ասոր կցուած կան՝

ա. Յիշատակ սրբոյն անդրիասի կրօնա-
ւորի։ Զաս կալաւ արքայն կոստանդին կա-
ւալիստեն . . . :

բ. Տաւն է ովսեայ մարգարէին. —
Մարգարէն Ովսէ էր ի Բելամովիայ՝ ի ցե-
ղէն իսաքարայ . . . :

70. էջ 153բ. — Սահմի ժ. և Հոկտ.
ժթ. Տաւն է Յովելեայ մարգարէին և Ար-
տեմայ վկային. — Մարգարէն յովէլ, էր ի
ցեղէն Ռուբէնի։ Սա մարգարէացաւ . . . :
Ասոր կցուած են՝

ա. Վկայաբանութիւն. սրբոյն արտեմայ.
— Յամս յուրացողին յովիանոսի, որ տան-
ջէր զքրիստոն . . . :

բ. Վկայաբանութիւն. սրբոց հնգիրիթ-
եանցն։ Սոքա էին ի ռամուսատ քաղաք
և եկեալ անդ . . . :

71. էջ 156ա. — Սահմի ժա. և Հոկտ.
ի. Պատմութիւն. և վկայաբանութիւն. սրբոց
Խորեթեանցն. տասն հազար և բ. հարիւր
մարտիրոսացն. — Սուրբն խորեթաս, զուխ
էր քաղաքին Նեգրանայ, որ է ի սահմանս
հնդկաց . . . :

72. էջ 157բ. — Սահմի ժբ. և Հոկտ.
իա. Վարք և իշատակ սբ. հարանց հորն
իլարիոնի. — Սուրբ և երջանիկ հայրն մեր
իլարիոն՝ որ կոչեցաւ հարանց հայր՝ էր նա
յաւուրսն մեծին կոստանդիանոսի, եւ որ-
դոց նորին . . . : Ասոր կցուած է՝

ա. Յիշատակ վարուց՝ սբ. և արի ճգ-
նաւորին Մաղաքէայի՝ որ ամենեկին յար և
նման էր՝ հարանց հարն իլարիոնի . . . :

73. էջ 160ա. — Սահմի ժգ. և Հոկտ.

իբ. Վարք և յիշատակ Աբերկիրոսի եպսին. — Սուրբն արեւելոս՝ էր ի ժամանակս ան-
անիւսի... :

74. էջ 163ա. — Սահմի ժգ. և Հոկտ. իգ. Վկայաբանութիւն սրբոյն Սահորայ եղ-
բայր տն. — Առաքեալն քի. յակովբոս եղ-
բայր տն. . . . :

75. էջ 165ա. — Սահմի ժե. և Հոկտ. իգ. Պատմութիւն Ննջման և յարութե. սր.
ժանկանցն Եփեսոսի. — Սոքա էին ի ժա-
մանակս Դեկոսի ամբարիշտ արքային՝ որ-
դիք փառաւոր իշխանաց՝ . . . :

76. էջ 168ա. — Սահմի ժգ. և Հոկտ. իե. Վկայաբանութի. սրբոց նշտարացն Մար-
կեանոսի և Մարտիրոսի. — Յետ վախճանի
ազէքսանդրի կոստանդնուպոլսի հրպին. , ու-
րուն կցուած է՝

ա. Վկայաբանութիւն սրբոյն Դեմետ-
րոսի. Սա էր ի քաղաքէն Թեսաղոնիկայ՝
ի ժամանակս Դիոկղետիանոսի և . . . :

77. էջ 170ա. — Սահմի ժէ. և Հոկտ. իգ. Վարք և յիշատակ սրբոյն Ամփիրիքոսի
և Սմբատայ բագրատունայ. — Սա աշակերտ
էր սրբոյն Բարսեղի Կեսարացւոյն՝ և գրաց
զվարս . . . :

78. էջ 171ա. — Սահմի ժը. և Հոկտ. իէ. Վկայաբանութի. սրբոյն կապետոյին-
եայ և աղախնոյն իւրոյ. — Սուրբն կապե-
տոյինէ՝ էր ի կապաղովկիայ՝ հաւատոյն
քրիստոնեայ . . . : Ասոր կցուած է՝

ա. Վկայաբանութի. երից եղբարցն՝
կղզիոսի և սատերիոսի և Նենքրիոսի. —
Սոքա էին ի ժամանակս զիոկղե . . . :

79. էջ 173ա. — Սահմի ժթ. և Հոկտ. իը. Վարք և յիշատակ Աբրահամու Արղա-
րոյ. — Արղարս այս Աբրահամ, էր ի քա-
ղաքէն . . . :

80. էջ 174բ. — Սահմի ի. և Հոկտ. իթ. Տաւն է սրբոց կուսանեացն Նունեայ
և Մանեայ. — Սուրբ կուսանացն Հովսիփա-
նանցն ընկերք էին սոքա՝ որք ելեալ ի
Հոռմայ և եկեալ փախստական . . . :

81. էջ 177ա. — Սահմի իա. և Հոկտ. ի. Վկայաբանութի. Զենոբայ եպսին. և
Զենոբիայ քեռն իւրոյ. — Սոքա էին յամ
Դիոկղետիանոսի անաւրէն արքային . . . :
Ասոր կցուած է՝

ա. Սալամ աւուր՝ ետես Պրոկզոս դա-
ռաքեալն Պաղոս՝ մերձ Յոնանու Սակե-
րերանին. Եղե գի Սակերիւանն . . . :

82. էջ 179ա. — Սահմի իր. և Հոկտ. իա. Վկայաբանութիւն Սրբոյն Եպիմաքոսի
և Անտոնինոսի. — Սա էր խուժաղուժ և
վայրենաբարոյ՝ յերկրէն եզրպտոսի, ի քա-
ղաքէն Պիլուսիայ . . . : Ասոր կցուած է՝

ա. Վկայաբանութի. սրբոյն Մեխաիւ-
պայի և ամուսնոյն իւրոյ՝ Կասիանայ. —
Սոքա էին ի քաղաքէն անկիւրայ . . . :

83. էջ 181ա. — Սահմի իգ. և Նոյ. ա. Տաւն է ամ. սրբոցն այ. , հնոց և Նո-
րոց՝ և յիշատակ սրբոց անարձաթ քաղաքն
Կոզմայի և Դամիանոսի. բ. եղբարցն. —
Նոյիմբեր ամիս. աւուրս ունի ի. գիշերն
ունի ժամս ժգ. և ցերեկն ժ. — Կին մի
այրի, անուն Թէոդոսիա՝ լարեպաշտոն և
երկիւղած . . . : Ասոր կցուած կայ՝

ա. Ասացեալ սրբոց վարդապետացն
Ներրողեան՝ ի պատիւ ամենայն սրբոցն Աձյ
հնոց և նորոց. — Կաթողիկէ եկեղեցի սր.
երկին ի յերկրի հաստատեցաւ, ամ. զար-
դուքն . . . :

84. էջ 189ա. — Սահմի իգ. և Նոյ. բ. Վկայաբանութի. սրբոյն Ակինթոսի, Պի-
զաստոսի և Ամեստոսի. — Սոքա էին ի
պարսիկս յամս հրապաշտ արքային սպա-
սից չապոյ . . . : Ասոր կցուած է՝

ա. Ի սմին աւուր եպսն. ֆոանկայ
սքն. մարտինոս՝ մեծ և առաքինի ճղնութր.
կեցեալ՝ և լուղուս արարեալ . . . :

85. էջ 190բ. — Սահմի իե. և Նոյ. գ. Վկայաբանութիւն սրբոյն Ստեփանոսի
Հոռմայ հրպին. և որոց ընդ նմա. — Սուրբն
Ստեփանոս՝ էր ի յամս Վաղերիանոսի ա-
նօրէն արքային . . . :

86. էջ 194ա. — Սահմի իգ. և Նոյ. դ. Վկայաբանութի. Սրբոյն Ակիփանայ
եպս. ին և Յովսէփայ քհայ. ին և Ալիթալայ
սրկպին. և Նիլիէ առիքն. — Սոքա պար-
սիկ էին ազգաւ յաշխարհէն՝ սպարսից եպսն.
ակիփսիոս՝ ծնուոնի էր ձ. ամաց . . . : Ա-
սոր կցուած է՝

ա. Վկայաբանութի. Նիլիէի առաքե-
լոյն. — Սա՝ աշակերտ էր առաքելոյն Թա-
ղէոսի, և յետ կատարման նորին . . . :

87. էջ 196 ա. — Սահմի ի. և Նոյ. և. Վկայարանութիւն սրբուհոյն Կիրէնայ և Մատրոնայ. — Սրբուհին Կիրէնայ էր ի Տարսն... :

88. էջ 197 բ. — Սահմի իւր. և Նոյ. զ. Տաւն է սրբոյն Պողոսի խոստովանողին. — Սուրբ հրպն. Մետրոփանոս՝ պատրիարք էր... :

89. էջ 200 ա. — Սահմի իթ. և Նոյ. է. Վկայարանութի. Պորփուրոսի գուսանին. — Սուրբն Պորփուրոս էր յազգէն աւսիանու... :

90. էջ 201 բ. — Սահմի ի. և Նոյ. ը. Տաւն է սրբոյ հրեշտակապետացն Դաբրիէլի և Միքայէլի և ամ. երկնային զօրացն. — Յաւուրս անածութեանն՝ յորում զկուռս ձեռագործս... : Ասոր կցուած կան՝

ա. Պատճառ յաղագս երկնայնոց դասուցն թէ որպիսիք են փոստաբանութիք. նոցա, և թէ ո՞յք են առաջինք, միջինք և վերջինք. — Իսկական էութիւն. և զհրաւրուն ածութիւն. ամենասբ. երրորդութիւն... :

բ. Տեառն Ներսէսի առաջեալ մաղթանք առ հրեշտակապետսն Դաբրիէլ և Միքայէլ և առ ամ. զաւրսն երկնաւորացն. — Արդ պաղատիմք առ հոգեղէնսդ... :

գ. Հարիւր տուն է ըստ թուոյ ճ. ոչ խառաց ստակին՝ Ջանծին բարեաց՝ ծընող բանիս՝ մի՛ մոռանայք տնեղք վեհիցս : Զնենէս եղբայր հայրապետիս՝ որոյ անուն տէր զրիգորիս : Յորոյ խնդրոյ զիջեալ ըստ իս՝ յարմարեցաւ շինեալ... :

91. էջ 208 բ. Տրէ ա. և Նոյ. թ. — Վկայարանութի. սրբոյն Անտոնինոսի և Բիք. սարոսի. — Սուրբ վկայն քի. անտոնինոս էր յերկրէն սուրանայ՝ ի զեղջէն պրիւաղայ... : Ասոր կից է՝

ա. Վկայարանութի. սրբուհոյն Ստեփաննայ : Սա աշրի լեալ մ. ամենայ՝ և ետես զսբն. Բիքտորոս. այնպիսի՝... :

92. էջ 210 ա. — Տրէ բ. և Նոյ. ժ. — Վկայարանութի. սրբոյն Մինասայ եկրպտոցոյն և պատմութի. մարխայ և կոփ. սարայ. — Սուրբն Մինաս եկրպտացի էր և յաղթաւ զաւրական... :

93. էջ 214 բ. — Տրէ գ. և Նոյ. ժա. — Ռիշատակ վարուց երանելոյն Յոհաննու ու

ղորմածին և Սրբիու մարդարէին. — Մարգարէն արդիու, երբորդ յընապետ, յոր խնայեաց եղիա... :

94. էջ 216 բ. — Տրէ դ. և Նոյ. յբ. — Վկայարանութի. սրբոյն Մելիայ՝ եպս. ին և Բորայ քհ. ին և Շինոյի սարկաւապին. — Սուրբ վկայն քի. ... :

95. էջ 218 ա. — Տրէ ե. և Նոյ. յգ. — Վարք և յիշատակ սրբոյն Յոհաննու Ոսկիւրանին. — Սուրբն Յոհաննէս Ոսկիւրանն՝ էր ազգաւ ասորի ի քաղաքէն անտիոքայ՝ բարկալատ ծնաւ զաց զաւակ... :

96. էջ 221 բ. — Տրէ զ. և Նոյ. յդ. — Վկայարանութի. սրբոյն Պատմի և Թամանոսի. — Սուրբն Պատմի էր ի քաղաքէն անկիւրիայ՝ զաղատացւոց՝ եղբայր սրբոյ վկային... :

97. էջ 223 ա. — Տրէ է. և Նոյ. յե. — Վկայարանութիւն սրբոյն Դուրասայ և Սամոնասայ և Արիւրայ սարկաւապին. — Այս զ. վկայքս քի. էին յամս Դիոկղետիանոսի անաւրէն արքային... : Կցուած է՝

ա. Ի սմին աւուր՝ յիշատակ է սքանչելեացն այ՝ որ եղեն : Վաղեհրանոս իշխան քաղաքին Պոնդոսի, էր անյազ պոռնիկ և շնացող՝ և մեռաւ անապաշխար մեղաք... :

բ. Ստորին լուսանցքին վրայ, միայն խորագիր՝ Պատմութի. պիղծ պատրիկին, թէպէտ թաղաւ յեկեղեցին, այլ այրեցաւ ի զհնէնին :

98. էջ 226 ա. — Տրէ ը. և Նոյ. յզ. — Վկայարանութիւն սրբոյն Մաթէոսի աւետարանին. — Մինչ էր սբ. առաքեալն և աւետարանիչն քի. Մաթէոս ի լեւրինն. մերկ և բակ... :

99. էջ 229 ա. — Տրէ թ. և Նոյ. յզ. — Վկայարանութի. Փիլիպոսի առքւոյն. — Սուրբ առաքեալն Փիլիպոս՝ գնաց ի Լիդիա՝ ի քաղաքն ասիացւոց և ի գաւառսն յայնոսիկ, ուսուցանէր... :

100. էջ 231 բ. — Տրէ ժ. և Նոյ. յը. — Պատմութի. սրբոյն Դրիգորի լուսաւորչին և Չարլարանաց նորին. — Յետ մահուան աղեքսանդրի մակեդոնացւոյ՝ Արշակ քաջ ազգէն պարթևաց... :

101. էջ 237 բ. — Տրէ ժա. և Նոյ. յթ.

Տաւն է ներսէսի հրպին և իրադայ եպսին.—
Յերրորդ ամի թղրութեն. արչակայ՝ եկաց
յաթոռն հրպութի. հայոց Մեծն ներսէս,
որ էր որդի Աթանազիւնէի . . .

102. էջ 241ա. — Տրէի ժր. և նոյ. իթ.
Վկայարանութի. Ազիոսի Մարտիրոսին.—
Սուրբն ազիոս՝ զօրական էր գիտեցեալ
կղերականոսի կոապալտ արքային՝ և վասն
հալածանաց . . .

103. էջ 242բ. — Տրէի ժգ. և նոյ. ի.
Տաւն է ամենաորոշին ածածնին որ երից
ամաց ի տաճարն բերին.— Յետ հրաշա-
փառլութեն. աննայի և յովակիմիայ աւե-
տօք . . .

104. էջ 244ա. — Տրէ ժգ. և նոյ. իր.
Վկայարանութիւն սրբոյն Արքիպապոսայ
և Փրկիմոնի և Դասիոսի.— Սոքա էին ի
քաղաքէն կողոսացւոց՝ աշակերտեալք ա-
ռաքելոյն Պօղոսի . . . Սոոր կցուած է՝

ա. Յիշատակ է երանելոյն Ալիպոսի
Սիւնակեցւոյն։ Սա էր յամա բարեպաշտ
թղրին հերակլայ ի քաղաքէն . . .

105. էջ 246ա. — Տրէ ժե. և նոյ. իդ.
Վարք և յիշատակ սրբոյն Գրիգորի
աղակալեցաւոյն.— Սուրբն Գրիգոր էր ի
քաղաքէն . . .

106. էջ 253բ. — Տրէ ժգ. և նոյ. իդ.
Յիշատակ է վարուց սրբոյն Գրիգորի
սքանչեղագործին (այլուր այս տօնը գրուած
կայ Տրէի թ.). — Սուրբն Գրիգոր էր ի քա-
ղաքէն Նէոկեսարու . . .

107. էջ 256ա. — Տրէ ժէ. և նոյ. ին.
Գիւտ գրոյն հայոց ի բալս.— Սուրբ
Վրդայն և սքանչելի այրն Աճյ, ճգնաւորն
Մեսրոպ . . . Սոոր կցուած է՝

ա. Աղբանք վասն բառնալոյ թղրու-
թեն. Հայոց՝ յազգէն արչակունեաց և
քչ. ութին. ի ցեղէն սրբոյն Գրիգորի առա-
ջեալ Մեծին Մովսէսի քերթողի.— Աղբամ
զքեղ հայոց աշխարհ . . .

108. էջ 261ա. — Տրէ ժը. և նոյ. իդ.
Վկայարանութի. սրբոյն կղեմայ հրպին.—
Սուրբն կղեմայ հրպին. հոռմայեցի էր ազ-
գաւ . . .

109. էջ 264ա. — Տրէ ժթ. և նոյ. իէ.
Վկայարանութիւն սրբոյն Մերկիւռիոսի
Զինաւորին.— Սա էր յարեակից կողմանէն՝

յազգէն սկիւթացւոց՝ այս է ի թուրքա-
նաց՝ որդի Գորդիանոսի . . .

110. էջ 265բ. — Տրէ ի. և նոյ. իը.
Վկայարանութի. սրբուհոյն Կիկլիա.— Սը-
բուհին Կիկլիա էր ի քաղաքէն հոռմայ՝
գուստր . . .

111. էջ 268ա. — Տրէի իա. և նոյ. իթ.
Յիշատակ Տրդատայ թագաւորին.—
Քաջազար և բարէյազթ թագաւորն Տրդատ՝
որդի էր Սոսորմոս՝ արքային Հայոց . . .

112. էջ 271ա. — Տրէ իր. և նոյ. ի.
Վկայարանութի. Անդրէի առաքելոյն.—
Յորժամ աղին հրաման սը. առաքեալքն . . .

113. էջ 274ա. — Տրէ իդ. և Դեկտ.
և Գանուն Կտիմ ի. ա. Վկայարանութի.
սրբոց հրպցն Որդւոց և թոռանց սրբոյն
Դրիգորի լուսաւորչին.— Սոքա աթոռա-
կալք էին սրբոյն . . .

114. էջ 277ա. — Տրէ իդ. և Դեկտ.
բ. Վկայարանութի. սրբոյն Երինարքոսի և
է. սրբոցն.— Ի ժամանակս ամբարիշտ ար-
քային Դիոկղետիանոսի և Մաքսիմիանոսի
դատաւորին։ Էր սրբն Երինարքոս . . .

115. էջ 278բ. — Տրէ ին. և Դեկտ.
դ. Վկայարանութի. Յակովբայ նահատա-
կին.— Յամա բարեպաշտ թագաւորացն . . .

116. էջ 282ա. — Տրէ իդ. և Դեկտ.
դ. Վկայարանութիւն սրբուհոյն Վատկատ-
եա՝ և Յուլիանեա՝.— Աղաթինն քի. սը-
բուհին վառվառեալ էր զուստր առն ամ-
բարշտի . . . Սոոր կցուած է՝

ա. Յիշատակ վարուց սը. հօրն սարա-
լի, որ էր յամա բարեպաշտ թագաւորին
փոքուն թէոդոսի . . .

117. էջ 284ա. — Տրէ իէ. և Դեկտ.
և. Վկայարանութի. սրբոյն Ստեփաննոսի
ճղնաւորին.— Չկնի անաւրէն և պիղծ . . .

118. էջ 286ա. — Տրէ իր. և Դեկտ.
դ. Վարք և յիշատակ Պօղոսի Անա(պա)տա-
կան ճղնաւորին.— Պաւղոս անապատա-
ւոր ճգնաւորն էր ի թերալիոյ եղիպտա-
ցւոց . . .

119. էջ 219բ. — Տրէ իթ. և Դեկտ.
է. Տաւն է սրբ. մարգարէիցն Սոփոնեայ
և Ամբակումայ.— Սոփոնիոս մարգարէն
էր ի . . . Սոոր կցուած կայ՝

ա. Յիշատակ սրբոյն պղտայ անապա-

տակահինն և դիւահալածչին : Երանեկին պօղ
չինական էր և հողապատտակ . . . :

Ի. Վկայարանութիւն որոյն աթինա-
յորոսի կրաւնաւորին՝ յամս ամբարիչտ թա-
ղաւորին . . . :

120. Իջ 293ա. — Տրէ 1. և Դեկտ. ը. — Վկայաբանութիւն ևկաքիչոյն Բարդուղիմէոսի. — Գլուխն ամենեցուն քս. 118 մեր, ընտրեաց իւր յաշխարհէ, բժն աշակերտան... ուր ի միջի այլոց կայ՝

... և երևալ անտի գնաց յերկիրն զԲԻՏԱՆԻԼԵ-
 ԳՈՂ՝ եւ որպէս յամ. տեղիս, արար եւ անդ
 բազում սքանչելիս, և զաւրութի. տն. էր ի-
 յերկիւն զնստալ եւ անդի երկալ գնաց յեր-
 կիրն մարաց և յարքնայ՝ և անդ եւս րազում
 հաւատացին ի քս. և ընկալան զառողջութի.
 ցաւաց: Եւ անտի դարձեալ գնաց ի կողմանս
 պարսից և մզողտի և երթիւալ ի տեղի պատա-
 ման կրակաբանի... Եւ անտի գնաց ար. ա-
 ռաբանն քարոզութի. ի զողքն զաւտ հայոց,
 եւ անդ եւս արար բազում զաւրութի.: Եւ
 յարաւ: Իրեւոյ թոմարի... Եւ յերկիրն նորա
 յալոթիս հանդիպեալ նմ կառացի... և թաղե-
 ջին ի նոյն տեղին ո՛ւր յաւարեցաւ...:

121. Իջ 296ա. — Քաղոցի և Դեկա.
թ. Տաւն է Յղութին, աննալի. Յովակի-
մայ, Զամէնարհնայն Մարիամ, ի Սեպտ.
ը. Քէր և Կարտայ և չիճ-չն յիշեւ և չչտի =
=... =...:

122. 296բ. — Քաղոց բ. և Դեկտ. ժ.
Վկայաբանութիւ. սրբոյն Մինասայ երոմ-
զիննա ևւ Դրարոսի. — Յամա ամբարիշտ
արքային մաքաիմիանոսի, նղև խոսովութի.
Ինծ ի մէջ քաղաքին աղէքսանդրացւոց առ
իյխանսն՝ Վասն որոյ առաքիտց... :

123. Ի՞նչ 302ա. — Քաղաք գ. և Դիկոտ.
ժա. Վառք և յիշատակ Նիկողայոսի Զմիւ-
ռոնայ հրպիւն. — Սուրբ հրպն. Նիկողայոս
մի էր...

124. Ի՞նչ 305ա. — Քաղաք դ. և Դեկտ.
ժբ. Վարք և յիշատակ երանելունքն Ամբրո-
սիոսի չրպին. — Ամբրոսիոս այդ իմաստուն
և հանճարեղ՝ հմուտ հին և նոր կտա(կա)-
րանաց . . .

125. Ի՞նչ 308 ա. — Քաղոց ե. և Դեկտ.
ժգ. Վկայաբանութիւն. Սրբոց Եւտորատիոս-
եանց. — Սոքա էին ի յամանակս լիկիւ-
նոսի . . .

126. Իջ 311^ա. — Քաղաք զ. և Դեկտ.

ժող. Վկայաբանություն Սրբուհոյն Լուկիա՝
և այլ վկայիցն. — Սրբուհին Լուկիա՝ էր ի
քաղաքէն սիրակուսայ՝ որ է յարևմտոստ՝
ի սիկիլիա կղզին... : Աստղ կցուած կայ՝

ա. Ի նմին աւուր՝ կատարեցաւ սրով
սը. վկայն քի. Խերսոս՝ և Լուկիոս՝ և Կա-
լիսիկոս՝ յամա գիտիղեախանոսի աճաւրէն
արքային: Սին. Թերսոս . . . :

127. Իջ 314ա. — Քաղոց է. և 'Ինկա.
ժե. Տաւն է սրբոյն Յակոբայ Մժրնայ Հայ-
րապետին. — Սուրբ 'նպն յակոբ 'նրաքե-
տորդին էր սրբոյն զրիգորի մեր Լուսաւոր-
չին՝ և էր... :

128. Էջ 318 ը. — Բաղդդ ը. և Դեկտ. Ժղ. — Վկայաբանութի. սրբոյն Ալիթաւայ և Տախտոնի և Պատապիոսի ճգրին. — Ուրա էին յաշարհէն պարսից՝ ապաւ պարսիկ. Ալիթաւայա քուրմ էր կոոց . . . և Ասոր կցուած է՝

ա. Յիշատակ վարույց սրբոյն Սպիրի-
դոնի. — Սա էր ի Կիպրոս կղզոյն՝ հովիւ
ուխարադ՝ և . . . :

129. հլ 323ա. — Քաղոց թ. և Գեկա.
ժէ. — Վկայարանութիւն իրենատիրոսի հրպին.
և այլ սրբոց վկայիցն. — Սուրբ հրպն. իզ-
նատիրոս ածապղեացն. ա յն տղայն է գոր
քի. մատուցին՝ և նա առ ընկալաւ... և Ա-
սոր կցուած է՝

III. Դեկտրամոնիթի, փլվլմոնի և ապոզինոսի և արիանոսի: Սոքա էին ի ժամանակս զիոկղևորանոսի անօրէն արքային . . . :

130. Էջ 326ա. — Քաղոց ժ. և Դեկտ.
ժը. — Վկայաբանութի. սրբոյն Թէոպոմ-
պայ նշանին. եւ Թէոփայ կախարհին. —
Սուրբ նշան. Թէոպոմպոս՝ էր յամա Դիոկ-
ղետրանոսի... : Ասոր կցուած կան՝

III. Վկայարանութիւն սրբոյն պրոմոսի-
արէոսի՝ և եղիայի. — Ոոքա՛ եղիպտացիք
էին ազգաւ և ճաւատով քրիստոնեայք...

բ. Վկայարանութիւն արդոյն նկնթիւ-
բոսի նպսին. — Կին մի էր ի հոռմ քաղա-
քի...

131. Էջ 328բ. — Քաղոց ժա. և Դեկտ. ժթ. — Տեսիլ սրբոյն Դրիգորի գոր Լուես ի վաղաբաշխաւ քաղաքի Զիյումն միաձնին իՃԻ և գլխուսն հեկեղեցիացն և այն գրեալ

կայ ի հաւասարդի ի. ին. բայց սատ եղաք
զհարցումն Հուսաւորչին մերոյ ընդ հրեշ-
տակին. — Ասէ սքն. զրիզոր ցհրեշտակն.
Յորժամ առնուս զհոգի մարդոյն ո՛ւր տա-
նիս... : Ասոր կցուած կայ՝

ա. Վկայաբանութի. սրբոյն Բագոսի
արեղային. — Սա՛ էր յէմ. քաղաքի՝ որդի
հոր պարսկի և մօր... :

132. էջ 331բ. — Քաղոց ժր. և Դեկտ.
ի. — Վարք և լիշատակ խոտովանող սար-
կաւագացն Արաճամու և իւրեանց և և սր-
բուհոյն յուլիանայ. — Սոքա աշակերտք
էին և սպասաւորք սր. հրպան. . . :

133. էջ 333ա. — Քաղոց ժգ. և Դեկտ.
իւ. — Վկայաբանութի. Աղղիկ հրպին. և և
սրբուհոյն անաստասիայ. — Առաքեալն քի.
սքն. Թաղէոս՝ և և յուրճայ առ արգար թա-
ղաւոր... :

134. էջ 335ա. — Քաղոց ժգ. և Դեկտ.
իւ. — Վկայաբանութի. ժ. մարտիրոսացն. և և
յուլիանոսի բժշկապետին. — Սոքա էին
յամա Դեկոսի անաւրէն արքային ի կրեւտէ
կղզին... : Ասոր կցուած կան՝

ա. Յիշատակ է սրբոյն Շուշանայ՝ դս-
տեր սրբոյն Վարդանայ՝ որ տուաւ ամուս-
նութի. ըղջիւին Վազ Վաշէն... :

բ. Սր. վկայն մարինոս՝ քաղոււմ չար-
չարանս կրեալ ի կոապաշտիցն՝ ի հոռմ
քաղաքի... :

135. էջ 336բ. — Քաղոց ժն. և Դեկտ.
իւ. — Վկայաբանութիւն Սրբոյն Թաղէոսի
Առաքելոյն. — Սուրբ առաքեալն Թաղէոս՝
երկերեակ եղբայր էր Թումայի առաքե-
լոյն՝ և էր նա զլուխ... :

136. էջ 340բ. — Քաղոց ժգ. և Դեկտ.
իւ. — Կատարումն երկուց բիւրուցն որ ի
Նիկովիդա՝ և և այլ սրբոյն. — Ամրարիւտ
արքայն՝ մաքսիմանոս՝ էր ի քաղաքն Նի-
կովիդա՝ և տեսանէր զբազմութի. քրիստո-
նէիցն... : Ասոր կցուած կայ՝

ա. Վկայաբանութի. սրբոյն Եղիշէո-
սի, Մակարէոսի, և Տիմոթէոսի սարկաւա-
ղին. Սոքա էին յաւուրս ուրացողին քի.
յուլիանոսի... :

137. էջ 342բ. — Քաղոց ժէ. և Դեկտ.
իւ. — Տաւն է Դաւթի մարգարէին և Յա-

կովրայ տն. եղբաւրն. — Յակովբոս սուա-
քեալն՝ եղբայր տն. ըստ մարմնոյ փրկչին... :

138. էջ 346ա. — Քաղոց ժր. և Դեկտ.
իւ. — Յիշատէ Սթեփանոս Նիկիւն. — Նա-
խաժկայն քի. սքն. Ստեփաննոս՝ որ էր յհր-
աշակերտացն քի. և և յետ իջման... : Ա-
սոր կցուած է՝

ա. Սրբոյն Եփրեմի իւրին ասորւոյ.
Ասացեալ ներրողեան ի սուրբն Ստեփաննոս
Նախաժկայն. — Անդրանիկն մարտիրոսաց,
նախաժկայն քի. . . :

139. էջ 352ա. — Քաղոց ժթ. և Դեկտ.
իէ. — Տաւ է Բրքոյ Բրքոյն Յիւլիանոսի
Պետրոսի և Պետրոսի. — Դիւսաւոր և մեծ ա-
ռաքեալն Պետրոս՝ ընդ նմին և Պողոս... :

140. էջ 355ա. — Քաղոց ի. և Դեկտ.
իւ. — Տաւ է Բրքոյ Բրքոյն Յիւլիանոսի
Բրքոյն. — Սիրելի աշակերտն քի. Ածյ մե-
րոյ՝ սքն. Յակովբոս և յոհաննէս զեքեղեա... :

141. էջ 358ա. — Քաղոց իւ. և Դեկտ.
իթ. — Վաշէն Բրքոյն Բրքոյն և Դե-
ճայ. — Սրբուհին Դոմնաս քրմուհի էր բժ-
կոցն որ էին յապարանսն... : Ասոր կից է՝

ա. Յիշատակ սր. հօրն մերոյ յովան-
նէս զառնեցւոյն. — Միւնդեո էր սր. վրդ-
պն յովաննէս ի վանս սր. հօրն թաթլոյ և և
օրն էր կիրակի... :

142. էջ 361բ. — Քաղոց իր. և Դեկտ.
լ. — Վաշէն Բրքոյն Թեփիկոսի. — Եւ է
Էրեմիոս. — Այլ թեփիկոսոս որ թարգ-
մանի իրաւափառ՝ հովիւ էր ոչխարաց, ի
զմիւրիս քաղաքէ լիկէալոց... : Ասոր
կցուած կայ՝

ա. Սր. հայրն թաթլու առաջ նորոյ կա-
ցոյց զթումաս աշակերտն իւր վանացն իւրոց
և իւրատ և տ նմա... :

143. էջ 365ա. — Քաղոց իւ. և Դեկտ.
լա. — Տաւ է Աթոյն Բրքոյն. — Ածա. սէր
և մեծաշաւատ արքայն՝ հայոց և ասորւոց
արգարիոս՝ ըստ մարմնոյ թղ. րակից էր քի.
Ածյ մերոյ... :

144. էջ 366բ. — Քաղոց իւ. և Սուր-
ուարի ա. — Յիշատէ Էրեմի Բրքոյն Բրքոյն
Նիկիւն Կիւսոս. — Այլ մեծ և սքան-
չելի այլս Ածյ Բարսեղ՝ ի մանկութենէ
սղայութե. . . : Ասոր կցուած կան՝

III. Կանոն ստատիֆիկան Յուլիանոսի.—
Ընդ ա՛յն ժամանակս՝ ելեալ յուլիանոս
ուրացողն քի. . . .

Ի. Կանն ստրկաւազին Որ զքչոցն ունէր. — Սոգորուծի. էր սրբոյն բասիկիստի՝ որ ի ժամ պատասխազին . . . :

Վ. Վահան մոռորեալ երիտասարդին. —
 Այր ո՞նի յիշխանաց քաղաքին կամեցաւ
 տալ զգուստր իւր ի . . . :

Վ. Վահան եփրեմի հորին Ասորոյ.—
 Իր. հայրն եփրեմ հորին ասորին՝ էր յուր—
 հայրն անաղատին . . . :

Լի. Վհասն Եկեղեցւոյն Նիկիոյ, — Բնդ
աւուրան ընդ աշնոսիկ ժողովեցան աւ. ա-
րիանոսքն առ թաղաւորն . . . :

Վ. Վասն կնոջ մեղաւորի. — Կին մի
զգջացաւ ընդ չար գործս իւր և առեալ
քարակն գրեաց . . . :

Է. Վասն անաստաս քահանային, —
Վնաց սրն բարսեղ ի տունն անաստաս քհա-
յին, քանդի սր . . . :

ը. Վատն հրէայ բժըշկին. — Հրէայ աշխարհաբար բժիշկ՝ որոյ անունն էր յովսէփ, սիրելի սր. հրպին. . . . :

145. էջ 374 ա. — Քաղոց ի՛. և Յնդ.
բ. — Վարէ Լիշտէի զբայն Սեբեաբոյն Հոմայ
հայն. — Սուրբ հրպն. Սեղիստորոս՝ էր ի
քաղաքէն Հոմայ՝ նախաստրկաւ աղ հրպն.
Հոմայի Տրոնիէիսի՝ որ մարտիրոսացաւ...
Ասոր կցուած կայ՝

Լ. Հաւատարմի ի քս. Կոստանդիանոսի
 թղթին, — Թագաւորն հոմայ Կոստանդիա-
 նոս կոապալտ էր . . .

146. Էջ 378ա. — Քաղաքի իդ. և Յնպ.
դ. — Վճյ-բան-Ռէ. որքոյն Գրգեհոյն կէ-տե-
նայն և Կեր յա-նոյ օրդոյն. — Սուրբ վկայն
Քրի. ցորդիտ՝ էր ի կեանքիս կապաղով...

147. Էջ 381բ. — Քաղաք ի է. և Յնվ.
դ. — Վեյթ-բեռն-ի. — Բեյթ-Ջան-ի և յիւ-
նի և օրն հաւաքս թաղան. — Սուրբն զո-
ւորսն՝ հրահաւոր էր լեռնակապ՝ ի կիւրիկոյ
դաւառէն . . .

148. Ի՞նչ 381 ա. — Քաղոց ի՞ր. և Յն՛յ.
և. — Նստալուի է և իբեւայի Դաւալալ — Ինչ-
քեռն և յայտնալիէ. ի՞նչ. այ. Ռբայ. — Նախա-
ճառուի իբ. Ժաղպարէ ինչն՝ որ գուշակե-
ցին . . . , որուն կցուած կան՝

14. Պատճառ ճրագալուցի լինողի հան-
և Յայտնութեանն քի. Լիճ, Մերոյ. — Որո-
շուրդ աւուր ճրագալուցիս:

Բ. Յիշատակ է տիեզերադուռս վրդպ.ին
 Քրիստոսի Իսկուհի-դուռն. — Այս երջանիկ Աճա-
 հաճոյ և Աճապարփակ՝ երանաշնորհ քա-
 լովս կենայ . . . :

149. Էջ 391. — Քաղաքը իմ. և Յնվ.
դ. — Տառ է նշանակում և թարգմանում. «Ն.
այ. Դերայ. Որ ձեռն է բերվում հիշատակ». —
Յետե երանելոյն Աղամախ ի զբախտուն ի. Բ.
և ճ. զբ. ամին . . . : Ասոր կցուած կան:

ԱՍ. յիշատակ սքանչելեացն՝ որ եղև
ի վեստարգել սր. նշանէն՝ ձեռամբ տնառն
պետրոսի կաթիլ զիկոսին մերոյ՝ . . . :

բ. Պատճառ առաջին աւուր Մընընդեան
և յայտնութեն. քի. 183 մերոյ. — Այսաւր
տաւն ծնընդեան և յայտ. . . :

150. Հի 400 ա. — Բաղդոց լ. և Յեզ.
է. — Վերբերմի արծ է Մշննիւն և յայտնա-
բն. ի. ա. և Յիւստիւ յաւանն կրդին և
Ստիվանն ի Նիւն(է) յայն. — Յովաննէս և Կր-
տիչն քի՛ մկրտեալս զգրկին լս. ի զԵսն
յորդանան. յուսա . . . : Ասոր կից է՝

III. Պատճառ երկրորդ աւուր՝ ծննդ-
կան և յայտնութեն. քի. ԱՃյ մերոյ. —
կոտանաւոր յերկրորդում աւուր. . . :

151. էջ 403ա. — Արաց ա. և Յնգ.
բ. — Վերադառնալիս է Մեծաբնի և յայտնա-
բերանայ. Դրոյ և զյայտնաբերանայ. արքայ թե-
կնիւն. — Սուրբն թէոփիլոս էր հաւատալիս
քրիստոնեան, եւ աստիճանաւ սարկաւագ՝
այր իմաստուն . . . : Ասոր կցոած է՝

III. յիշատակ է սր. մանկանցն բնթ-
ղահնմի. — Ամբարիշտն հնրողէս, որ ա-
ռաջին թաղաւորեաց յեղմ. . . :

Ի. Պատճառ զ. աւուր Ծնընդեան և
յայտնութեն. քի. ևՃյ. — Որպէս յերրոր-
դումն աւուր արար ևՃ զհաստա . . . :

152. Էջ 407ա. — Աբաց բ. և Յնվ.
բ. — Վերջերի քանի մեծերի և յայտնի
է. այ. Վրդ և Վրդաբանի և Սրբայ Պաւ-
տլ և Ներսիսի. — Յետ չամբարաւորոյն
բռլ. յերկրնս, մարտիրոսացաւ որն ստեփան-
նոս յէմ, և որք լայն նմա անկնք բ. ու . . .
Ասոր կցուած ընդ

III. Պատճառ Զորքորդ աւուր ձերնդ-

եանն և մկրտութեն. քի. ԱՃյ մերոյ. — Արդ ի յորրորդումն աւուր՝ արար . . .

153. էջ 409բ. — Արաց զ. և Յնվ. ժ. — Վերջոյն Թն է ինքնութեան և յայտնութեան. Ժ. — Եւ. Դերայ. և ինքնութեան Գրեյն. — Մեծ վարդապետան եկեղեցւոյ եւ ճշմարիտ սխնն հաւատոյ՝ սր.ն Գրիգոր . . . և Ասոր կցուած կայ՝

ա. Պատճառ հինգ աւուր՝ Մենընդեան և յայտնութեն. քի. ԱՃյ մերոյ. — Արդ՝ ի յաւուրն հինգերորդի արար . . .

154. էջ 412ա. — Արաց զ. և Յնվ. ժ. — Վերջոյն Թն է ինքնութեան և յայտնութեան. Ժ. — Եւ. Դերայ. և ինքնութեան Գրեյն. — Պատճառ մարտիրոսն քի., էր ի քաղաքէն էլ ի թերոյստէ՝ որ թարգմանի ազատ քաղաք. . . և Ասոր կից է՝

ա. Վկայարանութի. սրբոց արեղայից՝ սինական և ըստ յայտնութեն. — Մարգարէն և պղծապործ բարբարոսքն . . .

բ. Պատճառ վեցերորդ աւուր Մենընդեան եւ Յայտնութեն. քի. ԱՃյ մերոյ. — Արդ ի յաւուրն վեցերորդի . . .

155. էջ 414բ. — Արացի է. և Յնվ. ժ. — Վերջոյն Թն է ինքնութեան և յայտնութեան. Ժ. — Եւ. Դերայ. և ինքնութեան Գրեյն. — Մարգարէն. — Սուրբ վկայն քի. մեկորդոս՝ էր յամա գիտկեղեցիստիս անաւրէ՛ն արքային, և էր կարգեալ . . . և Ասոր կցուած կան՝

ա. Յիշատակ սրբոյն թէոգորոսի անապատականին՝ որ զմիաբանեկցայց վանքն սահմանեաց յէմ. . .

բ. Պատճառ է. աւուր Մենընդեան քի. ԱՃյ մերոյ. — Որպէս զ. աւուրցն՝ իւրաքանչիւրոցն. միոյ միոյ . . .

156. էջ 417բ. — Արաց զ. և Յնվ. ժ. — Վերջոյն Թն է ինքնութեան և յայտնութեան. Ժ. — Եւ. Դերայ. և ինքնութեան Գրեյն. — Սուրբ վկայն քի. մեկորդոս՝ էր յամա գիտկեղեցիստիս անաւրէ՛ն արքային Լիկիանոսի. Սր.ն երմոգայոս սարկաւազ էր և համարձակ քարոզէր . . . և Ասոր կցուած կայ՝

ա. Պատճառ բ. աւուր Մենընդեան և թլփատութեն. քի. ԱՃյ մերոյ. — Սորհուրդ՝ բ. երրորդաւուր տոնիս . . .

157. էջ 419բ. — Արացի է. և Յնվ.

ժ. — Տաւ է ինքնութեան յայտնութեան Միքայէն և ինքնութեան. — Կարապետն քի. սր.ն յովանէս մկրտիչն՝ անդտին լցաւ . . .

158. էջ 422բ. — Արաց բ. և Յնվ. ժ. — Վերջոյն Թն է ինքնութեան և յայտնութեան. Ժ. — Եւ. Դերայ. և ինքնութեան Գրեյն. — Սուրբ հրաւ.ն պետոս աղէքսանդրացին՝ էր ի ժամանակս . . .

159. էջ 425ա. — Արաց թ. և Յնվ. ժ. — Վերջոյն Թն է ինքնութեան և յայտնութեան. Ժ. — Եւ. Դերայ. և ինքնութեան Գրեյն. — Սուրբն Յոսաննէս որդի էր . . .

160. էջ 427ա. — Արաց ժ. և Յնվ. ժ. — Վերջոյն Թն է ինքնութեան և յայտնութեան. Ժ. — Եւ. Դերայ. և ինքնութեան Գրեյն. — Սուրբն Կարապետն և աղաւթն ինքն՝ յոյժ . . .

161. էջ 430բ. — Արաց ժա. և Յնվ. ժ. — Յերջոյն է թէոգորոսն. Թ. Բերայ. — Բարեպաշտ եւ մեծ թաղաւորն Թէոդոս՝ յեմ . . .

162. էջ 436ա. — Արաց ժ. և Յնվ. ժ. — Վերջոյն Թն է ինքնութեան և յայտնութեան. Ժ. — Եւ. Դերայ. և ինքնութեան Գրեյն. — Սուրբն Կարապետն և աղաւթն ինքն՝ յոյժ . . .

163. էջ 438բ. — Արաց ժ. և Յնվ. ժ. — Վերջոյն Թն է ինքնութեան և յայտնութեան. Ժ. — Եւ. Դերայ. և ինքնութեան Գրեյն. — Սուրբն Կարապետն և աղաւթն ինքն՝ յոյժ . . .

164. էջ 440բ. — Արաց ժ. և Յնվ. ժ. — Վերջոյն Թն է ինքնութեան և յայտնութեան. Ժ. — Եւ. Դերայ. և ինքնութեան Գրեյն. — Սուրբն Կարապետն և աղաւթն ինքն՝ յոյժ . . .

165. էջ 443բ. — Արաց ժ. և Յնվ. ժ. — Վերջոյն Թն է ինքնութեան և յայտնութեան. Ժ. — Եւ. Դերայ. և ինքնութեան Գրեյն. — Սուրբն Կարապետն և աղաւթն ինքն՝ յոյժ . . .

ա. Վկայարանութի. սր. աշակերտին տիմոթէոսի. — Սա էր ի քաղաքէն Լիւսաւրայ՝ որդի հօր հեթանոսի . . .

բ. Ի սմին աւուր զսրբոս հին տաւրանէ կալան յաղէքսանդրիւ. վասն ի քս. հաւատոցն և անկաւի . . .

գ. Վկայարանութի. սրբոյն սահակայ և յովսէփայ. — Սամա թաղաւորն Լիկիֆոսայ՝ ին սոքա եղբարք . . .

166. էջ 445ա. — Արաց ժ. և Յնվ. ժ. — Վերջոյն Թն է ինքնութեան և յայտնութեան. Ժ. — Եւ. Դերայ. և ինքնութեան Գրեյն. — Սուրբն Կարապետն և աղաւթն ինքն՝ յոյժ . . .

«Գնեցինք և դարձին յանգար՝ որքան... Սուրբն
անառտափոս՝ պարսիկ էր ազգաւ եւ էր
յամա բարեպաշտ թագաւորին... : Ասոր
կցուած կան՝

ա. Յիշատակ սպանեննոցն՝ յանողորմ
սրոյն պարսից. — Ի սպանեննին փոկասու՝
զմօրիկ թգրն. յունաց՝ որ էր յոյժ յաղ-
թող . . . :

Բ. Յիշատակ և վկայութանութիւն. սր.
առաքելոյն յակորայ. — Սր. առաքելաւն
քի. յակոր ալիփանն՝ եղբայր էր մաթէոսի
աւետարանչին . . . :

գ. Վկայաբանութիւն. կուրսերի տարիքէն. մեծի ճշանաւորին, որ և համբերող ասի, զի բազում չարչարանաւ ք եւ կարծրագոյն . . . :

167. Իջ 447 ու. — Արայ ձէ. և Յնդ.
 րդ. — Վէյսթ-Ն-Նէ. Կէյ-Ն, -Ք. Էդ-Ն. —
 Յետ համարածման քի. ըն. և ժզ. ամի, ի
 ժամանակա Դիոկղետիանոսի անդրէն արքա-
 յին. Սըն. Կղեմէս . . . :

168. Էջ 450 ա. — Արաց ժը. և Ենզ.
Ի. — Տաւ է արբայ Գրիգորի — ձրբ-նի. —
Ածահաճոյ. և Ինծ զըդպ. ն Եկեղեցոյ հաս-
տատութե. . . . :

169. Ի՛նչ 453 ա. — Արայ ժթ. և Յնյ.
Իյ. — Վրբ երեկոյն Բեկեթեի եւ անա-
նայ ճարձում եւ Բ. որդոյ շնչն Արեգեթի եւ
յանայի. — Ուորքն Քսենիսիոն էր ի կոս-
տանդնուպոլիս՝ ի յսան մեծատուն . . . :

170. Էջ 454բ. — Արաց ի. եւ Յնդ.
 իւ. — Վերադարձն Նիւրոյ Սրբոյ Յաննիս-
 Սեփեթեանին յաւան իւր յաւանքէն — Յորժամ
 աքսորեցին զսոսկերարանն յոհաննէս, տա-
 նէին զնա . . . :

171. Էջ 457 ա. — Արագ իա. եւ Յնով.
Էջ. — Վար Լ իշխարի Արքայի Կէրտի Վարդ-
պետի Խաչի արդար. — Սուրբ Հայրն Եփ.
Եւսի վրդպն. ճշմարտութե. խորին աստ-
րին՝ էր...

172. Իջ 459բ. — Արաց իբ. և Թնյ/
 իբ. — Վկայաբանութիւն. արքայ Նեփթիս և արքայ
 Զեփթիս. — Յաճախ արքայի արքային
 'Իրիկոզնտիանոսի, ի քաղաքին Նիկիա...'
 Ասոր կցուած կայ:

Ա. Վերադարձումն պատահական չէիս-

բաց սրբոյն ի պնտաթիոսի ած. ազդեալաց հր-
պին. 1 յաթոն իւր յանտիոք... :

173. Էջ 461ա. — Արացի իգ. և Յնյ.
Ը. — Վճռաբանութիւն. արքայ Խեղիկոյ Զար-
Զարի. — Յամու կոստանդիանոսի բարեկազմ
արքային և մոր նորա Հեղինեա... : Ասոր
կյուած կայ՝

Ա. Կատարումն սրբունոյն թէուդու-
լա. — Ուս էր ի քաղաքէն ~~անստոր~~ հա-
ւատով քրիստոնէս . . . :

174. Իջ 462բ. — Արաց իդ. և Յնվ.
լա. — Վիյ-բն-նի. ռբն- Սարգի զոր-
նի և ռբ-յ իբ- Մարտինի և ռ-զ ընդ
ի-բ-նի. — Միծ զկայն քի. սրն. սար-
գիս...

175. Էջ 165բ. — Արաց իւ. և Փետր.
ա. — Վեր և յիշարի Պարսի, հէնարիւն. —
Սուրբն Պարսաւի որ թարգմանի որդի պա-
հոց...

176. Ի՞նչ 467բ. — Արաց ի՞նչ. և Փետր.
բ. — Վէ՛յ-բ-ն-ն-ն-ն. Աբ-ն-ն Տը՛կ-ն-ն. — Սուրբն
տրիփոն՝ էր ի փոխգիտյոյ զաւանդէն, ի զեղ-
ջէն... : Ասոր կցուած կայ՝

ա. Յիշատակ սբ. հօրն Եւագրեաւ. —
Սա աշակերտ էր սրբոյն Բարսեղի՝ եւ այն
սարկաւազն է որ ի ժամ... :

177. էջ 170թ. — Արաց ի է. և Փետր.
դ. — Վերս է յիշատակել և հետագայ. —
Սոքա ապակերտք էին սրբոյն դանիկի զոր
սքն. զրիզոր Լուսաւորիչն մեր քորեպս.
կացոյց ի քաղաք և վկայական մահուամբ
կատարեցաւ... ուր կայ ի միջի ալոյց...
Եւ յաւուր միում մինչ դեռ անցանէր ընդ
գետն և ծածկեցաւ ի ներքոյ ջրոյն...
Ասոր կցուած է

ա. Վկայաբանութի. սրորոյն զլստալ
երիցու. — Լիբայն պարսից չապուհ՝ գեր-
եաց զախարհս հայոց՝ եւ կալեալ զթղթն.
Տէ՛ն յորեաց զ. ք. աչս նորա, եւ բազում
աւերս արար եկեղեցեաց՝ եւ գերեալ տա-
րաւ . . . :

բ. Վկայարանովի. սրբոյն Դանաթ-տոսի՝ որ ընթերցող էր եկեղեցւոյն սողոն քաղաքին՝ որ յարեմօտս...

Վ. Տոն է ասափայ մարգարէին. — Լի-
քայն Դաւիթ չինեաց զսրն. սիրն՝ և երբ
դիտորանն տապանակաւն . . . :

Եղ. Լ Ել. Էլ. Էլ. — Յոսի կոսպալտ թղթին. պարսից շապհոյ, էր սր.ն սաղովկ . . . Լսոր կից են՝

III. Վկայարանութի. սրբոյն աղեքսան. զրոսի. — Սա էր յամս մաքսիմիանոսի կոսպալտ արքային՝ ի քաղաքէն Թեոսագոնի. կոյ. . . :

Բ. Վկայարանութի. բ.ն մարտիրոսացն՝ պամփուլեա, և վաղնետինեա, պոզոսի և պիւրփորոսի, և և կիոսի. . . :

193. էջ 507ա. — Մեհնկի ժգ. և Փետր. ժթ. — Վար. և յիշտոյ. Բ. Էրդ. Էլ. Էլ. Էլ. — Ճըւմարիտ ծառայն քի. և վրդպ.ն ուղղափառութե. սր. հայրն Մեսրոպ, յետ առնելոյ. . . :

194. էջ 509ա. — Մեհնկի ժգ. և Փետր. ի. — Վար. և յիշտոյ. Բ. Էրդ. Էլ. Էլ. Էլ. — Սուրբն նեստորիոս եպս.ն էր ի պերգլա պաւստէն պամփուլեացոյ՝ յամս Դեկոսի կոսպալտ. . . Լսոր կցուած է՝

III. Վկայարանութի. սրբոյն աղեքսան. զրոսի. — Յոսի կոսպալտ արքային մաքսիմիանոսի և տիրերեա. . . :

195. էջ 510բ. — Մեհնկի ժե. և Փետր. իա. — Վար. և յիշտոյ. Բ. Էրդ. Էլ. Էլ. Էլ. — Սուրբ առաքեալն քի. յակորոս՝ որդին. . . :

196. էջ 514բ. — Մեհնկի ժգ. և Փետր. իբ. — Վար. և յիշտոյ. Բ. Էրդ. Էլ. Էլ. Էլ. — Կուսնելիոս հարկաւարտն էր ի կեսարիոյ պաղատնոսին՝ ազգաւ հեթանոս էր. . . Լսոր կցուած կան՝

III. Վկայարանութի. սրբոյն Պողիկար. պոսի. — Յուսուս սր. առաքելոցն՝ հաւատացին ի քս. և աշակերտեցան. . . :

Բ. Վկայարանութի. նոր վկային քի. մանկանն յոհաննիսի. — Պատուական և պանծալի վկայս յոհաննէս, էր ի Բիւզանդ. զաւստէն, ի քաղաքէն Իւսթ. . . :

197. էջ 519բ. — Մեհնկի ժէ. և Փետր. իգ. — Վար. և յիշտոյ. Բ. Էրդ. Էլ. Էլ. Էլ. — Սա էր ի քաղաքէն Տուրիտանոյ՝ հաւատով քրիստոնեա. . . :

198. էջ 522բ. — Մեհնկի ժբ. և Փետր. իդ. — Վար. և յիշտոյ. Բ. Էրդ. Էլ. Էլ. Էլ. — Սա էր ի քաղաքէն Երկու կրօնաւորք յարեւելոց՝ զնացին յեմ. (ալուր ճգնաւորք)

յերկրպագութի. սր. տեղեացն տնաւրինե. կանացն. . . :

199. էջ 524բ. — Մեհնկի ժթ. և Փետր. իե. — Վար. և յիշտոյ. Բ. Էրդ. Էլ. Էլ. Էլ. — Սա էր ի քաղաքէն Երկու կրօնաւորք յարեւելոց՝ զնացին յեմ. (ալուր ճգնաւորք)

200. էջ 527ա. — Մեհնկի ի. և Փետր. իզ. — Վար. և յիշտոյ. Բ. Էրդ. Էլ. Էլ. Էլ. — Սա էր ի քաղաքէն Երկու կրօնաւորք յարեւելոց՝ զնացին յեմ. (ալուր ճգնաւորք)

201. էջ 530բ. — Մեհնկի իա. և Փետր. իէ. — Վար. և յիշտոյ. Բ. Էրդ. Էլ. Էլ. Էլ. — Սա էր ի քաղաքէն Երկու կրօնաւորք յարեւելոց՝ զնացին յեմ. (ալուր ճգնաւորք)

202. էջ 533ա. — Մեհնկի իբ. և Փետր. իը. — Վար. և յիշտոյ. Բ. Էրդ. Էլ. Էլ. Էլ. — Սա էր ի քաղաքէն Երկու կրօնաւորք յարեւելոց՝ զնացին յեմ. (ալուր ճգնաւորք)

203. էջ 535ա. — Ի նահանջի ամին Ս. միսս այս՝ իթ. աւր զառնայ ի գործաւորին աւր մի աւելնայ, զու շնահապետս կարդայ. — Ի ամին աւուր՝ յիշտոյ. Բ. Էրդ. Էլ. Էլ. Էլ. — Սա էր ի քաղաքէն Երկու կրօնաւորք յարեւելոց՝ զնացին յեմ. (ալուր ճգնաւորք)

204. էջ 546ա. — Մեհնկի իգ. և Մարտ. ա. — Վար. և յիշտոյ. Բ. Էրդ. Էլ. Էլ. Էլ. — Սա էր ի քաղաքէն Երկու կրօնաւորք յարեւելոց՝ զնացին յեմ. (ալուր ճգնաւորք)

III. Յիշտոյ. Բ. Էրդ. Էլ. Էլ. Էլ. — Սա էր ի քաղաքէն Երկու կրօնաւորք յարեւելոց՝ զնացին յեմ. (ալուր ճգնաւորք)

Բ. Վկայարանութի. սրբոյն Յոհաննիս եպս.ին և յակորոս քաղաքին. — Սուրբ էին ի պարսիկս՝ ի ժամանակս շապհոյ. . . :

Վ. Տօն է ամսոյս մարգարէին. — Լև.

մովս էր թեկեայ՝ և ամասիա արքայ՝ բա-
ղամ անգամ չարչարեաց . . . :

205. էջ 549 ա. — Մեհնկի իղ. և Մարտ
բ. — Վլայաբանաթի. քթոյն կանաւի գործիչ-
դռնն և յիշտոյն գեղ քթիւն ք. նշանն. — Յամս
դեկոսի անաւրէն արքային՝ էր սր.ն կոնո-
նոս՝ ի քաղաքէն նաղարէթայ՝ և ընակէր... :

206. էջ 552 ա. — Մեհնկի իկ. և Մարտ
դ. — Վլայաբանաթի. քթոյն կաթարդիւն կիւ-
նիկոյն և կաթարդիւն և քթոյն Սթաթայ. — Սո-
քա էին յամս Մարտիմիանոսի . . . :

207. էջ 554 ա. — Մեհնկի իղ. և Մարտ
դ. — Յիշտոյն լաւաց ք. հարեցն Մարտի և
Մարտայ. — Սուրբ հայրն Մարկոս ճգնաւորն
քի՝ ի տղայութենէ վարժեցաւ յուսումն... :

208. էջ 558 ա. — Մեհնկի իկ. և Մարտ
ե. — Վարդ և Վլայաբանաթի. քթոյն կանաւի
թիւնաթիւն. — Յաւուրս՝ սրբոց առաքելոցն,
էր սր.ն կոնոնոս ի գեղջիկն եղանիսոյ՝ ժը.
մղոնաւ հեռի ի քաղաքէն Մուրապուց . . . :

209. էջ 560 բ. — Մեհնկի իը. և Մարտ
դ. — Վարդ և յիշտոյն Պարթեթի եղ.ն. —
Մուրբ եպս.ն Պորփիրոս էր ի Թեսաղոնիկէ
քաղաքէն՝ յամս բարեպաշտ... : Ասոր կից է՝

ա. Նահատակութի. սրբոյն Դրիգորոսի
աղանից կաթողիկոսին՝ որդւոյն Վրդանայ,
որդւոյն . . . :

210. էջ 562 բ. — Մեհնկի իթ. և Մարտ
է. — Վլայաբանաթի. Վաթիկոյն եղ.ն. — ի
վնշտասան երրորդի սմի թղրութեն. Դէս-
կղերտանոսի կոապաշտ կայսերն, Նրպ.ն
եկ.մի. . . : Ասոր կցուած են՝

ա. Վկայարանութի. սրբոյն՝ երմոսի՝
Սրապիոնի և Պաղիմոսի. — Սոքա էին ի
քաղաքէն հոռմայ, հաւատով . . . :

բ. Յիշատակ սր. և առաքինասէր եպս-
ին Նարկեսեայ. — Սա եպս. էր եկմ.այ՝
քաջ և առաքինի . . . :

211. էջ 564 բ. — Մեհնկի ի. և Մարտ
ը. — Յիշտոյն լաւաց ունիւնիւնիւնայ. —
Յամս բարեպաշտ կայսերն փոքուն թէոդո-
սի՝ այր մի էր միծատուն . . . :

212. էջ 567 ա. — Արեղի ա. և Մարտ
թ. — Վլայաբանաթի. քթոյն բաւանիւն. —
Սուրբ և փառաւորեալ վկայիցն . . . :

213. էջ 569 բ. — Արեղի բ. և Մարտ
ժ. — Վլայաբանաթի. Թեոդոսի և ձիւնիւնի

և Անթանաշի. — Աղաթիւնն քի. Թէոդո-
սիայ՝ էր ի քաղաքէն տիւրոսի հաւատով
քրիստոնեա . . . :

214. էջ 573 ա. — Արեղի գ. և Մարտ
ժա. — Նահաթիւնի. քթոյն ք. կաթարդիւն
է . . . և յիշտոյն Մարտայ. — Մինքորիկոս
կոապաշտ արքայն Դոթացոց զնաց զսուրօք
ի մայրին և հատին . . . : Ասոր կցուած է՝

ա. Յիշատակ սր. հորն սիւղւանոսի,
որ հանդիպեցաւ խաբիբայ աղքատի միոյ,
որ անկաւ . . . :

բ. Յիշատակ է մոզպետին զանկիանու,
զոր զրեաց սր. վրդպ.ն մեր յովհաննէս... :

215. էջ 576 ա. — Արեղի գ. և Մարտ
ժբ. — Վլայաբանաթի. զ. Դարդիւնայ. —
Այս ը. վկայքս՝ Աղապիոս, աղէքսան-
զրոս . . . :

216. էջ 578 ա. — Արեղի ե. և Մարտ
ժդ. — Յիշտոյն լաւաց քթոյն Դիւնիւնի. —
Սուրբն զրիգոր հրպն. հոռմայ՝ էր յամս... :
կից կայ՝

ա. Վկայարանութի. բ. եղբարցն, կոզ-
մայի և Դամիանոսի. — Սոքա եղբարք էին
հարսդաւոք՝ յերկրէն արար . . . :

217. էջ 580 ա. — Արեղի դ. և Մարտ
ժդ. — Յիշտոյն լաւաց ունիւնիւնայ. քթ-
ոյն Դիւնիւնի ձաւայ գործն. — Այր ոմն կոմս՝
էր ի Վնշիւս քաղաքին՝ և անուն կոմսին... :

218. էջ 587 բ. — Արեղի է. և Մարտ
ժե. — Տօն է Դանիէլի Դարձարէին և երէց Դան-
իւնն Անիւնիւնի ունիւնիւն և Միւնիւնի. — Սոքա
որդիք էին թաղաւորին յովակիմայ . . . :

219. էջ 591 բ. — Արեղի ը. և Մարտ
ժդ. — Վլայաբանաթի. քթոյն Փաթայ. —
Յամս մարտիմիանոսի կոապաշտ արքային
. . . : Ասոր կից է՝

ա. Յիշատակ սրբոյն Ղազարոսի սիրել-
ւոյն քի., զոր յարոյց տրն. ի Բեթանիա,
չօրեքաւրեա . . . :

220. էջ 594 բ. — Արեղի թ. և Մարտ
ժկ. — Նաւեր եփրայեցւոց ի. ա. — Յի-
շտոյն է Երանիւն Ալիսանի. — Սուրբ ա-
ղէքսանոս մարդն Ածյ, որդի էր միամաւր
առն . . . : Ասոր կցուած կայ՝

ա. Յայսմ աւուր՝ սկիզբն արարչու-
թեն. Ածյ. — Յորում աւուր արար Ած զեր-
կինս և զերկիր՝ զերկին . . . :

221. Էջ 598ր. — Արեկ ժ. և Մարտ ժր. — Տճ է Վերջէն հայրապետ. — Յամու կոստանդեայ հերձեւածող արքային որդւոյն կոստանդիանոսի . . . : Ասոր կից՝ Յիշատակ սր. հօրն մերոյ եւ երանաշնորհ վրդպ.ին Հռոմէոյ՝ զիտուն մէջ ի միջի այլոց կ'ըստի.

էր նա յաշխարհէն սուղանից՝ ի սայույ՝ գաւառէն՝ աղգաւ հայ՝ և ծնողոյն նորա նուիրեցին զնա Ածյ. Եւ սրբութեբ. սնաւ և վանս զեկալ՝ առ երկց եղբորն իւրում, որոյ անունն էր պողոս՝ կուսան և սր. արեղայ, Եւ էր մանուկն վանական՝ յոյժ ուսումնասէր, երկիւղած յԱծյ և ամօթիւց ի մարդկանէ, Եւ ի տիս մանկութե. և եմուտ ի կարգ արեղայութե. և ձեռնաղբեցաւ քնայ, ի. ամնայ Եւ եմուտ յաւանքսութի. մեծապատ և զերմաստ վրդպ.ին. Գօթին միկրտայ և ուսաւ ի նմանէ զամ. մեկնութի. Հին և նոր կոսովարանաց ամային գրոց, Եւ եղեալ կատարեալ գիտնական, արժանացաւ մեծագոյն աստիճանի եւ անուն վարդապետի. Գնաց յաղանս՝ և շինեաց փառաւոր վանք մի սրբատաշ վիմար քաղաքաւորան գմբեթաւոր և ճրաշաղարգ եկեղեցիս՝ և անւանեաց զայն խորանուստս՝ Եւ համբաւ ի մատուցութե. նորա տարածեցաւ յամ. աշխարհս հայոց՝ և զային առ նա յամ. կողմանց՝ և ուսանէին ի նմանէ զվարս պարկեշտութե. և սրբութե. և մանաւանդ զգիտութի. ամային գրոց՝ և լուսաւորեալք ուսմամբ և գիտութեբ.՝ զառնային յիւրաքանչիւր տեղին՝ և լինէին լոյսք աշխարհաց՝ և ալք համեմիչք հոտելոց ի մեղաց, Յորում ժամանակի քալալային սուլսոնն (հիշեց յայն է ըստ այլ ընազրոց, բայց վերջի տացող կամ ընթերցողք յերած եւ զրած են քալի յալին (թաղերն) երկալ ի խառանայ՝ և աւերեաց զքաղուս գաւառս հայոց և աղւանից, Յորմէ վախուցեալ վրդպ.ն վանական, զնաց յանպատ տեղի մի՝ յորում էր մեծ քար մի և փոքեաց ի նմա եկեղեցի և ժամատուն, խուցս և սնտիսատունս՝ և անդ կայեալ աշակերտօքն շատ տարիք մինչև ելին զօրքն այլազգաց (այս բառը զրուած է քերուած բառի մը տեղը, որ ըստ ընազրի քարաւաց է. նման սրբազրութիւններ յաճախեղեպ են ներկայ, ինչպէս նաև նախորդ հատորներու մէջ), ի զ. և. ձգ. Թըբին (1235)՝ որոց առաջնորդէր շարմաղան Յուլիոն, հրամանաւ հոգալ զանին, Եւ ստերեալ զքաղուս գաւառս, զքուսոն (քերուած և ապա զրուած, հաւանաբար քուրմաց բառին տեղ, առ ահի), զպարսից, և զհայոց և զհնաց և զմոգաց (այս ալ քերուած բառի մը տեղը զրուած), զվրաց, և զաղւանից, և զերեաց բաղուս մարդիկս՝ յամենայն աղգաց, Գերեցաւ և վրդպ.ն վանական, աշակերտօքն իւրօրք՝ և զգորութեբն.

Ածյ աղատեալ ի նոցանէ, եկն զարձեալ յառաջին վանքն իւր ի խորանաւան, և անդ բացեալ զլորոց՝ ուսուցանէր բազում աշակերտաց ըզրանս վրդպ.տութե. իւրոյ, որով լուսաւորէր և միթիւրէր զբաղումս, Զի էր այր զբարեմարտ, անձանձիր և համբերող՝ ուղ. և էր առաքեալն թառնարատ, Եւ էր նա անձամբն շափականակ, մեծերես և փոքրաքիթ, լայնամարտ և փառահեղ, մեծալուր և հաւարկու՝ քաղցրատես և շնորհալից, մտքն ծնունդական և առատարտ, Ժաժկալ և անձանձիր ուսուցանող, Ուղիղի ստանալաց՝ և խրատիլ անրդգամաց, Կարկիլ՝ հերձեւածողաց . . . :

բ. Յայսմ աւուր՝ յիշատակ է երկրորդի աւուր արարչութեան. Ածյ, Յաւուր յուրում ասաց Ած՝ եղիցի . . . :

222. Էջ 602ա. — Արեկ ժա. և Մարտ ժթ. — Յիշատիւ Հայրապետսն ի Մարտ ժթ. — Հուսաւ սր.ն եպիփան հրպ.ն կիպրոսի, վանս յոհաննու հրպ.ին եկմայ՝ որ էր արմաթասէր . . . : Ասոր կցուած կայ՝

ա. Յայսմ աւուր յիշատակ երրորդ աւուր արարչութեան. Ածյ, Յորում աւուր ասաց Ած թէ . . . :

223. Էջ 605ա. — Արեկ ժթ. և Մարտ ի. — Վկայաբանութի. զբայն Արեկի և Վ. Եւթոյն հոր. — Յետ մահանն Դիոկղեստիանոսի ողծոյն՝ թագաւորեաց . . . : Ասոր կցուած կան՝

ա. Վկայարանութիւն սրբահոյն կոպրիլա. — Յամա ամբարիշտ թգրացն՝ զիտկղեստիանոսի և մարտիրոսանոսի . . . :

բ. Գարնանամուտ է և յիշատակ չորրորդ աւուր արարչութեան. Ածյ, Յորում աւուր ասաց Ած եղիցին . . . :

224. Էջ 608բ. — Արեկ ժգ. և Մարտ իա. — Վկայաբանութի. զբայն Յաւուս և Բարեթայ՝ և յւլ թ. Դարեթոյն. — Սուրբ վկայքս՝ յունան և բարաթիաս՝ էին ի պարսիկս յամա շապհոյ սարուոսի հրապաշտ արքային, Եւ էին արեղայք՝ որք ելին ի վանացն . . . : Ասոր կցուած կան՝

ա. Վկայարանութի. սրբոյն Մեկիանոսի Սա ծառայ էր անն հիթանոսի, ի քաղաքէն Դորոստոլայ . . . :

բ. Յայսմ աւուր յիշատակ հինգերորդ աւուր արարչութեան. Ածյ, Յորում աւուր ասաց Ած թէ . . . :

225. Էջ 612բ. — Արեկ ժգ. և Մարտ

իւր. — Եւ Երրայեցեոց Նիսանի ա. — Յէւ-
թով լաւագոյն. հոգի թանկեղէնի ճշմարտութիւն. —
Պարկեւտ եւ հրեշտակակրօն բարեհամբաւ
սր. հայրն բնիկի թաղաւ, էր... : Ասոր
կցուած կայ՝

ա. Յայսմ աւուր՝ յիշատակ է վեցեւ-
րորդ աւուր՝ արարչութիւն. Աճյ. Ոորում
աւուր ասաց Աճ, հանել... :

226. էջ 619բ. — Արեղ ժե. և Մարտ
իւր. — Վկայաբանութիւն. Մարտի եղբայր. — Յոր-
ժամ ներողութիւն. Աճյ թագաւորեաց պիղծ
եւ ուրացողն քի. յուլիանոս... : Ասոր
կցուած կան՝

ա. Վկայարանութիւն սրբոյն Պիտի
քաւյին, որ է յամա Դեկտի կոպակաւ
արքային. — Քարոզէր գրա... :

բ. Յայսմ աւուր յիշատակ է է. աւուր
արարչութիւն. Աճյ և հանգստեան, յետ գ.
աւուրց արարչութիւն... :

227. էջ 624բ. — Արեղ ժգ. և Մարտ
իւր. — Վկայաբանութիւն. Մարտի աւագանի
և Սեբեդի Սեբեդի. — Սուրբ
աւետարանիչն Մարկոս՝ որդի էր Բառնա-
բայ... :

228. էջ 631. — Ըստ կարգի աւուրցն
արարչութիւն. բ. Երինացն Այսօր շաբաթ է և
սուրբ Երեմի. Ե. Ե. Ե. Ե. Սրբոյն եղիշի
հայոց զբոլորի ասացեալ ի յարութիւնն քի.
Աճյ մերոյ. — Կանխագոյն Մարիամ Մալ-
ղաղենացին՝ Եկն և հաս ի գերեզմանն քի.
և յայնմ ժամու... :

229. էջ 635ա. — Արեղ ժէ. և Մարտ
իւ. — Յիշատակ Միշի-Երեմի. — Սա-
կաւորն սաղիւմ ընդ քաղաքին... : Ասոր
կից է՝

ա. Ըստ կարգի աւուրցն չարչարանացն
Այսաւր մեռելոց է. — Եւ արդ գիտելի է՝
գի յորժամ էջ խաչեալն... :

230. էջ 639բ. — Արեղ ժը. և Մարտ
իւր. — Վկայաբանութիւն. Պաշտօն և Երե-
մի. — Սուրբ քրիստոնեայք էին ի քա-
ղաքէն Պաղոմիդեայ... : Ասոր կցուած
կայ՝

ա. Յիշատակ սքանչելեացն՝ որ եղեն
ի դիւանն փորձանաց. — Ի սահմանս եկմի
ի խորագոյն ձոր մի... :

231. էջ 642բ. — Արեղ ժթ. և Մարտ

իւ. — Վկայաբանութիւն. Երեմի Երե-
մի. — Այս իմաստասէր եւ հանճա-
րեղ... :

232. էջ 644բ. — Արեղ ի. և Մարտ
իւր. — Վկայաբանութիւն. Երեմի Վեհայ Դեղ-
նայ. — Սուրբն Վահան՝ էր ի գաւառէն
Դողթան՝ որդի Ոսորովու գողթան իշխա-
նին՝ ի. ճ. և ձր. թվականս... :

233. էջ 648ա. — Արեղ իա. և Մարտ
իթ. — Վկայաբանութիւն. Երեմի Մարտի-
նի. — Յայն Ե. Ե. Ե. Ե. — Յամա Դեկտի
անսարէն արքային... : Ասոր կցուած կան՝

ա. Վկայարանութիւն. Դուժղապա՝ յար-
սիկ՝ որ էր աթարակ չապհոյ՝ սարկոսոսի,
պարսից թագաւորին... :

բ. Յայսմ աւուր՝ կատարումն սրբոյն՝
որ ի Երեմի. և յաւագանի կատարեցան.
Աճաւահանոյ և մեծ վրդալն միսրոպ՝ շնորհօքն
գոր էաւ յայ... : ուր ի միջի ալլոց կայ՝

... իսկ աշակերտք նորա որ ի կողմանս Եղ-
եմի, որը մնացեալ ի սր. Դորէն՝ չոպան յէմ.
և զարձեալ եկին յաղաւթս, և քնակեցան ի տե-
ղի մի որ կոչի Եստղարբուր, հոգալ յաղաւթս
աւո՝ որ է խաչեալն. Ե. յայնմ ժամանակի ել
արքայն հոնաց՝ խաղրօք և հոնօք անիւր. դաւ-
րօք, և նստաւ առ ալին Բուր գետոյ՝ եւ աս-
պատակեաց զօրս իւր յերկց դիմաց՝ ի հայս,
ի վերս և յաղաւթս. Եւ ունի յիշխանացն զօ-
րագիւրաց, ել ի կողմանս Եստղարբուր և անուր
բաղում գերիս և ասարս ի մի վայր ժողով-
եաց՝ և ի տեղին Եստղարբուր ասեցան կալ-
եալ, որ եւ աշակերտքն մեարդայ. Զոր կալ-
եալ գոմանս ի նոցանէ սպանին, և զաթանաս
քաւ. որ եկեալ էր ընդ նոսա յէմայ. բ. Երեմի.
սպանին, և զայս չարչարեալ թողին. Եւ տե-
սին ի գերեալս կին մի մեծագի՝ անուր քա-
ղաւթի, յայտ դեղեցիկ՝ զօր հրամայեաց զօրա-
գոյսիս պահել զնա, զի իւր կին արասցել. Եւ
յերեկոյին ետ ամեն զնա առ իւր՝ զի ննջեաց
ընդ նմա. Եւ կրին ո՛չ ետ նմա մեռաւ, եւ ո՛չ
հնազանդեցաւ, այլ անարգեաց զնա... : Եւ
ժողովեալ զնիսարս սր. թագաւորն, ամիռ-
վեցին և եղին ի բլրին եւ անուանեցին զայն
Եստղարբուր... : Եւ ժողովեալ կուտեցին զնո-
սա ի մի վայր և այրեցին հրով՝ և անուանեցին
գիւտան դիգալիս... :

234. էջ 650ա. — Արեղ իր. և Մարտ
լ. — Վկայաբանութիւն. Երեմի Վեհայ Ե. Ե.
Ե. Ե. — Սուրբն Դուկեայ էր ի
Լիբեայեոց գաւառէն ի քաղաքէն... :

235. էջ 652բ. — Արեղ իգ. և Մարտ

յա. — Վէյթ-բան-նի-ն Գրք-ն Գրք-ն ի Եւան-
գել-ն Եւանգել-ն. — Սուրբն զաւթի պարսիկ
էր ազգաւ . . . , ուր ի միջի աշուղ կ'ըսուի՝
. . . և նա առեալ տարաւ զնա՝ առ կաթու-
ղիկոսն Գրք-ն Եւանգել-ն և նա երախայացու-
ցեալ զնա աւուրս ը. ուսուցեալ նմա ընդ
հաւատոցս քի. և զամ. կարգս քրիստոնէ-
ութիւն. և ապա յետ ը. աւուրն մկրտեաց
զնա Գրք-ն Եւանգել-ն (այլուր՝ Գրք-ն) ի կա-
թուղիկէն Գրք-ն և կոչեաց զանուն նորա
Գրք-ն. և ընկաւաւ զնա յաւազանէն իշ-
խան Գրք-ն. և յետ աւուրց ինչ՝ ամուս-
նացաւ ի կարգ աշխարհիս, և քնակեցաւ ի
Եւանգել-ն քաղաքի բարի և ածանցնոյ. վա-
րիւք. և ծնաւ որդիս և զստիս՝ զոր ու-
սոյց և վարժեաց հաւատոյն քի. և ածա-
պաշտ կարգօք. և հասեալ սր. ն զաւթի
ի բարեւոք ծերութիւն. յորում ժամանակի
եկեալ իշխան (քերուած) (այլուր՝ քոնաւոր)
մի ժանդ և չարարարոյ՝ անուն Գրք-ն
նստաւ ի Գրք-ն քաղաք՝ և կոչեաց առ ինքն
զմեծամեծ նախարարսն՝ և զաւազ ազատ-
որդիսն հայոց . . . :

236. Էջ 654բ. — Ըստ Գրք-ն Գրք-ն յա-
ր-նիւ. Գրք-ն Գրք-ն Գրք-ն Գրք-ն Գրք-ն
Գրք-ն Գրք-ն Գրք-ն Գրք-ն Գրք-ն Գրք-ն
Երանելոյն Յակոբայ Սրբոյ կարգին ստաց-
եալ է ի հաստատութիւն թերահաւատութիւն.
Թումայի. — Յորժամ յարեաւ հովիւն քաղ-
ի մեռելոց . . . :

237. Էջ 657բ. — Արեգ իգ. և Ապրիլ
ա. — Վրք և Գրք-ն Մարտի Եւանգել-ն. —
Կինո այս մարիամ էր յաղեքսանդրիս քա-
ղաքի . . . :

238. Էջ 660ա. — Արեգ ին. և Ապրիլ
բ. — Վրք և Գրք-ն Գրք-ն Գրք-ն Սրբ-ն
և Գրք-ն Մարտի. — Պատմեաց մեզ սր. հայրն
Սրտպիտ. թէ հանդիպեցայ ես առ մեծն . . . :

239. Էջ 664բ. — Արեգ իգ. և Ապրիլ
գ. — Յիշատիկ Էրեւոյ Գրք-ն Գրք-ն Գրք-ն
Գրք-ն. — Արք. գ. արեղայք ի . . . :

240. Էջ 668ա. — Արեգ ին. և Ապրիլ
դ. — Վէյթ-բան-նի-ն Գրք-ն Աշխարհ-ն Եւ-
անգել-ն Սեւեռ-ն և Սեւեռ-ն. — Սրբա
եղբարք էին հարազատք ի քաղաքէն . . . :
Ասոր կից են՝

ա. Վկայարանութիւն սրբոյն Բաւրմա-

սիւ. Սա արեղայ էր և հայր վանաց, յեր-
կրէն պարսից . . . :

բ. Վկայարանութիւն սր. կանացն, և
րից քրեւրցն՝ Աղապի, Երինի և Քաթնի.
— Սրբա երեքեանս՝ քոյրք էին . . . :

241. Էջ 670ա. — Արեգ իը. և Ապրիլ
ե. — Վէյթ-բան-նի-ն Գրք-ն Գրք-ն և Սե-
ր-ն Գրք-ն Գրք-ն Գրք-ն. — Սրբա եղբարք էին հա-
րազատք ի քաղաքէն. . . : Ասոր կցուած են՝
ա. Վկայարանութիւն սրբոյն Կալիպո-
սի. — Սա էր զաւակ բարեպաշտ ծնողաց՝
և էր անուն մօր նորա . . . :

բ. ի սմին աւուր վկայարանութիւն
սրբոյն պօսիլիպոսի՝ որ էր յամս անդրիա-
նոսի . . . :

գ. Յիշատակ զարմանալի իրաց որ ե-
ղեն ի յերկրի. եղբայր ոմն միաշնակեաց
և կին մի հաւատաւոր . . . :

դ. ի սմին աւուր՝ յիշատակ սր. հայրն
մարկոսի. — Սր. ծերն մարկոս արգելական,
որ ոչ էլ . . . :

242. Էջ 672բ. — Արեգ իթ. և Ապրիլ
զ. — Վէյթ-բան-նի-ն Գրք-ն Սրբ-ն Սրբ-ն
Գրք-ն և Սեւեռ-ն. — Սուրբն սրբայ՝ ստրա-
տելատ էր ի հոռո քաղաքի . . . :

243. Էջ 674բ. — Արեգ ի. և Ապրիլ
է. — Տաւ է Ասեղ-ն Ասեղ Գրք-ն Գրք-ն
Գրք-ն. — Ամենասրբունի կոյսն մարիամ
աւրհնեալն ի կանայս, ծնեալ . . . : Ասոր
կից է՝

ա. Յիշատակ սրբանշնեացն որ եղեն
յգմ. ի գ. ճ. և հր. (1223) թվին հայոց. —
Կայր Վրք-ն Գրք-ն մի յգմ. Պաշտ անուն՝ և
էր նորա աշակերտ մի խիստ առաքելի. և
ի սոյն աւուր առաւօտուս մինչդեռ աղաւ-
թէր նա՝ ետես տեսիլ անշղ և զարմանալի.
և եկեալ պատմեաց վարդապետին իւրոյ
Պաշտի թէ զինչ պատկեր որ կայր ի Գր-
ք-ն Գրք-ն Գրք-ն, ամքն խաւսեցան ընդ
պատկերի սր. ածածնին. . . :

244. Էջ 678ա. — Անկի. ա. և Ապրիլ
ը. — Վէյթ-բան-նի-ն Եւանգել-ն Սեւեռ-ն և Սե-
ւեռ-ն. — ի թանկագութիւն պարսից
(քերուած) անարոնի և ի հրապոյթիւն Եւ-
անգել-ն թէ զինչ մեր մ. և իր. ամին. փառաւոր
իշխանքն իսահակ և համազասպ . . . :

245. Էջ 680ա. — Անկի. բ. և Ապրիլ

Ք. — Տէ՛ւ Դ. — Եւ ինչո՞ւ ինչո՞ւ չես գրել
Աւելիքս Ժ. — Ոուրք առաքելոցն՝ բժնից.
անուանքն յաւետարանին յայտնի են . . . :

246. Էջ 684ա. — Անկիր. գ. և Ապրիլ
ժ. — ՎԷՆԵԶԻԱ. շաբաթ. Երեւան. Երեւան.
— Երեւան. Երեւան. — Սուրբ եպոստոս
անթիպոստոս էր յաւուրս առաքելոցն թի. . .
Ասոր կից կալ

III. Գառութիւն. անողորմ պիտորսին.
— Ի՞նչ արժի մի մեծատուն և անողորմ, ա-
նուն նորա պիտորոս . . . :

247. Ե՛ք 687թ. — Ահկի. 7. և Ապրիլ
Ժա. — Վիլհելմ Բալդուին Բալդուին. —
Սուրբ քայն. արտեման էր ի Լառողիկեա
գաւառէն՝ լամա Դիոկղեարիսնոսի. Եւ ամաւ
միով յառաջ . . . Ասոր կից կայ՝

III. Վկայարանութիւն սրբոյն ակախիտութեային. — Յամա Դեկտեմբ. 1895 թ. ակախիտ՝ համարձակ քարոզչութեայ. ի մէջ կոապաշարին: Եւ կախալ զնա կացուցին առաջի . . .

248. Իջ 689թ. — Անկի. և. և Ապրիլ
թ. — Վաշիշտի. արքայ. կրթութիւն. —
Ուսարն կրեակինդոս էր ի քաղաքէն զմիւսու
նայ. . . . և Ասոր կից կան:

III. Վկայարանութիւն սրբոյն Շմաւոնի պարսից եպս.ինն Փառաւորեալ ծերունի եպս.ն շմաւոն էր ճ. և ժը. ամաց . . . , ուր ի միջի այլոց կայ՝

... Եւ քայլ մի արդլա՛ւ անուն, զողայր յահէ սրտն: Եւ այլունն պարսիկ, որ էր պատուով կուրապպատ, և անունն որա լիւսիկ՝ հաւատով քրիստոնեայ... Իսկ մասն սրբոյ մարտիրոսացն՝ որք կատարեցան ի պարս՝ որոցցա զիս զլիարար՝ որ. եպսւ. շնաւոն և զուծկազա Նախարարն և սայլն և ումրղղան...:

Բ. Վկայաբանութիւն. փնտրութիւն եւ
քննութիւն Սոքա էին ի պարսից՝ հաւա-
տով քրիստոնեայք յամս չապհոյ...

249. էջ 692. — Ահկի. գ. և Ապրիլի
Ժգ. — Վիշաբան-Ռիշաբան-Ռեբան-Ռուբան
վկան քի. Ոսրա էր յերկրէն յժացուոյ և
բնակէր ի մէջ չարանճի... և սոր կից են

Ա. «Կայսրանութիւն սրբոյն Ղեւոնդիոսի և է. Կանանցն՝ Բեթլէմ, Բեթլէմ, Բեթլէմ, Բեթլէմ և Բեթլէմ...»

Դ. Յիշատակ է սր. հօրն Պօղոսի. —

Սորա էր զուստոր մի ի հոգեվարի, որոյ հան-
դիպեցաւ հայրն զաքէոս . . . :

250. Էջ 693բ. — Աշկի. է. և Ապրիլ
 Ժող. — Վիշապահապան. — Դժբ. Ս-բն-ի. —
 Խուրբն Սարինոս՝ էր յերապոսիա յիզիպ-
 տացոց քաղաքէն, նախարար և մեծազ-
 գի . . . և Ասոր կից կայ՝

ա. Վկայարանովիւն սրբոյն ԲԵՐԻՆ
պս.ին եւ ԲԵՐԵՄԱՅԻՍ եւ ԲԵՐԷՔԻՆ եւ ԲԵՐԷՔԻՆ
սարկաւագին։ Յամա յազգեհրտի պարսից
արքային, որ արտոր հալածանա . . . :

251. Ի՞նչ ցնծաւ. — Ահկի. ք. և Ապրիլ
Ժ. — Վերջ և Ելեւթալի բ. հրդ. և Լեւոնի. —
Լա էր յամա յուստիւնսդի կայսեր, ծնեալ
և սնեալ ի բարեկապալ ծնողաց . . . : Ասոր
կից կայ՝

Ա. Յիշատակ տեսեան որ. վրդպ.ին
զոր պատմեաց մեզ և
սասաց այսպէս, և ուր ի միջի ալոց կան՝

Մինչ էի ես ի հոսումկայն՝ և ընակէի ի ձորն որ
կոչի աբօբնիս՝ անկաւ ի խորհուրդս իմ, թէ որք
են յազդացս ընդունելի ԱՃԵ...

252. Իջ 698ր. — Աշկի. թ. և Ապրիլ
ժյ. — Վեյսբանդի. քրոն. Արդւնի Կա-
նոն և Լիւթայ Գրքին. — Մարտիրոսն քր.
արդաւոն յիմարնայր կատակով առաջի
մաքսիմիանոսի . . . Սմբատ թագաւորի նա-
հատակութեան մէջ կայ՝

... Սմբատ որդի էր Աստույ՝ որ առաջին թգրեաց յազգէն Բագրատունեաց: Յորոց աւուրս թագաւորն պարսից (քերուած Եւ եղծուած, այլուր՝ մաքսիմիանասի կռապաշտ արքային) առաքիսց ի ճայս ռադիկան մի ւալդին՝ առնու՝ այր զազաղաբարոյր եւ արիւնարբօւ . . . Եւ զԵր. Տարկինն, կախեցին, ընդ պարսիպն Նրւսնայ . . . :

253. Իջ 700աւ. — Անկի, ժ. եւ Ապրիլ
 Ժէ. — Վեյսբաւնիլ. ք. հրդ. ին Յաննէս
 Յիլիքն. — Սուրբ հրպ. ն մեր վառազգիացն
 յահանէս օձնեցին, էր ի զաւառն քաղաք,
 ի զԷջջն ուր կոչի անիւն, յազատ տանէ ի
 քաջաց...

254. Էջ 703ա. — Ահկի ժա. և Ապրիլ
ժը. — Վաշխանի. — Բրջի յո՛ւնանի ե-
կանի էջերն. — Սուրբն յուլիանոս՝ էր ի
քաղաքն ահաբաշտ, ինկեալ՝ քրիստոնեայ
հաւատով. և էր յոյժ հմուտ... :

255. 19705p. — 0.44p. sp. 4 0.44p/4

յԻՍ. — Այսպիսով մերքե եղել-է-դառնայն Ռեբենայ
մահացան. — Մեծ հրդուհն էմամը, կրօնն՝ լուսաւ
գլորաշարէն քրիստոնայ եւ ձեռնողբեսաց դմին
. . . : Ասոր կցուած կայ՝

10. Ի ամին աւուր՝ կատարեցաւ ի քս. վկայական մահաւամբ՝ սր. եպոսն Յոհաննէս ի քաղաքն Բաղէշ յանած. եւ ի նկնդեփոտ ազգէն մարայ որ և մոպուց. ի. ք. և ի ժր. թվկն.ին, ուր ի միջի ալլոց կայ՝

... էր ար. Եպան յոհաննէս, սեւալ և վար-
ժեալ ի տշաշութենէ, ի վաճա սր. Կրպին՝
գաւառին Տաւրնոյ . . . նոյն ածարեալ տեղ-
ւոյն իննսնիկովմ՝ որ է յաթոռ սրբոյ յոհաննէս
Կրպին.՝ ձեռնադրոյին քի. . . .

256. Էջ 708բ. — Աշկի. յգ. և Աղարի
Ի. — Յէշտիկ Լաւաճ արքայի անունի և զեռ-
նանի զարդարքի մարմնը. — Այր մի էր ի
ստառստառ, ածասէր և երկիւղած ... Ասոր
կցուած կայ՝

Ա. Յիշատակ բ՛ հղբարց միտնձանց՝
որ բնակեալ էին յոյժ սիրուն՝ հւ աննա-
խանձ միաբան . . . :

257. էջ 710բ. — Աշկի. ժգ. և Աղբրիկ
իա. — Ալշաբան-էլ. քիչն Կոբրաթի. —
Ռուբին Կողբատոս՝ էր ի Նիկոմիդեա քա-
ղաքէն՝ յամս չար թաղաւորացն... : Ասոր
կցուած կայ՝

ա. Վկայաբանութիւն սրբոյն Իէսորկեա
և Խոսրովու։— Ամբարիշտ զօրավարն պար-
սից Բուզայ՝ թաղում չարիս զործնաց... :

258. Էջ 712բ. — Անկիր յե. և Ապրիլ
իր. — Վերս էրանդէն Թեոֆիլէ Գրիգորի. —
Սուրբն Թէոդորոս՝ էր ի գաղատացոց . . .

259. Էջ 714ր. — Անկիւ ժգ. և Ասորի
իւր. — Վայաբանալի. — Բժշիկի Դեպքի Զեպ-
վարի և Բժիշ Ը. Դեմ. — Քաջամարտիկ մար-
տիրոսն քի. և արի նահատակն՝ թագն
սլաքածանայ . . . :

260. Էջ 719բ. — Աշկի. յէ. և Ապրիլի.
իդ. — Վլադիմիրի. Պետերբուրգ և Վաշին-
տոնի, և Թուրքի Նախարարին. — Սոքա դաւ-
րականք էին ի գնդէն միւսայ, ի քաղաքէն
միոյ ուստոյայ. . . :

261. Էջ 724ա. — Անկի. ժը. և Ապրիլ
ի. — Յէշտէշ. ք. հաշի Երոտէշ. — Ուրբ
հայրն երասմոս՝ բնակէր ի սահմանս յոր-
դանան գետոյ՝ հոշակեալ մեծաւ սուռքի-
նութը. . . . :

262. էջ 726ա. — Աշկի. յթ. և Ապրիլ
իւլ. — ՎՃԵԲԻՆԻՆԻ. ՎՃԵԲԻՆԻ. —
Սուրբ եպոստ. Վասիլիոս՝ էր յամս մաքսիմ-
իանոսի... և Ասոր կցուած է՝

աւ. Յիշատակ՝ ողորմութեան պատրի-
արկին աղքատահրօւ՝ որ ետեւ զորդի առն
պատրիկի աղքատացեալ . . . :

263. 12 727 p. — Անկի ի. և Աղբիլ
ի է. — Վճարք-ն-նի. արքայ Մ-ն-նի և Դ-
ն-նի. — Ի ժամանակո կոտպաշտ թաղառ-
րացն՝ զիտկիտիանոսի և մաքսիմիանոսի
... և Ասոր կից է՝

III. Վկայարանութիւն տասն մարտիրոսացն: Մարենոսի և Նիկանդրոսի, Լպօղոնի և Դևոնդէոսի . . . :

264. Լճ 729ա. — Ահկի. իա. և Ապրիլ
իւ. — Վարդ և յետեւ. Ե. Զին Պատգամ. —
Սուրբ հայրն պարսիմնոս՝ Եղիպտացի էր՝
ի ներքին թիւրայիդոյ՝ զաւակ հեթանոսաց
... : Ասոր կից կայ՝

10. Յիշատակ սբ. հօրն ամենի՝ որ բնա-
 կէր ի թեքայիդ՝ և ունէր միաբան աշակեր-
 տս Կ. Ռ. Կորս և . . .

265. Իջ 731 ա. — Անկի. իր. և Ապրիլ
ի թ. — Վար և ի լ. — Բաղրամյան Բաղրամյան
— Ածահանոյ, ճիւղաւորն Բաղրամ ի
ազգաւ ի պարսից ի զեղջէն Պիրգիւմյան՝ ծն-
եալ և սնեալ . . . և Ասոր կցուած կայ՝

10. Յիշատակ կոտորելուցն յասորիս ի պարսիցն. — Յորժամ ե՛լ խորով արքայն պարսից ի վրէժխնդութի. . . :

266. Էջ 733բ. — Ահկի. իդ. և Ապրիլ
Է. — Վերս և յէսաւի Պիւնիս. — Ուս էր
յամա նոմիկիանոսի ածօրէն արքային ի քա-
ղաքէն անտիօքա՝ հաւատով ըրիստոն-
եա . . . Ասոր կից է՝

Խ. Վարդ և յիշատակ ձ. եւ կ. կո-
տանացն՝ որ յանտիօգ. — Սոքա էին ի վանք
մի ամուր պարսպով և արք աւագակք...

267. Էջ 736ա. — Մալիս Հոռոմայեցոց
 և Գունաց արտեմիս և իար ասորացոյ Ա-
 լուրս ունի լա. Տիւն ժղ. ժամ և գիւնըն
 ժ. Հայոց Ահկի. իղ. — Տաւ և Էրէֆ-
 քարէն և աշխարհայ Նոր-Քրիստոս և Բ-
 լիայ. — Գործար կամեցաւ ԱՅ Մատենի
 գէտ. ի գերութի. խաւսեցաւ ընդ . . .

268. ኢፃ 739_p. — ለፍላጊ. ተረ. ለ ሆጃጃ

282. Էջ 771բ. — Մարերի ը. և Մա-
յիս ժե. — Վլայբանդին. քեռն Բաբարոն
և Յաննե. Կառնի. Եղիշի. — Սուրբ
վկայն քի. Խոզորոս զորական էր յաղէք-
սանդրիա քաղաքէն, յամա Դէկոսի. և
յնաց...

283. Էջ 774ա. — Մարերի թ. և Մա-
յիս ժղ. — Տն է Զառնայ Կիլիկի. — Մար-
զարէն զաքարիաս՝ որդի էր բարեքայ...

284. Էջ 777բ. — Մարերի ժ. և Մա-
յիս ժղ. — Գիւթ ք. Խաչն յիւ. — Ածասէր
զմիտն հեղինէ՝ մայր սրբոյն Կոստանդիա-
նոսի, ինքնակալ կայսերն բարկպաշտի...
Այս վկայարանութիւնը կը վերջանայ այս-
պէս՝ թէ խաչի զոգնստ ուզես, մայիս լ.
կամ ի սեպտեմբերի ժ. ժղ զիտ և կարդայ
և զծողիս ողորմի ասայ. Ասոր կցուած է՝
ա. Յայսմ աւուր՝ ևմուտ Նոյ ի տա-
պանն՝ հրամանաւն Աճյ, ինքն և որդիքն
իւր. և ևին նորա և...

285. Էջ 779բ. — Մարերի ժա. և Մա-
յիս ժը. — Վլայբանդին. քեռն Եղիշի. և
Պառնի. և Պառնի. — Անուրէն արքայն
մաքսիմիանոս առաքեալ զկամրանոս զօ-
րադուլին գ. ո. և զ. ճ. ձիաւորօք...
Ասոր կցուած կան՝

ա. Վկայարանութի. սրբոյ եպս. ացն
արգօի և արդիւօի, և ժղ. քհն. իցն՝ և թ.
սարկաւապցն՝ և ժղ. արեղայիցն և է.
կուսանացն՝ Սոքա էին ի պարսից քաղա-
քէն...

բ. Վկայարանութի. բարդիւօի, սահա-
կայ և շմաւոնի. Սոքա էին յամա սարիւ-
ռոսի հրապաշտ արքային...

286. Էջ 782բ. — Մարերի ժբ. և Մա-
յիս ժթ. — Վլայբանդին. քեռն Եղիշի. —
Սուրբն յակինթոս էր զաւակ քրիստոնեայ
ծնողաց՝ Թէոկլիստոսի... Ասոր կցուած են՝

ա. Վկայարանութիւն սրբոյն Պատրի-
կոսի եպս. ին. Սա եպս. էր Պրուսայ քա-
ղաքին, որ համարձակ քարոյէր...

բ. Յայսմ աւուր ասն է եռայայ մը-
գրէին. — Կայծակնամաքուր և մեծարար-
բառ մարգարէն եռայայաւ...

287. Էջ 785ա. — Մարերի ժգ. և Մա-
յիս ի. — Վլայբանդին. քեռն Եղիշի. և
Եղիշի. — Բառնի քեռն էր ի մեծ քա-
ղաքէն անտոքայ՝ ազգաւ ասորի՝ յամա բա-
րէպաշտ թագաւորին...

րոսն քի. ասկղա՝ էր ի թերայիւղոյ եղիպ-
տացոյ...

288. Էջ 787ա. — Մարերի ժդ. և Մա-
յիս իա. — Յիւսէ Եղիշի. քեռն Եղիշի. —
Բառնի քեռն էր ի մեծ քա-
ղաքէն անտոքայ՝ ազգաւ ասորի՝ յամա բա-
րէպաշտ թագաւորին...

289. Էջ 789ա. — Մարերի ժե. և Մա-
յիս իր. — Վլայբանդին. քեռն Եղիշի. —
Բառնի քեռն էր ի մեծ քա-
ղաքէն անտոքայ՝ ազգաւ ասորի՝ յամա բա-
րէպաշտ թագաւորին...

290. Էջ 791ա. — Մարերի ժզ. և Մա-
յիս իզ. — Վլայբանդին. քեռն Եղիշի. —
Սուրբն յոհան զբեցին էր ազգաւ ասորի՝
ի փիւնիկոյ կեսարու. Անէր մայր բարէ-
պաշտ...

291. Էջ 795ա. — Մարերի ժէ. և Մա-
յիս իզ. — Վլայբանդին. քեռն Եղիշի. —
Բառնի քեռն էր ի մեծ քա-
ղաքէն անտոքայ՝ ազգաւ ասորի՝ յամա բա-
րէպաշտ թագաւորին...

292. Էջ 798ա. — Մարերի ժը. և Մա-
յիս իե. — Վլայբանդին. քեռն Եղիշի. —
Սուրբն վկայն քի. Բառնի քեռն էր ի
մեծ քաղաքէն անտոքայ՝ ազգաւ ասորի՝ յամա
բարէպաշտ թագաւորին...

ա. Յայսմ աւուր՝ վկայարանութիւն
սրբոյն թերայիւղոյ եպս. ին. որ սիրեաց ի
տղայութենէ զլուսի. միակեցութե. փախ-
եալ ի քաղաքաւ կենցաղոյ...

293. Էջ 799ա. — Մարերի ժթ. և Մա-
յիս իզ. — Վլայբանդին. քեռն Եղիշի. —
Սուրբն սիմէոն էր ի մեծ քա-
ղաքէն անտոքայ՝ ազգաւ ասորի՝ յամա բա-
րէպաշտ թագաւորին...

294. Էջ 801բ. — Մարերի ի. և Մա-
յիս իէ. — Վլայբանդին. քեռն Եղիշի. —
Բառնի քեռն էր ի մեծ քա-
ղաքէն անտոքայ՝ ազգաւ ասորի՝ յամա բա-
րէպաշտ թագաւորին...

ա. Յայսմ աւուր՝ վկայարանութիւն
սրբոյն զաւթի և զորգէնեայ. — Սոքա եղ-
րարք էին ի նախարարացն հայոց՝ յազգէն
բառնի...

բ. Յայսմ աւուր՝ յիւստակ է քաղաք
Եղիշի. հայոց թղթի. Սա առաւելն

թագաւորիաց յազգէն րազարատունեաց, ուր
ի միջի ալոց կայ՝

... և չինեաց ի Կարս զկաթողիկէն՝ իրաւա-
զան յորինւածովք։ Յաւուրս սորա՝ եղի խա-
ղապութի. աշխարհիս չայոց՝ զի երարմ զխոռ-
վարար աւագակն։ Ի սորա յաւուրս չառա-
տեցան ուխտը սրբութե. կամբջամոտ և կապու-
սաբաւ՝ ի գաւառին սրբաբնեաց՝ և հռչակաւոր
հոռոմոսի վանքն՝ և զպրա վանք ի շիրակ գա-
ւառի... Ի ժգ. ամին սարա (այսպէս) թա-
գաւորին եղաւ կաթողիկէս սէր ամենէ մակա-
ցին... և զպատկերն քի. տարան յուրնայոյ՝
յլուարմոյ։ Եւ յետ անանայի հղաւ սէր վանան...
Յաւանեա ծմբէկին ի չրմեկսմակոց՝ չայ էր
ազգաւ... :

295. Էջ 801ա. — Մարերի իա. և Մա-
լիս իը. — Վէյթաբանդէն արքայն իօթննի-
թոյ և Մարտիան. — Աղախինն քի. եղիկո-
նիդայ էր յամա... :

296. Էջ 806ա. — Մարերի իր. և Մա-
լիս իթ. — Վար. և յէթաբ արքայ. Սահայ. —
Սուրբ հայրն մեր խաչակ էր ի հոռոմոց
յարեկից աշխարհէն՝ չայ ազգաւ, զնաց
ի կոստանդնուպոլիս... Ասոր կցուած կայ՝

ա. Վկայարանութիւն սորոյն երեմիա-
լի, որ էր գորական ծերունի, ի քաղաքէն
կոմանայ, ի ժամանակս... :

297. Էջ 807ա. — Մարերի իդ. և Մա-
լիս ի. — Վէյթաբանդէն. արքայն յաթննի-
թոյ. — Սուրբն յուստիանոս էր ի հոռոմ քաղաքէն
հաւատովն քրիստոնեայ... Ասոր կցուած է՝

ա. Յայսմ աւուր զիւտ նշխարաց՝ սր-
բոյն թաղէտի առաքելոյն ևւ սանդիստայ
կուսին և ալոց... :

298. Էջ 810բ. — Մարերի իդ. և Մա-
լիս իա. — Վէյթաբանդէն արքայն յաթննի-
թոյ. — Սուրբն յուստիանոս էր ի հոռոմ քաղաքէն
հաւատովն քրիստոնեայ... Ասոր կցուած է՝

ա. Յայսմ աւուր զիւտ նշխարաց՝ սր-
բոյն թաղէտի առաքելոյն ևւ սանդիստայ
կուսին և ալոց... :

299. Էջ 811բ. — Յուստիանոս աւուրս
ի. Տիւն ժե. ժամ և զիւներն թ. Մարերի
իե. և Յուստիանոս ա. — Վէյթաբանդէն. Պետրոս
և Պետրոս և Ստեփանոս և Քրի-
ստոս և Յուստիանոս. — Սուրբ վկայն քի. Պետրոս
էր ի քաղաքէն Լամակայ՝ հաւատովն քրիս-
տոնեա... Ասոր կցուած կայ՝

ա. Յայսմ աւուր՝ յիշատակ կոտորե-
լոյն ի չայս... :

300. Էջ 813բ. — Մարերի իդ. և Յու-
նիս բ. — Յէթաբ լէրոց իօթննի իօթննի իօ-

թննի. — Յամա րարեպաշտ կայսերն յու-
նաց ժորկայ... Ասոր կից կայ՝

ա. Յայսմ աւուր՝ վկայարանութի. սր-
բոյն Դորոթոսիս եպիսկոպոս. — Սրբ. Դորոթո-
սոս՝ որ թարգմանի պարզա... :

301. Էջ 815ա. — Մարերի իէ. և Յու-
նիս գ. — Վէյթաբանդէն իօթննի իօթննի
և Ստեփանոս և Ստեփանոս. — Սուրբ վկայն
քի. Լուկիանոս՝ քուրմ էր կոռոցն ևւ էր
ծերունի... :

302. Էջ 816բ. — Մարերի իը. և Յու-
նիս դ. — Յէթաբ լէրոց իօթննի իօթննի իօթննի
և Ստեփանոս և Ստեփանոս. — Սուրբ վկայն
քի. Լուկիանոս՝ քուրմ էր կոռոցն ևւ էր
ծերունի... :

303. Էջ 818բ. — Մարերի իթ. և Յու-
նիս ե. — Տաւ է իօթննի իօթննի. — Սուրբ
առաքելոյն փիլիմոն, էր... :

304. Էջ 819բ. — Մարերի ի. և Յու-
նիս զ. — Վէյթաբանդէն. արքայն իօթննի
և Ստեփանոս և Ստեփանոս. — Սուրբ հայրն
ազգաւ իօթննի էր ևւ անունն նր. յուրա. նա
եղիւս վկայն... :

305. Էջ 821բ. — Մարգ. ա. և Յու-
նիս է. — Վար. էր իօթննի իօթննի իօթննի
և Ստեփանոս և Ստեփանոս. — Սուրբ
առաքելոյն փիլիմոն, էր... :

306. Էջ 823ա. — Մարգ. բ. և Յուստի-
անոս. — Վէյթաբանդէն. արքայն իօթննի
և Ստեփանոս և Ստեփանոս. — Սուրբ
առաքելոյն փիլիմոն, էր... :

307. Էջ 826ա. — Մարգ. գ. և Յուստի-
անոս. — Վէյթաբանդէն. արքայն իօթննի
և Ստեփանոս և Ստեփանոս. — Սուրբ
առաքելոյն փիլիմոն, էր... :

308. Էջ 828ա. — Մարգ. դ. և Յուստի-
անոս. — Վէյթաբանդէն իօթննի իօթննի
և Ստեփանոս և Ստեփանոս. — Սուրբ
առաքելոյն փիլիմոն, էր... :

309. Էջ 828բ. — Մարգ. ի. և Յուստի-
անոս. — Վէյթաբանդէն իօթննի իօթննի
և Ստեփանոս և Ստեփանոս. — Սուրբ
առաքելոյն փիլիմոն, էր... :

ա. Յայսմ աւուր՝ վկայարանութի. սր-

Փայտեայ. — Սուրբ Կոյնն Փեփրոնիէ՝ բարե-
յալմ վկայն քի. էր ի քաղաքէն Նիւնիէ,
որ է շէքի՝ ի մէջ հասոցն և պարտից: Եւ
էր կրօնաւորեալ ի ազայութենէ . . . :

324. Էջ 857բ. — Մարգ. ի. և Յուսիս
իզ. — Տէ է ք. — Եւսեփէն Նիւնիէ և Սիւ-
նիւնի. — Սոքա էին յ. հ. աշակերտացն
քի. և յիւն զսոսա Պետրոս . . . : Ասոր
կցուած կայ՝

ա. Յայսմ աւուր՝ նահատակութիւն
կաթաղիկոսին — Եւսեփէն: Զորազան հրպն.
մեր՝ շէք: շէքիւն՝ տեսեալ նախաւարն սա-
սանայ . . . :

325. Էջ 859ա. — Մարգ իւ. և Յու-
նիս իւ. — Վլայաբանի. Զննի. և Զննի. —
Զննն գորական էր՝ յամս մաքսիմիա-
նոսի կապաղաւտ արքային . . . : Ասոր կըց-
ուած կան՝

ա. Յայսմ աւուր՝ վկայաբանութիւն ա-
րիստոտէլի քնին. և Դեմետրիա սարկաւա-
զին. և աթանասի զպրին. ճշմարիտ քոյնն.
և վկայն քի. արիստոտէլ . . . :

բ. Ի սմին աւուր՝ վկայաբանութիւն սր-
բոյն պրոզիլի և իւարիոնի՝ յամս անտրէն
արքային տրայիանոսի . . . :

326. Էջ 861ա. — Մարգ. իր. և Յու-
նիս իւ. — Վլայաբանի. Եւսեփէն է ք-
քոյն. — Սուրբ վկայն Աւստաքէոս քուրմ
էր կոոցն՝ ի քաղաքին ուսաղոնայ . . . :

327. Էջ 862բ. — Մարգ. իզ. և Յու-
նիս և Հիզրանի իթ. և Թադուզ Երբայեցուց
ի ժ. — Կաթաղաւտ ք. — Եւսեփէն Պետրոս
և Պետրոսի զնոս. — Մեծ առաքեալն քի. պետ-
րոս՝ վէճն հաւատոյ և հիմն եկեղեցւոյ . . . :

328. Էջ 864բ. — Մարգ. իզ. և Յու-
նիս ի. — Տաւ է Եւսեփէն Աւստիւնն զի. —
Սուրբ առաքելոց թժնիցն անուանքն . . . :

329. Էջ 867բ. — Մարգ. ին. և Յու-
նիս և Թամուզի ա. — Վլայաբանի. ք. —
Եւսեփէն Բէշիւնն Կոնստնտինի. — Սու-
քա եղբարք էին հարազատք՝ ճարտարք
յարուեստս . . . : Ասոր կից կայ՝

ա. Յայսմ աւուր՝ վկայաբանութիւն
սրբոյն կոյնիպոսի: Սա՝ էր ի զաւատէն
փոխկոյն՝ հաւատով քրիստոնեայ . . . :

330. Էջ 869ա. — Մարգ. իզ. և Յու-
նիս բ. — Դէպ գործաւոր քնին՝ յոր է Երեւ-

էր իւրեւրէն Մարգարէ. — ք. — Եւսեփէն. — Եւ-
կոս եղբարք հարազատք՝ պատուով պաա-
րիկք . . . :

331. Էջ 871ա. — Մարգ. իւ. և Յու-
նիս գ. — Վլայաբանի. ք. — Եւսեփէն Սիւնի-
Պետրոս Բիւսնարոս՝ էր ի զաւատէն Պիսի-
դոնի՝ հաւատով քրիստոնեայ . . . :

332. Էջ 872բ. — Մարգ. իզ. և Յու-
նիս դ. — Վլայաբանի. ք. — Եւսեփէն Սիւնի-
և Բեթիւլայ Էրեւդէթի. և յոր. — Եւսեփէն Նիւնի-
Սուրբ վկայն քի. Սիգնիսս անտիոքացի
էր . . . :

333. Էջ 874ա. — Մարգ. իւ. և Յու-
նիս ե. — Վլայաբանի. ք. — Եւսեփէն Սիւնի-
Սուրբն յակնիթոս էր ի քաղաքէն Կիսարու-
կապաղովկացոց . . . : Ասոր կցուած կան՝

ա. Յայսմ աւուր՝ վկայաբանութիւն
սրբոյն Աւստաթէի անկիրացւոյն: Սա զու-
րական էր յանկիրիա քաղաքին . . . :

բ. Յայսմ աւուր՝ յիւստասէ է աղախ-
(ն)ոյն քի. սրբուհոյն Մակրինեայ: Սա քոյր
էր սրբոյն Բարսեղի . . . :

334. Էջ 875բ. — Մարգար. ի. և Յու-
նիս զ. — Վլայաբանի. ք. — Եւսեփէն Եւ-
նիւ Էլայնն զի. ք. — Եւսեփէն Եւսեփէն Եւ-
Սուրբն սրապիոն, էր յամս սեկրիանոսի
ամբարիշտ . . . :

335. Էջ 877բ. — Հրոտից ա. և Յու-
նիս է. — Վլայաբանի. ք. — Եւսեփէն Պետրոսի
— Յամս Դիոկղետիանոսի կապաղաւտ արքային՝
էր սր. ն Պրոկոպոս . . . :

336. Էջ 879ա. — Հրոտից բ. և Յու-
նիս բ. — Պետրոսի. ք. — Եւսեփէն Եւսեփէն Եւ-
Սուրբն Եւսեփէն Եւսեփէն Եւսեփէն Եւ-
էր՝ մինչև ի ժամանակս . . . :

337. Էջ 882բ. — Հրոտից գ. և Յու-
նիս թ. — Կաթաղաւտ ք. — Եւսեփէն Եւ-
Սուրբն Եւսեփէն Եւսեփէն Եւսեփէն Եւ-
էր՝ մինչև ի ժամանակս . . . :

338. Էջ 884ա. — Հրոտից դ. և Յու-
նիս ժ. — Վլայաբանի. ք. — Եւսեփէն Եւ-
Սուրբն Եւսեփէն Եւսեփէն Եւսեփէն Եւ-
էր՝ մինչև ի ժամանակս . . . :

ա. Յայսմ աւուր՝ վկայաբանութիւն
սրբոյն վկային՝ Միլիթիոյի և Կարապետի.
Զհրաման ամային աւետարանին . . . :

339. Էջ 886ա. — Հրոտից և. և Յու-
լիս ժա. — Տոն է Միշնդեան Յաշնա Կաշ-
դեպն. — Սուրբն Յովաննէս Կրպն. և Մկր-
տիւն քի յորժամ . . . :

340. Էջ 888բ. — Հրոտից դ. և Յու-
լիս ժր. — Վկայաբանալի. որքոյն առաջին
Բժշկիկն. — Սուրբն առնստիոս՝ քմիկ էր
ճարտար ի քաղաքէն տիւանայ . . . : Ասոր
կցուած կայ՝

ա. Յայսմ աւուր՝ վկայարանութի. խէ.
վկայիցն. որոց էին զլիսաորք. Ղանդիոս՝
Սրիսնոս՝ Մօրկիոս ևն. . . . :

341. Էջ 890ա. — Հրոտից է. և Յու-
լիս ժդ. — Նախաբանալի. որքոյն Սեբաս-
թիոն. — Սա որդի էր առն միոյ Նիէի, որոյ անուն . . . :

342. Էջ 892բ. — Հրոտից ը. և Յու-
լիս ժդ. — Պատմալի. որքոյն Բաբարոյ. —
Սուրբն Բազարատ աշակերտ էր . . . :

343. Էջ 898բ. — Հրոտից թ. և Յու-
լիս ժե. — Վկայաբանալի. որքոյն Սե-
բասթիոն. — Այս երանելի և որ-
դեակէր կինս յուղիտայ, էր ի թղր. ական . . . :

344. Էջ 899բ. — Հրոտից ժ. և Յու-
լիս ժդ. — Վկայաբանալի. որք. Յիսաբան
Կարէի և Բ. Շիկիւր Նր. — Ի ժամանակս ու-
րացողին քի. յուղիտայ . . . :

345. Էջ 901ա. — Հրոտից ժա. և Յու-
լիս ժէ. — Վկայաբանալի. Սիւն-Յիւն-յի-
ա. Բ. և Բ. աշիկիւր Նր. — Յամս ամրա-
լիւտ արքային Դիոկղէտիանոսի, էր սր. ն
աթանաղիկն ի Սկրաստիա . . . : Ասոր կըց-
ուած կայ՝

ա. Յայսմ աւուր՝ յիշատակ է սրբոյն
Ներսէս Լաբրանցոյն, ուր ի միջի ալոց
կ'ըսուի՝

. . . որ էր որդի մեծ ի խառնին ռեմի. տեառն
յամբրոսի. և այլ գաւառացի. եւ էր ռեմի ի խ-
խան՝ վիսայ գորավարին եղբոր տեառն Նե-
ոսիս կալիպոյն. եւ և ճիւղ. Ներսէս պատանին
յոյժ ուսումնաւոր. ուսաւ և գիտած գիրն և
գլխաւուն, և էր յոյժ երկրպագ և սրբաւոր,
պահպարդ և ազնաւոր. եւ յորժամ մեռաւ,
դրեցաւ արքեպիսկ. ռուսմի՝ Թարգմանեաց ի
հայ գիր՝ պատմութի. սրբոյն զիւղիտի պոպոսն
նոռմայ և զգանունական գիր սր. հօսն քննիկի-
ոսիս՝ որով վարին ամ. ապա ի ռուսմայիցաց,
այլ և մեկնութի. հեղինակն յիշանում տեառն-
չին. . . : Արար և մեկնութի. սաղմուսաց դարի
և տալիսի սպանին և բմ. մարգարէիցն ՄԺԳ.

նեաց և զմանկապոյն. իայ՝ և զգաւ-
րացն զեղեցիկ և իմաստուն բանիք. Նրեաց
և հառնեցորդական՝ ի տեղ. սրբանական.
և իմաստալ զիշատակս կառաւոր զսրբոյն
ՍԺ՝ ըստ աւուրցն մ'ւր և պատմել՝ վան
սրբոյ ի ազնաւոր և յանապա մարդաց բա-
րասեալ լինէր. իսկ նա տեղ զառաքելոյ բան՝
եթէ տալիսին մարգարէն իմայ լինէր. ապա
քի. ծառայ ոչ էր. Այլ զի որ. իսրբոյն էր ա-
ւանդ ինքն առնէր տեղափան, և զայլն ի
նոյն յորդորէր. եւ էր նա յորժամ տեղ և ինչ
անպաշտ և ոգորմած՝ ազնաւոր և սրա-
ւեղ. դիւան և աղքատներ. անպատմել
և յառաջ՝ մինչ զի բազում անգամ անյայտ
լինէր ի մարգարէն՝ և երթեալ գտնէին զնա
նրաւորեալ և տեղաւ՝ ի քաղցած և ի ծար-
ւայն. Այլ զի եղաւ. էր և իսրբոյն զուր եկե-
ղեցոյն՝ զնաց յաւուր միւսմ ի քաղաքն տա-
րաւ. և ետեւ այր մի արեալ և տեղաւ ի
աղմի. և սկսաւ լալ և բռնի զերեւել իւր
տեղով. քէ զի նա ապա ՍԺ՝ գաւառական. որ
հաւատարմացոյց զմարգարէի խնդ. և եւ ոչ
խրատեցի զսու. եւ երթեալ ի մեծ եկեղեցին
ի սրբ. տալիս . . . :

346. Էջ 903ա. — Հրոտից ժր. և Յու-
լիս ժը. — Վկայաբանալի. որքոյն Սե-
բասթիոն. — Այս վկայն քի. որն մարտն էր
ի քաղաքէն անտիք զիւրեղ . . . :

347. Էջ 904բ. — Հրոտից ժդ. և Յու-
լիս ժթ. — Վոյս և յիշատակ. ինչ Դիւն.
— Սուրբ և երջանիկ Նայն մեր Դիւս. էր
ի մեծ քաղաքէն անտիքայ տաւրաց . . . :
Ասոր կցուած կան՝

ա. Յայսմ աւուր յիշատակ ազանեայն
այ. Ոլիւպիա՝ որ էր ի կոստանդնուպոլիս՝
յամս բարկաշաւ թղրացն . . . :

բ. Յայսմ աւուր՝ յիշատակ է սրբոյն
մարթայի, մօրն սիմէոնի սիւնակեցոյն՝ որ
ի լեւրինն անտիքայ . . . :

348. Էջ 906ա. — Հրոտից ժդ. և Յու-
լիս ի. — Վկայաբանալի. որքոյն Սեբասթի-
ոն. — Սուրբն Սեպարոս . . . :

349. Էջ 907ա. — Հրոտից ժե. և Յու-
լիս իա. — Սիւն-Յիւն-յի-ա. Բ. և Բ. աշիկիւր Նր. —
Սոքա էին յուրիայ . . . :

350. Էջ 910ա. — Հրոտից ժդ. և Յու-
լիս իր. — Վկայաբանալի. որքոյն Դիւն-Յի-
ա. — Այս Դիւն-Յիւն-յի-ա. էրն էր մարգար-
տիւն . . . :

351. Էջ 911բ. — Հրոտից ժէ. և Յու-
լիս իր. — Վկայաբանալի. ինչոյն ինչով.

Սուրբն փոփկաս՝ էր ի հոռո՞ քաղաքէն՝ յաւս... : Ասոր կից կայ՝

III. Յայտմ աւուր՝ վկայարանութի. սրբունդ կուսին քրիստոնեայ. — Սա էր ի տիրոս քաղաքէն՝ դուստր... :

352. էջ 913ա. — Հրոտից ժը. և Յուլիս իդ. — Յէշտիլ զբոյն Սեփանի զնոյն. — Սուրբն Ստեփաննոս՝ աշխարհաւոր էր զնոյն. — Սեփանի էջ. և էր վարձ և հոռոտ սծային. գրոց գրտութիւն. : Զոս. ի մէջ աշտոց կայ՝

Գնաց ի կոստանդնուպոլիս, և ուսաւ յոյն գիր և լեզու. և թարգմանեաց յունարէն (այլուր՝ յունականէն) ի հայերէն, զգիրսն Ղեռնդիոսի (այլուր՝ Դիոնիսիոսի) արիւնզապատյն։ Արար և ինքն լուծմանս՝ ներառեաց լուսինց նորա։ Թարգմանեաց զգիրս սրբոյն զԵղիշի Միստոյցն, զկազմութիւն. և զնոսութեան մարդոյս։ Գնաց ի հոռոմ եւ երբ անտի գիրս գ. վասն ճշմարիտ հաւատոյս։ Եւ պատրիարքն կոստանդնուպոլիս սրբ. զԵմմանոս՝ գրեաց թուիթ ի հայոց՝ թէ ընդէր ոչ առէր ի իւր. յատկարար ընտրութիւն. և զնորոյն զժողովն քաղկեդէնի։ Զայս գրեաց և ի ձեռն ստեփաննոսի առաքեաց ի հայոց։ Եւ եկեալ ստեփաննոս՝ առ կաթողիկոսն Բայզէն՝ եւ ետոյց նմա զթուղթն գերմանոսի։ Իսկ Տէր Բարդէն ձեռնադրեաց զնա եպոս. առաքել (այլուր՝ մեծ) արքունի տիեանեաց՝ հրամանաւ պատմն Բեդի՝ իշխանին տիեանեաց նահանգին։ Եւ նմա հրամայեաց տէր Բարդէն՝ զրել պատասխանի թղթոյն գերմանոսի։ Եւ զրեաց նահարկեց ստեփաննոս՝ յոյժ գեղեցիկ՝ շարիւ և կարգաւ. և վկայութիւն տաւ իւր. գրոց՝ և հարցն դաւանութիւն։ Զոր իբրեւ ընթերցան իմաստունքն յունաց՝ յոյժ գեղեցիկ հաւանութիւն. զհաւատս հայոց՝ նշմարիտ ուղղափառ առանձն երթուածոյ։ Արար և սրն ստեփաննոս՝ մեկնօթիւ. համարոս՝ չորից տեստաւանցն, և արարածոցն և յօրայ, և Բեռակոնիկն և այլոց գրոց՝ զի կ'ստաբեալ իմաստաւէր էր։ Արար և շարակաւն՝ զուտղ տնօրէնեմ զ. է. ձալիկն և վաղիկն, մնաց որ թէր ճեղատաւ ասաց ի նոն զնոյն։ Արար և այլ ձայնաւորս և կցորդս քաղցր եղանակաւ... :

Ասոր կից կայ՝

III. Յայտմ աւուր՝ վկայարանութի. սրբոյն կոնդոսի քնին. — Սա էր ի գեղջէն սալմինոյ՝ ի գաւառէն... :

353. էջ 914բ. — Հրոտից ժթ. և Յուլիս ին. — Նիւնոս յովսէփոյ և զնոյն զնոյն. — Սուրբն Սեփանի էջ. և էր վարձ և հոռոտ սծային. գրոց գրտութիւն. : Զոս. ի մէջ աշտոց կայ՝

III. Յայտմ աւուր՝ յիշատակ աղանդին ինչ եպրաքստայ. — Սա դուստր էր մեծի իշխանի... :

354. էջ 915բ. — Հրոտից ի. և Յուլիս իդ. — Վիշտիլ զբոյն Սեփանի զնոյն. — Սուրբ քնայն. երմոդայոս՝ էր ի նիկոմիդայ քաղաքէն՝ յամստնօրէն արքային... :

355. էջ 918ա. — Հրոտից իա. և Յուլիս ին. — Վիշտիլ զբոյն Սեփանի զնոյն. — Սուրբ վկայն քի. կալինիկոս՝ էր հաւատով քրիստոնեայ։ Եւ վասն հաւածանաց... :

356. էջ 919ա. — Հրոտից իբ. և Յուլիս իը. — Վիշտիլ զբոյն Սեփանի էջ. — Պատուական վկայն քի. սր. և գահարին և եղբարքն իւր՝ դատինոս և ծամիւղն և տուրոս... :

357. էջ 921ա. — Հրոտից իդ. և Յուլիս իթ. — Տն է թ. Սեփանի զնոյն. — Սա էր ի կրիտէ կղզոյն՝ եղբոր որդի միսնոսայ... :

358. էջ 922բ. — Հրոտից իդ. և Յուլիս ի. — Յէշտիլ զբոյն Սեփանի էջ. — Սուրբ հրայն գրիգորիս՝ որդի էր մաղիստրոսին գրիգորի՝ որդոյ վաստակայ։ Որ յետ մահան տեսոն... :

359. էջ 927բ. — Հրոտից ին. և Յուլիս իա. — Վիշտիլ զբոյն Սեփանի էջ. — Յետ վախճանի սր. հրայն հայոց՝ մեծին սահակայ՝ առնու գտեղապահութիւն. սր. արքայն գրիգորի. սր. վրդայն մեսրոպ... :

360. էջ 930ա. — Հրոտից իդ. և Մեղիստոսի ա. — Յէշտիլ զբոյն Սեփանի էջ. — Նիւնոս յովսէփոյ և է. որդոյ զ. — Անտիօքոս անտարէնն՝ որ կոչեցաւն հրեւելի՝ նա գերեաց գեղմ. և զբաղուեմ գերեաց... :

361. էջ 932ա. — Հրոտից իէ. և Մեղիստ. — Սեփանի էջ. և էր վարձ և հոռոտ սծային. գրոց գրտութիւն. : Զոս. ի մէջ աշտոց կայ՝

362. էջ 933բ. — Հրոտից իը. և Մեղիստ. — Յէշտիլ զբոյն Սեփանի էջ. — Սուրբ հայրն մեր՝ հրանելին Գաղմատիոս զբաղան էր յերկրորդ դունդն... :

363. էջ 935բ. — Հրոտից իթ. և Մեղիստ. — Վիշտիլ զբոյն Սեփանի էջ. — Սեփանի էջ. և էր վարձ և հոռոտ սծային. գրոց գրտութիւն. : Զոս. ի մէջ աշտոց կայ՝

Գրգռեց նաև. — Լեզակունն քի. սր.ն առ-
փրկա՛ որ առի իմաստութի.՝ էր ի վառա-
ւորս և ի մեծ . . .

364. Էջ 937 ա. — Հրտոնից ի. և Ա. գ.
ե. — Տձ է -բ. ասպանվել: Ա-գ-էն ունի:
Հ-բ-հեն էր-առ-ը. —, որ-բ... Ասոր կցուած
կայ:

III. Յայսմ աւուր* լիւստակ է շնորհաց
Տէր ներսէսին կյայցիւոյ: — Շնորհադարպ և
հոգեբին տէր ներսէս, յաջորդեաց զաթոռն
յիկբօրէն ի տէր Դրիգորիսէ . . . :

365. Ի՞նչ 939թ. — Աւելիաց ա. և Աւգ.
դ. — Տէ Է շէլէրէ-Ֆէռ Է. — Աւան-
դապահք խորհրդոցն քի. 1881՝ որոց հաւա-
տացաւ կարգ և կրօնք . . . :

366. էջ 941բ. — Լեւեկեայ ր. և Լե. Կ.
է. — Նւագաւորութիւն. որոշ վարչական. — Ի
բառերայ թղթութեան. հայոց՝ յետ վախճանի
որդոյն սահակայ իրոյն պարթեւի՝ կայան
գերեկիրս պարսիկք՝ և տիրեցին հայոց՝ և
յարուցին հայաժանս ի վերայ . . .

367. էջ 946ա. — Աւելեաց գ. և Ազգ.
ը. — Վերս և շէտիլ քրքոյն Դոստոյնիւն չի.
չի. — Ի ժամանակս մեծին Դոստոյնիւն
նոսի, բարեկարգու և ած. ասէր կայսերն...

368. էջ 948 ա. — Աւելաց դ. և Աւգ.
թ. — Վիշաբն-Ռիշն Սբ-յն Առաքել է-
Միւռնայ եղբորդին. — Սուրբ զկայն քի.
անտոնինոս՝ Աղէքսանդրացի էր . . .

369. էջ 950 ա. — Աւելեաց ե. և Սյգ.
ժ. — Պարսկէն ի վաւաճայ իբր. և ի բար-
գասն հիւսնիս. — Արդ՝ ի մարդկանիւն
Աճ. Բանին՝ ընտրեաց զաշակերտսն՝ բժ. և
զորս և առաքելս անուանեաց՝ և առաք-
եաց զնոս յախարհս . . . : Ասոր կցուած
կայ՝

III. Վրանս գաղութն Բարադաուտե եղև յա-
ւուրսն յայնոսիկ՝ իմաստուն և հանճարեղ
ոյն, յանապատական . . . և այսպէս իր
լման չարքովը:

ՅԵՇԱՅԱՆԿԱԿՐՈՒԹՅՈՒՆՔ, բացի զլիա-
ւոր յիշատակարանէն՝ որ մասամբ վիսա-
ուած է, չ'ատ, զրեթէ ի վիզը իւրաքան-
չիւր վկայարանութեան. և սակայն անոնք
զրեթէ իրարու նման ըլլալով, կարեւորները
միայն տալով պիտի բուականանանք:

11. Ինչպիսիք են ափսոսանքները
և միասնական սր. երբորդությունները, չոր
որդույն և հողույն սրբույն, մամենայն սրբույն
և յամ. արարածոյն՝ իմանալեայն և ի զղալ-
եյն, ի հրեւտակայն և ի մարդկանն զեր ա-
ռաքեալսցաք զահ.ութիւն. հողեորս՝ յամե-
նայն ժամ, ամեն:

Եւ արդ՝ որ մեծութիւն. ընչից ըզձանաւն, ո՛չ ինչ աւխատութիւն. զմտաւ ամեն՝ յայմէ յայլ զաւստս անցանքն՝ որպէսզի զչա՛նն ա՜նձնուցեալ մարթասցին: Եւ եւ ընդ համաւտարած ծովուն ծըփանալ հաւարեալ՝ որք բարկացայտ ալեօքն լեռնացեալ յարձրանան եւ կոբակածն զաշտանան՝ անդընդապտոյտ խորոցն փքացեալ կռտիցն մէտ առ մէտ ալեացն՝ ահ պակուցեալ տեսողացն արկանելով: Իսկ արիացեալքն ըստ որ իջլիցն՝ ի խորս խաւարին ձորոցն համարձակին ի քարաժեռս զժաւարային տեղեացն ի խնդիր ականց զանազանաց: Եւ ոմանք ըստ ջրմտական զօղնորդութեն.՝ որք քողարկեալ գերեւօքն՝ եւ իջանքն ի յատակս անդընդական ծովուն՝ ի խորս խողջիցն մտանելով ի խնդիր լուսափայլ մարգարտաց, ոչ ինչ ահ զմտաւ ամենով. զփշապածն պաղանաց ծովուն՝ լաւ համարելով գկորուստ անձանց՝ քուն թէ ունայն ձեռօք զվատացն ժառանգել զանուն: Եւ այլք ըստ քեական արուեստին՝ զոսկոյն գիւտ ճարտարասանեալ յառաջ բերելով գանօթն պատական: Ըստ նմին աւերինակի ի խնդիր ելեալ՝ այսմ հոգիանորոգ եւ լուսերանդ՝ ծաղկաւէտ եւ վարդափրթիթ անուշահոտ բուրաստանիս՝ պատւական եւ ամառն եւ բարէմիտ Աշխիւն: Եւ արդ՝ զմարգարտաշար տառս զայս՝ եւ զանաօրիկ մեծութիւն.՝ զպայծառութիւն. մանկանց սք. եկեղեցւոյ: Եւ ես անպիտան Գեորգիւն, տեսի գեոսափափազ սէր սորա զոր ունէր հետ սք. զրոցս՝ եւ ձեռն արկեալ զրեցի ըստ իմում տկարութիւն. եւ ըստ Աձ յաջողութեն.՝ յաւարտածի զսք. զիրքս՝ որ կոչի յայտարար: Որ ունի հաւարեալ յինքնան՝ զճառս տրուեալն տեսել եւ զպատմութիւն. եւ զգործս առաքելոց եւ մարգարէից՝ զվարս սրբոց հարանցն եւ զլիւսատակութիւն. ամ. արդարո՞ց՝ զհնոց եւ զնորոց: Զբրիւթի. թագ-

ւորեաց՝ և զհրաշագործութիւս. հրպ.ացւ. Զժոժկալուծիս. կուտանաց՝ և զնահատա-
կութիւս. արեամբ ներկեալ մարտիրոսացն
որք ազգի ազգի տանջանք և դառն մահ-
ուամբ կատարեցան՝ վասն անուան քի.։
Եւ եղև զբաւերութի. գրոցս՝ ի ո. եւ գ.
թուականիս հայոց (1551)՝ յագոստոս ամսոյ
իւն.։ իւլաւ և լինտիր աւրինակէ. որ ասի
Ինքնեց. և այլ աւելի քան զնորայն զի շատ
նոր վկայք... և հարստացաւ զի... զնո-
րայն. Գրեցաւ... տիւս՝ որ կոչի անուամբ
... ընդ հովանեաւ սբ. ... որ կոչի Բ.
Կրօնք... զիպիւք սբ. գրոցս, կարգա-
... աւրինակելով՝ յիշեցէք... ձեր զվերոյ
յիշեցեալ, ԶԵՊԵՆԻ ԵՊԵՆ և զիւր ծնողսն և
զորդիսն իւր և դամ. ազգայինսն՝ զկենդա-
նիս և զհանգուցեալսն՝ և լի բերանով և
ուղիղ սրտիւ՝ ԼԺՈՂՈՐՄԻՍ ասացէք ԶԵՊԵՆ
ԵՊԵՆ և իւրոցն ամենին՝ որք յիշատակե-
ցան աստ՝ և ԼԺՈՂՈՐՄԻՍ ամենիւ իսկ
որ չարժողն է ամենայնի, և չարժէ վամե-
նայն էպա ի բարի և ինքն անշարժ է յամ.ի
հոգին ԼԺՈՂՈՐՄԻՍ չարժեաց զչարժումն
բարի և բորբոքեաց ի սիրտ և յողի, յայս
բարեւէր մահդասիս՝ Որ չարժեցաւ ի նա-
խանձ բարի և ցանկացաւ այսմ տառի և
հոգելից սբ. մատենի.։ ած.ատուենկ բու-
րաստանի և բազմածիւղ յայսմ տառի, որ
բազում պտուղ յինքնան ունի և կերակրին
մանկունք բարի.։ Որոտ ըստ ոստ պարնա-
նային քաղցր բարբառի՝ որում հոգւոյն
ուենկն բաց. ի ըզսորայ բանքն յինքն ըն-
դուենի և ի շնորհացն հոգւոյն ըզմայլի.։ Այլ
զիս զանարժան զծոզս՝ աղաչեմ յիշել ի
տր. և զծնողսն իմ և զամենայն ազգա-
յինս.։ Այլ և զուսուցիչքն մեր, ԶԵՊԵՆ ԵՊԵՆ
և ԶԵՊԵՆ ԵՊԵՆ.՝ աղաչեմ յիշել ի տր. և
ողորմի տան նոցա.։ Այլ և իսողորմութիւն. և
սղալանաց զրիւս՝ անմեղադիր լերուք՝ զի
կար մեր այս էր և իմ ի ծնրութիւն. ժամա-
նակի յայսմ... մարդասիրին փառք...
իտենից՝ ամեն.։

Արդ յիշեցիւք ի մաքրափայլ աղօթս
ձեր ԶԵՊԵՆԻ ԵՊԵՆ՝ որ ԶԵՊԵՆ՝ զսայ ի հա-
լալ վաստակոց իւրոց, եւ եղիր յիշատակ
իւր հոգուն է հալալ է ԳԵՊԵՆ Բ. ԵՊԵՆ
անջննջ յիշատակ իւր եւ իւր ծնաւորացն.։

Որով ոք յիշատակի.։ չունի ի որդոց կամ
յազգականաց, կամ յստարաց, որ հանէ
ի դուռն Բ. ԵՊԵՆ ԵՊԵՆ ծախելով կամ զրո-
կան զնելով կամ զողանալով կամ յափըչ-
տակելով.։ Ով ոք հակառակի կամ զինա-
դարձի՝ զպատիմն կայեն և զյուզայի առ-
ցէ, և զիսաշահանողացն առցէ.։ Դնպանդ-
եալքն անին.։ յայ.։ Ինքն.։ յիշեցիւք ի յա-
ղսթս ձեր ԶԵՊԵՆ ԵՊԵՆ. ԶԵՊԵՆ ԵՊԵՆ
ԳԵՊԵՆ ԳԵՊԵՆ ԵՊԵՆ՝ որ շատ աշխատե-
ցան ի ծաղկելն և ի կապելն.։ որով ԼԺՈՂ
ձեզ յիշողացդ. և մեզ յիշեցիւցդ իւր միւս-
անգամ զալուստն ամեն.։

Արդ աղաչեմ գամենեան յիշեցիւք
յաղաթս ձեր զածատեր. և զարեմիտ ԶԵՊԵՆ
ԵՊԵՆ ԵՊԵՆ, որ ըստացաւ զսայ յիշատակ
ի հալալ վաստակոցն և ի քրտէ ճակատաց
և իւր աշխատանաւքն ետ զրիւ ԳԵՊԵՆ ԳԵՊԵՆ
զայս և եղ յիշատակ ի քաղաքն ի հալալ
ի դուռն յամենայն.։ Բ. ԵՊԵՆ ԵՊԵՆ, որ կար-
դան և ասին ողորմիս վս. իւր հոգւոյն եւ
իւր ծնաւորացն և իւր որդւոցն ի փառս քի.
եւ որ յիշէ հայր մեղայիւ յիշեալ լիցիւք
քաղցր ձայնիւ ի քսէ.։ զարեմալ յիշողացդ
և յիշեցիւցդ ողորմեցի ողորմած և մար-
դասէր ածն.։ յիւր ճամբարտ միւսանկամ
զալուստն և գասաւորէ յանմահութիւն. կա-
յանսն ի զոպն Արաբահու ուր է աշ.։ յա-
ւիտեանս ամեն.։

Բ. ԵՊ 3բ. — Ե... Որոյ աղօթիւքն ո-
ղորմի քս. ԼԺՈՂՈՐՄԻՍ գրոցս՝ ԶԵՊԵՆ ԵՊԵՆ
և իւր կենակցին ԶԵՊԵՆԻՆ և իւր ծնողացն
և ամ. արեան... և ։

Գ. ԵՊ 11ա. — Ե... Որ ողորմի ստա-
ցողի գրոցս՝ ԶԵՊԵՆ ԵՊԵՆ և կենակցին իւ-
րոյ ԶԵՊԵՆԻՆ և հաւրն յիշեցին և մաւրն
ԵՊԵՆԻՆ և մեծ պապուն ԵՊԵՆԻՆ և որդւոցն
ԵՊԵՆԻՆ և ԶԵՊԵՆԻՆ և կարդացողացն... և ։

Դ. ԵՊ 25բ. — Ե... Ուսացողի գրոցս՝
ԶԵՊԵՆ ԵՊԵՆ և իւր ծնողացն և կենակցին
իւրոյ ԶԵՊԵՆԻՆ և մեծ պապուն ԵՊԵՆԻՆ և
մեծ մաւրն ԵՊԵՆԻՆ և իւր զաւակացն ամեն.։

Ե. ԵՊ 48ա. — Ե... ԶԵՊԵՆ ԵՊԵՆ և ծնո-
ղաց նորին յիշեցին և ԵՊԵՆԻՆ և իւր կողակցին
ԶԵՊԵՆԻՆ և թղթիս կողակցին ԵՊԵՆԻՆ... և ։

Զ. ԵՊ 94բ. — Ե... Եւ զաւակաց նո-
րին և բարեմիտ ԶԵՊԵՆԻՆ... և ։

Է. էջ 225. ստորին լուսանցքին և յետագայ լուսանցքներուն վրայ կան հետեւեալ զաւելուական բացականչութիւնները, զորս կ'արտագրինք մի առ մի.

— Պատմութի. պիղծ պատրերին, թէպէտ թաղաւ յեկեղեցին, այլ այրեցաւ ի զհնէնին.

էջ 262. — Վզեմայ հայրապետին, որ է թաղեալ ի մէջ ձողին, մանուկն ապրեալ ի կամարին, որպէս մոխէս ի տապանին.

էջ 263. — Այս մեծատունն հիւանդացաւ, զգանձօ իւր բաշխեաց առողջացաւ՝ փոշիմանեալ աշոց առաւ՝ և նոյն ժամայն. . . (բառ մը քերտած).

էջ 269. — Կայր թագաւոր մի աշքն խած, երբեմն ունէր ծանիր ու բաշխ. սինսո ունէր մինչ ի ՄԵՐՄԵՐ, առնէ բերան տայր նորա վաշ.

էջ 339. — Կարդայ և զիտ զառաքինին, որ կին էառ զիւր րիւորդին, զօտէ մարտեան ընդ միշտ կին, բայց կարճացաւ էրն ի տեսին.

էջ 540. — Դօտէմարտն ճակատուն, յաղթանարեալ եղև նկուն. ելեալ երթայր կաղկաղ ի տուն, արթառ առխարքն իւր խայտապտուն.

էջ 545. — Արեղական նման իշխան, ևեղարս ունէր իւր մետաւան, թէպէտ եկաց շատ ի զընտան՝ շատոց ի սոյլ էած սեղան.

էջ 593. — Ո՞վ խոհմ կառավար ժամատեղաց՝ զգազարուս սկսիր, և զիւրաքանչիւր՝ զաւուրց արարչութիւն.՝ յիւրում աւուրն կարդայ.

էջ 672. — Զանպէտ փոխերս որ զրեցի, ո՞չ է հրաշ զարմանալի, այլ ի խորատ մեզ ամենի՝ չղատել զեղբայրն որ սղալի.

էջ 729. — Այս ծնրունիս որ խարեցաւ ինքն յիւրմէն թխտախցաւ՝ տրեւ. խորով նմա հաշտաւ՝ որ շատ աւրով ի լոց կեցաւ.

էջ 735. — Տես զաւաղակն արիւնհանգ որ սքանչելիս զործեաց անեղ, խոր լուացման տիցն ենեղ՝ յարոյց զսապարն կալ և հեղ.

էջ 748. — Պայծառ մոտք և կոյր ալօր՝ ուղեորեալ ցամաք ի ծով՝ զեղբայրն իւր սպանեալ սրբով, յարոյց առողջ և ժիր մայմնով.

էջ 910. — Էր արեղայ և մաշխաւոյ բազում փորձանք անցին ընդ նա՝ քս. պսակ կաղմեաց նմա. հրչոր. սպասեն մահու նր.

152

ՅԱՅՍՄԱՆՈՒՆԻՔ

Հին Թիւ՝ 125

Իրիթ՝ 1650

ԹՈՒԹԻՔ՝ 734 (= 1468 էջր). — ՄԵՆՈՒԹԻՒՆ՝ 42 X 27½ X 12 սնդմ. — ԴՐՈՒԹԻՒՆ՝ երկսիւն. — ՏՈՂՔ՝ 35. — ԻԽԻԹ՝ րաժպակեայ թուղթ, տակուն և ընտիր, մագաղաթի նման. — ԿԱԶՄ՝ արեւելեան, կաշեպատ. ծաղկադրոշմ շագանակագոյն լանջքով և թիկունքով. — ՄԱԳԱՂԹԵՆԱՅ ՊԱՀՊԱՆԱԿՔ՝ չը կան. — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ, խնամով պահուած, կազմը գրեթէ ավելանա, առանցքը միայն յիշ մը խախտած. րոյտը թիրթիր լման և մարտի. հազիւ քանի մը թուղթ կարէն ինկած. բայց միշտ իր տեղը՝ Ոկրնատառք. նկարը, խորանք և լուսանցազարդ րոյտն այ անվնաս. Քիշապակարանը նոյնութեամբ պահուած, Դիակիկ է որ առ հասարակ սնդուոյ մէջ գրուած ձեռագիրը խնամով պահուած են. որովհետեւ քահանայ գրիչներ ուղարկութիւն ընծայած և իրենց մահէն վերջ այ իրենց քահանայ կամ զաւակներ շարունակած են միւսնայն ինամբր. — ՂԱՏԱՐԻ ԹՈՒՂԹՔ՝ չկան. — ՎԵՐՆԱԴԻՐՔ՝ առատ են, և րոյտն այ խնամուած ուղխատութիւն. — Աւաջին խորանին տակ, էջ 19. չորս սող են. ա.

աւջին սողը՝ մեծադիր, զարգացիր, սողորական ծաղկումով, Յաջորդ երկր սողերը երկաթագիր են, առաջինը և երրորդը քաղ կապտագոյն, իսկ երկրորդ մանուշակագոյն կարմիր, երկրորդ խորանին տակ, էջ 557, վերնագիրը երկու սող են՝ մանուշակագոյն կարմիր և կարմրադեղ. միւս երկաթագիր, երրորդ խորանին տակ, էջ 889. դուրձնայ չորս սող են, Առաջին սողը թռչնագիր-զարգացիր իսուն են լեղակի և կարմիր ծաղկումով, Յաջորդ երկր սողերը երկաթագիր են, սող մը քաղ կապտագոյն և սող մը մանուշակագոյն կարմիր, Երր վերնագրային նկարագիր. հազորեքն որ բոլոր սողերն այ յաջող են, լուրջ և կանոնաւոր գիծերով. — ԳԻՐ՝ նորածն րոյտագիր, երկնկեկ սեւ թանձր և փայլուն մեխումով, ծայրէ ծայր միտմեւ, Խորագրային րոյտը ձեռքութիւններ սիրուն րոյտագիր են, կարմրադեղ. — ՈՒՋՐԱՏԱՆՔ՝ փտրթաւ ու փառագիր են երկր խորաններով սկսող գլխակարգութեանց մէջ. իսկ ներքին մասն սկզբնատառք. ՅԱՆԷ աւելի են, ընդհանրապէս միօրինակ, զարգացիր և թռչնագիր

ձանխա հայոց, յուլիս ամսոյ ի իշարն Սե-
 րաթ: Եւ ի զաւտոս արքեւի յաղարս Սե-
 շի: Թաժաւնակ եւ սրորէպալուար մէ-
 նառառան առ դուրս ք. ձ-ձ-է ի ք. Բ-
 ռ-ձէն եկեղեցեացս, ի հայրապետութի-
 ան. տէր Ներսէ- ին-ն-էի: Զհռամբ յու-
 նամեղ (այսպէս) և անարհեստ քչի: Սահ-
 անարժանի՝ ի լաւ եւ լընտրի աւրինակէ:
 Ա՛րդ որ հանդիպիք սբ. գրոցս՝ կարգադոյժ
 կամ արքանակելով՝ յիշեցէք ի սբ. յաղաւ-
 թս ձեր զաւաճ սբ. գրոցս՝ զհաւտի տէր
 ձ-ձ-արն: և զիւր կողակիցն զպարթեւ-
 որդիքն իւր զԲարձն և զաւթն: Հայրն իւր
 զՍահակ՝ և զմայրն իւր Մարթի: Եւ եղբար
 քն իւր՝ զԶաւր՝ զԴրեմի՝ և զաւթն: Եւ
 զմեծ պապն իւր՝ գտիրացու Բողանի և
 զկիւնն իւր Յանն: Եւ դարձեալ զմիւս մեծ
 պապն շտէր Բողանի և զկողակիցն իւր զԲ-
 թանն: Եւ զամենայն ազգայինսն զկենդա-
 նիս և զհանդուցեալսն՝ լի բերանով և ու-
 զիղ սրտիւ՝ Աճ աղորմի ստացէ՛ք՝ հաւտե-
 տէր ձ-ձ-արն՝ և իւրոցն ամէնին՝ որք յի-
 շատեակեցան առա՛ւ և Աճ. . . և Այլ զիս գա-
 նարժամս զԺողով՝ ազալեմ իշիւ ի իւր. եւ
 զհայրն իմ զԷդիսն և Զաւթն՝ որ ուսուցիչ մեր
 այս հօգեւ արեւոթն: և զմայրն իմ զԵլիսն
 որ առ Աճ են փոխեալ. և զկողակիցն իմ
 զԲ-թանն և զորդիքն իմ զԲարձն և զաւթն

որ բաղադրում աշխատութիւնը զթաւի զսկսեալ
են, և զգոտութիւն իմ և զեղբարիքս իմ և
զամբ. արեան մերձաւորքն իմ թէ կհնգանի
և թէ հանդուցիւ... Արդ յիշենջիւք ի մաք-
բափայլ յազօթն ձեր զհարկաւորութեան
և որ տառցաւ զոս ի հալալ վաստակոց իւ-
րոց, և եղբի յիշատակ իւր հոգուն ի հալալ-
ի զուտն է. արեւմտեան եկեղեցուն և է ան-
ջիշջ յիշատակ իւր և իւր ձեռագան... որ
հանել ի զուտն է. արեւմտեան եկեղեցուն
ծախսելով... 1

Բ. Էջ 15-ի ի վերջը բովանդակութեան ցանկի. — «... Զ—ՀՀ գրչական աղաչեմ յիշեցի ի տը. հւ գուք յիշեալ լիջիք ի քսէ. ԼՃԶ մեկուր... » Բաժնորդ յատարի տնակի վերը կայ հոթը տողնոց ծածկալիր յիշատակագրութիւն մը, որ կը կարդացուի այսպէս

Յայտնաւորքս Տէր աստուծոսդն է .
Լս Յովն - զայս զրեցի բարէ ծնողացն ասէ
Դոն Լուի (? աստուծոս) :

Գ. Էջ 25ա. — « . . . Որ ողորմի քս. ԼՃ առաջին գրոցս՝ հանդիպելու երեսնամյակին և խոր կողակա՞մ մահտեսիսի վարդապետին հարմարեցնելու և մոցելու հարկին և որդուսին թուրքին և արհիվ և մեղադար Բրյան . . . » :

Դ. Էջ 511՝ ստորին լուսանցքին վրայ՝
«Յիշատակ է արեւոյն - Բ. Եղեղեղ» :

ԹՈՒԴԹԻՔ՝ 572 (— 1144 չքր). — ՄԵՆՈՒԹԻԿ՝ 44 × 29 × 12 սնյոփ. — ԳՐՈՒԹԻԿ՝ ԵՐԵՄԻԱՆ՝ — ՏՈՂԳ՝ 41. — ԼԵՒԹ՝ բուսական լաւ յղկում ըստ-պատկերայ հաստ թուղթ. — ԿԼԶԶՄ՝ արեւելեան առիկ-առնակայ, շագանակագոյն կաշիպատ. լաւքնդ եւ թխկուշնոփ. ներքին երեսները դուռնօր պատառ-նոփ ծածկուած. — ՄԱԿԱԴԼԹԻՔԱՆՍ ՊԼՉՊԵՆԱԿ՝ կան թխքք մը ստիկոյր եւ թխքք մըն ու յ վերջ. Մոտգաւթեանայ այս կրկին երկրորն թխքքերը երկու-թագիր շրջեւ եւ միմայրիս ստեղծարար ու մտայնոր-

Ներին են եւ կը գրաւեն Մարկոսի ԺԶ. գլ. 22-52 համարները. — ՀԱՅԳԱՌԱՆՔ ոչ նպաստաւոր. կաշ-
րայ կողմի երկու երեսները մաշած, չափով առաջը-
նէն շարժած եւ սկզբին եւ վերջի մասերին վաթի-
սուսին չափ թիւքներ կարեն ինկած քայքայ ոչ թիւքի,
Պատկեր, խորան. Գարդ ոչ Գարդազիր, Բոլորն ալ
ունգիտու. Հազիւ քանի մը թիւք կիստիկն պատւած,
յիշատակարարն յոյժակամար մնացած: Այս քոյր
առաւելութիւնը, թէ՛ ներկայ եւ թէ խորհրդ ձառնի-
տիւններն ճամբար տեղն գլխային կը քոչաքայտունին՝ որ

մինչև վերջերս Յայսմաուրը կը կարգայուէին եկեղեցիներու մէջ որով իրը կանոնական մատենաներ աւօրեայ ուշադրութեան սակ էին. — ԴՆԱՄԱԲԻՆՈՂԻՔ 2 թերթ սկիզբը 3 թերթ վերջը եւ թերթ մըն ալ մէջտեղը կայ էջ 761-62րդ, բոլորն ալ մաքուր ձևացած եւ անգիր. — ՎԵՐՆԱԳԻՐՔ՝ կը գրուեն ըստ խորաններու Տակասները, այսպէս առաջին խորանին տակ. էջ 25 անոնք 3 տող են. առաջին տողը՝ թուանագիր, երկրորդը՝ նոյն ոճին եւ սակայն վարդապիր. իսկ երրորդը՝ երկաթագիր, բոլորն ալ մանուշակագոյն կարմիրով. եւ թեթեւ կանաչով, յոգող եւ ճաշակաւոր, նոյն ոճին եւ ծաղիկով նմաններն են երկրորդ (էջ 183) եւ երրորդ (էջ 765) խորաններու վերնագիրները եւ նոյնիսկ տողով. — ԳԻՐ՝ սեւ թանձր եւ փայլուն մեկանով բոլորագիր է, բայց ո՛չ մինևնոյն գրչով թիւնը. ինչպէս որ գրիչը ինքը կը խոստովանի թէ՛ սկիզբէն մինչեւ դաւաճուան կարգը Տէր Սարգիս ինքը գրած է (էջ 766), անկէ անդին շարունակած է իր Սողոմոն գաւակը. մինչեւ վերջին մասը Աւելորդ է ըսն որ Տէր Սարգիսի գրչով թանկ վերաբերեալ մասը գմայլիկի բոլորագիր է, միայնա՞. երկնիկի բայց շատ վարժ գիրդակի գաւկին ինկած քաժի՜նը դա՛րձեալ բոլորագիր է, բայց տնայման չըջանի. Խորագրային բոլոր ծաթաթղթով թիւները կարմրադեղ բոլորագիր են. — ՈՒԶՁԵՆԱՄԱՐՔ՝ ճոխ են վառագիր, երբ խորաններով սկսող զխալարագութեանց մէջ, իսկ ներքին մասի սկզբնատար 360 է աւելը են ընդհանրապէս միօրինակ. զարդագիր եւ թուանագիր խառն եւ սիրող գոյնը մանուշակագոյն կարմիր, երբեմն կանաչի սիրուն խառնուրդներով, Տուններու սկզբնատառերը մանուշակագոյն կարմիրով երկաթագիր են, բայց նուազ պարզեցեալով. — ԼՈՒՍԱՆՅԱՅԱՐՔ՝ խիստ շատ են 3:0 է աւելի. խորաններու կից եղողները մեծագիր են եւ աւելի խնամուած: Մտնացալիները տգիտական ոճին համեմատ ծաղկուղեւ են, մանուշակագոյն կարմիր եւ լազուարտ երանգներով. — ՆԿԱՐՔ՝ երկու հաս են միայն, Առաջինը, էջ 484, կը ներկայացնէ մոռ-թաղարկերու երկրպագութիւնը, յար եւ նման մեր թիւ 147 ձեռագիր Յայսմաուրիին. որուն գրիչը նոյնն է ներկայի հետ, երկուսն ալ բլալով Տէր Սարգիսի գործ, Նկարս մութ լիզակագոյն յատակի վրայ է եւ յոյց կուտայ Բերքեհէմի կամ մարտիկայ այրը, որուն աջ կողմը զիստուր տեսնող է ճանաչագարդը ու սպիտակ Տիրամայրը զիզական կնիք մը կատարեալ սփայրակ է. հազած է կարմիր պարեգատ. վրան մանուշակագոյն ծաղիկներով ծածկող: Իր մախ կողմը զէպի յետ. շայր Յովսէփն է. ոսրի կանգնած. պարեգատն ու ճարման. զով կանգնած փխրուր կտաւ են աջ ձեռքը կրծքին փակած: Չափաւորաց սոգել է ամուսի Յիսուս, բոլորովին մերի. իր առջեւ ձուկիկ նստած է մողիւրէն տաղիքին. ձերտի մը, զիստաց եւ հերարժակ. զիստ թագը հանած ու բովը դրած, ոսկեգոյն ծաղիկներով վերափայլով. երկրորդ մողը նոյնպէս զիստաց է. սեւ մորուրով եւ ընչացրով Ռաբի

կանգնած է եւ հազած է ծիրանի պարեգատ, վրան տրայայական ծիրանի եւ կիսովին սպիտակ մուշտակաւոր պարեգատով, երրորդ մոռ-թաղարկը, անպէս ու անմորուս. երկտաւարդ խալիկի խշկանագուն սրն է, ծաղկեկար շրից պարեգատով եւ արքայական թագով, Նկարին վերի մասի կամարածեւ անկիւններուն մէջ էան հրեշտակի երեք զլուխներ իսկ իկարի վարի մասը կը խորհրդաւորէ Հովնայ զաշար: Իրը գեղարուեստ, արժէքը զուրկ է եւ անյաջող ընդօրինակութիւն մը շատ սովորական գաղափարէ մը. երկրորդ նկարը, էջ 761, աւելի անյաջող է եւ անճաշակ. կը ներկայացնէ Քրիստոսի Յարութիւնը. Կարմիր վարժանակի մէջ կիսովին ծածկուած Յիսուս. վերացեալ գիրքով, ծախ մուշկին մէջ կը կրէ խաչագոլուն զեղին զրօշակ մը: Չախ կողմը, նստած գիրքի մէջ կայ աւետարտ հրեշտակ. որ ի՞նչ մը անդին. մէկ շարքի վրայ ոսրի կիցող իւզարեք կիներուն յոյց կուտայ Յարութիւնը հրաշայի խորհուրդը: Գերեզմանին չորս պահակները ներկայացուած են ըստ ինքնանշանային տարագով ու գիրքով. — ԽՈՐԱՆՔ՝ երեք հատ են: Առաջինը՝ էջ 25, մեծ քառակուսի մըն է. աչքաւոր երեք շարք երկգնեով չըջանակուած, Բուն խորանը տմբողջութիւն մըն է շատ սիրուն այլատարազ բայց ճարտարութիւն հետ ազուցուած վարդապետիկներու, լիզակագոյն յատակի վրայ, ձախար կոնածեւ է եւ պարապ թողուած: Երկրորդ խորանը, էջ 485, կանաչ պարուկածեւ չըջանակի մը մէջ. միայնադող ու սիրուն աճու մըն է կարծէք. սրտածեւ տերևիկներու վրայ բայցաւ վարդապետիկ միւնածաղիկներու: Պարզութեան մէջ վայելուչ է եւ ունի կոնածեւ լայն ճակատ. պարապ թողուած: Շա՛տ աւելի սիրուն է երրորդ խորանը. իր համապատասխան զանազան մոտիւններու զեղեցիկ անուանակերտով, մէջտեղը խաչանին լայն ճակատով մը. — ԿԻՍԱՆԽՈՐԱՆՔ՝ ինք հատ են. բոլորն ալ դրած են հայկական ամապարտիւններու իրը վերագիր եւ զեղարուեստական արժէք մը չեն ներկայացներ. — ԳՐԻԶՔ՝ Սարգիս երկը եւ իր որդին Սողոմոն զպիր. — ՈՍԱՅՈՂ՝ Խոնայ Տիրացու Կարապետ. — ԺԱԿՆԱՅ՝ Թճիժ՝ 1710. — ՏԵՂԻ՝ Մարաշ. — ԾԱՂԻՍՈՂ՝ Սողոմոն զպիր:

Մատենան է Յայսմաուր, հաստաբերք, լիակատար, պատկիւրաւոր, ուր կան տարուան բոլոր օրերու վկայարանութիւններն ու կցորդները եւ բովանդակութեամբ նոյնն ու նման են մեր թիւ 147, 148 եւ 152 մայամաուրքներուն, օրինակուած ըլլալով ԶԵԼԵՂԻ զաղափարէն: Ինչպէս այլուր զիստուտուած ենք, յաճախ զրչագիրներու անուշադրութեան եւ կամ եթէ կ'ուզէք քրահաճայքին երեսն, օրերու ոմանց վկայարանութիւնները տեղափոխուած են: Այսպէս հո՛ս ալ երբ Աբէլէ մթ. եւ Մարտի ինչ՝ զկա-

յարանութիւնն է Սրբոյն վահանայ Կողմնա-
նացոյն, անդին վկայարանութիւնն է ամեն-
խմատ կուսին կատարինեայ: Արեգի վեր-
ջին այս օրերուն մէջ միայն տարբերութիւն
մը կը նշմարուի, երեք չորս օրերու մէջ
տարուբերող, այլապէս սկիզբէն մինչեւ
վերջը կը պահէ նոյն զաղափարը: Մատ-
եանիս սկիզբը կայ 2-12 էջերու մէջ, երկ-
սին, բովանդակութեան ցանկ մը, վկա-
յարանութեանց այլուբենական կարգով,
զոր աւելորդ կը նկատենք տալ հոս, նոյնը
գտնելով մեր թիւ 152 ձեռագրին հետ:

Բովանդակութեան տախտակներուն կը
յաջորդէ, էջ 13, Պատմութիւն. ապա՝ Երգ-
ն է Եւրոպայի. Եւրոպայի. — Յետ եղանակոյն
աղամայ ի գրախօսէն, եկաց տրտում եւ
տուգ աւուրս ի. եւ ապա հրամանաւն այ.
եւ պատգամաւ հրէկի. եմուտ առ յեայ...
Ասոր կցուած կան՝

ա. էջ 18ա. — Քաղոց իր. եւ Յուն-
վարի եւ. — Յայտմ աւուր յիշատակ է տի-
եղեբարոյս վրդպ. ին Բրիտէն Եւրոպայի: Այս
երջանիկ ամառածոյ. եւ ամապարփակ եւ
բանաշնորհ քարոզս...

բ. էջ 21ա. — Արեգի բ. եւ Մարտի
ժ. — Յայտմ աւուր յիշատակ անդամալու-
ծին գոր բժշկիաց քս. — Այլ ոմն անդա-
մալոյն ասքատ եւ անտէր՝ տկար եւ անօգ-
նական անտք եւ անկարեոր...

ՅԵՇՈՍՏԱԿԱՐԲՈՒԹԻՒՆՔ՝ բացի Կիսա-
ւոր Արեւատակարանէն, շատ են, ի վերջ
բոլոր վկայարանութեանց: Այսպէս՝

Ա. էջ 1133ա. — Օժտոք ամենասը.
երրորդութիւն: Հօր անկիւր եւ անսկզբա-
կանի: Որդւոյ ծնեալ ի հօրէ նախ քան զյա-
ւիտեանս: Ո՛չ յիտոյ եւ ոչ կրտսեր. այլ
որքան հայրն հայր՝ ընդ նմին եւ որդին որ-
դի: Հողայն սրբոյ թղթումն ի հօրէ հակից
հօր՝ փառակից որդւոյ: Եւ անձնական ամ-
ուրիւն, եւ եղական քնութիւն. անբաժանելի
եւ միասնական տրութիւն. եւ ինքնիշխան
թղթութիւն: Յամ. սրց. եւ յամ. արարա-
ծոց յիմանալեաց եւ խղալեաց, ի հրէկց. եւ
ի մարդկանէ ի քնուից վեր առաքեացի.
անուրի. գոհութիւ. փառասրտութիւ. այժմ
եւ անկար հանդիմանալ յաւիտենին ամէն:

Արդ քանզի ոք մեծութիւն. ընչից ըզմանան
... : Ըստ նմին օրինակի բոլոր. հոգով ա-
րիացան... : Ոմանք գիտաս եւ գիմծու-
թիւս. ճոխութիւն. հրապուրանաց... : Իսկ
յոգունք կուսութիւն. հետեւեալ ամաւել եւ
հաւատարիմ պատուական եւ նագելի այրն
Եւրոպայի՝ Եւրոպայի, անհեղին. ի խնդի եւ
զովիւն ի մարդկանէ այս ինքն ինքն... :
Եւրոպայի, որ ի խնդիր ելեալ իբր
զիմաստուն վաճառական ի գիւտ պատուա-
կան մարգարտաց եւ ականց. կամ իբրեւ
զրմիւր ի գիւտ օգտակար զեղոց: Մտա-
խորհ եղեալ, թէ որ յերկրէ են նիւթք
գոյից եւ ստացուածոց՝ ի նոյն արագապէս
կորնչին եւ ամալին. բանիցն իմացութիւ.
նչ երբեք ունիցի վեղծումն. եւ ստացաւ
զթաղս պանծալի եւ զպսակս լուսափայլ
հիւսեալ ի հոգւոյն սրոյ. եւ ամապարփակ
եւ ըզմալի տենչամբ ետուր զրել զգիրքս
զայս՝ որ կոչի յաւառաքէ. զի բոլոր տա-
րին յամ. աւուր ուրիշ ուրիշ ունի զպատ-
մութիւն. սրբոցն Աճյ: Որ ունի հաւաքեալ
ինքեան զճառս տրուական. տօնիցն, եւ
զպատմութիւն. եւ զգործս առաքելոց, եւ
զմարգարէից, զվարս սրց. հարանցն. եւ
զիշխատակութիւն. ամ. արդարոց նոց եւ
զնորոց: Զարիութիւն. թղթ. եւ զհրաշագոր-
ծութիւն. հրպց. Զմուծակութիւն. կուսա-
նաց եւ զնահատակութիւն. արեւմբ ներկ-
եալ մարտիրոսացն. որք ազգի ազգի տան-
ջանք եւ դառն մահուամբ կատարեցան
վասն անուան թիւ: Որ ապա՝ զսա ի հա-
լալ վաստակոց իւրոց յիշատակ բարի եւ
անջնջելի իւրն եւ ծնօղաց իւրոց հօրն Ն-
հապէն մօրն ապառաջի: Կողակցոյն գոլա-
պէ եւ որդոցն զաւուրին քեդիքն իրիշխան
հապէն զստեբացն ապառաջին, լաւաւի-
նին, Գլխիւնին: Եւ իմ փեսայ Կիսանին եւ
քեդիքն: Եւ եղբարցն իմ Բաթի. Եւրոպայի
եւ Բաթի. Եւրոպայի: Եւ քրեանցն իմ Բաթի Եւ-
րոպայի: Եւ իմ քնոյս լաւաւի զհաւոգի
եւ ամաւելի Եւրոպայի յաւառաքին. որ նա եղեւ
պատճառ ետուր զրել: Աճ զինքն վարձա-
հատոյց առնէ. Եւրոպայի քրոջն Եւրոպայի:
Եւրոպայի, Եւրոպայի:

Որ եւ ընդհօք ամենասը. հոգւոյն Աճյ

Բ. էջ 204ա. — «... Որ սղորմի քս. Աճ ստացողի գրոցս՝ տեքցս՝ չբաշխելն. կե- նակցոյն չաշխախելն. հօրն չհաշխախելն. մօրն չաշխախելն. եղբօրն չաշխախելն. նորին որդ- ւոցն և գտտեալացն և ամ. արեան մեր...» :

Գ. էջ 481բ. — «... Ողորմէ քս. յար- մարողի ճառիս հաշիւ վրդպի. և ևս քառ- ւել տոգալէ իւրս՝ հեղահողի տեքցս՝ չբա- շխելն և կենակցոյն չաշխախելն և որդւոցն չաշխախելն, զեղբօրն, եղբօրն, չհաշխախելն. և գտտեալացն չաշխախելն և մօրն չաշխախելն. և եղբօրն չա- շխախելն. և ամ. արեան մերձաւորացն կար- ցացողին և խողաց և որք զողորմիսն ա-

սնն ամէն. և զորդի սօրին մեղաւառ չաշխա- խելն իւրս՝ և իմ ծնողացն և որք զողորմիսն տան ի քէ. ողորմութի. զայնն և ևս քառ- ւել յիշատակ զնոցացն ամէն» :

Դ. էջ 817ա. — «... Մանաւանդ ստա- ցողի գրոցս տեքցս՝ չբաշխելն և չհաշխա- խելն, հօրն չհաշխախելն մօրն չաշխախելն. եղբօրն չաշխախելն, և նորին որդւոցն չաշ- խախելն և զեղբօրն, եղբօրն, չհաշխախելն. և գտտեալացն չաշխախելն և մօրն չաշխախելն. և եղբօրն չաշխախելն. և ամ. արեան մերձաւորացն. և զծոգի սօրա (այս- մասին, տես զիշատակաւորանք) Ս- չաշխախելն և կարգա...» :

Յ Ս. Յ Ս Մ Ա. Ի Ո Ի Ր Ք

Հին Թիւ՝ 127

ՁԶԵ = 1536

ԹՈՒՂԹՔ՝ 601 (= 1202 չքս). — ՄԵՆՈՒԹԻՒՆ՝ 46 X 30 X 17 սեղմ. — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ երկսիւն. — ՏՈՂՔ՝ 39. — ՆԻԻԹ՝ լաւ յղուած քաւալակեայ զեղնորակ հաստ թուղթ. — ԿԱՋՄ՝ արեւելեան տախտակեայ, շագանակագոյն ծաղկեղորշով կաշեպատ, լանջրով եւ թիկունքով, լանջրի պահպանակի շատ աղնիւ կաշեայ է. — ՄԱԳԱՂԱԹԱՍՏ ՊԱՇՏԱՄԱԿ՝ չկան. — ՀԱՆՔԱՄԱՄԱՐ՝ այնքան լաւ պահուած՝ որքան Նա- խորդները՝ Փափաքի չոր որ նման մեծադիր եւ հաս- տարեմ ձեռագիր Յայմատուրքներ փոխանակ մէկ կողմի տակ դրուելու. երկու առանձին հատորներ կազմէին. որպէս զի նուազ ծանր ըլլալով. դիւրաւ չբայաւառէր. Ներկայիս պահպանման կողքը թի- կունքէն մասամբ բաժնուած. երեսները թիւնաօրէն մաշած. կոնակի կաշեայ չորս ծաւառները ինկած եւ խարխալները միայն մնացած. իսկ առջեւի կող- րին համապատասխան երկաթեայ բռնեռներ ինկած կամ խախտուած. Զիւղապի արտաքին շրթունքները ցեցակեր եւ ընդհանրապէս մաշած. Հատորին չքերը նախապէս թուագրուած. քայլ յայտնի է որ բովան- գալիս թեան ցանկութիւն երեք թերթներ սկիզբէն ելած են նախապէս. եւ ի վերջոյ միայն հատորին ետեւը տեցած եւ այնպէս ալ թուագրուած, որով անյար- մար տեսնել կարելի ըստմութեամբ այդ թերթերը իրենց սկզբնական տեղը բերելու՝)։ Գրչութեան սկիզբի եւ

վերջի մասերու քաղմաթիւ թերթերը, զօրածառ- թեամբ. կարէն ինկած են. քայլ պակաս չաւան- լիւնաւած չեն նոյնպէս խորանները. միակ նկարը եւ յարակից զարդական մասերը, Թէ՛ զիշատակ յի- շատակարանին եւ թէ իւրաքանչիւր վկայաբանու- թեանց վերջի յիշատակագրութեանց մէջ պակաս կամ եղծուած չկայ. Յայմաթի է որ շատ զօրածառած է. միւս կողմ սա ալ ճշմարիտ է որ յայտնապէս մեծադիր եւ միակաւոր բաժն են այս եւ այլ Յայմ- մատուրքները. որպէսզի այլուր չփոխադրուին կամ եկեղեցւոյ չբաւառան զուրս լինին. — ԴԱՏԱՐԻ ԹՈՒՂԹՔ՝ չկան. — ՎԵՐՆԱԳԻՐ՝ երեք խորաններու տակ են միայն. առաջին խորանին տակ կան 3 տող. Ոկիզբի տողը համակ թռչնագիր է. մանուշակագոյն կարմիրի եւ կապտի հաւասար խառնուրդով. հին եւ ընտիր երկաթագիր են. մէկը մանուշակագոյն կար- միր. իսկ միւսը արիւնի գոյն. երկրորդ խորանի տակի վերնագիրը. էջ 183, երկու կիսատող են մի- այն. երկաթագիր եւ տարբեր կարմիրով. Աւելի Կե- տարյութեան կէտերը երկրորդ խորանի. էջ 751. վերնա- գիրը. որուն առաջին տողը. անշուշտ զարդագիր կամ թռչնագիր՝ նկարէն ընկու մտադրութեամբ.

բի և տէրաւելի տես նշանակուած է շատ վայն- լուշ գրուած տարբեր լուսանցքի վրայ. առ ի զիւ- լութիւն ընթերցողաց։

(*) Իւրաքանչիւր վկայաբանութիւն կամ սուր-

բոլորովին քաջ թողուած է. իսկ յաջորդ երկու տոգերը երկաթագիր են, յար եւ նման առաջին խորանի վերնագրոց. — ԳԻՐԸ՝ թանձր սեւ մկանով յաջող հին բոլորագիր է, ծայրէ ի ծայր պահուած ըլլալով գրութեան միտքինակ մեղը, Խորագրային բոլոր ծռնօթութիւնները ու գլխակարգութիւնները կարմրագիւր բոլորագիր են. — ՍԿՋԲՆԱՏԱՌԻՔ՝ շատ են, իւրաքանչիւր վկայաբանութեան սկիզբը. մեծագոյն մասով գարդագիր եւ հին գլխագիր բռնեւագրերու տարազով, խորանագրող էջերու սկզբնատաւերը փառագիր են, կենդանագիր եւ մարդագիր խառնուրդով. քայքայ իբր ծաղկում նուազ յաջող. — ԼՈՒՍԱՆԱՋԱՐԴՔ՝ շատ են, 360է աւելի, եւ իւրաքանչիւր վկայաբանութեան սկիզբը, Բոլորին համար իբր բնդհանուր նկարագիր, հաղորդներ որ երեք խորաններու կից եղողները վայելուչ են եւ աշխատուած գործեր, մանուշակագոյն կարմիրի առատութեամբ եւ թեթեւ սկեփոշիով, Մնացեալ յուսանցալորերը հասարակ մոտիւններ են, անյաջող եւ պոռոտ ծաղկումով, բոլորին մէջ ալ տիրող գոյն ըլլալով մանուշակագոյն կարմիրը, Այսու ամենայնիւ ընդհանուր ծաղկումի տեսակէտով այս մեծադիր աստղը անարժէք ալ չէ. — ԽՈՐԱՆՔ՝ միայն երեք հատ են, առաջինը, հատորիս սկիզբը, մեծագիր է եւ կը գրաւէ կէս էջ եւ ունի կիսադրոյրակ փոքր ճակատ մը. քաց: Մուծ լեզակագոյն յատակի վրայ գանազան տարագի եւ մեծութեամբ վարդեակներ են, առատ կարմիրով եւ շատ ներդաշնակ իր յուսանցիկ գրողին, որ կ'իշխէ ամբողջ յուսանցիկ վրայ, Իբր զեղարուեստ շատ ալ արժէք ունի եւ կը կրէ 16րդ դարու սկիզբի ոճը, երկրորդ խորանին համար, էջ 483, ընտրուած է շատ վայելուչ օրինակ մը եւ որպէս ծաղկում յաջող է, Սուսկի ծեւով, կամ արեւելեան սիմետրիկ լայն ճակատ մը, պարսպ թողուած, իսկ րուն խորանը, մանուշակագոյն առատ կարմիրով, կը ներկայացնէ սիրուն դաշտ մը, խաւածեւ վարդեակներու, երրորդ խորանը, էջ 751, եւելի շքեղ է եւ աւելի պարզ, Ընդարձակ բառանկիւն մը, պարզ եւ քառակուսի ճակատով, իսկ բուն խորանը 48 քառեակներ ունի, լեզակագոյն յատակի վրայ, վարդասպիտակ նորաքայ կոկոններով, զոյգ տերեւիկներու վրայ, Համեստ ոսկեղեղ մը ճոխացուցած է խորանս. — ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ՝ շատ են, հասարակ ծեւով ու ծաղկումով եւ զրուած իւրաքանչիւր ամօղ գլխակարգութեան վերեւ. — ԿԻՍԻՔ՝ հատ մը կայ միայն, 482րդ էջին վրայ եւ կը ներկայացնէ Յիսուս մանուկը, Կամարածեւ այրի մը առջեւ նրաստած է Տիրամայր, կապոյտ պարծոտով եւ մանուշակագոյն կարմիր ծաղկեկարգով վերաբերով, ղէմբր բոլորովին աւերուած է, կամ ճիշդ պիտի ըլլար բուն աւերած չէ, Կանգի ծաղկողը զիմագծութեան արուեստին անվարժ ըլլալուն, ինչպէս մանրանկարներուն ալ յայտնի է, ղիմային գիծերը բոլորովին քաջ թողած է, Տիրամայր առջեւ, լայն մուրի մը մէջ պառկած է Յիսուս-մանուկ, գլխուն մտար երկու անասուն, իսկ մուրին առջեւ ծննդաբուն է,

Յովհաննէս մկրտիչ, 5-6 տարու մանուկի կերպարանով, Իբր զեղարուեստ այս միակ նկարը ոչինչ ունի, քացի առատ ներկէ. — ՄԱՆԱՐԱՆԿԱՐԻՔ՝ թեւ շատ են, եւ զրուած են իբր յուսանցալոր, եւ կը ներկայացնեն վկայաբանուած սուրբերը, յայտ ղրմարախտարս ոեւէ արժէք չեն ներկայացներ, Լուսագոյն պիտի ըլլար որ ընթերցողները չգայթակղէին այս նկարներուն առջեւ եւ ամէնուն փորքն ու յիշատակը կարդալէ վերջ, մտքներուն մէջ գծալիւն անոնց կերպարանը, Այսպէս էջ 320, կայ Ս. Քր. սրանչկարգործի մանրանկարը, կապոյտով եւ կարմիրով իստեւ բոլորովին անվարժ գործ, հրկու թիւթ մը անդին կայ Ս. Միստոպի մանրանկարը, աւելի ալլանգակ, Կուրծրին վրայ զրոշմուած են ճոյեղէն աթոթաներու ժայնաւորները, Յաղորդարար տեսնուած Տրդատ թագաւորի, Նիկողայոս հայրապետի, Նոստալկայի, Բարսեղ հայրապետի եւ այլ սրբոց մանրանկարները անյաջող գործեր են եւ աւելորդ վասնում ներկի. — ԳՐԻՃ՝ Գարբիէլ դպիր. — ՍՏԱՆՑՈՂ՝ մղտեւի Մուրատ. — ԺԱՄԱՆԱԿ՝ 226 (+ 551) = 1536. — ՏԵՂԻ՝ 21թուն բերդ. — ԻՆԱՂԿՈՂ՝ Ալիսիանոս. — ԿԱՏՈՐԱՔ՝ Ալիսիանոս եւ ապա Միւսայէլ ալեգայ:

Մատենան է ~~Յայտարարութիւն~~, ուր տարւոյ օրերու կարգաւ գրուած են սրբոց վարքն ու վկայաբանութիւններն ու յիշատակները, Թէեւ ներկայ օրինակը, ինչպէս որ կ'երեւայ զլիսաւոր յիշատակարանէն, գրուած է ՄԻՔԷԷՆ՝ կոչուած զազափարէն, ինչպէս բոլոր մեր ունեցած ~~Յայտարարութիւն~~, սակայն առաջին իսկ ակնարկով աչքառու տարբերութիւններ գտած ըլլալով, կ'ստիպուին եթէ ո'չ ամբողջ հատորին բովանդակութիւնը, զոնէ ազգային վկայաբանութեանց վերաբերեալները նշոյնութեամբ արտագրել, ի յայտ բերելու մտազրուիմամբ նոյն այդ փոփոխակները, հոյ չէ թէ անոնք առերեսով ըլլան միայն եւ ո'չ թէ հիմնական, Հատորս է մեծագիր, ծանր, հաստաբերձ եւ ծաւալով ու ծանրութեամբ ամենէն խոշորը մեր ունեցած ~~Յայտարարութիւն~~ Այսպէս՝

1. էջ 6ա. —

Թագաւոր մի կայր հայոց աբստուալ անուն՝ եւ ունէր որդի մի խելագար շիղուս անուն եւ եղև յորմամ մեռաւ արքայն տեսաւ զայն շիղուսով՝ ո'չ ետ զթագաւորութիւն, իւր շիղուսայ՝ զի խելագար էր, Վասն որոյ աշխարհս յիւրաք զիպաւ, եւ աւերումն լինէր ոչ սակաւ եւ յաւուր միում հեծեալ շիղուսի ի ձի՝ եւ ետ փոյղ հարկանէր թէ կամիմ թագաւորել՝ եւ ել զհաջընտիր հեծելով ի զբոսանաւ եւ եկեալ ի վերա

գամբռնի գիտելու մասն անցանելոյ, եւ անդէն շարժեալ զեա աշտոյն պղծոյ՝ անկեաւ ի գետն հեղեաւ եւ հնձեղաղաբքն համարեցելոյն թէ ամբ. ինչ լիլուարց յալիտակցին զեա՝ ե. եղկին ի սեւս յետմէ՝ որով ւաղ ժառկո՝ ե անդ կայ չլթալաած՝ եւ երկու շուն՝ մին սպիտակ՝ ե միւսն սեւա՝ կու լիլեւն հանաաղաղ չլթալայն լիլուարց՝ ե ի տարեկիցն ի մաղն դալ դաղարիւ. որ թէ կտոր՝ եւս երէն՝ ե զալխարսն անդու. յանէ՝ Վասն որոյ կարգեցին կախարդն առ առապել զմոք ե թէ տարտեալ՝ թէ ի տարեկիպն ի նաւասարդի ի ա. ամենայն գործաւ որ զեւր զիւն ե իւղ գործն կուի. գարիւնն ե աշն ամենայն՝ Զի կայն լիլուարց՝ որ ի մի մաղն եկեալ ե ի կարիլ՝՝ դարձեալ հաստատի. ե ամբանայ՝ որ ոչ եւնէ զալխարսն անցու. յանէ՝ Այսպիսի անպղծ զիտար զ արեկին հայք՝ մինչեւ ի սք.Ա զբլղոք լուսաւորելն՝ Եւ ինացեալ դաշնպիսի առապելի տաւնէ՝ ե կաւ մեկաւ խափանել աշտու. Որ կարգեաց ի նաւասարդի ի ա. տաւնել սր. կարապետին եւ մկտուն յովանուն՝ Զի առտն եա առապելն խափանեցի. ե սր. ճարտուն հաստատեցի. ի փառս քի. ԱՅճ մերոյ. . . .

2. էջ 11ր. — Նաւասարդի ի դ . և Ե .
աւղոստոսի ժդ . : Տո՛ւ է աւելիքի եւ շնորհի
կ' իմաստաստ . —

Լուսաւորելոյն մեր սրբն զրիգո՞ր՝ յորժամ ել ի վերապէ՛ն՝ հ եկել ի վաղաբաւաւա թաղաւր։ Ամբփօրհանց զնշխարս սր, կուսանայն ինիլիսինեմիլին։ Եւ սկսաւ ուսուցանել զբանն կենաց՝ ձողովլորեցանք ի ի տուէ վարդապետեալ թաւրոցէն՝ հ զգիւնըն յալաւսն կայրո՛ւ եւ թգրն ազգիւն խոզակերպ մեռալ անկեալ ղէնր առ ոտս նորա զաւաւուրս կե. ։ Եւ ի յերեսուն գիւնրին՝ հլանելոյ նորա ի վերապէ՛ն՝ նտս տեախ աշեղ հ զարմաւալի. զի պատառեցաւ հասաատու թիւնն երկից՝ հ լո՞յս սատաթիկ հնդեալ յերկնից հ ելից զերկիրս ամենեւին իջեալ ընդ լուսոյն հ թաղմութի. զաւրաց երկինաւորաց՞ ոպ. զմանրամալ փռլի՛ր՝ որ խաղայ ի չորս աւրո՞յ՝ յաւաւրս ամարայնոյ։ Եւ միածին որդին Աջ ի նմանութի. առնոն պընդեալ ունէր զառապ լուսեակ հ սրցեակ ի վերեւստ յերկր խռնաւոր սրպէս զարծուր. հ հասնալ յատակս յերկրի. հ բախէր զերկիր ոսկի ուսմանը զոր ունէր ի մեծիւնն իւրեւ միածինն։ Ընտրի եղև միւս հ ահաղին թընդլուր ի սանեղարամետս անդընդոց՝ հ լոյսն կամարանն եղևալ ի նմանութին վրիթթայրոց խորանն որպէս զպզպմակս անծրելի. հ խաչ լուսոյ կառուցեալ երկիր՝ ի գլուխ իւրաքանչիւր կամարացն։ Զի հնդց կամար կայացաւ. հ ե. խաչ ի դուխս կամարացն։ Լայն ի վիշաքարանի սրբոց հո ի վայրիմեմանց. որ յարեակից կուտ յաղարին։ Իոյն նմանութեամբ մեպաւ խորանն

լուսեղէն և խաչ լուսոյ ի գլուխն: Կա և ի կատարման տեղի սրբոց գալիսնանցն ի հա-
րաւակողմէն քաղաքին: Իոնիպէս ձեռացաւ տա-
նար մի լուսեղէն և խաչ լուսոյ ի գլուխն: Եւ
ապա ամբողջեալ տեսիլն զարմանալին ի թշ-
տի: Ղրիղոը յետ հրաշայի տեսանան: Եկաց
յաղապս և յուսուցանանցոյ զժողովուրդն: Եւ
այլ ևս առուք՝ լն. և ապա բռնկեաց զթագա-
ւորն ի փարաղի կերպարանացն: Եւ քաղաք-
եաց պանծի ծովով պահա թագաւորին և ամ-
ժողովորդնան և. աւր: Եւ ապա յետ պահուի
պահելոյ՝ ստաց սբ. Ը զբլղոը ցթցրն. օղլաօ՝ և
կայք շինեսցուք զխորանն որ: Ըստ աւրի
նակի և հրամանի տեսնանն որ ցուցաւ ինձ
յնձն: Եւ այնպէս սկսան իննչ գեկեղեցիսն և
սբ. Ը զբլղոը աղայանաւք թագաւորին և ամե-
նաքն նախարարացն: Իմանաւանց հրամանան
Խճ: Գնաց ի մսմսմ հայոց՝ որ է Լիւսելիայ:
անդ էառ զկարգ քաւ. յաթնանն, և զպատար
կեստնանն: Ի ղեկնոյն պատրիարքէն: Եւ և կնայ
մեծանդեղն զմելոյն լիւսեղն: Բերկուրց զթա-
գաւորն և զամ. մարգիկ աշխարհիս և լուսա-
ւորեաց զապագ հայոց՝ ամ զգիտաթն. լուսադն:
և մեծաւ փառն կատարեցին զշինուածս տա-
նարացն: Եւ աճ. նեպ արար նաւակատիս սբ.
Եկեղեցոյ՝ ի փառս քի. Խճ:

3. Էջ 26բ. — Նաւասարդի ք. և օգոստոսի ժը. Ի վերջ վկայարանութեանց սրբոցն խորոսի և փորոսի՝ Յայսմ աւուր՝ Դիւր-Բանդին Սրբոյն Սրբութեան Ուշեդոյն՝ և հօր և հօր հօր և այլ բնէ նաւ. —

Այդ մի էր ի Կովկասն Ղազարոս անուն և ա-
նուն կնոջ Նորա Մարիամ: Եւ էին երկոցքին
բարեպաւտ և երկիւլած լիձյ՝ ազգաւ նայլ: Եւ
գի որդի ունէին՝ քաղաւ աղայանաւ: Եւ
ախտիւր խնդրեցին լիձյ՝ և տուաւ Նոցա որ-
դի: Եւ լետ որ, առաւր Սիրտեցին զտղայն և
կաշեցին Ասեփանոս՝ և քնայն, կոտանդին որ
Սիրտեայ զսեփանոսս՝ յամ. կիրակի պատա-
րազ մատուցանէր և նաղորդէր զառ. խաճոց:
Եւ նա աճէր և զօրանայր ի՝ իմաստութեամբ
և շնորհք: Եւ լեալ է. ամայ՝ ետուն զնա
յուսեանց քրոջ. և նա աւր ըստ արե՛կ առա-
տանայր շնորհօքս, որ, նոցայն: Եւ եղեալ մե.
ամայ՝ կրկնէր տե. այիս պատուիրանս զայսց
և զցերեկ՝ նետեալ լինէր արքայ՝ և յորդորէր
զհաւատացեալսն հաստատուն կալ ի նաւատ
քա. ի: Եւ եղեւ նրաեղանալ կոտանդեալ
քայիկն:՝ Կտեալ առ իւրեք զստեփանոս մա-
նուկն, և աւել ցնաւ Որդեան՝ պինդ կաց ի նա-
ւատայր և քալայրեաւ՝ զսակաւ հոռոց գի մի
երկմտիցեն ի նաւատոցը՝ մինչեւ տագն լիձ
պատիւ տեսաւ: Սողովորեալսն իւ եղեալ մեաւ
ի վերայ տեփանոսի և ասայ՝ տր. ընդ ինգ
լիւրի և ընդ հաւատացեալ հօտիդ: Եւ զաւ որ-

զիսակ՝ յետ ո՛չ լազուս մաւուրց փախտականն լինիս ի լիսուն՝ և կայցես անդ աւաւրս սաւկաւս՝ և մատնեցես զձեզ անօրինաց՝ և նաւատակեալիք՝ և տեղի նաւատակութեմ. ձերոյ եղիցի առողջութի. ամ. փախտածնաց, և անունն քո ելցէ ընդ ամ. երկի՛ր և քե փառաւորեցի ԱՅ՝ և քաջա սասցեալ աւանդեաց զճգիւն երանելի քոյան. կռտանդին և յետ սակաւ աւուրց եղև հալածումն քրիստոնէից ի յաւիանեալ արացողէն և լազուսք առաջարկ զողայրն ի յաճէ չարարանացն: Որոց առաջնորդեալ մանուկն Ասելիանցնոս զգ. անձանց՝ որք էին արք. և կանայք և կռասնք՝ և ի գիւնելի ելեալ զնացին ի քաղաքէն: Եւ զազարոս հայրն Ասելիանցնոս՝ մեռաւ ի փախտանան ճանապարհին: Գոր ի գիւնելի ամփոփեցին՝ և փութանակի ելին ի լիսուն, ի քարանձաւ մի՝ զոր սրբոյն Ռարսղի արարեալ էր եկեղեցի. և խաչ աճեալ. անդ յանունն սր. ամ. ամենին. և աղբիւր ջրոյ ջուարտ և բարեհամ, բխեալ ի տեղաջն որ կայ մինչև ցայսօր: Զոր ի կիսարկոյ ի հնտ տեսանէր սր. հրպտն Ռարսղի՝ ահն հոյ ջուպեալ ի տեղաջն... Իսկ յառաջագոյն հաւատացեալքն՝ եկին առ իշխանն կռտոլ և ասեն՝ սկիզբն առացաւ շինել սրբոցս վկայարանն և զիցոյք զնշխարս նոցա ի ներքոյ իման տաճարին: Եւ շինեցին գ. տաճար վայելուչ: Ակ ի վր. սրբոց կռտանացն՝ և անուանեցին զայն կաթողիկէ և զմիւսն ի վերա սրբոյն սանվանցնոս: Հանդէպ աղբերն զոր րդխեաց ի պէտտ ընդհարան փախտածնաց՝ որ կայ մինչև ցայսօր: Եւ է պատճառ շինութեան տեղոյն: Եւ զմիւս վկայարանն շինեցին ի վերա լազուս վկայիցին: Կատարեցաւ այս ի ժամանակս յորինեալք. թագաւորին՝ և նահաւ...:

4. Էջ 32թ. — Նաւասարդի ի. թ. և և աղոստոսի. մթ. — Ալլաբաբաբի. որքոյ զաւանդէ զարեւելանքն:

Թագաւորն պարսից լազկեոս՝ չար խրատով մոգոցն՝ յարոյց հալածանս ի վերա քրիստոնէից՝ և զրեաց ի զօրսն հայոց՝ զի փութով բերթիցեն առ նաւ վասն արքունի պատերազմաց՝ և ի ծածուկ խորհր մոլորեցուցանել զնոսա ի հաւատոցի քի. և եկեալ հաթին ի զուռն արքունի. ասով վնուցի և մամանիս ուսուցի. զօրաքն իւրեանց: Եւ էին անդ զաւաւրս քաղաքս՝ և զի ոչ կամիր արձակել զնս. արքայն՝ ի ծածուկ ելին և զաջին ի տունն իւնց. յաշխարհս հայոց: Իրեն զիտաց թագաւորն՝ արձակեաց զհնտ նոցա զօրս հեծելոց՝ և ասաց կոտորել զնոսա եթէ ո՛չ զառնան: Եւ մինչ հաթին իշխանքն հայոց ի գաւառն ունձեացեաց՝ և անդէն աւթեանս կապան առ կրտսեալ որ մի՝ և նա մարգարէացաւ զմարտիրոսանալ սրբոցն՝ և ասաց նց. և նոքա յա-

րուցեալ առաւատուն՝ առին զահուսթիս. նր. և զնացին ի նմանէ. և հաւեալ ի տեղի մի բանակեցան անդ. և ի գիւնելի յանմիկ տեսիլ երևեցաւ սրբոյն առումայ: Զի լոյս կամարան խորան կայեցաւ ի վերա լոյս զնգին իւնց՝ և այր մի լուսաւոր բաշխէր պսակս լոյսորեալ ի կարմիր վարդից՝ և քաջալերէր զամսն. հաստատուն կալ ի հաւատս քի. ... Իսկ մամանիսն զէ՛րն ըրաւանցնոյ՝ անց զնայ յամուրս իւրոյն զաւառին: Որոյ զհնտ ընթացեալ պարսիցն՝ և հասեալ ի տեղին որ կոչի ոչխարուն՝ և կոտորեցին զնոսա և Եւ ի զալ միւս գիւնելին՝ տեսեալ ինչաւորն՝ զի լոյս պայառ ձագեաց ի վերա սրբոյ մարմնեցն: Եւ ազդ արարեալ եպս. ին որ եկեալ ամ. աւաւտի եկեղեցոյն՝ բարձին զնոսա և եղին ի տեղին որ կոչի ոչխարուն վսն՝ յորոց թագուսմ նշանք լինին ի փառս քի.:

5. Էջ 33թ. — Նաւասարդի մէ. և օղոստոսի ի. — Ալլաբաբաբի. որքոյ զաւանդէ զարեւելանքն:

Առաջեալ քի. սրն թագուս՝ յորժամ աշակերտեաց զար. ոսկի և զընկերքն իւր. Եւ եւ. զէ զի սր. առաքեալն երթալ ի քարոզուսթի. և ի ծանապարհին հանդիպեցաւ սրբոյ ոսկեանցն որք զայն ի ճոռոց զնսպալք առ սանաւորէլ արքայն: Եւ էին ե. որք և անուն զիսաւորին էր խոխիս, որ թարգմանի հայերէն ոսկի: Եւ ի պատահել առաքելոյն կալան զնա. և տեսին զի զատարկ էր յընդից: Հարցին ցնա և ասեն՝ ինչ մարդ ես՝ ուստի զաս՝ և կամ յո՞ երթաս... Եւ յետ կատարման առաքելոյն՝ զնացեալ ինկեցան առանձնակի՝ մեր ի յակունեալ եկիւսոյ ի յետան ծաղկելոյ: Եւ ի ժամանակս առաքելի արքային՝ եկին ի զուռն արքունի՝ և խաւսեցան զբանն կենաց՝ ընդ թագաւորին և ընդ թագուստն սոթեմոյ՝ որ յաւանցոյ. . . Եւ եկեալ անտի՝ զնացին ի գաւառն վաղաւկեոյ՝ ի լիսուն ոսկաւ՝ որ այժմ ասի Բոսլայ Բոսլայ՝ և անդ բնակեցան: Զայս արարին վասն բ. պատճառի. մէկ մինչ զի փախեան ի պարարտութենէ վայելուչ վայրեացն: Եւ բ. զի հեռացան ի քնակութենէ տան թագուստն. զի մի եկեալ նեղեցին զնոսա զառնալ յարքունիսն. ի փառս և ի պատիւն զոր ունէին: Այսոս պատճառաւ քնակեցան ի լիսուն սուկաւէ՝ յանդիման զեղջին լազկեանց լալ՝ ընդ զէմ ճուլս լիւրին: Եւ կացին անդ խոտանալի իւրիւ զքաւչս վայրենիս՝ ամս խղ. Եւ եկեալ մորթ նոցա որպէս զմամոռ քարի ի խոտութենէ աւղոյն: Եւ անեալ հեռացն՝ ծածկեցին զամ. մարմինս նոցա. և ամանաւոր զի մայ բուսաւ յանձնէ...:

6. Էջ 30թ. — Նաւասարդի ի. և սեպտեմբեր թ. — Ալլաբաբաբի. որքոյ զաւանդէ զարեւելանքն:

Ուրոյն հրդարն իստմակ որդի մեծին Եփեսոսի որդոյն Արմապիլեանի, որդոյն յաւակայ՝ որդոյն վերապապի՝ Որդոյ սրբոյն. զբլգութի մեր լուսաւորչին Սա՛ առաքելին վարուք առնիայնիս հարցն նմանեալ է առաւելեալ ճշնութեամբ, թայց ամուսնացեալ վասն որդե՛ծնութի. զի մի անձառանց մնասցել աթոռ հրդարական, և ծնաւ զուս)ար մի որ տուաւ համագաւապայ մովկոնոյ, Յորմէ ծնաւ սրբն վարդապետն Եփեսոսի և համագաւապ, եւ զի ոչ գոյր արու՛ զաւակ, սրբոյն Ստմակայ, կեայր տրտում, և աղթիւիք հայցէր յԱՅ տայ նմա արու՛ զաւակ՝ որպէս և նախնեացն իւրոց, վասն որոյ երեւալ ինչնաւակ սն. Հրամանաւ տրին և գործակցութիւր արար զիր հայոց աղգիս սբ. վերապապ Մեսրոպ՝ որ էր զպիր և նաւարար հօր սորայ Նեփեսի հրդարին, եւ սբ. հոգւն Ստմակ ժողովեաց յամ. աշխարհաց՝ մանկունս ուշիւս և փափկածայնա՝ յերկար ողիս և քափ ուսմունս, եւ կարգեալ զպրոց՝ ուսուցին զբոլոր աշխարհս հայոց, Զիտն հրամայեաց սրբն Ստմակ մեծին Մեսրոպայ՝ առնել ի վիս և յաղագան, կարգեցին զպրոցս յունաբէն և ասորեբէն, եւ զհայեցալ Մեսրոպ յաշխարհս յունաց և ասորաց՝ աշակերտաւրն իւրովք՝ և ուսաւ զամ. հանձարս արտաքին գրոց, եւ թարգմանեցին զհին և զնոր կտակարանս անային. գրոց՝ ի հայ գիր և ի լեզու. եւ ասաց արարայ սրբոյն ստմակայ՝ կեալ միայ յաթոռն հրդարական՝ և նա ոչ կամեցաւ այլ սուղ ունէր ի վերա թշուառութեն. և ի բաց եկաց յառաջնորդութենէ նոցա, եւ նորա եղին ինքեաց կաթողիկոս՝ զստմակ սրբոյն (այլուր՝ եւեց) արծկեցի, որ եկաց տարի մի և ապա արտաքսեցին, Զի ոչ գնայր ըստ կամաց նախարարացն, այլ հոյարտացեալ իւրովի վարէր զիշխանութիւն, և յետ նորս եղին զբարեկաւ, աղգաւ ասորի, որ եկեալ կանամբք և որդովք՝ կային յաթոռ սրբոյն զրիգորի Յորոց զաղդրացեալ հանին զնա՝ և եղին զայր ոմն ասորի Եփեսոսի անուն՝ նա ևս եկեալ կնաւն իւրով՝ և անկարգ վարուք կային անիրաւութիւ, Զի զհին վիճակ եպս. ացն յափշտակէին և տալին կաշառաւք այլոց, իսկ սրբն Եփեսոսի առանձնացեալ՝ պահաւէր և աղաթիւք ճգնէր, եւ թէ յաղում անպամ եկեալ իշխանքն աղաթէին զնա պաղատեալք՝ կեալ յաթոռն իւր՝ և հովի զհօտն սեպհական՝ և ոչ կարացին հաւանեցուցանել զնա, Քանզի ասէր թէ եւ ի վերա տիրանեց ժողովրդեան քանալ ոչ կամիմ, եւ ասաց նոցա զսեպիւն սոսկալի զե իմանալի, և ապա թոյլ ետուն նմա ըստ կամաց իւրոց կեալ, եւ կեցեալ սրբոյն ստմակայ յորով ժամանակ՝ և անարտա վարուք հասեալ ի խորին մեռութիւն, հրամայեցաւ թեթեւ և սակաւ աւուրա՝ և փոխեցաւ ի քա՛

նաւասարդի, և յորում աւուր և ծնեալ իսկ էր, ի գաւառն վարդաբնեք ի գեղն որ կոչի լիութ, եւ բարձեալ ծառայէն զպատուական մարմինն սբ. հրդարին տախտակայ և տարան ի տուն՝ և թարգմեցին մեծաւ պատուով՝ ի բնական գեղն իւր որ կոչի արեթաւ, եւ կարգեցին ի նաւ(ասա)յրդի, և սմ յամ. տն կատարել սբ. հրդարին Ստմակայ.

7. Էջ 110ա. — Հոռի ր. եւ սկսպում, րեւրի մէ. — Յիշատակ է սրբոց թարգմանչացն Ստմակայ և Մեհրապայ:

Լուսաւորչին մեր և պայծառ շահն եկեղեցւոյ սբ. հրդարն Ստմակ, և սքանչելի աշիւն ԱՅ սբ. վրդպտն Մեսրոպ, թարգմ. կարգս և կրանս սահմանեցին եկեղեցւոյ հայաստանեաց, Արարին նշանադիրս հայերէն լեզուիս՝ և թարգմանեցին զհին և զնոր կտակարանս, կարգեցին զպրոցս՝ և ուսուցին զրեսա աշխարհս հայոց, եւ ապա հրամանաւ սբ. հրդարին թահակայ՝ զնաց սբ. վրդպտն Մեսրոպ ի վրոց տուն՝ և արար նոցա գիր՝ ըստ նոցա լեզուին, եւ ապա զնաց յալուսմն և ըստ տունելոյ նմա շնորհացն յԱՅ՝ արար և նոցա գիր, եւ զարձալ անդրէն եկն ի հայ, և եկիս զսբ. իսահակ ի թարգմանութիւ, սբ. գրոց՝ աշխատեալք աշակերտաւրն իւրովք, եւ էլն երեկիւր և զխաւորք յաշակերտաց նոցա, այսոքիկ՝ սրն յովսէփ և զԵմեղ եւեղմ՝ որ ի պարս վկայեցին, եղիւ վրդպտն՝ և մովսէս խոհեմեղն, Մամբէ վեմանեղմ՝ և եղեակ կոչալին, Խոսեղ՝ և զսղաւ պատմագիրն, Երճան և կոտիւն՝ և զսոյիք անպաք փիլիսոփայն, Ընդ որս և այլք թաղուք որք թարգմանեցին զամենայն գրեանս՝ յունաց և յասորաց, Արարին և երդս շարականաց և կարգեցին եպստանս յամ. ձայնից, Զորս բաժանեաց ի միմեանց սբ. հրդարն թահակ՝ և արար տանս ձայնս, Ըստ թուոյ մ. ձայնից պատգամացն մովսէսի, և մ. հարուածոցն եղիպատի, Տանս զասուց յանաւ կանաց թ. հրտկցն, և ա. մարդկային բնութիւնս. եւ առաքեաց սրն թահակ զմեծն մեսրոպ թիւթով ի կոստանդնուպոլիս՝ առ բարեպաշտ կայսրն Ժիւքրն թէոդոս՝ և առ աստիկոս հրդարն Որք յոյ մեծարեցին զնա, և ընդ առաջին վրդպտն գրեցին, Ընդ գրիգորի ամարանին, և ընդ յոհաննիս Եփեսոսի, և ետուն հրաման ի սահմանս հոռոց զպրոց կարգել՝ և զհայ գիր ուսուցանել և յամ. ձայն, և պիտոյք յարգունուստ լիցին, Ետուն և հրդարական պատիւ սրբոյն թահակայ՝ և վրդպտական իշխանութիւն մեծին Մեսրոպայ, Արարին և զսբ. վարդան սքրասեթաւ՝ վասն կամաց մեծին սահակայ՝ գի սրն վարդան թոռն էր Սահակայ, եւ այնպիսի մեծաւ պատուով զարձան ի հոյսս՝ թայց սակաւ մի սիրով մեղաղբեցին Սահակայ (այլուր կր պակի) և Մես-

բաւական՝ թէ ի չարժեքն ձեր ի խնդիրս յայս՝ որ գիրտ առ նէրքս զայն որ ինքն ի չարժեք-
փարսն ասորիսն հաշիւատեցար։ Ընդէ՛ր ոչ
եկեր առ յառն ռակիարանն՝ որ աշխիւրն էր
գիրտութեան՝ զի այլ փութով նասանէիր փա-
փաղանաց յոց։ Այլ ինքն տրն։ Ողորմած՝ որ
զկամս երկիւղածաց իւրոց կատարէ։ Կատա-
րեաց զխնդիրս քո՝ և ելից զկամս փափաղա-
նաց յոց՝ նմա փառք յաւիտեանս ամէն։ Եւ
եկեալ մեծն մեքորով եկեղեցիատական պատ-
ուով։ աշխիւրն փարզպետական ճոխութիւն
և նանդիպեցաւ սրբոյն ռա՛նակալ։ Որ ի տե-
սանէին զմիմեանս՝ լցան երկնային ուրախու-
թիւն։ Եւ առաքեցին աշակերտաց իւրեանց
զգլխաւորացոյնս։ Որք երթեալ փարթամա-
ցան ուսմամբ։ և զարձեալ եկին ճոխ գիրտու-
թեամբ ի հայս։ և ոչ ժամանեցին սուրբ հարցն
ի նենցաղս յայս։ Զի ի նաւասարդի չ. սրն
խառնակ փոխեցաւ ի քս։ յորում աւուր որ և
մենեալն էր։ Եւ նստաւ մեծն մեքաւալ յետ
նորա կաթողիկոս զ. ամիս։ Եւ յետ զ. ամսոց
և նա փոխեցաւ ի քս։ մեծեկի ձգ։ Եւ եկեալ
աշակերտացն ճոխաւորաւ ուսմամբ։ և ոչ տե-
սին զնա ի մարմնի։ Վասն որոյ և ոչ լրտ լա-
լագին առին ի վերա զերեզմանացն։ և նստան
լուսթիւր։ անընդունակ եղեալ ի սպառ ազգէս
հայոց՝ մինչև յաւր վախճանին իւրեանց՝ որ
փոխեցան ի կեանս անվախճան՝ ի փառս քի։
ԱՅլ։

8. էջ 143բ. — Հոռի իա։ Եւ Սեպ-
տեմբեր չ. — Գիրտ նշխարաց սրբոյն զրի-
գորի լուսաւորչին։ —

ա. — Սուրբ հրպտ.ն մեր՝ յուսաւորչից զրիգոր՝
յետ լուսաւորեալոյն զհայս և զորս յայլ ազ-
գաց՝ ի վրաց և լսողանցի՝ յունաց և ի պարսից՝
ի քղաց և յասորոց Շինեաց եկեղեցիս և կարգ-
եաց եպս.ութն՝ աւելի քան զչորս հարիւր և
չ. և զրդւմ. քոյս։ և արկաւազանս։ Զեռ-
նադրեաց և զքոյն ամբաստելէ. զկրսեր որդին
իւր յաթառն հրպտ.ական և ինքն զնաց յա-
նապատ՝ առ սրն անտոն և կրօնիղէս՝ ի վանսն
զվսկայ՝ որ յանուն քո. կրպտ.ին չինեալ էր
նա. և եղեալ էր անդ զնշխարս նորա։ Եւ նո-
քա ոչ յանուն նմա թոյլ անդ կեալ՝ այլ ասեն
քի. երթ գնա յայլ խորացոյն անապատ՝ զի մի
առաւել փառաւորեացիս ի մարդկանէ։ Եւ նա
պնաց ի Սեպտի լեռնս՝ յայրի մանեալ՝ և յայլ
անբնակ տեղիսն։ և կացեալ անդ ամս բազում
խառնաբանակ՝ անշայտ ի մարդկանէ։ Եւ անդ
զայ փախան կենաց նորա։ ի փորձած զիոյ
ձառի միայ՝ և մնաց անեղն զքաղում ժամա-
նակս։ Եւ ապա գտեալ զնա հովիւաց՝ և ոչ գի-
տալեալ թէ ո՞ր ոք իցէ՝ և քարակոյտս ա-
րարեալ ի վր. նորա։ Եւ մնալ այնպէս զամս
բազում. անտես ի մարդկանէ։ Եւ յետ րա-
զում ժամանակաց՝ երևեալ միակեցի ումին՝

որոյ անունն էր զվանկի։ Եւ նա առեալ զնշ-
խարս սրբոյն զրիգորի. և տարեալ եղ պատ-
ուով ի Թուրքան։ Եւ լուեալ ըրարեպաշտ կայսրն
զենոն՝ և յղեալ տարաւ զյորդոր մարմինն մեր
լուսաւորչին ի կոստանդնուպալիս՝ թողեալ
զաջն ի պարծանս մեր՝ ևս զի ինքն զնոյն
կամեցաւ։

Ի մին աւուր՝ յիշատակ սրբոյն աննունի ևս
կրօնիղայ՝ և է. խառնաբանացն որ ի վանսն
զվսկայ։ Յորում ձեռնադրեցաւ սրն զրիգոր
ի կեանքիս՝ ետ զհոնդէս պատրիարքն պարզի
լուսաւորչին մերոյ սրբոյն զրիգորի. զնշխարս
սր. կրպտ.ին և զաթանագինեայ հրպտ.ին։ Եւ
աղաչեաց զսրն անտոն և զկրանիղէս՝ նա-
ղեմ իւնց. աշակերտացն՝ երթալ ընդ սրբոյն
զրիգորի ի հոգեւոր մշակութիւնն քի։ Եւ նո-
քա յաւժար կամաւք յանձն առին՝ կատարել
հրպտ.ին հրամանն։ Ընդ որ յոյժ աւախա-
ցեալ սրն զրիգոր՝ և եկեալ հասին ի զաւառն
Քալուստի՝ և անդ չինեալ եկեղեցի յանուն սր.
կրպտ.ին՝ ի տեղիս մեծնիւնց՝ և եղ անդ զնշ-
խարս սր. կրպտ.ին։ Եւ սրն անտոն և կրաւ-
նիղէս՝ մնացին ի տեղին՝ ի սպասաւորութիւն
սր. զապաւտին՝ րնկերաւք իւնց. մեծաւ
հոգեւթեամբ և խոտամբեր վարուք։ Եւ քա-
ղում նշանս և սքանչելիս կատարէր Աժ ի
ձեռս նոցա՝ ի հիւանդս և ի ցաւազարս։ Եւ
յետ իս. ամաց յինեոյն նց. անդ՝ փոխեցան
ի քս։ ի վանսն իննանկեան՝ և թաղեցան ի տե-
ղոյն փառաւորապէս։

Իսկ է. խառնաբանքն՝ էին յաւուրս զայլուն
վանսեայ և սր. հաւն ըողկոյ վանացն զվսկայ։
Զորսն ի հոռոմոց էին՝ և երեքն ի սպառաւանէ՝
որոց հանոյ թրեցեալ միարանել և բնակիլ
յանապատի անտառին հուպ ի վանսն զվսկայ
մեծաւ հոգեւթիւր. ամս իւ. Որոշնայք յամ.
մարմնաւոր պիտոյից՝ և կենդանոյն ընդ քի.
խալեալք։ Ընդ այն ժպս.՝ Թաղաւորն պար-
սից խոսրով՝ քաղում զաւուր առաքեաց ի Խա-
րուն ի վերա քաջին մուսոյայ։ Եւ զվիտսմ քե-
ռորդին իւր՝ զյուս զորուն։ Յորոց զոռն մի
հատեալ զաղտազողի՝ գնացին ի վանսն սր. կա-
լուստեիս՝ և կամին կոտորել զկրօնաւորսն։
Զոր իմացեալ խառնաբանեացն ազգմամբ սր.
հոգոյն՝ փախուցին զաքեղայնս և ինքեանք
հալորեալ մարմնոյ և արեան որդոյն ԱՅլ.
և մնացին յեկեղեցին. աղաթիւնով վանս վր-
կութեան երկրին ևս վանացն։ Եւ եւ ձայն
յերմիայ լսելի եղև նոցա՝ թէ եղիցի ձեզ որ-
պէս և կամիք՝ և կատարեցին խնդրուածք
ձեր. և ի տեղաւորդ զինչ և խնդրեալք ոք՝ ևս
չիցի ըստ կամաց նոցա. քարեխաւսութիւն. ձեր՝
և աղաւթիւք սր. կրպտ.ին։ Եւ նոյն ժամայն՝
հասեալ անաւրիւնացն՝ և կոտորեցին զնոսա
յեկեղեցին։ Որոց անուանչն էին աշտարիկ.
Թալալիստ. Պաղիկաւաղոս. Արիւն. Եպիփան. Յո-

հանգեցին Դիմաձիթու հանդիսում և նախագահ պարսիցն էլ վանան՝ մինչև ցառառանտ՝ զի ոչ գտանկին զդուռն վանացն։ Եւ ի վաղիւն անկան յանդերձ սուր՝ զայլուք վաճաճող և նա կոտորիաց զամ. զունեղն պարսից և ժողովեցան կրօնաւորքն ամ. և թալեցին զամբարն խոտահարակացն մեծա պատուով ան անտոնիք և կրանիդեայ ճղնաւորացն՝ ի վառա թի. Աճյ. Ի. — Յայսմ աւաւ՝ լիշտակ վարուց՝ սր. անբն թալովը՝ եւ վառուի եւ թումապ և Ռոքա հալարեաւ էին սր. հրդուացն տանկալ և մես. րուպա՝ և հանգեալ զարաւոց նոցա և եւ յետ կատարման սրբոյ վարդապետաց՝ եկեալ սր.ն քա. րով՝ և աւազ եղբայրն իւր վարող՝ ի սամանա զարեղիլից՝ մերձ զեղաբաղարին կաղզվանայ՝ և ընհանցան ի վիւտպոստոն կոչեցեալ տեղի. Ի մէջ անհուն ժողանմաւացն յորում ազգի ազգի զազանք և իւրապազ որդացեալ էին. և հալածեցան անտի ալօթիւք սրբոցն։ Եւ որք միայնն զազանք ի ձորն՝ խաղալուքն. ստա. ցան առ մաղիլիք և առ անտունս՝ ալօթիւք սրբոցն մինչև ցայսօր. Անդ կացեալ սրբոցն՝ միջոյ և քանիաւոր շատացեալ՝ և ոպս. թէ յԱճ իսկ պատարտեալ գտեղին ի ընկուծի. ինքեանց՝ համարեցան սրբն. և զսրբաբուէր աղաւթն իւնց. համապապորդ ըստ նմանութի. անհամբեցն յերկինս առաքելն. Պատարաղ քանակաց՝ զոս անմարմին. ուղարկել անկիւնի. ի՛նքնայ զոսաւոր զենուհն անվաղեան՝ ա. նուշահոտ քան զխուհկ բաւեւրին՝ վերագոյն. քան զաւրիւնակն՝ և պատուական քան զխոյս և զդուարակն՝ և զբերաւորս գառանց պա. րաւայց. և կացեալ ժամանակս ինչ միաբանս սրն յարոս եղբայրն թաթիլի. և ստոգոն ոչ. ունիմ ասկ թէ որքան. Բայց վս. առաւել սիրոյն Աճյ՝ յայլ անդի վարոս որդեալ ի թաթ. լոյ՝ ընհակին զատ ի միմանց՝ եւկուցն կա. մաւ. զի զվարակուիւ լիցի մնանաբորոյն՝ պատկարաւ ընդ զէն զիւացն՝ և զի առաւել վարուցալ արմատեալսն ի թէ. Աճյ. Եւ այլ զի հասցին սփոփանքն ի միմանց՝ և յԱճ միթ. թարեալք լիցին միշտ Ռւր ևս առաւել յա. լուցանիւր զպատարալմն յառանձնականս՝ հակառակորդն արդարութիւ. և եւ նորա առա. վն յաղապակս արիացեալք յալիքնին մեռա. մարտութիւն. և առնուին գաւուրիք. ի վերին շնորհացն՝ և տեսութիւն. անհաւելիս՝ մինչ զի զԱմիկն և զերանեւոյն անտոնի գառաքինու. թիւնն յինքեանս բերելով՝ հանապազ մարտ եղեալ ընդ իրեացն կրուէին և յալիքնին՝ և հաստաբաւեւն բաթի ի թէ. ընդունին. մինչ զի խաւար մեղացն՝ ընառ ոչ կարաց հասու լինել՝ յուսաւար կարացն՝ և կրանից սրբոցն և եւ ալապէս կրանաւորեալք իւլւմ. ժամանակ՝ ան. յայտ ի մարդեանն և եւ ոպս յայտնեցաւ յոր. արուպայ սրն թաթիւք. և համարն հոչակեալ

դիզ դաւառաւ աշխարհին՝ ուստի փութով մարդիք անդ հասնէին. ի տեսիլ ք. նգր.ին թաթլոյ։ Եւ անդէն վաղվադակի հիմն արկեալ շինեցին եկեղեցի. և խոցո նշանաբարց պատաշահաբար՝ և արարին վանքս միաբնակեացա՝ որ մինչև ցայսօր կոչի քաթլի վանք։ Եւ քնն յեղբարցն որ ժողովեցան առ նա՝ յարեցաւ ար. ի թաթուլ՝ որ սպասաւորէր նմա և ո՛չ մեկնէր ի նմանէ՝ յոյժ բարեսէր՝ ամապաշտ և երկիւղած։ Նեզ և խոնարհ հանդեպ և ննադանդ անմեցան։ հլու և կամարար յամ. իբր՝ որոյ առնէն էր բուսմաւ։ Նա յինէր հետեւող մեծին թաթլոյ՝ կարգաց և կրօնից խոտամբերութեւ. և տեսեալ զառաջադիմութիւն. թուամասո։ Երանեցին թաթուլ. եւ հաստատեաց զնա առաջնով վանեաց իւր։ Եւ ինքն գնաց ի տեղին որ մայր ձորն կոչեն՝ և անդ որպէս զանաբամին՝ զառանձական հանդէսն իւր կատարէր։ Եւ հասեալ ի բարունք ծերութի. փոխ յաշխարհէս ի նոյն մկրտանին մայրոյ ձորոյ։ Եւ անտի բարձին զք. մարմին երանեալոյն և տարան ի վանէս և հանգուցին ըստ արժանեացն մեծաւ պատուով։ Ի՞նչ թումաս մեծաւ նշուութի. կեցեալ՝ ըստ խրատու և վարուց ք. հաւրն թաթլոյ։ Եւ յետ ամաց ինչ և նա վախճանեցաւ նոյն քաթի և Թ. հանայ վարեալէս. և եղաւ մերձ ք. իօրն թաթլոյ. Ի՞նչ՝ ար. ն վարտո՝ երեց եղբայրն թաթլոյ՝ որ յետոյ յի՛նչ կոչեցաւ քնակեցաւ յանձաւս իւրին՝ որ կոչի յից մայրի՝ խոտարուտ եղեալ և վայրի ի մորթց։ չառացեալ ժամանակս բզմ.։ Մինչև գտին զնա արք Թմանք ըստ խնաման վիշ. և ի նշուութի. լցեալ անանանցիւն զնա իկաւ։ Այլ ևս գտեցի չոտա շինեցին վանք՝ որ մինչև ցայսաւր կոչի յիլիօ վանք։ Եւ անդ Ե՛ւս բազմացան կրօնաւորք եւ փառափառիւք ԱՅլ. և նա հասեալ ի բարունք ծերութեան և փոխեցաւ աշխարհէս յանանց կանան ի քս. ք.։

դ. — Ի միևնույն տա՛ն է որդուն զգիզորիս
 ազուհիդ կարող զիկույն. թոռին արքայն զբիգ-
 րի մեր յուսանարէն: Որդուն վրդանայ և եղ-
 րարն տէ՛ր յուսկայ՝ թէ կամիս գիտ ի մարտի
 ի. գ. . . .

9. Էջ 160բ. — Հոռի իզ. Եւ Հոկտեմբերի և. — Վկայաբանութի. սրբոց Հ-ի-կոստանացն:

Որոշումն ի կայան հռիփսեմէ. էր ի թիւ-պան
տունէ կայսերն կողոփայ. . . . Եւ հրամայեալն
նոցա բանեին ի հայտ ի լիմանն առաքելոյն
սկզբէն: Եւ նոցա կեկայ միացունչն ի վերին
կողմանն արեւելից՝ և շրջեցան ի լերինն չափոյ
աշխարհիս՝ և քնացեալ ի կեսաշիւղի՝ օր առ-
օր ի լիմանն է չափոյ, և մայրս ձախն յեկեղիս
գլխով: Եւ մնաց օր. առաջին ձախն ի լերինն
դուրստուտեաց՝ ի օսմանն կալիսու զօր յետոյ

եկեալ եգիտ ար.ն զորք. Իսկ՝ ար. մայրն զայլաճն. և ար. կոյնն հոռեմիւն. այլ ընկերօքն՝ եկեալ հասին ի գաւառն լոգմունաց՝ և ոմանք ի նոցանէ զաղարեալ անդէն մնացին մերձ ի քաղաքն իւլաք։ Եւ այլքն զնացին ի տեղին որ կոչի թուխ՝ ի գաւառն աղմեցայ՝ որ այժմ կոչի խողմ։ Եւ ոմանք անդէն մնացին ի թուխ։ Իսկ՝ ար. մայրն զայլաճն. հոգիսիմէի. և այլ ընկերօքն՝ զնացեալ մտին ի գաւառն մուկայ՝ ընդ իւրեանս ունիւով զոր. խաչն ի կենաց փայտէն. որով առնէին մեծամեծ նշանս և կեցեալ ի տեղի մի պատշաճաւոր՝ և անդ արարին խնց. խրճիթս և եկեղեցի. և ոմանք սնդ մնացին։ Վասն որոյ և յետոյ վասի շինեցաւ տեղին հռչակաւոր և հռչակապ եկեղեցի՝ եւ կռեցաւ ար. խաչն և է՝ մինչև ցայսմ ր տեղի մեծավայելչ և վաւր միաբանակեցաց, բայց ար. մայրն զայլաճն. և հրաչաքեղն հոգիսիմ առեալ ընդ իւրեանս ար. նշան խաչին և զայլ ընկերօքն քնիւքն. և զնացեալ հասին յալկի և անդ և՛ս արարին մեծ սելչիւք. զարուժր. ար. խաչին. և զախտարար ջուրն բարչկեցին՝ և արարին առողջարար բազում ցաւոց՝ մանաւանդ ալաքաւոր ցաւոց որ ի մարմնի։ Եւ անտի զնացին հասին ի հողաց վանքն որ էր փայտեայ պատկեր ամենաւնեայ ար. ամած. նին՝ եւ անդ երկրպագեալ գոհացան զԱՅ՝ եւ զմօրէ նորին՝ որ առաջնորդեաց նոցա մինչև ի նոյն տեղին՝ զի յաւանայ՝ և ի կեռաբիղ մինչ ի հողոց վանքն՝ քրիստոնէութիւն. ոչ զտին՝ յամ. չըլազայութիւն. ընդ որ զնացին։ Եւ ոմանք ի ձերոցն և ի պատահացն անդէն մնացին։ Եւ այլքն ելին ի գաւառն ռոսրայ՝ ի զաչտն վանայ ի յոտն վարապա՝ և բնակեցան հանդէպ Եամիրամկեթիմ՝ այս և վանայ բերդին ի նարաւայ կողմանէ ի վարչաւ յայրին։ Որ և նոյն տեղին կոչեցաւ ար. խաչ՝ և այժմ առի դուռուպաւ։ Եւ ապա խորչեալ յա՛նէ անտրինացն՝ և իկեալ ամրացան ի յետն վարաղայ։ Եւ անդ ի բարձունս յերինն՝ ամփոխեցաւ ար. նշանն ի խաչաքարին՝ և Ե՛ թէ յիւրեանց կամացն այլ ի խնամոցն ԱՅ՝. . . Եւ տարազէպ զնացին ի վաղաբաւապ քաղաքն թաղաւորանիտո՝ զի անդ էր ի մերոյ՝ Եղիտ արքայն հայոց։ Որ Ժ. ամաւ յառաջ քան զայս՝ զորն զրիգոր վ. ի քս. հաւատոցն՝ մեծատանը հարուածով չարչարեալ էր՝ և արկեալ ի խօր վիրապն հազին՝ ի մէջ աւձիցն թուաւարաց. . . Եւ որոնեալ գտին զնոսա ի հնճանքն՝ և տեսողքն պատմին առաջի տրգաւան զգեղեցիութիւն. հոգիսիմայ. . . Եւ մի օմն ի ք. իցն ստեփանոս անուն անկաւ փախըստական ի լեւոն գառնոյ՝ և անդ կեցեալ կատարեցաւ ի քս. և թաղեցաւ ի տեղաւորն։ Եւ յետոյ ար. զորք. աղղամար ՚բնդաւաղ՝ արար զտեղին վանք միաբանակեցաց որ և

մինչև ցայսմ ար. և կոչի աղղոց վանք այս և աղղոց վանք։ և . . .

10. Իջ 185ա. — Սահմի. դ. և Զոկտեմբերի մկ. — Վարք և լիշատակ սր. հաւերն մերոյ Եղիտ Եղիտիւն. —

Սուրբ յրդպտն. մեր՝ եւ հայրն ճշնապեցեաց մաւոյ՝ է՛ր ի գաւառէն կոռուց՝ ի զեղջէն եղիվարդայ՝ ի թուականիս մեր հայոց՝ յ. եւ ի. խր. ի կաթողիկոսութեան տեա՛նս զեռոյնոյ զաւանդոյ։ Սա՛ ի վաղճանել հաւերն իւրոյ՝ ընտիր քաչի. միոյ՝ զնայ մաւոյն ի վոմն մուկեցոյ՝ և յարեցաւ ի սր. և յած. ահա՛նց կրոնաւորն՝ և անդ կեցեալ ուսաւ՝ և ի չափ հասեալ ահեցաւ. արեղայ՝ և վարժեցաւ յոստ՛մն անային. զորք՝ հին և նոր կապարանաց։ Եւ խտակերտ վարուք՝ ստացաւ պահ անտրաւորութիւն. և ընդօր չատանայր և կեայր անդու և անհանգիստ հնչութիւն. Եւ անտի փոխեալ բնակեցաւ ի սեւոն զղղին՝ ի մէջ ծովուն զեղաւոյ՝ նոյն առաքինաւէ՛ր վարուք. . . և մինչ զեւ էր ար. ի մարմնէ՛ չարժումն անցին եւ զի յանկարծակի՝ ի մէջ զիւրիւր ի դր՛ին քաղաքի. . . Զայս միւթարական թուղթս առաքեաց յրդպն. մաւոյն ի իւրիւն քաղաքի. առ վտացեալ մնացականեան՝ որք ապրեցան։ Եւ ինք լեալ. կ. ամաց եղև կաթողիկոս՝ և եկաց տարի մի յաթոնն հրպտական. և վաղեկանեցաւ ի զեղարաղաքն լոռնի. և եղաւ պատուով մօտ ի հովանոյ արքային սրղատայ ի բնորդն զաւոնոյ զն. և ի խզ. թրխն. . . Եւ յետ նորա յաթորդեաց զաթոնն աշակերտն մաւոյն յովանէս՝ որ էր ազգական նորին՝ ըստ երկաթի ազգականութեն. հոգեւորութիւն և անապարհ ան՝ ԱՅ՝ ասեմ մաւոյն. . .

11. Իջ 224ա. — Սահմի. ի. և Զոկտ. իթ. — Տաւն է սրբոց կուսանացն հաւերն և Եղիտ. —

Սուրբ կուսանացն հոգիսիմանցն ընկերք էին սորա։ Որք ելեալ ի հոռմայ և եկեալ փախտական յաղեքանդրիտ և անտի յեմ. և անտի յուրհայ։ Եւ անտի զնացին ի մոմա՛մ որ է կեռաբիայ։ Եւ անտի և կին յեկեղեայ գաւառն՝ որ է երկրկայն և կամախ։ Եւ անդ ի յերինն զաւոնաղեցոյ՝ մնաց մի օմն ի նոցանէ որոյ առնուն էր մոմնի. և ի քարայր մի արարեալ իւրն. բնակութիւն. և անդ կեցեալ յերկար ժամանակս։ Իսկ այլքն ելին ի վերին կողմանս աշխարհին՝ և եկեալ հասին ի իւլաք քաղաք և անտի փոխեցան ի բուխ։ Եւ անտի կոխեալ զաղմնիս՝ հասին ի գաւառն մուկաց՝ և բնակեցան ի տեղին՝ որ այժմ կոչի սր. խաչ՝ և սր. կանեցոյ։ Եւ անտի՛ եկին յայկի. . .

12. Իջ 977ր՝ ի վերջ վկայաբանութեան սրբոյն թեոյորայ՝ զեղիմայ և զաթի (Մաբերի. ի. Մայիս. իթ.). —

աւ. — Թայամ աւուր՝ վկայարանութի. սրբոյն
դասիքի և զորդեանայ՝ Ոռքա՝ իշխանք էին ի նա-
խարարացն հայոց՝ յազգէն զճոնենաց՝ Յորժամ
զերեաց անորէն իշխանն անուամբ՝ քուլայ
զախարան հայոց՝ Ուրն զաւիթ և զորդէն էին
առ զօրաւարն բուլայ՝ եկեալ ի նաղանդու-
թիւն նմա՝ իբրեւ տեսին զկանայս իւրեանց և
զտղայն ընդ այլ զերիսն՝ հանեալ զսուր...
ր. — Թայամ աւուր՝ յիշատակ է առնող քաղ-
աքաւանայ՝ հայոց թագաւորի՝ Ուս առաջին թա-
գաւորեաց յազգէն քաղաքաւանեաց. . . . Եւ
չինեաց ի կիսո զկաթուղիկէն՝ հրաշարի (այ-
լուր՝ հրաշագան) յօրինւածովքի՝ Յաւուրս սո-
րա՝ եղև խաղաղութի. աշխարհիս հայոց՝ զի
երարձ զխոռովարար աւազակնն ի սորա յա-
ւուրս՝ հաստատեցան ուխտս սրբութիւն. կա-
մարտեալ և կալուածաւ՝ ի զաւառին արշարուն-
եաց. Եւ հռչակաւոր հոռոմայի վաճմն. և զպ-
րաւարք ի շիրակ զաւառս. Եւ թզրէ. աշոտ՝
որդին արասայ՝ աւա. իկ. ի թվկն.ին՝ ն. և.
բ. . . Որոց. . .

զ. — Ի. ժզ. ամին արաւայ՝ եղաւ կաթուղի-
կոս՝ թէր ամսնէ մեկուկին. և եկաց. իր.՝ ամի
ևս զպարսկերն քի.՝ տարան յաւառայ յրում-
պոյ՝ Եւ յետ անանիայի եղաւ թէր վաճմն՝ ի ն.
և ի ժզ. թվին. Եւ էր տէր վաճմն ի բաղայ՝
որ զաշխարհի եղև ընդ վիւս. միաբան զաւա-
նութիւն. վասն որոյ ժողովեաց առնող ողորմած՝
որդին արասայ՝ յազգուս եպիս.ուս յունի. և
կարդապետս՝ ևս խաղաղութն վանական արեւ-
դայս՝ որք ծանուցեալ զիտային զհերձած
կորոտսական մտացն վաճմնայ՝ զի ետ բերել
պատկերս՝ վասն նորոգման աշանդոյն քաղ-
կեղանի՝ և նշովեալ զվաճմն հաւանեցին. Եւ
եղին յաթոռն սր. լուսաւորչին՝ լիւր տեկիւս-
նոսն՝ զազգական սրտոյ մաւոցի սեւամացոյ՝ որ
եկաց յաթոռ հրաւրեցն. աւա. բ. . . Իսկ թէր
վաճմն կենդանի էր ի վասպուրալիսն՝ ի ծորա-
վանս և անդ հաւանեցոյց զոմանս ի պարզա-
մտաց՝ առնտ կարծել զնմանէ՝ զհամարա հեր-
ձածոյն վա. այսորիկ զմիջոց հայաստան եր-
կրիս լրցին նշովիք՝ ի վանայ մինչև ի յանի
Իսկ հրամանաւն Ոռքի՝ ի միում ամի՝ մեռան
երկրէինն՝ և տարի մի անվերականցու մայ
աթառն. Ուրա հրամանաւ թզր.ին առնող՝ որ
ողորմածն կոչիւր՝ որ և ինքն յավանեա թագա-
ւորն՝ ժողով արարեալ՝ և եղին իւր. զթէր խա-
չիկ՝ զհարաղատն թէր ամսնիայի մոլայւոյն՝ զմե-
ծի հրաշխիւն. Ուր բանիւ վերգպուսէ. իւրոյ
թէր խաչիկ՝ սանձեաց զբերանն հերձածողա-
ցն. վասն զի անձամբն սր. էր և մարուր՝
մտաքն իմաստուն և վարուքն առաքինի՝ քա-
նիւ երիւ և պայձա՝ թէր յաշխիկն՝ որ եկաց հրա-
ւա. իա. . .

զ. — Ոռնաւն չմրկիկն ի յրմկաւանայ՝ հայ
էր աղաւա. և հարտար ի տուն թագաւորին

Երկիւմոյ՝ յորմոյ. Ուր խորհրդեալ թագա-
ւորն եպան զկայսրն՝ և առեալ զթագուհին
կին. . . .

13. Էջ 1030ր. — Մարդաց. ժզ. Եւ
Յունիսի. մթ. — Վկայարանութիւն Յով-
սեփայ նոր վկային քի. —

Ուրքն Յովսեփի նոր վկայն քի.՝ էր ի վրին քա.
զար հայոց, բնական պարսիկ (այլուր՝ մոզ) ի
հօրէ և ի մօրէ. և բնակէր ի նոյն գաւառն
յւրեմայ՝ ի գեղն որ կոչի ճոթն. սնեալ և վար-
ժեալ ընդ մանկունեան քրիստոնէից. և ընդ նո-
սին երթայր յեկեղեցին. և տեսանէր զաղիլ
վարա՝ և զրարի կրօնս քրիստոնէից՝ և զան-
կեղձ հաւատս հայոց՝ և ցանկար կրանից
նոցաւ Եւ ետեսն զնա ծնողքն ի մօզ (քեր-
ուած՝ և ապա աշխատէր գրուած) զպրց. ի
զըւին քաղաքի՝ և տեսեալ բարեւէր պատա-
նին ուսում՝ ըզար գործս մոզպետի (քերուած
մասնաւոր) զանխորի արաւգիտութիւնն՝
փախեալ ի նոցանէ և գնաց առ ծնողն իւր.
և յայտնապէս խոստովանեցաւ զքա. Ոռք և որ-
դի Ոռքի հօր էակից՝ և փառակից սր. հօգայն
Եւ յաւուր միում ետես զնա հայրն իւր յերկ-
րաւորութի. խաչին քի.՝ յարեալ կոչա յաղա-
թարանն քրիստոնէից՝ առեալ զսուրն և կա-
մէր սպանանել զորդին. Եւ մայրն անկաւ ի
վերա սոլային՝ և ազգ արար երկցեւ գեղիկն՝
որ եկեալ թափեաց զտղայն ի ձեռաց հօրն՝ և
աւկին մանկանն առ ժամ մի հաճել զմիտս
հօրն հաւանական բանիւ՝ Եւ գնալ յերկրն
վրաց և անդ յայտնապէս պատեց զքա. Եւ
հայրն մահու լափ գան հարեալ եթող զնա
Եւ յետ սուղ աւուրց՝ եկեալ զաղտ ի ծնողա-
ցն՝ զնաց առ սուրբն ճոթնայն ի թեթեւիսն. և
նա յորդորեաց զնա ի հաւատս քի. և առաց
չրջի ընդ վանորայն. Եւ նա առեալ զաղաթ
սրբոյն. Եւ ել զնաց ի հաղթաւ, ի սանձիսն և
ի մսկաւս վանս. և անդ աւաւ գիր և սաղ-
մոս. և եկև կրօնաւոր խարաղեալագոս արեւ-
դայ՝ և անուանեցաւ յովսեփ. զի առաջին ա-
նունն նորա արդիւ (քերուած, և ապա յայպէս
գրուած, այլուր՝ Քրիստոն) էր և ի տղայու-
թեն. իւր մկրտած էր. Եւ ապա զնաց յեմ.
և հանդիպեցաւ ի հոռոմային՝ մեծ և շնորհալի
իմաստուն տեսն ճոթնայն կաթողիկոսին մեթ.
և առեալ ի նմանէ անուրի. և քաղաքեաւ
թի. և. . . .

14. Էջ 1036ր. — Հրոտից. ժա. Եւ
Յունիսի. ժէ. — Վկայարանութի. աթաւա-
լինեայ եպս.ին Եւ ժ. աշակերտաց նորաւ
Թայամ աւուր յիշատակ է սրբոյն ճոթնի յամ-
րոմայւոյն՝ որ էր որդի մեծի Իշխանին օգնի
տեսն յամրոմի և այլ գաւառացն. Եւ էր ո-
ւրիւ իշխանն՝ վեհայ զարաւարին՝ եղբոր տն.
ճոթնայն կալեցան. Եւ եղև ներքեւ պատանին

Ի. Էջ 1193 բ. — Ըստ վերջին աշխատախրագն, յիշենվիք և զիս զանպիտան և զանարժան շինելի սուտ անուամբ կոչեցնալ հեկտար, որ յաւար կամոքս վերտին կապեցի և կազմեցի զածաշունչ. որ, զիրքս որ կոչի արտադրութիւն, և բազում աշխատանս կրեցի ի ոսլայելն, և շարեմն. զի մամուլս չունէի. որ այլ լաւ լինէր, ի յառաջնորդութիւն. մայրաքաղաքիս հեղաշունչսն, և լի բերանով Աճողորմի ասացէք ինձ և ծնողացն իմոց հօրս և եւրեւն, և մօրս զհեղաշունչսն, և ամ. համօրէն ննջեցեալ մերոց. և Աճողորմի ասացէք իմոց հօրս և եւրեւն, և մօրս զհեղաշունչսն, և ամ. համօրէն ննջեցեալ մերոց. և Աճողորմի ասացէք իմոց հօրս և եւրեւն, և մօրս զհեղաշունչսն, և ամ. համօրէն ննջեցեալ մերոց.

Դրձյ. յիշնալիք ի մաքրափայլ աղաւթս
 ձեր. զհոգեւոր հայրս մեր շէր. ԳԵՆԵՐԵՐ
 Եղ.Ն.Ն.Ք. Ենյ. և շէր. Եւստոր Եղեղ.Ն.
 Եւստ. քաղաքիս որ զիմ անարժանութիւս
 յօժարացոցին և ձեռնտորութիւն. նցին.
 նորոգեցաւ սք. զիրքս թվին. ՌԵՄԲ. (1609)
 սեպտեմբերի. ին. օրն ըջի. ի զուտն Ք.
 Եւստ.Ն. Որում փառք յաւիտեանս ամէն.
 Հայր. Ասոր կր յաջորդէ՝ տարբեր գրէ՝

Զվերջին նորագոյն զայս սր. գրոցս.
 շահերէի իմո՛ւ իմեա՛նս. և զիւր կողակիցն
 շահելու իմեա՛ն. և զիւր մայրն շահելու և
 զիւր որդին. ա՛նձն. որ ևս նորագիւ և
 կազմել յիշատակ իւրց. հոգոյն. և իւրց.
 ծնողացն. ամէնն:

Դ. Էջ 1195թ՝ Ի վերջ հատորին բովանդակութեան. — «~~Զ-Բ-Է~~» գրչական աղաչեմ յիշել ի տր. ԴՎ ընթերցողք և օրինակողք՝ որ զցանգս գրեցի հետ բնագորոյս՝ և զբազում յետ ընկեցեալ անւանս վերագրեցին ի կարգին զի զորս խնդրեսցեն՝ փութով պտցեն :

Ե. Էջ Նր. — և . . . Որ ողորմի քս. ԼԼԾ
ստացողի զորոցս՝ հշտի՝ հարաքն և իւր կո-
ղակցին հշտի՝ շնչելքն՝ և իւրեանց որդոյն
օրհնութիւն ձգտելն՝ եւ հշտի՝ քննելն՝ եւ
հշտի՝ քննելն՝ և զարն քննելն շնչելն՝ և իւր

Կողակցին չէլի՝ և ամենայն արեան մեր-
ձաւորացն Ե :

2. Էջ 136ա. — «... Մանաանդ գտա-
ցող գրոցս՝ զբարեմիտ և զածաւեր տա-
նուէրն զորեւ հաւան...» :

Է. Էջ 748բ. — «... Այլ և ստացողի
զրոցս՝ Դեմի՝ Դարբնի եւ կենակցին իւր
նշանին եւ որդոցն Լաւրենի՝ Դեմի՝ եւ
Դոմինի՝ եւ թոռանցն Դեմի՝ եւ Եւսեբի
Դարբնի և Դեմի՝ և Եւսեբի եւ կո-
ղակցին իւրոյ Դեմի՝ եւ կարդացողացն եւ
յսողացն և Դեմի՝ և Դեմի՝ իւր ծնողացն
Լաւրենի եւ Դեմի՝ Դեմի՝ և իւր վար-
պետին Դեմի. Էջ. 748բ. » :

Ը. Էջ 1192ա. — «Մանաւանդ ստացողի սք. և պատուական զրոցս՝ հօտին խորհելն և իւր հօրն հանգան խորհելն և մօրն խորհելն. և ամուսնոյն իւրոյ հանգան և զաւակացն՝ յովհնի հօրհայն և օրհայն. և և զքայացն հանգան և հանգան և նորին որդւոցն՝ յեղիս և յովհնի օրհայն. և զհրէ ըստ յեղիս և իւր կենսակցին խորհելն և խորհելն ի իւր ծնօրացն խորհելն և հանգան օրհայն և ժուհեացն ի իւր ամուսնոյն արեան մերձաւորացն և իւր վարպետին խորհելն եղիս. և հանգան իւրին առ քս. և կարգացաւացն և յողացն առ հասարակ. . . . »

Հոս, կ'արտագրենք նաև մի առ մի,
այն բոլոր կէս զաւեշտական բացականչու-
թիւնները որոնք գրեթէ նոյնն են մեր թիւ
151 միւնոյն գրութեան (Ռայսմաուրքի)
յուսանցային յիշատակագրութեանը:

1. Էջ 179. — Գրչմ. Իրնէ ազգ մասն
մէտին որ պակաս է: չինէ գեղեր թղթին
(աւրգարնէ աշս և յաշորթ թերթը ստորին
շրթունքէն չեղակի կերպով պակաս կտր-
ուած են):

2. Ի՞նչ 285. — Գորգտուս խաբանաց դաս-
փուլայ՝ և էառ իւր կին զևփիւմայ. Սպանաւ
որդով կին ընդ նմայ և դասեցաւ ընդ սա-
տանայ:

3. Էջ 287. — Պատմութի. պիղծ պատերկին. թէպէտ թաղաւ, յեկեղեցինն այլ այրեցաւ ի գնիննին: — Դիւ մը անդին կարմրադեղձ՝ Մաթէոս մարդ անւանեցաւ. զի զմարդկութի. տն. ըսկաւ յարբաւամէ

*) Լուսանցքին մէջ աստղանիւղով մը անուշը
դրուած եւ ապա քերուած ըլլալուն չի կար-
գաջուիր:

պատմել կարգաւ. և զոր արար մինչև յարեալս :

4. էջ 330. — Կղեմայ հրպտ ին որ է թողեալ ի մէծ ծովին՝ մանուկն ապրեալ ի կամարին որպէս մովսէս ի տապանին :

5. էջ 332. — Այս մեծատունն հիւանդացաւ, զգանձն բաշխեաց սոողջացաւ՝ փոխմանեալ և յայոց առաւ՝ և նոյն ժամայն անկեալ միտաւ :

6. էջ 341. — Կայր թագաւոր մի աչքն խաժ. երբեմն ունէր ժանիք ու բաշխինոռ ունէր մինչ ի մարաշ՝ աւելն բերան տալը նմայ վաշ : Իսկ ասացին ու առնեմ յայտ, և պատմեցին ձեզ անարատ. է սա արքայ հօր հաստատ, որ թարգմանեալ կոչի տրդատ :

7. էջ 373՝ կարմրով. — Ո՛ր մեղաղրէք եղբայրք զի զփոկին տեղն ի վայրս էր թողած :

8. էջ 376. — Զարմանքմ ասեմ սքանչելի վասն սրբոյն որ զովելի. զկտրեալ անդամք ի կողովի կենդանացոց ի յատենի :

9. էջ 383. — Ո՛վ սր. նիկողայոս հրպ.՝ յիշեալ զմեղուցեալ և զանախտան զծողոս ~~չէր~~ յաղթած քո՝ որ ընկզմեալ եմ ի խորս մեղաց :

10. էջ 539. — Վայրի քաւիկ մի կայր քարցուկ. անուշահոտ և սպրկուկ, ի յատորիս եղև նա տունկ. բաներ ասաց շատ մի զիպուկ :

11. էջ 597. — Կատուն եկաւ զիպաւ և եղև այս վնասաւ. անմեղադիր լերուք :

12. էջ 635. — Կարդայ և զիտ զառաքինին որ կին էաւ զիւր քեռորդին զաւտէ մարտեալ ընդ միշտէի բայց կարճեցաւ ջին ի տեղին : Պօտէ մարտն ճակատուն՝ յաղթահարեալ եղև նկուն՝ ելեալ երթայր կաղ կաղ ի տուն՝ արջառ առ խարքն իւր խայտ պտուն :

13. էջ 683. — Բազումք ի զրչաց ա-

նընդունակ համարին զպապու պատմութիս. և ոչ գրեն՝ թերութի. մտաց և զայթակոթի. համարելով՝ թէպէտ թերութի. անկատարից մտացն է. այլ կատարելոցն և ողջամտացն վղպութի. և զզուշութի. մեղաց՝ և մեղուցելոցն յոյս փրկութի. :

14. էջ 823. — Այս յիշատակ անթիւ պատին որ է— հասնի ակոսացաւին՝ և պէս պէս ցեղ հիւանդին՝ որք նըւիրօք առ նայ զիմին :

15. էջ 883. — Այս ծերունին որ խաբեցաւ՝ ինքն ի յիւրմէն թլփատեցաւ՝ տըն խոով նմա հաշտու՝ որ շատ օրով ի լաց կեցաւ : Տես զծերս որ էր խաբել՝ սուտ երազովն որ էր տեսել՝ որդիասպան կամէր լինել՝ արքահամու աշուռ նմանել :

16. էջ 938. — Ի սիւրբոս նահատակին՝ որ լցուցող է սովածին, այլ և մահու տաբաժամին. բժիշկ զոլով պէս պէս ախտին :

17. էջ 1002. — Եղուկ զփոկիս տեղն աւեր է թողած :

18. էջ 1047. — Էր կարդացող ու զանիշման զպարոնն եսպան լեղիւ սուլտան՝ քրիստոնէից զարծաւ զզոյան բայց չար ըսպանման եղև արծան :

19. էջ 1070. — Իւր անունն էր ստապուրիկ. և էր իւր հօրն ինքն անդրանիկ. ուղ. զկայէն նախնին բնիկ՝ զեղբայրսն եսպան զերդ հարամիկ :

20. էջ 1105. — Էր արեղայ և մասխարայ՝ բաղում փորձանք անձին ընդ նայ՝ քս. պոակ կազմեաց նմայ. հրչկք սպասին հողոյ նր :

21. էջ 1192. — Ո՛վ պատուական եղբայր Դէ՛ր — ~~իւր~~ զարդարող ձեռագործիս իմոյ՝ անմեղադիր լեր սղալանաց զրիս՝ զի կար մեր այս էր զվայ, վայ, վայ ինձ՝ որ յամ. աւուր զածային զիրս (մնացեալը չի՞ կարցացուիր, մաշած ըլլալուն) :

ታ በ ሳ, በ ሳ, ዚ. ፍ በ ኮ

ኒቶኑ ዙቶሊ' ዩ

214 — 1292

ԹՈՒԴԹՔ՝ 326 (— 652 չէր)։ — ԼԵՆՈՒԹԻԻՆ՝ 16¹/₂ × 13 × 6¹/₂ սեղոք։ — ԴՐՈՒԹԻԻՆ՝ միասուկ։ — ՏՈՒԴՔ՝ 18։ — ԿԻԻԹ՝ լաւ յղուած ըտակարանայ յեղեւորակ թուղթ։ — ԿԱՄՊ՝ արեւելեան, տախտակայ շինակատ։ սեւ եւ առաջ ծաղկաբոցայ։ լոնջրով եւ թիլուեռով, կաշեայ երկու ճարմանդներ ինկած։ — ԼՄԱԳԱՂԱՔԱՆ ԳԱՀԱՆԱԿՔ՝ կան։ հաստի վերջը միայն 2 թելք, չկոկնցած ու հինցած։ ԼՄԱճճՐԵՆԵՆ անին Յայտարարքի մը, ուր կ'ընեան հայկական համայն ցուցատախտակները։ — ՀԱՆԴԱՄԱՍՔ՝ հաւ. կառակ պատկառելի հնութեան եւ շատ գործածու։ թեան, լաւ պահուած. ընդ հանրապէս, կողքը առողջ, քամակէն թնքիւ օրէն մաշած. սկիզբի աւաջին թերքը ինկած եւ ի նորոյ գրուած եւ դրուած։ Յաւոր թանկ մը թնկթեր հինցած եւ կարկտուած։ յոյրը չէնքը թուագրուած։ Կեթսի երկու թնկթեր եւս կարկտուած։ Արտաքին չըթուշքները երեսէն ցեշակեր։ Բոլոր յիշատակաբանները կը մտնեն։ — ԴԱՏԱՐԱԳ ԹՈՒԴԹՔ՝ սկիզբը մէկ էջ միայն կայ։ — ՎԵՐԵԱԳԻԹՔ՝ զրեթէ չկան. սկիզբը միայն մէկ տող կայ. կարմրողիկ երկաթաքիւղ։ — ԳԻԻ՝ ան ընտիր մեյրանով ընտիր ալ թուրապիւր։ 500րդ էջին զիրը կը փոխակ եւ կը դառնայ հասարակ անկարժ թուրապիւր։ Հաւանաբար առաջին զգէին յաջորդած է երկրորդ զրէջ մը։ — ՍԿԱՐԵԱՏԱՐՔ՝ կարմիր եւ սեւ միանով, ռարբրկեկ եւ յաջող երկաթաքիւղ եւ։ — Սատորիս սկզբնական ԽՈՐԱՆԵՐ ինկած ըլլալուն, նոր թնթի մը վրայ գծած կայ ջրաներկ պարզ խորուն մը, կառնչ յառակի վրայ փետրածն հինի ծաղիկներով։ ջրաներկ եւ անկարժէր։ Առաջին էջին վրայ կայ փերէն գծուած տալարից ԳԱՏԿԵՐ մը որ կը ներկայացնէ ԼՈՎՈՒՍ մարգարէն, նստած դիրքի մէջ։ Հաջած է կանաչ ապարօշ. սպիտակ պարեգուս եւ մանուշակագոյն կարմիր ծաղկենկար փետրաքիւղ։ Յափ ծուկին վրայ տախտակի մը կը կըն։ ուր գրուած են։ — Ի սկզբունէ արարած. գեղիկն եւ զերիկն։ — ԼՈՒՍԱՆՅԱՄԱՐՔՔ եւ ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔՔ՝ չկան։ — ԳԻԻԶ՝ Բաշատուր։ — ՍՏԱՅՈՂ՝ Բովհան։ ու ըջ։ — ԺԱՄԱՆԱԿ՝ ՅԻԱ = 1202։ — ՏԵՂԻ՝ Թերեւհն անապատ Կիլիկիոյ։ — ԽԱՂԿՈՂ՝ անձնաթք։ — ԳԿԱՅԱՔ՝ Դրկոր։

րար Լձ՝ գերկին և զերկիր, Իսկ արար ար-
քայն, և և առաքեալն Թադէոս բերին ամ
ածառնչ՝ զրևանսն յէմ. և թարմանցն
ասորիզին լեզու արն թարգմանութիւն. այս
պէս կայ. թէ Ի սակարանէ արար Լձ՝ զէութիւ
նրկին, և զէութիւ. երկրի. և այս արմա-
րաւոր է. Զի ցուցանէ թէ ոչ էից արար և
բոտ Խաթանանիցն բազում երկինս ցու-
ցանէ և այս մի երկին. . . :

2. էջ 4. — ի սկզբանէ արար Աճ գերկինս և երկիր կամէր քցի նիւթ բանի տալ և ոչ կարգաւ մեկնութի. գրեւ . . . :

3. Էջ 68. — Եւ որ է ձեռագիրն ա-
ղամայ, պատ: գր սասաց Աճ մի ուտեր:
յանձն էառ աղամ չուտել: Ե թէ ուտէ մե-
ռանի: զայն գրեալ ունէր սատանա...

1. էջ 69. — վասն արևրի սպանմանն. —
 վասնիկ եփերմ թէ վասն աշերիկ քակե-
 ցաւ զփոխքն զի անպարտ ուրի լառաջ զնաց
 ի նաւ բայց ոչ չարութիւն կաշենի է պատ-
 ճառ ալամ...

5. Իջ 83. — Վասն մարտահանցն և զարերիցն ստուգիւ իմասցուք ի Էդուարդ Գուրտին և յիկՃյ գանձս պահէ. — Յոհան ոսկիարան և կլերեղ աղեկանդրու շրջս են յասել, զմարիամ տիրամայրն և զմարիամ կղզիպա գուստըն և զմարիամ մագդաղենացիւն և զմարիամ յակորա և յովսիա մայրն . . . :

6. էջ 92. — Լուր սուղ ինչ եւ վասն խորհրդո սր. պատարագին զոր ջերմն սիրեացուք. — նշխար կազմի ՚հին կտակաւ քաղաքապետն աստիճանաւորաց ձեռաւք: Այն որ մարդաբէքն բանիք ք կազմէին զխորհուրդ մարդեղութեն. օրն: Եւ ջերմն ՚անշայ ի սեղանն ըստ . . . :

7. Էջ 96. — Հաւաքեցուք ծաղիկս ի
հարպաչ անտարանին պսակել զքեզ. —
Դաթի որ թարզմանի երզ կենաց: և աւե-
տարանն քանակ անտեաց: Եւ յազգարա-

Արտուկ աչքս է ժ-շ-է-ծ--թղթեայ, ուր կան:

1. Իջ 2. — Հաւաքումն ած. աշունչ
զրոյց և քննութիւք. արարածոց, Եւ մեկ-
նութիւք. Աւետարանական բանի. շահաւէտ.
արարեալ յարչացն միւրոց. — Ի սկզբանէ ա-

նէն զորն. ըստ մարմնոյ, նախ որդի գաւ-
թի եւ ապա արքայմաս: զման երկու
պատճառի . . . :

8. էջ 154. — Ետնարնեցո եւ ապրեցո
ինչ մասւք ասեմք յիրիկուն: Գատ. — Հի-
ւանդացեալք զորն. . . . պէս պէս ակտից
հոգին: առէ խնարնեցոյ մարդաւոր բժիշկ. . . :

9. էջ 155. — Ինչ մասւք ասեմք մե-
ռելին ամբիթք. — Յազամա գերեզմանին
վերո է ասացեալ գաւթի զամբիթքն: Վասն
այնորիկ շատ աւելնք: և պատճառն և
նախապարհ կայ ի նմա . . . :

10. էջ 177. — Թուգթս պատասխանի
է ընդ գէմ հազմայ պապուն: ի պատճառս
դատնութե. համաձայնելոյ: զայս վարդա-
պետն խորան ասանէ՞ք: յարմարեաց և աստ
հաւաքեաց ի փարթամութի. հայոց եկեղե-
ցոյ. —

Վարդապետն վարդան հրամայէ ասելովս ի
նայն: զիտացիք՝ ով մանկունք նոր սրտնի:
զասք քահանայից զովելի: զի դժուարաւ
կարացաք արգելուլ զմեզ ի բարկութենէն և
ի քաշանացն: արով արհամարեալ էին զմեզ
և ի միտքիսց հաստայն նուիրալ էին զբել և
զիմ առունն ի վերա էին զբել: արգելս թէ ես
կու գրեմ առ իմ հաւանեալն զնոցայ աղնա-
տանն: զոր խառնեալ էին ընդ համարտութե.
բանն: արգելս թէ ես չմարթիմ իմանալ հա-
ւատ: և յանձնէ զբել: և կամ թէ ո՛չ ունիմ
մարդ իրեկ զնոսս: միթէ հայոց եկեղեցիքն
աղքատ են ի գիտութենէ: և նոցալ գտանել
կամին զմեզ: եւ այս յե հազարս եւ երկու հազար
ս: Լուստն եւ արամ ի զօանելոյս մերոյ ի սէ. . . :

11. էջ 202. — Իսկ հուրն զոր եկն
տրն. արկանել յերկիր զոր համառուաւ ա-
սեմ. — Հուրն ար. հոգի՛ն է. և հաստուն:
և սէրն: Եւ այսպէս տուաւ յորմամ սքան-
չելիք զործէր զյոյանայր հաստուն և սէրն:
և ասելո հաստաւորք յԱԾ և յիս հաստա-
ւորք. . . :

12. էջ 219. — Արտաքին խառնատէր-
քն ասացին. —

Բնութի. տեսակն է. որ երկի: այնինքն մար-
դոն տեսակն մարդոյն բնութիւնն. է. և միւրն
տեսակն միւրոյ բնութիւն: և քարին և փայտին
նոյնպէս: Այլ բնութի. է բնութեաւոր: որ պա-
րունակէ զանձնաւորութիւն: այս այլ նոյն է.
բնութեաւորն: որոյն է հասարակն. . . : Ճաղն
յարժի ի մտն ի թխել հատուն: և սերմն կեն-
դանեալ յարդանդ է արուսայ և ի պայ. . . :

13. էջ 217. — Այլ ո՞՞՞ վիճելոյ ընդ
քաղկեդոնացիսն. —

Հարց թէ մարիամ զոր բնութի. ձնաւ, ԱԾ
թէ մարգ: թէ ասեն ԱԾ և մարգ: ապա ամաժին
և մարգաժին թող ասեն կատարեալքն: թէ ԱԾ
ձնաւ: առկ ԱԾ զիմարդ ձնաւ: և թէ ասեն
մարգ ձնաւ: կատարութի. որպէս ձնանի մարդն:
կամ կնքաւ վիմով յառնէ: կամ զրաւք վա-
կելովք առ աշակերտսն մտանէ: Հարց թէ
մեզքն որոյ բնութի. երկրպագեցին: կամ իւր-
եանք զոր բնութի. պաշտէին. . . : Ակակ զր-
եանք ի հայոյ այսպէս: Մեր զխաչաւուն մի ի սր.
երրորդութենէն զիտեմք: Գրիգոր սքանչելա-
գործն ասէ. թէ քաւ թէ այլ որ խաչեցաւն
նզովեալ եղիցի: Անանաս ասէ որպէս երկաթ
յորմամ մտանէ ի հուր ներկանի և յինի ամե-
նայն յամենայնի հուր: և ո՛չ համարձակի ձեռք
մերձեալ ի նայ: նոյնպէս և մարմինն ներ-
կեալ ի հառազայթ ամուսնին: և եղև ամե-
նայն յամենայնի ԱԾ. . . :

14. էջ 236. — Վասն անխմոր նշխա-
րին և անշուր բաժակին: Սուրբ Եփրէմ ասէ. —

Իմորն սկսաւ յեայէ և ապականեաց զրնու-
թիւս: մինչև եկն խորհուրդ թաղարնին յանա-
պականն մարիամ: որ ատանց ամուսնութե.
ձնաւ զհացն կենաց: վասնորս խորհուրդն խմոր
և ջուր ո՛չ ունին անապականութե. նշանն: Եր-
զու ամպամբն ի պահի խմորն հառին ասէ: խմո-
րունն ոչ յինի հաց կենաց: Կիւրեղ աղեկսն-
դաւոյ յերրայնցաց թղթին մեկնութենէն ա-
ռէ: խմորն հնչտութե. և ամուսնութե. է նշա-
նակ: իսկ տրն. մեր ի ձեռն այսոյցիկ ո՛չ եկն:
վասն որոյ հաց և բաժակ պատարագին ան-
խմոր և անջուր է: Սակկարմն յոհմնէն ասէ
ի մեկնութի. աւետարանին: ի բանն որ ասէ
ո՛չ արդի ի բերդն որթոյ. զինի բերէ որթն
և ո՛չ ջուր յամաթ այնոցիկ որ ի սր. խոր-
հուրդն ջուր ի կիր արկանեն: Սուրբ Կիւրեղ-
մոս ասէ յողորմածութե. հառին: զսր. խոր-
հուրդն ար. մեր անխմոր հացի և անապա-
նի: զինով ամանդեաց: Ի՞նչ ապականեալ բնութի.
մեր անապական նորոգեսցէ զհոգի և զմար-
մին ողորպարուացն: Խորհուրդ ատրի. եհարց
ցիկցի խախտուս պապն հոռու: զի՛նչ քնդունիս
զխմորով և զջրով պատարագն: և նա ասաց
ցիւս թէ արնու անաթ ոչ հաղորդ է մարտի-
րոսանա. զնստորի նզովքն զինն ի վերայն:
և թաղան յառնեմ զնա արմատի:

15. էջ 238. — Յաղապս մողոմոցն որ
եղին. —

Զինի. յե. ամի յարութեն. տն. եղև մողոմո
նիկիւս: յե. թն. ամի թաղաւորութեն. կոտորու-
նախտու: Եւ պատրիարքունիք էին անուստիւ
սովել չալոյք. մակար. եմի. հատարեալս. . . : Եւ
պատրիարքունիք էին անուստիւ չալոյք: Կիւ-

բեղ եմի. . . : Երբորդն. գկնի. ին. ամի եղև
ժողովի եվեսոսի . . . պատրիարքանք էին
անո: Սահակ Հայոց: յարնաղ եմի. . . :

16. 1:9 244. —

Լեւ ի բաւախօր ընդ աստիւն ք միւղչեա իցե-
ռնդ նմա ի ճանապարհի: Կատա: Ոտտին աստա-
նայ է և ճանապարհն կենցաղս: Իբաւ բաւ
խօրնեաց քեզ: Խաւր զ՛աչխն...:

17. Կ՞ը 281. — Վնեմեմե ինքնագործ ա-
սացեալ բան վասն հայոց ոչ էլ գողցաւ. —
Կննաբաւի որ. աւետարանն զթագեալ զգործ
առաքեալն յորկոյ տասնիցն է յառն: Դե-
ռեա որ առեաւեալն ինքնագործ: Եւ ի
քէ. առեաւեալն զառեալ ինքնագործ...

18. էջ 293. — Այլ բան է՝ ինչի՞նչ գրադարձություն. —

Ջի'նը է հրադալուցին լուծանելն: Ի գրոց է
համարիտ: Նիւրեղ աղեքանդոցին զրէ ա-
թևոցս Թագաւորն: Վասն զապին է առէ:
Վասն այնորիկ յերկզորայ լուծանեմք զի յե-
րեկորեա յարեաւ տրն. ...:

19. էջ 294.— Սրբ-յն Կի-րւն ի-շր-հի-թի
ասացեալ:—

Զատիկի մոլոէս յայնեաց յեղիշատս ի վերայ
գառաւնս: և մեր գառն և զատիկ ք. է աբ
մանիքեցիքն զաւրէնս ԱՏՅ և զաւրէնսդիրն
անաբգեցիկն...

20. Էջ 205. — Վասն ահ. նույնիան և կեդեցու և իսաչի և մատագի է ասացեալ յառաջագոյն. որ էր հրորորդ եպիսկոպոս և մի. զկնի յակորաւ և յմաւոնի. —

ի ներս յափուրայ հզարաւ րոտն։ լահագր աւանդու-
թիւնն զհատական։ և Նառառահցաւ քաղա-
կէն ողջ խորրիզով։ մովսէս մեծ մարգարէն։
զու։ սպաս խորանին...

21. հի 2017. — Ի Կառնեայ . . .
Հայ . . .

Մեն ի տեսարիչն արար ի քրմացն եպիսկոպոսս, և քահանայս, և սարկաւազունս, և նախապաշտարն, և քրդերս, և քրդերս:

22. Ի՞նչ 297. — Ձին, գաւթութի. և
տն. ուսոյց ապաւիցն. —

Հայր մեր որ յերկինսդ ես ար. եղբիք անուն
քո: պատ: ապառիթն խառք ընդ Այ թարգ-
մանի. և եկ խառին յանունն զօգնե զԱյ:
գի անունն է մայր բանավանան զինն. ըստ ի-
մանանցն է անդայն: Արդ գիտն անունն զօգնե
Այ յախնն գրեց ի տար: . . . Արեգայ մի թա-
ղապեալ զայր ի գասն եանե և լուսա: և եկն
անցա: յառ Վարդապետին: և Վարդապետն
ստաց յեայ մի աստիճան ասեցա: . . .
Հայր մեր ի պատիւ անանից: . . .

23. Ի՞նչ 321. — Այսինքն — Ինչ Կեն-
սակերպ — Բնական —

Գույն աւանդական գլխաւոր ինքնաշարժը ժողովրդական է։ Մեր աշխարհը, երբեք, չի եղել անփոփոխ։ Եւ ինչպէս չի եղել, այնպէս չի եղել անփոփոխ։ Եւ ինչպէս չի եղել, այնպէս չի եղել անփոփոխ։ Եւ ինչպէս չի եղել, այնպէս չի եղել անփոփոխ։

24. 69 325. — 119 m. p. 2 m. sp. —
m. d. 666. —

Ահա արեւելի և արեւմտեաց ամենաբարձր
Աճյաւորութեամբ ամենամեծ և ամենազարգացած
մարդիկ յանդիմանալի և զարգացող...

25. էջ 339. — Գործուրդը որ կան է
մարդն ա՛յն է. —

Հայ քանին է պարտաւիրւած թէ ի իսկ
մազէ: Իմացականն է միմի փութած զլիւն
Խորհարքն է սիրան: Գաւառն է լիւղին: Հան-
նարն յիբրիսկականն է ցահարին: Գաւ-
զաթին: Եր է արտարարականն: Ի փա-
մազն: Հնչաւթին: Ի լիւղն: Վերն է Թա-
մազն է Խաղանթն: Ազարթին: Ի սառնացն
Հպարտութիւն: Ի թրանն: Հանգիտան է պա-
րանացն: Աւերն է յաւոյն: Գարն է Թեւոյն
Արուսեանն է մասնականն: Գնացն է սիրան
Չայնն է լիւղուն: Կապ քանին է յընթանն
Ազարտութիւն: Ի սառնացն է քիտան: Ինչպիսի
է Խաղանթն: Ի յաւոյն: Է անտեղն է յա-
կանին: Է քի. փառք...:

26. 62 340. — S-u-t-b p-24 g-134-
h-u-u. —

Նմանառոյ չէ՞ քայլ տարգածած բան տանել, զի նորթածու բան չունի զայն որ նմն: Բայց խնայելայիցն գտառանք. և տանք թէ տարաբան իրարէլ ի բանեայ յոր սիրէր զարգոված բանն: որ է յառանգար: Եւ յառաջ նորս նաւար մի խնայել տեսն: օրդէ մարմնաբան, բար սառնասօր մի և մասայ զեւ. տարաբան իով նա յառաջի օրարարացն Կղզիատանն ինչպար զգնած խարժիւր իտղի ի վերս նարս: Եւ զայ արտ աշարդէ: Թէ զայն զննւ տալն յերկրանն զբանն ի յելն փռել: Իով զարգն ինչ ինչ զննւ և յերկրանւ և փռելի փայլ: Բան զիր օր է ինչ և այլ նմն է: Բայց ի յիմ վարկան զմեւոր է և արտ աշարդն օր է...

27. էջ 341. — Հա(ր)ցմունք գլխ-ին:
Ե. պատահանի սաւգմունի արք-ին ար-
ցուն գաւթի. —

Դիմումներ անեցին զինվորական և քաղաքացիական ծառայողները՝ իրենց համարումները հասցնելով իրենց համայնքի կենտրոններին։

28. ԵՅ 348. — Քաղաք պիտանալի դա-

տաւորի. յաղապս սնն. մերոյ յի. քի. զոր
առաքեաց նա առ տիրերոս կայսրն ի հոռոմ
գաժառուկանն. —

Ի ժամանակին յայնմիկ յիտ խաչելութն. սնն.
մերոյ յի. քի. որ առ պեղոպով պիղատալիս
աչն որ ունէր զգատաւորական իշխանութին.
պաղեստինացոյց. և փինիկիցոյց աշխատ. . . .

29. Իջ 371. — **ՅԻՇԻԻԼԻ ԺԵՐԴԵՐԵՐԻ** ԼԵՂ
ԵՆԵՅԵՅԻ խրատք կանոնական յառաքելոցն և
հայրապետացն և ի սբ. լուսաւորչին կանոն-
նաց և կաթողիկոսացն հայոց. —

Ամենառատ զթաւթր. հաւրն երկնաւորի յոր-
ղչութիւն. շնորհաւք կոչեցեալք. միանին որ-
դոյ յորա յի. քի. ժառանգակից արքայութենն.
երկնից անուանեալք և եղեալք. և կենդանա-
րար և ապառիչ սբ. հոգոյն. . . .

Այս ճառք կը բողկանայ 13 գլուխներէ :

30. Իջ 395. — **ՍՐՐՈՅԻՆ ԵՆԻՇԻԻԼԻ ԵՆԵՅԵՅԻ**. —

Թորոզական են նուէրք ամենայն. և ըննայնք
զոր տան քանանայիցն. զոր ի շնունն Աճ մով-
սիսի հրամանաց. զնոյն և արն. զրիզոր սա-
մանեաց յորժամ զքուրմն կարգեաց ի քա-
հանայութիւն. և որպէս աղօղն իղի. զկտացւոցն
տային երախայրիք. և պտուղք. և տասանոր-
դաւ նոյնպէս և ժողովորդս քի. առցեն. . . .

31. Իջ 396. — **ՍՐՔԻ ԲՐԵՅԵՆ ԿՆԵՆԵՆ**. —

Եթէ որ արգելցէ զպտուղս քահ. զերիւ կամ
զմորթի. կամ զայլ հաստ սբ. եկեղեցոյ. զոր
որ. հարց կարգեալ է աղգամար սբ. հոգւոյն
ընդ խաչանաւունն եղիցի. Ահա այն է կանոն
որ է քանոն. և սահման քրիստոնէական հա-
ւատոյց. զոր. . . .

32. Իջ 397. — **ԿԱՆՈՆՔ յաղապս քա-
հանայից Յառաքելոց. և ի հայրապետաց
սրբոց. —**

Կարգեցին առաքիւյսն և եղին հաստատու-
թիւ. թէ ամբարտաւանք. և հպարտք. սէ՛ք.
և սնախա՛նք. ասեցո՛ղ. ուսումնատե՛ցք. և
քնածք. յո՛յլք. և նախանձո՛տք չարեանց.
ցանկացո՛ղք չարեաց. պատուա՛նք. խի՛ստք.
և նեղասի՛րտք. ցոփասի՛րտք. . . . Գրէ և սբ.
կոորդիկոսն հայոց Նեստէս, թէ պարտ է սար.
կաւաքին եթէ ոչ զտ. անպա՛ւն. զիրս. գոնեա
զեկեկեցական զիրս ու զիլի ընթերցմամբ. և
զարարական և զմանրութունն ծայնաւորացն
պարտ է գիտել. Ոայց նն և որ ոչ զսպմոսն
գիտեն. և ոչ զյանք աղաթիւց սբ. պատա-
րագին. և խաբեն զԱՅ. և զմարդիկ սուտ պա-
տարագաւ. այնպիսիքն ոչ են արմանի մա-
տուցանել պատարագ. թէ և յետ յանդիմանե-
լոյն ի բերան առնուցուն. . . .

33. Իջ 410. — **ՈՐ ԷՐՆ Ի ՍԿՂՐԱՆՆԷ ԱՃՆ
ՐԱՆ**. —

Վասն ընդունել զոյացոյց զհաս յողկից. և զն-
րեկիսս անպա՛ւն երկնից փակեաց. որուն ի
աստուգս մալարս և անմոլարս. և ի լրման ա-
ւուրց եկեալ. իմանալի կապմոսց երկինս
զգալեացս փերագոյն. որուն ի զրբնաւ լու-
սաւորս իւր անմոլարս. որ ոչ նանմանն ի
կատարածի. որպէս այս աստեղք. զպարմամբ
խրեանց. . . . երանելին մովսր. գրեալ հոս զիրս
ի պէսս ինչեան. և ի վճարմանն. այլ ոմն
գիտելով զայն չօգա՛ւ յերեսաց մակարա և
առ զայն. . . .

34. Իջ 524. — **ԱՂԱԹՔ ՎՈՐ ԱՍԱՅ-
ԵԱԼ Է ԵՐԱՆԵԼՈՅՆ ԺԵՐԴԵՐԵՐԻ ԵՆԵՅԵՅԻ**. —

Եւ զի մի զփրկութիւն. վաստաութի. իսպառ
կարեցից. և ապա զէն եղեալ մասնեցայց
այսքոնեաց. աներեւութիւն ընդդիմամարտից.
որք ոչ այլինչ են քան թէ ընտանիք թշա-
միք ինչեանին լուսեալք. զոր վերագրեալք
սահմանեցին. զորքանութի. պատկերին ան-
ւոյ. . . .

35. Իջ 528. — **ԱՂԱԹՔ ՆՈՐԻՆ Ի ԽՈ-
ՐՈՑ ՍՐԱԷ**. —

Եւ արդ զինչ գործիցես անձն իմ կորուսեալ.
կամ ո՛ւր թաքիցես. կամ զիսրդ ապրեացիս
կամ որպէս. . . .

36. Իջ 555. — **ԵՐԱՆԵԼԻ ՀԱԷՐՆ ՄԵՐՈՅ
ԵՆԵՅԵՅԻ**. ասացեալ վս. սատանայի. թէ որ-
պէս կորուսանեն և կործանեն և խաբեն
զորդիս մարդկան. —

Յաղաթս եկաց եփրեմ առ Աճ և ասէ. տր.
իմ և Աճ. ես առ քեզ աղաղակեմ. զաւրացոյ
զտկարութիւս. իմ տր. և առաջնորդեալ ինձ
լստ կամաց քոց. և տուր ինձ զաւրութի. որ
պատերազմիմ ընդ թշնամոյն և զաւրութի.
քո տր. խորտակեմ զթշնամին. . . .

37. Իջ 566. — **ԵԹԷ ՀՈՂԻՔ ՄԱՐԳԿԱՆ
ՈՐԱՎՆ ԿԱՆ Ե ՈՒՐ ՆՆ ԿԱՅԱՆՔ ՆՈՑԱ**. —

Ո՛վ որդի հոգեւոր սբ. մկալել. կան յաղում
հարցմունք և պատասխանիք յեկեղեցի ԱՅ.
վս. այսպիսի բանիցս զոր առաջին հարցն ա-
րարին. թէ պատահին քեզ՝ առ զնոսս ի մեռս
քո և ընթերցիր զի իմացիս զստոյմն. զի ես
յանապատի աստ ո՛չ ունիմ արիւնակ. այլ ԱՅ
տալովն զոր ինչեմ ի գտուով թնեւ անպաւնչ
զրոյց են գրեմ աստ. զի ո՛ր գիտէ թէ սղաւ է
մինչ խաւարեալ մտաւ իմաւ. . . .

38. Իջ 579. — **ՈՍՍՈՒՈՎԱՆՈՒԹԻՒՆ ՀԱ-
ԼԱՍՈՅ ԵՐԱՆԵԼԻ ԶՐԻՍՏՈՆԷԼԻՑ ՎՈՐ ԱՍԱՅԷ
ՄԻԾԱՆ ԱՆԻՆ Ե ԱՐՈՒՍԱՆԱՐ Ե յԱՌՈՐ ՎՈՒՆ**.

ճանի իւրոյ: Ոստաջ քան զհաղորդել մար-
մնոյ և արեանն տն. —

Հաւատով հաւատամ ի չեղ ամենաւար. երրորդութիւն. անմահ. հայր և որդի և հոգի սբ. հաւատամ և խոստովանիմ զչեղ հայր սբ. Սիւնիւնաբիտ, անսկիզբէ... Ըր. ՍԻ. Եւ. Եր. հայր ինչ զօր. ամարիւն և զսբ. արիւն չո լիւն և կերակուր անմահութեն և զօր ինչ...:

39. էջ 584. — Ընդ զիմամարտ զիւայ
այս նուազ աղաւթիւ և զիւստարտու ջեր-
մն տաղնայ ախտաւ որութեցս. վս. փա-
րատիչ. —

Արդ այսքանեացս անբախից հրաշից հանդեր-
ձիւ: Հայր ամենաստեղծ: ամենն անառք: ձայն
սարսափելի: Կոչումն ընդանին: բան համբու-
րելի...:

40. է. 588. — Աղաւթք աշտարակի
պէտէի տաճարը. —

ՏՐ. մի սրտուտութեամբ յով յանդիմաննդ զիս.
զիտեմ ար. թէ աշաւոր և սոսկալի և աննե-
րելի միայ ինձ զատապարտութիւն զոր առ-
նելոց ես...

41. Իջ 607. — Լեղամիթք գետի վերին հոսանքի վրա. ամամին. —

Եւ արդ ի իջեալ այսքանեաց յուսահատու-
թեանց, և աւարկու սրտաբեկութեցւ, պա-
կուցանողական սաստկութեցւ, տաղնապեալ
ողբալ թախծութե. իսպառ...

ՅԻՇԱՏԱԿԱԿՐՈՒԹԻՒՆՔ՝ Ա. Էջ 367՝
(Փլեւսք յէշտեւրն)։ — Փառք ամենաքա-
կերորդութենէ, հաււ և որդւո և հոգւոյն
սրբոյ որ արժանի արար զանարժանս և
զյիշտին զրիշս ամենայն զրկաց և զանպի-
տան և զյիշտինս ամենայն կրանաւորաց։
հասանել յաւարտումն այսմ ցանկալի և ա-
մենիմաստ բանիշս յուսաւոր տուչութենս։

Որդ ես յանձնեմ քեզ, որ անուամբ միայն
 և զորովք յոտս կացեալ ի պատուիրանացն
 իմէյ յետինս ամենայն քէ. ցանկացաւդ եղ-
 եալ աշոյժ լուսաւոր բանկցաւ. ետու սատա-
 րեկ զսա ձեւամբ իւրեւոր իրէ. ի յիշատակ
 ինձ և ամենայն արեան մերձակայից իմոց:

Արդ գրեցաւ սա յամի. 2616 (1292),
թվ. 1 ի Բագրատի. Հայոց Նիկիայ որդւոյ
Հան Բագրատի. Արդ յայսմ ամի վասն ծո-
ղակացեալ մեղաց իմոց եկն բարեկութիւն. Աճյ
ի վերա ազգիս Հայոց և մատենեաց ի զե-
րուի. ի ձեռս խաչիկեան աթիւ. զաթոռն
ար. գրիգորի և զարքուիսն. Հանդերձ ա-

մենայն զարդիւք եկեղեցոյն. և զայն
որ անուանեալ կոչիւր Գրիգոր. և զնպիս-
կոպտունս և զքահանայս և զսարկաւա-
ղունսն. և զգաւսն և զժողովուրդն չան-
դերձ Գրիգոր որ կոչիւր Զոհմէայ. զոմանս
սրով մաշեցին. և զայս քաղութմ ճանդերձ
ճայրսպետաւն մերոյ և ամենայն սպասիւք
եկեղեցոյ ի ծառայութի. վարեցին: Երբեք
ի հնումս ի ձեռն նարուգորդնոսորի ի քա-
րկոն. արդ ի նորումս ի ձեռն փարաւոնի
ի յեղիպտոս: Եւ այս ամենայն եղև քա-
ղութ քաղութ յանցանաց իմոց. և անյարձ
գնացից մերոց ոչ ներեաց Աճ. և արար
զմեղ ի նախատինս և ի յամսթ ամենայն
աղանց և աղղաց քրիստոնէից: Լմանաւնդ
անաւրէն աղղին իսմայելեան ի կոխումն
և ի թշուառութի. և ի նեղութիւ. զի թէպէտ
մեք մեղաւոր եմք և անհապանդ. Սաղայն
Աճ ողորմած է և մարդայաւր և փրկեսցէ
զմեղ ի ձեռուց անաւրինաց: Երբ զընցաւ
սայ ի գաւառիս Գրիգոր. ի յառաջի որ կոչ-
չի Գրիգոր. ընդ հովանեաւ Գ. Գրիգոր: Երբ
սաղաւնի զամենեւեան ոյք լուսատորիք ի
ամանէ յիշեցէք շահաննէ. Գ. Գրիգոր առ-
րայ: Ընդ նմին և Գրիգոր Գ. որ զաւրի-
նակն շնորհաց. և զիս զրգզմամեղ Գրիգոր.
և Գրիգոր Գ. որ և նա զծով աշխատեցաւ
ի սմայ. ընդ նմին և զամենեւեան ոյք ձեռ-
նատու եղին ի սմա, և որ յիշէք յիշեալ
յիջիք յանյիշալար տէ. մերմէ օ:

Թ. էջ 68. — Ուրիշ պատուական եղբայր
մի մեղադրեր. զս. սղալու՞թես. քէ՛ խաւա
նալ ինքեանիւ եր. և քեզէն ինքո՞ւն չանձնէ՞ր. և
չաւնի. և եւ ցաւա՞լիս անձնիւ յոյ՞ և վա՞ն ինքե
նէ՛լ ի ինչո՞ւնն. խաւա՞նիլ. և վա՞ն. անձնէ
նիւ ցաւադարձի՞նք :

Գ. Լ. ջ 96՝ կարմիրով. — « Զգուշացնելու
սխառութեան և զանազան զծոցս
խեղճիք աղայում » :

Դ. Էջ 177. — «Ձմեղապարտ գրել: և
գատ: չլինելն: սմ. և ընտրեալ. ևն: յի-
նեացիք: աղ:»:

Ե. Էջ 188. — « Զեղկելիւ. Էջ 1 ի-
շեղիք աղաչ » :

Զ. Իջ 198. — «Զյւն» ստացողս սո-
րա և Կժրողս յիշեցիք:

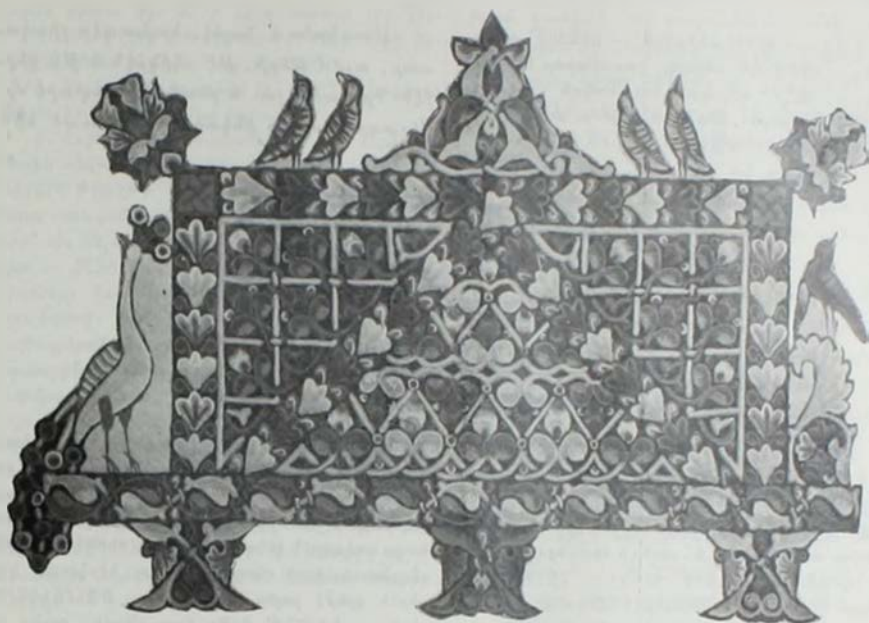
Է. Էջ 409. — ՁՈՎ սրբազան քանայք

պատճառն, զորան հաճանքս ըզսր պատարագամատուցս որ ասի խորհրդատետր, փափաքեցաւ գրել տալ զսա՛ սիրտ սրտիւ եւ հաստատուն հաւատով. յիշատակ իւր հողուն եւ ծնողացն ի քաղաքս իսրայէլ, ընդ հովանեաւ զ. անձնին, ի թվականին հայոց, ՌՃԽԻ եւ ետ յիշատակ ի գիւղն յապադէի, ի դուռն զ. անձնին, եւ զ. անձնին, եւ նորընծայ զ. անձնին, ի. 10՝ ստորին լուսանցքին վրայ. — «Յիշեալ հայր պատար(ազ)իչ ըզստացող սր. դրոցըս ըզգորն Մաշեան»:

Գ. էջ 43. — «1923 Սեպտ. 4/ին, Առաջին (ԱԳ) Դէպքն Տէրութի Մանչիւն զայս խորհրդատետր նուիրեաց Բէրէյ Ս. Քաւ. Մանչ. Երեւան, եւ, ըստ իւր յայտնութեան

րոնագաղթի արհաւիրից չըջանին, անօրինաց կողմանէ տեղւոյն Ս. Նշան Երեւան կողոպտուելէ առաջ ազգայիններու ումանց կողմանէ սրբազան անթնիւրէն ու զոյքերէն մաս մը ազատուած է, ինչպէս որ այս սրբազան մատենան՝ վերոյիշեալ տիկնոջ կողմանէ պահուած եւ այսօր Բէրէյ ս. եկեղեցւոյ նուիրուած է: Յիշատակն արդարոց օրհնութեամբ եղիցի: Յիշատակս յիշեալ լինի առաջի անմահ զառին աստուծոյն. թող կրկնի ի բերանոյ սրբազան պատարագչաց, եւ ի մերմէ մեղսամակարդ, անկնդրուկ քահանայ հայր կոչեցելոյս: Ստորագրած են «ՅԵ. Կ. Սաշեան, Միքայիլ Կ. Մաշեան, Զաւր, 1923 Սեպտ. 4»:

Յ Ո Ւ Յ Ա Կ

ՄԱՍՆԱԽՈՐ ԶԵՌԱԳՐԱՅ

ՀԱՆԷՊԻ

1

Ն Ա Ր Ե Կ

Հին թիւ՝ չաւնի

ԺԷ — ԺԷ՝ զար

ԹՈՒՂԹՔ՝ 209 (= 418 էջր). — **ՄԵՆՈՒԹԻՒՆ՝** 20 X 15 X 4 սեղմ. — **ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝** երկսիւն. — **ՏՈՂՔ՝ 23.** — **ՆԻԻԹ՝** սպիտակ թուղթ, լաւ յղկուած. — **ԿԱԶՄ՝** կաշնպատ իւռաբարանայ. կողքին հիւսնեք ծաղկենկար առդու Մեհրով. — **ՄԱԳԱՂԱԹԵԱՅ ՊԱՀՊԱՆԱԿ՝** չկան. — **ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝** կողքերը լաւ պահուած, քայքայ զուտուած մէջի հաստրէն. որ պահասուոր է թէ՛ սկիզբէն եւ թէ վերջէն. որով ոչ մի յիշատակարան չունի. Թուարդուած չլլայով մեր կողմէ էջերը իրենց թիւերը ունեցած են. Սկիզբէն կը պակսի մինչեւ ԺԹ. վրայի, մասաւորապէս 60 էջ. իսկ վերջը կը հասնի մինչեւ ՂԳ. ու կը պակսի

Նարնկի մնացեալ մասը. Հանգանակ են. Սկիզբն ու վերջը կան կարէն ինկած թիւք. իսկ ամբողջ հատորը ինքնոյ կազմուելու պէտք ունի. հոգ չէ թէ պակասաւոր ըլլայ. — **ՊԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹՔ՝** չկան. — **ՎԵՐՆԱԳԻՐՔ՝** չկան. — **ԳԻՐ՝** սեւ մելանով նոտրագիր. բոլոր տուններու գլուխները կարմրագեղ նոտրագիր են. — **ՍԿԶԲՆԱՏԱՌՔ՝** իրենց հետ առաջին տողին հետ մանուշակագոյն կարմիր զարդագրեր են. յուրջ եւ համեստ. իսկ համարներու գլուխները կարմրագեղ երկաթագիր են. — **ՆՈՒՍԱՆՅԱԶԱՐԴՔ՝** **ՄԱՆՐԱՆԿԱՌՔ՝** **ԽՈՐԱՆՔ** եւ **ԿԻՈՒԽՈՐԱՆՔ՝** երրեք չկան. վասն զի հաստըս առանց ծաղկու մի պարզ գրչու-

թիւն մէլ. — ԳՐԻԶ՝ անծանօթ. — ՄՏԱՅՈՂ՝ անծանօթ. — ԺԱՄԱՆԱԿ՝ անյայտ, հաւանաբար 17-18րդ դար. — ՏԵՂԻ՝ անյայտ, հաւանական չափէպ. — ԾԱՂԿՈՂ՝ անյայտ, Զեռագրիս այժմու աւրն է պր. Նաուս Եւաչաթի, չափէպ:

Մատենան է Ներքի, Նախապէս լիակատար, այժմ թերի, թէ՛ սկիզբէն և թէ վերջէն Գրուած է լաւ և ընտիր գաղափարէ մը: Ախտաւարանք ինկած ու կորսուած են:

2

Ս Ս Ղ Մ Ո Ս

Հին Թիւ՝ Հունի

?

ԹՈՒՂԹՔ՝ 175 (= 350 էջր). — ՄԵՆՈՒԹԻԻՆ՝ 28 X 16½ X 4½ սնդմ. — ԳՐՈՒԹԻԻՆ՝ միասին. — ՏՈՂՔ՝ 20-23. — ՆԻԻԹ՝ րումպակիայ թանձր թուղթ. — ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ փայտեայ կողրիկ երեսները ծաղկենկար տաղուժներով եւ բեւեռի հետերնով. — ՄԱԳԱՂԱԲԱՅ ՊԱԶԱՆԱԿՔ՝ չկան. — ՀԱԳԱՄԱՆՔ՝ կողրը հինգած է եւ թիկունքէն մասամբ րայրայնուած: Շատ գործածական գիրք մը բլրալուն պատճառաւ թերթերը աղտոտած, զուստած, պատռուած, մաշած ու քաղմաթիւ տեղեր նորոգուած են: Սկիզբը եւ վերջը մէկ քանի թերթեր կը պակսին: Երկրորդ կազմի մը ատեն եզերներէն կտրատուած է, եւ այս կերպով լուսանցքներէն մէկուն վրայ գրտնուող յիշատակութիւն մը, գրչի մասին, անհետացած է զոքայտաբար. — ԴԱՏԱՐԻ ԹՈՒՂԹՔ՝ չկան. — ՎԵՐԱԳՐԻՔ՝ խորաններու տակ կան միատող կամ երկտող վերնագրեր, մոթ եւ քաղ կարմրադեղ երկաթագրով, բոլորն ալ անհաշակ գրչով թեամբ գրուած. — ԳՐԻ՝ սեւ մեկնով միջակ բոլորգիր, բոլոր տառերուն զլուխը կարմրադեղ երկաթագրեր. երբեմն կանաչ երկաթագրեր՝ փոխն ի փոխ. — ՈԿԶԱ՝

ՆԱՏԱԹՔ՝ իւրարանջիւր զլուխ կ'սկսի արուեստէլ գուրկ սկզբնատառերով, գէշ գծագրուած եւ գէշ գունադրուած: Այս սկզբնատառերուն մեծ մասը զարդագրեր են, իսկ փոքր մասը թռչնազիւր կամ հազուադէպօրէն կենդանազիւր. — ԼՈՒՈԱՆՑԱԶԱՐԳՔ՝ սկզբնատառերու ոճով գծուած ու ներկուած՝ կ'ենգերեն զրեթէ բոլոր զլուխները. — ՄԱՆՐԱՆԿԱՐԳՔ՝ չկան. — ԽՈՐԱՆՔ՝ եօթը հատ միայն, որոնք ոչ կոիկի գծագրութիւն. ոչ ալ ինչ շատ խնամուած գունաւորում ունին. — ԳՐԻԶ՝ անծանօթ. — ՄՏԱՅՈՂ՝ անծանօթ. — ԺԱՄԱՆԱԿ՝ անյայտ. — ՏԵՂԻ՝ անյայտ. — ԾԱՂԿՈՂ՝ անյայտ, Զեռագրիս այժմու տէրերն են պրք. Մարկան եղբարք, չափէպ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ՝ չկան: Հաւանաբար լուսանցքներուն վրայ քիչ շատ կարեւոր հետքեր պիտի գտնուէին եթէ եզերքները երկրորդ կազմի մը ատեն կտրատուած չլրջային:

3

Ս Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Հին Թիւ՝ Հունի

ՈԶԹ = 1230

ԹՈՒՂԹՔ՝ 200 (= 400 էջր). — ՄԵՆՈՒԹԻԻՆ՝ 25 X 16 X 4 սնդմ. — ԳՐՈՒԹԻԻՆ՝ երկսիւն. — ՏՈՂՔ՝ 19. — ՆԻԻԹ՝ թանձր թուղթ. — ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ փայտեայ, առաջին կողրը միայն կայ՝ ծաղկենկար տաղուժներով եւ բեւեռի հետերնով: Վերջի կողրը ինկած. — ՄԱԳԱՂԱԲԱՅ ՊԱԶԱՆԱԿՔ՝ չը կան. — ՀԱԳԱՄԱՆՔ՝ հատուա, իբր շատ գործածուած գիրք մը, ո՛չ միայն րայրայնուած է, այլ նաեւ

խոնաւութեան աւերէն մեծապէս ազդուած: Իր մէջ ունի հետեւեալ ինկած մասերը.

1. Մատթէոսի Աւետարանին սկիզբէն մինչեւ Գլ. Ա. ի 12րդ համարը:

2. Մատթէոսի Աւետարանի Գլ. ԺԵ. ի 29րդ համարէն մինչեւ նոյն աւետարանի Գլ. ԺԶ. ի 4րդ համարը (էջ 70):

3. Մատթէոսի Աւետարանի Գլ. ԺԵ. ի 15րդ հա-

մարէն մինչեւ Գլ. ԺԲ.ի 12րդ համարը (էջ 76).
4. Մատթւոսի Աւետարանի Գլ. ԻԶ.ի 45րդ հա-
մարէն մինչեւ 57րդ համարը (էջ 130):

5. Ղուկասի Աւետարանի Գլ. Ե.ի 7րդ համարէն
մինչեւ Նոյն զլիսուն 27րդ համարը:

6. Յովհաննու Աւետարանի Գլ. Է.ի 41րդ հա-
մարէն անդին ամբողջովին:

ԴԱՏԱՐԻ ԹՈՒՂԹՔ՝ չկան. — ՎԵՐԵԱԳԻՐՔ՝ խորան-
ներու տակ կան կարմրադեղ բոլորգիր վերնագրեր. —
ԳԻՐՔ՝ սեւ մելանով րուսական յաջող միջակ բոլոր-
գիր. — ՍԿԶՐԿԱՏԱՌՔ՝ միայն Աւետարաններու րու-
կիզները կարմրադեղ զարդարներ կան՝ անհշան
արուեստով: Համարները կ'սկսին կարմրադեղ եր-
կաթագրերով. — ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴՔ՝ խորաններու
արտաքին լուսանցքին վրայ եւ դուրսերու բով կան
կարմրադեղ անաթէր լուսանցազարդեր: որոնք տա-
ւելի գծագրական փորձեր են միայն. — ՄԱՆԲԱՆՈՒ-
ԿԱՐՔ՝ չկան. — ԽՈՐԱՆՔ՝ Աւետարաններու սկիզբ-
ները կան կարմրադեղ խորաններ՝ գծագրական շատ
միջակ արժէքով. — ԴԻՉ՝ Յովհաննէս գրիչ. —
ՈՏԱՆՈՂ՝ անձանթ. — ԺԱՐՄԱՆԱՆ՝ ՈՂՔ (+ 551) =
1230. — ՏԵՂԻ՝ Ի. — ԾԱՂԿՈՂ՝ հաւանաբար գրիչը:
Զեռագրիս այժմու տւերն են Մարկան եղբարը,
Հաւկոյ:

ԹԻՇԱՏՈԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆԻՐ՝ Ա. էջ 148. —
«Զբաղմամբդ Զյու. յիշեցիրք:» «Յայտ
ամբ մե՞ծ ա՞ն կա իւր ու՞ր անձն, յամենայն
արարածս, Զի այժմ առ շէշէի եւ զամե-
նայնս անշուշտ, զքաղաքն եւ զգաւառն,
Ա.մ աւելի են գերիքն յաշխարհի քան զա-
գաւառն, եւ նա քիս իրեւ զվիշապ եւ զոչէ

իրեւ զառիւծ, եւ սուլտանն չոռոմոց, աշ-
խարհախումբ յողովով ընդդէմ Նորա, եւ
ամենայն սիրտ ընկեալ եւ զաւրհասն ա-
ռաջի ունի. երանի որ ոչ էի ժամս յայս:»

Բ. էջ 247. «Զբաղմամբդ շէշէի. յի-
շելոյ արժանի սրարէք, ով սուրբք:»

Գ. էջ 334. «Զմեղուցեալ զերիս ար-
ժանի արարէք յիշել, Զյու. քրիստ եւ զծնաւդ-
ն իմ, զի կարաւտ եմ:»

Դ. Նոյն էջը. «Ի թու. հայոց. ՈՂՔ
(1230), յամիս աւգուստոս. ին. աւրն յա-
ւուր կիրակէի եկն առ մեզ Աստուծոյ ձեռն եւ
երբ յեւ զվատ զրոյց, որ եկեալ էր Լեւոն
Բագրատի թագունին ի Վերսալս ի շէշէի-
որ տեսնոյր զիր դուստրն որ էր Զեքեմ Բա-
գրատի Բագրատի եւ տարան զթագունին ի Բե-
շէշէի, եւ անդ ետես զմայրն իւր եւ խաբեց
զթագաւորին հայրն զգործն Կապուսի եւ...
ի Բեշէշէի եւ... եւ զգործն հանին... ի բեր-
դէն, այս այսպէս զործեցաւ եւ ինք յայն
եւ յերկեղի, այլ յառաջագին Աճյ է գիտե-
լի. եւ հաւանաբար զիշէի երեք
որդի եւ բազում զարաւք եւ իւրեւ շէշէ
բազում խուժաղութ ամբողջիւ զեմիտրիաց
ինք ու մարէշ որ պատերազմին, այլ զոր
լինելոց է Աճյ է գիտելի: Այլ արարածքս
ամենայն են ի վրանդին:»

4

Տ Օ Ն Ա Յ Ո Յ Յ

Հին Թիւ՝ չունի

?

ԹՈՒՂԹՔ՝ 257 (= 514 էջը). — ՄԵՆՈՒԹԻՒՆ՝
23X21X7 անգմ. — ԴՐՈՒԹԻՒՆ՝ երկսեւեւ. — ՏՈՂՔ՝
38-39. — ՆԻՒԹ՝ լուս յղկուած թանաք թուղթ. —
ԿԱԶՐՔ՝ խաւարտանայ կողերի՝ ասեղնազորուած
լաթով ծածկուած. — ՄԱԳԱՂԱԹԵԱՑ ՊԱՆՈՒՄԻՐՔ՝
չկան. — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ իրիւ շատ զործածական
մատան մը. ամբողջական կազմը քայքայուած է
և, սկիզբէն ու վերջէն թերթեր ինկած են: Դիտար
յիշատակարանն ալ հաւանաբար ինկած է: Մատ-
կանն, իր մեծագիր հանգամանքէն զատելով, ունե-
ցած պէտք է, բոլոր կաշնպատ կողերի, որոնք քայ-

քայուածն յետոյ է որ ներկայ լաթապատ խաւա-
րարտնայ կողերը դրուած են: Հասարակ գէշ կեր-
պով ազդուած է խոնաւութենէ: Էջերու թուագրումը
մեր կողմէ է եղած. — ԴԱՏԱՐԻ ԹՈՒՂԹՔ՝ չկան. —
ՎԵՐԵԱԳԻՐՔ՝ մոթ են քայ կարմրադեղ վերնագրեր,
յաճախ բոլորգիր եւ երբեմն երկաթագիր. — ԳԻՐՔ՝
սեւ մելանով յաջող բոլորգիր. — ՍԿԶՐԿԱՏԱՌՔ՝ մի-
ջակ յաջողութեամբ, գունաւոր, յաճախ զարդագիր
եւ երբեմն թուղթագիր: Տուներու սկզբնատառերը
կարմրադեղ երկաթագիր են. — ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴՔ՝
ամբողջ հասարակ մէջ կան չորս հատ, րուսական կո.

կիկ բոլորն ալ կարմրադեղ եւ կանաչ ներկուած. — ԽՈՐԱՆԻՔ՝ 385րդ էջին վրայ կայ մեծադիր խորան եւ, քառակուս կոկիկ զծագրութեամբ եւ զունստորումով, Տիրոջ գոյնն է կապոյտ եւ կարմիր: Խորանը քառակուս է 14 քառակուսիներու եւ 8 կէս քառակուսիներու՝ որոնց մէջ զետեղուած են ճերմակ մնացած ծաղիկներ: 291 էջին վրայ երկրորդ խորան մը. որուն տիրոջ գոյնն է կանաչ, կարմիր-կապոյտ զարդանկարներով, իսկ կեդրոնը երկու թռչուններ վիզերէն իրարու փաթթուած. — ԿԻՈՒԹՈՐԱՆԻՔ՝ հինգ հատ. վերոյիշեալ խորանին ռոնով եւ նուազ յաջող զծագրութեամբ եւ զունստորումով. — ԳՐԻԶ՝ Ըրբստազէս. — ՍՏԱՅՈՂ՝ վարդան րահանայ. — ԺԱՄԱՆԱԿ՝ անծանօթ. — ՏԵՂԻ՝ անծանօթ. — ԾԱՂԻՈՂ՝ հաւանաբար գրիչ: Զեռագրիս այժմու տէրերն են Մարիան եղբորը. Հայկա:

Մատենան է Տնագոյ, թղթեայ, որ կը պարունակէ տպագրուող սովորական մասերը, սկսած՝ Եկանոն Զուր Կանոնայ. յաւուր յայտնութեան տն. մերոյ յի. քի. օէն, մինչեւ

Եւ. գոստոսի ժէ. փոխումն է ամառնին և :

ՈՒՇԱՏԱԿԱԿՐՈՒԹԻՒՆԻՔ՝ Ա. էջ 75. — «Քահանայք կրօնաւորք, ժողովուրդք, Ով որ լսէք զաւուրն. իի բերանով ԱՅ ողորմի ասացէք մեզապարզ գրչին Ըրբստազէսն»:

Բ. էջ 289. «Ապագայ առ քս. որ ստացաւ զսա ի հալալ արդեսնց իւրոց իշատակ իւր եւ զմեզաւոր գրչին իշեցէք առ քս. և ԱՅ զձեզ իշէք»:

Գ. էջ 384. «Հազար բերան զոհութի. իւր. Զառ ի գործոց րարեաց տարտամ. և ի չարեաց տեսաք փարթամ. զարիտագէտս անարժան. զիս իշեցէք դուք սրբազան: Զձեզ աղաչեմ հայրք սլատուական. աղաչեցէք զԱՅն բան զի թողցէ զմեզս իմ զանազան. ւարժան առնէ արքայութեան»:

5

Ա. Ի. Ե. Տ. Ա. Բ. Ա. Ն.

Հին Թիւ՝ չաւելի

1636

ԹՈՒՂԻՔ՝ 221 (= 442 էջք). — ՄԵՆՈՒԹԻՒՆ՝ 21¹/₂ × 15¹/₂ × 4 սնդմ. — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ երկսին. — ՏՈՂ՝ 22-23. — ՆԻԻԹ՝ քամակեայ թուղթ. — ԿԶԶՄ՝ ներկայ կազմը վստահաբար իրը չէ, որովհետեւ ետեւի կողքէն յայտնի է որ հաստորիս համար նեղ է եւ ուրիշ գրքէ մը առնուած է: Հասանական է որ առաջին կազմի կողքերն ալ բլլան կաշեպատ փայտեայ, ինչպէս ներկան. որ իր վրայ կը կրէ զարդանկար տաղու մեքեւ եւ քեւեռի հետքեր. — ՄԱԳԱՂԱ. ԹԵԱՅ ՊԱՇՊԱՆԱԿ՝ չկան. — ՀԱՆԳԱՄԱՆԻՔ՝ հաստորս շատ գործածուած աւետարան մը բլլալով բոլորովին քայքայուած է եւ թուղթերուն եզերները մաշած: Շատ աւ թերթեր թաւնուած են. իսկ Մատթէոսի աւետարանի ԻԶ. գլխու 44 համարէն մինչեւ նոյն գլխու 63րդ համարը կը պակսի: Հաստորիս սկիզբը կայ եւսեթի առ կարպիանոս գրած ծանօթագրութիւնը առաջին երկու էջերուն վրայ իսկ յաջորդ ութը էջերուն կը յաջորդեն նոյն ծանօթագրութեանց տախտակները՝ զունստոր խորաններու տակ երկսին: Բոլոր աւետարաններն ալ ունին իրենց սկիզբը բովանդակութիւն. իսկ էջերուն տակ կան համարաբարտի նշանագրեր. — ԴԱՏԱԿ՝ ԹՈՒՂԻՔ՝ 9րդ եւ 10րդ էջերը, ինչպէս նաեւ 15րդ եւ 16րդ էջերը:

նոյնպէս՝ 331-32 եւ 442րդ էջէն սեղին չորս թերթեր. — ՎԵՐՆԱԳԻՒՐ՝ իւրաքանչիւր աւետարանի սկիզբը խորաններուն տակ կան չորս տողով վերնագիրներ. առաջինը զարդակի կամ թռչնագիր՝ քառական կոկիկ զծագրութեամբ եւ երանգաւորումով. իսկ յաջորդ երկու տողերը գրուած են կանաչ, մութ եւ կամ րաց կարմիր ներկով եւ գեղեցիկ երկաթագրով. — ԳԻՐ՝ սեւ մկանով յաջող բոլորգիր. — ՍԿԶԲԻՆԱՏԱՐ՝ չորս աւետարանները կ'սկսին մեծադիր սկզբնատառերով, բոլորն ալ քառական յաջող զծագրութեամբ, առաջինը մարդագիր է, երկրորդը՝ վիշապագիր, երրորդը՝ կենդանագիր իսկ չորրորդը՝ թռչնագիր: Գլուխները կ'սկսին քառական յաջող զարդակի-թռչնագրով. իսկ համարներուն սկիզբը կան կարմրադեղ յաջող երկաթագրեր. — ԼՈՒՍԱՆԱՏԱՐ՝ իւրաքանչիւր աւետարանի սկիզբի խորաններու արտաքին փունակի վրայ կան մեծ լուսանցագրեր. բոլորն ալ կանոնաւոր եւ նուրբ զրծագրութեամբ. կապոյտ ու մութ եւ րաց կարմիր երանգներով ներկուած: Աստղած զատ իւրաքանչիւր գլխու սկզբնատառին արտաքին լուսանցքի վրայ կան նոյն ռոնով ու յաջորդութեամբ լուսանցագրեր, սովորաբար փորագրի. որոնցմէ ոմանք

գարդանկարներ են, իսկ ուրիշները թռչնականկարներ։
Բոլորն ալ կապմիր տիրող գոյնով։ Բայցի ստոնքմէ
ամբողջ հատորին մէջ կան մարդանկար հինգ լու-
սանցագարդեր, անյաջող ու տղեզ զծագրութեամբ
են գունհարումով։ — ՄԱՐԻԱՆԿԱՐԳ՝ չկան։ — ԽՈՒ
ՐԱՆԿՊ՝ հատորին սկիզբը ետսից կարափայտած ծա-
նոթագրութիւնն ու անոնց նստիտակները կը զգա-
նելին կանոնաւոր խորաններու տակ։ Աստղեմէ ա-
ռաջին երկուրը կը ներկայացնեն բաւական յաջող
զծագրութեամբ զարդանկար խորաններ։ որոնց կե-
դրոնը կայ մէկ մէկ սուրբի նկար, երկուքն ալ լու-
սասլանակով։ Բոլորն ալ միջոկ յաջողութեամբ են-
րուած։ Տախտակներու խորաններէն առաջին եր-
կուրը շատ յաջող զծագրութիւններ են. իսկ յաջորդ
վեց խորանները միջակ են իրրեւ զծագրութիւն
և նրանգաւորում։ Այս խորաններէն զատ խորաբան-
չիւր անտարանի սկիզբը կայ մէկ մէկ խորան չորսն
ալ բաւական յաջող իրրեւ զծագրութիւն ու գունա-
ւորում։ Եւրպանչիւր աւետարանի սկիզբը խորան
ներու հանդիպակաց էջին վրայ կան աւետարանիչ-
ներու նկարներ։ Բոլորն ալ կամ յաջող թողադ-
տելով խորաններու արուեստին. — ԿԻՍԱՅԻՐԱՆԳ՝
չկան։ — ԳԲԻԶ՝ վատհարար Սեբաստացի Տէր ՌԵԼ-
րոն. — ՍԱՅՅԱՂ՝ Ստեյի Դրիգոր՝ որդի Անտրիկան. —
ԺԱՄԱՆԱԿ՝ ԲԶԵ (+ 551) = 1036. — ՏԵՂԻ՝ հաւա-
նաբար Սիւ. — ԵԱՂԵՈՂ՝ Տէր Մեհրոն Սեբաստացի,
Զեւարդի այժմեա տէրն է պր. Մարտիրոս Տէր
Ստեփաննան, Այնքանտորէթ.

[illegible]

Արդ աղաչեմ զամենեանս որք հաս-
նիլիք հողեկեցոյց տառիս եւ ամ. ընկալ
սք. աւետարանիս: Ընթեմք ի կամ արի-
նակելով յիշեցէք յաղօթս ձեր սրտի մտօք
ի բարին քս. եւ ի յոյսն եւ ի փրկիչն մեր
յս. զօր-գործք. տեղ. տեղ. տեղ. տեղ. տեղ.
զտանն լեզազն իւր թողուի. ընդ նմին
եւ զամուսինն իւր որ փոխեալ է առ քս.:
Հանդերձ կենդանեօք եւ ննջեցելովք եւ հա-
մայն զարմիւք եւ ազգականաւք եւ բնաւին
արեան մերձաւորքն իմ լինել փառաւոր
յարութեն. արժանաւոր եւ երկնից արքա-
յութեան ժառանգաւոր ընդ ամ. սք. ի քս.
յս. ի տր. մեր որ է աշեալ. ընդ հօր եւ ընդ
սք. հոգոյն այժմ եւ միշտ եւ:

Կերեցաւ ի թզին հայոց ՌԶԼ (1636), ի
հպարթեւ. Կէր Կէր Կէր Կէր, որոյ բարե-
խաւսութիւն. ածային. սր. աւետարանիս
փրկեսցէ զմեզ փրկիչն քս. ե զգաւս այ-
լասն ուրիշն նկուն արասցէ ընդ դէմ հաւա-
տը լոց. քրիստոնէից եւ նմայ փառք յամ.
արարածոց այժմ եւ միշտ եւ յետս. յա-
ւիտենից ամէն:

Արդ երեսս անկեալ աղաչեմ զձեզ ու
դասք քնից և կաճառք լուսափայլ աս-
տեղաց, որք հանդիպիք այս սբ. աւետա-
րանիս, յիւնցէք ի մաքրափայլ աղօթս ձե-
ռառեալ սբ. աւտարանիս, շնորհ ինչն. որ
ստացաւ զսայ ի հալալ եւ ի յարդար վաս-
տակոց իւրոց. յիւստակ իւր հոգուն ի զուռն
ք. ինչ. ինչ. տնջինք իւրտկ. եւ իւր
հօրն աշխիւն մօրն լաւիւն, և իւր որդոցն
որ առ լէճ փոխեալ են, լաւիւն և լաւիւն
և գիւր եղբայրն. լաւիւն, և որդոյն լաւիւն,
և իւր պապուն լաւիւն, պապուն աշխի-
ւն, մօրն աշխիւն, և իւր դստերացն լաւի-
ւն, աշխիւն, և իւր որդուն լաւիւն մօրն
աշխիւն, և իւր աղջկանն լաւիւն, և իւր մեծ
մօրն լաւիւն, և իւր մեծ պապուն լաւիւն
և իւր ամուսն լաւիւն, և ամ. արեան մեր-
ձաւրցն. կենդեանացն. և ննջեցելոցն կր-
ցողաց և լսողաց և որք սրտի մտաւք զո-
ղորմին ասեն ամէն հայր:

Խնամատարն և լաւ պահողն ունի. ի
յլձի և յամ. սրց., եւ յանդգնաբար քն
զմասն յուղայի առցեն և զպատիւն կա-
յենիս:

15. էջ 263. — «Նորին Քրդ. վս. ողէվարին ի բանն Որդ առէք զապառազինութիւն աշխարհի վրէժն ի զիսն հարկանել չրին. քաբ. չրեւ. »
16. էջ 280. — «Նորին Քրդ. վս. մահու. ի բանն է. պատուական է առջ. տն. մահ սրբոց. »
17. էջ 295. — «Նորին գրիգորի Քրդ. վս. նեւ իջ. ի բանն պատեկ. է առջի. տն. մահ սրբոց իւրոց. »
18. էջ 369. — «Նորին Գրիգորի վս. մահու ի բանն պատուական է առջի տն. մահ սրբոց իւրոց. դարձեալ երեք կրնել պարտ է գրանս աշխ. »
19. էջ 346. — «Նորին ի Բանն երկու չարժի երկիր. հ. չորդին. ոչ հանդարտէ լաւ ի մասս սոյումնն. »
20. էջ 357. — «Նորին գրիգորի. բուն բարեգանդանն. լաւաջին կիրակին. Ող ու հալիցն. ի բանն Մրդ. ի պատուի էր. ե ոչ ի մաղաւ. հաւատարեաց անասնոց անբաւ Նիդ. »
21. էջ 370. — «Նորին գրիգորի ի բանն ճրագ մրմոյ. ակն է. եթէ ակն քո առատ է. »
22. էջ 378. — «Նորին վս. է. մահու չարի մաղաջն ի բնն. . . տր. աշայ իմոց զի մի երբեք. »
23. էջ 407. — «Նորին Գրիգորի Քրդ. վս. պահոց ի բանն լուսացարուք սրբեցարուք. ընդեցէք զլարիս յանձանց ձերոց առջի. »
24. էջ 417. — «Նորին. վս. խափուե. ի բանն. լուսացարուք սրբեցուք ընդ. »
25. էջ 435. — «Նորին վս. երկդ. կիրակիին. ի բանն Ոչխ. . . պատանէ եւ ցանդին. կամ թէ. է ժմեկք. վրսեայցին ի վերայ քո. »
26. էջ 443. — «Գրիգորի քրդ. պահոց. ի բանն պահել զվս. տիւ ե զվս. զիւեր. ապա քաղցեալ. »
27. էջ 459. — «Գրիգորի վս. աղօթց. ի բանն Ղուկու. աւետի. Պարտ է Յամ. ժմ. յաղթա կայ ե մի ձանձրանալ. »
28. էջ 477. — «Նորին. երդ. — կիրակիին վս. զլիմանէ ե խափուե. ի բանն լաւ միտք էր. որդիք լաւ կրտսերն ցնայրն. տոբ ինձ բաժին որ անգործ յընչիցդ ե նա բաժանեց նց. զկեսն. »
29. էջ 500. — «Նորին. Գրիգորի. Քրդ. Զորդ. կիրակիին. ի բանն Մի երկնչիւր. »
30. էջ 514. — «Նորին Յաղագս տնտես. ի բանն Ոչ մի էր մեծատուն. որոք էր տնտես ե եղև. ամբաստանութի. »
31. էջ 529. — «Նորին ի ինկդ. կիրակիին. վս. հոց. ե մրմոյ. ի բանն Դատու. մի էր ի յղլի. ուրեմն. Յայ. ոչ երկնչէր. ե ի մրդկեւ. ոչ ամաշէր. »
32. էջ 551. — «Նորին. վս. սրբոյն. Գրիգորի.

- լուսացարդն մեր որ. ի բանն նմանոց ինձ երեքուք որպէս քրիստոսի. »
33. էջ 580. — «Նորին Գրիգորի վեցերդ. կիրակիին վս. մահ. ե կատար. ի բանն Որթուն կցէք. զի ոչ զիտէք երբ տէր տանն գայցէ յերեկորեայ եթէ ի մէջ գեւեւ. »
34. էջ 591. — «Նորին ս. յրեւ. աղարու. բնն. հիւնդ. Ղաղարոս. ի Բեթանիայ. ի գեղչէ մարեմ. ե մրթ. քո. նր. . . »
35. էջ 607. — «Նորին. վս. ծաղկաղարդին. ի բանն ուրախ լեր յոյժ դուստր. սխմի. ահա թղր. քո դայ հեղ. նստել յէշ. եւ յիւկ իւոյ. »
36. էջ 620. — «Նորին գրիգորի վս. մեծի երկուքթի ե աւագքթին թնն. ի եկզրնէ. տր. զերկիր հաստատ. »
37. էջ 645. — «Նորին. ասացել. մեծ գըթին. ի խնդր ջրեղեղին ի բանն եւ այս եւ ձեռնդ Նոյ. »
38. էջ 664. — «Նորին գրիգորին. լաւացեալ Մեծի Զորեքթի. ի բանն. եւ իրեւ եկն յս. ի տուն սխմին բորտի. մատեա. առ նա կին մի. Որ ունէր. լիշ. եւղոյ ձանրաքին. եւ թախեց. ի զիւ. նր. եւ տուան ի եկե. ի նոյ. եւղոյ. »
39. էջ 679. — «Նորին գրիգոր. ասցել. Մեծի հինկթթին Ուտեալին ի բանն Որդ ջուր ի կոնքն եւ հառ զենջակ եւ լուսայ զոտս աշկրտացն. »
40. էջ 732. — «Գրիգորի Մեծի չարաթին լաւացեալ ի թաղումն տեառն. ի բանն տն. որ աւեր ոպ. էր. յունանի ի վար կրտին. զերիս ախե ե զերիս զիւեր. նոյնպ. եւ որդի մրդոյ. եղիցի ի սիրտ երկրի զերիս տիւս ե զերիս զիւեր. »
41. էջ 760. — «Գրիգորի. Քարոզ. Մեծի պատկի կիրակիին. վս. յարեւ. տն. մերոյ յի. քի. ի բաներոյն սողօլմանի Որ նստիս ի պարտէզս. այլք անասն քեզ ձայն քո լսելի արայ ինձ. »

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐՈՒԹԻՒՆՔ՝ Ա. էջ 790. —

«Որչառակ է վար. . . զիրքս շահեմն ուրեւան իւր կողակցոյն էրքէ ե իւր ուրազեցն հարգեմն եւ նահապեմն օծադրեմն օտիւրեմն եւ զրստերացն խաղաղեմն. քոյն. եւ օտիւրեմն. եւ իւր ծընողաց եւ եղբայրցն եւ ամ. արեան մերձաւորացն ամէն. եւ ետ յիշատակ ի ձեռն քո. յահապեմն որ է յիշատակ քո. օծադրեմն. զոր տր. լիճ բարձր վաւելի տայցէ. ամէն հաղար ամէն. եւ ոչ ոք ունի իշխանութիւն ի զրբանէ սուրին հանել ոչ ի յորդուց. եւ ոչ ի զրստերաց եւ

7

ՄԵԿԵՆՈՒԹԻՒՆ ՍԱՂՄՈՍԻ

ԵՒ

ՔԱՐՈՋԳԻՐ

Հին Թիւ՝ չուսի

1694

ԹՈՒՂԹՔ՝ 394 (= 788 էջր). — ՄԵՆՈՒԹԻՒՆ՝ 21 × 15 × 6 սեղմ. — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ երկսիւն. — ՏՈՂՔ՝ 32 — 33. — ՆԻԻԹ՝ բամպակեայ մոզադրանման թուղթ. — ԿԱԶԻՄ՝ կտշեպատ վայտեայ միայն թիւկուրով Կողքերուն վրայ կը նշմարուին զծագրական տաղուժեր եւ թեւոյի հետքեր. — ՄԱԳԱՂԱԹԵԱՅ ՊԱՆՊԱՆԱԿ՝ չկան. — ՀԱՅՄԱՐԱՆՔ՝ րացի կազմէն՝ որ յայլայտում է թիկունքէն, հատորը րասական լաւ վիճակ կը ներկայացնէ՝ վերի կողմէն խոնաւու. թեւն աւերը յստակ կ'երեւայ. սկիզբէն րանի մը թուղթ կը պակսին, Կարգ մը թերթեր կազմէն անջատուած են, էջերու կողմնակի լուսանցքներուն եւ վարի կողմը կան համարարաւոր ժայնակներ, Բնագրին զանազան էջերուն մէջ կան սաղմոսաց կանոններու ցանկերը. — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹՔ՝ հատորին վերջը կան երեքուկէս թերթ. — ՎԵՐՆԱԳԻՐՔ՝ խրատանկիւր զլուխ ունի կարմրադեղ երկու կամ երեք սողով վերնագրեր. — ԳԻՐ՝ սեւ մեյակով մանր նոսր գիր. — ՍԿԱՐԱՍԱՆՈՐ՝ բոլոր հատորին մէջ կան ընդամէնը 184 հատ սկզբնասաւոր. կոկիկ գծապրոթեամբ եւ երանգաւորումով, Ասոնց մեծ մասը թուղթով է լակ փորը մասը զարդաւոր. համարները կ'սկսին կարմրադեղ զիւրազիր նոսրագրերով, Շատ մը նախադասութիւններ կարմրադեղ են. — ԱՌԻՄԱՆԱԶՋԱՐԴՆԻՐ՝ իւրարանջիւր զխոս սկզբնատառի հանդիպակաց լուսանցքին մէջ կայ լուսանցազարդ մը նոյն ոճով եւ երանգաւորումով, Ամբողջ հատորը ունի 184 լուսանցազարդ. — ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ՝ չկան. — ԽՈՐԱՆՔ՝ չկան. — ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ՝ 8 հատ. բոլորն ալ լուսանցազարդերու ոճով եւ կարմիր-կապոյտ երանգաւորումով. — ԳԻՐԶ՝ Թուսա. — ՍԱՍՏՈՂ՝ անծանօթ. — ԺԱՄԱՆԱԿ՝ ՌՔԳ (+ 551) = 1694. — ՏԵՂԻ՝ անծանօթ. — ԵԱՂԿՈՂ՝ նոյն ինքն գրիչը, Ձեռագրիս այժմու տրին է պր. Մարտիրոս Տէր Ստեփանեան. Այնքանտրէթ:

Մատենան է ՄԵՐՈՒՆԻՆ Սաւոնի, ԿՈՍՏԱՆՍՆՈՒՆԻ, ՍԱՂՄՈՍԻ, ՍԱՂՄՈՍԻ, ՍԱՂՄՈՍԻ ԵՒ ՔԱՐՈՋԳԻՐ:

Կը պարունակէ բոլոր սաղմոսներու, առանկներու, ժողովողի և երգ երգացի մեկնութիւնը, Ասոնցմէ զատ կան հետեւեալ քարոյները.

1. էջ 118. — Վերին քրդ. մասն է րանս. Անա չիփ. եղիթ գաւառը:
2. էջ 122. — Վերին քրդ. վս. վրդադ. է րանս. նման է քանդակէ մզկիթ:
3. էջ 127. — Վերին քրդ. վս. ողորմ. է րանս. սղախ. նրանի որ խորի գաւ:
4. էջ 151. — Վերին քրդ. վս. համարմանն է րանս. համարման. ԱՅ աւրան. և որ. մեր ձայն:
5. էջ 171. — Վերին քրդ. վս. աղախար. է րանս. որ աւ. Առանկ լաւ՝ գիտ լան. րէնս. և է մզ. իմաց. որ. աղա զիս:
6. էջ 196. — Վերին քրդ. վս. ցիւրապաւան. է րանս. որ աւ. Զարթիթ. փառք իմ և եւ զարթեայ առաւտուց:
7. էջ 225. — Վերին քրդ. բոլոր քառանկէն է րանս. Անցաթ մեր ընդ հար և ընդ ջուր և հանիթ զմեզ է հան:
8. էջ 272. — Վերին քրդ. է րանս. սաղմոսին. Բանկարձակի տառակեցան. պակա. անցան և եղեն երազ:
9. էջ 282. — Վերին քրդ. վս. տանջանաց. և խրատուց. և վս. մարտաց. եւ հաղորդի և ս րանս. սաղմոսին:
10. էջ 304. — Վերին քրդ. վս. հատուցման. չիթ է րանս. սաղմոսին որ աւ. հատուց զաւ. ցայ լերուց. է. պատիկ. նախատին. զոր նախատեաց:
11. էջ 319. — Վերին քրդ. վս. զատուի. է րանս. սղմին. զատար. րէթ որոյն և այլոյ իրաւար. տնանցին և խանարի:
12. էջ 337. — Վերին քրդ. վս. սեղան. լոյս:
13. էջ 409. — Վերին քրդ. վս. մասն է րանս. սղմին. որ աւ. Մարգար. որպէս խոսոյ են աւար. սղ. ծաղիկ վայրի ալեղ. ծղ:
14. էջ 424. — Վերին քրդ. վս. լարե. է րանս. որ աւ. մզկիթ. Առաքե. զգիթ քս և ստանաւ:
15. էջ 536. — Քարդ. է զմ. եղցայ. և որ. կուսին. է րանս. որ աւ. Արի որ. է հան. զիստ քու:
16. էջ 544. — Քրդ. Միարանկ:
17. էջ 518. — Վերին քրդ. վս. անկոյ է րանս.

- որպէս իւր զի իշխան է զիսն. և ի մարտան.
 և իմ. 13»
 18. էջ 553. — «Քարոզ կիրակմտի. 3
 19. էջ 577. — «Քարոզ վա. աղօթից. ի բանն.
 Ուղիղ եղիցին աղօթք իմ. խունկ առջի.
 հմրձմն. ձեռց. 3»

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ՝ Ա. էջ 788. —
 «Այլ և զիս գանարժան և զեղկելի.
 զփճուն զրիչս. և Բաժնայ սպասուոր բանի.
 և սոսկ անուամբ իշխ. աղաչեմ զսր.
 ընթերցողդ. և զսխրոյժ մտաւորսդ. յիշել
 ի սր. և ի մաքրափայլ աղօթս ձեր. և մե-
 ղայ թողութի. հայցել մեզ և ծնողաց մե-
 րոց և ուսուցչաց. և ամ. արևան մերձա-
 ւորաց. և Աձ զձեզ յիշեացէ և կտրեսցէ.
 զխնդրուածն ձեր ամէն. Այլ և աղաչեմ
 անմեղադիր լինել սխալանաց. և խոչորուն.
 զրոյս զի կար մեր այս էր. և ապա ին.
 տարի էր որ զիր չէի զրեր թարկ տըւեր էի
 վրտն. և կաւ մեր երկիրն մէկ քանի ըսկ.
 ձկնց վրանիս հարկ եղեր վերանիս թէ գրէ.
 մի մեղադրէք մէկ որ աչերս զլացեր է մէկ
 որ վաղուց զիր չէի զրեր անմեղադիր ե-
 ղիր հոգևոր հայր իմ յիշես ի մաքրափայլ
 յաղթս քո. Գրեցաւ զիրս ի թվականիս
 հայոց Ռժնի (1694) ին. ամէն. 3»

Բ. էջ 625. — «Այլ և եղկելիս յամի.
 և թշուառացեալս ոգի. անարժանս և յետ-
 նակացս յամի. Բաժնայ պիտ անուն փափաղող
 բանի Էջայսմ տառի. յերեսս անկեալ
 մաղթեմ զամէն երջանիկ. բանասէրքդ. որ

յետ մեր հանդիպիք սմյ. ընթերցումն կամ
 ի պաղափարումն. Զի ի մաքրափայլ աղօթս
 ձեր յիշման արժանի սոնիցէք զմիզ հան-
 գերձ ծնողք մերոյք. և ամ. արևան մեր.
 ձաւորք. և սխալանացն և խոչորուն.
 զրիս անմեղադիր լինել աղաչեմ. զէրայ
 ին. տարի էր զիր չէի զրեր աչերս այլէր
 զլացեր. շատ նեղութիւնով զրեցի. զի այս
 չափ էր կար մեր. այլ և կարի շտապով էր.
 նաև զամ. երախտաւորս ի սմ. յիշել ի տր.
 և մեղաց թողութի. հայցել. զոր և ձեզ
 յիշողացդ և մեզ. առ հասարակ ողորմեսցի
 քս. ի միւսանգամ զալստեանն իւրում և
 եկալք ձայնին արժանաւոր արասցէ լսիւ
 նախն. ի թվկնիս. Ռժնի (1695) 3»

Գ. էջ 51. —

«Ձանարժան զծող մին զրումս փափաղող բա-
 նի. աղաչեմ յիշել ի տր. և մեղաց թողութի.
 հայցել. 3»

Դ. էջ 191. —

«Զթուառացեալս ոգով. զրումս զծող մին.
 աղաչեմ յիշել. և մեղաց թողութի. հայցել. յա-
 մնապետի առ. մերմ. քէ. զոր և ձեզ պար-
 զեեսցէ. 3»

Ե. էջ 737 [կարմրադեղ է գրուած]. —

«Համառոտ հաւաքումն ի տեսութի. լուծմանց
 երգչ երգոյն. Աշխատասիրեալ զիլլութիւնս հա-
 կոյի. Արի երջանիկ նոստորի. և քաջ փրկի-
 սոփայ ի հայոց Աշխատ. ետառնին Յովնե. ո-
 ռոտնեցոյ ի լուսաւոր բանից վղպտին. վար-
 զանայ. 3»

ԹՈՒՂԹՔ՝ 306 (= 612 էջը). — ՄեծնՈՒԹԻՒՆ՝
 30 × 21 × 4 սնդմ. — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասին. — ՏՈՂԹ՝
 31. — ՆԻԻԹ՝ րամկակայ ճերմակ բարակ թուղթ. —
 ԿԱԶԻՄ՝ կաշկապտ խաւարարտեայ սեւ. զծագրական
 տաղուանեով. Կողքերուն կեղրոնները չորս խա-
 չեր. — ՄԱԳԱՆԱԹԵԱՑ ՊԱՇՊԱՆԿՔ՝ չկան. — ՀԱՆ-
 ԳԱՄԱՆՔ՝ մօտ ժամանակի զործ է և շատ քիչ զոր.
 ծածուած, որով մնացած է անկզմ. 207 և 208 էջն.

րու վրայ կայ Յովնանու աւետարանի սկիզբը. արա-
 բերէն լեզուով 54րդ էջին վրայ կայ 50րդ Սաղմոսի մէկ
 մասին արարերէն Թարգմանութիւնը (Ողորմեա ինձ
 Աժ. րոտ մեծի. . .). — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹՔ՝ սկիզբը
 էջ 1-54. 189-190. 209-210. 533-534 և 595-612
 էջերը. — ՎԵՐԿԱԴԻՐՔ՝ կարմրադեղ նոսրազիր վեր-
 նագրեր կան. — ԳԻՐ՝ սեւ մեկնով նոսրագիր. —
 ՈՂԶՐԱՆԱՍԻՐՔ՝ միայն սկիզբը սեւ մեկնով զծուած

Ս Ս Վ Մ Ո Ս

Հին Թիւ՝ չուշի

?

ԹՈՒՂԹՔ՝ 75 (= 150 էջը). — ՄԵՆՈՒԹԻՒՆ՝ 21¹/₂ × 15¹/₂ × 2¹/₂ սնդմ. — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ երկսին. — ՏՈՂՔ՝ 21. — ՆԻԻԹ՝ թուղթ. — ԿԱԶՄ՝ կաշեկազմ փայտեայ. կողերուն վրայ բեւեռի հետքերով. — ՄԱԳԱՂԱԹԻՒՆ ՊԱՆՊԱՆԿՔ՝ չկան. — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ հատորս սկիզբէն եւ վերջէն ցնցակեր է. Խերթեր կը պահպին թէ՛ սկիզբէն եւ թէ՛ վերջէն. — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹՔ՝ չկան. — ՎԵՐՆԱԳԻՐՔ՝ կիսախորաններուն տակ կան՝ կարմրադեղ եւ մութ կարմիր, բոլորգիր եւ երկաթագիր. — ԳԻՐ՝ սեւ մեկնեղ բոլորգիր. — ՍԳՋԱՆԱՏԱՌՔ՝ բազմաթիւ, բոլորն այլ կարմրադեղ ու ստուերագիր, զուրկ ուրուեստէ, Աստեղմէ ոմաներ թռչնագիր են եւ ժամեր այլ զարդագիր. Համարները կ'սկսին բաց եւ զոց կարմրադեղ երկաթագրերով. —

ԼՈՒՍԱՆՅԱԶԱՐԴՔ՝ արուեստէ զուրկ՝ կը զարդարեն կիսախորաններու ուրուարին լուսանցքներն ու զլուխներու սկզբնատառերու եզրերը. բոլորն այլ կարմրադեղ լաման սկզբնատառերուն. — ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ՝ չկան. — ԽՈՐԱՆՔ՝ չկան. — ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ՝ հինգ հաս. բոլորն այլ կարմրադեղ եւ արուեստէ զուրկ. — ԳՐԻԶ՝ անծանօթ. — ՍՏԱՅՈՂ՝ անծանօթ. — ԺԱՄԱՆԱԿ՝ անծանօթ. — ՏԵՂԻ՝ անյայտ. — ԾԱՂԿՈՂ՝ անծանօթ:

Մատենան է Ս-ը, թղթեայ, պակասաւոր:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ՝ չկան:

Ս Ս Վ Մ Ո Ս

Հին Թիւ՝ չուշի

?

ԹՈՒՂԹՔ՝ 215 (= 430 էջը). — ՄԵՆՈՒԹԻՒՆ՝ 16¹/₂ × 11¹/₂ × 5 սնդմ. — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասին. — ՏՈՂՔ՝ 17. — ՆԻԻԹ՝ թուղթ. — ԿԱԶՄ՝ կաշեկազմ փայտեայ. լանջքով եւ թիկունքով, լանջքը խանգարուած. Կողերուն վրայ կան բեւեռի հետքեր. — ՄԱԳԱՂԱԹԻՒՆ ՊԱՆՊԱՆԿՔ՝ չկան. — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ հատորս լաւ պահուած չէ. կարեւոր մէկ մասը ցնցակեր է. Խերթերը սոճուած են. Սկիզբի շուրջ 1¹/₂ թերթերը այրած, զորացած եւ ճմրթկուած են. հատորին սկիզբին, ներքին եւ վերջին մասին մէջ թերթեր կը պահպին. — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹՔ՝ չկան. — ՎԵՐՆԱԳԻՐՔ՝ եռատող բոլորգիր կարմրադեղ վերնա. զրեւ կան. միմանք երկու տողով են. — ԳԻՐ՝ սեւ

մեկնով միջակ բոլորգիր. — ՍԳՋԱՆԱՏԱՌՔ՝ կարմրադեղ եւ խիստ անյարգող՝ թռչնապիւր ու զարդագիր. — ԼՈՒՍԱՆՅԱԶԱՐԴՔ՝ անյարգող. կը զրաւեն փոքրաթիւ լուսանցքներ, բոլորն այլ կարմրադեղ. — ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ եւ ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ՝ չկան. — ԽՈՐԱՆՔ՝ երեք հատ, անխիւստ ու անյարգող. կարմրադեղ. — ԳՐԻԶ՝ անծանօթ. — ՍՏԱՅՈՂ՝ անծանօթ. — ԺԱՄԱՆԱԿ՝ անծանօթ. — ՏԵՂԻ՝ անծանօթ. — ԾԱՂԿՈՂ՝ անծանօթ:

Մատենան է Ս-ը, թղթեայ, պակասաւոր:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ՝ չկան:

12

Ս Ա Վ Մ Ո Ս

Հին Թիւ՝ չուենի

1681

ԹՈՒՂԹՔ՝ 194 (= 388 էջր). — ՄԵՇՈՒԹԻՒՆՆ՝ $15 \times 10^{12} \times 4$ սնդմ. — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասին. — ՏՈՂԹ՝ 19. — ՆԻԻԹ՝ լու թուղթ. — ԿԱԶՄ՝ կա ե. կազմ փայտեայ՝ յանջրով եւ թիկունքով՝ Կողմերուն վրայ կան բեւեռի հետքեր, Կողմին կաշին հնամաշ՝ թիկունքին ու երեսներէն. — ՄԱԳԱՂԱԹԵԱՅ ՊԱՀՊԱՆԱԿ՝ չկան. — ՀԱՆԳԱՄԱՆԹ՝ շատ անխում պահուած է. Ակիզրի էջերը ցնցակեր են. իսկ վերջի թերթերը կը կրեն խոնաութեան հետքեր եւ կարգ մը էջեր կը սլակսին. — ՊԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹՔ՝ չկան. — ՎԵՐՆԱԳԻՐԹ՝ րաց եւ գոյ կարմրաղեղ վերնադրեր կան՝ նոսր գրով գրուած. — ԳԻՐ՝ սեւ մե. յանով նոսրագիր՝ միջակ. — ՍԿԶԲԱՏԱՌԹ՝ անյաջող զարդագիր եւ թռչնագրեր, բոլորն ալ կարմրաղեղ. — ԼՈՒՍԱՆՅԱԶԱՐԹ՝ չկան. — ՄԱՆՐԱՆԿԱՐԹ՝ չկան. — ԽՈՐԱՆԹ՝ վեց հատ, կարմրաղեղ՝ զուրկ ճաշակէ ու արժէքէ. — ԿԻՍԱԽՈՐԱՆԹ՝ չկան. —

ԳՐԻՉ՝ վարդան երէց. — ՍՏԱՅՈՂ՝ անծածոթ. — ԺԱՄԱՆԱԿ՝ ՌձԼԱ (+ 551) = 1681. — ՏԵՂԻ՝ անծածոթ. — ԵԱՂԿՈՂ՝ անծածոթ.

Մատենան է Ա—Է, Թղթեայ, պակասաւոր:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ՝ էջ 380. —

«Որոյ ծառայ և անպիտան վաթար ոտից կոխան հող և փռչի միայն թէ՛ ընկալայ ի յանարգայ մեծար. Վ—Է, Երէջ, Աւարտ տեղաց զսայ ի թվականութե. Ռձ. եւ ԼԱ. ամին ի մարտ ամսոյ. իւ. Եղբարք մի ձեւադրէք ի խօշորութե. գրոյս զի կար մեր այս է »:

13

Ս Ա Վ Մ Ո Ս

Հին Թիւ՝ չուենի

1703

ԹՈՒՂԹՔ՝ 184 (= 368 էջր). — ՄԵՇՈՒԹԻՒՆՆ՝ $21 \times 15^{12} \times 5$ սնդմ. — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ երկսին. — ՏՈՂԹ՝ 21. — ՆԻԻԹ՝ թուղթ. — ԿԱԶՄ՝ կաշեկազմ փայտեայ. — ՄԱԳԱՂԱԹԵԱՅ ՊԱՀՊԱՆԱԿ՝ չկան. — ՀԱՆԳԱՄԱՆԹ՝ յայտնի է որ մատենան շատ գործածուած գիրք մը եղած է. Ամբողջ հատորը ո՛չ միայն բոլորովին լրացաւորուած, այլ էջերու արտաքին եզրերը փտած, կարգ մը էջեր ինկած կորսուած ըլլալով. սուրբեր գրով էջեր տեւեցուած են. — ՊԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹՔ՝ չկան. — ՎԵՐՆԱԳԻՐԹ՝ կարմրաղեղ. — ԳԻՐ՝ սեւ մեկնով միջակ բոլորգիր է հատորին սկզբնական գրութիւնը. սակայն ինկած էջերու տեղ այլազան գրութեամբ անարժէք յանելուածներ եղած են. — ՍԿԶԲԱՏԱՌԹ՝ կարմրաղեղ թռչնագիր-զարդագրեր կան, զուրկ գծագրական արժէքէ. — ԼՈՒՍԱՆՅԱԶԱՐԹ՝ սկզբնատուներու արժէքով եւ յաջողութեամբ, արտաքին յուսանցքներու վրայ. —

ՄԱՆՐԱՆԿԱՐԹ՝ չկան. — ԽՈՐԱՆԹ՝ եւ ԿԻՍԱԽՈՐԱՆԹ՝ չկան. — ԳՐԻՉ՝ Գրիգոր դպիր. — ՍՏԱՅՈՂ՝ անծածոթ. — ԺԱՄԱՆԱԿ՝ ՌձԻՐ (+ 551) = 1703. — ՏԵՂԻ՝ Գեորգիանիկ Մարաշ. — ԵԱՂԿՈՂ՝ ինքը գրիչը. Սեպ. հսկանութիւն պր. Գ. Միքայէլեանի. Հալէպ:

Մատենան է Ա—Է, Թղթեայ, պակասաւոր:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ՝ էջ 363. —

«Փառք փառաւորեալ երրորդութե. և զեւրակատար ամուրթե. երիս անձնաւորութե. և միակի բնութե. հօր և որդոյ և հօգուոյն սրբ. այժմ և միշտ և յաւիտեան ամէն. Շնորհիւն ԱՅյ և ողորմութ. նորին յանկելեալ աւարտեցաւ հոգնուազ քնարա դաւ»:

թէ ածահօրն. մարգարէին: Որ ունի յինքն
զբոլոր տաւրէնութի. քի: Գրեցաւ երգա-
րանաս ի թիվականիս ՌՃՈՒՅ (1703). զիւր
տարոյ է: և տանուտէրն կշիռն: օգոստոս
ամսոյ ժն.: և ձեռամբ քրիստոնէական և ա-
նախապատ քուն բանի. հող և փուշի քրիստոն-
էական աշխատեցայ և զրեցի յերկիրն քրիստոն-
էական մայրաքաղաքն ի մարտի զօստոն քրիստոն-
էական եկեղեցի. ի կաթողիկոսութեանն ինքնիշխան
քան. քրիստոնէական և ի հրեանէն. քրիստոնէական.
Յերեմի քրիստոնէական և ի հրեանէն քրիստոնէական.
ուսուցիչացն իմ քրիստոնէական և իմ մար-
տապաւոր հօրն իմ քրիստոնէական և մօրն իմ հօ-
ւորն և իմ եղբարց քրիստոնէական և իմ եղբարց
հօր եղբօրս քրիստոնէական և որդոց քրիստոնէական. քրի-

ստոնէական քրիստոնէական և միւսուս հօր եղ-
բօրս և որդոյն քրիստոնէական և մեծ պապս
քրիստոնէական. և մեծ մայրս յաջնայն որ բա-
զում աշխատանք ունին ի վր. իմ խնդրեմ
յիմն զիւրեանց աշխատանցն տր. քս. փո-
խարէն զիւր արքայութիւն պարգեւէ ամէն:
Եւր երես անկեալ աղաչեմ զձեզ դասս սր-
բազանից որ պահիք սմա յուսանելով կամ
տեսանելով կամ օրինակելով յիշեցէք ի
մաքրափայլ աղօթս զմեղաւոր զրօզ սորա
տորպս ամենեցուն քրիստոնէական հայրք և
եղբարք իմ առաջին զիւրքս է որ աւարտ
ածի անմեղադիր լերուք սղալանացս իմ և
որ յիշէ... յիշեալ լիցի առ ո:

14

Ա Ա Ղ Մ Ո Ս

Հին Թիւ՝ Հաւեի

?

ԹՈՒՂԹՔ՝ 143 (= 286 էջք). — ՄեծՈՒԹԻՒՆ՝
22՝₂ × 17՝₂ × 31՝₂ սեղմ. — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ երկսիւն. —
ՏՈՂԹ՝ 20 - 21. — ՆԻԹԹ՝ քամպակեայ թուղթ. —
ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ փայտեայ. — ՄԱԳԱՂԱԹԵԱՅ ՊԱՆ-
ՊԱՆԱԿՔ՝ չկան. — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ հատորս շատ գոր-
ծածական զիրք մը ըլլալով, մաշած է և բանիցս
նորոգուած: Էջերու վարի արտարին եզերները
փտած են. կազմը քայքայուած է և սկիզբն ալ
ցեցակեր. — ԴԱՏԱԿ ԹՈՒՂԹՔ՝ չկան. — ՎԵՐՆԱ-
ԳԻՐԹ՝ զլուխներու սկիզբները կան կարմրադեղ վեր-
նագրեր. քոյորգիր և կամ երեսն երկաթագիր. —
ՈՎԶՐԱՏԱՏԱԹՔ՝ զլուխները կ'սկսին բաւական կոկիկ
կարմրադեղ թղթագիր-զարդագրերով. — ԳԻՐ՝ սև
մետաղ միջակ քոյորգիր. — ԼՈՒՍԱՆՆԱԶԱՐԴՔ՝ բա-
ւական կոկիկ. կը զարդարեն հատորը, սկզբնաւա-
րներու ռճով զծուած. — ՄԱՆՐԱՆԿԱՐԹ՝ չկան. —

ԹՈՐԱՆԹ՝ չկան. — ԿԻՍԱԹՈՐԱՆԹ՝ չորս հատ, կար-
մրադեղ պարզ մաթիֆներով: Առաջին էջին վրայ
խորանի մը ուրուագծու մը կ'իսկատար է ձգուած. —
ԳՐԻՑ՝ Դաւիթ. — ՍԱՆՈՂ՝ անծանօթ. — ԺԱՄԱՆԱԿ՝
անծանօթ. — ՏԵՂԻ՝ անծանօթ. — ԵԱՂԿՈՂ՝ նոյն
ինքն զրից:

Մատենան է Ստեփան, և կը պարունակէ
բացի սաղմոսներէ՝ ուրիշ սաղմոսներու մէջ
սովորաբար գտնուած աղօթքներ:

ՅԻՇԱՏԱՍԿԱԿՐՈՒԹԻՒՆ՝ էջ 31. —
«Զմեղսաներկ և զանաւան ինքն քրիստոնէական,
աղաչեմ յիշել ի մեղաց թողութիւն, և ԱՅ
զձեզ յիշեսցէ ամէն ո:

Մ Ե ԿՆ ՈՒԹԻՒՆՆ Թ. ՊՍՏՍՐԱԳԻՒ

Հին թիւ՝ չաւնի

?

ԹՈՒՂԹԻՔ՝ 204 (= 408 էջք). — ՄԵՇՈՒԹԻԻՆ՝ 15 × 10 × 3½ սնդր. — ԳՐԹԹԻԻՆ՝ միասիրն. — ՏՈՂԻՔ՝ 14. — ԴԻԻԹԻՔ՝ քամոյակայն լաւ թողղք. — ԿԱԶԻՐ՝ կաշնիպառ ժայռոյն՝ լանջոյով եւ թիկուն. — իւր. կողքերուն վրայ կան գծազարդակն սաղորժեր եւ քեւեթի հետքեր. — ՄԱԳԱՂԱՅԱԾԱՅ ՊԱԶԱՆԱԿԻ՝ չկան. — ՀԱԳՆԱՄԱՆԻՔ՝ շատ լաւ պահուած է շնորհիւ տեղուն կազմին եւ իւր գործածութեան. — ԴԱՏԱՐԻՔ ԹՈՒՂԹԻՔ՝ չկան. — ՎԵՆԵԴԱԹԻՐԻՔ՝ կարմրադեղ ետորազիր. — ԳԻՐ՝ սև մկնեով ետորազիր. — ԿԱԶԱՆԱՏԱԹԻՔ՝ կարմրադեղ երկաթազիր. — ԳԻԻՃ՝ անծանօթ. — ԿՍԱՐՈՂ՝ անծանօթ. — ԺԱՄԱՆԱԿ՝ անծանօթ. — ՏՂԻՔ՝ անծանօթ. — ԻՄԱԿՈՂ՝ չկայ. 26 սաղարի այժմու տէրն է պր. Գ. Միքայիլեան:

Մատենան է Մեկնութիւն Ա. Պատգամի,
համառոտեալ Աբէղիէի Թահմաթ-Պաշայի
կողմէ: Կը պարունակէ հետեւեալ
գլուխները:

1. ԵՅԴԿՍ. Թէ ոչ է օրինակ չացնել
բաժանել մարմնոյ եւ արեան քիւ: Յորս ոչ
նուազի չնորհն յոյս. անարժան մատուցի:

2. «Սորհուրդ զանազանութի. զգեա-
տիպն և :

3. «Մեկնություն է քահանային մտանելն յաւանդատունն» :

4. « Զինչ խորհուրդ ունի և սաղմոսն և աղօթքն քչիւն . ի ժամ զղեստաւորելոյն » :

5. Ե Զինչ նշանակէ լետ զղենելոյ առ
հոգին աղաւթել :

Այս հատուածներուն կը յաջորդէ II.
Պատարագի ծիսակատարական ամբողջական
նկարագրութիւնը:

806 U. S. 1188

Հին Բիւ՛ն Յաւնի

?

ԹՈՒՂԹՔ՝ 238 (= 47ս էջք). — ՄԵՆՈՒԹԻՒՆ՝ 11 × 8 × 3½_ա սղգւ. — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասին. — ՏՈՂԹ՝ 8-ւ. ՆԻԹՔ՝ լաւ յղեաւած ըսածպակիսոյ Թուղթ կԱՅՄ՝ կաշեպակի փայտեանը. Թիկունքով եւ լանջ-
քով. կողքերուն վրայ կան զծափաւան ռաղղան-
ներ. — ՄԱՅԱԳՆԱԹԱՑ ՊԱՀՊԱՆԱԿՔ՝ չկան. — ՀԱՆ-
ԳԱՄԱՆՔ՝ լաւ պահուած է. միայն թէ սիկդղէն ու
վերջէն թկրթիկը կը պակսին. — ԴԱՏԱՄԿ ԹՈՒՂԹՔ՝
412-420 էջերը պարտապէս են եղած եւ յետոյ սեւ մե-
լանով ու սպիղ գիրերով ծանոթուած որ գրուած է
թուրքերէն լեզուով եւ անարժէք. — ՎԵՐԵԱԳՐՈՒՄ
կարմրագիւղի նոսրագիր վերնագրեր կան. որոնցմէ
մէկը քանիիկն արտաքին լուսանցքին գրաջ կան լու-
սանցադպագրեր կարմիր-կապոյտ նրանգներով. —
ԶԻՆ՝ սեւ մելանով նոսրագիր. — ՈՎԶԲԵՆԱՍԱՌ-
ԵՐԻՆ վերնագրերը որ իրենց արտաքին լուսանցքին

վրայ լուսնեցազարդ ալ ունին. զարդարուած են նաև կարմիր-կապույտ ու միջանկ ալժէրով ակզրան. տառապ մը. — ԼՈՒՆԱՆԱԶԱՐԴՔ՝ շատ պուրգ լսանի մը հետ, կարմիր-կապույտ երանգներով. — ՄԱՆ-ԲԱՆԿԱՐՔ՝ չկան. — ԳՈՐԱՆՔ՝ չկան. — ԿԻՍԱԽՈՐ-ԲԱՆՔ՝ չկան. — ԳԻՒՅ՝ անծանօթ. — ՍՆԱՐՈՂ՝ անծանօթ. — ԺԱՄԱՆԱՔ՝ անծանօթ. — ՏԵՂԻ՝ անծանօթ. — ԾԱՂԻՊՈՂ՝ անծանօթ. Սոցադկանութիւնն է ար. Գ. ՄԻՐԱՅԻՆԻԱՆԻ. Զալէկ:

Մատենանս է Տոն-դոյն, թերի է թէ՛ սկիզ-
բէն, և թէ՛ վերջէն:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԿՐՈՒԹԻՒՆՔ՝ չկան, հաւա-
հաքար ինկած են:

Տ Օ Ն Ա Յ Ո Յ Յ

Հին Թիւ՝ Հուներ

ԹՈՒՂԹՔ՝ 183 (= 366 էջ)։— ՄԵՆՈՒԹԻԻՆ՝ 13 X 9 X 4 անգամ։— ԳՐՈՒԹԻԻՆ՝ միասին։— ՏՈՂԹ՝ 15, 19։— ՆԻԻԹ՝ լաւ յղկուած քամակակոյ թուղթ։— ԿԱԶՈՐ՝ կաշեկազմ փայտեայ թիկունքով եւ լանջւող թիկունքը քայլայուած։ Կողքերուն վրայ կան զծագրական սաղաւմներ։ Ինչպէս նաեւ քեւեռի հետ։ Ինք։— ՄԱԳԱՂԱԹԵԱՅ ՊԱՆՊԱՆԱԿՔ՝ չկան։— ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ շատ զործածական զիրք մը եղած է։ Կազմը թէ եւ մասամբ քայլայուած։ Քայլ թերթերը լաւ պահուած են՝ քացի մէկ քանիներէ, որոնք ինկած են։ Ստորին եզերները մասամբ ցեցակեր։— ՊԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹՔ՝ չկան։— ՎԵՐԵԱԳԻՐՔ՝ համաձայն զիտու կարեւորութեան միատող, երկտող եւ եռատող վերնագրեր կան քացի եւ զօց կարմրադեղ։— ԳԻՐ՝ սեւ մեյանով խիտ մարուր դոյրգիր է՝ միջակ եւ մանր։— ՈՒԶՔԵԱՏԱՐՔ՝ զլուխները կ'սկսին կարմրադեղ եւ երբեմն կապոյտով ընդեւուզուած զարդադիր ըսկզբնատառեր։ որոնք քաւական կոկիկ արժէք կը ներկայացնեն։ Ամբողջ հաստորին մէջ կան 63 սկզբնատառեր։ որոնց վաթսուներ կարմիր-կապոյտ գոյններով, իսկ երբեք քաւական յաջող։ Այս սկզբնատառերէն ոմանք թուչնագիր են։ Համարները կ'օկսին յաջող կարմրադեղ երկաթագրերով։— ԼՈՒՍԱՆՑԱՋԱՐԴՔ՝ 62 հատ։ սկզբնատառերու ոճով եւ յաջողութեամբ։— ՄԱՆԱՆԿԱՐՔ՝ չկան։— ԽՈՐԱՆՔ՝ 176րդ եւ 285րդ էջերուն վրայ կան մէյակի խորան։ նրբարուեստ ու ոսկեզօծ։ որոնց տիրող գոյներն են կապոյտն ու կանաչը։ Իրենց յով գտնուած յուսանցազարդերուն հետ կը ներկայացնեն դեղեցիկ ու յաջող համադրութիւն մը։— ԿԻՍԱՌՈՐԱՆՔ՝ չկան։— ԳՐԻՉ՝ վասիլ։— ՍՏԱՅՈՂ՝ անձանօթ։— ԺԱՄԱՆԿ՝ անձանօթ։— ՏԵՂԻ՝ անյայտ։— ԵԱՂԿՈՂ՝ անձանօթ։

Մատենա է Տեղեւոյք եւ Աւետարանացոյք, թղթեայ։

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ՝ Ա. էջ 156։— «Տաւնացոյք։ եւ աւետարանացոյք։ եւ կարդաւորութիւն։ եւ հրահանգ տրուանական տանից։ Զոր եղեալ եւ սահմանեալ է։ Սրբոյն Սահակ հայոց հայրապետին։ Զոր բնկալեալ ի նմանէ հասուցին առ մեզ նախնիքն մեր։ Յունվար։ ի. ա. կադանդէ. ի. ե. ճրագաւուցէ. ի. գ. ծնունդէ եւ ջուր աւրհնէ։

Ազնեա մեղաւոր Վաչէ հոգիւ յս. ԱՃ ճամարիտ։

Զգործս ձեռաց մերոց ուղիղ արա ի մեզ տր. զգործս ձեռաց մերոց աւզնեա եւ յաջողեա մեզս։

Բ. էջ 273։— «Պարզատումարս դովեւի. է վեղեցիկ եւ պիտանի, զորոյր տարին յինքն ունի եւ ցուցանէ զամենն յայտնի։ Յեւթն երբակն սկսանի. հոռմայեցոց աւսով վարի. մինչ յայտնութեւ. բարեկենդնի խղ. թիւ համարի. հինգք հարիւր ամ անցանի. լր. յարարարդի. այսքան ամաւք վերջն լինի. է սահմանած անփոխելի մինչ ի դալուստն քի.։ Սրք բնթեոնեք սիրով սրտի. յիշման արէք զմեզ արժանի. շէտէ մեղաւք լցեալ ի լի. որ չեմ արժան ասա յիշելիս։

18

Ս Ս Վ Մ Ո Ս

Հին Թիւ՝ չուշի

?

ԹՈՒՂԹՔ՝ 176 (= 352 էջր). — ՄԵՆՈՒԹԻԻՆ՝ 14¹/₂ × 11 × 3 սնդմ. — ԳՐՈՒԹԻԻՆ՝ միասին. — ՏՈՂՔ՝ 18-20. — ՆԻԻԹ՝ թուղթ. — ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ փայտեայ. լանջրով ու թիկունքով. կազմը ծռած ու ներսէն քայլայուսած է. կողքերուն վրայ կան զծագրական սաղումներ եւ քեւեւի հետքեր. — ՄԱԳԱՂԱԹԵԱՅ ՊԱՀՊԱՆԱԿՔ՝ չկան. — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ հասարակ եղած է շատ գործածուած մատնան մը. այդ իսկ պատճառաւ հինցած ու մաշած է. կազմը քայլայուսած եւ շատ մը թերթեր ինկած. Մանաւանդ վերջին մասը ցեցակեր է. — ԴԱՏԱՐԻ ԹՈՒՂԹՔ՝ չկան. — ՎԵՐՆԱԳԻՐՔ՝ գլուխներուն սկիզբը կան միաստոյ. երկտող կամ եռատող նոտրագիր վերնագրեր. — ԳԻՐ՝ սեւ մեխնով փոքր նոտրագիր. — ՍԿԶԹԵԱՆՔ՝ սովորաբար գլուխները կ'սկսին կարմրադեղ թռչնագրերով, իսկ համարներուն սկիզբը կան կարմրադեղ զիսագիր նոտրագրեր. — ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴՔ՝

բոլոր թռչնագրով սկսող գլուխներուն արտաքին լուսանցքին վրայ կան լուսանցագրերը՝ կարմրազնդ ու միջակ արժէրով. — ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ՝ չկան. — ԽՈՐԱՆՔ՝ հինգ հատ կան, 13րդ, 56րդ, 104րդ, 143րդ 188րդ էջերու վրայ. բոլորն ալ լուսանցագրերու եւ սկզբնատառերու ոճով եւ միջակ յաջողութեամբ. Աստույ ալ տիրող գոյնն է կարմիրը՝ կապոյտով ընդհիւղուած. — ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ՝ չկան. — ԳՐԻԶ՝ անծանօթ. — ՍՏԱՅՈՂ՝ անծանօթ. — ԺԱՄԱՆԱԿ՝ անծանօթ. — ՏԵՂԻ՝ անծանօթ. — ԽԱՂԿՈՂ՝ անծանօթ.

Մատենան է Աւագ, թղթեայ, պակասաոր:

ԹԵՃԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՆՔ՝ չկան, հաւանաբար ինկած են:

19

Տ Ս Վ Ս Ր Ս Ն

Հին Թիւ՝ չուշի

?

ԹՈՒՂԹՔ՝ 91 (= 182 էջր). — ՄԵՆՈՒԹԻԻՆ՝ 15 × 10 × 1¹/₂ սնդմ. — ԳՐՈՒԹԻԻՆ՝ միասին. — ՏՈՂՔ՝ այլազան. — ՆԻԻԹ՝ բամպակեայ հասարակ թուղթ. — ԿԱԶՄ՝ կաշեկազմ խաւարտեայ. — ՄԱԳԱՂԱԹԵԱՅ ՊԱՀՊԱՆԱԿՔ՝ չկան. — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ նոր ժամանակի գործ. զուրկ ու է արժէքէ. — ԴԱՏԱՐԻ ԹՈՒՂԹՔ՝ չկան. — ՎԵՐՆԱԳԻՐՔ՝ իւրաքանչիւր տող սեւ տեղոյն միանով գրուած վերնագրեր ունի. բոլորն ալ անճաշակ եւ տարբեր տարբեր գրութով գրուած. — ԳԻՐ՝ աւելի նոտրագրի կարիքի է նմանցնել. — ՍԿԶԹԵԱՆՔ՝ պարզ ու շատ անգամ տմեւ զիսագրեր միայն. — ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴՔ՝ չկան. — ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ՝ չկան. — ԽՈՐԱՆՔ՝ սկիզբի էջին վրայ խորանի նմանող տեղի քան մը գծուած կայ. — ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ՝ չկան. — ԳՐԻԶ՝ անծանօթ. — ՍՏԱՅՈՂ՝ անծանօթ. — ԺԱՄԱՆԱԿ՝ անծանօթ. — ՏԵՂԻ՝ անծանօթ. — ԽԱՂԿՈՂ՝ հաւանաբար հեղինակը:

Մատենան է Տաւրուս, կը պարունակէ զանազան տաղեր, որոնք քննարկականաձ են տպագիր տաղարաններէ. Տաղերու մեծ մասը կրօնական ու հայրենասիրական բնոյթ կը կրեն, անոնցմէ մէկ քանիներու վերնագրերը բաւական են քիչ շատ զաղափար մը տալու այդ մասին. Առաջին էջին վրայ կայ «Տաղ առ փրկչին իմ յիսուս», որուն կը յաջորդեն՝

1. «Տաղ Երեման Սր. Խաչին, Խաչին Խաչինուն երեւցաւ, ծաղկեալ ի դրախտն ամատուենի...»
2. «Տաղ վարդի եւ պիլիպիլիի, ի սէր վարդին եմուս, պիլիպիլին ի յիսուս, առաւօտեան պանուն սպասէր ի բացիլն...»

21

Ս. Ռ. Ս. Կ Ա. Գ. Ի Ր. Ք.

Հին թիւ՝ չուելի

ՌԿԳ = 1614

ԹՈՒՂԹՔ՝ 135 (= 270 էջը). — ԽԵՆՈՒԹԻՒՆ՝ 15 × 10^{1/2} × 3 սնդր. — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասին. — ՏՈՂՔ՝ 18. — ԵՒԻԹ՝ հասարակ թուղթ. — ԿԱԶԻՐ՝ կաշեկազմ փայտեայ. շաղանակազոյն. կողքերուն վրայ աստղանմե զծագրական տաղուկներ. — ՄԱ. ԿԱԶԱԹԵԱՅ ՊԱՀՊԱՆԱԿ՝ չկան. — ՀԱՆՔԱՄԱՆՔ՝ թուղթերը խոնաւութիւն ղեղնած, տեղ տեղ սլ սեւցած. այս պատճառաւ սկիզբի տողեր անընթեռնի են. կազմը ամուր. — ԳԱՏԱՐԻ ԹՈՒՂԹՔ՝ սկիզբը եւ վերջը մէյ մէկ թերթ պարուպ թուղթ. — ԳԻՐ՝ սեւ մեկնեով նոսրագիր. — ՎԵՐԱԳԻՐ՝ գլուխներուն սկիզբը կարմրադեղ մէյ մէկ տող վերագրեր կան ամէկին ալ բոլորգիր. — ՍԿԶԲԱՏԱՆՈՔ՝ գլուխները կ'սկսին զարդագրերով. թուղթ 16, սեւ եւ կարմրադեղ, շատ պարզ. որոնց միայն երկուրը թռչնագիր. իսկ համարները կ'սկսին կարմրադեղ սլալով գլխագրերով՝ երբեմն երկաթագիր. երբեմն ալ նոսրագիր. — ԱՌԻԱՆՏԱԶԱՐԳՔ՝ շատ պարզ ու անարուեստ. թուղթ 13 հատ. սեւ եւ կարմրադեղ գիծերով. — ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ՝ չկան. — ԽՈՐԱՆՔ՝ 10 հատ. լուսանշարդերու ռճով եւ բոլորովին զուրկ արուեստ. — ԿԻՍԱՆՈՐԱՆՔ՝ չկան. — ԳՐԻՋ՝ 8 աւոր. — ՍՏԱՅՈՂ՝ Տէր Վարդան Իճ՝ որ հասնուորաւ առաջին ստաղդը չէ. — ԺԱՄԲԱՆԿ՝ ՌԿԳ (+ 551) = 114. — ՏԵՂԻ՝ անձամբ. — ԵԱԶԿՈՂ՝ գրիչը՝ Զեւագիրս կը պատկանի Տիկլին Որկա Մէյմարեանի, Հալիպ:

Մատենան է Ա—Գէէք, որ կը պարուենակէ հետեւեալ գլուխները.

1. էջ 1. — Առաջին սրբութիւն. անուանի հաղորդութիւն. ուր կը խօսուի Ս. Հաղորդութեան կանոններու մասին:

2. էջ 29. — «Եկեացուք ի կարգ քոյութեան»:

3. էջ 41. — «Չայն ասէ որ լեզուէն փոքր անշարմէլ գիւր»:

4. էջ 49. — «Եկեացուք ի բան իմաստասիրին որ ասէ. որ ողորմի աշխատին փոխ տայ Աճյ»:

5. էջ 59. — «Այժմ եկեացուք ի տեսութիւն անային. բանիս որ ասէ մի ցոյաւանոր»:

6. էջ 65. — «Եւ գիտելի է զի Գ.՝ բան զաւանի ծնաւցին պարտական է...»:

7. էջ 73. — «Եւ պարտ է գիտել զի Գ. մամ է ապա թքան»:

8. էջ 76. — «Եւ պարտ է գիտել զի որք կուսութեւն. առտիկան կարգ ըստանան եւ հրաժարին աշխարհէն, այնպիսացն չկայ հրաման միս եւ գինի ուտել...»:

9. էջ 81. — «Եւ պարտէլ գիտել, զի հպարտութիւն. մարդն ի փառաց ձգէ»:

10. էջ 90. — «Երրդ. անգին մարգրիտ. է մեր հրեշտակաց կարգ»:

11. էջ 106. — «Վ. առկէր. բանի է ասացեալ. ի քաղաքի մի աւագ երէց մի կամեցաւ զորդին իւր քոյն առնել...»:

12. էջ 136. — Անիքաւ թագաւորին առակը.

13. էջ 141. — «Որ բնակեալ ի դաւան քաղաքի միում, միմոս որ ասի խարաղ...»:

14. էջ 153. — «Վարդ եւ պատմութիւն. սք. հրեշն. Սքն. մակարի»:

15. էջ 188. — «Պատմութիւն. չարչարանաց հոգոյն ի զԺիս թէ որպէս են»:

16. էջ 205. — «Տեսիլ սքոյն. գրեցորի ընդ հրեշտակին»:

17. էջ 529. — «Քարագ կիրակարանի»:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆՔ՝ Ա. էջ 40. — «... որոց փրկեցէլ զմեզ քս. ի այնպիսի դառն մեղաց, եւս առեւել շալիք մեղապարտս, հանդերձ ծնողաւքն իմ ամէն. ի թվկիս. հայոց. ՌԿԳ. էր»:

Բ. էջ 90. — «... ողորմեա զմեղաւք մեռեալ, քեզ շալիք անաբանիս. լսող եւ կտրող. աւրինացս ահիք. Աճյ եւ յամ. սրոցն. յամէն. Հայրմ»:

Գ. էջ 247. — «... եւ զմեզ զամենեւեան, կարդացողքս եւ լսողքս. եւ ք. Լուսնաւ առայ այս կիրս ի յիշատակ ինձ եւ իմ ծնողացն եւ ամ. յարեան մերձաւորաց իմոց մասն բարեաց պարգեացէլ արքայութեան. Աճյ. եւ արժանի արասցէ իւր անային. տեւելանն եւ քի. փառք յետեւ. ամէն. Հայր մեր որ յերկինս»:

Ք Ա Ր Ո Ջ Ա Վ Ի Ր Ք

Հին Թիւ՝ 128

?

ԹՈՒՂԹՔ՝ 282 (= 564 էջը). — **ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝** 30 × 15 × 1¹/₂ սնդմ. — **ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝** սկիզբէն մինչև 178րդ **Թուղթը** երկսիւն. որուն կը յաջորդէ միասիւն 5 **Թուղթ** միայն յետոյ 186րդ **Թուղթէն** կ'սկսի երրորդ հաստուած երկսիւն. իսկ վերջին 12 **Թուղթերը** զտրձնով միասիւն. — **ՏՈՂԹ՝** առաջին մասին մէջ 27. երկրորդ մասը՝ 19, երրորդ մասը՝ 29, իսկ վերջին մասը՝ 20. — **ՆԻԻԹ՝** լաւ յղկուած րոմայական ընտրուած մագաղաթանման **Թուղթ**. — **ԿԱԶՄ՝** կաշեկազմ փայտեայ լուսնորով եւ թիկունքով շագանակագոյն, Կողքին վրայ կան գծադրական սիրուն տառաձևեր: Բնեւոյն հետերը յայտ կուտան որ մետաղեայ զարդեր ունենած է. հաւանաբար արծաթեայ, Ետևի կողքին վրայ երեք կաշեայ ծալմանդներ կան. — **ՄԱԳԱՂԱԹԵԱՅ ՊԱՇՊԱՆԱԿ՝** չկան. — **ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹՔ՝** սկիզբը երկու **Թերթ**, 177րդ **Թերթը**, 183րդ **Թուղթէն** 185րդը՝ 5 **Թերթ**, 263րդ **Թուղթէն** 270րդը՝ 7 **Թուղթ**, եւ 283րդէն մինչև վերջը երկու **Թերթ** դատարկ **Թուղթ**. — **ՀԱՆԳԱՄԱՆ՝** տուրուած կազմ, ներքին մասը մարութ. միայն մէկ երկու տեղերէն արմատ կերպով ցնցակիր. — **ԳԻՐ՝** սեւ մեյանով նոտրագիր, մաս մըն այլ բոլորգիր. — **ՎԵՐՆԱԳԻՐ՝** գլուխներուն սկիզբը կարմրաղեղ նոտրագիր. իսկ մէկ մասին մէջ կարմրաղեղ բոլորգիր. — **ՍԿԶԲԱՆԱՍՈՒՄ՝** մինչև երկրորդ մասը կարմրաղեղ հասարակ եւ փոքրագիր զխազրներ. իսկ երկրորդ բոլորագիր մասին մէջ կան մի քանի զարդագրեր՝ բաւական սիրուն՝ մոթ կարմիր երանյներով. — **ԼՈՒՍԱՆԱՅԱՐԿ՝** բոլոր հաստորին մէջ միայն երկու

հաստ, վերը յիշուած կարմիրանգ սկզբնատառերուն ոճով. — **ՄԱՆՐԱՆԿԱՐԹ՝** չկան. — **ԽՈՐԱՆԹ՝** չկան. — **ԿԻՍԱԽՈՐԱՆԹ՝** միայն երկու հաստ, լուսանցազարդերուն երանգով ու ոճով. — **ԳՐԻՉ՝** անծանօթ. — **ՍՏԱՅՈՂ՝** անծանօթ. — **ԺԱՄԱՆԱԿ՝** անծանօթ. — **ՏԵՂԻ՝** անծանօթ. — **ԾԱՂԿՈՂ՝** անծանօթ, Ուղղահ. կանոթիւնն է Յովհաննէս ա. րոյ. էթմէրճեանի, Հայկա:

Մատենան է Գրչագիր, որ կը բաղկանայ տարրեր տարրեր ժամանակներու եւ գրիչներու կողմէ գրուած 4 մասէ: Առաջին մասը նոտրագիր է, երկրորդն ալ թէև նոտրագիր, բայց աւելի կոշտ գրուած եւ միասիւն. երրորդ մասը գրուած է սիրուն բոլորագրով, իսկ վերջին մասը շատ անճշակ բոլորագրով գրուած է:

Ձեռագրի սկիզբը կայ քարոզներու ցանկը: Սոյն ցանկը կը պարունակէ 32 քարոզներ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ՝ Ա. էջ 186րդ թերթի երկրորդ էջը. — օքտեւ անկ, աղաչեմ զձեզ ով երբարք որք հանդիպիր այսմ տառիս յիւնցէք ի մաքրափայլ աղօթս ձեր զփժուս:

Ք Ա Ր Ո Ջ Ա Վ Ի Ր Ք

Հին Թիւ՝ 128

ՌՄԷ = 1758

ԹՈՒՂԹՔ՝ 129 (= 258 էջը). — **ՄԵԾՈՒԹԻՒՆ՝** 31 × 23 × 1¹/₂ սնդմ. — **ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝** առաջին երկու էջերը երկսիւն. 3-7 միասիւն. 8-192 էջ երկսիւն. 193-257րդ էջ միասիւն, վերջին էջը երկսիւն. — **ՏՈՂԹ՝** 33, 50, 39, 47, 59, 26, 25 տողով անկանոն գրութիւն. — **ՆԻԻԹ՝** հասարակ **Թուղթ**. — **ԿԱԶՄ՝** կաշեկազմ խաւարարտեայ՝ շագանակագոյն. — **ՄԱԳԱՂԱԹԵԱՅ ՊԱՇՊԱՆԱԿ՝** չկան. — **ՀԱՆԳԱՄԱՆ՝** խնամքով չէ ապահով: Խոնարմութիւնն բաւական վնասուած եւ **Թուղթերը** ղեղնած. — **ԴԱՍԱՐԿ ԹՈՒՂԹՔ՝** չկան. — **ԳԻՐ՝** սեւ մեյանով նոտրագիր. 25րդ էջէն մինչև 152րդ էջ բաւական կոկիկ ու սիրուն. իսկ միւս մասերը զանազան գրիչներու գործ եւ անխնամ. — **ՎԵՐՆԱԳԻՐ՝** կարմրաղեղ նոտրագիր եւ երբեմն բոլորգիր. — **ՍԿԶԲԱՆԱՍՈՒՄ՝** չկան. — **ՄԱՆՐԱՆԿԱՐԹ՝** չկան. — **ԽՈՐԱՆԹ՝** չկան. — **ԿԻՍԱԽՈՐԱՆԹ՝** չկան. — **ԳՐԻՉ՝** եփրմէ կթղկ. եւ Սիմոն վրդ. երեսանցի. — **ՐՍԱՅՈՂ՝** Բէկոզորոս վրդ. — **ԺԱՄԱՆԱԿ՝** ՌՄԷ (+ 551) =

1758. — Տեղի՜ չաղկալ եւ Սիւս. — Եւրոպայ՜ չունի։
Չեւաղկալ սեպհականութիւնն է Յովնանէս սուգ
յոյ. էթմարեանի, չաղկալ։

Մատնան է Քարազիւր, թղթեայ, մե-
ծաղիւր, որ կը սարսափեցնէ հետեւեւ զլուս-
ները։

Էջ 9. — Քարազիւր ի բանն Աւետարանին որ ա-
սէ վարկ. իմաստունն. Աճյ ասէ ստաքեցից ի
նա. մարգարէս եւ առաքեալս, եւ ի նոցանէ եւն
շու. ժա. — 4 — 21

Էջ 10. — Մեծեւ զիս ի տուն գինեւ, եւ կար-
գեցէ ի վր. իմ զսէր. երգ երգոց, երգ հո-
գեւորի։

Էջ 11. — Քար. ... Տիրաւորոյ հայոց փիլիսո-
փայի եւ ածարան վրդպտի։

Ի բանն տրուին. որ ասէ։ Ամէն ասեմ ձեզ,
զոր մի անգամ կապեցեք յերկրի, եղիցի կապ-
ել. յերկրի, եւ զոր արձկեցէք, յերկրի եղի-
ցի։

Էջ 20. — Եւորին Տիրաւորոյ վրդպտին. զրձել.
քրդ. յղգս. ձնեղեանն հեառն մերոյ յսի. քօի.
ի բանն սրյ. Աւետարչի. որ ասէ։ Եւ բանն
մարմին եղաւ եւ քնակեաց ի մեզ եւն. յիննս.
զլուսաւ ա. հմր. 17։

Էջ 25. — «Ի բանն սաղմոսին որ ասէ. երան-
եալ է այր եւն.։

Էջ 39. — Քարազիւր ի բանն Յորայ որ ասէ։ Զի
օրհնեաց Աճ զփրօթինն նր. քան զառաքինն։

Էջ 52. — Քար. յարուեն. քսի. ի բան որ ա-
սէ։ Եւ ահա շարժումն մեծ եղև, զի հրչտկ.
տն. ի ինչալ յկց. մատուցեալ ի բաց թաւայե-
ցոյց զվէնն. եւ նստէր ի վր. նր.։

Էջ 59. — «Քրդ. քառասունեայ զայստեանն
քսի. ի բան որ ասէ։ Եւ ահա այր մի անուն
Սիմէոն, եւ էր այրն այն արդար։

Էջ 68. — Քար. եկղցւոյ. որ ասէ. տր.։ սիրե-
ցի զվայելչութի. տան քո, եւ զսեղի յարկի
փառաց քոց։

Էջ 77. — Քար. ծաղկապարի ի բան. իրրե-
մօտ եղևն յեմ, եւ եկին ի բնթրաքի. մերձ
ի լեառն ձիթենեաց. յայնժմ. յս. արձակեաց
երկուս յաշկրացն. իւրոց. երթայք ի գեօղդ
որ առաջի ձեր է կայլն. Մտիւ։

Էջ 86. — Ակրդարուի. տն. ուղիղ են եւ ու-
րախ առնին զսիրտս. պատուիրանք տն. լոյս
են եւ լոյս տան աչաց եւն.։

Էջ 98. — Քարազիւր եւ մինչդեռ նա խօսէր, ա-
հա ամպ լուսաւոր հովանի եղև ի վր. նց.
ձայն եղև յամպոյն, եւ ասէ զաւ որդի իմ
սիրելի ը. որ հաճեցայ։

Էջ 106. — Քարազիւր. Տէր ի տաճար քո. իւրում,
Տր. յերկինս յաթոռ իւրում։

Էջ 110. — Քարազիւր. Մարդ բարի ի բարի դան-
ձուց սրտի իւրոյ բոլի զբարի, Մարդ չար,
ի չարի անտի եւն.։

Էջ 117. — Քարազիւր. ի բան մարգրէն.
Զիւրդ. արքայի ծածկել բարեօք է, իսկ զգծս.
Աճյ յայտնել փառք։

Էջ 123. — Քար. յայտնեւ. եւ Մկրտուն.
Քսի. ի բան մարգրէն որ ասէ. ուրի. եղիցին
զր. ի վերստայ եւ ամպ եւն.։

Էջ 131. — Քարազիւր. Տր. ի կամ քո ետուր գե-
ղոյ իմոյ զօրուի.։

Էջ 146. — Եւորին ի բան մարգարէն որ ասէ.
Եւ եղիցի յաւուր յետինս նեղից եւն.։

Էջ 158. — Քարազիւր եւ ասացաւ Սիմէոնի. ի
վեց օրեայ զործան Աճ ի բանն դաւթի, ընկա-
լաք Աճ ողորմուի. քո ի մէջ ժողովրդեան քո։

Էջ 163. — Մեկնուի. մարգրէն. Յօնանու.
Արարել. տն. Եփրեմայ վրդպի. Սեցւոյ. յա-
շակերտէ, եւ յեղբոր որդոյ. Տն. զարթիւնի
հոգեհանձար կիցիսի. ի ինչոյց Տն. թէ-զօրու-
սի վրդպտին. ասեցւոյ։

Էջ 193. — Յաղագս տարեմտին Քարազիւր. Օր-
նեացի պապ տարւոյ քաղցրուեւ. քո Տր. Սղ.
61. 13։

Էջ 204. — Քար. քո. ձնեղենն, Քօի. Ղկս. 2. 10։

Էջ 269. — Քար. յղգս. Մկրտուն. Քօի. Աճյ
մերոյ։

Էջ 215. — Քարազիւր փրկաւէտ թլփատուեն.
Քօի. Աճյ մերոյ։

Էջ 217. — Յաղագս զերազրական անուանց,
որ ասէ պղս. թգս. թգրցս. եւ տր. տրեց. Աճ
Աճոց. եւ սր. սրց. զլիս. երրդ.։

Էջ 223. — Յղգս. քնակելոյն լուսոյ անմատ-
չելոյ. զլիս. Զրդ.։

Էջ 231. — Էւամառօթր. զամառումն. հաւա-
քարեկնի Աճարանուեն. մատնեւ. ի բազմա-
զանից սրց. զրեանց. նրբից. եւ արտաքնաց,
եւ Աճարան վրդպտոյ. գեղեցիկ շառաղջք.
եւ ցանկալի տեսողաց. վս. առ ի պատրաստ
զոյ ի պէտս մտառուեւ. եւ սերտազուեւ. բա-
նաթիւրաց, ոչ թէ իմաստնաց եւ ցիտականաց,
այլ նմանեաց իմաց իմաստակաց եւ տգիտաց.
եւ ես թէ մտաքնատաց. հաւաքալ ի նաւատ
մեղսամած պիտակ զետրոս Էւամիլայեցոյ ի
վարժարանս Սրյ. Էլմիմանի. Ողեւա՜ տկա-
րուեւ. իմում հոգիդ Սր. Աճ համարիտ Ամէն։

ՅԻՇԱՍՏԱԿԱՆՈՒՄ՝ սկիզբը. «Այս ար-
րատուրի քրդից. լաքա՞ն իւր թղթի վր.
է զոր զրեւալ են յառաջագոյն եւ գցանկն
նորա ի վր. նորին գրեցաք եւ ապա կամե-
ցաք թղթի վր. զրեւալ գրեցաք կրկին եղև
լաքա՞ն։

Նոյն էջին վրայ կան հայատառ թուր-
քերէն ծանօթ առականք։

Էջ 11. — «Ող սրբն. Տր. իմ, իրաւի
այս գործ զրոցս ժղվմանց. քրդց. թղթոց

անհարթուիցն. կտրի տաժանելի իմն էր գործ. վայ. ոչ անտես առնելով գինգիթ Տր. Սթենն. երջանիկ անշնչ. ինչ եւ իցէ չնհալ. ի սոյն առ ինքն ոչ թէ բզմէի. վարձուցն այլ հոգեւոր օրհնութիւն. գկէսն միայն առի գվարձն:

Էջ 25. — «Արարեալ և շարդրել. Տի-
բարայ Բանիքան և ամնիմաստ. Վրդի. և և
փիլիսոփայի հայոց. ի փառս անարատ հար-
սինն Քսի. և սրլ. Եկեղեցւոյս Հայաստան-
նայց և ի յօգուտ ուսումնասիրաց Մանկանց
նորին:

Իսկ այժմ գաղափարեցեալ եղև յոգ-
նաջան երկասիրութ. ուրումնն րանասիրի
Պէլեգայ. և Վրդ. Կեռեյն Ք. Կրդի. Մե-
բայ կոչեցնելոյ շնչին Քեռեյն. ի վայելումն
Բարայ Տն. Սենն. Երբայն. Վրդի. և
իմաստնածորան Վրդի. մերոյ յարգելուց:

Էջ 157. — «Քան աղերսանաց առ ըն-
թերցողդ ի հեղինակէ գրոցս որ կուի Բ-
րդի:

... Ընկալարուք ուրեմն զՎ գոհնկից
եղբարք իմ. և հրգտ. որդիք Ք. Արար-
իլիքն, զերկ աշխատեց. իմոց զՔեռեյն Բ-
րդի, իրրեւ գերկուս լուսայս խղճաւոյ
այրւոյն (բզլի. և այս էր գոյիւ չափ կարն
մեր) գոր և երկուս հատորս քաժանեցաք:

Որոց առաջին հատորն ունի վարդգս
որք են Երեմիայն և Եսայիք. և Երե-
միայնք. Բ. ասցուածք. վրդոց. ոպ. տե-
սանեքդ. Որք և ոչ ունին զյատկցլ. և և
տարորդել. աւուրս ի տարւոյն. ուստի՝
յրժմ. և պտղնիցն գործոյն ձերոյ տեղւոյն
եւ աւուրն գորն եւ գորքանն կամիցիք և և
ախորժիցէք առել. ի գծ. ածիցէք. Իսկ
երկդ. հատորն ունի Վրդի ճգ. որք են
համառօտաբանք, և հարկաւորամիտք, և և
են յատկացլք. ժմօք. և աւուրք տար-
ւոյն. որք իւրքըւր. աւուրս իւրնց. սսել
պատշանին գ. տեսանէք. Որդ. ի ներ եր-
կուս հատորս եղելոց բովանդակից թւքն.
են ճի. քարոզք. որք (թէ և ոչ այլոց)
յատկաս. նուիրակացն Ք. Էջիքն կարի
պիտոյք են և յարմարք. քզի. և և ի բազ-
մաժողով քաղաքն Կեռեյն-Վրդի ի գործ
նուիրակուե. Սթ. Էջիքն շարագրեցի
զգրեք զայս ի հետ թուոյն մերում ի ՌԻՄ:

(1758). ոպ. տսացաւ հանդերձ պատճառաւ
ի չերկդ. հատորի յառաջարանու են. Ուրեմն
խնդրեմ ի յաննախանձ յեղբարցդ իմոց, զի
ի պատահին ձեր. եթէ ասորոքսցիք և և
չափցիք ի նմանէ, աշխատողս սորին Վր-
դի Սթենն կոչմամբ և էթ վրդպս. զմիա-
րանս Ք. Էջիքն յիշեալիք ի Տր. Որք և
զուք յիշիլիք ի նմանէ որում փառք յստն.
Ամէնն:

Էջ 191. — «Արդ ընկալ զայս զուգ-
նաքնայ աշխատութիւն. մեր Երեմ. Երեմի-
Երեմիքն Երեմի Սթենն. որ ի յիգձ րադա-
նաց քոց շարժել. հանդիսացաք յերկս (Երեմի)
վաստակոց բանից մարդրէուեն. Յանանու,
որ և ողն առեալ յլճյ (այս բառը չկայ ու-
րիշ տեղ) կարողացաք յասուցանել յանկի
ից. ճգ. ի բարի նաւահանգիստն հասել.
կամէաք գուրախականն արձակել. զհրացան
(Երեմի), անդէն աղլտ իմն անհնարին հա-
սին ի վր. մեր յար և նման աղլտիցն որ-
դւոյն Ամաթեայ. Զի զր. ի ցամաքել զզ-
մեւոյն, քաղէին ոգիք մրկրէին և և լաւ
զմեւոյն յարկանէր՝ քան անդու աշ-
խատու. զբանդագուշիլն կոչկոճմամբ. ոչ
Բ. հատ ինչ մերս զիպուած յարերել. Ե-
րեմիակէս. Զի զկին բոսորաներկ մարմնով
յնկիր կոյս թեւածելոյ Երեմի Երեմիքն. և
նր Երեմիքն Երեմի Երեմիքն Տն. Դեբիլիլ Սթ-
թիլ լիլիլիլ. Երեմի. Ժամանեցին (Ժա-
նեցին) ի վր. զիպուածք սնդոհականք,
հէնք և ասպատակմունք ի քառից կուսին,
աղարկեալ զմեզ. Քզի. յորժմ. հատաւ
մահումար զեղուղէս ծառս այս բարիքեւ
զուն տապար առ արմին եղել. յանօրինաց
անտի առ այս նոմիկոսս օրինաց՝ որ զած-
յինն բան նօթձէր միշտ րանսկան հօտին
Անդէն անդ անկաւ զզլիտով մեր արեւ կի-
զանօղ, և քաղէին ոգիք մեր ի տառա-
պանաց անտի. և և լաւ զմեւոյն յարմա-
րէք. Վս. զի կրի. տաղանայիլ զմեզ հողմ
բքարեր ի հիւսիտոյ իբրու առ հնչել. և ոպ.
զտերկ և տարարեր անդու խոշտանկմամբ
Յորժամ ինն տիւ, զայդ խնդրէք. ախոր-
ժանօք, և յորժամ յայն ժամանէաք զտիւ
ունել րադձայաք կարի Քզի. չէր տեղի
ինչ տունջնան՝ ուր զօղէաք, և ոչ զիւ-
չեր ինչ, որում ննջել կրի. ցէաք. զի մի

քան զմի յով. ճեպել փութին. նեղաստիժ
զիպուածք. և ոչ սպասել. Զնին. իրեք.
հոյք վառց. Զէր պահ որ ոչ լաղխէր հողմ
զմեղ. և ոչ ժամ գոր ոչ ճնշէր զմեղ խորշի.
տապախոն. Բէր էր երեմիայ զի երկարա-
ձիգս յօրինեացէ ի վր. մեր ողբ արտասուց. և
եւ Եսայ. (զի) նստեալ լայցէ զմեղ և աշ-
խրեացէ. և Վս. զի մրդադէմ. զազանքն
այնոքիկ՝ յետ ըմբռնելոյ զեկզն. արէլ և ի
զաշտի անդ սպանելոյ զվկայն խաչակիր
ի պահոց սր. խշին. ի ՌՄԺԺ (1770) թուին
հայոց ի տաներդումն. սպտեմբերի յաւուր
ուրբաթու (հանդէն. կենրորն. մերոյ, հան-
դիպելով նմ. նահատակուեն. հանդէս). ի
վաղիւն յորժմ. զշարաթացեալն ի կենց.
հանգւցաք. ի զիր հանգստեան յաւուր չը-
թու. զարծ առին նոյն արեւնառուշտ զգնքն.
խրդախելով ի վր. մեր, եւ զօրն ողջոյն
խոշտանկելով զմեղ. զայս ինչն պահան-
ջելով. կամ զայն ի բց. առնել մեր, պատ-
ճառս յօղելով նիւթեացն զմեղ զշրիւ. և
եւ մշ. յայս վտանդ կայաք տազնպել. եւ
կոշկոճել. ո՛չ պկս. ք. զաւուրս տառն,
մահու անկելել. ք. կենց և Լնդէն կրկին
հէնք, և առպատակմունք անդր առւ. ք.
զնախորդս պաշլումն. նց. աւելի ք. քա-
ռերիւր արս սրիկայս և արեւածաղաւս. եւ
առ այս ի ծուփս մեծ անկել. այնուհետեւ
ի գերզման. (զերեմիան) վարկէք. զմեղ.
քզի. ոչ զիս և եթ, այլ ազգատառնել զմեղ
խորհէին. եւ մինչ սս. սպառեցան առ ի
մէջ զրբիքն. և հատաւ սպատուեն. վս-
տահուի. յայնժմ. զգարմնիւ. ներգրծեց. զս.
զի. զի սովոր է նա յանկնկալ ի ժամու
ներգրծել. զհրաշայիս, և զրճեցանել յայդ
զստուերս մահու. ոպ. եւ աստ չըկեց.
զսիրտս նց. ի քաղցրուի. եւ զխնդս. նց.
չարն ի բրի. ոչ բլրքն. միանգմիւ. այլ
երեւելիք ի նշէ. և եւ սս. ժամ գտել. մեր՝
հանդերձ հարբ իմով ըս. մրմնոյ. Բէր ա-
նուն Լէւ-դա՛ն Բէրա՛ն, որ է եղբայր եռա-
մեծ հայ. Բէր. անկք. ի ճանպրհ. որ առջ-
նորդել. րիւէր զմեղ յաժապահ քղքն. կո-
չեցել. Լեւ-դ. Բայց Զնց. ի Սէ. հրդտն. իմ
ըս. մրմն. Բէր անուն Բէր հանդերձ եռեկ.
ստեղծարքն իւր, ևս և բլր. աթոռ. յինքն
մնջին. անդ ի Բ. Լէւ-դ. իրբեւ որդիք

զրկելք. ի հօրն տեսուէ. և իսկ յորժմ Տոն.
չնորհւ հսք. ժամանեցք. և իջեանս (այ-
լուր՝ Իջեմ) կալաք յիճախնամ քղքն. Լե-
ւ-դ. անդէն իրր շունչ առել. հանդար-
տեցք. ի սրտատրոփ լինելոյ (վերջին ութը
բառերը չկան այլուր) և արք տեղոյն
մեծպս. մորմոքէին ի վր. խղճալի կերպրանց
մերոց, և յղս. աղէտայիղձ (այլուր՝ Բէր-
Բէր) զիպուածոյն շնորհէին. ոչ սկւ. միսթա-
լուի. սիրելքն մեր Լեւ-դալիւցն. դասք. փրտլվ.
դոյն ինչ զանգրտելի. տրտմուիս. սրտից
մերոյ. եւ ստիպեցին զմեղ լինել ժոնգ.
հայրպտն. Լեւ-դոյն. որ և փութացցին.
զնախնիւցեղ. ծերունի քննչն. զհրդտն.
երկց վհպոց և ծնողն իմոյ ըս. մարմնոյ
ի Բէր-Բէր-Բէր՝ որ է քղքմր. և արք. յա-
նիստ, առ ի հրաման հանել. լինքնակէն.
սարակինցեց. ըս. բնաւորել. ծիսի. և յստի.
դառն և ի բազմազգրով (այլուր՝ Բէր-
Բէր) ժմեկի. եղև աւարտումն սր. որոյ
սկիզբն եղաք ի Բէր-Բէր. և հասուցք. յանկ
ի հայրենի գաւառս մեր ի Բէր. ի մէջ Լեղի-
նասարաս գերամբիծ Բէր. Բէր-Բէր Իլեկէն.
Ուստի աղչեմ. զձեզ սիրելիք իմ. ըն-
կալք. սիրով զաշխտուիս. մեր. իրր ի
դատասկէ թուգ. և կ. ի մորենոյ խաղող
քաղելով, և հայցեցէք ի քէ. չառնել (այ-
լուր՝ Բէր-Բէր) զերկս վաստակոց իմոց. և
արժանեցցէ. զմեղ անտրում. և յարա-
զուարծ (այլուր՝ Բէր-Բէր) բերկրեօք. (այ-
լուր՝ Բէր-Բէր) փառուերել. զամենասք. անունն
իւր, որ է օրհնեալ յաւիտեանս յաւիտենից
(վերջին վեց բառերը չկան այլուր) Լեւ-դն.
Լեւ-դ՝ որվ. հետեւ ի բնուր. բրբռն. պր-
դեւել. ի մրդկին. ազգ երեք օմիդս այսքկ.
հոգւոյ (Լեւ-դ) բն. ցիս. և ցանկ. և Քզի.
ցանկուին. պրդեւել. Լեւ-դ առ ի ցանկալ
ի բրին. և ոչ թէ առ չուն. ապա Լեւ. ցան-
կանլվ. իմ ի նոյն բրուե. հետեւումն. յրժմ.
տեսի զգիրքս այս ցանկալի, որ է մեկնութ.
յոնանու որդւոյն Լեւ-դեւայ, Արեւել. ի լեւ-դ.
հոգի զերմաստ Լեւ-դ հանգեցել. Լեւ-դ, որոյ
սր. լուսաւորեացէ զհոգին, զսլվ. ի կճառս.
հայրպոց. և Ուստի մեծաւ սիրով. զրեցի
զգծօզս մաղթելն յիւելն. և (այս վերջին մա-
սը այլուր չկայ):

լինի, զի եթէ ծոյն. ԱՅյ ո՛չ ընթեռնուցու... :

13. էջ 260. — Անիւթի — — — — —
Սկզբն փրկուե. է ճանաչումն մեղաց: Որ
զրծէ. զանօրէնութի. թշնամի է անձին իւ-
րոյ: Մի՛ խօսեցիս զպար... :

14. էջ 263. — Հաւատի էջդդ. — — — — —
շարժ առաջնի ու գոյ. — Մեծ են ցոյցն.
ած. այնիւն է հրաշխիս, զոր ո՛չ միտք խոր-
հել կարէ, և... :

15. էջ 294. — Սերմէնի Սերմի զեր-
նալի էջդդ. Բո՛ւնի թաւիլի. է ինչ-էնիկէն
Բիւթի. — Ասելի է յի. սոմ. մեղք և ան-
կարգութի. յարծաթսիրութի. ապահուի... :

16. էջ 319. — Ի Բիւթի. Բն. դոյ-
րաբն Տն. Ներսէի Լաւրէնցի Ար. Եղիշ. Տը-
նի ինչիկէնց. — Ասէ սրն. Եփրեմ ի ճառս
մանանիւթին ձողին յետ երանելոյ ի մրմնյն.
մինչև օրն դատի. է անվտանգ ի սոյն... :

17. էջ 389. — Սբն. Յն. Ունիւթի-
նի է Բն. — Քանզի տր. ունական մը-
նյն. անկառ ճառ, օն առել. և զայն յի-
շուցուք... :

18. էջ 391. — Ներսէ Տն. Ներսէի Լաւ-
րէնցի. — Քանզի նշխար միացուածոյ
պտրկին. բաշխէ քոյն. եկղյցն. առ ի
նոյն միտս... :

19. էջ 395. — Ի Բն. Բնիւթի Տն. —
ցոյ Հարցալի Բն. թաւիլի. Անիւթի-
նի Նոյն Անիւթի լաւի Նիւթի. — Զինչ է
ծալրագոյն միաւորութի. բանին մրմնյն.
Պինի. Զորիւ եղանակք է. տեսանել.
Նախ զի... :

20. էջ 444. — Յաւրէի Բն. թաւիլի. է
նյն. Անիւթի Քնի թաւի. — Կերպան-
ցութի. ած. արանական ճշտուե. է նշոյլ... :

21. էջ 480. — Ի Բն. Տն. Անիւթի
Սնիւթի Սոյն. է օգնեց լաւի թաւիլի է
նոյն լաւի Բնիւթի Անիւթի. — Սահմանէ՛
անուն ծաւալեալ. Անունն է սահման կար-
ճառս... :

22. էջ 546. — Հաւատի. Բն. —
նոր. Բնիւթի. Սնիւթի. Անիւթի. — Եր-
կինք. Սկզբն. Անիւթի. Անիւթի. —

23. էջ 605. — Նիւթի. Բն. —
Սկզբն կենաց և կենդանութի. արարածոյ,
զեղն ցանկալի և վայելչութի. ամբն... :

24. էջ 618. — Բն. լաւի Սնիւթի. — Որ-

պէս ի միտքէ մարդոյ մեղք յաշխարհ մտին,
և ի մեղաց անտի մահ, այսպէս ամենայն
մարդիկ... :

25. էջ 628. — Մեւ. Սըրբի. — Ի սրտէ
կյանին խորհուրդք չարք... :

26. էջ 629. — Մեւ. Բնիւթի. — Մեղք
բերանայն են այստքիկ, յաճախ երդումն,
սուտ երդման թիւն, հայնոյթիւն... :

27. էջ 633. — Վաւ. Բնիւթի. —
Հարուած զանին ստեղ կապուտակ, իսկ
հարուած լեզուին սպառէ զոսկերս... :

28. էջ 635. — Վաւ. Բնիւթի. —
Դարձեալ մեղք լեզուի բաժնաստեղ, և... :

29. էջ 640. — Յաւրէի Բնիւթի. —
Բնիւթի. — Ընդ ամենայն զատարի բանից զոր
խօսիցին մարդիկ... :

30. էջ 641. — Յաւրէի Բնիւթի. —
Մեղք լեզուին բարկութիւն. է. զի բար-
կութիւն. մի է ի մեծամեծ մեղաց, որպէս
ասէ առաքեալ... :

31. էջ 653. — Վաւ. Բնիւթի. — Եր է Բնիւթի
Բնիւթի. — Այլ մեղք զորոցն են այստքիկ. —
Որկրամոյթիւն... :

32. էջ 654. — Մեւ. Եր է Բնիւթի. Բն-
նի. — Ծուլութիւն է յամբութիւն, հոգեոց
որով հեղձանայ, սկսանել բարին... :

33. էջ 661. — Յաւրէի Բնիւթի. —
Ընդէր կայք աստ զօրս ցերեկ զատարի.
Դատարկութիւն է պարսպիլ յամենայն զոր-
ծոց բարեաց... :

34. էջ 665. — Յաւրէի Բնիւթի. —
Յուսահատութիւն. է խորտակումն յուսոյն
զատնայոյ անդրէն ի շնորհս. — Նախ երկ-
չոտութիւն արկանէ սատանայ, վասն որոյ
ասէ թէ... :

35. էջ 668. — Յաւրէի Բնիւթի. —
Ապաշխարութի. է զանցեալ մեղսն լալ, և
զլալին ո՛չ ևս զրծել... :

36. էջ 689. — Վաւ. Անիւթի. —
Ուսարեք յինչն զի հեղ եմ և խոնարհ
արթիւ... :

37. էջ 695. — Յաւրէի Բնիւթի. —
Բնիւթի. — Սկզբն առաքինութեան նեղ
է և զժուար... :

38. էջ 706. — Վաւ. Մեւ. Բնիւթի. —
Բնիւթի. — Այլ խոնհոյթիւն. ուղղէ ըզ-
րանական արկութիւնն զցասանական... :

կամք. զկնի մահուանս. զիրս տեսանելով
թողէք ինձ մեղադրանք. ես մոխիր եմ
անպտուղ զուք պտղայերքը իմ ազգա-
կանք, ողորմեցէք ողորմելոյս ԱՅ ողոր-
մեսցի ձեզ . . . ամէնս :

Դ. էջ 594. արտաքին լուսանցքին վը-
րայ՝ «ՌԹՃԻԿ (1764) ին, յունուարի Ա ին,
խոստովան եղէ մեղս գայնոսի ուր դործով

կրէի զառաջին. պահող Տր. պահեայ ծոյս. ,
մինչև ցող տապանինս : Ասոր տակը կայ սև
մեկանով վայելուչ կնիք մը, որ ամենայն
հաւանականութեամբ վերի տողերը գրողինն
է. — «Սահակ վրդ — 1201 (1752)» :

Դ. էջ 595՝ «Տր. Իսահակ Գրիգոր անար-
ժան. նուիրակ - Բ. Եկեմ. ՌԹՃԻԿ (1804).
տեղեկաւ Նիւլեյ. » :

25

Բ Ա Ռ Ա Ր Ա Ն

ԵՒ

Ն Ա Ս Ե Ր Գ Ա Ն Բ Բ Ա Ր Ա Ձ Ի

Հին Թիւ՝ չունի

ԺԸ զար?

ԹՈՒՂԹԻՔ՝ 289 (= 578 էջք). — ՄԵՆՈՒԹԻՒՆ՝
16 × 11 × 4 սնդմ. — ԳՐՈՒԹԻՒՆ, Երկսին. —
ՏՈՂԻՔ՝ 23. — ՆԻԻԹ՝ սպիտակ մարութի թուղթ. —
ԿԱԶՄ՝ արևելեան շաղանակագոյն կաշնպտու փայ-
տեայ, յանջրով ու թիկունքով. կողքերուն վրայ
ծաղկազարդ տաղուցներով. — ՄԱԳԱՂԱԹԵԱՑ ՊԱՆ-
ՊԱՆԿ՝ երկու թերթ միայն սկիզբն ու վերջը իբր
ճառագողները երկաթագիր հաւարածուի մը. — ՀԱՆ-
ԳԱՄԱՆԻՔ՝ լաւ պահուած. կողքին կաշնայ երկու
ճարմանդները ինկած. մագաղաթնայ ա. պահպա-
նակը կիսովին պատուած. — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹԻՔ՝ չը
կան. — ՎԵՐԵԱԳԻՐԻՔ՝ չկան. — ԳԻՐ՝ սև թանձր
մեկանով յաջող նուարգիր. գլխադիրները կարմրով. —
ՍԿԶԲԵԱՏԱԹԻՔ՝ քաղմաթիւ թաշնագիր ու զարդա-
գիր, ջրաներկ պարզ ծաղկումով. համարները ունին
կարմրադեղ երկաթագրեր. — ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴԻՔ՝
շատ, իւրաքանչիւր զլուխներու հանդիպակաց լու-
սանցքին վրայ. ջրաներկ համեստ ծաղկումով. —
ԿԻՍԱՆԻՐԱՆԻՔ՝ սկիզբի էջին եւ 263 աի վրայ. փոր-
րաղրի պտղը ջրաներկ. — ԳՐԻՉ՝ Գրիգոր. — ԸՍՏԱ-
ՑՈՂ՝ անյայտ, թերեւս գրիչը. — ԺԱՄԱՆԱԿ՝ անծա-
նոթ. — ՏԵՂԻ՝ անյայտ. — ԿԱԶՄՈՂ՝ անյայտ Միկ-
չի վերջերս սեպհակունութիւնն էր Խորհրդի եփ-
րատ Գողժին :

Մատենան է Ռաբբան, միջակ ծաւա-
լով, թղթեայ, կազմուած և լման, որ կը
բովանդակէ՝

1. էջ 1. — Համառօտ գումարումն և
լուծումն քառից քաճաւունչ զրոյց, յու-

մեմնէ Սերեմիայէ վրդպէ. Մեղրեցոյ. —
Բառք ի գրոց արարածոց, Խառ, մոթն
կամ մէկ. Առաջ, թարգմանի անբաւու-
թիւնք. Անդունդք, յատակ, կմ. անհու-
նութիւնք, Կ. խորութիւք, կմ. անհասու-
թիւնք. Վաշտիւն, այգ, կմ. առաւօտ...

2. էջ 14ր. — Բառք ի գրոց Նիւց. —
Յառաջ, յորանալ. Կ. յորանալ. Մաբ-
կուի. կմ. պատերազմ. ճշմէլ, նուազել,
Կ. նեղել... Մաբի, մոշենի. Կ. միւրիկ...
Մաշ, մանրտիղ, Կ. մոծակ, որ է մոծել...

3. էջ 25ա. — Անուանք բժան. ա-
կանց. — Մաբիւն. չիկագոյն. արիւնատե-
սիլ է. և գտանի ի բաբելոն, մերձ յասորիս,
թափանցանցէ ակն, և դեղ առողջութեան :
Տաշմէն, կարմիր է և գտանի ի տոպագէ
քաղաք Հնդկաց...

4. էջ 31ա. — Բառք ի գրոց Ղևտա-
ցոց. — Խառ, խոռել, կամ խաղել, կամ
կրել, քամել, մշել... Մաբի, հապ...
Ջիւն, ամուլիլին... Բաշիւն, թափան...
փորոտին, արտնդանք, ստամոքն, որ է
թոքն...

5. էջ 41ա. — Բառք ի գրոց Թուց. —
Նառաշ, ցեղապետ, Կ. սկիզբն ազգի
Ան՝ սպաս, Կ. ստացուած, Կ. փուսաթի

կէ՛ն՝ կարաս, կ. հանդերձ, կ. անթ, կ. երկաթ, կ. պղինձ... Որքո՛ւնքն՝ արտաքին պսակ... Պրոն՝ քաւարն է... Սէն՝ կորիզ... :

6. էջ 49ա. — Բառք երկրորդ Օրինաց. — Պաշտ՝ բան, կ. առած, կ. խօսք, կ. տեսիլ... Անէն՝ անապատ, կ. անմարդածայն... :

7. էջ 56բ. — Բառք ի գրոց Յետուայ, որդոյ Նաւեայ. — Յետ՝ տէր փրկիչ, զեւեղել, զաղարկել... Վաշտ՝ կաշկատ... Անէն՝ վերարկու, կ. պալափուշ նկարէն... :

8. էջ 59ա. — Բառք ի գրոց Դատաւորաց. — Սէն՝ անդոսնուծն... Սաշտ՝ հաստատ, կ. ամուր, կ. պինտ... Փեշտ՝ տապակ, կ. ձոթ... Փաշտ՝ գիւղ, կ. քաղաք, ատնք... Հաշտ՝ շունչ, կ. յաղեալ... :

9. էջ 65ա. — Բառք ի գրոց Թգրութեց. — Կաշտ՝ Եւթ, սարաւովթ, զօրութեանց, Եթտ՝, տր. Վաշտ՝ ցաւազնել, ժանդ, բիծ, կ. գէշ... Պաշտ, բուկեղն, բոլոր մէջն խոր քաղաքը... :

10. էջ 70ա. — Բառք ի գրոց երկրորդ Թգրութեց. — Անէն՝ ամբութի, կամ ընդդիմակաց, Ագրտէն՝ արմնջան... Քաշտ՝ ջնար, կ. չանկ... :

11. էջ 76ա. — Բառք ի գրոց Թգրութեց. — Երրորդ. — Ջաշտ՝ ջերմանալ կամ տաքանալ... Մաշտ՝ մեքենովթ, կ. բուրակ, կ. խնչակ, կ. վերունող... :

12. էջ 81ա. — Բառք ի գրոց չորրորդ Թգրութեց. — Նաշտ՝ քամահել, կ. արհամարհել, կ. անգոսնել... Նեկե՝ չպէտ, կ. խաշնատես, կ. հովիւ, կ. խաշնաբոյծ... :

13. էջ 86բ. — Բառք ի գրոց Մնացորդաց առաջին. — Հաշտ՝ ոսփայ, կ. պարէ, կ. մեծ, կ. ուժեղ, կ. յաղթանդամ... Հեշտ՝ հեծելագօր... :

14. էջ 88ա. — Բառք ի գրոց Մնացորդաց երկր. գլուխ. — Քաշտ՝ զրուագրել, նկարել, նախել... Սէն՝ մարտկոց, կ. աշտարակ, բուր... :

15. էջ 90ա. — Բառք ի գրոց Նգրի. — Սաշտ՝ գօրութի, կ. օգնականութի... Վաշտ՝ քաթան, Մաշտ՝ լանջապեղ, կամար... Պաշտ՝ պնդնաւոր չափել, Տաշտ՝ ցնիլ, կ. կաւ... :

16. էջ 92բ. — Բառք ի գրոց Նաթեւայ. — Եթե՛ն՝ ծածկեալ. ինչո՞ւ անյազ... :

17. էջ 94բ. — Բառք ի գրոց Յուդիթայ. — Յաշտ՝ օրհնեալ. Կաշտ՝ անառակ... Կաշտ՝ ուրացող, կ. արհամարհող... Կաշտ՝ չէր... :

18. էջ 96ա. — Բառք ի գրոց Տուրիթայ. — Տաշտ՝ բարձրութի, կ. բարի տր. ... Պաշտ՝ մատուց... :

19. էջ 97ա. — Բառք ի գրոց Մակարայեցոց. — Մաշտ՝ անկողին. Կաշտ՝ ցաւ... Կաշտ՝ հարամի, աւազակ, չափողն ձի... : Պաշտ՝ նկիւ, Կաշտ՝ մթին, խոր... : Վաշտ՝ քար, Կաշտ՝ բաշիւ, Կաշտ՝ բուծ... :

20. էջ 116բ. — Բառք ի Սաղմոսաց մրգրէին. Դաշտ. — Կաշտ՝ բաւականաձեւն, կ. սիրելի... Մաշտ՝ տրցակ, կ. փունջ, պանիչ, զաստայ (կ) ... :

21. էջ 127բ. — Բառք ի գրոց առականց Սողոմոնի. — Մաշտ՝ խաղաղարար... Մաշտ՝ ո՛չ այնպէս և ո՛չ այնպէս, չարահար, նենգաւոր, ժանդ, խառնակ... : Կաշտ՝ կոպտոն, քուսպ, աղբ. կ. աւելորդ... Մաշտ՝ սանդի զործիք քարեմ, երկաթեայ, փայտեայ, որ է վարսանդ... :

22. էջ 136ա. — Բառք ի գրոց Նրկերկոց Սողոմոնի. — Օրիորդ, հարսնածուք. և փեսաւէր հարսնեանց. Տաշտ՝ անուշահոտ ազնիւ փայտէ, զոր պարսիկ ուտ ասնել, Մաշտ՝ ամ. պողի մանրագոր ասնել, որ զծաղիկն ի ծայրն ունի, ոպ. մասուրն, և սինձն, և ազգ մի խնձոր կայ վաղահաս, մանրագոր ասի որ է մանուակ... :

23. էջ 140բ. — Բառք ի գրոց Իմաստութեան. Սողոմոնի. — Անէն՝ որոշել. կ. բռնել... Կաշտ՝ մատախուղ... :

24. էջ 145բ. — Բառք ի գրոց Նհպտին. Յովթայ. — Եթ՝ վշտապին, ողբացող. կ. հայր, Օնէն՝ թուլկուրան է, Օնէն՝ խորհուրդ ասի. Պաշտ՝ վայրի էջ... :

25. էջ 151ա. — Բառք ի գրոց Մրգաբէն Նսայեա. — Նսայի՝ հովանուծն. կ. գերծուծն. կ. հրէկ. կ. պաշտօնեալ. կ. արքանեակ. կ. առաքել. կամ ընծայ... : Մաշտ՝ խարպուղակ. կ. քղիւ. կ. կլոր... :

26. էջ 169ա. — Բառք ի գրոց Բժան. Մարգարէիցն. — Յաշտ՝ ընծայ տն, կ.

հուր տն. 4. պարեալ Գառնի պարաք, հոմանի, սեղեխ, տըն... Գառնի փայտ... Դիւ պտուղ, զնկակ (Ակնայ բարբառով ճնկկիկ), ճոկի Գառնի փայտ մարտի Առաջ օթեան Ապոստոլի աղուա, քաշ...

27. էջ 178բ. — Բառք ի գրոց Մրդ. րէին Երեմիա. — Երեմիա համարձակ, զբաղուան, զբաղասէր Բառնի սլաք նետի Բառնի ընծայ Բառնի Արչակ Բառնի ժամանակ Բառնի ջախջախ...

28. էջ 190բ. — Բառք ի գրոց Մրդ. րէին Դանիէլի. — Դանիէլ զատառտան Ածյ Բառնի զբառն, ծաղկոց, Զառնի զօտն լոյծ Բառնի ծնողայք Բառնի պնդանուր չապիկ (Ակնայ բարբառով Բառն կը նշանակէ ոսկինուր ընդկուղեալ մարդարտեայ ծանրաղին զոգնոց, աղնուական տիկնանց յատուկ) Գառնի ած. 4. ոչխար:

29. էջ 194բ. — Բառք ի գրոց Մրդ. րէին Եգեկիկի. — Եգեկիկ զօրութի. տն. Զառնի առու Գառնի նախի կով...

30. էջ 208ա. — Բառք Աւտրնչին. Բառնի զլիսոյն. — Աւտրնչի աւտրնչաւան: Բառնի տուն մոյս Բառնի պայծառ Բառնի սապաթ, քթոց...

31. էջ 216ա. — Բառք Աւտարանչին Բարկոսան զլիսոյն. — Բարկոս բարձր պատուար, ի վերայ տանեացն Զառնի կաղմել, պատրաստել Բառնի կուժ զինոյ:

32. էջ 218բ. — Բառք Աւտարանչին Դկուռ. զլիսոյն. — Դկուռ յարուի. թարգմանի Զառնի թապար (Դեղեր)...

33. էջ 223ա. — Բառք Աւտարանչին Յովհաննու զլիսոյն. — Եղիշի թարգմանի հնազանդութի. տն. Թեղի փարչ, զաւկուժ:

34. էջ 226ա. — Բառք ի գրոց զործոց Առաքելոց (և թուղթերու). — Գառնի աւթարթի ապար հայի կամ նայիլ Կեղեանի կեպք (կճնպք) Զառնի զանձապետ...

35. էջ 248ա. — Մեկնութի. անուանց յերբայեցոց լեզու ի Հայոց բառ. — Աբգար, հայր՝ ասորոց է բառ Բառնի անցք. 4. անցանողք... Զառնի երբայեցերն Արարատ, որ է անձք սասանութն...

36. էջ 263ա. — Կիսախորանի մը տակ. — Բառք ի գրոց ալորեանից. — Աբգարի քարորայ. երկրպագանին. 4. կոոց տուն. 4. բաղալիս. 4. լուացման տեղի Բառնի պահանջող Բառնի սղաւոր, սեւաւոր... Բառնի բլուր Բառնի փոփոխամիտ Բառնի վայելիլ Գառնի երկր պարտ...

37. էջ 303. — Նախնորդանք քարոզի. — Երանելի բնութի. և աննախանձ բարերարութի. սկիզբն կենաց և կենդանութն. արարածոց, զնոց ցանկալի և վայելչութի. աւելն, լոյսն ճանաչելի և անհամեմատ ի մաստութի. տն. մեր յս. քս. հրամայէ Երանելին և...

ՅԻՇԱԿԱԿԱՐԻՍԻԹԻՆՔ, շառքի, հատորս զրկուած ըլլալով զխաւոր յիշատակարանէ.

Ա. էջ 127բ. — «Իրակա յիշանո»
Բ. էջ 175բ. — «Գրքի գրչկա յիշանալ ի տր. 21

Գ. էջ 459ա՝ նոյնպէս:

Դ. էջ 579՝ տարբեր գրչէ. — «Երաւի է ինձ զԱՅ պատահմունս, անհամար յանցանացս որով յաւէտ դատապարտիմ. սակայն թողուե. յոյսն ԱՅ ունիմ, զի իւրով անյիշաչար զթութեամբն ներուան արասցէ, որ ոչ ըստ մեղաց մերոց առնէ, և ոչ ըստ անօրէնութեան մերում հատուցանէ իսկ և մաղթանօք իւր կուսածին ծնողին խնդրեմ զի զմեզ յար կուսական մտք, և անխառն ի մեղաց պահեսցէ մահն»:

Ե. Նոյն անդ՝ «Վախ ինձ, վախ...» տակը ծածկազիր անուն մը՝ Միշի:

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Հին Թիւ՝ չուելի

ԹճՆ = 1726

ԹՈՒՂԹՔ՝ 368 (= 776 չժր) — ՄեծՈՒԹԻԻՆ՝ 8 X 11 X 5¹/₂ սեղմ. — ԳՐՈՒԹԻԻՆ՝ երկսիւն. — ՏՈՂԹ՝ 17. — ՆԻԻԹ՝ քամպակեայ լաւ յղկուած թուղթ. — ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ փայտեայ, միայն թիկուներով, հողը որ շագանակագոյն է, կը կրէ բեւեռի հետերը. — ՄԱԳԱՂԱԹԵԱՅ ՊԱՀՊԱՆԱԿՔ՝ չրկան. — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ լաւ, քաւական գունաթափա՝ Սկիզբը կը պակսին եւսերի առ Կուրպիանոս գրած թղթոյն ծանօթագրութիւններն ու համաձայնութեան տախտակները, Բոյոր աւետարանները՝ իրենց սկիզբը ունին իրենց բովանդակութեան համառօտ ցանկն ու նախադրութիւնները, Միայն Մատթէոսի աւետարանին բովանդակութեան ցանկէն յետոյ եւ նախադրութենէն առաջ կայ «Համաձայնութի. նախ աւագնեայ զայս» մասը, 773րդ էջին վրայ կայ «Գիրք վս. կնօն շնացեայ» մասը, Գրեթէ բոլոր էջերու ստորին լուսանցքներուն վրայ կան համաքարտի համարանիշները. — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ՝ մէկ թերթ միայն հատորին վերջը. — ՎԵՐՆԱԳԻՐՔ՝ իւրաքանչիւր աւետարանի գլուխը, առաջինը թաց կարմաղեղ, երկրորդը՝ գոց կարմիր, երկուրն ալ բոյորգիր. — ԳԻՐ՝ սեւ մկանով, մանր բոյորգիր, ըսկիզբէն վերջը նոյնածեւ. — ՍԿԶԱՅԱՏԱՐՔ՝ իւրաքանչիւր աւետարանի գլուխը մեծադիր ու կարմաղեղ գարդազիր, կենդանագիր եւ թռչնագիր, բոլորն ալ միջակ արուեստով. — ԼՈՒԱՆՑԱԶԱՐԳՔ՝ չորս աւետարաններու չորս խորաններու արտաքին լուսանցքին վրայ, միջակ արուեստով, իսկ իւրաքանչիւր գլուխի արտաքին լուսանցքին վրայ կան նոյն ոճով փոքր ու կարմաղեղ լուսանցազարդեր, Բացի Մատթէոսի աւետարանէն, երբ աւետարանիչներու նրկարները կան, բոլորն ալ միջակ զործեր, աւետա-

րաններու հանդիպակաց էջերու վրայ, երկրն ալ կարմիր եւ կանաչ երանգներով. — ԽՈՐԱՆՔ՝ չորս հատ, չորս Աւետարաններու համար, բոլորն ալ արուեստէ զօրի, առաջինը եւ վերջինը բոյորովին կարմաղեղ, իսկ երկրորդն ու երրորդը կարմիր եւ կանաչ երանգներով. — ԿԻՈԱԽՈՐԱՆՔ՝ չկան. — ՄԱՆԲԱՆԿԱՐՔ՝ չկան. — ԳՐԻՉ՝ անծանօթ. — ԸՈՏԱՅՈՂԹ՝ անծանօթ. — ԺԱՄԱՆԱԿ՝ ԹճՆ (+ 551) = 1726. — ՏԵՂԻ՝ Գերմանիկ. — ԾԱՂԿՈՂ՝ հաւանաբար գրիչը ինքը, Ձեռագիրս կը պատկանի Տօրթ. Է. Այթունեանի, Հայկա՝

Մատենան է Աւետարան, փոքրադիր, թղթեայ, մանրատառ, նկարէն եւ լիակատար՝

ՅԻՇԱՏԱՅԱԿԻՐՈՒԹԻՆ՝ էջ 776. — «Փառք անբաժանելի եւ միասնական սր. երրորդութեան. հօր եւ որդւոյ եւ հոգւոյն սրբ. ամէն. Շնորհիւ ամենակարող փրկչին տն. ի. յանկ եւեալ աւարտեցաւ ունող աւետեաց արքայութիւն. քառաժտակ զետաբուղիս սր. աւետարանս. ի թվին հայոց. Թ. Ճ. Զ. Ե. ի յերկիրս Գերմանիոյ որ այժմ ասի Բերլին Ընդ հոգանեալ զքն. յաւանգնեալսն. եւ այլ ամ. եկեղեցիացն որ աստ կան բարեխօս ամ. քրիստոնէից, ի կիզկատութեն. ինքնից տէ. ինքնից, եւ յառաջնորդութեան. մեր երկրին տէ. ինքնից, եւ տէ. ինքնից. Գրեցաւ սա ձեռամբ մե. . . ու :

Շ Ա Ր Ա Կ Ա Ն

Հին Թիւ՝ չուելի

ԹՂԲ = 1643

ԹՈՒՂԹՔ՝ 365 (= 610 չժր) — ՄեծՈՒԹԻԻՆ՝ 12¹/₂ X 9¹/₂ X 4 սեղմ. — ԳՐՈՒԹԻԻՆ՝ միասիւն. — ՏՈՂԹ՝ առհասարակ 25, 26, իսկ 597րդ էջին ըսկեայ՝ 18. — ՆԻԻԹ՝ ընտրի մագաղաթ, գրեթէ թրղթանման. — ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ փայտեայ, շագանակագոյն, որ կը կրէ զծագրական նուրբ տաղուծներ եւ բեւեռի մի քանի հետերը, միայն թիկուներով,

առանց քարմանդի. — ՄԱԳԱՂԱԹԵԱՅ ՊԱՀՊԱՆԱԿՔ՝ սկիզբը միայն մէկ թերթ, այն ալ կիսովին կտրուած երկայնքէն վրան սեւ միջանով եւ խոշոր շտրական գրուած. — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ աննպատ, հակառակ շրջեղ զդրութեան եւ իրիստ արժէքաւոր ծաղկումին, Կազմը քայքայուած է ու բոյորովին անխնամ, Թերթերը շատ քիչ գունասած, քայց անշահ կտրատում-

նկուր ենթարկուած կարգ մը էջերու արտադրին յուսանցքէն. հաւանաբար մի քանի յուսանցագրերու կորուստով, Այդ կիսովին կտրատուած էջերն են 11-12, 55-56, 59-60, 183-184, 405-406, 407-408, 413-414. ընդամենը եօթը թերթ, իսկ 3 թերթեր կը պահպին ընդմէջ 152-153, 170-171 եւ 354-355 էջերու: Գլխաւոր յիշատակարանը հաւանաբար ինկած է. — ԴԱՏԱՐԿ ԹԻՒՂԹԻՔ՝ չկան. — ՎԵՐԿԱԳԻՐԻՔ՝ հատորիս մէջ գտնուող երկու մեծ խորանի տակ շրջող վերնագրեր կան, այսպէս՝ էջ 1ի վրայ, մեծ խորանին տակ կայ մէկ տող միծաղիր զարդադիր. երկու տող կարմրադեղ երկաթագիր եւ մէկ տող կարմրադեղ թուրքերի. մեծաղիր զարդադիրով այս վերնագիրը 2 սնդո՝ բարձրութիւն ունի, նուրբ է եւ յաջող: 209րդ էջին վրայ գտնուող մեծ-խորանին տակ կայ երեք տողոց վերնագիր մը. առաջինը մեծաղիր թաշնագրագիր. երկու սնդո՝ բարձրութեամբ. խիստ յաջող, կարմիր, կապոյտ, կանաչ եւ սպիտակ երանգներով: Այս տողին կը յաջորդեն մէկ տող սպիտակ թուրքերի եւ մէկ տող կարմրադեղ թուրքերի: Կիսախորաններու տակ. ինչպէս եւ գլխաւոր խնդրուէ սկիզբը կան 2 3 եւ 4 տողոց վերնագրեր. վերջին տողը միշտ սպիտակ. խիստ յաջող եւ մանր թուրքերով. — ԳԻՐ՝ սեւ մեյանով մանր ու խիստ յաջող թուրքերով: 597րդ էջէն զիր կը փոխուի եւ կ'ըլլայ սեւ մեյանով հաստ եւ աւելի խոշոր թուրքեր՝ նստիող մասէն շատ աւելի անարեւստ: Շարականոց ամբողջովին խազաւոր է: Բոլոր գլխաւորութիւնները սպիտակ երկաթագիր են՝ քնագրին յաջողութեամբ գրուած. — ՍԿԶԱՆԱԿՈՒՄ՝ շատ առատ են, բոլորն ալ կարմիր. կապոյտ սպիտակ եւ երբեմն ալ կանաչ երանգներով թաշնագիր կամ զարդադիր, բոլորն ալ նուրբ արուեստի գործ: Բոլոր հատորին մէջ կան 75 հատ զարդադիր եւ 49 հատ թաշնագիր. — ԼՈՒՍԱՆԾԱԶԱՐԴՔ՝ հատորս ունի 2 մեծ եւ 116 փոքր յուսանցագրեր. երկու մեծերը կը գտնուին երկու խորաններու արտաքին յուսանցքին վրայ: Եկարչական արուեստի տեսակէտէն նուրբ ու արժէքաւոր, ընդամենը 4-5 մոթիւներու հետեւողութեամբ, Երկրորդ, որ հայ ժողովուրդին լուսադրաններէն մին է անպայման, կարողացած է ո՛ր միայն մոթիւներու գծագրագան ներութիւնն ու նոյնութիւնը պահել, այլ նաեւ իրեն վարպետ նկարիչ շատ ներշնչանք եւ յաջող կերպով զուգորդած է գոյները՝ կարմիր, կապոյտ, կանաչ եւ սպիտակ: Տիրող գոյներն են առաւելապէս ծիրանին ու կապոյտը. — ԽՈՐԱՆՔ՝ թուով երկու հատ, 1 եւ 209 էջերու վրայ: Առաջինը, ըլլա՛յ գծագրական, ըլլա՛յ նկարչական խիստ յաջող գործ մըն է. սպիտակ գետնի վրայ կարմիր-վարդագոյն ծաղիկներ, նուրբ կանաչ տերեւներով շրջապատուած, ճոխ է եւ սպաւորիչ. կարմրադեղ արտաքին սիրուն երեւոյթ մը: Երկրորդը ա-

ռաջինին մէկ տարբերակն է նոյնպէս յաջող ու գեղարուեստական, գրեթէ նոյն մոթիւներով եւ երանգներով: Հատորիս բոլոր նկարները. խորան, կիսախորան, յուսանցագրող եւ գլխաւոր, գեղեցիկ համարութիւն մը կը կարգեն, բոլորն յաջող բոլորն ալ գեղարուեստական, Երկրորդին ճարտար վրձինը ո՛ր մէկ կէտի վրայ սուրբարած է. — ԿԻՍԽԱՆԻՔ՝ թուով 8 հատ են. 16, 77, 167, 289, 372, 474, 512 եւ 563րդ էջերու վրայ: Խորաններու ոճն ու մոթիւները հոս եւս կը տիրեն՝ իրեն սովորական յաջողութեամբն ու արուեստով: Բոլոր կիսախորաններն ալ սպիտակ ֆոնի վրայ ունին ծիրանի, կապոյտ եւ շատ ընչ կանաչ երանգներ. — ՄԱՆԻՔ՝ ծաղկողը զարդանկարիչ մը չէ միայն. այլ նաեւ յաջող զինանկարիչ: Հատորիս մէջ գտնուող 7 հանրանկարներէն մասնաւոր մի քանիին յաջող դիմերը ցոյց կուտան ծաղկողին զմայլելի տաղանդը: Մտնաւորներն կան 10, 266, 311, 322 եւ 331րդ էջերու վրայ. 10րդ էջի վրայ գտնուածը դժբախտաբար արուած է եւ Մայայած հետքերն կարծիքի է սեւնել միայն թէ սուրբի մը նկարն է. կարմիր պարծոտով եւ ի մեծին ունի միջինի ճիշդ մը: 266րդ էջին վրայ կան երեք մանրանկարներ. ամենէն յաջողն է յուսանցքին վերի կողմը նկարուած Յիսուսի համարուման նկարը, 311 սնդո՝ բարձրութեամբ, ոտներուն տակ ամպեր: Քիչ վարը կան երկու նկար. ներ 21 սնդո՝ բարձրութեամբ, մէկը արուած. իսկ երկրորդը Ս. Աստուածածնոյ պատկերն է՝ նստիողէն նուազ յաջող, 311րդ էջի նկարը ունշահ մեծ քերու աւերին է ենթարկուած: Հաւանաբար Յովհաննու Մկրտչի նկարն է: 322րդ էջի նկարը Ս. Գր. Հուսաւորչի պատկերն է. շուրջաւորուած. գլուխը՝ թուով թուով գաւազան խիստ յաջող: 331րդ էջին վրայ Հովհաննի կոյր իսկ իսկ ի մեծին. զէմբի զմայլելի արտայայտութեամբ: Երկրորդ կարող է պարծենալ Ս. Հուսաւորչի եւ Ս. Հովհաննի այս երկու խիստ յաջող նկարներով. — ԳԻՐԻ՝ զրուցութեան եւ ծաղկումի խիստ մեծ մանրանկարն ու թուականի պատշաճութեան կարծիքի է հետեւելն թէ զրին է հաւանաբար Հայկաի Յուզակի թիւ 1 Աւետարանի գրիչ Աստուածատուր յոյ. — ՍՏԱՌԱՂ՝ անձնութիւն. — ԺԱՄԱՆԱԿ՝ ԲՂԱ († 551) — 1643. — ՏԵՂԻ՝ անայտ, հաւանաբար Հայկա. — ԵԱԶԱՌ՝ անձնութիւն. — ԿԱՐՏԱՐԱՐԱՐ ԽՈՒՄ՝ բաղադրուած թիւ 1 Աւետարանին հետ: Զեռագրիս այժմու տէրն է պ. Արմէն Մազուկեան (պառոս):

Մատենան է Երեւան, փոքրադիր, մազադարձայ, մանրատու, չքեղ ծաղկունով:

ԵՐԵՎԱՆԻ ՄԱՍԻՆՈՒՄԻ ԶԵՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՅԿԻ, 27. — ԳԻՐԻ՝ անձնութիւն. — ԵԱԶԱՌ՝ անձնութիւն:

Տ Ա Ղ Ա Ր Ա Ն

Հին Թիւ չունի

ԹՃԻՐ = 1679

ԹՈՒՂԹՔ՝ 71 (= 142 էջր)։— ՄԵՆՈՒԹԻՒՆ՝ 20 × 8 × 1 անգամ։— ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ երկսիւն։— ՏՈՂԹ՝ 20, տելի կոմ պակաս։— ԿԻԻԹ՝ հասարակ թուղթ, առ հասարակ վարդադոյն։ Կան նաեւ կուպոյս եւ դիդիս թերթեր։— ԿԱԶՄ՝ չունի, տելի տետրակ մը բոլորովն բան հատոր մը։— ՄԱԳԱՂԱԹԵԱՅ ՊԱՆՊԱՆԿ՝ չկան։— ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ լաւ։ սկիզբի եւ վերջի թերթերը ցեցուկներ եւ կիսովին մաշած ու կորսուած։— ՊԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹՔ՝ չկան։— ԳԻՐ՝ սեւ եւ կարմիր մելունով մտեր մերթ մեծ բոլորգիր, կանոնաւոր եւ գեղեցիկ։— ԶԱՐԴԱԳԻՐՔ՝ գրեթէ իւրաքանչիւր տաղի սկիզբը, թագմադոյն ծաղկումներով, առ հասարակ թունադիր։— ԽՈՐԱՆ, եւ ԼՈՒՍԱՆՅԱՆԶԱՐԴ չունի։— ԿԻԻԹ՝ Տէր Յովհաննէս ԲոյՂալումբար։— ՍԱՏՅՈՂ՝ գրիչը։— ԺԱՄԱՆԱԿ՝ ԹՃԻՐ (+ 551) = 1679։— ՏԵՂԻ՝ երուսաղէմ։— ԾԱՂԿՈՂ՝ անկասկած գրիչը։— ԿԻԻԹ՝ չափ։ Բոլորն ալ գրիչն յատուկ։ վայելույ փորագրութեամբ՝ ուր կը կարդացուի Տէր Ոմէէս։ Կներին վրայ կ'երևայ խաչ մը վրան Յիսուս։ չորս կողմը զարդանիշներ եւ տակը 1113 (+ 551) = 1664 որ է Տէր Յովհաննէսի ծնունդը։

Մատենան է Տաշաճ, թղթեայ, փոքր, գրպանի յատուկ, ուր կարեւոր եւ կարճա՝ ոտոյ յիշատակագրութիւններու հետ կան հետեւեալ տաղերը, ասոնց առաջին քանի մը տողերը միայն ղենկով իւր ճաշակ։

- 1.- էջ 5.- Ականեղ բայ զբանս լսէ՝
եւ ի միտ ած, ի թուղթ գրէ՝
թէ ինչ եղաւ հայոց մէջ,
այ Հայոց ազգ հայիւ քիչ...
- 2.- էջ 6.- Աճածին ինձ ողորմեայ,
քանզի կամաւ ասեմ մեղա՝
մտաք անթիւ աղտեղացա՝
բանի գործով աղ...
- 3.- էջ 7.- Նոբին սիմազան Տր. Սրգսի ասացի,
Սկրեալ ողբամ, թէ ինչ դարձայ,
որ ի յոյսոյն իմ հեռացայ.
Տր. կուչեցայ, անուանեցայ.
անկեալ կ. հրեկացայ, հրաբորտա-
ցայ...
- 4.- էջ 11.- Տաղ Հլլցի սիմազան Տր Սրգսի ասացի է.
Սրապա եւ հագոյս մաբար.
հեռացեալ եմ ես ոչխարէն.
հովիւ բարի դիւ խնդրեալ.
ղմալորելս. ի սր. քո հոտէն...

- 5.- էջ 13.- երգ եւ զովաստեմուրի. ասուցեալ ի վր.
սր. ամ. ամինն երեմիայէ բաճախիւ.
Արեգակն որ է ըստեղծեալ.
յարարչէն իւրում գործն երթայ.
քեզ է սպասաւոր պատրաստ.
միշտ տալով ըղբարիս քեզ ընծայ...
- 6.- էջ 14.- Տաղ ամ. ամին, ասացի. ի Կարպաէ.
Ծաղկեալ վարդենի, չուշան ցանկալի,
պայծառ ծաղիկ եւ պանծալի,
լուր զպաղատանս բնկալ ըզմաղ-
թանս...
- 7.- էջ 15.- Անաւոր սոսկայի ղէմք հիւանալի.
աթոռ քրովբական, է մի դի է նայ...
- 8.- էջ 16.- Գովաստեմ ամ. ամին. Զալուսս վարդ-
պետէ ասացի, որ մակամուրի Կայսակ
ասեն.
Կուսանաց եւ պարծանք վախտալ հու-
թան.
Հնտի կոկտան սանայ յովմիր քէլամ.
աւետեաց գարբիէ ողբոյն մարիեամ...
զալուսս վրդպսն անկեալ ի տըղմի,
բարեխոս լեր առ տր. վախտալ
սուլթան:
- 9.- էջ 20.- Տաղ ի Մարկոս վրդպսէ.
Մեղաւոր եմ հագով մարմնով շարք
ի լի.
այեաղըմտէն պաշտմաթէ կուսան-
ի թար կուսանաթէ ք լի,
այլ մարդ չունիմ որ ինձի կի ողոր-
մի...
զքեզ աղաչեմ հեռաստանէ եւ Մար-
կոս...
- 10.- էջ 22.- Տաղ Մարկոս վրդպսէ ասացեալ առ օր-
բածին կոյսն Մարիեամ. ք. սզգի լեզուէ
հայոց եւ քուրի որ է մուլամա.
Ամէն օրնեալ կոյս Մարիեամ.
այեաղտէ առաւելի աղլարեմ.
եթէ ինձի զու չողորմիս,
պաշտմա զարէ պաղլարեմ...
- 11.- էջ 25.- Տաղ ագնիլ ասուցեալ. Յակոբ վրդպսէ
ի վր. բաղալին քուզանիոյ. եւ է օսնըն
դարեւեմի. Երեմիայի.
Այս խաղ չափաբան յակոբայ լեղւէ.
տեսն նէլէր խօսի թահթ Կոստանդի-
նսնէ.
տաղ շայիրական նորայ խօսեն. է,
կոր նէլէր սոյլէր զՅոստանդնուպոլ-
սէ...
Ուկով լանվարով պէրաթ նորայ է.

պատրիարք անուամբ արժող նստել.
է.

Ապա լրդպտն ի տես նկել. է.
անա...

Ոճն ցեմ զու էլ զայ եկեղեցի է.

Ու լուսնասիր պատրիարքարան է.

Սր. Սարգսի քոքն. Որ. Նիկողայոս
սքանչելագործն է.

Սր. Լուսաստիւյ Ղալաթիուն է.

Արեայ սօֆին այժմ տանկաց հա-
մին է.

Վոսան զանկակին Աղինքեր կանչէ.

Ր. մինարէ մէկ մէկի դէմ է.

տեսնէլ ի խօսի կոստանդնուպոլսէ.

Բու պրորուպրիւ մեծ ձանձրութի. է.

Ղ. մինարէլու եկնկի նամին է.

սուլթան սուլէյման. Գ. մինարէ է.

կար նէլէր սոյլեր կոստանդնուպոլս-
սէ...

Տարուան լուծ թիւըն թորգոմ դա-
րայ է.

հազար ունուսուն թօյլըն շինէ.

Յակոբ սոսկր տոր սոյլուն տիւանէ...

չկարացիր գոյլն Յակոբ քեզ հէ՛յ
հէ՛յ...

12.— էջ 26.— Տող ամ. ամնայ.

Վայիտէ սուլթան վայիտէ՝

քան զարիին լուսոյ պայծառ է...

13.— էջ 27.— Տող ամ. ամնայ.

Աճաճին կոյս Մարինամ.

սանսն աֆանտրմ տօղուրան...

14.— էջ 29.— Այս գեղեցիկ պատկերքը ունիս.

մորս բարունակն նրման ես.

վարդ ու ըհաննա ու ներկիլ.

հոտը կու մայլէ. կու մայլէ ցերիս...

րեր վուեն մի ըհան զոր ունիս.

հոտոյրտ զովացուր զգերիս.

15.— էջ 32.— Տող ամ. ամնայ. սապիտիքայի մայն.

Աճաճին ամին աննալ. կրկնէ.

հօգոյն արոյ եղեր լցնալ...

այ քաղցրահամ վարդ ու ֆլորիս.

հոտը կու մայլէ...

Գուն ըղգուն ծաղկանց նրման ես.

կընդունէ զրմուտ պալատան ես.

ինչ ծաղկանց ասեմ նրման ես.

հոտը կու մայլէ...

Դու գեղեցիկ ես աննրման.

զով ոք լեբեմ քեզի նրման.

հայիմ նարգոս ծաղիկ շուշան.

հոտը կու մայլէ. հու մայլէ.

Սրես ունիս կարմիր վարդի.

չրթունքէ շաքար կու կաթի.

ով որ տեսուտ արժան կու մարդի.

հոտը կու մայլէ...

Ջարմանալ քաղցրահամ ես.

զըստուզն ասեմ մանանայ ես.

ինչ ծաղկանց ասեմ ասեմնրման ես.

հոտը կու մայլէ. կու...

Էղեմական զրախտն ես զու.

գեղեցիկութիլ. չըգայ մարդու.

նրման ես զու երկնի զարդու.

հոտը կու մայլէ կու...

Ընտրեալ ըղքեզ անմահացած.

ըըբարին շուշան րացված.

անմահական հոտով լըցուած.

հոտը կու մայլէ կու մա...

կան աղբիւրք անթիւ անհամար.

պին կսլ կասեն թաւքէվար.

ո՛չ թէ բիւր. ձ. Ռ. հո...

Խոստ բարձր ասեմ քան ըղվառիս.

անչալի չընորժ չըգայ ի յիս.

զովեմ կարճ ի կարճոյ գերիս.

հոտը կու մայլէ կու մա...

16.— էջ 33.— Տող սր. ամ. ամնիւն. Թաթուս թաթուլի մայն.

Անարատ տանար. կրկնէ. Մայրամէն արհնեալ.

տիրամայր կոյս անարտնեալ. արհնեալք ի կանայ...

17.— էջ 35.— Տող երեման սր. խաչին.

Խաչն ի նախնուսն երեցաւ.

ծաղկեալ ի զրախտն ամ. ատուենիւն...

18.— էջ 37.— Տող ի վր. այգոյն, խոհուրդ ննօցելոյ.

Յամէն առաւօտ ե լոյս պըլպուշն կանչէր այգոյս.

զարբիւն ասէր հօգոյս, արի՛ ել ի այս այգոյս.

այս իմ նարաչէն, տեսնէ այգոյս.

Պար եմ բերեր ձորերոյս, փուշ եմ բերեր պատերոյս.

պատ եմ բոլորել այգոյս, կասեն թ'արի ել այգ...

Ինչպէս ելանեմ այգոյս, դէմ չար վուշ կայ պատերուս.

ըղքեզ աղաչեմ յո. մի ասեր թ'արի ել այգոյս.

հուս եմ տրեկեր այս այգոյս, զտակն եմ ջրեր այս տրեկոյս.

զեռ չեմ կերեր այս տրեկոյս կ'ասեն թ'արի.

չընձան եմ չիներ այգոյս, կարաւ եմ թաղեր գինոյս.

զեռ չեմ խմեր ի գինոյս, կ'ասեն թ'արի ել այգոյս.

վարդ եմ տրեկեր այս այգոյս, կարմիր լուստակ վարդոյս.

զեռ չեմ հոտն ատեր վարդոյս. կ'ասեն թէ արի...

- Ընդդիմ եմ ցաներ ցաներ այգոյս: Կանանչ աւ դեղին ծաղկոյս,
զեռ չեմ հասն առեր ծաղկոյս, կ'ասեն թա...
Գարրիէլն եկաւ հոգուս, անէն կապեցաւ լեզուս,
խաւարեցաւ աչերս ի լուսուս, աւաղեմ կարճ արեոյս:
Առին զհոգիս ի մարմնոյս, իսնին զիս իմ այգուս:
Մահ է որ ելնեմ այգոյս, այս իմ նորայէն այգոյս:
Նուաւ կանաչ է այգոյս, որթըն րացվեալ է տընկոյս,
խաղաղն հասեալ է այգոյս, կ'ասեն թ'արի ել այգոյս:
Պրկուլն կանչէ այգոյս, առաւօտ է մինչև ի լոյս:
ցաւաղըն իջանէ այգոյս, ամէն առաւօտ ել լոյս:
Տաղ ած. ամենայ.
19. — էջ 38. — Անդին տառար, բանին բարերար, գերագոյն գովեալ,
տիրամայր զու ամէն լեզուէ որ զԱՅ ծընար...
Ով եղանակէք, Վերիգործսն յիշեա, զփոխարէն
առցէ հատուցման, նայ ի քրիստոսէէ
20. — էջ 40. — Կօզալ մի երեկ տեսայ ի քաղաքն ի այն յունիեայ
թագաւորն ի խնդիր ելաւ մոկոֆայ օ. փորթուղայայ...
Մէկ հորտն ի հալալ նըստի, աւն ամիթ, աւն ամասիեայ...:
21. — էջ 41. — Գանկատ ունիմ ասել քեզ
թագաւոր իմ յօ. քս.,
զոր չարըն սատանայ զհոգիս հարեալ
արար խոց ե քս...:
22. — էջ 42. — Առ հայրդ աղաղակեմ
անառակին որդոյս ողորմեա...:
23. — էջ 44. — Մեղա՛ քեզ քս. ԱՅ ապաւէն յոյս
ըզքեզ ունիմ լալադին պաղատանօք...:
24. — էջ 46. — Տաղ կրօնմիին.
Կրօնէն աւստի կուգաւ ծառայ եմ ձայնիտ,
Կրօնէն զուն մեր ախր'նէն խապրիկ մի շունիս.
Մի վազեր երամիտ զուն թէզ կու հասնիս.
Կրօնէն զուն մեր երկր:
Խոզեր եմ եկեր եմ մուլքերս ու այգիս.
Քանի որ ա՛ն կանեմ նայ կելնայ հոգիս.
Կու քաղւի սունչիս.
Կրօնէն պահ մ'իս կացիր ձայնիկտ ի հոգիս.
Կրօնէն զուն:
Դեզ խապար հարցրնողին չես աներ տալապ.
ձայնիտ անուշ կու գայ քանց ջրի տօլապ.
Կրօնէն պաղտատ կերթաւ եօխսամ ի հալալ: Կրո:
Սրտեւրիս կամեցաւ ելանք զընացանք.
Ե սուտ աստընորիս տարտէրն իմացանք.
աղուհայ կեր մարդկաց կարօտ մընացանք: Կրո:
Աստընութիւն բանն կամաց էք թէ ԱՅ լրե՛
զրօնէն ըն ըն, զարիպին սիրտն է խոց...:
25. — էջ 48. — Տաղ Մխիթար վրկաւէ ասացեալ. հոգւոր, շահավատ:
Մաքուր տանար ե քընակարան. անմահին, անմահին,
որ մայր եղեր անհառ բանին. միածին, միածին.
Նայեաց ի յիս քաղցր զիմօք տիրածին, տիրածին...:
26. — էջ 49. — Հալապեցի Ղալաւաթ Տէր Ովանէսէ Ե ասացեալ. ձայնն նալի. թաւրթի:
Ով բարձրահայեաց. սր. եկեղեցի, սր. կոյս մարիեամ,
մեղաւոր եմ ճո ծառայն տես թ'ինչ հալի կամ...:
Արի Տէր. Ովանէս խեղճ ողորմելի. աղաչեայ զաւ...:
պան ասնըն հարաթընամ, տաւմիլամ սանտան այրի...:
27. — էջ 50. — Տաղ Մխիթար վրկաւէ ասացեալ, հոգւոր որ է վաւ. Կալ:
Մարախօրէն շաւրճանակի, պար առին զգերիս, պար.
միտքս խափեալ ե վարանեալ յափեցայ մըտք...:

34. — Էջ 53. — Տաղ Ղարափի, ասացեալ է Ովանէս եւեցն:

Ղարափ կտրինձ օտար: Երկրէ եկեր է.
մակար թէ զնշ սիրուն: Նովըն բերեր է.
կու հառաչէ քրտէ թէ այս ինչ խղենք է
Անապ կայ ի աշխարհս ոք առանց սէր մարդ:

39. — Էջ 55. — Հալապցի Ղալսմաթ աբի Տր. Ովանէսն ասցեւ է, ի վր. իբից կնոցն. —
Ով մահ հետ ինձ ինչ արիր,
իրիցկինս ինձմէ բամենցիր,
մրնացի խնդն ողորմելի.
զիս իւր տեսուն զլիկցիր:
վայ ասելով ես կը տոչորիմ,
իւր քաղցրիկ տեսուն կարօտիմ
այլ մխիթարանք մի չունիմ,
երիւման կամ և տասանիմ:
Ահայ մրնացի այրի.
խոցոտեալ սիրտըս կարօտի.
այլ զիմաց հարակ մի չունիմ.
ողորմածն Աճ ողորմի:
Նրմանեցայ ոպս. բու,
որ անվայր վայրէքն կու կենայ.
արժան եմ ես այս խոցոյս,
որ իմ կենեքըս հարամանայ:
Ի այմաստ անգին հուհար
ի մէջ դու մըտացըս զըտվար:
դ. օր պատկար մնար:
օր յիսնէ! չուտով բամեցար:
Սիրուն զեղեցիկ պատկեր:
զիս անտէր թողիք զընացիր,
այտ էր քո զալլըն ինտ ինձ,
զարկեցիր մէջքս կրտեցիր:
Ի տր. տուր համբուրի.
այրեցեալ իմ սրտիս բոցուն.
խնդն ողորմելի մեացի:
միթէ դուն անես թողութիւն:
Բարուն բարի տր. յս.,
արժանի եմ ես այս խոցոյս.

30. — Էջ 56. — Նստել.

Անուն անեղին էին Աճ. էմիշտ էուս. անհասուն. Նոյն: Նոյն ինքն է
նման Նոյն և մինն նուն մի, մի ունի յերց. . . (այս կերպ անիմաստ
բաներ):

31. — Էջ 58. — Տաղ անուս եւ ոլիսանի. ասացեալ է Տր. Ովանէս. —

Այդ զեղեցիկ պատկերքդ ունիս
մօրն բարունակի նման ես. (կրկնուած, տե՛ս յէջ 20):

32. — Էջ 58. — Տաղ սիւսգան Տր. Սարգիսէ ասացեալ.

Սիրուն զեղեցիկ պատկեր:
հասակաւ մի. ամաց.
թուխ մազն է սիրուն վիայուն,
երեսին վերայ է ցլուռած:
Այ ձեռն ունի մոմ վառած.
Վիզն և ծոցն և սիրտն է ի լաց,
ի միւս ձեռն իլի զինի.
ապիկի ամանով լրցած:
Բախան և ուրախ գոտարն.
ծաղր երես և է քրտընած.
Քաղցրատես և անարկող.
սիրու. գովք ասաւ և խըմած:

Թէ ձեր և թէ տըղայ հարուստ և աղքատ,
ամէն մարդ տարտ ունի, ով կայ առանց տարտ...
Տաղեր թարգմանցի հաղեր խաղեր խաթայի,
ասող էր ու պատմող նրման յաղայի...
Տր. Ովանէսն ասցեւ է, ի վր. իբից կնոցն. —
Իմ խնդիրքն ի քեզնէ այս է'.
բժշկես զիս ի այս ցաւուս:
Ի անգէտ էրէց յիմար.
աշխարհէս զու ինչ չանցար.
հալալ ու հարամ արիր,
և յետոյ կընոյշտ այլ զրկեցար:
Ռանկամ թ'երազիս տեսնամ,
որ սրտիս կարօտն անցանի.
գիշեր ու ցորեկ կայրիմ.
և ոչ ոք ունիմ սիրելի:
Այլ իմ շնորհալի սիրուն.
ա՛հ կանիք լուսուն կարօտուն,
քո պատճառն ես եղա',
զըրկուար քս. ի լուսուն:
Ոար ու ձոր դարձէք ի լաց.
վայ ասացէք իմ չար մեղաց.
կարօտ էր սք. գերեզմանին,
հարաթով զընաց ի ձեռացո:
Աւր հոգեարին ասաց,
ինձ հալալ արէք սիրելիք.
ես գրնացի բարով մրնացէք,
աղաչեմ զիս չի մօռնէք:
Յորեկն ըզիս յիշեցէք.
կիրակնտի ինձ խունկ ձխեցէք,
ինձ պաշար պատարազ տվէք,
և Աճ ողորմի ասացէք:
Այրի Ովանէս էրէց
մէջ մեղաց քանի կաս զու քսուն,
մեղայ ասայ և լեր արթուն,
մատոյ կուսին միշտ գոհունի:

Գիշեր էր միջին եկաւ,
ցընծալով ծաղրազէմ ասաց.
ներգործեց քո սէրս ի յիս:
պաղատանքդ եղև կատրմ.
ի մօտ քեզ եկալ եմ հիւր,
որ խընդամէ գիշերս ի հետց.
ուտեմք և խըմեմք գինի,
բորբոքեմ ըզդէր մի վառած:
Սիրու չի խափվիս այրի',
զու օժար վախիր ի մեղաց.
զերկիւզն Այ. զու կալ:
որ զերծիս ամէն փորձանաց:

15. — էջ 90. — Տաղ վասն հաւաքեան.
Անձն իմ վայ չեզ. ա. թրան.
Թէ խռով կենաւ կամ սի պանա....
16. — էջ 92. — Տաղ էջմիածնայ.
Անայ ցընծայ վաղարապատ.
Մայրաքաղաք երկնակառար.
Մանր պարիտղ բարձր աշտարակ....
17. — էջ 93. — Տաղ սբն. յսկոբայ օրդոյն զերեքայ.
Սբ. առաքեալուն յակոր, օրդին օր-աման.
Կալեալ զնա շարչարէր անբովկո արքայն....
18. — էջ 98. — Տաղ սբ. եմյ.
Ղուցի շարիֆ տօբթ քափուտի
ալթուս սուտան տուր ետփուտի....
19. — էջ 99. — Տաղ սբ. ամ. ամնայ.
Աճաճին մայր մարինամ անապատն կոյս.
Մեղաւորաց դարձ ե զՂուսմ. մալթանց յայս....
50. — էջ 117. — Տաղ եւ զավասան սբ. կառապետին.
Աւրանեալ է նայր երկնաւոր...
Բարբառնեալ է ար. հոգին.
Հատապարգև, շատախորան....
51. էջ 133. — Պավասան. հալապեցի շօկուրնի պարտմէ. ի վր. սբ. յաւաքեան ասաց.
Պազ զիւրմայ զափուտնայ վարիննայ.
ալթի ամուտ կօրտմ սաղլի սոյիննայ....
Ենզուպ ոզլի պարսոմ անձն փաք կօննուրն չոյ.
վարընտի մէր եագուպայ սէյր էթ Նիւնայ ալը....
52. — էջ 136. — Պավասան. սբ. յսկոբայ. հալապեցի սբ. յսկոբայ մամուսայ Տէր Յովնէն.
Մէր եագուպն զափուտնայ վարիննայ.
գարխտայ պաշտօնի սէյր էթ Նիւնայ ալը.
սէմուր զափուտնայն իւրտայ կիրիննայ.
սլ մէրմէր անպուտի սէյր էթ Նիւնայ ալը....

Առանցմէ զուրս կան նաեւ հայատառ արարներն. քրդերն եւ յանաւրն տաղեր. հոգեւոր եւ սիրոյ, զորս անկարեւոր գատեւով, սեզ շտախնք ներկայ բովանդակութեան ձևի:

ՈՒՇԱՏԱՍԿԱԿՈՒՐՈՒԹԻՒՆԻՔ, բաւական,
բոլորն ալ 98 եւ 100 թ. էջերուն վրայ,
նուրբ մանրատառ նոսրագիր, միևնոյն գրչին.

Ա. — Եթ վին ՌՃԻԸ (1679) ըսկսայ գրել
զայս անկապ հա շաւղիչի Ղաւլուր ար. Ու-
լուսն. ի սբ. իւլուսն Ս(րաւուլ)իմ. ի Հանն թ.
յալթայն:

Բ. — Եթ վին ՌՃԻԶ (1677) փետրուար
ամսոյ յէ. եկաւ անարծաթ Ներսէս իւրդաշ.
Շաւղ, քարոպեց. բոնեւ տվին զինք չար
մարդիկք. բ. ո. զուլ. ճարմայ. Աճ անի-
ծէ սապապ հղնողն:

Գ. — Եթ վին ՌՃԻ (1633) մարտ իգ. օրն
զլրթ. Նաւայի փաշա մլատա պակկարպակի
ի Շաւղ. Աճ գրարին կատարէ:

Դ. — Եթ վին. ՌՃԻ (1633) ի մայրաքա-
ղաքն ի Սի-, զլրին, կեալայի Կերիւր իւրդաշ.
եւ Կերիւր իւրդաշի Յեղնայ. եւ Ներսէս իւրդաշի
Սեփապատայ. եւ Սիւթ իւրդաշի կալթա-

շոյ. եւ Նիւր իւրդաշի յ(ա)լթապ. ասցա-
ւանցն. հանուրն. գրին յալթա. կալթա-
սուսն. շոյ. Սիւթ օրդաշաւ. զար ար. Աճ
զինքն անփորձ եւ անսասան պանդալ եւ
խաղաղ կենեք. փա. այն զրցւ. ար ի պի-
տոյ մանն իմացի:

Ե. — Եթ վին. ՌՃԻ (1633) մարտ մոսթն
իւ. Շաւղայ Ղաւլն օգարկնց մօրեց զեփ-
զեցիքն. հայուն. հոսմին. տօբոյն. եւ մա-
ռունայն. Աճ գրարին կարէ.:

Ձ. — Եթ վին. ՌՃԻ (1633) յուլ. մա-
օրն եւ. յլրթ. մաւա սուլտան ի Շաւղ. եւ
յլիս. իր. օրն շարաթ եկաւ ի Շաւղայ. ֆառն.
կին ազջիկն իւր հետն էր:

Ի. — Եթ վին. ՌՃԻ (1633) մարտ իր. օրն
ուրթ զհաց Շաւղայ Ղաւլն ի վոյգատայ
խանն. ի յարեւելց փոքր. ի վերն ֆառնի
եկեղեցի էր շինան. ք. տարով յոջ. եկաւ
նամազ արաւ ի մէջ եկեղեցուն. եւ ի մար-

տի. ին.ն. ի չիպէնի խանն չաւդ հին եկեղեցի կայր ֆրանկին, մտաւ ազան կանչեց. եւ կէս օրն զայն այլ մաւրիթի պէս նշմազ առաւ եւ հայոց ազգն կու վախէր թէ մեր եկեղեցիքն չի գայ. ԱՅ զինքն գէտ ռափսակք եւ զսոմնաս դպիրն յետ դարձոյց ։

Ը.— Եթէ ին. ՌՁԲ (1633) դեկտեմբերի. է. օրն չարաթ զ. սալաթին. մրտաւ Վէշիբ հիւր ի չաւդ ։

Թ.— Եթէ ին. ՌՁԳ (1677) եկի ի սր. քղքն. Ս(րահան)մ. ես Ղաւթուր Բ. Ուլաւն ։

29

Ծ Ա Ռ Վ Ի Ր Ք

Հին Թիւ՝ չաւի

ՌՁԻԹ = 1680

ՔՈՒՂԹՔ՝ 83 (= 166 էջը). — ՄԵՆՈՒԹԻՒՆ՝ 20 X 15 X 2 անգ. — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասին. — ԿԱՅՄ՝ արեւելեան. շագանակագոյն կաշեպատ խաւարարտեայ, լայն լանջքով եւ թիկունքով. կողքերուն վրայ արաքական ծաղկունքներու տաղուներ. — ԵԻԻԹ՝ մագաղաթի նման հաստ թուղթ. — ՏՈՂԹ՝ 23. — ՀԱՆԳԱՄԱՆԹ՝ լաւ պահուած. — ՄԱՅԱ. ՂԱԹԵԱՅ ՊԱՆՊԱՆԿԹ՝ չկան. — ԴԱՏԱՐԿ են՝ 121, 128, 129 եւ 165 էջերը. — ԳԻՐ՝ սեւ մեկնով մաքուր նոսրգիր. — ՎԵՐԵԱԳԻՐ, ԼՈՒՈՒՆԱՅԱՅԱՐԴ, ԽՈՐԱՆ չկան. — ՍԿՋԱՆԱՏԱԹԻՐ կարմրադեղ պարզ գլխազեր են՝ 130-131 հանդիպակաց էջերուն վրայ կ'երեւան երկնի եւ երկրի պարունակները. գօտիները եւ արեւու եւ լուսնի խաւարումը ցուցնող քուրածու պատկերները՝ 150 եւ 151 դարձեալ հանդիպակաց էջերու վրայ կ'երեւան համակերպոն շրջանակներու պատկերներ որոքը ցոյց կու տան տարուան գիրքն ու վերադիրները՝ 160րդ էջի վրայ կ'երեւայ խաւարական աստղերը ցուցնող համատեւ պատկեր մը. — ԳՐԻԶ՝ Խաչատուր. — ՍԱՅՈՂ՝ անծանօթ. — ԴԱՄԱՆԿ՝ ՌՁԻԹ (+ 551) = 1680. — ՏԵՂԻ՝ անյայտ, քայքայեցած չաւիպ. — ԻՄԱՂԿՈՂ՝ անծանօթ. — ԿԵԻԹ՝ առաջին էջին վրայ կ'երեւայ սեւ մեկնով արաքերէն կնիք. նոր, որ չի կարգացուիր. թուականն է 1311, Զեռագրիս այժմու տէրն է պր. Ա. Մազուսեան (պառոն)։

Մատենան է Մաւրիթի, թղթեայ, որ կը բովանդակէ՝

1. էջ 5. — Սահման. — ծառի անունն է եւ «Սահման» պտուղ է. արապի լեզուաւ Երժմ. կրակի նօղտան, յոջի տունն դադրի, ինքի՛նչիս սա՛հիպիլ. մարդազ կոչեն. այս սինքն թէ իր տեղն դադարեցաւ. եւ այս օրինակ, հոգեւոյ է որ հետ իր մարմնոյն, կու միաբանի. եւ նօղտան կրկն է եւ կրակի

տունեկաւ. զչկէ. տաք բնութիւն. եւ ձրի անտաշ աներեւ թէ զֆիքիրներ. եւ մեծաւ մեծ բաներ եւ զլուսն քաշել եւ մեծիւ. տալապ առնել եւ այս է բնութիւն. կրկնի նօղտան. . . .

Սահման, Երժմ. կրկնի. նօղտան՝ իա. տունն. դադարի. ոպ. հոգի եւ մարմին կու լինի եւ հոգին նօղտանէ. եւ տեղն մարմին. եւ ոպ. յոջն. յիշեցաք թէ երբ. կրկն. յոջի տունն զայ. նա տաքութի. եւ չորութի. յաւելնայ. . . .

2. էջ 69. — Սահման յոջմ զչէ Նօղտան. — Իա. դղրի. զչկէ. սաֆար եւ կամ հեռաւոր կմ. տնէն եւնելու հրցնէ. կմ. իր հալէն թէ ոպ. լինիմ. եւ թէ այս տեղս կրակի նօղտա՛ լինի զչկէ. կորած փախած կամ զնա. ցած ու հոգս եւ ցնորք դամբիրն տիրոջն. եւ թէ քամի նօղտա՛ լինի զչկէ. մրդ. մի. զայ. որ սա՛ խիստ ուղէր զինք եւ մուրա. տին հասնի. եւ մէկ մի՛ հետ միարանի եւ շատ շահ տեսնու նրնէ. . . . եւ թէ հոգի նօղտա լինի. զչկէ. յղի կին. . . .

Սահման, Երժմաւ ջրի նօղտան իա. տունն. դադարի է. տունն լինի կմ. ս. . . . եւ պ. տունն. միղանի շաք լինի զչկէ. սաֆար կմ. հեռաւոր եւ տնէն ի դուրս երթալ. վս. ջրի նօղտային որ հարաքաթի նօղտայ է. . . .

3. էջ 94. — Սահման յոջմ հոջ Նօղտան. — Իա. դղրի. եւ հոգն կրակի տունն. զչկէ. մատան. եւ իրք որ ու լինի. պայ. ծառ եւ փայլուն. եւ կամ խառնակ իրք եւ

մատանէ ելած. և վս. կրակի տանն ոսկի զչէկ. և վս. հողին արծիճ և և կլայկ և և երկաթ. և և այս նօղտաս հիւսիսային է ծանր և և կապած. զի հողն ա. ճոհար մէ որ Աճ ըսեղծել. է զնա հով և չոր որ զայլ տա-
րերքն բռնէ. և և աւուր պահէ. և և այն պա-
հելույն պատճառն այն է որ այն բնական տաքութիւն. ի սիրտն է. և և ի տեղն մնայ և չի երթայ ի դուրս. և զարար բռնէ մին-
չ և եփէ այն տարերաց բնութիւն. և այն և-
թելոյն ա. պատկեր մի ելնէ. . . .

4. էջ 111. — Հոգիւն զնոյն է. — Կերպերն է. վս. զամ. իր զիտնալու. վս. թղթի. ծառայութեան. վս. դատաստան երթալու. վս. սպիտակ վաստակելոյ. վս. խնդրելոյ յուժեքէ իրք. Այս վեց շարք սխեմաներուն մէջ, ըստ դժգոհական կերպերու, լեց-
ուած են մարդկային զանազան հանգամանք-
ները, տեսակ մը բախտացոյց տախտակներ,
որոնք կը շարունակուին 15 էջերու վրայ.

5. էջ 127. — Ա. — Գլխի. — Եւ աստղաբաշխութեան մակացուկ. Տուժարն է. նախ է. մոլորա-
կանացն շաւղաց. անաչալ գիտութի. որով
կարասցէ գիտել. զյամբ. և զերազ շար-
չութի. ընթացից նց. Եւ զիտնելի է. զի որ
անմոլար աստղան են. նք. առ յերկնա.
այնպէս հաստատեալք են. ոպ. բեւեռն ի
տախտակի. և կու զնան մոլար. Ը. իւր
չբնացուցանէ զնա. Իսկ մոլորկնքս են
«ք. տարորոշեալ գօտիք են. և յաւէտ րա-
ցակութ. անջատուիք են միմեանց. և և ու-
նին ոք. Բ. շարժումն. այսպէս հասարակ
և ատուկ. Եւ հասարակ է սոյ. յարեւելից
յարեւմուտս. Իսկ յատուկ է յարեւմտից յա-
րեւելս. Եւ զայս քին ցուցանէ մեզ. զի ծնան
ի յարեւմուտս. և ըս. կարգի կենդանակեր-
պիցն. զայ յարեւելս. և զայս խոնարհ և
բարձր ընթացիք. ի հիւսիսայ ի հարաւ. Եւ
է առջին. մոլորակս Երեւակն. զոր պար-
սիկ. զոհէ ալ կոչեն. և և բարձրագոյն է

9. էջ 134. — Ա. — Երկրաւոր զնոյն. ձմեռ. էջ 11-էն 12-էն.

Ձմրութիւն	Սարգիսն	Տպագիսն	առջն	կր՞գ
Կարկեսան	Շափուզա	Յասպիսն	բրդ.	կր՞գ
Գոճաղմ	Ակատն	Սուտակն	զրդ.	կր՞գ
Յակնթ	Բիւրեղն	Եղունկն	զրդ.	կր՞գ

քն. զամ. զաւուրս և և բնակութեան. . . .

6. էջ 133. — Դարձեալ առարկիցես, թէ ըս. արիւստտելի ի. թ. զիրս համարնա-
րանուկ. ներդրածութ. մտաց և կայ և և
ամուլք և ոչ պարարտք և արտադրիչք. Ապա ու՞ ոչ զայլ եզր արտադրել կարեն
(պատասխանի մեկնելով զառաջարկութեան.
թէ ստեղծեալ ներ. . . .

7. էջ 133. — Այլքն մեղուէ է աղէկ է և
լաւարարք. բայց խոռոպարար է, և խոռովոտ
է. — Որոյ ունքն մաղ շատ է և թաւ. սրտոտ
է. — Որոյ ունքն մաղ քիչ լինի, ստախս
է և արատաւոր, և քիչ ասաց. — Որ բո-
նա՞քիթ լինի, խնքն պակաս է, և անաս-
նարարէ և զիւլախս և քէնահան. — Որոյ
քիթն ծուռ է, անձնապահ է և յուլ և ա-
նեղիւղ. — Որո՞ քիթն չափաւոր է ոչ մեծ
և ոչ փոքր, մեծամիտ է և հպարտ. — Որո՞
դարձակատ է, անդուքն է. — Որո՞ լայն
ճակատ է, մոռացկոտ է. — Որո՞ ի փոքրա-
բերան է, աղէկախոս է. — Որո՞ չրթուքն
հաստ է, բնութի. զիժար է. — Որո՞ չր-
թուքն. . . .

8. էջ 133. — Լաւատակն նշանն այս է
և է տերեւ իբրև զղղում և ինքն ի սար-
մաշուղին ցեղէն է ճղերն և և թնկերն և և
փշերն. Բ. ազգէ սպիտակ և սև նման են
միմեանց զի մկրատ ունին և կու փա-
թութիւն ինքն զէտ ձմերկի լինի պտուղն
կարմիր և սև խակն կանաչ ի վր. սեկանցն
զործի զէտ զէրէ պտուղն և ձուերն. հայե-
րէն լայն. և հոմն. Եւ արաւիկ. յրպի. Եւ
հոմն. Եւ պարս. Եւ ինքն. Բ. ազգ է.
ա. ին տակն սև և ա. ին սպիտակ. և պապակ.
աղէկ է. տաք և չոր է. Բ. տն. և. տրմ.
տուր. ամ. ցնդ ցաւոց աւտի սնկանն և
կերած մսերուն. Թանաքի համար. Ժ.
տր՞հմ զխթորին. ա. կէս տրմ. զաճ զիր և
կէս տնմ. պօրաղ. Ժ. Ժ. և մանր սղկ զամ-
ն և և ամղ լից որ չփրէ՞կն է զրէ. և և և և
տատի ծաղիկն զթանաքն փայլուն կու
փայլեցնէ և և թուրքի սղըրդուրուղի ասէ.

ի յայսմ աւուրքն մայրսի. է. կա՞ քա-
րերուն զիտ և կարդա. Աստուծոյն չիկազոյն
է և արիւնատեսիլ գտանի ի բարեկոնէ մերձ
յասորիս և և է՞ դեղ առողջութե. և և թա-
փանց նշոյլ արձակ և և երեսի ի նոստն.
սա՞ է ակն Ռուբենի. Տգալէնէ կարմիր է
և և գտանի ի նստուստան ի տպագի քղքի.
այս է ակն Նմաւոնի. զպրճթէ. Ձգալէնէ
կանաչ է և զեղնագոյն և գտանի ի Փիտոն
զետ. զէն է. կալէնէն կայծ կոչի որ է
հրազոյն և գտանի յափրիկէ ի զիւերի ոպ.
զհուր վառի և և չիջանի յուղա՞ է. աղ՞իւղ
Եւթիւնէն ծիրանագոյն և և գտանի ի նստիկս
այս դանա՞ է. յիսար Յաւի. նման է զմրբիս-
թին զեղնագոյն է և գտանի յիզր թորզոմի
տես զետո՞ յնզր կասպիական ծովուն որ
յարեւս սա՞ նեփթաղիմա՞ է. Հալուարտ
Դաւալէ կապոյտ է և գտանի ի մեծ սկիւթ
այս ակն ասերա՞ է. յանալիւր Յաւի կար-
միր է և գտանի սա՞ առ Բաբելոնի սա՞
ակն ի սաքարա՞ է. ալմաս. Աստուծոյ որ է
լիւզրիոնն զոր ոչ զիտէ ոք զսուտն. նման
է կապուտակ աւազո ոմանք ասեն թէ յա-
մազոնից զա՞ այս(ինքն) ի կանանց աշխար-
հէն և սա՞ ակն զաթա՞ է. Ութիւնէ ակոան
ոսկէզոյն է գտանի առ քաղթէացիսն այս
ակն զաքոզոնի է. Աստուծոյ խարտեաչ է և և
գտանի ի նստիկս այս բնեխմանին է. Եւթիւ-
նէն որ է պլորն ծովագոյն է օդանման և և
գտանի ի Տորոս յանն եփրատա՞ սա՞ յով-
սէփայն է (Հմմտ. Պատմութեան Առաքել Վար-
դապետի Դասրիժեցոյ, Վաղարշապատ,
1896, էջ 586-605):

10. էջ 135.— Վիճակացոյց օգերեւու-
թարանական և մարդկային բնաւորութեան
տաններկու ամսոց. — Գունդար և այս ամ-
սոյս ասորիքն քանոնսնի ասեն. այս ամ-
սոյս պաղպաղի ի մարդուն յանձն կու յաւե-
լու և ստամոքն ի կերակուրն յետ ընկնի
այս ամիս վաղիկուց սկսեալ մի տաք ջուր
խմել օգտակար է և թէ մերձաւորի. առնէ
զէն չի առնէր. կերակուր այս ամիսս գէր
մսեր և թաժա ձկնիւր լաւ է սպա ի վր կե-
րակրին ի պաղ ջրէ պտր՞ստ կալ պիտի վա.
զի ցաւ կու ընծալ. Այս ամսոյս պարտ է
սկսեալ ուտել և պատրաստել ի հով ընտթի.
կերակրոցն և պիւրեթ՞ պաղ մնացած ջրոյն

պատրաստ որ չի խմէ և թէ այս ամսոյն
ծով կենան զեն չի առնել և թէ այս ամ-
սոյն ձէթ օծվին օտակար է. Իւրաքանչիւր
օրուան զիմացի սիւնակին վրայ հեղինակը
զրած է պատմական և օգերեւութարանա-
կան ծանօթութիւններ. այսպէս՝ Գունուար
ժող. Այսօր պատրաստութիւն Մօսկուի. Գուն-
ուար ժող. Այսօր առպաին որ խ. օր կու
մնա՞. . . . Սեպտ. Հոկտ. և և Նոյ. ամսոց
տախտակները լման լեցուած են, օրերու
յատուկ ծանօթութիւններով ու զուլակու-
թեամբ, բայց կը պակսի ամսոց ընդհանուր
նկարագիրը:

11. էջ 149. — Գունակութեանց յա-
տուկ տախտակ մը կայ, զիր տարւոյ վե-
րաբերմամբ. — Եւթիւն երբ՞ կ'հովմաց-
սոյս կալ զթվկն շնջ Ռիթ (1619) թիւ ի
բաց երթ որ ի խոնարհ մոյ. իր. իր. որ
քն զ. իր. ի խոնարհ մոյ է է վերի տո-
ղերուս տուր չիտակ ուր զգ՞րի է. երբ՞ կ'
տարոյն որ ի ներս կաս. իսկ բ. զրերդ որ
ի տփերդ կա՞ նշէ. իսկ ի նահանջի ամիս
զ. բ. զիրն յետինն կալ. է. երբ՞ է է Դրձ.
կլ. զլուսնագիրն. դ. թիւ ի բաց առ և որ
մնալ լրման զիր է. Լուսնագրովն զծնունդ
Յին զիտ և և լրման գրովն զլրումն Յին.
զիտ և և ժմն. և և մասունքն հանդէպ իւր
գրեալ կայ. Ասոր կը յաղորդէ կարմրադիւ
աղիւսակ մը, յարակից ծանօթութիւններով:

12. էջ 150. — Զուկն կրացնելու որ
գրապրեն պրեն իւրմով. և և և փորձել նմ.
առ կ. տրմ. Կօհրիւլա՞ և և ին. տրմ. Նշա-
տիւ և և. տրմ. Նադրուն սղկէ մանը չոր-
ցու ի նն. և և լից ի չիւան և և լանրիքով
զլուրն քաչէ և և այս է ոսկուն ջուրն. Բեղ-
մայլ առ խ. տրմ. Կօհրիւլա՞ ապա այս
բանին կօհրիւլան մքարար պիտի որ ըստակ
լինի և և. տրմ. անդրանի ապա և և. տրմ.
զա՞ զպրբի. և և. տրմ. Նադրուն սղկէ
չորցու և և լանրիքով զլուրն քաչէ և և այս
է ոսկուն ջուրն. Դրձ. առ ի ոսկուն ջրէն.
ի. տրմ. և և և. վնէնտիկ ոսկին ծնծէ որ
նօսրնա և և արի ի յայտ ջուրն և և զիր ին
ծուաղ կրակ հալ լինի ոպ. զափրանի ջուր
և և թող որ և և և ի կրակն և և ջուրն ցամքի
և և եղն ալի որ ալ մուկ լմա հանէ լվա
քիւրա՞ ջրով և և աղի ջրով և և սամղարկ

Եւ զրէ եւ թէ բաժնա ոսկի ալ աճես նայ
կու լինի բայց լրացած ոսկին չի կտրուի այս
ջուրս որ յիշեցաք.

13. Իջ 152. — Դռն ~~ստորին~~ Բէ ~~ստորին~~ Բէ.
Էն. — Զմուռ պահպին, այսպէս արաւ, կը
զմեծ թուականն հայտն. երթ. ի. ի. որ
խնդ. Պնայ բ. տարի եւ կէս տուր. ամ.
կենդնակրպի. բակիւն ի յառիւծէն արա եւ
զտանեսս. Ս. ի ազգ կ. զվիզկնն. ե. զ. թիւ
ի բաց երթ. եւ զայն զնայ. ի. ի. որ մնայ
բակիւրն ի կիւրծէն արայ, եւ տուր ի յամէն
կենդնակրպի. բ. տարի եւ կէս պատէ զեր.
կինքն. ի. տարի. Զմուռ մուշթարոյն . . .

14. Էջ 153. — Վ. Կնչ-ը քաղաքի մէջ
է Բէ Կնչ Կնչ շնորհակալութիւն. — Եւ այս
ի շատ պատճառաւ լինի. զի երբ կնոջն
բնութիւն. հաւասար չլինի. նա չի յղանա
զի այնպէս ոպ. թէ զսերմն ի վր. կրակին
արկանեն: Եւ թէ խիստ հով լինաւ և զի-
ջային չի յղանա. զի այնպէս է ոպ. թէ
զսերմն ի ջուրն արկանէ և տնկի ոչ. լուր
աւերի. Ապա եթէ պիտենա որ յղենա վայս
զեղա արս: զի փորած է. և ամ. բժշկա-
պետերն զինքի գովելն են և հաճել են լինքի,
և է այս: Առ զաֆրան և համամայ. և և
սմպուլ և արքիմիսիք. ա. ա. զր. սառնէ
նիդի. և. զր. զամէնիդ աղա, և մաղէ քա-
րակ. և առ նարդի ձէթն. ա. զր. սաղա-
նարգու, և հաւու ճրագու հալած. ժ. ժ.
զր. այծու ճրագու հալած. է. զր. զծր-
գուերս յիւրաբ խառնէ, և զաղցած զեղերտ
ի ներս արկ. և աղէկ միաւորէ, և բրդէ
պատրուելն ի զուգէ. և ի ներս թաթիլն և ի
կնիկն տուր որ յորովայն զնէ. և մօտ ի
յայն պառկի և յղանայ . . . :

15. Ի՞նչ 155. — Վ. — Ձևի ք բնկնի ի արդե
 ինքն առնելովն. ինի է կո՛ւսք Զբեր գոփե-
 լաւ, և Գեղն այն է. — Առ ցոմստաւ և աղա՛
 մանդր ևւ հոռո՛մ ձիթով շաղել ևւ օծնել ի
 յանձն: Այլ առ ցառակ . . . :

16. էջ 155. — Առաջագրային խոսքում առ
հեղինակ. — **Եթէ** կամօրցիս գիտեկ զսաղթարս
մարդոյն: Կլ. զանուն մօրն և զգաւակին.
և երթ մը. մը. որ ի խոնարհ մնա՝ տուր ի
կենդնէյ՝ կերպս. ուր զազ՝ ըլի այն է ծնունդ
մարդն. . . . :

17. b9 157. — P. 107 f. 2-4 A. — 2L. — 10. — 10.

Եւ ի վերջին Եւն զորոք եր քրթ. — Սպիտակ չպի մտղայորադ ե ֆայսի քուքուրդ պարապար մանր լոսի խիտս ե զիտիո քացալս լից ի վր. ախչապի լնուս որ դէտ ֆնտուր հասեր շինես եւ թողես որ չորնա յիտե թէ պիտիոյ լինի լէտիս ցանէս ի վր. թղթին վր. ցանէ զզիւրն տանի ա. քօրպա. ա. նշատիր ա. բամբիկի կուտ ծնծէ ե ի զրած թղթին վր. ցանէ զզիւրն տանի ա. մուգտաքէ. ր. տրմ. չքր. ուտէ զուլինծի ազէկ է. եւ մուգտակուրն ծամին ի զլուի պաղամ չի թողուր: Մեղուհարին վր. մեղր օծնէ առ ծամայն բշկին. վս. լվի զթրմունն ի ջուր ջր. ի թրջոց դիր ե զլուրն ցանէ ի տունն յուս ամէն ստկին.:

Մագաղաթի խրատը, գառլին մորթին առնես զքրորաճն մալէզ անես ու մսին վր. քսես զ. օր կենա լետոյ վերայի բուրդն քաղես նոր քրորաճ անես մալէզ և ր. օր ալլուր մէջըն թողուս յետո հանես պինս լուանաս որ քրորաճն կընէ լետոյ. զ. փայտ քարփրիճի դալըպի պէս շինես և մորթուն բողորն մանր քարով կապես ի չարիս քալես և պխով քրեես. զք. զիհնւ էլ որ պինտ նօսրանա միջի խառըն. մնա ք. զ. մերան լուանաս պինտ լետո պխովն նոր քրէէ. զվուրն որ քաչէ և ցամքի ի չուքն զիր որ չորանա. չի գնես ի քրորաճին մէջն որ աղէկ եփած չի լինի. զ. օր ալ ի թկին զիր. ինչպէս որ քրորաճին խրատքն է նոյնպ. ի թկին. զհասածն այն որ պտտացիր որ մսին զիհն քաչես փթի նա հասած է. քրորաճն ի քէն օրն հեղ մի խառընդես:

Քաղխաչ ասվառ թէ այրես և գիր մո-
խորն չախես և օծես ի բաղնիքն օղտէ քեր-
վելու և զծին որ ի անձն է :

Հաշիւ որ է Բերեւ ի Մամուլէի առաջին
թղթի. Հաշիւ անունն արամ սօպա է. Աէ-
րէ որ է զեկակաօրիս. զաղմա տուննաւ:
Ահա՛ որ է զաղմյ, զըջք առջ. Կրտշի-
ն որ է արապգեր: Մուր որ է Դրացա՛ն չոյ:
Տէրաւ և Ախա՛ն որ է Տուրաց երկիրն. Աւել-
աւ քաղաքն որ է Աֆա՛ն. Երկիրն ասորոց
որ է Շա՛մ: Մաթէոս աւետըն իզ. այսպէս
է թարգմանաւ. Եւրէ՛ն որ է ինն: Դիւղ-
լի այս. աշր ըլ մատան. Ինի՛ն որ է Նօգ-
լաւ և ասի Ասորցի:

Թղթմ. մինչև ի ծնունդն քի. կալ մարիամ. և զթիւ գրեթուհն համարեա և այն է կմ. մարդ մի և համարէ:

Թէ շատ արախ խմես վաղնկուց և սիրող այլի դեղն այս է. բ. տրմ. շմա կամ առնիստն կեր ոգտէ ԱՅՎ:

ՌՃԺԲ փետրուար ժթ (1663) թիւն եղև հօփ ֆոթուհն մեծ. գ. օր և անձրեք նշն:

18. Էջ 160. — Աստղաբաշխական տախտակի մը տակ՝ Այս աստղս է խաւարական պայս ասնն իթայեցիքն պատճառ խաւարման. այսպէս են գրել. խաթու գիտնականքն թէ ինչ բան որ առնես հանց արայ որ այս խաւարական աստղն չի լինի զի խանկարիչ է: Թէ յորինայկողմն լինի Անտաէ զոր կողմ որ այս լինի նայ Ը. այն ճպին. մի՛ երթար. թուղթ մի՛ գրեր մի ուղարկեր. թէ մէջ յերկնից լինի, աստղաբաշխութի. մի առնել. և թէ անդուզս է ցան մի առնել զի չար է ժամանակն: Պրցութի. ՌՃԼԱ (1682). ապր. իէ:

19. Էջ 161. — Պարտ է որ նախ բժիշկն գմարդոյ պատկերն տեսանէ և ապա յանդից զցաւն իմանայ. և զգեղն տայ: Թէ մրդն. պակասս մորթ լինի. յտակ ևս պրկիկ. բնութի. հոփ լինի: Թէ յերեսաց գոյնն կարմիր և զեղնագոյն լինի. բնութի. չոր լինի: Թէ յերեսաց գոյնն սև ու զեղին լինի. բնութի. ծանր լինի: Թէ յերեսաց գոյնն կարմիր ու սպիտակ լինի բնութի. միջակ է: Մարդ որ յըշտապ խօսի և բարձր. բնութի. տաք է և չոր: Եւ որ կակուղ խօսի և հեղ. բնութի. հոփ լինի և զէջ. և մաղաստու՝ Որ ծանր խօսի և յուշ. նա՛ ուժով և բռնաւոր է: Եւ որ շատախօս է. նր. ըղեղն դարտակ լինի: Եւ որոյ մազն խոշոր լինի. նա՛ ուժով և բռնաւոր, և համարձակ է: Որ ի փողրն և ի վիզն շատ մաղ լինի. նա՛ խեթայ խօսէ: Որոյ մօրուսն չափաւոր է. որ ոչ խիստ յերկայն և ոչ կարճ է. նա աղեկաբարք լինի: Որ մեծ աչք է. վայրախօս է. ու ճէհիլ: Որոյ աչքն խամ է և փոքր. վայրախօս է և շատասաց: Որոյ աչքն սև է. նա քաջաբան լինի: Որոյ աչքն արծակ լինի և պատռական. ճէհիլ լինի և մեղմաբան: Որոյ աչքն փոքր է զինչսէր լինի և բողբարած: Որոյ աչքն մե-

ղուշ է. աղեկաբարք է և խոպկոտ: Որոյ յունքն շատ է և թաւ. սրտնեղակաց լինի: Որոյ յունքն մաղ չկենայ ստախօս և արատաւոր լինի և զէշասաց: Որ բռնաքիթ է խելքն պակաս է. անասնաբար է զիշախօս և քենահան: Որ քիթն ծուռ է. անձնապահ է. ալարկոտ և աներկեղ: Որ քիթն չափաւոր է. ոչ մեծ և ոչ փոքր. մեծամիտ լինի և հպարտ: Որ ճակատն կնճճոց է. անզգամ է և բռնաւոր: Որ դարաճակատ է. անգութ լինի: Որ լայնաճակատ է. մոռացկոտ լինի: Որ փոքր բերան է աղեկախօս է: Որ չրթունքն հաստ է. բնութի. զժար է: Որ չրթունքն կարմիր է կնկասէր է: Եւ թէ կնիկ այրասէր է: Որ չրթունքն դեղին է. մեղմաբարք է և նախանձոտ: Որ ատամունքն րարակ է. և ծուռ. զինէխումէ և գուսանասէր: Որ երեսն հաստէ. անձնապահ է և եթոյ: Որ միսն պակաս է. և նաւորերես, նա զիտնական և ճարտար լինի: Որ ծայնն բարակ է և սուր, կոռւան լինի: Որ ծայնն բարձր է և հաստ. չարախորհուրդ է: Որոյ վիզն հրկար լինի անձնահաճ է: Որոյ ականջն փոքր է. ճարտար է և կարճաւուրց: Փոք. յոռն. առէն:

Մ—ԳԻԼԻՆ՝ յայտնի կ'երևայ որ չնդինականութեան օրինակն է Հալէպցի Տէր Սարգիս ակնագործ քահանային, որ ԳԻԼԻՆ պատուանուծով նոյն ժամանակներուն յիշուող Տէր Սարգիս տաղասաց քահանային հետ նոյն անձն է, ըստ այս ձեռագրին, և որուն թանկագին քարերու վրայ կատարած արժէքաւոր աշխատասիրութիւնը 1873ին ռուսերէն թարգմանութեամբ հրատարակուեցաւ Բեղերսպուրկի մէջ, հանգուցեալ Քեւրովքի Պատկանեանի կողմէ, յանձնարարութեամբը Ռուս Կայսերական Գիտութեանց Ճեմարանին:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՅԻՐԴԻՌԻԹԻՆԻՔ՝ մէկէ աւելի և կարեոր.

Ա. Իջ 107. — «Գրեցաւ Մ—ԳԻԼԻՆ՝ որ է ԳԻԼԻՆ ձեռամբ անարհեստ զարի ԽՆԳԻՆ. ի թիւն. ՌՃԻ և ԹԻՆ (1680) ամսեան մարտի. Ժզ. օրն չրթ. յոհանու յեղմ. հյրպին. զ. չրթ. անցեր էր մեծպէքոս:

Բ. Իջ 107, ստորին յուսանցքին վրայ

և տարբեր գրչւ. — «Եւ Ձեյն»-ի հե-
քով-էր- եկի ի Հւլաւ. թվին ՌՃԽԶ (1697)
և այնքան սով էր մինչ զի Հւլաւ քաղա-
քացիքն ոչ կարացին զմեզ կերակրել և ոչ
մի օր. իայց օրհնեալ քահանա ոմն կիրա-
կրէր զմեզ օրըստօրէ մինչև ամիսս ե. մի-
թէ ըսրերապն քս. զարիտուն ըլլապաւ-
տիկ պարզեցեցէ աստ և ի հանդերձեալն
ամէն. Դէ և զէջ ե զ (9) կոչի:

Գ. Էջ 155 ստորին լուսանցքին վրայ
և տարբեր գրչէ. — «Գերեզման Ի Բերէն ձե-
ռամբ Աթոռ Բանի ոսկասաւորի ընկի աշ-
խարհն ԶԵՆԱՅԷ Ի զհղթէն Խեղճ ու :

Դ. Էջ 157. — ԹՎ. ՌՁԲ (1633). Ի
մայրաքաղաքն. Ի Սե- գրին Կե- րեյ Գրեթե-
լըդ- Ին և Գրեթե- լըդ Ին Ձեյնյոյ և Կե- րե-
լըդ- Ին Սե- րեյոյ. և յի- ք. լըդ- Ին Կե- րե-
յոյ և Մի- քե- լըդ- Ին Երե- րեյոյ տոցս ամե-
նեցուն հաւանութիւն. գրին յԹս. Կթղկաւոյն.

ՀԻՐ. Սխառնութիւններ. վս. այն պրոքթ. որ
ի պիտոյ ժամն խմացուի:

Ե. Էջ 166. — ՌժժԻկ. (1662) Բզին
Հայոց Սկսպետման. զ. օրն չարաթ ան-
ղեաւ առ իձ հայրն մեր Մարգարէ Սար-
գիս, որ էր հարկեւոր խնօք իմաստուն քա-
րնսիրտ ողորմածսիրտ մարդկան մէջ ան-
ւանի եւ դանձաւտես տիպանն արքունի եւ
սիլոա փօրօզ Հալա եւ սրգազան փաշի. եւ
կարդացօղ. եւ լեզվէ. քամիլ և գրէր լաւ.
եւ ոսկէգործ եւ սալանի. եւ քամիլ ամէն
ղիւհաց որ քան զչափն աւելի գոր գրեցաք.
եւ ամէն բանէ խապարտար. եւ հաւատա-
րիմ որ իսկի չգէր ի մէջ քրիստոնէից ազգի
մէջն քան զինքն գիտուն և իմաստուն չգէր
(այսպէս) եւ ամէն բանէ խապարտար. եւ
Թաղլիմ ֆրանկի գիտէր. եւ իւմիֆալազ
գիտուլ. լաւ. քայց իձ գիւր դատաստան
քաղցր առնէ ամէն հայր մեր որ յերւ եւ
չափահասակն, կե. իմ. հ. »

h o p e f o r u s t e s t

Հին Թիւ' չաւնի

1770

ՔՈՆԿՐԵՒՄ 33 (— 79 էջը). — **ԲԵՆՈՒԹԻԿԱ**
30 × 22 × 1 սեղմ. — **ԴՐՈՒԹԻԿԱ**, երկսյուն, ՏՂԶԳ.
14. — Կոթիք՝ բամբակապ հատու և ընդիր թուղթ.
— **ԿԱԶԼԻ՞** առեկտան սեև կաշվապատ. թևերև ս.աղարու
ներով. — **ԿԱԴԱՎԱԺԵՆԸ** ՊԱՀԱՅԼԱԿՑ՝ 14-ում. — **ՀԱՆ-**
ԳԱՄԱՆԷ՛ նպաստատուր, լուս պահուած միայն 17-րդ
թիւրթի կէտ պատուած ու հմուտած, հտաւապար գե-
ղեցիկ մասկանկարի մը համար. — **ԴԱՏԱՐԻ ԽԵՐԻՔ՝**
2 թուրթ սկզբու և թևթ մը վերջը. սուրլու այ ըլ-
պետակ. — **ՎԵՐԵԱԿՈՒԹԻ՛** 4րդ էջի սպիկոր կապմը.
լուցիկ երկաթագիր. 26-րդ էջի վերեւ տող մը զար-
դակիչ. 28-րդ և 40-րդ էջերու վրայ դա՛րձակ կար-
մարդեղ երկխօսակար, բութրու պ նշանակուր. — **ԳԻՒ՞**
սև, քանեւ ու ընտիր միջնակով խոշոր յուրդակի. հո-
րաբարային ծառօթու թիւներթ կարծր մտաբատու. —
ԼՍԻՍԱՆԱԶԱՐԳ՝ 4րդ 12-րդ, 23-րդ, 26-րդ, 28-րդ,
31-րդ 40-րդ, 43-րդ և 53-րդ էջերու վրայ միծու
գիր. շրեղ և գլուխացի. առտառ ոսկիով և լայ-
նաբարով. — **ՍԻԶՐԱՏԱՆԻՔ** իճը հաւա, լուսանշա-

գարգիւրու թխով եւ անոցն ճաշակով. առ հասարակ թռչնափոր, հարուստ ծաղիւումով. երկրորդական սկզբնատուսը՝ կարմիրագոյն երկաթազէլ. — ԽՈՒՐԱՆ՝ չունի. — ՄԱՆԻՐԱՆՆԳԱՐՔ՝ 26րդ, 28րդ, 31րդ եւ 40րդ էջերուն վրայ: Առաջինը՝ փեյթնաւան հրքեշտակ մ'է. վրան սնունտձեւ ոսկի պնակիտ մը, ուր կը կարգադրուի ԿՐ. ԿՐ. ԿՐ. գլուխքն լի³ ներկարը փաղաղագոյն եւ ոսկի յասակի վրայ է՝ եւ միջոակ արունստով: Երկրորդը՝ փերետան խորհուրդն է, ճիստս ռուսման իրենքնելով, բոլորէջ սեղանի մը շուրջ, զինպիճեմբուր յաջողով թխնը եւ չափեմբու համարու թխնը կը պակսին: Երկրորդ յաջողագոյնն է, ծաղկափայ խորանաւորը մ'է աւելի բան մաներնկար, զաւանին կը յեղուէ ճակատի միջոյց, գունաւոր: Երրորդը՝ ս. խորհուրդը մատակարարող քանակնայն կը չեկայայտեն, սեղանին առջեւ, ուր փեր կը ռարդրայնէ սրբագործած մարմինը: Քանհայանի լուրկը կ'ներան երկու ուղարկուի սարկուսացեմբ. մին փայտած կերանը կը բռնէ. իսկ

չին երկու Թորթերը՝ որ բազդատար փորձենեալով՝ ցնց աւերելն փոր են ծնացած, եր քրեմ խոչոր փորեն նրկամազով զրուած աւետարանական հաստատել, իսկ փորձեր բայթովն ցնցափոր ու քանակաւ եղած, եր քրեմ սամարեղեղ զրուած Ս. Գրքան հաստատել։ — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ հատորս, իրեն շատ գործածական առ ձեռն մատենա մը, շատ ազատած ու զուստափառ է եղած։ Կազմը ինչ մը ձեռն է եւ բայթովն ցնցափոր է՝ մտնական զերեւելն է փորս վրայ։ Նոյնիսկ ընթերցումը տեկարարի զարմանալու ստիճան։ — ԴԱՏԱՐԻ ԹՈՒՂԹՔ՝ սկիզբը միայն երկու քերթ. — ՎԵՐԼԱՅԻՐՔ՝ Աւետարանեն բաւ փորքը կան մէկ կամ երկու ազգով կարմրաղեղ բազդեր վերնագրեր։ — ԳԻՐ՝ սեւ միանոց միջակ բազդեր։ Միջակ աղէկը։ — ՍԵՋԱՆԱՏԱՌՔ՝ չորս աւետարաններու սկիզբները՝ մեծագիր սկզբնատառեր, բայթն ալ կարմրաղեղ թանգրեր։ զուրկ արուեստէ։ Գլուխներու սկիզբը կը գտնուին նոյն ոճով աւ նոյն միջակ աղէկը սկզբնատառեր, թանգրեր կամ զարգափոր։ Իսկ համարները կ'սկսին կարմրաղեղ երկաթազրեղով։ Քաւական յաջող ու կոկիկ։ — ՀՈՒՍԱՆԱՏԱՌՔ՝ սկզբնատառերուն աճով ու արուեստով գծագրած։ աւետարաններու սկիզբի խորանին տարբեր յաւանքներ վրայ։ Աստուծոյ զատ զաւանդու սկզբնատառերու զիմաց կան միջակ մեծութեան եւ նոյնպէս կարմրաղեղ յաւանգազարգրեր նոյն աճով ու միանոց։ — ԽՈՐԱՆՔ՝ չորս աւետարաններու սկիզբը, կարմրաղեղ. կոկիկ գծագրութեան եւ ուղղափառ մոթիֆներով, Պէտր է ըսել թէ այս խորանները հատորիս գծագրական քանակն ամենէն յաջողածներն են։ — ԿԻՍՏԱՆՈՐԱՆՔ՝ վան։ — ԳԻՐԻՔ՝ Յովհաննէս քահանայ։ — ՍԱՅԱՐՔ՝ Թանգրեր։ — ԺԱՄԱՆԱՎ՝ 222 (+ 551) = 1327. — ՏԵՂԻ՝ անծանօթ (հիշկիւր)։ — ԵԱՂԿՈՂ՝ Մովսէս Զեռագրիս արքի տէրն էր Նոյ. Գարիէլ Միքայէլեան։

Մատենան է ԱՅԻՐԱՆ, թղթիւայ, անկազմ, բայց լիակատար, հնադրուծ եւ հաբուստ պատմական յիշատակարանով մը։

ՅԻՇԱՏԱՐԱԿԻՐՈՒԹԻՒՆՔ՝ էջ 585. — Քառք համագոյն եւ միասնական սը. երբորդութեն, երկից անձնաւորութիւն եւ միտրութեանն, հաւր եւ որդւոյն եւ սը. հոգւոյն յաւիտեանս յաւիտենից։

Դրեցաւ ածալին եւ կենսաբեր սը. աւետարանս տոն. մերոյն եւ փրկչին քս. իսկ թաւականութես. հայոց 222. (+ 551) = 1327, ի հայրապետութեն. Բ. յաւիտեայ, եւ ի թաղաւորութեան հայոց լեւելի աղբիւր բարկալալտի եւ ածալիլի ուղի ԳԻՐԻՔ՝ հայոց — Զեռագր յողնամեղ եւ անարժան ծառայի ԱՅ՝ յաւանգի քրեւ. ի յիշատակ հոգ-

ւոյ իմոյ եւ ձեռնազայ իմոյ եւ աւինային զարմից։ այլ եւ ի վայելումն մանկանց եկեղեցւոյ որդւոյն իմոյ ԳԻՐԻՔ՝ ընթերցողին։ Արդ ազաւիմք զամենեւեան որք աւգտիք ի սմանէ եւ յուսաւորիք ընթերցումար կամ աւրինակաւ։ յիշնալիք ի քս. զառաջատացեալս լեւելի քրեւ. եւ զհարապատ եղբայրն իմ շնորհ, եւ զծնադոն մեր զհանգուցեալսն ի քս., նա եւ զհանգուցեալ եղբ. . . ԿԻՐԱՆԱՆՈՂ որոյ տը. յս. ողորմեսցի նմա։

Վանն որոյն եւ սղալանաց որ լիցի ի սմա եւ խոչորութիւն. վրոյս աղաչեմ անմեղադիր լինել զի կարն իմ այս չափ էր։ եւ այս ոչ եթէ հարկէ ումք կամ յաղապս մարմնաւոր ընչից, այլ վասն յուսոյն կենաց, լստայ. . . եթէ երանի որ ունիցի զաւակ ի. . . եւ ընտա. . . յեմ. եւ ի. . . զմտաւ սկսայ, եւ շնորհիւն ԱՅ՝ եւ ողորմութիւն. նորին յանկեկալ կատարելցի ի փառս քի. ԱՅ՝ յուսոյն մերոյն զոր եւ յերեսս անկեալ աղաչեմ զամենեւեան որք պատարիք սմա. յիշել տը. ողորմալիւ ի թողութիւն. մեղաց զվերադրեալքս ի սմա։

Եւ որ առասն էր, ի տուրս բարեաց քս. ԱՅ՝ մեր, յիշադացող եւ յիշնացս ողորմեսցի եւ նմա փառս յաւիտեանս յաւիտեան յաւիտենից։ Ոայնմ նշանաւ որ ամի եղեւ զրաւ զրուութիւն. սորա եւ կատարումն, որ բարեւպաշտ ծերունին եւ ածաւոր իշխան զք. ԶԵՐԻՐ՝ նզրցին ճանապարհհորդալ եղեւ յաշխարհն ԵՂԵՂ՝ վասն հանգստեան քրիստոնէից, զոր տը. յս. ողորմեսցի նմա եւ նա եւ ի յիշատակ հոգւոյն քս. աւեր եւ բարեւպաշտութիւն աղախնոյն ԱՅ՝ ԳԻՐԻՔ, փոխելոյն առ քս. : որոյ տը. յս. ողորմեսցի նմա եւ թողել զյանցանս իւր։

Ողորմեսցի քս. ԱՅ՝ եւ ծերունի աղախնոյն ԶԵՐԻՐ՝ որ կտ զրեւ զսը. աւետարանս ի յիշատակ հոգւոյն իւրոյն եւ հարսին իւր ԳԻՐԻՔ, զնացելոյն առ քս. : Ողորմեսցի քս. ԱՅ՝ . . . հոգւոյն եղբայրն մեր ԿԻՐԱՆԱՆՈՂ որ ամիք եւ աւերեղակեղ եղեւ զրեւոյն սը. աւետարանիս, եւ տացէ նմա մասն բարի տը. ԱՅ՝ մեր։ Եւ զուրք մանկուիք առապատի որք վայելէք ի սը. եւ կենսաբեր աւետարանս, յիշնալիք ի քս. զյառաջատացեալքս

ի սմա, չլինելով իբրև հաշմանդ աղքատ, եւ զմեռագին իմ լինչ նմին շատաւազ գրոյս զժերտնին խօսքի եւ զօրդի որդոյն իւրոյ շտեմեման, եւ զքայլն իւր շտեմեման եւ զմայրն իւրեանց զփոխեալն առ քս. շտեմ, յորոյ յիշատակ աւետարանս գրեցաւ։ Ար- չեմը՛ք եւ զժերտնին շտեմ քիչն որ եւ առ . . . որդրմեանքի սմա։

Յիւնասթիք և շէքէ-ն և զբարեպաշտու-
նի տաճարինն իւր քաղաքի, և զորդին իւր-
եանց քաղաքինն: Սե յիսաղազդ և յիւնյ-

Եւ այս ողորմեացի քաղաքի միւս միւս
զամ գաւառաւն եւ յանգիծի որոց զամեն
առնն ամեն:

Զկազմողը որ ունեւորեն թէնցէ
ի քո շնորհ զմող թէնցէ և ԱՅ զնկ
իւն յարթայութիւն ամէն։ Եւ զբոցս թ-
շտտակն զկազմել արւազ զտեղի և լիւր
կողակիցն և զորդին խորհրդով և զիւր
դուտար զկանցն. և զիւր նկիւնիս թէ-
նցէ ի քո ամէն։

U. I. E. S. U. P. U. N.

Իհն՝ չաւնի

$$d\mathbf{t} = \mathbf{q} - \mathbf{r}$$

ՄԵՆՈՒԹԻՒՆ՝ 18 × 12 × 10 սեղով. — **ԽՈՒՀԺՔՖ**՝
458 = 916 էջը ման. — **ԳՐՈՒԹԻՒՆ**՝ միասին. —
ՏՈՂՊ՚ 17 եւ 16. — **ԿԻԺՔ՚** երկու տեսակ թուզք.
լաւ եւ վատ տեսակէն. — **ԿԱԶԴ՛** բոլորածվել րա-
բայումս. կը մնան միայն՝ նշտահի կտակւն ու թե-
գանները. — **ՄԱԳԱՎԱԾԵԱՅ ՊԱՀՊԱՎԱԾՔ՛** չկան. —
ՀԱՆԳԱՄԱՇՔ՛ չարաչար գործածութամ, կազմը րա-
բայումս ու ինկում։ Ամբողջ հաստորը ցնչուկներ
սկիզբուն մինչև վերջը։ **Սկիզբը** պակասագը. **հփսթը**
Լատաձէռս եւ. 31 էլն. Հատորիս ի վերջ մէջ **եդր**
խնդել «շացայցոյ» մասը։ **Լուսանշարներու վայր մի** մի
ծանօթագրութիւն։ **Միենեւ լէջ** 270 **թռդթն** ու **գիրք**
մատուր. ապա մինչև 837 Հետո հասարակ թուզք.
տարբեր գրիչ եւ տարբեր մելան. այնպէս որ այդ
րամենի էջերը առ հասարակ գունաթափ են։ Ապա
ցմբեր, կրկին աւազին գրիչը. **Թռդթն** ու **մելան**.
Թէ ինչու՞, յայտնի չէ. — **ԴԱՏԱՎԻ ԽՈՒՀԺՔՖ՛** չկան —
ԳԻ՛՝ առաջին եւ վերջին մասը սիւռ առնթափ մելա-
նով ընտիր քոյրավոր. — **միջին** մասը դարձապէս բալար-
դիւր, խայտ առկամը եւ մելանը յոռի. — **ԶԱՐԴԱ-**
ԴԻ՛ՊՔ՛՝ չիւսելու աստիճան առնչալով. — **ԼՈՒՍԱՆԱՎ-**

ՀԱՐԴՆէրս: անց փոքր բաբառներ: խորհրդակց
զիտ: զիմաց: — ԻՌԱՆԻՔ՝ երկր աս: խորհրդ-
ներ: Անտառաբն: զիկող: աս: զարդի բաներ: —
ԳՐԻՏ՝ անձանք: — ՕՏԱՅԱՂ՝ անձնութ: — ՔԱՄԵ-
ՆԱԴ՝ անշայտ: անխորհրդաբար ձե: ցոր: — ՏԵՂԻ՝
անշայտ: — ԵՆԴԶԱՂ՝ անշայտ: Չեւազգիտ արդ:
Անէն է ար: Կանէ Սթեան:

Մասնաճիւղը իր անդամներին հարկիր պահատակոր չափ քանակութեամբ կ'առնէր։ Այսպէս ինչո՞ւ էր որ զգուշացնէին իրենց վերջին գործածութիւնը։

« Իշխանակ է որ, աւետարանս Մատթե-
ւէ Սկզբունքն և իւր կողակցին (Եւանգելիս) և
իւր որդւոյն Ստեփանն, որ բռնադատն զա-
խրեանց չալալ վառարկոց և նդին ի-ց-
նէր-նէն (ն-իւր) »:

Ա Ր Ա Բ Ե Ր Է Ն Ն Ա Ր Ե Կ

Թիւ՝ չուշի

ԺԺ. դար

Մենոնիթիոն՝ $19 \times 12 \times 3$ սեղմ. — ԹՈՒՂԹՔ՝ 557 = 1114 էջր. — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասին. — ԿԱԶՄ՝ արեւելեան շագանակագոյն կաշեպատ. իւսալար-տեայ. — ԴԻԻԹ՝ հասարակ քարակ թուղթ, ղեղնո-րակ. — ՏՈՂՔ՝ 11. — ՄԱԳԱՂԱԹԵԱՅ ՊԱՆՊԱՆԱԿՔ՝ չկան. — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹՔ՝ հինգ թերթ. ի վերջ. — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ լաւ պահուած. կողքին վրայ թեթեւ այրուցք մը. Ոկիգրէն 8-10 թերթիւ մէջքէն պա-տուած. — ԳԻՐ՝ քաւական վարժ, սեւ մեյանով, սկիզբէն վերջը միեւնոյն արարերէն գրիւր. — ԶԱՐ-ԴԱԿԱՆ ունի հետը չկայ ամբողջ հատորին մէջ. — ԳՐԻԶ՝ Սարգիս Սապպաղեան, տպա իր բնոյցը Յակոբեան Յէթթէլեան, մօրեղրայրը հանգուցեալ Իսկէնտէր Գարաճեանի. — ՈՏԱՆՈՂ՝ առաջին գրի-

ւր. — ԺԱՄԱՆԱԿ՝ 1880 տկան թուականները. — ՏԵ-ՂԻ՝ Հալկա, Զեռագրիս այժմու տէրն է պր. Վահէ Սէթեան Հալկա:

Մատեանս է արարերէն Նաշի, Թղթեայ, Թարգմանուած Հալկացի Տէր Քաչատուր քահանայ Սապպաղեանի որդի Սարգիս Սապ-պաղեանէ և տպա ասոր քեռայր Յակոբեան Տէթթէլեանէ: Խէ և Նորութիւն մը իր տե-սակին մէջ, բայց մեղի հաւաստեցին որ կա-տարուած Թարգմանութիւնը յաջող չէ եւ թէ արարերէնը, իբր լեզու քաջ չէ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԴՐՈՒԹԻՒՆՔ՝ չկան:

ՏՂՆԿՍՂՆ ԿԿՍՏՆՏ
ԻՂՈՑ

[illegible]

Գրիգոր Վրդ. Կոստանցի տաղասաց՝ 141 ր
Գրիգոր Վրդ. Ոկեաւացի՝ 11 ր
Գրիգոր Վրդ. սրբազրուղ՝ 201 ա
Գրիգոր Վրդ. տաղասաց՝ 100 ր, 111 ա
Գրիգոր տիրացու՝ 106 ր
Գրիգոր քահանայ՝ 57 ր
Գրիգոր քահանայ գրիչ՝ 218 ա, 221 ա և ր
Գրիգոր քննյ. Թուանհի՝ 167 ր
Գրիգոր քննյ. Թախաթցի՝ 194 ա
Գրիգոր քննյ. Յերապոսեցի՝ 151
Գրիգոր քահանայ Հալեպցի ստացող՝ 63 ա, 63 ր,
129 ա, 101 ր
Գրիգոր քահանայ ստացող՝ 25 ա, 25 ր
Գրիգոր քննյ. ստացող՝ 289 ա

Դամասկոս՝ 238 ր
Դանէ՝ 10 ր
Դանիէլ՝ 30 ր
Դանիէլ Հալեպցի՝ 63 ր, 128 ր, 327 ա
Դանիէլ քննյ. Հոռմկացի՝ 168 ա, 168 ր
Դաւիթ արքեպսկ. Երուսաղէմի՝ 197 ա, 341 ա
Դաւիթ արքեպսկ. Պարսկաստանի՝ 374 ա, 376 ր
Դաւիթ գրիչ՝ 364 ր
Դաւիթ Զէյթունցի՝ 340 ր, 341 ա
Դաւիթ Էրզրումցի՝ 238 ր
Դաւիթ կաթողիկոս Էջմիածնայ՝ 120 ր, 167 ա,
270 ա, 274 ա
Դաւիթ կաթողիկոս Կիլիկիոյ՝ 62 ր
Դաւիթ Հալեպցի՝ 66 ր
Դաւիթ մհի. Ջուղայեցի՝ 157 ր
Դաւիթ Վրդ. Հալեպցի՝ 218 ա, 221 ա և ր
Դաւիթ քահանայ՝ 186 ր
Դաւիթ քննյ. գրիչ՝ 157 ր
Դաւիթ քննյ. Ջուղայեցի՝ 158 ր, 159 ր
Դեկապոլիս՝ 391 ր
Դշխոյ՝ 324 ր
Դշխոն Սսեցի՝ 48 ր
Դոստար՝ 68 ր
Դրապուլու Շամ՝ 391 ր

Եագուպիէ՝ 99 ա
Եաղութ՝ 289 ր, 290 ա
Եաղուպլայ՝ 30 ր
Եաղուպլայ տիրացու Լուսարար Հալեպցի՝ 52 ա,
175 ա, 175 ր
Եաղուպ սուլթան՝ 68 ա
Եղիպտոս՝ 12 ր, 396 ր
Եկեղեցաց գաւառ՝ 181 ր
Եղիա Հալեպցի՝ 63 ր
Եղիա Սևերեկցի՝ 65 ր
Եղիազար Վրդ.՝ 125 ր
Եղիազար Վրդ.՝ 358 ա
Եղիազար քննյ. Հալեպցի՝ 212 ր
Եղիաբեթ Սևերեկցի՝ 65 ա
Եղիսէ մհի. Հալեպցի՝ 297 ր
Եղեներ Սսեցի՝ 355 ր

Եղսաբեթ՝ 358 ա
Եռաէֆ, Ասատի Իպրահիմ, Յովսէփի Հալեպցիք՝
59 ր
Երեմիա Մարաշցի՝ 330 ր, 331 ա և ր
Երեւան Երէց Կամախցի՝ 79 ա
Երինէ՝ 83 ա, 83 ր
Երուսաղէմ՝ 12 ր, 13 ր, 46 ր, 49 ր, 58 ր, 59 ա,
86 ր, 112 ա, 118 ա, 140 ա, 150 ր, 159 ր, 165 ա,
165 ր, 197 ա և ր, 198 ա և ր, 199 ա, 201 ա,
218 ա, 220 ր, 238 ր, 250 ա, 382 ա, 387 ա
Երուսաղէմի Ս. Հրեշտակապետաց վանք՝ 118 ա
Երուսաղէմի Ս. Յարութիւն՝ 151 ա
Երուսաղէմի Ս. Յակոբայ վանք՝ 150 ր, 151 ա,
165 ր, 197 ա, 198 ր, 199 ա, 387 ր, 388 ր
Երուսաղէմի Ս. Իննդեան վանք՝ 151 ա
Եսայի սարկաւազ կազմող՝ 57 ա, 57 ր
Եւա Մարաշցի՝ 330 ա
Եւսեբ՝ 395 ա
Եւրոպա՝ 12 ր
Եփրատ Գուլմ Խարբերդի՝ 377 ա
Եփրեմ Եպսկ. Մարաշու՝ 380 ր
Եփրեմ կթղկ. Կիլիկիոյ՝ 370 ր, 373 ր

Ջատեր՝ 289 ր
Ջարման՝ 27 ր
Ջաբար ալեղայ ստացող՝ 26 ա, 27 ա, 27 ր
Ջաբարիա՝ 27 ր
Ջաբարիա արեղայ Երուսաղէմի՝ 166 ա
Ջաբարիա արքեպսկ. Ամիթի՝ 157 ա
Ջաբարիա Երէց՝ 68 ր
Ջաբարիա Հալեպցի՝ 75 ր
Ջաբարիա Վրդ. տաղասաց՝ 208 ա
Ջաբարիա քննյ. Հալեպցի՝ 170 ր
Ջեբեթայ՝ 376 ր
Ջէյթուն՝ 29 ա, 29 ր, 31 ր, 46 ր, 47 ա, 53 ա, 89 ր,
108 ա, 108 ր, 161 ա, 161 ր, 225 ա և ր
Ջէյթուն բերդ՝ 47 ա, 47 ր, 277 ա, 330 ա, 332 ր, 340 ա
Ջէյթունի Ս. Աստուածածին եկեղեցի՝ 29 ր, 53 ա,
108 ր, 161 ր, 277 ա
Ջէյթունի Ս. Գր. Լուսաւորիչ եկեղեցի՝ 53 ա, 108 ր
Ջէյթունի Ս. Թէոդորոս եկեղեցի՝ 53 ր, 108 ր
Ջէյթունի Ս. Կարապետ եկեղեցի՝ 53 ա, 108 ր
Ջէյթունի Ս. Հրեշտակապետ՝ 29 ր, 47 ր, 53 ր,
108 ր, 225 ր
Ջէյթունի Ս. Յակոբ եկեղեցի՝ 53 ա, 108 ր
Ջէյթունի Ս. Պարսամայ ձիւն. եկեղեցի՝ 53 ր, 108 ր
Ջէյթունի Ս. Սարգիս եկեղեցի՝ 29 ր, 47 ր, 53 ր,
161 ր
Ջէյթունի Ս. Փրկիչ ուխտատեղի՝ 277 ա
Ջմրութ՝ 29 ր
Ջմրութ՝ 394 ր
Ջմրութ Հալեպցի՝ 63 ր
Ջոհալ մհի. Հալեպցի՝ 279 ր

Էղտանբաշի Հալեպցի՝ 269 ր, 272 ա, 275 ա և ր
Էջմիածին՝ 86 ր, 120 ր, 372 ա և ր

էօայ՝ 324բ

էօիլ՝ 27բ

էրկիլ՝ 27ա, 27բ

Ընկուղիկ վանք Զէյթունի՝ 31ա և բ

Ըրբասագէտ գրիչ՝ 354ա և բ

Քաղաւի Տիրամայր Մարաշի՝ 330ա

Քաղէոս՝ 27ա

Քաղէոս կաթողիկոս՝ 198բ

Քաղէոս սարկաւազ գրիչ՝ 58ա, 59ա, 59բ

Քաղէոս քահանայ՝ 57բ

Քաղէոս քնն. ստացող՝ 259բ, 269ա և բ, 270ա և բ, 271բ, 274ա

Քա՛ի փայ՝ 27ա, 27բ

Քանգուհար՝ 27բ

Քամուր՝ 65բ

Քանգեր՝ 396ա և բ, 397ա

Քանկիսթուն՝ 272ա, 274ա

Քարիեզ տիկին՝ 324բ

Քարման՝ 8ա

Քէռզոս փակակալ՝ 55բ

Քէռզորոս կաթողիկոս՝ 47բ

Քէռզորոս վրդ. գրիչ՝ 370բ, 372բ

Քէրզի Գրիգոր՝ 358ա

Քէրնիման մի. Սարգիս Հալէպցի՝ 231բ, 232ա և բ, 233ա և բ

Քըւանն գիւղ կարնայ՝ 167ա

Քըւանն գիւղի Ս. Գէորգ եկեղեցի՝ 167ա

Քարիս Հաւաւցի՝ 49բ

Քարոս՝ 289բ, 290ա

Քարոս՝ 358ա

Քարոս Ս. քնն. Հռոմկլացի՝ 11բ, 12ա, 12բ

Քարոս (եղբայր գրիչ Յովհ. քահանայի)՝ 396բ

Քարոս Զէյթունցի՝ 47ա

Քարոս ծաղկազ՝ 3ա, 188բ, 189բ, 381բ

Քարոս Հալէպցի՝ 327ա

Քարոս մի. դարբին ստացող՝ 64բ, 65ա, 65բ

Քարոս արկ. ստացող Հալէպցի՝ 250ա, 253բ

Քարոս սարկաւազ գրիչ՝ 14ա, 24ա, 24բ

Քարոս քահանայ՝ 55բ

Քարոս քնն. կեսարացի. Մարաշի՝ 324ա, 340բ

Քարոս քնն. Հալէպցի՝ 12ա

Քարոս քնն. Սկեւռացի՝ 244բ

Քուլա երէց գրիչ՝ 359ա, 360ա և բ

Քուլա կր.՝ 73բ

Քուլա արկ. կիլիկեցի՝ 222բ

Քուլայ վրդ. Բաղիւնցի՝ 292բ

Քուլաս աբեղայ Սկեւռացի՝ 244բ

Քուլաս քն. փերեբեցի՝ 347բ

Քուլիկ քահանայ Հալէպցի՝ 175ա, 175բ

Քուրվանտա՝ 75բ

Քուրվանտա՝ 357բ

Քուրվանտա մի.՝ 358ա

Ճաժաբ՝ 80ա

Ճամկոչ ճատուր Հալէպցի՝ 121բ, 122ա

Իգնատիոս գրիչ՝ 77ա, 77բ

Իթլիչա՝ 153բ

Իօլիմ տիկին՝ 324բ

Իսկանդար՝ 83բ

Իսկեստէր Գարանան՝ 398ա

Իպրահիմ Զէյթունցի՝ 340բ

Իփլիբ փաշա՝ 85բ, 128ա

Լամբրոնի զղեակ՝ 244բ

Լատիֆ տկ. Սսեցի՝ 355բ

Լեւոն թագաւոր՝ 57բ, 179ա, 244ա, 347ա, 353բ

Լեւոն որդի Օլիկի՝ 12ա, 12բ, 24ա, 214ա և բ

Լեւոն չորրորդ թագաւոր՝ 396ա

Լեւոն սպարապետ, որդի Սմբատայ՝ 179ա

Լիբանան՝ 12բ

Լիպարիտ Սսեցի՝ 48բ

Լուսաբեր երէց՝ 77բ, 78ա

Լուսարար տիրացու Յակոբ՝ 329բ

Լուսիկ գրիչ կրօնաւոր՝ 48ա, 50բ

Լուսիկ մի. Հալէպցի՝ 72բ, 74ա, 74բ

Լուսին մի. Հալէպցի՝ 122բ, 292ա

Լուսիսթուն՝ 329բ, 330բ

Խաթուն՝ 66բ

Խաթուն երէցկին՝ 327ա

Խալիֆ Հռոմկլայի՝ 98ա, 98բ

Խալիֆի Ս. Ներսէս եկեղեցի՝ 96բ

Խանմելիք՝ 68բ

Խանուռ Հալէպցի՝ 52ա

Խանտեր՝ 292ա

Խաչատուր՝ 12բ

Խաչատուր արքեպիսկոպոս՝ 356ա

Խաչատուր արքեպիսկոպ. կարկառեցի՝ 162բ, 341ա

Խաչատուր արքեպիսկոպ. Հալէպու՝ 8բ, 63բ, 85բ, 107բ, 122ա, 128ա, 163բ, 164ա, 167բ

Խաչատուր արքեպիսկոպ. Սեբաստացի՝ 171ա, 172ա

Խաչատուր արքեպիսկոպ. Ֆռնուզի՝ 232ա

Խաչատուր գրիչ՝ 181բ, 182ա

Խաչատուր գրիչ՝ 343ա, 347ա և բ, 348բ

Խաչատուր գրիչ՝ 358ա և բ

Խաչատուր գրիչ Զէյթունցի՝ 225ա և բ, 226ա

Խաչատուր գրիչ Հալէպցի՝ 388ա, 392բ

Խաչատուր երէց կ. Պոլսեցի՝ 129բ, 130ա, 130բ

Խաչատուր կաթողիկոս՝ 47ա, 62բ, 63բ, 176ա, 178ա, 180բ, 225բ

Խաչատուր կենաւացի՝ 105ա, 209ա

Խաչատուր Հալէպցի՝ 62բ

Խաչատուր Հալէպցի ստացող՝ 41բ, 75ա, 75բ, 172բ, 173ա

Խաչատուր Հալէպցի ստացող՝ 225ա և բ

Խաչատուր Հռոմկլացի՝ 225բ

Խաչատուր սարկաւազ՝ 89բ, 90ա

Խաչատուր վարպետ Զէյթունցի՝ 53բ

Խաչատուր քահանայ Խիզանցի գրիչ՝ 197ա և բ

Խաչատուր քահանայ կիլիկեցի՝ 222բ

Խաչատուր քահանայ Հալէպցի՝ 161բ, 162ա, 162բ

Խաչատուր քննչ. Ստպպաղեան (Հալէպցի)՝ 398 ք
 Խաչատուր քանանայ ստացող՝ 6ա
 Խաչաթուն՝ 75 ք
 Խասմելիք՝ 78 ք, 79 ք
 Խէկոյ՝ 393ա
 Խլաթ՝ 353ա
 Խլխաթ ստացող և իր տունը՝ 90 ք, 91ա, 91 ք
 Խոնա Աւետիք՝ 106 ք
 Խոնայ Ստոմ՝ 358ա
 Խոնա Մագսուտ ստացող՝ 99ա, 106 ք
 Խոնա Սաւուր Զուղայեցի՝ 87 ք
 Խոնայ Կիրակոս Սեցի՝ 48ա, 48 ք
 Խոնայ Ներսէս Հռոմկլացի՝ 227ա, 228ա, 229ա և ք
 Խոնայ Ոսկան Էրզրումցի՝ 238 ք
 Խոնայ Ուսուֆ Երէցփոխան Կեսարացի՝ 53 ք
 Խոնայ չրբախ Կեսարացի՝ 53 ք
 Խոնայ պարոն Սարգիս Կեսարացի՝ 53 ք
 Խոնայ Սանոս չնլէպի՝ 188ա և ք, 189 ք
 Խոնայ Սարուխան Զուղայեցի՝ 86ա և ք
 Խոնայ Սաֆար՝ 27 ք
 Խոնայ Սկանտար Զնլէպի՝ 188ա և ք, 189 ք
 Խոնայ տիրացու Կարապետ՝ 328 ք, 329ա, 330ա
 և ք, 331ա և ք
 Խոնափանոս Զուղայեցի՝ 87ա, 87 ք
 Խորազմ Շահ՝ 353ա և ք
 Խորասան՝ 27 ք
 Խոտայլեբտի (որդի Աւետիքի)՝ 397 ք
 Խուժար Հալէպցի՝ 75 ք
 Խտրը Հալէպցի՝ 292ա
 Խտրը Սեցի՝ 355 ք
 Խտրչի Հալէպցի՝ 13 ք, 272 ք, 275ա
 Ծամի՝ 27 ք
 Ծերուն արքեպսկ. Գերմանիկոյ՝ 29 ք, 53ա, 169 ք,
 225 ք, 226ա, 277ա, 364ա
 Ծովաթուն՝ 358 ք
 Կամախ գիւղ՝ 79ա, 308ա և ք
 Կամախ գիւղի Ս. Աստուածածին եկ.՝ 79ա, 368 ք
 Կամարակապ գիւղ Անշայ՝ 395 ք
 Կապխտառի դղեակ՝ 14ա, 24ա
 Կապխտառի Ս. Դաւիթ եկեղեցի՝ 24ա
 Կապխտառի Ս. Նշան Զատի եկեղեցի՝ 24ա
 Կամայի Ս. Խոնաթրուր եկեղեցի՝ 191 ք
 Կամայի Ս. Մոգոց Թաղաւորաց եկեղեցի՝ 194 ք
 Կարապետ՝ 358ա
 Կարապետ արեղայ՝ 157 ք
 Կարապետ եպս. Ժակակալ՝ 151ա
 Կարապետ եպս. Մարաշու՝ 324 ք
 Կարապետ ծաղկող Բերկրիցի՝ 44 ք, 96ա, 97ա
 Կարապետ կրօնաւոր գրիչ՝ 250 ք, 270ա, 272 ք, 274ա
 Կարապետ կրօնաւոր Կիլիկեցի՝ 49 ք
 Կարապետ Հաւաւցի՝ 49 ք
 Կարապետ (որդի մահ. Սիր. և Շնորհորի)՝ 397 ք
 Կարապետ վրդ.՝ 137ա, 138ա
 Կարապետ վրդ. Զէյթունի՝ 53 ք, 108 ք, 277ա,
 330ա, 340 ք, 341 ք, 380 ք

Կարապետ վրդ. Մարաշու՝ 169 ք, 364ա
 Կարապետ բարունապետ Երուսաղէմի՝ 166ա
 Կարապետ քննչ. Ամիթցի՝ 155ա, 157ա, 157 ք
 Կարապետ քննչ. Կամախցի՝ 368ա և ք
 Կարապետ քանանայ Հալէպցի՝ 170 ք
 Կարին՝ 112 ք, 167ա
 Կարկառ՝ 217ա
 Կարպխանոս՝ 395ա
 Կաւղպէուկ Հալէպցի և պարագաները՝ 68 ք
 Կեսարիա՝ 76ա, 76 ք, 211ա և ք
 Կեսարիայ Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցի՝ 211 ք
 Կեսարիայ Ս. Կարապետ եկ.՝ 293 ք, 355 ք, 360ա,
 371ա
 Կեսարիայ Ս. Սարգիս եկեղեցի՝ 76 ք
 Կիլիկիա՝ 5 ք, 10ա, 21ա, 25ա, 49 ք, 87ա, 222 ք,
 280ա, 347 ք, 373 ք, 395 ք
 Կիլիկիոյ Ս. Թորոս եկեղեցի՝ 222 ք
 Կիպրոս՝ 353 ք
 Կիրակոս՝ 397ա
 Կիրակոս արեղայ՝ 358 ք
 Կիրակոս արեղայ տաղասաց՝ 106ա
 Կիրակոս գրիչ Հալէպցի՝ 175ա, 175 ք
 Կիրակոս երէց գրիչ՝ 196ա
 Կիրակոս եպս. Հաւաւի՝ 50 ք
 Կիրակոս Զէյթունցի՝ 47ա
 Կիրակոս ծաղկող՝ 73 ք
 Կիրակոս քանանայ՝ 30ա
 Կիրակոս քանանայ՝ 289ա
 Կիրակոս քանանայ գրիչ՝ 55ա
 Կիրակոս՝ 396 ք
 Կոստանդին՝ 56 ք
 Կոստանդին՝ 187ա
 Կոստանդին երէց՝ 47ա
 Կոստանդին Թաղաւոր՝ 55ա
 Կոստանդին Կաթողիկոս՝ 55ա, 64 ք, 93 ք, 222 ք
 Կոստանդին կուսակրօն քանանայ՝ 57ա, 57 ք, 58 ք
 Կոստանդին պարոն՝ 353 ք
 Կոստանդին Սկեւոացի՝ 241ա և ք
 Կոստանդին քանանայ՝ 395 ք
 Կոստանդին քննչ. Անեբրիցի՝ 246ա
 Կոստանդին քննչ. Զէյթունցի՝ 29 ք, 340 ք, 341 ք
 Կոստանդին քննչ. Սեցի ստացող՝ 153ա, 153 ք
 Կուլամիր մի. Հալէպցի՝ 62ա, 62 ք
 Կուլայ՝ 27 ք
 Կուլփաշայ՝ 27ա, 27 ք
 Կուլաշեկնց մի. Սարգիս՝ 112ա, 118 ք
 Կ. Պոլիս՝ Ստամպոլ՝ 99ա, 106 ք, 128 ք, 129 ք, 130ա,
 194ա, 290ա, 349 ք, 372ա, 373 ք
 Կ. Պոլսոյ Ս. Աստուածածին եկեղեցի՝ 350ա
 Կ. Պոլսոյ Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցի՝ 383ա
 Կ. Պոլսոյ Ս. Նիկողայոս եկեղեցի՝ 383ա
 Կ. Պոլսոյ Ս. Սարգիս եկեղեցի՝ 130ա, 383ա
 Կրան քանանայ՝ 396 ք
 ՀԱՆԻՔ (Բերիա)՝ 3ա, 3 ք, 4ա, 4 ք, 5 ք, 6ա, 8 ք,
 10 ք, 12 ք, 13ա, 13 ք, 29ա, 29 ք, 30 ք, 41 ք,

42բ, 44բ, 45բ, 46բ, 47ա, 47բ, 48ա, 49ա, 51բ, 52ա, 53բ, 54բ, 55ա, 57ա, 59բ, 60բ, 62ա, 63բ, 64ա, 66բ, 69ա, 72բ, 74բ, 75ա, 76ա, 77ա, 81ա, 81բ, 81բ, 84բ, 85ա, 86ա, 86բ, 91բ, 92ա, 95ա, 95բ, 96ա, 96բ, 99ա, 107ա, 109բ, 110ա, 112ա, 118բ, 121բ, 122ա, 122բ, 125բ, 126ա, 127ա, 127բ, 128ա, 129ա, 131ա, 131բ, 132բ, 131ա, 151բ, 154ա, 154բ, 158բ, 161բ, 162ա, 164բ, 167բ, 169բ, 170բ, 171ա, 171բ, 172ա, 172բ, 173ա, 173բ, 174ա, 174բ, 175ա, 176ա, 176բ, 177բ, 178ա, 179բ, 180ա, 181ա, 182բ, 183բ, 186ա, 187բ, 188բ, 191ա, 212ա, 195բ, 198ա, 200բ, 206բ, 208ա, 211բ, 212բ, 213ա և բ, 214ա և բ, 217բ, 218ա, 221բ, 226բ, 227ա, 228ա և բ, 230ա և բ, 232բ, 237ա և բ, 238բ, 239ա, 249ա և բ, 250ա, 255ա, 277ա, 278ա, 279ա, 280ա, 291ա, 292ա և բ, 324ա և բ, 326բ, 327ա և բ, 330ա, 340բ, 341ա, 348բ, 350բ, 352ա, 371ա, 373բ, 381բ, 384ա, 387ա, 387բ, 388ա և բ, 391բ, 393ա և բ, 395բ, 398բ

ՀԱԼԵՓԻ ԱՋԳ. ԱՌԱՋԻՈՐԴԱՐԱՆ՝ 395բ

ՀԱԼԵՓԻ Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆԵ ԵԿԵՂԵՑԻ՝ 8բ, 30բ, 42բ, 49բ, 54բ, 62ա, 63բ, 69ա, 69բ, 72բ, 74բ, 75ա, 81ա, 85ա, 85բ, 86բ, 96բ, 107ա, 110ա, 110բ, 118բ, 122ա, 125բ, 127բ, 128ա, 128բ, 129ա, 131բ, 154բ, 161բ, 162ա, 169բ, 171ա, 171բ, 172ա, 172բ, 173բ, 174բ, 175բ, 176ա, 176բ, 178ա, 180բ, 183բ, 186ա և բ, 191բ, 214ա, 232բ, 237բ, 238ա, 249բ, 277ա, 279ա, 291ա, 292ա, 324ա և բ, 327ա, 330բ, 340բ, 348բ, 357բ, 368ա, 397բ

ՀԱԼԵՓԻ Ս. ՔԱՌԱՍՏՈՒՆ ՄԱՆՈՒԿ ԵԿԵՂԵՑԻ՝ 3բ, 6ա, 8բ, 10բ, 12ա, 12բ, 41բ, 42բ, 43ա, 45բ, 49ա, 52ա, 52բ, 54բ, 62ա, 62բ, 63բ, 64ա, 67ա, 71ա, 75ա, 75բ, 76բ, 81ա, 84ա, 85ա, 87բ, 89բ, 92բ, 94բ, 96բ, 97ա, 98բ, 107ա, 107բ, 108բ, 110ա, 122ա, 125բ, 127բ, 133բ, 134բ, 138բ, 151ա, 158բ, 161բ, 163բ, 164բ, 170բ, 171ա, 172ա, 172բ, 173ա, 175բ, 176ա, 176բ, 178ա և բ, 180բ, 183բ, 186ա և բ, 191բ, 212ա և բ, 215ա և բ, 221բ, 225բ, 228ա, 232բ, 237բ, 249բ, 279ա, 291ա, 292ա, 327ա և բ, 340բ, 341ա, 348բ, 350բ

Հայրապետ՝ 8ա

Հայրապետ՝ 27ա

Հայրապետ՝ 357բ

Հայրապետ արքայա՝ ստացող՝ 72բ, 73բ, 74ա

Հայրապետ գրիչ՝ 93բ, 94ա

Հայրապետ եպս. Անտարգայի՝ 231ա, 235բ, 236բ

Հայրապետ երեց՝ 361ա և բ

Հայրապետ թիւ. Մարաշի՝ 109բ

Հայրապետ թիւ. Սարայի՝ 59բ

Հայրանտոն՝ 167բ

Հանրի իշխան Սաքսոնիայ՝ 4ա, 6ա, 10բ, 13ա, 20ա, 43բ, 54բ, 57ա

Հանաուս Ս. Աստուածածին եկեղեցի՝ 49բ, 50բ
Հեթում երիցանց Մարտիրոս Զէյթունցի բտա-
ցող՝ 47ա

Հեթում (Իշխան Պարոն)՝ 396բ

Հեթում Թազաուր 55ա, 222բ, 244ա, 347ա, 353բ

Հեղինէ Հակոպի՝ 292բ

Հերմոն վանք եկեղեցայ գաւառի՝ 26ա, 27ա

Հերմոնի Ս. Լուսաուրի եկեղեցի՝ 27ա

Հերմոնի Ս. Ռազար եկեղեցի՝ 27ա

Հէյաննէ Հակոպի՝ 63բ

Հիւսնիմանուսուր՝ 217ա

Հոփսիմէ՝ 289ա

Հոփսիմէ Հակոպի՝ 75բ

Հոփսիմէ Մարաշի՝ 330բ

Հնազանդեց Սուքի՝ 55ա, 55բ

Հոռմկայ՝ 168ա, 168բ

Հոռմկայ զղեպի՝ 347բ

Հոռվմայեւոց Թուղթ՝ 395բ

Հազար արքեպիսկ. Հակոպի՝ 47ա, 232բ

Հազար գրիչ Ասպիսնկայ՝ 247ա և բ, 248բ

Հազար զղիւ (թիւ.) Հակոպի՝ 32ա, 63բ, 75ա, 75բ, 84բ, 85ա, 85բ, 86ա, 92ա, 109բ, 110ա, 110բ, 121բ, 122ա, 122բ, 128ա, 154բ, 171ա, 171բ, 172ա, 172բ, 173ա, 173բ, 174ա, 174բ, 176ա, 176բ

Հազար զղիւր, սրկ., թիւ. Զէյթունցի՝ 205բ, 237ա և բ, 238ա, 278ա և բ, 279ա և բ, 291ա և բ, 292ա և բ, 340բ

Հազար եպս.՝ 293բ

Հազար եպս. Զէյթունցի՝ 324բ

Հազար Խարբրցի և իր պարագաները՝ 74բ

Հազար Հակոպի՝ 96բ

Հազար Հակոպի՝ 327ա

Հազարոս Մարաշի՝ 330բ, 331ա և բ

Հազար վարդապետ՝ 374ա

Հազար վրդ., պատրիարք Կ. Պոլսոյ՝ 106բ

Հազարպիկ՝ 181բ, 182ա և բ

Հայաթիա՝ 383ա

Հայիթա ստացող՝ 130բ

Հարակոզ մարդասի՝ 3բ

Հարիպի՝ 63բ

Հարիպչա՝ 94բ

Հիմաթ՝ 65բ

Հըյմթ՝ 358ա

Հուսիսի՝ 94բ

Հուկաս գրիչ՝ 152ա, 153բ

Հուկաս եպս. Արքայկաղնոյ՝ 57բ

Հուկաս Դիւ. Հակոպի՝ 151ա, 171ա, 171բ, 172ա, 172բ, 276ա և բ, 277ա և բ

Հուկաս վրդ. (Կիլիկի.) Աջապահան՝ 226բ

Հուկաս բարունապետ՝ 30ա

Հուկաս բարունապետ Կեղեցի՝ 47բ

Հուկաս թիւ. Կեսարայի՝ 211բ

Հուարաթ՝ 280բ

Ղուցի Մարաշցի՝ 329 ր
Ղըմզ՝ 10 ր

ձանկ տիկին՝ 327 ա
ձիւան միւս՝ 74 ր
ձոււար՝ 289 ր, 290 ա
ձոււար տկ. Մարաշցի՝ 364 ա
ձտէյտի Հալէպու՝ 85 ր, 128 ա

Մաղանտարան՝ 240 ր
Մաթիոն Հալէպցի՝ 128 ր
Մանթուխ Հալէպցի՝ 75 ր
Մանտեսի Արքանամ՝ 397 ր
Մանտեսի Առաքել՝ 160 ր
Մանտեսի Աստուածատուր՝ 358 ա
Մանտեսի Աւետիք Մարաշցի՝ 329 ր
Մանտեսի Գրիգոր՝ 358 ա
Մանտեսի Դանիէլ՝ 358 ա
Մանտեսի Եղիշէպ Հալէպցի՝ 221 ր
Մանտեսի Թուսանա՝ 358 ա
Մանտեսի Խոնայ Մաղուտ՝ 341 ա
Մանտեսի Ղյաթի՝ 160 ր
Մանտեսի Մալաթի՝ 292 ա և և ր
Մանտեսի Մանուկ Հալէպցի՝ 62 ր, 63 ր, 221 ա
Մանտեսի Մատթէոս՝ 358 ա
Մանտեսի Մարգար ստ.՝ 255 ա, 258 ր, 259 ա և և ր
Մանտեսի Մկրտիչ ստ. Աւֆացի՝ 237 ա և և ր
Մանտեսի Մուրատ՝ 332 ր, 340 ր, 341 ա
Մանտեսի Մար Հալէպցի՝ 174 ա, 174 ր
Մանտեսի Յարութիւն (որդի տր. Պապի)՝ 394 ր
Մանտեսի Յովաննէս՝ 211 ա
Մանտեսի Յովան (որդի տր. Պապի)՝ 394 ր
Մանտեսի Կազար՝ 358 ա
Մանտեսի Կորուն Մարաշցի՝ 320 ր
Մանտեսի Սրապիտն՝ 358 ա
Մանտեսի Վարպետ Կաստանդին՝ 376 ր
Մանտեսի Տատուր Հալէպցի՝ 215 ր
Մանտեսի տէր Պապ՝ 394 ր
Մանտեսի Տիրուհի՝ 202 ր
Մանտեսի Տիրուհի Հալէպցի՝ 125 ր
Մանտեսի Պանատուր Հալէպցի՝ 174 ա, 174 ր
Մանտեսի Պաղտատար՝ 292 ա
Մանտեսի Պարուն՝ 291 ր, 292 ա և և ր
Մանտեսի Պարուն՝ 124 ա, 125 ա
Մակար գրիչ Էրզրումցի՝ 206 ր
Մակար քանանայ՝ 80 ր
Մաղաքիա Դանանայ Խուանէի՝ 167 ա
Մանուէլ արեղայ՝ 358 ա
Մանուէլ ար. Այնթապցի՝ 358 ր
Մանուէլ Արքեպիս. Խորվիրապցի՝ 207 ա
Մանուէլ Եպս. Տաղառաց՝ 150 ա
Մանուէլ՝ 358 ա
Մանուկ զպիր՝ 272 ր
Մանուկ Մարաշցի՝ 364 ա
Մանուկ միւս. Հալէպցի՝ 92 ր
Մանուկ քանանայ՝ 258 ր, 259 ր

Մանուկ քնյ. Մարաշցի՝ 169 ր
Մանիլայ Ս. Նշան Եկեղեցի՝ 190 ր
Մանկասար Կամ Մարգար զպիր՝ 83 ա և և ր, 84 ա
Մանուէլ Հալէպցի՝ 279 ա և և ր
Մանուսա՝ 391 ր
Մանուսի Զէյթունցի՝ 340 ր
Մանուկ Երանուր. Վանք՝ 55 ա
Մանուէլ՝ 288 ր, 289 ա և և ր
Մատթէոս ար. գրիչ՝ 211 ա և և ր
Մատթէոս ար. Կեսարացի, Սեւցի՝ 355 ա
Մատթէոս Կիլիկ. Կիլիկիոյ՝ 168 ր, 277 ա, 364 ա
Մատթէոս վրդ. 129 ր, 130 ր
Մատթէոս տիրացու Մալկերուցի՝ 290 ր
Մատթէոս քնյ. Անապոլեցի՝ 234 ա, 235 ա
Մարանէ Հալէպցի՝ 128 ր, 186 ա և և ր
Մարաշ (Գերմանիկ)՝ 29 ր, 47 ր, 53 ա, 61 ա, 69 ր, 108 ր, 119 ա, 169 ր, 276 ա, 277 ա, 293 ր, 325 ա, 328 ր, 330 ա, 363 ր, 364 ա, 360 ր
Մարաշու Ս. Կարապետ Եկեղեցի՝ 61 ր, 169 ր, 277 ա, 330 ա, 364 ա, 380 ր
Մարգար՝ 27 ր
Մարգար Արաքիւրցի՝ 177 ր, 178 ա
Մարգարիտ՝ 29 ր
Մարգար Հալէպցի՝ 51 ր, 63 ա
Մարգար Որդի Խուրբի՝ 168 ր
Մարգար քնյ. Հալէպցի՝ 254 ր
Մարգար քանանայ Երանապոլեցի՝ 151 ր
Մարգար քնյ. Տէր Գեորգիան՝ 217 ա
Մարգարէ Զէյթունցի՝ 47 ա, 168 ա
Մարգարէ քանանայ Զէյթունցի՝ 30 ա, 47 ր, 75 ր, 109 ր, 110 ա և և ր, 201 ա, 205 ր, 206 ա և և ր, 207 ա, 232 ր
Մարէ Հալէպցի՝ 128 ր
Մարթա՝ 357 ր
Մարթա Խաթուն՝ 341 ա
Մարթամ, Երեցիկն Սարգիս քնյ. Իկանցի՝ 30 ր
Մարթամ՝ 78 ր
Մարթամ՝ 289 ր
Մարթամ Զէյթունցի՝ 340 ր, 341 ա
Մարթամ Խաթուն՝ 329 ր
Մարթամ Հալէպցի՝ 66 ր, 75 ր
Մարթամ Մարաշցի՝ 330 ա և և ր
Մարթամ, մայր ԱՅատուր քանանայի՝ 12 ա, 327 ա
Մարթամ Մարաշուցի՝ 151 ա
Մարթամ Միտաքան՝ 41 ր
Մարթամ տկ. Ակնեցի՝ 349 ր
Մարիեն 30 ր
Մարիեն Հալէպցի՝ 63 ր
Մարգար արեղայ Ամիթցի գրիչ՝ 155 ա, 157 ա
Մարգար միայնակաց՝ 59 ա
Մարգար տկ. Կազմալ՝ 78 ր, 80 ր
Մարգար վրդ. Կեղեցի՝ 47 ր
Մարգար վրդ. տաղառաց՝ 363 ր
Մարգար քնյ. Աջապատան՝ 373 ա
Մարգար քնյ. Հալէպցի՝ 107 ա
Մարգար քնյ. Հալէպցի՝ 229 ա

Մարկոս քյ. Ղրիմցի՝ 82 ր, 83 ր
 Մարկոս քյ. վարպետ՝ 30 ա
 Մարտիր՝ 324 ր
 Մարտիրոս՝ 27 ա
 Մարտիրոս եպո. երուսաղիմայ՝ 151 ա
 Մարտիրոս վրդ. խիզանցի՝ 81 ր
 Մարտիրոս սրկ. Հալեպցի՝ 193 ր
 Մարտիրոս վարժապետ Ազնէիւրցի՝ 47 ր
 Մարտիրոս Տէր Ստեփանեան՝ 355 ա, 356 ա, 359 ա
 Մարտիրոս քյ. Թըւանձի՝ 167 ր
 Մարտիրոս քյ. Տարսնցի՝ 189 ր
 Մարուֆ Խալիֆցի՝ 98 ա և ր
 Մելգոն՝ 53 ր
 Մելգոն քանանայ Հալեպցի՝ 129 ա, 327 ա
 Մելգոն քյ. Սեբաստացի՝ 355 ա և ր, 356 ր
 Մելգոն՝ 379 ր
 Մեծտիկին Ջէյթունցի՝ 340 ա
 Մեսրոպ արեղայ՝ 372 ա
 Մեսրոպ Ապահանցի ծաղկող՝ 119 ա, 120 ր
 Մեսրոպ քանանայ Ամիթցի՝ 157 ր
 Մելքսեղեկ Ջուղայեցի՝ 271 ր
 Մելքիսեթ կթղկո. 120 ր
 Մելքիսեթ քանանայ՝ 68 ր, 96 ր, 97 ր
 Մելքիսեթ քանանայ՝ 196 ա և ր
 Մելքիսեթ քանանայ Թրվանձի՝ 167 ա
 Մելքիսեթ Տիկին՝ 329 ր, 330 ր, 331 ա և ր
 Մէլէքատի՝ 353 ր
 Մինասխանութուն (քոյր Թանգերի)՝ 397 ա
 Մինաս՝ 68 ա
 Մինաս եպո. Հալեպո՝ 90 ա
 Մինաս կաթողիկոս Կիլիկիոյ՝ 110 ա
 Մինաս Հալեպցի՝ 279 ա
 Մինաս քանանայ Սեբաստացի՝ 191 ր
 Միրիան սրկ. Հալեպցի՝ 191 ր
 Միքայէլ արեղայ՝ 332 ր, 341 ա
 Միքայէլ լուսարար քնյ. Հալեպցի՝ 47 ր, 59 ր, 132 ա, 133 ա, 134 ր, 164 ր, 212 ր
 Միքայէլ կաթողիկոս Կիլիկիոյ՝ 128 ր
 Միքայէլ քյ. Մարաշցի՝ 169 ր
 Միքայէլ քյ. Յակոբեան՝ 254 ր
 Մխիթար արեղայ գրիչ՝ 64 ր, 65 ա և ր
 Մխիթար վրդ. Այրիվանեցի՝ 141 ր
 Մխիթար վրդ. Արեւելցի՝ 387 ր, 393 ա
 Մխիթար վրդ. Տաղասաց՝ 384 ա
 Մխիթար քյ.՝ 87 ր
 Մկրտիչ ար. Ջէյթունցի գրիչ՝ 225 ա և ր, 226 ա
 Մկրտիչ արքեպսկ. Արշնի՝ 64 ր
 Մկրտիչ եպո. Ջէյթունցի՝ 225 ա և ր, 226 ա
 Մկրտիչ սրկ. Հալեպցի՝ 86 ա և ր
 Մկրտիչ Սսեցի՝ 355 ր
 Մկրտիչ ստացող՝ 274 ա և ր
 Մկրտիչ վրդ. Հալեպցի՝ 96 ր
 Մկրտիչ քյ. գրիչ՝ 157 ր, 158 ր, 159 ա, 159 ր
 Մկրտիչ քյ. Հալեպցի՝ (1800) 212 ր
 Մկրտիչ քյ. Մուրատեան՝ 350 ր
 Մղասի Յատ ստցղ՝ 323 ր, 324 ա և ր

Մուկաց Ծպաղայ վանք՝ 259 ր, 270 ա, 274 ա
 Մովսէս գծող՝ 397 ր
 Մովսէս գրիչ Հալեպցի՝ 250 ա
 Մովսէս երէց՝ 348 ա
 Մովսէս (ծաղկող)՝ 396 ա
 Մովսէս վարպետ՝ 151 ա
 Մուլթան Պուրոս՝ 215 ա
 Մուռաւար՝ 51 ր
 Մուշալ՝ 289 ր, 290 ա
 Մուշալ Հալեպցի՝ 97 ա
 Մուշալ Մարաշցի՝ 329 ր
 Մուշալ Սսեցի՝ 48 ր
 Մուշատիմ՝ 151 ա
 Մուսայ՝ 289 ր, 290 ա
 Մուսայի որդի Առաքել՝ 254 ր
 Մուրատ՝ 289 ր, 290 ա
 Մուրատ գրիչ Հալեպցի՝ 75 ր, 122 ր, 123 ր, 127 ա և ր, 128 ա, 278 ր
 Մուրատ Ջէյթունցի՝ 340 ր, 341 ա
 Մուրատ Հալեպցի՝ 63 ր, 84 ր, 85 ա և ր, 86 ա, 154 ա և ր
 Մուրատ Տէր Սարգիս՝ 393 ր
 Մարեան եղբարք Հալեպ՝ 352 ր, 353 ա, 354 ա
 Մարա՝ 272 ր

Յակոբ՝ 12 ր
 Յակոբ՝ 324 ր
 Յակոբ գրիչ՝ 137 ա, 138 ա
 Յակոբ գրիչ՝ 369 ա և ր
 Յակոբ երեսփոխան Հալեպցի՝ 233 ր
 Յակոբ երէց՝ 94 ա
 Յակոբ Ջէյթունցի՝ 340 ր, 341 ա
 Յակոբ Ջէյթունցի ստացող՝ 48 ա, 49 ա, 80 ր, 81 ր
 Յակոբ (Թէրզի) Մաշկերտցի՝ 254 ր
 Յակոբ կաթողիկոս Լիվիանայ՝ 211 ր
 Յակոբ կաթողիկոս Կիլիկիոյ՝ 24 ա
 Յակոբ կաթողիկոս Կիլիկիոյ՝ 57 ր
 Յակոբ կաթողիկոս Կիլիկիոյ՝ 214 ա և ր
 Յակոբ կաթողիկոս Կիլիկիոյ՝ 214 ա
 Յակոբ կաթողիկոս (Կիլիկիոյ)՝ 396 ա
 Յակոբ կաթողիկոս Սսոյ՝ 179 ա
 Յակոբ Հալեպցի՝ 67 ա
 Յակոբ Հալեպցի՝ 327 ա
 Յակոբի որդի (Գիւրքնեց) մկ. Մելգոն Կիւրիւնեցի՝ 254 ր
 Յակոբ սարկաւադ՝ 292 ա
 Յակոբ սրկ. Ջէյթունցի գրիչ՝ 201 ա, 206 ա և ր, 207 ա
 Յակոբ սրկ. Ջէյթունցի՝ 340 ր
 Յակոբ Սսեցի՝ 355 ր
 Յակոբ վրդ. Ալպահան Տաղասաց՝ 382 ր, 383 ա, 386 ր
 Յակոբ վրդ. Կարկառեցի՝ 387 ա, 393 ա
 Յակոբ վրդ. Սեբաստացի՝ 394 ա և ր
 Յակոբ բարձնապետ Հալեպցի՝ 75 ա, 107 ա, 228 ր, 237 ր, 279 ա

Թափոր քչյ. գրիչ և ստացող՝ 26ա, 27ա, 27բ, 122բ
 Թակոր քչյ. Դրազարկցի՝ 11բ, 12ա, 12բ
 Թակոր քչյ. Երազդսեցի՝ 229բ
 Թակոր քչյ. Հալեպցի՝ 63բ, 64ա, 128բ, 154բ
 Թակոր քանանայ Նորանի՝ 238ա
 Թակոր քանանայ Զուլայեցի՝ 158բ
 Թակոր քանանայ Սանոսեան՝ 133ա, 134բ
 Թակոր քարտուղար քանանայ՝ 162բ, 163բ
 Թակոսան Ծէթէլեան՝ 398ա և բ
 Թակոբյան Երեւանցի՝ 158բ
 Թաղուպ՝ 324բ
 Թարութիւն՝ 12բ
 Թարութիւն Ա. քանանայ Եսայեան՝ 99ա, 124ա, 350բ, 361բ
 Թարութիւն Տէր Պապեան՝ 394ա
 Թարութիւն քանանայ Սպանանցի՝ 158բ
 Թերապոլիս՝ 391բ
 Թոհան՝ 68բ
 Թոհան երէց Սերաստացի՝ 77ա, 91բ
 Թովեկ՝ 358ա
 Թովան քանանայ գրիչ՝ 72բ, 73ա
 Թովաննէս՝ 42բ
 Թովաննէս՝ 51բ
 Թովաննէս՝ 324բ
 Թովաննէս՝ 358ա
 Թովաննէս արքայա Նորուսաղէմի՝ 198բ, 199ա
 Թովաննէս Առաջնորդ Արծկէի՝ 73ա
 Թովաննէս Արմթաղցի՝ 79բ
 Թովաննէս արքեպսկ. Երուսաղէմի՝ 146բ
 Թովաննէս արքեպսկ. Հալեպի՝ 17ա
 Թովաննէս արքեպսկ. Մոսկա Ս. Փրկչի վանա-
 յայր՝ 270ա, 274ա
 Թովաննէս ա. քչյ. Էթմէքեան՝ 370բ, 371ա
 Թովաննէս Բ. կաթողիկոս Թլկուրանցի՝ 7ա, 8ա, 8բ, 100բ, 147ա, 269բ, 385ա, 386բ
 Թովաննէս Գ. կաթողիկոս Կայծառ՝ 7ա, 340ա
 Թովաննէս գրիչ՝ 353ա և բ
 Թովաննէս գրիչ Արհիեպի՝ 215ա, 216բ
 Թովաննէս գրող և կազմող՝ 397ա
 Թովաննէս Դ. կաթողիկոս Անթէպցի՝ 98բ, 122ա, 225բ
 Թովաննէս զպիւր գրիչ՝ 395բ
 Թովաննէս Ե. կթղ. Կիլիկիոյ՝ 128բ, 226բ
 Թովաննէս եպս. 162բ, 163բ
 Թովաննէս եպս. Ուրապի՝ 167ա, 167բ
 Թովաննէս երէց գրիչ՝ 32ա, 41բ
 Թովաննէս երէց Կամախցի՝ 79ա
 Թովաննէս Զէյթունցի՝ 340բ
 Թովաննէս Էրզրումցի՝ 238բ
 Թովաննէս կազմող՝ 58բ, 59ա
 Թովաննէս կաթողիկոս՝ 150բ
 Թովաննէս կամախցի՝ 79ա, 79բ
 Թովաննէս կազմող՝ 151ա
 Թովաննէս Հալեպցի՝ 63բ
 Թովաննէս Հալեպցի կազմող՝ 161բ
 Թովաննէս Մխանկեանց՝ 340բ

Թովաննէս Նաղաշ՝ 8ա, 209բ
 Թովաննէս Պրոզ վրդ.՝ 100բ, 365ա
 Թովաննէս սարկաւազ՝ 179բ
 Թովաննէս սարկաւազ գրիչ՝ 181բ, 182ա
 Թովաննէս սրկ. Հալեպցի՝ 254ա
 Թովաննէս Սեպցի՝ 355բ
 Թովաննէս սրկ. Ֆրնուղցի՝ 232բ
 Թովաննէս վրդ. Գաղատացի՝ 372ա
 Թովաննէս վրդ. Եղեւսիոյ՝ 223ա
 Թովաննէս լաբունայեան Եղեւսիոյ՝ 224բ
 Թովաննէս քանանայ՝ 6բ
 Թովաննէս քանանայ՝ 8ա
 Թովաննէս քանանայ՝ 30ա
 Թովաննէս քանանայ՝ 31բ
 Թովաննէս քանանայ՝ 179ա և բ
 Թովաննէս քանանայ՝ 288բ, 289ա և բ
 Թովաննէս քանանայ Ակնեբցի՝ 246ա
 Թովաննէս քանանայ գրիչ՝ 181ա
 Թովաննէս քանանայ գրիչ՝ 259բ, 274ա
 Թովաննէս քանանայ (գրիչ)՝ 396ա և բ
 Թովաննէս քչյ. Եղեւսեացի՝ 224բ
 Թովաննէս քչյ. Հալեպցի՝ 16բ
 Թովաննէս քչյ. Հալեպցի՝ 127բ
 Թովաննէս քչյ. Հալեպցի՝ 229ա
 Թովաննէս քանանայ Ղալամբար՝ 249ա և բ
 Թովաննէս քն. Ղալամբար՝ 382ա, 384ա, 385, 386ա և բ, 387ա, 388բ
 Թովաննէս քանանայ Ղրիմցի՝ 82բ, 83ա, 83բ, 84ա
 Թովաննէս քչյ. Կիլիկեցի՝ 223ա
 Թովաննէս քչյ. Ուրապի՝ 167բ
 Թովաննէս քչյ. Սկեռացի՝ 243ա, 244ա և բ
 Թովաննէս քանանայ ստացող՝ 192ա, 193բ
 Թովաննէս քանանայ ստացող՝ 259բ, 271ա
 Թովաննէս քչյ. ստացող՝ 343ա, 347ա և բ, 348ա
 Թովաննէս քանանայ Փոսցի՝ 93բ
 Թովաննէս Փուրջի՝ 110բ
 Թովսէփ Մալկեբուցի՝ 259բ
 Թովսէփ քչյ. Հալեպցի՝ 51բ, 52ա, 66բ, 132բ, 133բ, 181ա
 Թովսէփ քանանայ Հալեպցի՝ 189բ
 Թովսէփ քանանայ Հալեպցի՝ 358ա
 Թովսէփ քանանայ ստացող՝ 55ա
 Թորդանան արքայա Արծկէի՝ 73ա
 Թուսէփ քանանայ 79բ
 Թափոսիմ Ռայիս՝ 79բ
 Թօնան Տէր Պապեան՝ 391ա
 Նազխաթուն՝ 273ա
 Նախապկայ վանք՝ 65ա
 Նահապետ՝ 357բ
 Նահապետ Մարաշցի՝ 329բ, 330բ, 331ա և բ
 Նահապետ Հալեպցի՝ 75բ
 Նամէ՝ 52ա, 175բ
 Նաուս Եսայթի՝ 352ա
 Նապուստ՝ 391բ

Նատիբ՝ 27 ա, 27 բ
 Նարմանիք երկացին՝ 206 ա
 Նարմանիք չալեպցի՝ 221 բ
 Նաւայի փայա՝ 387 ա
 Նաւասարգ չալեպցի՝ 279 ա և բ
 Ներսէս՝ 12 բ
 Ներսէս՝ 29 բ
 Ներսէս եպիսկոպոս Տարսուսի՝ 246 բ
 Ներսէս երէց գրիչ՝ 7 ա, 7 բ, 8 ա
 Ներսէս Զէյթունցի՝ 29 բ, 30 բ
 Ներսէս կազմող չալեպցի՝ 71 բ
 Ներսէս կաթողիկոս՝ 85 բ, 107 բ, 126 բ, 128 ա,
 171 ա, 172 ա, 327 ա
 Ներսէս չալեպցի՝ 75 բ
 Ներսէս վրդ.՝ 387 ա
 Ներսէս վրդ. չալեպցի՝ 131 բ
 Ներսէս վրդ. Ոսթաւտիոյ՝ 387 ա, 393 ա
 Ներսէս վրդ. Տօլապանի՝ 99 ա
 Ներսէս քոյ. 358 ա
 Ներսէս քահանայ ստացող չալեպցի՝ 62 ա, 62 բ,
 66 բ, 132 բ, 133 բ
 Նիկողայոս քոյ. տարախի՝ 394 բ
 Նիկողոս՝ 30 ա
 Նոր խաթունի՝ 42 բ
 Նոր Զուղա՝ 239 բ
 Նոր Զուղայի Ամենափրկեան վանք՝ 157 բ
 Նորոս Մարաշցի՝ 330 բ
 Նուրիխան չալեպցի ստացող՝ 41 բ

Շահ՝ 27 բ
 Շահարաս՝ 120 բ, 240 բ
 Շահանգուխտ՝ 27 բ
 Շահէն Ոսեցի՝ 355 բ
 Շալի Տիկին Զէյթունցի՝ 340 բ, 341 ա և բ
 Շաննիք՝ 160 բ
 Շաննիք Զէյթունցի՝ 340 բ
 Շահգասէ, Կարապետ, Պետրոս Հոռնկաջի՝ 226 ա,
 228 բ, 229 ա
 Շահին՝ 42 բ
 Շահինան մի.՝ 51 բ
 Շահուզիմիրդէ՝ 65 ա
 Շահուէ Շահինչա՝ 27 բ
 Շամ՝ 391 բ
 Շամաղին՝ 79 բ
 Շմաւոն արքեպեկ՝ 197 բ
 Շմաւոն մի. տարկաւազ՝ 42 բ
 Շմաւոն քահանայ՝ 187 ա և բ
 Շընըֆօր՝ 83 բ
 Շընսֆօր Ոսեցի՝ 355 բ
 Շնահուր տկ. չալեպցի՝ 231 բ, 277 բ
 Շնուհուր (Կողակից մահտ. Աբր.)՝ 397 բ
 Շնուհուր Տիկին Զէյթունցի՝ 340 բ, 341 ա

Ողիմ գիւղ Մովսէս՝ 269 ա, 271 ա
 Ոհան Մարաշցի՝ 330 ա
 Ոսկեկ՝ 358 ա

Ոսկեկին Ոսեցի՝ 355 բ
 Ոսկի տիկին Զէյթունցի՝ 340 բ, 341 բ
 Ոսկինատ՝ 96 բ
 Ուղիտայ՝ 53 բ
 Ուսիկ քահանայ՝ 68 բ
 Ուռնայ՝ 198 բ
 Ուսկէնատ՝ 357 բ
 Ուստա Պաղտատար Ակնեցի՝ 349 բ
 Ուստիան՝ 27 բ
 Ուստիան տկ. Մարաշցի՝ 329 բ, 330 բ, 331 ա և բ
 Ուրֆայի Ռարմանյանց Ս. Աստուածածին եկե-
 ղեցի՝ 224 բ, 327 բ

Պալէ տարկաւազ՝ 233 ա
 Պահլահի Ալիքսան՝ 357 բ
 Պաղեստին՝ 12 բ
 Պաղտատար՝ 51 բ, 53 բ
 Պաղտատար՝ 358 ա
 Պաղտատար յիւէֆ՝ 118 բ
 Պաղտատար Հոռնկաջի՝ 226 ա
 Պաղտատար սրկ. չալեպցի՝ 75 բ, 122 բ, 128 ա,
 278 բ, 293 բ, 324 բ
 Պաղտատար քահանայ՝ 98 բ
 Պաղտատ Զէյթունցի՝ 76 բ
 Պաղտատ Մարաշցի՝ 329 բ, 330 բ, 331 ա և բ
 Պահլ.՝ 324 բ
 Պապա՝ 167 ա
 Պատուական չալեպցի՝ 292 բ
 Պարոն Խորշայ զպիր՝ 197 ա և բ
 Պարոն Մարկոս Ակնեցի՝ 349 բ, 350 ա
 Պարոն մի. Ոսեփան Արեւելցի՝ 204 բ
 Պարոն Նիկողոս Արեւելցի՝ 254 բ
 Պարոն Սակայ՝ 87 ա, 87 բ
 Պարոն Սարգիս Կառմացի՝ 194 ա և բ
 Պարոն Սիմէոն Զէյթունցի՝ 340 բ
 Պարոն վաթիլ՝ 98 ա
 Պարոն վաթիլ՝ 222 բ
 Պարոն Ֆարահ՝ 96 ա, 96 բ, 97 ա, 97 բ
 Պարսկաստան՝ 374 ա, 376 բ
 Պարոնակ Կամախցի՝ 79 ա
 Պարոնյուս Նահատակ՝ 105 բ
 Պետրոս՝ 27 բ
 Պետրոս արքեպայ՝ 187 ա և բ
 Պետրոս աւագերէց Կամախցի՝ 79 ա
 Պետրոս Բերիացի քանասէր՝ 217 ա
 Պետրոս երէց գրիչ՝ 288 բ, 289 ա և բ
 Պետրոս Զէյթունցի՝ 47 ա
 Պետրոս Զէյթունցի՝ 76 բ
 Պետրոս կաթողիկոս՝ 81 ա
 Պետրոս կաթողիկոս՝ 330 ա
 Պետրոս Կրօնաւոր Մովսէս՝ 271 ա
 Պետրոս (Կայր Յովհ. քոյ. գրիչ)՝ 396 բ
 Պետրոս չալեպցի՝ 78 բ
 Պետրոս չալեպցի՝ 327 ա
 Պետրոս Մալազ՝ 340 բ
 Պետրոս մի. ստացող՝ 29 ա և բ

Սիմեոն բանասեր Զէյթունցի՝ 393 ա
 Սիմեոն զպիբ՝ 77 ա և բ, 78 ա
 Սիմեոն եղբ.՝ 395 բ
 Սիմեոն եղբ. Մարաշու՝ 61 ա և բ
 Սիմեոն Կիլիկ. Սեբաստացի՝ 75 ա, 77 բ, 91 բ,
 167 ա, 154 բ, 226 բ, 237 բ, 279 ա, 355 բ, 387 բ,
 393 ա և բ
 Սիմեոն Կրօնաւոր՝ 112 ա, 118 ա և բ
 Սիմեոն Կրօնաւոր՝ 247 ա և բ
 Սիմեոն վրդ. Բերիոյ՝ 249 բ, 254 բ
 Սիմեոն վրդ. Երեւանցի՝ 372 բ
 Սիմեոն քոյ. Սղաւանցի՝ 1: 6 բ
 Սիւ՝ 11 բ, 153 ա, 178 ա, 180 բ, 217 բ, 292 բ,
 340 ա, 371 ա, 373 ա և բ, 387 ա, 393 ա
 Սիւսաւոյ վանք՝ 243 ա, 244 բ
 Սկիւտաբ՝ Կ. Պոլսոյ՝ 194 ա
 Սկիւտաբի Ս. Կարապետ եկեղեցի՝ 194 ա
 Սկիւտաբի Ս. Ստեփանոս եկեղեցի՝ 194 ա և բ
 Սողոմոն զպիբ Մարաշի՝ 328 ա և բ, 330 ա և բ
 Սողոմոնի տանաբ՝ 146 ա
 Սողոմոն քոյ. Հալէպցի՝ 75 բ, 212 բ
 Սողոմոն քոյ. Մարաշի՝ 330 ա
 Սողոմոն քոյ. Սարայի՝ 59 բ
 Սոմե՝ 32 բ
 Սոսթանէս՝ 68 բ
 Սուլթան՝ 30 բ
 Սուլթան Անձու Գ.՝ 330 բ
 Սուլթան Իպրահիմ՝ 75 ա
 Սուլթան Հալէպցի՝ 63 բ
 Սուլթան Մուսաօմէտ՝ 85 բ, 106 բ, 126 բ, 128 ա,
 348 բ
 Սուլթան Մուրատ՝ 63 բ, 110 ա, 198 բ, 279 ա
 Սուլթանշայ՝ 27 բ, 274 ա
 Սուլթանշէ՝ 358 բ
 Սուլթան Սիւլէյման՝ 340 ա
 Սուլսամանաւոր՝ 106 բ, 383 ա
 Սուլսամանաւորի Ս. Գեորգ եկեղեցի՝ 106 բ
 Սուլտան՝ 51 բ
 Սուրբ՝ 158 բ
 Սուրբ Աստուածածին եկ. Սպիլիա Կեսարիոյ՝ 7 բ
 Սուրբ Գեորգ եկ. 98 բ
 Սուրբ Թէօֆորոս եկ. Սպիլիա Կեսարիոյ՝ 7 բ
 Սուրբ Կիլիկիանոս եկեղեցի՝ 176 բ
 Սուրբ Սիմեոն՝ 146 բ
 Սուրբ Սիմեոն եկեղեցի Փերճերի՝ 347 բ
 Սուրբ՝ 12 բ
 Սուրբան (Սուրբէն)՝ 65 ա և բ
 Սուրբան՝ 27 բ
 Սղաւան (Շոշ)՝ 119 ա, 120 բ, 158 բ
 Սղաւանի Դաշա գիւղ՝ 120 բ
 Սպիլիա Կեսարիոյ գիւղ՝ 7 ա, 7 բ
 Սոսյ Ս. Կարապետ Մկրտիկ եկեղեցի՝ 153 բ
 Սոսյ Ս. Յակոբ Հայրապետ եկեղեցի՝ 153 բ
 Ստեփան աղա Միտաքեան՝ 41 բ
 Ստեփան աղա Քիւրքեան՝ 41 բ
 Ստեփանեոս՝ 27 ա և բ

Ստեփանեոս՝ 307 ա
 Ստեփանեոս ար. գրիչ՝ 230 բ, 240 բ
 Ստեփանեոս արքեպսկ. Անիերի՝ 245 բ
 Ստեփանեոս արքեպսկ. Արարկաղնոյ՝ 57 բ, 58 բ
 Ստեփանեոս Աւագերիցանց գրիչ՝ 153 ա և բ
 Ստեփանեոս Գոյնեբերիցանց՝ 118 ա
 Ստեփանեոս գրիչ և ծաղկազ Զուլայեցի՝ 14 ա, 14 բ,
 45 բ, 46 բ, 109, 121 բ
 Ստեփանեոս գրիչ Հալէպցի՝ 292 ա
 Ստեփանեոս եղս. Կազմոյ՝ 48 ա, 51 ա
 Ստեփանեոսեանք՝ 289 բ
 Ստեփանոս երկց՝ 41 բ
 Ստեփանոս երկց Կ. Պոլսեցի՝ 99 ա, 106 ա
 Ստեփանոս երկց Հալէպցի՝ 51 բ
 Ստեփանեոս՝ Թոռ Թանգերի՝ 397 բ
 Ստեփանոս Կաթողիկոս Շաւղրցի՝ 236 ա
 Ստեփանոս Կաթողիկոս Սալմաստեցի՝ 105 ա
 Ստեփանեոս Կրօնաւոր Հալէպցի՝ 96 բ
 Ստեփանոս Հայրապետ՝ 347 բ
 Ստեփանոս Միտաքեան Սարայի՝ 59 ա
 Ստեփանոս սրկ. Երազուղար՝ 178 բ
 Ստեփանոս տաղասաց՝ 208 ա և բ
 Ստեփանեոս Բարսեղապետ Ասպիտեկայ՝ 247 բ
 Ստեփանոս Զահանայ՝ 55 բ
 Ստեփանոս Զահանայ՝ 289 բ
 Ստեփանեոս Զահանայ՝ 372 ա
 Ստեփանեոս քոյ. Ամթեցի՝ 157 բ
 Ստեփանեոս քոյ. Անաւարդեցի՝ 235 բ
 Ստեփանեոս քոյ. գրիչ՝ 223 ա, 224 ա
 Ստեփանոս քոյ. գրիչ՝ 138 ա և բ
 Ստեփանեոս քոյ. գրիչ՝ 25 ա և բ
 Ստեփանեոս քոյ. Զէյթունցի՝ 29 բ
 Ստեփանեոս քոյ. Կրակցի՝ 213 բ, 214 ա և բ
 Ստեփանեոս քոյ. Սկեսուցի՝ 243 ա, 244 բ
 Ստեփանեոս քոյ. ստացող՝ 70 ա և բ, 71 ա
 Ստեփանեոս Երազուղար Հալէպցի՝ 122 բ, 183 բ
 Սրապիտե՝ 358 ա
 Սրապիտե Կիլիկ.՝ 224 բ
 Սրապիտե Հոռմկլացի՝ 229 ա
 Սրիկ Կոստանդին՝ 100 բ, 141 ա, 142 ա և բ, 148 բ
 Սրուկ Թլակի՝ 181 բ, 182 ա
 Սրուկ Թլակի Ս. Աստուածածին եկեղեցի՝ 182 ա
 Սրուկ Թլակի Ս. Գեորգ եկեղեցի՝ 182 ա
 Վահան քոյ. Երազուղար Զէյթունցի՝ 29 ա, 29 բ,
 47 ա և բ, 81 բ, 226 ա, 232 բ
 Վանէ Սէթեան՝ 307 բ, 398 բ
 Վաղարշապատ՝ 198 բ
 Վանէս՝ 289 բ, 290 ա
 Վասիլ՝ 29 բ
 Վասիլ՝ 358 բ
 Վասիլ գրիչ՝ 306 ա և բ
 Վասիլ եղբ. գրիչ՝ 122 բ, 124 ա և բ, 125 ա, 222 բ,
 231 ա, 232 ա և բ, 233 ա և բ, 238 ա, 292 ա
 Վասիլ Կիլիկեցի՝ 93 բ
 Վասիլ սրկ.՝ 83 ա, 84 բ

Վարդան՝ 27 ա
 Վարդան՝ 68 ր
 Վարդան՝ 187 ա
 Վարդան զպիր Անաարպեցի՝ 236 ր
 Վարդան Երկն՝ 363 ր
 Վարդան Երկն Նալեպցի՝ 348 ր
 Վարդան Նաւալի ստացող՝ 49 ա
 Վարդան սրկ. Զէյթունցի՝ 341 ա
 Վարդան Տանուտէր Մարաշցի՝ 330 ր, 340 ա և ր
 Վարդան քահանայ Զէյթունցի՝ 29 ր
 Վարդան քնյ. ստացող՝ 360 ա և ր
 Վարդան քնյ. ստացող՝ 354 ա և ր
 Վարդեր գրիչ՝ 70 ա, 71 ր
 Վարդէ՝ 357 ր
 Վարդենի Նալեպցի՝ 202 ր
 Վարդիսաթուն Երկնցի՝ 327 ա և ր
 Վարդիսաթուն Նալեպցի՝ 62 ր
 Վարդիսաթուն մահապի՝ 3 ր
 Վարդիսաթուն մհի.՝ 12 ր
 Վարպետ Կանանչ Ռեկարոյ՝ Նալեպցի՝ 77 ա, 91 ր
 Վարպետ Սողոմոն՝ 127 ա և ր, 128 ա
 Վկպիր Անմէտ փաշա՝ 388 ր
 Վրթանէս արեղայ ծաղկող՝ 26 ա, 27 ր, 110 ա,
 146 ա, 150 ա և ր
 Վրթանէս Եպս.՝ 128 ր
 Վրթանէս Վրդ. Երուսաղէմի՝ 207 ր

 Տալիթա (Կին Կիրակոսի)՝ 397 ա
 Տաթէ՝ 68 ա
 Տարման՝ 51 ր
 Տարսն՝ 13 ր
 Տաւաթ փաշա՝ 193 ր
 Տաւրոս՝ 244 ր
 Տէր Թուան Նալեպցի՝ 357 ր
 Տիգրանակերտ՝ 223 ա
 Տիգրանակերտի Ս. Կիրակոս Եկեղեցի՝ 224 ա
 Տիրանչ մհի. Խարբերդցի՝ 110 ր
 Տիգին Տիգինաց՝ 94 ա
 Տիգին Տիրուհի Մանուկեան Ակնեցի՝ 350 ա
 Տիրատու ր Վրդ.՝ 372 ա
 Տիրացու Ապուլլահ Նալեպցի՝ 327 ա
 Տիրացու Առաքել՝ 394 ր
 Տիրացու Աստուածատու ր՝ 358 ա
 Տիրացու Երեմիա Էրզրումցի՝ 238 ր
 Տիրացու Երկն և Տիրուհի՝ 77 ա և ր
 Տիրացու Խմրեղա Նալեպցի՝ 279 ր
 Տիրացու Նաննա Տատուրեան՝ 249 ր, 264 ա
 Տիրացու Ռոնոս Նալեպցի՝ 172 ր
 Տիրացու Մայիսա Էրզրումցի՝ 238 ր
 Տիրացու Յակոբ լուսարար Նալեպցի՝ 131 ա և ր
 Տիրացու Կերակս՝ 211 ա և ր

Տիրացու Պետրոս Ինչոյցի՝ 132 ր, 134 ր
 Տիրացու Ռաֆայէլ Նալեպցի՝ 133 ա, 134 ր
 Տիրացու Տէրփիլ՝ 358 ա
 Տիրացու քահանայ Մանլիցի՝ 190 ր
 Տիրուհի Երկնցի Նալեպցի՝ 63 ր
 Տիւրոս՝ 391 ր
 Տոլլաթ՝ 8 ա
 Տուրուբերան՝ 247 ր
 Տրապիզոն՝ 32 ա, 41 ա, 113 ա
 Տրապիզոնի Ս. Աստուածածին Եկեղեցի՝ 41 ա
 Տոնական Նաւալցի՝ 49 ր
 Տոնական մհի. Զէյթունցի՝ 340 ր, 341 ա
 Տոներ օրկ. Թախաթցի՝ 194 ա և ր
 Տոնական քահանայ Սարայի՝ 59 ր
 Տօքթ. Լ. Ալթունեան՝ 380 ր

Յղնեցի Դէրք՝ 59 ր
 Յղնեցի մհի. Աղայանն՝ 59 ր

Փանոս Նալեպցի՝ 63 ր, 64 ա
 Փաւսմալիք՝ 274 ա և ր
 Փարանան՝ 79 ր
 Փերնէր անապատ՝ 343 ա, 347 ր
 Փիլիպոս քահանայ՝ 358 ա
 Փիլիպոս քահանայ փերնէրցի՝ 347 ր
 Փիրիսան՝ 75 ր, 212 ր
 Փոսի Ս. Աստուածածին Եկեղեցի՝ 93 ր
 Փոսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորի Եկեղեցի՝ 93 ր
 Փոս փանր Կիլիկիոյ՝ 93 ր

Քարամ՝ 83 ա
 Քերովք Պատկանեան՝ 392 ր
 Քէպպանեան Մարտիրոս՝ 326 ա
 Քէօփրիլի Վէզիր՝ 106 ր
 Քիլիս՝ 11 ր
 Քրիստոստուր քահանայ՝ 184 ր

Սչին Թաղաւոր Նայոց՝ 11 ր, 12 ա և ր, 93 ր, 214 ա
 և ր, 396 ա
 Սաման փաշա՝ 128 ր

Ճարնուլա՝ 75 ր
 Ճրանգիլ՝ 12 ր
 Ճրկ՝ 105 ա
 Ճրնուղ՝ 231 ր, 277 ա
 Ճրնուղի Ս. Աստուածածին Եկեղեցի՝ 232 ա
 Ճրնուղի Ս. Կարապետ Եկեղեցի՝ 232 ա
 Ճրնուղի Ս. Կիրակոս Եկեղեցի՝ 232 ա
 Ճրնուղի Ս. Էրեւնապետ Եկեղեցի՝ 232 ա
 Ճրնուղի Ս. Կլան Եկեղեցի՝ 232 ա
 Ճրնուղի Ս. Ստեփանոս Ունեցոյն վանք՝ 277 ա
 Ճրնուղի Ս. Փրկիչ Եկեղեցի՝ 232 ա

Վ Ր Ի Պ Ա Կ Վ

Ձերմապէս կը խնդրուի հատորը կարդալէ առաջ ուղղել հետեւեալ վրիպակները:
 Նկատի առնուած են հիմնական սխալները միայն: Տողերը հաշուուած են մի'շտ վերէն վար:

Էջ	Տող	Սխալ	Ուղղելի
2	54	ընդհանապէս	ընդհանրապէս
3բ	4	սրբազնի	սրբազանի
—	5	յօբջօբջի	յօբջօբջի
—	8	սբ. Բառասնիս	սբ. Բառասնի
—	12-3	Ղարկաւզ	Ղարակաւզ
—	15	զամի	զարմի
—	31	զայնդպիսիան	զայնպիսիան
—	36	զբիչս	զբիչս
4ա	45	յաջող	յաջող
4բ	20	Մառ	Հաս
—	»	նկարս	նկարայս
—	35	մագաղաթեայ	մագաղաղիթ
5ա	42	կորուած	կորուած
7բ	3	Սմոնի	Սևմոնի
8բ	3	(1525)	(1528)
11ա	28-9	նշանատիպ	նշանատիպ
11բ	20	սրածե	սրածե
12բ	10	եկեղեցւայն	եկեղեցւոյն
13բ	26		աւելցնել ու [կը ցուցադրէ]
—	43	Խորանին	Խորանին
14ա	31	զգեցու	զգեցաւ
—	47	ընտելիւնն	ընտելանն
14բ	3	անդիս	անունս
—	26	ըզպտուդ	զտուող
—	31	յանիտենից	յանիտենից
—	42	որբոցն	սրբոցն
15ա	20	զերիս	զերիս
17ա	19		[կը պակսի սա՝ նախադասութիւնը]
—	37	(. . . կրկնէ .)	2 կնի սերասացութեան յառաջ լեւել խորհրդոյն: Ո՛ր ոք յերե- թայից. մի ոք ի թերահաւատից. . . . (2 կնի առաջի հայլն):
17բ	17	զգաղղութեան	զգաղղութեան
18բ	37	ա	. . .
—	—	[կը պակսի սա՝ նախադասութիւնը]	
20ա	37	(ԱՁ. —) Կիւրակմտ. — Խոնարհեցում Հասարա. — (Խոնարհ- աւտ հայլն):	
—	52	ևմ	իմ
21բ	48	Դի՛	աւելցնել՝ [մըկըրտել] վրանն [աստուած:]
—	53	Դի՛	Դի՛

Էջ	Տող	Սկսող	Ուղղելի
23 ա	8	դաւղակըն	զաւղակըն
—	20	փողէր	փոխէր
24 ա	7	ջայլի	զայլի
25 ա	40-1	ձնեղեւոն յԱննայէ և ի Յովա- կիմայ	ձնեղայց՝ Աննայի և Յովամի- կիմայ
26 ա	32	էջ 388. —	էջ 388. —
28 ա	36	«Իրք . . .	«դիրք . . .
30 բ	9	1602	1602
31 ա	2	դիւրը	էջերը
31 բ	31	մծե	մծե
—	39-40	մխիթարեա՝	մխիթարեա՝
36 բ	42	անդամ	անգամ
38 ա	5-6	ժողովրդան	ժողովրդան
38 բ	21	կառնառնառւմ	կափառնառւմ
40 ա	23	ոկէջուր	ոսկէջուր
—	45	յետաւսամուտ	յետաւսամուտ
42 բ	9	(= 1601)	(= 1602)
45 բ	35	բարբառ	բարբառ
49 բ	4-5	զեղաբաղաքին	զեղաքաղաքին
—	12	յաւարի	յաւարի
50 ա	37	առաջ	առակա
56 բ	46	ոճը	ոճի
57	50		[աւելցնել (միտ) եւ (անդրաւ)]
59 բ	28	ՌՄԼԴ	ՌՄԶԴ
62 բ	39	1653	1654
68 բ	27	աւելիքս	աւելիս
—	31	զաւակայ	զաւակացն
70 բ	46	ստեփանոս	ստեփանոս
73 ա	16	բառաց	փառաց
—	44	զձեռնըն	զձեռնըն
73 բ	2-3	և ի յերկինս	և ի յետինս
—	2	Ձիւ Եմ	Ձիւմ
74 ա	11	քոյ	քոյ
75 ա	45	Իպրասիմիին	Իպրասիմին
75 բ	18		[աւելցնել (զեղեղ) եւ (զմարմնաւոր)]
—	23	զոր	որ
76 բ	31	այղբեայ	այրեղայ
79 ա	26	բռնային	բռնային
83 ա	41	իւր	իւրոյ
83 բ	25	եղիւն	եղիր
85 բ	15-6	կողակից	կողակցոյ
86 բ	27	սիրու	սիրու
—	39	Ին .	ԻՂ .
87 բ	33	«բ .	«բս .
89 ա	56	անհաւակ	անհաւակ
96 ա	9		[աւելցնել (չբայ) է]

Էջ	Տող	Սկսակ	Ուղղվի
—	45	ԶԻԷ	ՋԻԷ
98բ	10		[աւելցնել (հայոց) ի (Ի և Յ. Բ)]
—	17		[աւելցնել (ամ.) յարեան (մերձաւորացն)]
99բ	13	Դուռ	Դուռն
—	27		[աւելցնել (աննրման) աննրման...]
—	28	Էվ	էջ
100ա	25	ւելան	ւելան
101ա	15	զնւնդ	զնւնդ
—	16	աղիք	աղիք
101բ	35	Աստ	Աստ
—	50	ւիմ	ւիմ
102ա	14	հայցմամբ	բայցմամբ
—	44	արար	արար
103բ	39-40	միամիան	միարան
105բ	32	անաւրիւնաց	անաւրիւնաց
108բ	11	կարապետին	կարապետին
110ա	18	ուսուցող	ուսուցիչ
113բ	32		[աւելցնել (տրասցէ) ինմ (մարդ)]
115ա	43	Լորոնցատուն	Լորոնցատուն
117ա	18	նաւակաւիկ	նաւակաւիկ
117բ	2	ականաք	ականաք
118ա	20		[աւելցնել (Դրեցաւ) որ. և (լուսաբողջ)]
120ա	20	մեկուկ	մեղաւր
122բ	13	միոյն	միւսոյն
124բ	32-3	պատուիրանք	պատուիրանք
—	43	ուսմանորաց	ուսմանորաց
127ա	2	թուեցի	թուեցի
132բ	22	անյայտ	նեւստ Բնյ.
—	25	անյայտ, անկասկած չալել	չալել
133բ	45	խիւսցիք	խիւսցէք
134ա	20	ար.	ար.
138բ	15	ՈՒՐ	ԻՐ
141բ	15		[աւելցնել (ըզնական) ողոր (անծնական)]
149ա	8-9	զեղազարդեալ	զեղազարդեալ
152բ	5	լոնարեալ	լոնարեալ
155ա	37	մովսայն	մովսայն
156ա	44	յանքսիւնաց	յանքսիւնաց
157ա	2	ամին.	ամին.
—	22		[աւելցնել (19. —) Նիւթ (լաւ)]
157բ	2	ղղիւթի	ղղիւթի
—	22	հրեւականեք	հրեւականեք
—	36	վառած մոմերով	բոպիկ արքերով
158բ	8	նիլ	նիլ
159բ	34		[աւելցնել (սկիզբն) է (խորհրդոյն)]
160բ	4	ուր	ուր կան

Էջ	Տող	Սկսող	Ուղղվողի
164 ա	28	Է .	Լ .
165 ք	21		[աւելցնել (լինիցին) երախտեաց աձ . առաւ ք պարզեաց արարչին (մերոյ)]
173 ա	10-1	յիչեցէք	յիչեցէք
175 ա	1	նսոր	նոր
179 ք	5	պորբասէրն	պորբասէրն
187 ք	15	գ . ծոց	գ . ծոց .
198 ք	13	180	170
200 ա	42-3	տրպաւորիչ	տրպաւորիչ
—	44-5	անցնիլ	անցնել
201 ա	17		[աւելցնել (աւելան) վրան (նոր)]
—	19-20	նաւոն	նաւոն
—	53-1	ԴՐԻՉ՝ Ղազար Դպիր . — ԻՄԼ՝ ԿՈՂ՝ Զաւար Բրգ . Ձէյթունցի . —	
202 ք	32	զաւրութն .	զաւրութն .
204 ք	39-40	Ոսնուկ	Ոսնուկ
205 ք	27-8	փրկիւր	ւերկիր

ՄԱՅՐ ԶՈՒՑԱԿ

ՀԱՅԵՐԷՆ ԶԵՌԱԳՐԱՅ

ՀԱՆՐԱՊԵՏ

ԵՒ

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ ՈՒ ՄԱՍՆԱԽՈՐԱՅ

Բ. ՀԱՏՈՐ

ԿԱԶՄԵՅ

ԱՐՏԱԿԱԶԴ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՍԻՐՄԷԵԱՆ

ԱՌԱՋՆՈՐԻ ՀԱՅՈՑ ՀԱՆՐԱՊԵՏ

ՀԱՆՐԱՊԵՏ

ՏՊԱՐԱՆ Ա. ՏԷՐ-ՈՍԿԵԱՆ

1936

CATALOGUE
DES MANUSCRITS ARMÉNIENS
D'ALEP
D'ANTELIA ET DES PARTICULIERS

TOME II

Compilé

par

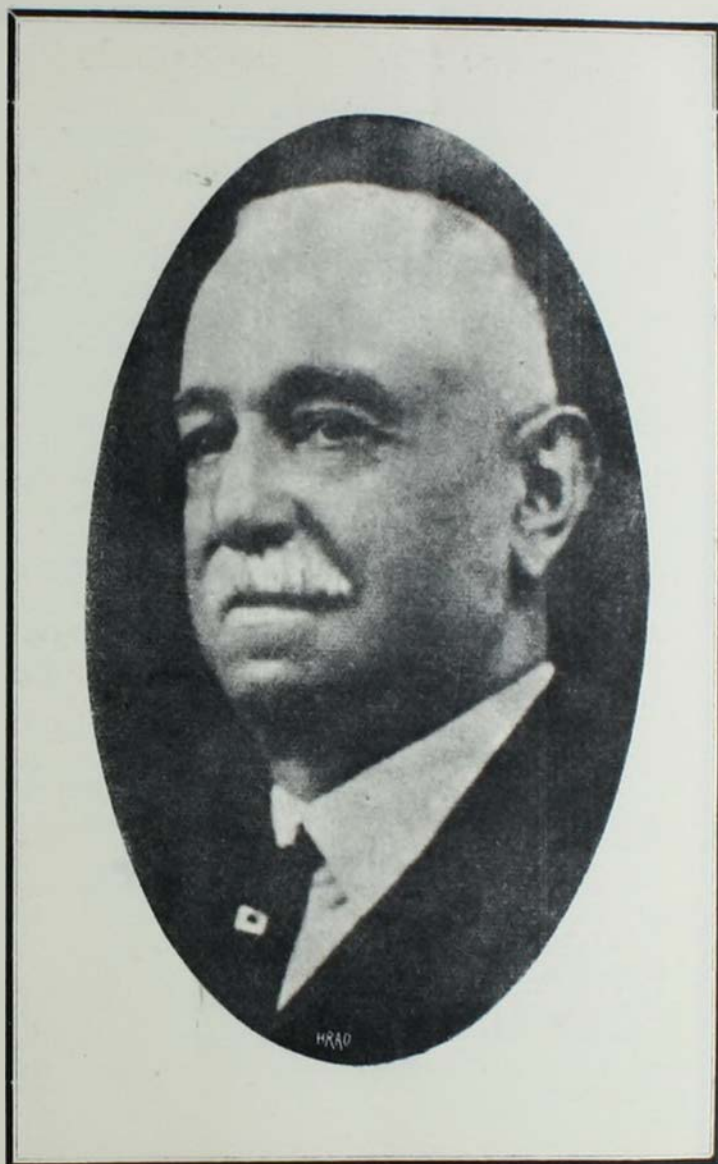
Mgr. ARTAVAZD SURMÉYAN

Archevêque Arménien d'Alep

A L E P

Imprimerie A. DER-SAHAKIAN

1936

ՈՂԲԱՅԵԱՆ
ՏԻԱՐ ՊԱՏՐԻԿ ԿԻՐԼՊԷՆԿԵԱՆ

Պ Ս Ը Կ

ԱՆԹԱՌԱՄ ՕՐՀՆՈՒԹԵԱՆ

Ի ՇԻՐԻՄ

ՅԱԼԷՏ ՈՂԲԱՅԵԱՆ,

ԲԱՐԵՅԻՇԱՏԱԿ ԱԶՆՈՒԱՏՈՂՄ

ՊԱՏՐԻԿ ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆԻ

1858 — 1930

Դո՛ւ ք. ազատու ական բարերար, Ձեր ողորացիալ մօր, վաղա-
մեռիկ փերժինի յիշատակին, զա՛րձեալ Հայկի մէջ հիմնարկեցիք
Լեզլ ԿԼԵԺԻՆ Կրթական Մայրամոտը, ու իր ազատութիւն սու-
նող ամէն հայ մայր, օրհնութեամբ և աղօթքի մօրմունջով կը յի-
շատակ Ձեր մօր անունը, ու սպիտակ կտուր մէջ խանձարու բուս-
մի փոքրիկին ճանչցունել կը խոստանայ Կրթական եւ բարեհա-
մալ և բարեգութ ընտանիքին Լեզլին համար մատուցած անթիւ
ձառայութիւնները:

Դո՛ւք, մշտայի հայրենակից, փափաքելով անձամբ հանդիսանալ Ձեր սպառնալիքին «Յիշատակաց Դպիր»ը, Ձեր հզեկաբախտ Սերորէ հարազատին յիշատակին համար, դա՛րձեալ Հալէպի մէջ — և ինչ մե՞ծ պատիւ Հալէպի երախտագէտ Հայութեան — հիմնարկեցիք Ոգոյ. Սերորէ կիւլպենկեան Արհեստի վարժարանը, որ պէտքի Պոզոսիկի յուշարձան վարժարանէն ընթացաւ բաւականապէս սաներ, իրենց դաստակին անցուցած ոսկի ապարանջանը, ազատ և մասնաճախերով տեղեկներ կեանքի դաշտը, միշտ օրհնելով յիշատակը լուստպսակ Սերորէ հարազատիդ:

Ինչո՞ւ ա՛յս է իրական պատկերը Ձեր բարեբարութեանց, կրնայի՞նք արդեօք ապերախտ գտնուիլ, առանց «Յիշատակաց Դպիր»ը ըլլալու յաւակնութեան կիւլպենկեան արխարտ ընտանիքին, որ զիտցաւ ճշմարիտ հայրենասիրութեան և ճշմարիտ բարեբարութեան մէջ միասնել իր կոտորած վերքերուն ճշմարիտ պալասանը: Կրնայի՞նք արդեօք համար դառնալ իմ Տիրախնամ թեմիս բազմահազար ժողովրդի հանդէպին համար մտածուած աշխարհի ազնիւ բարեբարութեանց հանդէպ: Ես տասնըօրս տարեկան ազալ մըն էի՝ երբ 1903ին, իմ բոլոր զպրոցակիցներով, սպիտակ ու մանուշակագոյն ծաղիկներէ հիւսուած պսակ մը կը զետեղէինք Ձեր սղոցեալ մօր, դժբախտ վերժինի սպիտակ զազալին վրայ, ի Գառն-Գիւղ:

Հիտուոր աշխարհի մը մէջ մեռաւ Ձեր թանկագին հայրը և մեր պատուական բարեկամը, ողբացեալ և բարեյիշատակ Պատրիկ կիւլպենկեան: Այս Յուշարձանը, ի նշան անմոռաց սիրոյ և երախտագիտութեան, կը համարձակիմ զնել Անոր հոգակոյտին վրայ, իրը պսակ անթառամ օրհնութեան, լուսագոյն բարեմազթութիւններովս Ձեզի, սիրելիդ իմ Ներսէս և Ձեր օրհնեալ ընտանիքին:

Սիրոյ և մեծարանաց ողջունիւ

Ամամ ազօթարար

ԱՐՏԱՆԻԱՅԻ ԱՐԳՆԱՆԻԱՆՈՐ

Հալէպ, 2 Հոկտ. 1936

Հալէպի հայերէն ձեռագրաց Մայր Յուցակին խմբագրութեանը չձեռնարկած, վաղուց գիտէի որ Վեհափառ Տ. Սահակ Բ. ձերունագարդ Հայրապետ, 1915 ի արհաւիրքի օրերուն, կրցեր էր Սիսէն միասին Հալէպ բերել, Վանքին գանձատան մէջ գրուող յանի մը հնութիւններ, մասնաւորաբար ԲԱՐՁՐԲԵՐԻ Նշանաւոր ԱԼԵՏԱՐԱՆ, ու ՍՍՈՅ ՄԱՅՐ ՄԱՇՏՈՅՐ Նուառակա էր առանձին քննութեամբ մը ցուցակագրել պատկառելի հնութեան մը հասնող մագաղաթեայ այդ երկու գրութիւնները. անդրազոյն գրադումներ եւ վարչական ծանր աշխատութիւններ, արգելք եղան նուառակա իրագործելու: Քանի որ օր առօր սակայն, ընտանեկան սուգի մը առիթով Պէյրութ մտնուեալ, առիթ ընծայեց ինձի, քննելու այդ ձեռագրերը, որոնք կիլիկեան գրչութեան ու ծաղկումի դպրոցին լաւագոյն ընկերները ըլլալ կը թուէին ինձ: Սկզբան, նուառակա էր—Հասկ—ի կամ ուսումնական—բանասիրական պարբերաթիւթի մը մէջ հրատարակւած տեսնել այդ ձեռագրաց նկարագիրը. սակայն քանի խորացայ ուսումնասիրութեանս մէջ, այնքան ընդարձակեցաւ աշխատութիւնը, դուրս ելլելով, յակամայս, պարբերականի մը անձուկ սահմանէն, որով պարտաւորեցայ առանձին գրքոյով մը հրատարակել զայն: Այս արդիւնքը կրկնապէս ուրախացուց զիս, նախ որ իմ կողմէս ի նորոյ քննուած ձեռագրերը իբր շարունակութիւն, պիտի գային աւելնալ «Յուցակ Հայերէն Ձեռագրաց Հալէպի» աշխատութեանս վրայ, եւ երկրորդ որ ԲԱՐՁՐԲԵՐԻ ԱԼԵՏԱՐԱՆ, ու ՍՍՈՅ ՄԱՅՐ ՄԱՇՏՈՅՐ առանձին հրատարակելով, բարձրացուցած պիտի ըլլայի, կը խորհիմ, այս երկու գրչութեանց արժէքն ու պատիւը, ինչպէս որ բրած էի, առանձին խմբագրելով եւ հրատարակելով ՆԿԱՐԱԳՐԻ ՕՇԻՆ, ԹԱԳԱՆՈՐԻ ՁԵՄԱԳՐԻ ԺԱՄԱՅԻՆԻՐ:

Ուրիշ ազգերու պատմութեան պէս, մեր ազգային ու եկեղեցական պատմութիւնը, իր ըլլալ փայլուն, ըլլալ յաճախ յոռի, աննպաստ ու թերեւս անպատուաբեր անցքերով, մեծ փորձառութիւններ ընծայած է մասնաւորաբար կաթողիկոսներու, որոնք զգուշացած են, կարելի սահմաններու մէջ, առիթ չտալ պատմական տխուր դէպքերու կրկնութեանց. ինչպէս ապօրէն ձեռնադրութիւններ՝ եպիսկոպոսական եւ նոյնիսկ կաթողիկոսական, եւ կամ մեռնի օրհնութեան: Այս տեսակէտով պատկառելի եւ շատ զգուշաւոր դէմք մ'է Շնորհագարդ Տ. Սահակ Բ. 'Կաթողիկոս' որուն գուրգուրանքը Ս. Աքերու եւ Մայր Մաշտոցներու պահպանման, զբաւած է իմ մասնաւոր ուշադրութիւնը. վասն զի Տ. Սահակ կաթողիկոս շատ լաւ սերտած է կիլիկիոյ 'Կաթողիկոսութեան եւ Հալէպի Ս. Քառասուն Մանուկ եւ Ս. Աստուածածին եկեղեցիներու վերջին երկու հարիւր եւ րիչ մը աւելի տարիներու պատմութիւնը. լեցուն տխուր անցքերով, ապօրէն եւ հետեւաբար անվաւեր ձեռնադրութեամբ, եւ այս՝ մինչեւ 1860 ական թուականները:

Ի պատիւ ազգային ուղիմտութեան, սակայն, ուր Հայ բարձրաստիճան եկեղեցականութիւնն այ իր որոշ տեղն ու բաժինը ունի, հնազոյն կամ նորագոյն անցեալի դէպքերը չեն կրկնուած բարեբախտաբար, ու պիտի չկրկնուին, այնպէս որ Մայր Մաշտոցները, ի մասնաւորի եպիսկոպոսական, կաթողիկոսական, թաղաւորական օրհնութեան եւ օմման, ինչպէս նաեւ Ս. Մեռնի օրհնութեան արարողութիւնները կրնան, իրենց համառոտեալ մասերով, հետաքրքիր հասարակութեան ծանօթագոյն: Իր անուան

տարեկարծին առթիւ, իմ այցելութիւնս ընդունող Անտիոքի Ասորոց Ս. Պատրիարքը, Մար Էփրեմ, ամենամեծ հետաքրքրութեամբ կ'ուզէր զիտնալ թէ ինչ կանոնով եւ հանդիսութեամբ կ'օրհնուէին ու կ'ոծուէին Կիլիկեան Հայոց թագաւորները, վասն զի կ'ըսէր զիտուն Պատրիարքը, մենք Ասորիներս, կորսնցուցինք մեր թագաւորութիւնը ա՛յն օրերուն, երբ մեր Տէրը Ախսուս Բրիստոս, իր երկնային թագաւորութիւնը կը հաստատէր եւ ինծի համար խիստ շահեկան եւ պատուաբեր է զիտնալ թէ ինչպէ՞ս կ'օրհնուէին Հայոց թագաւորները:

Աւ երբ Ն. Արքայնութիւնը ինծմէ լսեց որ կը պատրաստուէի ի մօտոյ հրատարակել նկարագիրը Սոյ Մայր Մաշտոցին, չափազանց կ'ուրախանար եւ կը խնդրէր անոր փրանսերէնի թարգմանուածը իրեն նուիրել, ինչ որ խոստացուեցաւ: Պարագան նոյնն է նաեւ Ս. Լեւոնի օրհնութեան առթիւ: Վեհ. Տ. Բաբգէն Ս. Կաթողիկոս, իր վարդապետութեան տարիներուն, ինչպէս նաեւ ողբացեալ Կարապետ Արքեպսկ. Տէր Մկրտիչեան, ունին Մեռոնի օրհնութեան շուրջ շահեկան ուսումնասիրութիւններ՝ առաջինը 1906 ի «Այսօ» ին մէջ՝ իսկ վերջինը՝ առանձին գրքոյկով. բայց շահեկանութենէ զուրկ պիտի չըլլար Մեռոնի օրհնութեան Կանոնը, ձեռագրիս բնութեանը առթիւ, առանձինն բովանդակել, թէեւ համառօտաբար, անշուշտ:

Լեւոր որ Սոյ կաթողիկոսաբանը, իբր հնագոյն գրչութիւն, այս երկուքը միայն կը պահէր ցարդ: Անտարակոյս այս թանկագին գրչութիւններէն զատ, կային նաեւ ուրիշ բազմաթիւներ, Աւետարան, Մաշտոց, Կոնդակ եւ արքայական ու կաթողիկոսական թղթակցութիւններ: Լեւր երիցագոյն միաբաններէն մին ցաւով կը յայտնէ որ Սոյ Մայր Տաճարի աւագ սեղանին ետեւ, որմնադարաններու եւ կամ մասնաւոր արկղերու մէջ կային խիստ բազմաթիւ ձեռագրեր եւ թղթակցութիւններ, որոնք անհոգութեամբ փնացան, վառելով կամ մուկերու ճարակ տալով: Պարագան նոյնը եղած է, դժբախտաբար, Էջմիածնէն մինչեւ Սիւս, Մուշէն մինչեւ Հալէպ: Դիւթական կորուստը այնքան ափսոսալի պիտի չըլլար, հայ բանասիրութեան եւ հայ պատմագրութեան համար, եթէ անոր ժամանակին բնուած ըլլային, եւ ոեւէ կերպով մը անցած զիտական անանց աշխարհին: Արդար ըլլալու համար, խոստովանիմ որ ձեռքս ինկած ոեւէ ձեռագիր, հարկադրուած եմ իսկոյն բնեկու եւ անցունելու Մայր Ռուցակիս մէջ, աչքը վախցած զիտուններու նման, ինչպէս կ'ըսեն:

Միայն թէ շատ կը ցաւիմ որ Հալէպի մէջ ձեռքի տակ չունենալով 13րդ դարէն առաջ եւ վերջը գրուած Զեռնագրութեան Կանոններ, դժբախտաբար չկրցայ Սոյ Մայր: Մոռեցիք բաղդատել, մանրամասնօրէն, իր նմաններուն հետ, ինչպէս որ խղճմտօրէն բրած էի Սեփի Զեռնագրին համար: Այդ պարտականութիւնը կը թողում Էջմիածնայ, Էրուստովմի, Վիննայի եւ Վենետիկի բանասէր վանականներուն:

Հալէպ, 28 Փետր. 1936

Այս ըլլալով հանդերձ նախնական ծրագիրս, սոյն երկու կարեւոր ձեռագրաց բնութեան եւ հրատարակութեան առթիւ, ընթերցողներ պիտի տեսնեն որ ան շատ աւելի ընդարձակուած է, քան ինչ որ չէր ակնկալուած: Հազիւ թէ տպագրութեան յանձնուած էր փոքր տետրակ մը, ա՛յա երեսն ելաւ հայերէն Զեռագրաց իոր հատարում մը, Հալէպի մէջ: Հակառակ անոր որ ամիսներէ ի վեր յայտարարուած էր Հալէպի Զեռագրաց Ռուցակի մը հրատարակութիւնը, ու եւ ամէն ստիճով կը խնդրէի

ժողովուրդէն ինձի ծանօթացնել մասնաւոր ձեռագրեր, գանձեր Մայր Ռուցակիս մէջ անցունելու, չգտնուեցաւ ո՛ր մի հայ ուսուցիչ որ իմացնել ուզէր ինձի թէ քաղաքիս Ամերիկեան Վարժարանի մէջ կը գտնուէր նոյնպէս հայերէն Ձեռագրաց փոքր հաւաքածոյ մը, արժանի բնութիւնաւ: Մեր դիմումին վրայ Տր. Մէրիլ յօժարեցաւ տրամադրել զպրոցի Ձեռագրաց հաւաքածոն, ինչ որ նպաստեց մեր Ռուցակի ընդարձակման, իբր յաւելում իրատարակելու համար մեր Ա. Հատորէն վերջ: Քսանի չափ նոր Ձեռագրաց յայտնումը մեզ ա՛յլ աւելի քաջալերեց, այնպէս որ սկսանք գրեթէ դռնէ դուռ շրջիլ, նոր ձեռագրեր գտնելու յոյսով եւ յաջողեցանք այս նոր Ռուցակի մէջ տեղադրել 54 ձեռագրերու մանրամասն բնութիւնը:

Երկու տարի յառաջ ողբացեալ Քարգէն Կաթողիկոս փափաքելով ճոխացնել Անթիլիասի գրադարանը, նիւթական բաւական մեծ զոհողութեամբ մը զնած եւ Սնթիլիաս փոխադրած էր քարեյիշատակ Ռովմանէս Ա. քնիյ. Մկրեանի ձեռագիր եւ տպագիր հարիրաւոր հատորները: Կս ամիսներ ատաջ առիթ ունեցայ բնիկու Մկրեանի ձեռագիրները, ուր գտայ հազիւ թէ ութը հատոր, նկարագրելու արժանի: Մնացեալները 19 ըզ դարու յատուկ ընդօրինակութիւններ են:

Կը տեսնուի ուրեմն որ Բարձրեղի Աւետարանիկն եւ Սոյն Մայր Մատենիկն նկարագրին անձուկ սահմանէն ինքնին դուրս ելած եղայ, եւ այսօր 160 էջերու մէջ մանրակրկիտ կերպով բնութած են 54 հատոր հայերէն ձեռագրեր, որոնց մէջ բանասէր ընթերցողը պիտի գտնէ մէկէ աւելի շահեկան հատորներ, արժէքաւոր իրենց պատմական անտիպ յիշատակագրութիւններովը: Հալէպի Ձեռագրաց ընդարձակ Մայր Ռուցակը հրատարակել յետոյ, երբեք միտքէս չէր անցներ Բ. Հատոր մը անմիջապէս հրատարակ հանել, երբ մէկէ աւելի աշխատութիւններս կարգի կ'սպասէին լոյս տեսնելու համար: Երախտապարտ եմ բոլոր այն ազնիւ գրախօսներուն, որոնք իր իրական արարժէքն աւելի ըլլալով գնահատեցին Հայկ. Հայերէն Ձեռագրաց Ռուցակիւն Ա. Հատորը: Հայերէն մեր բոլոր կարեւոր պարբերականները եւ ըզգամթիւ օրաթերթերը զբաղեցան Ռուցակիս Ա. Հատորովը, լուրջ հետաքրքրութիւն մը արթնցնելով հայ բանասիրական աշխարհին մէջ: Վստահ եմ որ նոյն հետաքրքրութիւնը պիտի արթննայ այս երկրորդ հատորով եւս, որուն նպատակն է ծագայիկ հայ բանասիրութեան:

Սեւէ թիրիմացութեանց առիթ չտալու համար, պարտք կ'զգանք հայորդելու որ մեր Ռուցակի Ա. հատորը հրատարակուած է քաջարձակապէս մեր նիւթական միջոցներովը եւ թէ մեր վաղեմի բարեկամ Տիար Ներսէս Պ. Կիւլպէնկեան ինքնաբերաբար միայն 15 հատոր տրամադրած է հայ եւ օտար կարեւոր մատենագրանիւնրու:

Ինչպէս ամէն առիթով, այս անգամ ալ կը խնդրենք ներողամտութիւնը մեր ընթերցողներուն, մեր ակամայ անուշադրութեանց համար: Երբ ներկայ հատորը ամբողջովին խմբագրուած եւ մամուլի տակ էր, նոր նոր ձեռագրեր մեր տրամադրութեան տակ կը գրուէին, ու մենք յակամայ կը պարտաւորէինք շեղիլ նախապէս եղած դասաւորումէն:

Սյս համեստ հատորը ինքնաբերական սիրով փափագեցայ իբր յուշարձան կանգնել, Անոր, որ մանկութեանս տարիներէն իբր թաղեցի, ճանչցաւ զիս, եւ որ Հալէպի Ստաթիոթղութեանս սկիզբէն մինչեւ իր կսկծալի մահը, պահեց անխառն համակրանք եւ լայն վստահութիւն, ինչպէս իր շնորհալի որդին, Սկս. Տիար Ներսէս Պ. Կիւլպէնկեան, որուն հաւանութեամբն է որ ներկայ հատորը կը ձռնենք իր սիրեցեալ հօր անմոռաց յիշատակին, սրտագին բարեմաղթութիւններով Կիւլպէնկեան բարեհամբաւ զերդաստանի բոլոր անդամներուն:

Հալէպ, 8 Հոկտ. 1936

ԱՐՏԱՒԱԶԴ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ

Էջ	Թիւ	Գրիչ	Ստացող	Վաճառակ	Տեղ	Ծաղկող	Բովանդակութիւն
1	1	Կիրակոս քահանայ	Ստեփանոս Կոսկ.	1248	Հոռմկւայ զղեակ	անյայտ, գրիչը	Աւետարան՝ մաքաղաթիւայ
10	2	անծանօթ	Կոստանդին Գ. Կիլիկ.	1311 Էն. առաջ	Սիւս, Հոռմկւայ	անյայտ	Մայր Մաշտոց
33	3	Անանիա Արեղայ	Ստեփանոս քննչ.	1469	Հերմոնի վանք	"	Աւետարան՝ թղթիւայ
34	4	Յովնանիւս	անծանօթ	1658	անյայտ	"	Աւետարան՝ մաքաղաթիւայ
37	5	Եղիս	"	1608	"	"	Անդրուայ Անդէլոս՝ թղթիւայ
39	6	Մարտիրոս (Եղիազր. վրդ.)	գրիչը	1711	Սերասուա	գրիչը	"
44	7	Նիկողոս Աթիւցի	"	1823	Կոզմիւ	անյայտ	Թեմաքան
46	8	Տէր Անդրէասի որդի Պօղոս	անծանօթ, գրիչը	1701?	անյայտ	"	"
48	9	անծանօթ	անծանօթ	անյայտ	"	"	Սաղմոս
49	10	Սարգիս քննչ.	"	1423	"	"	Հարսական
50	11	Յուսիփ Կոսկ.	անծանօթ, գրիչը	1462	Եանապոլսից վանք	"	"
51	12	Տէր Խաչատուր Ե Տ. Սարգիս	անծանօթ, գրիչն էր	1443	Կիլիկիայ զաւառ	գրիչն էր	Մեկնութիւն քաղաքային Մատթէոսի Աւետարանի՝ թղթիւայ
55	13	Ղազար Գրիգոր Զէյթունցի	գրիչը	1607	Հալեպ	գրիչը	Գրք. Հարցմանց Յովնանու. Արամենց՝ թղթիւայ
58	14	Սահակ Երէց	Վարդ Կիլիկ.	1728	Զէյթուն	"	Աւետարան՝ թղթիւայ
60	15	անծանօթ	անծանօթ	1721 Էն. յետոյ	Սրուսակ՝ մ	անյայտ	Հաւատարմայ
67	16	Գրիգոր վրդ.	գրիչը	1208	Մեծագիւղ վանք	"	Մեկնութիւն Սուրբ մաքաղաթիւայ
71	17	անծանօթ	Պարսկահայր	1641	Էջմիածին	"	Կոնդակ Փիլիպոս Կաթոս
74	18	"	անծանօթ	Ժէ. Դա՛ր	անյայտ	"	Կիլիկիայի թղթիւայ
77	19	Կոստանդին Կրտսեր	"	Ժե — Ժէ Դա՛ր	Կիլիկիա	"	Մեկնութիւն Սուրբ մաքաղաթիւայ
78	20	Գրիգոր Սերասուայի	Խանա Պետրոս	1622	Անկուր	գրիչը	"
80	21	Սահակ Երէց	գրիչը	1671	Աստան	"	Մաշտոց
80	22	անծանօթ	Տէր Սարգիս քննչ.	Ժէ. Դա՛ր	անյայտ	անյայտ	"
81	23	"	անծանօթ	Ժէ. Դա՛ր	"	"	"
82	24	"	"	1597 Էն. առաջ	"	"	Հարսական թղթիւայ
82	25	Մարտիրոս Արեղայ	"	Ժէ. Դա՛ր	"	"	"
83	26	Մովսէս քահանայ	գրիչը	Ժէ Դա՛ր	"	"	"
84	27	Մովսէս	"	1651 Էն. առաջ	"	"	Տառացոյց և Աւետարանաւորաց՝ թղթիւայ
84	28	Սարգիս	"	Ժէ. Դա՛ր	"	"	Հաւորեալի՝ թղթիւայ
91	29	Վարդան	անծանօթ	1577 Էն. առաջ	Կիլիկիա	"	Սրբ. պատգամք՝ թղթիւայ
92	30	անծանօթ	"	Ժէ. Դա՛ր	անյայտ	"	Մարտիրոս Կիլիկ. և Կոստանդին

ԸՆԴՈՒՆՈՒՄ ՏԱԽՏԱԿ ԶԵԹԱԳՐԱՅ

Էջ	Թիվ	Դրվի	Ստացող	Ժամանակ	Տեղ	Ծաղկող	Բովանդակութիւն
93	31	Փարթամ սրկ. Զէյթունցի	անձանօթ, զրի՛նը	1674	Զէյթուն	անձանօթ	Պատմագիրք՝ թղթեայ
94	32	Սիմէոն վրդ.	Պօղոս վրդ. Անթէպցի	1697	Այնթապ	»	Լուծմունք զմուսկրմաց քա- նից՝ թղթեայ
95	33	անձանօթ	Մեսրոպ Աբբ. Բաղէշու	1666 էն առաջ	Բաղէշ	»	Մեկնութիւն երկոտասան մար- դարէից՝ թղթեայ
98	34	»	անձանօթ	ժէ. զա՞ր	Քիլիկիա՝ Մարաշ	»	Քարադագիրք և պատմագիրք՝ թղթեայ
100	35	Մինաս երէց	զրի՛նը	1710	Լաթիքնէ՞	»	Եօթը մահացու զիրք՝ թղթեայ
101	36	Մկրտիչ զպիր	Տէր Յովհաննէս քննյ.	1629	Ատանա՞	»	Դատաստանագիրք Գոշի՝ թղթ.
115	37	Սահփանոս քահանայ	զրի՛նը	1380 ?	Հալէպ	»	Դանձարան՝ թղթեայ
118	38	Դաւիթ քահանայ	Մահանիկ Կիրակոս	1727	Մարաշ	զրի՛նը	Աւետարան՝ թղթեայ
120	39	անձանօթ	անձանօթ	1745 էն առաջ	»	անձանօթ	»
121	40	Արքայաճաճ երէց	Արք. սրկ. Մաշկերացի	1653	Հալէպ	անձանօթ, զրի՛նը	Պատմութիւն Աղամաշ և Եւա- յի՝ թղթեայ
124	41	Գոստանդին (Վրդ)	զրի՛նը	1331	Մոլէոն զղեակ	զրի՛նը	Առակը Սողոմոնի՝ թղթեայ
126	42	անձանօթ	անձանօթ	1795 էն առաջ	անյայտ	անձանօթ	Սաղմոսարան՝ թղթեայ
128	43	Նիկողոս երէց	զրի՛նը	1621	Կ. Պոլիս	զրի՛նը	Կանոնագիրք՝ թղթեայ
133	44	Ատուճառու. քննյ. Ուրֆացի	Ն. երսէս քննյ. Քիլիկցի	1671	Հալէպ	»	Մեկնութ. պատարագի՝ թղթեայ
134	45	Մելքիսեդէկ արեղայ	Դր. և Բարդուղմէոս	ժէ. զա՞ր	Կիլիկիա՞	անձանօթ	Յայտմաւորք՝ թղթեայ
136	46	Թորոս Ռօսլին	Գոստանդին վրդ. Բար- ձրբերդցի	1256	Հռոմկիւյ զղեակ	զրի՛նը	Աւետարան՝ մաղաղաթեայ
142	47	Յակոբ քննյ. Թօխաթցի	Յակոբ քննյ. Այվաթենց	1614	Զամոնցայ	զրի՛նը	Պատմութիւն Եօթն իմաստա- սիրաց՝ թղթեայ
143	48	Յուսիկ Եպսկ. Թօխաթցի	զրի՛նը	1526	Թօխաթ	անձանօթ, զրի՛նը	Ժամագիրք՝ թղթեայ
144	49	անձանօթ	անձանօթ	ժէ. զա՞ր	անյայտ	անձանօթ	Մաշտոց՝ թղթեայ
145	50	Պաղտատար քննյ.	զրի՛նը	1673	Այնթապ	զրի՛նը	Վկայական զիրք՝ թղթեայ
146	51	Կարապետ ձիւղ	Տիրացու. քննյ.	1320	Երզնկայ	»	Շարականց՝ թղթեայ
147	52	Պետրոսի սրգի Յովհաննէս	զրի՛նը	1704	Կ. Պոլիս	անձանօթ	Միքայէլ Ասորի՝ թղթեայ
148	53	Սահակ զպիր	զրի՛նը	1659	Ատանա	անձանօթ, զրի՛նը	Շարական՝ թղթեայ
150	54	անձանօթ	Արքայաճաճ Կիլիկ	ժէ. զա՞ր	անյայտ	անձանօթ	Մ. Կաղանկատուացի՝ թղթեայ

ՄԱՅՐ ՑՈՒՑԱԿ ՁԵՌԱԳՐԱՅ

Բ. ՀԱՅՈՐ

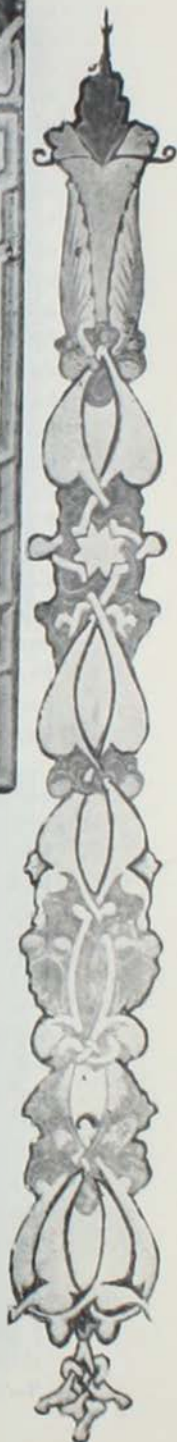
1.— ԲԱՐՁՐԲԵՐԴԻ ԱԻԵՏԱՐԱՆԸ

Հին Թիւ չափեր

ՈՂԷ = 1248

ԹՈՒՂԹԻՔ 351 (=702 էջ).— **ՄԵՆՏՈՒՅ** ԹԻՒՆ՝ 28×20×9 սնդմ. — **ԳՄՈՒԹԻՒՆ՝** երկսյուն.— **ՏՈՂԻՔ** 18.— **ՆԻՒԻՔ՝** ծայրէ ծայր լաւ յիկում ընթիւ մագաղաք, երբեմն նուրբ, երբեմն հասկեկ, յանախ ղեղնորակ.— **ԿԱԶՈՐ՝** շագանակագոյն կաւեպառ փայտեայ, հատաւոր, յանգիլն վրայ երեք գոյգ նաւմանցներով, շղթաներ ինկած: Կողքին երկու երեսներն ալ արծարապառ են, գունատուր հարերով զարդարուն: Մեջտիղը կ'երեսայ հաշիւութիւնը զսա է քաղաւոր հրեկոյս եւ «Բա Քս» արծանագրու-

րեամբ: Խաչին վերեւն ու ստորոք, նոյն նեւով եւ մեծութեամբ կ'երեսան գոյգ մը պնակիւսներ, մեջք Յիսուս, ձախ ձեռքի աւխարհի գունդը, իսկ աջին մեջ խաչը. զյխուն վերեւ **ԶԻՄԵՐԱՆ** շագամ է եմփորուն: Ասոնց երկու կողմերուն վրայ կ'երեսան չորս խաչեր, գոյնգոյն հարերով ազուցում: Կողքին չորս անկիւններուն վրայ կ'երեսան, միւս ոսկեզօծ արծարեայ բարձրանդակներով, չորս աւետարանիչներ, չո'սն ալ միմեկ

առևտրան բռնած քաղցինակի միջոց: Ասանցմէ զաս կողքին վրայ կ'երևան միեւնոյն մեծաւրեամբ, Տիւրմուր, Ռոմաննու, Պարսիքի եւ Պարսիքի, Բարդուղիմէասի եւ Անգրեասի, Յակոբոսի եւ Սիմոնի, Փիլիպպոսի եւ Թովմասի միջոց բարձրաբանական ճիւղերը, զանազան խորհրդանշաններով: Կողքին կանաչի երեսը, միջոց արմարապատ, շատ աւելի աշխատում է եւ աւելի խորհրդանշան, իսկ առաջինը: Տասը սնդակ, շատագոյն շաւանակի մը մէջ կ'երևայ ճիւղաւոր-Քաղաւոր, նստած նոյն բազմակի մը վրայ, բոսիկ տները հանգընցած նրբաւոր կը բարձր, իսկ աշուղ բռնած է կազմուած առևտրան մը: Վրայի հանգըն-ծանցը նոյն է, զիստէ վերէն նիմբուս: Թիկնաբոսին վերէն կը կարդացուի, մեծաղի՜ր Ռա Քա: Այս մեծ շաւանակը կը հանգըն բառաբան եւ շատ նուրբ մոտիճ-Ներքոյ զարդարուած խաչի մը մէջ, որուն չորս բռնուած վրայ կը կարդանք $\frac{1}{2}$ ի թու 29. (1254) կազմեցաւ օր առևտրանս ծախաւ Անգրեասի դրան Եպիսկոպոսանդէն կարող: Ի յիշատակ իւրոյ:

Վերագրեալ արձանագրութեամբ զարդարուած այս շատ բառաբանին չորս անկիւններուն մէջ կը ճշնոտին, թուելուած չորս խաչեր, երեք ճաշ կարողիկոսական կնիք, եւ մեծ գմբուշ մը. եղած են ուրիշ տարբեր, բայց ի վերջոյ ինկած ու կորսուած են: Իսկ կողքին չորս անկիւններուն վրայ, խորանագրող յատկանքուն նմանողութեամբ, կ'երևան չորս առևտրանիչներուն խորհրդանշանները, այսպէս՝ հրեաւակը, առիւծը, եղն ու արծիւր, բոլորն ալ կրկնով առևտրանը: Մեր ցարդ խաչած հայկական ոսկերչութեան նմաններուն մէջ, իբր կազմ, այս մէկը ամենէն հնադրոսն է եւ քննարկ, իբր արձան: Տ. Գարեգին Արեւիկայ. Ռոմաննուս արձանին ուղղորդութեամբ կենցեղ կազմիս ոսկերչութիւնը եւ զնախաւց.— ՄԱԿԱՂԱՍԻԱՅ ՊԱՇՊԱՆԱԿ՝ չորս բերք միայն, երկու բերք սկիզբը եւ երկու բերք ի վերջ, միջին Մեսրոպեան գրչութիւն առևտրանի մը մասերով. Յովն. Գ. 27-42: Դարձեալ Յովն. Ե. 3-31 եւ Յովն. Զ. 1-17.

առանց պակասի.— ՀԱՆԳԱՄԱՆԻՔ՝ հակառակ պակասուելի հնուրեան շատ լայնաբեր, իբր հայրապետական արձանաւոր առանց, յաջորդաբար փոխանցուած Սոյ կարողիկոսներուն եւ զերեք միջոց պահուած Սոյ մէջ: Կողքին երեսներուն վրայի քնի մը տարբեր ինկած, կողքին կոնակը մաւած է ի նորոյ ամբարցում: Մագապաքեայ պահպանակները կարկանդակ, բազմաթիւ քերքեր նորոգում: Եւսերի առ Կարպիանոս գրած նամակն ու համառոյնութեան խախտակները կ'երևան շատ շատ եւ ալ ակնապարար խորաններուն հալ: Իւրաքանչիւր առևտրան ունի իր առևտրանին մեծաղիքը, իր շատ, իր շատ համառոտ երկող նախադրութիւնը. իսկ իւրաքանչիւր կ'աւելի կ'երևան համաբարբառի համաբարբառները, նուրբ բոլորգրեով.— ԳԻՐ՝ սկիզբէն մինչեւ վերջը սեւ, բանձը եւ քննարկ մեկնուած մեծակալ բոլորգիր: Դիւանագրութեանց առաջին տողը համակ ոսկերչութեան. իսկ համարներուն սկիզբնաւորները ոսկերչուած երկարագիր.— ՎԵՐՆԱՆԻՐ՝ զոյգ չորս տող առաջին խորանին հալ. Ե. 27, բոլորն ալ ոսկիրով ու լայնաբերով խառն զարդարեւ, միաձեւ եւ սիրուն: Մարկոսի եւ Ղուկասու առևտրաններուն վերնագրերը նոյն ունի են, միայն քեւ տողեր հինգ են, փոխան չորսի. բայց հինգ՝ երկրորդ սիւնակին մէջ միայն.— ՍԻՂԱՆԱՏԱՆԻՐ՝ բազմաթիւ, ո՛չ միայն չորս առևտրաններուն սկիզբը, այլ եւ ամբողջ հասարակ մէջ: Մարկոսիին շատ հին զարդարեւ մը արձանագրում է, զարդարեւ է, մեծաղիք ու շատ, վերջաւորութեանը վրայ ի՞նչ մը գունարաւ: Մարկոսիին զարդարեւ է, նոյնպէս, Ղուկասիին՝ նման Մարկոսի սկիզբնաւորին, իսկ Ռոմաննուսին մեծակալ, շատ մարդարեւ մ'է 25 սնդակ. երկարութեամբ, յարակից խորանի յարմարութեամբ: Վարդանակ յաջող եւ սիրուն յիշմ մը կ'աւելցունեն այս գմբայի սկզբնաւորին հրմայն: Ներքին բոլոր սկզբնաւորներն ալ շատ են, զարդարեւ եւ յոյնագիր խառն, եւ շատ մեծապէս կ'աւելցունեն ամբողջ հասարակ վերջաւորութեան արդէն մեծ ար-

ქვემოთაჲსი დაბეჭდული ყოფილ ხელნაწილ

մեք: — ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԻՔ՝ ո՛չ միայն խորաններուն կից, այլև բովանդակ հասորին մեջ, գունազիւ, զանազան մեծութեամբ, բոլորն ալ ննազոյն օրինակներէ: Մասքեռսի խորանին կից լուսանցազարդ դամասկեան մեծ կանքիւ մ'է կարծեմ, վրան նուր խաչադարձով մը, հայկական հին խաչաբերու լուսազոյն օրինակ մը, վրձինի եւ ոսկոյ եւ գոյներու բնութեամբ: Մարկոսի խորանին լուսանցազարդ, 18 սնդմ. մեծութեամբ, նոյնման գեղեցիկ է եւ կը ներկայացնէ բիրեղեայ լայն ծաղկանօթ մը, ուրկէ դուռն է բարձրացեր աբելադարձային երկրներու յասուի գեղեցիկ տունկ մը, սիրուն խաչով մը վերջաւորած: Ղուկասու խորանին լուսանցազարդ շատ դիւրութեամբ կարելի է նմանցունել չինական մեծ ծաղկանօթի մը, որմէ դուռն կ'երեւայ սրածնա լայն սեռեւներով եւ կարմիր նուր բարունակներով նոյն բուսականութիւն մը, զոյգ բն խաչի մը պաշտպանութեամբ: Ամբողջ ծաղկանօթը ոսկիի եւ լազուարդի ազդու համադրութիւն մը կը ներկայացնէ: Ո՞ր նոյնը ըլլալու պայմանաւ, բայց առիկ նուր ու զարդարուն է չորրորդ խորանի լուսանցազարդը, այլազան բուսականութեամբ, վերելք համակ լազուարդ ոսկերից սիրուն խաչ մը: Հարիւր առիկ ներքին լուսանցազարդեր բոլորն ալ գեղեցիկ են, առաջաւորած նոյն գործեր, որոնց մէջ չեն պակսիր առաջիններուն կատարելութեամբ արժեւորներ. — ԽՈՒՄԱՆՔ՝ բիրով 16 հաս, Կիլիկեան զարդանկարչութեան զմայլելի նմոյշներ. Մասքեռսի խորանը, էջ 27, ունի հաւերածնա բաց նակառ, ոսկի լայն յասակ, որուն վրայ կը ծփան, լուսաններու պէս, հեղհեղ մեծցող 7 սիրուն վարդեակներ, սրածնա սեռեւներու եւ կոնաբեր պրտոյներու յաջող ազդուցումներով: Խորանին վերելք բարձրացող ոսկեգոծ խաչի մը երկու կողմեր կան զիրար դիմաց զոյգ մը սիրամարգ: Մարկոսի խորանը, էջ 210, հառանկիւն բաց նակառով, շատ սիրուն մասքեռսեր ունի, ոսկի յասակի վրայ հինգ վարդեակներով, Կիլիկեան անառններու այլազան սեռեւներու եւ կոնաբերներու

սմանելի մասքեռսերով: Խորանին վերելք նանգաւոր է բիրեղեայ կոնք մը, ուրկէ դուռն կ'անցնէ սրածնա սեռեւներ, որոնց գեղեցկութեան առջեւ երկու խառուսիկ կախուներ կանգնած կը մնան: Ղուկասու խորանը, 337րդ էջ, նոյն ոսկի է, ուր վրան վարդեակներու, կը ծփան նոյն անառնի մը այլազան բոյսեր, եւ վերելք կախուներու տեղ, զոյգ մը երկնազոյն արագիլ, իրենց կողմեր կը միացնեն սիրուն խաչի մը կախարին: Շատ առիկ նոյն է Պոլիսեան խորանը, էջ 545, հառանկուսի պարզ նակառով, յասակը համակ ոսկի, ուր կը ծփան բազմաբիւ գերանիկներ, սրածնա սեռեւներ հիստուած գեղեցիկ վարդեակներու շուրջ: Ճակառ զարդարուած է ոսկեծիլի նուրք խաչով մը, զոյգ մը վարդեակի միջեւ, զորս կ'սցելու եկած են երկու զոյգ կախարիկներ: Նանքոսի եւ Կարդիանոսի իսկապէս յաջող մանրանկարները զարդարող զոյգ մը խորաններ, սկիզբի հանդիպակաց եղերուն վրայ, հայկական գեղարուեստի բնորոշ նմոյշներ են: Առաջին խորանին վերելք զոյգ մը սիրամարգեր ոսկեբուն խաչի մը շուրջ ազդու են իրենց վիզերը. իսկ նոյն բառերները դիմացի եղին վրայ կ'երեւան զարդեր հմայով. անոնցմէ մին իր կողմը մխրձած է ոսկեայ աւազանի մը մէջ, ուրկէ անյազդեւ կը խմէ անմահութեան ջուրը, մինչ իր վարժուած կ'երեւայ իր նոյն վառքին մէջ: Համաձայնութեան խառնակներու երկրորդ զոյգը, միւս յենած ծաղկազարդ պատանդանով երեք սիւներու վրայ եւ շուրջը այլազան բուսականութեամբ, քերթօրէն զունարաւի շատ նոյն վրձիններ են: Առաջինին վրայ դուռած խորհրդաւոր ոսկի րասին մէջ արագիլը մխրձած է իր կողմը, ու իր արուն կ'առջին մէջ ծուլ մը բռնած ըլլալու մեծ հրեւաւոր ունի, քերթաւոր: Առջին, սակայն, նոյն արագիլներ կը յառնեն հառաջանի սեղանի մը շուրջ, ուր ի գուր կը փնտռեն իրենց սովորած ջրամանը: Մաշուր եղերու զարդանկարչութիւնը նոյնն է գրեթէ. արագիլներու տեղ անցած են փնտրազարդ ախոբներ, յարձակման դիմով ոսկի ջրամաններու շուրջ, ուր ծաղկաւոր

ներ վստահեցնել ջուրի երեսը: Հո՛ւս, խո-
րանները աւելի նոխ են, ձիւրներովն, վա՛ն,
եւ սիւներու վերեւ կ'երեւան առիւծաձեւ
մարդու գլուխներ: Արուեստի իսկական
գեղեցկութիւններ են յաջորդ խորանները,
որոնց նամաւ կարելի է ըսել որ նախորդ
բոլոր խորաններու *փառեանքներ* կը կրեն
իրենց մէջ, արուեստագիտն նպատակը յի-
շուով հեզգեհեւ նոխացնել իր վրձինը:
Սիւներուն գլխադիրները (chopisux) կը
ներկայացնեն մէկ մէկ զոյգ բոչուններ, խա-
ղողի ուղկոյզ մը բռնած կտուցնուն մէջ:
Տախտակներու հիմզերոց զոյգի խորաննե-
րը այլազան բոցներու հնոց մը դարձած են,
ոսկի եւ լազուարդ սղիւսներէ հիստուած
պատի մը հակ, որուն վերեւ առաջին հօ-
րու խառնուրդ կախաւորները կրկին կու-
գան, իրենց կտուցը միտնելու անմահու-
թեան ջուրով յեցուն կոնքին մէջ: Սիւները
համակ մարմաւ: Եւ, նկարուն խոյակնե-
րով եւ ոսկեհիւս գօտի մը իրենց մէջին:
Այս բոլոր գեղեցկութեանց կը յաջորդեն
սակայն արուեստի եւ գաղտփառի առա-
կարգ գեղեցկութիւն մը հանդիպակաց զոյգ
մը հօրու վրայ ձգացող, որոնցմով կը
վարկուի եւսեբեռն համաձայնութեան շեղ
խորաններու շարք, հօ 22-23, եւ իբր ոս-
կեղէն արծաճապիր, կամփոփութի զոյգ մը
խորաններու հակ: Էջ 22 խորանը մեծ
հառակուսի մ'է, առանց նակաթի, մէջը
վեց այլազան վարդեակներով, վերելք բիւ-
րեղեայ կոնք, ուրկէ դուրս կ'անին սարփի-
նայի նուրբ բարունակներ, որոնց հակ զոյգ
մը գործ արծուիկներ: Հանդիպակաց խո-
րանը, հօ 23, արեւոյական պայառի մը դը-
րան նակասն է, արծուենիւ եւ այլ կենդա-
նակերայ փանդակներով: Այլազան բուսա-
կանութեան մը գեղեցկագոյն նմոյշներ կը
ձաձկեն խորանիս ոսկեխառն: Այս կրկին
խորանները կը յիշեցնեն հայկական ննա-
զոյն հապանաբարերը, սնտուկի ձեւով, շուր-
ջը այլազան նոխ բուսականութեամբ, եւ
որոնց կրկին կոյրերուն վրայ կը կարդաց-
ւին, կանոնաւոր հողաշարներու մէջ եւ
ոսկի յառակի վրայ մանուշակագոյն հա-
պանագիրներ եւ գորս պիտի կարդանք յի-
ւառակարաններու կարգին. — 'ՍԻՄԻՔ' չորս

հաս միայն, չորս առեւտրանքներ ներկա-
յացնող. առաջինը, հօ 26, Մարտիոն է,
նստած նոխ եւ կարմիր, ծաղկեկար թիկ-
նարոտի մը վրայ, մերկ ոտներուն հակ ձի-
ւանի բազմակ: Հազած է յեղակագոյն ներ-
նոց, վրան մանուշակի կարմիր պարզ թիկ-
նոց, գլխուն ոսկեզարդ *Զիմրուս*, դեմքը
յաջող, մազերն ու մորուր խնամուած:
Առեւտրանքին առջեւը կայ փայտայ գրա-
կայր, ուրկէ վար առնուած մագաղաթայ
առեւտրանը կը բարունակէ գրել: Մահը
կը ներկայացնէ գմբէրաւոր հաճարի մը
գաւիթը: Մարկոսի նկարը, հօ 210, շատ
կը նմանի առաջինին. հո՛ւս, Սուրբին առ-
ջեւ, սեղանի մը վրայ կ'երեւան մկրաս,
հերիչ եւ քանաճաման, այն հարբերու-
թեամբ որ գրակային վրայ հոս կ'երեւայ
գրուած քերք մը, երիզի ձեւով երկու կող-
մէն առկայ: Ղուկասու դիմագիծը հօ
336, աւելի յաջող է. հազած է յեղակա-
գոյն պարեգօս, կանաչ փլոյնի մէջ փար-
քուած: Միւննոյն առարկաները հո՛ւս ալ
կ'երեւան առեւտրանքին շուրջ: Յովհաննէս,
հօ 544, ռափ կանգնած է պարեգօսը միւս
յեղակագոյն է, թիկնոցը մանուշակի զոյգ
կարմիր: Բազմակի մը վրայ առջեւը նըս-
տած է Պրոխորոն, որ առեւտրանքին յսածը
կը գրէ առջեւը բացուած մագաղաթի դե-
զին վրայ: Նկարի ձախ անկիւնը կ'երեւայ
խորհրդաւոր ձեւեր: Բոլոր առեւտրանքինե-
րու անունները, ոսկի յառակի վրայ, կ'ե-
րեւան իրենց նկարներուն վերեւ, միւս հա-
յերէն. — ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ Եւ ԿԻՍԼԵՈՒՆՔ՝
չկան:

ԳԻՐԶ՝ Կիրակոս (հենց). — ՍՏԱՑՈՒ՛
Սեպտանոս եպիսկոպոս դրան սարկաւազ
եւ սպասաւոր Կոստանդին կրդկսի. երկ-
րորդ ստացող՝ Սեպտանոս հիշ: — ԺԱՄԱ-
ՆԱԿ՝ ՈՂԷ (+ 551) = 1248. — ՏԵՂԻ՛
Հոռմկայ դղեակ. — ՄԱՂԱՍՈՒ՛ անյայտ,
անկասկած գրիչը. — ԿԱԶՄՈՂ՝ Վարդան.
— ԿՆԻՔ՝ հօ 20, երկրորդ յիւսապարանին
վերեւ, երկու հաս, մեկը բոլորեւ, միւսը
հաւկրածն, կանոնաւոր փորագրութեամբ
եւ սեւ մեկնով. — Է՛ Սո Յի Քի 'ԻՄԻՆԻԷԼ՝
ՎԱՐԻԱՊԵՏ: Ներդրող՝ Յի Քի 'ԻՄԻՆԻԷԼ՝
բանի սպասաւոր: Նորոյ կնիք մը կայ

700-ից ելի ռակր, ԱՎՏԱՐԻ ՎԱՆԷՍ, որուն քովը կը կապագուի չորեքդ եւ վեցից կնիք մըն սո՛ ԳԱՎԻԷԼԼ ԱՐՔԵՊԻՍԿ ՂԱՍԱՐԱՆԻՆ, 1843, որուն վրայ Աբգազանին ստորագրութիւնը:

Ստանաւն է ԱԵԽԱՐԱՆ, մագաղաթ-
կայ, հարուստ կազմով, նկարազարդ,
լման, հնաստիպ գրչաւթիւն, պատմական
կարեւոր յիշատակարաններով հարուստ,
որ կը բովանդակէ չորս աւետարաններն
ու «Իւր կնոջն չնացիւյն» մասը, ի վերջ
Յովհաննու աւետարանին:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՆԳՐՈՒԹԻՒՆՔ՝ բաղմաթիւ:

Ա.- էջ 698 (Գլխաւոր յիշատակա-
րան).— Փառք քեզ անսահման անուն, և
անզուգական անձնաւորութիւն. հայր և
որդի և ար հոգի յամենայն արարածոց,
ամէն: Ուրք բաց ունին ի յստակ հայեց-
ութեամբ զոգոցապա. նոքա զրեւա վայելս
աշխարհիս առ ոչինչ համարին, ի սէր
բանին զեղիւրեայք, և առածին պատուի-
րանին պահողութիւն որով առաքինաց-
եայք երանին յոքունց և բարեքսասպ
լինին:

Ուստի և դաժապատիւ և զառաքի-
նաբան երկդս երանեայ եպիսկոպոսս մեր
զսր Ասեփանոսէ տեսանել քաջայայտ:
Որ ի վերայ սրբաւէր վարուց իւրոց,
ստացաւ և զորաւէր լինելու: Հայելով ի
հոգւոյ մերոյ արն և հայրն ի սք կաթո-
ղիկոսն ի ոք Կոստանդին. որոյ էր սա զը-
րան սարկաւազ և սպասաւոր. զի սոյր
զրկ և ստանայր բազում զրեւնս, և
յոկւոյ սրբոյ սոյր յաւրինեայ բազում
աւետարանս ի յիշատակ հոգւոյ իւրոյ, և
սա՝ իբրև զհաւատարիմ ծառայ ալ և
զհարազատ որդի նորին, եռափափազ սի-
րով ի խնդիր ելեալ իբր պատուական
մարգարտի: Եւ հրամայեայ իմում նուա-
ստութեանս զըրկ զսք և զլուսաւոր մատ-
եանս կենարարին մերոյ յի քի բազմա-
ծախ յաւրինածովք յոկւոյ սրբոյ և ի
պատուական երանգոց զեղազարդել զսա
ներքոյ և արատալ և ամենեւին վայե-
լուչ ատեն զսա յաւախութի մանկանց
նորոյ սխմելի: Եւ ևս բսա կարի իմում

լոյի զփափազ նորին և զրեզի զսա յամ-
րակառոյց և աշխարհամուտ զգեալս
Նոռիկայ. ընդ հովանեաւ քաղմահաւաք
սրբոցս որ պաշտին ասաւ ի հայրապե-
տութե ևն Կոստանդին կաթողիկոսի. որոյ
հրամանաւ և ամ(ու)նդակութիւն զրեզաւ
սք աւետարանս զի որպէս յառաջ ասա-
ցաք իբրև զհայր զթաժ էր առ աւետար-
ևս առ ընտանիսս ևս առաւել երախտա-
ւոր առ սրբաւէր եպիսկոպոսս ոք Ասեփա-
նոս ստացալ զորոցս. մինչ զի բազումս
յորդորէր զնա յամենայն բարեաց զործս,
և յայս առաւել ևս, ստանալ զայսպիսի
բարի ստացումս, որոյ յիշատակն աւր-
նութիւն եղիցի: Արդ էր թուական հայոց.
ՈՂԷ (1248), յորժամ աւարտեցաւ սք զի-
րաւ: Եւ Թաղաւոր էր հայոց, քսապեակն
Հեքում, որ առաւելեալ էր քաղցր և բա-
րի բնութիւն. նեղից որոցց եղեալ հայր-
առաջնոյն Լեոն որ յանուն հաւուն իւրոյ
որ է աւրնութե շատաւեղ, և բարի պա-
տանիւ. և այլն մի բստ միով: Որոց
տաղէ տը ամ երկայն աւուրքք թագա-
ւորել ի վերայ հայոց ազգին:

Եւ արդ ստացաւ զսա ամահանոյ
եպիսկոպոսս ոք Առն. զլուսաւոր մատեանս
ի վայելումն անձին իւրոյ, և յիշա-
տակ հոգւոյ իւրոյ և ձնաւոց իւրոց:
Այլ աղաչեմ զամենեւեան որք վայելէք
զսա. և կամ յինչև իցէ պէտաւ, աւելիք
ի ամանէ. կամ աւրինակէք, յիշեալիք
սրտի մտաւք զսր Ասեփանոս ստացալ ու-
րաւ. և զձնաւոյն իւր զվա՛ղ երթեալսն
սո տը: Այլ և զհանգուցեալ եղբարսն
իւր որք ևն այստեղիկ. Գրիգոր, Սեմ, և
Իսաիք: և որ այժմ է կենդանի. Վան-
ում: և զամենայն ազգայինսն իւր, որք
յիշատակ բարի թողին զսա ինքեանց:
Էնդ արժանաւորսն յիշատակի աղաչեմ
յիշել ի տը զառաքինի և ձերունի Լու-
նանայն Հուսիկ, որ էր զաստիարակ և
հայր և արեան մերձաւոր ստացողի զը-
ցոս. որ յայժմ ամի փոխեցաւ ի տը: Ա-
ղաչեմ յիշել ի տը և զսրբաւէր Լուի.
Թորոս. և զորդեակն իւր Ասեփանոս որ է
ևզրուր որդի ևն Կոստանդին:

ՅԻՇԱՎԷՐՔ և զԴԵՐՈՐ որ է եղբաւոր-

բորդի ԵՐ ԱՅԿԻ. Բորդի Գրիգորոյ: Պաշտօնի յաջնամեջ գրիչս Կիւրակոս, առնել արժանի յիշատակի. և զիմ զանաբանունութիւն. և խնդրել թողութի բազում մեղաց իմոց և ծնաւդաց իմոց և ամենայն երախտաւորաց իմոց: Եւ առաւ ի պարգեւս ար յս. յիշողաց և յիշեցելոցս ողորմեսցի. և նմա փառք յաւիտեանս ամէն:

Բ.—Անդ, միեւնոյն գրչէ.— Սոյնպէս աղանձք յիշել և զՊետրոս Բանանայ որ բազում պաղատանաւք յորդորէր զմեզ և միթաբէր ի ժամանակ գրչութեանս որք աւետարանիս:

Այլ և զկնի ելից մերոց յայխարհչս ուր և նաղիպեսցի. կու զանգ զար աւետարանս ի սր ուխտս ի Գոնեքն, յիշատակ մեզ և ծնաւդաց մերոց և ազգականաց զի բազումք այն են որ անդ են ամբոսփած:

Գ.—Արծաթապատ կողբին կոնակը. ինչպէս տեսանք. կը կարդանք նեսեւեւայ յիշատակարանը, շատ մաքուր և միօրինակ գլխագրով.— Ի թու. 29 (1254) կազմեցաւ. սր աւետարանս ծախաւք Ասեփանոսի դրան Էպիսկ Կոստանդէն Կարոյ: Ի յիշատակ իւրոյ:

Դ.— Էջ 22-23՝ զոյգ մը զիգաղիի իւրաքանչեւ տակ, արձանադրի նմանողութեամբ, տաղաչափեալ՝

Ով յանրակիգրն ծոցդ բան
Որ ծողկեցար յազգս մարդկան
Եւ մեզ զչնորհս քո չրթան
Շեղեր աւրհնայոյ յաւիտեան
Լերդ առեալ զքոյս քեզ տամ:
Բարձեալ ի ձեռս առաջի կամ:
Ընկալ զնուէրս բարկունամ:
Եւ յիս հայեան սր հաշտակամ
Տր իմ Աս փրկիչ մարդկան
Պեա հովութե կարգիս աւծման
Որ զայս մատենան աւետարան
Մեզ նշեցիր ծայն ցնծութե
Դու զպնծողս քո բանի:
Եւ զարգարող այսմ տառի:
Ձառ Ասեփանոս հովիւ բարի:
Նաստ յաթոտ ընդ պետարսի:

Ե.— Էջ 27, ստորին լուսանցքին վրայ.— Տր ան յս քս ողորմեա վերստին ստացաւդի սր աւետարանիս սպիկնոս Բնի և ծնաւդաց իմոց ամէն և եղիցի ամէն:

Զ.— Էջ 209 Բ.— Ստացողի սորա սրբազան Էպիսկոպոսին Տր Ասեփանոսի ողորմեսցի ար Բս:

Է.— Էջ 209, վարի լուսանցքին վրայ.— Տր ան յս քս ողորմեա վերստին ստացաւդի սր աւետարանիս սպիկնոս Բնի. և ծնաւդաց և նշեցելոցն ամէն:

Ը.— Էջ 334 Բ.— Չաճապատեալ Էպիսկոպոսն զառ Սեփանոս զստացող սր տառիս յիշեսցիք ի քս: և զծնաւդսն իւր: և զգրիչս Կիւրակոս, և զիման, և զուր յիշեսցիք ի քէ:

Թ.— Էջ 337, վարի լուսանցքի վրայ.— Տր ան յս քս ողորմեա բարեխաւսութիւն սր աւետարանչաց քի. Մատթէոսի. Մարկոսի. Լուկասու. և Մաննեսի. ողորմեա՛ վերստին ստացաւդի սր աւետարանիս սպիկնոս Բնի և ծնաւդաց իմոց:

Ժ.— Էջ 542 Բ.— Ո՛վ մանկունք տաղապատի և որդիք լուսոյ: Ձառ Ասեփանոս ստացող սր տառիս յիշեսցիք ի քս:

ԻԱ.— Էջ 545, վարի լուսանցքին վրայ.— Տր ան յս քս ողորմեա վերստին ստացաւդի սր աւետարանիս սպիկնոս Բնի և ծնաւդացս և ամ միւրձաւորացս. ամէն:

ԻԲ.— Էջ 20, զոյգ մը կնիքի տակ.— ԹՎԻՆ. ԻՆՔՆ. (1606) իարաց ամսոյ. Ի. ա. Ժողովեալ իշխանքոյն բաժնիւր բերու հոգեւոր նախանձ չարմեալ, որ ի պատահմանց չար առաքակտաց և զողոյս. և եկեալ ի գիշերի զաղաղան զանաթք եկեղեցոյն Բաժնիւրոյ ուր և է գրեալ ի զուտն մաթիոսի աւետարանչին զաղան և զկրկին զպատճառն առաւ տեղք և ողորմէր ով յառեղ զասք սրբապանիցաւ և որ կամիք իմանալ անս տեղք որ բազում ճոռոմ և զուգանք էին տուեալ և ի չգոյն աղքատաց, վաճառեալ զայս արքայարեան Բաժնիւրոյ զայս ԹՎՐԱԿԱՆ և ԹՎՐՈՅ ԳԻՇԱՊԱՆԻՍ սր աւետարանն ի Առանայ ումեմ Տր Ասեփանոս սրբազան Բնին Ի. Բ. հարիւր զարիչ. ԹՎԻՆ. ԻՆՔՆ

(1591), ծախեր էին, և ժե. ամ լիայ. զարքացիայ և նախանձեայ հոգեւոր և հայրենի յիշատակին և խորհուրդ տարաւայ միաբան ժողովուրդ մեծամեծաւ քն և եկեայ ի տեսան զեւ Սովանեւս կրպակս և ասացին թէ հոգեւոր տէր մեզ զատաստան արա և զմեր պապենի յիշատակն ի մեզ տուր և ելեայ բազում իշխանք և քչյք. թէ մեք զնեցաք, ժե. տարի էր կուտանք: Եւ ժողովեայ զամենեւին երկու կողմանց և արար մեզ զատաստան կրկնելոյ որ Սիւ սսի տալճնորդն և կիւղիւն հանդերձ... (երկու բառ չարաչար եղծուած) և սպասաւոր սր լուսաւորչի աջոյն և բզմ քչյիւք և ժողովրդաւք և արար զատաստան և տոնայ զաւետարանն ևսուր առաջին յիշատակ եղեայ Բերլն և եկեայ ի Բարձրբերու յիշխանաց մի ոմն բարի և անասէր մեծահաւատ իբխան մի Առուածատու անուն և ասաց թէ հոգեւոր եւ կառնում, և ետուր երկու հարիւր զուրիչ իւր հայայ ապրանացն և ասաց թէ կու կամին և կամք չունին զաւետարանս ինձ տայ, թող բերեն, զ. բ. հարիւր զուրիչն և միաբան Բարձրբերու ժողովրդիսանն թող լինի, և աչ ժողովուրդն կամք ունէին առնայու. սպա մամկին զառնութէն ոչ կարացին առնույ. և տեսեայ բարի հաւատով պայծառցին և ամային չեղհաւքն զարդարեայ իշխանաց իշխանն պարուն խն Առուածատուր և իւր եղբայրն մկսի Թորոսն եղին զամ տէրքն աշխարհիս ի բաց, և փառք Քի տարով ստացան զսա և ետուն, բ. հարիւր զուրիչ իւրեանց հայայ տրեխանցն և արարին իւրեանց բարի յիշատակ յաւիտենից և արքայուեւ ճանապարհ բազող ի զիւնաց խն Առուածատուրին և իւր եղբայրն մկսի Թորոսն, և մանաւանդ ողորմեա Քս ամ սր աւետարանիս բարեխաւսուն վերջի ստացողի սորա խն Առուածատուրին և իւր եղբայրն մկսի Թորոսն: Եւ մեծ պապուն Թորոսին և հարն Մարտին և մարն Լուսնին և իւր եղբայրն և խն Կիւսկոսին և մկսի Ապսինին և առ ամ փոխեայ եղբայրն Պետրոսին և յորջն Մարտին ?

Մարտին և Խարունին: Եւ Պետրոսին և Խարունին և Կիւսկոսին Պետրոսին և Դիւկալին և Լուսնին և Պետրոսին և մուտայ և առ ինձ փոխեայ որդոյն Վասիլին Սիւսկին Սիւսկին Պետրոսին և Փոնոսին և Եղբայր որդոյն Մարտին և Մարտինին Հանեսին և Խալեւին և զստերացն Մարգարէին և Սեմեկն և Ոսեկն Մարտին և Կենաւ կից եղեայ զկողակիցն Ասուածատուրին զՄարտին և միւս եղբայրն զԼուսնին և զեղենեւն և զմկսի Թորոսն որ մականունն մկսի Տարիւս անեն. հրաժարեայ ի կնջէն Առաջի սուկայի եկեղեցոյ և արարեայ քոյր. զ. եղբայրն հոգեւոր, հոգեւոր յորջն Խարունին: Տր ինձ յս քս յիշատակի սր աւետարանիս բարեխաւս որդուն վերայ գրեայ հաւատացողս և հրաւիրեա զնոսա զզոց նաւապետին արդարոյ և արքահամու և հանցոյ զհոգի սորա խն զԱռուածատուրին և եղբայր մկսի Թորոս Տարիւսին որ ստացան և գնեցին սր աւետարան իւրեանց հոգոյն. բ. հարիւր զուրիչ. հայայ արթեանցն առաջի. Սրոյ առաջնորդի և տեսան զեւ Սովանեւս կրպակս... (տող մը չարաչար եղծուած) Լուսնայի սր աջոյն և առաջի ոսկիազարդ Ալիսանոս վարդապետի և այլ բզմ ժողովրդեամբ զնեցին զսա. բ. ճ. զրոյ. այլ որ ոչ ունի իշխանութի մերձեայ ի սա կաման իւր ամէն Հայր մեր որ... յիշատակն անուր եղիցի:

ԺԳ.— Էջ 699, — ի թղին. ԹՃՆ (1656), ի պատահմանէ չարին նեղութի մեծ եղեւ ի վր Բարձր բերու. և տեսայ զայս սր աւետարանս և եկին ի Աստուայ. և եղին իրէհին. ի սր ամին եկեղեցին. եւ առին. զոչ. բճճ. Եւ ետ ժամանակ անցանելոյ. ԹՃՃՆ (1666). Թղին եղեւ պատճառ բարոյ. առաւոյցի խոն Աւագի որդին պոյանի մահախի Սիւսկին որ բազում խրատիւք կամք արարեայ ի վր Բարձրբերիցոյ կրկին առնելոյ սր աւետարանս զայս. Ինձ ողորմի իւր հոյն և իւր նեղեցեղոյն հոյն Ինձ գինք բարի յիշակ պահէ: Եւ զրձ ստացողք աւետարանիս. նախ Պուլսոս խն Թորոսն. Կիւսկոսն. Կիւսկոսն. մայրն Իսկին. Փանոսն Կիւ-

գորին որդին Պետրոսն. հառուն. զոչ. ճ: Շատուկն. աղէն Կիրակոսն. Կողակիցն. Մայրամն, աղէն Յոնանն. Եղբայրն Ակոբն. Պողոսն. Պետրոսն. Շատարեւն. Սիրմկն. հառուն զոչ. յ. Մարտիկան աղէն Արուքինն. Մարգիսն. Կիրակոսն. մայրն Մայրամն. հառուն. զոչ. ժ: Թատուրաբենց Եղիկն, պապա Փանոսն, Աւետիկն, Ալազարն, Կիրակոսն. մայրն Սրմկն, հառուն. զոչ. յ. Արուտենց Խչն, Խրացու Կիրակոսն, Վանեսն, աղէն Կարապետն. Մարգիսն. քոյրն Մայրամն. Մարտին. հառուն. զոչ. ի: Ալակոզին աղէն Գրգրն. Վանեսն. Մելքոնն. Մարգիսն, Արուքինն մայրն Մարտինն, հառուն. զոչ. ժ: Տր Նիկիոյն հառուր. զոչ. ժ: Բարեհաբն, աղէն Սինանն մայրն Ազիզն, Արուքինն. հառուն. զոչ. ժ: Մազախին աղէն Մկրտիչն, աղբերն Պետրոսն. մայրն Սիրմկն հառուն զոչ. ժ: Ակոբն, աղէն Գրգրն Պալին. Փանոսն, մայրն Ասմինն, հառուն, զոչ. ժ: Վասիլն, աղէն Պաղթասարն. Սահակն. Ակոբն. Լիվոնն Միսիրն մայրն. հառուն. զոչ. ժ: Սինանն, աղէն Թորոսն, Վասիլն, մայրն Ալոնն. հառուն. զոչ. ժ: Աննա աղէն Պետրոսն. աղէն Խիլինն, Ալազարն Անինն հառուն. զոչ. զ: Աննենց Փանոսն, աղէն Խաչիւրն, մայրն Սիրմոյն. հառուն. զոչ. զ: Ան ողորմի ի րեանց եւ իւրոց նշնեցեւոցն հոյն. որ ըստադան ի րեանց յիշատակն. իրկին եւ եղին ի բարձր բերդ. որ ած բարով վայելել տալէ ընդ երկայն աւուրս ամէն: Եւ սեպեղ յիսող մոսի Ովանեսն ողորմի ասացէք իւր հոյն եւ ստացողնուն հոգին յաւնս ամէն Հայր մեր որ երկ:

ԺԻ. — Էջ 700, վերջին մաղաղաթ. հայ պահպանակներէն յառաջ. — Այս սր աւետարանս յիշատակ էր ի բարձր բերդ: Եւս ժմեկաւ պատահմանց աւազակաց եւ զողոց. եկեալ ի գլխերի գողացան զանաւթ եկեղեցւոյն բարձր բերդ. ոպ եւ է զրեալ ի կուշան Մատթէոսի աւետարանին: Եւ զսր աւետարանս ծախեալք բժ. զոչ. տվեր են ի յԱսանս քչի մի: Եւ այն գողերուն չառնեն խարճեր: Եւս տո՞ մամանակ ինչ բերդացիք հոգեւոր նախանձ են չարմեր միարան. կրկին

գիւրեանց հայրենի. յիշատակն առնուլ կամեցան. յետո՞ ցնացեալ յԱսանս յուսաւոր հոգի Յովանէսն կրկին ի յԱսանս կու հանդիպի. կառնէ սր աւետարանս. կու տա ի բարձր բերդ: Եւս տո՞ աղաժանէ չարին ի զրոյոյն ըսն կու զա՞. ի՞նչ տիրա՞ կասն թէ ի քեզ զողակ կա՞: Եւ նա՞ անճարակ կու մոա՞. եւ զսր աւետարանս, միարան բերդացւոցն կու ծախէ. բժ. զոչ. Եւսարեւ երեսփոխանն եւս յմիարանս ժողովուրդն. ով չահով որ իւրեանցն կու տան. ով իւր հոգուն. ժ. թէ. ի. զոչ տալով: Որ եւ Սրսցի, Զովոր Յակոբն, եւ Կեհեկեննց Ասմինն. ամէն մարդ իւր չափով տվեր: Եւ միարան հավաքեր. բժ. զոչ տվեր են Ալլին եւ . . . (բառ մը չի կարդացու իր) զաւետարանն ի րեանց յիշատակ են զրեր իւրեանց մէջն ի Բարձրբերդ. յոր եւ յիշատակ նց ահուր եղիլի եւ քնջէ զձեռագիր նց յանգանաց. եւ զրէ ի զպրու թի կենաց բարեխոսուր սր աւետարանիս. եւ մեր մեղացս թողու թի խնդրեցէք զայս յապկա զրոջ Արաման երիցու ով զասք յուսեւրամից:

ԺԵ. — Էջ 701, տարրեր զրչէ, առաջին մասը 5-6 տողերու մէջ, ամբողջովին եւ յատկապէս քերուած. —

Էնդ նմին եւ զԿարապետն ընդ զԲարձրբերդցին որ բաղու մ փափաղանաւք երէտ կապել զսր աւետարանս. յիշեցիք ի բարի մասն Գս եւ զուք յիշեալ լիցիք ի Գս:

Եւ զրձ յիշեցիք զյԱսանսցի զուկերի: Արիպարին (sic) որդին զուկերի: Գրիգորն որ բազում աշխատանաւք, սրբեանց եւ մարտեաց զսր աւետարանիս զարծախն եւ հաստատեաց ի սեղի. Եւ յիշէ զինքն ի բարին ամէն:

Եւ զրձ յիշեցիք ի սր աղաւթս ձեր զՎանկացի Ովանէն եւ զիւր կողակիցն Մարտիան որ բաղում երախտիք եւ աշխատանք ունին ի վր սր աւետարանիս: Եւ յիշէ զիւրեանք ի բարին. ամէն:

ամէն ու ամէն . . . (քերուած) ի սր ամա-
ծին եկեղեցին յիշատակ անջինջ իմ հոգոյս
և իմ մնացող . . . բին և Պարոնին և իմ
կողակցին Հելլինին (?), եղբարցս Արմե-
նին, Պետրոսին և իմ որդոցս Ալիսկիին և
Գրիգորին վաղ երթեալն ի Քս և դատե-
րացս՝ Մարգարիսին և Ասկեհասին և Մա-
րիամին . . . : Մի՛ ոք իշխեսցէ յազգացս և
թէ աւտարաց ձեռնամուխ լինել . . . կամ
սեբականէ, և կմ տեղացն ի տեղ փոխէ,
կամ ի զրանէ սբ ամածնա հանէ, նա զա-

նէձքն և զպատիմն զկայննի և զուղայի
զանանիային և զկտիարային զհաշա-
հանաւդացն Քի և զանէձքն . . . (այս մա-
սը յատկապէս քերուած ըլլալուն, զրմ-
ուար կը կարդացուի, մտացեալը անէձքի
չարունակութիւնն է) : Եւ ինքնամով պու-
հոդն աւրէնի ի Այ և ամ սրբոց և ի
մէնջ ամէն Հայր մեր :

Հետ իմում անարժանութեանս զը-
ծագրեցի. յիշեալիք ի սր աղաւթս ձեր
և զուր յիշեալ լիջիք առաջի յի :

2.— ՍՍՈՅ ՄԱՅՐ ՄԱՇՏՈՑԸ

Հիւ թիւ՝ չունի

1311 էն յառաջ

ԹՈՒՂԹՔ՝ 219 (=438 եջ). — Մե-
ռնիթիւն՝ 25 × 17 × 6 սնդմ. — ԳՐՈՒ-
ԹԻՒՆ՝ միասին. — ՏՈՒՔ՝ 13. — ՆԻԻԹ՝
ամենընտի մազադար, նուրբ, քաւանման,
գեղեցիկ յիկումով, բոլորէ չգանազանուե-
լու առիթնան. — ԿԱԶՄ՝ խաւաւառեայ,
առանց կաշիի, ամբողջովին սաքարապաւ,
Մոյսպէս արծաթեայ երկու նարմանդներով :
Կազմի բիկունքի կապերու տեղը արծաթեայ
նուրբ գօշիներով բռնուած : Ամբողջ կազմը,
հայ տակերչութեան լատագոյն նմոյշներէն
մէկը կը ներկայացնէ, ինչ ժամանակը
անյայտ, բայց համաժամաբար նոր է : Առա-
ջին երեսը փառաւոր հանդիսարան մ'է
եպիսկոպոսական, քաղաւորական եւ կա-
թոլիկոսական տոման արաբոգործեանց,
փառաւոր հանդիսարան, արդարեւ, որուն
վրայ կ'իբրեւ ամենատարբեր ուղղութիւնը,
Հայր, Մայր եւ Հօգի Աստուած, երկնային
խորհրդներու մէջ եւ խաչանքի աշխա-
րհագունդի մը շուրջ : Այս երկնային տեսա-
րանին երկու անկիւններ կը գրաւեն թե-
ւաւոր երկու հրեաւականք : Բո՛ւն հանդիսա-
րանին մէջ կ'երևայ եկեղեցւոյ Հայրապե-
տը, ու իւր միակ եւ ձախ կողմը եր-
կու առնքեալայ եպիսկոպոսներով, բո-
լորն ալ միտքեակ ամբողջական եպիսկո-
պոսական տարազով : Հանդիսապետ կարո-

ղիկոսը աջ ձեռքին մէջ կը կրէ հովուական
գաւազան, իսկ ձախ ձեռքին մէջ բարձր
բռնած է ոսկեգոծ ապստմին, որուն բերնէն
ս. մեռնող կը քափի առաւօրէն, մինչեւ
վաղ, իր առջեւ ծուկի նստող Թագաւորին
եւ Հայրապետին գլուխներուն վրայ : Օճուե-
լիք քաղաւոր ինչպէս նաեւ կարողիկոսը,
ծուկ չղած, իրենց ձեռներուն մէջ կը
կրէն մին արհայական մականը, իսկ մի-
սր հովուական գուպը : Մինչ քաղք կը
հանգչի քաղաւորի գլխուն, կարողիկոս
ձեռնադրուելիքին գլուխը բաց է, եւ քաղք
կ'երևայ զեպի յետ, իսկ կոնքեր ձախ
կողմը, գօշիքն կախ : Հոս կ'արժէ անդա-
դառնալ որ Հայրապետական կոնքեր, ո-
րուն մէջ բաւելիակը կը դրուի, իբր գրե-
պան, հին նկարներու մէջ, զոր օրինակ
Նրոսապետի Ս. Յակոբի տաւարի նկարներու
եւ այլ բազմաթիւ նկար ու խանդակներու
մէջ, անպարման աջ կողմը կ'երևայ, մինչ-
դեռ ոսկերչութեան նկարին վրայ ձեռնա-
դրուող հայրապետին կոնքերը կ'երևայ ձախ
կողմը, ինչպէս որ հրամայուած է Մայր
Մառտիկ մէջ : Ինչ կը բուի թե առաջին-
ներուն գործածութիւնը աւելի նիւղ է, ինչ-
պէս որ Յայն եկեղեցականը մինչեւ այսօր
կոնքերը կը կախն աջ կողմէ : Թագաւորին
աջ կողմը, զեպի յետ, կեցած է, վեղարով,

փրկոնով եւ վարդապետական գաւազանով, կրօնաւոր մը:

Առժառայապէս կազմին կոնակի երեսը, գոյց կու հայ Ս. Մեռոնի օրհնութեան հանդիսաւոր: Խորանախինան նոյն արտոյ մը վրայ, ամպնովանաւոր, բազմած է եկեղեցւոյ Հայրապետ, բնիկ զգեստաւորութիւնով, երկու ձեռներուն մէջ կը կրէ Լուսաւորչի Ս. Աջը, իսկ աջ ականքը կը բռնէ հայրապետական նոյն գաւազանը: Աջ եւ ձախ կողմերը, ուրիշ կանգնած կ'երեսան ատրոնքերակայ երկու եպիսկոպոսներ, ձեռներուն մէջ կրելով սրբոց այլ մատուցներ, աջի մէջ: Հայրապետին առջեւ, դէպի աջ, ծունց նրսած է եպիսկոպոս ձեռնադրուելի վարդապետ, բաճակաւան լան զգեստաւորութիւնով, ձեռնամաճ: Իսկ ինչ մը անցին պատած է Ս. Մեռոնի կարսան, բերանը գոց: Նկարին վերեւ աջ ու ձախ անկիւններ կ'երեսան Հօր Աստուծոյ եւ Ս. Հոգւոյ սիրուն խորհրդանշանները: Երկու կողմերուն ոսկերչութիւնները, բարձրաճանգիկ նուրբ գործ, շատ յաջող են, դժբախտաբար ստանց ունեւորձանագրութեան:— **ՄԱՐԿԱՆ ԳԱՅԵՆԱՆ ՊԱՇՊԱՆԱԿՔ՝** չկան:— **ՀԱՆԳԱՆՔ** ընդհանրապէս լաւ պահպանուած, իբր Հայրապետական Մայր Մատոց, անբաժան իրենց հսկողութիւնէն: Ոսկերչական ընթիւր գործ, կազմը նոր է: Ներքին մասերուն մէջ ունեւ պակաս բերք չի տեսնուիր. բոլոր էջերը յաւաքուած են: Զարգանկաւորական մասը գեղեցիկ է եւ անվնաս: Դժբախտաբար վերջին կազմը առեւ հաստ զանակը չարաչար կերպով վնասուած է խառնակներուն, բայց առաւին յաւանցներուն զարկեր անվնաս մնացած են:— **ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԻՔՆԵՐ**, ինչպէս նաեւ դասարկ մագալաթայ ընթեր կան հաստիս սկիզբն ու միջին մասանց մէջ, բոլորովին սպիտակ:— **ԴԻՐ՝** սեւ, բոսնիք եւ անբաժնի միանով մեծակի բարդիւր, ընթիւր, խաղաղի նմանութեամբ եւ ծայրէ ծայր միանկոյն գլուխին: Մագալաթին ներսիւնը, գլին վարկչութիւնը եւ զարդերուն գեղեցկութիւնը ներդաճակուած են ամբողջ հաստիս մէջ:— **ՍԿՈՒՆԱՏԱՐԿՔ՝** թխով 37 հատ, բաշխագիր եւ զարդագիր, հարուստ ոսկիով եւ լազ-

ուարդով, Կիրիկեան զարդագրութեան զմայլելի նմաններ բոլորն ալ: Համաճանաչ սկիզբը ոսկի, լազուարդ եւ ծիրանի սիրուն գլխաւորներ:— **ՎԵՐԴԱՆԱԿԻՔ՝** միայն մէկ հագ, ամբողջ հաստին մէջ, յէջ ճուղ, նուրբ զարդագիր, բազմազոյն եւ ոսկեկար: Երկրորդական վերնագրերը համակ ոսկեղեղ են, գեղեցիկ բոլորգիր:— **ԼՈՒՍԱՆՑԱՆԱԿԻՔ՝** 40 հատ միայն, զի միայն մեծ աւփոք խորանները զարդաւոր էրեսուն վրայ, այլ եւ ներքին մասանց մէջ, բոլորն ալ ճաշակաւոր, զունագեղ եւ յաջող վրձին, Կիրիկեան ձանօթ **ՄԱՐԿԱՆ**:— **ԵՐԵՐԱՆՔ՝** երեք հատ միայն, առաջինը էջ 197, եպիսկոպոսական ձեռնադրութեան կանաչի գրչութիւն, շատ նուրբ եւ ակնապարար գծագրութիւն, ոսկի յաշակի վրայ, ճիշդ այլազան վարդապետով: Վերելը ճանգիպեղաց գոյգ մը ազանի: Երկրորդը՝ կարգիկասական ձեռնադրութեան կանաչին վերել, էջ 275, առաջնոյն ոճը ունի. ճաշ վարդապետները թիւով 11 են, աւելի նուրբ: Վերելը ման եկող շատակները երկու գոյգ են, ոսկի յաշի մը շուրջ եւ խորանիս ճակար աւելի բաց է եւ կանաչի: Ընթերցողներ, սակայն, երբեք խորանն է, էջ 359, համակ ոսկի ու լազուարդ, գեղեցիկ ապուցումներով, կիսաւաճակաւ, վերելը գոյգ մը չի բաղիկ, գլուխին գեղեցիկ: Խորանը կը զարդարէ լազուարդ օրհնութեան կանանք:— **ԿԻՍԱՆԱԿԻՔ՝** միայն երկու հատ, առաջինը 5րդ էջին վրայ, ձանօթ **ՄԱՐԿԱՆ**ով, բայց յաջորդ: Երկրորդը, ինչ մը աւելի մեծապիւր, 129րդ էջին վրայ, նոյն ոճով:— **ՆԿԱՐՔ** եւ **ՄԱՐԿԱՆԱԿԻՔ՝** չկան:

ԳՐԻՉ՝ անձանք:— **ՍՏԱՆԴԱՐ՝** Տ. Կոստանդին Դ. Կարողիկոս Կեսարացի:— **ԴԱՐԱՆԱԿ՝** անյայտ, 1311 են յառաջ:— **ՏԵՂԻ՝** անձանք, հատկաբար Սիս կամ Հոռնկայ:— **ՄԱՐԿԱՐ՝** անձանք:

Մատենա Հ. Մայր Մատոց, մագալաթայ, արձաթապատ ձախ կազմով, զարդարուած ձախ խորաններով եւ սիրուն յաւանցաւորներով, ներքին պատկանելի եւ պատմական գրչութիւն, ուր կան:

1. Էջ 1. — Այս են նիրք եւ պեճ

Սերպոյնս Մեղունի. —

Պալատանի փայտ ու հունդ:

Խառնայ երեւ թուխթ ա:

Սնձուլ նուկի կէ:

Խառնուլ նուկի կէ:

Հաւապէ, նուկի կէ:

Քաւապէ, նուկի կէ:

Պապաւո, նուկի կէ:

Սառն ննլի, թուխթ ա:

Դաւթան նուկի ա:

Ջննպլի նուկի կէ:

Մուգսաւ, նուկի կէ:

Հայ խունկ, նուկի ա:

Լաւսն, նուկի ա:

Մի յանալիլի, թուխթ ա:

Հոսմ խունկ, նուկի ա:

Ըստ խունկ, նուկի ա:

Խառնու մանայ, թուխթ ա:

Ծխանկի:

Մուխաւսի սանալ, նուկի օ:

Ջանուս, թուխթ ա:

Մաւսալու, նուկի ա:

Պալուկ վաղ, նուկի ա:

Մանլուպ, նուկի ա:

Արխաւ, նուկի օ:

Կիպետիս, նուկի ա:

Ասաւան, նուկի օ:

Պապունի, օ:

Մանիւակ, օ:

Վաղ,

Նանաւաւ:

Նաւնի ծաղիկ:

Նումա ծաղիկ:

Կապի եւեւ,

Մաւնի.

Վաղ ցուր, իւր ա:

Գինի. Մաւլ, Յամբաւ, Նոնե, օ.

Հաւոտ, նուկի ա:

2. — Էջ 3. — Վասն քաւորի Սերպ-

ոյնս Մեղունի արաւոյութիւն ըստ ծխի Հա-
յասանացս եկելոյնս. ըզգուժութեամբ
նաւաւիւք եւ կարգադրեալ բանասիրաց,
առ ի զարդ եւ ի վառս սրբոյ սխմի գրի-
խոյ եկեղեցեաց սրբոյ զանին կիլիկիոյ. —

Նախ յերեկոյն սկզբան թափորի
արարողութիւնն այսպէս կատարի:

Յորժամ երանէ ի վնհարանէն զգես-
տաւորեայ հանդերձ ըզգուժուր եպիսկոպոս-
ապ եւ մանկանց սոյ ուխտին սրբոյն
Հայրպտն մեր, երգեացն զքրիստոս թա-
գաւոր չարականն, եւ երբ զէմ հոնդիման
լինի եւ տեսանի սրբազործելի ի պն, յայն-
ժամ երգեացն յերկնք զընծացնն սողի-
չրկնն, մինչեւ հասանիցն ի յոռալի գե-
րեզմանաց սրբոյ հայրապոս. եւ անդ զի-
ցի յաթոռ զէպի յարեւելս եւ անդ ընթեոս
նուցուն զաւստարանն խորհրդաւոր Մատ-
թէայի մզ. 27 ոպ փայլակն որ ելունէ,
29 զլիւ 27 հմբ Վերջ, եւ քանք իմ մի
անցցն: Սր խաչիւս աղաչեսցուք զտր-
Պապանիլ եւ յոյս հաւատացիոց քս ած-
մեր: Եւ ապա սարկաւապքն ոստացին
բարձր ձայնիւ օրհնեա Տր եւ հայրպտն
ասացէ, Օրհնեսցի եւ պապանեսցի քն-
յպտիս եւ եպիսկոպոսքն եւ քանանապքն
հանդերձ սարկաւապք, զպոք եւ ժողո-
վրդովք մերովք եւ ամ ուխտի լրմամբս:
Այս սր խաչի նշանաւս եւ սր աւետարա-
նաւս սրբոր պաշտելոյ Սր եկեղեցւոյս
յանուն հօր եւ որդւոյ եւ հոգւոյն սոյ այժմ
եւ միշտ եւ յաւիտեանս:

Երկրոյ կարգն այս է:

Եւ անտի եկեալ զէպի կողմն հարա-
ւոյ հանդիւր. երկրով զչարսականն զկ-
ստիցի: Այսօր երեսումն, եւ անդ եղեալ
աթոռ նստցի Հայրպտն: Ասացնն որքիւ
Ատրն Մարկոս. 89. եւ մատուցանելին
առ նա... (Թափորի կարգի այս մասը
լինկած է եւ ապա նորը գրուած նորագրով
եւ գրուած, ամբողջը երեք էջ):

3. — Էջ 5. — Երբուն կիսախորանի մը
տակ. — Կանովն աւեհնալեւն Սերպ
Միւնիլն. — Այսպէս տրասցին, յաւուր մե-
ծի հինգչաքաթուլն ի ժամ սր պատարա-
զին զսր միտուն թափնն յաման տրծաթի
եւ խառնն ի հին միտունն ի ներս եւ
ձածկնն պատարապի ծածկութիւն եւ ին-
չարով եւ զնի ի սարկաւապարանն հաս-
ընծայից մարմնոյ եւ արեանն սն. եւ կու-
տարի սր պատարապին խորհուրդն մին-
չեւ յորք զգրուելիցն, որոյ փոխան սրբ-
րասացութեանն տաի ընթերցեալ քոյ խոր-
հրդոյն: Իսկ յորժամ զսր ընծայան

առաջադրութիւնն կամին վերածել ի սե-
զանն որ՝ այսպէս արասցեն, երանեն ի
խորանէն երկոտասան փահանայ, եւ եր-
կոտասան սարկաւայ եւ կէսսարկաւայ
եւ երկոտասան զայլր, եւ ունան զկնի իւր-
եանց երկոտասան քաղ. եւ երկոտասան
բուրուսու, եւ ջահընկայքն ունան զմո-
մեղէնսն, զայ ընդ նոսա աւագերէցն եւ
սունու զսալիոր սր միտունին, եւ այլք ի
փահանայիցն առնուն զսր մարմինն եւ
զարիւնն տն եւ մի ոմն ի սարկաւայացն
ուենելով հաստ մոմ մի եւ զայ ստաֆի սր
միտունին։ Եւ յառաջ ելանէ ի սարկաւայ-
զանոցէն. այն որ ունայ զմազմայն սր
մարմնովն տն, եւ զկնի աւագերէցն որ
ուենայ զսր միտունն, եւ սպա այն որ ու-
նայ զսկիւնն սր արեամբն տն, եւ սարկա-
ւագեւնքն յաջ եւ ահակ քաղցասքն եւ
բուրուսաւքն եւ զայլրքն մոմեղիւնաւք
լուցելովք զկնի նոցա։ Եւ ի դնայն սպա-
տին եղանակաւ զորք զշորթիւցն, եւ ցան
ի կողմն հիւսիսայ, Իսկ մի ոմն ի սարկա-
ւագայն սկսանի բարձրածայն ասելով
սաղմոս տուն մի։ Յարիւու եհար զխո-
րան իւր եւ ինքն որպէս փեսայ զի ելա-
նէ յառաջատէ իւրմէ, ցնծա նա որպէս
սկա ընթիւնայ ի ճանապարհս իւր։ Եւ
սպա երկուն մինչեւ ի դուռն արեւմտից
սպաւտելով զսրք զբարովիւիցն։ Եւ անց
սաի սաղմոս տուն մի։ Հանապարհ արա-
քէր այնմիկ որ նստի ընդ արեւմտաւ
սր է անուն նորա։ Եւ զնան սպաւտելով
զորք զբարովիւիցն մինչեւ ի դուռն հարա-
ւոյ, եւ անց սաէ սարկին. սաղմոս տուն
մի։ Եւ հարաւոյ եկեսցէ եւ սրն ի փա-
ռան յետնէ։ Եւ անտի սպաւտելով զնան
մինչեւ ի դուռն խորանին։ Եւ անց սաէ
սարկն սաղմոս տուն մի։ Հանապարհ ա-
րաքէր այնմիկ որ նստի յերկինս երկնից
ընդ արեւելս եւ սր է անուն նորա։ Եւ
մատնեն ի խորանն սարկաւագեւնքն որք
ուենին զքաղցան եւ կանգնին ի սրբոյ սե-
զանոյն մինչ ի դուռն խորանին յաջ եւ
յահակ զոյգ զոյգ զքաղցան ի միմեանս
յետեայ։ Իսկ աւագերէցն որ բարձրեայ է
զսուրբ միտունն արտաշոյ զրան խորանին
կանգնի։ Եւ սպա զայ Հայրապետն եւ առ-

եայ ի նմանէ զսր միտունն, եւ դնացեայ
զնէ ի վերայ սրբոյ սեզանոյն, ընդ աջմէ
սր մարմնոյ եւ արեանն տն։ Եւ սպա բե-
րեն զսր խորհուրդն ի սեզանն սր, եւ
ծածկեն եօթն չարով զսր միտունն եւ զխոր-
հուրդն։ Եւ կատարէ եպիսկոպոսապետն
զխորհրդածութի սրբոյ միտունին։ Սկսանի
սաղմոս կցուրդ ի ձայն։ Եւ զաղեցից
եղջիւր ի Խալիթ, պատրաստ արարից
զճրագ սոժելոյ իմոյ։ Եւ սպա յառաջ
եկեայ ընթիւնայն ընթեռնու։ Ընթեց-
ուած ի ձեկոյց։ Եւ եղև յետ քառասուն
աւուր՝ երայ Լոյ զպատուհան... Փութքն
յերկրէ։ Ընթեցուած Թիւղ։ Խաւսեցաւ
սր ընդ Մոսիսի եւ սաէ, ա՛ռ դու քեզ
խուսկա անուշա... եւ զաղործաց։ Յոհան-
նու առաքելոյն ի կաթուղիկեայց Առա-
ջին թղթոյն ընթեցուած։ Եւ դուք աւ-
ծուքիւն ունիք առ ի սրբոյն... զկեանսն
յաւիտենականս։ Իկելուիայ, Սաղմոս, ճիւր.
Զինչ բարի կամ զինչ։ Ահա արան բաւ
Մատթէոս։ Իւրեւ եկն յս... ի ըրթա-
նիայ ի տուն... ի յիշատակ զորա։ Սար-
կաւագն քարոզէ. Խնդրեցոր ք հաւատով
եւ միտունութի ի տէ։ Եւ եպիսկոպո-
սապետն ստաֆի սրբոյ սեզանոյն մատու-
ցանէ զաղաթա զայս Խնկաւիւրիւսաւ։ Եւ
սուաւ զամենայն միծամիծ բարութեանց։
Եւ յցուցի՝ անլուծանելի պարգեւաց։ Բո-
խումն շնորհի... եւ իշխանակից ք հոգ-
ւով. այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեան։ Եւ
սպա սարկաւագն մատուցանէ զխուսկն
մոյզմոյզեանն։ Եւ զեպիսկոպոսապետն
սաէ զաղաթա զայս։ Եւ հարցն։ Եւ Տր
ողորմութեանց։ Որ ստեղծեք զմեզ ի
կեանս եւ յաւապականութիւն։ Եւ սպա
անկեայ մեր... աւրճնութիւն. երգեն
զոչելով փառաբանելով եւ ասելով։ Ժող-
ւաքն։ Որ սր սր սր զաւրութեց. ի կն
երկինք եւ երկիր փառաք յո, սպաւ-
նայ ի բարձունս. արճնեայ եւ որ եկիր
եւ զայոց եւ անուամբ Տն, աւրճնութիւն
ի բարձունս։ Եւ եպիսկոպոսապետն ասէ։
Սրբոց սր, եւ ամենայն սրբոց տուի։
Որ զերկնաւոր ք շնորհ եւ զանբու-
... եւ պարգաւատաք յանայ զերկնս
մեր եւ ասել։ Հայր մեր սր յերկնայ եւ.

սր եղիցի անուն քո, և կենցեւ արքայու թիւն քո եղիցին կամք քո որպէս յերկինս և յերկրի եկայք մողոմու որդ գաւրնու թիւնս ընդ չրեշտակս երգեսցուք նմա որ ետ մեզ գեւազայս ի փրկութի կենդանութեան ասելով սր տր սր տր սր ետ տր ած մերս ևն եպիսկոպոստայեան ասեւ: Տր ած որ մեծդ ես և սքանչելի ի փառս: Որ պահեմ զուխտ և զողորմութի սիրողաց քոց: որ չնորնցեր զթողութիւն մեղաց ի ձեռն սրբոյ որդոյ քոյ: որ նորոգումն կենաց պարգև եցեր ... յողորմութիւն պթութեան քի քո: որով քեզ վայել է փառք և զաւրութիւն հանդերձ սր հոգովդ, այժմ և մ:

Քաղաքացիքն Մկրտութեան իւզոյն:

Վասն զտանելո մեզ զողորմութեան չրնորն առաջի տն զտր աղաչեացուք:

Վասն ընդունելի ինեղո աղաչանաց մերոց որպէս խունկա առաջի տն: զտր աղաչ:

Վասն առաջիկայ իւզոյս, զտր աղաչես: Զի աշնեկով սրբեաց է լցուսցէ զսաւմանայն շնորհաւք և հոգով սրբով զտր աղաչեացուք:

Եղիցի սա ամենեկուն որ տնադրին առ վաւ հող ցնծութեան և զգնատ լուսոյ, զտր աղաչեսց:

Ջողորմութիւն և զգթութիւն ի սեկեղեցեացուք:

Եւ հա՛ւ վասն մխարանութեան հմարիտ: Զանձինս մեր: Ողորմեաց միդ:

Եւ եպիսկոպոստայեան ասեւ զտղութիւն:

Դա՛ւ ընկալ մատուցանեմք քեզ թաւ զաւ որ յախտնախտն: Կառարկիդ զքո տանինս խորհուրդ: Եւ զպատուական կնիք քո սր և կեցեկոյս, զմիտնս որով կնքիմք զհոգոյ և քրակս քո անուամբ ... զի քո է ի խառնութիւն և թաղաւորութիւն այժմ և միշտ և յախտնս: Սաղմոս կցուրդ. դ. ետուր ուրախու: Ընթերցուած՝ Յաւակաց: Համբուրեացէ՛ղ զիս ի համբուրից բերանոյ իւրոյ: Վասն զի բարբի՛ն ստինք քան զգինի ... Իւրոց քոց ընթացուի: Ընթերցուած ի զաւարիւն՝ Մարգարէ: Պատասխանի ետու և ստե՛մ Յհրեշտակն: Իսկ զի՛նչ են երկու ձիթենիքն որ կան ընդ աջմէ ... որ կան առաջի տն ամենախալի: Ընթերցուած՝

ի զորոնց աստեղից: Զրանն ստաքեաց որդոցն իդի աւետարանել զխաղաղութիւն ի ձեռն յի քի ... սրբով և զաւրութեամբ: Եւ ապա ստի Սաղմոս. իւր. կցուրդ. վասն այսորիկ աւծ դքեզ ած ած քո իւր: Աւետարան ըստ Մարկոսի: Եւ մինչ էր ի Թէթանիա, ի տան Սիմոնի բուրաթի բազմաւ, և կն կին մի ... վասն յիշատակի դորին: Եւ ետ այսորիկ ստի սաղմոս. ճիթ. Աւրնեցէք զտր յաւրնու թիւն նոր. ետեղեղական այսու ճարտարութիւն:

Որ յառաջագոյն յարկնս յարկնակ աւծման միածնի քո հայր երկնաւոր. ետուր զաւրութիւն ի յեղ սրբութեան յաւծումն աւծելոյն. հեղ և յեղոս յայն զերկնային քո շնորհ: Որ խոնարհեցար ի մեզ եւ ի թափաւ ... Որ ի վերնատունն սր. ի վանելով յաւաքեալն ... Որ զարդարես սովաւ, ի հանդերձս ...

Եւ ապա տեսն զմեղիկոյ: Հայր ամենակալ, որ ստաքեցեր զմիածին որդիդ ի փրկութիւն մարդկան հեղեր և զհոգեոյց պարգևս ...

Որդի աստուծոյ յեղ թափեալ անուն ... Հոգիդ ճշմարիտ աւծումն տա՛ծելոց, որ եւ ծնանիս ...

Երբեակ միութիւն, մի աստուածութիւն, քեզ վերագոյնմք ...

Ապա ստի Սաղմոս. իւր. կց. Աւծեր իւզով ըզգլուի իմ բաժակ քո: Ընթերցուած Յաւակաց: Պարաւ՛դ վաղեալ քոյր իմ հորան. պարաւ՛դ վաղեալ և աղբիւր կնքեալ ... հանդերձ ամենայն ստաւքին իւզովքն: Ընթերցուած Յաւայց Մարգարէ: Եւ արասցէ սր ստաւաւթ ամենայն հեթանոսաց ի յերինս յայմիկ ... զի բերանս տն խաւսեցու զայս: Յովնաննու առաւելոյ ի կարուղիկեայ տ. ըզլոյն ընթերցուած: Զայս զրեցի ձեզ. զի մի՛ որդ զձեզ մոլորեցուցանելէ և զուք աւծութիւնն ... ի նմանէ ի զաւստնս նորա: Ակիլու Ռուրեսի: վասն այսորիկ աւծ ըզքեզ աստուած: աստուած քո իւզով ուրախութեամբ: առաւել քան զընկերս քո: Սաղմոս. իւր. կցուրդ. Աւծեր իւզով զգլ: Աւետարան ըստ Յովնաննու: Եւ էր

մեք զատիկն հրէից։ Եւ քաղցեմք ելին յէմ ի գաւառն անտի յառաջագոյն քան զգաւիկն, զի սրբեային . . . և հաւատային ի յս :

Եւ կատարէ քահանայապետն զկարգ սր պատարագին մինչև ցայն Եւ եղիցի պարմու : և ոչ զրուինք բանին և ոչ յամբոնին սարկն քարոզէ այլ կոն ամենեքեան յոտ թեմար, և սարկն սակ ի ձայն մեծ. Պատարաւ մէն : Եւ քահանայապետն կնքէ երկուս զոր միտունն ստեղծ. Ստանոն հաւր և որդոյ և սր հոգւոյն, և խոնարհեցուցեալ զղղութիւն սակ զապաթաւ : Եւ երկու ի քահանայիցն ստեն զքարոզն զոր ասացեալ է ան ներսէսի. Նոր աւրեւորիլն ընկ հայցումաձոց :

Տր ողորմութեան և հայր լուսոյ, յորմէ ամենայն աւուրք բարի և ամենայն պարգեւք կատարեալ իջանէ : շնորհեա՛ մեզ անարժան ծառայիցս . . . վասն որոյ և յամենեցունց քեզ վայելէ ամենայն երկրորդապետ թիւն հաւր և որդոյ և հոգւոյ սրբոյ, այժմ և միշտ, և յաւիտեանս յաւիտենից, ամէն :

Քաղց ծայլնի յեա աւեառանին ըստ անուան երգողին :

Նոր արձնութիւն ընէ հայցումաձոց մաղթանաց մատուցանեմք առաջի քո՛ հայր անբակիզան, որդի անժամանակ . . . և այժմ ողորմաց մեզ ար ամ մեր ըստ մեծի ողորմութեան քում աղաչեմք :

Եւ եպիսկոպոսոսպետն խոյ զեղումն ասելով : Երգմենեցունեմ զքեզ նիւթ ձիւթոյ յանուն հաւր ամենակարողի որ արար զերկինս և զերկիր և զծով և զոր ի նոսա, զի ամենայն ներդործութիւն . . .

Եւ ապա ասե. զապարս :

Արման և իրաւ է ճշմարտութեամբ զքեզ փառաւորել յամենայն ժամ և յամենայն սեպ. ո՞ք տր ամենակարաւ զհայր յաւիտենական ամ . . .

Եւ զարեւալ ասե. զապարս քանաւայն : Մուր, ահա որ անուն : Եւ յս ի լուսոյ և ծաղումն ոտ ի հաւրէ ամ բոլորից, և ստեղծիչ զոյից : սր կամաւորաւ յս քս . . .

Եւ ապա քանաւայն կնի երկուս

զմիտմեն, և լինի զրանցն բազումն, Եւ սարկուտայն ի յամբոնն քարոզէ, Եւ ևս ամենայն սրբովք զորս յիշ : Եւ յորժամ կատարի ամենայն ինչ սրբոյ պատարաւ զին, և բանան զպատարն, ասնու քահանայապետն ի սրբոյ սեղանոյն զոր մեռուն և ստանի յառաջին առ(յ) յաւազ և րէցն : և նա զարձեալ ստանի քչոցոյն ի սարկուտապատուն, և կանգնին քչոցաւքն ըստ առաջին սարկուտակին : Եւ այսպէս լինի կատարումն սարձնութեան սրբոյ միտունին : Աւրեւեալ զգր : Որ յաթոտ փառաց բազ : Որ զանձաւ ածութ : Որ կենարար թաղմ :

Աղաւթ

Արմանի՛ արա զմեզ սր ողորմած կալ առաջի քո յայսմ ժամու զգուշութիւն մարմնոյ և սրբութիւն հոգւոյ սաղմոսել քեզ յարձնութիւն մաքուր, նեղ հոգւով, և անպատր զգոյարանաւք, և եղիցին բեքանք մեր . . .

Նայեալաւ երկինք Եւ խաւսե : Որ յառաջագոյն յարձն յարիւ Աղաւթ : Կատարեալ կատարումն յամենայն փոփոխականացս, արա զմեզ ածութեանց քոյ սր մարդասէր որպէսզի ելցուք ի մարմնոց հոգեւորք . . . Աղաւթ Զմեծութիւն պարկեւաց քոց՝ հոգեւորաց երկնաւորաց առաքեալ ծառայից քոց որք ի պաղատս քահանայապետութեան ածութեան կանգնեալ սաղմոսեն . . . Աղաւթ՝ Քս ամ մեր որ ևս հոտանոյչ ի սիրտ այնոցիկ որ հաւատան ի քեզ և հարեալ են ի սէր քոյ, զու մարդասիրութեամբ քով արա զմեզ աթեանս և բնակարանս . . . Աղաւթ՝ Եղ՛ զմեզ սր ի հոտ անաչից ի պարգեւաց քոց ածային, և առաքեալ ի մեզ ի սր շնորհաց հոգւոյ քոյ, և հաղորդս արա զմեզ խրախճանութեան աթոռոյ քոյ և . . . Աղաւթ՝ Քս ամ մեր որ ևս պարկեւի ածային ածութեան, սրբեալ զմեզ սրբութեամբ առ ի քէն և արա զմեզ հաղորդ պարկեւաց . . . Աղաւթ՝ Զարգարեալ զմեզ սր ի զարդ անկողնապետի ի հանդերձս հարսանեաց քոց, և զուարճացո՛ ի ծաղկազարդ ուրախութեան քոյ . . . Աղաւթ՝ խրախճաց՝ և ուրախացո՛ զան-

ձին մեր քա փեսայ ճշմարիտ, ի յիմա-
նալի իոտ անուշից քոց և յաճային չըմ-
տութեան քոյ, աշահնքն երեսնի և պայ-
ճատ ... : Աղաւթ՝ Ամբոյթին և սրբու-
թի և կատարումն չոգեւոր՝ տեկեա՛ յան-
ձինս մեր տր ած մեր, և լիացո՛ր զմեզ ի
չոտ անուշից քոց կատարեալ արհնու-
թք ... : Աղաւթ՝ Տր որ վասն մեր ամե-
նեցուն մարմնացար, և ի լիութենէ քում.
մէ ձագեցեր յանձինս մեր, և միտոն կա-
տարեալ անուանեցար ... :

Աւհնուրիւն հիւանդաց ձիրի. եղմ-
նեցուցանէ այսպէս: Երդմնեցուցանեմ
զքեզ պեղծ չոգի զիւական զի չայածես-
ցիս յայս ձիթէս ամենայն ներգործութի
քո յանուն չաւր և որդոյ և չոգոյն սրբոյ,
զի լիցի ու յաւծ ... (յաջորդ թիրթը
ինկած ու կորսուած է չաւանարար):

4.— Էջ 129, երիւնեանց սիրուն
կիսախորանի մը տակ.— Բոժմամ հուն-
դեմեալ լինի՞նց եպիսկոպոս կացուցանել
զո՛ք: Ամենայն ժառանգաւորք եկեղեցւոյն
բոլոր բնակչաւք զաւառին, երկղամբ,
տանու տրաւք, չարք, և վանականաւք,
ընտրեն զարժանաւոր, որ և զսուրբ,
առանց քնաւին կաշառոց, և վկայական
զրաւք առ յամենեկնաց, և ի պիտողաց
ձննդեան և սննդեան նորա, և ի տեղ-
եացն ուր բնակեալ իղէ, և զիտաւղ և
վկայք իցեն կենաց նորա, և ի խոստո-
վանհարց նորին, և յամենեկնաց, բեր-
ցին թուղթս վկայականս առ կաթողիկոսն
ձեռնագրով, զի արժանաւոր իղէ: Իսկ
կաթողիկոսն մողովէ երկոտասան եպիս-
կոպոսս, կամ վեց, կամ ի պակասն. դ.
և առնէ սրեւնոյոս, և առաքէ զնա քննել
անդ: Իսկ նոքա երթան և նստին յեկե-
ղեցին, և զնեն զաւետարանն ի միջի
իւրեանց: Դա՛յ խարտափիլական և ասէ,
տեարք և քահանայապետ, քա՛ւ սր աւե-
սարանդ ի միջի ձերում, առաջի գորա
քննեցէք չոգեւոր ձերով և երկիւղին աշ,
ըստ կանոնաց զատելով զայս անուն քա-
հանայ և թէ՛ արժան է քահանայապետու-
թեան այս անուն վիճակի, որպէս թուղթս
այսոքիկ վկային ձեզ, և զնէ առաջի նոցա
զձեռագիր թղթոցն, և ցուցանէ, վկայու

Իսկ նոքա սկսեալ առ միմեանս զա-
տեն և քննեն զայրոյն եթէ ունի զարժա-
նաւորութիւն քահանայապետութի ըստ
կանոնի, նախ ի նորին սնձինն խոստո-
վանութենէ, և ի բերանոյ, ապա ի վկա-
յիցն և ի ձեռնագրէ թղթոցն, ապա եւ
յիւրեանց զիտութենէ, և ի տեսութենէ
և ի փորձոյ: Նախ զհասակն, զի պարտ է
լինել նմա իրբեւ յիսնամեկից, ապա եւ
զգիտութիւնն, զի պարտ է հասու լինել
նմա ամենայն եկեղեցական ուսմանց,
ապա և զի պարտ է զիտել նմա զգիրս
կանոնաց որպէս ասէ կանոնքն, զի պարտ
է նմա ընթերցեալ լինել և ուսեալ ի
վարդապետաց զկանոնսն և զաւետարանն
սր, և զսագմոսսն, եւ զամենայն չին եւ
նոր կտակարանն: ապա քննեն և զհա-
ւատս նորա զի մաքուր իղէ յամենայն
հերձուածոյ, և ի՞նչ ամենայն ուղղափա-
ռութեամբ, ըստ ուսմանն ընդհանրական
և կաթողիկէ եկեղեցւոյ, զոյով խոստո-
վանաւ չամագոյութեան երկից անձնաւո-
րութեան և միոյ բնութեան միասնական
աժութեանն սրբոյ երրորդութեն և ի
վախճան աւուրց ըստ զուսկուրթեան
մարգարէիցն վասն մեր տնտեսական տը-
նաւընտրութեանց քի յի տն մերոյ, որ
էր ճշմարիտ ած, և եղև կատարեալ և
անշփոթ մարդ անփոփոխի, և սնրածա-
նելի զոյով յերկու բնութիւնն, յաժու-
թենէ և ի մարդկութենէ մի քա, մի բը-
նութի, և մի անձնաւորութիւն, ի յայ
հաւրէ, և ի մարտմայ աժաժին կուսէ,
մի միաժին որդի աշ, և մի տր յս քա, և
զնոյն ներմարդացեալ և ծրնեալ ի սր
աժաժնէն, խաչեալ, և չարչարեալ, և
մեռեալ, անպարտ մարմնով վասն մեր,
միաւով անմահ ի մահուն, կենդանի և
առանց կրից ի չարչարանսն, և զնոյն
ըստ միաւորութեանն կրեաց զամենայն
մարդկայինս, թաղեալ, և յարուցեալ
չամբարձաւ եւ զայոց է միւսանգամ,
որով աժաժին մայրն եւ խաչն ճշմարտա-
պէս աշ խաչ:

Չայս ամենայնի զիտատմանս ինչ
քննեցեն, զի լիապէս եւ կատարեալ
արարեւ ունիցի, եւ իղէ համաձայն ամե-

նայն սահմաննայ կարգադր եւ կրօնից կաթողիկէ եւ ստաքիականն սր եկեղեցւոյն եւ ի վերայ այսորիկ իղէ անարատ վարուք եւ յի՛ սրբութեամբ առ ամենայն կարասեալս, զի մի՛ եւ ստուեր կարծեսցունիցի արատայ պղծութեան իրիք, կամ արբեցութեան, կամ արծաթսիրութեան եւ սպառնութեան եւ կաշտողայ այլ զի իղէ մարտութեամբ, աղաւթաւզ եւ պահաւդ, ազատատար եւ ողորմած, զիտուղ եւ սբաւղ անկաշատ իրաւանց, ածաւր եւ արինապահ: Իսկ յորժամ զայս՝ այսպէս քննեն եւ գտանեն սպա քննեն եւ զսոյն զի իղէ ծնունդ արդար ամուսնութեան, եւ ոչ պրոնկորդի: սպա քննեն զնախած նաւդս նորա, երեք ծնունդս ի նոր կողմանէ, եւ երեք ծնունդս ի մաւր կողմանէ, զի մի՛ իղէ անպ պրոնիկ, կամ շնուցաւզ եւ արբեցաւզ, կամ սպանաւզ, կամ հակասակ ոք աւրինայ եկեղեցւոյ, կամ կնաթո՛ղ, եւ կամ ի բաղմակնութիւն խոտորեալ: եւ ա՛յսպէս ընտրեն զնա առաջին, եւ զայլ ոմն նոյնպէս երկրորդ նորա, եւ զմիւս եւս երրորդ նոցա, որ եթէ առաջինն հրամարէ եւ ոչ հաւանի՝ երկրորդն ընկալցի զհրաւէրն, եւ եթէ երկրորդն ոչ ընկալցի, զոնէ ընկալցի երրորդն զի մի՛ ընդունան լիցի ընտրութիւնն եւ հաշիւ թուարկութե եկեղեցւոյ: եւ այսպէս զրէ խաթափիական թուղթ անդէն ի սիննոյսն առաջի եպիսկոպոսացն հրամանաւ նոցա:

5. — Ի՞նչ 137՝ զեկողիւր մեծ խորանի մը տակ. — Իսկ յաւուրն յորում պատգամն ձեռնադրութիւնն, նախ չարաթ աւր մաւտ յերեկոյնն աղաւթն, զայ հայրապետն եւ զգեղեկայ հանդերձ անգաւտի, եւ ուրար եւ փոր ի լաց չուրջառ, զաւազան ի ձեռին, եւ միթր ի գլուխն, եւ մատանի ի ձեռին, եւ նստի աթոռով: Ապա զայ տաճի նորա տապ երէցն եւ ընդ նմա մատանդաւորք ուստի եպիսկոպոսութեան ներկրածն ընտրած է: Լինի ի ծունկան աւապ երէցն տաճի հայրապետին, եւ խնդրէ աւրնութիւն ի հայրապետէն եւ սակ է:

Հրամայեա՛ տէր աւրնութիւն ասեկ:

Պատասխան: Արարիչն երկնային տանն, պահեացէ՛ զմեզ եւ նախախնամացէ՛, Յատնէ աւազ երէցն եւ զայ ապաւ մի յառաջ եւ լինի ի ծունկան եւ սակ: Հրամայեա տէր աւրնութեամբ աւազ, Պատասխան, հայրապետ: Տո՛ մի՛ պահպանեացէ՛ զմեզ նախախնամեացէ՛ եւ վերակացու լիցի մեզ:

Երրորդ տեղամ յառաջ՝ մատիկ աւազ երէցն, լինի ի ծունկն եւ սակ:

Հրամայեա՛ տէր աւրնութեամբ ասեկ:

Պատասխան, հայրապետ:

Զուրախութիւնն երկնային՝ տացէ՛ մեզ որ նստին ի յերկինս:

Եւ հաւցանէ հայրապետն ասելով:

Եղբարք՝ արդարութեամբ է զատելը ձեր:

Պատասխանին կերիկոսքն:

Եւ քա զատիմք որպէս զի ած եւ հայրդ մեր տացէ՛ մեզ բարի հովիւ: Հաւցանէ հայրապետն: Ունի՛ք ընդ ձեզ զոր խնդրէք հովիւ: Պատասխանեն: Ունի՛մք: Ասե հայրապետն: Ի ձեր եկեղեցւոյն՝ եթէ յայտայ, Պատասխանեն: Ի մեր եկեղեցւոյն (կամ թէ յայտայ գնոյն ասեն): Հաւցանէ հայրապետն եւ սակ: Զինչ պատիւ ունի՛ պատասխանեն: Քահանայութե կամ թէ այլ, Հաւցանէ հայրապետն: Քանի՛ ամա ունի ի քահանայութիւն: Պատասխանեն: Տա՛նս, Հաւցանէ հայրապետն: Ունի՛ յոնկերութիւն իւր կին: Պատասխանեն, Ոչ: Հաւցանէ հայրապետն: Երբի՛ք է կարգաւորել զատն իւր: Պատասխանեն: Բարի՛ք է կարգաւորել, Հաւցանէ հայրապետն: Զինչ կարձէլ գնմանէ. Պատասխանեն: Որբութեամբ պահէ՛ զանձն իւր ի մեղաց խոնարհութեամբ եւ բարութիւն: Հաւցանէ հայրապետն: Ունի՛ք ընդ ձեզ թուղթ ի ձեր եկեղեցւոյն. Պատ. Ունի՛մք: Հաւցանէ հայրապետն: Ընթերցէ՛ք զնոյնն: Բերեն առաջի եւ կարգան որպէս եւ լսես: Ընորհազարդ հայրապետ ... որ կա յիշատակութիւն առաքելական աթոռոյդ, երկրպագի՛մք քեզ կերիկոսք այս առաւան եկեղեցւոյ, քահանայք եւ յոյսովորդք, մի՛ լիցի ձածկեալ ի քումն մեծութենէ զաւան մերոյ եկե-

դեցուց որ առանց հովուի՝ է, բայց դեհզ ուսնելով ինչ վրանամբ. արդ՝ զի մի յափընտակեցի ի բերանայ թնամառն ժողովուրդս այ, աղաչեմք զքեզ ազնական լինել մեզ վասն չարին որ փութայ զայն կզեցուցանել զմարդիկ, և զոր ընտրեաց մեր ամենեցուն ժողովս զայս անուն այր որ է այսպիսի քահանայ ի մերմէ եկեղեցւոյս կարգել մեզ եպիսկոպոս, քանզի է այր պատուական, բարի՝ և իմաստուն, և վարժեալ հանճարով, մաքուր և զգաստ, և հեղ րատ կամացն այ և ամենեցուն: Վասն որոյ և առաքեաց զգա առաջի մեծ անձնաթե քում, և միով արտով խնդրեմք ամենեքեան կարգել զսա քառուր ձեռնադրութեամբք և պատկերաւոյ եպիսկոպոս մերոյ եկեղեցւոյս, և տր որ արարողն է և ընդ մեզ արպէս զբարի հայր, կարաւոյ է զարացուցանել զգա, և ընդ իւր նախախնամութեամբն ի ձեռն զորին պահել, այլ և զի գիտապիս տէր մեր ... զի ամենեցուն մեր ժողովս միաձայն խնդրեն զգա առաջնորդ:

Եւ երկուք յեկեղեցւոյն զլիաւորացն զնեն զանունս իւրեանց թէ զրեցոք զթուղթս, և տուաք յայս անուն քահանայ որ զընտրեալոյ ածէ առաջի ձեր: Երբ զայս ամենայն ընթեռնուն, սուե հայրապետն: Տեալ՝ ք յնուութեամբ, մի արդեսաք խոստացեալ է նա ի կրօնաւորութիւն անապատական կենսաք, կամ յայլ ինչ ուխտաք, զի ծանր յանգսնք է ձեռնադրել զայսպիսիսա: Պատասխանն: Ոչ կուտաք այլ:

Եւտ այսր ածեն առաջի զընտրեալն և ունի զգեատ անպաճոյճ: Երբ զայլ նոյնպէս որպէս ուղեաց աւաղ երէցն զերիցս զաւրճութիւն ինչորէ և սա, և զայս առկա սակաւ յառաջ, և յերրորդն կանգնի. հարցանե ապա հայրապետն զրեւելան: Եղբայր, ճշմարտութեամբ եկիր յայսքան ի վաստակա: Պատասխան: Տէր, ոչ եմ արժանի այսմ շնորհի. սակայն իմ եղբարքն ընտրեցին զիս կալ իւրեանց հովիւ: Հարցանե հայրապետն: Ե՛ս այնմ եկեղեցւոյ ևս՝ թէ յայոյ: Պատասխան զուղիղն:

Հարցանե հայրապետն: Եւ զի՞նչ շնորհ ունիս: Եւ նա ասե, Քահանայութեան: Հարցանե հայրապետն, Քանի՞ տմ ունիս

յերիցութեալ: Պատասխան, Տասն: Հարցանե հայրապետն: Առեալ ևս պատկ առաւնութեան: Պատասխան զուղիղն:

Հարցանե հայրապետն: Բարի՞ք ևս կարգաւորել զքո տունն: Պատասխան: Այո՛: Հարցանե հայրապետն: Զի՞նչ ընթեռնուն ի ձեր եկեղեցին: Պատասխան: Ոչ՝ այլ ինչ բայց միայն զմարգարէն, և զաւետարանն և զյայտնութիւնն յովհաննաւ աւետարանչի, ընթեռնութեալ և զթուղթս սրբոյն Պաւղոսի և զայլ զիրոս, զորս ի սր եկեղեցի կարդան: Հարցանե Հայր: Գիտես արդեօք եթէ յինչ կոչիս: Պատասխան: Հայր սր ուսո՛ղ զիս: Ասե հայրապետն: Տե՛ս որդեակ և զգո՛յ յեր, զի զկլերիկոսան ի ժամանակն յորս սահմանած է, ձեռնադրեցես, յառաջին սմիան, և ի չորրորդն և յեւթն, և ի տասն: Խաղ որ լինիցի անարժան, կամ ում լի՞ճ յարքունիս, կամ լի՛ճ, կամ ստրկածին, մի՛ տար իւր զայս կարգս, և մի ձեռնադրեր զայսպիսիսա. և մի՛ զարձեալ պղծես զձեռս քո կաշառովք, և զանարժանսն նովաւ յառաջ կոչես ի ձեռնադրութիւն, զպաշտուցանելով, հայկ ի քեզ յառնուն զպատիւս զայս, տես զի մի՛ լիցիս խոստացեալ ի կրօնաւորութիւն. զի պի՛ղծ է թողուն զխոստումս քո և զայ յատմանս յայս և ընդդէմ, կարգաւ եկեղեցւոյ: Պատասխան: Տէր՝ ոչ բնաւ: Ասե հայրապետն: Ապա թէ այսպէս է որպէս պատմեցաւ, եւ ամենայն բանք քո զան ի բարիքն, և ամենայն ժողովուրդն քեզ վկայեն, վստիւն վկայութեամբն այ աւանանք զքեզ աւրճնութիւն: Պատասխան: Հրամանք քո եղիցի: Եւտ այսր զնան յիւրաքանչիւր յարկս ի հանգիստ:

Իսկ ի միւսում աւուր կիւրակին յետ առաւաւտուն պաշտամանն, զայն հայրապետն յեկեղեցին և ամենայն ժողովն յորում հանդերձեալ է ձեռնադրութիւնն լինել, և մտեալ ելանէ յիսկարանն և զգնեու զամենայն հայրապետական զգեստն, և ընդ նմա զգնեուն քահանայապետքն և քահանայութեան և սարկաւագունքն, և ամենայն ժառանգաւորքն, և

կիսասարկաւագունքն, և բոլոր կյերի-
կոսքն: Որոջ առաջին են սաղմոսասացքն
որք կոչին տւրննայ դպագիւնք. որք
ունիցին որպէս թագ բոլորեայ զհերս
զլիոջ իւրեանց, ի նմանութի փշեղէն
թագին Քի, և զգեցցին սոքա հանդերձ
կլերիկոսութեան, և զատիք ընդ մէջ, և
ունիցին զգիրս պաշտամանց, և զսաղմո-
սարանս առ ի յերկի, և երթան առաջի
դոնապանացն: Եւ երկրորդ են սոցա
զոնապանքն, որք ունիցին հանդերձ գաւ-
տելոյձք սուր բոլոյն, և զբանալիս եկե-
ղեցւոյն. և զմամաւարն. և երթան զհետ
պաշտաւդ սաղմոսողացն: Իսկ երրորդ զկնի
նոցա ընթանան անաղնաւստքն՝ զոր ա-
նաղանոսք կոչեմք, որք են գրակար-
դացքն. սոքա զգեցցին ծիրանի փրօնս.
և ունիցին զգիրս մարգարէիցն, և զաւա-
զան հայրապետին եւ զայլ խաչապուր-
իզաւազանս քահանայապետիցն: Չորրորդ
զկնի սոցա ելանեն երզնեցուցիչքն, որք
ունիցին հանդերձ զկապի նեղ թեզանիս
ըստ կիսասարկաւագոյն առանց բազկու-
րարի, եւ ունիցին ի ձեռս զերզմունս
մկրտութիւն, և քառնայցին ձողիւք զնշան
սր խաչին առաջի, զգեցեայ հանդերձ
զոյն կապուտակ: Հինգերորդ ելանեն
զկնի նոցա քահանայքն, զգեցեայք նոյն-
պիսի հանդերձ կարմիր, եւ ունիցին ի
ձեռս զմամեղնեկոյսն, և զմամեղէն լույց-
եալս. եւ զպատանակսն ճրագաւք, եւ
զկուժաղնեղն, և զչոնիձան ջրով, և զպա-
ցինս լուաղմունն, և զպատանակսն սրբ-
բերոյն, և զղենջակսն ի ձեռին: Վեցե-
րորդ զկնի նոցա ելանեն կիսասարկաւա-
գունքն, ունելով զգետ զկապի նեղ թիւ-
զանի և ուրար ի բաղուկն. եւ ունիցին
ի զիրկս իւրեանց զառաքելական գիրսն
և ի ձեռս զգիրփաւրայն, և զունա՛յն
սկիւն, և զմաղղմայս և զգիրս և զկան-
դակն պատարագին: Իսկ եւ ինկերորդ ե-
լանեն յետ սոցա սարկաւագունքն, որ
ունիցին զգետ ստեղծար, և ուրար յաշ-
եակ ուսն, և ի զիրկս զաւետարանն սր.
և զբուրուտան խնկաւք, այսպէս ելա-
նեն յառաջ և երթան երկու զաս բրուցու-
սիւսն զոր լէտին և թափուր (procession)

կոչեմք, եւ թն կարգ աստիճանայ որ են
մինչեւ դրահանայն, և զնան որպէս սո-
փորութիւն է յամենայն կիրակի չորջ
զեկեկից: Ոչն ընդ աջակողմն և զառնան ի
զաւիթսն ի կողմն հիւսիսոյ, որոց զհետ
զան քահանայքն զգեցեայք զքահանայա-
կանսն, և բարձեայ զսրբութիւն: Եւ
ինկերորդ զկնի նոցա ելանեն քահանա-
յապետքն, քահանայապետական զգիւ-
տի: Եւ նոց որոց վայ հայրապետն, պաշտ-
պանեայ յիւրոջ նախասարկաւագացն, եւ
այսպէս եկեայ ի պտուպիտն ուր եղեայ
կայցէ աթոռն ի հիւսիսոյ կողմն և երեան
հայի ընդ հարաւ. ունիցի. է. աստիճան,
ընդ որ ելեայ նստի յաթոռն. որոյ իցէ
առաջի նկարեայ արծիւ լայնատարած թե-
ւօք եւ երեք գետ նկարեայ քան զնա
ընդ այն:

Ապա յառաջ զայ նախասարկաւագն
որ ունիցի բազպան ի ձեռին և ասէ.
հրամայեցէ՛ք սաղմոսասացք և զոնա-
պանք: Եւ նոքա գան պաշտելով զսր
ածն. վա՛ն և անցանն յառաջ քան զար-
ծիւն ընդ արեւելից կողմն առաջի աթո-
ռոյն, զնեն զերկու ձեռսն ի գետինն և
խոնարհեցուցանեն զգլուխս իւրեանց մին-
չեւ ի վայր և ասեն. սպաւ յա՛յիսէ տէս-
պուտոյ և զլիաւորն նոցա ելանէ համ-
բուրէ զա՛յ հայրապետին, և նա խաւա-
կնքէ զնոսա և ասէ:

Աւրնեացէ՛ զձեզ տրի Եփոնէ այն որ
բնակեայն է յէմ:

Եւ նոց յառաջ զայ նախասարկա-
ւագն և ասէ. հրամայեցէ՛ք գրակարդացք
և երզնեցուցիչք, և նոքա յառաջ եկեայ
նոյնպէս պաշտելով զսր ածն, եւ ելեայ
զձեռս ի գետինն, երկրպագեն և ասեն.
սպաւ յա՛յիսէ՛ տէսպուտա, և ելեայ վր-
խաւոր նոցա համբուրէ զա՛յ հայրապե-
տին, եւ նա խաչակնքէ ասելով զնոյն
բան: Աւրնեացէ. զձեզ տր ի սիովնէ:
Ապա ասէ արչիափակաւն, հրամայեցէ՛ք
քահանայք և կիսասարկաւագունք, Դան
և նոքա պաշտելով և առնեն նոյնպէս:
Ապա ասէ, հրամայեցէ՛ք սարկաւագունք.
գան և նոքա և զնոյն առնեն. և արչի-

տիակաւնն ելանէ նոյնպէս համբուրէ զա՛նն որպէս և այլքն: Եւ նա նոյնպէս աւհրնէ և գնաւ և իջանն կանգնին ըստ կարգի: Եւ ասէ արշիտիակաւնն. հրամայեցէ՛ք քահանայք, և նոքա զան նոյնպէս պատելով զսր ամն, և եղեալ զձեռս ի գետինն երկրպագեն և ասեն, սպախալի՛ տէ՛ տէ՛ս պատու: Եւ նա խաչակոյճէ և զնոսա նոյնպէս ասելով, Աւրճնեցէ՛ զձեզ տրւ և նոյնպէս ելանէ աւագերէցն, համբուրէ զա՛նն և իջանէ. կանգնին ըստ կարգի ի վերոյ քան զայլսն: Ապա ասէ աւագ երէցն. հրամայեցէ՛ք տեսարք քահանայապետք: և նոքա եկեալ պատելով զսր ամն, երկրպագեն և աւրճնեն. Եւ դնի նոցա աթոռք ի վերոյ քահանայիցն յա՛յս և յանկոյս աթոռոյ հայրապետին. և նոքա երթեալ նստին: Ապա ասէ արշիտիակաւնն. հրամայեցէ՛ք իխանայք, և նոքա զան, երկրպագեն և աւրճնին և կանգնին: Ապա մեծաբէ՛ զպրոծիսնին և զհարուստ ստանու տեսն, և նոքա զան, նոյնպէս երկրպագեն և աւրճնին և կանգնին: Ապա ասէ հրամայեցէ՛ք աղքատք: և նոքա եկեալ նոյնպէս երկրպագեալ աւրճնին և կանգնին: Ասէ հայրապետն. Տն է փրկութի ի վերայ ժողովրդեան քո: Ապա երթալ աւագերէցն և խարտոփիակաւ, առնուի քահանայական զգեստիւ զընտրեալն և բերեն առաջի, և նա եկեալ կոխէ յառաջին գետն և եղեալ զբերսին ձեռսն ի գետինն, երկրպագէ և ասէ. Հրամայեա՛ տր աւրճնութեամբ ասել: Եւ հայրապետն ասէ. Տրն մեր պահեսցէ՛ զմեզ և նախախնամեցէ՛ և վերակացու յիցի միգ: Եւ նուիրեալն յառաջ մատուցեալ յերկրորդ գետն, ի ծուկս լինի և եղեալ զգլուխն ի գետին, ասէ. Հրամայեա՛ տր աւրճնութիւ ասել: Եւ նա խաչակոյճէ և ասէ. Զուրախութիւնն երկնային տալէ մեզ որ նստին ի յերկինս: Եւ ասեն աւագերէցն և խարտոփիակաւ Ընկալ՛ տր յածային շնորհացն կոչումն զեղբայրս մեր զայս անուն քահանայ ընտրեալ զոր ընծայարեմք Եւ արժանի ձեռնադրութեան այս անուն աթոռոյ: Ասէ հայրապետն. Եղբա՛րք՝ ար-

գարութեամբ է դատելոյ ձեր: Պատուութեան: Ընք զատմք որպէս զի ամ եւ հայրդ մեր տալէ զեղբայրս մեզ բարիոք առաջնորդ: Ասէ հայրապետն. Բարի՛ք է կարգաւորեալ զտուն իւր: Եւ նոքա ասեն, այո՛ հայր . . . Եւ այսպէս կը չարու նակուի հարց ու պատասխանին: Ասէ հայրապետն. Առաջին բարեկարգութի սր հարցն ուսուցանէ զմեզ եւ հրամայէ զի զայս որ ընտրեցաւ ի կարգ հայրակոյստութեան քննեցու՛ք սիրով և վշտակցութի որպէս զի լիցի ազատ յամենայն ախարից, եւ նախ զի կայցի հաւատս ու զղափստ ի սր երրորդութիւն, որպէս եւ հարցանեմք ցա զխորհուրդս հաւատոց. եւ յետ այսր՝ զի բարի՛ք եւ աւրինաւոր զործով պահեսցէ զայս պատիւս, այսինքն ձեռս վաղվազակի յուրոք վերայ մի՛ զնեյ, ըստ որում զրէ սուրբ առաքեալն. այլ զի նախ քան զկարգելն յատարձանն, զիտասցեն զարժանաւորութիւն և զիմաստութիւնն, զի մի՛ պատկառեցէ ամաւթով նոցին ձեռնադրաւդն:

Եւ արգ վասն այս բարձրագոյն հրամանիս ինդրեմք ի քնն սիրեցեալ եւ աղաչեմք մատուր վշտակցութեամբ. որչափ մարմին քո տարցի ստանալ մաքրութիւն, եւ պարտապարտ ստեն զանապաղ ընթերցման և կրթութեան սուրբ զրոյց: Պատասխանէ. Ետ իրեալն. Կամի՛մ բոլորով սրտիւ կատարել զամենայն հրամանս Ձեր: Ասէ հայրապետն. Բաւժարի՛ս ուսուցանել զործով եւ բանիւ զամենայն ինչ ժողովրդեան քո յորոյ վերայ կարգես զոր խրատես ի սր զրոյց . . . (այսպէս կը չարու նակուի հաւատոյ և զաւանութեան հարցարանը, ինչպէս նաեւ նոյնիւր և աշակերտելու ծանօթ յանձնար): Եւ նա (նուիրեալ) սկսեալ ասէ զգլուխն ի լուր եւ կամ զհաւատամքն բարձրաձայն ի լուր ամենեկուն: Իսկ յորժամ վճարի, խաչակնքէ զնա հայրապետն և ասէ.

Այս հաւատքս անկեղի՛ ի քեզ ճշմարտութեամբն այ եւ բարութեամբն ա՛ստ և յանաւոյ կեանսն: Եւ ամենեկուն ասեն: Ամէն: (Ետ յորժամ ասէ աւագ երէցն. Հրամայեցէ՛ք ընտրեալ, և ի

վեր մատիր: Եւ նա յառաջ մատուցեալ, երանէ ընդ աստիճանն ի վեր առ հայրապետ: Իսկ նա եղեալ զձեռն ի վերայ զիրոյ նորա. եւ ասէ զաղաւթս զայս: Ամենակարաւ զ ած, զոս խնարհեալ ի մեր երկրպագութիւնս և ի գործս զոր կատարելոց է... Եւ ապա կապէ զպողոնատն հայրապետն ձեռաւք իւրովք և համբուրէ ի բերանն: Եւ նա դառնայ և իջանէ ի վայր և հայրապետն զկնի. եւ ամենայն եկեղեցին սկսանին ասել բարձրաձայն. սպաւա՛ր իսկ՝ տէրապետաւ. բազում անգամ պաշտելով զեռնայն իսկ հայրապետն յերթաւն խաչակնքէ յայտկոյս և յայնկոյս. և երթայ ի տեղին իւր առաջի խորանին ուր եղեալ կա աթոռ իւր և մեկնեալ սղաթանոցն, նստին և յայս և յայնկոյս քահանայապետին: Իսկ աթոռ ներկրելոյն եւ աղաթանոցն եղեալ կայցէ ունայն ի կարգն իւր. և նրոյն կացցէ առաջի հայրապետին ունելով զնորին աղաթից կուսեղան և աղաթէ ընդ նմա: Եւ նախասարկաւ աղն ձայնէ՝ Աւրճնեա՛ տէր: Եւ առաջելէն ասէ ի խորանն: Աւրճնեա՛յ անմահ թաղաւորութիւնն հաւր և որդւոյն և հոգւոյն սրբոյ, այժմ և միշտ և յաւ: Եւ սկսանեն զքարոզ պատարագին եւ զպատարագն, երանէ հայրապետն եւ քահանայապետն ի խորանն մինչեւ ասանն: Տր ամ մեր զբաղկատարած... Եւ ապա սկսանին շարական սր Գրիգորի և յառաքելոցն: Ապա իջանեն երկու եպիսկոպոս, առնուն զձեռանէ նրոյն եւ հանեն ի խորանն պաշտելով: Եւ առնէ հայրապետն զնա ի ծունկս ի վերայ երկու ձեկացն, և բացեալ զաւետարանն զայն տեղին յորում զրեալ է՝ հոգի տն ի վերայ իմ վասն որոյ և աւծ իսկ զիս: Եւ եղեալ ի վերայ թիկանցն եւ եպիսկոպոս մի բռնէ, և հայրապետն զնէ զաջն ի վերայ զլիսոյն: Եւ արշախախտան ձայնէ՝ Աւրճնեա՛ տէր: Եւ լու սկսնու զծր սաղմոսն: Զողորմութիւնս քո տր յաւիտեան աւրճ, մինչև յայն տեղի, Հաստատեղից յաւիտեանս յաւիտեանց զգասկ: Եւ խորով սարկաւազն ասելով: Արշախախտ ամենեքեան, որպէս զի

զրնծայեալ և զյառաջ կուսայս ի վերա, կացութիւն եկեղեցւոյ բարերարութիւնն այ ամենակարողին ընկալի: Եւ սոսցէ ամա զառաւորութիւն շնորհաց իւրոց: Եւ քահանայապետ մի բնթեանու զնախադրեալ թուղթ բնարութիւն որ է ա՛յսպէս:

Հարցաքննութիւն և հրաւր եղեալ յառաւոր եպիսկոպոսաց և ի որդւոց քահանայից և որդւոցաւորաց, յամենեւն յայս, և ի թիկս յայս ի ձեռն այս անուն կաթողիկոսի հայկապոսականի մեծ հայոց և վաղարշապատու, և այս անուն եպիսկոպոսաց, յայս անուն եկեղեցի, որոց ի միասին ժողովեալ քննութեամբ և ընտրութեամբ հրաբերելին զայս անուն առաւոր քահանայ եպիսկոպոսութիւն այս անուն աթոռոյ, այս անուն քաղաքի: Եւ հայրապետ ասէ զաղաւթս: Ամային շնորհքն որ միշտ զխառնջ բժշկէ զթերութիւնն ընու, կոչէ զայս անուն... Եւ ամենեքեան ասին. քո որ ողորմեալ եւ քահանայապետ թաղաւոր երկոց զիրոյն, և անեալ զալն ի վերայ զիրոյն. եւ ասէ զաղաւթս ի մաժուկ: Տր ամ մեր քո սահմանեցեր մեզ ի ձեռն երանելի առաքելոյն...

Եւ յետ դամէնն ասելոյ, հրաման տայ արքեպիսկոպոսացն որ ընդ իւր հանգաբաւ ձայնիւ զի լուիցին միայն որք ի բեմն զքարոզս զայս:

Եւ հաղաղութեան զոր աղաւթս... Եւ ի քարոզելոյ զնէ հայրապետն զձեռն ի վերայ զլիսոյն նրոյն եւ ասէ զաղաւթս՝ խորհրդաւոր:

Տր ամ մեր որ զէութիւն առաքելան քո աշխարհ տանել մարդկայինս բնութիւն...

Եւ յետ զամէնն ասելոյ զոչէ ամենայն եկեղեցին, երկոցս: Ամային և երկուսն քնն...:

Ասէ հայրապետն զաղաւթս՝ Ամային և երկուսն քննորն, որ միշտ ընու զպէտս սրբոյ... Ապա ասին սաղմոս ճաւ. կրցուրդ. քահանայք քո զգեց. Արշախախտ զգաւթ և զամեն: Ընթերցուած Յեկեղիկի՝ Մարգարէի: Այսպէս ասէ տր: Եւ զու որդի մարդոյ զէտ կացուցից զքեզ... Ընթերց. ի զորոց առա: Բառնարաս և սաղաւոր զարձան յեմէ իբրեւ... Պապոսի առաքելոյ ի Տիգրիս թլոյն Ընթերցուած:

Գարս է եղիւիւնքսն աւարտ լինել
որպէս այ տնտեսի ... Ալէլուիա. Սաղ-
մոս. 58. Կցուրդ. Երգուաւ տը Աւետի-
սեան քսա Յովհաննու: Եւ էր երեկոյ ի
միաշարժութիւն աւուրն: Եւ գրաւ ք փակե-
լովք ...:

Քաղաք՝ Յես եպիսկոպոս սուրբնոյն:
Զոր մի ով յեպիսկոպոսացն Բարդուղ. Այլ
ու՛ ստեղծաւ իմ երեց: Տը ած հարցըն
մերոց մենագոր ... Յարգաւ եպիս-
կոպոսագետի մերոյ տնտեսն Յովհաննայ^(*)
կենաց եւ փրկութեան սորա, եւ որք յա-
մենայն տիեզերս ուղղափառ եպիսկոպոսք՝
ազաւեմք ...:

Եւ յորժամ առնն զքարոզն եւ զյե-
ղանիայն՝ Զայրագեան ասէ զաղաթս զայս:
Գունաւմք զքէն տը ած մեր, մարդասէր եւ
բազումգործ տը ...:

Եւ առժամայն զնէ հայրապետն զաւ-
ծումն ի գլուխ նորին խաչանման եւ առէ՝ Գր-
լուի քո եղիցի աւանալ եւ արնեալ երկա-
յին աւանքեմար ի պատիւ եպիսկոպոսեա-
թեան, յանուն հաւք եւ որդւոյ եւ հոգւոյն
որդւոյ. այժմ: Եւ ապա ասէ՝ Տը դաւածում գոր-
նեզեր տնտեսութեմար ի գլուխ սորա, սփոռեա-
ցի՝ յրաւէն ընդ ամենայն մարմին սորա ...:

Եւ յորժամ կատարի արհնութիւնն,
կնքն զբոյրն աւծութեամբ եւ ասէ: Ած
հայր ան մերոյ յի քի, որ կամաւք իւ-
րովք բարձրացոյց զքեզ ի պատիւ եպիս-
կոպոսութեան, կարողութեմար ... Խի
ի թալն զգաւագանն՝ ասէ՝ ընկա՛լ ի քիդ
զայս ցուպ եւ զաւագան պատուոյ առաջ-
նորդութեան, առ ի զարագործան դասեյ
արդար եւ անպառ իրաւամբք, եւ զհնա-
զանդան հովուի եւ արամեյ յաւրնս եւ ի
պատու իրանս այ յամենայն ժամ: Ինքն
զմառանքն եւ ասէ: Ընկա՛լ մատանի առ
հաւատչեալ հաւատարիմ, եւ մնա՛լ զգու-
շութեմար յածային քո փեսայութիւն սը
եկեղեցոյ, ճշմարիտ եւ ուղիղ հաւատով:

Ապա ապ ի նա վաւերացան սուրբ:
Ա՛ռ ի քեզ այժմ դաւետարանս երկնից

արքայութեան, եւ զնացեալ քարոզեսցես
ժողովրդեանն որ յայ քեզ հաւատացաւ:
Եւ ած որ կարաւ ի անհցուսցէ՝ զնոսին
չնորհաւքն իւրովք եւ թազաւորեցէ նոցա
յաւիտեանս յաւիտենից:

Յետ այսորիկ համարել զնա հայ-
րապետն եւ ամենայն կրօնականքն, եւ
եպիսկոպոսքն եւ երիցունքն: Եւ ապա ա-
սնն ալելուիա. Թէ ի մամանակ ալելուի
է, ապա Թէ ի քառասներորդն է իւր
կարգն ասի: Եւ ընթեռնու սարկաւազն:
Աւետարան քսա Մարկոսի: Եւ չրջէր չուրջ
զգաւառաւքն եւ ուսուցանէր: Եւ կոչեց-
եալ առ ինքն ...: Յետ բերելոյ զըն-
ծայն լինի աւֆրանթն, Եւ ապա ասէ
զաղաթս: Ընկա՛լ զընծայս զոր քեզ մա-
տուցանեմք վասն ծառայիս քո այսորիկ.
զի բարերարութեամբ ...: Իսկ եպիսկո-
սըն որ ձեռնադրած է սոնու եւ ճալակէ
ի վերայ սրբոյ սեղանոյն, եւ հրամանաւ
այնորիկ որ ձեռնադրեալն հաղորդեցու-
ցանէ զեպիսկոպոսունան եւ զայլ ժողո-
վուրդն, եւ մնա յեկեղեցին քառասուն
աւր: Կառարման պատարագին երգ: Հունձք
բազում են եւ մկակք սակաւ. աղաչե-
ցէք գար: Աղաւթ ի իրումն պատարագին:

Աղաչեմք զքեզ տը ած հաւատացես մեզ զբար-
ժապատիկ փոխարէնս ողորմութեամբ քո, եւ
պարգեւեա մեզ հանդիսս, յերկնից արքայու-
թեանդ, բարերարութեամբ քո, շնորհաւք ան
մերոյ յի քի:

Սանկունք եւ ստիճադուրիւնք վոռս
ուսուցանէ եպիսկոպոսագեան նմա վոր
ձեռնադրեաց:

Պատուական եպրայր՝ որպէս ձեռնադրե-
ցաք զքեզ այ հրամանաւն, եւ ընտրութեամբ
ժողովոյ քալաքին, որք միով սրբին խնդրե-
ցին զքեզ ...: Չգուժուիւն՝ Քե՛ս եպրայր, առ
ի լինել քեզ խաղաղարար եւ ժուժկալ, յոր-
ժամ լիցիս ի սնեակ քո, կա՛մ աղաւթեա՛լ եւ
կամ ընթերցի: Եւ որ լինիցե՛մ կիւն մի՛ մայր
անդ, յամենայն կրանաւոր կանանց զգու-
շացի՛ր: զնոսս սիրեա՛լ ուղխտութիւնք՝ եւ պա-
րսպեա՛լ գանձ, քո ի պատրանաց: Եւ մի՛ ի
քեզ ինքնապատան լինի՛ր. զի ա՛յ եւ այլ
ու՛ժեղ քան դամբան, եւ ա՛յ հանճարեղ՝ քան
զողորման: Եւ որժամ կամեցիս մտանել ի տուն

(*) Վերջն գրուած անուն, «Յակոբ»,
Յակոբ Բ. Անաւարդեցի (1127—1156), քեռու-
րի Անաւարդեցի Գրիգոր համբարձիկի:

և ի յարկս կանանց. առ ի խառնել և միմեքանիս յայտանի իւրեանց զուգից կարգումի՝ մոռնալ ի ներքոյ զրանց նոցին միայն, այլ կայցիս ընկերակիցս զինի. զի մի՞ ոք տեսնի զազել շտախտանել ի թոյ մերձաւորացն. զի պարտ է նշխարակալին կալ առանց պատկառանայ. և վկայութի տեսնել յամենայնի. զի մի՞ ոք ի մարդկանէ համարձակեցի բամբասել զնա....

5. — Էջ 275՝ զեղանկար խորանի մը տակ. — Կանովն կարծիքս ձեռնադրելով — Յորժամ հանդերձեալ լինին բարձրագույնանել զոք ի պատիւ կաթողիկոսութեան տանն Հայոց՝ Նախընտրել պարտէ ըստ կաթողիկէ եկեղեցեացն սահմանի. բոլոր ժողովուրդը հայաստն ազգիս հանդերձ ամենայն ժառանգաւորաւքն եկեղեցոյն, և երկրտասան եպիսկոպոսաւք:

Եւ ընտրեն ի նոցանէ երիս արս: Եւ քննութեամբ ամենայն ժողովոյն. ընտրեն զմին ի նոցանէ. վկայեալս յամենայն ի զործս բարիս. և ի վարս առաքինիս՝ սուրբ և անարատ: Դիտութեամբ և իմաստութեամբ լի՝ որ կարող իղէ հովուել զժողովուրդն որ յայ հաստատացի նմա: Իսկ յետ այսորիկ հսկումն լինիցի: Եւ ի վաղին ի սկիզբն պատարագին, խնդրեն ընտրելոյն հարցաքննութեամբ զվարուց և զգործոց նորս և զգաւտնութիւն հաստատոյն, արգէս և կայ զրեալ ի ձեռնադրութիւն եպիսկոպոսին: Եւ ապա ելանեն ի խորանն: Եւ սկսանեն Սուրմաս: Զպարմութիւնս քո տրյալի: Ընդհե յայն տեղի. հաստատեցից յատեանս յալի: Եւ սարկաւազն քարոյլ. Աղաչեցումք զմարդասէրն ամ վասն ծառայիս նորին, որ ընտրեցաւ և կուգիս ի կարգ պաշտաման և ի պատիւ քահանայապետական աթոռոյ. Սրբոյն Թաղութի, և Թարթաղի, և Խոստովանային քի Սրբոյն Կրիզոստի. Զի արժանի լիցի ի ձեռն կոչմանս և ձեռնադրութեանս անույ չորսն և զարութիւն ի բարութեանց աս ողն Ռամենակալն այ կեցուցել և ող կեցո՞ւ ար. ողորմ: Եւ առն. իս. Տր ողո՞ւ: Եւ ապա Մայրաւագանցի եպիսկոպոսն ասէ: Ամայն և

երկնաւոր շնորհք: Որ միշտ լնա զգեաւորոյ սպասաւորութեան առաքելական եկեղեցոյ: Կոչեն զայս անուն յաղիս. կոպոսութենէ ի կոթողիկոսութիւն: Եւնն Թորգոմայ ի վերակացութիւն: Որոյ եկեղեցոյ ի սպասաւորութիւն: Ըստ վրկայութեան անձին իւրոյ և ժողովրդեանն: Եւ զնեմ ձեռն ի վերայ. ամենեւեան ազալս արարէք զի արժանաւոր լիցի զԻխանութիւն առաքելական թոռոյ անարատ պաշտել առջի սեղանոյ: Դունեամբ զքէն

Եւ ապա այս կանոն կառուի: Սագմոս. ճլա. Յիւրա սր զ'աւիր: Ընթերցուած Յելից: Խաւանցաւ տր ընդ ժողովոսի և աւել: Եւ զու մատուցանաւ աս չեղ զանորդն զեղբայր քո Ընթերցուած Սառաթի Թագաւորացն: Եւ մանակն ամուլ պաշտել առջի ան արկեալ զԻւրեաւ եփուղ, և կրկնոց Ընթերցուած Յերուոյ Թագաւորու: Եւ եկին ամենայն ճերքն իլի առ արքայ Դաւիթ ի ճերքովն Ընթերցուած Յեղեկիկէ Մարգ: Եւ եղիցի ի մասնէ քահանայիցն ընդ զուռն սրահն ներքեայ: Զեցեցին գաւաւման կառախ, և մի՞ Ընթերցուած Յեսայայ Մարգարէ: Բայց զուք քահանայք ան կուգիք: Պատուեմալք այ մերոյ Պետրոսի Առաքելոյ ի Կարպիկեայ Սիլոյն Ընթերցուած: Ի բաց թաթախել ալուսնեան զամենայն շտաթիւն և զամենայն Ալեուիս. Սագմոս. եմ: Խոսովան եղբուր սն զի բարի և զի յալիս: Աւետարան. ըստ Մարքոսի: Եւ ելեալ Եւ ի կողմանս Փիլիպեայ Գեաւեան. հարցանէր ցաւակերտն և աւել ... Ապա մի ոք կամ երկու Յեպիսկոպոսացն ասեն Զխաղա զայս: Ամ մեծ. քանչեղագործ զարութիւն. որ արարեր Հաստատեալ ի գաւաթիւն ամենայնակ բազիլ քոյ զբարեգաւթալ գաւորն ... Զանգեղալ իշխանաւք իւրովք և ամենայն զիւրեւորեալ մանկամբ իւրեանց, և չնորհա ի սիրտս նոց զխաղաղութիւն եկեղեցոյ քոյ և ամենայն ժողովրդեանս խոն Եւ առաջին կարպիկոսն ասէ զսղարս զայս: Տր ւժ

արարիչ ամենայն արարածոց։ Որ արարե՞ր զամենայն յոյնչիւ. և ամեր զմեզ յայս կենդանութիւն. և ցուցիւր մեզ . . . :

Եւ ապա զգեցուցանեն զգիտս սպիտակ բոլորաստորոտ ի ներքոյ. և յաջ և յանակ կողման ազանեկեացն ծիրանի կամ սեաւ ուռք կցած կարանաւ, և քող երկտակ ի գլուխն, և ուսանոց ոսկէթեյ զպարանոցաւն փրկչական և ամածնի սրբոց հայրապետացն կիրպագրութիւն քանդուածնայ բազմախաչ նկարուք և անկիւնիւք զարդարած. եւ կոնքեռ զգաւտոյն ի ձախու կողմանն նոյնպէս ոսկէթեյ նկարիւք և պատկերաւք քանդակած։ Եւ այլ կոնքեռ կտաւեայ զմատանցն միջոյ և կաշիկ յաւսն, և ապա նստուցանեն յաթոռ, և առնասարակ ամենեքեան քահանայքն, և ժողովուրդն համբուրեն զաջրն։ Եւ պաշտեն չարականք. Այսաւր ուրախացեալ ցնծան։ Եւ որք արժանաւորեցայք, և որ այլ մի ըստ միողն։ Եւ փառս տուեալ ասեն. կց. Սփանցան շնորհք։ և հարսնացիտն եւ իսկոյն ի ժամ մտանն։ Եւ յորժամ սկիզբն տունէ հայրապետն պատարագին և ասիցէ Տրած զարութեանց, վերացուցանեն զքողըն, և բացաւ զիսով աւարտէ զխորհուրդն։ Եւ նոյնպէս և եպիսկոպոսն զպէնուն ազանեկիս և ի վերայ նամփոռս և եմփոռոն. և բազան արկեկն և ուսանոց, և կոնքեռն զանակ բարձաւքն որպէս կաթողիկոսն. բայց ոչ սրբին և ոչ բազմախաչեան զպենուն։ Եւ քահանայքն զպենուն ազանեկիւք և ի վերայ

ուսանոց և նամփոռս. և բազան ոչ ամոցին։ Եւ սարկաւագունքն հոյանի զատելոյն սպիտակ հանդերձիւ. և զահեակ ուսովքն ուրար արկանեն։ Եւ այսպէս ամենեքեան առ հասարակ տկուժր առեալ, յաջ և յանակ սեղանոյն կան ի սպասու հայրապետին սրբոյ։ Բայց նախ քան զպատարագն յորժամ աւարտի տիւրու աւետարանին, հանեն զոմփոռոնն զհայրապետին և զեպիսկոպոսացն, մինչև կատարի պատարագն և ապա զարձեալ զգեցուցանեն։ Եւ յետ այսորիկ խորհրդածին ի զիմաց պատուիրանաց հոգւոյն սրբոյ, առ ի խրատ նորակերս հայրապետին. և ասեն Սաղմոս. իր. կցուրդ. Տր հովուեսցէ զիս։ Եւ ապա ընթեռնուն։ Պետրոսի Առաքելոյ ի կարողիկեայց, ա. քվլլլլլ ընթեցուտ։ Զերիցունս այսուհետեւ աղաչեմ իբրեւ զերիցակիցս, և . . . : Աւետարան ըստ մովսէսնու։ Եւ իբրեւ ճաշեցին ասէ ցարմոյն պատրաստ յս. Սիրմոյն յովանու. . . . :

Եւ ապա փառս տուեալ սրբոյ որբորդութեանն, որ է արնեալ յախտեաւ նրա ամէն։ Եւ սկսանի առաջին կաթողիկոսն չարական։ Այսաւր ուրախացեալ ցնծան։ Եւ երթան մինչ ի անդի կերակրոյն։

Եւ.— Էջ 358, վերջին ժամանակի նորար գրութիւն, ռաանաւոր տաղաչութիւն իրաւոր։ —

Համառոտապէս ծանուցանի առաջաւոր ռաանաւորաւ, զարպիտի սծման կիկղկարն (կարմիրով)։

Մինչ լինելի հաճելու սծման, հայրապետին սծիս հայկական։ զառնելոյն և յայն տանան, եպիսկոպոս երկուստան։ Եւ ոչ այսման բրով զպի, յորժամ հոչակ տարածուցի։ Վեց կամ երեւ այլ ոչ պակաս, կարողիկոսն ի յոյնց սծցի։ Հնոց սրբոյ այս է ունէ, զոր տեսնէ՞ ազմիկ տատն։ զի երկնային ի յոյս ետէն, ուսեալ ետուն մեզ համբռն։ զկարգ ազարիցն երբ կտատեն, եպիսկոպոս ուր կունկեալ ևն։ զսուր միտուն առեալ բերեն, և զհայրապետն սծանեն։ Նախ զպապան արեւիկան, բարչեն նկար յապանման։ Նախ զպապան միւնէն ի յունչն, զառնեալ զսծման տան։ Մկալ յայոյ ունկան տակէ, ձախոյն ի տակ զոյ հատանէ։ Եւ զիկեցիկ մեզ ցուցանէ, մասն հայկն սուրբ ու սծող է։

Այլ եւ գնական բոլորեմ, խցով սրբով տալանդեմ:
 Ի յակնելմ ի վեր պաննեմ, եւ ծոծակելմ այնպս ետնեմ:
 Գնաճեալ ի ձախ տակ ունկան, բերեմ մինչեւ յունչին վրան:
 յետոյ տակն զսղորից բան, որ կայ եպիսկոպոս յոճման:
 Կարողիկա վերաձայնեմ, ետեւ զաջոյ բուրն սձանեմ:
 Բառ պատշաճին զսղորն տակն, զոր ունկեղիւրէն հաջ յուն:
 Սպիտակաւմն միտրամ, յաւաղալս զգտազան:
 Խաչապետին ի ձեռքն տան, իւր աղորիւրն յաւաղալան:
 Յան եւ սպա զմատանին, ի նորած կարողիկեօին:
 Դրեկով զայն միջոյ մատին, ետին զսղորն յիւրում կարգին:
 Հուսկ սպա տան զաւետաւան, սրագանին տեսն զխխան:
 տակն զսղորն որ զրեալ կան, յեպիսկոպոս ձեռնադրաբան:

7. — Էջ 359* լուսանցագարդ ծիրա-
 նեփառ խորանի մը տակ. — Կարգաւո-
 բորին. Աւրհուրեան լազաւորի լուս մե-
 ծի եկեղեցոյն Հոռվմայ * . — Յորժամ մա-
 ռանգատարքն և ժողովն ընտրեն զոր բար-
 քրացոյցունի թագաւոր. զան յարքունի
 ապարանն Արքիպիսկոպոսն, և եպիս-
 կոպոսունքն, և մատանգաւորքն, զգեստ-
 եալ և խաչիւք. ի խնդիր ընտրելոյն:
 Եւ կաթողիկոսն կենայ յեկեղեցին: Եւ
 ընտրեալն ունկայ հալաւ ձիաւորի, փի-
 լոն, քաղցիւր, և մանկէզ: Եւ աստիճա-
 նաւորքն, զունջուստապլն, թագաւորա-
 կան նշանուն, և թագադիրն՝ թագաւն,
 և սենեակայն ծաղկին, որ է Ֆրաւրտիւ:
 Եւ քաւորայն թագաւորական զգեստին:
 Եւ պապներն հանապոյին: Եւ մարաթախան
 զունջուստապլն նշանուն, պատեն զըն-
 տրեալն ի կանգուն հաղած. Եւ այլ յիժ
 ձորաւորն ընդ զրազէ, բոլոր ի կանգուն:
 Եւ պահնորդիրն այնոց ընդ զրազէ ի կաւ-
 րուն, և քտան թոյլ այլ ումեք մտանել:
 Եւ ասէ Արքեպիսկոպոսն ի վերայ րնտե-
 լայն զապարս:

Տը ամենակարաւ յամենայնի, որ զձա-
 ռայս քո ... պատշաճեցուցիր զայլ ի պատիւ
 թագաւորութեան: Տո՛ւր սմա բառ կամայ քոց
 կարկել զժողովուրդս որ ընդ ձեռամբ իւրով
 այստա պատուովս պահպանել և փրկել, զի մի՛
 շեռասցին ի նանապարհն արդարութեւ, ընտր-
 հաւք միամենի քոյ տն մերոյ յի քի, ընդ որում
 քեզ հաւք և հողոյդ քրոյդ վայելէ փաւ:

Յետ այսր առնուն զնա երկուք ի
 զղեատեալ եպիսկոպոսացն, որ մատուն
 ի նշխարաց սրբոց ունիցին ի պարանոցան
 իւրեանց, և ք. խաչս և աւետարանս և
 բուրուառք և լապտերս, և կրեթիկոսքն
 զգեստեալք. և այսպէս գնան և երգեն
 վերաձայն: Ահաւասիկ ես առաքեմ զհրեշ-
 տակ իմ առաջի քո որ հանդերձեցէ
 զձանապարհ(ս) քո առաջի քո: Եւ սաղ-
 մունն, Յնձազէք առ ած աւգնակ: Եւ
 զան մինչև ի դուռն տաճարին, և առնեն
 զնա զպիր: Եւ արեպիսկոպոսն ասէ զԱ-
 վարս զայլ: Տը ած որ ձանաչես զազգս
 և զցեղս մարդկան, զի ո՛չ կարեն ինք-
 եամբք միայ ըսց իմ և ո՛ւ աւգնականութիւ:
 Վասն որոյ աղաչեմք զքեզ, խոնարհեա
 ի մեզ, և զձառայս քո ... զոր ընտրեաց
 ժողովուրդս կալ առաջի իւրեանց՝ հաս-
 տատեա՛ քո աւգնականութեամբդ: զի
 կարաւ յիցի առաջնորդել նոցա ճշմար-
 տութեամբ, շնորհաւք տեղ մերոյ յի քի,
 ընդ որում քեզ հաւք և հողոյդ սրբոյ
 վայելէ ի փառք իշխո:

Եւ մտեալ ի տաճարն սուրբ. և
 երգեն ձայնիւ սաղմոս: Լուիցէ քեզ տը
 յաւուր անձկութեան ի լման: Եւ ի մէջ
 եկեղեցոյն զաղարեն: Եւ կաթողիկոսն
 տայ երգնուր ընտրելոյն ի վերայ սովո-
 բական իրաւանցն: Եւ զկնի տակ վկարա-
 վրս զայլ:

Աժ ամենակարաւ յամենայնի, տը
 երկնի և երկրի. որ զձառայս քո ... բար-
 քրացոյցներ ի պատիւ թագաւորութեան: Եւ
 զաւաւք զքեզ վասն սորա՝ փրկեա՛ զաւ յամե-

* Տեա Ստուան, էջ 372:

նայն նեղութենէլ զի լիցի հաստատի խաղաղութեան սուրբ եկեղեցւոյ։ և զաւրացի չբնորմաք քո՝ հասանել ի յախտեանկան խաղաղութեանց արախութիւն, շնորհաք սն մերոյ յի քի, բնդ որում քեզ հաւ։

Բնտ աւոր հանեն զփիլոնն։ և ձեռաւ ք եպիսկոպոսացն մտանէ ի խորանն։ և անկանի առաջի սրբոյ սեղանոյն մէկն։ և և կերիկոսքն երգեն զխեղանիայն կարծ. միայն զերկտոտան առաքեալսն, և երկտոտան մարտիրոս(ս) և երկտոտան կոյս. և երկտոտան խոտտովանոց։ և զկնի զայս ի նոյն ձայնն։ Զծառայս քո զայս աղաչեմք զոր բնորեցեր թագաւոր, ընկալ և յուր մեղս կամաք քո աւրնեա՝ և բարձրացո՞ղսաւ։ և զաղաչեմք զքեզ, կատարեա և յուր մեղս։

և ի նոյն յարեն ալլ երգ։

և եր լիզանիայն կատարի՝ յառնեն։

և ի նոյն եպիսկոպոսապետն հանդէպ իւր զընտրեալն։ և հաքցան զայս։ կամիս միայ ի սուրբ հաւատս որ է հաստատեալ ի կաթողիկէ եկեղեցոյ, և պահել զնոյն հաստատուն և սուրբ սրտիւ։ Պատասխանէ։ Այո՛, կամիմ։ Եպիսկոպոսապետն ասէ։ կամիս լինել պահապան սուրբ եկեղեցւոյ և ամենեցուն որ ի սմա ժառանգաւոր կերիկոսաց։ Պատասխանէ։ խնդրեմ։ Եպիսկոպոսապետն ասէ։ կամիս վերկն զստա և դատել թագաւորութեամբ որ յայ ի քեզ հաստատի, իրաւամբք, զոր հարքն քո արարին։ Պատասխանէ։ Բաւարի մ որչափ և ազնութեամբն այ զաւրանամ, և խոտանամ խոնարհութեամբ սուրբ եկեղեցւոյ և ժողովրդեանս զամենայն կատարել։ Իստնայ եպիսկոպոսապետն (առ ժողովուրդն) և ասէ։ Խնդրեմ և նկալ ի ներքոյ սորին իշխանութեան, որպէս խոտապաւն ձեզ պահել զձեզ, և ուղիղ հաւատով կամիք հաստատել զսորա թագաւորութիւն, և կատարք զսորա հրամանն նազանդաւթեամբ, ըստ առաքելոյն պաւղոսի. ամենայն անձն որ բնդ իշխանութիւն ի նազանդութեան կապցէ թագաւորութեանն, որ է ի պոլս ամենեցուն։

Բայնժամ կերիկոսքն և ամենայն ժողովուրդն բարձեալ զձայնս. Պատասխանեն երկոյս (այլուր՝ չորիցս) Այո՛, այո՛, այո՛, ամէն։ և առժամայն խոնարհ ընտրեալն. և սուս եպիսկոպոսապետն զաւրաքս զայս՝ և զոր տիրեա ամենայն թագաւորութեանց, աւրնեա՝ զսա թագաւոր մեզ։ և վառաւորեա՝ զսա ըստ նմանութեան ծաղկին որ ի Դաւիթայ պայծառացո՛ զսա զործովք իւրովք որպէս զպաւլի, զոր գտեր ծառայ քեզ։ Բարեբար տր տուր սմա զնորսն քո որպէս արարեր սողմովիք՝ դատել զժողովուրդս քո արդարութեամբ։ պարգեւեա՛ սմա միայ ի թագաւորութիւն իւր խաղաղութեամբ և ի պատիւ աւժութեան քոյ, և դատել զաղքատս քո իրաւամբք։ զսուրացո՛ զսա և զնազանդեալքս իւր քոյով ազնակաւնութեամբ յաղթել ամենայն թշնամեաց, պատուեա՛ զսա ի մէջ թագաւորաց ամենայն սզգաց։ տուր սմա արդարութիւն ի վերայ ամենայն ժողովրդեանս և սոցա կա՛ ի նազանդութի իւր միտքանութեամբ։ տուր սմա երկայնմտութիւն և խոտտութիւն ի դատել զժողովուրդս։ և զքո կարաւ ըրարձապցուցել զսա, պաղարբերել ի թագաւորութենէ իւրով զհաճոյս քո։ Հաստատեա՛ յաւիտեանս յաւիտեանց զզաւակ սորա, և զսա թո իւր որպէս զաւորս երկից։ որպէս զի կացեալ զժամանակս իւր արդարութեամբ, ի քնն ընկալցի զվերին կեանսց, և ժառանգել զյաւիտեանական արքայութիւնդ, շնորհաք սն մերոյ յի քի, բնդ որում քեզ հաւ և հոգւոյդ սրբոյ վանել քի։

Խաղաղութիւն ամ։ և երկ։

և ձ ամենախաղաղ, արարիչ ամենայն բարաւոց, հրամանատար հրեշտակաց, թագաւոր թագաւորաց, որ զծառայ քո հաւատարիմ զարբաւամ կարողացուցեր ի վերայ թշնամեացն, և ծառայից քոց մովսիսի և յետեայ ետուր հանճար՝ առաջնորդել ժողովրդեանն յնշնապատու որ ըրարձապցուցեր զպաւլի թագաւոր քեզ, որ ետուր սողմովին ընդարձակութիւն սրտի խոտտութեամբ։

յո՛ւր ար խոնարհութեամբ ազապանացա-
մեր որ վասն ծառայիս քո ... զոր ընտ-
րեցաք խոնարհութեան մերում թագա-
ւոր յաւել զմա զպարգևս հաստոց
արհնութեամբս։ և յե՛ր սմա հովանի
աջով քո և կարողութեամբս Հաստատեալ
զսա արհնութեամբն՝ որով արհնեցեր
զարքոյնս հաստատեալ՝ զսա խաղաղու-
թեամբն՝ որով պահեցեր զմովսէս զա-
րացի՝ զսա ուժեղութեամբն յետուայ և
մեծացի՝ զսա հեղութեամբն զսա թիւ Վա-
յելացի՝ զսա խառնութեամբն սողմով-
նի և յի՛ց հաճոյիք քո զի գնացէ
յառհնայն զործս արդարութեան ճանա-
պարհու և ոտք իւր մի՛ զայթակեցցի
դասախարակեցէ՝ զսուրբ եկեղեցի ժողո-
ւորականս որ կապեալ է ընդ ինքն խը-
րտալիս կարգելի և պահելի յերեսի և
յանիւրեւոյթ թշնամեաց ազնական յեր
սմա զաւարթեամբ քո՝ կայ ի պաշտօն
քո ըստ կարողութեան իւրոյ ուղիղ հա-
ւատով և ուղիղ մասաք խաղաղու-
թեամբ և միաբանութեամբ պահել զսիրտ
իւր հաստատեալ՝ զսա իշխանութիւն
ժողովրդեանս այսորիկ եւ փառաւորեալ
զսա սուրբ սիրով որպէս զի կարող
լիցի բարձրանալ և մտանգել զյաւիտե-
նական հայրենիսց սպասողինեալ զսա
ազաւարտաւ փրկութիւն ծածկեալ զսա
վահանաւ երկնաւորաւ եւ պահպանեալ
զսա զի այսու փառաւորաւ հասցէ
փառասցեալ բարեացի աշակերտ լիցի ի
վերայ ամենայն թշնամեաց իւրոց և
բերցէ զխաղաղութիւն և զօրախութիւն
սիրելեաց քոց անուամբ անդ մերոյ յի
քի որ աւերեալ զգլխիսն զարութեամբ
խաչին իւրոյ և իստիանեաց զթագաւո-
րութիւնն ստատանայի և բարձրացաւ ի
յերկինս յորմէ ամենայն իշխանութիւն
հաստատի և ամենայն փառք քաղաւո-
րաց մնայ որ փառք է խոնարհաց և
կեանք և փրկութիւն ժողովրդեանս որ
կենդանի է և միշտ ընդ քե՛զ թագաւոր
յաւառեանս յաւիտենից ամէն։

Եւ ապա ստեալ երկու(ց) եպիսկո-
պոսաց զձեռանէ նոյ իրեղոյն զարձուս-
ցեն զգլխն յարեմուտս ի ժողովսն և

զոչեցեն լաւո՛ւր ձայնիս ի լուր ժողովրդ-
եանն։ Ածային և երկնաւոր շնորհն, հեղ-
եալ աստանաւ ար առ ... կոչէ յաթոտ
թագաւորութեան տանս թորգոմայ և զար-
միս հայկայ, աւժանիլ ըստ նմանութեան
որդասաց։ կոստանդիանոսի, և թէ-զո-
սիցն, ըստ ընտրութեան արքայ եկեղեցոյ
և ամենայն ժողովրդեանն արձանիս ժո-
ղովն ալուպակն։ Աւանդէ և։ Ջնոյն երե-
կնեն։ Ապա վարձուցունեն ի սեղ։ Եւ կա-
րգիկոսն ասէ։ Աժ արարիչ արարածոց
աժ ստեղծաւ յաշխարհիս աժ որ արարեք
զմարդն ուղիղ իշխանութեան ...

Մենտ այսր եպիսկոպոսապետն աւ-
ժանէ արհնեալ ձիթով զգլխն նորա և
զկուրձն և զթիկունսն և զերկուս բա-
ղուկն խաչանման եւ ասէ զայս։ Աւժա-
նեմ զքեզ թագաւոր սուրբ իւղղիս յա-
նուն հաւր և որդւոյ և սր հոգւոյն ամէն։

Եւ եպիսկոպոսապետն ասէ՝ խաղա-
ղութիւն ընդ քեզ ժողով՝ Եւ (ընդ)
հոգւոյ քում։ Աւանդէ և զալիսն եւ ասէ։
Աւժանեմ զձեռս քո որ իւղղիս որով
ամանս թագաւորք և մարգարէք որով
ստումիլ ամ զգաւիթ թագաւոր զի այ-
սու արհնեալ լիցիս և հաստատեալ ար-
քայ ի վերայ ժողովրդեանս զոր աժ ետ
ի ձեռս քո հովուի ի փառս հաւր և որդ-
ւոյ և սր հոգւոյն և ասէ զալաւս։
Քո՛ւ աժ ամենայն զարութիւն և զո՛ւ
ևս որ փառաւորեալ զթագաւորս ... որ
արհնեցիր ...

Ապա առնուն զնա երկու եպիսկո-
պոսք և այլ սարկաւապք և տանին ի
սարկաւապարան։ Եւ զգեցուցանեն նմա
երախ կտաւի հանդերձ որպէս երիցու
և ապա մնաւս կարմիր փոքր սարկա-
ւապի և ի վերայ՝ սարկաւապի նոյնպէս
կարմիր պատուական պալլաք(կ) յայն
թեպանի և պատկոյծ։ Եւ նախ զմիտուն
լուսնով զգուշութեամբ հացի միջով և
աժեն զչորն ի սուրբ տեղիս ապա յետ
զգենյոյն առնուն զձեռանէ և խաչ առա-
ջի բերեն ոտաջի սեղանոյն եւ ասէ
Եպիսկոպոսապետն զաւանդութիւն և զորս
զկնի ի վերայ արեային։

Հետո՞ք սուրբ հոգւոյն իջէ ի վերայ քո առատագին այսու արնութեամբ: և բոտ որում մեք տնարժանքս կնքեցաք զքեզ սուրբ աւանութեամբ, լիցիտ և ի ներքայ աւանայ արնութեամբ հոգեւորաւ, և պարարեցիտ ներգործութեամբ Հնարաց Սուրբ Հոգւոյն. զի քրքեցիտ յամենայն չարէ, և միասցես ի րարի. Թաւթափեցիտ յանիրաւութենէ, և գործեցես զիրաւունս. խոտորեցիտ, ի չարէ, և արասցես զբարի. խնդրեցես զխաղաղութիւն սուրբ եկեղեցւոյ, և երթիցես դէռն սորին օւր զիդ հնգամայ. Հնարաւք ճեառն մերայ Յիսուսի Բրիտանի. որում վայելի փառք:

Այլ Ալկաթք՝ Աձ որ զարդարս փառաւորես, և մեղաւորաց ողորմիս: որ առաքեցեր զմիածին քո զնել զմեզ . . .

Յետ այսր առնուն եպիսկոպոսքն զսուրն վաղակաւոր, որով նանդերձեայ է կայ յիշխանութիւն ժողովոյն, եւ ասին՝

Մեզ՝ զսուրբ զայս ի ձեռանէ առաքելական աշտիանի աշարժան եպիսկոպոսաց(ս), և օգլաւ Թագաւորեսցես ի փրկութիւն սրբոյ եկեղեցւոյ, և ժողովրդեանս, որ ընդ ձեռամբ քո հովսէին: զոր զաւթի թագմաքն երզէ յիշխա՛ւ: ա՛յ զսուր ընդ մէջ քո հղաւր, և Թագաւորես այսու հշարտութեամբ: ղեղութեամբ եւ արդարութեամբ, և առաջնորդեցէ Այլ աջ քո, բարձրանալ օգլաւ ի վերայ անիրաւաց և անհաւանցի, զի սպասաւորելով այ յիշխմանդ արնութեան յայնչանէ՝ որք զչարն գործիցեն: և յորոց ու ունիցին գնատատ յի քի, փրկեսցեն՝ զսուր եկեղեցի ի նոցանէ, աւգնական լիցիտ ալրեաց և որբոց որ ի սմա՛ զի լիցիտ արժանի ժառանգել զԹագաւորութիւն անվախճան ընդ փրկին մերոյ, ընդ որում հաւր միանգամայն և հոգւոյն սրբոյ վայելի փառք իշխա՛ւ:

Յետ այսր գնեն ի սլարանոցն մանեակ, և ի ձեռն մատանի, և արձակեն ի վերայն փիլոն: և աս, եպիսկոպոսայեան առ քաղաւորն:

Ա՛ռ մատանի, առ հաւատչեայ արդարութեամբ Թագաւորութեան քոյ, զի այսաւոր արնեանայ եւ իշխան և Թագաւոր ժողորդեանս, հատատ(ա)յ լին և աւգնական քրիստոնէութեան և քրիստոնէից հաւատոյ, զի փառասիրեսցիտ ընդ Թագաւորին Թագաւորաց ի

յաւիտենական կեանսն, որում փառք յաւիտենաւ:

Տայ յաջ ձեռն խալ ի վերայ խրն. ձորոյ ոսկւոյ, և ի ձախ ձեռն գաւաղան. (զաւրուքիսն) և ի ծայրն ծաղիկ: և ասէ՝

Առ քաւազան դաւրութեան և արդարութեան: զարհուրեցուցիտ զանիրաւան, և առաջնորդեցես մոլորիւցն: և ձգեցիտ զձեռն քո ի վերայ ամբարտաւանիցն և կործանեցես զնոսա, և բարձրացուցիտ զխոնարհ, մտցես նոքաւք ընդ զուռն զոր ասաց տր մեր յս քո, ե՛ս եմ զուռն, ընդ իս եթէ՛ որ մտցէ կեցցէ՛: և նա որ է ծաղիկ ի տանէն իլի և անի զփական զաւթի, փակել զոր ո՛չ ոք կարէ բանալ, և բանալ զոր ո՛չ ոք կարէ փակել, լիցի գործակիւց քեզ, յարձակել զկապեայ ի սոսեւերաց մահու: և արասցես զսաքեզ քաւազան ուղղութեան և քաւազան Թագաւորութեան քոյ, զի սիրեսցիտ զարդարութիւն, և ատեցես զանիրաւութիւն, նմանութեամբ տն մերոյ յի քի, ընդ որում հաւր և սր հոգւոյց վայել է փառք իշխա՛ւ:

Յետ այսր եպիսկոպոսայեան հանդերձ եպիսկոպոսաւքն առնուն Զպսակն մեծաւ պատուով զնեն ի գլուխ նորաւ: և ասէ:

Ա՛ռ զԹաւգ և զպսակ Թագաւորութեան ի գլուխ քո, ձեռաւք նուառտ եպիսկոպոսաց, որով պայտառանաս շքեղալուք վայելչութեամբ յուրախութիւն և ի փառս: և լուեայ զբանս հշարտութեան հաւատացես խորհրդոյ քոյնն պատուոյս: քանզի որպէս մեք հովիւք եմք և առաջնորդք հոգւոց՝ նոյնոյն և զուր զատաւոր մարմնոց հրամանաւն այ: Արդ զարայիր և քաջ լե՛ր. փրկել զուր եկեղեցի յամենայն հակառակորդաց: և ի մէջ սորա կացցիտ տնտես իմաստուն: և յայտնեցիտ սիրաւոյ իրաւանց ժողովրդեանն՝ այ: և Թագաւորութիւնս որ տուաւ քեզ յայ խորհրդական արնութեամբս, ի ձեռն առաքելոցն և ամենայն սրբոց(ն)՝ լիցի քեզ առիթ պատկել ընդ փառաւորեայ վկայան յանվախճան կեանսն ի՛ փրկէն մերմէ յէջէ. ընդ որում հաւր և սր հոգւոյն վայել է փառք իշխա՛ւ:

Եւ հանցի նմա ստեճնութի զայն՝ Աւրնենցէլ զքեզ աձ և պահպանեսցէ՛ որ կացոյց զքեզ Թագաւոր ի վերայ ժողովրդեան իւրոյ՝ նոյն ինքն արասցէ և

Աղաւթ աւելային՝

Ան պարզեւեցէ թեղ ուժգնութիւն և կարգութիւն ի վերայ ամենայն նախապարգայ ջրի-տանէից, առ ի հաստատել զեկեղեցի խաղաղութիւն. որդէս զի մնացեալ ի թագաւորութիւնց, և առաջնորդեցեալ զարաց ջրի-տանէից աներկից յամենայնի. որով զանեցեալ զմարգարէ խաղաղութիւն, և ժողովեցեալ զյաւանդեալեան կեանս ընդ ամենայն թագաւորս բարեպաշտ յաւանդեալ յաւանդ:

Կասառումն պատարագի՝

Բարբար արած՝ զորս նազորդեցաք ի սօրբ պատարագ, յաւանդեալ ի մեղաց սօխալ զմարտեալ քա, և պատեցեալ ի կամս քա, և զգլխեամբ առաջնորդել ժողովրդեան: Զի մի լիցեալ յազմաւորաւ յաներևոյթ թշնամոյն, այլ յազմեցեալ քա նմա ի ձեռն տեղ մերոյ յի թիւր զնեաց զմեղ իւր սօրբ արեամբն: Ընդ որում թեղ նաւ և որ նորոյց վայելէ փառք իշխանութիւն և պատ:

Եւ անեն յեկեղեցոյն, և հեծանի թագաւորն ի ծածկաւ երկուս, և սպարապետն հեծանի միայն առաջի թագաւորին և նշանակն արքունի ի ձեռն իւրում: Եւ թագաւորն յաջ զիւ թագաւորին ունեցով զմեւ թագն ի ձեռնէն: Եւ սենեակայն՝ ի ձախ զեկն, և պառկիւն զկնի նորա, և ջամբոյն զկնի թագաւորին թրքամբ: Եւ մարաֆախտն ունեցով զնշանակ զունդուստապիւն զնայ առաջի նորա, և այլ լիճ ճորտերն թրքամբ պատեալ զթագաւորն: Եւ ամենայն երգովք և փառադարդեայք զան յապարանսն արքունի, և մտեալ ի ներքս՝ նստի թագաւորն յաթոս թագաւորութեանն: Եւ աշտիճանաւորքն կանգնին ընդ յաջակողմն և ի ձախակողմն, և զունդուստապիւն նշանակն հանդերձ առաջի թագաւորին, և մարաֆախտն առ զորան նշանի զունդուստապիւն: Եւ յորժամ կամենան սեղան բերել, նա առաջ համանք սենեակայն՝ ջամբոյն առնուլ ջուր և խրով ձեռամբ լնուլ ի ձեռս թագաւորին: Եւ յորժամ զնի սեղանն՝ նա վստահ(ն)նայ սենեակայն զձաղիկն ի լիճ ճորտ մի պատշաճաւոր, նշանակ և թագաւորն զմեւ

թագն, և զունդուստապիւն զնշանակ թագաւորին յապարախտն, և մարաֆախտն զնշանակ զունդուստապիւն յառաջ յառաջ, և նստին ձախակի, և սենեակայն և պառկիւն սպասաւորն ըստ իւրեանց առախճանին: Եւ յորժամ կատարի ձախակմունն, զա՛րձեալ կանգնին աշտիճանաւորքն որպէս յառաջ զրեցաք ըստ իւրաքանչիւր զործոյն, և կատարեն ուրախութիւն պատշաճաւոր մինչև զինն վամն:

Եւ յորժամ կամի թագաւորն փոխել զթագաւորական զգեստն, զայ զունդուստապիւն և թագաւորն և սենեակայն մեծարեն զթագաւորն և երթան առաջի նորա մինչև ի վամբուն, և վամբոյն կենայ ի վամբուն և ուն(ն)նայ զգեստն: Մտանեն (և) այս զ աշտիճանաւորքս եւ փոխեն զզգեստ թագաւորին և զթագն և զառնան առաջի թագաւորին մինչև յաթոսն, և նստի թագաւորն որպէս և կամի: Եւ առաջի զան եպիսկոպոսքն և կլերիկոսքն և կատարեն զժամ երկուսին, յարքունի եկեղեցին, և բերեն սեղան, և կատարեն որպէս վերոյ զրոյճ է, և մտան թագաւորն և թագաւորն յառաջին: Եւ շնորհ զերիւարն թագաւոր և տան ձիւքն, թէ՛ ոսկի և թէ՛ արծաթի զունդուստապիւն, և տանալն լիւն մարաֆախտն, և զունդուստապիւն զիւր երկուսն շնորհ մարաֆախտն, և մարաֆախտն զիւր երկուսն առաջ յառաջին, և թագաւորն շնորհ հալա և զառաջի ոսկի թագաւորին, և սենեակայն զսենին յոր և ձախակ թագաւորն, թէ՛ ոսկի և թէ՛ արծաթի, և զպապին: Եւ ջամբոյն զպապին և թէ՛ արծաթի, և պառկիւն զվորսն և զքանստիւն, թէ՛ ոսկի և թէ՛ արծաթի, և այլ լիճ ճորտերոյն և զորձաւորսն առաջ շնորս ըստ կամաց իւրոց: Եւ զիսեղ պարտ է, զի թագունին ընկի՛ր է թագաւորին եւ մի՛ մարմին եւ թագակից, վասն այնորիկ պարտ է աշտիճանաւոր տիկն(ն)նայ սպասաւորի ձմա եւ առնուլ ի ձման շնորս որպէս իւրեանց արքն ի թագաւորէն, զի եւ նոքա մի՛ մարմին եւ ըստ աշտիճանաւորացն այ

աւրիտաւքն իսկ վաղիւն զան յարքունիսն իշխանքն եւ տիկնայքն եւ սպասաւորսն իւրաքանչիւր զործովն ուրախութեամբ՝ աւուրս որչափ եւ կամին. բայց զրեմք որ պատշաճն ր աւր է :

ՅԵՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ՝ բազմութիւն եւ սակաւն կը պակսի զլիսաւոր յիշատակարանը :

Ա. — Էջ 126՝ ստորին յուսանցքին վրայ. — Զեռքն այն չորանաւ, եւ աչքն կտրանաւ, ո՞վ որ որ ի սր զորոցս պարապ աղօղիքն զրիչ գնեցով՝ այլ որիչ իրմէն ի գտաւ րան զրէ, յանցեցնաւ ընդ կապանաւք եղիցին :

Բ. — Էջ 135՝ առաջին դրէն. — ի թուականն հայոց. ԶԻ. (1311) յամսեանն սեպտեմբերի ի մի եղև սինհոդոս, հրամանաւ սրբաւնեայ եւ երջանիկ կաթողիկոսին հայոց մեծաց ևն Կոստանդնույ. յեկեղեցիս որ կոչի սլ. սոֆիայ, հարցաքննութիւն եւ հրաւէր եղեալ յածաւէր եւ պիսկոպոսաց, եւ ի սրբաւէր քահանայից եւ սարկիսագաց. սրբաւնեայ եպիսկոպոսըն Զանդեմ Տէր Ասեփանոս : Արեւիսկոպոսն Տաւադնի, Տէր Յովաննա : Եպիսկոպոսըն Աստուտ, Տէր Ասեփանոս : Եպիսկոպոսըն յիկոնիոյ Տէր Սարգիս : Որոց ի միասին մողովեալ քննութեամբ եւ ընտրութեամբ հրաւիրեցին արժանապէս զԵրվար Բանունայ յեպիսկոպոսութիւն սպանաստ :

Չայս զրէ խաբատաֆիւսէն եւ ձեռնադրեն եպիսկոպոսինն, ապա յետոյ տանին ի կաթողիկոսն եւ նա ձեռնադրէ նա յետոյ :

Գ. — Էջ 136՝ զատարկ էջի մը վրայ. — ի նուստ ի Թորոս Կրկն (կարմիրով) Սրայի նրասաւ յաթոս հրպտե ի թրկս հայոց. ԶԴԷ (1548) փետրվարի մը. աւրն զ չրթի :

Ի նուստ եւ անպիտան Ագուրիայ վրդապա Ջուղայեցի, չնորհաւքն այ Կրկն նստաւ յաթոս հայրապետութե Սրայ. ի թվկն հայոց. ԹԼԳ (1584) փետրվարի Ի. եւ աւրն զ չրթի Դեանդեանց տաւնի մեծ քարեկեղանին :

Եւ նուստ Ավնեն վրդապա Անրրայի չնորհաւք եւ սորմութիւն այ նրասա :

աթոս հայրապետութե Սրայ, ի մեծ թվկն հայոց. ԹԼԼ (1601), զկար հոռոմոց, ի. աւուր կրկնի :

Եւ նուստ Սիմեոն կրկնարս սեփապոսի. չնորհաւքն եւ ողորմութե այ նստա յաթոս հայրապետութեան Սրայ, ի մեծ թվկն հայոց ԹԶԻ (1633). ձեռամբ նուստ . . . (չարունակութիւնը՝ միկ տող ծածկաղոր եւ անհասկնալի) :

Դ. — Էջ 210՝ զատարկ էջի մը վրայ. — նուստ խաչաուր կրկն նստաւ. յաթոս հայրապետութե ի Սր թվկն Թ (1551) :

Եւ նուստ խաչաուր կրկն նստաւ յաթոս հայրապետութե Սրայ. թվկն ԹԹ (1560). փետրվարի. մի. փետրվարի. զ. թվ ԹԼԳ (1584) առ քս փոխեցաւ, որոյ յիշատակն անութր եղիցի. ամէն :

Եւ նուստ Տիւառուր կրկն (սրբաւ) նստաւ յաթոս հայրապետութե. Սաւ. թվկն. ԹԼԷ (1586) մարտ ամսոյ. ի.

Եւ նուստ Բեքիացի Պեդրոս կրկն նստաւ յաթոս հայրապետութե ի Սիւ թվկն ԹԶԼԷ (1608), ապրիլի. ի. Թ. որ հինգ չարթի :

Եւ նուստ Թորոս Կրկն Սրեցի՝ նրասաւ յաթոս հայրապետութե. ԹԼԼԳ (1784), եւ փոխեցաւ առ քս ԹԼԼԷ (1796). սեպտ. ի. յարն : որոյ յիշակն օրհնութր եղիցի :

Եւ նուստ Կիւսկոս Կրկն նստայ յաթոս հայրապետութե. որ եւ եղբոր որդի, վերոգրեալ Թորոս Սրեցն կթղկին : ԹԼԼԷԶ (1797) փետր. մի. յաւուր Տոննց առաջի :

Ի ԹԼԼԷԲ (1803)՝ չոգայ ի սր եւմ. զ. եպսոք եւ զ վրդապոս. զ. քահանաւ յիւք. եւ. եւ. սպարոք. անտի եկի ի բեքիա սիր բիւր :

Ե. — Էջ 357. — Զերջանիկ սուրբ հայրապետն հայաստանեայ զՏէր Կոստանդին զատաղաւ զ սորին՝ յիշեալիք ի յս պատահաւ զք սմին :

Զ. — Էջ 434. — Եւ նուստ Կոստանդին Կարողիկոս զատայ զչարապրութիւնս հայրապետացն հայոց զրեալ ձեռամբ սուրբ հարն մերոյ Դեմսիսի առեպիսկոպոսի Տաւադնի, եւ ետա զրեւ ասաւ. Որ է այս : Ա. ԹԼԹ (1610) :

ի մեծ թուիս հայոց Պիթ (1380) ա-
մի. յազատուս ամսոյ մե. ի չորեքշաբ-
թի աւր. հանգաւ ի քս պատուական հայ-
րապետն Հայոց Տր Կոստանդին երկրորդ
Լամբրոնայցիին. որոյ յիշատակ նորին
աւրնեւթք եղիցի:

Է.— Էջ 435.— Եւս Լեւոն քաղաւոր
հայոց, որ կամաւքն այ լինելոց եմ թա-
գաւոր Հայոց, խոստանամ, ուխտեմ, և
եղրնում առաջի այ և երանելոյն սրբոյն
Դերգորի Լուսաւորչին. որ լինիմ ես յայ-
ամհետէ պահապան, և զերծանող քահա-
նայապետին՝ և սր եկեղեցոյն Հայոց և
ամն կղերիկոսաց նորայ, ի յամն կարիս և
ի յազատու իւր, պահելով և խնամելով
զհայրենիս, զպատիւս, և զիրաւունս
նորա, որչափ կարողացայց ազնեւթքն
այ ըստ զիտուիե և կարողութեն իմոյ
ուղեղ յատակ հաւատով, այնպէս ած ազ-
նէ ինձ եւ այս սր աւետարանս այս
Գ հետ կրկնէ:

Նուաստս յոճանես կարողիկոս նրա-
տայ ի յաթոռ հայրապետութե, ի թղկիս
հայոց՝ ՋԼԵ (1486):

Նուաստ Ռենս Կրկոսոս րուկուրու-
ցանկն Նստայ ի յաթոռ հայրապետութե
ի թղկիս հայոց ՋԼԸ (1489) Յունվար ամ-
սոյն ի գ Լեւր չորեքշաբթի . . .

Ը.— Էջ 436.— Նուաստս. Յովնս
Կրկիւ ամ հայոց. Նստայ յաթոռ Հայրա-
տութե, ի Սիս քաղաք թղին հառց ՋԷԻ
(1525) մայիս ամսոյ. ա. սրն. րչի:

Երթայ մագդաթին ի Վեւմու առ
կաթողիկոսն ամենայն ի Տ'Եր Կոստանդին.
ի րուստայ Եպի իրաւոյ:

Նուաստ Սիմեոն Կրկիւ Ջերունցի
Նստայ յաթոռ հայրապետութե, ի Սիս
քաղաք թղին. Հայոց ՋԶԸ. (1539)
Ապրիլ է. սրն. ք չթի:

Նուաստ. Ղազար: Կրկիւ: Երկրորդ
գերունցիս Նստայ. յաթոռ հայրապե-
տութե. ի Սիս քաղաքին որ եմ հար եղ-
բար որդի. Սիմեոն. Կրկիւ. . . թղին. Հա-
յոց ՋԴԴ (1545) յիշեցէք ի յազատութս ձեր:

Թ.— Էջ 437.— Դ Վս ամման կրգ-
կրսացրն:

Նախ՝ զի սաւ ոտ րինեալ պատմու-
թին. թէ Զեփ (1268) հայոց թն (?) ի մա-
մուսիայ աւծեցին զյիւր կրկիւ: Բոյ գիւնու-
իայ մկնչն սաւ, այսպէս աւծանեն զեպս.
և զհպս յակուկ ի վր եպին սա է. Դոյ
վանական պատմագիրն զրէ թէ. զպետրոս
պտրիգն Սարգիս կրկիւսն ի կենդանութե
իւրմ աւծեալ էր իւրմ ձեռս քնն Դոյ.
Հմբձման քչն սաւ. թէ Քո նի սրեալ
և ձեռնադրեալ պատմաքեալն, և արար
զնս կրկիւսնս, և ապա յղեալ զհիւր
սր. վս յն պոճոխն մեք այլ սրնեմք
յոջ և սամք գատիւնս, և յստոյ աւծա-
նեմք մեռնով. եղ թմ պատմութին զրիւ,
թէ բմն եպս աւծանեն, կրկիւս րո (?)
(կրնայ կարգացելու նաեւ ամ) հայոց (տա-
րեր զրոյ և Նատրով՝ կամ Զ կամ Գ) աւծա-
նեն զգաղաթին խչանման միտունսն սր.
մին քաշնն գիտայն ի ծոցրակէն մի քայ
ի քթին վերս ի ձկուն, ու ա. ակրն-
ջէն տակոցն ի միլիւն. Այլ և րորի
պատի ձկուն ի յաջ ակունջէն ի ծոճրա-
կին վրայէն ի ձախ ակնիւն տակուցն
մինչ ի քթին վր:

Ժ.— Էջ 438.— Ժառք այ և սաւ
գիւր ր աղթին որ է ամմանն եպին.
ապա զանունն զձուցնէ. այ զեպն կրկի-
ւս. սաւ. և յստոյ զաջ րութն. և զերին
աղթին. ստն ի ձեռն ամէն եպին ի ձեռն
րոր զլիս զիւն. և սաեն զնր աղթին ստն
զկնիւն որ է մտնին կրկիւսութեն զնիւր
ի մտն ի միջինն, և սաեն զզնր աղթին
ստն զաւե, և սաեն զզնր աղթին այլ:

Եւ որ ամքն աղթինս է հպս ա-
նէքին. առց զիւս և կրգաս Եւ զպոլն Յկլ
վղպրս յիշեցէք որ զսք գտաւ և չրգրեցի.
թէ հաւանիք ընկրկաւ. և թէ ոչ նոյ զուք
ոչջ կեցիք, և այն րաւ է:

ԺԱ.— Էջ 1.— Երկրորդ յառա-
րիչ Հայկազանս ազգիս Տր Կոստանդինն
զանարծան և զմեղաւոր ծառայս ձեր
զկաղմոց սորայ զՎաւրիկոս յիշեաւ առաջի
Քի Տն մերո:

ԺԲ.— Նոյն անդ.— Այլ և զիւս
զանպիտան ծառայս այ՝ զգիւրջին կաղ-
մաւղ սորայ՝ զնուաստ հոգս զվրտաւորս
երեց յիշեցէք առաջի րեմին, Քի:

Լնդ առաջին, և ընդ միջին աշխատողացն ի ար գիրս նայ և դիւ՝ ըզվերթին նաւղեայ ձնունդս եկզցոյ զՅովհաննէս վրդայաւ, որ և ողորմութն ալ կըլկս. Աղաչեմ յիշել ի ար և ամ ողորմի աւել:

և ամ ձեզ ողորմեսցի ամէն: ԹԵՆ (1606). ԹՎԻՆ կզմցի:

ԻՍԼԱՄ.— Իճուէի նիւթերուն չափերուն կամ կշիռներուն մէջ օ կը նշանակէ հինգ տամ:

3.— ԹԱԻՐԻՉՈՒ ԹԻ 66 ԱԵՏԱՐԱՆԸ *

Հին թիւ՝ չորսի

ՁԺԸ — 1469

ԹՈՒՂԹՔ՝ 252.— ՄԵՆՈՒԹԻՒՆ՝ 16×12×4 հրդ. — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ երկսիւն. — ՆԻԻԹ՝ լաւ յլկած քույր, պեղնաւկ. — ՏՈՂՔ՝ 21.— ԿԱԶՄ՝ կարմիր քույրէ երեսով խաւաւաքեայ, նոր. — ՄԱԳԱՂԱԹՆԱՅ ՊԱՀՊԱՆԱԿՔ՝ չկան. — ՀԱՆԳԱՐԱՆՔ՝ լաւ պահուած, սկզբնական կաշեայ կողմեր ինկած եւ ի նորոյ կազմուած. մաշած բորոններ պանակի ձակ կտրուած, լուսանցքի զարդեր վնասուած: Չորս աւետարաններն ու ունին իրենց մանրապատկերներով թիւներով. ստորին լուսանցքներով վրայ կան համաքարտի համաքանիւրեր, սեւ ու կոկիկ գրով: Չորս աւետարաններն ալ լման են, ինչպէս նաեւ յիւսակաւարներ. — ԳԱՏԱՐԿ ԹԵՐԹՔ՝ չորս թեր սկիզբն ու վերջը. — ՍԿԶԵՆԱՏԱՆՔ՝ իւրաքանչիւր խորանագարդ էջի վրայ, մարդագիր, կենդանագիր եւ քոչնագիր, վայելուչ նկարչութեամբ. համարներն ունին կտրուողով յաջող երկարագրեր. — ԳԻՐ՝ սեւ մեկանով ընթիւ բոլորգիր — ՎԵՐԱԳԻՐՔ՝ իւրաքանչիւր խորանագարդ էջի վրայ, միւս երեքական տող. առաջինը զարդալիւր, գունագարդ, յաջորդական տողեր կտրուողով եւ մանուշակի կտրմի երկարագիր. — ԼՈՒՍԱՆՑԱԶՄԱՆՔ՝ չորս մեծ, իւրաքանչիւր խորանի կից, զարդարուն: Ներքին բոլոր լուսանցագարդեր սովորական ժօթիքներ, կտրմիքի եւ լուգուարի ծաղկումով. — ԽԼԻՄԱՆՔ՝ չորս հաւ, չորս Աւետարաններու քսկիցր, էջ 1, 139, 229 եւ 383, բոլորն ալ հայկական եւ պարսկական ժօթիքներով յաջող ծաղկումներ, լազուարդ յաւակի վր-

ւայ, մեծ ու փոք վարդեակներով. — ՆԸԿԱՐՔ, ՄԱՆԻՄԱՆԿԱՐ ԵՒ ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ՝ էլ պակասին:

ԳՐԻՉ՝ Անանիա աբեղայ. — ՍՏԱՌՈՂ՝ Ասեփանոս հնչ. — ԺԱՄԱՆԱԿ՝ ՁԺԸ (+351) — 1469. — ՏԵՂԻ՝ Հերմոնի վանք. — ԾԱՂԿՈՂ՝ անյայտ: Չեռագիրս 1926 մարտ 6 ին նուէր տրուած է Լոնսոնի Ա. Սարգիս Եկեղեցւոյն, Խաչիկ Խան Սարգսեանի կողմէ:

Մատենան է Աւետարան, Թղթեայ, Նկարուն, ուր կան չորս աւետարանները լման. կը պակսի ժիւրք կնիչն չնացելոյ՝ մասը:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ՝

Ա. — Էջ 500 (Գլխաւոր յիւսակաւարան) — «Փառք անեղ բանին աստուծոյ, երիցն ի միւս կասարեայ առանձնաւորութեամբ. և միւս որեայ քստ աստուածութեան, եռաչաչ...»

Եւ ա՛րդ գրեցաւ սա ի թուարեւութեան Հայոց, ՁԺԸ, (1469) ի հայրապետութեան տնայնաւորութեան: Գրեցաւ սուրբ աւետարանս ի վանքս Հերմոնի քնդ հովանեաւ սուրբ լուսաւորչիս եւ սուրբ յակոբիս եւ սուրբ սեփանոսիս. և սուրբ վարդապետացս որ աստ կան հանգուցեայ, և ի յառաջնորդութեան սուրբիս Բաբունապիսիս: Չեռամք սուտ յանուն անանիւսի՛ գրչի. որ անուամբ (Բ)ս միայն խաբեղաւ և ոչ գործով: Արդ ամենայն ոք բարոյ ցանկայ վասն սիրոյ արքայութեան որպէս

* ՏԻՄ Բագրատիկ. 1934, էջ 348.

գրչութեան, գումարաւի բնելով էջերն ալ, սեղ սեղ անընթեռներէ. — ԳԻՐ՝ սեւ մեղանով մանրիկ բոլորգիր. — ՎԵՐՆԱԳԻՐՔ՝ երեւական սող բոլոր խորաններու ձակ: Առաջին սողը գմայլիլի քոչնագիր, ծաղիկեկար ոսկի յասակի վրայ, նուրբ և յաջող, երկրորդ և երրորդ սողերը երկարագիր, առաջինը լազուարդ, երկրորդը՝ կամրաղեղ: Այսպէս չորս Առաքաններու վերնագիրները յար և նման իրարու, կը կազմեն գրչութեան զարդագրութեան ամենայաջող մասը. — ՍԿԶԻՆԱՏԱԿՔ՝ բազմաթիւ, ո՛չ միայն չորս առեւտրաններուն սկիզբը, այլ և ամբողջ հասորին մեջ: Մասքեոսիք սիրուն մարդագիր մ'է, ծիրանի պարեգօտով, գլուխը *Նիմրուս*, ունի երկնագոյն երկար շաւիկ և ոսկեայ գօտի: Աջ ձեռքին մեջ բռնած է գալարափողը, զոր կը շփորէ ձախովը առեւտրանը բռնած է: Մարկոսիք, էջ 179, կենդանագիր է, հանցիպական գոյգ մը վագրեւ, ոսկեգոյն, նուրբ վրձնով: Ղուկասիք, էջ 275, լեզակազոյն շատ սիրուն վրձնագիր մ'է, իսկ Յովհաննէսիք՝ ծիրանեփառ քոչնագիր մը: Ներին բոլոր սկզբնաշառիքը ներքեանց և գոյեղգոյն քոչնագիրներ են, համարապլուխները ունին ոսկի և լազուարդ երկարագիր սկզբնաշառիք. — ԱՌԻՍՏԱՆՅԱԶԱՐՔ՝ ո՛չ միայն խորաններուն կից, այլ և բովանդակ հասորին մեջ, գունագեղ, գանգան մեծութեամբ իրարմէ գեղեցիկ, լուսավայլ, այլազան *մօթիքներով*: Չորս խորաններու լուսանցադարերը կոնաձեւեր են, կապոյտի, ծիրանիի և ոսկեայ գեղեցիկ համադրութեամբ, չորսն ալ գրեթէ նման իրարու: Ներքին լուսանցադարերը, թիւով 137, թեւ սովորական ծաղկումներ ունին, բայց շատ յաջող են իրենց նուրբ վրձնովն ու գոյներու ներդաշնակութեամբ. — ԽՈՐԱՆՔ՝ թիւով 16 հատ, հայկական զարդանկարչութեան գմայլիլի նմոյշներ: Մասքեոսի խորանը, յէջ 39, ունի կոնաձեւ բայց նական, քնափ ոսկի յասակի վրայ սիրուն քառանկներ, ներքին հաշակաւոր վարդեակներով: Վրան բիւրեղեայ ջրամանը, երկու կողմը խառակներուն, քերտօտնէ գունաբաւ: Մարկոսիք, յէջ 179, նոյնպէս կո-

նաձեւ բայց նական: Վարդագոյն ծանկան և երկգի մը մեջ և ազնիւ ոսկի յասակի մը վրայ կը ծխան հեռգնեռ մեծցող երեք գոյգ գուարը վարդեակներ: Վերեր խառնափ գոյգ մը խառնով: Շա՛ս աւելի սիրուն է Ղուկասու Առեւտրանին խորանը, որուն ոսկի յասակին վրայ կը ծխան խառնաձեւ խառն վարդեակներ, հնօրեայ գոգի մը պատրանքը ձալով պահ մը: Վերեր գոյգ մը կանաւուններ: Յովհաննու յասակի խորանը, յէջ 431, նոյն է քէ՛ գոյներով և քէ նկարով: Մրաձեւ տերեւիկներու վրայ բացուող կակուղներ, վարդագոյն երկզգարի մը մեջ: Նուրբոսի և Կարպիանոսի յաջող մանրանկարները, սկիզբի 10—11 հանգիպական էջերուն վրայ, դեմքի և զգեստի սիրուն նմոյշներ են: Համաձայնութեան ծախսակները զարդարող շատ խորաններ, թեւ խոնավութեան ազդեցութեան ձակ էջ մը գումարաւի, բայց կը մնան հայկական զարդանկարչութեան գեղեցիկ նմոյշներ. — ՆԿԱՐՔ՝ չորս հատ միայն, չորս Առեւտրանիներու յատուկ առաջինը, էջ 38, Մասքեոսն է, նստած դիրքի մեջ, կապոյտ պարեգօս և մանուշակի կարմիր փիլոնով, գլխուն վրայ ոսկեղեղ *Նիմրուս*: Աջ ձեռքով ցոյց կուտայ ձախով բռնած և իր կողմէ խմբագրուած Առեւտրանը: Մրահը կը ներկայացրէ գոյգ զանգակաւունով զմբբաւոր սահարին ու կից վանին գաւիթը: Մարկոսի նկարը, յէջ 178, աւելի յաջող է, նրաւ է դամասկեան լայն արծաթի մը վրայ ու մերկ ոտները կը հանգչին ոսկեյառակ ծիրանեղոյն լայն արծաթի մը վրայ: Հագած է կանանչ պարեգօս ու կարմիր շաւիկին օձիքը կ'երեւայ ոսկեղոյն հարուստ փիլոնին ձախին: Դեմքը շա՛ս յաջող է, գլխուն վրայ *Նիմրուս*: Խմբագիր առեւտրանին աջ ձեռքով բռնած փետուրը նով դրուած քանաքանակին մեջ է, իսկ ձախով բացած է գրուած Առեւտրանը: Բիւզանդական զմբբաւոր և գոյգ առեւտրակով եկեղեցին, իր սխալաբան գաւիթով կը ներենէ առեւտրանիչը: Շատ գեղց իր առեւտրանը քնց հովանաւ եկեղեցոյն: Նկեղեցոյ և ատուր կից մեծ վանքի մը նման գաւիթի մը մեջ է Ղուկաս, յէջ 274,

հազամ ձիւանեղոյն պարեգօս, զոր գրեթէ ամբողջովին կը ծածկէ մօր կանաչ ասեղանկար հոխ փիղոն մը: 'Մեմբ' պայծառ է, զոհունակ, յաջող նուրբ գիծերով եւ ոսկի *շիւթուսով*: 'Գոհունակ անո՛ր համար որ 'Ղուկաս լրացուցած է իր Աւետարանը, փառակազմ եւ զոյգ վիճակով բրոնձած իր ձեռներուն մէջ եւ զլամ սիրտին վրայ: Մերկ ուներուն ճակ կարմիր բազմակ: 'Քովը գրչութեան յասուկ ա՛յ մի առարկայ չեղեաւ: Տարբեր ոճի է Քովհաննու նկարը. ան ճանաչի մը գալիքը չէ բնագած, այլ հաւայրը, ուր առանձին է սակայն, առանց իր օգնական 'Պրոխորոնին, առանց խորհրդաւոր ձեռնին, այլ Ա. Նոգոյ նշանակը միայն կ'առաջնորդէ իրեն: Նշանակին հազամ է կապոյ՝ ներհնոց, ծածկուած գրեթէ ամբողջովին ձիւանեղան փիղոնով, ու մերկ ուները թաւեայ բազմակին խել, կը հանգչին ժայռի հաւերուն վրայ: 'Իմքը գեղեցիկ, յաջող, իր ալեւորուն մէջ նոյնիսկ, ու հանդա՛ռ՝ ոսկեղելի *շիւթուսին* ճակ: Քառայրի մոռյին մէջ այս բոլորը կը գեղեցկանան ազկայն: Լա՛ւ պիտի ըլլար 'Խամակեան ճոխ արտոնին խել հաւ գանգուածի մը վրայ նստած ճեսնել սուրբը: Հեռուն կ'երեւան կապուսակ ծովն ու եզեքի բնակութիւնները: Չորսն ալ յաջող են, իբր նկար, ու գեղարուեստական նոխտութեան սեւնչիկ հանդիսարան մ'է արդարեւ հասորս. — ՄԱՆԿԱՆԿԱՐՔ՝ թիով 82 ճառ, կը կազմեն ռա՛ս յաջող, նուրբ եւ արտայայտիչ հանդիսարան մը, բոլորն ալ արտաքին յուսանցներու վրայ, եւ բոլորն ալ աւետարանական դրուստներ, ներդաշնակ՝ միջանկեալ նոխ յուսանցազարդելու հետ: Բոլորն ալ հայկական մանրանկարչութեան սեւնչիկ նմոյսներ են, եւ զժբխաբար անկարելի է բոլորին ալ առանձին նկարագիրը ճալ: Արուեստագէտ մանրանկարիչը իր կարելին րա՛ծ է այլման նուրբ վրձնով մանրադիւզ դեմքի գծագրելու, ամենուն մէջ կեանք, լոյս եւ ստուեր դնելով, զնահաճելի յաջողութեամբ մը: Յիսուս խրաւան դեմքն է այս բոլոր շնորհալի մանրանկարներուն մէջ, զիստն վերեւ բիւզանդական *շիւթուս*, լիւսակի զոյն պարեգօս,

վարդագոյն ծաղկեկար քիկնոց, ուները մերկ: Իսկ Յիսուսի հետ այս մանրիկ նկարներուն մէջ մանողները, բոլորն ալ ժամանակի տարեկներով, ըլլան առաջնայն, կոյրեր, կարդացող դպիւրներ, կաղեր կամ անդամալոյձներ, իրարեւ կիներ կամ մախառներ, այնպիսի յաջող դիմագծութիւններ ունին, որոնք կարծես կը խօսին Քրիստոսի հետ: Էջ 203, Հեռոյ գիւնուորի մը խկասիւզ մանրանկարն է, առեւտարներ, կարմիր գլխանոցով, կապոյճ տարածով եւ վարդագոյն գոլպաներով. ու՞ր ձեռնին մէջ բռնած սկուտեղով Քովհաննու պոլլը՝ Հերովդէսի ճանելու դիւրի մէջ: Բոլորն ալ աշխատ: Մանրանկարիչը, հաւանաբար ներհնուած Տասը 'Պատանաց առակի խորհրդաւորութիւնէն, զայն առանձինն մանրանկարած է, յէջ 147, ոսկեղելի յասակի վրայ, 10×7½ սնկմ. մեծութեամբ: Մանրանկարս կը ներկայացնէ հարսանեկան նոխ ապարանքի մը ոսկեկիւս դուռը, փակուած վիճակով, որուն առջեւի մարմարեայ առաջին աստիճաններուն վրայ կանգնած են, իրարու յետեւ հինգ կոյսեր, մարելու մօտ միակ ջահ մը (torche) բռնած: Բոլորն ալ կը զարմանան դուռը բացուելուն: Վե՛րը, սակայն, իմաստուն հինգ կոյսերը, բոլորին ձեռքը վառուած մոմեր, կ'ընդունուին նրկեաւոր փեսայէն: Ներքին մանրանկարները ալ ինչ յաջող են տակայն այս մեկին: 'ԿԻ՞՞՞՞՞՞ Քովհաննէս. — ՍՏԱՅՈՐ՝ անձնագոր. — ԺԱՄԱՆԿԱՐՔ՝ ԻՆՆԷ (— 1658). — ՏՆՂԻ, ՄԱՂԿԱՐՔ՝ անյայտ, Յիւստակարանը հեռուած ըլլալուն: Չեղանգիս այժմու տեւն է 'Կեր. Տ. Նոյեմ Արեւիկայ. 'Պատան:

Մատենան է Աւետարան, մագաղաթեայ, նկարաւն, հարուստ, սիրուն մանրանկարչութեամբ:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐՔՈՒԹԻՒՆՔ՝

Ա. — Էջ 541 ('Կիսաւոր յիւստակարան) *մէկ ու կէս սիրանակ, գրեթէ ամբողջութեամբ քերտած.* —

«Փառք, ամենասուրբ հորորդութեան հօր և որդւոյ և հոգւոյն սրբոյ սպժմ և:

Արդ գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի ... սայ (չի կարդացուիր) ի թուարեւորու-

թեանս Հայոց ԹՃԷ (= 1658) և ի յառաջ նորդոյ թեան Տեառն Յակոբայ (sic): Արդ աղաչեալ զամենեանս վասն սրբոյն Քրիստոսի, որ հանգիցիք մաա ընթեռնելով և կամ ուսմամբ, յիշեցիք զիս զՅովհաննէս և զպատուական ծիրունի քահանայն, զհայրն իմ ... (Մսկաւ, Մուրա) և զմայրն իմ ... (չի՛ կարդացուիր): Եւ արդ աղաչեմ և անպիտան զրիւս Յովհաննէս յերես անկեալ ... (մեացեալ, 5 — 6 տող, չի՛ կարդացուիր):»

Թ.— էջ 342 տարբեր և վերջին

գրչի.— Դրձյ յիշեցէք վերստին նորոգող և կազմեցնող սր յաւետարանիս Տեա Մարկոսի զուսար մնալի Մարիամն որ նորոգելի ետուր իւր ննջեցելոցն, պապուն Տեա Մարկոսին և եղբորն Տեա Ներսէսին և Յովորին և այլ ամ ննջեցելոցն, աղաչեմ զընթերցող սր աւետարանիս և օրինակաւ զիս զ(յ)իշեցէք ի սր աղոթիս ձեր զվերայ զրեալս և զուր յիշեալ լիջիք ի ԹՃԷ և յմիմէ ամէն Հայր մեր որ երկինս սր:

5.— ԱՆԳԻՏԱՅ ԱՆՊԷՏ

Հին թիւ՝ չունի

Թիւ — 1608

ԹՈՒՂԹՔ՝ 347 (= 694 էջ).— Մեծ յոթիւթիւն՝ 20×15×6 սնդւմ. — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ երկալն, 16×5 սնդւմ. — ՏՈՒՂՔ՝ 29. — ՆԻԻԹ՝ հատարակ քուլք. — ԿԱԶՄ՝ առիւծի, համ, բազանակաղցն կաւեպա, խաւաբարեալ. — ՄԱՂԱՂԱԹԵԱՅ ՊԼԱՂԱՂԱՅՔ՝ չկան. — ԶԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ նպաստուր, կազմի բեթի բլլալուն, բիկունքն եւ ծայրեքն հիկեալ: Հաստու զարդակն ունի ածեմ չունի վերնաղցոյ սեղեր բաց ձգուած եւ ստանց ծայրուելու եւ գրուելու, բնորդիակութիւն բլլալով. — ԳՐՈՒՄ՝ սեւ միւրնով կոկիկ նոսրցիւ, ծայր, ծայր միւրնոյն զրուրիւն: Համարներուն սկիզբը կամեալով զլլաղիւ:

ԳՐԻՉ՝ եղիւ. — ՈՏԱՅՈՂ՝ անյայտ. — ԺԱՄԱՂԱՅՔ՝ ԹՃԷ (= 1608). — ՏԵՂԻ՝ անյայտ. — ՆԱՂԱՂՈՂ՝ անծանօթ. — ԿՆԻՔ՝ էջ 679, եղծուած, Քի յոս...

Մասեանս է Բժեկարան, Ամիրադարի Անգիւսոյ Անգիւս, թղթեալ, կազմուած, քննարին հետ նոյնը, անգարդ, որ կը բովանդակէ Պատմարան - Յիւստակարան. —

1. — էջ 1. — Դնարիւն և ողորմութեան արարչին և անմահին Աստուծոյ

որ պարգևոյ է ամենայն բարեաց, և բաշխող է ամենայն չնորից եւ տրվող է զօրութիւն և բնութիւն և օգտութիւն ամենայն ստեղծուածոց. Անասնոց, զաղանաց, և բոսոյ և անկոց, և զուսումն և զիմաստութիւն ի մարդն սպասորեաց և պատուական արար ի մէջ ամենայն ստեղծվածոց. և զամենայն չնոր և զըմաստութիւն յինքն եղիւ և զպայութիւն երեւ Տէր Աստուծո մարդկան, որ զամենայն հանճարեղութիւն ի գործ արկանէ. Թէ աստուածպաշտութիւն է. Թէ իմաստասիրութիւն, և Թէ աստեղաբաշխութիւն, և Թէ երկրաչափութիւն է. և Թէ թվականութիւն է. և Թէ բժշկութիւն է, և Թէ երաժշտականութեան արհեստն է, և Թէ քերականութեան ուրհեստն է. զայս ամենայն իմաստութիւն ի մարդկային բնութիւն սպասորեալ է, և հասու եղեալ ամենայն իմաստութիւն սպասորեալ է. և հասու եղեալ ամենայն ստեղծվածոց ... Աւրճեմ զարարչին Աստուծո, Թէ կամի զքանս կատարէ, Գրեմ զգեղեւուն անուանքն սկսալ ի յայտ ուրեմէ որ է. բժշկաց արուեստ և բառեր ի յօգտութեմէ. Աւարտի սա. և. լեզուաւ, զհայոց թվականն լիլիւ. (= 1478) ի մաս

մանկին թագաւորութեան Իմաստիւյցւոց զգրին Սարգիսեանց, ի յազգէն Հագարու, որ ճուազեալ էր թագաւորութիւն Բաւնաց, ի մայրաքաղաքն Կոստանդնուպոլիս, որ անխախտ և անսասան կենան չն ջրիւտեմեայքն որ ի անդ քնակեալ են: Ի թագաւորութեանն Սուլթան Մուհամմէտ Խանին, և կարողիկոսութեան ի յէմթիմին Տէր Սարգսին, և ի հայրապետութեան ի մայրաքաղաքն Կոստանդնուպոլիս, Տէր Նիկողայոսին, և ի թմին Հայոց վերագրեալ Շինէ (— 1478), եւ ի յոսն Սուրբ Նիկողայոսի սքանչելագործ Հայրապետին:

Քարգմանեցաւ այս գիրքս, ու ազեղեալն զօրութիւն ի րազում զրենաց յայազգեաց, ձեռամբ մեղաւոր և անպիտան և անխմատ բռնիկն Ամասիացի Ամիր Տոլմաթին յիշատակ իւր և ամենայն քրիստոնէից, և որ կարգան և կամ օրինակեն, յիշեն հայր մեղայի մի, և Քրիստոս յիշէ զինքն ի միւսանգամ դալուսան:

Եւ զայս գիրքս չինկցար և ստուգեցար չառ բառերով և պատմութիւններով, և որ կարգայն հիշատակեալք յիմանայ, և անգլտն չի օգտի ի սմանէ, և անուանեցար զայս գրոցս անուան անգլտաց անպէտ, և պարտական եմ գիտնականացն և ծառայ ամենայն փրկիսովա յիցն: Եղիւր հետեւող իմաստութեան հետ, եթէ չուսանիս բռնիկ ևս անգլտ, յինիւր զու գիտուն արա՛ բանիս պէտ, գրոցս անունն է անգլտ անպէտ: (Համեմատել Տաշեան զուգակ էջ 198):

Առէ Սոգոման թէ գիտութիւն յոյս է և անպիտութիւն խաւար է: Աստուած յոյս է և աստուծայ խաւար է և ով որ զուսումն ունի՛, գլոյսն ունի, և այս բրբրկութեան արհեստս ի պիտականութեանն մասն է, և համապաղ զմարդոյն կենդանութիւն ասողք կուզէ: Եւ որ չէ ասողք մարմնով, ոչ կարէ ծառայել Աստուծոյ հոյսով, և ի յայս բանիցն ասին ասալին բռնկապետքն մեր մեծն Սիւրբ Բռնիկն, և Ամուրն բռնիկն, և որդին նորա Անիվանոս բռնիկն, և սոհմն նոցա

ձեռքն բռնիկն, և Սարգիս բռնիկն, և Յակոբ բռնիկն, և Գեղիկն բռնիկն, և Սիւմաւն բռնիկ, և Վանդեան բռնիկ, որ չառ գրեանք չինեւ էին վասն զհեղբուն զօրութիւն և օգտութիւն կարճատաւ էին արել, և թէ զրնութեամբ կու գիտեալ, նա զէութիւն չի գիտեալ, և թէ զօրութիւն կու գիտնայեալ, զրնութիւն չէաք գիտնայ, և կար որ զանուանքն գիտեալ և զինքն չի գիտեալ, և կար որ ոչ զանունն գիտեալ և ոչ զինքն, և ոչ զիր փոխանն, և ի վերայ այսր համապաղ մեզի պակասութիւն կար, վասն զեզեւութեան, և այս պատճառաւ այլ ազգեաց կարօտեալք:

Եւ յետոյ գնացար ի չուրջ եկար բազում քաղաքնի, և զծովն անցար, և չուրջ եկի զաշխարհն Սակեղանացեոց, և եկայ քնակեցայ ի մայրաքաղաքն Կոստանդնուպոլիս, և հաւաքեցար չառ գրեանք ի յայլ ազգեացն, և աշխատեցար, և բառերն և զանուանքն, ազգի ազգի, և զփոխանն և զանունքն չարն, եւ յեղուս, կամօքն Աստուծոյ:

Պիտապիր որ զամեն լեզու, ա. ա. նշանադիր արարար, որ է այս նշանքն, յարապկերէն, յ. պարսկերէն, յ. թուրքերէն, թ. հայերէն, հ. հոմերէն, հո. ասորին, աւ. յաթին, յ. ֆոսկին, ֆ. Զայս անոր համար զստակ արար, վասն խրթութեան համար, որ չի չառարարի: Եւ այլ անուանք բռնկապետացն, այս են. քո, Բազարաւն, զո, Գեղիկոսն, սին, Սիւնայ ուղիւն, զո՛ Գիւրկիսոսն, իսպն՝ Իսկիպաւստն, պո՛ Պոսկիկն, վասն այնորիկ կարճատաւ յինի, և այս բռնկապետաց անուանքն որ պիտի յիշի ի զեղբուն զօրութեանց ի մէջն, ամեն:

Եւ պիտապիր որ ի աշխարհս գինչ որ արարիչն Աստուած, ստեղծել է, զ. ցեղ իրք է, կամ կեցակուր է, կամ զից է՝ որ մարմնոյ օգտութիւն կայնէ, և կամ փրատար է, որ զմարդուն քնութիւն կու փոխէ և կու սպանէ . . . :

Ասոր կը յաջորդէ բռնկապետին պատարաստողական մար, մեր տեսած բոլորօրինակներուն մէջի զյիտակարգութիւններով:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ՝

Ա. — Էջ 679 ա՝ իսկական զաղա-
փարինը. — «Փա՛ռք ամենասուրբ երրոր-
դա թիւան հօր և որդւոյ և հոգւոյն սրբոյ
այմմ և միշտ և յաւիտեանս ամէն՝ փառք
քեզ Տէր և արարիչ մեզ ողորմեայ. որ
տուող ես մարդկան միտք և զգայ. քո
ստեղծած են ի աշխարհս զինչ որ կայ.
ամենայն շունչ կենդանի քեզ փառք
կու տայ։

Կոհանամ ի քեն Քրիստոս անմահ արեայ,
Որ քրիւր ինձ մամանակ. մինչեւ ի սմայ.
Չորս ասի զթիւ եւ զզեւեւ աշխատեցայ.
Ի բազում օրինակաց աւարտի սայ.
Կեցի կասարեցի զինչ բան որ կայ,
Ի բառից բժշկութեան զինչ որ գայ.
Աւարտեմ զսա հինգ լեզուաւ զինչ որ
ուսայ.

ի հայոց եւ ի յունաց եւ յարապկայ:
ի պարսից եւ ի քուրմաց իչ լարինայ.
ի Հայոց եմ արաբի սկիզբն դորայ.
ի վերայ այլոսքեցի զինչ յեւ որ կայ.
զինն այլ կու յիւեմ վերցնն դորայ.
Եւ բիւիկ Ամբրոսիոս, հայրս նշդայ,
Որ ձրեցալ եմ ի քաղաքն Ամասիայ.
Եւ իմայ եմ բնակեալ ի Բիւզանդիայ.
Որ լսկի դորա նման քաղաք չկայ:

Որ արո՞ռ է քուրմ ազգին նիմք որ կայ.
Որ ասեմ քաղաքս այս Կոստանդիայ.
գծուիմ եւ շինողիմ ո՛վ որ կարգայ.
ուրումի Քրիստոս ով որ կասէ քե հայր
մեզայ.

որ ի բանս այլ իսկի պակաս չկայ.
Փառք քեզ Տէր որ Հայոց բվտկեց
յմայ (կարմիրով) — 1482:

Բ. — 679, ստորին լուսանցքի վրայ.
տարրեր գրէ. — փոխեցաւ ի Քրիստոս
Ամբրոսիոս բմիկն թարգմանող գրաց. ի
թվին Ջեկն (1496). գեկ. Բ. օրն. Է. Բ.

Գ. — Նոյն նոն. Ընդօրինակողին
գրէն. — գոհանամ զԱստուծոյ որ նոս՝յց
զիս ի յաւարտ գրթիս, Ռմէ (1608):

Դ. — Էջ 1, ստորին լուսանցքին
վրայ. Ընդօրինակողին գրէն. — Ա գնեա՛
նոցի Աստուած. եւ նա նաւարա. Զեկըս-
եայս եմ, Տէր իմ Յս Բս:

Ե. — Էջ 676, ստորին լուսանցքին
վրայ, կրկին էջերու աւել. — Յիւնեցիք
գանձաւորս և խելաց մուր Եղիայ, ի բարի
գործոց ապիկար, և զուք արքայութեան
յիշվիք նաւասար. Ողորմի ձեզ Քրիստոս,
Տէրըս բարեբար:

(Զեռագիրս սեպտակաւնութենն է
Արմ. Տ. Բարգէն Քենյ. Յակոբեանի):

6. — ԱՆԳԻՏԱՅ ԱՆՊԷՏ *

Հին թիւ՝ չորսի

1849 — 1711

ԹՈՒՂԻԹՔ՝ 387 (— 774 կթ). — ՄԵՐՈՒ-
ԹԻՒՆՔ՝ 22×16×6 սնդմ. — ԿՐՈՒԹԻՒՆՔ՝
մեծաւ մատամբ միասին (2—120 կթ).
121—155 երկսին, 163—462՝ դարձեալ
միասին, 463—545 երկսին, — 551—657
դարձեալ միասին. 695 կէ ցվիւր երկ-
սին. — ՏՈՂՔ՝ զանազան. 21, 27, 25, եւ
26, բաւ բաժանմանց. — ՆԻԻԹ՝ հաստ եւ ո-
ղորկ, նոր բուրբ. — ԿԱՅՐՔ՝ կաշեպատ խա-

ւաւարեայ, կողմերուն վրայ գծուող ռա-
դումներով. — ՄԱՆԻՒԱԿԱՅԻՆ ՊԷՏԱԿՔ՝
չկան. — ՀԱՆԻԱԿԱՅՔ՝ նպաստաւոր. —
ԴԱՏԱԿԻ ԹՈՒՂԻԹՔ՝ բաւ կան գրիչը. որ
բիւիկ է, յաշկապէս դասարկ բուրբ
է դրած, մամանակի ընթացին նորանոր
ճանօրութիւններով եւ յաւելումներով նո-
խացնելու համար հասորը: Այսպէս դա-
սարկ կ'է կ' 1, 123—125, 155, 157 եւ
159, 162, 210, 288, 293, 410. — 417,
451, 453, 544, 546—550, 589, 653, 658

* ՏԵՄ ԱՆՈՒՅԻՆ 1935, էջ 33:

էջերը. — ԴԻՐ՝ մանր նոսրեր, մաքուր եւ կանոնաւոր գրութեամբ, մեր սեւ, մեր կարմիր բանաւով. յետ յետ գիրը կը փոխուի խորագրային ծանօթութիւնք կարմիր նոսրերը. — ՎԵՐՆԱԳԻՐՔ՝ չկան, բայց հառաւանդ սկզբնառով եւ մանր հաստաւոր սկզբնառով միշտ կարմիր. — ՍԿԶԻՆԱՆՏԱՆՔ՝ բազմաթիւ. իրաւանչիւր հաստաւոր սկիզբը, երբեմն մեծալիւր, երբեմն փոքրալիւր, բոլորակաւ եւ զարդագիր, միջակ յաջողութեամբ, սեւով ու կարմիրով. — ԼՈՒՍԱՆՔԱՆՔԱՆՔ՝ կարմրագիւղ պարզ գիծեր, անարժեք. խորակ նմանութեամբ երկու անարժեք զարդեր միայն, էջ 101 եւ 163, ձօթիքներ, սեւով. — ԿՐԻՆԱՆՔԱՆՔ՝ չկան:

ԳՐԻՉ՝ Մարութալիս, ապա եղիւսգար վարդապետ, Առաջնորդ Սեբաստիոյ Ս. Նրեանի. — ՍՏԱՆՈՐ՝ գրիչը. — ԺԱՄԱՆԱԿ՝ 1711. — ՏԵՂԻ՝ Սեբաստիա. — ԴԱՂԱՎՈՐ՝ անձանք, անկասկած գրիչը. — ԿՆԻՔ՝ ունի 163, 295, 401 (կրկին) եւ 442 էջերուն վրայ, բառակոսի սեւ, բոլորին մէջ կը կարդացուի ՔԻ ՄԻ ԶԼԿՈՐ ՎԻՄՔՍ ԻՃԷ. — ԴԱՆԵԿԱՆՔԱՆՔ՝ ՔԱՆ, մեծ մասը եւրոպական սղագրութեան մօտ եւ մեկ մասը բուլղարական (ճե՛ս Յիսասիկազուրեանց կարգին). — ՏԵՂԵԿԱՆՔԱՆՔ՝ Զեռագիրս 1915ի կամ աւելի նիւր 1922ի երկրորդ ռեպուբլիկայի ընդհանրական շալիքը բերուած է եղիւսգար վրայ զերդասանեմ. — Մեքիսեաններէն եւ Զալիսի մեջ ծախուած. այժմ սեպտեմբերիսն է Պ. Գաբրիել Միմայեանի (ննգյ):

Մատենան է Ամիրսովլարի Բժէկական, լիակատար խմբագրութեամբ, մեծալիւր, կոշիկաւոր, թղթաւոր, ուր կան՝

1. — էջ 2. — Գեղեցիկ Զօրութիւն. — Ասիկա կը կարգուի, իսկ թղթաւոր, այս րոյ բնական կարգաւ. այսպէս անուանը է այս Պարսից Յարապի Ֆառնէկի Հոռոնց Հայոցն է: Պատենան Անիստն Անիստն Անիստն Անիստն. Ինչո՛ւ հոնա է անուանա հոնա եւ Բ աղղ լինի Անն կարմիր. Բն աղղաւ. — Ասէ Գեղեցիկս վա. որ թէ ինչո՛ւ գտածոյն ուժով անէ, եւ կերպաւոր աս ուսուց. այսպէս կը շարունակուի

մինչեւ Քալանջամուրէլ (էջ 120): Այսու բնական կարգը կանոնաւոր է, զոնքերու լաւանդանները, սկիզբէն մինչեւ վերջը մինչեւնոյն ոճը, բառերը, փոքր մասով միայն (սկիզբը) թուարկուած լուսանկարին վրայ (համա. Տաշեան Մ. Յուլիս. թիւ 230, էջ 596 - 602):

2. — էջ 126. — Գեղեր ու ընկալվածն բանա, դեղեր ու զիւսերն բանա, դեղեր ու. . . Ինչ էջերու վրայ, կարմրագիւղ թառակուսի զոնկներու մէջ, որուն կը յաջորդէ, երկուսն՝ Դիտագիր որ զայս տողերս աղէկ պիտի իմանաս եւ ընենա մըտք . . .

3. — էջ 163. — Մեծին Ամիրսովլարի Ամասիացոյ է արարեալ, այս Միշրասիքս, լուծմունքներով եւ բառով. — Մարդասէր, եւ արարչագործ բնութիւն. Բարեբարին այ. . .

4. — էջ 168. — Վասն աստիճանաց պատմութեան քե որպէս է. — Ըստ ասացի են թղթաւորս, թէ աստիճանաց աստիճան տաք այն է որ Բ մասն. . .

5. — էջ 206. — Մեծին Ամիրսովլարի Ամասիացոյ է այս մուշրասաւ: Եւ ասի ի վեր քաղվածու է արած ի միշրս գրոյ ի յամիր հովարի ամասիացոյ — Այս զեղ ի վր այրին յարաւու է կարճատեւ. . . Ի վերջ՝ Այս էր. ԿԶ. Գործարարութիւն. զեղերոցն:

6. — էջ 285. — Մանուն ուր է լաւ. — Ասկաւ ամ. խաղվածոց . . .

7. — էջ 295. — Յալսպու ամ. ցեղ հապիւրուն. — Հալ լուծման. շարպաթ է: Աս մահմուտայ աթղիման . . .

8. — էջ 327. — սիլիլլը պալիսաւ ու. . . ուղ. մոլորս յարեւելից երկն երկն առ քս. կարգալիս եւ ուրախ եղեն. նոյն պէս եւ զու ուրախանաս . . .

ՍՎ մարդ ճշմարիտ ասեմ քեզ. զոր հարցանես, ած. ցուցանէ քեզ . . .

ՍՎ մարդ ինչ ասել պիտի, զի յայտնապէս երեւի, քանզի մոլորեալ եւ ի ճանապարհաց . . .

9. — էջ 333. — Ի նուաստ եւ ի հաղի հաւատար եղիւրոյս եւ ի թշուառացեալ եղեւնագործես, եւ ի կրկնամեծ անձնէս:

ի տարսամուայ և ի տատամեսայ մտացս . և ի տարսկուսեայ ոգոյս : յանարժան ծառայէ չնչին զԱյս անուան : Հասցէ կարօտի հարց և բարեւ երկցապոյն եղբորս իմոյ . զԱյս անունն : Սիրելի և սիրեցեայ , մտերիմ , հյու և հպատակ , ա՛մենայն որհնտիկեանց և գովութեանց արժանաւորիդ՝ ի հետապնդել իմ տոյ . զիրկս արկեայ մեծաւ փափաքմամբ և փերմտանդ սրտիւ՝ սորոնծապատ սիրով , և գորովայր զթով . ըզձացեայ սրտիւ՝ կարօտեայ զիմօք և արտասուաթոր աչօք . և կողկողպին անձամբ զօղջոյն մատուցանեմ տէրունեան , և զհամբոյն սողմունեան . և հարցումն առնեմ զորպիսութենէն յումմէ թէ զիարց կեան ի վերջացեայ և երկուազեայ ի վշտապատ և ի բարեաց պակասեայ ժամանակիս ի բերմանց , ներքին և արտաքին կրից , և զհանամ զաստուծոյ որ պահեայ է զքեզ և պահեցէ որ զքոյդ որ առքեղդ են . իւր ողորմած կամօքն , և աչխարհակիր յողկօքն և համատարած յաջովն պարտպեայ պահեայ պատասպանեցէ զձեզ խոր խաղաղութեամբ անասան կենօք տիրամ ժամանակօք . . . :

10.— Էջ 349.— Այս են ամսոց վրասակար կեցակոց եւ րմպեիացն նեանն . որ գրեայ եւ . կարդա՛ , եւ նմանապէս , դու եղ սանճահաւեա .— Յունվար ամսոյ պաղղամն մարդոյ յանձն կ'յաւերնայ . . . :

11.— Էջ 353.— Յուլյանն Հեկիմարուն վասն ամենայն ցաւոց այս են պեղ վասն սրբոյի : Ա՛ռ ժ . . . :

12.— Էջ 379.— Հեպ փոր ցաւի , խոսկի , նիւի , աբիւնի . . . :

13.— Էջ 401.— Յանկ և համար գրոյս թէ զինչ կայ ամբարեայ ի սմայ . օգնեա՛ հոգի սր . . . :

14.— Էջ 463՝ սկիզբէն բաւական թերթ՝ պակաս . իւր ինք գլուխ .— Վասն կապուրեան մարդոյն . . . ուսկան է , եւ ինքն հոգուն տունն է , եւ զառողջութիւն , եւ զտաքութիւն . . . : Ինչ զուռն վասն ստեղծման լերդին որ և տանուտէր ամենայն անձինն . . . :

15.— Էջ 655. — Յանուն այ . Յանկ

է գրոցս . Ախրապաճին . որ առի ես անպիտան , եւ անարժան ծառայս այ . , Ամիր Տօլվաքս Ամասիացի . ի յարապ գրոց , եւ մին հանի րուհանն որ յայդկն է զինքն մուսիպին մայմունն , եւ ես իբեմ զիբենն խօսն , եւ գրեմ ի հայ լեզու : Բայց ի յայս յարապ զիրցս որ մուսիպի մայմունն է շինել երբայիցոցն . եւ զգեպիւրուն . . . : Առաջին դուռն Ախրապաճին : Ազենա հոգի . . . :

ՅԻՇԱՆԱԿԱՐԴԻԹԻԻՆԻՄ՝ խիստ շատ են և որոնք մեծապէս կը դիւրացնեն Սերասացի թիշկ Մաթուսաղայի , ապա Առաջնորդ Ս . Նշան վանուց , կենսազրութիւնը :

Ա.— Էջ 543.— (Գլխաւոր յիշատակարան բնագրին) Փառք քեզ տէր և արարիչ ինձ ողորմեայ : Որ տուող ես մարդկային միտք , և ըզգայ : Դո ստեղծածդ են ի յախարհս զինչ որ կայ : Ամենայն չունչ կենդանի քեզ փառք կուտայ : Դո հանամք ի քէն քս . անմահ արքա , որ տուեր ինձ ժամանակ մինչև ի սմայ . չորս տարի տիւ և զիշեր աշխատեցայ . ի ըսգում որինակաց աւարտի սա՛ . զրեցի կատարեցի բան զինչ որ կայ . ի վերայ ի բառից բժշկութեան զինչ որ զըսայ . աւարտեմ զսա՛ ինչ լեզուաւ զինչ որ ուսայ . ի հայոց՝ և ի յունաց և յարապկայ . ի պարսից և ի թուրքաց՝ քիչ լաւ թինա . ի հայոց եմ արարեր զսկիզբն սորա՛ . ի վերայ այր ու բնից՝ զինչ զեղ որ կայ՝ եւ զթէն այլ կու յիշ (ե) վերջն գորայ :

Եւս թիշկ Ամիր Տօլիք՝ հայրս Եղիայ , որ ծնեայ եմ ի քաղաքն Ամասիայ . եւ իմա եմ բնակեր Բուզունդիայ , որ սորա նման քաղաք իսկի չկայ : Որ աթոռն է թուրք ազգին ալմիկ որ կա՛ որ առնն տաճիկ լեզուաւ Կոստանդինայ . զծողին և չինողին ով որ կարգա՛ ողորմի քս . որ սակ հայր մեղայ : Որ ի բանս իմ այլ պակաս՝ իրք չմնայ . և փառք տամ քեզ տր . և ամ . միշտ յարակայն :

Բ.— Էջ 122 բ.— ի թուին ՌժՂԹ . (— 1750) Սեբասիա քաղաքս . ա թիւ գորենն . ժբ . զոչ . և կէս ելա . Որ ես

Եղիազար վրդպետ Առաջնորդ Ա. Նեանի. Բիսուսն քիչ ջորեան առի ոի՛ն զոչ. և այնքան սաստկացաւ սոյն մինչ զի քաղութք ի սովոյ մեռան. վս. ոչ տալոյ սարկինացոցն ի չուկայէն զնաց ազգիս մեռոյ: Եւ ի ԽԻՒԱ (== 1752) թուին, էջ ու քիլան և զոչ. և այս եղեւ վս. ծովացեալ մեղաց մեռոց:

Գ. — էջ 154ա. — Ծրագրեցաւ Բըժըշկարան գիրգս, ձեռամբ Աճառուր վրդպի որդի. Մարութալայ դպրիս, սեբասեան, որ յետոյ եղեւ շնորհին այ. Արքեպսկ և Առաջնորդ Հուսաբերանից սրբոց՝ Հրեհակապետաց մեծաւանին Թճկի (== 1718), որ յաւուրս նր եղև, նորոգումն համանգամայն ներքոյ և արտաքոյ՝ չքնաղ, և զարմանալի. սրբատաշ և կրաշագիս, կամարակապ տաճարօք, և կմբէթայարկ բարձրահայեաց խորանօք, և ապահով դարպասսիք բազմօք որ ոչ զոյր յառաջ ի թուին ԹճՂԻ (== 1729): Որք հանդիպիք և զուարճանայք: յիշեալիք ի մարտախալ յաղթիս ձեր, և զուք յիշեալ լիջիք առաջի ահաւոր բնմին քի. ամէն:

Դ. — էջ 154բ. — Եւ ի թուին ԹճՂԶ (== 1747), նստաւ առաջնորդ ի Սբ Նեան յաթոնն Գեատալարձ Պետրոս Հայրապետին, և անդ եւս ընդում նորոգութիւս արար դարպասիցն, ջոր տր. յս. յուսաւորեցէ՛ղիւր հոգին (բազմարդիւն եւ զիւզար վրդ. ի մանկն վերջ կամ իր բնասանիքէն մկր և կամ իր յաջորդը զրաժ է սոյն սողերը):

Ե. — 158ա. — Չեռամբ տարապատկան եղիազար վարդապետ ծրագրեցաւ ԹճԿԻ (== 1714), ի ժամանակս ծնողին իւրոյ Աճառուր վրդպիսն. եւ առաջնորդի սրբոց Հրեհակապետաց հանաբին, որ ի կերտին Սեբաստիոյ:

Զ. — էջ 199՝ ստորին յուսանցքին վրայ՝ Գիրգս բժշկարանական ձրեայ եղեւ ձեռամբ, Աճառուր վրդպի որդի՝ Մարութալային, որ եւ յետոյ եղեւ շնորհին այ. եղիազար արքի եպսկ:

Է. — էջ 274՝ ստորին յուսանցքին

վրայ. — Ծրագրեցեայ եղեւ ձեռամբ, Աճառուր վրդպի որդի, Մարութալայ դպրի ձեռամբն, այս գիրգս բժշկարանի որ յետոյ եղեւ շնորհին այ. եղիազար Արք. եպսկպս, ԹճԿ (== 1711՝ զրոթեան թուականն) եւ ի ԹճՂԶ (== 1747) նստաւ Առաջնորդ ի Սբ. Նեան, որ է եղիազար վրդպն:

Ը. — էջ 398՝ դատարկ էջին վրայ. — ԹճՂԱ (== 1742) փեար: Մղսի Պոյոսն տալիք է մեղի, Լուսինեմ, ա զօյթ. եւ քրոջ աղջկան պսակդարմնն ու զոչ եւ. կէս: Եիշեա տր. զհոգի ծառային քում գկեխն Յոհաննի: Եի ծառայի Նաղարիկի հասցէ չատ բալբեւ եւ իմ աչաց լուս Պոյ (ոչ?):

ԹճՂԱ (== 1742) Պարտիմ, մասի Թաւորայ, — զոչ —

Պարտիմ, մասի Մօսէսայ, — զոչ —
Պարտիմ, մասի Մնցկնեայ, — զոչ — 00
Պարտիմ, մասի Տր Պապեայ, — զոչ — 00
Պարտիմ Մհի Արքանամին, — զոչ — 10
Մղսի Արքանամին պարտիմ, — զոչ — 10
Մղսի Մնցկնեայ պարտիմ, — զոչ — 00
Եւ ընցի սմանէ այլ պարտք ոչ ունիմ:
Տվի եւ վճարեցայ:

Թ. — էջ 399՝ Բժշկական զանազան ծանօթութեանց աջ կողմը, մեծադիր՝ Սյունեմ:

Ժ. — էջ 484՝ ստորին յուսանցքին վրայ. — Ազնեայ ինձ տր. յս. եղկեկի Մարութալայիս:

ԺԱ. — էջ 496՝ ստորին յուսանցքի վրայ. — Ծրագրեցաւ մատամբ, եղիազարու քարտուղարի պարի:

ԺԲ. — էջ 570՝ արտաքին յուսանցքին վրայ. — եղիազար վարդապետ:

ԺԳ. — էջ 572՝ ստորին յուսանցքին վրայ. — եղիազար վրդպ. և Առաջնորդ Սբ. Նեանի տաճարիս, ԹճՂԶ (== 1747):

ԺԴ. — էջ 581՝ ստորին յուսանցքին վրայ. — ի թուին Հայոց. ԹճՂԻ (== 1749) — և. ամսեանն Ապրիլի. Լ. յորն կիրակի, եւ անաթման եղիազար վրդպս. Առաջնորդ սբ. Նեանի, նստած էի ի դարպասի իմում, սահմին ժա էր, յանկարծաւ

կի լոյս մի ցոլացաւ յերկնից ի լափ դամ-
լու և այլ մեծ, մինչ զի արգել զճառա-
գայթս արեւուն, եկն ի Հիւսիսոյ, և ըն-
թացաւ ի կողմն Հարաւոյ. զոր տեսեալ
Հայ և տաճիկ քաղաքացիք, և զիւղոր-
եայքն համանգամայն, և հիացեալ փառս
մատուցին հրաշագործին այլ:

ժեւ.— Էջ 596՝ ստորին լուսանցքին
վրայ.— Նղիազար վրդպ. և Առաջնորդ,
սբ. Նումանի տաճարեւ, ԽԽԲԲ թուին, Ն
ամսեանն, սեպտ. ժէին (= 1753):

ԺՁ.— Ի՞նչ 617՝ Պատճառ որ ի հովի
լիկնայ՝ գիրխն ի վերջը.— Եւ զանաթան
բժիշկ, և քարտուղար եղիւողար վերջոյս
յիւնայ, և զու յիւնայ լիցիս ... :

ժէ.— Էջ 637՝ ստորին լուսանցքին վրայ՝ նկիւագաւ վրդայ և Լեւոնորդ սբ. Նաւնի տաճարիս, ԽԼԲ թուին, նամս. Եանն սպիթ ժր:

ԺԸ. — Էջ 640՝ արտաքին լուսանց-
քին զբայ. — Ի՞նչ նվիրագոր վրդպեց.
լուսայ յուժնեղ թէ, այս ցաւոյս փութից
որ դեպերն չօղենն, և անճարակ մնան
նայ շնորի կու խմեղնեհ որ բանայ գա-
ղիքն:

ԻՔ. — էջ 770՝ ա. — Խուսկան Հա-
 յոյց Կ. էր (611) հլաւ մեծ Մահմանը,
 Խլին Հայոց ՋԻ. (= 1453) էր. ելաւ որ-
 դին կորստեան. Սուլթան Մահման, ի
 ետո զԽուսկանիմով պոլիս ի ձեռաց յաւնաց,
 Խլին ՋԳ. (= 1550) էր Լեզգում քաղաքն
 ալլազկի որդիքն ի պատիւ կանչեցին
 խաբանօք՝ եւ ի մէջ գիչերն. ը հոգի
 փարդեցին եւ մեծ սուք եղաւ քաղաքին
 քանզի զԽորբումու ձորերն տիրեցին, եւ
 զամ. վրաց տունն ընդ ձեռամբ տաճկաց
 արաբին, Խլին ԻՁԴ. (= 1635) էր ե-
 լաւ Սուլթան Մուրադն զԵրեւան հառ,
 Խլին ԻԽԶ. (= 1607) էր մեծ սոփն եղեւ
 որ զմիմեանս կերան: Խլին ԻԽԷ. (= 1681)
 էր որ սոմանս զդոշ եկաւ, Խլին ԻԽԸ.
 (= 1685) Հասան վառան փարդեցին, ԽԺ-
 վին ԻԽԹ. (= 1648) Լկազա վանչ ջրդե-
 ցին, Խլին ԻԽԺԸ. (= 1649) արեգակն
 բռնվեցաւ, սեպտեմբեր մամոյ. յգ. օրն

7. Ի՞նչ չարաբան:

Ի. — Էջ 771 Բ. — Ի թաւալման շրջանաց կուտակելոյ տարւոյ դարապետու. — Եջ. տարրաց տարեկանաց՝ ժամանակաւոր յաւիտեանց. արեթական տոհմի տոմարի, հաշւորորդի, հարիւրորդի, իննսունորդի և երկեակ թուի (=1743): Նամսեանն սեպտեմբերի միոյն յաւուր յթու:

ԻԱ.— Ի՞նչ 774 դատարկ երեսի ձախ
անկիւնը.— Ի թուահաշուութեան աբա-
մազեանայց, Իժ (= 1651):

ԻՄԱԾԿԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՔ՝

ա. — Ի՞նչ 161* սև մեղանով զոռած
ծաղկի մը աջ ու ձախ կողմերը զրուած,
կարմրով, վերը լաւիններէն, վարը ծած-
կազիր: Լորկուքն ալ կը կարդացուին
Մարութալայ ընթերցող:

Բ.— Էջ 160՝ մեծ մասով դատարկ էջին վրայ.— Մաքրուսալի գրիչն յիշեցէք ի Քրիստոս (յատ.):

Լսող տակ՝ ծածկագրու թեամբ։—
Մաքուսալա չնչին ծառայ փրկչին։

գ. — Ի՞նչ 178՝ ստորին լուսանցքին
վրայ՝ ծածկ. — Լեզնեա ինձ ողորմած
Լստուած ինձ եղկելի և անարժան մե-
ղաւոր Լաւրեոս ընթերցողիս:

11. — էջ 276-7՝ ստորին լուսանց-
քին վրայ՝ Մարութադա աղաւթ:

Է. — Էջ 462 կայ յետեւեալ երկար
ծածկապարտութիւնը.

Ի՛ր, դր Կթ, ԳԳ ժ թ, յ ի, լ լ
 օօ իօ օօ մ՛ բԳ թ, բԳ խ խ ժ օօ ԳԳ
 օօ իօ, Գ թ օօ իս Գ օօ իս Գ Գ օօ
 Գ, Գ Գ Գ օօ իօ թ, Գ Գ Գ Գ օօ
 օօ Գ ժ մ՛ յ ի իօ Գ, Գ յ ի ի ի Գ Գ
 լ լ լ ի ի Գ Գ Գ Գ օօ Գ օօ, իս Գ Գ Գ օօ
 Գ, Գ օօ իս օօ ի ի Գ, Գ Գ, Գ օօ
 Գ յ Գ ժ Գ Գ Գ Գ Գ օօ լ լ, Գ ժ ժ ի
 Գ Գ Գ Գ Գ Գ, ժ Գ ի ի ի ի Գ Գ յ
 Գ, Գ յ ժ, լ լ լ յ Գ Գ յ Գ Գ, օօ Գ
 յ յ յ Գ Գ, Գ Գ, Գ յ Գ, Գ, Գ, Գ, Գ
 յ ի Գ Գ օօ յ լ, յ լ ժ Գ ժ յ լ Գ, օօ
 օօ օօ ժ ժ, օօ լ լ լ Գ Գ Գ Գ, օօ Գ

բոց մմ ժժ մմ. թո եո, ժժ բո զո յյ բո
ժժ, ոո ճճ զզ մմ.— Որ է՞

Թէ զիս որ հարցանես ելլալաւ վա-
րապետ եմ Սեբաստացի Սուրբ Հրեշտա-

կապետաց տաճարին եւ եմ մեղաւարտ եւ
անտակ յիշեցէք ի Քրիստոս մին հոգւոց
ստեղծ եւ զուք յիշեալ յիջիք ասաջի
անկո ատենին Քրիստոսի ամեն:

7.— ԲԺՇԿԱՐԱՆ *

Հին թիւ՝ չունի

ՌՄՀՐ = 1823

Մր. Էրեւոյ Սարգրիճի հոգաւորեամբ
քանի մը տարի առաջ Սեբաստիայէն Հայէկ
փառաբան երեսուն հատոր ձեռագրաց մէջ
աւագրութեան գրաւեց սիրուն Բժշկարան մը,
որուն համառոտ նկարագիրը կու տամ ստո-
րեւ, այն համոզումով՝ որ ան ազտակար կը
հանդիսանայ հայ բանասիրութեան եւ մաս-
նաւորաբար բժիշկ-բանասէր Տր. Վահրամ
Թ. Թորոմանի՝ այդ նիւթի նուիրուած աշ-
խատութեանց։ Նրեան հատոր այս ձեռագ-
րերը վերջերս Ծրուսալէմ զրկուեցան, զրուե-
լու համար Ս. Յակոբեանց նոխ մատենադարա-
նին մէջ։

ԹՈՒՂԹՔ՝ 70 (= 140 էջ).— ՄԵ-
ՄՈՒԹԻՒՆ՝ 24 × 16 1/2 սնդմ.— ԳՐՈՒ-
ԹԻՒՆ՝ միասեւ.— ՏՈՂՔ՝ 25.— ԿԼԶՄ՝
կապեպա խաւաճաւոյ, շագանակագոյն.
— ՄԱՒԱԿԱԹԵԼԱՅ ՊԱՇԱՊԱՆԿՆԻՐ՝ չկան.
— ՀԱՆԳՐԱԿԱՆՔ՝ լաւ պահուած.— ԴԱ-
ՏԱԿ ԹՈՒՂԹՔ՝ միայն չորս քեր, սկիզբն
ու վերջը.— ԴԻՐ՝ միջակ նոսրգիր, ամբողջ
հատոր միեւնոյն գրչեւ.— ԼՈՒՍԱՆՑԱ-
ՋԱՐԻ, ԽՈՐԱՆ, ՄԱՆՐԱՆԿԱՐ ԵՆ. չունի.—
ՆԵՐՈՒ խոյ վԵՆՆԱԿԻՐ ունի միայն սկիզբը,
առաջին խոյր ոսկեղեւ, յաջորդը՝ մանու-
շակագոյն կարմիր մեծ բոյրգրի.— Միայն
2րդ էջին վրայ կայ մեծադիր նկար մը,
որ կը ներկայացնէ իրիտանական սեղան
մը, որուն շուրջ բազմած են քաղաւորն
ու քաղաքին։ Սեղանին աջ կողմը կեցած
է պալատան բժիշկը, որ աւելայկան ամե-
լին ցոյց կու տայ սեղանին վրայ ոսկեգոծ
պնակին մէջ դրուած խորհիկներուն վնաս-

ներ։ Թաղաւրին բժշկին խոսերը լսելի
յետոյ, սիրքը նմուած մեւ մը ունի եւ կար-
ծես չուզեք ճաշել։ Նկարը յաջող է։

ԳՐԻՉ՝ բժիշկ Նիկողոս Ամբեցի.—
ՍՏԱՑՈՂ՝ գրչի.— ԺԱՄԲԱՆԿ՝ ՌՄՀՐ
(= 1823).— ՏԵՂԻ՝ եղովկիս.— ՄԱՂԱՊՈՂ՝
անձանց։ Հասորիս սկիզբը կայ հայերեւ
սեւ կնիք մը, որ չի կարդացուիր։

Հանդիպակաց էջի արձանագրութե-
անէն կ'երեւայ որ Բժշկարանս 1837 Յու-
նիսին անցած է Տրիքանակերադի մահ-
անսի բժիշկ Յարութիւնի։

Մատենան է Բժշկարան, թղթեայ,
նկարուն, որ կը բովանդակէ՝

1.— Սիմէոնի Մաղիարոսի Սեմ-
եան Անտիոքացւոյ, Շարակարգութիւն
ըստ յունական տառից, յաղագս զօրու-
թեանց կերիւից.— Յեղաթիւայ ի Հեյլե-
նականէն ի Հայ բարբառ, աշխատու-
թեամբ Դէորգայ Դպրի Մեծիմաստի Կու-
տանդնուպոսեցւոյ, Էստ խնդրոյ հայց-
ման ազնուատում Պարոն Կարապետին
Խաղապետն, Յամի Տեառն 1783. եւ ի
թուականութեան Հայոց ՌՄԼԻ, Նորոգ
օրինակեալ՝ ձեռամբ Նիկողայոսի բժշկի
Համթեցւոյ, ի քաղաքն յԱղովկիայ ի
1833, եւ ի ՌՄՀՐ։

Ձեռագիրը կ'սկսի 3րդ էջէն, կար-
մրադից հետեւեալ խորագրով՝ Շարակար-
գութիւն ըստ տառից, Յաղագս զօրու-
թեանց կերիւի իրաց, յարապետալ ի Սի-
մէոնի Սեմեան Անտիոքացւոյ եւ բնծա-
նալ Արքային Միքայէլի Տուքայի, որուն

* Տե՛ս Անանիա, 1834, էջ 23։

կը յաջորդէ հետեւեալ յառաջաբանու-
թիւնը.

Բաղոժք եւ հմտականք, ո՞վ մե-
ծագոյն եւ ըստ մտաց արեգակնատե-
սիլ թողաւոր, ո՞չ միայն ի Հելլինաց
եւ ի Պարսից և Հագարացոց և ի Հնդ-
կայնոց, յազազ գորովիւնդ կեր-
կաց չարագրեցին. որք եւ յոմանս հա-
մաձայնեալք, յոմանս սարաձայնեալ,
պարտ զոյ համարեցայ ուրիմ զլուս-
գոյնսն յամինայնից, եւ որք ճշմարիտ
երեւէին որոնել, եւ մատուցանել իւստ-
ւածարեալ և կարող թագաւորութիւն
քում. որպէս զգորովիւն եւ դատ-
կութիւն իւրաքանչիւր կերիլ իրի ձա-
նուղեալ պրովիւն քոյ, վարեցի նո-
քօք ըստ բանի, եւ զընտանի առողջու-
թիւն պահպանեցի. քանզի ի պահ-
պանելն առողջութեան, զօրեղանայ եւ
ամենայն հպատակեալն, վասն զի ո՞չ
այլ ինչ աշխարհի օգտակարագոյն եւ
չաճաւորագոյն քան զառողջութիւն, եւ
քան զերկարակեցութիւն քաւոյ թա-
ղաւորի. եւ զի զոմանս ի կերեցան
այլապէս հասարակ սովորութիւն ան-
ուանէ, և աշլապէս ինչ բժշկացն կի-
րառութիւն: Բայց մեք հասարակագոյն
եւ ծանուցեալ անուամբքն ի կիր առ-
կցուք. վասն առ ձեռն զիւտի ինդրեց-
եալ իրին: Որանգամայն առնթիւն հիւ-
սեցիք այսմ ճառի եւ ի սովորական հա-
մեմականաց և ի ձխանելեաց եւ յայլ
ծանոթական բուրականաց:

2.— Ապա կու գայ բո՛ւն հատորը,
որ բնական լուսաբան մըն է, այրու-
թնական կարգով, իկե՛ն մինչև Ֆոտոնիկ
բովի, ընդամենը քննուած են 159 բառ.
— կենդանային, բուսային և հանքային:
Ճշգրիտ մը տալու նպատակաւ բժշկական
բառարանէս, ստորեւ կը ղնենք լիռնմ
բառը.

Քիտանիմ փիւմ է եւ չոր. եւ հա-
տունէ զմաղասական և զթանձր հիւթս.
եւ փոկ խառնեալ լինի ի զեղորայնն
չնչարգելութեան, և յոյժ քերմացուցա-
նէ: Իսկ ունդն սոցին զօրագոյն է առ

այսպիսի ներգործութիւնս: Ասէն եւս
թէ այնձ որ ուտէ զկոտնիմ սրամտու-
թիւն պատճառէ, եւ առ ախրողիտա-
կանն զրզուէ: Բայց մուղն սորին կալ-
եալ ի բերանի, զցաւս առամանց բու-
մէն:

Բառարանիս կը յաջորդէ բժշկաբա-
նը, հետեւեալ ձանոթագրութեամբ.

Համառօտ Քաղուածոյ Զարմանա-
լի Ուրճորդ. փորձիւ հաստատեալք
յաջողակ իմն զիպուածովք ի տրամա-
յրութիւնս մարմնոյ: Բաժանեալ ի չորս
գիրս: Յառաջնումն ընձեռի զբժշկական
խորհրդոց:

Յերկրորդումն զխորհրդոց զանա-
զան իրացն պատկանեցնելոց:

Յերրորդումն զպէսպէս տեսակաց
քիմիական խորհրդոց: Եւ ի չորրոր-
դումն զաստիզաքաշխական բժշկակա-
նութենէ: Հանդիւրձ կիրառութեան ի-
ւիք առ ի պահպանել յառողջութեան:
Ի լոյս ածեալ ի Պարոն Ֆրանչիսկոս-
եան Դիմինիկոսէ Ալալոյ՝ որ է վերա-
կացու զեղորէից ի յաւազ հիւանդա-
նոցն Սրբոյ Հովոյն եկեղեցոյ ի Հոռոմ:
Յաւելմամբ ի նորոյ նոյնոյ հեղինակի
ի Վենէտիկ տպարանի: Բուսանի: Զե-
ռամբ Հոսմոնդինոյ, Հրամանաւ մեծա-
ւորաց: Աւոյ հետեւիկիս այսոքիկ ի սոյն
հեղինակի յիտալիական գրոցն յաւելան
ի Հայս ի մետասան պրակս պատկեալ:—

Յաջորդ 11 գլուխներն ունին հե-
տեւեալ խորագիրները:—

1.— Յաղագս պաշտպանելոյ զկեանս
յառողջութեան. — 2. Յաղագս կազդուրե-
լոյ զհեղապատակն. — 3. Յաղագս տուն-
ջենական կամ միջօրական քնոյ. — 4.
Յաղագս արգելման փքոյ. — 5. Յաղագս
կարգի կերակրելոյ. — 6. Յաղագս նա-
խապատրաստութեան յառաջ քան զճաշ
առնելոյ. — 7. Յաղագս միլամաղձային
խորշելի կերակրոց. — 8. Յաղագս կե-
րակրոց բարւոք սնուցաց եւ պարարու-
ղաց. — 9. Յաղագս յատկութեանց գին-
եաց բարեաց. — 10. Յաղագս զեղորէից

մահարեր թունոց.— 11. Թագազս կերպի ուտելոյ եւ բովելոյ.—

Հատորս կը վերջանայ համառօտ բառարանով մը ուր 47 հայերէն բառք.

րու թուրքերէն նշանակու թիւնները զորուած են, զիւրաւ հասկնալու համար րո՛ւն բժշկական բառարանը:

Յ.— ԲԺՇԿԱԿԱՆՔ ԱՍԻՐՏՕՎԼԱԹԱՅ

Հին թիւ՝ չուել

ԹՃՆ ? = 1701

ԹՈՒՂԹՔ՝ 323 (= 646 եօք).— Մեւնոնի թիւն՝ 20 × 14 × 5 սնդոք.— ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասին.— ՏՈՂՔ՝ 17.— ՆԻԻԹ՝ գեւոյկուած հաստաւի բուրբ.— ԿԱԶՄ՝ սեւ կաւեպառ խաւաւաւաւայ.— ՄԱԿԱՂԱԹԻՒՆ ՊԼՇՊԱՆԱԿ՝ չկան.— ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ չաւաչաւ գործածուած. կազմը քայքայուած, առաջին կողմը բաժնուած: Խոնաւութիւնը քայքայուած եւ շատ մը քերքերու վնասած: Այլ կողմը քանի մը քերք ինկած.— ԳԱՏԱՐԻ ԹՈՒՂԹՔ՝ չկան.— ՎԵՐՆԱՂԻՒՆՔ՝ կը պակսի.— ԳԻՐ՝ սեւ հաստաւի մեկանով պարզ նոսրեր.— ԱԿԶԻՆԱՏԱՐՔ՝ չկան. համաւերքեր ունին կարմաղելի երկարագրեւոր նմանութիւն.— ԼՈՒՍԱՆԱՅԻՆԱՅԻՒՆՔ եւ ԽՈՒՂԱՆՔ՝ կը պակսին:

ԳՐԻՉ՝ Տեւ Անդրեասի որդի՝ Պօլոս.— ՍՏԱՏՈՂ՝ անձանք, գրիչը.— ԺԱՄԱՆԱԿ՝ բառ է (=1561 նախնական).— ՏԵՂԻ՝ անյայտ. ԿՆԻՔ՝ կը 18, առաւել լուսանցիւն վրայ 3 հաս, նոյնը, սեւ մեկանով վեցանկիւն, ուր կը կարդացուի ՔԻ ՆՐԻ ՄԱՐՏԻՐՈՍ: Կան այլ երկու կնիքներ, որոնք չեն կարդացուիր: Չեղաւորս այլմու տեւն է՝ Արմ. Տ. Բաբգէն Քննյ. Թաւրեան, Հալեպ:

Մատենան է Ամիրապետայ Բաւկաւանց, իրականաւոր խմբագրութեամբ, ուր կան:

1.— Էջ 1.— Ոգտի բժշկութեան սկիզբը պակասաւոր.— Վասն գլխացաւութեան. . . . և ի քաղցրէ՝ կտրէ և տուր լուծման զեղի՝ որ խաւիւրան հանէ և. ապա ի

զրուցէ՝ օձէ գին: Կամիս: Առ թթու խընձոր. ձեռնէ և զիր ի գագաթն. . . . Վասն բերանացաւութեան. Եթէ բերանն ցաւի և առաւել արիւնի առ երան չիպ և սմա՛ղ և նոսն կեղեւ և մաղտաքի. և սաղ. . . . Վասն ականցաւութեան. Գորդն ձիթով և. . . . և սաղալէ և ձէթն կաթնիցոյ յաւանջն, զցաւն տանի. . . . Վն լուրի՛ն՝ Թորձամ մարդոյ՝ ա՛յ կուչան ցաւի գիտացիր որ ի լեղիւն է. իրեն զարէ ջուր տուր խմելոյ նշի ձիթով. Կ. օր. և թէ այսով չլաւանայ. . . . Վն աշակցուտե՛ն՝ յորձամ աշխն ցաւի մրցն. և ի ներս արիւն չտ կենալ. պարտ է յառաջ հարկ առնելն և ի մայ և ի գինոյ և ի քաղցրէ, յետ պահել. և ապա զիր աշխն զինչ պատե՛ն է. . . . Վն որ խիստ շատ հիւանդութիւն լինի՝ և պատճառն այն է որ օ՛ղն աւերած լինի և ի հեղտ շնչոյն մտանէ՛, և հիւանդա՛ցնէ զմրցն վաւորայ պարտ է՝ առնն եղանկ լուծիլ զեղով զանձն յիստակել. և աղէկ կերակուր ուտել որ առողջ մնայ: Ասէ իմաստունն Դաղիւնն՝, Թէ յորձամ ջերմութի պատահէ յումէք, պարտ է նմայ պատրաստիլ. . . . Քիւրն որ կարնի՝ զքաւփուրն քաղցով արորէ և բաւելով թաց և ի քիթն զիր. . . . Վն որ ձուգն ցաւի՝ աջոյն հրակն կտրէ և անելիք զաւաւայ: Ուրիցն որ ոտն լինի. առ զբողի ջուրն. լատան. . . .

2.— Էջ 33.— Ըստ ցանկին: Անկէ. Արի բժշկութի: Մաճուէ. յիստացաւի մաճուէ չինելոյ՝ այլ գլխայ ցաւի զեղեր մաճուէ. . . . որ կը չարունակուի

մինչև 70 րդ էջ, իր 366 պատկար-
գութիւնն:

3. — էջ 247. — Լուսակ հանելու ա-
ղօթք. — Մորհամ որ քաղէ զայսքն ի յոս-
կրէն առանցաք ցանքս: Առ սն ձութ բե-
կենայ. խէժ. ոչախ փիթոյ խէժ մուղճալ
չիր սէր պինձ...

4. — էջ 287. — Փորացաւորն ղեկ
խնայ փորձած է որու փոքն արխն բլլամ
զկա ման. օգտե ալ. — Առաջին օրն տուր
բիւրի խաթիւն զրմ բէյգանայ. բ զրմ
Ֆրաւ. խիւր չամպար. բ զրմ նի ուղ-
բ զրմ...

5. — էջ 301. — Ռոքմաւ երբաւ լու-
սակ հանելու զայս աղօթքս առաջ զ ան-
գամ մինչ ի հանելն որ կարի բանն լուսկս
երբ հենա կար մի ոսկի կտու մի ածաւք ղիւ
հաւում սեղն. — Ով առէն օրհնել ալգի որ
զամ զերկնային հաւաթն. ի քեզ ունիս
և ք պարզե հո քեզ սծ վս բժշկութե...

6. — էջ 316. — Ըստ ցանկի. — Սկզբն
պիտանի է ամ ցաւոց. — Եւ բուսանի ինքոյ
ի լերինս ի քարոտ անդ ինքոյ այն ծա-
ղիկ է և անսերմն բարձրութի լինի կան-
դուն մի և հաստութիւն բուխ մի...

7. — էջ 317. — Այս են խաւաւ մա-
նունի պեղեւոս — Անուանք քապապայ
անպուլ տարչինի աւիա՞ զանջաւիլ զա-
րանիւր...

8. — էջ 319. — Ըստ ցանկի՝ Կեզ
ալագ. — Առ զգիրգական ծաղիկն որ է
քասին ծաղիկն զգրգմի ծաղիկն զրազի-
զան ծաղիկն զգալար պինձն և ընդ իրար
չորացոյ և մանր աղա՛յ և մօին որ է
ազախին ջուրն իրար չաղուէ...

9. — էջ 347. — Հիւանդի յոքմաւ
լեզուն կապի. — Զկանի փայտին ձէթն.
ք ներքանքն քաղ՝ արձակի լեզուն ալ:
Եւ հիկէ կամիս պիտիկ. զհիւանդն թէ
ինչով է զու պիտիքն սեւ որ թքանէ...

10. — էջ 359. — Մարդուն որ աւ-
հուրի ի սրտեմ եւ ի բոզուն լինի կուրծ-
քն. — Այս է ղեկ խմելով. առ յաքրի-
ցա՛յ ինքս արմատ է ի փոռնկիստանու
կու գայ երկայն. յորմամ կարես նայ
մէջն զեղնապոյն է...

11. — էջ 360. — Վս երակ առնելոյ

հասիւարիմ է գրած. — Հինն և ի նորն.
հաքիւնին քանի մարդ արիւն հանէ. ի
զազաթէն մինչև ի ներքանքն ոտիցն ի
հետ. ա. ա. թէ՛ առէն երակ ինչ բանի...

12. — էջ 368. — Ասայ հակոբ Թոր-
կուպեան. — Թէ եւ ի յանձինս. զ մա-
սունս. առաջինն խլիպատաւն որ ծոծ-
բակն մերձագայի քն հանգեծ. Արդ յոր-
մամ ժողովին ի նմայ յաւելումն նշանն
այս է...

13. — էջ 371. — Վասն երես յուս-
նալու՝ որ վաճառեցանն որ զպրիկն քանի
եւ սրբի. — Առ անձրութի և թանուփար.
որ է լիւցած. մուրտառանկ. քարթօյի
ձիւրս մարձան...

14. — էջ 373. — Վասն զիտուրե
բնութի աստուի զ ամիս. — Սահի. Տրէ.
Քաղոց՝ Մարտ Ապրիլ Մայիս՝ գարուն է.
եւ տաք է. և կակուղ. և արեւն բնու-
թի սպիտակ աղայի...

15. — էջ 400. — Բանէ որ օգտ խո-
ցոյ. ելրեղի քարտի կարածի երակի նեօ
զարկի բան բռնածի խոցի նաւուրի եւ ամ
խոցոյ. — Զինչ որ լինի. գրաւ գրէ՛ ի
վր ձիթին և թաց զհին բամբակն ի ձէթն
եւ ի վր խոցին դիր եւ կամ չիէ զձէթն
ի վր խոցին. Զայս գրէ. յանուն այս
Հրեշտակ գային երկնոց ի վայր. մինն
Գարրիէլ. մինն Միքայէլ...

16. — էջ 413. — Եւ քե հիւանդն
բուն չգայ — ի քթին մանուշակ ձէթ. և
զրդու մի ձէթ կաթեցոյ. և ի գլուխն. և
ի ոտքն եւ ի ձեռքն քանն. Եւ գլուխն
խաչխաչի կեղե...

17. — էջ 415. — Այս է ծաղկանց
եկ հանելն. — Ինչ ծաղիկ որ ուզես. ձե-
ձէ՛ յենց դառնայ խմօր իր կշոքն զէթի
հալ խառնէ եւ եփէ. փաք լից. ա չու-
չայ բարձր սեղ կալ առա...

18. — էջ 416. — Ով որ ուզի ի վա-
պառուհաւն ի գաւ մնայ. — Իհեղն այս է
ու զչարն ի բմէն հոռանչ սալիւնայ. մա-
լինայ. մահի արայ...

19. — էջ 419. — Վս ամ ցեղ սե-
մանց բնութեց. — Զորհանն առողջ զօրա-
ւոր է և ահեղ. պարն հով է՝ և խոնաւ.
և կակուղ. կարեկն տաք է և կապ. Սապն

Ջնասկար է՝ քամի և չորային...:

20. — Էջ 420. — Վս ծաղկանց եղին. բարեփ — և՛ զարգին կակուզ և լուծ: և՛ մանուշակին՝ ծածր և չոր: և՛ չորով՝ չորային և — ք: և՛ կամուստին չորային է...:

21. — Էջ 430. — 'Խարն Սոգոմուն Իմաստուն 66 ճարգուց. — Թէ այն կինն տէրին գեղն հրք քամին ընի նշանն ի նշ է. աս է որ էրեկն ի քովն հրթայ անձն կուցար...:

22. — Էջ 442. — Գիր ամ գիտութե գոր ես և՛, սյո ե. — Լեայ թամզայիս ա՛յս ի մագաթ սայի տանձիբայ: Լկիսան: Լկ. ին: Լկատուգին...:

23. — Էջ 448. — Այլ դեղ միջացաւի. — Դեղ որ մարգոյն մէջքն ցաւի, և չկարէ ազայ վաստակել. ամէն օր. գ. ճնճգուկ խորված աւա՛ւ և՛ գջնճգուն զգեղն...:

24. — Էջ 450. — Որոյ կոնակ ցաւի՝ մարդուն դեկն այս ե. — Լեո սպիտակ նօթն. և գնայ ի բաղնիսն և քսէ՝ ի կոնակդ. և ի միջօրդ...:

25. — Էջ 452. — Վս երակ առնելոյ ի վր լուսնկին. — Լեռաջին օրն լուսնին չէ լուս. քանաթ: ր. գ. օրն եթէ առնուս ճիւղանայ: դ. ե. գ. օրն առնուս՝ աւրիւն պակասի...:

26. — Էջ 458. — Դեղիբուր զօրութիւն. — Կարմիր գլխերով գանազան ձեռն առնալու մէջ իւրաքանչիւր դեղանունն աւել իր պարակերէնն ու արաքերէնն ու

այնքերէնը և դիմացը իր բացատրութիւնը (Լեռուանքն և՛ այս): Իսկ հանդիպակաց էջին վրայ իւրաքանչիւր դեղի գորութիւնը բացատրուած է, անուանի որ. միշկնեբուր վկայութեամբը ('Ինդիբուրն գորութիւն): Լեռուամբ հօր և որդի և հզոյն սբայ: Ընտրահարաչխ հոգին սբայ և՛ ճշմարիտ ամէն և առաջնորդեայ ծառային այլ և՛ գնեայ քս ամ: Փրկիչ ամենեցուն. — Իւրաքանչիւր տեսակ դեղի որպիսութիւնը, ազնկութիւնը, բնութիւնն ու չաքը նշանակուած կան: Լկսպէս: րստ սիւնակի՝ Ուիլիյ՝ ինքն հունգ է անուշահոտ և ք. ազգէ ա կարմիր. — սպիտակ: Նոր լինի և՛ անուշահոտ և՛ չոր և՛ խտակ: Տաք է և չոր է. գ. տարածան: Լեւ Դեղիանոս. վս սորայ թէ ինքն զստամոքն ուժովցնէ և կերակուրն տայ ուտել: մինչև Լկա Լայիլայ, յէջ 645:

ԹԻՇԼԱՏԱԿԱՐՈՒԹԻՒՆՔ՝ չկան, գրութաւոր յիշատակարանը ինկած ու կորսուած ըլլալուն: Կայ միայն հրկտող յիշատակագրութիւն մը:

Լկ. — Էջ 647, ի վերջէ ձեռագրիս, հաւանաբար առաջին գրէն. —

Ես Տր Անդրեասի որդի Պալոս գրեցի. ով որ կա(րդ)այ ասի, և՛ իւրան բանըն անողէ. ամէն, մարտի ամսին, ժ. ումն. ԹժՈ՞՞ (= 1701):

Բ. — Էջ 159, վերին լուսանցքին վրայ, հաւանաբար ընթերցողէ մը. — Ես Տրադու Մկրտիչ գրեցի...:

9 — ՍԱՂՄՈՍ

Տիւն թիւ: չունի

Իջ-Իէ դար

ԹՈՒՂԹՔ՝ 184 (= 268 հօթ). — Մեծութիւն՝ 16 × 11 × 3 սնդմ. — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասիւն. — ՏՈՒՔ՝ 19. — ՆԻՒԹ՝ ճասարակ բույր, քանծ եւ կօշ. — ՄԱԿԱՂԱԹԵԼԱՅ ՊԼԱՂԱՆԱԿՔ՝ չկան. — ՀԱՆԿԱՄԱՆՔ՝ անցպատ, բա՛ճ բույրեր ին-

կած են, մինչև իսկ յիշատակարանը: Մեծութե իր հասարակ տեսակէ, խոնաւութեան թակ կարգ մը տիւր հարածուած է, առանց սակայն կարեւոր աւելի գրութիւնը: Ինչ որ սակայն մնացած է բազմաթիւ այլ ինկած բույրերէն հօթ, մաքուր

և ո՛չ արհամարհելի ձեռագիր մըն է դարձեալ. — **ԴԱՏԱՐԻ ԹՈՒՎԹՔ՝** երեք բերք, սկիզբը. — **ՎԻՆԱՎԻՎՔ՝** առաջին տղերք մեր երկարագիր և յանախ բոլորգիր՝ մինչև երեսուց կամ չորսուց տղք. գոյնը գրեթէ միշտ՝ անխոսալիքիտէն կարմիր. — **ԳԻՐ՝** հասարակ բոլորգիր, հասա զբաշտեամբ, սեւ ժանգի գոյն միայնով. — **ՉԱՐԱԿԱՆԻՎՔ՝** բազմաթիւ, գրեթէ ամեն սալմասի սկզբնաւորութեան, կարմիր բոշաւագիր մը, անարուեստ և միջակ յաջողութեամբ: Սալմասի ամեն համարի սկզբնաւորք՝ անկանոյն երկարագիր է, դարձեալ կարմրաներկ. — **ԽՈՐԱՆՔ՝** չկան. — **ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ՝** 13ա, 44բ, 66ա, 97բ, 126ա, 156ա էջերուն վրայ, բոլորն ալ արուեստի լայլ գործեր. անհաւասար յարաբեր է իբր գոյն մանուշակ. — **ԼՈՒՍԱՆՆԱԶԱՐԻՎՔ՝** բազմաթիւ, ամեն սալմասի սկզբնաւորութեան, առհասարակ ծաղկեցկաւ և բոշանակաւ բոլորն ալ, միայն թէ անհաւասար

կարմիրով: Եկաւելի յաջողութեան ա՛յ մէկ գեղեցիկ ապացոյց այս բազմաթիւ ծաղկաւորած լուսանգագաղթերու մէջ. — **ՆՆՈՒՎՔ՝** չկան:

ԴՐՎԶ՝ անյայտ յեռասակարանի անկումով. — **ՍՏԱՆՈՐ՝** անծանօթ. — **ԺԱՐԱՆՆԱՐ՝** անյայտ, բայց ա՛յ կանուխ ևս 16րդ կամ 17րդ դար, մակաբերելով գրչութեան. — **ՏԵՂԻ՝** անծանօթ. — **ՄԱՂԱՊՐ՝** անյայտ. — **ԿԱԶՄՈՐ՝** անյայտ: Չեռագրիս այժմու տէրն է Տիկին Ռահել Պաղտեան, Հալեպ:

Մատենա է Սաղմոսարան, միջակ գիրքով, հասարակ բոլորգիր գրչութեամբ, շատ պակասաւոր: Ընթերցումի ա՛յ մէկ մասնաւոր տարբերութիւն ուղարկող սաղմոսարաններէն: Պակասաւոր բլլալուն՝ կը սկսի Լ. զիրուն կէսէն և տեղ տեղ պակասներով դարձեալ՝ կը շարունակէ մինչև Ժիբի:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ՝ զժր-խառ-բ ինկած ու կորսուած:

10. — ՇԱՐԱԿԱՆ

Հին թիւ՝ չունի

ՉԻՐ = 1421

ԹՈՒՎԹՔ՝ 140 (= 280 էջ). — **ՄԵՐՈՒԹԻՒՆ՝** 9 × 6 × 5 սելմ. — **ԴՐՈՒԹԻՒՆ՝** միատես. — **ՏՈՂՔ՝** ոչ հաւասար թիւով. 16, 17, 20, 21, 25, 26, և 30. — **ՆԵՒԻԹ՝** հասարակ բոլորք. — **ԿԱԶՄ՝** թիկունքի կաշին ինկած. կարեք շատ բուլցած. կոյր շախաղկեայ կաշեկազմ. առաջին կոյրին շախաղկաւ հորիզոնական կողմին կտրուած: Կը տեսնուին նորմանդի հետեր. — **ՄԱՂԱՂԱԽԻՆԱՐ ՊԱՇՊԱՆԱՎՔ՝** չկան. — **ՀԱՆԴԱՆԱՐՔ՝** շատ աննպաստ. գրեթէ անարժէք վիճակի մը մէջ մնացած. աստիճանական մասեր մը հասած ու անցած է մինչև զբաշտի մը՝ վերին և կողմնակի: Գրեթէ ամեն էջ կարծեւ հմտրուած է ինկած բազմաթիւ բուլքեր կան, ինչպէս կը տեսնուի քերթերու անհաւասար թիւով մնացած բուլքերէն: Նոյնիսկ առաջին քերթը, քա

ձեռագրին գրչին բաժանումին, ամբողջովին ինկած է: Պատշաճ, գրեթէ մինչև կտր կտրուած բազմաթիւ բուլքեր կան: Էջեր իրարու կպած և բաժնուած են մերք. — **ԳԻՎ՝** հասարակ բոլորգիր, ոչ յաջող գրչութիւն. հասա, սեւ գոյն մեկանով. մանր էջի վրայ անհաւասար գրութիւն մը յառաջացնելով: Իսկ 137ա - 140բ միասնեան յաջող բոլորգիր: Միշտ խաղաղութեամբ է. — **ՉԱՐԱԿԱՆԻՎՔ՝** գրեթէ չկան. միայն բուլք 1ա - 84ա մասին մէջ խորագրերուն սկզբնատեղեր՝ երկարագիր, շատ անպաճոյն ծաղկումներով. — **ԽՈՐԱՆՔ՝** չկան. — **ԿԻՍԱԽՈՐԱՆՔ՝** կան հետեւեայ բուլքերու մէջ. 9ա, 20բ, 29ա, 43ա, 50ա, 85ա, բոլորն ալ արուեստի գութ. պակասած ուղղանկիւն ներկերու անհաւասար իրեւորութիւն մը. տիրող գոյնը շատ անհաւասար կապոյտ մը և:

կաւմիւ մը.— ԿՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԻՔԻ եւ ՆԻՎԱՐԻՔԻ չկան.— ԽՈՐԱԿԻՒՔԻ՝ պարզ երկաթագրեւ եւ, առհասարակ զունաբափ.— ՍԿԶԻՆԱՏԱՐԻՔԻ՝ կաւմիւ երկարագրեւ եւ անաբուսոս:

ԳԻՒՉ՝ միայն առաջին մասին համար, Սոպոմոնի քանակայ.— ՍՏԱՆՈՎ՝ անձանք.— ԺԱՄԱՆԱԿ՝ ՊԷՐ (+551=1423). — ՏԵՂԻ՝ անյայտ.— ԾԱՆԿՈՎ՝ եւ ԿԱԶՄՈՎ՝ անձանք: Չեռագրիս այժմու տեւն եւ Տիկին Թահեյ Պաղտեան, Հալեպ:

Մատենան է Շարական թղթեայ, փոքրադիր և անկերպ, որ կը պարունակէ սովորական տպագիրներու կանոնական բոլոր մասերը, խաղաղուած կամ փակագրուած:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ, հաս մը միայն՝

Ա.— Էջ 84.— զփառք ամենասքերորդութեն հաւր և որոյն և ամենախնամ սր հոգւոյն յաւիտեանս ամէն. Գը-

րեցաւ սայ ձեռամբ յոգնամեղ և փծուն գրչի Սոպոմոնի. ի թվականու. Հայ. ՊԷՐ. (=1423). Արդ աղաչեմ զամենեքեան որդիանդիպիք սմա. մեղաց թողու թի խնդրեցէք բազմամեղ և անխմաստ քանակայ Սոպոմոնի, և եղբարց և ծնողաց և ամգարմի հայցեմք զի ար ողորմեսցի. և անասուր եպ (՝ քերուած է և վերստին գրուած բառս) ինչի որ զարիւնակն չնորհեաց տը յս ողորմեսցի:

Դարձեայ յերես անկեայ աղաչեմ զամենեքեան որդի պատահիք սմա անմեղադիր յերուք (քերուած է հոս փոքր լատ մը) անխմաստ և տխմար գրչի և սղալանաց սորայ. զի յոյժ տառտեսեայ և խելագար էի մտաքս ի զտոն և ի մահաթոյն ժամանակիս: Դարձեայ աղաչեմ ըզձեզ. յիշեցէք զՎարդապետն իմ ըզԳրիգորն եղևաւորն գփխեցեցեայն առ քս և ով որ զմեզ յիշէ ի ... րին յիշեայ յիցի յիւր արքայութիւն ամէն:

11. — ՇԱՐԱԿԱՆ

Հին թիւ՝ չունի

Ձեռն — 1462

ԹՈՒՂԻՔԻ՝ 310 (- 620 էջ). — ՄԵՆՈՒԹԻՒՆ՝ 11 × 8 × 5½ սեղմ.— ԳԻՐԻԹԻՒՆ՝ միասին 8½ × 5 սեղմ.— ՏՈՂԻՔ՝ 22.— ՆԻԹԻ՝ ղեկնորակ լայն յղկուած բուղք.— ԿԱԶՄ՝ կաւեպաս, կողմերուն վրայ նամանգի հեգերով եւ ծաղկուած աստղովներով.— ՄԱԿԱՎԱԹԵԱՅ ՊԷՐ ՊԷՐ. ՆԱԿՔ՝ չկան.— ՀԱՆԳԱՄԱՆԻՔ՝ շատ աննպաստ, տեսական գործածութեան. կազմը խախտած, կողմեր թիկունքէն գրեթե բաժնւած և բազմաթիւ բուլբուր ինկած սկիզբէն ու վերջէն: Նորագոյն կազմի առնկայական թերքերու տեղ լրացուած եւ դանակի հաւուածի ապ յուսանցները նեղացած: Առանց առոր յուսանցները հինգած ու մաշած, բայց վերջին մասը հաստիկ յաբարեաբար աւելի անվնաս.— ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԻՔԻ՝ քանի մը հաս միայն սկիզբն ու

վերջը.— ՎԵՐԵԱՎԻՔԻ՝ զարդադիր եւ թղնագիր, առհասարակ կաւմաղեղ, իւրաքանչիւր Կանոնի սկիզբը. երկրորդ տողը կաւմաղեղ երկարագիր.— ԳԻՐ՝ մանր բոլորգիր, գեղեցիկ, ուղագրի մօտեցող յաջորդութեամբ: Շարականցս մեծագոյն մասով խաղաղուած է՝ ուշադիր տեսնելով մը.— ՍԿԶԻՆԱՏԱՐԻՔԻ՝ բազմաթիւ, բոլոր Կանոններու սկիզբը, կաւմիւրի եւ կապոյթի ծաղկումով. տեղ տեղ գունաւոր, ջրաներկ ըլլալուն: Համարները կ'սկսին կաւմաղեղ երկարագրերով: Կարգ մը էջերու վրայ զարդադիրներ կը տեսնուին, որոնք ընդհանրապէս վնասուած են եւ կտրուած.— ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԻՔԻ՝ բազմաթիւ, որոնք կը կազմեն հաստիւր գեղարուեստական մնայուն մասը, ըլլալով բոլորն ալ նուրբ ծաղկումներ: Զարդադիրներու պէս, հոս ալ տիրող

գոյներն են կառմիրն ու կապոյրը. — ԽՈՒՐԱՆՔ՝ չկան. — ԿԻՍԱՆՈՐԱՆ՝ մը կայ միայն, եջ 286 բ. ուղղակիին ոսկի երիզով եւ ոսկի յառակի վրայ. ուր կը ձիւն զունագեղ փոքրիկ վարդեակներ. — ՄԱՆՐԱՆ՝ ԿԻՍՐ՝ հաս մը միայն եջ 177 բ. լուսանցի վրայ, փոքր դիւնով, ուր կը ներկայացնէ Կիսուսը: Գեմքը բլեւ յաջող բայց ներկի ծառայումն աւուրած է:

ԳԻՒՉ՝ Թուսեփ եպիսկոպոս — ՈՏԱՑՈՂ՝ անյայտ, գրի չը. — ԺԱՄԱՆԱԿ՝ ԶԺԱ (+551=1462). — ՏԵՂԻ՝ Շահապուցից վանք. — ԻՄԱՂԱՊՆ՝ անձամբ: Չեղաքիս այժմու տեղն է Տիկին Ռանիկ Պապսեան, Հալեղ:

Մատենան է Շարական և Տոնացոյց փոքրագիր. հաստ, բոլորգիր, թղթեայ: Կը պարունակէ բոլոր չարականները առ հասարակ:

1. — Թղ. 1 ա. — 305 բ. — Շարականներ. զանց կ'ընենք մանրամասն բովանդակութիւնը տալ, զի նոյն են տպագրուած չարականի մասերուն հետ:

2. — Թղ. 305 բ. — Տոնացոյց եւ Աւետարանացոյց. բայց վերջին թերթի քաղմաթիւ թուղթերու անկումով չատ պակասաւոր, ինչ որ կայ՝ կը գտնուի միայն սա՝ թուղթերուն մէջ՝ Թղ. 305 բ. — 507 բ., չատ պակասաւոր բովանդակութեամբ ու բնով:

3. — Թղ. 308 — 310 բ. դարձեալ Շա-

րական սկիզբը ինկած, կամ հաւանորէն տեղափոխուած թերթի մը անացողք երեք թուղթերը:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ՝ հաս մը միայն, այն տեղ՝ ուր կը վերջանայ Շարականը և կը սկսին Տոնացոյցն ու Աւետարանացոյցը:

Ա. — էջ 305. — «Փառք քեզ անասչման և զուգական անուն. անձնաւորութիւն բրորողութիւն միանութիւն. հայր եւ որդի սը հոգի. Որ ետ զօրութիւն իմոյ տկարութեւ. և հասոյց ի յօտաւ. այսին լուսափայլ ոսկիաշար և մարգարտաշար Շարականոյն: Զոր եղևայ և հաստատեայ սը հայրպտոցն եւ վրդպտոցն սրբող. ի պայծառութիւն սը եկեղեցոյ. և մանկանց սրտն. որոց յիշատկն օհութը եղիցի: Արդ պրեցօ սա ի թվկիս Հայոց ԶԺԱ (= 1462) ձեռամբ անարհեստ և փցուն գրչի Թուսեփ յետին եպիսփ. ի ձոռս Շահապուցից ի վանքս Դուզոյ. ընդ հովանեօ սը եղալիս որ կոչի Հազարաբուրբ և կաթուղիկէ սը Սեփնոս. և սը Ածածնին. և սը Նաւնիս Բաւանցից. և Նաւարաց սը Վարդանանց. անմեղադիր լեւուր. խոշորութիւն և սխալանաց սորա. զի զոն սրախ գրեցի. զի վչտացած ի սուս եղբարց և սուս ընկերաց. և չիւարաց երկու դիմաց ի հոգոյ և մարմնոյ. և ճար չունիմ քան զքս նորին յօղնականութիւն և աղօթիւ քամ սրբոց նորա:»

12. — ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՔԱՂՈՒԱՍՈՅ ՄԱՍԹԸՆՍԻ ԱՒԵՏԱՐԱՆԻ

Հին թիւ յաւելի

ՊՂԲ = 1443

ԻՌՈՒԹԻՒՆ՝ 168 (= 336 էջ). — ՄԵՆՈՒԹԻՒՆ՝ 18 × 14 × 4 սնդմ. — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ երկսիւն 14 × 5 սնդմ. — ՏՈՂՔ՝ 31. — ՆԻԻԹ՝ հաս գեւ յղկուած բամպակեայ բուրբ. — ԿԱԶՄ՝ առեւելական, ռազմականագոյն կաշեպատ փայտեայ, երեք հաս կաշեայ հար-

մանդներու բեւեռներով. — ՄԱԳՈՂԱԿԵԱՑ ՊԱԶՊԱՆԱԿՔ՝ երկու քեր սկիզբը, երկու քեր ալ վերջը, դասարկ. — ԶԱՆԻԱՄԱՆՔ՝ բառական նպաստաւոր՝ հակառակ պատկանութեան: Կազմը քիչ մը մաշած, բայց ամուր. կաշեայ հարմանդներ ինկած:

սոր, մա՛յն մովիլ. — Յորժամ պատուէ՛ր
երկրաստանի՛ցն կատարեա՛ց, և առաք-
եա՛ց քարոզե՛լ, և բժշկե՛լ: Յորժամ
գլխիս յարգեց, և ապաւեա՛ց ի կարծ-
եաց...:

8. — Էջ 209բ. — Նորին Հիւզղ Հա-
սոր. վս Հեռովդէի, և ողողց նւ. — Ել Յս
ի կողմանս փրկպպեա՛լ Կեաւորեա՛ւ Նիս
հարցանելի է: Առախ՛ գոյր կմ յո՛ եր-
թայր: Ասեմք թէ ի սահմանեացն մակ-
դաղեա՛ որ է ի կողմ արեւից պնեաղա
քղաքի՛, մերձ ի լիւրինն ուր կրկին ան-
գամ գնացն աճեցոյց...:

9. — Էջ 274 ա. — Նորին վեցղ հա-
սոր վարի. — Սուրբն Յոհան Սակերիան
չորս հարս գրէ: Զմեկնիցն այսու մասաւր:
Առաջինն զս ծննդեանն...:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԿՐՈՒԹԻՒՆՔ՝ յազմա-
թիւ.

Ա. — Էջ 333ա (Գլխաւոր յիշատա-
կաւան). — «Փա՛ռք ետակի անձնաւորեա-
թեն և միակամ տրութեն համադո՛յ և
անբա՛մինքն... (չի կարգացուիր, խոնա-
ւութենէ աւրում ըլլալուն մասամբ)
ճանապարհին գիտութեան և անս...
բոյ ծնողի ոյ երդի ի հաւրէ... և նախ
ք զյաւ խոնան և զհոգոյն սրբոյ բրդխողի
ի հաւրէ և... յորոյն՝ անբապառ ար...մ
իւրական արարածոցս. յիմանալեացն հը-
րարուն իւրմբիցն և ի զ... նիւթեղէն և ի
տարբական... մարդկանոց. յանցեալն
և այժմուս և ապաւնին՝ ամէն:

Արդ զրեցա՛ւ հոգիարար ի մատեանս
ածաղարդ և ծաղկաւէտ բուրաստանս որ
ընդունող... անային քաղցր բարբառս
քաղումոյ աւետարինն որ ը Սաթէոսի:
Հաւարեալ ի լուսազարդ և յարիւրափայլ
բանից ամարանչացն՝ Գրիգորի ամարա-
նին և Սակերիանին և այլոցն քաջ և
մեծ հոտարին աշխարհալո՛ւր և աիեղե-
րայո՛յս անկարաւտ գիտնականին և սուրբ
իմաստասիրին աիեզերահոյակ և մեծա-
համբա՛ւ վրդաին զուարթուն, անուն
կէցեցոյ. ի պարծանս և ի փառս եկե-
ղեցոյ. և ի վա՛րժ մանկանց նորո՛յս
Սիւնի: Նա՛յ և յիշատակ յարի հոգոյ
իւրո՛յ՝ և իւրոյն վարժապետի մեծին

Յովհանն Սրտանեցոյն՝ մականուն կոխ-
եա՛լ ի սէրն քի որոյ յիշատակն աւր-
նուր եղիցի: Զոր տը յս փոխանկ այսմ
հոգեւր դանձոյ տալէ նմ զրազմին ի սե-
ղան հաւրն և մասը... (հոս ևս ուսանը-
հինգ տող չի կարդացուիր, խոնաւութենէն
բոլորովին մնասում ըլլալուն):

Եւ զրեցա՛ւ մատեանս այս ի թուա-
կանութի հայոց... ՊՂԼ (4551=1443),
ամի Ապրիլստալին ի պատաս եկեղեցոյ
ի վանէ... (զմարխարար չի կարդացուիր
քերում ըլլալուն) ընդ հովանեա...
(չի կարդացուիր) ինք, սր... լոյս մեծ
բարունապետիս և քաջ փաղերայ և վար-
ժապետիս մերոյ մեծիս աւետեաց. զոր
սր Յս հատուցէ զորս ը մեղ բզմ աշ-
խատանացն. նա՛ւ զրազմեալիս և զգո-
րովագութ հայրս իմ հոգեւոր և զուսու-
ցիչս իմ զհեղանդի և զարտանեալ բա-
նին սպասուոր զար Խաչատուր յիշեցէ՛ք
յաղաւթս ձեր ո՛վ հետեւողդ բանին
ճամբատու. որ և յայնմ աւրէ որ ոչ
ղծախ և զաջ ճանչի սայ յայնմ հետ
անեցի՛չ եղեւ ինձ ը զայեակ զտիւ և
զգիչեր աշխտը ը իմ առ ի յուսուցանել
ղճմբտուի... Զոր սր Յս հատուցանողն
բարեաց հատուցէ յիւր միւս անգամ
զայսեանն իւր վա՛րժս յարի աշխատե-
ղիս ը իս. զոր ոչ կայ... ես վճարի՛լ
փոխանակ բաղւմ աշխատանացն որ առ
իս ոչ բանիւ և ոչ արգեամբք. նա՛ւ և
զեղբայր ար վկայաւորն զհաւատարիմ
այ և զարի ծառն որ և երկրքեան ոք
քեռք են ինձ. ընդ այսր յիշատակեցե-
լո՛ցս թերեւս և զիս զհարեալս մեղաք
և զմիայս յոյի արժանի տոնիքիք յիշ-
ման ո՛վ պրոց աշակրայ մանկունք և
սիրողդ բանի ինդրելով զթողի յամն-
նազութ փրկէն քա՛րի զոր և ձեզ ազն
ողորմեացի: Զի թերեւս ի հայցմանց
ձերոց ցաւղ ողորմեն այ ինչէ ի զղման
մեղաք մեղ ոգոյս և սրբեաց՝ զրազ-
մաշարսով վէ՛րս անձին իմոյ. Այլ և
աղաչե՛մ յիշել ի սր զարի և զարտան
կրաւնաւորն և զհետեւողն ճամբարուն զար
Խաչատուր զուսուցիչն իմ որ բաղւմ ու-
րեք ի սր վերայ գրեա՛ց զմարդարտալո՛ւր

գիրս իւր սփռելով, մինչև զկէս գրոցս կարծեմ գրեալ սր գի մեք տկար էաք ի յարեւոտ գրին վայն աւգնական լինէր մեր. ր թէ զուկի՝ ր սեաւ դեղ... սեաւն զեղեղականայ, Նայ և գիրս մեր անարհեստ և որ յի աւ արհեստիւ և զեղեցիկ. Գս հատուսէ նմ փոխանակ այսւ ախաւատաւ. նաց գ... սան մշտնջենաւոր և զկեանս անվախճան աւելն: Այլ և յիչ... երիւմ և զսրիւնի՝ քն ի սրտէ և ... եղբարքն իմ րս հոգոյ զարբա... հետեւողքն րանին ձգարտեւ զսր Աստուրեւ և զսր Աւեսիկն զոր տր յս ի կամ իւր պահեսցէ միշտ և տազէ նց քան իմաստուն առ ի հասաւստու ի կայ մնալ ինքեանց ամէն: Զսոցն և. ևս յերես անկեալ աղաչեմ մոխրաթաւալ զիմաւք՝ զհանդիպողոյ աջ մատենի ո՛վ գրոց աչկրոյ մանկունք յոր ժամ ընթեռնուք կամ զազաւարէք յիչեցէք զգառածեալս մեղաւք զգրոց այսմ աւտի որ և չամարծակիրմ և չամարիրմ արժան գրեկ զսեաւ անունս իմ ի սպիտակ գարսիզիս զմեղօրս Աստուր, նա՛ և սխալանաց և խոչորեւ մեր որ ի սմա նեւրեցէք որ չեմ ուսեալ զգրեթողին ի կատար անվարժ և անարհեստս ի մէջ մանկանց քերթողաց: Զոր աղաչեմ անմեղադիր լինել վերս ասացելոյդ. զի կար մեր այս էր. ևս թողի մեկաց մերոց խնդր ի սէ այ և ի փրկչէն մերմէ յէջէ. որ և զձերն թողցէ: Ամէն:

Բ.— Վերջին դատարկ էջին վրայ. — Վերստին կազմեցաւ սր աւետարանի քաղաւածուս. ձեռամբ անարժան քանի սպասուող միայն անուամբ Արիստիլ թվին 1628 (= 1638). (յուսեմս ամսո միս: 11վ սր ընթերցողք... Հայր մեր:

Գ.— Էջ 157, ստորին յուսանցքին վրայ (հետապոյ թոյր գրեթէ նոյնիմաստ յիշատակագրութիւնները, առանց քացառութեան, ստորին յուսանցքներու վրայ են և զրուած մարգարտաշար մանրիկ և սիրուն տառերով, մինն ո՛յն զրչէն). —

Զեղկելի և զտառապեալ. զհէ՛ք և զթշտական զնտեանալս յամի և զգործողս ամ մեղաց: Զ... (քառ մը քերուած) մ ներկեալ չրթամք հոգոյն մատենիս:

Զստրդիւ սուտանո՛ւն, սպասաւոր րանի, յիշեա՛յ յորժամ ընթեռնուս յաղաւթս:

Դ.— Էջ 159. — Ո՛վ սեւտուն քա. հանայ ըզեղկելի զծո՛ղս յիշեա՛ւ, այլովք իւրք զտուն մաղթեաւ և ի նմանէ թողի ի հայցեա՛ւ:

Ե.— Էջ 177. — Ո՛վ ընթերցող այս մատենիս, ամաղարդ բուրաստանիս, երբ վասն քո յաղաւթ կանգնիս, ընդ քո հայցմանն և յիշեա՛լ զիս, և զու յիշեալ լիցիս:

Զ.— Էջ 187. — Ո՛հ եղկելի՛ տն. ձինս. որ այլ ճար չունիմ. քան վասն իմ զմղացն. և զուք ո՛վ քահանայք միջնորդք եղերուք միով տր ողբմայի:

Է.— Էջ 188. — Յոյժ վիրաւոր եմ ի թիւնից բանասրկուին. և հարեալ է զիս մահացու նեախ, որ և խորճ մտացս արծաթէ զմրմինս ր անձինս. յերես անկեալ մոխրաթաւալ զիմաւք աղաչեմ զընթերցողոյ յիշեա՛ւ՝ սրտի մասաք զիս՝ զմեղուցեալս ի ժամ ընթերցման մատենիս միով տր ողբմայի. և չնրհիլ զթողու ի յանցանց:

Ը.— Էջ 191. — Ոհ եղկելի և բզմաշարու անձինս զի տիւր եմ. վս մեղացս իմ որ զծյ: Ո՛վ եղբարք և ընթերցողք աղաչեմ յիշել յաղաւթ(ս) ձեր և թողի ի հայցել յանդանացս իմ, ի նմանէ որ ի տուրս պարգեանցն առատ է, որ և զձերն թողցէ. ամէն:

Թ.— Էջ 192. — Վէրքս իմ անբռնկելի է ո՛վ եղբայր. ապա յուսամ յս. զորմածն որ հայցելով ձեր ի նմանէ զթողի յանցանացս, նա՛ ողորմի՛ և թուզո՛ւ. զի տմ անհնարինք հնարաւոր են նմա. և թէ ոչ տաղէ վս բարեկամի զի հեռացա՛ւ մեղօք ի նմանէ այլ վս ժու և ձեր զրգմն ասելով ամ ողբմի և թողու զիւր յանցանքն. որ և զձե՛րն թողցէ քս ողորմածն ամ ամէն:

Ժ.— Էջ 196. — Գիտեմ զի հեռուդ եմ աւաղանին, և զորդէզրի տն ընկաւ (յայ) չնորհա՛ւք փրկչին քի. այլ ոչ զ(որ)ծեցի՛ զզժ որդիութե. մահաւանց թէ զստեալն կրուսի՛. աղաչե՛մ. բարեկաւսեցէ՛ք սն այն իմոյ, և տաւցէք ամ

շանաբը հանդիսացաւ իբր յարտուգար, գրիւն և ծաղկոյ յաւանայ, վարժուած Տէր Վաթիկ յալ հայկականսին ձեռքին տակ և անկէ ձեռնադրուած: Տէր Ղազար Քահանայ չալիպի հանդիսին ձեռնադրաց Մատենադարանին մէջ ունի բազմաթիւ արժէքաւոր ձեռագրեր*: Մեզի անձանթն պարագաներու տակ Սեբաստիանացած է — Գիթ Լարցմանց Յոնաննու Ռոմանցոյ — որ Երիշ 29 հայերէն ձեռագրաց հետ չալիպ բերուեցաւ 1929 ին, Մր. Էրնէոյ Սարգրիւնի օգնութեամբ և ժամանակ մը հոս մնալէ յետոյ, Ամեն. Տ. Թարգմ. Ս. Պատրիարքի կողմէ կատարուած դիմումներուն վրայ, Ազգ. Առաջնորդարանս փութաց բոլորը մէկ գրկելու հրահանգէմ. որ անանք միացան Սեբաստիայ Ս. Նշան վանքի ազատագրեալ ձեռագրերուն: Ներկայ ձեռագրին վրայ Սեբաստիայ վանքի րէն և Ե. մէկուն կնիքը կամ արձանագրութիւնը կայ, որմէ կը հաստատուի որ անոր Սեբաստիա փոխադրութիւնը նոր ժամանակի խնդիր է: Հաւանաբար ընդհանուր տեղահանութեան օրերուն:

ԹՈՒՎԻՔ՝ 479 (=958 հօք).— ՄԵՆՈՒԹԻՒՆ՝ 22×15×5 սնդմ.— ԴՐՈՒԹԻՒՆ՝ երկսիւն.— ՏՈՒՎ՝ 31.— ՆԻՒԹ՝ լաւ յիշուած բումպակեայ դեղնօրակ բուրբ.— ԿԱԶԻՔ՝ առեւեկեան, կաշեպատ խալսակեայ, մութ շագանակադոյն, լանջով եւ թիկունով.— ՄԱՆԿԱԿԱՆՔԻՆ ՊԱՆՔԱՆՔԻՆ՝ չկան.— ԶԱՆԳԱԿԱՆՔ՝ առհասարակ լաւ պահպանուած, կողքին կոնակր վաւի մասնն պահուած ու հիւնցած, հետին մասը գրեթէ անբերի, միայն 5-6 բերք կաշեկ ինկած: Առերին եւ առաջին բերքներէն թերեւորէն ցեղակեր, զարդական մասն ու յիշատակարանները անպակաս.— ԿԱՆԱԿԱՆ ԹՈՒՎԻՔ՝ չկան — ՎԵՐՆԱՎԻՔ՝ Էջ 13րդի վրայ, սկզբի միակ խորանին հակ երեւ հող եւ, առաջին հողը համակ բոլորակը Է, սիրուն եւ զուարթ, յաջորդ երկու հողերը ոսկեղեղ երկարագիր են: Էջ 608, կիսախորանի մը հակ, վերնագիրէ չորս հող եւ, բոլորն ալ երկարագիր, բայց ու մութ կարմրով խառն.— ԴԻՎ՝ ծայրէ ծայր սեւ մեկանով միօրինակ նոսր գիր, հասարակ.— ՍԻԶԻՆԱՏԱՒԻՔ՝ բացի

սկիզբի բոլորակը, մնացեալը ամբողջովին երկարագիր են կարմրագոյն, նոյնպէս համարներու առաջին գրերը.— ԼՈՒՍԱՆՔԻՆ՝ շատ եւ. բացի առաջին խորանի լուսնոցի զարդական մասը կազմող մեծ լուսնեղապարդը, որ 15 սնդմ. երկ. ձիւնեղապարդ յաջող եւ հնազապ վեճիկ մ'է, մնացեալ մանուշակագոյն կարմրով պարզ զարդեր, կիսախորաններու կից.— ԽՈՒՐԱՆՔ՝ գլխաւոր մեծ խորանը հասարակ սկիզբն է, Էջ 13, ոսկի յասակի վրայ, կոնսանէ վայելուչ հակառով մը, մեծ ու փոք սիրուն վարդեակներով: Վրան երկու աղաւթներ, ծաղկանց փունջի մը երկուսի.— ԿԻՍԱԿԱՆՔԻՆ՝ կան, 158, 223, 318, 394, 559, 607, 687 եւ 819 հօքերուն վրայ, բոլորն ալ կարմրով պարզ օրաներկ.— ՄԱՆԿԱՆՔԻՆ՝ չկան:

ԴՐՎԶ՝ Ղազար դպիր.— ՍՏԱՆՔԱՆ՝ իներ, գրիչը.— ԺԱՄԱՆԱԿ՝ 1607.— ՏԵՂԻ՝ Լուկա.— ՄԱՆԿԱՆՔ՝ անյայտ, հաւանաբար գրիչը.— ԿՆԻՔ՝ Էջ 2, սօրին լուսնեղեղ վրայ, վեցանկիւն փոքր սեւ կնիքի մը մէջ կը կարդացուի ՏՐ ՎԱՆԻՆ:

Մատենան է Դիւ Լարցմանց, Յոնաննու Ռոմանցոյ, պիտանիք և օգտակար գրաց աշակերտեալ անձանց, թղթեայ, յիշատար, ուր կան՝

1.— Էջ 1.— Այս ի՞նչ է բուն բլրորոյս:

2.— Էջ 3.— Խառնաբան զրոյս.— Ներգործական ի՞նչ մշտաշարժ բնաւ օրերոյ, զօրէն վերընթաց հրոյս...

3.— Էջ 11.— Խանկն է Առջին հասարակ Լարցմանց:

4.— Էջ 13.— Դիւգորի եռամեծի Առեւեկի մոհաննու Ռոմանցոյ Լարցմանց պիտանիք և օգտակար Դիւգ առեւեկեալ անձանց.— Լարցման օրակն առն հերձաւոր զամ ինչ ի հարկէ մարդկան զոյգ զգծ զղկուտած, զմահ, զհեռանք...

5.— Էջ 156ա.— Երկ Լաւոր Լարցմանց: Աստուածաբանութիւն Սրբոյն Դիւնիսի.— Առաջին ճառիկ և անձանցի.— Եւ բնութիւն այ անդիտելի...

6.— Էջ.— 158.— Խաղաղս Աստու-

* Տե՛ս Բազմալիւ, 1934, էջ 440.

ծալանութեան ի Սերոյն Գիոնիսիոսէ.—
Պարտ է գիտել զի ներքո բանին է զգալ-
եաց տեսութիւնս եւ մերձ բանին...

7.— էջ 228.— Յաղագս Առաջու-
րեանս այ եւ վնգտիկ.— Յետ ընդդէմ ար-
տաքս աքսորելոյ, և ընդ մէջ...

8.— էջ 318.— Յաղագս լինելու-
րեանս մարդկոյն.— Վասն էր մարդն ի հո-
գոյ ստեղծաւ...

9.— էջ 394.— Յեա ելիցն ի յրախ-
սեմ կիկոս.— Հարցանելի էր և վասն նա-
խահարցն ըստ կարգի, վասն Արէլի...

10.— էջ 559.— Առ յեսու հաւեա,
— Յետ վարձանելոյն Մովսէսի առաջնոր-
դեաց ժողովրդեանն փոխանորդ նորին...

11.— էջ 607.— Զանրակիցիս սկզբ-
բանն եւ սկզբանի վոյին եղի զանճառելի
քանճութեանն, եւ անճառ...

12.— էջ 687.— Գործեալ վասն
նոր օրինաց եւ եկեղեցոյ զանազան հարց-
մունք.— Զի նորս օրինաց, և...

13.— էջ 819.— Յեա այսօրիկ հար-
ցանելի է վասն հանդիմանելոյն.— Հրց.—
Վասն էր է զի աստուած նախ զայս և
սպա զայն կհանքն տայ մարդոյս...

14.— էջ 938.— Հարցմունք Գեոր-
գեայ վարդապետի, եւ յունմունք Գրիգորի, նո-
րին հաղագրութիւն.— Զիրքս ոչ վսեմամիտ
խոհեմութեան, ո՞վ արփութին հարա-
զատ...

ՅԻՇԱՏԱԿԱՆԳՐՈՒԹԻՒՆՔ

Ա.— էջ 957.— (Գլխաւոր յիշատա-
կութեան).— «Փառք ամենաբարձրորդութե.
համարուն անբաժին ինքնութե, աննա-
բանութի, գովութի, զօրեղութի և ան-
ճառ վայելչութի, մեծութի, բարէվիճակ
հարստութի, զուգակշիռ հաւասարութի,
փառք յաւիտեան յաւիտեանց ամէն»:

Ամուսնակ բան ցանկալի,
վարժող մտաց և բաղձալի,
կրթող գմարմին նայե զհոգի,
հանող ի յոյսն անըստերի:
Ար ոք ըղձամար ամ փափաքի,
որ յարամամ փարթամացի,
յաչխառողէն անհատելի,
որ յաւան ոչ պակասի:

Զոր ժողովեալ է Գրիգորի,
հայաստանեաց հեռետորի,
յարի և քաջ մեր Պետի,
այն սխառքեան նահանգի,
բանքս այս քաղցր է խորիս մեղուի,
ի քիմս ուղիղ զաւանդի,
խակ ասոյ սրեալ սուր երկաւորի,
ընդդէմ ամէն հերձուածողի:
Ար սղոջ հերձիք ի սր խօսի,
նա՛ և կարկիչ պիղծ բերանի՝,
պարսա հաքար ի ճակատի,
աղեղ լարեալ է զէմ սրտի:
Արք հաւանին քաղկեդոնի,
և հայոյոյդք են քի:
Խակ դուք մանկունք սր սրտի,
պայծառամիտք և հրապի,
որք ընթեռնոյք զբան կտակի՝
զգամբարեալս յայս մատենի:
Ինձ ողորմել անարժանի,
Վաղար յանուն տխմար վրչի,
որ ամենեւին չի՛ արժանի,
զրոջ հարցմանցս նոյն և նորի:
Երեւելիս այ աւարտեցի,
սիրելի մատամբ յարադրեցի,
ի թվկնի հայոց քանակի,
քառից կրկին հարիւր չափի,
քառիւ մի պարզ, երկ շանեկի
և ընդ նմին երկ հարիւրի (+ 551
—1607):

Աւտի և զաքս յոյս երամի,
յիշման ամեն զիս արմանի,
սր բերանով ձեր պանծալի
տեսի ինձ ամ ողորմի:
Նայե ուղղել զբանն թերի՝,
ի մէջ մեղաց զսայ գրեցի,
թմրեալ մեղաք յանձանաչի,
և յանձն առնում թէ գիցի՝,
վս այն հայցեմ զի ինձ թոյցի,
զի արհեստիս անվարժ էի,
զոր և զյիշողդ ցանկալի,
սր յիշեցէ զձեզ ի բարի:

Գրեցաւ հարցմանց սր գիրս ձեռամբ
անուանեալ անարձնատ և վատթարի

Վազար դպրի որ գանունն ունիմ և գործս ոչ: աւարտեցաւ ի Բերիայ քաղաքին որ կոչի այժմուս Հալապ, ի զուռն սր ամառնին եւ սր փառանքիցն, որ աստ կան ի յօգնութի և ի պաշպանութի ամ հաւատացեալ քրիստոնէիցն, ամէն:

Արդ երես անկեալ աղաչեմ զձեզ ով դասք քչից, որք հանդիպիք ամայ կարդալով կամ օրինակելով, կամ զաղափար տանելով, յիշեալիք ի մարտափայլ յաղօթս ձեր, զհոգեւոր հայր ուսուցիչն իմ ըզքաջ քարտուղարն զՎասիլ եպիսկոպոս, և զհէր Մարգարէ ինյն, որ զիս անարժանս հանապազ կու կերակրէր ի գրելն գրոցս, ան իւրն միւսին հազարապատիկ և թիւրապատիկ պատրաստել ի վերին եւ իւր

հոգոյն և իւր ննջեցելոցն ամէն:

Եւ զձր յիշեցէք զմարմնաւոր ծնողքս իմ, զհայրն իմ, զմանդեալ Պաղատարն, և զմայրն իմ զԼուսին, և զմեծ մամս իմ զմանդեալ Խանկերն, և զեղբարքս իմ զՄանուկն եւ զՄարգուլիսեն, և զքոյրս իմ զՄարիամն եւ զՄարգրիտն որ մանկութիւն փոխեցան առ քս, յիշեցէք և ան զձեզ յիշ իւր միւսանցաւ զալուստն ամէն. հայր մեր որ—»:

Բ.— Էջ 13.— Սկիզբի կարճապիկ խորագրին ի վերջ՝ և և գնեալ յս յանարժան Վազարիս, և տուր զօրի»:

Գ.— Էջ 516.— Վկայութեան խորանին պատկերին տակի ծանօթութեանց ի վերջ՝ «Զապաւ զծոպս յիշեցէք»:

14.— ԱԻԵՏԱՐԱՆ

Հին թիւ՝ չափ

Թիւ Հէ — 1728

ԹՈՒՂԹՔ՝ 273 (= 546 եփ) — ԼԵՆՈՒԹԻՆ՝ 23 1/2 x 17 x 5 սնգմ — ԿՈՒԹԻՆ՝ երկսին 15 x 5 սնգմ — ՏՈՂԹ՝ 21 — ԵԻԹՔ՝ սովորական, հոսս լուրջ — ԿՈՂԹ՝ բաց շաղկապեալով կաշեպատ խաւաւաւեալ — ԼՈՒՂԹԻՆՆԱՐ ՊԼԱՊԼԱՆՆԱՐ՝ չկան — ՀԼՆՆԱՐՆԱՐ՝ նպաստուոր. ներկայ կազմը նոր է եւ դանակի հարուածներու հակ հաստը քիչ մը պզտիկացած եւ կշիռն ձեր խանգարուած: Չորս Աւետարաններն ալ լման են՝ իրենց ընդարձակ բովանդակութեամբ, նախադրութեամբ, աւետարանիչներու ընդհանուր եւ հայեցի կենսադրութեամբ, նկարներով եւ խորաններով: Հատուկ սկիզբը կայ նւսբի առ կարգիւնու գրած համաձայնական ծանօթագրութիւնը՝ յարակից խախտեցերով: Չնուազիս ի վերջ կայ զլստուր յիշատակարանը — ԻՆՏԻՄԻ ԹՈՒՂԹՔ՝ երկու թերթ, սկիզբն ու վերջը — ՎԵՐՆԱԳԻՎՔ՝ իւրաքանչիւր խորանի հակ. Մարտիոս 3 խող ունի՝ ա. ր մանուշակ կարմիր գարդապիւր, պարզ: Բ եւ գ խողեր երկարա-

զիւ, ստույլներ կարմրադեղ, վերջեր լեզուակաղցն: Մարտիոս երկու խող ունի միայն, երկարազիւր, կարմրադեղ եւ լեզուակաղցն: Նոյն ձեռով՝ Վուկասիւր, երկսող իսկ նովաննու խորանին վերնագիրն երեք խող են, բոլորն ալ երկարազիւր. ա եւ գ խողեր մանուշակի կարմիր, իսկ միջին խողը՝ կարմրադեղ — ԳԻՄ՝ տն թանձր մեղանով յաջող բոլորցիւր, ծայրէ ծայր նոյն գրչութեամբ — ԽԶԻՆՆԱՐ՝ չորս հոս մեծազիւր, չորս Աւետարաններու սկիզբը, մարգարի, կենդանազիւր, միշտապիւր եւ թշնազիւր, չորսն ալ նկաղցն գաղափարներէ՝ բայց միշտի ծաղկումով, ինչպէս հաճորիս գարդապան ամբողջութիւնը: Ներքին սկզբնապատեր, առանց բացառութեան, գարդազիւր եւ թշնազիւր են, մանուշակի կարմիր ծաղկումով, սովորական: Համարներ ունին կարմրադեղ երկարազիւր նմանութիւններ, անյաջող — ԼՈՒՍԱՆՑԱՎԻՔ՝ չորս մեծ, չորս խորաններու կից՝ սովորական օրինակներու միջակ ծաղկումով, գրեթէ միշտ մանուշակի կարմիր

ծագրուեալ. գործ մը որ տրական է ամբողջ հասարիս մեջ: Ներքին բոլոր լուսանցարդերը նոյն ոնի են, հարիւրներով. — ԽՈՒՄԵՐ՝ կը կազմեն հասարիս զարդական համեմատաբար յաջողագոյն եղեր, քեւ միւս միջակէն ալ վար: Մասքեոսի խորանը, էջ 31, ունի կոնածն լայն նակաս, կանաչ յառակի վրայ երկու փոքր եւ երկու մեծ վարդակներով: Վերելք սովորական ալանները: Մարկոսի խորանը, 173րդ էջին վրայ, սոյնի յաջող է եւ սիրուն. հոս ալ կոնածն արապեզ բացումով, խոր հաւասար հոնակներու մէջ, խոր վարդակներ, ձիւնաեղիւի եւ ձիւնածալիկի: Վերելք կը յաճին զոյգ մը ցաւակներ: Ա՛լ սոյնի սիրուն է Ղուկասու խորանը, էջ 271, կանաչ երկի մը մէջ ամփոփուած հինգ մեծ խաչանք վարդակներ, ծովագոյն յառակի մը վրայ, վերելք նոյն բաշտները: Անյաջող վրձին է Յովհաննու խորանը, 429 րդ էջի վրայ. յասար կապոյ, վրան հինգ նոյնածն վարդակներ: Վերելք երեւ բաշտներ, մեծաւոր զիւրիս: Չեռագրիս սկիզբը կան եւսերի առ Կարպիսնոս գրած համաձայնութեան բացատրական նամակը, ինչպէս նաեւ համաձայնութեան խախտումները, բոլորն ալ հինգ զոյգ հանդիպակաց խորաններով, միջակ յաջողութեամբ ծաղկումներով և սովորական *թօթիքներով*. — ՆԷՒՈՒՐ՝ չորս խորագրի աւետարանիչներու յառուի. չորսն ալ իր խորանին հանդիպակաց էջին վրայ, 17×12 սնով. մեծութեամբ: Նկարներուն համար հին զաւարդներ ծառայած են քեւ, բայց չորսն ալ անյաջող են քեւ՝ զիծերով եւ քեւ ծագրուեալ:

ԳԻՐԶ՝ Սահակ երեց. — ՄԱՌԱՌՈՂ՝ Վարդէ Տիկին. — ՄԱՌԱՌՈՂ՝ ԹՃԷԼ (— 1728). — ՏԵՒԻ՝ Զեյթուն. — ՄԱՌԱՌՈՂ՝ անձամբ. գրիչը: Չեռագրիս կը պահանքի բարեպաշտ և բարեմիս հանգուցեալ Նաւն Լեւոնիսանի (Մարտագի) զաւակաց՝ Իլիզաւիլի և Զարեհի, Հայկ:

Մասնաւոր է Աւետարան, իրականաբար թղթեայ, կազմուած է նկարներով:

ՅԵՆԱՌԱՌՈՂ՝ ԹԻՐԻՐԻՐ՝ հաստ մը:

Ա. — էջ 539 ա. — (Գլխաւոր յիշատակարան). — «Փառք ամենաբարեբար, զուրկ և միանակաւն ածուրն հոր եւ որդւոյ և սր հոգւոյն յաւիտեանս ամէն»:

Արդ շնորհօքն յարժին էակքս ամ յիւրաքանչիւր ընթացս ըստ կարգի. յաւիտեանս ի զգայեացս այս մարդ սպասուեալ հանճարով. որով զքնաւորակն յարժուեալ իմաստնապէս մարթի յորինել ամային սիրովն ուղերձեալ. Ըստ որում է տեսանել. և ի քաղմաղիմի յայսպիսեաց իրաց այսինքն յառաւոր կամաց սրբաւոր անձանց: Արդ սնուցիչն փութի խորհրդեամբ բարեպաշտ ուն և երկրագոյն յայն վարդիկն և առն իւրում միսի Փառնոսին: Զոր ըստ իմաստուն վաճառականին ստացան զսա՛ զանձն միազական. ի վայելութեան սրբաւոր և մարդը ընթերցող քահանայից և յիշատակ իւրց հոգւոյ: Արդ գրեցաւ ունող աւետեաց արքայութեն հանուրց պարգեաց: Ի թուականին Հայոց. ԹՃԷԼ (— 1728): Ի կարողիկոսութեն Կիւիլիկեոց Տէր Ուսանիսին. ի Հայրապետութեն Տէր Կարապետ. ի զաւաստ Գերմանիկոյ. ի զիւրաքաղաքս ի Տէրքուն: Ընդ հոգանեալ սբ Առաքին և սբոյն Թեոփրոսի և սբն Պարսամայ եղևրին. և այլ ամ սրցն և սրբութեցն սր աւետարանացն. և սր նշանացն. որ աստ կան ամ հետցոյ ի յագնութի. Դժպարեցաւ սր աւետարանս: Չեռագր մեղսամած մեղապարտ Սահակ երկոյն. եւ ուսուցչին իմայ հաւատարմութիւն որ աստ փոխեալ է: Արդ երեսունեակ աղաչեալ թախսեմանօք զգաստ սրբազան վրդպ. քննիչ. և սրկ. զքն. որք ընթերցուեալ և կամ տեսանէ՛ք զսր աւետարան յայտնաւոր և զառնն անմահի որ բառնայ զմեղս աշխարհի. Հայցեցէ՛ք յայ պատմապարտ գծողիս զի ըստ իւրում աւետարանեալ թեն ողորմութի շնորհեացէ՛ ինձ մեղաւորիս: Եւ յիշատակ զնոյիս զՎարդիկն և ուր ք ի բերանով կամ սրբաւոր առն ամ ողորմի. ամ իւրն ողորմի ի միսանգամ զարթառանն. ամէն: որ և ողորմ սիրելեացս այն համանմանեալ բաւական և սրբաւոր հեղաշոյի և համեստ

3.— Էջ 21.— Պատմութիւն Սողովմոնի քաղաւորին լաւ եւ պիտանի.— Ամենայն զիտնոց արանց բաղձալի՝ և զերանալ արքայն Սողովմոն, յամենայն աւուր. ք. անգամ, կերակուր պատրասել՝ աղքատաց, կարօտելոց և ամ ժողովրդեանն. բայց ինքն ի վր բազում սընտնդ կողմել տուեալ էր անհղ յոյժ տեղ ինչ ոպ իկ յօղս. և անդ ըստմէր...

4.— Էջ 25.— Գովհոս առ սբ Ածածինն ի Վրիժ, Վրիժի, տառցեալ աղնիւ յոյժ.—

Ար Մարիամ առնին.

կոյս չբաշարի և մայր Փրկչին.

Դու շատախոյ յԱրաւամէ.

Նոր բարունակ զու ի Դաթէ...

5.— Էջ 28.— Նորին աղօրք առ Բիւրի.— Ի քեզ յուսամ Բա յոյս իմ. և աղաչեմ, քանզի բազում են յանցանք իմ. և այն տուաւ ի քան զաւագ ծովու. ահա՛ զմեկս իմ ցուցից քեզ ար. և զանօրէնու թիւ իմ ոչ ծածկեցից...

6.— Էջ 30.— Նորին աղօրք առ ԲԸ.— Տրւած իմ, ած որ քննես զսիրտս և զերկիւմունս, հայեալ յերկնից ի սրբութէ քումմէ, և տես զտարակուսեալ անձն եղկելոյս...

7.— Էջ 32.— Նորին աղօրք Մխրատայ ի պեմ սբ պարգին.— Ամենակալ ամենախնամ ած յամի օրհնեալ. որ յամի ես և յամեցուն...

8.— Էջ 35.— Նորին Մխրատայ տառցեալ Աղօրք. առ կենդանաւոր սբ պատրիկ ի խորոց սրեւ.— Երեք անձնեան արուի. միայլ բնութ և էութ. Անքնին և անճառ ած. հայր և որդի և սբ հօգի. ստեղծող և արարչագործ ամ գործող եղեւոյ...

9.— Էջ 37.— Մետոյ վրդպի ասցիկ վս զգլման եւ արտուց.— Ով որ անեղոյ ես և անստեղծ. և արարիչ ամ արբոց...

10.— Էջ 39.— Աղօրք գեղեցիկ եւ խնդրուած ուղիւ սրբի յամենայն ժամ խնդրե յայ եւ կատարե.— Տր Ած մեր Բա Բա երկնի և երկրի. իշխն մահու և կենց...

11.— Էջ 46.— Աղօրք առ պահապան հրեկն.— Ի խորոց սրտի իմոյ հեղուք մտացս աղաչեմ զքեզ ով զերանալ հօգի հրեշտակական...

12.— Էջ 48.— Աղօրք սրին Փնկասու Հայրապիւն.— Բա Բա որդի այ. որ սրէ անունդ տր հրեշտակաց. և ած ամ անուանելոյ. Հոգի. բանաւոր ոչխարաց. Պահա զհոս քո անաւա...

13.— Էջ 52.— Նորին ՅՈՎՀՆՆԵՍ ԳԼԽԵՆԻՍԻՍ աղօրք առ ԲԸ.— Իհա՛ յուսոյ և ճշմարիտ ճանաչո՛ կենցն յաւիտենից կենս. յանիւ քո ած. զու ես զուսն յուսոյ...

14.— Էջ 53.— Նորին աղօրք առ ԲԸ.— Եայնա՛ քաղցրութ և զտնացուցիչս՝ տր իմ և ած իմ, մի՛ բարկանար ինձ ար, վս բազում մեղաց իմոց...

15.— Էջ 54.— Մաղթանք առ սբ մարմինն Քրի. յորժամ Բահայն Բաթուրացուցանէ ակնեմ ժողովրդեանց պատ և զայս ասել եւ առ արեւնն Քրի.— Զեւրեկ ինձ ի փրկութի խոստովանիմ ճշմարտապէս մարմին և արիւն Քրի այ յուսոյ իմոյ և...

16.— Էջ 54.— Առ ամենօրեան աղօրքն կոյսն Մարիամ ի ճեղի ննջման եւ ի գերեզմանն եւ ի ձորն կեղեցիք. Ի խորոց սրեւ մաղթանք վարդան վրդպի, եւ ամ ինձ պեա մկաւորի. բայց քե ի սբ Ածածնի բաւեխօսութեան տպաւինիմ.— Ով համազոյ անութի. հօր և որդւոյ և հօգւոյն սրայ. փառաւորեմ...

17.— Էջ 63.— Առ ի բաւձումն խաչին, եւ ի զոյգարայն անաւոր առ ճն մեւոյ եւ վրեչին Յի Քրի. Ի խորոց սրեւ աղեւ մաղթանաց ողորմելոյ վարդայն. (Այս եւ յաջող էջերը զատարկ թողուած են ու զգիչը չէ կրցած ընդօրինակել վերի եւ հաւանաբար այլ թողել):

18.— Էջ 67.— Առանց խորագրի.— (Բ)արձօղ կղեր անտանկոյն՝ Մարիամ, և ծնող բունին անմահ որդւոյն՝ Մարիամ. Բարունն էից երկնից՝ արքայն՝ Մրմ, բարեխօսեալ...

19.— Էջ 68.— Աղեւս առ սբ Տիւրուհին ի ճեղի Կրկոցիս.—

Աստիւ լողնի իւրոյ չորսն,
Կեք ընթացուք ամենեքին... Դիւն
Փնայն ընդ հարսն խառն ինքնին,
Եւ յայժ Գոյի լողձմամբ սրբորին.
որմէ վերջ չի չարու նակուիր սակայն,
Բէ՛ւ 106—118 զատարկ էջեր պատ-
րաստ բլլան:

35.— Էջ 119.— Տալ ի Գրիգոր վրդ-
պետ՝ Տր Ամենակալի ռնխւ.—

Տր աստուած ամենակալ,
Արարածու հօր մեր մաքրեալ,
Իսաակալ՝ յայտոյն բնորեալ.
Տր թո՛ղ ըզմիպ իմ յազմագիտալ,
Է՛ղ արբեր բանիւղ օրհնեալ...
Յիշեա զԳրիգորս յարքայութեղ:

36.— Էջ 120.— Այլ տալ հոգեւոր ի
Գրիգոր ստրկի.—

Եղկնի մրտօք յիմարեալ,
Աւաղելի կենեօք տոյորեալ
Ով անձն ընդ է՛ր եւ մեղուցիալ,
Եւ չար գործոյք աշխարհեալ...
Գրիգոր ծոյղ ի քեզ յանձին օվ մայր
գըթութեան...:

37.— Էջ 122.— Տալ սբ Ածամնի ի
Գրիգոր վրդ.ՊՏՏ՛ յիս զկնյ վրդ. զոյնեալ.—

Եւ մայր լուռոյ սբ կոյս մարիամ գովեալ,
Զոր եւ լրկայէ զքէն սիրար սրբաբանեալ.
Գեղեցիկ եւ մաքուր մայր բանին օրհնեալ,
Ողորախն Գրիգոր սէջիլ Թափառացիալ.
Գտնէ ի փշրանայք տուր սեղանոյդ օրհնեալ

38.— Էջ 123.— Այլ տալ ողջունի
տո սբ Ածամնին. ի Գրիգոր վրդ.ՊՏՏ՛.—

Ողջոյն քեզ կոյս ամենօրնեալ սիրու հի՛,
Գովեալ եւ զու յամեն լիզուէ իսկուհի...
Ողջոյն քեզ տաւ եւ Գրիգորիս եղկի.
Ի թիւրն օմնուղղոյ (—1635) մաքուր քեզ
զայս երգեցի...:

39.— Էջ 124.— Երգ գովեսի. Բ.
մեռոյ վրոյց ալորսքնի, ի սբ խաչն անդն-
կալ, ի սուրպ Գրիգորն նխիկն՝ զայս երգ-
եալ.—

Անկասքան լոյզ(ս)ղ երկնային,
Յա Բա հօր միածին,
Որ գըթական սիրով քոյին,
Իջեր յերկնից՝ յերկիր ստորին,
Իմեղ ի բարձանց իմաստղ վերին...
Է իմ երգեալ զայս բան շնին.
Ի քանկերոյդ յորհիւնին,

Հարիւր քա՛ա տառն ընդ նոյն թը-
ւին.

Երգիւք զուք տուք զոր ողորմին:

40.— Էջ 129.— Ողբ գղջական՝ խոսք
Բայ. Կաղիւ յափեալ ի ներմիւս վրդ.ՊՏՏ՛.
ՊՏՏ՛: ԲԱՂԻՇԵՑԻՈՑ.

Անբախտքն անհաւ անձ՝
արարող էիցս ամենայն,
արարիւր զմարդն ի հողոյ,
եւ ետուր հոգի բանական...
Ողբալ բանա ողբերգական,
Ի թուին սեռից Հայկեցն,
Ինչ(—1618) ամեն, ժամանակս զառն եւ
նեղութեւ,
Ողբալով ի ձենջ հայցեմ, հոգեւոր եղ-
բարք ամ,
Եղեցեք ի տր Բա՛ զմեղուցեալ ներսես
անարժան:

41.— Էջ 131՝ առանց խորագրի՝

Ի խոր խոցեալ աղաղակեմ,
եւ ի սրտէ յայժ հառաչեմ.
առ օտուր քո անկեալ դիմեմ...
Է՛ իսկուհի մայր պարծանաց,
զմեղուցեալս հա՛ն ի վըտաց,
անայկ Սարգիս որ զբանն երգեաց,
օրհնարանն զքեզ որ կոյս,
սբ, ապաւն եւ յո՛յս:

42.— Էջ 153՝ սկիզբիւ պակասաւոր՝

Ազատեա՛ ողորմած մի զատապարտ իմք.
Տառապեալ ազգիս վա՛նն եւ զօրւ թեց,
Բարունակեալ ընտիր շառափոյ ա կանց.
Եւր կոծեալ ա յս վտակ վե՛ հա՛ կանց,
Զափուայքս ի մէջ պարտուց թէ աղէ-
կի զիմք,
Պարտաւոր սբ հաւատոյ մերս եկեղեց յոյ.
Ուրաւ կերպաղեմա՛ տանարիս պարտեւ յոյ.
Ամուց ամուսնի սբ զաւոյս փայլիլ աոյ
Զափուայքս ի մէջ պարտուց թէ վարա-
նի ցիմք:

Ազատեա՛ ողորմած մի վարանի ցիմք.
Եւթն աշն ի հոգի չաղի քա՛ն է չաղի քա՛ն,
Է երկվանկի ի վերնոյն թիւ պարգեալ աւան,
Առ մեղացորդս ի նոյնս կերտեալ զանու-
նա՛նն պա՛ն,
Ծանակ թէ տեղ իցիմ փայլ է՛ ինձ այլ
հա՛ն...

43.— Էջ 154.— Գովա այս աւար-
եալ յումեմնե ալաւսեալ լեզուալ ի պառիւ
Գրիգորի շնորհիւ սբ Յնես. որ ցուցանե
զհայոցս լալի լա պիլիմ (Բարաբանչիւր

տունի սկզբնատառերը կը կազմեն ի Պուդոսե):

Ի կտառանէն ակը էհան մոխթարօն
զի պա.
ձումէմիզէ ըկտառն մահազգազ տի պա.
Միւնաթիպ թէլքիֆաւ լիպառտէն քիմ հա.
Փռն կիւնահիմիզտէն պու հալ
տաւառ տ.բ.

44.— Էջ 155.— Ներս արաբիայ յումմմնէ անուանալի ճանց ի գովեստ սր յոյս գերեզմանին քի, գեղանակ սորին յաւմաբա՝ ընդ զարմանալի վերնոց երգի.—

Ի հրեշտակաց անձինս որ առ քեզ մերձ
կեամբ.
Ձլոյս որ անշէջ ծագեա՝ որ լոյս գերեզման.
գերեզման, գերեզման:
Պայծառ յոյժ քան զարփին, որ լոյս գերեզման.
Փառաւոր զարդ հոգւոց կենաց լուսա.
տառ Ի....

(Իւրաքանչիւր տունի սկզբնատառերը կը կազմեն ի Պուդոս վարդապետէ հա):

45.— Էջ 156.— Ներս արաբիայ յումմմնէ քանաթիւ անուանալի ճանց, ի վր չարչարանացն Քի. գիպանակ սորին կալ զՄարիամ Մաղկապետենացոյն.— (Իւրաքանչիւր տունի սկզբնատառերը կը կազմեն ի Պուդոս վարդապետէ հա):

Ի որ երկիրն աւետառաց. հասեալ մեր
ախտաւորացս. ի խնդրես եղեալ հարցութ որ
է քաղաքն անըրման, տէր է. յորս էր թաա
գաւորն օժեալ....

46.— Էջ 158.— Ներս բարսուգեալ յումմմնէ անուանալի ճանց գլղատկան բանին ի վր չարչարանացն Քի. որոյ եղանակն՝ ազատակէ մին ձեռնայ (միշտ Պուդոս վրդ):—

Իմ զաղբալի փ յանդանաւս.
Մատնեցար տը իմ, մատնեցար.
Ի իմ մեղք, ի իմ չարեօր զո. ես յոյս....

47.— Էջ 159.— Ներս յումմմնէ քանաթիւ ի պաթիս սր ճարտիւ հսի 86 մերոյ Քի Քի ներքուականութեան հայոցս պարունակողին զկածաւոր (= 1721):

Ի յարութի պայծառ տախ.
Մարտի լերութ զոք ի հոգիս.
Մի ըրարեպաշտը ձեզ աւետիս....
(Իս'րձեալ Պուդոս վարդապետէ):

48.— Էջ 160.— Ներս արաբիայ յումմմնէ անուանալի ճանց ի գովեստ սր յոյս Մարիամու (տառնեբուս առաջին գրերը կը ձեւացնեն ի Պուդոս վարդապետէ):—

Իցէր երբեք հիքոյս ընթանալ տի կոյս.
Ի հետս անուշահոտ իւրոց քոյ հետոց....

49.— Էջ 162.— Ներս ի գովեստ սրբուհոյ Կուսին Մարիամու. որ եւ սոյնն չափի նախկին ճառիսն Աճեղին բանին ձաղկեալ բուսն ամպոյն կեա՝, եւ կերտողին գերգը վառնեղ չափի. իսկ հայոցս նախիմ (= 1371 ?):

Անարատից զարատաւորս յարեցի կոյս իմ
յարեցի.
Նորոգ կենօք զիս նորոգել խնդրեցի կեանք
իմ խնդրեցի.
Եթէ կեանքեմ բարեօք կեցցեմ հայեցի....

50.— Էջ 164.— Ներս յարմաբիայ յումմմնէ ի գովեստ Տիբամօր կուսին, որոյ զաւսօրին գրեմ յառաջին հոլից տոնայ կերտեցես գրին Մարիամ, եւ գիւրջինսն զանուն կերտողին եւ գրիս Հայոց.—

Ձեւ փայլուն լուսոյն հաճանչի.
Ըրբի նրսեմայոյց զիր զեղեցկատիպ.
Ոյ իսկուհի զմիցոր խաւարեալս կեցո....

51.— Էջ 165.— Տալ ի գովեստ սրբուհոյ Կուսին Մարիամու որոյ բիւն քառաջնոց գրեմայ տմ հոգից չափեալ զգովեստ այն Մարիամ կազմե. եւ գիւրջինսն անունն. ինձ վառ քե հա՝ բեմ. եւ գրիս հայկազնեալս, կամ կա չեղծ յյսն.—

Կոյս անթառստ պաակ ծաղկեցար յոյս
կենաց յոյս.
Որթ պտղաբեր պղծք բրբնել մայր
ամենընդ մայր....

52.— Էջ 166.— Տալս արաբիայ ի գովեստ Սրբ Կուսին, եւ զեղինն ուռեալ յաւապական հալցը ձայնն հանկեմ յորդորակուն որոյ սկիզբն է վարեցալ ի մեղս.—

Իսպառ զերիմ սիրով վառիմ է՝ կոյս իմ.
Պատեառ որ ես միւր փրկութի զու յոյս իմ:

53.— Էջ 166.— Իրվս այս բարամանեալ յումմմնէ ի սլաթի Տիբամօր Կուսին մինչ եւն ի Ռեյլեհմ որ եւս նա գովի՝, եւ ցուցիչն հայոց քուականութեանս՝ Կէոկէլէ (= 1722):

Իսթրիայէլ չրգաստ պիր պար մէկտինէ
պիտիր դատէ.
Է՛յ մէկրէմ թէքսիրաթ տէլիլիմ սին
սատէ...:

55.— Էջ 167.— Երգս յօրինել ի գեսս
ամամոր կուսին վերլմրաց խաղացմամբ.
որ ցուցանէ զանուն կերտողին ի նախկի
վերջին հոգիոք, եւ զքիւս հալոց ցուցանէ
Համայ (= 1522):

Կոր դանցեալ. զրի, զանցեալ զրբեաց
Ո՛ր ոչ ոք բանն զրեզ-գերա-
պայծառ փայեալ փայլի պնեալ փայեաց...:

55.— Էջ 168.— Երգս շարադրեալ
յումնմն ի գովեստ ուր հաղաբիւ Նմյ, յո-
րում նախկին հանց պարունակեցեալ զրե-
տով եմ նոր եւս գովի գեղեցկպս եւս զե-
պանակն երնել սք կյս հալիբային.—

Պսակ քաղաքաց զերտառդէմք աներման.
Իրբէ զերկին ամաչէն պատուական
Դովեմ փայեալ ուր զյուսին հրաչաղան,
Վս որոյ առ քեզ գալ շանկամ աներման...:

56.— Էջ 171.— Գովս այս սուրբալ
յումնն ի վր սք Նմյ հաղաբիւ այլասեռ
լիզուա ուր ցուցանէ զրվկնն ճառս
(= 1722).—

Իսմին կէրէի զուրսու շէրիք թէշրիքիշէրի
մուրանաթ.

Լաքին սանա՛ կէրէնլէրէ վէրիւր սուպնան
դիպալաթ.

Ուրթյու հիւնէշ քանիւիւթին Նէսին սէն
ա՛յ սէմալաթ...:

57.— Էջ 171.— Երգ շարամանեալ
յումնմն, անուանագիծ. հանց յորդուական.
եւ զրոմախան բանիւ ի վերայ սրոյն Յա-
կարայ Գերանուչակ Տանաբիս որոյ եղանկն
երկի իմ աչաց յոյս որդին եւ.—

Իշխանր իմ իսկ բարեալքը սիրով ճեպեյէք.
եւ արք յոյ՛մ հոգեալք ինձ փոքի՛ զքնեյէք.
Ձի զգեղեցիկ տանաբիս զոր ալմով փայելէք...:

58.— Էջ 173.— Տալ ի վր հոգոյն
սրլ տապեալ յումնմն անուանագիծ հանց.
պորդարտին հանկավար տապեալ. եւ թիւ
հալիպոնեայցս զանի ի վերջի հանն ծած-
կալիս.

Իսկանանիալ ա՛յ ապրիւր բրդիւն՝ ի
հոգիս յարարուլիս.

Ջէնորնս յուսաւ որ յանձն իմ բոյս յորդըր
սողմամբ յարեբուլիս.

Ո՛յ ոռնուլլան՝ թէրէմ խանի չե՛լէ պա-
րի շաֆի տուռ.

Ո՛յ ուլպալլան՝ թէրէմ վարի չե՛լէ պա-
րի շեմի փուռ...:

Է ի քարման ա՛յ հոգի անգի պատա-
րաստեալ մերայեաց,

Ի թէն յո՛ւ ամիս ցոյց ինձ յոյս ուր ցոյ-
ցաւ թիւս հայոց ա՛յ ոռնուլլան (?):

59.— Էջ 174.— Տալս զանկասօրէն
արարեալ յումնմն ի ձեռաց մեղաց եւ
սաղեյի, եւս ի զործոց չարեաց որ ցուցին
եւ հալոց քուականիս «Ո՛ւլլիմ Նազէ»
(= 1722).—

Իսթրիաթն պիւմզ ի թէն պէս ի թէլ ֆի-
րար էթաթմ ախ. կրկ:

2ուսն ուէս խուտամ հալա՛ սլուտմ պու-
պէնգաթ...:

60.— Էջ 175.— Երգս ներկերեաց
շարմաբ ոգիւ արհեստը ցուցնի.—

Ո՛ր զի՛ քոյով զքեզ իգա՛.

Ուր մալիս մալուր մորոս ես

Ո՛ր զի՛ քոյով զանձնէ՛զ Պարզա՛...:

(Երկրորդ չարքի կարմրաղեղ զիւսգրիւր
կը յատաջացնեն՝ ի Պողոսի):

61.— Էջ 175.— Տալապս արբիլ յու-
մնմն յառջին հառիցն յայնեցեայ. եւ
զրիւն հալիպալուսեալս, Ուսէլին (= 1722)
ցուցանել տեսանի.—

Իշխանք Պալտեք Ուրքը Նամրաբ

Վարին կարգին բառին յուցեմ...

(Կարմրաղեղ բոյր զիւսգրիւր կը յատա-
ջացնեն ի Պողոս վարդապետէ Է):

62.— Էջ 176.— Տալապս այլ իմն ո-
նի արխաստիւրեալ յումնմն սանման-
րէն յառաջին հառիցն ի վեցից վանկից
նախկին հալիցն յայնի անուն կերտողին
եւ պարունակէ ի վերջն Ուսկոյթ (= 1721)
որ է շալոցս թիւ.—

Իմաստ Պատկեր Ուրդի Զարէլ յայտնէ
պատուէ

Գպտոս զանձին զմարդիս կարգաւ
կերպի բարեաւ

Նամրաբ Ուրակ Սատեր փայլէ պրնէ
պաշէ

(Կը յատաջանայ, Նախալէ, ի Պողոս վար-
դապետէ Է):

63.— Էջ 177.— Երգս մուրագիւս
վերնայնով եւ ստորնայնով սանբրանքն-
րաց շարադրուր յումնմն որոյ անունն

յերուրդում զրեւաց յամենայն ասնցն առեալ ցուցանի. եւ զեղանակ սորին որպէս Ամսեանն վեցերորդի կարապետին, բանաբեր հրեւսակրն եկեալ Արքեմոնին (այս ազիւսակին մէջ եւ կարմրազեղ գիրերը կը կազմեն ի Պոլոս վարդապետէն է) :

64.— Էջ 178.— Տալ ի վր սիրոյ ասացեալ յումնմնէ վա խնդրոյ ուրում սիրելոյ. որոյ անունն յայտնի ի գլուխ. անցն փութով ի գիւեքային ժամուց երգեալ. եւ գրին ծածկեալ եղի ի վերջի ասնն. եւ ծածկեմ (=1717).—

Ի յո սիրուն աշեալ վարիմ,
Վարեալ պարեմ ի քեզ յարիմ,
Յառեալ սիրով զքեւ փարիմ սիրիմ ախ.
Քաղցրիկ սիրուն աղաթ լուսին.
Իմ գեղեցիկ անուշ վարդուկ սիրիմ ախ...
(Ի խնդրոյ Մինասէ եւ ի Պոլոս վարդապետէն է) :

65.— Էջ 205.— Առաջաբանութի.—
Մի վա շնորհօք լրցեալ պատանի.
Լուր զպատմութիւնս զի է՝ պիտանի.
Որ է՝ կուսին ժեղովեայի.
Դորտեք աւանդ մեծ ի խառնի.
Զորոյ զվարուցն որպիսութենէ... :

66.— Էջ 365.— Ի բանն սրունի զոր ասէ թէ՝ յիւր իրաւախոն ընդ ոսոխի եւմ մինչդեռ իցես ընդ նմա ի նկարնի, գիւ.—
Զայս պատուիրանս ոչ ձրի՝ զնէ՝ այլ ըստգում օգտութի ունի՝ մարմնապէս. եւ որք ոչ լսեն զսա՝ եւ ոչ խոնարհին ընկերին... :

67.— Էջ 373 — Անտեքն իբրեւ զծով ծփացին եւ նկզիս մի՝ զայն.— Բանս այս ի վերայ ամ անօրինաց ստեղծ, այսինքն ի վր ամեկուրդ. համարի թղմ օրինակ. ախ գի... :

68.— Էջ 399.— Բանն խառնական, ասացեալ յիմաստոց, եւ փիլոսոփ. սնուն բարուախօսիս զոր ամենայն գիւր ոչ յիւենն ուրեք.— Զբարս ի ըստանչիւր աղագաց՝ գաղափարիլ. զ. արտասանեալ ու

նի յինքեան՝ տառս այս՝ եւ զանագան կերպրնօք՝ նշանակել զամենա՝ զերպանցեալ վերնոյն կերպրնի. եւ զամենս ստորանկել սանդարտմեակնցն. եւ է՝ վա այսցկ. Բզգս մօգիցի որ կուի՝ Արանցնոյ... :
Ի յերկիրն արեւելոյ. է տեղի ինչ որ կի ճարտի, մօտ ի փայտակարան քղք. բնտիր ջերմուկ է. զի զգոթի. զգիւսնար. զպիսակոտ որք ի մաղծս կմ յայլ մեռէ զգալոց յինին. եւ զնղմյոյս սրէ եւ բուսէ. Զորմէ ասնն թէ... :

69.— 425.— Քաղոց եւ կապ Աւալ ուրբարու՝ իսաւարումն կչեղ զիւրեթին. յայլագկ լեղոյ քաղքամեալ զեղեցիկ ունիւ.— Մուշթատ վէ ասէթ օրունու ճէմի ասէմէրէ՝ նէ զէմ պիւր քիմաէ լօյսէ ախէր երէրաէ. վասնիթ էյլէր... :

70.— Էջ 449՝ Խորագիրը կը պակսի.— Մինչդեռ յանի քղքն չէն էր արաքին բառով խոսէին ուսմիկք՝ մեծմեք եւ փոքունք. յաւուր միում սեւագլուխ ունն վրդպ զպիւր. իւր փոքրաւորքն զնաջ յանի վա քրդուս. եւ զի զքղքն՝ տկին ոչ էր տեսիլ եմուտ ի քղքն... :

80.— Էջ 453.— Վկայութից ի Ռ. եւ յառաւելոց ներնորում կապարանում, համառօտելոց ի նեղլն հաւելլ.— Մենն. եւ արար ամ զմարդն ի պտիւր իւր. բ պակրի այ արար զնա. արու եւ էլ արար զնուսայ. եւ օրննաց զնա եւ Մաս. Որ հաստասնաց ի սկզբանէ. արու եւ էլ արար զնոսա Մենն. եւ հանգեալ յաւուրն եօթներորդի... :

81.— Էջ 544 Կեդ վկայութիւնն հաւաքեցալ ի մենոց սք գրոց.— Ի սկըգրանէ արար ամ, զերկին եւ զերկիր. Մաղ. Ողորմութիւն ի եղի... :
Մնացեալ ի պակասաւոր, յաղորդ թողիւրք ինկած եւ կորսուած բոլորուն. որով կը պակսի զլուստր յիշատակարանն ալ.
ՅԻՇԱՏԱԿԱՆԻԹԻԹԻԿԻՆՔ՝ չկան :

16 — ՎԱՆԱԿԱՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՅՈՐԱՅ

130

ԼՈՒԾՄՈՒՆՔ ՄԵԿՆՈՒԹԵԱՆ

$$2f_0, \quad 2f_1, \quad 2m+2f_0$$

1156 - 1200

ԹՈՒՂԻԹՔ՝ 300 (= 600 էջ, մագաղապ եւ րուղր). — ՄԵՆՐՈՒԹԻՒՆ՝ 16 × 12 × 5 սնդմ. — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ երկսին. 11 × 3 սնդմ. մագաղապեայ մասին համար. իսկ գրչութեան երկրորդ մասը որ է Լուծմունս Դրոց Մեկնութեան՝ միասին է. — ՏՈՂՔ՝ 29. — ԴԵՐԵԹ՝ առաջին մասինը մինչեւ 378 ռդ էջ, ընկաւ մագաղապ, սպիտակ, լաւ յղկուած եւ մաքուր. երկրորդ մասինը վարդազոյնի մօտ լաւ յղկուած րուղր. — ԿԼՁԻՐ՝ արեւկեան, բաց շագանակազոյն կաշեպաշ, վառքեայ, միայն քիկունով: Թէ՛ կողմերուն եւ քէ քիկունքին վրայ ընկաւ ոսկեզօծ խաղողմներ, (մշտեղերը մեծաւոր վարդեակներով, ուր կը տեսնուին խաչիկութիւն եւ Տիրամայր. — ՄԱՆԿԱՂԱԹՔԻՆՆԵՐ ՊԼԱՇՊԼԱՆԱԿՔ՝ չկան. — ՀԱՆԳԱՄԱՆԱԿ՝ նպաստաւոր, խիստ լաւ պահպանուած. սկիզբէն մինչեւ վերջը անքերի: Վերջին կազմի միջոցին զանազան անզգոյշ հարուածի տակ, արտաքին յուսանցները բաւական ճշգրտա՝ որով զարդական մասնայ քերտօրէն վնասուած: Կը դիտուի որ սկիզբի մագաղապեայ դասարկ քերքին հակառակ 4 — 5 թղթնոց յիշատակագրութիւն մը անխնայ կերպով բոլորովին հեռուած է. — ԳԼՏԱՐԻ ԹՈՒՂԻԹՔ՝ երկու քերք սկիզբը, բոլորովին սպիտակ եւ խոր քերք ալ, կողմացեալ մագաղապ եւ սպիտակ, 365 - 378. — ՎԵՐՆԱԳՐՈՒԹ՝ առաջին էջին վրայ թող մը սրբան, համակ ուղեղեղ, երկարագիւր եւ սրունք: Երկու թող՝ 7րդ էջին վրայ, միակ մեծ խորանին տակ, երկուսն ալ երկարագիւր. առաջին թողը մանուշակի կարմիր, իսկ երկրորդը կարմրադեղ: Գլխիկի է որ առանց առաջին թողը բաց քոյուած է. ծաղկազրուեալմը յեղ-

ենյու համար ի վերջոյ: Թղթայ մասին 289 րդ էջին վրայ կ'երեւան երեքոգ վերնագրեր, երկարագիր, մանուսակի կամրիւրով եւ բաց կամրիւրով: Առնցմէ զառ 400 եւ 413 էջերուն վրայ կ'երեւան մանուսակի կամրիւրով միասող, երկարագիր վերնագրեր. — Գ ի Բ՝ սեւ մնշուցով մանրատառ սիրուն բաղադիր, քսկիզբէն մինչեւ վերջը նոյն գոյութեամբ. կարելի է ըսել որ գոյութեան թղթայ երկրորդ մասին զիրն ալ մինչեւնոյն զլէն է. — ՍԿԶՐՆԸՍԱՄԻՔ՝ ֆանքուրք հաս, բոլորն ալ գարդագիր, շողողուն, կամրիւր, լազուարդի ու կանաչի գեղումով, ամեն զլիսկարգութեանց սկիզբը, բոլորն ալ հաթրիփը ծաղկումով: Մինչեւ 117 րդ էջ, բոլոր համարները կը սկսին կամրադեղ սիրուն երկարագրով, բայց անկէ անդին մագալարայի մասին մէջ կամրադեղը կը փոխակերպուի սեւադեղի: Իսկ թղթայ մասին մէջ՝ որ անգլա գոյութիւն մըն է, ի հարկէ, եւ ծայրէ ծայր գուրկ է գեղատեսական աշխատանք, բոլոր սկզբնատուր կամրադեղ երկարագրեր են. — ՍՄԻՍԱՆ՝ ՅԱԶԱՐԻՔ՝ թիւով 20 հաս են՝ իւրաքանչիւր զլիսկարգութեան հանդիպակաց սիւնակին վրայ, բոլորն ալ գեղեցիկ եւ աշխատած հոխ գործեր, լազուարդի, ոսկեղեղի եւ ձիւրնի հոխ ծաղկումով, առաւելապէս ակնապարտ 7 րդ էջի վրայ, մեծ խորանին կից եւ հոյանախոյ: Թղթայ մասին լուսանկարներ թիւով շատ քիչ են, եւ անյաջող գիծեր միայն. — ՍՄԻՍԱՆ՝ հաս մը միայն, 7 րդ էջի վրայ, հառկուսի մը քակ գուտըր յատկով, ուր կ'երեւան ռուսական ձեռի մեծ ու վար սիրուն վարդակներ, առաջ լազուարդով: ԿՐԱՆՍՍՄԻՐԱՆ՝

մը կայ միայն առաջին էջին վրայ, խո-
րանին ռոնվը, երկուսն ալ անբերի գլխե-
րով եւ ծալկումով: 389-րդ պարտի էջին
վրայ կը տեսնուի անարժէք խորանակի՞մ մը
միայն: — ՆԿԱՐ՝ հաս մը միայն 4-րդ էջին
վրայ, $11 \times 7,5$ սնկմ. մեծութեամբ. ամբող-
ջութեամբ ոսկի նախ յապակի վրայ՝ ուր նեո-
նամած վիճակով, գլուխը դեպի աջ հա-
կած, ծունկերուն վրայ կանգնած է Քոք, ա-
յիւսաւեհն ճալաւարի մը առջեւ: Երանելին
հազած է լեզակապոյն պարեգօս, իսկ վրան
ունի նկարուն ոսկի եզերով ծիրանի փի-
լոն: Սողոմոնեան թագի նման ականա-
կուռ թագ մը գլուխը, զոր կը բազմապե-
ռակեցի լուսապսակը: Նկարին վերի աջ
անկան մօջ, խիստ ամպեռու ծուկնէ մը
կ'երեւայ Հայր Աստուած, երանելին օրհնող
վիճակով: Նկարի այս անկիւնը գունա-
բաւի է եւ մասամբ վնասուած:

ԳԻՒՉ՝ Դրեգոր Վրդ — ՍՏԱՅՈՂ՝ գրի-
չը. — ԺԱՄԼԱՆԱՎ՝ ՈՒՆԷ (= 1208). — ՏԵ-
ՂԻ՝ Քաջբերունեաց երկրի Մեծփոյ վանք.
— ՆՄԱՂԱՍԻՂ՝ անձամբ. — ԿՆԻՔ՝ երկու
հաս, մեծաղիւ, սեւ մեղանով, սկիզբն ու
վերջը, ուր կը կարգացուի Սր Բակորու և
Աննայի ? 1828: Այս բնիւր մեծապետս
այժմու տեղն է Պ. George Michel Araman.
Գանդիւ, Բաղարկի 735:

Մատենան է՝ վանական վարդապե-
տի Մեկնութիւն Քորայ, մագաղաթեայ եւ
թղթեայ, կաղմուած, նկարազարդ հնա-
տիպ եւ արժէքաւոր գրչութիւն, որ կը
բովանդակէ՝

1. — Էջ 1. — Մեկնութիւն Քորայ Ա-
բաղեայ վանական վարդապ. — Եւրանեւ,
նական իմն զատրութիւն. կատարուելու ին
թնաւորեալ՝ ունի սէր սեռն և անապակի՝
այդ՝ և նորահայեացայ: Մինչ զի ի կարծ-
րանի թան ազգեցի կարող է. անախտ զո-
րով զիղձան բաղձապաշտանէ՝ եւ յինքն
զառնայ անխառն բոստ սեղեկից նիւթոյ:
Վասն որոյ և ի պարզեն առեայ յինի յոր.
Ջորջմուսն ի վրայ. սա՝ Ջեւրմ բնութիւն
արծաթէ զծուրութիւն, որ և թափանց եղ-
եալ ի խնդրողական բանից մերոյն հա-
րադասութիւն. զանձին իմոյ անբաւական

նութիս՝ զարթայց յիւր յայտ, որպէս մո-
րենի ի տկարս քո հուր վառեալ: Աստի
չարմեայ ձեռն ի գործ՝ զի բարանչիս լոպն
սեռութիւն, ի սքանչելի նահատակն՝ միա-
չարս յառիւ, զի զիւրեացի ի հրահանգն
յնել առաջի յոսակազն: Եւ խնդրեմ ի
պատանջելոցսդ՝ անմեղապարտ իմի. զի իմ
հաւանանքի՝ աչ շնորհն էւ եթէ ոչ և այն-
պէս շնորհ, միայն արձակաւ եւ ազատս՝
առնել զմեզ ի բամբասանաց:

2. — Էջ 7՝ սկիզբի մեծ խորանին
տակ, առաջին տողը անաւարտ. — Մեկ-
նութիւնը. Դիւիս Ա. — Տեսանես՝ զորպի-
սի՝ զովութիւն. զՌոբայ զրեաց հոգին աչ.
զի բազում սահն արք՝ բայց ոչ են:
Ջի հաւասարեացին անանոց՝ ոպ առ
Իսաիթ, և բո ամբակումայ՝ կյանն զմի-
մեանս ոպ ձկունք, զի սրամատութիւն
զա՝ բոստ նմանութիւն աւձին...

3. — Էջ 60 բ. — Կեկնեայ եղիվագու
Թեմնացոյ Ասե. — Ժողովաւորս ի հոգւոյն
ընդարձակեցարուք զչափաբանս ական-
ջաց, և պատրաստեցուք զամանս մասց,
քննեցուք զատրէնս այս եւ ամենայնի...

4. — Էջ 74 բ. — Կեկնեայ Անդրեւն Քո-
րայ Ասե. — Ամենայն առաքինութիւն կե-
ցուցանէ զճշնոյն, բայց առաքինութիւն
զառաքինութիւն առաւելեայ գտանիւ իսկ
համբերութիւն...

5. — Էջ 91 բ. — Կեկնեայ Անդրեւն
Բաղարկայ Սուրբոյ. — Ջամնայն չա-
րութիւն բարեբարն ած արհամարէ, զէն
տունայ մեզ զառաքինութիւն, և առաւել
զանդրանիկ ծնունդ բանաստեղծին զամ-
բարատաւնութիւն որոյ ընդ զէմ կանգնաց
Քո իրրեւ զառձան զվարս իւր՝ անելով
մեզ, ուստարք յինն զի հեղեմ և խո-
նարէ սրախ...

6. — Էջ 98 բ. — Կեկնեայ Քորայ Ա-
սե. — Սքանչելի մեծ հոգնայց զուրիս զյոր
չնորհքն աչ, առ ի զովութիւն աչ, եւ ի
նախանձ առաքինութիւն, որոքն աչն վա-
րեցաւ...

7. — Էջ 118 բ. — Կեկնեայ Անդրեւն
Սուրբոյ Միկնացոյ. — Անանց եւ յիշատակ
մրցողաց, և մեծալայեկոյն են փառք ար-
զարաց, Անթառամ են պատկը որք վասն

բարեպաշտութիւն ճշդին, որչափ ժամանակս անցանեն, նոյնչափ յաւելուն առի նոսա ցանկութիւք...

8.— Էջ 124 բ.— Կրկնեալ Յորայ Առե.— Ճգունք հասարակաց են և զամենեւեմս կոչել որ կոչողն է, և առաջի դնել զիւր բարիսն՝ բայց ամենեքին միապէս ոչ բնթանան, զի խոտորին ոմանք յաջ և ոմանք յանհապ, և բազում անգամ...

9.— Էջ 146 բ.— Կրկնեալ Անդրեան Եղիշապու Քեմկեցոյ — Բարիոք է մարդկան համաստեղութի լիկուի, և ազդուակար են տանձք բերանոյ՝ և պիտանացու են ճաշակք բանից, և անկապուտ մեծութի ողորդ է պահպանութի բերանոյ և նաւահանգիստ...

10.— Էջ 154 բ.— Կրկնեալ Անդրեան Յոր Մեղայ Զապար — Ամենայն առաքելութիւն հունձք բազում են, և կուխք մեծապէս, և ոչ սխալ է յոգոյն անկաւարութենէ որ մասնէ ողորդ վարձկան որպէս պարտն է, այլ որպէս աստղ քան զաստղ առաւել է փառաւոր...

11.— Էջ 167 ա.— Կրկնեալ Անդրեան Բաղդասար Սուքեցոյ եւ ասե.— Բարիք է մարդկան յիշատակ մասնու զի հաւնապաղ հայկերով յիւր մարմնոյ ամենեւին մի ծառայեցուք մարմնոյ ցանկութեց որ ապականեն զոգիւս...

12.— Էջ 173 ա.— Կրկնեալ Անդրեան Յոր ասե Մեղայ այ — Զի ոչ եթէ կրեացէ որ քուր ի ծովէ բազում զոյաւք կարաց պարտեալ գնա, և ոչ բազում լեզուաւք...

13.— Էջ 183 ա.— Կրկնեալ Անդրեան Սովաթ Մինեցոյ եւ ասե.— Երկիր յորժամ բարի ծագիկա բերել և պտուղ, իսկ խոհեալ յարէնս զառաքելութիւն բերէ՝ զի... Վճարեցաւ և սխալին և այժմ Գաւր Վաղոյ որ Քորաւիկի կոչիւր:

14.— Էջ 189 բ.— Կրկնեալ Անդրեան Յորայ Առե.— Եղի՛մաղ ասաց ի՞նչ ոգի յիմաստութիւնէ սալ ինձ պատասխանի. նոյնպէս և Սափար ինքն սկսաւ պատմել զանցս աղետի ամպարչապոյ...

15.— Էջ 198 ա.— Կրկնեալ Անդրեան Եղի՛մաղու ասե.— Աբբ ամբարձաւ ասնք ոչ միայն մարդկան յաղթող լինել

բանիւք և իրաւք, այլ և...

16.— Էջ 204 բ.— Կրկնեալ Անդրեան Յորայ.— Կրկնեալ զմի և գնոյն յաւելում բանից նշանակել զի թիպէտ և նկարատիպ բանիցն այլափոխ իցեն, սակայն...

17.— Էջ 216 բ.— Կրկնեալ Անդրեան Բաղդասար Սուքեցոյ Առե.— Կրկնեալ է վսն զի ասացեալ է սորա և այլ ճառք յաւելու ի նոսա և զայս իսկ արդ առակ ինչ իցէ անհ...

18.— Էջ 219 ա.— Կրկնեալ Անդրեան Յորայ Առե.— Ի մասնակ, յորում յոռութի յիմաստութի համարեալ է՝ բառ ուրում ասացաւ սա եղիցի ձեզ համարեալ և համարեալ լիցի ձեզ յարգարութի...

19.— Էջ 225 բ.— Գաւրի զարձեալ Յաւելեալ Յորայ յառակս իւր Մեղայ այ Պատու իրանին.— Մինչ խաւսեցաւ երանելին յոր զյառաջ ասացեալ ասակ աւարիւնակաց յոցին բարեկամք, իբրեւ յաղթեալ ի բանից նորա...

20.— Էջ 244 բ.— Վանակաւնի, զարձեալ Յաւելեալ.— Ի յորայ առակս ետաւ ասէ բազում յոռութի լեալ արանցն: Սակաւ առակաւ որ իմաստիցն որ ել ի բերանոյ արդարոյն՝ որ ի կարի վշտի նորա...

21.— Էջ 267 ա.— Բարեկամս Եղիւս Բարեկիլի Բուզաղոյ յազգակամութենէ Արամայ արխարին Աւստացոյ.— Յառաջ ոչ արար յիշատակ պատմագիրն ամալի զայ բարեկամացն արդարոյն, կամ թէ երբ եկին սա մասաւ կայր որպէս ազգական...

22.— Էջ 268 բ.— Կրկնեալ Անդրեան Եղիւսայ Բարեկիլի Բուզաղոյ ասե.— Յաւելում կրկնաբանութեա յայտած զգառնութի արտին՝ և զի որդի էր Բարեկիլի...

23.— Էջ 270 բ.— Կրկնեալ Անդրեան Եղիւսայ.— Եւ զի ոչ ոք ևս պատասխանի կրկին յաւելում ասել բանի, զի ցուցի...

24.— Էջ 278 բ.— Կրկնեալ Անդրեան Եղիւսայ Առե.— Ըստ ինչորոյն եղիւսայ յոցաց յոր բառ անձ ի՞նչ լուսն լուսն է արգար, և զայս ի՞նչ եղի պահապան բերանոյ իմոյ...

25. — Էջ 285 բ. — Կրկենալ անդրեկն եկիրուայ Ասեւ. — Ի յոնցու ցանկին իւրում եղիտս գյոթ համարեցաւ զնա տկարացեալ ի բանս պատառխանոյն, վասն որոյ և յաւելուածս առնէ . . . :

26. — Էջ 288 ա. — Կրկենալ անդրեկն եկիրուս ասեւ. — Կամ զի անցաւ որն և յրուսեաց և ի միւս աւուր գայ և կրկնէ զնման աւրէնսն բանս . . . :

27. — Էջ 299 բ. — Խաւսեցաւ սր յաւպոյ եւ ի մերկէ անեի առ յոր եւ ասեւ: Ո՛վ և դայ եւ որ ի կարգին ինչ. — Վասն զի անրիծ և անարատ ունէր զիւր զցնացսրն, և ոչ ուղղակի վարկանէր զգատաստանն այլ եւ ի խորհուրդս իւր տարակուսէր . . . :

28. — Էջ 325 ա. — Եւ պատասխանի ետ Տր ամ Յոբայ եւ ասեւ. Մեղայ այ պատուիրանին. — Առաջին ստացեալք առ յոր էին և այս զինչ է ասելս առ յորայն հասարակ առ բարեկամսն և առ նայլ իսկ . . . :

29. — Էջ 325 բ. — Կրկենալ անդրեկն յորաւ ասեւ զՏր. — Հաւանական ոգիք արդարոց որպէս զարբաճամ և զամենայն սրան տեսնեմք հաւանական աստղեայ . . . :

30. — Էջ 350 բ. — Կրկենալ անդրեկն յորայ ասեւ զՏր վրաս ալ Ամեն. — Գիտեմ զի կարող ես յամենայն յասացելոցդ եւ յարարածոցս զուղանիս, զի զարմանայի և կարող ես ասէ, և տկարանայ և ոչինչ քեզ . . . :

31. — Էջ 381. — Այս ինչ է Լուծմունս Դեոց Աեկնութի Յոբայ. — Առաջին: Չորս յատկութիւն Սիրոյ: Թէ ածաշունչ է պիրքն յովբայ: Եւ յո՞ք անունն: Եւ նա սրկենդանեաց հոգի սր ի մեզ: Պատուել զաւր ծննդեանն . . . :

32. — Էջ 388. — Նորին Դեզբի, անյապք վկայի, եւ քչ հոգեորդ: Աւակեռքի եռամեծի, Յվնն Սեռանցոյ համառօտ լլծմունք, դժուարիմաց բակից, ի մեկուրի գրոցն Յոբայ, եւ ի բուն մեկնաց — Ներպործականիս: Է՞ծ մարտիւր և հոգեւոր սիրոյն: Չորս յատկութի զնէ ասաւ: Նա՛խ ներպծական ասէ որ ի կատարումն տաւ: Նիւ իրկոյ, թափանցիկ է՞ծ եւ ի մանցնիտ քարն երկ իւ իրկ. անխտոն մեայ: Չորոյ,

ժերմ է ընտիր, որ զգուրան հայէ եւ զուճն պնդէ, ընտ Լուգինոս: Է՞ծ Փայտ սրբ: ր հրութի ի միւսն հուր վաստի: Բն: Արձանս: Է՞ծ Ուր քար կնքեմք ի ճպհաւ: րն . . . :

33. — Էջ 400. — Նորին եզ վս փոծու եց: Մզց, ի բանն. Յարա՛յ որ Վեցից վեսաց փրկեացէ զեկզ. եւ յիբկումն ոչ մեռնեցի առ քեզ չար. — Հայրն համբերութի և քաջ նահապեհ ճգնողուն երանելին յոր: Ասէ ուրեմն ի բանս իւր: Վեցիցս ի վաղ փրկեացէ զքեզ, և յեւթն երդումն ոչ մերձեցի առ քեզ չար: Կրկին իմասնա՛մք . . . :

34. — Էջ 413. — Նորին երգ, վս փոծու եւ չարուն կանանց ի բանն յորայ: Իրեւ զմի ի կանանց, Անգլամաց խաւսեցաւ. — Քաջ Զարափարն հաստոյ, եւ անկեղծաւոր իմաստասէ՛րն մարգրէն: Եւ Եր: Եպատակն համբերութի և եւ աւրինկ ճշմարտու եւ Որ զամ փորձանս սոյին համբերութի յաղթելոյ, Վերջին չար զկինն յարուցիլ ր զէմ նմ: Վարջ պատասխնց: Իրեւ զմի ի կանանց անգլամ: Ասեն վրաք . . . :

ՅԻՇԱՏԱԿԱՆԻՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ա. — Էջ 595 (Գլխաւոր յիշատակաւումն.) — Արդ և ես վերջին ի ծնունդս եկզոյ Դրիգոր Մականուն խնդրող բանի: Որ ի վաղց հեռէ վիպէի: Բայ մեկն եւ յորս եւ ի թվկնուս հայոց ՈՒՒԷ (=1208): ամբ՝ եկ յերկրս Քաղկեդոնի, ի ձմեռ ի հեղաքն վսն Մեծովոյ, ի սպասու Գաւրբեց, վարժապետս սրբոյ: Եւ ընթերցամք հաւաքեցի: Զգմութայոյս բանս, Բորայ, և Զմկնաց նր: Այլ և սկս ինչ յածումն: Ասխալիսի, եւ Գեղարոյ ի խրտ գրչուս: Է՛նչ նմին և Զքաղումն մեկնեան: Եւ նա ասարնի: Եւ ընտաւեցի ի պախ: սր տեղոյս: Աստուծաւոր անձանց: Սեղապասն մտաց: Եւ ի զլիս բժանեցի, վս միտ որ տեսեւ և ի զարդ ուսման, և ի սկսութի մտացեւ, և ի խրատս գրուցատրեւ: Արդ՝ եկէ՛ զպպի ի սակ ինչ ըստ հաճոյից ի խնդրողաց, անչնրհայ: Եւ պոկան փոքր անթիւ՛յս մերոյ ներեցի: Որ և յուստ որ վարժապետին

մերոյ: Յոնանն ուրանցող, ի սմայ մասն
բարեաց յիշեալ եղիցի: և մեզ աշխատու-
ղաց, ըզմ և տնիւն սղայանաց խողութի
եղբայրսսէր կամաց ձերոց հայցեսցի: Ար
և մեզ յառողաց և ձեզ յիշողաց: Այսբ.
մո ի տն հասարակեացի: Ամէն: Այլ և ա-
զանիմ գմեհրիմ գաղափարօզս: Դիւի ըզ-
սակաւ յիշատակս մեր: և զոչ գրեալ
լիջիք ի զիրն յաւիտենից: Ամէն:

Բ.— Էջ 599.— Ի թիւս մերում
ՌԻԲԻՆ (= 1796), և օգոստոսի իր յաւուր,
Համալսանցի որ մականուամբ կոչի Պաղ-
տաղի Յոնաննիս տրեի ելկկն հանգեաւ

ի Քս, և թաղեցաւ մարմին նորա, ի նո-
րաչէն վանս իւր՝ յանուն սբ Ածածնայ
որ ի Մարգուան, զորոյ Տր յուսաւորես-
ցէ զհոգին:

Ի թիւս մերում ՌԻՄՄԻ (= 1805), և
յունիսի իաւ յաւուր չորեքշաբթի. յեր-
րորդում ժամու հանգեաւ ի Քս Զմիւռ-
նիացի Կեորդ աւեհիսն Ամասիոյ և թա-
ղեցաւ մարմին նր ի նորաչէն վանս Մա-
սրվանո առնթիւ վերագրեալ Արհոյն
հոգեւոր ձնողին իւրոյ. զորոց տր յուսա-
ւորեսցէ զհոգիան և ը սբ հայրապետացն
փառաւորեսցէ յարքայութե իւրում մամէն:

17.— ԿՈՆԴԱԿ ՓԵԼԵՊՊՈՍ ԿԱՅՈՂԻԿՈՍԻ

Հին թիւ՝ չափ

ԻՂ = 1641

Բարակ եւ ողորկ րուր, վեցի ծալ-
լուած եւ ո՛չ զալար. — ՄԵՆՈՒԹԻԻՆ՝
80×35 սնկմ.— ՊՐՈՒԹԻՆ՝ միասին, 67
×25 սնկմ.— ՏՈՂՔ՝ 108.— ԴԻՎ՝ կանո-
նաւոր, մաւոր նոսրցիւր, սեւ քանձր մե-
լանով.— ՍԿԶՐԱՏԱԿ՝ երկու հաս միայն,
սկիզբը, Յի (սուսի) 9 սնկմ, մեծութեամբ,
սիրուն րուցնազիւր, լազուարդ եւ մանու-
եակի կամբիւով.— ԶԱՄԻԱԴԻՎ՝ մր եւս կոն-
դակին վրան, «է» սկզբնաստեւելու ձեւով
եւ նեւիւով, սրուն խալը կտրողիկոսին մեծ
ԿՆԻՐՎ՝ կտրուալուծ լողորի, 4 սնկմ, սր-
ւամագծով, գեղարու հասական սիրուն վո-
րադուրիւն: ՄԷՅՆԵՂ Յիսուս, ձախ ձեռ-
քին մեջ աւեստարան: Երկու կողմը Յս Քս:
Կնիքին առաւիկն բազանակին մեջ վերը է,
աջ ու ձախ կողմերը խաւնեւելու առաւ-
եալներու զլորիւներ միայն, որոնք վաւր
կը միանան առաւանի վոտիքի վարդեակով
մը: Երկու բազանակին մեջ փակաւորու-
քեամբ կը կարդացուի.— Ողոր (ե) Տր.
Փիլոսոփ Կիլիկի Ամ Հոյց եւ. Պա. Տրգ
Վրչալայ մ(այր) Աթոն: Նեւիքն երեւոյ
բազանակին մեջ կը կարդացուի՝ Յի Քի Մո
Փիլոսոփ Վրչալայ վճկ սբ եղմա (?)

Կոնդակ Փիլոսոփ կարողիկոսին,

1641 թն: Ակիբն եւ առաջին ճողը մա-
նուեակի կամբը, երկուողը կամբաղիւ եւ
երեւողը սիւ բողոքիւր, եւ ապա նոսրցիւր.—
Յի Քի Մոտայ Փիլոսոփ Կիլիկ Հայոց
համօրինաց յուսադարմից և Քրիստոսըն-
կալից: Նաև Պատրիարք Վաղարշապա-
տու երկնաստրաւ կամբաւաւ. արփիա-
քատակ յուսանկար. պերճանահանգ քրիս-
տոսադարդ. հրեշտակախնձոյ և յիսու-
սակերս: հաստանկոյս եւ չքողայօրէն
սրբոյ աթոռոյս Էջմիածնի: Յորմէ ժա-
մանեալ հասցէ գիր օրնութեան եւ նա-
մակ պահպանութեան, շնորհ առաքե-
լական և խնամք տէրունական. օրնութե-
թիւնք աւատուածայինք. և զեղմունք զե-
րագոյն Լին, առ Քրիստոսափառող եւ
ճշմարտագանաց, հրաչաղտակաց եւ վե-
րանկատող վեհախումբաց եւ ճաճանա-
փայլաց. առ սեռող հայկազեան. բնակե-
լոց ի կողման յարեւելից. ի մասին
Պատկոտանայ ի քաղաքս և ի գեղս.
ի յաւանս . . . (ընդարձակ աւելորդա-
բան նախադրութեամբ): Իւփանցակու-
թիւնը յայտնի կ'ըլլայ սա տողերէն.

«Եւ ընդ սմին պահպանականի եւ
շնորհաճաւարի նամակի ծանուցումն լիցի

ձեզ՝ մի յուսադրեցե՛ք և ևրկնաճեմ
առաջատին ժառանգք վերնականաւ կոչ-
մամբն ի ձեռն սրբոյ մար աւագանին չնոր-
հօք. նաև սիրելիք մեր և հաստատրի՛մք.
սիրտք մեր և զորութի. զի մեք տա-
րախտարէկ գոյոյն և զատարնակ, ոչ կա-
րեմք միշտ եւ հանապազ ի միջի ձերում
լինիլ ոպ և արժա՛նն է. նաև վս բաղ-
մութե աշխարհաց. առ որս անհնարի՛ն
մեզ ամ յամէ հանդիպիլ. եւ զբանն Գի
ի միջի ձերում սերմանել և զորումն ի բաց
խլելի. վս որոյ նշարիմք ի ձեռն այլոց
հաւատարմաց և ... մաց զնոյն. ոպ եւ
այժմ ի ձեռն համաշունչ եւ հարազատ
որդոյոյ իմոյ Տր Լազար Պառնոսիւրիլ ...
(ծակած) չողոյն սրբոյ ծաւայել. եւ
զպատուիրանն այ զեկեղանել ձեզ եւ
յայտնի... Վս ո ... արկու պատգամացն
այ որ միշտ զմեզ զահի հարկանէ բերա-
նով մարգարէին ասելովն, որդի մարդոյ
դէտ կացուցի զքե՛զ ի վր տանդ իղի, և
դու յորժամ տեսանիցես զսուրն եկեալ
հասեալ և ո՛չ ազգ ասնիցես. անօրէնն
յանօրէնութի իւրում մեռցի եւ զարիւն
նորա ի ձեռաց քոց խնդրեցից. նաև սր
մեր յս քս ի ժամանակս չրջագայութի իւ-
րոյ ի վր երկրի և փրկական տնօրէնու-
թենն առնէր և ուսուցանէր պանծն օրի-
նակ տալով մեզ. իսկ դոչ նմանոյս և զոչ
բստ ինքեան առնողս, ի բազում տեղիս
զանազան կելպիւ. բմբբանէ և կշտամ-
բէ. ծառայ չար և վատչուէր կարդալով
և քառքարաթափոտաւ նաև առաքեալն
Պաղոս ասէ առ Կորնթացիս. եթէ կամաւ
զայն առնեմ վարձք են ինձ. իսկ եթէ
սկսումայ անտեսութի յանձին է ինձ. և
ա՛րդ զի՛նչ վարձք իցեն եթէ յաւետա-
րանին ձրի տաց զաւետարանն. նաև
աս վայ և եղուկ անձին կարդայ եթէ ոչ
աւետարանիցէ՛ տեղեակ զոյով խորհրդոց
տն իւրոյ. որ հազարապիտ էր խորհրդ-
դոցն այ. որ եւ ինքն իսկ յայտ առնէ
ասելովն. և զի հազարապիտք եմք խոր-
հրդոցն քի. ա՛րդ խնդի՛ր է ի մէջ հա-
զարապետաց. եթէ ոք բարեք հաստա-
րիմ գտցիւ. եւ այս հազարապիտս զիտա-
կելով նորայն կամաց. պատուէր տայ ա-

չակերտին իւրոյ տակով Տիմոթէի. զգոյս
լեր անձին և վարդապետութի և ի զմին
յամեսփր. հաս ի վր ժամու և տարա-
ժամու. յանդիմանեա սաստեա և միւս-
թարեա. և ասէ զի բարեք զինուոր ի-
նիցիս քի յի:

Իւրդ՝ զայստիկ լսելով մեր, ա՛հ եր-
կի. զի պատէ զմեք՝ վս որոյ ջանամք զի
կարապոյք զինչ և իգէ կերպիւ պատաս-
խանի տալ յաւուրն դատաստանի գնոտս
որք յանձնեալք են մեզ զգուշացուցա-
նել. թէ անձամբ և թէ միջնորդաւ: Վս
որոյ և այժմ զհարազատ որդիդ՝ մերձա-
կայդ և զհամաշունչ իմ ԴԼազար Պա-
ռնոսը ... յով դմա իշխանութի կապելոյ
և արձակելոյ. չինելոյ և քակելոյ. իյն-
լոյ և բրելոյ. առաքելի առ ձեզ հանդերձ
սրբալոյսն մեռնաւ. առ ի տեսանել զձեզ
և կարգաւորել. զթերին լցուցանելով,
զաւելորդն յապուելով. թէ իգէ արպիւք
ներամտեալ ի թուլամբութաց. կամ ի հա-
կառակասիրաց: Յաղսպս որոյ և զուք
զգաւ բազում սիրով ընկալցիք և մեծաւ
պատուով արգաս որեւցիք զհրամանս զո-
րա կատարելով. քի՛ զինչ զմա առնէք
մեզ է համարեալ թէ պատիւ և թէ ար-
համարչումն. իսկ մեք քի այ իմոյ
ևւ զայլ ոք մի՛ ընդունիք ամենևնիք
եթէ ոչ զայցէ առ ձեզ ատանց մերով նա-
մակաւ և մերով հրամանաւ. սրպ և է
սովորութի ի միջի ձերում որք յայլմէ
ընկալեալ զմեռնն ոչ խտրէք. բայց այս
ո՛ որ և զայցէ առ ձեզ զնորայն ընդու-
նիք. այդ ապ պատու իրեմ ձեզ մեծաւ
սաստիւ. եթէ ոք եկեացէ առ ձեզ առանց
մերոյ թղթի և հրամանաց. և զուք ըն-
դունիցէք զնա և կամ զնորայն մեռնէ՛ ի
ներքոյ բանալորանոց էք. այսուհետեւ
մի ընդունիք զնոսաւ. եւ ո՛չ զմեռնն
նոցաւ:

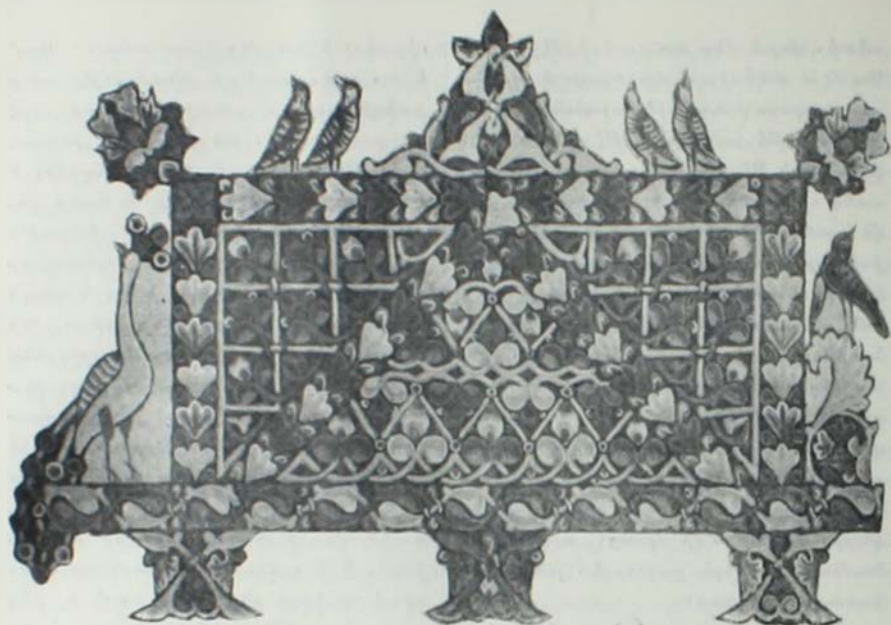
Եւ այս եւս ծանիք սիրելիք մեր ի
սր. զի զրէ առաքեալն Պաղոս էառ Կո-
րնթացիսն ասելով. թէ որ ի տաճարին
զործեն ի տաճարի անտի ուսեն. և որք
սեղանոյ պաշտօնեալք են, ի սեղանոյ
անտի վայելեացեն. նոյնպէս և սր հրա-
ման եւս աւետարանողացն յաւետարանէ

անտիւ վսյ և մեղ պա՛րտ է ի մէջ սեղա-
նում և տաճարում կացողացս և գբանս
քարոզողացս ի տաճարէ յայմանէ ապրիւ,
թէ հաց, թէ հանդերձ և թէ զինչ և իցէ,
թէ մեք և թէ մեր փոքրաւորքն, մանա-
ւանդ սորա չինութիւն և նորոգութիւն խառ-
ճն, ամենայնն յիւրմէն պիտոյ է կանել,
իսկ սորայն ի ձէնչ է՝ քանզի սա մայր
է և պուք որդիք, վս որոյ պարտիք դուք
սմա ոգնական լինիլ, տրոք և ընծայիք,
նոյ իրօք և պատարագօք, և զամ որպի-
սութիւն սորա հողայով, քայց այժմ հա-
յիմ զի պարաքն զմեղ կոխել է և չահն,
զգլու ին յողթիւ, միարանից ոչ հաց գոյ
ս'չ հանդերձ, իսկի մէկ մարդ մի հոգս
չէ թէ այս աթոռս այսպէս լինելով խան-
դարի, զոր տրյս մի արառցէ՝ այդ ոպ խը-
նամհա՛լ է մինչև ցայսօր ևս խնամեսցէ
հաստատելով զսա:

Բայց ահա տառքեցի սա ձեզ զհա-
մաչունչ և զհարադատ որդիդ իմ զաւր Աւ-
զար Պարոնեղ, մեծաւ հրամանաւ ի մեր-
մէ կողմանէ՝ սա ի բաշխել ձեզ զչնորհս
հոյւոյն սրբոյ ի ձեռն սրբալոյս մեռոնին,
և զհաս և զնուէրս ձեր զոր պարտիք նը-

ւիրակել և առ մեզ հասուցանել, Արդ՝
և դուք յօժարութիւն խնդմտութիւն տուք
քանզի պտուրս գուարթս առատս սիրէ
սա ըստ Պօղոսի, թէ պողի, թէ քառաս-
նից, թէ սրբազրամ, թէ հոգեբաժին, և
թէ զինչ և իցէ իրաւունք և հասք գո-
րս պարտիք սրբոյ աթոռոյ՝ լրջմտութիւն
սրտի տայք ի Տր Աւզար Պարոնեղ որ
մեզ հասուցանէ, քանզի ի դա հասնալն
մեզ է հասնալ, իսկ մեք քի այ, որ
է փոխարինահատոյց և վարձատրիչ մեզ
և ձեզ ամենեցունց աշխատաւորաց, ըստ
ամէնառատ ոլորմութիւն և ըստ անսուտ
խոստման իւրոյ, միոյն հարիւրապատիկ
հաղարարութիւն և բիւրապատիկ, աստ
և ի հանդիւրձելումն կենդանեք և հան-
գոյցիւրովք, ի վստս ամենազօր անուան
իւրոյ և ի զովեստ անարգամեծարութե,
որ է օրհնեալ ընդ հօր իւրում և ընդ
սրբոյ հոգւոյն, այժմ և անդրաւ մշտն-
ջենաւորութիւն, Ամէն, Իրեցաւ թուին
ԽՂ (1641), Հոկտեմբերի, իբր: Եւ նա-
ւատարկի, ից:

Կոնյակիս այժմու տէրն է Տիար Մար-
տիրոս Տէր Ստեփանեան, Այեքանսարէթ:

ՅՈՒՑԱԿ ՀԱՅԵՐԷՆ ՁԵՈՒԳՐԱՑ

ՀԱԼԵՊԻ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՎԱՐՃԱՐԱՆԻՆ

18. — ՍԱՂՄՈՍ ԵՒ ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՍԱՂՄՈՍԱՑ ԴԱԻԹԻ

Հին թիւ՝ 185

Փեղ զաւր

ԹԻՒՂԹՔ՝ 253 (— 506 էջ).— ՄԼԻ-
ՄԻՒԹԻՒՆ՝ 18,5 x 12 x 5 սնդմ.— ԳՐԻՒԹ-
ԹԻՒՆ՝ միասին.— ՏԻՂԹ՝ 26 և 19.—
ՆԻԻԹ՝ լաւ յղկուած բոլոր.— ԿԱԶԻՄ՝
աւելեւեան, շաղկապուն կաշեպատ
փայտայ.— ՄԼԻԿԱՆԻՍԻՍ ՊԼԶՊԼԱԿԹ՝
կան.— ՀԱՆԳԱՄԱՆԹ՝ բառական լաւ
պահպանուած, յաջողական նորոգու-
րեամբ։ Բազմաթիւ բերքեր զործածու-
րեամբ մաշեղեն ինկած, և բոլորին ալ տե-
ղիւ ներք գրուած և զրուած։ Հառորիս
զարդուական մասը սկաւ և անաւուհաւ,
զլաւաւ յիշատակաւոր, ինչպէս նաեւ
նաւանական այլ յիշատակագործիքներ,

վերջին բերքերուն հետ ինկած և կոր-
սուած.— ԿԱՏԱՐԻ ԹԻՒՂԹՔ՝ մեկ բերք ի
վերջ մասին.— ԴԻՐ՝ սեւ յաւմաշ մկա-
նով կանոնաւոր, բնիւր բոլորով.— զլա-
կարգութիւններ կարմրակար.— ՎԵՐԻՍԻՍ
ԳԻՐԹ՝ սկիզբը թուր կարմրակար երկա-
րակար։ Էջ 69, առաջին խորանին թակ եր-
կու թուր. առաջին թուր համակ թուրակար,
ծաղկուածով։ Ներքուր թուր կարմրակար եր-
կարակար։ Էջ 113, 162, 217, 263, 315 և
360, Սաղմոսի զլաւաւորութիւններ ցոյց
առող փոքր խորաններու թակ մեկ մեկ թուր
միայն, կարմրակար երկարակար.— ՍԵՐԻՍ-
ՆԱՏԱՐԹ՝ իւրաքանչիւր զլաւաւորութեանց

համար եւ մեծ ու փոք խորաններուն առի, սիրուն զարդագիր ու բոլջնադրեւ, ջրաներկ ծաղկով մանրով: Բոլոր հան զլուխներ ունին բաց կամ մութ կարմրադեղ երկաթագրեւ, շառ յաջող. — ԼՈՒՍԱՆՆԱԶԱՆԻՒԹՅՐ: Բոլոր խորաններուն կից եւ առին զխա-կարգութեանց հեռ, սովորական ջրաներկ ծաղկով մանր. — ԽՈՐԱՆՔ՝ ժեկ մեծ էջ 69, *Սաղմոսաբանի* սկիզբը, կապոյա յառակի վրայ ջրաներկ սովորական ծաղկով մով: Էջ 1. 113. 162. 217. 263. 315 եւ 360 փոք խորաններ ծանօթ *մօթիֆներու* սովորա-կան ծաղկով մանր հեռ, լեղակով ու կարմր-ով խառն. — ԴԵՍԱՐ՝ հոռւ մք միայն եղած, յէջ 68, եւ սակայն ամբողջովին հինգած ու ինկած: Կարին վրայ մնացած ենի երի-գիւ մք յաջինի է որ նկարս գեղեցիկ եւ առ-մեհառու եղած է:

ԳՐԻԶ, ՍՏԱՑՈՒՄ, ԴԱՄԱՆԱԿ, ՏԵՂԻ
 և ՆՐԱԿԱՐՄ, բոլորն ալ անյայտ, զլիաւոր
 և այլ յիշատակաւաններ անհետացած ըլ-
 լալով: Յայտնի է որ հետագիւտ ԺԷ դարու
 քրտոսիւն է և ոչ աւելի հին:

Մատիանն է Մեկնորքիւն Սալմոսոյ ե Սալմոտաւան, կապուած, թղթ-
հայ, չինցած ու թագմիջս նորոգուած,
գարդարուն, որ կը թովանդակէ՝

1. — Էջ 1. — Յառաջաբան Գևորգ
Մեկնութեան, Արամատի Ուղիսկոպոստայե-
սի, Ազնաւորացոյ. — Զամենայն երգոց
սաղմոսարանացն զաթի զնեւոնական
միտան իւր զտեալ. և այլոց յայտնի կա-
ցուցեալ. փոյթ յաւարտութիւն եղեալ ի
մասի իմումամ գրոց սրբոց մեկնութեց
նաանեայ, եւս առաւել. եւ բազում աշ-
խատութիւն փոխադայ վասն իմանալոյ
զմիտս սաղմոսարանացն, և որ ինչ ի նո-
սա՝ ազատկար բովկարանք իցեն. և և
եւս եթէ մեծամեծք եւ իշխանք, և կամ
ծառայոյ և ընտանիք, խորհիցին ինչ զա-
րուի ի վերայ յո մեծութեամբ լուծանել.
սեւիս զարեւակ փրկչին. զմեռս տա-
րածեալ առ իւն միտայրեայ խնամելոյն.
առա՛ յերկրոց նուազին. ր. ընդէր խոտ-
վիղոն, և այլ մի ըստ միոջն. և եթէ
նախորդին՝ յընտանեաց և սիրելեաց և ի

զուգահեյլ. և բազումք են յաբուցեալ ի
վերայ, քո ի նեղեյ զքեզ. առաջ. զ. զ.
սագման. ի կարգիւ իմում լաւար ինն,...

2. — էջ 34. — Մասնկոթն եղի՞ր-
նու Նախնիկոզոսի Կիտրաւոյ: Պաշտօնը ե-
ղոց Սաղմոսաբանին Առաջաբանութեանց
ասացաւ:— *Ձմեռայն ինչ զոր սոսց*
նայրն մեր Աթոռաւ. զոր լաւել էր նա-
րա ի նոգեկիր ձերայն. բաւկոն նաժ-
րեցայ պատմել քոք ի շատ. և զնն ի
տեղի առաջարանի: Բռնցի նոգեկոտն
մատաք իմացաւ. որ ինչ նորեկացաւ...

3.— Էջ 45.— Դուրի փոխափայլի
Քաղաքս Աստվածաց Դուրի.— Այդ առ-
ես, առ Խաճախ, զգնէր ի գոյն. և առ
զգուրթ թագաւոր կատարմամբ. և իւ-
րաց ի վերայ շորս նոցին տեսն յարկն
յայնմանէ. և ապա տեսայ Դուրթ....:

4. — էջ 50. — Ջյանգ Դաւթայ մար-
կարեւորիակ. — վառն իւստաց և Բ Գ Բ-
նոց և յանգիման թեւն: Երանելու է
այր վառն յարարնոցն Գրիտարի և
առ ի իւրել ճննգեանն. և վառն ինթ-
նասց իւստարոյն: Ընդէր իւրեւ-
ցան... :

3. — էջ 69. — Սազմաստան Դա-
րի, լման. — Երանան է — յոթ ու փոքր
նազ ի խորհուրդոս ազգայնաց... զը-
նագիր և ազգիր օրինակներու — վո-
կան բաժնու անհրաժեշտ, իւր-թանգիւր ի
կառարած Սազմաս ի Դաւիթ առանձին
փոքր խորանագրգի մը ապ. մինչեւ
471 րջ էջ:

6. — էջ 471. — Աղաքի իրական-
չիւր անձի համառացելոց ի Քիսնոս։ Ան-
սուրբ երոցոյութիւնն եւ մի աստուածու-
թիւնն. — Հաւատք խաղաղ-ձեմ եւ հր-
կիր պաշտօնեմ...

7. — է՛ 480 . — Քաղաքն իրանովա-
նութեան մեկաց, զոր արաւիայ է վաւ-
րապետացն արքայ — (Միգայ, ամենաւոր
հրաբրգումիւն, իսկ է արքայ...) :

8. — էջ 483. — Դաւանդորիւն ուղ-
լափստ հաւառոյ Զորեհասան ապիւ-
նաւ Զոր ժողովեալ այսպէս զաւանիմ
հասարակ բախի եւ համառաւ բանիւ. —

խոստովանիմք և հաստատմք ամենակա-
կատար սրտի . . .

9.— Էջ 488.— Երգ զիբեռապաւ-
ման ժամուն. ասացեալ վասն ննջեցելոց
հասարակաց.— Առաւառ յուսոյ, արեւ.
զակն արդար . . .

10.— Էջ 492.— Երգ Պաւսման.—
Աշխարհ ամենայն, առ իս նայեցեալ . . .

11.— Էջ 495.— Երգ Պաւսման.—
Աստուածածին մայր Քրիստոսի. իմ յոյն
դու յաւուր մեծի, բարեխոս ընդունի . . .

12.— Էջ 499.— Մարգարէն զօրա-
ւորն արեւուսաց զիբեռայնոյ: Ասացեալ
Մերոյն Քրիզոսի Նաւեկացոյ: Բան. մը:—
Ընկալ ժողջրութեամբ Տէ՛ր Աստուած
հօգօր . . . Աստուած յախտեալսն. բա-
րերար և ամենակալ. ստեղծի յուսոյ և
յօրինի: զիչեռոյ . . . Որդի Աստուծոյ կեն-
դանոյ որհնեալ . . .

ՅԻՇԱՏԱԿԱՆԻՄԻԹԻՆՔ՝ ԵՐԵՅ ԶԿԱՆ,
ո՛չ իսկ զրչի անուն մը այս ստուար զոր-
չութեան մէջ, որուն ծայրերէն սակայն
գտանք քանի մը անջատ թերթիկներ,
որոնք ոեւէ կապ չունին ձեռագրիս հետ,
այլ պատահմամբ զրուած են նոն, կ'են-
թաղրենք. և որոնք հաւանաբար ընտու-
նեկան պատիկ արձանագրութիւններ են,
յատուկ Տէր Կարապետի մը:

Ա.— Թվին ՌԻՆԻ (1798) սեպտեմ-
բերին ը օրն և ծնունդ Ո. Աստուածած-
նին, որ ևս Տէր Կարապետս բունեցի Վոս-
վանի թակի տունը յգ Գ Տանը համար
տվածա յիբրէն:

Բ.— Յիչեա՛ ալ՛ր զհոգիս հան-
գուցելոց ծառայից քույր, մանաւանդ նա-
խահարցն իմոց, համայնից, տէտէլիս և

մամկանս. և հօրս Շիրիկին և մօրս Մար-
իամին և ամուսնս Կոսիկին. ևս և զբօրն
նորա քահանային, և և կողակցուս Այ-
րուկին և և Մարիամին. և և համօրէն որ-
դոց և զստեբրաց իմոց. ևս արեան արու-
սողական զարմից, յայտից և անյայ-
տից ննջեցելոցս, և ինձ մեղապարտ
ծառայիս Սիմեոնին. նախ և նախկին կո-
ղակցուս Մարիամին. և և տնահօրս իմոյ
մեծի Ալեքսանին:

Յիչեա՛ Տէր զհոգի հանգուցեալ.
Վարդան Ղամպէկին. Ալսան. Կիւակոս
Աղեներ. Խարուն. Մարտիրոս. համայն
ննջեցեալսն յիչեա ալ՛ր և ողորմեալ.
և և զկենդանի մեծի Քրիզոսի Մեծի Սառան.
Վարդան մեծի Անան. Կեօխուն. Շեմսի-
սան. Փանոսն, փրկեալ . . . Տէր Կարա-
պետն կարգէն է:

Գ.— Յիչեա՛ Տէր զհոգի հանգուցե-
ալ Մինասն. Մարիամն. Աստուրն. Շահ-
սեպն. Քրիզոսն. Աբրահամն. Սահակն. Մար-
կոսն. Խեչերն. Փանոսն. Թամամն. համայն
ննջ . . . և և զկենդանի Մարիամն. Խարու-
նն. Մինասն. Նիկիոն. Շահսեպն և զհա-
մայն կենդանիք . . . Տէր Կարապետն
կարգէն է:

Դ.— Յիչեա՛ Տէր զհոգի հանգուցե-
ալ Ոհաննէսն. Հովսիփոսն. Պալլին. Մար-
գիսն. Ոհաննէսն. Քրիզոսն. միս Սարգիսն.
Պաղչին. Սուրբանն. Մարիամն. մեծի Խու-
րունն. Սուրբանն. Մանուկն ևս հա-
մայն . . . և և և զկենդանի Մարիամն. Նի-
կոսն. Հովսիփոսն. Նիկիոն. Կարապետն. Յու-
րուրիկն. փրկեալ . . . Տէր Կարապետն
կարգէն է: Հաւանական է որ 1800 ական
թուականներուն տարուոյ այս Տէր Կարա-
պետս Անթիսպոլի է:

19.— ԱՒԵՏԱՐԱՆ

2/2 1/2 3/4

Ab - 1975

ԹՈՒՂԹՔ՝ 139 (= 278 կօ), — **ՄԱ-**
ՆՍԻՌԻՖԻՆ՝ 10,5 x 9 $\frac{1}{2}$ x 2 $\frac{1}{2}$ սմով. — **ԳՐՈՒ-**
ԺԵԼԵ՛Ն՝ երկսիւն. — **ՏՈՂՔ՝** 20. — ՆԻՒԹ՝ յա-
լելու ած բնէի մագողար, զեղնութակ, բույ-
րի չափ նուրբ. — **ԿԱԶՄ՝** հաստակ, խա-
ւառահայ, հինք ինկած. — **ՄԱԿԱԿԱՎԷՐԱՆԱ**
ՊԱՆՊԱՆԱԿ՝ չկան. — **ՀԱՆԴԱՄԱՆՔ՝** բա-
սննկատոս. այս հին եւ քնաի գրչութեան
նախնական կազմը ինկած ու կորսուած
է. կորսուած է ճոյնպէս Մաթեոսի ամբողջ
աւետարանն ու Մարկոսի մինչեւ ԺԵ. 29.
համարը, սկզբնական համաձայնութեան
սալխակներով եւ նախադրութեամբ: Լու-
սանցեալին համապարփողի նիւթը կը պակ-
սին. աւետարաններու ի վերջ կան իրենց
համաոտոս նախադրութիւնները, այսպէս՝
Մարկոս աւետարանիչ, աշակերտեալ Պետրո-
սի առաքելոյ, ԳՐԵՂ զիւր աւետարանէ ի բե-
ւոյն Պետրոսի առաքելոյ: Յետ ԺԵ. ամի
վերանայոյ Փրկչին մերոյ, դադմաւ գրով, որ
յետոյ աղերասնիրացոյց քարոզեցաւ երբա-
յելոյոց բարբառով: Եւ թոմաղակեաց թիւս.
ՄԼԳ. եւ աւետարանս գլխաւորս: Ինչ. Հուկաս
աւետարանիչ, աշակերտեալ Պաւլոսի առա-
քելոյ Հռոմ քաղաքի, յետ. Ժ. ամի վերանայոյ
ՏԵ. զիւրաց զիւր աւետարանն Հռոմայեաց
բարբառով, եւ թոմաղակեաց թիւս. 8ԽԲ. եւ
աւետարանս գլխաւորս: ՀԱ. Յովնանիս եւ
աւետարանիչ, զիւրաց զիւր աւետարանն յետ.
Դր. ամի վերանայոյ Փրկչին մերոյ, յունա-
կան բարբառով, յեփեսոս քաղաքի, եւ թո-
մաղակեաց յինչի, թիւս. **ՄԼԲ.** եւ աւետա-
րանս գլխաւորս: Ինչ. Միանշամայն տունք
աւետարանիս. Ժյ. Գրչութեանս ի վերջ
մնկացած է գլխաւոր յիւսակաւաւոր. — **ԴԱ-**
ՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹՔ՝ չկան. — **ԴԻՐ՝** բարչինք
դոյն անբափ մկանով քնաի, մանգոսիկ
բոլորգիր. — **ՎԵՐԱԿԱՎԷՐՔ՝** լուսանցիւր
խաւսի ծակ տղ մը միայն, կեցեցիկ,
նուրբ զարդագրով. — **ՍԿԶԱՆԱՏԱԿ՝** եր-
կու նաւ միայն, Ղուկասու եւ Յովնանո

տեսադաճներուն սկիզբը. առաջինը զարգացիր, երկրորդը՝ թղնագիր, աչառուներով քիւմաբ: Համարները, թեղ թեղ կ'սկսիս կարմաղեղ երկարագոգով. — ԼՈՒՍԱՆՔԱԶԼՈՒԹՔ՝ միայն երկու հառ, Ղուկասոսը եւ Քիովաննու խորուններուն կից, նուրբ ու նաւակաւոր զմագրութեամբ եւ բաց սեւագոյն. — ԽՈՒՄԱՆՔ՝ միայն երկու հառ, 7 եւ 155 էջերուն վրայ, առեսադաճներուն սկիզբը, սոնագոյն յառակի վրայ, սթառնէ զոյգ մը սեւեւիկներու ջակը կամ վրան բացուած տարակ վարդեակներով, հնաթիպ մտքիներ:

ԳԻՐՉ՝ Կոստանդին կրճատոր Բահանայ. — ՈՍԿԱՐՈՎ՝ անձանոր, հաւանաբար գրիչը. — ԺԱՐԱՆԿ՝ սոյալի, հաւանաբար ժե. ժՁ. դար. — ՏԵՂԻ՝ անյալս, Կրիկիա՝. — ԻՐԱԿԱՆ՝ անձանոր, գրիչը:

Մատենան է Աւետարան, մազադարձ-
հայ, փոքրադիր, ճնաւորայ, պահպանուող,
ուր կան:

1. — էջ 1. — Մարկոսի աւետարանին ժե, 30 - ժԶ. 20 միայն, եւ իր նախադրու թիւնը:

2.- Ի՞նչ 7.- Ղուկասու աւետարա-
նի ամբողջ, իր նախադրու թեամբ:

3.— Էջ 155.— Յովհաննու աւետարանը լման, իր նախադրու թեամբ:

4.— Էջ 265 ա.— Ի՞նչ կնոգն շնա-
ցելով:

5. — էջ 266 բ. — Հանգիստ երանելոյն Ռովհաննոս սրբոյ աւետարանչին. — էր ընդ հղբարս հրանելին Յովհաննէս մեծաւ ուրախութեամբ ի Տր. . . .

ՅԻՇԱՏԱԿԱՅԸ ԲՈՒԹԻՒՆՔ՝

Ա. — Էջ 275 ա. — (Գլխաւոր յիշատակարան). — «Կատարեցաւ սր աւետարանս ձեռամբ յոգնամեկ եւ ախմար գրչի Կոստանցեալ կրտսնաւորի եւ վերջապէս ի

գիր, մանուկների կամքը եւ կամքաւորացեալ. — ՍԵՂԱՆԱՏԱՌՔ՝ նոյն խորաններուն ասկ. Ղուկասինը վիճապագիր՝ իսկ Յովնանները թոշնագիր, մեծագիր, հասարակ ծաղկումներով: Դուխները առանց բացառութեան ունին զարդագիր եւ թոշնագիր սկզբնատուներ, զունաւոր, առհասարակ վարդազոյն, իսկ համարները կ'սկսին կամքաւորացեալ երկարագրով. — ԼՈՒՍԱՆԱՏԱՌՔ՝ երկու մեծ, խորաններուն կից, կամքի եւ լեզուի ծաղկումներով, բաւական յարգով: Նոյն ձեռի եւ ներկի զարդեր լեցուն են ներքին յաւանցներուն վրայ. — ԽՈՒՍԱՆՔ՝ երկու հստ միայն, Ղուկասու եւ Յովնանու Աւետարաններուն սկիզբը, նախկին 247 եւ 411 էջերուն վրայ, երկուսն ալ միջակ ծաղկումներ, սովորական սեղծ. — ՆԿԱՐՔ՝ հստ մը միայն, Յովնանու խորանին հանդիպակալ էջին վրայ 14 × 10 սեղմ, մեծութեամբ, որ կը ներկայացնէ Յովնաններ, իր աւետեքս Պրոխորին հետ, որ նստած կը գրէ: Միջակ յաջորդութեամբ:

ԳԻՐԶ՝ Գրիգոր Սեբաստացի. — ՍՏԱՅՈՒ՝ անձանք, երկուսը առաջով ետեա Պետրոս. — ԺԱՄԱՆԱՅ՝ ՌԶԱ (+ 551) = 1622. — ՏԵՂԻ՝ Անկորոս — ՆԱՂԿԱՌ՝ անձանք, գրիչը: ԿՆԻՔ՝ Յովնանու խորանին վրայ՝ Վարդանեան Կրթարան, Այնթապ, 1882:

Մատենան է Աւետարան, թղթեայ, պակասուոր եւ անկազմ:

ՌԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ՝

Ա. — Էջ չին 531 թղ, ի վերջ Յովնանու Աւետարանին (Գլխաւոր յիշատակարան). — «Փառք ամենասուրբ երրորդութեանն հաւր. եւ որդոյ, եւ հոգւոյն սրբոյ յաւիտեանս ամէն»:

Գրեկաւ սուրբ Աւետարանս ի Ան-

կուոխայի նալան, ի զուռն Սուրբ Լուսաւորչին ի թղին. ՌԶԱ (+ 551) = 1622. աչկի. ժղ. Յունիս. իթ. եւ մարգաց. իղ. ձեռամբ Սեբաստացոյ Գրիգորի: Արդ ազաչեմ զամենեանց որք նաեղիպիք սմա, կարգալով կամ աւրինակելով. Հայր մեր որ ի յերկինս առաջէք եւ յիշեցէք զանպիտան զրիւն եւ ըզձեռնազաւմ. զհայրն իմ՝ զՄարտիրոս եւ զմայրն իմ զՎամայր եւ զչինչի եղբայրս իմ եւ որք յիշէք իմ զնա յիշէ իւր միտանգամ զայստեանն ի արքայոյ թիւնն. ամէն:

Եւ յիշատակ է Որ. Աւետարանս. ետեա Պետրոսին եւ իւր կողակցին Ղրմըզին եւ իւր որդոյն եւ զստերացն: Եւ այլ նշեցեցեցն. ամէն: Եւ հաւու ի ձեռն կիւրակոս նախնային. չունի որ իշխանութիւն որ ի տանէն սորա նախեցէ կամ նախասկի կայցէ քահանայից կամ ազգականաց իմոց թէ եկեղեցին բնոր կամ առ'ր ծախեմք ասելով. եթէ որ լորի եւ նախասկի եւ ազաչի. զպատառն Յուդայի. . .

Բ. — Հին էջ 408, տարբեր գրչէ. — ՌԻՇԱՏԱԿ է Ո. Աւետարանս Հայկեցի մանսխի Պետրոսին եւ իւր ձեռագրն եւ որդոցն եւ կողակցուն Ղրմըզին եւ իւր ամենայն նշեցեցեցն հասարակ, առ զբան Քրիստոյ Սուրբ Յովնանեան եկեղեցւոյն, անշնչիք եւ անկորնչեցի միտացէ: Ով որ որ յանդգնի. . . (միշտ սովորական բանաձեւը) յիշել եւ յիշատակել զվերոյ գրեալ Հայկըցի մնասի Պետրոս եւ իւր կենակից Ղրմըզն. եւ իւր որդիքն եւ ամենայն արեան առու նշեցեցեցայն ի Քրիստոս յիշողքոյ յիշեալ լիցին ի Քրիստոս Աստուծոյ մերոյ: Ամէն: Արդ գրեցաւ թղին. ՌԶԻՇ (1706), Նովոսիմիերի մօրն. Աստորան. եւս զառք եւ զրեցաք. մի որ ժպրհալ յանդգնի, այլ եւ այլ խօսելու բաւ է:

21. — ՍԱՇՏՈՑ

Հին թիւ՝ յոնի

Մ.Յ. — 1071

ԹՈՒՂԹԻՔ՝ 111 (= 222 կգ). — ԱՐՆՈՒԹԻՒՆ՝ $10 \times 10 \times 2$ սնդակ. — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասին. — ՏՈՂԻՔ՝ 19. — ՆԻԻԹ՝ սովորական բույր. — ԿԱԶՄ՝ տեղեկան, շագանակագոյն կաշեպաշտ՝ թախտակեայ. — ԱՐԱՐԱՆԱԹԻՈՍ ՊԱՆԱՐԱՆԻՔ՝ չկան. — ԶԱՆԿԱՐԱՆՔ՝ ռաւ վնասուած, սկիզբի կաշեայ կտրէր ինկած, բիկունք մեղի, քերքերը գաւառաբեամբ սպառած, դեղնած, մասամբ ցեցուկեր Սկիզբը պակասուած, բանի մը բեր կաշեկ ինկած կամ կաշեկուած: Ճնշողութիւն ունի, եջ 35. — Կանան պատկ որհնեայ. յարմար Պարկաւայ յայ յինի. — մասը. — ԳԱՏԱՐԱՆ ԹՈՒՂԹԻՔ՝ եղիւ բերք. ի վեր նստութիւն. — ԳԻ՝ սնայնը մկանայ միտմէ բարդիւր, մանրաթիւ, կանոններ կարմաղեղ. — ՎԱՐՆԱՐԻՒՄ՝ չկան. — ՄԱՐԱՆԱՏԱՐԱՆՔ՝ պարզ գարգաղեղ եւ սպանն:

ԳԻՉ՝ Սանակ եղեղ. — ՍՏԱՐԱՐԱՆ՝ տնծանօր, գլխի. — ԺԱՐԱՆԱՆՔ՝ Մ.Յ. (1071). — ՏԵՂԻՔ՝ Առանձն. — ՄԱՐԱՐԱՆ՝ տնծանօր, նստանալու գլխի:

Մասեանն է Մուսայ, Քյոնեայ, Հրեանայ, ուր կան ապագիր որհնակներ: ՄԶ՝ երեցոյ սովորական կանաններ:

ԱՐԱՏԱՐԱՆԱՐՔԻՒԹԻՒՆՔ՝

Ա. — Էջ 215 (Գլխաւոր յիշատակարան). — Սրբ գրեցաւ սա՝ ի մաշտառք ի Կուկար ի մաշտառքալի յԱռանձն՝ բնդ հովանեաւ սր. Առանձնի, եւ սր. Մեղմանն ի կեղեղ.

հազար Սրբ գրեցաւ ի թվանշին հաշոյ. Մ.Յ. (1071). — Ի հաշտառքաւ. — Քեւ Սրայ Քր ետաշտարին, եւ Քր Գուրին... (բաւ մը քերտ ած). — Անամբ ստաւ աշուն եւ տնիմաստ գրչի եւ անարման ողմ. — Սանակ իրիցաւ սր միայն յսկ ան. — տարաւ եւ գրեցաւ ոչ. — Գրչի ազաշիւր զձեզ սովորելի հաշոյ եւ հարարչի իմ. — Դեղեղ ի մաշտառք ի սր ապա իմ. — Ահր, զհայր իմ Բարսաւն եւ զմայրն իմ. — Զեղինի. եւ հարարչի իմ. — Կարմի, եւ զՎրակուն եւ իւրանն եւ զհարարչի իմ. — տն Ած փոխեցաւ. — Սուրբ ամաւ. — Գ. — տրն գլխի. — տն ողարմի տաղելի հարչն, եւ ողարմանայ իմից եւ փարսեառայ ողարմի տաղելի իմից հարչն, եւ զտրն մեր Սաթն. — Ահր եւ զձեզ ողարմի տաւրն աշխին տնիւն. — Հայր մեր սր յերկինս սր եւ զիցի. — Սուրբ ամաւ. իր. — փարսեառի տրք(աթ) տրն կատարեցաւ:

Ռ. — Էջ 202, ի վերջ. — Քրորհնեայ կանան. — Քն Ներսէսի Արեւիկայապալին Տարանի Լամբարանեայ եւ շինեայ գաւառաւնն, ի յումն եկեղեցական կարգաց նմանեայ տապանցն բաւ սրբաւ եւ զի աւրն. եւ նստաւայն թե յկէ եւ պարկուս այս. — զոր նստովն սրբով ապաւորեայ ի միտն զի սա՝ պակասեղ ի գրոյ. — եւ գաւառն Քն իմից մի պակասեցանն ի գրեղեցաւ եւ Քր Սա գրոյն եւ զմեղ յիշտաղ ողարմեայ եւ նմա փառս յաւիտեան ամեն:

22. — ՍԱՇՏՈՑ

Հին թիւ՝ յոնի

Մ.Յ. —

ԹՈՒՂԹԻՔ՝ 204 (= 528 կգ). — ԱՐՆՈՒԹԻՒՆ՝ $10 \times 11 \times 1$ սնդակ. — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասին. — ՏՈՂԻՔ՝ 17. — ՆԻԻԹ՝

նստաւակ բույր. — ԿԱԶՄ՝ շագանակա-

24.— ՇԱՐԱԿԱՆ

Հին թիւ՝ 211

1597 Ն յառաջ

ԹՈՒՂԹՔ՝ 211 (= 422 հօք). — ՄԻՆՈՒԹԻՒՆ՝ $12 \times 8 \times 5$ սնդմ. — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասին. — ՏՈՂՔ՝ 20. — ՆԻԻԹ՝ լաւ յղկուած հասարակ թուղթ. — ԿԱԶԻ՝ ճնադրած, սեւ կտեսպաս փայտեայ. — ՄԱԳԱՆՔԵԱՅ ՊԱՇՊԱՆԱԿ՝ չկան. — ԼԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ շա՛տ աննպաստ. կողմը փայտուած, ցեցն ու խոնաւութիւնը աւերած, մեծ մասով, այս եռուր գրչութիւնը. մանաւանդ վերջին մասանց մեջ բոլորովին անհամաչելի. — ԳՆԱՐԿ ԹՈՒՂԹՔ՝ չկան. — ԳԻՐ՝ սեւ րնջիւ միլանով մանրաթիկ զմայլելի բոլորգիւ. կանոնազրկներ կարմրաղեղ. — ՎԵՐՆԱԳԻՐՔ՝ չկան. — ՈԿԶԲՆԱՍԱՒՔ՝ նման համարներու սկզբնաւորութիւն, կարմրաղեղ սիրուն երկաթաղիւ. — ԼՈՒՍԱՆԱԶԱՆՔ՝ հաս մը միայն 183 րդ էջին վրայ. պարզ ծաղկումով, ինչպէս իր

միակ եմբանի, եղյն էջին վրայ, պարզ եւ անարժէք:

ԳՐԻՉ՝ անծանօթ. — ՈՏԱՅՈՂ՝ անծանօթ. — ԺԱՄԱՆԱԿ՝ անյայտ, 1597 Ն տուաք. — ՏԵՂԻ՝ անյայտ, ինչպէս եւ ծաղկովը:

Մատենան է Շարական, փոքրաղիւ, զրպանի յատուկ, թղթեայ, քայքայուած, համաձայն տպագիր օրինակներու և սոսիւրական կանոններով:

ՅԻՇԱՏԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ՝ զրեթէ չկան:

Ա. — Էջ 182, տարբեր գրչւ. — Արդ աղայեմ զամենեանս աւրչնայ եղիցի (անխմատ րաներ) ... ձեռամբ ... Տեղ վասիլին. թի՛ ԽԽԶ (= 1597):

Բ. — Էջ 169. — Զմեղաւ յաւարեալ զձոյս յիշեալ:

25.— ՇԱՐԱԿԱՆ

Հին թիւ՝ 296

ժեղա՛ր

ԹՈՒՂԹՔ՝ 296 (= 592 հօք). — ՄԻՆՈՒԹԻՒՆ՝ $14 \times 10 \times 6$ սնդմ. — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասին. — ՏՈՂՔ՝ 23. — ՆԻԻԹ՝ հասարակ թուղթ — ԿԱԶԻ՝ ունեցած, բայց ինկած է. — ՄԱԳԱՆՔԵԱՅ ՊԱՇՊԱՆԱԿ՝ չկան. — ԼԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ վնասուած, շատ պոքածուիկէն: Կազմը փայտուած ու ինկած, սկիզբն ու վերջը պակասաւոր, առօտին բոլորներ ցեցակեր. — ԳՆԱՐԿ ԹՈՒՂԹՔ՝ չկան. — ԳԻՐ՝ սեւ մեղանով յաջող բոլորգիւ, ծայրե ծայր միեւնոյն գրչութիւնը. զիսակարգութիւններ կարմրաղեղ բոլորգիւ. — ՎԵՐՆԱԳԻՐՔ՝ չկան. — ՈԿԶԲՆԱՍԱՒՔ՝ բոլոր կանոններուն սկիզբը, մեծազոյն մասով մանուշակի կարմիր գաւ

ղաղտը, հազիւ փակի մը հասը նոխացած ընտիր ծաղկումով ոսկոյն եւ լազուարդի, բոլոր շանգլութները սեւ եւ կարմրաղեղ երկարաղիւ. — ԼՈՒՍԱՆԱԶԱՆՔ՝ բազմաթիւ, իւրաքանչիւր կանոնի կից, մանուշակի կարմիր պարզ ծաղկումով, հաս մը միայն հաբուս՝ 345 րդ էջին վրայ. — ԽՈՒՐԱՆՔ՝ եւ այլ զարդանկարք՝ չկան:

ԳՐԻՉ՝ Մատենա աբեղայ. — ՈՏԱՅՈՂ՝ անծանօթ. — ԺԱՄԱՆԱԿ՝ անյայտ, Ժեղա՛ր. — ՏԵՂԻ՝ անյայտ. — ՄԱՂԿՈՒՎ՝ անծանօթ:

Մատենան է Շարական, թղթեայ, փոքրաղիւ, քայքայուած և պակասաւոր:

որ կը բովանդակէ տպագրեալ կամ ձեռագիր սովորական սրբնականութիւնները: Երբեք չկան, զոր խառն յիշատակարանը ինչպէս ու կոր:

որոնք ըլլալուն ձեռագրիս վերջին թերթերուն հետ: Կայ միայն հետեւեալը, 572րդ էջին վրայ.— Բեղասոր Կաթողիկոս տրեգիկ յիշեցէր ի Տէր:

26 — ՇԱՐԱԿԱՆ

Հին թիւ չունի:

Ճշգրտ

ԹԻՒՎԹԲ՝ 218 (= 436 էջ).— ՄԵՆՈՒԹԻՒՆ՝ 18,5×13×5 սնդմ.— ԴՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասին.— ՏՈՒՐ՝ 25.— ՆԻՒԹ՝ բաց վարդագոյն հաստակ բոլոր.— ԿԱԶՄ՝ տրեւելան սեւ կաշեպատ վայելայ.— ՄԱԿԱՎԱԿԱՆՆԵՐ ՊԵՆՊԱՆԱԿ՝ չկան.— ԶԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ շատ աննպաստ. կարմիր քաղցրամ, սկիզբի կայր ինկած, բիկունք մերկ, սկիզբն ու վերջը սրկաւաւոր, որով զլիսուր յիշատակարանը ինչպէս կորսուած: Ամբողջ հասոր քաղցրամ չարաչար գործածութեամբ, ցեղակեր եւ հինգած ու մաշած.— ԴԱՏԱՎԿ ԹԻՒՎԹԲ՝ չկան.— ԴԻՒ՝ սեւ մեղմով յաջող բոլորգիւր. կանոնապաշտներ կարմրագիւր.— ՎԵՐԱՆԴԻՒՐ՝ իսկ մը միայն, իջ 132 Կանոն մեծի սր թաւութեան սկիզբը, միակ խորանի մը թակ, հնազանդութեամբ, կարմիրով եւ կապոյս, սիրուն եւ յաջողակ.— ՄԱԿԱՆԱՏԱԿ՝ նոյն ձեւի զարդագրեւ, իւրաքանչիւր Կանոնի սկիզբը. բոլոր շանգլուխներ կարմրագիւր երկարագիւր.— ԼՈՒՍԱՆԱՅԱՐՄՈՒՐ՝ իւրաքանչիւր Կանոնի հանդիպակալ լուսանցին վրայ, բոլորն ալ յաջող ծաղկումներ հին եւ սիրուն ձեւերով, վարդագոյն.— ԽՈՒՐ՝ հաս մը միայն, իջ 132, ինքնատիպ պարսկական ծաղկումներով սրածնի տրեւելանք, ամենանին սրբնականի առնուած, կոնաճի լայն նակառով.— ԿԻՍԱՆԱՄԱՆՔ՝ եօթը հատ, 10, 97, 200, 265, 346, 376 եւ 417 էջերուն վրայ, շատ սիրուն ծաղկումներով.— ՄԱՆԱՄԱՆԱՆՆԵՐ՝ կը կազ-

մեն հասորիս զարդական բնիք բաժինը, իրարեւորութեամբ եւ լուրջ ու յաջողակ ծաղկումով:

ԴԻՉ եւ ՍԱՅՈՐ՝ Մովսէս Լաւանայ.— ԺԱՄԱՆԱԿ՝ սնդայս, Ճշգրտ.— ՏԵՂԻ՝ անձանք.— ԵՐԱՄՈՒ՝ անձանք.— ԿՆԻՐ՝ հաս մը միայն, էջ 132, խորանին նակին մեջ, սեւ մեղմով, բոլորի, ուր կը կարդացուի Տն Մո միայն, Ոգն էջ:

Կատեան է Լաւանայ, թղթայ. քաղցրամ եւ պակասաւոր. յաջող զարդանկարչութեամբ, որ կը բովանդակէ տօնական Կանոնները, խորաններու եւ կիսախորաններու բաժանմամբ:

ԵՐԱՄԱՆԱՅԻՐՈՒԹԻՒՆ՝ շատ թիւ:

Ա.— էջ 93 ստորին լուսանցքին վրայ.— Յիշեցէք զստացող զորոյ Մովսէս տաւառուն Լաւանայ: Լուսաւել Աճ ոգորմի Աւեփին որ տարածած փոխեցաւ տո՛ւս. ո՛հ, ո՛հ գիւր կանայ տրեւելայ ինչ (եղբայր):

Բ.— էջ 131, տարբեր զբէլ.— Լու Տր Կաթողիկոս Սիմեոն Ժառնգի զշարականք Տէր Կանոնի: Թոմիս Իճն (= 1626): Լուսաւան Կանոնի տրեւելայ, տօն զայս չարականք. իշատակ ինչ եւ ձեռագր իմաց. վկա Բաղեքեղի վարդապետ Տէր Սահակ յալպանցի. Տէր Մարտիրոս Կանոն, Տէր Սահակի Կարկանց. Տէր Աւետիս, Մուրա Սարկաւոյ: Այսուր խաղայ Աւետիս տղայն... (թերուած):

27. — ՏՈՆԱՑՈՅՑ ԵՒ ԱԻԵՏԱՐԱՆԱՑՈՅՑ

Հին թիւ՝ չունի

1651 էն յառաջ

ԹՈՒՂԹՔ՝ 221 (= 442 էջք). — Մե. յՈՒԹԻՒՆ՝ 14,5 × 10 × 3,5 սնդմ. — ԴՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասին. — ՏՈՂՔ՝ 18. — ՆԻԻԹ՝ հասարակ բույր. — ԿԱԶՄ՝ սեւ կաշեպատ փայտեայ. — ՄԱԳԱՂԱԹԵԱՅ ՊԱԶՊԱՆԱԿ՝ չկան. — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ ոչ աննպատ. կող. ք մաւած, մեկ բերք միայն պատած եւ զլստու որ յիւսակարանը ինկած. — ԴԱՏԱՐԱԿ ԹՈՒՂԹՔ՝ չկան. — ՎԵՆԱԳԻՒՄ՝ չույ մը միայն սկիզբի խորանցին «ակ», կարմրագեղ յաջող երկաթագիր. — ԴԻՐ՝ սեւ մեյանով յաջող նոսրգիր. — ՍԿԶԱՆԱՍԻՒՄ՝ իւրաքանչիւր զլսակարգութեան համար, բոշնագիր եւ զարդագիր խառն, կարմիր եւ կապոյտ ծաղկումով. համարները կ'սկըսին կարմրագեղ երկաթագրով. — ԼՈՒՍԱՆԱՅԱՆՔ՝ բաւ քիչ, բոլորն ալ կարմրագոյն միջակ ծաղկումով. — ԽՈՒՄԱՆ՝ հաս

մը միայն, 7 ռդ էջին վրայ, անյաջող ծաղկումով եւ զուեարակ:

ԴՐԻԶ՝ Մովսէս՝ որ հաւանաբար ՍՏԱՑՈՂՆ ալ է. — ԺԱՄԱՆԱԿ՝ անյայտ, 1651 էն յառաջ. — ՏԵՂԻ՝ անյայտ. — ՄԱՂԿՈՂ՝ անծանօթ, գրի՛չը:

Մատենա է Տօնացոյց և Աւետարանացոյց, թղթեայ, փոքրագիր, ծաղկուած, ուր կան տպագիր օրինակներու մէջ տեսնուած մասերը:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ՝ չա՛տ քիչ.

Ա. — էջ 1. — ՎԵՐՋԻՆ Ժամանակի և ամբողջովին ծածկուած սեւ մեյանով. — Այս առնաճոյցս Տեղ ... թղթի Ռճ՝ (1651),

Բ. — էջ 5. — ... Արդ պաղատիմ լաւ յալին եւ, Մովսէս զծոյս յիշատակես, ե զու յիշես ի Քո՛ւ...

28. — ԶԱՌԸՆՏԻՐ

Հին թիւ՝ չունի

ժե. դա՛ր

ԹՈՒՂԹՔ՝ 481 (= 962 էջք). — Մե. յՈՒԹԻՒՆ՝ 20 × 14,5 × 7,5 սնդմ. — ԴՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասին. — ՏՈՂՔ՝ 20—24. — ՆԻԻԹ՝ պեղնաւուն, փայլուն եւ կոկում թուր. — ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ փայտեայ, բազանակապոյն. կողմերուն բիւեռի հեռեւեռն կ'երեւայ որ ժամանակին նարմանքներ ունեցեր է: Կողմերը կը կրեն անպանդոյ ծաղկումներ խաչանիւ կեղերոնի մը բուրջ. — ՄԱԳԱՂԱԹԵԱՅ ՊԱԶՊԱՆԱԿ՝ չկան. — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ առհասարակ լաւ. բովանդակութիւնը անվնաս է մնացած, չհատուելով վերջաւորութեան անյայտ թիւով ինկած խնդիր մը բուրբ: Տեղ ձեռք կան բիծեր եւ

սարածուն գոյներ, որոնք սակայն չեն վնասած բովանդակութեան: Կազմը բույրած, կարերը գեղեկ կ'երեւին: Դիւր ընդօրինակութեան առեւ սխալներ բրած է մերք, եւ զանոնք զծած կամ բաշանակած. 206 էջը ամբողջովին սխալ օրինակուած ըլլալուն, բաշանակուած է եւ լուսանցքին մէջ գրուած. «այս ծուռ է գրվեր», եւ «այս ի վիճի է գրվեր»: Էջերը նոր բուրգում են, փոքրիկ սխալով մը. — ԴԱՏԱՐԱԿ ԹՈՒՂԹՔ՝ էջ 2, 5, 219—20, 295—303, 428—9, 830-ի կեսին աւելին, եւ 831—839: Դասարկ բուրբերու խումբին մեջ մերք որոշապէս կ'երեւին փոքրած էջեր. — ՎԵՆԱԳԻՒՄ՝

պարզ նոսրցիր, մեր կարմիր եւ մեր կե-
ռասի գոյն: Վերեագիւններ անպանդն ու
գրեթե աննաեակ են միշտ: Գիւլ՝ մեր ժան-
գաղոյն, յանախ սեւ, եւ ֆիշ անգամ՝ երբ
յառ գոյն կարեւոր հասուած մըն է, կար-
միր նոսրցիր: Զեւագիրս անյաջող է որպէս
գոյութիւն, եւ չի ներկայացնէր գեղաւորու-
նական արժէք: — ՍԿԶՐՆԱՏԱՌՔ՝ խոտը եւ
աննաեակ գլխագրեւ: — ԼՈՒՍԱՆԱՏԱՌՔ՝ Բ,
ՆԿԱՐՔ, ԽՈՒՐՆՔ եւ ԿԻՍԱՆՈՐՈՒՐՔ՝ չկան:

ԳԻՍՉ՝ Սարգիւտ: — ՍՏԱՅՈՐՔ՝ գրիչը,
իւրեններով: — ԺԱՄԱՆԱԿ՝ անյայտ, բայց ո՛չ
կանոն իմ ժէ. զոր. հասանաբար ժէ. —
ԺԳ. զարեւուն մեջ, մակարեւելով գոյու-
րենին եւ թեղ թեղ բնական ռամկաբանու-
րենին: — ՏԵՂԻ՝ անյայտ, — ՄԵՂԿԱՌՔ՝ չունի:

*Մատենաւ է ձառքնախ, հասարակ
թղթի, հաստափոր, անգորգ եւ բոլորու-
ղին լերկացած ծաղկաւ մներէն: Բայց ձե-
ռագիրս, որքան անարժէք որպէս ար-
եւեսի գործ, նոյնքան ատաւակալիտ
արժէք ունի որպէս բովանդակութիւն,
վասն զի հոն սկսուած են մեր կարգ
մը բնախոր գրիչներու գրեթէ չընդհա-
րացած գրութիւնները, եւ յետագարեան
մեր գրականութեան յաւաքոյն գործերը:
Մասնաւոր եւ հապաքաւ Բուշակի, Նաղա-
չի եւ ասոնց նման ուրիշ բնախորներու
տաղերը:*

Կը բովանդակէ՝

1.— էջ 1. — Ներկու հապիւր, որոնք
յետաւումս օրինակութիւններ են կազմի
ասան մտած դասարկ թուղթերու վրայ:

ա.— ճապ ... գեղեցիկ էս:

*Վերանդիւր... թու թեր սինկ հէլ զե-
րար չիկայ քեզի: Կը:*

*Կէս թրքերէն ու կէս հայերէն
տաղ մը:*

բ.— ճապ ուրախութեան:

*Ահայ տեւէք թէ ինչ կայր նախ
որ նաւն ուսմամբ գայր. Կը:*

2.— էջ 3.— Այս է ցանկ:

3.— էջ 6.— Վարդանայ վրդ.ի Այ-
գեցն, յարիւնալ պարզ բանի վասն խո-
նրոյով ժ. վանառականացն:

Եւ արդ ով կորարք իմ տասն վա-

*ձատկանք են. տմ. ձնունդ աղամայ մին,
չե ի կատարած աշխարհի որ գրկեցաք ի
ղանկայի կենաց դրախտին Երն.:*

4.— էջ 12.— Վասն հպարտութեան:

5.— էջ 20.— Վասն ռիսակալու-
րեան:

6.— էջ 28.— Վասն լեզուաւոր-
րեան:

7.— էջ 38.— Վասն որովանու-
րեան:

8.— էջ 48.— ձառ վասն գրկա-
նացն:

9.— էջ 64.— ձառ վեցերորդ վասն
ենութեան:

10.— էջ 75.— ձառ երկերորդ
վասն կախարչութեան:

11.— էջ 87.— ձառ ուրեւորդ
վասն անգորգութեան եւ ընդհանր
գլխաց:

Թիւ 3 — 11, ինչպէս զի բաւ կա-
րելի է ընդհանրել, ամփոփուած են գր-
ութիւնները վարդան Այգեցիի, որ հե-
ղինակ կը նկատուի հայ առակագիրքի կա-
րեւոր մէկ մասին: Վարդան Այգեցիի
այս խումբ մը գրութեանց վերջաւորու-
թեանը կայ հետեւեղ կարճատես ու կա-
րեւոր յիշատակարանը:

Արդ անկեալ աղայեմ գծեց մեզոց
բոլորի, հայցեցեմ յայ. ոլորմելոյս Վա-
րդանայ, որ ալ. զնառս յարմարեցի, եւ
ձեռագրեմ իմոց եւ ստացաւիլի գրոց:

12.— էջ 105.— Հարցումն ձեռ Մի-
հայիկի անթոխայ եպս. ի որպիսի արիւն-
կաւ է մարդս պա(ս)կեւ այ: Եւ պատա-
խանի Վարդանայ Վարդապետին Այգե-
ցոյն. — Ով իմաստուն եւ բարեակը հո-
գեւոր որդեակ իմ տէր Միքայէլ, խնդիրս
քո ամ. եղէն է...:

13.— էջ 128.— ձառ վեց աստիճա-
նաց օրով ելանեն մարդիկ առ ամ. ի ձե-
ռըն բարի գործոց. — Եւ արդ որովհետեւ
այսպիսի մեծ բարի է խորհուրդ եւ իմաս-
տութի. վեց համարոյս եւ թվոյս...:

14.— էջ 150.— Վասն անպիկն եւ
անկուն որդեացն: Առաջեղ է. — Եկայք
աստանաւ ի միտին. որդիք աղամայ
քհանայք եւ բարեպաշտ իշխանք...:

15.— էջ 181.— Տեսիլ անկալիւրդ

եւ սոսկային եւ զաւմանայի. Զոր հետեւ
ունէ կաւեւաւոր ուր եր ի Կիւրոս գաւա-
ռեն ի հաւրե միանձանց խոստանաւակացն.
Զոր ձեւաւքն իւրով գրեալ եւ յեւ գ. աւուր
յաւձ. փոխեցաւ. եւ վախճան նորայ յազգ
եղեւ առ միանձունսն. եւ եկին անփոփել
զմարմին նր ... զաւան զհետիւս զայս ի ծոց
իւր. եւ եր այլպէս. — *եկայք ած. աւէր
մողովուրդք և հաւատացեալք սբ. երրոր-
դութեն...* եկայք յուարուք և իմացա-
րութ զսոսկայի և զմեծ բարկու թիւնն այ.
որ զայլոց է ի վերայ մեր...

16.— էջ 212.— Խոստովանութիւն
սբոյն երեւոյութեանն: Եւ միայն ասուա-
ծութեանն.— *Պարտ և արժան է քրիստո-
նէից, և քսի. երկրպագուաց. որք անուն
սբ. և փառաւոր երրորդութեանն, մկր-
տեալք են և աւագանսն դքս. զգեց-
եալ են...*

17.— էջ 224.— Տեսիլ սբ կուսին
մարիամու ածանցին: Զոր գրեաց որ. ա-
ռաւեալն եւ առեաւանիչն յոհաննէս. Զի
նայ սպասաւորեւ սբոյն կուսին մինչեւ փո-
խեցաւ առ Բա.— *Ար կոչոն մարիամ մայր
բունին այ. որ հանապաղ ի բարեխառ-
ստութիւն կայ առաջի...*

18.— էջ 240.— Տեսիլ պուրաթ
ստաւիլոյն. խաւսելն ընդ հրեւաւիլին.— *Եւ
եղև բան սոն. առ իս և աւէ. ասա՛յ մո-
ղովորեանց այլ անմիտ մինչև յերբ մե-
ղանէք և յաւելուք մեղս ի վերայ մե-
ղաց...*

19.— էջ 263.— Պատմութիւն սբոյն
Դերիգորի հայոց յուսաւորչին: Զոր եհաւց
ընդ հրեւաւիլին այ. մինչեւ ի յալիւն ման-
եալ. — *Ասա ուր միւս մարմամբ չմէր անա-
պատին. սքն. Դերիգորիոս. անկարծակի
զմտաւ էւսմ թէ զի՛նչ լինին հոգիք մարդ-
կան կամ ուր երթան...*

20.— էջ 285.— Վասն զայլսեան
նախաշվախան աշխարհին եւ կառաւա-
ծի ներին ասացեալ է.— *Յայնժամ զայ
Բա. ընդ արեւիս զաւրաւ ք բազմաք և
յերաւսաղէմ իջանէ...*

21.— էջ 304.— Նուառ Վաղդա-
պետի *Յոհաննէի եղնկացոյ.* խրատ հասա-
րակաց. Քրիստոնէից եւ Բանանայից եւ մո-

ղովորոց ի կանոնական սահմանաց. Առա-
ւելոց սբոց: Հայրապետաց, եւ վրդպոց
եւ սբ. հաւրե մերոյ Վաղդան Վաղդայի:
Յոցոց ժողովելի եւ գրոցն.— *Ամենայնսր
թաղաւորին մերոյ. քս. ի և բարերար
փրկչի հաւատարիմ ծառայք գնեալք և
ազատեալք ամրիծ և անարատ արեամբ
նորա...*

22.— էջ 317.— Վասն զպալտս սնու-
ցանելոյ եւ խրատելոյ.— *Արքութեամբ եւ
անարատութեամբ սնուցանեն յրիստո-
նէքն զիւրեանց զաւակն...*

23.— էջ 322.— Վասն պատկի եւ
խրատի ամուսնացելոց.— *Զորորոց որք
այսպէս սրբութեամբ, սնուն և լինի ի
կտրիծ, տղայն. մե. տարոյ փեսայեցոյն.
և աղջիկն մղ տարոյ. և թէ այլ նեղեն
մք. տարոյ և աղայ թէ ուրեն զայս սնու-
ցաւ որ աշխարհին կեանս ամուսնանան...*

24.— էջ 330.— Վս նկարեան եւ
երդման եւ սուս վկայելոյ.— *Դրիստունէք
միակցին ի յախտ չնախկան և մի չունք
և պոռնիկք կոչեացին. եւ թէ զի՛նչ է
չնուխկան և կամ ուստի սկսաւ և ի
քանիս բաժանի...*

25.— էջ 345.— Վասն յիւրոց ոստում
եւ առելութե.— *Ինչեբրորոց կանոն. գրեմք
վասն ահեղ և մեծ և դառն և զարհուրելի
մեղացն. որ ստի յիշոցք պեղջուկ բառով
և ըստ զրոց սովորութեան անէծք և թրչ-
նամանք կոչի...*

26.— էջ 357 Վասն սիրոյ.— *Վերի
(թիւ 25-ի) ենթամասն է, թէպէտ առան-
ձինն զյխարածանում մը ունի:*

27.— էջ 362.— Վասն աղաւթից.—
*Եւ պարտ է քրիստոնէին յաւուրն երեք
հետ աղաւթք այնել. ի յուսանալ աւու-
րն յորժամ առնէ ի քնոյ. և ի մամ հա-
ցին. և երեկոյն ի մամ քնոյն...*

28.— էջ 366.— Վասն խոստովա-
նութե.— *Դրեմք վասն խոստովանութե.
որ մեղ այ. մեծ բարիք և պարգեւ է և
հոգոյ կենդանութիւն և բարեկու թիւ է...*

29.— էջ 370 Վասն հաղորդութե.
— *Պարտ է քրիստոնէին որ ամէն քա-
ռասուն աւր հետ մի հաղորդի...*

30.— էջ 372.— Վասն ողորմու.

քեան եւ պանոց.— *Ողորմութիւն արա՛ւրէք աղքատաց և կարասեցող զի ողորմածացն է արքայութիւնն երկնից...*

31.— *Էջ 375.*— Ի կնուսն եւ ի պրտակ ոչ բերել գտան.— *Ի կնուսն և ի պրտակն. ոչ է պարտ արբենայ կամ գոսան բերել կամ բող. զի դիւաց կոչողք են գոսանք...*

32.— *Էջ 377.*— Վասն պտճ առնելոյ.— *Այս և այս օրէնք է քրիստոնէից զի յորժամ հասանի...*

33.— *Էջ 377.*— Վասն ոչ առնելոյ սուղ մեռելոյ.— *Դարձեալ ի վերայ մօր. գրեմք և զայս կոննք հասարակեմք. զի որպէս ծնեղեմք է մուսլիմ մեր յայտարն. նոյնպէս հարկ է որ մահուամբ հրանեմք յայսմ աշխարհէս...*

34.— *Էջ 380.*— Պատմութի. վս. մանկանն եւ աղջկանն: Հարցեալ զմիմեանս. վս. ուրախութեան.— *Այս մի էր իշկան ի քաղաք մի. եւ ունէր անշափ պանձ. որ ոչ այն աշխարհն քան լոյնս...*

35.— *Էջ 399.*— Պատմութիւնն Նուբուսան րազօրին.— *Կայր թագաւոր մի պարսիկ և անուն նր. Նուբուսան է ախլ: Եւ անէր թագ մի ոսկի... (Հմմտ. Հանդիս Ամստերդ. 1935, էջ 103—112):*

36.— *Էջ 412.*— Պատմութի. մեծ եւ հպարտ արեւային Անդիգոնոսի բարեկացոց. րգերի. զի նա մեծացեալ եւ. հարստութիւն զամ. թգրս. երկրի.— *Թագաւոր մի կայր աշխարհն թարեկացոց. և անուն նր. Անդիգոնոս. և թարձրացս նալ մեծութիւն քան զթագոսն Նարոգոգոնոսոր...*

37.— *Էջ 430.*— Վասն ովսեփ. զեղեցկանն.— *Առաքեաց փարաւոն զովսեփ չբէճ. ընդ ամ. երկիրն հզիպասացոց եւ եկեալ հասեալ ժր. աւրն ի սահմանս Արեւ քաղաքիս...*

38.— *Էջ 477.*— Պատմութիւն Անթիոք. հալախի. րազում. զարմանալի եղև. հալաքին.— *Իսկ լինել թվկնիս. հայոց. ամա եճ. և ք. եղև անաւոր նշան և ստակալի. և կատարձ. մեծի բարկութե. երեւալ ի մեծ քղքն. Անախի...*

39.— *Էջ 483.*— Վս. Անթիոքայ.— *Ժայնժամ ելեալ Գալիկ յերեսաց թգրին. եւ*

մեծաւ փառաւորութիւն. զնաղին յաթարհն. իրեւանց...

40.— *Էջ 487.*— Ամաթինն. ոսանաւոր չալով.—

Ամաթինն. կոյս պատուական.

Հօր այ. խորհրդարան.

Ջոր Նախատեսքն խաւսեցան.

Լրամբ ի քեզ կատարեցան...

41.— *Էջ 500.*— Քառոց վասն առաջին վալստեան Քի: Մարգարէն դաւիթ ասեքի. Առաքեաց զբան իւր եւ բժեկեաց զնս. եւ փրկեաց զնս. յապականութի. իւրց.— *Արդ նախ առաջին տեսցուք թէ միածին որդի այ. անմարմին բանն ած. վս. էր առաքեցաւ ի հաւր և ի հոգոյն սրբոյ...*

42.— *Էջ 522.*— Քառոց վս. վերջին վալստեան Քի... *սքն մեք եւ փրկիչն Յս. Քո. ասե զի ուղ. փալսակն որ ելանէ յաբեւելից եւ երեւի մինչեւ ի մուսն արեւու այնպէս եկիցի վալուս ուրոյ մարոյ.— Արդ նախ առաջին տեսցուք թէ քանի են զարք և զարայգոյ ի անցաւոր մամանկիս...*

Դրութիւնս թիւ 537. վերինին՝

հետ քաղաքաւորութեամբ սերտ աղերս ունենալուն առանձինն ցանկին ժլ չէ նշանակուած, նկատուելով իբր նիւթ մասը անոր:

43.— *Էջ 537.*— Պատմութի. յապագս սրբոյ խաչին: Որ հացուեան կոչի. եւ սպ. դարձաւ ի պարսից աթաբեկն. խաչն. ամբնկալ: Եւ այնժամ մասն ընկալեալ. թիկնոց Սինեացն.— *Եւ եղև յես թգրելոյն. Մուրկայ արքային հոռմայ...*

44.— *Էջ 568.*— Տաղ մըն է սա Ասուածածին, առանց վերնագրի.— *Արև յուսատու. սաճար աստուծոյ բանին. րարունակ մարիամ անթառամ ծագկոյ...*

45.— *Էջ 570.*— Պատմութի. ազգիս հայոց. գրեալ բանի յոսին չափոյ. Վանւամայ վարդապետի ասացեալ.— *Ենթադի յուսազարդեալ հայրապետին զայս բան գրեալ: Ըզպատմութիս. հայոց ասեալ...*

46.— *Էջ 617.*— Վասն սոսնելոյ Կոստանդիանոսի Էլ. ճի.— *Աինն հաւոր*

երկու թվին. դառն է ի վառ ժամանա-
կին. ար. բարկազաւ յոյժ...:

47.— Էջ 631.— Վասն խոնկարե-
լոյ՝ բոլորիկ լուսաց.— Յորժամ լինէր
թվին. չցց. զձծծ. զաւրածողով արար
թվրն. Վասի զամ. աշխարհս տէր թե.
իւրջ...:

48.— Էջ 635.— Ուրոյն կոպպանու
կիպրացոյն: Արեւասի. ետուս. Յոյս. բուս-
խասի. Ազնեա՝ հոգի սբ.— Բարեօք ա-
սաց բարէխաւան յաղաղս առիժուն որ
թվրէ. ամ. զազանաց...:

49.— Էջ 701.— Տալեր՝
ա.— Տալ սիրոյ.— Գեղեցիկ պատ-
կեր կարմիր եւ հագիր. նուս ու խընձոր
բերեմ քեզ կեր...:

բ.— Տալ սիրոյ ասացեալ.— Այթն
մինչե ի քէն. զանկատ անեմ քեզ. բա-
րեւ էր չես ի տար սուս խոսկեր ես...:

դ.— Տալ սիրոյ ասացեալ.— Մա-
ղիկ ես այն ճաղկին կասեմ հէյ իմ տուն
հէ. Որ աս ծուն բերան է բուսեր. հէյ իմ
տուն հէ...:

զ.— Տալ սիրոյ ասացեալ.— Ուեր
տէրն էր. բազմեր ի բարձր աթոռին ա-
ջոյն աւրիներ զպատկեր քոյին...:

ե.— Տալ աղեկ սիրոյ ասացեալ.—
Կուգէ մի երեկ տեսաւ ի քողոքնի ան
գունիկան. թազաւ որ մի խընդիրք ելեր
Ոսկոյնի ու Փորթու գալայ...:

զ.— Տալ սիրոյ.— Առուստովան
քաւին ելեր մաշէ զիս մաշէ զիս. քոյ սե-
րուն ելեր կրքակ եզեր տաղէ զիս. տաղէ
զիս...:

է.— Տալ սիրոյ ասացեալ.— Այ իմ
նչեւի ծառուկ. ծաղկեցար ու դարձար
ի նույ...:

ը.— Տալ սիրոյ.— Ուարարն կու-
գայ ծաղկունքով երկնից. հասերն կար-
գալով հրեշտակապետն...:

թ.— Տալ սիրոյ ասացեալ.— Խնկին
ձառին նման ես պատու դու. քաղցրալ-
համ ես անուշ պատու բերեալ ես Ուս-
ժին. մեղայ քեզ...:

50.— Էջ 715.— Վասն առաքելական
կանոն.— Վարդապետսրբին առաքելոցն.—
Ջկնի վերանայոյն. քի. հայր իւր յերկի-

նրս. ուզ. շնորհաց. նց. առնել նշանաւ...:

Էջ 719—721 ի մէջ կայ յաւել մը առա-
քելական փանններու: Գր թուէ լղ գր-
ութի սփաննական առացուած առաքելա-
կանէն, ե յետոյ 721 էջէն սկսեալ առան-
ձին առանձին կը խօսի ամէն մէկուն մա-
տին: Երբ կուգայ իղ գլխուն, կը զնէ
Վերնագիրը՝ կարմրագիր. Վարդեցին ստա-
կալն եւ ելին հաստալքութեւ ք. օրդս որ.
հրաման եւ մեզո: Իայց անապատիօրէն կը
խօսի բոլորովին տարբեր նիւթի մը մա-
տին. սի թվեալքին. հայրց եւ հւ ձղ.
զաւրայժողով արար թղրն. պարտիցս եւ
այն: Գր խօսի օճուղիւս Ուղիւնի եւ այ-
լոց մասին. կարեւ որ տեղեկութիւններ տա-
լով շնորհալով սակայն իղ—էն մինչե
լլ թիւերով գլխակարգութիւններ բնիլ:
Ուրեմն մենք առանձին գլխով կը նշանա-
կներ այլ մասի բովանդակութիւնը:

51.— Էջ 752.— Պատմութիւն Հա-
յոց: Բազմաառնեալ անկու մի չըջանին
պատահող զկարծիքու մասին. ծանրանա-
լով Պապիկի վրայ: Այս չըջանի հայ
պատմագրոց բազմաառնութիւնէն կարելի
կ'ըլլայ հանել նիւթիս նորութիւնը:

52.— Էջ 742.— Տեղի անկալեւոյ.
եւ սոսկալի եւ գորմամալի. Ձոր Խեսեալ
ոմն կրուեցոր որ ի կիպրոց վաստեմ...:

Աւելորդ կը սեպենք սկզբնաւորու-
թիւնը գրութեանս. որովհետեւ նոյն այս
հարկաւորի մէջ՝ էջ 181—212, բովան-
դաւածած տեսանք այս տեսլիլ: Ատեկա
կարեւոր փաստ մըն է. ինչպէս ցուցունել
աշխատեցանք, որ Ձեռագիրս երկու տա-
րանջատ զըջագիրներու միացումն է (տե՛ս
բովանդակութիւնէն անմիջապէս առաջ-
ւան մասը՝ աստ):

53.— Էջ 770.— Վ.Ո. պոլլքնն. էս-
լաւի պատմութեմ.— (Վերնագիրս դրուեցաւ
հոս՝ ջանկէն առնուելով, վասն զի գրի-
չը մոռցած էր զայն դէն): Կայր ի Պապ-
տատ. խալիֆայ մի որում անունն էր
Աբթիլ մելիք...:

54.— Էջ 819.— Վ.Ո. ուղղեալ վիւ-
տասրելայ. (Վերնագիրս ջանկէն՝ էջ 3՝
առինք). — Ի ներքին հնդկիս մերձ ի
բառն որ կուի այրեցիկս պատի էր էջ
մի փոքրիկ...:

55.— Էջ 827.— Տաղեր.

ա.— Տաղ գեղեցիկ.— *Մանկաբժա-
կի մէկ մի սևառայ, բոլոր անցածք զար-
հուրեցաւ...*

բ.— Տաղ գովելի. նրոսադեմ.— *Այ չինեալ քաղաք, ու պատվական ցան-
կայի զուարթնոց. և որդոց մարդկան...*

գ.— Մեկնիկ նրոյ խաչին.— *Խաչն
ի նախնու մէ երեսեցաւ. ձաղկեալ ի զը-
րախտն ածառուել...*

դ.— Տաղ քաղաւորական.— *Այսաւր
ցնծալ յետն թարաւ և զուարճանա...*

ե.— Այլ տաղ գեղեցիկ է.— *Եւ քո
սիրուն չեմ գիմանար. ետ ընկիմ թու-
թու չաք եանար...*

զ.— Տաղ վն մանու քաջ Լպար-
սին.— *Յանունն աճնեալ, արարաւ զին ին.
որ յում ետուր քաջ Լպարտին...*

է.— (Առանց վերնագրի տաղ մը).
*Յեւ զնաւոյ վարդին եկ պրկույն.
այգին հասն թափաւ...*

բ.— Ի Դրկոբիս Կրկե.— *Մաքուր
պատկերով նրման Նրեչտակի տեգին մար-
կարիտ յետեալ ընդ ոսկոյն...*

թ.— Տաղ գեղեցիկ. եւ գովելի պառ-
վական վասն հոգւոյն ասայ.— *Գանկատ
ունիմ տանի. քեզ թաղաւոր իմ. յս. քս...*

ժ.— Տաղ վասն անտառի որդոյն.—
*Ան հայր աղաղակիմ անտառի որդոյս
որորմեալ...*

ժա.— Ի գլինկիումն անուռ ասայ.—
*Դարունն է բազմեր, վարդն ի պող-
տնին քաղցր եղանակէր...*

ժբ.— Տաղ սիրոյ ասացեալ է.— *Այ-
սաւր ըզքեզ տեսայ և ուրախացայ բա-
րով պարպորեցիք տնէ. զոհացայ...*

ժգ.— Տաղ սբ. խաչելութե.— *Արե-
գունն արդարութե. ալելուիայ. բացաւ
մեզ դուռն ողորմութե...*

ժդ.— Գովանք վարդին եւ պլպլով բ.
ազգ լեզուէ.— *Յորմամ եղն զարուն եկ
պլպլույն յայգին. տեսեալ ըզթուի վար-
դին յունայն...*

Ամէն համարի տակ զրուած է թարգ-
մանութիւնը թրքերէնի, վասն զի տա-
ղը սբ. ազգ լեզու է և ինչպէս կ'ըսէ
վերնագրին մէջ:

ժե.— Տաղ վասն սբ. Սարգս. զա-
ւարիտին.— *Վկայից հանդիսից Նրաչալից
հեղութեց. հաղորդեալ քի. քաչալլէն...*

ժզ.— Ողբ վսն դարիպութե.— *Ղա-
րիպին կեանքն է լալի ողբերգական.
դառն ու լեղի լի տրամութբ. ի նեղ զըն-
տան...*

ժէ.— (Առանց վերնագրի տաղ մը).—
*Ո՛հեր մեղքն է արեւր զազոտարն բազայ
կրտուցն է սրբեր պաղպառ...*

ժը.— Տաղիկս և անոյր ըրինդ ասայ
ես ասայ քի չե նե հազայ.— *Այս լեռնէ
ի վայր ջուր մի չինուռ մէջն անցանէր.
անցանէր այ անցանէր ջուր մի չինուռ
մէջն անցանէր...*

36.— Էջ 870.— Արեւգ. բ. եւ մաւա.
մի. Վարժ երանելոյն Ալեքսիս մարդոյն այ.
— *Այր մի էր կոտտանդինու պալիտ
անուն. նր. երկրմիտնու...*

37.— Էջ 908.— Երամ իմաստութե.
Առացեալ. երկուր իմաստասիրի զոր ու-
սուց նաքսնայ բնորդին խոռ եւ ի քա-
ղաւորութ' սեկեալիմայ աւայիլին.— *Ճնա
և ի թաղաւորութե. Մենեքարիմայ ար-
քային. Ասորեստանեայց. եւ երկուր զի-
պեր էք. Մենեքարիմա արքային...*

ՅԵՆԱՏԱՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԷ

Ա.— Էջ 98.— Եւ արդ աղաչեմ զձեզ
մեղաց թողութի խնդրեցէք յայ. ողոր-
մելոյս. Վարդանայ որ ամ. զճոռս յա-
մարեցի, նա և սաւաղդի գրոցս Սարգիսին
և իւր ազգականացն և ամ արեան մեր-
ձաւորացն ամէն: Կարգացողաց և խողաց
և որք զող...:

Բ.— Էջ 64.— Ով սբ. ընթերցողք
և խողք. հոգեկեցողք բանիցս աշուղիկ
թողութի. մեղաց խնդրեցէք յայ. սաւա-
ղդի գրոցս. Սարգիսին և որդոցն նորին.
և ամենայն արեան մերձաւորացն ամէն:

Գ.— Էջ 75.— Բաւ ողորմաւ.
ստացողի գրոցս Սարգիսին և ծնողացն նո-
րին և ամենայն արեան մերձաւորացն.
ամէն:

Դ.— Էջ 103.— Արդ անկեալ. աղա-
չեմ զձեզ մեղաց թողութի. հայեցեցէք յայ
պարմելոյս Վարդանայ. որ ամ. զճոռս

յարմարեցի և ձեռդասն իմոց և ստացողի գրոցս Սարգիսին և ձեռդասն նորին և գրողացն. և կարդացողացն և խոդացն մեղաց թողութի. ամէն:

Ե.— էջ 127.— Ամենահայրն բարի. չարչարանալ ք և արեամբ. մահուամբ և յարաւ թեամբ. էլակից եւ ծոցածին որդոյն իւրոյ. յս քս. քնջեցել զմեզ և զանաւ ընտութիս. զծողի սորայ Կարբիւլի կրօնաւորին և ձեռդասն իւրոց. ամէն. հայր մեր. որ յերկինս սբ եղիցի:

Զ.— էջ 150.— Քս ամ ողորմեայ ստացողի գրոցս. Սարգիսին և ձեռդասն նորին և ամ արեան մերձաւորացն ամէն:

Է.— էջ 181.— Քս ամ ի միջս անգամ քո զայստեանց ողորմեայ ստացողի գրոցս Տր Ալլուինին (այսպէս քնջում) և ձեռդասն իւրոյ. և գրչի անարժան և մեղաւոր Սարգիսին. և ամ արեան մերձաւորացն ամէն:

Ը.— էջ 212.— Զանձինս մեր սեւրունական սբ խաչին իւրով և երկնային արքայութե. արմանի արասցէ. զստացող սբ գրոցս. Սարգիսին. և իւր ձեռդասն և ամենայն արեան մերձաւորացն. մեղաց թողութի չնորհեցէ. քս ամ յոյսրն մեր որ է աշխնայ ամ բերանոյ. անգրաս յաւիտեանս. յաւիտենից ամէն:

Թ.— էջ 224.— Որ ողորմի ստացողի գրոցս. Տր. Ալլուինին, Սարգիսին. և ամենայն արեան մերձաւորաց. կարդացողաց եւ խոդաց. եւ որք զողորմիս ստացան ամէն:

Ժ.— էջ 230.— Ողորմեացի քս ամ ստացողի գրոցս. Սարգիսին եւ արեան մերձաւորաց. կարդացողաց և խոդաց. և ողորմի ստացան ամէն:

ԺԱ.— էջ 263.— Որ ողորմի քս ամ ստացողի գրոցս Սարգիսին եւ ձեռդասն նորին. և ամենայն արեան մերձաւորաց. կարդացողաց եւ խոդաց. և որք զողորմիս ստացան. ամէն:

ԺԲ.— էջ 285.— Որ ողորմի քս ամ ստացողի գրոցս Սարգիսին և ձեռդասն նորին. և ամենայն արեան մերձաւորաց. կարդացողաց և խոդաց. և որք զողորմիս ստացան ամէն. հայր մեր:

ԺԳ.— էջ 294.— Քս ամ ի միջս անգամ քո զայստեանց ողորմեայ. ստացողի գրոցս Սարգիսին ամէն հայր:

ԺԴ.— էջ 317.— Որ ողորմի քս ամ ստացող գրոցս Սարգիսին եւ ձեռդասն նորին. և ամենայն արեան մերձաւորացն կարդացողացն և խոդացն:

ԺԵ.— էջ 330.— Տր. Ամ Բս. Քս. ողորմեայ ստացողի գրոցս. Սարգիսին. և ձեռդասն նորին. արեան մերձաւորացն. ամէն:

ԺԶ.— էջ 345.— ... Ողորմեացի ստացողի գրոցս. Սարգիսին հաւրն եւ ձեռդասն ողորմեացի. ամէն:

ԺԷ.— էջ 379.— Որ ողորմի ըստացողի գրոցս մեր հորն խն. Մանուկին. և իւր ձեռդասն Ամինին և մեղաւոր գրչի. անարժան Սարգիսին և արեան մերձաւորացն. կարդացողացս. և խոդացս. եւ ողորմի. ասացէք ամէն:

ԺԸ.— էջ 412.— Եւ Քի. մարգարէին փոռք յոխտեանս ամէն: Քս. Ամ. ողորմեայ ստացողի գրոցս. Սարգիսին և հաւրն Մանուկանին. և մայրն. և եղբարքն. վասն ոյ. սիրուն համար կամ օրինակ աննէք. կամ կարգայք. նայ. հայր մեր. ասողին. Ամ. ողորմի իւրոյ. հանգուցեցող, հոգոյն. ամէն. հայր մեր որ երկինս:

ԺԹ.— էջ 427.— Քս. Ամ. ողորմի գրոցս. գրողին. եւ կարողին. եւ հայր մեր ասողին. ամ. ողորմի իւրեանց. անցաւորաց. և գրչի Սարգիսին և հաւրն Մանուկանն. ամէն:

Ի.— էջ 700.— Վոր ողորմի ստացողի գրոցս. Սարգիսին. ամէն:

ԻԱ.— էջ 741.— Վոր ողորմի ստացողի գրոցս. Սարգիսին. անգիտութեամբ. ու մտանիլ. ամէն. հայր մեր:

ԻԲ.— էջ 769.— ... ինչպիսին իւրով և երկնային արքայութեան արժանի տրացէլ գտացողի սբ գրոցս Սարգիսին և իւր ձեռդասն և ամենայն արեան մերձաւորացն մեղաց թողութի. չնորհեցէ Քս. Ամ. յայն մեր. որ է աշխայ ամ. բերանոյ. յստեան յիւս ամէն:

29 — ԵՐԵՔ ՊԱՏԳԱՍՔ

Հին թիւ՝ 2000

1577 էն յառաջ

ԹՈՒՂԹՔ՝ 215 (= 430) էջ. — Մեծ թիւերն՝ 16 x 11 x 5 սնդմ. — ԳՐԱԹԻԹԻՆ՝ երկուսն. — ՏՈՂՔ՝ 20. — ՆԻԹԻՐԱՆ՝ յոս յղկուած վարդապոյն բույր. — ԿԱԶՄ՝ արեւելեան, կաւեպա փայտալ, մութ շաւաղակապոյն, լսնջով եւ թիկունով. — ՄԱԿԱՂԱԹԻՆ ՊԱՆՊԱՆԱՔ՝ չկան. — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ աննպաստ, սկիզբը պակասուոր, ամբողջ հասորը հինգած, գլխաւոր յիւսակաւանք, երկու սինակ՝ զոլորեամբ կտրուած, էանի մը բերքիւ ինկած ու ապա ի նորոյ գրուած ու պրուած. — ԿԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹՔ՝ չկան. — ՎԵՐԱԳՐՈՒՄՔ՝ չկան. — ԳԻՐ՝ սեւ բնաթ մելանով կոկիկ ու սիւնիւ բոլորքիւ. խորագրերը կամուրջակա. — Կան երկու վտրիկ ԿԻՍԱՆՈՐԱՆՆԻՐՆԻՐՆԻՐ և 163 էջերուն վրայ, անբուխ, ինչպէս հասորին մեջ երեւոյց ցանցաւ ՍԻՋԱՆԱՏԱԹԻՆՆԻՐ ու ԼՈՒՍԱՆԱՏԱՐՈՐԻՆԻՐՆԻՐ:

ԳԻՐ՝ վարդան. — ՍՏԱՆՈՐ՝ անյայտ. — ԺԱՐԱՆԱՐ՝ 1577 էն յառաջ. — ՏԵՂԻ՝ անյայտ, հասանաբար կիլիկիա. — ՄԱՂԱՐ՝ բերեալ գրիչ:

Մատենան է երկու պատգամ, Աստուածաշունչ գրոց մասերով, իրիթեայ, փաթաղիք, հնադրոյց պրոթիւն, որ կը բաժանողակէ՝

1. — էջ 1՝ սկիզբը պակասուոր, Յովք, ժ գլուխ, 14 րդ համարէն սկսեալ, մինչեւ 11Բ, 17:

2. — էջ 66 ր, փաթրիկ կիսախորանի մը տակ. — Դանիէլ Դաստատեաց. — Եւ էր այդ մի բնակեալ ի բարեխոյն, և

անուն նորա յովակիմ... մինչեւ գգերջ:

3. — էջ 152 ա. — Մահ Դանիէլի Մարգարէի. — Դանիէլ էր ի գեղէն յաղա, յիշխանացն ի թագաւորական սպասաւորութենէն: Այլ մինչեւ մահուկ եւ էր չոգաւ ի գերութիւն... Եւ ննջեաց Դանիէլ սրա այլ:

4. — էջ 163 ա. — փաթրիկ կիսախորանի մը տակ. — Տեսիլ Նաանայ որդւոյ Ամոխայ, զոր ետեւ ի վերայ Հրէաստանի և ի վերայ Երուսաղէմի... Ա. Գլուխ — ԼԲ, 8:

5. — էջ 284 ր. — Ապարի եզեկ յայ արեայի ներստանի ի ժամանակի յորում նիւանդացաւ՝ եւ յարեալ ի նիւանդուրմէն իւրմէ. — Եւ տապալի ի վերանայ տարց իմոց զնապից ի պրուստ զժառոց, թողից... ԿԶ, 24, և եղիցին ի տեսիլ ամենայն մանդեաց:

ՅԻՇԱՏԱՆԿԱՆԻՐՈՒԹԻՆՔ՝ չաւտ քիչ, զլիսաւոր յիշատակարանը կարուած ու զոգցուած բլրայուն:

Ա. — էջ 157 ա. — Զթաղծեայ յունաւորութենէ չարեաց. — ԳՎարդանի գծողիկ, և զձնոյս իմ յիշման արժանի արաջիք և ան գծեց և զմից ի հանդերձեպան և ողորմի:

Բ. — էջ 430 ր. — Դարձեալ վերադառնալիցեայ երկու պատգամ ձեռագրատրիկ. — Եւ է նման՝ միտ գրիչ! — Ի թվ. ԽԻԶ (1577). Արշատակ եղաւ Ձախարի, և իւր ձեռոյցն և իւր ամէն մեքանութեան, և որ յիշէ զնա յիշեալ յիցին առ յաւածն յաւիտեանս ամէն:

30.— ԲԱՐՈՉԱԳԻՐԲ ԵՒ ՊԱՏՄԱԳԻՐԲ

Հին թիւ չափ

ժէզար

ԹՈՒՂԹՔ՝ 96 (= 192 էջ).— ԼԵՆ-
ԻՆՍՏԻԽՆ՝ 21×15×2 սնդմ.— ԳՐՈՒ-
ԹԻՆ՝ միասին.— ՏՈՂՔ՝ 24.— ՆԻՒԹ՝
գեւ յղկուած բույր.— ԿԼԶՈ՞ առեւելեան,
հազանակազոյն կառեպատ վայելեայ.—
ԼԻՆԳՎԱԹԵՆՈՅ ՊԼԶՊԼԿՔ՝ չկան.—
ԶԼՆԳԱՄԼՆՔ՝ շատ աննպատակողներ
հինգած ու մարմնէն բաժնուած, բերքեր
ստանց բացառութեան կարէն ինկած վեր-
ջին մասը պակասաւոր, որով յիստակա-
րանք ինկած ու կորսուած.— ԴԱՏԱՐԿ
ԹՈՒՂԹՔ՝ չկան.— ՎԵՐՆԱԳԻՐՔ՝ չկան.—
ԳԻՐ՝ սեւ մելանով միջակ նոսրցիւր. խո-
րագրային ծանօթութիւններ կարմրազեղ
նոսրցիւր.— ԽԶՔՐԱՏԱՄԻՔ՝ շատ հստակ,
կարմրագոյն, իսկ համարներ կ'սկսին կար-
մրազեղ երկաթագոյնով.— ԽՈՒՄԼՆՔ ԵՒ
ԼԻՆԳՎԱԹԵՆՈՅ՝ կը պակսին, հասոց գուրկ
ըլլալով զարդէ:

ԳՐԻՉ՝ անճանօթ.— ԽՏԱՅՈՒՂ՝ անճա-
նօթ.— ԺԱՄԼՆԱԿ՝ ԵՒ ՏԵՂԻ՝ անյայտ:

Լատեանս է Քաղաքացիքն և Պա-
մաղիքն թղթիայ, անգարդ, վնասուած,
որ կը բովանդակէ՝

1.— էջ 3.— ... Այ կոչե գտա-
նալսն. Ի՞նչ եմ ալ յերկրի.— Երբմա խո-
րատեաց զաշակերտսն մեծագոյն օրինսք
աղքատանալ, սգալ, հալածիլ, նախադի,
Զի և մի...:

2.— էջ 65.— Երանելոյն Յոնանու
Ոսկեբերանի ասացեալ առեալաբանին մեկ-
նութենէն, զօր ասէ Տերն մեր.— Այր
մի իջանէր յերուսաղիմայ յերկրով և ան-
կա իճեոս աւաղակաց: Այր ապամ վասն
կատարեալ հասակին որ ստեղծաւ...:

3.— էջ 75.— Գրիգորի հաջ նո-
սորի եւ անյաղթ վիլիսովայի, վասն խո-
րեմիին քաղաք.— Ի տան տարեկանաց
մերոց յատուր նշանաւոր: Փոք հարէք ա-
սէ մարդարէն...:

4.— էջ 94.— Նորին դարձեալ վասն
Տաղբնդառօթին, իբրեւ ամին ծնօլ գնա-
նուկն Յիսուս ի խաւառ.— Ի պատճառ
առուրս տօնի, որ է յառասնօրեայ գա-
լըստեանն Քրիստոսի ի տաճարն...:

5.— էջ 107.— Նորին քաղաք վասն
հոգոց եւ մարմնոց ի բանն.— Դատար
մի էր ի քաղաքին ուրեմն. յԱստուծոյ
ոչ երկնչէր և ի մարդկանէ ոչ ամաչէր:
Վարդապետք ասին մարդն ի հոգոյ իմա-
նալոյ է և ի մարմնոյ գեղեցիկ կազմեալ
եւ թէ վասն...:

6.— էջ 116.— Նորին քաղաք վասն
Վարդավառի, ի բան Լատիկոսի: Եւ յե-
զեց աւուր...: Տէր, տէր. տուր ինձ լե-
զու խրատու զի գիտաղից խօսիլ զրանս
ի ժամու, ծագումն փառաց...:

7.— էջ 135.— Ի մեծի աւուր ալլա-
կերպութեան Քրիստոսի Աստուծոյ մեծոյ ի
բաւովը յերինն երանելի Աբբա եմբեմի
ասացեալ.— Այսքով գործք քա վկայեն և
զօրութիւն տառուածութեան որ ուսու-
ցանէ զանճոռնարան...:

8.— էջ 141.— Հարցումն ուսում-
նասիրաց եւ պատասխանի սրբոց Վար-
դապետաց.— Քանի գործք են յատաջին
աւուրն: Պատիւ Արար Աստուած գհրե-
ղէն երկինքն և զանգունց...:

9.— էջ 145.— Նորին վասն բա-
րեկութեան քաղաք առաւելոյն բանին բարեկո-
րին մարդոց զարդարութիւն Աստուծոյ ոչ
գործէ եւ մարդաբն ասէ բարկամայլ...—
Մարմին մարդոցն պատճառ առաջաւորացն
պահոց, ասացեալ ողորմաւոր վարդապե-
տաց վկայութեամբ...:

10.— էջ 153.— Պատմութիւն վա-
սն առեւելեան եղբարց.— Եղե երբեմն
արքեպիսկոպոս քաղաքին սրբոյ Քրիս-
տոսի Աստուծոյ մերոյ երաւաղէմի Ա-
մուլս անուն...:

11.— էջ 154.— Պատմութիւն վասն

հպարտութեան.— *Ի՞նչ մի էր և էր նորա եղբայր մոռեալ. և եթող նմա...*

12.— Էջ 160.— Պատմութիւն վասն ողորմութեան.— *Մայիստրոս ոմն առաքեալ ի թագաւորէ ի ճանապարհ. և զըտեալ յընթացուն անկեալ զոմն...*

13.— Էջ 163.— Պատմութիւն վասն սիրոյ Քրիստոսի եւ եղբայրսիրտութեան.— *Էր ոմն Հայր միաբանակեցաց զհզեցիկ վարաք և...*

14.— Էջ 167.— Պատմութիւն վասն խոտովանութեան.— *Պատմէր մեզ զայս Հայր Պօղոս պարզամիտն եթէ էր աշակերտ իմ...*

15.— Էջ 169.— Պատմութիւն վասն զգաստութեան եւ զառտասանի.— *Եղբայր ոմն հնարց ցձերն...*

16.— Էջ 174.— Պատմութիւն վասն անխոտովանութեամբ մեռեալ ոմն.— *Այլ ոմն եղբայր էր զարձեալ որ զնայր միշտ ի սպասաւորութիւն...*

17.— Էջ 181.— Վասն հպարտութեան եւ ամբարտաւանութեան.— *Կայր անապատն ոմն ճգնաւոր սուրբ և ընտրեալ...*

18.— Էջ 184.— Պատմութիւն եւ օրինակ վասն Յաւութեան Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ.— *Կայ ծաղ մի որ անունն Բանբույան ասեն և ունի սովորութիւն քառասուն օր պահս պահէ, և յետ...*

19.— Էջ 184.— Պատմութիւն սեանչեկոց վասն Ա. Կոյսի Մարիամայ Աստուածածնի.— *Էր կին մի րարի և ունէր տղա մի ի ստինա իւր. յորժամ բացաւ չեղու...*

20.— Էջ 185.— Վասն դարձի մեղաց եւ զզջման խրատ գրեալ է մեզ.— *Սոքա էին յԱզգեսանդրիա՝ քաղաքէն յորժամ մոռան...*

21.— 190.— Կիրոյի Աղիմասնկարացոյ արուեստ մեկնութիւն աւետարանէ.— *Երկու պարտապանք էին ուրումն փոխասուի, մինն պարաւր հինգ հարիւր զանկան...*

ՌԵԶՍԱԿԱԿՐՈՒԹԻՒՆՔ

Ա.— Էջ 2.— Այլ Քիլիսայի Առաջնորդ Միսիրոս վրդպիւն աշակերտ երեմիայ վրդ. և իւր աշակերտն յիտացու Ալիմասն եկին թղին ԹՂԻԼ (= 1713) Նոյեմբերի մը օրն:

31. — ՊԱՏՄԱԳԻՐԲ

Հին թիւ՝ չափ

ԹՂԻԳ — 1674

ԹՈՒՂԹԻՐ՝ 156 (= 312 էջ). — Մեծ թիւերի՝ 15 × 10 × 3 սեղմ. — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասին. — ՏՈՂԹ՝ 19, երբեմն 23. — ՆԻԻԹ՝ հասարակ բույր. — ԿԱԶՄ՝ կաշեպատ փայեայ, շագանակագոյն, լանջով եւ թիկունով, երկկողմանի օսող մենով. — ՄԱԿԱԿԱԿԱԿԱԿԱՅ ՊԱԶՊԱԿԱԿ՝ չկան. — ԼԱՆԳԱԿԱԿԱՅ՝ լաւ պանուած. — ԻԱՏԱԿԹՈՒՂԹԻՐ՝ քեր մի միայն, ի վերջ. — ԳԻՐ՝ սեւ մեկնով կոկիկ նորոգիւ. խոնկողմներ կտրուող. — ԶԱՐԿԱԿԱԿԱՅ՝ եւն զուրկ և հաւոր, ինչպէս նաեւ խոնկաներէ:

ԳԻՐԶ՝ փարամ Սարկաւոյ Զեյթունցի. — ՍՏԱՅՈՂ՝ անյայտ, գրիչ. — ՓԱԿԱԿԱՅ՝ ԹՂԻԳ + 551 = 1674. — ՏԵՂԻ՝ անյայտ, Զեյթունցի:

Մատենան է Պատմագիր, թղթեայ, կաղնուած, փոքրադիր, որ սկիզբը զբռնած ցանկին համաձայն, կը բովանդակէ 65 մանրամասն, մեծագոյն մասը թարգմանաբար, բոլորն ալ բարոյական և կրօնական պատմութեան, ամէն սեռի և տարիքի օգտակար, ինչպէս՝ Յաղագս ազանութեան, Յաղագս աղօթից, Ասե-

յու թեան, Դոդո թեան, Կանանց, Զգարտո թեան, Ելն. Ելն:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐՈՒԹԻՒՆՎ՝ սակաւ:

Ա. — Էջ 310, չորս տող, իբր զՐԻՆԱՐ յիշատակարան. — Կրեցաւ Պաւսմազիբն ձեռամբ Փարսամ Սարկատազի Ջեբունցոյ. թվ. ԹՃԻԴ (— 1674) ամին ի վա-

յելուին Տէր Պապատար Բանանային եւ իւր որդոցն զոր տրւած բարով վայելել տացէ ամէն:

Բ. — Ասոր տակը, տարրեր զբէլ. — Պատմագիրքս զԿապան (1) մին Ռուրի Ե տրւած վայելուին տացէ ամէն. Եղիշի, Եղիշի:

32. — ԼՈՒԾՄՈՒՆԲ ԴԺՈՒԱՐԻՄԱՅ ԲԱՆԵՅ

ԵՒ

ԲԱՂՈՒԱԾՈՅ ՍԱՂՄՈՍԱՑՆ ԴԱԻԹԻ

ՃԻԹԻ՝ չորս

ԹՃԻԶ — 1097

ԹՈՒՂԹՔ՝ 311 (= 622 Էճ). — ՄԵՆՈՒԹԻՒՆ՝ 20 X 14 X 5 սնդմ. — ԴՐՈՒԹԻՒՆ՝ Երկարն. — ՏՈՂՔ՝ 30. — ՆԻԻԹ՝ լաւ յրկուած բուրբ. — ԿԱԶՄ՝ աւելեցան, բազանակազոյն կաւեպաւ վայսեայ, երկու կաւեայ կապիչներով ամրացած. — ՄԱԴԱՂԱԹԵԱՑ ՊԱՇՊԱՆԱԿ՝ չկան. — ԶԱՆԴԱՄԱՐՔ՝ անքերի, բա՛ն լաւ պահուած. — ԴԱՏԱՐԻ ԹՈՒՂԹՔ՝ Երեք բեր ի վերջ, բոլորովն սպիտակ. — ԴԻ՝ սեւ բաննը մեկանով բնօրն նորագիւ, մանրօրն եւ յաջող. սկիզբն մինչեւ վերջը նոյն զգուրիներ. — ՎԵՐՆԱԴԻՒՄ՝ չկան. — ՍԿԶԲՆԱՏԱՐ՝ հաս մը միայն, սկիզբը, կարմրագիւ զարկագիւ, պարզ. — ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐՔ՝ եւ ԽԱՐԱՆՔ՝ չկան:

ԴԻՒՉ՝ Սիմեոն Վարդապետ. — ՈՏԱՅՈՒ՝ Պոլոս վրդ Սեբեպի. — ԺԱՄԱՆԱԿ՝ ԹՃԻԶ (+ 551) = 1697. — ՏԵՂԻ՝ անյայտ, Այնրապ. — ՄԱՂԱՊ՝ անձանք. — ԿՆԻՒ՝ Էջ 620 ի օսկի լուսանցին վրայ, հաս մը միայն, բոլորի, սեւ մեկանով, ուր կը կարգացուի Քի Մո Տր Մարութ:

Մատենան է Լուծմունք գծուարիմոց բանից եւ Քաղումաձոյ Սաղմոսացն Դաւրի. թղթիայ, կազմուած, անգարդ, լայն

յիակասար անթիւրի զբնութիւն. որ կը բովանդակէ:

1. — Էջ 1. — Յանկ է ստացին Կոնստին եւ Նախ մի Աստուած միջնորդն, գանձ իմաստութեան, անչարձն, մի հաւատքն մի մկրտութիւն:

2. — Էջ 4. — Նորին բազմեցանիկ եւ երանաւորն սուրբ հօրն եւ անյայտ հոգեւորն եւ լուսաւոր վարդապետն, խաւարանագիտց նկատուին, նորոց լուսաւորչին Հայոց. Դրիգորի նուանով լուծմունք զբուարիմաց բանից եւ Քաղումաձոյ Սաղմոսացն զաւրի: Ի սրբոյն վարդանայ մեկնութեան յոյժ պիտանի բարադրութեամբ եւ զիւրեղիկ պիտառութիւն: Հոգի սուրբ եւ Աստուած, օգնեա՛ եւ սկսեալս իմ դու փութով կատարես՝ (Կարմիրով) — ՄԻ է Աստուած, Նախ ընդդէմ բազում անասունաց. Երկրորդ մի է անձամբ հայր, եւ միենայն բնութիւն հաստար երիցն. զի մին Երեմի զյատուկն. եւ Երեմի զհաստարն սա՛ իմանայ: Այսպէս զորդի եւ զհօգի. իմացիս...

3. — Էջ 284 ա. — Սաղմոս Թառաւիայ. — Երեմիանասուն եւ Երկրորդ սաղմոս պատճառ ունի զգեւորչն...

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆՔ՝ չաւ կարճ.

Ա. — Էջ 620 ր (Պիստոս յիւստակա-
րան) . — «Փառք քեզ և երկրպագութիւն,
ամենասուրբ երրորդութիւն, որ հոռի
ինձ տկարիս զօրութիւն, յաւարտ ելանել
սուրբ կատկիս, օրհնեալ է Աստուած.
զովեայ է Աստուած: Չի որպէս դիւրին
է նաւաւորին ի ցամաք ելանել, նոյնպէս
զիւրին է և զնձութիւն զրազրին ի կա-
սարն հասանել, եւ Վերստոս մարդա-

սիրին փառք և զոհութիւն յաւտիւնս
ամեն: Յաջորդ չորս տոգր յատկապէս
քերտած և վրան պիտական և կարմրա-
ներկ թուղթ մը զրուած, ուր կը կար-
գացուի Արեւմտ, ծառայ Յիսուսի:

Բ. — Էջ 283 ր. — Յիշատակ է զիրքս
Անրապից Պօղոս Վարդապետին, ի ձեռն
նորին աշակերտի Խեղիցի Սիմեոն Վար-
դապետին. թվին ՌՅԻԷ (1697):

33. — ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ԵՐԿՈՏԱՍԱՆ ՄԱՐԳԱՐԷԻՑ

Հին թիւ՝ չորսի

1696 թ. յառաջ

ԹՈՒՂԹՔ՝ 346 (= 692 եփ). — ԼԲԻ-
նՈՒԹԻՒՆ՝ 16 × 11 × 6 սնդմ. — ԳՈՒԹ-
ԹԻՒՆ՝ միասին 12 × 8 սնդմ. — ՏՈՂՔ՝
24. — ՆԻԺԹ՝ հոտաբակ քույր, ղեղնա-
մոյն. — ԿԱԶԻՐ՝ աբեիեիան, ճազնակա-
յոյն. կաշեպաշ, փայտեայ, լանջով եւ քի-
կունով. — ԼԲԿԱԿԱԹԻՄԱՆ ՊԱՆՊԱՆԿՔ՝
երկու քեքր միայն, սկիզբն ու վերջը, եր-
կարապիւր հնազոյն Աւեստանի մը մասե-
րով. — ԶԱՆԳԱԼԻՄԱՆՔ՝ լուս, յաջորդաբար
«նամ ճորդութեանց ճնորհիւ». հիննալով
լինկած քերթեուն ձեղ ճորդ գրուած ու ան-
ցրած. — ԳԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹՔ՝ չկան. —
ԳԻԼ՝ ծայրէ ծայր սիւ քանձր մկանով քնփր,
մանաւիկ ու պագրի նման բոլորքիւ. —
ՎԵՐՆԱԿԻՐՔ՝ բոլոր զլուսնեռու սկիզբը
մէջ մէկ ձող երկարագիւր, մանուշակի կա-
միրով. խորագրային ծանօթութիւններ կա-
միրապիւ. — ՍԿԶԻՆԱՍԱՄՔ՝ բոլոր զլուս-
նեռուն համար, մեծկակ զարդապիւ, կա-
միրապիւ. համարներու սկիզբը երկարա-
գիւր կամիրով. — ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՄՔ, ԽԱ-
ԼԱՆՔ կամ ՆԿԱԼՔ՝ կը պակսին:

ԳԻԼԻՉ՝ անձամբ. — ՍԱՆՑԱՄԼ՝ անձա-
նոր. վերջին ստացոյ Մեսրոպ Արեւիկայի Բա-
ղեսու. — ԺԱԼԻՆԱԼԻ՝ անյայտ, 1666 եւ յա-
ռաջ. — ՏԻՒԼԻ՝ անյայտ, հաւանաբար Բա-
ղես. — ՆՐԱԿԱՊ՝ անձամբ. — ԿԱԶԻՄՈՂ՝
թումայ երկ:

Մատենան է ԼԵԿՆՈՒՍԻՆ ԽԵՂՈՏԱՍԱՆ
Մարգարեից, թղթեայ, կազմուած, հա-
սալար, լման եւ նօթեայ զրոյթիւն,
որուն զլիսաւոր յիշատակաբանը կը պակ-
սի միայն. և որ կը բովանդակէ՝

1. — Էջ 1. — Քառաջարան եւ
ճոյն. — Մարգարէութիւն Ովսէի. Ամով-
սայ, Միքիայ, Յովեյեայ...

2. — Էջ 8. — Տեսնի Ներսէսի Ար-
եւիկապոյսի, Տառնիի, ԼԵԿՆՈՒՍԻՆ Երկո-
սասն Մարգարեից, զոր ի քիչալբուրեմ
Արքա Նվերմի, եւ Կիւրիի եւ յիւրոյ յա-
ւելումնոց մասց, գեղեցկայարմար լեռնայ
իբրեւ ռսկի ընդ սարդիոն: Բան Տեսնի ու
եղեւ առ Յովսէէ որդի Յիւրաւ, յաւուրս
Ողիայ, եւ Յովսրամու, եւ Ազագու, եւ
Նեղեկիւ, քաղաւտաց Յուդա, եւ յաւուրս
Յովսրամ, որոց Յովսրամ քաղաւտի յա-
րայիլ. — Ուր և մերձաւոր վկայք զը-
րոց բնաւ որական բնութիւն մարդկան.
որք ցուցանեն զպատուէր օրինաց զըր-
եայ ի սրտոս իւրեանց. և ուղեկից զը-
տանի բարից նոցա ոգոց և մարմնոց
մարդկան: Եւ նոցին վկայութեամբ...

3. — Էջ 173. — Կասեբեցա Մար-
գարեոսի ԼԵԿՆԱ: Մարգարեոսի ԼԵԿՆԱ-
սա: Ամովս ի ճամբին մարգարեացաւ յա-
ւուրս Ողիւս աբայի Հրեաստնի. — Պա-
ղաթ Ամովսա որ եղեն Յակարիմ թեկ-

ուայ: զոր հաւս ի վերայ երուսաղէմի
յաւուրս Ոգիւս արքայի . . .

4. — Էջ 251. — Կաւարեցաւ մարգա-
րեութիւն Ամովսա: Մարգարեութիւն Միքիա
մարգարէի: Միքիա եւ Ովսէի, եւ Ամովս,
յաւուրս Յովարամա եւ Ահազու եւ Եզե-
կիա թագաւորաց Հեկաստանի մարգարէի: —
Եւ եղև ըսն Տեառն առ Միքիա մարգա-
րայի, յաւուրս Յովաթամա եւ Աքազու եւ
Եզեկիա թագաւորաց Յութա . . .

5. — Էջ 304. — Մարգարեութիւն Յո-
վելայ: Յովել յաւուրս Եզեկիա մարգարեա-
ցաւ: — Պատգամ Տեառն որ եղև առ Յովէլ
Թաթուլի: Համաձայն այլոց մարգարէիցն
և սայ: Վասն սովոյն որ եղև ի բերան
Յիդիայ: Եւ վասն զերութեան մողովորդ-
եանն մարգարէանայ . . .

6. — Էջ 336. — Կաւարեցաւ մարգա-
րեութիւն Յովելայ, մարգարեութիւն Յովնա-
նու: Յովնան յաւուրս Ահազու մարգարեա-
ցաւ: — Քանզի մարգարէքն վասն Ասորես-
տունեացն սաղին ի մարգարէանայն ի Բ-
եանց: Քէ եյանէ, զերէ գողովորդս և
խնայ, աւերէ զերուսաղէմ . . .

7. — Էջ 365. — Կաւարեցաւ մարգա-
րեութիւն Յովնանու: Արդիտ մարգարեա-
ցաւ, յառաջ քան զելս Ասորեստանոյն: —
Այսպէս ասէ Տէր: Անդովմ յուր յուսա ի
Տեառնէ և պաշարուին առաքեալ ի
հեթանոս, արիւնք և յարիցոյք ի վերա
նորա . . .

8. — Էջ 374. — Կաւարեցաւ մար-
գարեութիւն Արդիտ, Նաում վասն սու-
սակման Նիւոնեացոցն մարգարեացաւ: —
Ասած Երնուէի զիրք անայեան Նաումա
Երկիւսայո Հերրայեցի փոխանակ այսորիկ
ասէ, մարգարէութիւն . . .

9. — Էջ 396. — Կաւարեցաւ մարգա-
րեութիւն Նաումայ Ամբակում, վասն բա-
րալացոյցն որ զեհաց գնինու: մարգա-
րեացաւ: — Սովորութիւն էր ի մողովորդ-
եանն հրէից: Մերձ առ գասաւորն նստել
մարգարէից յորժամ զիրաւունս մողո-
վորդեանն գատէին . . .

10. — Էջ 432. — Այսք Ամբակու-
մայ մարգարէին: Տէր զյուր քո լուայ եւ
Երկիւսայ — Այս աղօթիք է զոր մատուցեա

առաջի Աստուծոյ, և վասն է՛ր, զի սկիզբն
մարգարէութեան նորա ա՛յս է . . .

11. — Էջ 449. — Կաւարեցաւ մար-
գարեութիւն Ամբակումայ, մարգարեութիւն
Սովոնի, յաւուրս Յովսէայ: — Բանն որ
եղև առ Սովոնիա, Բուսիայ որդի Գո-
ղդիայ Քեղեկայ: յաւուրս Յովսիայ որ-
դոյ Ամովսայ արքայի Յուդայ . . .

12. — Էջ 513. — Կաւարեցաւ մար-
գարեութիւն Սովոնիայ: Անգեայ, Ջագա-
խա, հանդերձ յեւ Ելիցն յամին Երկրորդի
Դարեհի արքայի մարգարեացան: Մարգա-
րեութիւն Անգեա: — Յետ զարձին ի զերու-
թենէ անդի բարեկացոցն, մարգարէացան
Անգեաս և Ջագարիայ և Մաղաքիայ . . .

13. — Էջ 536. — Կաւարեցաւ մարգա-
րեութիւն Անգեայ, Ջագարիա, յեւ Ելիցն
մարգարեացաւ, յամին Երկրորդի Դարեհի
արքայի: — Յամսեանն ու թիւրորդի, յամի
Երկրորդի Դարեհի, էյ ըսն Տեառն առ
Ջագարեա . . .

14. — Էջ 663. — Կաւարեցաւ մար-
գարեութիւն Ջագարի: Մաղաքիա դարձ-
եալ յեւ դարձին մարգարեացաւ: Մարգա-
րէութիւն Մաղաքիայ: — Ասած ըսնի
Տեառն ի վերայ Խալայի ի ձեռն հրէշ-
տակի իւրոյ, զիք ի սիրտս ձեր, սիրեցի
զձեզ ասէ Տէր: Ի սկզբան . . .

ՅԻՇԱՏԱՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ Կան, բայց
զլիւսաւոր Յիշատակարանք կը պահուի:

Ա. — Էջ 304. — Արք ի մամուլս
ս. զորոց ~~հմիք~~ և յիմաստս բանից զմայ-
րիք: և Ելանէք առ քրիստոս մտօք և
զգայոյ թիւամբ Ջմեղատք մեռեալ հոգի
զՔրիստոս ստաւ անուն յիշեցէք: զի յոյժ
առաւարանք նորոգեցի զկրքայ գնոր զբը-
եալն: մանաւանդ զեղծեալն և զկազմն:
զի խիստ էր հնացեալ: աղաչեմ զձեզ զի
միով ողորմայիս յիշէք, զի ձեզ զիւրին
է և ինձ յոյժ պիտանի, և զուք յիշեալ
յիշէք ի Քրիստոսէ, ամէն:

Բ. — Էջ 692. — Նորագեցաւ սք
զիրքս որ է մեկնիչ Երկրորդսան Մար-
գարէիցն, ի խնդրոյ բարեմիտ և հեղա-
հոգի Երջանիկ և քաջ հետադիւն Մարտ-
պա որ է վերապետու: և քաջ Առաջնորդ

քաղաքին մերայ Բաղեբու. ի վայելումն անձին իւրոյ, և աշակերտին Տեւ Նեքսեւս պրոպրետն Արեւիկային, որ է այժմ դրոց աշակերտս առ ինքն սենայ հարազատապէս որդի: Զնոսմբ չնչին իրիցու Թումայի, ի թմականին մերայ հայկազնի. Թժժիկ (—1666): Աստուած բարով վայելեց տալէ, ամէն: Որք հանդիպիք և օգտիք ի սմանէ, յիշեալիք և Աստուած ողորմի տասալիք վերոգրեալ վարդապետին Մեսրոպայ, և աշակերտին իւրոյ Տեւ Նեքսեւսին, և ինձ անարժանին Թումայի. որ բազում աշխատանս կրեցի ի նորոգել, զի լաւմանդ(ակ) կոծեալ էր. նոր գրեցի, և Աստուած որ առաւն է ի տուրս, ողորմութեամբ ձեզ յիշողացդ և յիշեցիցդ, ողորմուցի ի միսսանգամ դալստեանն, ամէն:

Դ. — Սկիզբի երկրորդ դատարկ խուզթին վրայ՝ Մեկնութիւն երկուստասան Մարգարէից, արարեալ Տիառն Նեքսեւս լաւբրօնացոյ Արեւիկսկոպոսի Տարսոնի: Ի վաղնջուց գրեալն՝ յայլ օրինակէ և կամ ի նշնոյ հատակոտորոց օրինակեալ և յրաջուցանելով վերակազմեալ ի ձեռն Թովմայ երիցու ի Բաղեբ, Թժժիկ(—1666): Էստ այժմ օրինակի է տպագրեալն ի Կ. Պոլիս, 1825:

Դ. — Սկիզբը, երեք դատարկ էջերու վրայ, մասնաւոր յիշատակագրութեամբ: Յետագայն Ա. Մարտիրոս Իզնախոսեան, ծնեալ յԱկն 1842. ուր ի ներդիսեան և ի Նաեկեան Իպրոցի ուսանի հասարակ ընթերցանութիւն, թուագիտութիւն և պիւր: Ապա քերականութիւն առ ոսոս Սովմանեան վարդապետի Փալիագեան, իւրաքանչեւ թիւն օժանդակութեամբ Գրիգոր վարժապետի երամեան, և մեծապէս ինքնօգնութեամբ: Անց սկսի և ստճկերէն: 1858 երթալ ի Խաբեբոյ սպասարէ և չարունակ տաճկերէն: 1860 դառնալ ի հայրենիս, չարունակ գոսումն իւր: 1862

երթալ յԱրաման, ի գործակցութիւն եգործն Ս. Մակոր աղայի. ուր 1863 ին ընդունի բողոքականութիւն և ինի գլխաւոր առարկայ ուսման իւրոյ կրօն և Ս. Գիրք: 1865 դառնալ ի հայրենիս, ուր էր որ բողոքական յայտնի. ուստի նախաւոր ի բաղմաց և քառագոյ կանգնի դառնալ թեան իւրում. յետ վեց ամսոյ մեկնեալ աստի, Երթալ Մալաթիա, վաճառականութեան, ուր նախաւորապէս ինի կալ ի կայի բողոքականութեան: Թողու զաւուր և առ և անդ վարժապետէ ի դպրոցի բողոքականաց, 1867 ղեկեմբերի: Եւ ի 1868 ղեկեմբերի. դարձալ ի հայրենիս իրրկ գրածախ և քարոզիչ Աւետարանի: Եւս հինգ ամսոյ չափ ի Խաբեբոյ յաշակերտութիւն Աստուածաբանական ձեւաբանին: Ի Խաբեբոյ 1869 ղեկեմբեր, ամուսնացալ ընդ Հովսիսիմ Սարգիսեանի, ընդ որում խօսեալն էր զամաւ միով յառաջ, ի ձմրան երթալ յԱկն հանգրծմաննովք, յառաջ գնալն ի քարոզութիւն, դառնալ ի ձեմարան, ապա և ձմրան յԱկն ի քարոզութիւն: Վերադառնալ ի ձեմարան և ի մի քանի բողոքականաց հրաւիրի յԱկն ի քարոզութիւն: 1871 Հոկտեմբեր երթալ ի հայրենիս, կազմակերպել բողոքականութիւն, որոց յամպիոնի քարոզէ ի դպրոցի և ի բեկեայ ուսուցանէ, Զնոնադրի երէց յԱկնայ եկեղեցոյն 1875, զոր թոյու և երթալ 1880 ի Խաբեբոյ Գոլեմ, ի գաւախտութիւն լեզուի և ուսմանց: Այլ յորդորեալ ի խեղճութենէ իկնեցուց, ժողովրդեան իւրոյ, յիս վեց ամսոյ դառնալ յԱկն ի պաշտօն: Եւ պարտաւորի հրամայալ, զոր մատուցանէ 1881 Դեկտեմբերի, Հրաւիր ընդունի ի սեղեաց ոմանց, յորոց նախապատէ զաւախտութիւն յԱկնայ Գոլեմի, ուր կալ հանգրծ ընտանեօք 1882 Ապրիլ: և զայս մասեան ընց այլոց ընծայէ թանկարանի նորա Ա. Ս. ի:

34.— ԲԱՐՈՉԳԻՐՔ ԵՒ ՊԱՏՄԱԳԻՐՔ

ኒታ. ሥታ. ጸጋጌታ

At 7-8

ԹԻՒԼԻՓՔ՝ 96 (=192 կփ). — ԴԼԻ.
ՈՒՍԻՒԻՆ՝ 21 x 15 x 2 սեդմ. — ԳԻՈՒ.
ԹԻՆՆ՝ միասին. — ՏՄԼՔ՝ 22 կամ 24.
ՆԻՓՔ՝ հասարակ բույր. — ԿԱԶԽ՝ կաշե-
պառ փայտեայ, բազանկալոյն, կոյնե-
րուն վրայ աղղումներով. — ԴԼԿԻՍԻԱՍՔ-
ՆԱԿ ՊԼԶՊԼԱԿՔ՝ չկան. — ԶԱՆԻՒԱ-
ԼԻԱՆՔ՝ առա վնասուած: Կոյր հինգած
ու հառորէն բաժնուած, հառորէն կազմի
կապեր ինկած ու քերքեր բաժնուած:
Վերջին մասը սլակաուտ. որով իրապա-
կարան չունի. — ԴԼԱԼԻՓ ԹԻՒԼԻՓՔ՝ չկան. —
ԳԻՄ՝ սև մեխնով հասարակ նոսրգիր.
Խոնաղրային ծանոթութիւններ կարմա-
կել. — ԶԼՄԻԱԿԻՄՔ՝ չկան, հառոր գուրկ
ըլլալով գեղարուեստական բաժնէ:

ԳԻՉ՝ անձանք. — ՈՏՆՈՎ՝ անծա-
նոք, — ԺԱՐԱՆԱԿ՝ բեռն անյալ, բայց
կարելի է զննել ձե. դուր, — ՏԵՂԻ՝ միտ
անյալ, հասանաբար Քիլիս կամ Մարաշ:

Ուսանան է Բաբոյգլիւր և Պաւստ-
գլիւր, թղթեայ, որ կը բովանդակէ, սկիզ-
բը պակասաւ որ

1. — Է՞ջ 3. — ...Այ կոչե զստաւ-
նալսն. — Դուք էք աչ երկրի: Մորժամ
խրատեալ զաշակերտսն մեծագոյն օրինսք
աղքատաւայ, սգայ, հալածիլ, նախասիր:
Ջի և մի իտովեցի, այժմ մխիթարե
զնոսա, և գոյժ յարցելով: Իկ տնուանէ
զնոսա... :

2. — էջ 65. — Արանիոյցն մահանու
Ասկերեանի Ասացեալ տառաւորն մեկ-
նութեանն: զոր աստ. Խերն մեր. — Այր յի-
թիւնէր յեկմայ յերթիւր / և անկա, ի ձեռս
աւ ազակաց: Այր ազամ վասն կառարեալ
հասակին որ ասեղծաւ յայ և եղաւ ի զը-
րախտին . . .

3.— Էջ 75.— Դրկորի և առ հոգորի
և անյայր փրիստիայի. վասն ասեմին
Քարոզ: Այլ և խոհուրդ ժամահարին.—

Ն. թ. ապրիլի Բրիտանոսի թանդրանակը
 Փող հարկի թ. դրոշմ ամսացյալու
 նշանադրի տարեկանաց մեքող: Ի ճան
 տարեկանաց մեքող յաւուր նշանադրի
 Փող հարկի անկ մեքողի Դանիթի
 լեռք աղադան և տուր քրիստոսի...

4. — Է՛ք մէկ. — Նորին դարձնալ
վաճառ ճեպորներնդ առջին. ի բանին: Իբրեւ
ածին ձեռով զմանուկն Քիսուս ի ցահարն. —
Ի պատճառ առուբա տունի, որ է քառաս-
նորեայ գայտեանն Քրիստոսի ի տաճարն,
աւետարանն առ ի յոսուցանել մեզ,
ասելով: Իբրեւ լցան առ ի բարբառս թեան
բառ օրինացն Մովսէսի: Մովսէս օրէնք
եղ ժողովրդեանն իւր աւետարանն աբու-
բանայ գարգանդ. . . :

5. — էջ 107. — Նորին փառոց վա-
սրն հոգոց և մարմնոց. — Խառնադր մի
էր ի քաղաքին ուրեմն. յաստուծոյ ոչ
երկնչէր և ի մարդկանն ոչ ամաչէր: Վար-
դապետս ասեն մարդն ի շոգոյ իմանա-
լոյ է և ի մարմնոյ ցեղեցիկ կազմեալ:
Եւ. ՍԼ. . . .

6.— Ի՞նչ 116.— Նորին ֆառոց վասն
վարդավառի. ի բուն Մարտիրոսի.— Եւ յետ
վեց առ ուր ասեալու. որչ իւր գՊետարան
զեկակորսն և զեկովանեւն և նաեւ ի լեա-
ռնն մի քարաձր. և այլակերպեցաւ առաջի
նոցաւ ճէր, տո՛ւր ինձ լեզու խրատու զի
զիտացիք խօսեք զբանս ի յամու. ծաղու-
մբն վրառաց վարասեաց յիւնէն զխաւսը
ւրտաւ...

7. — 1.9 1935. — Ի մեծի աւուր Ալ-
լախկերպութեան Քրիստոսի աստուծոյ մեռոյ
ի քալովոր լերինն՝ նրանցիկ արքա Նի-
րհմի ոսացողալ. — Այսմ գործք քո վր-
կայնն և զորու թինն աստուածութեան որ
ուսուցանէ կանհանձաբան՝ զի է ասար-
ւած ճշմարիտ. և Նիկոս աստուգեն...

8.— էջ 141.— Հարցումն ուսումնաիրաց և պատասխանիկ սրբոց վարդապետաց

պետաց. — Քանի գործք են յառաջին աւարն. պատիւ. — Արար Աստուած զհրեղէն երկինքն և զանդունդս զերկիր. և զփոք, և զխաւար...:

9. — էջ 145. — Կորին վասն բարկութեան քաղաքացիական բանին. — Բարկութիւն մարդոյ զարդարութիւն Աստուծոյ գործէ և մարգարէն ասէ, բարկանայք և մի՛ մեղանայք: Մարմին մարդոյն պատճառ առաջաւորացն պահող: Ասացեալ ուղղափառ վարդապետաց վկայութեամբն սուրբ գրոց...:

10. — էջ 153. — Պատմութիւն վասն սելուրքեան ելլաւոց. — Եղև երբեմն Արքայիսկուպոս քաղաքին սրբոյ քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ Երուսաղէմի Ամուլս աւելուն. և էր այս Ամուլս ընդ ներգործութեան սատանայի...:

11. — էջ 154. — Պատմութիւն վասն հայաբնութեան. — Մեր մի էր և էր նորա եղբայր մեծեալ և եթող նաւ տղայ մի ամաց երից. և սնոյց ընդովք և բան. ջարովք. և իբրև եղև. Վր. ամաց. եյ ի մարմնոյն. և ձերն տեսներ...:

12. — էջ 160. — Պատմութիւն վասն ուլուրութեան. — Մարգարէս ուն առաքեալ ի թաղաւորէ ի ճանապարհ և զրտեալ յընթացն անկեալ զօմն. մեռեալ և էր մերկ զթաղեալ ի նա...:

13. — էջ 163. — Պատմութիւն վասն սիրոյն Քրիստոսի եւ հիւրանութեան. — Էր ուն իայր միարանակեցաց զեղեցիկ վարուք և յամենայն ձգնութիւնս կատարեալ. մանաւանդ նուաստութեան սիրով...:

14. — էջ 167. — Պատմութիւն վասն խոստովանութեան. — Պատմէր մեզ զայս իայր Պողոս պարգամբուն եթէ էր աշակերտ իմ, և անգաւ ի բազմազայն մեղս. և զիմ ոչ զիտելով. և եղև մեռանել նա...:

15. — էջ 169. — Պատմութիւն վասն զգաւորութեան եւ դատաստանի. — Եղբայր ուն եւարց զձերն իւր և ասէ զնա անուն իդէ որ կեցուցանէ զմարդ. եթէ գործ...:

16. — էջ 174. — Պատմութիւն վասն անխոստովանութեամբ մեռեալ ոմն. — Այլ

ուն եղբայր էր դարձեալ որ զնայր միշտ ի սպասաւորութիւն մեծաւորով վանիցն առ յիշխանս և առ արքայ, և ի քաղաքս և ի գիւղս և զամենայն բարի ոք կազմէր և յարդարէր զգործ ուր և առաքեալ լինէր. և եղև ի յըջնէ իւր, ի խաւանէ յարին, անկաւ ի օրդմն...:

17. — էջ 178. — Վասն խոստովանութեամբ մեռանելոյ. — Թանապառ մի գայր, երեք չարիւր ձգնաւորք և սանձման կոյր նոցա որ երկու երկու յերթային մողովք...:

18. — էջ 179. — Վասն խոստովանութեան. — Ուն ձգնաւոր, մոլորեալ ի ճանապարհին, եկն ի գիւղ մի. ետես զուստր քրմապետին առ ի աղբիւր և ցանկացաւ չար...:

19. — էջ 181. — Վասն մեծաբան հպարտութեան եւ անբարեատեւութեան. — Կայր անապատն ուն ձգնաւոր սուրբ և ընարեալ քաղաւ մամանակս և ունէր աշակերտ մի պատանի. զի չորս ամ էր որ ծառայէր...:

20. — էջ 184. — Պատմութիւն եւ օրինակ վասն Թաւրեան Քրիստոսի Աստուծոյ մեղոյ. — Կայ ծագ մի որ անունն իւնթուլան ասեն և ունի սովորութիւն քառասուն օր պահս պահէ...:

21. — էջ 184. — Պատմութիւն սմանկեցաց վասն սուրբ կոյսի Մարիամայ Աստուածամկնի. — Էր կին մի բարի և ունէր տղայ մի ի ստինս իւր, յորմամ բացաւ իեզու տղային, ուսոյց նա մայրն բարեպաշտութեամբ աղօթել առ ս. կոյսն...:

22. — էջ 185. — Վասն դարձ ի մեղաց եւ զլոյսն խաւս զեղալ և մեղ. — Ուրա էին յԱղեքսանդրեա քաղաքէն. յորմամ մեռաւ ձեռքն նորա. ցանկացաւ կիրակէ, որ է կիրակոս, կրօնաւորական վարուց. եթող գտուն...:

23. — էջ 190. — Կիրքի Աղեքսանդրացոյ աւաւեալ մեկնութիւն սուխաւանէ. — Երկու պարտապանք էին ուրումն փոխատուի. մինն պարտէր ինչ չարիւր զանկան և միւսն յիսուն...:

գի զլիաւոր յիշատակարանը ինկած և կորսուած է. միայն հատորիս սկիզբը կայ ժամանակագրական հետեւեալ չափե- կան յիշատակարանը:

Ա.— էջ 1.— ԹՎին ԽԶԸ (1639) ին, ևկն Սուլթան Մուրաճն ի Հալապ, յուրիս ամսոյ ժա օրն հինգչարթի. և ելաւ յու- լիսի. իե օրն չբ:

ԹՎին ԽԶԴ (1654) ին Խպիբ փաւուն ի Հալապ էր և Ներսէս Կաթողիկոսն ի Հալապ էր:

ԹՎին ԽԶԴ (1655) ըզձալալի Հասան քաւան ի Հալապ սպանեցին:

ԽԶԹ (1660) մեծ սղուծիւն եղև:

ԹՎին ԽԶԺԸ (1669) ի մարտ ամ- սուն իե օրն սկսաւ. մեծ մահն զօր սէր մեր փրկէցէ զմեզ ամ յթողալթից ամէն: Վաւերական որ է մատանի:— Փայուի քոյն է, սառնաղ և զաղ գեղ. չաքարլուն:

Բ.— Անդ.— ԹՎին ԽԶԿ և Ա (1712)

յունիսի ժզ ևկաւ Թաւմազ Օղլի Սարգիս վրդպեց ի Քիլիս առ մեզ կեցաւ. ասու- ուած զինքն անփորձ պահէ ամէն:

— Այլ Քիլիսիսի Առաջնորդ Միսիրար Վրդպին աչակերտ երեմիայ վրդպ և իւր աչակերտն իրացու Ալիսան եկին թՎին ԽԶԿԲ (1713) Նոյեմբերի մը օրն:

Գ.— Ի վերջ հատորիս.— ԹՎին ԽԶԶ և Թ ին (1740) ոգոստոսի. ի. օրն Կիրակին զնաց մանեսիի Գառպարն ի մօտ Մարտիրոս վրդպի քոյն: Տայի ողլի մատի Յովանէս. ևնորան ողլի մատի Մկրտիչ ողլի Մեկրան Զէյպի. Մատի Գրիգորի որդի Սահակ Զէյպին:

Դ.— Անդ.— ԹՎին 1167 (1718) եկի Մուրաւ. աշխարհամարանն բշի հիւան- դացայ. Գուրայեցի Տէր Ասիկանունն ուղեց ինծ անէր աղօթքն. վս մը ոք:

Ե.— Մայիսի մէկ օրն տկանջիս սաին թէ միտաւ Մեֆի տգորն:

35.— ԵՕԹԸ ՄԱՀԱՑՈՒ ԳԻՐԲ

Հին թիւ՝ չունի

ԽԶԿԹ — 1710

ԹՈՒՂԹԻՔ՝ 186 (= 372 ևօք).— Մե- յՈՒԹԻՎՆ՝ 15 × 10,5 × 4 սնդմ.— ԳՐՈՒԹԻՎՆ՝ միասիւն.— ՏՈՂԹ՝ 17.— ՆԻԹ՝ հասարակ բույր.— Կ Ա Ջ Մ՝ տրեւիեան, բաղանակագոյն կաւեղաք, խաւաւաւաւայ, սիրուն ծաղկումներով.— ՄԱԳԱՂԱԹԵՒԼԵ ՊԼԶՊԱՆԱԿՔ՝ չկան.— ԶԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ քիչ բոս ևպոստաւոր, միայն խոնաւութենէ վնասուած.— ԳԼԱՏԱԿ ԹՈՒՂԹ՝ հինգ քերթ վերջին մասանց մեզ, նոր կազմի ա- տեն դրուած.— ՎԵՄՆԱԳԻՐՔ՝ չկան.— ԳԻՐ՝ սեւ միանով հասարակ եռագիր.— ՍԿԸԶԲ.— ՆԱՏԱԹ՝ հաս մը միայն, առաջին էջին վրայ, ծաղիկեղ պարզ. համարներ կ'սկսին կաւմաղեղ երկաթագրով.— ԼՈՒՍԱՆԱԿԱ- ԶԱՐԻ՝ հաս մը միայն, առաջին հաւանին կից, հնադրում, կաւմիւրով եւ կապոյտով խաւն ծաղկում.— ԽՈՒՂՆ՝ հաս մը, առաջին էջին վրայ, փոքրաղիբ, չորս վարդ-

եակներ՝ ոսկի յառակի վրայ միջակ ծաղ- կումով:

ԳԻՐԶ՝ Միւսաւ երեց.— ՍԱՏԱՐՈՂ՝ գրիչ.— ԺԱՄԱՆԱԿ՝ ԽԶԿԹ (+ 551) = 1710.— ՏԵՂԻ՝ անլայա, Լաթիւն.— ՆԱՂԻ- ԿՈՂ՝ անծանօթ, գրիչ:

Մատենաւ է եօրր մանայու գիրք, թղթեայ, փոքրաղիբ, կազմուած, որ կը բովանդակէ.

1.— էջ 1.— Երեւեղան եւան յերկին նրսիլն, եւ ահաւասիկ վիւապ հրեղեն մեծ, որոյ էին գլու(ս). եւ եւ եղջիրք. ժ. եւ ի վերայ գլխոյ նորա, Բաբել գ. գ. մասն առեղիւց յերկնից եւ բնկեաց գնոսա յերկիր.— Ի տեսանէն Յոհաննու. Ասէ և Սարգիս թէ ի նախանձէ բանասարկութի նմուտ ի մահ յաշխարհ. Զի որպէս ի Քրիստոս կենդանութիւն, նոյնպէս և սատանայէ զայցէ մահ...:

2.— Էջ 301.— Հարցումն ի հարցողաց գրոց, եւ հարոգ վասն անասպառաւորաց.— Զի նշ հարկաւոր է անասպառաւորաց, և զի նշ պիտանացու։ Պատասխանի.— Հարկաւոր է նախ քան զամենայն, զախտ մարմնական և զմտաց ի բաց մեղականայ, որպէս որ ի բաղանին մտէ մեղականայ....

3.— Էջ 315.— Տալ սբ Ածածնին ողեայ ի Գրգրէն որ է.— Անարատ տաճար բարձրելոյն անճառ, զանձ անասպական զսար մարմ զբախտ ծաղկօք լըցեալ, և րկին լուսեղէն. զարգարեայ ի փրկէն....

4.— Էջ 316.— Այլ տալ ի նոյն Գրիգորէ ասացեալ, սբ Ածածնի.— Բարձոց եղիւր անտանելոյն մարիամ, եւ ծնօց բանին....

5.— Էջ 318.— Տալ խաչելութեան Քրիստոսի Աստուծոյ մեռոյ ի մեղուցեալ Գրիգորիսէ ասացեալ. — Ի լեառըն մեծ զարմանալի. ի գողգոթայ զիտանդի. զու բարձրացաւ....

6.— Էջ 320.— Տալ ի վերայ է. վրասցն սբ. Աստուածածնի. ասացեալ ի արուայ Գրիգորիսէ.— Յառաջագոյն զուշակ լինի, մեծ սիմէոն սբ ծնունդի....

7.— Էջ 322.— Աղբւս առ սբ մարմինն եւ արիւնն Քսի ողեայ ի Գրիգորէ.— Իմանալի սկզբան կազմեալ, յերկնից բարձանց հոց սբ իջեալ, կենաց սլարգե....

8.— Էջ 325.— Տալ սբ Հրեաակապիսացն ասացեալ ի արուայ Գրիգորէ.—

Անժա՛ բանի՛ն երկնաւորի, սբ զօրապետք երկնից խմբի, պարզ և մաքուր....

9.— Էջ 326.— Տալ հոգեւոր ասացեալ ի մեղուցեալ Գրիգորէ.— Անձնրդ չա՛ր եղկելի և թշուառական, զտեղի և զաղիւր....

10.— Էջ 335.— Յալագս համահեռեմանն Քրիստոսի եւ ունայնութեանց արխարայնոց ամենեցունց խոսման.— Եթէ ոք զայցէ զկնի իմ, մի միայցէ ի խաւարի, ասաց տրն....

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ա.— Էջ 395 (Դիւսաւոր յիշատակարան) — «Փառք ամենասբ երրորդուն թեանն հօր և որդոյ և հօգոյն սրբոյ, այժմբ և միշտ.... Գրեցի առ յանձն եղկելի, զի ոչ ունիմ զործք մի բարի, Մինաս երեց Էսրենեցի, այլ լոկ անուամբ հոգ և փոյի։ Բամեալ և ոչ արհեստ զբի, չբիւնել հայցեմ մեղադրելի, թէ և սղալ ինչ աստ գտցի, զիմ պրեալ զիրս աշխատելիս։ Նա՛ և զործով յոյժ եղկելի, և անպիտան անարժանի, նա՛ և սիրով ընթերցողի, փափազանօք զբիւ տուի, եօթ մահացու զիրքս անուանի, նա՛ և սիրով ընթերցողի, այլ և եղբայրք իմ սիրելի։ Եւ ծնողքն իմ յամենայնի, զօր քան յիշէք մտօք սրտի, զուք ընկալիք մասն բարի, տհեղ զայուստն Քրիստոսի։ Հազար հաբիր թուականի, յարարարցեալ յիսուն ըննի, և ի ամսեան սեպտեմբերի, հրայմեցէք հայր մեղայ միս։

36.— ԴԱՏԱՍԱՆԱԳԻՐՔ ՄԻԹԱՐ ԳՈՇԵ

Հիւ թիւ՝ չուրի

ԹՀԸ = 1629

ԹՈՒՂԻԹՔ՝ 220 (= 440 էջ).— Ընդունութիւն՝ 20 × 15 × 4 սնկմ. — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ եղիսին. — ՏՈՂՔ՝ 25. — ՆԻԻԹ՝ հասարակ բուղր.— ԿԱԶՄ՝ սեւ կաշեպատ փայտեայ. — ԸՆԴԳՐԱԳՐԱՅԻՆ ՊԼԱՊԼԱՆԿ՝ բլու չկան, բայց ձեռագրիս միջ ան-

ջատ կերպով կ'եղեայ զոյգ մր մագալարեայ լմեփր բերք, 21 × 16 սնկմ. մեծութեամբ, միասին, հին եղիսպարի մեծատ Աւեստանի մր մատեով, որոնց վրայ յատկօրէն կր կարդացուի Մատեոսի Աւեստանին ժր. 39-ձգ. 20 համարները. —

ՀԱՆԻԱՄԱՆՔ՝ անճապառ, ամբողջ հասորը խոնաւութեան ազդեցութեամբ գունաքաւի: Սկիզբի բերքեր մասամբ ցեցակեր. — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹՔ՝ չկան. — ԴԻՐ՝ սնուելանով մանրիկ նոսրցիր. — ՎՆԻՆԱՆ՝ ԴԻՐՔ՝ չկան. նոյնպէս ռնի գաղտկան մաս: Կան միայն անվարժ ԱԿՋԲՆԱՏԱՆԻՅԻ՝ համարներ կ'սկսին կաւմաղելոյ երկարագրով:

ԴԻՐՋ՝ ԱՐԽԻՂ զպիւր. — ՍՏԱՌԱՐՔ՝ Տեր Քոյմաննեա Բանայ — ԺԱՄԱՆԱՐԿ ԻԷԼ (+ 551 —) 1629. — ՏԵՂԻ՝ անյայտ, Աւանա՝ — ՆՐԱԿԱՐԿ՝ անճանօր, գրիչը:

Մասեանս է Մ. Դոչի Դասասանազիրէ, ինչպէս նաև Խուա հաստաւկաց՝ Քոյմաննեա վրդ եղեկացոյ, թղթեայ, ամբողջ, մանրատառ, որ կը բովանդակէ՝

1. — էջ 1. — Ցանկ նիւթոյ:

2. — էջ 11. — Կանոն Առաքին վասն ժառանգութեան, հա. նբ. ճգ. դասասան. — Այր ոք եթէ մեռանի, և ոչ գրէ կտակ, և թողու որդիս, արո՞ք և էջ 9, միայն ժառանգին...

3. — էջ 12 ա. — Վս ուր յանկարծակի մեռանին եւ ոչ գրեն կտակ. — Եթէ մեռանի յանկարծակի այր մարդ, և ոչ գրէ կտակ, և նայր և մայր չունի և ոչ որդիք...

4. — էջ 12 բ. — Վասն ժառանգութեան. — Առաջին կանոնն պրեցաք միայն ժառանգել որդոցն և զստեբացն...

5. — էջ 13 բ. — Վս կապակցել Բանի ամաց լինի մանուկն. — Հարցանեն զօրէնս թէ որք մանկագոյնք են տիօք, կարո՞ղ են գրել կտակ. կամ քանի՞ ամաց լինի որ պրի կարէ: Աղջիկն մինչև լինի. ժր. ամաց, է ի ներքոյ ձեռաց եպ...:

6. — էջ 13 բ. — Վս վնասայլց զվնեռանի եւ թողու կին եւ որդիս. — Եթէ մեռանի փեսայն, և կամի նայր կնոջն հոգայ զորդիսն, եթէ տա՞...:

7. — էջ 20 ա. — Վասն ուր ուր ազաւե ծառայ. — Պարտի առնել զագատութիւն եթէ ի քաղաքի նանդիպի առաջի հպարտ և քնի, եթէ ի գեղ ինչ լիցի, առաջի քոր...

8. — էջ 21 բ. — Վս եկեղեցական ազաւ. — Կոստանդիանոս թագաւորն՝ յիշատակ նորա օրէնոյ թիւմբ եղիցի՝ պատուեաց զառաքելական եկեղեցի. և ի նրմանէ ժառանգաւորացն...: Կոստանդիանոս բզրն հրամայեաց պարգևս եկեղեցեաց Քրիստոսի գիւղս և անպատանս...: Լեւոն բզրն ի ժամանակս իւր պատուեաց զօր կիրակչի յարութիւն Քի, եւ եղորինք...: Հրամանաւ Լեւոն բզրին եղաւ օրէնս վս պողոտայ, և սահմանեաց այսպէս, զոր ինչ բերէ կինն...: Արդ սահմանեաց նոմոս բզրն Լեւոն, զի յետ օրէնոյ թեան պատկին, և միաւորութեան առն և կնոջն, արձակ այրն զկին իւր...: Թեոդոս բզրն՝ յիշատակ նորա օրհնութեամբ, եղ օրէնս եթէ քրիստոնեա՞ ոք պարտի ինչ...:

9. — էջ 49 ա. — Դաւիթադուքին գրոց պատաստանաց. — Յաղագս այնորիկ նախաստեղ զմեզ. թէ զատաստանք ոչ զոյ ի Հայք: Թէ ընդէ՞ր այժմ գրեցաւ և կամ ում հրամանի եղե...:

10. — էջ 49 բ. — Քիւսասկարան սր վարդապետին, որ զայս վիւրս ասաց. — Հանդերձեալ եմք գրել զգիրքս զատաստանքս, յառաջ գրեմք այնոցիկ, որ բանալուսն զմեզ...:

11. — էջ 52 ա. — Թե բնդէ՞ր այժմ գրեցաւ եւ կամ ում հրամանաւ եղեւ կամ յումն՝ շարժեցաւ յայս բանս. — Զի թէպէտ և գրեցաք յառաջ թէ ոչ աւանդեցաւ մեզ...:

12. — էջ 57 բ. — Նեանակ զօրութեան նորին հանդերձ աղբիւսաբանութեամբ առ Տեր Առաքելանոս Կարդիկոս. — Քանզի նարկաւոր է զգնի այսոցիկ սակաւութեան զգորութիւն...:

13. — էջ 59 բ. — Քաղագս թե ոչ վայելի զառաւուր զանազան կերպիւ. — Առաջին զատաստանքս մանեցուն Աստուած է. ըստ այնմ թէ զատի Տէր զժողովուրդ իւր...:

14. — էջ 62 ա. — Քաղագս թե զինչ է զառաւուր, եւ ում վայելի, եւ զոչ պարտ է կացուցանել զառաւուր. — Թարգմանի զատաստանարանդ՝ զատեալ:

որ է յենեյ, աստան՝ որ է տեղի...

15.— Էջ 62 բ.— Քաղաքս թե ուր
սկսեալ արժան է լինել զառաւորաց ամբաս-
տանաց.— Եւ դատաւորն անկաշառ լինել
արժան է...

16.— Էջ 67 բ.— Քաղաքս վկայից,
թե զինչ հաւատարմութիւն նոցա եւ կամ
ընդէր եւ գ. ընտրեն.— Զհարկաւորապէս
իսկ զվկայան խնդրել դատաստանն, զի
զհակառակութի դատաւորացն...

17.— Էջ 70 ա.— Քաղաքս երդ-
ման.— Զմեծ եւ տէրունական հրամանն
եւ զպատուիրանս...

18.— Էջ 72 բ.— Քաղաքս ո՛չ է
պարս քրիստոնէից, առ անօրէնս երբայ ի
դատաստան.— Յայտնի է ամենեկուն, չե-
ռաւորութիւն հաւատացելոց յանձաւա-
սիրցն, յասեյն...

19.— Էջ 75 ա.— Սկիզբն ամի Աձ,
զնոյն եւ կտաւարած ամենայնի Աստուած,
եւ առջ սկիզբն դատաստանի, եւ թիւ զրդ-
լոց ի կարգի.— Քաղաքս սկիզբն դատա-
տանի, եւ զիճակի դատաւորաց, Վսթգրդ
դատ...

20.— Էջ 84 բ.— Սկիզբն դատա-
ստանաց ի կամս Զոր եւ Ուղոյն նորա Քի Քի
զօրութեան Զոլոյն սրբոյ: Եւ յաղաքս վի-
նակի դատաւորաց.— Եկեացուք այժմ ի
գործ դատաստանի գիտելով զի ըստ ք...

21.— Էջ 86 ա.— Վասն բազում
ուսց պատաստանի, եւ ուրոց ընդ ձեռամբ
նոցայ եւն.— Եւսի զի եղաք վիճակս եւ
զդատաստանս եպիսկոպոսաց, զի առաջին
է պատիւն նոցա...

22.— Էջ 93 ա.— Վասն հարց վա-
նից եւ անապատի.— Վարք հոգեց ի դա-
տաստանաց սրբոյն Սահակայ, եւ ի սրբ-
բոյն Բարսեղի եղ...

23.— Էջ 95 բ.— Քաղաքս դատա-
ստանաց վարդապետաց.— Եւ վարդապետք
հոյգիւն ըստ իրաւանց, նախակրթեալք...

24.— Էջ 99 բ.— Քաղաքս նախ-
նայից դատաստանաց.— Եւ մի յիցի քա-
նանայից մատանգութիւն տունի զմոզո-
վորդս Քի...

25.— Էջ 99 բ.— Քաղաքս դատա-
ստանաց առն եւ կնոջ որ նախ զկարգս լու-

ծանեն զկուսութիւն.— Յարմարուն ա՛ռն
եւ կնոջ ըստ պատշաճի ցուցեալ է մամա-
նակաւ, էրկդ լինել տուն...

26.— Էջ 100 բ.— Քաղաքս առն
եւ կնոջ եթէ պատահի այսահարի.— Եթէ
պատահի ա՛ռն կամ կնոջ զի ահարի.
Յենեյ արժան է թէ յառաջ քան զպատկն
էր...

27.— Էջ 102 ա.— Քաղաքս դա-
տաստանի առն եւ կնոջ զեղելոց.— Եթէ ի
տան ա՛ռն գերի վարեացի կինն, այր իւր
զնեաց զնա...

28.— Էջ 120 ա.— Քաղաքս դա-
տաստանի առն լուրսիւն ա՛ռն եւ կնոջ.—
Յարմար զիւական ախարց զմիմեանս ա-
տիցեն այր եւ կին, առանց բանի պոռն-
կութեան...

29.— Էջ 103 ա.— Քաղաքս դա-
տաստանի ամից, առանց եւ կանանց.— Իւ-
մոյ կին մի արեւիկեաց զնա՝ այր իւր.
եւ զի Աստուծոյ է տունայ գորդիս, բայց
իտրեւյ պարտ է...

30.— Էջ 103 բ.— Քաղաքս դա-
տաստանի թե ըստ ուրոց պատճառոց ելցէ կին
յառնեն.— Յարմար կինն տեսնել զայր
իւր յարուստիւթիւն, կամ յանասնա-
պշտութիւն, կամ թէ ընդ անօրինի պղծի,
եւ կամ...

31.— Էջ 104 ա.— Քաղաքս դա-
տաստանի եթէ տաւելութեան պատճառաւ
զմիմեանս բոլորսն այր եւ կին.— Եւսի եւ
կին եթէ տաւելութեամբ զիրար թողցեն,
եւ պատահի մեռանել զոր էառն...

32.— Էջ 104 ա.— Վասն որ կուտին
այր եւ կին եւ վնասեն զիրար.— Եթէ
այր զկին իւր անարգէ արդար մախա-
նօք, եթէ ունին խորթք...

33.— Էջ 105 բ.— Վասն այր ու-
րու հանապարհ երբայ.— Յարմար այր
ոք զնա ի ձանապարհ հեռի եւ յամեցի,
պարտ է կնոջ նորա...

34.— Էջ 106 ա.— Վասն առն եւ
կնոջ, որ յիմարութեամբ զիրար բոլորսն —
Եթէ այր առանց պատճառի զկին իւր
թողցէ յիմարութեամբ, եւ կինն համբերէ
էւսմ...

35.— Էջ 106 բ.— Վասն որաւ-

ցող արանց եւ կանանց.— *եթէ այր կամ կին վասն նեղութեան եւ կամ վասն տուգանաց...*

36.— *էջ 106 ր.*— Մաղազս վաստաւնի երկ վասն քինու այր կնոջ անկցի յարութիւն, եւ կամ կին առն.— *Իսկ եթէ այր վասն քինու կնոջ իւրոյ սրանայ գործատու...*

37.— *էջ 107 ա.*— Վասն առն եւ կնոջ, որ զիրար սպանանեն — *եթէ այր զկին իւր սպանանէ. վասն պոռնկութեան, արեան գատառտան լիցի ի լման...*

38.— *էջ 107 ր.*— Վասն յանցաւորաց առ քաղաքս — *եթէ իշխանաց եւ այլոց ի թալաւորական տանէ, յանդու որք...*

39.— *էջ 107 ր.*— Վասն ժխտականաց.— *Ազատ արարչէն եղև մարդկայինքս բնութիւն, այլ ծառայի տէրանց...*

40.— *էջ 108 ա.*— Վասն սպանութեան մանկանց.— *Եւ սպանումն եթէ լինիցի ի մէջ մանկանց, տեսցեն եթէ որք...*

41.— *էջ 108.*— Վասն մանկանց որ ի խալս զիրար վնասեն.— *Յորժամ մանկունք ի խաղս զիրարս վնասիցեն, թէ պատահմամբ...*

42.— *էջ 108 ր.*— Վասն մանկանց որ ի ջուրս վնասեն զիրար.— *Ի ջուրս յաղաղով մանկունք զմիմիանս խեղդեն...*

43.— *էջ 108 ր.*— Վասն մանկանց որ գրաւ դնեն.— *Եթէ մանկունք գրաւ դնեն ընդ իրար, եթէ վազէ ի յայտ անդոյս...*

44.— *էջ 108 ր.*— Վասն երիտասարդաց որ զիրարս վնասեն.— *Մովոր են տմանք երիտասարդ զմիմիանս...*

45.— *էջ 109 ա.*— Վասն զինարրոց եւ նոցին վնասուց.— *Ի մէջ զինարրոց մարդկան եթէ ընդ միմիանս կրուեն...*

46.— *էջ 109 ր.*— Վասն բնացողաց եւ այլ չարացործաց վաստաւն.— *Յորժամ չնա՞ որ ընդ կին որ այր ունի, եթէ...*

47.— *էջ 110 ա.*— Վասն կուսից որ խառնալ իցեն դաստասան.— *Եւ կոյս աղջիկ որ խառնալ լինի ստն, եւ այլ որ զայլ եւ բռնու...*

48.— *էջ 110 ա.*— Վասն բանգրա-

սողացն զկանայս.— *Եթէ որ առնուցու կին, եւ առիցէ զնա, եւ ստութեամբ բանալասիցէ...*

49.— *էջ 110 ա.*— Վասն գատառից եւ զեղից.— *Իսկ յամենայն երկիր որ ոսկի ելնէ, թաղաւորաց է իրաւունք իսկ արծաթ...*

50.— *էջ 111 ր.*— Վասն որք զսունեն.— *Եթէ որ չինէ տուն կամ քարէ արտ, կամ փորէ հող, եւ գատնէ կարասով...*

51.— *էջ 112 ա.*— Վասն կոուողաց.— *Եթէ կուտին արք. ր. եւ մինն մալաղ, եւ միւսն կատարեալ եւ ձգէ մալաղն, եւ փնտէ զմորոյս...*

52.— *էջ 112 ա.*— Վասն հոռոց ցուրեղոյ.— *Եթէ բանայ մարդ ցորենահոր, եւ կամ յայտ արմանց...*

53.— *էջ 112 ր.*— Վասն ժխտականաց.— *Իշխանք եւ այլք եթէ յաւելի դատեն զպարբիւս, որ ընդ ձեռամբ...*

54.— *էջ 112 ր.*— Վասն սուս երիցանց.— *Կարգեցին ստաքեալքն եւ եղին հաստատութեամբ, եթէ մի յանդգնեացի ի մարդկանէ որ ոչ...*

55.— *էջ 113 ա.*— Վասն որք անարգեցն զհաճանայս.— *Կարգեցին ստաքեալքն եւ եղին հաստատութեամբ եթէ մի որ անարգեացէ...*

56.— *էջ 113 ր.*— Վասն դաստառաց.— *Կարգեցին ստաքեալքն եւ եղին հաստատութեամբ, եթէ որք են ստաքեալքն...*

57.— *էջ 114 ա.*— Վասն եպիսկոպոսաց եւ ընչից եկեղեցոյն.— *Եպիսկոպոս որքան որ յաթոռ եպիսկոպոսութեան է ի քաղաքի, զրով եւ թղթով յայտնեացէ...*

58.— *էջ 115 ր.*— Վասն եպիսկոպոսաց եւ քահանայից եւ ժողովարարաց.— *Եթէ որ եպիսկոպոս կամ երէց ի ժողովարարացն որ կարօտից են, եւ ոչ տացէ նոցա...*

59.— *էջ 115 ր.*— Վասն ժողովարարաց ի կովի և արկանողաց.— *Եթէ որ ժողովարար ի կովի զոր հարկանէ, եւ ի միջէ հարուածոյ մեղի, լուծցի վասն...*

60. — Էջ 116 ա. — Վասն երկրորդ նեոնադուրիան. — *Եպիսկոպոս կամ երէց, կամ սարկաւաղ, երկրորդ ձեռնադրութիւն ընկալեալ, լուծցի, բայց թէ...*

61. — Էջ 116 բ. — Վասն զոգոց եկեղեցւոյ. — *Եթէ ոք ժառանգաւոր, կամ ժողովրդական, տոցէ եկեղեցւոյն մոմ կամ ձէթ, սրոյնսցի...*

62. — Էջ 116 բ. — Վասն եպիսկոպոսաց ամրաստանեաց. — *Եպիսկոպոս ամրաստանեալ տաջի հաստարմաց...*

63. — Էջ 117 ա. — Վասն վկայից եպիսկոպոսաց. — *Եւ ի վկայութիւն գթեալ հաստա ոք մի ընդունի. այլ և ոչ գմի հաստադեալ միայն...*

64. — Էջ 117 բ. — Վասն եպիսկոպոսի որ արկանի զանն յերկաւոր եղաց. — *Ոչ է պարտ եպիսկոպոսին արկանի զինչքն յերկրաւ որ հոգա...*

65. — Էջ 118 ա. — Վասն զմատուց երկ. օրննի. — *Որ՛ ծառայից ժառանգութիւն ընծուել, տառնի կամաց աւրանց ոչ հրամայեմք...*

66. — Էջ 118 բ. — Վասն անարգութեաց զբազմաւորս եւ զիւսանս. — *Եթէ ոք թշնամանեցէ զիսկաւորս եւ զիշխանս անիրա...*

67. — Էջ 118 բ. — Վասն որք ողայ կորուստեն. — *Եթէ ոք հեղձուցանէ զողայ իրբն զիւեղս, կամ իշխանութեամբ...*

68. — Էջ 119 ա. — Վասն զոգոց եւ ասպնջականաց նոցին. — *Մոլոք և ասպնջականք նոցին ըստ կամաց եկեղեցւոյ...*

69. — Էջ 119 ա. — Վասն սառու գրնալ տանին. — *Ջատ և անկան թէ որդիս ծնցի, և հայր և...*

70. — Էջ 120 ա. — Վասն սպախնից. — *Իսկ եթէ պատահի ու մեք վաճառել զգոսար իւր...*

71. — Էջ 120 բ. — Վասն այլազգի ծառայից. — *Եթէ ոք գնեցէ ծառայ եւ աղախին այլազգի, եթէ անձն տառնու մկրտի, ընդ վրկանօք լիցին, ապա թէ...*

72. — Էջ 120 բ. — Վասն որ հարկանի գնայր կամ զմայր իւր. — *Որ հարկանի զհայր կամ զմայր իւր, մահու մե...*

ռանիցի, այս հրամանք օրի...

73. — Էջ 121 ա. — Վասն մարդագողաց. — *Որ ոք գողացի յորդոցն Իսրայէլի, և վաճառեցէ, իսկ մեզ փոխեալ լիցի. աշպիթ լրմամբ, եթէ քրիստոնեայ...*

74. — Էջ 121 բ. — Վասն բանբասոյ զհայր եւ զմայր. — *Որ ոք բանբաս զհայր կամ զմայր, մահու մեռցի...*

75. — Էջ 122 ա. — Վասն յիլ կանանց հարկանել լարանց. — *Իսկ եթէ կրօնիցն արք երկու, և հարկանիցն զկին յի...*

76. — Էջ 122 բ. — Վասն ճարուածոց. — *Ակն ընդ ական, առամբ բնդ ատման...*

77. — Էջ 122 բ. — Վասն ծառայից նարուածոց. — *Իսկ եթէ ոք հարցէ զակն ծառայի իւրոյ, և կամ զաղախնոյ իւրոյ, և կորսացուցէ...*

78. — Էջ 123 ա. — Վասն քե հարկանի եղն զայր կամ զկին. — *Իսկ եթէ հարկանիցէ ցու զայր կամ զկին և մեռանիցի...*

79. — Էջ 124 ա. — Վասն քե հարկանի ցու զցու. — *Իսկ եթէ հարկանէ ցու զցու, ուրուք և մեռանիցի, վաճառեցն զցուին կենդանի...*

80. — Էջ 124 բ. — Վասն քե անկանիցի այր կամ կին ի հոր կամ ի ցոր. — *Այլ թէ անկանիցի այր կամ կին ի հոր բացեալ...*

81. — Էջ 125 ա. — Թէ հարկանի ցու ի սբոց կամ անսբոց եւ մեռանի. — *Իսկ եթէ հարկանէ ցու զկող կամ զոչխար, կամ զայլ ինչ...*

82. — Էջ 125 ա. — Վասն քե զբառաք զարկնն իրեաց եւ սպանանն. — *Եթէ ձի, էջ կամ ցորի հեղցուցանելով կամ ոտի...*

83. — Էջ 126 ա. — Վասն զոգոց արջառաց եւ ոչխարաց եւ իւոյ. — *Իսկ եթէ զողացի ոք արջառ և կամ ոչխար, թէ սպանցէ...*

84. — Էջ 126 բ. — Վասն որ հուն պատահն. — *Իսկ եթէ ական գալի գող և խոցեալ մեռանիցի, էլ՛ յայնմ...*

85.— Էջ 126 ա. — Վասն գոլոց հեկիցեցոյ. — *Ռեկեղեցոյնն գողացեալ և կորուսեալ և կամ վաճառեալ, որ ոչ իցէ, դարձեալ...*

86.— Էջ 127 ա. — Վասն որ զարք կերիցեն. — *Իթէ ոք թոյլ տացէ խաչին իւրում արածեյ ի պարտեղ կամ յայգի այլոյ...*

87.— Էջ 127 ա. — Վասն հրդեհից. — *Իսկ եթէ հլանիցէ հուր և գտանիցէ փուշ, և...*

88.— Էջ 128 ա. — Վասն անտեղից. — *Իսկ եթէ ոք ընդ ընկերի իւրում տացէ արծաթ և կամ այլ ինչ կարասի...*

89.— Էջ 128 բ. — Վասն պահեստի. — *Իթէ տացէ ոք ընկերի իւրում էջ կամ եզն, կամ...*

90.— Էջ 129 ա. — Վասն զկոյս խօսեալ խաբույաց. — *Իսկ եթէ խաբեցէ ոք զկոյս խօսեալ, և ննջեաց ընդ նմա...*

91.— Էջ 131 ա. — Վասն այրեցողաց. — *Եթէ կամաւ ոք հուր դիցէ տան, և բմբունեցի...*

92.— Էջ 131 բ. — Քաղաքի դատասանի անտեղից... և գտանելոյ զկորուսեալ. — *Քօսեցաւ Տէր ընդ Մովսէսի և ասէ, անձն քո հիմ...*

93.— Էջ 132 բ. — Վասն որ զպտուկ և զայլս հաստ կերողաց զեկիցեցոյ. — *Եւ մարդ որ անպատե կերիցէ, զարքու թիւնս, յատեցէ...*

94.— Էջ 132 բ. — Վասն հայեցողաց. — *Եւ եյ որդի ի կնոջ իսրայելացոյ, և նա էր որդի առն եղիպսացոյ...*

95.— Էջ 133 բ. — Վասն սպանողաց զամուսուն. — *Եւ որ հարկանէ զանուսուն, անձն ընդ անձին...*

96.— Էջ 134 ա. — Քաղաքի վանականաց և զոլոյսց ասն. — *Եթէ վաճառիցէ ոք տուն ընկալութեան ի պարսպաւոր քաղաքի, եղիցին փրկանք...*

97.— Էջ 135 ա. — Վասն անհամարից որ զենն և ձախեն տուն. — *Եւ ի քաղաքս Ղեւոնդոյն ունեք որ ի քաղաքն կալուածոյ նոցա...*

98.— Էջ 135 բ. — Վասն ջրալա-

ցաց. — *Եւ աղաքս աղքատութեան վաճառեյ ջրաղացք...*

99.— Էջ 136 ա. — Է որ եղն ծախս, Վասն որ կովիւր ծախեն, Վասն որ կարաս ծախեն, Վասն որ այգի և իրախ կապեն. — *Եւ կարաս վաճառեալ և գնեալ, հաստատեցի յորժամ...*

100.— Էջ 137 բ. — Վասն որ հարենիսն բաժանել. — *Եւ մատեան որդիքն Սաղպայաղու, որդոյ...*

101.— Էջ 140 ա. — Վասն բաժանման որդուց և դստերաց. — *Եւ նախ զայն ասացուք, զի երկու դուստր որ այր ասեալ...*

102.— Էջ 142 բ. — Վասն բաժանման կտանց զիրս որդուց. — *Եւ կանանց մեռելոց նոյն լիցի զատուտան, որպէս և...*

103.— Էջ 143 բ. — Վասն թիւ որպէս բաժանեն զկուսեալ. — *Էստ բաժանուղական արուեստի զժառանգու թիւնս այսպէս...*

104.— Էջ 145 ա. — Վասն որ գլուհանայս և զգառաւորս արհամարհիցի. — *Եւ եթէ վրիպեցէ ի քնն քան ի զատուտանի ի մէջ...*

105.— Էջ 146 ա. — Վասն պալոց անհամարից. — *Եւ այս են իրաւունք քան հանայից ի ժողովրդոցն...*

106.— Էջ 146 բ. — Վասն որ սուր վկայութիւն ասն. — *Ոչ հաստատեցի մի վկայ վկայի զմարդոյ, և ըստ...*

107.— Էջ 147 ա. — Վասն թիւ զպիստացեալ ի դաւթի. — *Եւ եթէ գտանիցի վրաւոր յերկրի քում զոր Տէր...*

108.— Էջ 147 բ. — Վասն գերելոյ կտանց. — *Եւ եթէ երանիցիս ի պատեւրագմ...*

109.— Էջ 148 ա. — Վասն հարանց անդրանկացուցանելոյ զորդիւ. — *Եթէ լինիցին առն...*

110.— Էջ 149 ա. — Վասն անզգաւ որդուց. — *Եթէ իցէ ուրաք որդի խեղ և անպատե, և ոչ լուիցէ Լույն հոր...*

111.— Էջ 149 բ. — Վասն մանապատուց մեռանելոց. — *Եւ եթէ հաստ...*

նիցեն ու միք մահապարտութիւն, և մի-
տանիցի... :

112.— Էջ 150 ա.— Վասն կոռու-
սից.— Գուցէ տեսնայ արջառ և ոչխար
կորոր քո... :

113.— Էջ 150 բ.— Վասն յարու-
ցանելոյ զանկեալ չորհոսանիս.— Գուցէ
տեսանիցես զեղբոր քո զարջառ... :

114.— Էջ 150 բ.— Վասն հանդի-
նից կանոնց.— Ի՞նչ էդիցի հանդերձ առ-
նագի՜ կանանց, և մի զգեցցի այր զգեստ
կանացի... :

115.— Էջ 151 ա.— Վասն բունոց
բոլոնց.— Եւ եթէ զիպեացիս բանոց թոչ-
նոյ, առաջի քո... :

116.— Էջ 151 բ.— Վասն նորաբեկ
սանց.— Եթէ չիտեացես տուն նորաչէն
արասցիս պսակ չորջ գտա... :

117.— Էջ 152 ա.— Վասն ծառա-
լից վախտցիլոց.— Ի՞նչ մասնեացես դժա-
ռայ տեսնի իւրում, որ յաւելուցու... :

118.— Էջ 152 բ.— Վասն մատնողաց
յալցի ընկերաց.— Եւ եթէ մտանիցես
յալցի ընկերս քո, կերիցես խաղող մին-
չե յագեացիս... :

119.— Էջ 153.— Քաղաքս դասա-
սանի արձակելոյ զկանայս.— Եւ եթէ
առնուցու որ կին և մտանիցէ առ նա... :

120.— Էջ 153 բ.— Քաղաքս դա-
սասանի առողաց նորոց կանայս չմանկ
ի պառեալով.— Եթէ առնուցու որ կին
նորոյ, մի մտցէ ի պատեռալով... :

121.— Էջ 154 ա.— Քաղաքս դա-
սասանաց քրաւուրաց զերկինս.— Քաղաքս
պարտուցի եւ նորին գրաւուց.— Քաղաքս
պառ, վարձկանաց բոս, ամի.— Քաղաքս
զառ, ոչ մեծանել հարց եւ որդոց բնոյ միմ-
եանց.— Ի՞նչ միտանիցեն հարքն ընդ
սրբոց... :

122.— Էջ 155 բ.— Վասն խոտոր-
կաց զիրաւունս.— Ի՞նչ խոտորեացես զի-
րաւունս եկին և որբոյն... :

123.— Էջ 155 բ.— Քաղաքս դա-
սասան ալորս.— Ի՞նչ գրաւեցես զգրա-
ւոս ալորս... :

124.— Էջ 155 բ.— Քաղաքս արեւ-
նաւորաց զանկց.— Յատեան զատաստա-

նի ընդ որում և իցէ, յորժամ արժանի
զանի իցէ... :

125.— Էջ 156 ա.— Քաղաքս դա-
սասանի զիակողմալից.— Եւ զիակող-
մալս եթէ բարոնեացի, և ապա կամօք... :

126.— Էջ 156 ա.— Քաղաքս դա-
սան կոռուրաց կնոջ բաւողի.— Եթէ
կոռուիցին արք ընդ միմեանս և թափե-
լոյ աղապա... :

127.— Էջ 156 ա.— Քաղաքս դա-
սան սկսմայ սպանութեանց.— Եթէ որ
անմեղ պնացէ ուղեւոր, և ոչ զոր ու-
նէր... :

128.— Էջ 156 բ.— Քաղաքս հիմ-
նաւորութեան եկեղեցւոյ.— Զհիմունս եկե-
ղեցւոյն եպիսկոպոսն միայն իշխեսցէ, ձր-
բարբի ուղղաւ... :

129.— Էջ 157 ա.— Քաղաքս դասն
նեոնալորութեան եպիսկոպոսաց.— Եպիս-
կոպոս արժան է որ յաշխարհին և զիմա-
կին եպիսկոպոսս իցեն, նովիմք նրա-
սուցանել... :

130.— Էջ 157 բ.— Վասն որք ի
կարգե եւ յաղթից միմեալ իցեն.— Վասն
այնոցիկ որք ի կարգ և յաղթից մեծ... :

131.— Էջ 158 ա.— Վասն նեոնալո-
րութեան կարողիկոսաց.— Դաւանեացն
սովորութիւն կայցէ հաստատուն կարգ-
առս, զի Աղեքսանդրի եպիսկոպոսն իշ-
խեսցէ ամենեցուն. վասնզի Հռոմայ եպիս-
կոպոսին այս սովորութիւն է. աշնակս
եւ անտիօքացոց, և այլ իշխանութիւնս
պատիւ մեծութեան Մեփեսոսէ պահեսցի
եկեղեցեաց, և ամենեցուն, նմանապէս
անյայտ իցի, զի թէ ոչ կամօք կաթո-
ղիկոսին ինիցի եպիսկոպոս, զայնպիսին
մեծ մողոմն որոչեաց, զի մի և իցէ
եպիսկոպոս, ապա թէ միաբանութեամբ
ամենեցուն բնտրելով ճշմարտութեամբ... :

132.— Էջ 159 ա.— Քաղաքս դասն
եպիսկոպոսաց եւ նեոնալորից որ կայ վի-
նակ յափեսակել ջանուն.— Վասն բազում
հակառակութեանց և մեծամեծ ամբիսի-
ցն որ ինին... :

133.— Էջ 159 բ.— Քաղաքս դասա-
սանի սկսմալորութեան եկեղեցականաց.—
Վասն այնոցիկ որ ի կարգին իցեն և ի

կանոնին և ուխտի եկեղեցւոյն. և յապա՞հ... :

134.— Էջ 160 ա.— Յաղագս դաս ուր վխտեալ աղջկունս յափեսակեն.— Որք միանգամ խռակալ աղջկունք են, և գուցեալ գտանիցեն... :

135.— Էջ 160 ա.— Յաղագս մտակերտիւն եկեղեցականաց.— Որք յուխտի անտի իցեն և բրիցունք, և կամ սարկաւազունք, կամ այլ ոք ի պաշտօնէիցն... :

136.— Էջ 160 բ.— Յաղագս եկեղեցականաց ընչիցն.— Վասն ընչից որ անուանեալ իցէ եկեղեցւոյ զինչ և իցէ, և թէ զեղ... :

137.— Էջ 161 ա.— Յաղագս դաս ուր սեկ խոստացեալ կուտորեան.— Վասն այնոցիկ որ ի չափ հասեալ իցեն և կուտորին խոստանան պահել, և ստիցեն... :

138.— Էջ 162 ա.— Վասն լլի կուանց.— Զի արժան է մկրտել յորժամ և կամին, զի ոչ այսպիսի իրս հաւատարեալ է, ծնողս... :

139.— Էջ 162 ա.— Վասն արձուկելոյ զպտոնիկ կիցն.— Իսկ եթէ ոք արձակեցէ զկին իւր, վասն բանի պարնկութեան... :

140.— Էջ 162 բ.— Յաղագս արձակելոյ զկանայս ընացեալս.— Վասն որոյ պատրաստեալն են ի քանանայութիւն և ունիցին կանայս, թէ մինչեւ... :

141.— Էջ 164 ա.— Յաղագս փամայից պղծութեան.— Քանանայ թէ ի պղծութեան գտանիցի, և իրքն յայտնեացին... :

142.— Էջ 164 ա.— Յղոյ դասակ ժամանակաց ձեռնադրելոյ.— Կա՛մ եղեմն ամ ժողովոյն եթէ մինչեւ ի յ. յ. մի՛ ոք ի քա՛հ... :

143.— Էջ 164 բ.— Վասն ուր ի հարկէ ի մկրտութիւն զայցեն.— Վասն որք ի նեղութիւն անկանիցին, և կամ ի խիտ հիւանդութեան... :

144.— Էջ 165 ա.— Յաղագս դասն զատուի երիցանց.— Փաւտի երիցունք ի քաղաքի եկեղեցւոյ, իբրեւ անց իցէ եպսկ կամ երէց... :

145.— Էջ 165 ա.— Յաղագս Բոեպիսկոպոսաց.— Եւ քորեպիսկոպոսք են ըստ օրինակի, և ըստ կարգի... :

146.— Էջ 165 բ.— Յաղագս դասն պալոյ եկեղեցեաց.— Որք զպտղ եկեղեցւոյն կամին ար... :

147.— Էջ 166 ա.— Վասն ուրոյ ուր ըրողն զձեռնացն.— Եթէ ուրաք որդի որոց ծնողն... :

148.— Էջ 166 ա.— Յաղագս դասանակի կերտաց զբարաքն մեծ.— Եթէ ոք զքառասունն պահիցէ սր, և ի գատկի... :

149.— Էջ 166 բ.— Յաղագս դաս եպիսկոպոսաց հմագաւելի կարտիկոսաց.— Որ յիւրաքանչիւր իշխանութեան եպիսկոպոսք իցեն, իմացին, զի մայրաքաղաքաց եպսկն թիկունք է նոցա և հաւերարձու. և ամենայն ոք զինչ և պատասխանի կամիցին առնել, առ նոյ՛րն թանան, և եթէ մուրճակ արքունի և իշխանաց վասն իրաց եկեղեցւոյ և կարգաց հաւատակաց... :

150.— Էջ 167 բ.— Յաղագս դասն ուր եպիսկոպոսաց լուծակիւն.— Եթէ ոք յիւրաք եպիսկոպոսուն անկաւ, երէց կամս... :

151.— Էջ 168 ա.— Յաղագս եպիսկոպոս ձեռնադրել յայլոյ միեակէ.— Որք յեպիսկոպոսաց իշխանի և համարձակեցի յայլմէ իշխանութենէ... :

152.— Էջ 168 բ.— Յաղագս Ամբաստանեալ եպիսկոպոսաց.— Եթէ յեպիսկոպոսաց յիւր ինչ յանցումաց և մեղացութեան գատապարտեցի և ապա զէպ լիցի վասն նորա ոչ միարանել, որք իշխանութենէն եպիսկոպոսք, և ոմանք ի նոցանէ անպարտ և տրդար, յայտ առնել կամանցին, և ոմանք ի նոցանէ պարտաւորել... :

153.— Էջ 169 բ.— Յաղագս ոչ նորաձեռնել զնին սովորութիւն եկեղեցւոյ... : Ո՛չ է պարտ զվարձութեան սովորութիւն ի զատի յեկեղեցեաց նորաձեռնել, զվիճակաց և զաթոռոց... :

154.— Էջ 169 բ.— Յաղագս դաս ոչ ալ այլ եկեղեցի զարբութեան.— Ո՛չ է պարտ զարբութեան յօրհնութեան կարգի... :

155.— Էջ 169 ր.— Յաղագս որք
րնոյ ալլազկիս խառնին խնամութեամբ.—
24 մարթ որք յեկեղեցոյ մերոյ են, ի
պէս պէս և ցոյս հարսանիս յայլազգեաց...

156.— Էջ 170 ա.— Յաղագս դատ.
Խախտութեամբ որ զայլոյ եկեղեցեաց առ-
նալ զիւրն զարդարի.— Խախտութեամբ որ
Էթէ իցէ զառաայ բազմաց, և ունիցի
իշխանութիւն...

157.— Էջ 170 ր.— Յաղագս դատ.
որ ի միսս ոչ իցի, և զիւրովին երթիցի հա-
ցումն.— Որ յիւր միտս ոչ իցէ և երթիցէ
զիւրովին, այսինքն կամ զանազն առ-
նէ...

158.— Էջ 171 ա.— Յաղագս դատ.
այսահար կնոջ հարցումն.— Էթէ որ կին
այսահարիցի յոյժ որպէս զի երկաթն յա-
զանիցի...

159.— Էջ 171 ա.— Յաղագս անառ-
նաց որ ասի չուկ լուկ հարցումն.— Էթէ
այր որ ոչ լինիցի ի գործ արութեան,
և կինն երանէ ի նմանէ...

160.— Էջ 171 ր.— Յաղագս դատ.
հաւմեկոյ կնոջ.— Էթէ կին ուրուք հաշ-
միցի և ասիցէ ցայր իւր...

161.— Էջ 172 ա.— Յաղագս դա-
տաստանաց անտոնազիւտայ.— Էթէ այր
որ բնոց անտոնոյ պղծիցի, և յետ...

162.— Էջ 172 ր.— Յաղագս դատ.
հաւմեկոյ սպանութեանց.— Էթէ որ ի
քահանայից յուզոջ գիպեցի, և առա-
ջակք...

163.— Էջ 173 ա.— Յաղագս դատ.
այսահարաց եւ այլ խելարափայ սպա-
նութեան.— Էթէ ուրուք ի գիւհարեյ
իւրում մարդ սպանեալ...

164.— Էջ 173 ա.— Յաղագս դա-
տաստանաց հաւմեկոյ եւ այլոց ակամա
ուզումութեանց.— Էթէ որ ի քահանայից
արքէ զանդաստան իւր, կամ զպարտէզ...

165.— Էջ 174 ր.— Յաղագս դա-
տաստանաց ակամա սպանութեանց.— Իսկ որ ի
պատերազմունս մահ գործեն...

166.— Էջ 175 ա.— Յաղագս բա-
ժանման ուղւոյ.— Որդիք որ ոչ հնազան-
դին ծնողաց իւրոց, որ ինչ և...

167.— Էջ 175 ա.— Յաղագս դատ.

նեքինեաց եւ մարմնազեղեաց.— Էթէ որ
նեքիքինի իցէ, կամ մարմնազեղծ, եւ
կեցիք...

168.— Էջ 175 ր.— Յաղագս դատ.
որ ուսէ ի սեղոյ.— Էթէ որ ուսէ ի տե-
ղոյ, տացէ...

169.— Էջ 175 ր.— Յաղագս դա-
տաստան հրդեհից.— Էթէ որ հրդեհիցէ
զարդար վաստակս, տուեցի...

170.— Էջ 175 ր.— Յաղագս դատ.
յափառակոյ սուրեպատուաց.— Արուես-
տաւորք որ յափշտակեն զինչս այլոց...

171.— Էջ 175 ր.— Յաղագս դատ.
բաժանման մատակցութեան ուսեցեյ եւ
դասեց.— Էթէ որ վախճանի և ունիցի
ուսանբա և դասերս, զինչս ծնողացն...

172.— Էջ 177 ր.— Վասն դատ. րե-
որոց ժամանակաց ժառանգս համարելի
և զծնունդ.— Հային օրինադրութիւն և
կանոնական հրամանն ղեկարեալ...

173.— Էջ 178 ա.— Յաղագս դատ.
հաւմեկեկոյ զօրակոնաց.— Էթէ պատահի
հաշմ լինել զառակ, Էթէ բնաւ չունել...

174.— Էջ 179 ա.— Յաղագս դա-
տաստանաց կատակ.— Եւ կտակ լիցի որ-
պէս ուսուցանեն կանոնք, ղկնի. գ...

175.— Էջ 179 ր.— Յաղագս դատ.
րե որպէս արման և զմեղեկոցն առնել.—
Եւ թէ ի միտսին բազում ժամանակ բը-
նակեալ իցեն...

176.— Էջ 181 ա.— Յաղագս դա-
տաստանաց վախտաց նենգութեան.— Էթէ
որ գիւր ինչ զարատաւորն տայ բն-
կերի...

177.— Էջ 182 ա.— Յաղագս դա-
տաստանաց սուս վկայից.— Էթէ որ եր-
թայ տուս վկայ, և ընկենու գորք...

178.— Էջ 182 ա.— Յաղագս դատա-
տան կուսանի եւ երկակի.— Իսկ որ մին
կուսանէ և մին...

179.— Էջ 182 ր.— Յաղագս դատ.
խոսեցեալ կանանց.— Իսկ թէ խոսեցի
կին և հաստատեալ իցէ քահանային...

180.— Էջ 183 ա.— Յաղագս դա-
տաստանաց արխածեաց արանց եւ կու-
սանց.— Կին կամ այր զառապին, կամ
ախտածեալ...

181.— Էջ 183 ա.— Մաղազս դաստանաց ուրկաց, բորոսաց, կալաց, կուրաց, խից, համեց, ամուսնացից եւ ոչ.— *Եւ զայսոցիկ, այժմ...*

182.— Էջ 184 բ.— Մաղազս դաստանաց խօսեցեալ կանանց այս այլսզլի.— *Եթէ ումք խօսեալ է կին Նախքան չմտանել աղջկանն չար գործքն յայտնեցան...*

183.— Էջ 185 ա.— Մաղազս դաստանի սլալոց պսակաց.— *Տղայոց պրսակ մի՛ որ իշխեսցէ դնել, մինչեւ ի չափ...*

184.— Էջ 185 բ.— Մաղազս դաստանի մօր կարամբ սնեալ իցեն.— *Որ միոյ մօր կաթամբ սնեալ...*

185.— Էջ 185 բ.— Մաղազս դաստանի վոխոյաց զսահման.— *Որ զսահմանս յախտակէ զընկերին, որպիսի ինչ է...*

186.— Էջ 186 ա.— Մաղազս դաստանաց կնանկանից.— *Եթէ որ զկին թողէ զորդեաց մայր, առանց բանի պոռնկութեան...*

187.— Էջ 187 ա.— Մաղազս դաստանի կինն որ արար և աւուր յաւատնեաց, և այլն նանգէ վասն...

188.— Էջ 188 ա.— Մաղազս դաստանի կանանց, որ զսահմանս իրենց քուրս.— *Եթէ կին որ յառնէ կրակէ կայսին և անդրէն յայր իւր տացեն...*

189.— Էջ 189 ա.— Մաղազս դաստանաց առեւտնեաց.— *Որ և առեւտն գրաւ առնեն, կայսին զկինն, և անդրէն ցնայր...*

190.— Էջ 190 ա.— Մաղազս դաստանաց առաջ երիցանց — *Քահանայք զհաճախութեամբ մի՛ հակառակեցին ընդ միմ...*

191.— Էջ 190 ա.— Մաղազս դաստանաց հանձնայից եւ միջ ժողովրդեան.— *Եւ ժողովրդականք մի հրապարակեն ի...*

192.— Էջ 190 բ.— Մաղազս դաստանաց սպասաւորելոց.— *Պաշտօն և պատարագիք և սպասք սրբոյ եկեղեցւոյն...*

193.— Էջ 191 բ.— Մաղազս դաստանաց

վանաց ժողովրդեանն եւ եկեղեցեաց.— *Կամ եղև ինձ և յաղազս այսոցիկ սահմանք ինչ գրեի...*

194.— Էջ 192 ա.— Մաղազս դաստանի յիշատակի նկատելոց.— *Ի յիշատակի նշնեցելոցն յիշատանեաց նոցա, որ ինչ...*

195.— Էջ 193 ա.— Մաղազս դաստանի բանադրելոց.— *Ժողովրդականք որ յաղազս պէս պէս սխալանաց ինչ բանադրեալ...*

196.— Էջ 193 բ.— Մաղազս դաստանաց վախոյաց զգրուս լեկեղեցոյ.— *Նոր եպիսկոպոսունք մի՛ իշխեսցեն զգրուն եկեղեցոյ վախի, և խախտել...*

197.— Էջ 194 ա.— Մաղազս դաստանաց զերիցոց առանց եւ կանանց.— *Որովմ վասն մեղաց միւրոց աշխարհս զերեցաւ, բազում արք...*

198.— Էջ 195 ա.— Մաղազս դաստանաց եկեղեցոյ ժողովուրդաց.— *Եթէ այր որ կամ կին ի սրբոյ եկեղեցոյ անորդի մտցի...*

199.— Էջ 196 բ.— Մաղազս դաստանաց հանց բանաւորից.— *Ազատք յորմամ զիրեանց զերի և զմարդ բաւանեն, յայտք չարակնութեամբ առնեն...*

200.— Էջ 197 բ.— Մաղազս դաստանաց վանոց.— *Ոմանք տանուաւարք և ազատք, ի վանոց միւրախաւնութիւն...*

201.— Էջ 198 ա.— Մաղազս դաստանաց սկաւորելոց.— *Ոմանք ի տկարանոցս իշխանութիւն առնեն և հարկ...*

202.— Էջ 198 բ.— Մաղազս դաստանաց իջտանաց ի վանորոց.— *Ոմանք ազատ և հեծեալք որ ի գեղօրեա...*

203.— Էջ 199 ա.— Մաղազս դաստանաց ամուսնութեան եւ բանխմութեան ազգականաց.— *Ձի որպէս առամենայն մեր անխոտակիցս հարկեցաք զըրել ի...*

204.— Էջ 203 ա.— Մաղազս դաստանաց երկ, քաւ օրինաց եւ կանոնաց

ուրպէս դուզին, եւ թէ ո՛չ որոց ներքի է եւ զորս բաժանելի.— Գիտելի է զի կանոնք հրամայէ, մի՛ ոք իշխեսցէ ինչա՛մու թիւն առնել...

205.— Էջ 207 ր.— Յաղագս դաստանաց նաւաց բեկելոց ի ծովու.— Եւ զնոսս բեկեալս ի ծովու մերձաւոր քաղաքն ձեռնաւ...

206.— Էջ 208 ա.— Յաղագս դաստանաց խորեղայից.— Եւ զի բազումք շրջին խաբէութեամբ, յանուն սրբոց եւ եկեղեցեաց վանաց...

207.— Էջ 208 ր.— Յաղագս դաստանաց զեղից նորոգապէս բնոցաց.— Յորժամ զառաջինն չիճեցի զիդ, չէ՛ հաստատուն րաժանումն հոգոյն...

208.— Էջ 209 ա.— Յաղագս դաստանն համբուն վանսոաց հասառութեան.— Վաճառք ամենայն հաստատին յորժամ որք վաճառենն ամենեցուն...

209.— Էջ 210 ա.— Յաղագս դաստանաց բաժնաց հարսանաց.— Յորժամ րաժանելին եղարարք ի միմեանց, եւ րաժանումն արասցին հայրենեաց, նախ...

210.— Էջ 210 ա.— Յաղագս դաստանն ի ձառէ անկելոյ եւ կամ բարի եկեղեցոյ մեծելոց.— Այլ որ յազգաս ի ձառէ անկեալ մարդոյ մեծելոյ...

211.— Էջ 211 ա.— Յաղագս դաստանն զոլոց ի վայս հանելոյ.— Այլ վասն զոլոց ի վայս հանելոյ էր հարցեալ, թէ այլ...

212.— Էջ 211 ր.— Յաղագս դաստանն սպանելոց ի կեկոյանեաց.— Այլ թէ լիցի մարդոյ քորի խեղական, կամ ձի՛ կից...

213.— Էջ 212 ա.— Յաղագս դաստանն ի հանապարհ եւ յայլ զործ առաւելաց եւ վնասելոց եւ սպանելոց.— Այլ վասն զմարդ ձանապարհ յղարկել ումեք...

214.— Էջ 212 ր.— Յաղագս դաստանն ուսուցողաց.— Ո՛չ է պարտ վարձու գմանկունն ուսուցանել ըստ կանոնի հրամանաց եթէ որք իցեն...

215.— Էջ 213 ա.— Յաղագս դաստանն արեւելոյ բնան.— Եւ զարեւելոյ

թեան բազումք անգիտանան զսահման առաջնորդաց...

216.— Էջ 213 ր.— Յաղագս դաստանն եկեղեցոյ եւ ռան բազանոց.— Զինչ զործ մարդոյ զաստուածապատուութիւն ձանեաք, ապա արժան է մարդոյս...

217.— Էջ 226 ր.— Յաղագս դաստանն երկ ու զոգ ու չիցէ իւր ի զործ առաւել.— Իսկ եթէ որ զորք զոր չիցէ իւր ի զործ իւր առաքէ, եւ անդ որոգայթի...

218.— Էջ 227 ա.— Յաղագս դաստանն վարձկանաց.— Այլ թէ վարձկան որ լինի եւ ասիցէ ցտանուտէր տանն, թէ առաքեալ զիս...

219.— Էջ 227 ր.— Յաղագս դաստանն եկեղեցի բնոցաց.— Այլ որ վասն հակառակ եկեղեցի չիճելոյ հարցեալ էր...

220.— Էջ 228 ր.— Յաղագս դաստանն ամսորելոց.— Արդ եթէ որ արժանաւոր աքսորանաց իցէ, որք միանգամ յեկեղեցական...

221.— Էջ 229 ա.— Յաղագս դաստանն ամսորելոյ քաղաւորի եւ ուր ընդ նովաւ.— Խազաւորք կարգեալք յայ. որպէս խորայելին յիւստուծոյ բարձրին...

222.— Էջ 229 ր.— Յաղագս դաստանն վնասողաց զկենդանիս ի հանելոյ զնոսս ի վնասեւ եւ կամ ոչ — Եթէ ի կենդանեաց ի սրբոց, կամ յանարբոց, մեծալ իցեն յանդաստան կամ յայգի...

223.— Էջ 230 ր.— Յաղագս դաստանն երկ չառ կամեւ եւ կամ ընդ խալ խորհուսցի ու զերիւար եւ անկեալ ի նմանե ու մեծցի, կամ բեկցի, եւ երկ այլ ինչ կենդանեաց, կամ միայն խաչիցի անպատեալ ի ճեսանել զոգ.— Եթէ կատարեալ որ իցէ եւ չար կամօք զործիցէ, եւ անկեալն մեծցի...

224.— Էջ 231 ր.— Յաղագս դաստանն եւ կամաւ սպանութեանց.— Եւ անկեալ սպանութիւն լինի բազմօրինակ...

225.— Էջ 233 ր.— Յաղագս դաստանն վնասողաց զնով.— Եթէ պա-

տանի ու մեք ջուր բերել առաջ, ի գործ ինչ կամ... :

226.— Էջ 234 ա.— Մաղազս դասասանաց բժեկաց.— *Յազուժք ի բժեկաց բազում փաստ գործեն զեղօք, կամ ի փարձել...*

227.— Էջ 235 ա.— Մաղազս ուր ի հաւրկեզմարդ բան յարկի եւ ման գործի.— *Եթէ որ գործ ի գործ ինչ հարկի առաքէ...*

228.— Էջ 235 ա.— Մաղազս մաւրազներոյ եւ մեակաց.— *Յազազս յայգեղործաց և այլոց հագործել գործնակն...*

229.— Էջ 235 բ.— Մաղազս հովուաց եւ անցի պանից.— *Եւ հովիւք և անկապանք ըստ սովորոյ թիան զաւտաց զանազանին ի վարձս...*

230.— Էջ 236 բ.— Մաղազս նուիրաց յեկեղեցի հով կամ ջուր, կամ այգի եւ ռուն.— *Եւ եթէ պատահի աւեր եկեղեցոյն յոր նուէրն եղև թէ ի վանս...*

231.— Էջ 237 ա.— Եւ վանատ բոս հրամանի բազաւորաց կարգեցին ի Բաղաւս, կամ ի Բաղաւս...

232.— Էջ 238 ա.— Մաղազս դրասն, բնույց առու եւստկանաց խաղախովաց.— *Արու եւստա որք ամենայն ըստ որում և իցեն արու եւստ...*

233.— Էջ 239 ա.— Վանոն վարձկանաց վնասույց գործի.— *Վարձկանք որք աւրանց գործիք վարեն, որպէս...*

234.— Էջ 239 ա.— Մաղազս դասասանաց դասասանի.— *Եւ զգատաստանս զատաստանի, այսպէս պարտիւք իմանալ...*

235.— Էջ 240 ա.— Մաղազս ուր աղու և անեկ ի ջուղացն.— *Ջրաղացոյանք փորձ լիցին արու եւստ ամենայն կազմաւոր...*

236.— Էջ 240 բ.— Մաղազս դասասանաց դերվար եւ կամ զայլ ինչ ջուրհանիս ի գործ կամ ի ջուր կամ սոմամայն յառա ի նեոն այլ առաւորաց եւ վնասելոց.— *Ձի եւ այս բազում անգամ պատահի լինել, սալ զերկվար, կամ զայլ աղցի պատ...*

237.— Էջ 241 բ.— Մաղազս դասասան անուանեալ հողաղբաւաց.— *Հո-*

ղաղբաւաց այժմ անուանեալ ո՛չ ի կանոնական հրամանաց, զի կանոնք...

238.— Էջ 243 ա.— Մաղազս դասասան սահմանաց.— *Եւ սահմանք զաստաց յերամբք և զհտոք...*

239.— Էջ 243 ա.— Մաղազս դասասանաց ալտահարաց անասնոց.— *Այսահարոյ թիւն յանասունս գտեալ, ո՛չ ինքեանց...*

ԽՐԱՏ ԼԱՍԱՐԱԿԱՆ ՔՐԻՍՏՈՆԵԿՑ ՅՈՎՀԱՆՆԵՒ ՎՐԻ ԵՋՆԿԱՅՈՅ

240.— Էջ 247 ա.— Նախարան.— *Ամենազաւր թագաւորին մերոյ Քի եւ բարերար փրկչին հաւատարիմ ծառայք, զնեալք և ազատեալք...*

241.— Էջ 249 բ.— Մաղազս հաւատ.— *Նախ պարտ է իմանալ եթէ զինչ է քրիստոնէութիւն և զինչ է հաւատ քրիստոնէութեան, և արդ զիտելի է...*

242.— Էջ 253 բ.— Մաղազս մկրտութեան.— *Արդ քրիստոնէութեան սկիզբն և պիտի մկրտութեան որ կնունք ասի աշխարհի բառով, իւր թէ...*

243.— Էջ 255 բ.— Մաղազս քեռու զպալայ սնուցանեն.— *Արքայ թեմաք և անարատութեամբ սնուցանեն քրիստոնեայնք զի բեանց զառական եւ զգոյն կենան...*

244.— Էջ 257 բ.— Մաղազս պառկելի եւ խառ ամուսնութեան.— *Եւ արդ ո՛րք այսպէս սրբութեամբ սնանին և յինի կարճ տղայն, մի տարոյ, փեսացու է և աղջիկն, մզ...*

245.— Էջ 258 բ.— Վանոն սրհաւցն.— *Եթէ ազգականք ամուսնանան, զինչ արապուք, Բակիկ արժան է ի միմեանց, և ծանր ապաշխարութիւն զնել ի վերայ զի այն չէ ամուսնութիւն, այլ յարակոյ պոռնկութիւն և անթիւք արարչին...*

246.— Էջ 258 բ.— Սուրբ հայրապետաց.— *Եթէ որ տոնու կին ի մերձաւորէն իւրմէ, մինչև ի վեցերորդն և յեօթներորդն նշովեալ եղիցին, և մեկնեալսն ի միմեանց առաջնորդին...*

247.— Էջ 261 ր.— Յաղագս ճնու-
րեմն.— Քրիստոնեայք մի՛ անկցին յախտ
չնու թեան, և մի չունք և պոռնիկք կո-
չեցին, և թէ զինչ է...

248.— Էջ 265 ա.— Յաղագս եղ-
ման.— Ուրեքորդ բան կանոնական, որ
չէ պարտ քրիստոնէին երգելու սո՛ւտ,
կամ իրաւ դի...

249.— Էջ 266 ր.— Յաղագս սուս
վկայից.— Խնեքորդ կանոն գրեմք վա-
սրն այնպիսի որք անաստուածաբար սուտ
վկայութիւն տան...

250.— Էջ 267 ա.— Յաղագս յիւրոց-
նասուաց.— Տառնեքորդ կանոն գրեմք
վասն աշից և մեծ և զատն և զարհու-
րելի մեղացն, որ ասի յիշոցք զեղջուկ
բառով...

251.— Էջ 269 ր.— Յաղագս աշե-
լուրեմն.— Տառն և միեքորդ բան գրեմք
կանոնական, որ չէ՛ պարտ որ քրիստո-
նէին զիրար առնեն...

252.— Էջ 272 ր.— Յաղագս սիրոյ.—
Եւ է ասալին պատուիրան սէ՛րն, և
ի համարս կանոնաց, ժր. զոր ի հին օ-
րէնքն Մովսէսի...

253.— Էջ 274 ր.— Յաղագս յա-
լատիկ.— Եւ պարտ է քրիստոնէիցն
յաւաքն, գ. հետ աղօթք տանել, ի յու-
սանայ առաւօտուն...

254.— Էջ 276 ր.— Յաղագս խոս-
տովանութեան.— Տառնուորս կանոն գր-
եմք վասն խոստովանութեան, որ մեզ
յկատու ծոյ մեծ բարի պարգեւք է, և հո-
գոց...

255.— Էջ 278 ա.— Յաղագս հա-
լուղ աստուղ.— Պարտ է քրիստոնէից որ
յամեն, ի. որ հետ մի հաղորդեցին. գ.
որ սուրբ կենա՛ յանկողնոյ եւ հաղոր-
դեցի...

256.— Էջ 279 ա.— Յաղագս ողոր-
մութեան.— Ողորմութիւն արարէք աղ-
քատաց և կարոտելոց, զի ողորմածացն
է յարք...

257.— Էջ 279 ր.— Յաղագս պա-
նոց.— Եւ զպահն սուրբ և անարատ
պարտ է պահել քրիստոնէից, զի որք
պահեցին սրբութեամբ արդարացան...

258.— Էջ 281 ր.— Վասն անդաճ
անկելոյ.— Այլ և այս օրէնք է քրիս-
տոնէից զի յորժամ հասանի նմայ հիւան-
դութիւն, յետ երից աւուրց լինելոյ հի-
ւանդ...

259.— Էջ 281 ր.— Յաղագս ոչ առ-
նելոյ սուք մեռելոյն, զմեռեալն յուսացն.—
Դարձեալ ի վերայ ամենայնի գրեմք եւ
զայս կանոնքս հաստատութեամբ, զի
որպէս...

260.— Էջ 283 ա.— Սահակա՛ կա-
նոն.— Պարտ է քառասունք կատարել
մեռելոյն, զի առաքելական հրամանք է
և ուսանող...

261.— Էջ 283 ր.— Սբբոյն Սահա-
կայ՝ վասն քանակայից.— Խորհրդական
են նուէրք ամենայն և բնծայքն, զոր
տան քանակայիցն, զոր ի նուա՛ն Աստ-
ուած...

262.— Էջ 284 ա.— Սբբոյն Բա-
սիլ կանոնի հոգեկան.— Եթէ ոք արգել-
ցէ զպատիւ քահանային, զերիկամ,
զմորթի, կամ զայլ հասն...

263.— Էջ 284 ր.— Կանոն յաղագս
համակայից.— Եւս գրելոյ զհասարա-
կաց քրիստոնէից կանոն, եւ այժմ դի-
ցուք զքահանայիցն, իսկ արժան է զը-
նկ իսկ դրանս. թէ ո՛րք են արժանի
քահանայութեան. Բառաբանական կանո-
նաց.— Սբբոյն Բարսեղի կանոնն եւն. եւն.:

264.— Էջ 300 ա.— Կանոն Թադե-
ոսի յաղագս եպիսկոպոսացն.— Դարձեալ
սր առաքելին Թադէոս ասէ. արժան է եւ
պիսկոպոսին ձեռնադրել քահանայ երե-
սուն ամաց...

265.— Էջ 320 ր.— Կանոն երկուրդ
նիկիական, զոր եղին. յժր. հայրեն կրկնու-
րանելով կարն ի կարեոյ զլուս հարիւր և
ասանուչոս.— Ո՛ր է պարտ զկրճատեալսն
և զնեքսիւնի արարաւ, ի վիճակ քահանա-
յութեան յատա՛ջ ամել...

266.— Էջ 332 ր.— Վս զգուճու-
րեամբ սպասաւորելոյ սուրբ խորհուրդն.—
Եւ տխմարութեամբ ճապաղէ ի սուրբ
խորհրդոյն ի վերայ սեղանոյն, և ինչ ի
վայր...

267.— Էջ 341 ա.— Վս սր պատա-

բուլղին.— Որ անգլէս մկանկ զինով կամ
նայալով պատարագէ, զանօթն և զսկէ...:

268.— Էջ 342 ր.— Վասն հալոյ
ալոյ.— Որ վասն ռիտ թիւան չտայ հա-
ղորդ հիւանդին, լուծի, իսկ որ ի պա-
տարագին ձայնեն, և նա ոչ կնքէ զբանն
և երթայ...:

269.— Էջ 343 —. Վս պեպիս հոս-
մանց ախից որ ընդ քունն լինին, և ընդ
արթուն.— Որ ընդ արուի և ընդ անա-
նայ խառնակութեամբ հոսի. Կ. օր, և...:

270.— Էջ 344 ա.— Վս զեղփի քա-
նանայից.— Քանանայ որ զիմանս՝ ան-
կողինն առանց միբանայոյ ի կինն ի ր.
Կ. օր կարգ, և...:

271.— Էջ 345 ր.— Վս մանկանց
որ զան ի քանանայութիւն.— Որ ընդ պա-
տարուածս երկրի չնայ, ի քանանայու-
թիւն մի կոչուցի...:

272.— Էջ 346 ր.— Կանոնի ժողո-
վածոյ վասն զանգան ախից.— Վասն
զերկոց մի երդնույ, այլ զնով հանել...:

273.— Էջ 353 ա.— Պատմութիւն
Ասանթի գոր խսեցաւ.— Եւ եղև յա-
մին յառաջնու մի և թն ամաց լիտ թիւանց
յառնանն յառաջնու մի, որ օր հինգ էր
ամայն...:

274.— Էջ 384 ր.— Արճնութիւն
խոսովանութեան Ասանթի.— Մեղայ ար
և առաջի քո բազում յանցեայ եւ Ասա-
նեթ զուտոր Պիտաբիլի քրմին Արկ
քաղաքին...:

275.— Էջ 385 ր.— Ալլափոխութիւն.—
Միշէ և եկն Յովսէփ զօրաւորն Աստուծոյ,
նայ ինքն իջոյց զիս ի զօրութենէ իմմէ...:

276.— Էջ 421.— Կանոնի եւ սահ-
մանի, զոր եղին առակեցին Քրիստոսի ի
սուրբ Եկեղեցիս, յեւ վերանայոյ Տեսն
ժողովեալ ի վերնառուն.— Կարգեցին
ստափեալքն և եղին հաստատութեամբ
կիւլ յարմար յաղաթս կան և...:

277.— Էջ 430 ա.— Քաղաք և շի-
նովն.— Ամասիա թագաւորն զՄոսի չին-
եաց Սիւսայ թագաւորն զԲաբելոն չին-
եաց Վնոն թագաւորն զՎարդանկերան չին-
եաց...:

278.— Էջ 433 ա.— տարբեր և ան-
վարժ գրչէ, հազիւ երկու սինակ.—

Ալլուեսալիւ.— Թագաւոր մի կազմեաց
սեղան զհապանաց և առեալ մագաղթացն,
զկաշին եղին...:

279.— Էջ 439, որ կը կազմէ վեր-
ջին ցեղակեր թերթը, զրեթէ անընթե-
նելի՝

... Միլիի Աւրաին, չարաշուք Սուր-
աւնն որդին... ցեղաւորն լիամեղի եւ
ազգաւորն Համարացոց, եկեալ ի վերայ
հրանգից՝ զերամաքուր աթոռոյն հայոց
մեծաց Որ. Գրիգորի Լուսաւորչին, եւ
զեղեկին Հոռմկա՝ կոչելոյ, և պաշարեաց
զնա՝ և վարեաց ի զերութիւն զՀայրա-
պետն մեր զՏէր Ասեփանոս, կալիսկոյու-
սալ և քանանայի ք...:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՆԻՐՈՒԹԻՒՆՔ՝ րազմազան,

Ա.— Էջ 3՝ Դատաստանագրքի զըր-
չէն.— Զգծող սորայ զնուստ և զեռա-
թչաւս մեղապարտ Միկայիլ անարժան
զալլու, յիշեցէք ի Քս Ած. և մի ողոր-
մայի արման արարէք. և ձեզ ողորմեցի
Տէրն ամէն: Դրեցաւ ի թվին. ԽՀԷ
(= 1629), ի վայելումն Տէր Յովնանէս
հանանային:

Բ.— Էջ 49 ր.— Յիշատակարան
որ վաղապետն որ զայս գիրքս ասաց
(քննարկին).— Հանդերձեալ հմք զրիկ
զգիրքս զատաստանիս, յառաջ գրեմք...:

Գ.— Էջ 351 ր.— Անմեղադիր լե-
րուր ու ընթերցողքս այսմ գրի խոչորու-
թեան և սխալանայն անմեղադիր լերուր
(այսպէս). զի խիստ ատորեալ գրեցի
զայս մէկ տետրս, որ զօրինակ կուտա-
նէին, թէղով տղէկ ու վատ աւարտ հա-
սաք յօրինակին, թողութիւն արարէք,
զի որս կերակի էր որ գրեցի և սիրտս
ի վրայ չէր. անոր՝ համար այս մէկ
տետր գիրն այսպէս եղև. վասն Աստու-
ծոյ սիրուն համար, մէկ հայր մեղայ մի
հրամայեցէք, գրի գրողիս՝ Միկայիլ: Ամէն:

Դ.— Էջ 437 ա, վերջին գրչէ՝ թը-
վին ԽՀՆԲ: (= 1703) ամին գնացանք ի
Տարսուն քաղաքէս Տէր Պալոս և Տէր Սար-
գիսն. եկաւ րազմաժ ձուկ ի Իհկտեմբերի
ամայն. ի. օրն կիրակի, այնչափ եկաւ
որ երկու շ թիւ կուր:

և. — Նոյն անդ՝ ԹճՆԴԻ (— 1705) ամին մեծ հրաշ եղաւ ի Աստուայ մեծ քաղաքին, յայնչափ ձուկ եղաւ որ յիարան. և. դրամ տվին:

Զ. — Նոյն անդ՝ Լս մեղատոր անարժան Տեւ Աստուածասուրբի որդի, քահանայ եղայ, Ս. Աստուածածնայ եկեղեցուն, որ միայն անուն ունիմ, Տեւ Թորոս, զորձափ հետ իմ. թվին ԹճՉԴ (— 1735) ամին, Ս. Թորոսի կիրակին: Այնչափ Նեղ ժամանակ էր, որ... սիրտ իմ ոչ էր քաշալի, այլ Աստուած ոչ հանցէ զիս արտաք...:

Է. — Անժառ թերթի մը վրայ, նո-

սրդիր, սկիզբը պատահ. — . . . Զի զուծնար մն փրկիչ, Մարիամ սուրբ, յերզու անտից իմոց բուժիչ, Քաղցրանուագ և արժանաւոր զերզու ոգեալ ի Սիմեոնէ Սրբազան Կաթողիկոս. և նարթեանս ընծայեալ ի նոյնրակէ Սրբոյ երեսադեմի, ի Պողոս Արեղայէս. առ յարգելի և բանասէր ի Տեւ Թեոփորոս սրբակրօն և երիցագոյն քանանայի, և եղաւ որ իմոյ սիրտոտի՝ որ ի քաղաքս Աստուայ բնակողի, ի թուոյն հաղար երկերի, ի և քառանբրորդի, (— 1791), և Մայիսի իննբրորդի, ի վերայ Սրբոս նոյ Աստուածածնի, իմոյս յարկի պաշտպանի. . . :

37. — ԳԱՆՁԱՐԱՆ

Հին թիւ՝ չունի

ԳԺԺ. — 1380

ԹՈՒՎԹԻՔ՝ 82 (— 164 էջ). — Մեռնութիւն՝ 15 × 10 × 2 սնդ. — ԳՐԻԹԻՔԻՆ՝ միասին. — ՏՈՎԻՔ՝ 20, երեմե աւելի կամ պակաս. — ՆԻԻԹ՝ հասարակ բույր. — ԿԱԶՄ՝ սեւ կաշեպաշտ, խաւաբաշտայ, երեսներուն վրայ ծուլկեայ ճաղումներ. — ՄԱՐԿԱՆԱԿԱՆԱԿ՝ զուգար, չկան. — ՀԱՆԴԱՄԱՐԱՆ՝ լաւ միայն կողմին կանակը մատուր յնաստում. — ԳԱՏԱՐԻ ԹՈՒՎԹԻՔ՝ մէյ մէկ բերք, սկիզբն ու վերջը. — ԳԻՎ՝ բարչիկի գոյն մերանով մանրիկ բոլորգիւր, — ՎԵՐԿԱՆԱԿ՝ հասարակ բոլորգիւր, երեմե կարմրով. — ՍԿԶԻՆԱՏԱՐ՝ սովորական երկարագիւր, կարմրով, ինչպես բոլոր համարապարտներ. — ԼՈՒՍԱՆՏԱՆԱԿ՝ ԼՈՒՍԱՆԱԿ և ՆԱԿ՝ չկան:

ԳԻՎ՝ Ասեփանոս քահանայ. — ՍԱՅՈՒՐ՝ անձնօր, հաւանաբար գրիչ. — ԺԱՄԱՆԱԿ՝ ՊԵՐ՝ ? (+ 551) — 1380 ? — Տե՛ւ, ի

անյայտ, Հալէպ: Չեռագիրս սեպհակահուրթիւն և հանգուցեալ Սահակ ա. քնյ. Շանկեթիւանի ժառանգորդներուն, Հալէպ:

Մատենան է Գանձարան թղթեայ, փոքրագիր, որ կը բովանդակէ՝

1. — էջ 1. — Ցանկ. — Յառաջարկութիւն սր պրոցս որ ասի ցանկ, Համառօտ Տօնացոյց մըն է, տարուան տառներկու ամիսներու վրայ բաժնուած:

2. — էջ 37. — Շարականաց Ձայնաւոր. — Երգեցէ՛ք որդիք սրտնի Այսաւր լրցաւ խոստ: Հրաշափառ Մշնդուս. . . :

3. — էջ 83՝ սկիզբը պակասաւոր, յայտնի է սակայն որ այս զուրիւր կը խօսի փալառութեանց մասին. — Երկրորդ բնութեամբ երկարք լինին. յորժամ ձայնաւորքն ըստ ձգտման առնանիցին, և ձգտումն ձայնաւորագն լինի:

*) Ներկայ 37, 38, 39, 40 և 41 թիւ ձեռագրերը մեր տրամադրութեան տակ գրուած են վերջին պահուն միայն՝ երբ մեր ծագակի Բ. Հատորը ամբողջովին խմբագրուած էր:

յորժամ գինի ձայնաւ որացն, կիտաւայնք իցին, որ գոն, սէ՛ր, հա՛ւ... Յապապս սոսի փապապս քնան: Սոսի փապապս թիւն կրկին եղանակաւ լինի: Բնու թեամբ եւ զրու թեամբ, բնու թեամբ է կրկին: Եւ իսկ յորժամ ձայնաւ որքն ինքն հանք յանգիցին ոչ ոսեկոյ՝ րապաւայնս ի միասին, եւ ոչ իցեն երկրորդաւ որ գոն, ո՛ր, մի՛, նա՛, է՛, ո՛ւ երկրորդ՝ յորժամ ձայնաւ որքն րաւ անփութման առնանիցին, եւ ամփութման ձայնաւ որացն լինի, յորժամ միում յանաւայնիցն հանգիպիցին, ո՛ր գոն հա՛ւ, ո՛ղ: Իսկ զրու թեամբ է, յորժամ բնու թեամբ երկարին, որք եւ րաւ երկրորդին, ձայնաւ որի հանգիպիցին...

4.— Էջ 89.— Սրբասուցութիւններ կարգաւ.— Բազմութիւնք հրէշակապ եւ զաւրաց երկնաւ որաց... Սր վերսնունդաւ ի կարս հրաւիրութս... Սր է որպէս սէր կատարած... Հրէշակային կարգաւ որու թեամբ լըցեր... Վասն յիշատակի հանգուցիւրցն, բնկալ... Սրբութիւն սրբոց, մեծ եւ եւ աշուոր... :

5.— Էջ 92.— Տալ՝ անծանոթ հեղինակէ.

Ի պրպոյնս հասցէ, վարդենու րարեւ.
Կայ եղե գարուն եկի բեղ երեւ,
Կամիմ որ բոյն զենեմ քաթրին ներքեւ,
Հասուն իմա կարգաւ իմ զարի վարից.—

Տուր ինձ տեղ կենայաւ, այ իմ վարդենի,
Կարմիր ենմակ գեղին գոյն բոճենի,
Կամ իմանեմ ձգիտ, եզրայր սիրելի,
Գիշեր ցարեկ կալն իմ տալ եւ մեղեթից.

Սեք սէր ունինք իրար անքաղ անբաժին,
Եւ իր հասուն կարտաւ, ինքն իմ ձայնին,
Եզրայր ինձ նոր աղէք, իմ յարած լեզուն,
Թէ չէ եւ կու մեռնիմ, կարտաւ վարդին:

Իմ լեզուց(ս) չորացաւ ի շատ կանչելուս,
Ոչկու լոյս չմտայ ի բեղ նշանիս,
Սիրտ թառամեցաւ եյն եկաւ հոգոս:

6.— Էջ 94.— ՅԵՆԱՆԱԿԱՐԱՆ.—

Ողբիս հայոց թրականին, կրկին քառակուսի (— 1380) հարիւրին, եւ թանառան երկուս ամին զրեցաւ զանաւ ածային:

Լեւոնարան խորհրդոյ լին, պրաւ իսկ չորրորդ զոր կարգիցին, սր առաքեալքն անեղ րանին, րա սր հոգոյն քաղցր հրամանին:

Եւ իսկ Սասթիւս երգ հոգեյին՝ ապա Սարկոս պատուար րէսին, յետոյ Վուկաս, սրն յարութի, հուսկ Սոհաննէս հնազանդ հոգին:

Քառակերպան սր աթոռին, սոթո՛ հանգոյն ամեննին, մա՛րդ եւ առի՛ ծիցո՛յ արժութն, հանգիստ կամաց սեւ արտաշին:

Սարկոս յատուկ Սասթիւսին, առիւծըն արի առիւ Սարկոսին, Վուկաս հերկոյ նման եղին, Սոհան սպապոյ յանկ արժութին:

Դարձեալ չորրորդ զետն եղեմին, որ ի զրախաւն անհատ րըցիին, Փիտեւ, Իեհոն րնց ճիգրիսին, եւ ի փրատէսն սաստկացին:

Վհանս նման Սասթիւսին, Ջհոն քաղցատ սր Սարկոսին, Դեկլաթ Քովարսն Վուկասին, եւ ի փրատէսն Սոհանին:

Ոչ եւ չորրորդ կողմ աշխարհին, ր չորս տարոյ եղանակին, քառից նիւթոյն որ յաշխարհի, ի զէպ սոցա՝ օրինակին:

Դարձեալ չորրորդ վարք մարմնաւ լին, արիութի րնց խոհմին, արդասութի րնց ողջախոհին, սոցա՝ պատկան ամեննին:

Իսկ քառանկիւն թեւ սր խաչին, յար եւ նման ամեննին, քանգի խաչեալ ածողին, անմեկնելի կացեալ ի սմին:

Դարձեալ խորհուրդ կա՛ւ աստ խորին, զոր ցուցանէ մեծն Լեւոնին, համարարատ զոյգ խորանին, պեղեցկապէս կարգեալ ի մին:

Յառաջ խորանն ածային, եղակաւ սոց անմատչելին, երանկ եւ գոյնըն ծիրանին, ամենակալ թաղատ որին:

Եւ րոյր փակք անվարձանին, ամենագոր մեծ արքային, եւ երեք աւան երրեակ անձինն մի տրութեան ածային:

Երկրորդ խորանն եւ երրորդին, համակ կանաչ ամեննին, րզնրեւտակապ

կեանքն անմարմին, գոր ցուցանել ան-
վախճանին:

Իյուխ և տրաուն սիրամարգին,
ասկեփեսաւոյ զոյն ըզգոնին, գանապա-
կան ընու թին նոցին, և ճանաչումն ա-
սասուն:

Իսկ զունայ սեաւ երկուստին,
զի տրամութի ունին կրկին, մինքն
մարդկան մեղաւորին և մինն ըստոր անկ-
եայ դասին:

Այլ և ձրնասն ի սեղանին, իմաս-
տութի սր ճաշակին, ոպ ընտրեալքն
ծային, սեղանոյ տն միշտ ճարակն:

Դարձեալ առգուք զարմաւ հնին, ըզ-
բարձրացեալ փառքն նոցին և որ կրկ-
նեայ են ի սասորին, զի և զմիջինս յու-
սասորին:

Զորորոյ խորանն զրախտն եղեմին,
չորս սին ճքն տիպ չորս տարիսին, սեաւ
ղոյն մաշկեակ նախնի մարդին, և կամ
խորհուրդն ծածկեայ խորին:

Հինգ խորանն է տապանն նոյին,
և վեցերորդն արբանձմին, կարմիրն ար-
եան կենարարին, գոր պատարագ նո-
ցունց ցուցին:

Արինչև գայս վայր խաչն էր ձաճուկ,
մէջ խորանացն ամենեւին, աստ յայտնե-
ցաւ Արբանձմին, ի Սարեկա՝ զհնաման
խոյն:

Այլ և ի սեաւ ձառք միթնին, նա-
հապետացն յերկար ամին, և զյուսաւոր
վարքս նոցին, աստ առակեայ նըչա-
նակին:

Նոյնպէս հրորոց զոյն չուչանին
ուպտակն ըզպարգամիտրս նոցին, զնամ-
բերութին վարուց զեղին, և կարմր-
յութի թափ և արին:

Իսկն է խորանն Առվսնին, գոր
սր սրբորոց առձայնէին, ութն խորա-
նքն արսաքին, միշտ թառութի չրկից
ազգին:

Կարմիր նուագն ըստ աւրինին,
կապոյտ և սեաւն լի անթերին, այլ և
արիւն անասնախն, սուղ մաքրութի մարմ-
նո նոցին:

Իսկ աղաներն յիսկ խորանին,
տիպ իմաստնոցն Լարակին, Առվսն Բե-

սու և ձերքքն չին, Բեկիկ, բնգ նզ-
իւրին:

Իս չորս կաթութն յիսկ խորանին,
պոռնիկ կանանցն յարինակին, որ է
Թամար ընդ Սեթուրին, Հրոսթ և մայր
Սողոմոնին:

Ի սմ սեղանն եղիւրսին, տիպ Մով-
սէսի, Ահարոնին, որք խեթկիչք չոր
թընամոյն, և զարութիք Լուսնիին:

Ի նքն խորան Սողոմոնին, տաճար
փառաց չին աւրինին, նորոց կապոյտն
ընդ սեաւ գունին, պայծառացեայ երգքն
կարմրին:

Դանգի գալուստ կենբարբին, մեր-
ձեայ սո զուրքս սեռանին, վասն այնու-
րիկ զոյն կարմրին, յաճախակէ գը-
րուշին:

Հաքն աքաղաք ի սմ գրքին, որ
սեռանոգք նըչանակին, որք կանխգոյն
մեզ պատմեցին, զձագումն յուստ առա-
ւասին:

Արն աքաղան որ է յեմին, նկա-
տոց մրտաւք տասն խորանին, սա Յով-
նանէս մեծ ամբողջին, և ձեռնագրոց Ած
բանին:

Իսկ տաս խորանն զեղեցկեցին, նա-
մաքատակ նոր սինին, պայծառ կար-
միրն ամենեւին, խաչն ի վերս ուրբ
սեղանին:

Ի սմ ձրկնորսքն նաքն առանձին,
առաքելոցքն բազմաթիւն, և մրտաբնոյք
միջամուխին, թարոգք խորացն ծածին:
Շնչեալք ի մի պարանոցին, ըզին
և նոր կառկարանին, կարմիր բերան և
ոտք նոցին, անդ զմարգեգութի պատ-
մեն բանին:

Դարձեալ բազում նաքն առանձին,
գոր ցուցանէ աստ ի չարին, զմանք կրո-
ցով գլխետոյս փորեն, տիպ յետն չոգեալ
աշակերտին:

Ամանք ի վայր գառք փորեն, որք
զերկրաւորս լեթ խորին, զմանք զգը-
յութն ի վեր պարգեն, զի զերկրաւորս
արձամարին:

Այլ և զմանք յերկու կողմին, ըզոր
սեղանն բարձեայ յուսին, նչան չրկից ին-
թանսին, կամ կոռնեկիւ Ղուկիանին:

Արք ըզյում նոր պատուիրանին, ի յուս բարձեայ յետ Գաթն, չարաբանաւ յիւրց մարմինն, միշտ ընդ նրմին թաղաւորեն:

Այ և փոքրիկ ոսկի հաւին, չորջրգնառովք տաս խորանին, տիպ հրեշտակացն որք անմարմին, աւետարեբք մարդկան ազգին:

Իսկ սեռաւ ազգաւն զերեսն ի յետ, նրչանակէ գազգն յիսաւին, որ ոչ կայան հաղորդութիւն, ընդ Յակոբա Խորաշինն:

Կամ ըզբազում սուտ տեսողին, որ էր որդի Նարեկորին, թէպէտ աւրճնէր փոխան նգովին, ոչ ինչ աւգտէր Խորաշինն:

Անի Աձ խորանն խորին, խորհուրդ վերին մեծ սիոնին, որ զարգարեայ փառաւ յերկին, նախ յիջանէ յերկիր ստորին:

Ի. և. դ. սիւնք խորանին, տիպ յերիցանց աշակերտին, խարխաւ մողովք սիւնքն յիշխանին, խոհակքն սր քաշաւորին:

Գարձեայ յերկինս տիպ խորոտին, երեսնաւորքն որ վաստակին, սիւնքն վախտուն խոհակքն հարիւր, զրմթաւ յարկք աւգո նմանին:

Արպէս յերկրի յեկեղեցին, իմաստութի և սր սրաին, առաւելուն և նրաւին, նոյնպէս յերկինս զանազանին:

Իսկ և փոկերըն խորանին, վերուստ ի վայր միջըն խոտնին, նրչան վերին և

յատորին, եկեղեցի որք միասցին:

Այս մեկնութիւն, ժ, խորանին, համաձայնից քաբարդին, չորրորդ զըլխոց համակարգին, ըստ Լուսերիս մեծ պատմագրին:

Արդ ևս նրաւստ անձն եղկելի, ձիք Ասեվաւոս մեկուց գերի, անուն ունիւմ Բանանալ, բայց զործով ևմ յոյժ աղտեղի:

Այ սատարըն ոստայնի, որ որս առնէ նա միջկի, տարեայ ի յորջ իւր կիւրակրի, բայց պիծակաց նա պատասի:

Այսպէս և ես նոյն օրինի, կամիւմ որսայ ինձ յաղելի, բայց թշնամին որ ի զաղտնի, զիս պատաստէ անրուսեղի:

7. — Էջ 111. — Առաւելակցն Կաւոննեբէրէ քաղաւածոյ մը. — Եւս կամ երէց որ ճշմարտութիւն ունիցի զմկրտութի. և վերջաւորն մկրտեցէ զնայ կամ զպղծեալան ամբարշտութի մկրտեցէ, անկցի եպսոթէ...:

8. — Էջ 131. — Գուհակոթիւն օղոյ՝ յարակից աղիւսակներով:

9. — Էջ 143. — Կրկնակ ամոց. — Այսպէս արա՛ւ, կայ զնաւաստարդի ամիսն և երբ. է. է. որ միա՛ւ կրկնակ է Հոռո՛ւ, կայ զՀոռո՛ւ և զիւր կրկնակն. երբ. է. է միա՛ւ, կրկնակ է Աւանոյ, Նոյնպէս և զայլսն արասցես...:

Եւ զանարման զրիչս յիշա՛ւ, և Աձ զձեզ յիշէ:

38. — ԱԻԵՏԱՐԱՆ

Էջն թիւ՝ 19

ՌՃՀԶ — 1727

ԹԻՒՆԻԹՔ՝ 262 (—524 էջ). — ԼԵՆՆՈՒԹԻՒՆ՝ 26 × 20 × 4 սնդոմ. — ԳՐԱԹԻՒՆ՝ երկսիւն. — ՏՈՎՔ՝ 21. — ՆԻՒԹ՝ ձայրէ ձայր լաւ յղկուած բնօրի բուլք, հասակեկ. — ԿԱԶԼՐ՝ ինկած ու կորսուած. — ԼՐԱԳԱՎԱԹԵԱՆՑ ՊԱՇՊԱՆԱԿՔ՝ չկան. — ԶԱՆԳԱՎԱԼՐԱՔ՝ կազմը ինկած ու կորսուած. խոնարհութիւնը քաւանցած առաջին

քերթերուն մէջ: Չորս աւետարաններն ալ ունին իրենց բովանդակութեան զանկը. եջերու ստորին լուսանկերուն վրայ կ'եսեւան համարաբարդի մտեւաբան համարանիշերը: Ակիւրքը կը պակսին Լուսերի առ Կարպիանոս գրած ծանոթագրութիւնը ու համաձայնակոն ճախտակները: Կը պակսի նոյնպէս խումանչիւր աւետարանի հա-

խաղաղութիւնը. իսկ ի վերջ մովնաննու Աւետարանին չեմբար շերտ կնոջն շնացելոյն մասը: ԳԱՏԱՐԿ ԹՈՒՎԹԻՔ՝ չկան. — ԳԻՎ՝ սեւ մեղանով մեծկակ բոլորգիր, ամբողջ հասորը միեւնոյն գրչութեամբ. — ՎԵՆՆԱ-ԳԻՎ՝ երկու խոյ, առաջին խորանին թակ. առաջինը համակ զարդագիր՝ մանուշակի կարմրով, իսկ երկրորդը կարմրագիւղ երկարագիր: Մարեոսի առեալաւորներն երկուսը վերնագրերը երկարագիր են՝ առաջինը լեզակազոյն, իսկ երկրորդը մանուշակի կարմիր. նոյնն է Գուկատու առեալաւորները՝ որուն երկուսը խոյը կարմրազոյն է. ինչպէս են մովնաննու Աւետարանին վերնագրերը, էջ 413 — ԱԶԵՆԱՏԱՐԿ բազմաթիւ, ոչ միայն չորս առեալաւորներուն սկիզբը, այլ եւ ամբողջ հասորին մէջ: Մասքեոսի սկզբնաւորը մեծկակ մարդագիր մըն է, նեղասկիւզ, սովորական ռոնով եւ ծաղկումով: Մարեոսիները՝ կնիկաւագիր է Գուկատները՝ վերապագիր, իսկ վերջին առեալաւորներն սկզբնաւոր բուսական սիրուն քրոչնագիր մ'է: Ներքին բոլոր սկզբնաւորներն ալ, առանց բացառութեան, մանուշակի կարմիր զարդագրեր ու բոչնագրեր են՝ միջակ արուեստով: Բոլոր համարները ունին կարմրագիւղ երկարագրեր. — ԱՌՈՒԱՆ-ՅԱԶԱՐԿ՝ ոչ միայն չորս խորաններուն կից, այլ եւ բովանդակ հասորին մէջ, սովորական ծաղկումներով, կարմիրի եւ լեզակազոյնի. — ԱՌՄԱՆ՝ չորս առեալաւորներուն սկիզբը: Առաջինը՝ էջ 7, լեզակազոյն յառակի վրայ, զանազան ձեւի ճեղքիկներու մանուշակազոյն երկրի մը մէջ, կոնաձեւ հոկառով, վրան զոյգ մը խաւալներ: Երկրորդը՝ էջ 157 աւելի ներդաւնակ է իր նուրբ զիւղերովը. կը ներկայացնէ սկզբոյն յառակ մը, սրաձեւ ճեղքիկներու վրայ բացուած շուրջաններու ցանցով մը: Երկրորդը, Գուկատներ, էջ 253, ունի կանաչ յառակ, կանաչ երկրի մէջ, ուր կ'երևան անուանեւ, երբեմն խաչանիւ մեծ ու պղծաբան երկրի վարդեակներ. վրան միակ ապաւնի մը: Զորուող խորանը ծովի զոյն յառակ ունի, զանազան չափի, ներմակով ու կարմրով խառն վարդեակներով. ու այս բո-

լորը պեղնագոյն եղբարագրի մը մէջ: Հոս ալ ապաւնին իր զոյգը չունի. — ՆԿԱՐԿ՝ երկու հաս միայն՝ Մասքեոս եւ Գուկատ խմբագիր առեալաւորներուն յառակ. կ'ենթադրեմ որ մնացեալ երկուքը վերցուած են իրենց ճեղքերէն: Երկուքն ալ ունին 17×12 սնով մեծութիւն, լեզակազոյն յառակի վրայ. ու թէև բնութեւն արեւակները ճին են, բայց ծաղկումը չափազանց անյայտ. — ՄԱՐԵՈՍԿԱՐԿ՝ չկան:

ԳԻՎ՝ Դաւիթ Բանանց. — ԱՏԱՅՈՒՎ՝ Մանեակի Կարակոս. — ՄԱՐԵՈՍԿԱՎ՝ ԹՃԶԶ (+551) = 1727. — ՏԵՎԻՎ՝ Մարաշ. — ԵՐԱՆԿԱՐԿ՝ գրչիք:

Ձեռագիրս մաս կը կազմէր Մարաշու երբեմնի նոսր համալսարանին, ան այժմ ի պահ կը մնայ Հայկաթի Ա. խաչ Ոչեղեցւոյ մէջ, Մարաշու եկեղեցական գոյներուն հետ:

Մատենա է Աւետարան, թղթեայ, անկազմ, մեծագիր է Նեղորուն:

ՅԻՇԱՏԱՐԿԱՐԹՈՒԹԻՆ՝ Հատ մը միայն:

Ա. — էջ 523 (Գլխաւոր յիշատակարան). — ԳՓՈՐՔ անբաժանելի է միասնական սր երրորդութիւն. Հաւր որդւոյն է հոգւոյն սրբոյն ամեն ճշմարտիւ ամենաւարդ իրկչին ան յի յանկ երկալ աւարտեցաւ ունոյ աւետեց արքայութիւն քառապատու պետարող սր աւետարանս ի յիւրկիրս Կերմանիկոյ, ի գեղաքաղաքս ի Ջերուն ընդ հայանեաւ սրբոյն Գրիգորի մերոյ Լուսաւորչին և սրբուհոյ ամեն օրհնեալ սր անուանին. և ճովաննու Կրպին. և սրբոյն Յակովբայ ՄՃԻՍԱՀԱՅԻՆ. և սր Հրեկպին և սրբոյն Պարսամայն նգնաւորին. և սրբն Սարգսի գորավարին և սրբոյն Թեոդորոսի զինաւորին և այլ ամ սրբութեցս որ աստ կան բարեխաւս և օգնական ամ քրիստոնէիցս ի թվին հայոց ԹՃԶԶ (=1727). ի Կղկ-սուրեն Սիւրիկեցոց Տէր Գրիգորին. և յԱռաջնորդութե մերոյ զաստի Տէր Պարսպեւ Վրդալի: Բայց գրեցաւ և ձագրեցաւ սա ձեռամբ անպիտան հոգիկ և փոշի կոխան ամի Դաւիթ Նուասար որ անուամբ:

հենց կոչի եւ գործովս ոչինչ. ի խնդրոյ բարխէր և չեզանցի մահախնի Կիրակոսին, որ ըստաճաւ ար աւետարանս արդար վաստակոցն և եղ յիշատակ ի դուռն սբ Գրիգոր Լուսաւորչին. Աղաչեմք զձեզ դասք քանչից յիշեցէք ի յաղաթս ձեր վմահեստի Կիրակոսն և զԿինակիցն վմարիւմ, և զձնաւորն վմարդակեան և զԽումամն, և զԼորայրքն զՏեւ Սարգիսն, և զՈվաննէս եւ զԿրպի եւ զՍահակն որ եղ յիշատակ մահախնի Կիրակոսն եւ Կինակից նորին ի դուռն սբ Լուսաւորչին:

Արդ հարք իմ եւ եղբարք զյուս ի գետին զնելոյ եւ Էրես ի մոխիր սուրբ զարչապարագ ձերոց աղերսեմ որք հանդիպիք սմա, յիշեցէք զսուպիտան հոգս Կալիք վրչիկս, և զԿինակից իմ զՍառայն և

զհայրն իմ զԱւեսիկն և զմայրն իմ զՍարգաթիսն և զպապն իմ զՆոյ հնյն և զմեծ մայրն իմ զՍարգաթիսն, և զեղբարքն իմ զՍարգաթիսն և զՆոյիկն եւ զգոստերքն իմ զՀոռոպսիմին և զԹաթիկն որ առ Աձ Ժուսեցան, և եղբարք որդիքն մեր զՆազարեթն, զԱւեսիկն, զՈվաննէսն և զամ արիւնաւեմք ազգականք իմ յիշեցէք ի Քս և որորմի ասացէք, եւ զձեզ որորմեացի ի միւսանգամ զայստեանն իւրոյ ամէն Հայր մեր, Նա և զուսուցիչքն յիշել մաղթեմ զՍառայնուն և զՏեւ Սարգիսն և զանարման որդիկս և զամ արիւնաւեմք ազգականս իմ, աղաչեմ, աղաչեմ յիշեցէք և որորմի ասացէք եւ ձեզ որորմեացի արն Քս ի միւսանգամ զայստեանն իւր ամէն Հայր մեր:

39 — ԱՒԵՏԱՐԱՆ

Հին թիւ՝ 18

1745 Էն յատա?

ԹԻՒՂԹՔ՝ 222 (— 444 էջ) — Մեծ Պիտիւն՝ 26 × 18 × 6 սնդմ. — ԳՐԻԹԻՒՆ՝ երկսին. — ՏՈՒՔ՝ 23. — ՆԻՒԹ՝ զեւ յիկում հասարակ քույր. — ԿԱԶՄ՝ արեւելեան, բազմակազոյն կաշեպատ վայելալ, աղիւն, երեսներուն վրայ գծադրական սիրուն ճաղումներով: Առաջին երեսին վրայ կ'երեւան արձաքեայ գունաւան ռնի 17 սիրուն փոքիկ խաչեր: Բեւեռի հետքերէն յայտնի կ'երեւայ որ նոյն խաչերէն 6-7 հաւ ինկած են ժամանակի բնութիւն, կապի կոնակին վրայ կ'երեւայ 7 × 5 1/2 սնդմ. մեծութեամբ հնաքիւ խաչ մը, չորս անկիւններ չորս աւետարանիչներու նկարներով. — ՄԱԴՆԱԿԱՅԻՆ ՊԱՆՈՒՄՔ՝ կան, երկուական թեր, սկիզբն ու վերջը, երկարալիւ, երկսին բնիւր եւ մեծալիւ Աւետարանի մը մասերով, որ կը բովանդակեն Ղուկասոս ժր. 10. Ի. 1 եւ իգ. 2 — իգ. 2 համարներ. — ՀԱՆԴԱՄԱՆՔ՝ նպատաւոր, մագալաթեայ թերթեր մասամբ հինցած: Սկիզբը կը պակսի նստքի

առ Կարպիանոս գրած համառայնութեան ծանոթագրութիւնը, յարակից ճախակներով: Չորս աւետարաններն ալ չունին ո՛չ նախադրութիւն, ո՛չ բովանդակութեան ցանկ, ո՛չ ալ նկար: Ռովանկուն ի վերջ կը պակսի — Իր կնոջն շնացելոյ — մասը: Նկատելի է որ Աւետարանս զխառն յիւսակտեան չունի եւ չեմ կրնար լսել որ ունեցած է, եւ կամ ինկած ու կորսուած է: Ունի միայն յիւսակագրութիւն մը, նորոգութեան առիւթ. — ԴԱՏԱԿ ԹԻՒՂԹՔ՝ երկու թեր, սկիզբն ու վերջը. — ԳԻՄ՝ սեւ մեղանով միջակ լոյսերով. — ՎԱՆԱՄՔ՝ երկուական չոյ անյոյսոյ երկարալիւ, կամրով եւ սեւով խառն, աւետարաններուն սկիզբը, ի լոյս առնող Մատթեոսին, որ վերնալիւ չունի. — ՍԱԶԱՆԱՄՔ՝ բովանդակ, ո՛չ միայն չորս աւետարաններուն սկիզբը, այլ եւ ամբողջ հատրին մեջ, մեծալիւ, զուսուր, զարդալիւ եւ յոյնալիւ խառն, առ հասարակ անյոյսոյ գործեր: Բոլոր համարները ունին

կառմանը երկարացրեւ.— ԼՈՒՍԱՆՔԱ-
ԶԱՐԻՔ՝ երբեք չկան, ո՛չ իսկ խորանե-
րուն կից.— ԽՈՒՍԱՆՔ՝ չորս հաւ, չորս Ա-
ւետարաններուն սկիզբը, շաւ անյաջող ջը-
րանեղ կործներ միայն.— ԴԻՍԻՔ՝ եւ
ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՔ՝ չկան:

ԳՐԻՉ՝ անձանք.— ՍՏԱՅՈՂ՝ անձա-
նք — ԺԱՄԱՆԱԿ՝ 1745 եւ յառաջ.— ՏԵ-
ՂԻ՝ անյայտ, հաւանաբար Մարաշ.— ՄԱՂ-
ԿԱՐ՝ անձանք.— ՆՈՐՈԳՈՂ՝ Յովհաննէս
Քն. Բրդունց: Չեղազիրս մաս կը կազմէր
Մարաշու երբեմնի նոյն հաւանաձուին:
1922 եւ իմե ի պահ կը մնայ Հալեպի
Ս. Խաչ Եկեղեցին:

Մասեանս է Աւետարան, իկիիայ,
մեծադիր, կազմուած, որ կը բովանդակէ
չորս Աւետարանները միայն, սուրբոր
օրինակներու համաձայն:

ՅԻՇԱՏԱԿԱՐՈՒԹԻՒՆՔ՝ հաս մը

միայն, զերթին ժամանակի եւ կարճա-
ղեղ նոր գրով. զիսաւոր յիշատակաբա-
նը կը կարծենք որ գրուած չէ:

Ա.— Լ.Յ 444.— Իրդ նորոգ գրեցաւ
(նորոգեցաւ) սր աւետարանս ձեռամբ Խր-
դունց Ավանես երիցուս. թվին 1745
(= 1745) ինչ Որ եւ եղ նորոգեյ զսա-
յիշակ իւրանց հոգուն. Վարայ Պետրինց
Սվետին եւ յուր կողակին (այսպէս), Ջա-
նազանին, եւ ժայրն՝ Շուշանին, եւ զեղ-
բարքն Մկրտչն, Արութին, եւ Ջերմիան
եւ հարսներն՝ Աթուրն, Կատարեն, եւ
եղին զսր աւետարանս յիշակ իւրեանց
հոգուն. եւ յուրեց ձեռագրն հոգն. ի զու-
որն սր Հրեակապին Գաբրիէլի եւ Միխեյի
Եկեղեցուն յիշակ իս պարտուն Ած ողորմի
իւրեց ամենի ամէն: Եւ սոքա որ եղին
փափաքող ամաին հրամանին: Թէ երանի
այնուցիկ որ ունիցին զասակ ի սիօն եւ
ինքն ի սր Եկեղեցի:

40.— ՊՍՏՄՈՒԹԻՒՆ

ՆԱԽՆԵԱՑՆ ՄԵՐՈՅ ԱԴԱՄՍՅ ԵՒ ԵՒՍՅ

Հին թիւ՝ չորսի

ԻճՐ — 1653

ԹՈՒՂԻՔ՝ 259 (= 518 էջ) — ՄԵ-
ՄՈՒԹԻՒՆ՝ 21 x 15 x 5 սնդմ.— ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝
միապիւն.— ՏՈՂՔ՝ 15. 16. 17.— ՆԻԻԹ՝
լաւ յիշուած դեղնամոյն քույր.— ԿԱԶՄ՝
սուրեւիտան, շաղանակազոյն կաշեպատ,
լանջով եւ քիկունով, երեսներուն վրայ
ձաղկեկար շաղումներով — ՄԱԳԱՂԱԹ՝
ԵԱՅ ՊԱԶՊԱՆԱԿՔ՝ չկան.— ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝
բաւական նպաստաւոր. կարճ գրեթէ հայ-
նայում, առանց սակայն կարեր խախ-
տելու: Թիկունը մաշած, բուն հասոր
անկնատ.— ԳԱՏԱԿ ԹՈՒՂԻՔ՝ չկան.—
ԳԻՐ՝ սեւ, բանձը միջնով միջակ նոսրի,
բոլոր գլխակարգութիւններ կառմանը
նոսրի եւ.— ՎԵՐՆԱԳԻՐՔ՝ չկան.—
ՍԿԱՐԴԱՏԱԿ՝ սկիզբի խորանին շակ, մեծ-
կակ բոլնակը, լալուտաւ եւ կարմիր ջրա-

ներկ ձաղկումով: Նոյն ոնի սկզբնաստոր
ունին բոլոր հասուածները, իսկ իւրաքան-
չիւր տուն կ'սկսի բաւական յաջող աւի-
նազոյն եւ մանուշակ կարմիր երկաթա-
գրով.— ԼՈՒՍԱՆՔԱԶԱՐԻՔ՝ սկիզբի միակ
խորանին կից, մեծկակ, սովորական ոճով,
բայց ձաղկումը անյաջող: Իւրաքանչիւր
գլխակարգութեան սկզբնաստոր ունի նաեւ
իւ լուսանցազարդ, միտ կապոյտի եւ
կարմիրի խառն ձաղկումով, շաւ պարզ.—
ԽՈՒՍԱՆՔ՝ հաս մը միայն, սկիզբը, մութ բե-
ղով յառակի վրայ, կիսախորանի նմանո-
յութեամբ, վրան երեք վարդեակներով:
Ջրանեղի եւ անյաջող գործ.— ՄԱՆՐԱ-
ՆԿԱՐՔ՝ չկան:

ԳՐԻՉ՝ Աբրահամ երեց.— ՍՏԱՅՈՂ՝
Աբրահամ Սարկաւազ Մաւկեսցի.— ԺԱ-

ԻՐԱՆԱԿ՝ *ԻձԲ* (≡ 1653).— Տե՛ղև՝ Հայեպ.
— ՆՐԱՎՊՈՎ՝ անձանք, գրի՛չք.— ԿԱԶ-
ԻՈՎ՝ անձանք: Ձեռագիրս սեպհականու-
րիւնն է Վսեկաձագցի Պր. Պարբեւ Թօփ-
եանի, Հայեպ:

*Որտեհան է Պաճուրիւն նախնեացն
մերոց Աղամայ եւ Եւայի՝ տաղաչափեայ,
թղթեայ, կազմուած, ծաղկուն, անթի-
րի, որ կը բովանդակէ՝*

1.— Էջ 1.— Պաճուրի: Նախնեացն
մերոց: Աղամայ եւ Եւայի: Ոսանուոր: Ա-
սացեալ ի սբոց հայրապետաց: Խմտոսա-
սիրաբար.— Էր վառք զբախտին անպատ-
մելի, չրքնազատես եւ սխալի. ծաղկուն-
քըն տայր փայլ ի փայլի. արեգակուն
նման եւ լուսնի. Ի՛կ մէջն Աղամայ փառաք
ձաղկեայ, եւ որպէս լոյս ճառագայթեայ,
ցոյմունք լուսոյ անտի հոսեայ, եւ որպէս
հուր փայլատակեայ...:

2.— Էջ 11.— Վասն ստատմայի որ
եկեայ մտանք ի աւծն: Եւ աւծին լիզուա-
խորհի խաբիլ զեւայ խորհրդաբար.— Էւ-
թաթանն որ սատի՛էլ, եկեայ ի յաւձըն
մըտանէ՛ր. զթիւնքըն կրկին իբար խառ-
նէր...:

3.— Էջ 39.— Վասն ողբալոյն եւ
զգալոյն եւ հառաջելոյն եւ զգալոյն նախ-
նեացն կոծելոյն եւ առաստելոյն, յիւելով
զգրախն.— Վա՛յ այն աւուրն որ եւ
ստեղծայ. վա՛յ այն ժառին որ խորուե-
ցայ. հոգիս վառեալ խորհուրդս ետայ.
զի անհուն չար, վաստակեցայ...:

4.— Էջ 42.— Վասն հոգեվարին
եւ դառախագ լինել զիացն եւ մառս ընդ
հոգւոյն. կովիլ եւ պատեալովիլ. ափառ-
կել զիւացն ջանան զհոգին.— Վա՛յ իմ
աւուրն հոգեվարին. վա՛յ որ առեալ գն-
դիս տանին. վա՛յ ափառթեան ճանա-
պարհին. վա՛յ որ չգիտեմ թէ ուր տա-
նին...:

5.— Էջ 49.— Վասն անկոյ պատա-
սանին ննուրեան եւ արդար վասաւորին:
Եւ հարցանելոյն եւ առաւելոյն զմեղաւորսն
ի անջանսն ըստ զործոց իւրեանց.— *Յոր-*
ժամ զբունք երկրից բանին. լինի հընչ-
մունքք աշագին. զառք հրեղինաց ի վայր

հասին. մինչ զի թափուր մնայ երկին...:

6.— Էջ 59.— Վասն անջանաց
զծոխոցն. եւ բարձման երկրի. եւ պատա-
ռիլ սանդարամեակաւացն. եւ երեսիլ նր-
եղին ծովուն. եւ զանջանս մեղաւորացն
զզլտովին եւ զլկանսն եւ զհուրն.— *Յեւ*
քննութեանց զառաստանին, երբ ամե-
նայն բան վճարին. այն է չար ժամ խա-
ւարային որ յոյս բարեացըն հասանին...:

7.— Էջ 65.— Վասն չարին քե ուս-
սի ունի սկեզբն կամ քե զինչ է չարն. կամ
ուսսի զոյանայ եւ կամ զինչ է չարն.—
Այս ողբ երգոց նախառեղծին. որ զէմ
բնութեանքս բարբառին, այս զոյժ ող-
բոց միշտ կատարին, անցեայ, ներկեայ
եւ յապառնին...:

8.— Էջ 82.— Վասն զանկանալոյ
բարոյն եւ աւել զչարն եւ սիրել զբարին.
Եւ ոչ նեւեալ չարին. այլ հրաժարիլ.—
Բնութիւն հանուրց եղականին. յափշ-
տակել ջանան զբարին զի ցանկութիւն
այս անցրտին. ի ստեղծմանէն զոյր ի
նոսին...:

9.— Էջ 86.— Վասն յեւ անցմանն
Աղամայ. հարցափորձելոյն Ասուծոյ, որ
առաց քե ուր եւ.— *Յեւ ողբալոյն սբն*
Աղամայ, հարցաքննել զայ բզնոտայ, զի
զզջացեայ ասնն մեղա՛յ, եւ քնջեցին
անցանք նոցայ...:

10.— Էջ 93.— Վասն կրկնակի
խորհրդով հարցմանցըն Տե՛րն ընդ նախնիսն.
զի պատախանսի ասն ըստ հրամանացն:
Վաստեցաւ բանն: Բայց յիսոյ ըստ կամաց
սն աւարեցաւ.— *Անճառ խորհուրդն տ-*
ձային. ծածկեայ ի բանս իւր անքրնին.
այնպէս խառնէր...:

11.— Էջ 109.— Վասն աւծին: Ընդ
երկրոյ հարցմանն եւ ալ զվնիո նորին
խորալիլ զզլտխն: Տե՛րն ասեւ.— *Եւ քեզ*
ասեմ աւձ խորագեալ որ ուսուցիւր զկինն
արգէլ...:

12.— Էջ 123.— Վասն չարակո-
սանացն եւ ի միան անկանիլ նախնեացն
զգրախն.— *Յեւ այս հարցմանցս բնու-*
թեան, տարեկանայ նախնիքն ողբան,
եթէ վասն էր հանդիպեցան. այսքան
չարեացս փորձութեան...:

13.— Էջ 148.— Վասն զանազան խորհրդոյ.— Այն ինչ սե կող էր յիս ծածկած, որ ինձ պատճառ եղև չարեաց. անձառ բարեաց նայ զիս զրկեաց...

14.— Էջ 153.— 'Իստնեայ այլ խորհուրդ վասն կողին զոր նախնին մարգարեանայ ստիղծ.— Նախ զի կողն էր առ իս ծածուկ. երկրորդ հանա յինն զազատուկ. երրորդ զի կին ստեղծաւ...

15.— Էջ 169.— Այժմ սկսանի ի նախասկզբն զնախաժամայն մեր զեւայ զոր ինչ գործնայ ընդ նախաժամայն մեր Աղամ.— Կամ զի կողն ոսկրէ անըզդայ. ինքն ընդ ինքեան բուն չիմանայ. վասն այս կնոջն իսկը չկայ...

16.— Էջ 179.— Վասն ցարեւաց որ ստեղծ զնախնին ի. դ. ճիւղոց.— Տարեբքս մարանք ևն արարչին և զանազան բարով ի ինչ-որ...

17.— Էջ 193.— Վասն կողին խորհրդոյ.— Բայց զի էառ զկողն Աղամայ. զի աւշնական լիցի նմայ. ոչինչ աւշնակ կրնն Աղամայ...

18.— Էջ 215.— Խորհուրդ վասն կնկոյ զեւեզմանին.— Խորհուրդս այս մեծ և զանազան. որ կնքեցին ի զերեզմանն, զոր և ցոյցից...

19.— Էջ 233.— 'Եհն ստե առ մեզ.— Ի՛ր վայրապար. զիս նախատէք. պատճառ չարեաց զուրք զիս ասէք. անձամբ ձեզէն ինձ...

20.— Էջ 244.— Եւ կամ քե վասն եւ ոյսպիսի պատճառուն եւ վտռանք զիս.— Փառք անձառին ասու թեն, որ զհողն բաւեց մարդ բանական, արար պատկիր...

21.— Էջ 255.— Վասն հոգոյն եւ մարմնոյն եւ մտացն որ է բանական.— Տարբա՞մ վառացն իմ առաջին այնմ որ կայր ինձ նախ ի զբախտին. վասն միոյ զտորն պային...

22.— Էջ 258.— Այս նախասկին է ի զեւ չար առնին.— Խայտարակէս եւ անառակ քան զայլ զազանն այլ խայտառակ, որպէս բնութի...

23.— Էջ 274.— Քարոզ վասն մար-

դեղութեանն Քի.— Եւ թէ որ հարցանէ ասելով թէ յորժամ էջ բանն ամ յարգանց կուսին Մարիամու...

24.— Էջ 283.— Այս երկրորդ զրլու ի մարդեղութիւնն Քի.— Զորորդ տեսցաք թէ վասն է՛ր բանն Լծ մարմնացաւ ի սր կուսէն. և մարմնով...

25.— Էջ 292.— Քարոզ վասն Քարութեանն Քի.— Առաքեալն Քի ասէ՛. Այլ արդ Քս յարուցեալ է ի մեղեցոյց առաջին պտուղն...

26.— Էջ 322.— Քարոզ վասն զղջման եւ ապաշխարութեան.— Բարեբար և մարգասէր փրկիչն մեր Յս Քս ասէ. ո՛չ է պիտայ բիշէ ողջոց...

27.— Էջ 347.— Քարոզ վասն խոստովանութեան.— Աւստրանիչն Յովհաննէս ասէ եթէ ասիցեմք. թէ մեզս ինչ ո՛չ ունիմք զանձինս խորեմք...

28.— Էջ 383.— Քարոզ վասն ապաշխարութեան.— Բարեբար և մարգասէր փրկիչն մեր Յս Քս ասէ ի սր աւեւ տարանին. Զգոյ՛ յերուք ողորմութեան...

29.— Էջ 408.— Քարոզ վասն Ուրբանութեան.— Այսպէ՛ս ասէ և Տէրն մեր Յս Քս ի սր աւետարանին. Զգոյ՛ յերուք ողորմութեան ձերում. մի...

30.— Էջ 451.— Հանգիստ երանելոյն Յովնանու Աւետարանչին.— Էր ընդ եղբարսն երանելին Յովհաննէս աւետարանիչն մեծաւ ուրախութեամբ ի Տէր. և յաւուր միում...

31.— Էջ 464.— Հարց Վանդամայ վարդապետին եւ պատասխանի վարդապետին Վանդանայ.— Այս է սր նշան սր գեղարդեանն Քի. զի սր գեղարդն կայ ի թագաւորութիւն Կոստանդինուպոլիս. Այլ ամաւոր պատկերն. ի Զոլեյ վանն յԱլբաղայ գաւառին կայ. չի՛. ի գոյն երկիրն Տարմնու. ի վանն յեղեղիցն արեւմաթացոյն աջն Արքեան գաւառին է. ի գեղն սր Թալիսիս առաքելոյ անառարն է. և պատկ փռցն իւր վէ՛մն կայ. ուր նահատակեցաւ սր առաքեալն ի Զաւեւանց վաւառի. Եւ արդ այսպէս աւրինակեցաւ սնորհնական սրբութիւնքն Քի. Եւ աւրինակս թարգմանեցաւ ի Հոռմ զր-

րոյ ի հայ գիր. թվին. (112 — 1221):
32.— էջ 470.— Քարոյ աւագ Ուր-
բարուն վասն խաչելութեանն Քի.— Սո-
վորոյ թիւն է մարդկան. որ յորմամ մե-
ռանի՞ ոք ի յայլ անդի եւ տունէ կտակ.
և թէ ոք երթայ....

ՅԻՇԱՏԱԿԱՆԻՍՏՈՒԹԻՒՆԻՔ՝ հաստ մը
միայն.

Ա.— էջ 515 (Գլխաւոր յիշատակա-
րան).— Այս է. Ռիչարտական. Գրոցս.
Փառք ամենասուր երրորդութեն հասր և
որդոյ և հոգւոյն սրբոյ. յայժմ և միշտ
և յաւիտեանս յաւիտենից ամէն. Ար ետ
կարողութի նուաստ ողորս. Աբրահամ
անարժան երիցւոյս հասանելի աւարտ զը-
րոյս որ է պատմութի նախահաւրն մե-
րում Աղամայ և նախամաւրն մեր ևւայի
և պատմութի վասն փառակենցաղ զրախ-
աին. և զանկանին Աղամայ պատճառաւն
ևւայի խափմամբ աւծին. պատրանաւք
բանասրկութի սատանայի. Այլ և զմեկ-
նութի արդարոցն ի զատաստանին. եւ
զսանջանք մեղաւորացն այլ և մեկնէ
զկայանք հոգոցն. և զգալուստ Տն մերոյ
Յի Քի ի փրկութի ազգի մարդկան. և
զմարմնանայն ի սր կուսէն Մարիամայ.
Այլ և զհաչն և զԹաղումն. և զՆարու-
թիւն և զՀամբարձումն և զՎալուստն
միւս սանցամ փառաւք հասր զատուլ զկեն-
դանիս և զմեռեալս. Այլ և զրեալ է ի
զիրս այս զհանգիսան. երանելոյն Ուլ-
հաննու աւետարանչին. Այլ եւ զքարոյ
Ուրու թեն Քի. և զքարոյ զզմանն ևւ
ապախարութեն. Այլ և զքարոյ խոստու-
վանութենն. Այլ և զքարոյ ապախա-

րութենն. Այլ և զքարոյ ողորմութենն.
Այլ և զքարոյ մեծի աւագ ուրբաթուն
վասն խաչելութենն Քի. Արդ այս ամ բու-
րութեցս և ամատունկ բուրաստանիս
ցանկացաւ զկեկ սմայ ամամեծ արն եւ
հեղահոգին. հոգիս որ սրդեակս մեր Ուլու-
նեւ Մարկաւուլն որ է երկրէն Աւաբկեւու.
ի զեղջէն Մուկեւու. Եւ հա զրբ զսայ ի
հայալ ընչիցն և արդար վաստակոցն.
Յիշատակ իւր անձինն և իւր ամ արեան
մերձաւորացն. Զոր և հայցեմք և խնդ-
րեմք ամէնաւրհնայ Տնէն միւրմէ Յսէ
Քսէ. որ բարով վայելել տացէ սմայ եր-
կար ամաւք և բազմերամ ժամանակաւք
մինչև ի խորին ծերութեն ամէն. Արդ
զրեցաւ սայ ի թվականիս հայոց. ՌՃԲ
(= 1653): Ի մայրաքաղաքս ի Հալեպ.
Ընդ հովանեաւ սր Ամածին և որ Քառա-
սունկ եկեղեցեացս. և այլ եկեղեցեացս որ
ասա կան հաւաքեալ ի պահպանութի ամ
հաստացելոյ. Գրեցաւ սայ ի թագաւու-
րութենն տաճկաղ Սուլթան Մուհամմա
նորենձայ թագաւորին. Ի կրկնութեն
Տանն Սլիկիկոյ. Տն Տեւ Նեքստի Սրաւ-
զան Հայրապետին. Եւ ի կրկնութենն Էջ-
միածնի. Տեւ Փլիկուպուս խառնազգեաց
ճգնաւորին. Արդ որք հանգիսիք սմայ
կարգաւով կամ աւրինակելով. կամ հա-
րեանցի սեռանելով յիշեալիք ի մայրա-
քալլ և երկնաթիւից աղաթիք Տեւ զվե-
րոյ յիշեալ զՈւլուկնեւ Սուլթան և զհա զա-
նարժան զմեզս զԱբրահամ երեցս որ զա-
նունս ունիւմ և ոչ զզորմս. Այլ որ տա-
ան է ի տուրս բարեաղ տացէ ձեզ յիշե-
լոցդ. և մեզ յիշեցելոցս զիր երկնից ար-
արքայոյ թիւն ամէն. Հայրս:

41.— ԱՌԱԿ ՍՈՂՈՄՈՆԻ

Յի թիւ՝ յունի

22 — 1331

ԹՈՒՎԹԻՔ՝ 174 (= 348 եջ).— Մե-
րութիւն՝ 16 × 12 × 4 սնդմ.— ԴՐՈՒ-
թիւն՝ միասին.— ՏՈՎՔ՝ 21, երբեմն 20.

ՆԻԻԹ՝ բամպակեայ նոստրակ քույր.—
ԿԱԶՄ՝ սրեւեկեան, բազանակազոյն կաշե-
պատ, վայցեայ, լանջով եւ բիկունով ևւ

կաշեայ գոյգ մը կապիչներով. — ՄԱՆԱ-
ՎԱԹԵԱՅ ՓԱԶՊԱՆԱԿՔ՝ չկան. — ՀԱՆԳԱ-
ՄԱՆՔ՝ հակառակ պատկառելի հնուրեան
բաւական նպաստաւոր. կողմը մաւած,
խիկ հաստին վարի ներքին անկիւնը խո-
նարութեան վնասուած, բայց առանց գրե-
չութեան բաւանցելու: Ի վերջ հաստին
հանի մը քեր ինկած ու կորսուած: Բա-
րեխախարստ պիտաւոր յիշատակաւոր հա-
ստին մեջեղը քլլալուն, անաղաւս մնա-
ցած. — ԴԱՏԱՐԻ ԹՈՒՂԹՔ՝ չկան. — ԴԻՐ՝
սկիզբէն մինչեւ վերջը յաջող եւ միտքեակ
բոլորելը, ճպարգի նման, անբախ սեւ մե-
լանով. — ՎԵՐՆԱԴԻՐՔ՝ առհասարակ մեկ
սող բոլորելը եւ, կարմապեղ, որոնց տեղ
տեղ կը յաջողեն միասող երկարագրեւ,
մանուշակի կամիրով. — ԱՅԲՆԱՏԱՐՔ՝
բոլոր գլուխներու համար, սիրուն եւ հնա-
յրում բոշկապիւր եւ ծաղկապիւր, մանուշա-
կի կամիրով, բայց սեւ քերածներով հո-
խացած. — ԼՈՒՍԱՆԱՅԻՆՔ՝ շա՛տ քիչ,
խաւաքանչիւր գլուխներու համար, պարզ
բայց հաւակաւոր ծաղկամանով. — ԽՈՒ-
ՐԱՆՔ՝ չկան. 97-րդ եջին վրայ խորանի
համար բաց ձգուած տեղ կայ, բայց ոչ
խիկ քերաստներ գծուած է: Ակիզբի եջին
վրայ վերջէն գրուած կիսախորանի ձեւ
գարդ մը կայ, շատ հաստաւոր:

ԴԻՐԶ՝ Կոստանդին (գ՛րդ). — ՍՏԱ-
ՅՈՒՎ՝ ինքը, գրիչը. — ԺԱՄԱՆԱԿ՝ 22 (+551)
= 1331. — ՏԵՂԻ՝ Մոյսէն զդեակ Կիլիկիոյ*.
— ՆՈՒՂԿՈՒՎ՝ գրիչը. — ԿԱՉՄՈՒՎ՝ անյայտ.
— ԿՆԻՔ՝ հաս մը միայն, յեջ 226, վեցան-
կիւն, եռասող, ուր կը կարկացուի միայն
միտ Դիւ Չեռագրիւս այժմու տեւն եւ Լեւոյի
Պր. Յովսէփ Պոյանեան, Հարեպ:

Մասեանս է Առակն Սողոմոնի, թղթ-
եայ, կազմուած, վարդապիւր, ճնադրուած,
որ կը բովանդակէ՝

1. — Էջ 1. — Առակն Սողոմոնի. —
Յանկի բառ կ'առնուող. — Ճանաչելը զի-
մաստաւորի եւ զխորատու իմանայ գրանս
հանճարը... :

*) Մյուն կամ Մոյսէն զաւատ. զայսու
թիւն եւ փող յերանջ. Սխառն էջ 61. 63. 65.
141. 142 եւ 390. Էջեղէն՝ Տաւաճան Սոցակ՝
էջ 667.

2. — Էջ 39. — Առակն Սողոմոնի. —
Որդի իմաստուն ու բախ առնէ զհայր.
որդի տնտիւս տրամաթի է մարտ. Ո՛չ
աւգնեցնեն զանձը տնտ. րինաց, այլ տր-
գարութի... :

3. — Էջ 78. — Այս խաւսն Սողոմո-
նի անհնգին Զոր գեղցին բարեկամն եղե-
կիայ Աբալի շեհասանի. — Փա՛ռք Այ
ծածկէն՝ գրան. — Փա՛ռք թաղաւորի
պատուէն զհրամանս երկինք բարձունք
եւ երկիր խորին... :

4. — Էջ 97՝ չգծուած խորանի մը
տակ. — Բանն փողովովի որդու Վալի
բաղաւորի իլի յիւ եկեխաւսեւ. — Ունայ-
նութի ունայնութեց ասաց մողովողն.
Ունայնութի ունայնութեց ամենայն ինչ
ընդունայն է. Զի՛նչ աւելի է մարդոյ... :

5. — Էջ 132. — Երգ երգոց Ուր
աւրհնութի աւրհնութեանց Առաջեայ Սո-
լոմոնի աբալի: Հաւան ասեւ. — Համբու-
րեցէ զիւ ի համբուրից քերանոյ իւ-
րոյ. Վասն զի բարի են ստին քո քան
զգինի... :

6. — Էջ 152. — Իմաստութեան Սո-
լոմոնի. — Սիրեցէ՛ք զարդարութի ոչք
զատիք զերկիր. խորհեցարութի զաւր-
բութի եւ միամտութի սրտի խնդրեցէ՛ք
զնաւ. Զի զտանի այնոցիկ որոց ո՛չ փոր-
ձեն զնա... :

7. — Էջ 219. — Նախադրութիւն
Յովբայ. — Զայսու զայս ոմանք բառ պատ-
մութի ազգահամարին, հինգերորդ ասեն
յիւրաւամէ. Գանգի զհեծաւայ ազգա-
համարն ածէ մինչեւ ի Յովբա... :

8. — Էջ 226. — Իբրեւ Յովբայ. —
Այր ոմն. յաստեր աշխարհի որում անուն
էր Յովբ. եւ էր այրն այն ճշմարիտ,
անարատ, արգա՛ր, ածապաշտ... :

ՅԻՇԱՏԱՆԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ՝ հաս մը
միայն.

Ա. — Էջ 217. — (Գլխաւոր յիշատա-
կարան) — Փա՛ռք միարուն եւ համափառ
ամենակարող զարբութի, եւ բարեբար
կամայ անելէն, եռանձնեա միակին, եւ
համած երբակին. յատկին եւ հաստա-
րին. արարչին ամենայն էից՝ հաւր եւ

որդույնն սր հոգւոյնն Զի արժանացոյց զանարժանսն եւ զաւրացոյց զակարսւ. զրազմափորձ կեանսն եւ զմարկածութի կամսն անպիտան անձինս Կոստանդնուս: Ի գործ հոգեւոր գրչութիւն չարագործութեանց զրոյց ամառինն Սողոմոնին: Քանզի մինչ էի ի վրայ ետակն Մոլեռն արգելեալ մեծարան հրամանաւ արժանապէս ըստ ոմանց կարծեաց իրաւանց. ըստ որում նոյն ինքն Սողոմոն յիմաստութիւն ասէ եթէ ձգէր զնոսա արժանն յայնր վախճանի ասոցնապ: Եւ իմ անգր գոյով զսպեալ եւ ճշեալ կամաք բարոյց նեղասրտութիւն Զաս արարի սփոփանք միութարութեան սրտի իմ. ի ձեռս առեալ զրեցի համարձակութիւն զգրչի առաւել քան թէ գիտութիւն արուեստի: Ի թուականին Հայոց 92 (= 1831) ի ժամանակս բարեպաշտին Տէմարտասիրին եւ զյսեմախոհ պատանոյն Մեծի տեղային Հայոց Լեւոնի, եւ իշխողին Կրիկեցոյց նահանգին: Որդույնն Լեւոնի որդույնն Լեւոնի, ըստ անուանն չորրորդ գոյով ըստ կարգիս Վասնորդ սիրելի եղբարք մեր ի Քն Որք պատահէք ամբաստան մասհնինս ընթերցմամբ կամ արհեստկան: Արդասաւ

որ կամաք ինչորեցէք յիկ ձեռագոյն իմ եւ ինձ միտաց թողութի. ընդ նմին եւ եղբարսն մերոյ Ակոբով վրդին քաղաքակցին եւ համարակին իմ ողորմութի ի Տէ խնդրեցէք զի զնի ի խառնս նա շնորհաց: Այլ եւ զնշոհակից ընկերս մեր զերիս ընկերս զՅովսէփ եւ զՍոփիս եւ զՍպարտն ըստ ի յիշատակեցէք: Բայց եւ ի ձէնք մի ծածկեալ լիցի սոյս: Զի եթէ կարգադրութի բանից կամ յամանմունք ստանց զրոյց ընդ այլ ընտրանս ուրիշակաց ոչ համագոյցի. մի՛ կարծիս անկանխս: Եթէ թեւ է արհեստին եւ կամ ի զրկոյնն է սխալն: զի վն պատճառի անգոյգութեան արհեստացն զի ոչ հետեւր մեկնչին. աշխատանս ի յանձն ասի. եւ զորովանդակ ինչորեցն Սողոմոնին. Որ է զրեալ ըստ կարգի՝ զքնարանն ի մեկնչլն սրբոյն Ներսէսէ արտաքս կորդեցի ուղիղ ըստ իմում կարի. որպէս զի ընթերցողին զի բահաս լիցի ստիպալ զմեկնութիւն իմանալ: Վասն որոյն զի եղբարք յամարութի յիշեցէք զմեզ. զի եւ զուրք յիշատակեցիք ի բարեկամս Քի ընդ արդարան ի կեանսն յաւիտեանկան: Ամէն:

42. — ՍԱՆՄՈՍԱՐԱՆ ՏԱՆԶԱՍՓԵՍԼ ՅԱԿՈՒ ՔԶՅԻ ԹՈՒԱԹԵՑԻՈՅ

Հին թիւ՝ չուրի

1795 թ. յառաջ

ԹԻՒՎԻՔ՝ 150 (= 300 կգ).— ՄԵՆԻՒԹԻՒՆ՝ 22 × 16 × 2 սնդ. — ԿՎԻԹԻՒՆ՝ միտիւն. — ՏՈՎՔ՝ 24. — ՆԻՒԹ՝ հասարակ րուր. — ԿԱԶՄ՝ առեւելեան, տաքանկապոյն կաւեպաս վառեալ, ծաղկեալ ապումեներով. — ՄԱԶՎԻՒԹԵՍԻՑ ՊԱՆՊԱՆԻՔ՝ չկան. — ՀԱՆԻՒՄԱՆՔ՝ աներպաս. կազմը ամբողջովին խախտուած: Սկիզբի ճանի մը պարկեներ կաւեն ինկած ու մաւաճ, վերջին պարկ ինկած ու կորսուած, յի հետ հանելով զլաւուր յիւսահակաւանայ. — ԿԱՏԱՐԻ ԹԻՒՎԻՔ՝ հինգ յիւր սկիզբ. — ԳԻՒ՝ սեւ ու կարմիր միլանով խառն յաջող նոսրցիր. — ՎԵՐՆԱ-

ԳԻՒՔ՝ չկան. — ՍԿԶՐԵԱՏԱՍԻՔ՝ ռուս, խաւանցիւր հունի գլուխ, բոջնացիր եւ զարդալու, միւս մանուշակի կարմիրով, պարզ, համարներ ու հին կարմրադեղ երկաթալու. — ԼՈՒՍԱՆԶԱՆԻՔ՝ ռուս, առնէ մեկ սկզբնաւան յոսանցքին յառուկ, նոյն ռնով եւ պարզունակ ծաղկումով. — ՍԵՐՈՆՔ՝ հաւ մը միայն, սկիզբ, պարզ գրծագրութիւն մը. — ԿԻՍԱՆՈՐՈՆՔ՝ 7 հաւ, պարզ. — ՆԿԱՄ՝ հաւ մը միայն, առաջին խորանին հանդիպակաց կշին վրայ, 15 × 11 սնդ. հաւորի զեղաւոր հակաւան նոյն հաւաղով, որ կը ներկայացնէ Դաւիթ մարգարէն, պալասան սրաններէն մեկուն մեջ

նստած վիճակով, ձուկներուն վրայ սովորական առկայի հեղ նուրբուկ կիսառ մը:

ԳԻԻՉ՝ անձամբ, նոյնպէս ԱՅԱՅՈՐ՝, եւ ՏԻՎ.Ի.— ԺԱՄԲԱՆԱԿ՝ 1795 եւ յառաջ: Չեռապիս ասիկներէ ի վեր սեպհականութիւնն է Հալեպի մատմնասիրաց վարժարանին:

Մասնաւոր է Սազմասարան, Յակոր քչ Ն. Գիկիացոյ կողմէ տաղաչափեալ, յանգաւոր, թղթեալ, որ կը ըստնաղակէ՝

1.— Էջ 14՝ պակասաւոր, իբր յառաջարան, յանգաւոր:

2.— Էջ 14.— 'Ինչ ի բանիցն Նաւեկայ շարադրեցաւ ի հեղի առաջաբանի Սազմասարան 'Իսրայիլ.— Չայն իտապանաց, երդ պղտնց, այս բան մաղթանաց. սրբաւիդ հնձուեց, ողորդ աղաղակաց՝ հայցումսք արտասուաց: Բեղ վերննձայեաց, իբր իմ տրտմազգեաց. տեսողիդ զագաւնեաց...

3.— Էջ 14.— 'Ինչ կեկին անգամ աղետաբանէ առ սր հոգին եւ հայցէ ոգնութի.— Չհոգիդ սր աղերսմ առ իս ժամանեա, զմըտայ իմ գաւըն բայց, որ կարողանա...

4.— Էջ 1.— Կանոն տուաքին ի Սազմասարան 'Իսրայիլ, որ երանեալ է.— Իմանայն մարդ ով որ իղէ, երանելի տեսմ թէ է, ամբարշտաց որ յաշխարհէ. իտրճրդակիդ եղեալ նա՝ չէ... Իկապէս կը չարուեակուի, իբր հարիւր յիսուն տուն:

5.— Էջ 245.— Շարադրոյի Տեւ Աձ ոգորմնացի ամեն.

Քեա աշամայ երանելոյն ի փափաքեան, Որդիդ նր ընդ անասունս աստ բնակեցան. Իման զաւակն ի վր երկրի եւ յազմացան... Եւ յիշեալ արման արեք գիւ զանաբանի, զմարտ երկրս Թոխարցի տաճանական Որ եւ պանդուխտ յայսմ աշխարհի տարարունական.

Իննաց երկրին ի նոր քաղաքս Ջամդոցն: Այլ եւ զմնոյան իմ յիշեցէք ի ժամ հայցման, Զմեծահաւատ հայրն իմ Ալլուն եւ մայրն իմ Աննան

Ո՛ր ժամանեալ յոցա ի հասակ ձերութեան.

Այլ եւ միջակ տիւ հասակի վախճանեցան:

Եւ զվարժանեան իմ բազմաբախտ արեւման, Ըղկվարեցն Յակոր անուն որ Նանանայ.

Իմաստիք ի գերակատար ի գիտութեան,

Հոգով մաքուր մարմով հոնոյ ձերութեան, Եւ զամբարան իմոյ արեան,

Եւ զմարտարար տալ քաղաքին զամենեան,

Չձեր եւ զտալ՝ զերիտասարդ եւ ըզկուան.

Եւ որք եղեալ մեծ հաւատով ի գերեզման,

Ի թվականի մեծ տաճարի արեւման.

Որ էր հաղար եւթանասուն այլ եւ զեջ ամս.

(=1627)

Եւ մեղաւորս շարադրեցի օգուտ զայս բան.

Շնծայեցի բանասիրաց ի վախճան:

Ձի եղեցի ինչ յիշատակ տալ անշաղկան,

Եւ ազնոյի առ Տեւ Աձ միշտ տեղեւան,

Հոր եւ որդոյ եւ որ չորդոյ մինչ յախտեան:

Այլ եւ ինդրեմ ի մէջ եղբայրք աղերսեան,

Յաղթըն ձեր յանձնեմ գանձն իմ մեղանալու.

Կան.

Միթէ լիցի չորդոյն ներումն քաւութեան,

Եւ ընդ աղարարն զառակցիլ ի հեղատեան:

Անուն զիշտեք զբոլոյս յայմիկ պաշտօնական,

Երգեցողի այս մատենի բոտ իւր անուն.

Արդ կուեցի տալ Յակորի Սազմասարան,

Ձի կարացան հաւել առ ինք ամենեքեան:

Յաւարտ բանին անձեմք զԱձ զհայրն էական.

Եւ զհակից որդի նորին անձառական,

Եւ որ չորդոյն նորեցողի զամենեան,

Փառք եւ պատիւ եւ զհաւթի մինչ յախտեան: *)

6.— Էջ 251.— Նորին Թակոբի տուցեալ ճալ վստն կենաց մարդկան.— Աձ քստեղծեաց ըզմարդն առաջին, աննալով օրնեաց զամբարն նոցին, աննալ բազմացան եւ գերկիր լըցին, տեւել եւ մնայ մինչ յօրըն վերջին... 'Իարձեալ նորոցեաց եւ պայծառ քան զայն, քեզ Թակոր երեց ով ետ զայդ իրման, որ չաղակրատես բանըս ի յատեան, ըզմեզ աղաչեմք եղբայրք ամենայն, մի խնայէք ինչ ասել զհայր մեղան:

7.— Էջ 257.— Գրեցաւ ուսանաւորս ի հալախ Կոստանդինուպոլիս, ձեռամբ բազմամեղ մականունի Չոլախ Խաչատուրի, ըվին 1686 (=1700), եւ զեկեմբերի. Բ.— Գրիգորի քաջ չոտարի Կոստանդոյ Ասացեալ է ողբաւ առ վարդապետն իւր Մարտիրոս Կարոյիկոսն Հայոց: Այլ եւ Բի

վոճաղիւր, զունաւոր, միջակ յաջողութեամբ.— ԽՈՐԱԿՆ՝ հաս մը միայն, էջ 4, մանուշակի կարմիր շաւ պարզ գիծերով եւ ծաղկումով:

ԳՐԻՉ՝ Նիկողոս երեց.— ՍՏԱՑՈՒՎ՝ գրիչը.— ԺԱՄԲԱՆԱԿ՝ ԹՀ (+551) = 1621.— ՏՆՎԻ՝ Կ. Պոլիս, Ղալաթիա.— ԾԱՂԱԿՈՒՎ՝ գրիչը: Ջեղապետ այժմու տեղերն են հանգուցեալ Տ. Սանակի քիչ. Շահիբխանի բողոքներ (Հայկաղ):

Մատենան է Կանոնագիրք, թղթեայ, միջակ գիրքով, նկարուն, որ կը բովանդակէ՝

1.— էջ 1 ա.— Նիւրոց ցանկ.— Կրկն առքական կղեմայ, Կնոնք Փրիսպոսի առք, զիս ըս Կնոնք Թաթարի առք, զիս զզո Կնք Հարձց Հետեոց զիս ից... Առ տարւթի Հրէից վա ողբ:

2.— էջ 1 բ.— Դուխմ. բ. համաւրեկն Տն աստցամբ առն կնկլիս. լց.— Յարեկս յոթ կայ, Կիրակիի պատմութիւն, Կորնթիոյ պատմութիւն, Ս. Բարսեղի պատմութիւն, Կարաթիւ վա երկրո... Թէ զոր աշխարհս վիճակեցան:

3.— էջ 4.— Յառաջաբանութիւն առաքելական Կանոնաց.— Սահմանք եւ կանոնք առաքելականք: Զոր կարգեցին առաքելային քրիստոնէից՝ զինի վերանայոյն Քի առ Հայր ի յերկինս: որպէս շնորհեցաւ Նոյս՝ առնել Նանս եւ բռնկու թիւնս, եւ որպէս ընկալան առաքելային զպարգեւս հոգւոյն սրբոյ՝ եւ զկարգս եւ զկանոնս, եւ զվարդապետութիւնս եկեղեցւոյ սրբոյ, որպէս Պետրոս խրատուալ ի ճշմարիտ վարդապետէն, ուսանէր...:

4.— էջ 24.— Սահմանք եւ Կանոնք Առաքելականք.— Կարգեցին եւ եղին առաքելային, ոչ եթէ յանձանց իւրեանց լինելոց իցեն. քանզի կասկածէին եթէ պատրաստեալ էին զայլ զհնաւ զգիտ պատանց. եւ առնեն կոտորածս ի մէջ հաստիցն քի. քանզի ոչ եթէ Նոյս պէտք ինչ էին կարգեաց...:

5.— էջ 36 ա.— Երկրորդ Առաքելական Կանոնքն զլուխ ձգ, ցանկ.— Վա

ձեռնադրութեան կայ: Վա ժառանգաւոր ձեռնադրութեան տրուական պատարագին...:

6.— էջ 37 բ.— Սահմանք եւ Կանոնք առաքելային եւ Կլմայ. Առաքի ճեթն.— Կարգեցաւ ձեռնադրեցի ի յեպիսկոպոսաց երկուց կմ երկից: երկն կմ սրկեց կմ այլ ոք ի ժողովոց որաց ի միոյն եպէ...:

7.— էջ 52 բ.— Այս. զ. զլուխ ոչ կայ աւելն.— Եպիս ոք իցէ զաւտաց եւ ունիցի ի խաւնութիւն ընդ ձեռամբ իւրոյ մի ի խեղճ, յայլոց ի խաւնութեան ձեռն առնալ ի միոյն եկեղեցին...:

8.— էջ 53բ.— Կանոնք եւ սահմանք սր առաքելոցն Թաթարի. ի զայն նր յիւսիս խալս ի լուսաւորել նսա մը կրտսք սր աւագան.— Յորժամ լուսաւորեցաւ քաղաքն մկրտութիւն, ձեռնարկեցան եպիսկոսք եւ քահանայք եւ սրկեցունք եւ հաստատեցան վարդապետք ե...:

9.— էջ 63 ա.— Կանն զն Փրիկպոսի Առաքելոցն.— Յղթ: Պատենայ երիս մի անգամ յարժան է եւ այլ ոչ հրամայեմք. իայց զսահմանեալ աղաթան...:

10.— էջ 63 բ.— Կանոնքն ճորճն զլուխ: բ.— Կին եթէ ամուսնացի պեցի անգիտաբար ամուսնանալով անմեղք են...:

11.— էջ 65 ա.— Կնն հետ առնոց. հարանց հետեւոց.— Վա Նեղոց կմ զմանկունս պոնկին որ ինքնակամ: Վա զոգաց...: Ցանկ:

12.— էջ 65 բ.— Կանոնք. իղ. Հարանց.— Եթէ ոք Նեղոցանէ զաղայ իրրե զխեղ կամ շնութե զայն կմաւոր արարեալ, փոխանակ Նորա մեղքի...:

13.— էջ 72 ա.— Անկիւր Կանոնքն զլուխ իս. ցանկ.— Այս կանոնքս նախ են որ կարգեցան ի Նիկայն: Քանզի որ Նիկայն կարգեցան, յառաջագոյն կարգեցան վասն սաստիկ եւ մեծ ժողովոյն որ ժողովեցան ի Նիկիայ քաղաք. քանիք ուստիք ժողովեցան ի ժողովն Անկիւրեան. Նոյնն անուանքն կարգեալ են ի զրի աստ. Մարկեդոն՝ Անկիւրէ. Արքիդիոսայս՝ ի Կեսարէ. Պոզմոս՝ ի Տարսոնէ. Սեղիտագիոս՝ Անտիոքէ...:

14.— էջ 80 բ.— Սահմանք եւ Կանոնք որ եղան ի սր կարողիկ եկեղեցոյ

ի մեծ ժողովն նկիկայ.— Ուր էին գումարեալք միամեջով ըստ հրամանի մեծի անընկալ Կոստանդիանոսի կայսեր... Սկիզբը նիւթերու ցանկով իրը պիւի։

15.— Էջ 88 ր.— Կանոն Կոստանդիոսի բազրի, առ եպիսկոս եւ առ ժողովուրդսն զի չարեաց եւ անբարեաց լծակից եպիսկոսիս.— Յիրաւի գնոյն պատու հաս նոցին անարգանաւք։ Սրպէս եւ այժմ պորփիւր, որ անպաշտութիւն...։

16.— Էջ 92.— Կանոն երկրորդ Նիկիական, զոր եղին. յժր. եպիսկոսն, կրկնաբանելով կարն ի կարեւոյ.— Ոչ է պարտ կրճատեալսն եւ ներքինիսն արարեալք զինքեանս ի վիճակ քչոյ թիւն...։

17.— Էջ 99 ր.— Կանոն Սերդիի Գրիգորի Հայոց Լուսավորչին Հայրապետիւն. զյուս. ի Քահանայ որ ի մեղս գառածեալ է, ժամ ապախարհողէ քերմեռանդ սրբաւ արտաստաւք...։

18.— Էջ 101 ր.— Կանոն Արսնոսի զյուսն ան. ցանկ — Ի ժամանակին այնմիկ երեւցաւ այր մի Գորգիոս անուն արխանտ ի Կապադակոսի (այլոյ ր' Կապադովկիոյ) եւ հասեալ յԱղիքսանդրիայ, չփոխել և չարժէր զբաղաքն... (ներսածութիւն)։ Բանք կանոնականք, զյուսն ձգ (այլոյ ր' ձր)։ Հարցումն Ուր էր իմանալ երախայ. կատարեալ իջէ և զիպիցէ. յորժամ պատարագ մատուցանիցէ եւ անգիտանալով հաղորդեցիք, զինչ պարտ էր առնել վասն նորա։ Պսիւ. մկրտից պարտ է որպէս կոչեցեալ է յԱստուծոյ...։

19.— Էջ 121 ր.— Երանելոյն Մարկոս սրբոյ հաղին նմի Հայրապետիւն Կանոնական յոյսոյն ի հայս. վս կանոնադրութեան կարողիկէ եկեղեցոյ կարգաց, զոր չէ աւժան ընդ սահման եւ ընդ հրաման. զյուսն ք (այլոյ ր' մ)։— Ահայ վասն աշի եւ երկխոյն Ոստուծոյ եւ վախոց սիրոյ բարեպաշտութեան ձերոյ վտառ. զայ զարթուցանել զբարեւել...։

20.— Էջ 128 ր.— Կանոն Կոստանդիանուպոլսի մոզովոյն։ Գլուս. գ. կարճառաւ ցանկով և ներածութեամբ.— Եւ սահմանեցին բանս զյուսնս պիւ Ոչ խոտել (այլոյ ր' խոտել) զհաստաւ սր հայրա-

պետան. յճժր. իցն սրք ի նիկա Բիւթանացոց մոզովեցան, այլ և Մնալ...։

21.— Էջ 130 ա.— Սահման կանոնադրութեան երանելոյն Գրիգորի անաբանի Ազիպ (այսպէս, այլոյ ր' Անձիանձու) եպիսկոպոսի։ Քաղաքս ուղղափառութեան առաջ ապաւստութի յանցաւորաց զյուս. ի.— Աշակերտեալք սրբուհ հաստաց դաւանողք սրբոյ ուխտիս. քարոզիչք ճշմարտութե որք զբանին Ուր...։

22.— Էջ 139 ա.— Գիր կանոնական մեծի եւ զիսնական եպապետի Բարսեղի. առ Ակիւլիոս? բունն ծա.— Սրաւարեալքն յեկեղեցւոյ ամ հեթանոսաց հերձուածոց. իսկ կէս հերձուածողք կոչեցին ոչ միայն... (Յաջորդ աստը թերթերը ինչ կամ ու կորսուած)։

23.— Էջ 193 ա.— Կանոնական զիր Տեսուն եպիսկոպոս ասացեալ է.— Եպիսկոպոս կամ հրէջ կամ սարկաւապ որ տանաւ ինչին ունիցի ի տանն ըստ հեթանոսական սովորութեանց, յուճցին իւրաքանչիւր աստիճանէն. յայց ի հանոյ կամ ի մորէ կամ ի քերոյ...։

24.— Էջ 194 ա.— Եպիսկոպոս պիսկին է.— Եթէ որ կիւրակէ կամ տանի կամ երեւիլ աւուր ամուսնանայ ընդ կրնոյ իւրում. ր. (սր) ապախարհեցէ եւ ապա հաղորդեցի...։

25.— Էջ 194 ա.— Կանոն ժողովոյն որ յեկեղեցւոյ. զյուսն գ. ցանկ.— Իսկ (յ)աւուրս փառս Թէոդոսի այր վիշապադրու ի երեւցաւ Նիստոր անուն, սկսաւ զինել...։

26.— Էջ 194 ր.— Սահմանելով կանոն զյուսն գ.— Ա.— Քանզի պիտոյ էր որ ոչ եկին ի ժողովն և մնացին ի գաւառին, ոչ անցիտանալ զկարգաւորեալս, ծանուցանեմք ձերում սրբութեան...։

27.— Էջ 196 ա.— Կանոն Սիրիի Ալեքսանդրացոյ.— Ա.— Քահանայ որ կոչս իջէ կամ այրի եւ աշխարհի քահանայութիւն ասնէ, նաեւ մոզովուր...։

28.— Էջ 197 ր.— Կանոն սրբոյն Սահակայ հայոց հայրապետի։ Քաղաքս եպիսկոպոսի րի որպէս պարտ է զկանոնս հաստատել, զկարգն հաստատուն պահել զի-

կեղեցիկն.— Զի սրբոյց եւ բարեպաշտից եւ առաքինութեամբ պաշտօնողից պարտ է հաւատալ զպատիւ կարգի պաշտամանս, վերագոյն ճտեցաւ ի մէնջ...

29.— Էջ 205 ր.— Սրբոյն Սահակայ Հայոց կարողիկոսի գիր աւանդութեամբ յապագս կարգի եկեղեցոյ եւ պրպոցն ժողովրդականաց ընծայիլոյ ի շունկէլ.— Քանզի որ Լուսաւորիչն Հայոց մեծրն Գրեգորիոս, ձնեալ վերստին զՀայաստանեաց, աւագանին ձնեղեամբ, եւ ընկալեալ (այլո՛ր՝ ընծայեալ) (յ)որդէզբութիւն...

30.— Էջ 210 ա.— Եկեալ միաբանութեամբ աւագանն Հայոց: Յիս ցեօքներուց ամի վախճանելոյն Սահակայ, կուրգեցաւ Կանոնս այս.— Սահմանք եւ Կանոնք կարգի Աստուծոյ, սրբոյ եկեղեցոյ, զոր եղին վարդապետք Հայոց, ի յրաժիսն առաքելական եւ նիկիական կանոնաց...

31.— Էջ 223 ր.— Նորին սրբոյ Սահակայ Հայոց հայրապետին, քե որպէս ասմանեցաւ կարգ ուխտ եւ որոշմանն վրկայից, բան երբող.— Քանզի բազումք կարծեցին տգիտութեամբ այլ զամենեկնի ասել, եւ այլ ոմն...

32.— Էջ 232 ր.— Նորին քե որպէս պարս եւ եպիսկոպոսաց ասնել պրկուանիս սք եկեղեցոյ.— Այցիւր եւ հասարակաց հայր է, զի այսորիկ առանց ակնաստիճանն պարտի ինչամեղ զհաւատադեալս...

33.— Էջ 244 ա.— Թուրք Սեւասիոս եպիսկոպոսն.— Բան մզ. ի թղթի աստ Ապաշխարութեան Սեւասիոս եպիսկոպոս էր ի ք Այ ի Քէ (եւ) ի հոգոյն սրբոյ քահանայից ի անկ ողջոյն...

34.— Էջ 247 ա.— Կանոնն երկուրդ Անսիոնայ.— Որպէս (ասե) երկուրդ եւ երեք վկայից հաստատեցին ամ բան...

35.— Էջ 251 ա.— Յոնանն Մանգակունդ Հայոց կարողիկոսի. ցանկ.— Զմեծ եւ զանրաւ բարերար եւ զմարդասէր զՏեառնէլ պարսիմք գոհանալով հանապաղ, որ արարիւր զմեզ մտաւոր եւ բանասիր, հոգեւոր եւ ետ մեղ...

36.— Էջ 255 ր.— Տն Յոնանն

Մանգակունեցուն Հայոց կարողիկոսի, առաւելեալ մեծի սք Սահակայ հայրապետին, Կանոնն — Արդ եւ զայս բոլոր իմում գիտելոյ ասեմ, թէ որ մանուկ տիմար զտղէտ որ ոչ կար(ե) կարգայ...

37.— Էջ 257 ա.— Կանոնն Սահակայ վերջնոյ Հայոց կարողիկոսի. ձե. ցանկ.— Հարցումն Կանոնք Յովհաննու Սինի (այլո՛ր՝ Սինակեցի) քաղաքի եւ ստորնիկերս զրեալ Պատմականիքն. Նմին Մահակայ Հայոց կաթողիկոսի եւ նորին տիտակցաց եւ եպիսկոպոսաց բազմաց (այլո՛ր կը պակսի), գլուխք մե. Հայոց աշխարհին: Եթէ պարտ իջէ եպիսկոպոսին մինչդեռ եկեղեցոյ ի բուն իջէ եւ ի զործրս եպիսկոպոսութեան, երկաթս առնուլ տնձն իւր եւ այնու վարել...

38.— Էջ 260 ա.— Կանոնն սիւղնի Հայոց կարողիկոսի. գլուխ. իբ.— Որք պատմող աստուածային սրինարդութեանն եղեն աշակերտքն, առաքելայն ի Տիառնէն եւ ընդհանուր տիեզերաց...

39.— Էջ 267 ր.— Կանոն (Դանայ) սք ժողովոյն, զոր ամի չորեքդի Կոստանդիանոսի կայսեր բաւեպաւս բազաւորի Հոովմայեցոց, այս գիր հաստատութեան գրեցաւ. յուրիկ կարգի եւ կանոնաց սրբոյ եկեղեցոյ, եւ առաջնորդաց եւ ժառանգաւորաց, հրամանաւ երանելոյն կարողիկոսի Հայոց Նեքեսի շինուի եւ զայլոց եպիսկոպոսաց, որոց անուանն գրեմեալ կուն գրով (Բ) կառարման կանոնացոյ: Գլուխ մը. ցանկ.— Զատաջնորդաց սրբոյ եկեղեցոյ, այսինքն է եպիսկոպոսաց, բոլոր Կանոնի սրբոց հարցն (ե) զնալ արման (ե) սրբութեամբ եւ արգարութեամբ, զի ամենայն քրիստոնեայք նորոք աղեցին եւ համապին...

40.— Էջ 272 ր.— Սրբոյն Եղիշէի կանոնական գրոց. գլուխ Ա. վասն դիւանարաց քե պարս իցի օրհնո չալ. կամ քե երախայիցն կնիք, մինչդեռ դեռ ի նմա իցի.— Բազում ախտք են ի մարդ, մասն զի ունի մարմին չարչարելի, եւ են ախտիքն որ ի ձեռն ճարտար բժշկացն (ընդունին) զառողջութիւն...

41.— Էջ 284 ա.— Յիս մահնիկ.

մամանկագրութիւն րազաւորացն ճիւղանց աշխարհիս: Աւանց աշխարհականաց. — կամիմ յիշատակել զամս Հայաստանեաց քահանայապետացն սրբոցն արանց Աստուծոյ. եթէ ոք և ուստի և կամ որչափ ամս աթուակայեցին. թէպէտ և ոչ ոք առաջնոցն հոգ անձին երեւ, զթիւ ամաց աթոռակալութեան քահանայապետաց(ն) մեզ աւանդել. այլ (զ)մեզ ըստ զուտ աշխատութեամբ ի խնդիր երեւալ գտաք ստուգապէս գոր և կարգեցաք (խալ): Եւ որք ի միջոցս կաթուղիկոսաց քահանայք հոգաբարձուք կախալ են ամս ինչ...

42. — Էջ 288 ր. — Ի սրբոյն Պրիվորէ Բագրեւանդ եւ Արաւելոնի (Արշարունի) միոյ եպիսկոպոսի վիճակ կարգեալ էին, մինչեւ ցվական Բերդուհորն երանելոյն Մովսէսի եպիսկոպոսի: Ապա դատուցեալ Արաւելոնեաց եւ Քան Կամսուրականացն. — Նախ եկաց եպիսկոպոս Կրնդակ ամս իւզ: Բռ(վ)նան ամս մա. Քաթուլ ամս թ...

43. — Էջ 290 ա. — Թուրք վոր առաւեաց Բակրոս եպիսկոպոս Երուսաղէմի առ Կողբաստ ցի ցուցանե նմա քե զինչ նրաւմն եւ Տիւրիկոս կայսր վասն հեթիցն որ ի խաչ հանին Քրիստոս. — Բակրոս եպիսկոպոս Երուսաղէմի առ Կողբաստ անունոյ ըստ իւր, և աշակերտ հաւատացեալ ի տէր ողջոյն: Լուայ եւ և ուրախ եղէ...

44. — Էջ 292 ր. — Պիւր կանոնական Ա. Յովսիմանու հայրապետի. — Ի վերայ ըստ զուտ նշանաց և մարդարձութեան երեւ յայս շնորհալ հրանելոյն եպիսկոպոս...

45. — Էջ 300 ա. — Ընդ ի Աղարան վեպոսի բանեմ որ վիպեմ. — Արդ աստանձր զտէրունեանն գաղարեցուսցուք զառաստանութիւն...

46. — Էջ 301 ա. — Մեանելոյն Մեհրոպայ Հայոց վարդապետին. — Բարեւոք ողորայր ոմն ի սրբոցն զրոց. գիտեղք ասէ ով «Իրեւիթ զի թէպէտ և բեռեաց Տիւրք զարեւ ըստ խաչափայտին...

47. — Էջ 302 ա. — Սոհանիսի խմաստարարի Հայոց կաթողիկոսի յիւսակարան. — Լուսաշաւի զճանապարհ առ

Աստուած շնագանդութիւն ընդհանուր հաստացելոց ի Քրիստոսի կազմեցին սուրբ հարբն զկանոնական բանից զիտաւորութիւն...

48. — Էջ 304 ա. — Աւանդութիւն հեթից վասն ողորմութեան. — Էր ոմն մեծատուն յԵրուսաղէմ որ մոռացեալ էր գայսրն որ առ Աստուած ի րազում յզգու. բնեւ և ի հայնոյն թեանց և ի չարմանաց սրտից...

49. — Էջ 307 ր. — Վասն րազաւորաց Հայոց վոր կարգեաց Մովսէս Խորենացին. — Մովսէս Խորենացի զչարս թագաւորացն Հայոց աշապէս կարգէ Բարեթէ որդի Նոյի: Գամէր: Թիւրաւ: Թորգոմ: Հայկ: Արմէնեակ (այսպէս): Արմաշիս...

50. — Էջ 318, միասին. իբր 13 էջ. — Խաւս եւ խաւս եւ խմաստի. Եւ կար իմաստն — Բաւա Սեւքրիմայ Նինուէի և Ասորեանեաց: Եւ Խիկարս զրպիր էի Սեւքրիմայ արքային: Կ. Կին տարբի. և Կ. ապարանս չինեցի. և եւ Խիկարս. Կ. ամի հղայ և ոչ եղե ինձ որդի: Բայեմամ մաի առ չառն...

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ

Ա. — Էջ 316 ա (Պիստուր յիւսակարան). — «Փառք ամենատն աւարտոյին սրբազանի բանից կնեական տառիցս որ յաւանդակեացս. զիմ աղակալութիւն սկզբնաւորի զնամակս զայս զայրի երջանկացն. զածագնատին զառաքելոցն սրբոցն և գնոցին աշակերտացն հետեւողացն ճամբարաւ ինչ և զվարդապետացն սրբոցն. զանձանց մարգարէնից և ուղարկան խոստովանողաց համազոյն իւր որք իրաքանչիւր մամանակս փայլէին իբրեւ զլուստ ուրց աշխարհի գիտար կոտպաշտութեւն եւ զհերձաւորացն չարութիւն փարատեցին. զսէղն զառնութիւն և զգողն վնասակար իբրեւ զմակս երկնաւորս արամատիւրեցին և զցանեալն ի բանարկելուն գործին չարութիւն էր սկիզբն անցն տարածեալ զարդ (այսպէս) աշխատանքս յրոտմքն կապեցին իրձունս առ ի յայրբի. և զցաւն մահալիւր ոչ ըստ մարմնոյ այլ զհոգոյ. սպեղանեալ ապիրտ...

թի ողջացուցին և զմանդախտն որ անհնարին էր ի բժշկութի սպիացուցին եւ զկարէվր հարուածս թշնամոյն կենարարին հաշման քաղցրացուին. զհաւատս հաստատեցին և զմարտցեալ մեղս ազգիս ազգիս (կրկ.) հիմանց սուսպեցին զեկզցիս զարդարեցին եւ զկուսածին մանկունս նորաւ) յուսա որեցին: Զհոյս ածաքանս զարդարեցին և զմզվա քս ձեռամբ նոց հնազանդեցին. զամուսնացեալն սարասեցին եւ զկուսանս սարկէնտացուցին. զարգարս խրատեցին և զմեղաւորս զարձուցին մարդասիրտ թր ան. զմեծամեծան կանկեցին և զփոքունս ոչ անտես արարին: Լ'սա քանիաւ նոյնի աւուրց և ամսոց. և ամագ. զմամանակոց ապշխրութի սահմանեցին: Իկաւ թիւ ք և պահովք զմեղկութի ողորն պնեցալ հրամայեցին եւ ջիրմեռանցն արտաստաք զհորն փայլակն չիջուցին: Իկոյ այս զեղեցկայարմար տառիգս ցանկացողցս եղեալ ես թշնուտտականս ամէն մեղաք էլիք. եւ անարժանս:

Արդ զրեցաւ Կանուեղիւր ձեռամբ սուտանուն Նիկողոս երիցոյս. թվին ԻՇ (= 1621) ի քաղաքն Կոստանյոյոյոյ ի եւալոյիայ ի դուռն Ար. Լուսաուրչին ամէն: Դարձեալ յիշէք զվարպետն մեր Սարգիսն որ (նիւ) մեզ չատ աշխատեցաւ. Ած ողորմի նմ. Դարձեալ յիշեցէք զհայր իմ Մեխէրըն, զմայր իմ Շահնիկաւն, Իծ ողորմի ասէք Վարդեղիւսին, Շահանքեցիին, ամէն: Դարձեալ յիշեցէք զեղբայրն մեր Պապոսն, Վարդապետն, Տիգանքիին: Իծ ողորմի իւրց հոգուն ամէն: Դարձեալ ողորմիս ասաք էլէք. Մարտին, Մանգուպին, Տուլլարին,

Մերնե, Թուրվանքին ամէն: Իկս սր հայրապետք որ այս գրիս մէջն գրեցաւ. զիմ անարժանիս ձեռաւքն, նալ բարեխաւս լինին առ Իծ իմ մեղաւորիս, աւրինակ շնորհողիս: Իբ. ածածին բարէխաւսութիւն և սր հայրպետց աղաւթիքն ողորմի ինձ և ծնողացն իմոց և ամ քրիստոնէից. ամէն: Հայր մեր որ յերկինս:

Բ. — Էջ 315 ր. — Ձեռքս երթայ. գիրս մնայ. մարմինս ի հոգ զարձեալ զառնայ. հոգիս յոր տեղ մեր տրն կմայ:

Գ. — Էջ 331. — ... և խրատական զայս գրեցի ի թղտիս և զանպիտանն ոչ գրեցի զի խողացող գիր թուի և որ զհոգեոր խրատն ոչ ընդունի. զմարմնաւորս տեսանէ և արասցէ նա հոգոյն ու մարմնոյն չաշ լինի և որք կարգաք զգիրս կամ արինակէք թողութիւն խնդրեցէք ստացողի գրոյս. և ինձ մեղապարտ զլուսն սուտանուն Նիկողոս երիցոյս. որ չեմ արժանի յիշիլ զանուն իմ ի տառիս. եւ ամենայն ազգականաց իւրոց եւ ծնողաց և եղբարաց. Իծ ողորմի ասէք ամէն:

Ձեռս երթայ գիրս մնայ տրն ողորմի ինձ և նորայ որ զայս գիրս կարգայ և հառաջմամր զտրն աղաչեալ որ և մեզ զարքայութեան զուռն բանայ կարգացողաց ամենեցուն ամէն:

Արդ զրեցաւ Կանուեղիւրս Կոստան. զիւնուպալիսն. ի Վալարիեայ. ի դուռն սր Լուսաուրչին. թվին. ԻՇ (= 1621) Մարտ. իա. աւրն զշթ. հանց ցուրտ եղաւ որ ծովն պաղեցաւ որ մարդիք ըստ սլալոյ պաղին վրայովն Սիսկոյաւն (Սկիւտար) անցան: Հաջին դրամ. մեծաց:

44. — ՄԵԿԸՈՒԹԻՒՆ Ս. ՊԱՏԱՐԱԳԻ

Հին թիւ՝ 1028

Իձի — 1671

ԹՈՒՆՎՔ՝ 60 (= 120 էջ). — ՄԵ. ՄԵՌԻԹԻՒՆ՝ 16 × 11 × 2 սնդմ. — ԴՐՈՒԹԻՒՆ՝ երկսին. — ՏՈՒՎՔ՝ 18. — ՆԻԻԹ՝

լաւ յղկուած բուրբ. — ԿԱՋՄ՝ արեւելեան, ռազմանկազոյն կառավարս փայտեալ. — ՄԱԴԱԼԱԹԵԱՄ ՊԱՇԱԿԱՆԿ՝ չկան. —

ՀԱՆԴԱՄԱՆՔ՝ բառական լաւ պատում, կազմը մի քիչ խախտած եւ վերջին բերքերը խոնարհութիւն տեսած. — ԳՈՐԾԱԿ ԹՈՒԹԻՆ՝ մէկ բերք սկիզբը, երեք բերք ի վերջ, բոլորն ալ սպիտակ. — ԳԻՄ՝ սեւ մեղանով յաջող նոսրգիր: Խորագրային ծառօքաբիւնները կարմրագեղ նոսրգիր. — ՎԵՐՆԱԳԻՐՔ՝ չկան. — ՍԿՋԻՆԱՏԱԹՔ՝ համեռ, իւրաքանչիւր գլխակարգութեան սկիզբը, ջրաներկ ծաղկումներով քոչնագրի եւ վարդագրի, համարները ունին սեւաներկ երկաթագրեր. — ԼՈՒՍԱՆՅԱԶԱՐՔ՝ հաս մը միայն, սկիզբը, կտրմիւրի եւ լեզակի խառն ծաղկումով, միջակ յաջողութեամբ:

ԳԻԹ՝ Առսումասուր քնն Ուրհայի. — ՍՏԱՅՈՐ՝ Ներսէս քնն Քիլիսի. — ԺԱՄԱՆՆԱԿ՝ Ռճի (†551) = 1671. — ՏԵՂԻ՝ Հալեպ: ԾԱՂԻՍՈՐ՝ անյայտ, գրի չը:

Չեռագիրս սեպնականութիւնն եւ Հալեպի կարողիկէ հայոց Առաջնորդարանին:

Մատենան է Մեկնութիւն Ա. Պատարագի, թղթեայ, կազմում, վոթորդիր: ԳՐԵԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ՝

Ա. — էջ 110 ր. — (Գլխաւոր յիշատակարան). — Քաղց գրեցաւ. Խորհրդամեկնիչս ի լաւ եւ ի ընտիր օրինակէ. ձեռամբ Ամասուր Քննի ի մայրաքաղաքն ի Բերիայ: Ի թղթանութիւն. ոճի. (= 1671) ի մարտ ամսոյ, ի ժող. ի վայելումն սորին, տեւ Ներսէս քննի որ է Քիլիսի: Չոր Տր Աճ քարով վայելել տալէ Նմա երկուր ամօք եւ յամերամ ժամանակաւ քամէն:

Ով զասք լոյս կրամ քննչք թէ կարգալով, կամ բան տեսանելով եւ ողորելով ի սմանէ, Աճ ողորմի տալէք ինձ Ամասուր գրչիւ, Տրն մեր Յա Քս ի միւսանգամ զայրաւանն ձեզ եւ մեզ ողորմացի ամէն: Հայր մերո:

Բ. — էջ 111՝ ստորին լուսանցքին վրայ. — Եղիս ոսկերիչ: Մտնալեան, 1812 Մոնումար:

45. — ՅԱՅՍԱԿՈՒՐՔ

Հին թիւ՝ չափ

Ճէ զա՞ր

ԹՈՒԹԻՆ՝ 596 (= 1192 էջ). — ՄԵՐԹԻՆ՝ 31 × 22 × 14 սեղմ. — ԳՐԾԻՆ՝ երկսիւն. — ՏՈՒՐ՝ 37. — ՆԵԹԻ՝ լալկումած տիւնը քաղք. — ԿԱԶՄ՝ առեւելեան, բազանակազմ կաշեպատ, տախտակայ. — ՄԱՆԱԿԱԹԵԱՅ՝ ՊԱԶԱՆԱԿ՝ չկան. — ՀԱՆԴԱՄԱՆՔ՝ աննպաստ. կազմը կիսովին խախտում եւ տախտակայ պակասուոր պանդանակները մերկացած իւրեղն առասին կաշեիներէն: Թիւովն ամբողջովին աւերակ. իսկ կաշեայ նաւանդները ինկած, իբր նեւէ ձգելով միայն մեծագեղ կոնակ մը: Սկիզբը եւ վերջը պակասուոր, որով կը պակսին սկիզբի խոսքը, եւ ի վերջ՝ Կիսուոր յիշատակարանը:

Չեռագիրս կը սկսի Նաւասարդի մը. Էն... = Պատմեաց գեղեցկութիւնն ապաւանին զոր շինեալ եւ Թովմա ի յերկինս քգրին ... : Իսկ կը վերջանայ Նաւասարդի. ի վկայաբանութիւն սը եղսին Վիլնիյուսի: Սա ի բանի եւ վս ի Քս հաւատարմ. : : : որ այսպիսի խոստովանութք կատարմա, որով եւ կը վերջանայ հասորը: Հասորիս գլխաւոր յիշատակարանը, ինչպէս լսինք, ինկած, ու կորսուած ըլլալուն՝ կարելի չեղաւ նշելի գրչութեան տեղը ու բառականը: Աշխատեցանք ընդ երկուր գրչին եւ տառգողաց անունները տպագրեալ ճիշդակներու մէջ փնտել, բայց ի գուր: Մասնաւորապէս շահեկան պիտի ըլ-

*) Նախկին թիւ 42. 43. 44-ն ու Ներկայ 45 եւ 46 ձեռագրերը մեր տրամադրութեան տակ գրեւորեան վերջին պատշաճ միայն՝ երբ մեր Յուլյանի Թ. հաւորը ամբողջովին խմբագրուած էր: Արսւր

լար գիւնայ րե ուլ է Մկրտիչ Եանասակ, ուր եւ եւրք ծնած է, եւ րե ինչ թխուր պայմաններու չակ տոնած է Եանասակուրեան պատկը: Անհատնական չէ սակայն ինքնալիքի որ Մայմաուուրն գրուած թլլայ կա՛մ Զեյրուն եւ կամ Ֆրնուգ՝ ուր գրուած նման անոթ ձեռագրեւ պակաս չեն Հալեպի Ս. Քառասնից Եկեղեցոյ ձեռագրաց Մասնադարանը: Իսկ զայով ժամանակին, կարելի է ղենլ ժժ զարու վերջերս եւ առ առաւելն ժէ: զարու առաջին Բաղուրը. — 'ԻԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹՔ' չկան. — 'ԳԻՒ' սեւ մեկանով յաջող բոլորգիւր, ծայրի ծայր միեւնոյն զըլուքեամբ: Խորագրային բոլոր ծանօթութիւններ կարմրագիւր են, յանախ գունաբար. — ՍԿԶԹՆԱՏԱՌՔ՝ բոլորն ալ մանուշակի կարմիր մեծկակ երկարագրեւ են: Համարները կը սկսին սեւագիւր երկարագրով. — ԼՈՒՍԱՆՑԱՆՁԱՐԻՔ, ԽՈՐԱՆՔ եւ ՆԿԱՐՔ՝ չկան, հասօրս գերծ թլլայով գեղարու Եանասակ քաճեն:

'ԳՐԻՉ' Մեկնեցեկ արեւոյ. — ՍՏԱՅՈՐՔ՝ Գրիգոր եւ Բարդուղիմէոս սարկուաղ եւ իրենց պարագաները (սենեկ մանուկի յիշատակարանները). — ԺՈՒՄԱՆԱԿ՝ անկայ, ժէ զար. — ՏԵՂԻ՝ անծանօր, հաւանաբար Կիլիկիոյ կեդրոններէն մեկը. — ՄԱՂԿՈՂ՝ անկայ: Չեռագիրս սեպնականութիւնն է. Հալեպի Կարողիկէ Հայոց Առաջնորդարանին:

Մաստանն է Մայմաուուրն, թղթեայ, մեծափոր, գրիթէ անթերի եւ համաձայն առձեռն Մայմաուուրներու:

ՅԵՆԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ՝ թէն բազմաթիւ՝ լայց կը պակսի զլիսաւոր յիշատակարանը:

1. — Էջ 3ր. — ... Որ ողորմի Քս. Դրիգորին եւ ծնաւդացն Յովանիսին եւ Ղրսմարին. գծողիս:

2. — Էջ 5ա. — ... Որ ողորմի Քս. Դրիգորին եւ ծնաւդացն Յովանիսին, Ղրսմարին. եւ գծողիս:

3. — Էջ 10ր. — ... Որ ողորմի Քս Առաքիլ Բնիկն եւ ծնաւդացն Յովնա. Բնիկն եւ մարն Եսեյաիկն եւ Եղբարցն Դրիգորին, Սարգսին եւ ամ արեան մերձ:

4. — Էջ 12ր. — ... Որ ողորմի Քս. Մկրտիչ Եանասակին եւ ծնաւդացն Յովնին եւ Ղրսմարին:

5. — Էջ 15ր. — ... Զստացաւ զբրոց՝ գԴրիգորին, եւ զԵղբարցն իւր զԲարդուղիմէոս սրկգ. եւ զՄիսր զրիս յիշեցէք ի Քս.:

6. — Էջ 22ր. — ... Մանասան զՄկրտիչ Եանասակին եւ ծնաւդացն Յովնրսին. եւ Ղրսմարին, Մարգիւրս Բն. ին, եւ Միսր զրիս:

7. — Էջ 26ր. — ... Որ ողորմի Քս. Դրիգորին, Բարդուղիմէոս սրկգին:

8. — Էջ 50ր. — ... Որ ողորմի Քս Դրիգորին եւ ծնաւդացն Յովնին, Ղրսմարին, եւ Եղբարցն Մկրտիչ Եանասակին, Բարդուղիմէոս սրկգին, եւ Մեկնեցի զրիս, եւ ծնաւդաց իմոց. կարդացողաց եւ յուրաց ամէն:

9. — Էջ 58ր. — ... Որ ողորմի Քս Առաքիլ Բնիկն եւ ծնաւդացն Յովն Բնիկն եւ Եսեյաիկն, եւ Եղբարցն Սարգսին, Գրիգորին, եւ Միսր զրիս ամէն:

10. — Էջ 67ր. — ... Թէ կամիս պիտ ի Նաւասարդի. ի. մէ. եւ զՄեկնեք գրիս յիշաւ. եւ թողու թի. մեղաց հայցեալ ստացողի գրոցս. Դրիգորին եւ ծնաւդացն Յովնին եւ Ղրսմարին եւ ամար. հան մերձաւորց:

11. — Էջ 432ր. — ... ողորմի ստացողի գրոցս. Դրիգորին եւ հարազատ Եղբարցն Մկրտիչ Եանասակին, եւ Բարդուղիմէոս սրկգին. եւ ծնաւդացն Յովնին, Ղրսմարին, Մարգիւրս Բնիկն. եւ Եղբարցն իմոց. հօրն իմոյ Ղազարին եւ մօրն իմոյ Ոսկեհաթին. եւ հօրեղբօրն իմոյ Սեփանոս արեւոյ. որ բզմ աշխատութիւնսն զմեզ. զոր տէր ԱՅ հանգիստ եւ ողորմութիւն առնէ նմա. եւ կարդացողաց եւ յողաց Քս ողորմեացի ամէն:

12. — Էջ 442ա. — ... Որոյ ազատութիւն ողորմի Քս ստացաւ զի գրոցս: Մանգլա շերտմին, Յովանիսին, Ղրսմարին,

Մկրտիչ Գահասակին, Գրիգորին ամեն:

13.— Էջ 447 ա.— ... Որ ողորմի ստացադի գրոցս: Մարտիրոս Բնին, Եղիսաբերին, և Մարիամին, ամեն:

14.— Էջ 451 ա.— Որոյ աղաւթի, քն ողորմի Քա ստացադի գրոցս: Մանգլասի Զեքուրին, Մանգլասի Թովանեսին, Մարտիրոս Բնին, Ղամարին, Մկրտիչ Գահակին, Բարդուղիմէոս սրկին, Եղիսաբերին և Մարիամին, Առաքել Բնին, Թովանես Բնին, Խելաբին, Սարգսին, Գրիգորին, Տիրատուրին, Աբրահամին, և ինչ մեղաւոր զբի Մելիսեք աբեղայի և ծնաւոց իմոց հօրն իմոյ Ղազարին, և մաւրն իմոյ Սեկեհասին, Սեփանոս կրօնաւորին:

15.— Էջ 416 բ.— ... Մանաւանդ ստացադի գրոցս: Մկրտիչ Զեքուրին, Թովանեսին, Մկրտիչ Գահասակին, Գրիգորին, Բարդուղիմէոս սրկին, Ղամարին, Եղիսաբերին, Մարիամին, և մեղաւոր զբի Մելիսեքին, և կարգաւորաց և յսուղաց Քա ողորմեսի ամեն:

16.— Էջ 479 բ.— ... Որ ողորմի ստացադի գրոցս ամասեր, հաւատարմ և անմահոյ թեց արժանաւորքն. մանգլասի Զեքուրին, և մանգլասի Թովանեսն, ամեն:

17.— Էջ 535 բ.— ... Որոյ աղաւթի, ք ողորմի Քա և ստացադի սր գրոցս: Առաքել Բնին և Կենակցին, եղբայրն և պաւկայն Աւստրուն, Աբրահամին և Մելիսեքին զբի:

18.— Էջ 600 բ.— ... Որ ողորմի ստացադի գրոցս. մանգլասի Զեքուրին, Թովանեսին, Ղամարին, Եղիսաբերին և Մարիամին, ամեն:

Թովանեսին, Ղամարին, Եղիսաբերին և Մարիամին և Մելիսեք զբի:

19.— Էջ 623 ա.— ... Որ ողորմի ստացադի գրոցս մկրտի Զեքուրին, և Մարտիրոս Բնին և զստեղն Ղամարին և Մարիամին, և ամարեան մերձ:

20.— Էջ 625 ա.— ... Որ ողորմի ստացադի գրոցս մկրտի Զեքուրին, և Թովանեսին և Կենակցին Ղամարին, Մկրտիչ Գահասակին, Գրիգորին և Բարդուղիմէոս սրկին:

21.— Էջ 638 ա.— ... Որ ողորմի ստացադի գրոցս Առաքել Բնին և ծնաւոց Թովանես Բնին և Խելաբին, եղբայրն Սարգսին, Գրիգորիսին և ամարեան մերձ, բց ամեն:

22.— Էջ 1064.— Ստորին յուսանցքին վրայ. Ով եղբայր յայլ արինակէ գրեցաւ Թովանես ճառս. կրկին գրեցաւ, զոյ ի տեղն թող, և Սրապիտն կարգաւ, որ ուղիղ գայ, և զմեղուցեայ գրիչս յիշեալ:

23.— Էջ 1167 ա.— ... Մանաւանդ ստացադի գրոցս Մկրտիչ Գահասակին և ծնողացն. հօրն՝ Թովանեսին, և հօրն՝ Ղամարին և Մեխր գծողի:

24.— Էջ 1192.— Վերջին էջի ստորին յուսանցքին վրայ կայ հետեւայ արարեղն արձանագրութիւնը.— «Այս գիրքը Հայկալի Հայ կաթողիկ եկեղեցւոյն նուիրեց ձեպրալ Վանես Յարութ 1831 Յուլիս 5 ինչ:

46.— ՀՈՒՍԿԱՅԻ (ԶԷՅԹՈՒՆԻ) ԱՒԵՏԱՐԱՆԸ

Կիլիկիան գրչութեան և ծագումնական հայտնի լեկտուրներէն մէկը եղող այս թանկագին Աւետարանին վրայ առաջին անգամ խօսած է Մեքսիկայի Եղիսեք. Տէր-Ստեփանեան, առանց գրչութեան տեսած ըլլալու (տես՝ Հայկական Մանրամասներ, Կիլիկիան Հայոց թագաւորներէ և Կոստանդին Ա. Կաթողիկոսի համար գրչութեան ձեռագրեր, Ազգագրական Հանդէս, 1913, թիւ 1): Եւ առ հաւանական է որ Վենետիկեան վարդապետներու խնդրանքով, Զէյթունի մէջ

ընդօրինակուեցան Աւետարանի քանի մը յիշատակագրութիւնները միայն, առանց խօսելու անոր ընդհանուր նկարագրին վրայ: Զեռագիրս երկար տարիներ մնաց Զէյթունի մէջ և յայտնի է որ ամէն ուղարկութիւն ընծայուած է զայն զօրս չհանելու համար: Ահա թէ ինչ կը պատմէ, մեր խնդրանքով, Տէր. Թարութիւն Տէր Ղազարեան, Մարաշի թանասէր յիշիկը՝ 1 Օգոստոս 1936 թուակիր մեղի ուղղած նամակով:

«Պատահանքին» Ռադրիբերդցյի այս հայապաշար
մաղապատիկայ Աւետարանը՝ անորոշ մասնաձևակե-
մը ի վեր սուպանակառնութիւնը հղած էր Զէյթունի
բերդատար իշխաններուն՝ Ստրէնկան - Խաւորու-
հան տան - թրքական սահմանադրութեան հրո-
շակու մէջ յետոյ, Ստրէնկան-Խաւորսեան տան
իշխաններէն Ասատուր Ադա բոֆանդակ Զէյ-
թունի՝ ժողովուրդին պնդումին վրայ ստիպ-
ւած էր Աւետարանը յանձնել Միլիարբերդին
հեղեղցիին՝ թապակառնութեան, որուն մշտնջի-
ւակառնութեան պատճառ էր, Աւետարանածինն հեղե-
ղցիոյ մկրտութեան խոյին չիստապայման
տին մէջ դադարի խորք մը բացուելով՝ երկաթ-
հայ ստուգի մը մէջ կը զետեղուէր Աւետա-
րանը, որուն վրայ երկու կողանքներ կը
դրուէին, որոնցմէ մէկը Ասատուր Ադա Ստ-
րէնկանին յստի կը պահուէր, իսկ միւսը՝ թա-
ղակառնութեան անդամներուն քոյի Ահա՛՝ այս-
ձեւ ապահովութեան զարգացման քին տակ
կը մտար Ռադրիբերդցիի Աւետարանը՝ որուն
նաղիւ ակամաօր այցելութիւններ միայն կրնա-

1915 թ. Լևոյբիլին կ'ազատ Զէյթունի ընդհանուր դադիթը այս դադիթէն առժամապէս զերծ կը մնայ Ասատուր իշխանը Ստրէնեան իբրտօրոյ՞ զերդաստանօրը և Ամենեան Հայկը իւր քնտանիքօրը՝ որոնք Միթնաբերդին մէջ կ'ապրէին։ Ստրէնեան-Քասկոսեան իշխանը՝ Աւետարանը իւր մօտ կը պահէ։ Երբ Զէյթունը բոլորօրին կ'ամալանայ, Թրքական կառավարութիւնը Ասատուր իշխանը և Ամենեան Հայկը իրենց պարագաներօրը Մարաշ ընկերօյ, հոն Գերմանական հիւանդանոցի մօտ երկօք։ Ընտղարձակ Հայիթու տունները իրենց կը յատկացնէ քնակքովեան համար։ Միենոյն ատեն խոստանալօյ՝ որ մինչև պատերազմին վերջը պիտի մնան Մարաշ։

Այդ ատենները Մարաչ արդեն ամառացած էր հայտնվել։ Առատուր իշխան է իրեն ներք 1915 թ ձիւր կ'անցրեն Մարաչ։ 1916 թ գարնան, Խալաթին հկած ծածկագիր հիւանդի մը կը հրահանգէր քիւլու Սարէնեան-Բաւիլուեան իշխանական ընտանիքը Մարաչէն Ղէյկ Տէր-Զօր։ Մարաչի Միթասարքի Իսմայիլ Քէմալին լուսին բարեկամը լլլալովս երբ տեղեկացայ իրաւոյթեան, խնդրեցի Քէմալէն ու քանի մը օրուան համար ընտանքէ գալիսի հրամանար. ահա այդ երեք օրուան ժամանակ նախիջիցին էր որ լոյսը ջանքերս թափեցի որդկեղի համոզեմ Առատուր իշխանը՝ Աւետարանը ինձ յանձնելու՝ լոյ զիտելու համար

անոր հոգևակայ մանրակարգութիւնը եւ վերադարձնել անյուշայայտ, 'ծկամութիւններէն անհարկի դժուարութիւններէ յետոյ վերջապէս կարողացաւ առնել եւ Գերմանական հրաձգանքի տարիներէն աւելի քան 10 տարիներ շարունակ անհարկ տուաւ:

Իսկ ինչպե՞ս կ'արժանանան հայաստանցիները առկա իրավունքներին՝ ինչպես և իր կրթությունը, հայրենիքը՝ Մայրուի իշխան՝ Վառդգան և Եստրաքանը ինքն իրենց հայրենիքը ի զին ամեն վտանգի, իսկ ես այդ քանի մը ժամանակ համար անհետացած էի Մարաշէն։ Այդ ճիշատուրց Զէյթունի իշխանական տունը, դադարած էր ոչնչանալու համար Տէր-Զօրի համբուն վրայ։ Իսկ Բարձրեքդցիի քանդելի և Խաթրանը մնաց Մարաշ։

1920ին Մարաշի հերոսամարտին ես իմ տունիս միակ այս Անետարանն էր օր ազատեցի. բայր զոյքերս հրոյ նարակ եղան աշրհբուս առջև. զգեռնակս թիւն մը կար այդ պահուն քրտիս մէջ թէ՛ աղզային թանկարձէք ննսթիւն մը զոնէ այդ վայրագ հուրին զո՛ չկնաց: Բանի մը օր յետոյ երբ Յրանսացիները լքեցին Մարաշը, քայքերուս նստմիասին միայն Անետարանը առնելով մեր նստ, ջապաքին զուրս եկանք Փրանսացիներուն միանալու համար. բայց արդարեւ չառ ուշ էր: Քէմալական զօրքեր ու անթիւ չէթէներ կ'սկսէին կրակել մեր վրան, ամէն տեղ սարսափ՝ ամէն կոյս մեռելներ: Անետարանը բրո՞ւ չալակէն ինկնո՞ւ էր գետին. վերցնել այդ թանկարձէք ծանրութիւնը եւ կրակներու տարաթիւն տակ վախճիլ Ֆիդիբեկական կարողութիւն վեր էր: Բարձրբերդցիի Անետարանը ակնանտիս եղաւ այդ զարուբեի ջարդին

Մարաշ գրաւուած էր Քէմալի կողմէ։
Հայութիւնը գերի ինկած էր անոր ձեռքը։
սարուկի անտառներէ կեանքը ոգւած էր Մա-
րաշ մնացող Հայերու համար։

Այս զգացքներն յետոյ, որ մը թատրո մը
կը ներկայաւանայ Մարաշի այդ ատենուան նա-
յոց Առաքնորդին՝ Խաչատուր Վրդ. Տէր Ղա-
ղաբեանի հւ անոր կը յանձնէ Աւետարանը,
բնեւոյ թէ՛ կրկնակի երազներու, մէջ իրեն,
կը յանձնարարուի որ արանիցիպէտ այս գիր-
քը յանձնէր ԼԵՄՆԻՅ ՈՐԱՐԱԽԱՍԱՍԻՆ, և ան-
հրաշքներու, նոտեւեւոյ բերան էր. ալ ինքք
գիտէ վիտխան նաւերի իր տարիքը, Խաչատուր
վարդապետ քան երբեք մէհնտ տալով թիւ-
րին՝ զ'ազատէ Բարձրագործի տալ նոյազապ
թանկալովս ազգային գաւառը:

Հիշ թիւ՝ չունի

2b = 1256

ԹՈՒՂԹՔ՝ 408 (= 816 էջք).— ՄԵՆՈՒԹԻՆՆ՝ $26 \times 19.4 \times 7.3$ սնդւմ.— **ԿՐՈՒԹԻՆՆ՝** երկսին, իւրաքանչիւր 17×5 սնդւմ. միջին յօսանցք մէկ սնդւմ.— **ՏՈՂԹ՝** 17.— **ՆԻԻԹ՝** միջակ քանձութեամբ րնսիւր մագաղաք, ողորկ եւ քաւաւման.— **ԿԱԶՄ՝** կաշեպատ ախակեայ, երեսներուն վրայ կ'երեւան բեւեռի հետքեր, որոնցմէ յայտնի կ'ըլլայ որ ծամանակին աւետարանս զարդաւուն էր նոյն ոսկեպարծեամբ: Այժմ կ'երեւան միայն պղնձայ խաչեր եւ խաչերուն չորս բեւեռուն վրայ մէկ մէկ նկար. վերի բեւեռն նկարին ներքեւ, որ հրեւսակ մըն է, կը կարդացուի Յս Գս.— **ՄԱԿԱՂԱԹԻՆԱՅ ՊԱՆՊԱՆԱԿ՝** չկան.— **ԶԱՆԴԱՄԱՆՔ՝** մաւուր եւ խնամով պահւած ձեռագիր, առանց ուրիշ պակասի. հակառակ իր պատկառելի հնութեան՝ բոլոր աւետարանները ունին իրենց բովանդակութեան ցանկն ու նախադրութիւնը. էջերուն ստորին յօսանցներուն վրայ կ'երեւան համարաբառի մանրատու համարանիշներ: Զովհաննու աւետարանին վերջը կայ «Իմ կենցիկ ընացելոյ» մասը: Յանախ յօսանցներուն վրայ բառերուն նշանակութիւնը ուղղակի քնդորհակողքն գրուած է: Կազմին կոնակին վրայ աննշան պատուածք մը միայն կ'երեւայ.— **ԿԱՏԱՐԻ ԹՈՒՂԹՔ՝** բազմաթիւ, այսպէս 1. 2. 3 ա. 4 բ. 5 ա. 6 բ. 7 ա. 123 ա. 194 ա. 311 ա. 407 բ. եւ 408 էջեր.— **ԴԻՄ՝** կանոնաւոր եւ զմայելի բոլորգիր, խոտորկեկ, անբալի սեւ մեյլանով. բոլոր հատուածներուն առաջին տողերը գունագեղ երկարագրեր են.— **ՍԿԶԻՆԱՆԱՆՔ՝** բազմաթիւ, ո՛չ միայն չորս աւետարաններու սկիզբը այլ եւ ամբողջ հասարկին մէջ: Աւետարաններու սկիզբնաւորութեամբ մտադիր եւ ակնապարար գեղեցկութեամբ մտադարձի, կենցաւագրի, վիճապարտի եւ քաջարարի գեղեցիկ համադրութիւն մը կը ներկայացնեն՝ գոյներու ներդաւանակութեամբ: Համարները ունին կարմրագեղ րնսիւր երկարագրեր.— **ԼԱՍԱՆԱՆԱՆՔ՝** ոչ միայն խոտաններուն կից, այլ եւ բովանդակ հասարկին մէջ.

գունագեղ, գանազան մեծութեամբ, բոլորն ալ յաջող ծաղկումներով եւ հնագոյն օրինակներէ.— **ԽՈՐԱՆՔ՝** բիւով 16 հատ, Հոռմկայի գրչութեան եւ զարդանկարչութեան դպրոցի գեղեցկագոյն նմուշներէն, բոլորն ալ ոսկի, կապոյտ, կանաչ եւ կարմիր երանգներու զմայելի ծաղկումով, բոլորին վրան գանազան դիրքի թռչուններ: Եւսեբոսի առ Կարապանոս գրած գոյգ էջ ծանօթագրութիւնները առնուած են զմայելի խոտանագրողներու մէջ, միւս սիւնագրող, իւրաքանչիւրին մէջ Եւսեբոսի եւ Կարապանոսի յաջող զխմանկարներով, որոնց երկրորդը քերտուրն վնասուած: Սիւններու երկու կողմը կ'երեւան երկու լուսանցագրողներ, երկուքն ալ թռչունի բոյներ են, դրուած երկու ոստերու վրայ. վրան մէկ մէկ արագիլով: Ասոնց յաջորդող երկիցեան ախակները նմուշներ են Կիլիկեան հոխ զարդանկարչութեան, ուր կ'երեւայ Կիլիկեան աշխատի ալյազան թռչնող հոխ հաւաւածոյ մը: Համաձայնութեան վերջին գոյգ ախակները, միւս ոսկի յաւակի վրայ, յատկացուած են երկարագիր հետեւեալ յիշատակարանին, որմէ բազմաթիւ նմուշներ ունին ժԻ՛ զարու Կիլիկեան կարեւոր եւ ծաղկուն գրչութիւններէն.

Տը իմ Գս որդի եւ րան

Պետ հոգութեան կարգիս աւանդան

Որ զայս մատան աւետարան

Մեզ հնչեցիր ձայն ցնծութեան

Անա զքոյս առեալ բնի տամ.

Բարձեալ ի ձեռս առաքիլ կամ,

Առ զայս նուէրս բարեխնամ

Եւ յիւ նայա Տը հաշտակամ.

Ո՞վ յանդիպքն ծաղիկ ? րան

Նայի եւ ծաղկեալ յաղա մարդկան

Որ մեզ զնորմա քո չըթան.

Հեղիւր աւրհնաւոր յախտան.

Դու զՏը Կոստանդին զէտ Հաշտագ

Խան նստայ յաթոն Կեփաական

Եւ զիւր Թորոս Հայրապետան

Ընկալ ի փառաց հայրական.

ՆԱՄՔ՝ չորս հատ միայն, խմբագիր չորս աւետարանիչները ներկայացնող, բոլորն ալ

ուսկի յառակի վրայ, յաջող գործեր.— ՄԱՆՆ-
ՐԱՆԿԱՐՔ ԵՒ ԿԻՍԼԱՆՈՐԱՆՔ՝ չկան:

ԳԻՒՉ՝ Թորոս Թոսլին.— ՄՍԱՑՈՂ՝
Կոստանդին Կարովիկոս Բարձրբերդցի.—
ՎԱՄԱՆԱԿ՝ Զե (≈1256).— ՏԵՂԻ՝ Լուսի-
կրայ զղեակ.— ԾԱՂԿՈՂ՝ գրիչ ինքր.—
ԿԱԶՄՈՂ՝ անյայ:

Մատենան է Աւետարան, մագաղաթ-
եայ, կազմում, յման, հնաաիպ գրք-
չութիւն, պատմական կարեւոր յիշատա-
կարաններով հարուստ, և հայ գարդան-
կարչութեան ահաւկեալն, գրեթէ ան-
հասար գործ, ուր գոյներու ներդաշ-
նակութիւնը, վրձինի անթերի ճաշակը,
նշանաւոր արուեստագէտին երեւակայու-
թիւնը, որպէս նախ զործածուած ներկե-
րու և գոյներու մաքրութիւնն ու գե-
ղեցկութիւնը, թանկագին և համար բնի
գրչութեան մը հանգամանքը տուած են
ձեռագրին: Ընտրուած բոլոր մօթիֆները,
մեծագոյն նկարներէն սկսեալ մինչև ամի-
նանամենս գորդերը, անպտտ եւ պէս-
պիտուն ու վառ երևակայութեան ծնունդ
են, մէկը միւսէն աննման և նախաձեյի
զեղեցկութեամբ:

ՌԻՇԱՍԱԿԱՆԳՐՈՒԹԻՒՆՔ՝ բարգմա-
թիւ:

Ա.— Էջ 402ա.— (Ելլաւոր յիւա-
սկարան).— ՁՓառք քեզ՝ Փառք քեզ
անսահման տնուն և տնդուգական անձ-
նաւորութիւն, հայր և որդի և սր հոգի:
Արհնութի քեզ սր երբորդութիւն և մի
սրութիւն. սր հաւոր կտորդութիւն, և սա-
տար եղև իմոյ տկարութիւն ի գրաւ հասա-
նել զգլաւի մատենիս: Այժմ և միչտ և
յաւ իտեանս յաւ իտենից ամէն:

Ընտրելու Տն սկսեալ և ողորմութե
նորին յանգեցեալ տարտեցաւ մատենան
տախտաւս. տառնակ, երկրպագելի եւ
պաշտելի սր աւետարանս: Յամի Զ և Ը
(≈1256) երորդի թուարեութեան հայոց-
ընդ հովանեաւ ածարնակ տաճարացս յա-
նուն միաձնի որդւոյն Այ Սր Փրկիչ Կո-
չեցելոյ, և մաւր նորին Սրբոյ Ամառնին,
և Լուսաւորչին մերոյ Սրբոյն Գրիգորի. և
Սր Հայրապետին Նիկողայոսի. և ածընգալ

Սր և յաղթող Նստին վանգոյ. և այլեւս
բազմահաւաք սրբոց որք պաշտին. յաշ-
խարհամուտ արոոս. և աղեականութիւն
սոցա յանտիկ զլեակս Լուսովկայ:

Ի թագաւորութեն Քսապաւ և բա-
րեպաշտ արեային Հերմոյ. և ի ժամանա-
կի յորում նոյն ածասէր թագաւոր դարձ-
եալ լինէր ի մեծ և յաշխատամատոյց
ձանապարհէն որ առ Խանն Աւագ: Հրա-
մանաւ և ծախիւք ածապատիւ Տն Կոս-
տանդին Կարովիկոսի Հայոց, որ զարմա-
նահրաշ վարիւք իւրովք առնասարակ հիւ-
ցուցանէր զբնաւս: Մինչ զի և յարտաք-
նոցն առաւել ընդունէր վկայութի զան-
համեմատ վարուցն իւրոյ մաքրութեւ
Քանգի աղբիւր էր նա բարեաց և արբին
ի նմանէ ամենեքեան որք և կամեցան
բաւ պատգայն իւրեանց: Սոքա սնդստան,
նոքա բուրաստան, ոմանք յարկ ծածկու-
թեւ, վասն զի հայր էր որբոց, և հոգայր
վասն սղքատաց. և առաքելական թըղ-
թովք կանոնական սահմանաւ աշակեր-
տէր զամենայն եկեղեցիս բաւ ուղափառ
հաւատոյն և այնպէս սիրելի էր ամենե-
ցուն. մինչ զի և աշխարհակալ բռնաւորք
ընդ առաջ նորա խաղային յայժ ամ ձա-
նապարհորդութե հանդիպէր առ նոսա եւ
պատարագաւք զերեսս նորա պաշտին:
Եւ ապա զրկաւորք լիայ, դարբնութիւն
խնդրէին աւրհնիլ ի նմանէ քանգի ար-
դարեւ առ սա կատարիւր զնայն ի վերայ
իմի և քարբի, և կոխել զամենայն զա-
րութի թշնամոյն: Սա եւ ողորմութիւն
Այ, գտեալ ի բարկութե եւ չարայլոյկ
ժամանակիս: Սա եւ ի վերայ ամենայն
առաքինասէր վարուց իւրոց յաւել եւ
զայն ևս լինել զբասէր և ածասէր, որով
եւ ստանայր գիրս սուրբս զհին եւ նոր
կտակարանաց, և յովով անաթառ ոսկւոյ
և արծաթոյ. և պատուական հանդերձե-
ղէն զարդոց, եւ նուիրէր եկեղեցւոյ
սրբոյ ընդ ամենայն սեղիս. ում գիտուի
և պիտոյ ինչ լինէր: Սր և ի կատարեալ
սիրոյն զոր ունէր առ Առ և առ ի նմանէ
պարգեհալ կտակարանք: ոչ էր նմա
փոյթ ի լաւաց զրաց, կամ ի հմուտ ար-
հեստագիտաց միայն ստանալ զայնոսիկ:

աշխարհկան, այլ զմասն Յուդայի,՝ եւ զսրառիճն Կայէնի առջեւ, ամէ. եւ Աձ գոյն մարդն ահ որ զողին (զուլումիճ) անխտաւան սաէ, ամէն, ու ամա:

Գ.— Էջ 405 ր. — «Զվերջի ստացող որ աւետարանիս ըզմահեսի Թակոբն եւ զծնադքն նոր որ մականունն Չալոմի կոչին եւ զիւր կողակիցն ըզմահեսի Անուայն եւ զծնադքն նորս եւ զորդին ըզմահեսի Բաբելոնի եւ զԱլիսի Դանին: Որ արտաքել սիրալն տծային եւ ըստում մամանակս վաւաքելին մեծածախ աւետարանի մի տանի եւ զնիլ իւրեանց հոգոյն մինչ որ յեւս եւ ի վշտաշատ մամանակիս որ Ֆուրնաւս գեղաքաղաքն աւերեցաւ ի ձեռս յանաւրեանցն որ զմի հարկն տասն եւ քսան առնէին ի նոցանէ որ ծախեցին զամ ինչ զոր ունէին թէ ոսկեղէն թէ արծաթեղէն թող զտանն անթթն զինչ որ ունէին ոչ կարացին խլատիլ ի յանաւրեանց եւ շատք ոչ ունելով զեկան կամ խուռիչ որ տային ձաղէին ծծէին ի բունտ անսրաղ պաշէին մինչ որ յուսահատին եւ զհաւատն ուրանային: Եւ ոչ այնու կարացին աղատիլ ի յանժարացն ձեռաց այլ զխարաճն եւ զայլ հարկն մէկին տասն եւ քսան առնէին զարձեղ իւրեանքն շատ ունէին քան զանաւրեանքն: Եւ նք այլ ոչինչ ունէին որ նց տային եւ ազատէին մինչ որ ձեռս ի յեկեղեցոյ ըսպանն ձգէին առնէին եւ վաճառէին աւետարան սկի չուրջառ եւ այլ ամ անաթոյց յեկեղեցն: Եւ մին այս սր աւետարանս էր որ բերին ի Ֆոնուսու Տեր Թակոբ եպսկն եւ Ասեփաննոս Բնկն եւ վաճառեցին մանեսի Յակոբին ն. եւ Կ. Ֆորի եւ մանեսի Յրկլն այս ետուր. Գ. ն. Գ. Կ. Ֆորին իւր հալալ արդեանց իւրց եւ էտ զաւետարանս ի Թակոբ եպսկն եւ ի Ասեփաննոս Բնկն տաջի այս քնչիցս. եւ տա իսթաւորացս Ֆոնուսի վիւրեղ վրկն վկա Անեսիենց Անկրիկ վկայ Զերուկի վկան երեց. վկայ, Խաչուկ երց վկայ մահեսի Միւկ վկայ մանեսի Ներսէս վկայ Փալքենց Պալին վկայ Վրդան երցանց Պիտոս վկայ: Եւ ասիլ զայս սր աւետարանս եւ իւրց

հոգոյն եւ իւրց ննջեցիւրն ի Սբ յեկեղեցին յԱմսիկն. Եւ այլ ոք ոչ ունի իշխանութի զայս աւետարանս յեկեղեցոյս հանել կամ ծախել կամ գրաւական զնիլ թէ տղայ է կամ եղբայր կամ եղբաւորդի եւ կամ այլ ազգական եւ եթէ ոք անզոյնի նա ներքե կապանաց է ի յիւս եւ ի սբ յեկեղեցոյս: Ով տեսանող քնչք եւ վայելողք այս սր աւետարանիս լաւ պահէք եւ սրբութիւն ընթեռնէք պարկեշտ բանայք եւ վարչամակով բռնէք զի ի Թագաւորաց ժամանակէ է միացեալ մինչ որ եկեալ է ի մեղ հասեալ եւ լաւ պահեալ է ահիւ եւ զողովր ընթերցել է զի լսել եմք որ շատ սրանչիւրք եղեալ է այս աւետարանէս ով ոք որ անարժան բացիր է եւ կարդացեր է նա իւրն աղէկ չէ եղեր ով հայրք եւ եղբայրք ահիւ քաջէք եւ երկիրիւ կարդացէք եւ լաւ պահեցէք եւ ով ոք այսպէս ստանայ նա ահիւ ի իւս եւ ի սր աւետարանէս. Եւ զրձ լի զողովր ասացէք մանեսի Թակոբին եւ ամուսնոյն իւրոյ մանեսի յԱնուային եւ իւրց ննջեցիւրն եւ ինձ անարժանիս ամէն հայր մերս:

Դ.— Էջ 8 ա.— Խուրթ 4 ա տակի տողը՝ «Զմեղապարտ զրիչս աղանձմ յիշել ի Քս»:

Ե.— Էջ 10 ր՝ զարդարուն էջին մէջտեղը. «Մեղապարտ զրիչս սորա ողորմես Քս Աձ»:

Զ.— Էջ 244 ր՝ ոսկի երկաթագրեւ. ըով. «Մեղ մետասանիցն ընկալ Յս զՏր Կոստանդին կարօղիկոս: Եւ գնորին Խոստ: ամէն»:

Է.— Էջ 388 ա՝ նոյնպէս ոսկի երկաթագրերով. «Զտար եւ զերջանիկ Իիսապիս Հայոց զՏր Կոստանդին ստացալ սորա յիշանիք ի Քս Յս: Ամէն»:

Ը.— Էջ 620 ր՝ նոյնպէս ոսկի երկաթագրերով. «Զտացալ սր տառիս զՏր Կոստանդին կարօղիկոս Հայոց յիշանիք ի Քս. Յս»:

Մտածանիս գերջաւորութեանը՝ էջ 812 ր. — 814 ու ազգը. անվարժ եւ անընթեռնելի չեղապրով, հետեւեալ արձանագրութիւնները կան:

Թ.— Եւ զգնի սորա այս գիւղիւմ

թայան եղիւ. Չափան, Սլլու Իսիւն (անընթեռնելի) այս աւետարան փրկութեան...
Վազար օրդի Յոսէփին... գրեցաւ այս
գիրքս ԻՄԲՆԵ (= 1806) ին ամսոյն Ապ-
րիլի Է ին ամսէն: Այս անոթք վ աւե-
տարանս. Բ սկիւն, Բ թաք ամէն խաչ եւ
չուրջստ դարձեալ ամենայն անոթքս այս
մարդոյն հղե փրկութի ամէն:

Ժ. — 1852 զրցւ գրս թվին Հյց
ԹԵՄԵ (= 1863) Սոցաստ, մէկ, մէկ Ազիզ Փա-
սու մը Մարտեկն յրսան հազար զօրքով
մէկ (անընթեռնելի) մէր վէրան էկաւ պատ-
ճառը Բերքեկցոցն կոտորուիուն համար
փառք Աստուծոյ անվրնաս մընաքինք: Մը-
խալլուն կողմէն սասար հազար, Պալապու կող-
մէն չորս հազար զօրք ունէր Էմմաս Փա-

սա մը անուշով, հարիւր մարդ մէտաւ մեզ-
նէ. անոնցմէ ութ հարիւր կամ հազար
մարդ անոնցմէ ջարդովեցաւ փառ Աստու-
ծօ քէչէրնէս անվրնաս մընաքինք. Ըն-
կէրութեան մամուսկը զրբեաց գիրքս ռըցւ
նղլան (Էրկու Բառ անընթեռնելի):

ԺԱ. — 1859 թըվըն Հյց ԹԵՄԵ ին մէկ
Վուրեուս Փասա մը էկաւ վէրանէրինիս.
փառք Աստուծու Վալաուզի Բարց Գորք
չի կրցաւ անցնիլ. Ժողովեցանք նըստէ-
ցանք վեց օր էտքը կրորով մը էղաւ.
փառք Աստուծոյ մէկ վընաս չէղաւ. մէզնէ
ան կողմէն էրէսուն կամ քառասուն
մարդու վընաս էղաւ. Զուրի կամ կա-
պարի գընայ մէտան ասանէկ իմանաք:

ՄԱՅՐ ՅՈՒՑԱԿ ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ ՀԱՅԵՐԷՆ ՁԵՌԱԳՐԱՑ

47. — ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԵՕԹՆ ԻՄԱՍՏԱՍԻՐԱՑ

Հին թիւ՝ չունի:

ԹԻԳ — 1614

ԹՈՒՂԹԻՒՆ՝ 124 (= 248 եօթ). — ԻՆԻՄԻՒ-
ԹԻՒՆ՝ 14,5 × 10 × 3 սնղմ. — ԳԻՌԻԹԻՒՆ՝
միտախն. — ՏՈՂԹ՝ 20. — ՆԻԹ՝ քուլք,
լաւ յղկուած. — ԿԱԶԻՒՄ՝ շաղանակագոյն
կաւեպաւ, խաւաւաւեալ, կողեւեուն վրայ
ձայկու մեհեռով. — ԻՄԱԳԱԼԻԱԹԻԱԿ ՊԵՂԱ-
ՆԱԿԻ՝ չկան. — ՀԱՆԳԱՄԱՆԹ՝ բուական
լաւ պանուած, սկիզբի դաւաւքի քղբեր
նիկցած, առաջին թերք, խորանագաղ,
իկկած եւ ի նորոյ գրուած ու դրուած. —
ԳԱՏԱՄԻԹԻՒՆ՝ երկու թերք սկիզբը եւ
երկու թերք ի վերջ. — ՎԵՄՆԱԳԻՒՄ՝ չը-
կան. — ԳԻՄ՝ սեւ մեխանով քնեթ բոլոր-
գիւ. խորագաղին ծանօթութիւններ կա-
մրագեղի բոլորագիւ. — ԱԿԶԱՆԱՏԱՄԻՒՄ՝
մանուշակի կամմիւ երկաթագիւ. իսկ հա-
մաններ ունին սեւ երկաթագիւ. — ԼՈՒ.

ԻՄԱՆԱԶԱՄԻՒՄ՝ չկան. — ԽՈՒՄԱՆԻ նմանոյ
աննաւակ բան մը կայ, վերջին դրուած
առաջին եօթն վրայ:

ԳԻԹԶ՝ Բակոր Բն Թօխաթցի. — ԸՍ-
ՏԱՏԱՄԻ՝ Տեւ Բակոր Բն Ալվարեկց. — ԺԱ-
ՄԱՆԱԿ՝ ԹԻԳ. (= 1614). — ՏԵՂԻ՝ Զամու-
ցայ. — ԻՄԱՂԻՄԻ՝ անձանօք, գրի՛չը:

Մատեանս է Պատմութիւն եօթն իմաս-
տասիրաց, թղթեայ, փոքրագիր՝ հետեւե-
ալ յիսակարգութիւններով:

1. — Էջ 1. — Պատմութիւն Կայսերն
Փոնցյանոսի եւ կնոջն եւ որդոյն Դիոկղե-
սիանոսի եւ Է իմաստասիրացն. — Կայր
ի Հոսմ թաղաւ որ մի եւ անուն նորայ
Մոզոյոս կայսր եւ ունէր իւր ըստարտեւ-
լաւ մի փոնդիանոս անուն յոյժ զօրեղ եւ
քաջ որ եւ ըստու մ. . .

2. — Էջ 40. — Երկրորդ. Առակ քաղտնոյն վասն հովուին զոր սպամ թզվայրի խոյն. — Թագաւոր մի էր ի յերկրի միում և էր նորա անասո մի մեծ մայրեաց, և կայր ի մէջ անտառին...

3. — Էջ 57. — Երրորդ. Առակ քաղտնոյն. — Ի Հոռոմ քաղաքի կայր անասնի զինասոր մի, և ունէր որդի մի և զուսար երկուս ևն զինասորն այն սիրէր...

4. — Էջ 73. — Չորրորդ. Առակ քաղտնոյն. — Ի մամանակի միում էին առ կայսրն Հոռոմայ իմաստասէրք եօթն, և կայսրն ի նոսա յանձնեալ էր զերկրին...

5. — Էջ 100. — Հինգերորդ. Առակ քաղտնոյն վասն Աղլախանոսի կայսեր որ կենդանոյն քաղեցաւ. — Աւելաւ ինաս կայսրն թագաւորեաց ի Հոռոմ, այր իմաստուն յոյժ, և էր յոյժ ցանկաւոր սկոյ, և քան զամենայն ինչ առաւել սիրէր զոսկի...

6. — Էջ 125. — Վեցերորդ. Առակ քաղտնոյն յաղագս քաղաւորի ումիմն անմաքի եւ քրդոյիւյ. — Կայր թագաւոր մին ջրգողեալ և անմաքուր, և կանայք ո՛չ կամէին զայ առ նա, այլ արհամարհէին զնա ևն թագաւորն այն...

7. — Էջ 149. — Եօթներորդ. Առակ քաղտնոյն վասն քաղաւորի ումիմն որ ունէր զինասոր եւ յոյժ հաւասար զանձն նմա, որում զքաղտնի նորա առեալ վախեալ. — Թագաւոր մին յոյժ սիրէր զկին իւր, և պահէր զնա ի մէջ ամուր աչտաւ...

բակի, և զփականս զուսնն հանապաղ առ ինքն ունէր և վասն այնորիկ...

ՅԻՇԱՏԱԿԱՆԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ա. — Էջ Բ. — (Գլխաւոր յիշատակաւան՝ կարմիրով). — Եւ Յակոբ երեց Թաւխարցի որ եմ թոռանց Բաղուկենց թարգմանեցի, զգեղեցիկ պատմութիւնս ի լաթինական գրոց ի հայ գիր, ի խնդրոյ վարժապետին իմոյ Թաւարցի Տեւ Եակոբին, որ ասին Այվաթենց, թվ. 1644) փետրվար. 14. յերկրին Լեհաց, ի քաղաքն Չամուցայ: Աղաչեմ զձեզ յորում վախարկէք զանունս մեր, մի յապաղէք կրելոյ ի տեղիս խորագրաց և ստացէք ամենիւ թէ Աձ ողորմի:

Բ. — Եւ այն անդ՝ վերջէն գրուած, նոոր զիրով. — Այս պատմութիւնս խորոմար վերայ է. կարգա՝ և լաւ ի միտաւ, և զանաւորան վաղապ Սեփականացիս յիշեալ Տէր:

Գ. — Էջ 247. — Կատարեցա՛ւ Պատմութիւն եօթն իմաստասիրացս. թվին. 1648. ի Թագաւորութեան Սուլթան Մահմադային նոր թագաւորութեան:

Դ. — Էջ 248. — Չնոս երթա՛ւ գիրս մեա՛ զձեզ աղաչեմ հայրք և եղբարք իմ, երբ զայս եւ թն իմաստասիրաց բանս կարդաք և ասէք Աձ ողորմի. Ղալաբ զպրի քահնէկալ ի զուսն Սեփականնու Տաւ Մարտիան կոչի Թաւար քաղաքի. Տէրն բարով վայել տացէ իւրենն արքայութեան արժան եղիցի և մեզ...

48. — ԺԱՄԱԳԻՐԲ ԵՒ ՊԱՏԱՐԱԳԱՄԱՏՈՅՑ

Հին թիւ՝ չունի

ՋՀԵ = 1526

ԹՈՒՂԹԻՔ՝ 94 (= 188 էջ). — ՄԵՆՈՒԹԻՒՆ՝ 14 × 11 × 4 սնդմ. — ԴՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասին. — ՏՈՂԻՔ՝ 17. — ՆԻՒԹ՝ հասարակ քույր. — ԿԱԶՄ՝ աւելեցան, շաղկապեցան կապեպա փայտեալ. — ՄԱԿԱԿԱԹԵԱՅՑ ՊԱԶՊԱՆԱԿՍ՝ չկան. —

ՀԱՆԿԱԿԱԿ՝ անկապա, շաւ գործածութեամբ մաւած, սկիզբը պակասաւոր եւ կազմը խախտած. — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹԻՔ՝ չկան. — ՎԵՐՆԱԿԻՐՔ՝ չկան. — ԴԻ՝ սեւ եւ կարմիր մեքենով խառն միջակ նոսրեղիւ. — ՍԿԶՐՆԱՏԱԿ՝ հաս մը միայն, էջ

87, Պատարագամասոյցին սկիզբը, զարգացիւ, անյաջող ծաղկումով, համարները ունին կարմրադեղ հասարակ սկզբնառուներ. — ԼՈՒՍԱՆՆԱՅԱԶԱՐԻՔ՝ հաս մը միայն, էջ 87, միակ խորանին կից՝ հասարակ ծաղկումով. — ԽՈՒՍԱՆ՝ հաս մը, Պատարագամասոյցի սկիզբը, կարմիր եւ կանաչի հասարակ ծաղկումով, օրաներէլ:

ԳԻՒԶ՝ Թուսիկ Թուսիկ. Թօխարյի. — ՍՏԱՆՈՐ՝ գրիչը. — ԺԱՄԱՆԱԿ՝ ՋՆԵ (+551) — 1526. — ՏԵՂԻ՝ անյայտ, Թօխար. — ՆԵՂԻՍՈՐ՝ գրիչը:

Իհտեանս է ժամագիրք և Պատարագամասոյց, թղթեայ, պակասաւոր, փոքրադիր, միջակ ծաղկումով, որ կը բովանդակէ՝

1. — էջ 1. — Ժամագիրք, սկիզբի քանի մը էջերը պակասաւոր ... որպէս զի բնորոշելով զպաղատանս մեր, աղաւթիւք և բարեխօսութեամբ ամ սրբոց...

2. — էջ 87, պարզունակ խորանիկի մը տակ՝ Պատարագամասոյց, Որ զգեցեալ եւ զլոյս որպէս հանդերձ Տր մեր Ես Քս...

ՅԻՇԱՏԱՆԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ՝ չաա քիչ.

Ա. — էջ 184 (Դիսաուր յիւսանկարուն). — Կամաթ և կարողութիւն համագոյս որ երբորդութիւն հոր անհատի, և անիմա-

նալոյ, և միտման որդոյ նորայ Տն մերոյ և Փրկչին Յի Քի, և կենդանարար արեւ ազատիչ սր իողոյն այժմ և միշտ և յաւ: Ընորհիւ Տն սկսայ և ողորմութիւն նորին կատարեցի. ի յաւ և յընտիր յօրինակէ, որ կոչի Աղաթամասոյց ի փրկութիւն հոգոց մերոց և մեր նշնեցեալսն և ամ հաստացելոց ամէն: Զեռամբ մեղաւմած և անարհեստ գրչի անարժան Յուսիկ Խղիսի, որ անուամբ եմ ի յի և զործով հեռի, և այժմ եմ Թալիսարիք, ի մահալէս Պալարեւուսի, գրեցաւ թվ. ՋՆԵ (= 1526). Յունիս ամսոյ ի. իր. և յայսմ ամի գրեաց Խօնդարեն որ անուամբ Սուլայման կոչի, ի վերայ Էնկոուզադ, բազում եւ անթիւ զօրաւ ք...

Զեռս երթայ զիրս մնա, բանն առ լիւս վեր համբառնայ, զմեղոյն իողոյն յիշեալ և լիւս ողորմի ասայ:

Բ. — էջ 188. — Ի թվական. Հայոց ՌԴԼ (= 1646). փետրի. վարի. ամսոյն. 7. օրն. չորեքշաբթի. փայտյն առ լիւս փոխեցօ. 7. ու կէս տարի հիւրնաւթի. քաչեց. ըսպատարն իւր. այրնէ. անունն Ալեքսիսնունն էր. Ամ զիւր զատաստանն. քաղցր անէ. էմկէնիս. իրենն. հեյալ բնայ. քան զիւր մօրն կաթն. Ամ զիւր իողին արքայութիւն արժան առնէ, յօրաւ հաւնս ամէն: Հայր մեր յերկինս:

49 — ՍԱՇՏՈՑ

Հիւսիսի յուշի

Իւր զաւր

ԹՈՒՂԻՔ՝ 163 (= 326 էջ). — ԻՆՆՈՒԹԻՒՆ՝ 13,5 × 10 × 3,5 սնդր. — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասին. — ՏՈՂՔ՝ 21. — ՆԻՒԹ՝ հասարակ բուրբ. — ԿԱԶՄ՝ շաղանակազոյն կաշեպատ փայտեայ, կողմերուն վրայ շաղկուններ եւ առաջին կողմին ազդեցութեամբ մեղադրեալ փոքրիկ խաչ մը. — ԻՆՆՈՒՂԻՔ՝ ԵՆՆ ՊԱՇՊԱՆԻՔ՝ չկան. — ԶԱՆԴԱՆՔ՝ ճինցած, կողմը սրածած, զարգա-

կան մասը չլազած, զլիսաւոր յիւսանկարակն ինկած ու կոտորած. — ԳԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԻՔ՝ երկու զոմառ քեր ի վերջ. — ՎԵՐՆԱԳԻՔ՝ չկան. — ԳԻՐ՝ սեւ մեղանով անվարձ նոսրգիր. խորագրային ծանօթութիւններ կարմրադեղ. — ԻԿԶԱՆԱՏԱՐՔ՝ չկան, ծաղկում չըլլալուն, քեւ թղթեր յաւապակաւ բաց բոլորած են: Համարները կ'սկսին կարմրադեղ երկարագրով. — ԼՈՒ-

Ունեցաւ ԱՐԳԵՊԻՈՎ ԵՎ ԿՈՐԱՆՔ՝ կր պակսին: ԳԻՐԶ ԵՎ ՍՏԱՅՈՒՂ՝ անձանք, ԺԱՄԱՐԱՆԻ ԵՎ ՏԵՂԻՒ՝ անքայս, չունենալով ո՛չ մէկ յիշատակագրութիւն:

Մասեանս է Մաւսոց, թղթեայ, կազ:

մրտած, փոքրադիր, ուր կան փոքր տպագիր Մաշտոցներու մէջ՝ երեցած կանոնական մասերն ու սովորական Գանձերն ու Տաղերը:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ՝ չկան:

50 — ՎԿԱՅԱԿԱՆ ԳԻՐՔ

Հին թիւ՝ չունի

ԹՃԻԹ — 1673

ԹՈՒՂԹՔ՝ 154 (= 308 եջ). — Մեւրոնթիւն՝ 14,5 x 10 x 3 սնդմ. — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասին. — ՏՈՂՔ՝ 18. — ՆԻԹ՝ լաւ յղկուած հասեցեկ բուրդ. — ԿԱԶՄ՝ բաց ռազմակազմը կաւեպա փայտեայ, լանջով եւ թիկունով, կողերուն վրայ սիրուն ծաղկումներ՝ կաւեայ զոյգ մը կապիչներով եւ իրենց հաստաուն վամբով. — ՄԱԳԱՂԱԹԵԱՆ ՊԱՇՊԱՆԱՔ՝ չորս թեր սկիզբն ու վերջը: Սկիզբի մագալարներ, ագնի եւ լաւ յղկուած, մասերն են մամուր բոլորագիր Աստուածաւանդի մը, ուր կը կարգացուին՝ ետայի ԻԲ 21 — ԻԿ 1 եւ Դարսա. եւ — 2 համարները: Վերջին մագալարներ մասերն են կոթեքէն հին Աւեստանի մը. — ՀԱՆԴԱՄԱՆՔ՝ լաւ պահուած, հայեքէն մագալարներ մատամբ ցիլիկեր, լակ վերջիններ՝ պատուաստն եւ հինցած. — ԳԱՏԱՐԻ ԹՈՒՂԹՔ՝ սկիզբի մէկ եւ վերջի եւեմ թերթեր. — ՎԵՐԱԳՐՈՒՄՔ՝ չկան — ԳԻՐ՝ սեւ մկանով մանրիկ հարդր. — ՍԿԶՐԱՏԱՆՔ՝ հաս մը միայն, եջ 11, հաստիւս սկիզբը, կարմրադեղ գարդագիւղ, անվարձ, համարներ կ'սկսին կարմիր երկարացով. — ԼՈՍԱՆԱՆԱՅԱՐԻՒՄ՝ հաս մը միայն, խեղն, սկիզբի միակ եւ աղբաւ ԵՈՐԱՆԻՆ կից, երկուքն ալ անվարձ:

ԳԻՐԶ՝ Պաշտասուր հնչ. — ՍՏԱՅՈՒՂ՝ խմբ. — ԺԱՄԱՐԱՆԻ՝ 1673. — ՏԵՂԻՒ՝ Անրաթի — ՆԱՂԱԿՈՒՂ՝ զրի՛չք. — ԿԱԶՄՈՒՂ՝ անձանք:

Մասեանս է Վկայական Գիրք, թղթեայ, փոքրադիր, կազմուած, ուր կան՝

1. — Էջ 3. — Զանկ եւ գոյոս որ կոչի Վկայութիւնը: Աւգնեա՛ չոգի սը Աձ, ուր կ'երեսն նախ վս Ազահուրեան, Ազօք որպիսի կերպիւ կ'մ ուր պարտ է, Ազօք որպիսի կերպիւ պարտ է, Ազօքից ոճանց ընդէ՛ր ոչ լա՛ւ Աձ, Ազօք սթթոց յարեանէն...:

2. — Էջ 11. — Աւգնեա՛ չոգիդ սը Աձ ճը: Զեսու. եւ յաւաւա՛ յազահուրիւն. — Առաջին թղթ. ը. եւ ոչ զնաջին զճանապրհս նը եւ երթային զճատ զջաւաքադուրին. տոնոյին կաշառս ե թիւրէին զիրտունս: Դրձի. իհ. նարպայս ե յաւաշոնթին...:

3. — Էջ 247. — Զանկ, յայսմաուրց րաւ արբաբէնից, վս պիւրաւ զաւնելո՛ր ըզպաւմուրի եւ զվկայութի սրբոց մարտիւրց զոր եւ կամիւ. — Աբիույիմսի վկային. Սգոսաւս. իհ: Աբղիւաւ եզսին. Հոկամբի. ժը: Աբերկիոսի եզսին. Հոկամբի իք: Աբահամոււ սաղաւոյն. Հոկամբի. իր: Աբիւու մարգարէին...:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ՝

Ա. — Էջ 246. — (Գլխաւոր յիշատակաւան). — ԹՎ. ԹՃԻԹ (= 1673) զրեցաւ Դրեցաւ. զիրքս որ աւսի Վկայական զիրք ի քաղաքն ի յԱնրաթի ընդ չոգնեանս Աբ Աձաձնին, ձեռամբ անարժան Պաղասաւ իւրիցու որ եմ մեղաւք տառապեալ ի վնասումն ինձ մեղաւորի, եւ որք չանդրպիթ ի սմայ կարգալով կամ որինակելով. կամ աւետանելով յիշեցէք ի մարքաւալ յաւաթիս ձեռ զանարժանս եւ ողորմի առաջէք, եւ ողորմածն Աձ ողորմեսցի ձեզ

աստղագիտի և մեզ անարժանիցն ամէն :

B. — 19. 10. — 19. 11. 1873 (= 1673).

479'

7.— 14 298.— *Hyph. Long 1162*

(—1731) զրհցաւ Վկայական գիրքս այս որ
 Անբաւիցի մկեսիս Մասթուլին է. Ան պահէ
 որդիքն որ վայելեն. Ան երկար կեանք
 տազէ իրեանց ամէն: Եւ ես Յովնիկի

տղին Յովսէփի որդի մեկտար և անտա-
ժան Կիւսադու Մանուկ Նանդիպայ սարայ-
սակաւ ինչ կարգադրի Աճառնչ կրօն
Նեաեակով սորիկարք սորա՝ վկայիքն,
կամ կրօղին Նոդին մէկ Հայր մեկտայ
աստղաք, Գաթնկ տղայնք դքիւ ով
կրօյրք, վարդի տէս րոնեղէք դոյս:

51- 74744208

262 263 264

244 — 1920

ԽՈՒՎԹՔ՝ 396 (= 792 հգ). — ՄԱՆ-
ՄՈՒԹԻՒՆ՝ 13 × 10 × 8 սերմ. — ԳՐՈՒ-
ԹԻՒՆ՝ երկսիւն. — ՏՈՂՔ՝ 21. — ՆԻՒԹ՝
հասարակ ոլորտի բույր, դեղնօրակ. —
ԿԱԶՄ՝ բազանակազոյն կաշեպատ փայծեայ,
լանջով եւ բիւրնեով եւ կաշեայ զոյգ մը
նարմանդներով, մէկը վերած. — ՄԱՌԱ-
ՎԱԹԵՆԱՀ ՊԱՇՊԱՆԱԿՔ՝ երկու բերք միայն,
սկիզբը, երկաթագիր հնադրօժ մետա-
ծառուչի մը մասերով, մենցող Ա. գլու-
խն. — ՀԱՆԴԱՍԽԱՆՔ՝ նպաստաւոր, հա-
կառակ պահպանելի հնութեան: Կոշերը
վնասուած. մարդոջ հաստը կինցած է
մաշած, քի՛ ժամանակով եւ քի գործա-
ծութեամբ, մագաղաթեայ քերքեր մաշած
ու պատառած. վերջին քերքերը կաշին
բաժնուած. — ԴԱՏԱՐԻ ԹՈՂՔՔ՝ չկան. —
ՎԻՆՆԱԿԻՒՄ՝ մշակակ հող, իւրաքանչիւր
խորանի «ակ», երկաթագիր, մանուշակի
կարմրով. — ԳԻՒ՝ ծայրէ ծայր սեւ մելա-
նով քնիւր եւ մանթրիկ բոլորգիր, յաջող,
սպազքի նման. — ՈՍԶԻՆԱՏԱՌՔ՝ իւրաքան-
չիւր խորանի «ակ», մանուշակի կարմիր
յաջող քաւագիր. համարները կ'սկսին սեւ
եւ կարմրադեղ երկաթագրով. — ԱՌԱՍԱՆ-
ՑԱԶՄԱՒՔ՝ խի՛ս բազմաթիւ, իւրաքան-
չիւր կանոնի հանդիպակաց լուսանցիկն
վրայ. հնագոյն ձաթիկներու միջև մանու-
շակի կարմիր ծաղկումներով, յաջող, փոք-
րագիր. — ԿՈՐԱՆՔ՝ սկիզբը, եջ առաջին,
5 եւ 483, մեծ, մնացեալները՝ փոքրագիր.

բայրեն ալ ներդաշնակ՝ լուսանցազարդելու
հեռ, լաթոյ եւ հնաճիպ ծաղկումներով:

ՏԻՐԶ՝ Կարապետ ձիուդու — ՍՏԱՅՈՒՆ՝
Տիրացու բահանայ. — ԺԱԼԻԱՆԱԿ՝ 2464
(=1320). — ՏԵՂԻ՝ Եղգնիայ. — ՊԱՆԿՈՒ՝
անյայտ, գրված:

Մատենան և ճարական, թղթիայ, փոքրադիր բայց հաստ ու լիցուն, կաշւաւած, ծաղկուած, հնացրուի, ուր կան ձեռագիր կամ տպագիր օրինակներու կանոնական բոլոր մասերը, մի՞նչ եւ փոքր խորաններով իրարմէլ բաժնուած :

የኮፒሪይት ስርዓቱን የሚመለከተው

Ա. — Էջ 744. — (Իլլաւոր յիշատակաւն) — Դամի եւ թե հարիւրերորդի եւ վաթսուս ընդ հրորդ երորդի թաւարեութեան Հայոց (Չկոթ — 1320), ի Կաթողիկոսութեան Կոստանդեայ Զոդի եւ ի թաղաւորութեան Հայոց Աւելի, եղև զբազրչութեան Դարակնաց տառիս հին եւ նոր չարականութիւն պատարուն եւ անթերի ձեռամբ Կաթողեան ձիւղի թարմատար զբլի ի մայրաքաղաքս եղևկա, սատարութիւն Տիրացու Լախանովի. ի խնդրոյ ղեկարդոյ... (բառ մը մաշած) կրտսնաւորի Լաւրիկոսի որդոյ իւրոյ... (յաջորդ թերթը խնկած ու կորսուած):

Ք. — Ի՞նչ ասորին լուսանջփին
վրայ. — Ձատացաւ, քա յիշեալ ի Տէր ո՛վ
Տէր եւ հղբայցս :

Գ. — Էջ 18, ստորին լուսանցքին վրայ. — Ջատաղաւդ սորա եւ զաշխատաւդ յիշեցիք ի Տր:

Գ. — Էջ 66, ստորին լուսանցքին վրայ. — Ջատաղաւդ սորա եւ զգծաւդ յիշեցիք ի Տր:

Ե. — Էջ 111, ստորին լուսանցքին վրայ. — Ջատաղաւդ սորա զպատուական փառանայն զճիրացոյ, որ ստացաւ զսա ի վաշխումն հարազատ ողջոյ իւրոյ Մարտիրոս կոստանայն փառն յիշեցէք ի Տր: Եւսն զհղկելի սգիս զկար(ապեա) ճիշաւ յիշման արժանի արարէք ի Տր աղաչեմ:

Զ. — Էջ 316, ստորին լուսանցքին վրայ. — Ջատաղաւդ սորա եւ զաշխատաւդ յիշեցիք ի Տր, զի եւ զուր յիշեալ յիշիք ի Տէ:

Է. — Էջ 482, ստորին լուսանցքին վրայ. — զճիրացոյ փառանայն՝ ստացաւդ. եւ զվաղար գաւրինակի շնորհաւդ. եւ զկարապետ ճիշաւ յիշեցէք ի ար ո՞վ սք ընթերցաւդ:

Ը. — Էջ 583, ստորին լուսանցքին վրայ. — Ջատաղաւդ սորա. եւ զաշխատաւդ յիշեալ ի Տր:

Թ. — Գլխաւոր յիշատակարանի հանդիպակոց կողմը մասնաւոր զատարկ թուղթ մը ամբողջութեամբ, ուր կը կարգանք

հանդուրեալ Սոփանեկա ք'յ Մկրտանի ձեռագիր յիշատակարանը. — «Ի վերջ ձեռագիր նորակայնիս, զրեալ յամի եւ թրն հարիւրերորդի եւ վաթսուն ընդ երրորդ երրորդի թուարեութեան Հայոց. (2416 = 1320), ի կաթողիկոսութեան Կոստանդնույ Զրոգի. եւ ի թաղաւորութեան Հայոց Աշնի . . . ի մայրաքաղաքն իղնկաւ»:

Ոոյն կաթողիկոսն է՝ Կոստանդին Բ. «պրոնազորոն» անուանեալն, որ համաձայնեալ ընդ Սշնի արքայի՝ կաթողիկոսութեան տունը զՀայոս, բայց ոչ յաղոթալ Տոն շնորհիւ, վախճանեցաւ յամին 1323:

Ինձ թուի թէ՝ զջրողոյն անուն տունաւ Կոստանդնույ ի զմագրողէ նորակայնիս — ի հաւատարիմ Հայէ զկարապետ ճիշալդ է, նշանակէ զանհաւատարմութիւն կաթողիկոսին, որ զմերոց նախնեաց զնորակաւ դաւաճութիւնս եւ զուանդս, կամէր զջրել, աշխիքս, անհաւատնել, սակայն ինքն ջրեցաւ, եւ խորհուրդք իւր անկան ի Հայոս . . .

Ջկնի աշուր Յիշատակարանի զրեալ նորակայնքն, յետոյ են գրեալք յաղոց գրաւոց:

1888 — ի Կ. Պոլիս Բերա.

Յովհ. Բե. Մկրտան:

52. — ՄԻՔԱՅԷԼ ԱՍՈՐԻ

Հին թիւ՝ չուշի

ԻճԾԿ = 1704

ԹՈՒՆԻՔՔ՝ 156 (= 312 էջ) — ՄԻՆՈՒԹԻՆ՝ 14,5X11X4 սնդմ. — ԳՐՈՒԹԻՆ՝ միատիւն. — ՏՈՒՔ՝ 16. — ՆԻԻԹ՝ հասարակ քույր. — ԿԱԶՄ՝ շաղանակալայն կաշեպատ փայտեայ, կողմերուն վրայ սլորուն խալովներով եւ կաշեայ երկու համաճանցներով. — ՄԱԿԱՆԱԹԻՆՔ ՊԱԷ՝ ՊԱՆԱԿՔ՝ չկան բայց հասօրիս ի վերջ կայ 28X10 մեծութեամբ ծալլուած բերք մը անգիր մագրողար, զեղնած. — ՀԱՆ՝ ԳԱՄԱՆՔ՝ նպաստուած, կը պակսի միայն

զլիաւոր յիշատակարանը. — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՆԻՔՔ՝ չկան. — ՎԵՆՆԱԳԻՐՔ՝ չկան. — ԴԻՐ՝ սեւ մեղանով միջակ նոսրեր. — ՍԿԶՐԱՏԱԹՔ՝ չկան համաճանցեր կ'սկսին կաւմագրեղ երկաթագրով. — ԼՈՒՍԱՆԱՆԱՅԱՐՔ՝ եւ ԽՈՒՄԱՆՔ՝ չկան. —

ԳՐԻՉ՝ Պեռնոսի ուղի Յովնանեկա. — ՍԱՆԱՐՄ՝ գրիչ. — ԺԱՄԱՆԱՅ՝ ԻճԾԿ (= 1704) — ՏԵՆԻ՝ Կ. Պոլիս. — ՄԱՆԱՐՄ՝ եւ ԿԱԶՄՈՒՐ՝ անմագր:

Մասեանն է Սրբոյն Միխայիլի Պատուիրակն, թղթեայ, փոքրագիր, կազմուած, որ կը բովանդակէ՝

1. — էջ 5. — Նաւասարդի, իր. եւ Սեպեմբերի է. Յիւստակ է Նիկիոյ Սր Ժողովոյն վա Արիստի. — Արիստ երէց Աղեքսանդրացի երեւեցաւ հայհոյի Քի որդոյն Այ և արար իւր բարեկամս. է. և ուսոյց նոցա ստել զորդին Այ...

2. — էջ 19. — Հոռի ի. եւ եւ Սեպեմբերի, ձյ. հաշվեւոյց է եւ հոն Սր խաչին. — Իշխոյն Հեղինեայ մայրն ինքնակալ կայսերն Կոստանդիանուի բարեպաշտին և...:

3. — էջ 31. — Տրեի, իե. եւ Իեկեմբերի, գ. վկայաբանութիւն բազմահաս վկային Քի Սրն Սակովրայ. — Յամս բարեպաշտ արքային Սնորոսի և եղբար նորին Արկաղէոսի, որդոյ մեծին Շապհայ...

4. — էջ 51. — Նաւասարդի, ժբ. եւ Աւգոստոսի, իբ. Տաւն է Սր Առաքելոյն Իուսայի. — Յետ համբարոնայոյն փրկչին մերոյ Յի Քի յերկինս և իման հոգոյն Այ ի զաստ առաքելոցն...

5. — էջ 162. — Ի պլբ բուին Ասորոց. — Եւ թագաւորեաց Յուստիանոս Թրակացի, եւ զայս տան սկիզբն թագաւորաց ի Յունաց, որ էր ի զեղջէ Բեդրինեա, զոր...

6. — էջ 193. — Եւ քաղաւորեաց խղայն Յուստիանոս, տմս լր. եւ տմիստ. է. — Իսկ իսպուհին Թէոդորայ աղաչէր զթրն վա ուղղափառութե, և զրեաց թըզրն թուխտ...

7. — էջ 202. — Ի պն բուին Ասորոց եղեմ հրաչք ի վեր քան զհաւատայ, որ թէ ոչ էի գտեալ. բզւմ զրաց, և եւ ոչ կարէի զրեւ. Սասարեցու...

8. — էջ 211. — Ի պնա. բուին Ասորոց սկսաւ թուականն հայոց. լյ. աւին Յուստիանէ առ Տր Ներսէսի հայրապետին ի թղթութեն Սոսրովու պարսից...

9. — էջ 296. — Կանոնն Աստուաբաւականն վն պանսանելոյ զառոյցութիւն մարմնոյ բարագրեցեալ. ի Քալիսնոսէ բժշկեմ մեծե. — Յունուարի տմսոյն Ամիսս այս ունի զճրհոսն ինքեան տանուտէր...

ՅԻՇԱՏԱԿԱՅԻՐՈՒԹԻՒՆԻՔ չատ քիշ.

Ա. — էջ 1, զատարկ էջի վրայ. — ... Ողորմի այս զիրս զրդի հօրն և մօրն որ (է) յիշատակ Պետրոսի որդի Յովհաննէս:

Բ. — էջ 3. — ... Որ յիշատակ է Յովհաննէսին, և իւր ծնողացն հոգուն. թրվին ԹՃՄԳ (= 1704) ին զրեցաւ ի Կոստանդինուպոլիս:

53. — ՇԱՐԱԿԱՆ

Հին թիւ՝ չունի

ԹՃԷ՝ 1750

ԹՈՒԹԻՒՐՔ՝ 282 (= 564 էջ) — Մեծ թուիւթիւն՝ 15 × 10 × 5 սնդմ. — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասին. — ՏՈՒՐՔ՝ 23 — ՆԻԻԹ՝ լաւ յղկուած քույր. — ԿԱԶՄ՝ բազանուկաղոյն կաւեպաւ փայտեայ, կոպեւուն վրայ ձաղկեայ խողովմեւ. — ՄԱԿԱՎԱԿԱՆ՝ ՊԱԶՊԱՆԱԿՔ՝ չկան. — ՀԱՆԻՐ՝ ԳՐԱՊԱՆՔ՝ նպաստաւոր, առաջին կազմը կը բուի ինկած ըլլալ եւ ի նորոյ կազմը

ւած: Գտնակի հաւատածներու թիւը քեւրքերու բրտոններուն մաւած մասերը անհետացած, բայց զարդական մասերն ալ, խաւան, լուսանցողաւոր եւ մանրանկար, յաւախ վնասուած: Նոր կազմն ալ խանգարուած ու քերքեր խախտած. ոչ սկիզբը եւ ոչ ալ վերջը ոչ մի պակաս քերք. — ԳՐԱՏԱՐԻ ԹՈՒԹԻՒՐՔ՝ չկան. — ՎԵՐՆԱԿԻՐՔ՝ խոյ մը միայն, առաջին խորանին թիւ,

լազուարդ է ոսկի, սիրուն թոչնագրե-
րով. — ԴԻՐ՝ սեւ ընդի մեկանով գմայլի
բոլորդիւ, մանաթիկ, ծայրէ ծայր նոյն գրե-
չի, ուղագրի նեւ շփոթելու աստեան. —
ՍԿԶԲՆԱՏԱՌՔ՝ բոլոր Կանոններու սկիզբը,
նուրբ գաղապիւր եւ թոչնագիր, հարուստ
եւ երեւին ալ համեստ ծաղկումով, բայց
բոլորն ալ յաջող. համարները կ'սկսին
կարմաւոյն երկարագրով. — ԼՈՒՍԱՆՑԱ-
ԶԱՐԻՔ՝ խիստ բաւ: Առաջին խորանին
կից լուսանցազարդը, քիւն մասամբ կտրա-
նում նոր կազմի ասեւ, բայց կը պահե-
լի նուրբ շեղուքներ: Մտկուած է ոսկե-
ւոյ փոշիով եւ լազուարդով ու բեքեւ
կարմիրով: Երկրորդ խորանին կից լուսան-
ցազարդն ալ, էջ 201, նոյնքան նուրբ է,
բայց ո՛չ աստիճինն չափ զուենի. իսկ
ներքին էջերու վրայ երեսցող բոլոր լու-
սանցուզարդերը գրեթէ ասանց բացառու-
րեան մանուշակի կարմիրով պարզ ծաղ-
կումներ են. — ԽՈՐԱՆՔ՝ երկու հաս միայն,
Յեղ եւ 201-ի էջերուն վրայ: Առաջինը
ոսկեղեղ յասակի վրայ ունի բանձր լազ-
ուարդի սիրուն վարդեակներ, վերեւը եր-
կու սիրամարգեւե, երկուքին ալ անոցնիւր
ոսկեայ փոշիի բաւեր, մեջքերը սիրուն
ծաղկեփունջով: Երկրորդ խորանը ծաղկեհիւ-
սակ վանդակ մըն է, վրան ինք բացուած
վարդերով, խաւանչիւր զոյգ մը ոսկեակ
սերեիկներու վրայ: Բաւական յաջող են
նոյնպէս 19, 92, 179, 283, 374, 475, 511
եւ 555 էջերուն վրայ երեցող *Քորս Զե-*
ները, բոլորն ալ նուրբ, կարմիր ծաղկու-
մով. — ՄԱՆԻՐԱՆԿԱՐՔ՝ քիւով 16 հաս,
կը կազմեն հաստիս գաղապական յաջողա-
գոյն մասը, բոլորն ալ Կանոններու հան-
դիպակց լուսանցիկն վրայ, մեծազոյն կե-
սով յաջող: Այսպէս՝ էջ 61 *Անտոն Անա-*
պատակաւն է, մանուշակի կարմիր պա-
ւեղառով եւ վրան կապոյտ փիլոնով, երկու
ձեռները դեղ յառաջ, զլուխը բաց: Ջաւ-
մանակի են ուղեբոլն կարմիր մանուշակներ:
Էջ 64, *Դաւիթ Մարգարէն* է, կապոյտ
պաւեղառով եւ մանուշակի կարմիր փիլո-
նով, յունական շուրջառի ձեւով. զլուխը
բազ, ձախ ձեռքին մեջ ունի բացուած մա-
կապարը իւր թաղեռուն: Էջ 70, *Ս. Սահ-*

փանոս, կարմիր հանդերձանով, կտրե-
բայց բաձ սիրուն բուրառ մը *Զախ ձեռ-*
ին մեջ: Էջ 76՝ *Որդիք Որոտմանց*, կի-
սանդրիի ձեւով, սնյաջող: Էջ 79, *Կանոն*
Համարեն Առաւելոց լուսանցիկն վրայ՝
Առաքեալ մը, կարմիր ու կապոյտ յուն-
կան հանդերձանով, զխուն վրայ *Տիմ-*
բուս: Իրեւիլ է որ մանրակարներու մեծ
մասը օրինակուած է Բիզանդական ճիւղ
զաղափարներէ, եւ առ հասարակ դեմէրը
չեն յաջողած:

ԳՐԻԶ՝ Սահակ դպիր. — ՍՅԱՅՈՂ՝
գրիչը. — ԺԱՄԱՆԱԿ՝ *ԹճՂ* (= 1659). —
ՏԵՂԻ՝ Աստու. — ՄԱՂԿԱՐ՝ անձանոր,
գրիչը:

Մատենա և Դարական, Քղթեայ,
կազմում, փոքրագիր, ազնիւ գրչու-
թիւն, բաւական յաջող ծաղկումով եւ
լիակատար, ուր կ'երևան ապագիր օրի-
նակներու մէջ երեսցած կարգով բոլոր
Կանոնները:

ՅՐԵՆԱՏԱԿԱՐԹՈՒԹԻՒՆՔ՝ հատ *ՄԸ*
միայն.

Ա. — Էջ 563. — (Գլխաւոր յիշատա-
կարան). — *Փառք ամենասր երրորդութե*
անբաժանելի և միասնական հայր և որդե-
ւոյն սրբոյ աշմ և միշտ և անգրաւ
(յ)ախտենի ամէն: Որ հաւոր ինչ կա-
րողութի տկար անձինս իմոյ հասուցա-
նել յաւարտ զար գիրքս այս որ կոչի Դա-
րակնոց: Չեռամը յոգնամեղ և անխմաստ
գրչի Սահակ դպիր. արդ գրեցաւ այլ ի
մայրաքաղաք ի յԱսանայ. Ընդ հովան-
եաւսս Ամսնին. և սուրբ Ասեփանոս եկե-
ղեցեացս. ի թվականութեանս մերում.
ԹճՂ (= 1659). *ի յըրպտուե.* Տն Տր հա-
չառուրին. *Արդ երես անկեալ ազաւած ըզ-*
անց ով եղբայրք անմեղադիր լերուք խո-
չորութե և սղայանաց գրին զի կար մեր
այսչափ էր: Իձյ ազաւած ըզանց յիշեցէք
ի մայրափայլ աղօթս ձեր զծառայն Այ
րգՍահակ դպիրն. և ըզայսն իմ ըզթո-
րոսն և ըզմայն իմ Հեղինի և եղբարքս
իմ և եղբարմ ասացէք ձեռագոս իմոց
և վարպետաց. և Աձ ձեզ և մեզ որդարմ
աւուրն անցին ամէն: Հայր մեր որ յի-
կինս սուրբ եղիցի ան:

Բ.— Էջ 564.— Կեղեցկագիր չա-
րականս գրեալ է ի թուին Հայոց ԹճԼ՝
որ է յամի Տեառն 1659: յԱռանայ քա-
ղաքի, եւ հս գնեցի ի Կ. Պոլիս յա-
մին 1891:

Աղաչեմ յընթերցողաց բարեսիրտաց,
յիշել և զիս ընդ գծողի սորայ Սանտկայ
վարի, յաղօթս խորեանց որ եմ ծառայ
Քսի և տրուպ սպասաւոր Առաքելական
եկեղեցւոյ Հայաստանեայց:

Յովս. Բ. Մկրտան:

54.— ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ԱՂՈՒԱՆԻՑ Մ. ԿԱՂԱՆԿԱՏՈՒԱՅԻՈՅ

Հին թիւ չափեր

ԺԷ դար

ԹՈՒՂԹՔ՝ 149 (=298 հօք).— ՄԵՄՈՒ
ԹԻՒՆ՝ $19 \times 14.5 \times 2.5$ սնդմ.— ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝
միասին.— ՏՈՂՔ՝ 23—24.— ՆԻՒԹ՝ դեպ-
նորակ, փայլուն, գեղեցկօրէն յղկուած, շաւ-
տգնի րուպ.— ԿԱԶԼ՝ կաշեպատ, սոկուն:
Կաշին՝ նուրբ ու ազնիւ, գրեթէ ժանգի
զոյն: Կողերը կը կռեն իրենց վրայ բը-
ջանակոյ ոսկեգօծ, բայց պարզ ծաղկում
մը.— ՄԱԿԱՎԱԹԵԱՅ ՊԱԶՊԱՆՔ՝ չկան.—
ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ միջակ: Հակառակ ձեռա-
գրիս մեծ առժեկին՝ զմբոխս պարագանե-
րու բերամբ կրած է կաշեւոր վնասներ:
Կանոնաւոր բազմաթիւ խորացած և զեցի
ստեղծեր, մասնաւորաբար է. եւ Ը. քե-
րերուն մէջ: Էջեր մեծաւ մասամբ ծակծրկ-
ուած են, բայց առանց կարենալ վնասելու
ընթերցումին: Առաջին լուսանցքն կտրու-
ած թուղթեր մերք փակցուած են յայլի
ներով, յոնախ բառ մը կամ բառի մը
հանի մը գիրերը զոգնելու առիթնան: Գ. եւ
Զ. քերքերը կարեն թուլցած են եւ երած մա-
տամբ: Թղ. 12-ր հեղափոխուած է իւր 4-ի
նեւ, կազմի առին: Չեռագրիս լուսանց-
քները կամբաղիծ նշանակուած են.— ԳԱ.
ՏԱՐԿ՝ ԹՈՒՂԹՔ՝ չկան.— ՎԵՐՆԱԿԻՒՔ՝
նոստրակ բոլորգիւր կամփիւր զոյնով.— ԳԻՍ՝
նաւաստ բոլորգիւր, յաջող գործ զբշուրեան,
չպարզի պատրանքի ձգելու առիթնան: Նը-
կասիլի ազգաստորութիւն մը ունի շեշե-
րու: Պատարտութիւնը ինչ մը շաւ կիրա-
րուած: Սեւ եւ ընթեր մեկան մը գործած-
ուած է.— ՍԿԶԻՆԱՏԱՐՔ՝ վերնագրեմե-
րունը՝ մանկշակախառն կամփիւր երկարա-

գրեւ, իսկ զլուսներու սկսուածքներ՝ վը-
նիս կապոյս երկարագիր եւ րոչնագրեւ,
որոնց մերք միայն մասիւով ուրուագիծը
կայ, յետոյ լրացնելու մտադրութեամբ կի-
սաս թողուած: Թոչնագրեւը շաւ պարզ
են.— ԼՈՒՍԱՆԱԶԱՆՔ՝ ԿՈՒՄԱՆՔ, ԿՈՒՄԱ-
ՆԱՐԱՆՔ եւ ՊԱՏԿԱՐՔ՝ չկան:

ԳՐԻԶ՝ անյայտ.— ՍՏԱՑՈՒՄ՝ ճախ Աբ-
րահամ կարողիկոս Էջմիածնի, հաւանա-
բար Կրեւացին.— ԺԱՄԱՆԱԿ՝ անյայտ,
ԺԷ դար.— ՏԵՂԻ՝ անյայտ.— ՄԵՂԿԱՐ՝
անձուր, հաւանաբար գրիչը:

Մատենաւ Է Պատմութիւն Աղուանից
Մովսէս Կապանկոստացոյ, թղթեայ,
մեծաբժէք, յիսկատար, որ օրինակուած
է առնչեմախր գաղափարէ: Անոր գանա-
զան մասերը բաղգասեղով տպագրեն-
քու հեա (Փարիս՝ 1860) և Մոսկուա՝
1860), գտանք առեյի քնաիր, որովհետեւ
հոս չկան յետամուտ փոփոխութիւններ:
Կը պատկանի ուրեմն Աղուանից Պա-
մուրեան ձեռագրենքուն երկրորդ խմբին
(ՏԷՍ Արարես 1895-7 տարիները, որ
կայ հաշիկ Վրդ. Գառնանի մանրակր-
կիս ուսումնասիրութիւնը Աղուանից Պա-
մուրեան այն ձեռագրենքուն վրայ,
որոնք կը գանուին Էջմիածին):

ԲՅՎԱՆԻՒՄԱՆԻՒԹԻՒՆ՝

Ա.— 1.— Յանց առաջին հատուի
Աղուանից... Առաջին մասին իրաքան-
չիւր զլիսուն վերնագրենքուն ամբողջ
գանկը (թղ. 1ու. 2բ):

2. — ... «Մարդն առաջին հայրն
մեր Աղամ. ... «Էրն. (թղ. 3ա — 47 բ.):
Առաջին մասին 30 գլուխները ամբողջո-
վին:

Բ. — 1. — «Երկրդ. Պատմութի. առե-
ւելիցս Աղուանից նահանգիս: Երկրորդ
մասին իւրաքանչիւր գլխուն վերնագի-
րերուն ամբողջ ցանկը. (թղ. 48ա — 49բ):

2. — «Ուրեմն պայծառ է երկինք առ-
սեղօմ» Էրն. (թղ. 49ա — 124 բ): Երկ-
րորդ մասին 52 գլուխները ամբողջովին:

Գ. — 1. — «Երրդ հասուած Պատմու-
թեն Աղուանից: (թղ. 125ա — 125բ): Եր-

րորդ մասին իւրաքանչիւր գլխուն վեր-
նագիրներուն ամբողջ ցանկը:

2. — «Աւանկունն ի հաւառ ունել
զծալս «Ինգերայ Իսմայէլական ազգին»
(թղ. 125 բ — 148 բ): Երրորդ մասին 24
գլուխները ամբողջովին:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԿՐՈՒԹԻՒՆՔ՝

Ա. — Թղ. 47բ՝ «Զատցղ. դրոյս
ղերջնկ. հյրպան. Տեւ Աբրհմ. կրկնոց.
ամ. Հայոց»:

Բ. — Թղ. 49 ա՝ «Կատրցան. ցանկը
երկրդ. պատմութեւ. Աղուանից. յորում
բազում. և ազգի ազգի զրոյցատրուքի.
դտանին: Ողջ լիւրս ք ուր ընթեռնուք»:

Ա.

Աբրահամ կաթողիկոս Կրետացի՝ 150 ր. 151 ր.
 Աբրահամ երկն զրի՝ 8 ր.
 Աբրահամ երկն զրի՝ 121 ր. 124 ա և ր.
 Աբրահամ ԲՆՅ՝ 195 ա.
 Աբրահամ սրկ. Մաշկերացի՝ 121 ր.
 Աբրահամ Այվազեան՝ 9 ա.
 Ազամ՝ 34 ր.
 Ազարիա վրդ. Ջուղայեցի՝ 31 ա.
 Ազիզ՝ 8 ա.
 Ազիզ Բարձրերկրցի՝ 140 ա.
 Ազիզ փաշա՝ 142 ա.
 Այսկազ Գրիգոր, վանկա, Մեղրոն, Սարգիս,
 և Աբու թին՝ 8 ա.
 Այսկազ մայր Մարուն՝ 8 ա.
 Այթուն Խոխաթցի՝ 127 ա.
 Այթուն սա՝ 121 ր.
 Այիպար Ատանայի և որդի Ներգոր՝ 8 ա.
 Այկաքանես վրդ՝ 7 ր.
 Այկաքանես՝ 34 ա.
 Այկաքանես Խոխաթցի՝ 144 ր.
 Ակազ Բարձրերկրցի՝ 140 ա.
 Ակն՝ 97 ր.
 Ակոր՝ 8 ա.
 Ակունի Կիրակոս՝ 9 ր.
 Անարուն Բախչի՝ 38 ա.
 Աղբակ զաւաթ՝ 123 ր.
 Ամասիա՝ 39 ա. 41 ր.
 Ամիր Տալվաթ Ամասիացի՝ 38 ա. 39 ա և ր.,
 41 ր.
 Ամիր՝ 34 ա.
 Այնթուղ՝ 94 ա. 145 ա և ր.
 Այնթուղ Գրիգ՝ 97 ր.
 Այնթուղու Ս. Աստուածածին ևկ՝ 145 ր.
 Այնթուղու վարդանանու կրթ՝ 79 ա.
 Անանիա արեղայ՝ 35 ր.
 Ան. Էսմէրեան՝ 140 ր.
 Անթիլիաս՝ 142 ր.
 Անդիգանու Բարեկացի՝ 87 ա.
 Անուա Խոխաթցի՝ 127 ա.
 Անուա Բարձրերկրցի՝ 140 ր.
 Ադապա փաշա՝ 45 ա.
 Ամին Սահյի՝ 7 ր.
 Ամին՝ 50 ր.
 Աստուածատու ր իշխան Սահյի՝ 7 ա և ր.
 Աստուածատու աղա Ջէյթունցի՝ 137 ա և ր.
 Աստուածատու 6 ր. 7 ր. 8 ա և ր. 9 ա և ր. 80 ա և ր.
 115 ա և ր. 149 ր. 150 ա.
 Ատանայի Ս. Աստուածածին ևկ՝ 7 ր. 9 ա և ր.
 10 ա. 80 ա. 115 ա. 149 ր.
 Ատանայի Ս. Ստեփանոս ևկ՝ 9 ր. 80 ա. 149 ր.
 Արաբկեր՝ 124 ր.
 Արբիան զաւաթ՝ 123 ր.
 Արիստակէս՝ 34 ա.
 Արութ սա՝ 121 ր.
 Արութին՝ 8 ա.
 Աւազ խան՝ 139 ր.
 Ա. Եսիս՝ 83 ր.
 Ա. Եսիս և ինչ Սեդրիկ Ջէյթունցի՝ 141 ա.
 Ա. Նինչ մայր Սիմոնց՝ 8 ա.
 Ա. Երկուստեք, Փանոս և Խաչեր՝ 8 ա.
 Ա. Երկուստեք Սարճերկրցի՝ 8 ր.
 Ա. Նէկ Սրգիսը՝ Գեարուս և Եղիա՝ 8 ա.
 Ա. Երկուստեք խաչեր, Տիրացու, Կիրակոս, վանկա,
 Կարապետ և Սարգիս՝ 8 ա.
 Ա. Երկուստեք Մարիամ և Սարճ՝ 8 ա.
 Ա. Բարեկա՝ Տրնուցի՝ 141 ա.

Բ.

Բարդէն ԲՆՅ Սահրեան 39 ր. 46 ա.
 Բազարաս՝ 38 ր.
 Բարձրերկր՝ 1. 6 ր. 7 ա և ր. 8 ա և ր. 9 ր.
 137 ր.
 Բազէ՝ 95 ա.
 Բալու՝ 100 ա.
 Բարդուղիմէոս սրկ՝ 135 ա և ր. 136 ա և ր.
 Բասիլոսեանց Ջէյթունի՝ 137 ա.
 Բերիա (Հալեղ)՝ 31 ր.
 Բիւզանդիա՝ 39 ա. 41 ր.

Գ.

Գաբրիէլ Աբրեղակ Գասարճեան՝ 7 ա.
 Գաբրիէլ Կրտսեայ՝ 180 ա.
 Գաբրիէլ Միտրէլեան՝ 10 ա.
 Գանճիկ՝ 68 ա.
 Գարեգին Աբրեղակ Ստեփանեաց 2 ա.
 Գեղեանես՝ 38 ր.
 Գեղիկ Աբրեղակ Սմաթոյ՝ 71 ր.
 Գեղիկ զղար Գ. Գոյեցի՝ 44 ր.
 Գեղիկ Բարձրերկրցի՝ 5 ր.

Դուրս Բարձրերդցի՝ 140 ա.
Դուրս Բարձրերդցի՝ 140 ա.
Իսթայեցի Տեր Ատեփանոս՝ 100 ր.
Իսթայ վանք՝ 51 ր.
Իսթայ վանուց Ս. Աստուածածին եկ՝ 51 ր.
Իսթայ վանուց Ս. Խաչ եկ (Հաղարարուրթ)՝ 51 ր.
Իսթայ վանուց Ս. Ատեփանոս եկ՝ 51 ր.
Իսթայ վանուց Ս. Նշան եկ՝ 51 ր.
Իսթայ վանուց Ս. Վարդանանց եկ՝ 51 ր.
Իսթայ վանք՝ 51 ա.
Իրիզուր կիճկա Սոյ՝ 119 ր.
Իրիզուր Հայրապետ՝ 63 ր.
Իրիզուր պարք Կեսարացի՝ 127 ր. 128 ա և ր.
Իրիզուր վերատեսուչ Կեսարիոյ՝ 128 ա.
Իրիզուրիս Արքեպիս Թովաննեսան՝ 91 ա.
Իրիզուր եպիսկոպոսական՝ 31 ա.
Իրիզուր վրդ. Տաղատաց՝ 61 ր. 62 ա և ր.
63 ա. 101 ա և ր.
Իրիզուր վանական վրդ. 67 ա. 68 ա. 70 ր.
Իրիզուր ճշնասուր վրդ՝ 50 ր.
Իրիզուր երէց Տոնուրդի՝ 140 ր.
Իրիզուր երէց Կաղանկ՝ 140 ր.
Իրիզուր Անաստասի գրիչ՝ 79 ա և ր.
Իրիզուր Բարձրերդցի՝ 140 ա.
Իրիզուր (այլ) Բարձրերդցի՝ 140 ա.
Իրիզուր Ատանացի՝ 10 ա.
Իրիզուր (այլ) Բարձրերդցի՝ 6 ա.
Իրիզուր վրձ. Երաման՝ 97 ա.
Իրիզուր զինուոր Բարձրերդցի՝ 140 ա.
Իրիզուր ստացուց՝ 135 ա և ր.
Իրիզուր՝ Եղբայր Ատեփանոս Իրան եպիսկոպոս՝ 5 ր.
Իրիզուրեան Պալի, Փանոս, Ասիկն՝ 8 ա.
Իրիզուր՝ 34 ա.

Դ.

Դանիէլ վրդպոս՝ 4 ր.
Դանիէլ ար՝ 83 ա.
Դանիէլ Բոյ գրիչ՝ 119 ր. 120 ա.
Դանիէլ՝ Եղբայր Ատեփանոս Իրան եպիսկոպոս՝ 5 ր.
Դանիէլ Բոյ գրիչ՝ 38 ր.
Դանիէլեան՝ 38 ր.

Ե.

Եկեղեցի գաւառ՝ 52 ր. 53 ր.
Եղեղեցի վանք՝ 123 ր.
Եղիա Սեպի՝ 7 ր.
Եղիա՝ Կայր, Ամբրուսիոսի՝ 39 ա և ր. 41 ր.
Եղիա Մոխամադեան Հալէպցի՝ 134 ր.
Եղիապար վրդ. Սեբաստիոյ՝ 40 ա. 42 ա և ր.
43 ա և ր. 44 ա.
Եղիապարեթ՝ 136 ա և ր.
Եղիշէ Արքեպիս. Կարօեան՝ 36 ր.
Եղիշէ Կապի. Կարանճեան՝ Պոսեպի՝ 9 ա.

Եղեղեղ Սեպի՝ 7 ր.
Երեմիա վրդ՝ 93 ր. 100 ր.
Երեմիա սո՝ 121 ր.
Երզնկա՝ 146 ա. 147 ր.
Երեսուղի՝ 31 ր. 44 ա. 60 ր. 65 ա. 71 ա.
115 ր.
Երեսուղի Ս. Յակոբայ տաճար՝ 10 ր. 44 ա.
65 ա.
Երեան՝ 48 ա.
Երզնկա՝ 44 ր.

Զ.

Զանապան՝ 121 ր.
Զարեանց գաւառ՝ 123 ր.
Զաւառ, չինչ Իսկէնուր՝ 9 ր.
Զամոսցա՝ 127 ա. 132 ր. 143 ր.
Զարար արկ՝ 34 ր.
Զէյթուն՝ 59 ա և ր. 93 ր. 119 ր. 135 ա. 136 ա.
137 ա և ր.
Զէյթունի Ս. Յովհ. Կարապետ եկ՝ 119 ր.
Զէյթունի Ս. Աստուածածին եկ՝ 59 ր. 119 ր.
137 ա. 141 ր.
Զէյթունի Ս. Իսկոպոսի եկ՝ 59 ր. 119 ր.
Զէյթունի Ս. Սարգիս եկ՝ 119 ր.
Զէյթունի Ս. Պարսամյա եկ՝ 59 ր. 119 ր.
Զէյթունի Ս. Հրեշտակապետ եկ՝ 119 ր. 121 ր.
Զէյթունի Ս. Լուսաւորիչ եկ՝ 119 ր. 120 ա.
Զէյթունի Ս. Յակոբ եկ՝ 119 ր.

Է.

Էնճուս վառա՝ 142 ա.
Էթմաթեան՝ 150 ր.
Էնկիւրի՝ 79 ա և ր.
Էնկիւրի Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցի՝ 79 ր.
Էթմաթեան՝ 100 ր.
Էթմաթեան՝ 43 ա.
Էթմաթեան Բարդի՝ 44 ա. 50 ա.

Ը.

Ընդամենը Կաթուղ՝ 33 ր.
Ընդամենը Երեւն՝ 34 ր.

Թ.

Թաւրիսի Ատաբեկոյ գիւղ՝ 123 ր.
Թաւրիս (գաւառ)՝ 137 ա.
Թամազ Զէյթունցի՝ 120 ա.
Թանիկ՝ 34 ա.
Թասաուրեանց Եղիա՝ 8 ա.
Թասաուրեանց պապա Փանոս՝ 8 ա.
Թասաուրեանց Ա. Կարթ. Աղապար, Գիւրգան՝ 8 ա.
Թասաուրեանց մայր Արքի՝ 8 ա.

Թաւրիկ՝ 73 ա.
 Խոխաթ՝ 143 ր. 144 ա.
 Խոխաթաւ Ս. Ոսեփանոս եկ՝ 143 ր.
 Խորզամ Պատրիարք Երուսաղէմի՝ 56 ր.
 Խորթաւմ՝ 43 ա.
 Խորոս կթղկս Սեւցի՝ 31 ա. և ր.
 Խորոս Սեւցի՝ 7 ա.
 Խորոս Առանաջի՝ 149 ր.
 Խորոս (այլ) Ենչ. Բարձրբերդցի՝ 5 ր.
 Խալոս Ենչ. Բարձրբերդցի՝ 140 ա.
 Խորոս Ռոսիկն՝ 138 ա. 139 ա. 140 ա. 141 ր.
 Խորենց Անանիա և Կիրակոս՝ 9 ր.
 Խաւմասա Եղիսի. Իմալիոյ՝ 32 ա.
 Խաւմա Ենչ Զորագոյ՝ 96 ր. 97 ա.
 Խուրճանտ՝ 133 ր.

Ժ.

Ժորժ Միշէկ Արաման՝ 68 ա.

Ի.

Իպնիզատար՝ 38 ր.
 Իպչիբ փաշա՝ 100 ա.
 Իմալիկ Քէմալ՝ 137 ա.

Լ.

Լեւոն Թազատար Մեծ՝ 126 ա.
 Լեւոն Թազատար՝ 5 ր. 32 ա. 126 ա.
 Լեւոնց Երկիր՝ 127 ա.
 Լուսան՝ 34 ր.
 Լուսանի Ս. Սարգիս Եկ՝ 33 ր.
 Լուսին Սեւցի՝ 7 ա. և ր.
 Լուսին Սերաստացի՝ 42 ր.
 Լուսին Չէլթունցի՝ 58 ր.

Խ.

Խաթան Սեւցի՝ 7 ր.
 Խաչատուր Կթղկս՝ Սերաստացի՝ 31 ր. 81 ր.
 140 ր. 149 ր.
 Խաչատուր Արքեպսկ՝ 140 ր.
 Խաչատուր Վրդ. Տէր Զաքարիան՝ 137 ր.
 Խաչիկ Վրդ. Դաւանան՝ 150 ր.
 Խաչատուր Գլխի Զէյթունցի՝ 59 ր. 120 ր.
 Խաչեր Սեւցի՝ 7 ր.
 Խաչիկ Խան Սարաճեան՝ 33 ր.
 Խաչուկ Երէց Զէյթունցի՝ 141 ա.
 Խարբերդ՝ 97 ա. և ր.
 Խարբերդ Կոլմ՝ 97 ր.
 Խելք արկին՝ 135 ա. և ր. 136 ա. և ր.
 Խյամթ՝ 34 ա.
 Խուռնկէնեց Սղոսի Թազար՝ 9 ր.
 Խոնա Սուպ Ատանացի՝ 7 ր.
 Խոնա Աւետիս՝ 81 ր.
 Խոնա Զաբայր՝ 91 ր.

Խոնա Կիրակոս Սեւցի՝ 7 ա.
 Խոնա Պետրոս Զալէպցի և Կիւր. Զաբայր՝ 79 ր.
 Խոնա Մանուկ՝ 90 ր.
 Խորան օլիկ մատի Մկրտիչ՝ 100 ր.
 Խուպաս՝ 34 ր.
 Խուփիայր՝ 34 ր.

Կ.

Կատարնէ՝ 121 ր.
 Կարապետ Արքեպսկ Պերմանիկոյ՝ 59 ր. 119 ր.
 Կարապետ Ենչ. Բարձրբերդցի՝ 8 ր. 9 ր.
 Կարապետ Ճիւղ գրիչ՝ 146 ր. 147 ա. և ր.
 Կարապետ Կաղուպեան՝ 44 ր.
 Կէլան Յունան՝ 42 ր.
 Կեսարիա՝ 128 ա.
 Կեսարիոյ Ս. Սարգիս Եկ՝ 128 ա.
 Կիլիկիա՝ 12 ա. 77 ա. 91 ա. 125 ա. 135 ա.
 Կէտէլէնեց Ամին՝ 8 ր.
 Կիրակոս Կթղկս՝ 31 ր.
 Կիրակոսի մայրը՝ Մարիամ՝ 8 ա.
 Կիրակոս՝ 8 ա.
 Կիրակոս՝ 8 ա.
 Կիրակոս Ենչ. գրիչ՝ 4 ր. 6 ա. և ր.
 Կիրակոս Երէց՝ 32 ր.
 Կիրակ Վրդ. Զրնուզցի՝ 141 ա.
 Կուկրակ՝ 80 ա.
 Կոստանդին Կթղկս Բարձրբերդցի՝ 2 ա. 4 ր.
 5 ա. և ր. 31 ա. 136 ա. 137 ա. 138 ա. 139 ա.
 և ր. 140 ա. 141 ր.
 Կոստանդին Ս. Կթղկ՝ 136 ա.
 Կոստանդին Բ. Կաթողիկոս Պրոնազորոս՝ 146 ր.
 147 ա. և ր.
 Կոստանդին Գ. Կթղկս Կեսարացի՝ 11 ր. 31 ր.
 32 ր.
 Կոստանդին Կթղկս Լամբրոնացի՝ 32 ա.
 Կոստանդին Եպսկ՝ 140 ր.
 Կոստանդին (Վրճ)՝ 125 ա. 126 ա.
 Կոստանդին Կրօնաւոր՝ 77 ր.
 Կ. Պալիս՝ 38 ա. 39 ր. 41 ր. 43 ա. 123 ր. 127 ր.
 129 ա. 133 ա. և ր. 147 ր. 148 ր. 150 ա.
 Կ. Պալսոյ Ս. Նիկողայոս Եկ՝ 38 ա.

Զ.

Նաճալ՝ 9 ա. և ր.
 Նանէս Սեւցի՝ 7 ր.
 Նալէպ (Քերիա) 40 ա. 44 ա. 46 ա. 49 ր. 50 ա.
 51 ա. 55 ա. 56 ա. և ր. 58 ա. 59 ա. 74 ա.
 100 ա. 115 ա. 122 ա. 124 ր. 125 ա. 129 ա.
 134 ա. և ր. 135 ա. 136 ր.
 Նալէպի Ս. Ստոնածածին Եկ՝ 55 ա. 58 ա.
 124 ր.
 Նալէպի Ս. Քառանդիկ Եկ՝ 55 ա. 58 ա. 124 ր.
 135 ա.
 Նալէպի Ս. Թաւ Եկ՝ 119 ր. 121 ա.

Հայկ պի Հայ Գաթաթիկ հկ՝ 136 ր.
 Հայկ Ասիական Զէյթունցի՝ 137 ա.
 Հեթում Խաղաւոր՝ 5 ր. 139 ա.
 Հեթում ստ՝ 135 ր.
 Հեղինէ Ասանացի՝ 10 ա. 149 ր.
 Հերմոնի վանք՝ 33 ր.
 Հերմոնի վանքի Ս. Լուս. հկ՝ 33 ր.
 Հերմոնի վանքի Ս. Յակոբ հկ՝ 33 ր.
 Հերմոնի վանուց Ս. Ստեփաննոս հկ՝ 33 ր.
 Հասան փաշա՝ 43 ա.
 Հոգեց վանք՝ 123 ր.
 Հոռոպահիմէ և Ռարիկ Զէյթունցի՝ 120 ր.
 Հոռոպահիմէ՝ 34 ա և ր.
 Հոփախիմէ Սարգիսեան՝ 97 ր.
 Հոսմ՝ 78 ր. 123 ր.
 Հոսմկլայ՝ 11 ր. 136 ա.
 Հոսմկլայի Ս. Փրկիչ հկ՝ 139 ա.
 Հոսմկլայի Ս. Աստուածածին հկ՝ 139 ա.
 Հոսմկլայի Ս. Լուսաւորիչ հկ՝ 139 ա.
 Հոսմկլայի Ս. Նիկողայոս հկ՝ 139 ա.
 Հոսմկլայի Ս. Վանդոյ հկ՝ 139 ր.
 Հոսմկլայ զղեակ՝ 4 ր. 5 ր. 114 ր. 139 ա և ր.

Ղ.

Հազար կիզկս Զէյթունցի՝ 32 ա.
 Հազար պարոնտէր՝ 72 ա և ր. 73 ա և ր.
 Հազար ստ՝ 135 ր.
 Հազար զպիր Խոթաթցի՝ 143 ր.
 Հազար զպիր (քչ) Զէյթունցի՝ 55 ր. 56 ա և ր. 57 ր. 58 ա և ր.
 Հազար՝ 147 ա.
 Հայաթիա՝ 129 ա. 133 ա և ր.
 Հայաթիոյ Ս. Լուսաւորիչ հկ՝ 133 ա և ր.
 Համար Սեբաստացի՝ 79 ր.
 Հարայ Պատրիկ Սիմէփ՝ 121 ր.
 Հարիպչայ՝ 133 ա.
 Հարայխորհրնոյ Արիքսան, Նիկոյ, Ագոր՝ 9 ր.
 Հարիկոյ յոտեսի վասիլ և Ղարապոչ՝ 9 ր.
 Հուլափուղի ձոր Մարաշո՝ 142 ր.
 Հուլուտ փաշա՝ 142 ր.
 Համաթ՝ 135 ա և ր. 136 ա և ր.

Ճ.

Ճայլի Հասան փաշա՝ 100 ա.
 Ճանիպաշի՝ 34 ր.
 Ճաւսին՝ 32 ր.
 Ճիպրակ Վանէն Յարա՝ 136 ր.
 Ճոյլին բմիչի՝ 38 ր.

Մ.

Մաթիկանց Խորոս, Կիլիկիս, Ասլան, Ա. Տի՛ 9 ր.
 Մաթոս Սահցի՝ 7 ա և ր.
 Մաթուրիքանց Վանէն՝ 9 ր.
 Մաթոսաց (սահ) և Կիլիկիայ Վրդ Սեբաստիոյ)

Մայաթիա՝ 97 ր.
 Մազախի որդի Մկրտիչ՝ 8 ա.
 Մազախի եղբայր Պետրոս՝ 8 ա.
 Մազախի Մայր Սիրմէ՝ 8 ա.
 Մակար՝ 37 ա.
 Մանգուսի՝ 133 ա.
 Մաչկիբա՝ 124 ր.
 Մամեստիա՝ 32 ր.
 Մանտեսի Մարիամ՝ 37 ր.
 Մանտեսի Ալազոյ՝ Յրնուղցի՝ 140 ր.
 Մանտեսի բմ. Յարաթին Տիգրանակերտցի՝ 44 ր.
 Մանտեսի Պաղտատար՝ 58 ր.
 Մանտեսի Խանդեր՝ 58 ր.
 Մանտեսի Փանոս Զէյթունցի՝ 59 ր. 60 ա.
 Մանտեսի Արսթ՝ 94 ր.
 Մանտեսի Գասպար՝ 100 ր.
 Մանտեսի Ատուր՝ 100 ր.
 Մանտեսի Կիրակոս ստացոյ՝ 119 ր. 120 ա.
 Մանտեսի Յակոբ Յրնուղցի՝ 141 ա և ր.
 Մանտեսի Աննայ Յրնուղցի՝ 141 ա և ր.
 Մանտեսի Ներսէս Զէյթունցի՝ 141 ա.
 Մանտեսի Սիմէն՝ 8 ա.
 Մատթէոս բմիքեցոյ՝ 43 ր.
 Մարաշ (Իերմանիկ)՝ 59 ր. 60 ր. 98 ա. 100 ր. 119 ր. 121 ա. 128 ր. 137 ա և ր. 140 ր. 142 ա.
 Մարաշո. Ս. Աստուածածին հկ՝ 60 ր.
 Մարգարէ և Նայիկ Զէյթունցի՝ 120 ր.
 Մարգուան՝ 71 ր.
 Մարիամ ստ՝ 136 ա և ր.
 Մարիամ Զէյթունցի՝ 121 ա.
 Մարմ՝ 131 ա.
 Մարգուանի Ս. Աստուածածին վանք՝ 71 ր.
 Մարտիրոս վրդ 100 ր.
 Մարտիրոս արեղայ՝ 83 ր.
 Մարտիրոս Էրէց Յրնուղցի՝ 140 ր.
 Մարտիրոս Կրնուար՝ 146 ր. 147 ա.
 Մարտիրոս Իգնատիոսեան Ավնցի՝ 97 ա և ր.
 Մարտիրոս Սեբաստացի՝ 79 ր.
 Մարտիրոս Տէր Ստեփաննան՝ 73 ր.
 Մարտիր Յրնուղցի՝ 141 ա.
 Մարտիկի որդի Արսթին՝ 8 ա.
 Մարթա Սահցի՝ 7 ա.
 Մարիամ Սահցի՝ 7 ր.
 Մարտիրոս Սահցի՝ 7 ր.
 Մարգարիտ, Սահէնտ և Մարիամ Ասանացի՝ 10 ա.
 Մարիամ՝ 8 ա.
 Մարգարիտ Զէյթունցի՝ 120 ր.
 Մարգարիտ՝ 34 ա.
 Մարգարիտ Սահցի՝ 70 ր.
 Մարտն Սահցի՝ 7 ր.
 Մարտիրոս (քչ)՝ 46 ա.
 Մացուկ Իլիան Զէյթունցի՝ 137 ր.

Իհետահանեհր Սերաստոնայ՝ 30 ա.
 Իհլթիեհզհկ արեղայ գրիչ՝ 125 ա. և ր.
 136 ա. և ր.
 Իհլթիեհզհկ՝ 133 ա.
 Իհննորոյ վանք՝ 68 ա. 70 ր.
 Իհորոզ Արքեպիսկ Տէր Մովսէսեան՝ 136 ա.
 Իէրսէ՝ 133 ր.
 Իհորոզ Արքեպիսկ Բաղէշու՝ 96 ա. 98 ր.
 Իհորոզ եպիսկ՝ 34 ր.
 Իհորոզ վրդ՝ 61 ա.
 Իհլիք Աշրաֆ Սուլտան՝ 114 ր.
 Իհնաս՝ 66 ա.
 Իհնաս Կրէյց գրիչ՝ 100 ր. 101 ր.
 Իհնաս Կաղմոզ՝ 52 ր. 54 ա.
 Իհրայէլ Կթղզե Էթմիանայ՝ 34 ր.
 Իհրայէլ արքայ Տուգա՝ 44 ր.
 Իհրայէլ եպիսկ Սուրբարայ՝ 85 ր.
 Իհլիք Ջէյթուեցի՝ 141 ա.
 Իլուե կամ Մալեռե զգ՝ 125 ա. 126 ա.
 Իլլի Խորճրբերզցի՝ 140 ր.
 Իխիթար վրդ՝ 61 ա.
 Իխիթար վրդ Իւլ Քիլիսայի՝ 93 ր. 100 ր.
 Իխիթար բժիշկ՝ 38 ա.
 Իխիթար Գոյ՝ 101 ա. 102 ա.
 Իլլուիսի Առան՝ 7 ա.
 Իլլուիսի Խորոս՝ 7 ա. և ր.
 Իլլուիսի Վանէս՝ 5 ա.
 Իլլուիսի Տուրիչ՝ 7 ր.
 Իլլուիսի Մատթէոս Ալիթապցի՝ 146 ա.
 Իլլուի Պոզոս՝ 42 ր.
 Իկրտիչ արեղայ՝ 34 ա.
 Իկրտիչ զպիր Բոյ. Ջէյթուեցի՝ 120 ր.
 Իկրտիչ զպիր՝ 102 ա. 114 ր.
 Իկրտիչ սու՝ 121 ր.
 Իկրտիչ Խանասոփ՝ 135 ա. և ր.
 Իովսէ Կաղզ. Տէր Մովսէսեան՝ 136 ա.
 Իովսէ գրիչ՝ 84 ր.
 Իսորատ սրկ՝ 83 ր.
 Իսորատ՝ 37 ա.

3.

Թահուր Կթղզե. 32 ր.
 Թահուր Արքեպիսկ. 37 ա.
 Թահուր եպիսկ. Յընուզցի՝ 141 ա.
 Թահուր վրդ. Աջապահեան՝ 32 ր.
 Թահուր վրդ. Սերաստոնայ՝ 30 ա.
 Թահուր վրդ՝ 126 ր.
 Թահուր Բոյ. Ալթաթեցի՝ 127 ր. 142 ր. 143 ր.
 Թահուր Բոյ. Խաթաթցի՝ 126 ա. 127 ր. 142 ր.
 143 ր.
 Թահուր՝ 34 ա.
 Թահուր բժիշկ՝ 38 ր.
 Թայնիլի օղլի Մովսէսեան՝ 146 ա.
 Թովսէան Կթղզե. Անթիլլացի՝ 7 ա. և ր. 8 ր.
 31 ա. 32 ա.

Թովսէան Կթղզե. Սուլթանեցի՝ 32 ա.
 Թովսէան Զ. Կթղզե. Հանուցի՝ 59 ր.
 Թովսէան Արքեպիսկ. Տարսանի՝ 31 ա.
 Թովսէան Արքեպիսկ. Համատանցի՝ 71 ա.
 Թովսէան Արքեպիսկ. Ջէյթուեցի՝ 140 ր.
 Թովսէան վրդ. Եղեկացի՝ 86 ա. 102 ա. 112 ր.
 Թովսէան վրդ. Փափաղհան՝ 97 ա.
 Թովսէան (վրդ)՝ 126 ր.
 Թովսէան (վրդ)՝ 126 ր.
 Թովսէան Ա. Ժանանայ Մկրիան՝ 147 ր. 150 ր.
 Թովսէան Զիւլ.՝ 37 ա.
 Թովսէան սրկ՝ Մալկերուցի՝ 124 ր.
 Թովսէան Կանուեցի՝ 61 ր.
 Թովսէան Սրտանեցի՝ 71 ա.
 Թովսէան գրիչ՝ 36 ր. 37 ա.
 Թովսէան Կարապետ, Սահակ Ջէյթուեցի՝
 120 ա.
 Թովսէան ստապոյ՝ 135 ա. և ր. 136 ա. և ր.
 Թուեհի եպիսկ՝ 51 ա. և ր.
 Թուսիկ եպիսկ՝ Խաթաթցի՝ 144 ա. և ր.
 Թուսիկ Ժնլ. 5 ր.
 Թուան՝ 8 ա.
 Թովսէ Գայանեան Լճեցի՝ 125 ա.
 Թովսէ Գի. որդի Ղազար՝ 142 ա.

Ն.

Նազարէթ. Ահալի. Սիմանեան Ջէյթուեցի՝
 120 ր.
 Նահապետ Քուլանի՝ 85 ա.
 Նազալ վրդ՝ 60 ր. 85 ա.
 Նազարէթի՝ 42 ր.
 Նարեկեան վրժ. Ակնայ՝ 97 ա.
 Ներսէս Կթղզ. Սոյ՝ 100 ա. 124 ր.
 Ներսէս Արքեպիսկ. Տարսանի՝ 31 ր. 97 ա.
 Ներսէս վրդ. Բաղիւնցի՝ 63 ր.
 Ներսէսեան վրժ. Ակնայ՝ 97 ա.
 Ներսէս Բոյ. Քիլիսայի՝ 134 ա. և ր.
 Ներսէս ար. Բապիւնցի՝ 97 ա.
 Նիկար՝ 34 ր.
 Նիկոյ Սահեցի՝ 7 ր.
 Նիկոյարայ Արքեպիսկ. Կ. Պոյոյ՝ 108 ա.
 Նիկոյար Երեյց գրիչ՝ 120 ա. 133 ա. և ր.
 Նիկոյար Ամթեցի բժիշկ՝ 44 ր.
 Նշան Նկուայիսեան Մարաշցի՝ 59 ա.
 Նուշրատեան թղ՝ 87 ա.
 Նուրուլիք՝ 34 ա.

Շ.

Շաթառ՝ 66 ր.
 Շահապոնեան Ջար՝ 51 ր.
 Շահանեանցի՝ 133 ա.
 Շահաթաթառ՝ 34 ր.
 Շահկուր՝ 34 ր.
 Շահնիկար՝ 133 ա.

89.11-019.71 1-018700 19.7198

89.11409.71 6-108700 69.7100

Ստեփանոս Արքեպս. Ստաթէի՝ 34 ր.
 Ստեփանոս հայ Բարձրեւորցի՝ 140 ա.
 Ստեփանոս հայկ Ատանայի՝ 31 ա.
 Ստեփանոս հայկ. Հաննայ՝ 31 ա.
 Ստեփանոս Դրան հայկ՝ 2 ա. 4 ր. 5 ա. 6 ր. 6 ա.
 Ստեփանոս ար՝ 135 ր.
 Ստեփանոս (Վրդ)՝ 126 ր.
 Ստեփանոս քնյ՝ 33 ր. 34 ա.
 Ստեփանոս քնյ՝ Բարձրեւորցի՝ 5 ր. 6 ա.
 Ստեփանոս քաննայ Ճրնուցցի՝ 141 ա.
 Ստեփանոս քնյ գրիչ՝ 115 ա. 118 ր.
 Ստեփանոս քնյ Ատանայի՝ 4 ր. 6 ր.
 Ստեփանոս Բարձրեւորցի՝ 140 ա.
 Ստեփանոս րժէկ՝ 38 ա.
 Սրապիոն կթղկ Ուրնացի՝ 127 ր. 128 ա. և ր.

Վ.

Վանան հրէյ Զէյթունցի՝ 141 ա.
 Վանրամ վրդ՝ 87 ր. 123 ր.
 Վանրամ եղբայր՝ Ստեփանոս Դրան հայկի՝ 5 ր.
 Վանրամ Բարձրեւորցի՝ 140 ա.
 Վանրամ Իժէկ՝ 38 ր.
 Վանկացի Սեւէփ և Մարիամ՝ 8 ր.
 Վաղարշապատ՝ 71 ա. և ր.
 Վաննէի Բարձրեւորցի՝ 140 ա.
 Վասիլ Արքեպսկ Զէյթունցի՝ 56 ա. և ր. 58 ա.
 Վասիլ արկ. Սեւցի՝ 7 ր.
 Վասիլի տղան՝ Պաղտատար, Սանակ, Ակար.
 Լիւնի և Միսեբ՝ 8 ա.
 Վարդան վրդ՝ 61 ա. և ր. 85 ա. և ր. 86 ր.
 123 ր.
 Վարդան քնյ. փակակայ Բարձրեւորցի՝ 140 ր.
 Վարդան հրէյ Ճրնուցցի՝ 140 ր.
 Վարդան հրէյ (այլ) Ճրնուցցի՝ 140 ր.
 Վարդան գրիչ՝ 89 ր.
 Վարդան հաղմոց՝ 4 ր. 8 ր.
 Վարնատ՝ 8 ա.
 Վարդան երջանոց Պետրոս Զէյթունցի՝ 141 ա.
 Վարդան Ճրնուցցի՝ 140 ր.
 Վարդան գրիչ՝ 91 ա. և ր.
 Վարդան գրիչ՝ 91 ր.
 Վարդանէլ Զէյթունցի՝ 120 ա.
 Վարդէ Տիկին Զէյթունցի՝ 59 ա. և ր. 60 ա.
 Վարդէվան՝ 133 ա.
 Վրնէժ (Վենեափ)՝ 32 ա.

Տ.

Տայթիայ Բարձրեւորցի՝ 140 ա.
 Տայուտ՝ 34 ա.
 Տայի օղլի Մի Յովաննէւ՝ 100 ր.
 Տարուն՝ 114 ր.
 Տարուն՝ 123 ր.
 Տէր Աթուն քնյ՝ 90 ա.
 Տէր Ատտամատուր քնյ. Ատանացի՝ 115 ա.
 Տէր Ա. հախ քնյ՝ 83 ր.

Տէր Առաքել քնյ՝ 135 ա. և ր. 136 ա. և ր.
 Տէր Անդրէասի որդի Պօղոս՝ 46 ա. 48 ր.
 Տէր Ատտամատուր քնյ՝ 53 ր. 54 ա.
 Տէր Զօր՝ 137 ա. և ր.
 Տէր Խէղդորոս ա քնյ՝ 115 ր.
 Տէր Խօրոս քնյ Ատանացի՝ 115 ր.
 Տէր Խաչատուր քնյ. գրիչ՝ 52 ր. 53 ր.
 Տէր Կարապետ քնյ. և Իրեննէր՝ 76 ա. և ր.
 Տէր Կիւակոս քնյ՝ 79 ր.
 Տէր Դենոյ քնյ. Տէր Նահապետիան՝ 52 ր.
 Տէր Մարգարէ քնյ՝ 58 ա.
 Տէր Մարտիրոս քնյ. Օվիցի՝ 83 ր.
 Տէր Մարտիրոս քնյ. Կարնայ՝ 83 ր.
 Տէր Մարտի քնյ. (հոյսկ)՝ 94 ա.
 Տէր Մովսէս քնյ՝ 83 ր.
 Տէր Մատթէոս քնյ. Արապեան՝ 9 ա.
 Տէր Մարկոս քնյ՝ 37 ր.
 Տէր Մարտիրոս քնյ՝ 135 ր.
 Տէր Յովաննէւ քնյ՝ 102 ա. 114 ր.
 Տէր Յակոբ քնյ. Արապեան 9 ա.
 Տէր Յովաննէւ քնյ. Իրգունց՝ 121 ա. և ր.
 Տէր Յովաննէւ քնյ՝ 135 ա. և ր. 136 ա. և ր.
 Տր Յարութիւն Տէր Դաղարիան՝ 136 ր.
 Տր. Յովաննէւ Տէր Դենոյեան՝ 52 ր.
 Տէր Ներսէս քնյ. Բաղիւնցի՝ 97 ա.
 Տէր Ներսէս քնյ՝ 37 ր. եղբայր՝ Յակոբ՝ 37 ր.
 Տէր Նիկոլ քնյ՝ 8 ա.
 Տէր Նոյ քնյ. Զէյթունցի՝ 120 ր.
 Տէր Պաղտատար քնյ՝ 94 ր.
 Տէր Պօղոս քնյ. Տարունցի՝ 114 ր.
 Տէր Սարգիս քնյ. Տարունցի՝ 114 ր.
 Տէր Սանակ քնյ Կորեկանց՝ 83 ր.
 Տէր Սանակ քնյ. Բաղիւնցի՝ 83 ր.
 Տէր Սարգիս քնյ. գրիչ՝ 52 ր. 54 ա. և ր.
 Տէր Սարգիս քնյ. Պատմաբան՝ 81 ա.
 Տէր Սողոմոն քնյն՝ 50 ա.
 Տէր Ստեփանոս քնյ. Ատանայի՝ 9 ր.
 Տէր Սանակ քնյ Զէյթունցի՝ 59 ա. և ր.
 Տէր Սանակ քնյ Ատանացի գրիչ՝ 80 ա. և ր.
 Տէր Սանակ քնյ Եսայէթիւնիան՝ 115 ր. 120 ա.
 Տէր Սարգիս քնյ Զէյթունցի՝ 120 ա.
 Տր. Վանրամ Խորգոմեան՝ 44 ա.
 Տէր Վասիլ քնյ. (Կոսկ)՝ 82 ր.
 Տիւլպար 34 ր.

Տիրատուր կթղկ. 31 ր.
 Տիրացու Մկրտիչ՝ 48 ր.
 Տիրացու Ալեքսան՝ 93 ր. 100 ր.
 Տիրացու Նիկա Մարալցի՝ 142 ա.
 Տիրացու Մանուկ՝ 146 ր.
 Տիրացու քաննայ՝ 146 ր. 147 ա.
 Տիւնէժ՝ 123 ա.
 Տուրխաթ՝ 123 ա.

Փ.

Փայթիւնոյ Պայի Զէյթունցի՝ 141 ա.
 Փայտակարան՝ 75 ր.

Փանոս Սահյի՝ 7 ը.
Փարթավ արկ Զէյթունյի՝ 93 ը. 94 ա.
Փարիզ՝ 150 ը.
Փիլիպպոս Կթղկո՝ 71 ա և ը. 124 ը.
Փոկասոս Հայրապետ՝ 61 ը.

բ.

Քաջրեբունեայ երկիր՝ 68 ա 70 ը.
Քիլիկիա՝ 70 ը. 98 ա. 100 ը.

Քիլիկիա Ս. Յովնանէ ա Կ՝ 79 ը.

Օ.

Օլին Թագաւոր՝ 126 ա. 146 ը. 147 ը.

Ֆ.

Ֆրոնոգ՝ 136 ա. 140 ը. 141 ա.
Ֆրոնոգի Ս. Աստուածածին Կ՝ 140 ը.
Ֆրոնոգի Ս. Սարգիս Կ՝ 140 ը.

ՀԱՅԻՒՆԱԿԱՆ ԵՐԿԵՐՈՐ

- 1.— ԷՄԹՈՂՐՈՒԼ. Համտուլլահ Սուլէի Պէյի յատմարանով. Էրթօղրուլ. Կաղէթա՝. Կաղէթա՝. Տէրվիշը. Էտէսլ Ալի. Հէ՝ Յաղիլ՝ ը. Սիսաֆիրխանէ. Կէրմիյանլար. Տպ. Կ. Պոլիս. 1915:
- 2.— ՏԱԹԵԼԻ. Տարեգիրք. — Տաթևու վանք. — Գիր և զրու թիւն Ստեփանոս Արքեպիսկ. — Սաղիմական գրիչներ. — ՈՐԲՈՒՀԻՆ (Թատերգ.) Տպ. Կ. Պոլիս. 1925:
- 3.— ՏԱԹԵԼԻ. Տարեգիրք. — Պատմութիւն Ս. Հրեշտակապետ Եկեղեցւոյ Պալատի. — Հայկ. Առաջնորդական Գաւազանը. — Սիւնեաց Դպրոց. — Սաղիմական մասնագիրներ. — Տպ. Հայկ. 1926:
- 4.— ՏԱԹԵԼԻ. Տարեգիրք. — Բաղարատ Արքեպիսկ. Վարդապարեան (Կենսագր.). — Տիրիթի Հեմիս վանքի մէջ գտնուած Զեռագիրք Քրիստոսի մասին. — Ա. Կատարան Իսաի. — Հայ վանքեր. — Սալաւատիւն և Հայեր. — Տպ. Հայկ. 1927:
- 5.— ՏԱԹԵԼԻ. Տարեգիրք. — Հիթիթների անցեալը. — Հին Հայոց բնկերային Կենսագր. — Մարտի Նալկական հին դպրութիւն. — Սիւնեաց Դպրոց. — Եղիազար Երմիսկ Կապ. Սեբաստիոյ. — Տպ. Հայկ. 1928:
- 6.— ՏԱԹԵԼԻ. Տարեգիրք. — Հայեր և Թիւրք լեզուն. — Հիթիթների անցեալը. — Հայեր Գիւլիսում. — ԹԱՂԱՅԻՆ ՓԱՌԹԸ (Թատերգ.). — Նկարիչ Եղիշ Թաղևան (Կենսագր.). — Պեթիւղէն. — Սեմաթիւրի Զրնան Մեքենան Հայաստանում. — Տպ. Հայկ. 1929:
- 7.— ՏԱԹԵԼԻ. Տարեգիրք. — Պատմութեան Սիւնեաց. — Պապական Եկեղեցւոյ և Իսաիոյ կառավարութեան հայտնութիւն. — Հին Սիւնեաց Կրօն. — Սուրբ Իրական մասնիչն էր Տիրոջ, թէ անմեղ է. — ԹԱՂԱՅԻՆ ՓԱՌԹԸ (Զար.). — Մի էջ Հայ Արուստի և Մշակոյթի պատմութիւնից. — Ձինական երաժշտութիւն. — Վիմալիոր Պետրա քաղաք և Սիւն յետը. — Համաժողով պատմութիւն Տաթևի վանքի. — Տպ. Հայկ. 1930:
- 8.— ՆԿԱՐԱԳԻՐ ՕՇԻՆ ԹԱՌԱՅԻՆ ԶԵՌԱԳԻՐ ԺԱՄԱՆԱԿԻՆ (1319). — Վեհ. Տ. Բարդէ Ս. Կաթողիկոսի Յատմարանով. — Ժամանակագրութիւն Կորիկոսի տէր՝ Հիթիւս պատմիչ. — Տպ. Անթիլիաս. 1933:
- 9.— LA VIE ET LA CULTURE ARMENIENNES A ALEP AU 17^e SIECLE. — Paris - 1934.
- 10.— ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԻՊԻ ԱԶԳ. ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏԱՆՑ ԵՒ ԱՐԶԱՆԱԳԻՐ ՀԱՅԵՐԷՆ ՏԱՊԱՆԱՔԱՐԵՐՈՒ. — Տպ. Հայկ. 1935:
- 11.— ՄԱՍԻ ԶՈՒՑԱԿ ՀԱՅԵՐԷՆ ԶԵՌԱԳԻՐ Ս. ՔԱՌԱՅԻՆ ՄԱՆԿՈՒՆՔ ԵԿԵՆԱՅԵՆ ՀԱՅԻՊԻ. — Տպ. Երուսաղէմ. 1935:
- 12.— ՄԱՍԻ ԶՈՒՑԱԿ ՀԱՅԵՐԷՆ ԶԵՌԱԳԻՐ ՀԱՅԻՊԻ. Բ. ՀԱՍՈՐ. — Տպ. Հայկ. 1936:

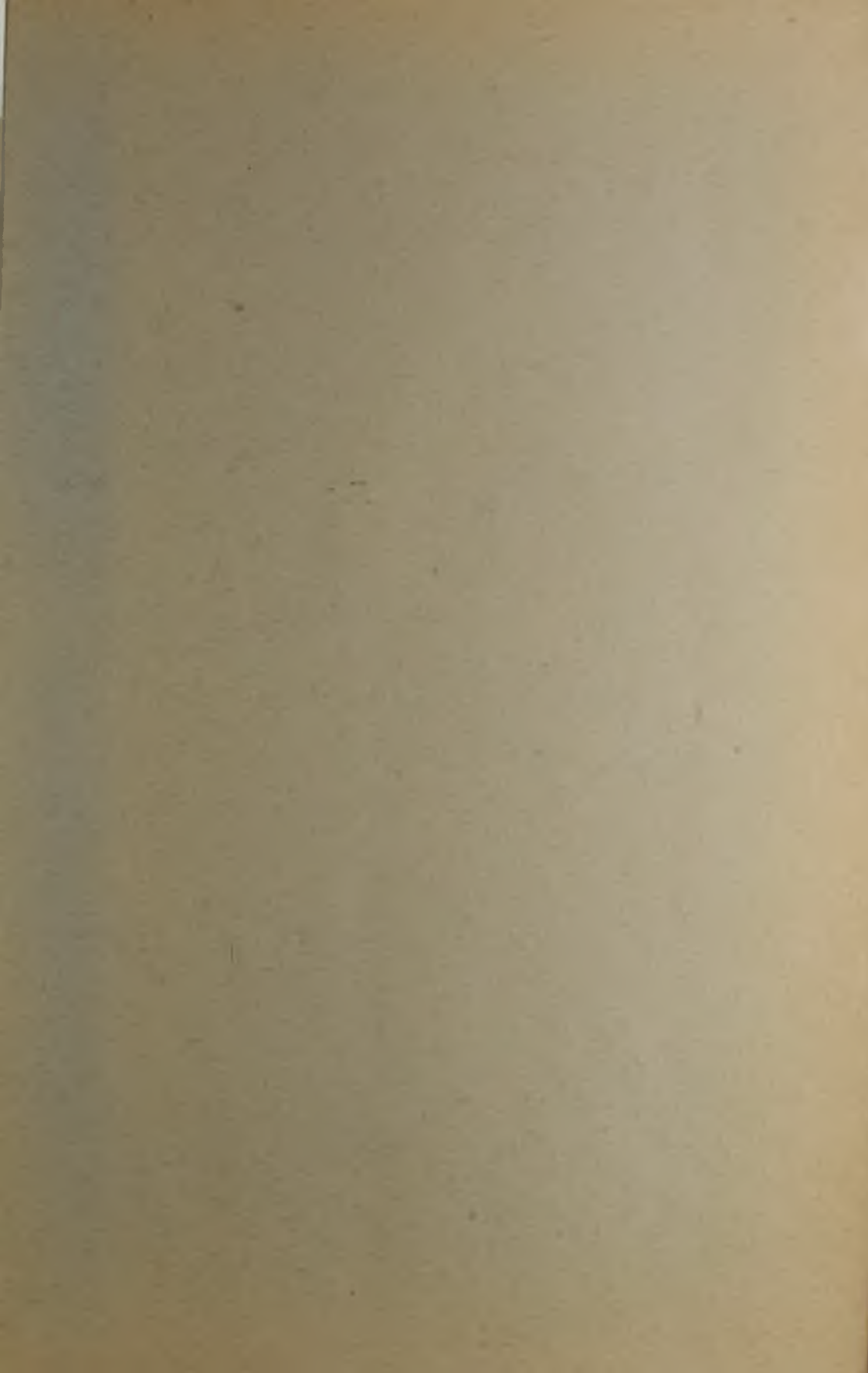
ԽՍՐԱՅՐԱՆՑ ԹԵՐԹԵՐԸ

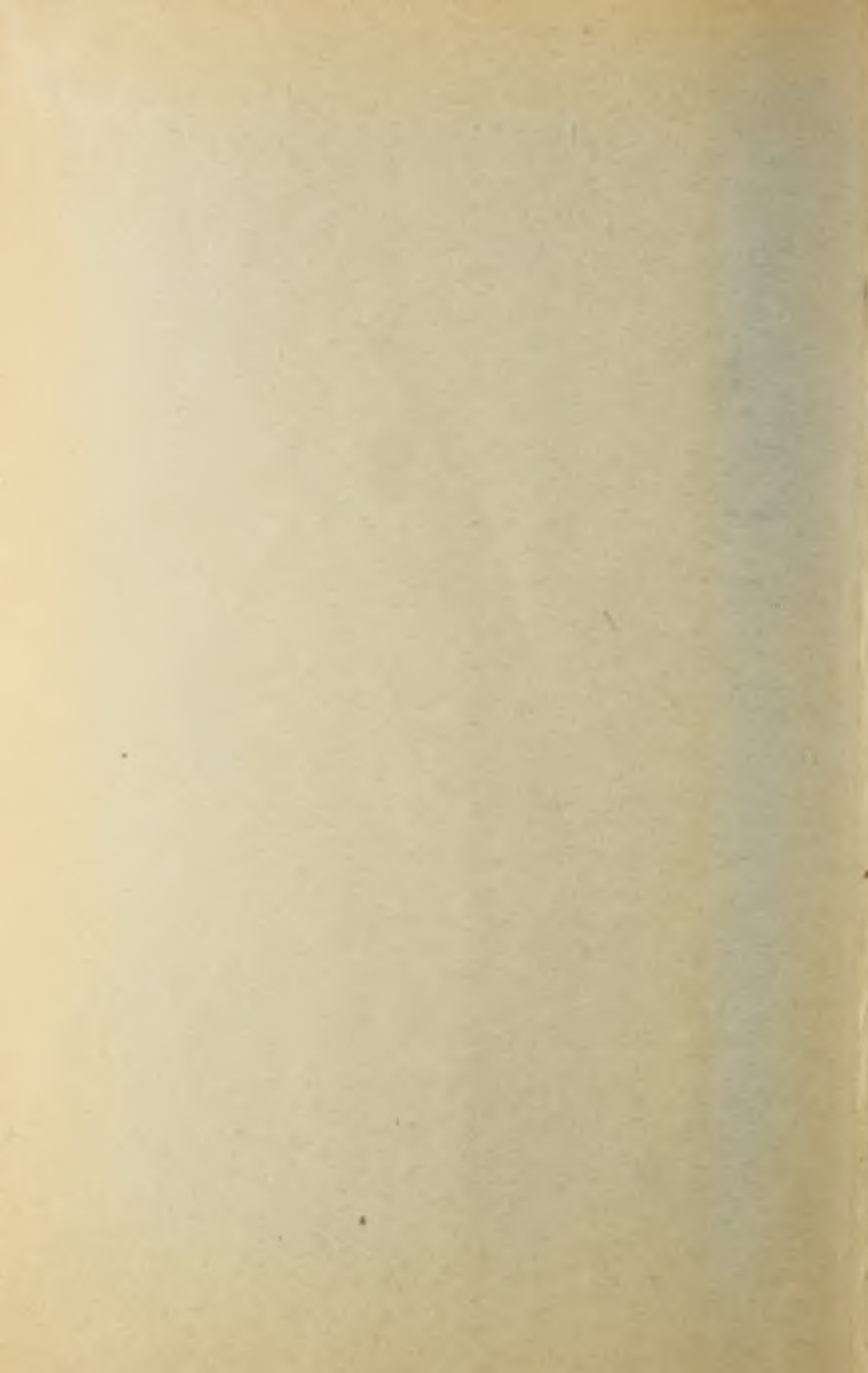
- 1.— ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ՔՆԱՐ, չաթաթաթերթ. Կ. Պոլիս. 1908;
- 2.— ՈւՆՈՒՆ, ամսաթերթ. Կ. Պոլիս. 1909;
- 3.— ՀԱՅ ԽՈՒՆԱԿ, ամսաթերթ. Պոլիս. 1924-25;

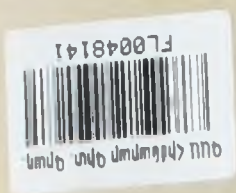
ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՐ ՊԱՏՐԱՍՏ

- 1.— Պատուայ Համար (վկայ)։
- 2.— Դէպի Անձանոթը (տարազրի յուշագրեր)։
- 3.— Թշուառի Չգայութիւններ։
- 4.— Կարօտի Քուղթ (քերթուածներ)։
- 5.— Հելլէն Արուեստն ու իր Նագումը (ԱՐԽԻԷԼՔ, 1908)։
- 6.— Հայրը Չաւկին Տեղ (ԺՈՂՈՎՈՒՄԻՒԻ ԶԱՅՆ, 1918, Կ. Պոլիս)։
- 7.— Վարդապետն ու բեմը (քարոզներ)։
- 8.— Պատմութիւն Հայկաի Քահանայից (ԲԱԶՄԱՎԷՊ)։
- 9.— Պատմութիւն Հայկական Նկարիչներու։
- 10.— Կոստանթնուպոլիսի Հայոց (պատկերազարդ)։
- 11.— Ամուսնութեան Ու Խորհրդը (ԱԶԻՄԵԿ, 1932)։
- 12.— Ամուսնական Որինագիրք Հայոց և Ստորաց մէջ։
- 13.— Մատաղը Հայոց մէջ (ԵՓՐԱՏ, 1931)։
- 14.— Պաղատ Բերդը (պատմական)։
- 15.— Գովանդէս Կոլոտ Բաղիչեցի և Բարդէն Աթոռակից Կիլիկեցի։
- 16.— Հայկաի Առաջնորդական Քաւազաներ։

502.

